RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS, ORDINIS S. BENEDICTI, THEologi antiqui, Opera duo ut egregia ſanè, ita diu deſiderata, multoq; labore perquiſita, ac ſumptu haud ita modico excuſa.

IN MATTHAEVM

De gloria & honore filii hominis, LIB. XIII.

DE GLORIFI

catione Trinitatis & proceſſiõe ſpirituſſancti, LIB. IX.

Apud felicẽ Coloniam Iohannes Soter excudebat,
Anno ſalutis, M. D. XXXIII.

R/3419

AD LECTOREM

Accipe hic lector candidiſſime compendioſum indicem breuemq; ſummam omnium fermè eorum, quæ digniora nobis notatu uiſa ſunt. Quæ ut ſtudioſiſſimo cuiq; quantocyus offerrentur, diuiſimus unãquanq; pagnam in quatuor partes, deſignatas per has quatuor literas, A, B, C, D. ita ut A principium: B, medium ſuperius: C, medium inferius: D, finem pagnæ demonſtret. Fruere igitur hoc noſtro labore, multoq; magis ſubſequentibus ipſius Ruperti libris, ſacro paracleti munere nobis omnibus diuinitus dedicatis.

Aaron in ſacerdotio ſuo typum Chriſti geſſit 53.c
Abdias quinquagenarius fuit Ochoziæ, deinde factus propheta 45.a
Abraham ſacerdos fuit, quia primogenitus Tharæ 3.b
Abraham propheta, ſed abſq; literis 4.a
Abraham primus iurauit 57.d
Abigail interpretatur patris mei exultatio 75.c
Abigail recte eiecit feſtucam de oculo Dauid eo.b
Abire in uiam gentium prohibebatur apoſtolis 94.b
Achab ieiunauit propter ſermones Heliæ 68.d
Achitofel dedit cõſilium contra Dauid 133.c
Adam in culpa eſt q; corporalibus indigemus 72.d
Adam prius tentauit deum q̃ tentatus fuit 125.d
Aduerſarius peccatoris ẽ deus, ſermo dei et miniſter ibi. 53.d
Adulatores non habent in prædicando poteſtatem 80.a
Adulari prorſus à Chriſto alienum ibi.
Adulterij uoluntas damnatur 55.d
Aegypt⁹ hic mũdus in quo peregrinamur à dño ẽ. 18.a. (19.b
Aegypt⁹ etiã infernũ, ex quo captiuos eduxit Chrũs, denotat. Aegypt⁹ ſpiritualiter Iudæa, et Sodoma Hieruſalẽ, dicit. eo.c
Afflatus dei ſenſibilis in hac uita qualis eſt 30.c
Ager figuli emptus in ſepulturam 137.d
Ager ſanguinis eſt eccleſia Chriſti ibid.
Agni paſchalis immolatio 117.b
Ala ad alam percutitur 158.d
Angariatio bona ſpiritualium hominum 58.c
Angelorum congratulatio in natiuitate Chriſti 16.a
Angeli cur nato Chriſto toties in ſomnis apparuerunt. 17.d
Angelorum miniſteria Chriſto & Heliæ exhibita 18.a
Angelorum officium eſt mitti ad homines &c. 106.a
Angelus non de uirtute, ſed de uitio in uitium cecidit. 164.a
Anima, audiendo et cuſtodiendo uerbũ dei, fit mater Ieſu. 2.d
Animam inuenire quid ſit 101.c
Animalia reuertentia & non reuertentia 165.d
Apparitio ſecunda domini 166.b
Apoſtoli cœli rationales, cœli uocales fuerunt 15.b
Apoſtoli ſimplices lucẽ cõprehenderũt, Nõ aũt Iudæi. 40.d
Apoſtoli ſunt cardines terræ ſup quos deus poſuit orbẽ. 41.b
Apoſtolis uſus gladij naturalis prohibitus qua de cauſa. eo.d
Apoſtoli ſunt primi pacifici & miniſtri perfectæ pacis. 45.b
Apoſtoli aßimilati & coæquati prophetis 46.b
Apoſtoli, lux mundi, & ſal terræ eod.d (51.b
Apoſtoli fecerũt et docuerũt, ſed nõ abſq; offenſa ſicut Chrũs.
Apoſtoli utribus nouis deſignantur 90.c
Apoſtoli quando ordinati & ſacrati ſunt 94.a
Argentei triginta quales fuerint 137.a
Arguendus eſt frater ex dilectione non odio 74.c
Ariel ciuitatem expugnauit Dauid 131.a
Armilla qua perforatur maxilla Leuiathan 8.d
Aßentationes Chriſtus repulit 79.a
Aſpergere digito ſepties quid ſignificet 143.a
Aug. Cæſar quõ ſimulatus ẽ pphetiæ Iacob de Chriſto. 16.b
Auguſto etiã uiuenti adhuc, diuini honores habiti ſunt. 31.c
Aurum & argentũ bene donatur à regibus in domum dei. 17.b
Autor huius libri non potuit non ſcribere 76.a
Autor libri duo opera ſimul abſoluit 88.a

B.

Baptiſma Chriſti quale fuit 25.c
Baptizare in ſpiritu ſancto & igne quid ẽ 34.c
Baptiſma ſalutare præfiguratum fuit 141.c
Beatitudo olim defunctorum quæ ſit 166.b
Beatorum ſtatus qualis ſit 167.b
Bethſaida interpretatur domus frugum &c. 109.d
Blaſphemiæ Iudæorum initium 114.d
Bona temporalia dicuntur uana 159.b

C

Charitas dei erga homines maxima 165.a
Charitas patris & filij & ſpiritus ßancti eod.b
Capharnaum interpretatur uilla cõſolationis 109.d
Calceamenta Chriſti portare quid eſt 29.c
Cantus eccleſiaſticus excitat gratiam ſpũßcti in nobis 62.c
Caro Abrahæ abſq; fide Abrahæ nihil prodeſt 29.b
Caſtitas ſummopere à Chriſto declaratur 55.b
Cauere ab hominibus quid ſit 97.b
Cæci duo curati, deſignant Iudæos & Græcos 91.d
Cæcus & mutus dæmoniacus, Gentes deſignat 114.c
Cœlum cœli, locus beatorum ſpirituum 68.d
Cœnam domini Lucas aliter narrat 123.b
Centuplum accipere quid ſit 153.a
Centuplum accepit Petrus in hoc ſeculo eod.b
Chriſtus non tam carnis q̃ fidei cognatos agnoſcit 2.d
Chriſtus ut primogenitus, ſacerdotium ſuſcipere debuit. 4.d
Chriſti aduentus cur per ternas generationes quatuordecim dilatus eſt. 7.a
Chriſti gñatio ſic erat, ſcilicet qualis nulla alia ẽ aut fuit. 9.a
Chriſtus flos campi & lilium conuallium eo.b
Chrũs cur naſci uoluit in Bethlehẽ Iuda, et ĩ dieb⁹ Herodis. 16.b
Chriſtus cur in Aegyptum fugere debuit 18.a (17.d
Chrũs omnia fratribus aßimilatus, excepta pticipatiõe pctĩ.
Chriſtus Nazareus. i. ſanctus uel cõſecratus uocari debuit. 21.b
Chriſtus à Nazareth Nazareus uocabatur, cum prius eßet Nazareus eod.d
Chrũs uere de Bethlehẽ pceßit, q̃a ibi natus et oriũdus. 22.b
Chriſtus indiguit teſtimonio Iohannis baptiſtæ, ne ſeipſum primo prædicaret eod.d
Chrũs initiũ ueniẽdi fecit à baptiſmo Iohãnis, prius latẽs. 24.a
Chriſtus ſuſcepit pœnitentiam pro peccatis noſtris 25.c
Chriſti fortitudo maxima, cuius uentilabrũ in manu ſua. 30.a
Chriſtus quõ impleuit iuſtitiã dũ baptizaretur in aquis. 31.d
Chriſtus cur potius in Iordane q̃ in Enon baptizari uoluit. 32.b
Chrũs erat ille ppheta quẽ deus populo p Moſe ſuſcitauit. 33.a
Chrũs ſolus baptizat in ſpũſctõ, q̃a de ſpũſctõ cõceptus. 34.c
Chrũs gloria et deliciæ dei patris, i quo ſibi bene cõplacuit. 35.b
Chriſtus in deſerto in tribus tentationibus uicit, in quibus uictus fuit Adam in paradiſo, & filij Iſraël per quadraginta annos in deſerto eo.d

Christus cur ultra 40. dies ieiunio affligi non debuit. 36.c
Christus cur ex solo Deuteronomio obiiciebat diabolo. 37.d
Christus, secundus Israël, secundã legẽ maxime impleuit. 38.a
Christus per exteriores phantasias tentatus à diabolo. eo.d
Christus ante carcerem Iohannis non prædicauit publice. ibi.
Christus cur potius in Capharnaum quàm in Nazareth habitauit. 39.b
Christus cur potius pauperes q̃ diuites elegit discipulos. 40.d
Christus in miraculis à septẽ pietatis opibus initiũ fecit. 42.b
Christi studia in scripturis die ac nocte, ut eas adipleret. eo.d
Christus quõ uidit turbas? ut misereret & cõsolaret eas. 43.a
Christus est cithara, cui insita est tota Musica patris. eo.c
Christus solus potuit adimplere legem & prophetas. 49.a
Christus quæ docuit fecit. 58.b
Christus quomodo sanctificatus sit. 64.c
Christus aliter leprosum, aliter cẽturionis puerũ curauit. 80.b
Christus portauit infirmitates nostras. 82.c
Christus appellabatur dominus, magister siue rabbi &c. 83.c
Christus miseretur eorum quibus mali præsunt. 92.a
Christus prohibuit discipulis ne ipsum manifestarent. 105.c
Christus iam uenisse concluditur ex propheta. 104.b
Christus ante sex dies paschæ uenit Bethaniam. 118.d
Christus est sacerdos, aries, uitulus et hircus. 140.b.c
Christi latus est ostium tabernaculi. eo.d
Christi uulnera in cruce ibi.
Christus extra castra passus est 142.c
Cicero orator eleganti æ studiosissimus 61.c
Circulus in naribus Leuiathan, quid est 8.c
Ciuitas supra montem posita, sunt apostoli & eorum similes sancti 48.a
Columba habet septem insignia pietatis 42.b
Condonare deo quid significet 147.d
Confessio Christi omniũ maxima 113.b
Confessiones Augustini non contemnendæ 146.d
Confessio opportuna Christi de seipso 110.d
Confessio accipitur nonnunquàm pro laude. 111.a
Confessio Iudæ similis confessioni dæmonum 134.d
Confidere in homine, sicut solebant Iudæi, quid est 28.b
Confugiẽdũ est ad nomẽ domini in tẽtatiõibus diaboli. 146.d
Coniugum cœleste inter Ioseph & Mariam 7.d
Consolatio seruorum Christi 98.c
Consilium dei spernere, sicut fecerunt Pharisæi, quid est. 27.d
Cõsiliũ dei ẽ, ut hoïes baptizẽtur ĩ aquaad humilitatẽ sui. 31.c
Consilium sacerdotum præuisum fuit à Iacob 118.a
Consilij illius intentio quæ fuerit ibid.
Carbonan gazophilacium erat 137.d
Correctio fraterna quomodo fiet 74.c
Corona prætiosa in capite, sacram scripturã significat. 82.a
Corozaim interpretatur, hoc mysterium meum 109.c
Crastinus dies solicitus erit sibiipsi 73.c
Crastinus dies secundum anagogen quid significet eo.d
Crastinus dies cui maledixit Iob 74.a
Crastinus dies quomodo est solicitus sibi eo.b
Creata sunt omnia propter filium dei 162.d
Cremari extra castra quid sit 142.d
Cuius uentilabrum in manu sua, nullius ergo indiget 30.b
Cũcta legis & ꝓphetarũ sacramẽta, in Christo adipleta. 49.a
Cuno huius operis exactor 1.b
Cunonis episcopi commendatio 153.a
Cunonis exaltatio ad episcopatum 153.c
Cuno in iuuentute monachus Sigebergensis ib.
Chusai fuit figura discipulorum Christi 134.c

D.

Danielis uaticiniũ de aduentu Christi, cui consonat Lucas. 23.d
Daniel mundo corde deum uidere meruit 45.a
Dare debet qui recipere uelit 58.d
Data spiritus sancti duo sunt 143.b
Dauid, testis Christi, quod sit homo, deus, rex & sacerdos. 3.d
Dauid cur Abrahæ præponit in libro generatiõis Christi. 4.a
Dauidi maior facta est promissio q̃ Abrahæ. 4.b
Dauid iustus & pius, nolẽs occidere Saul christũ domini 10.a
Dauid sustinuit diabolum quem nõ dilexit 70.c
Dauid comedit panes propositionis 112.c
Dauid typum Christi gessit 133.d
Dauid paruulus typum Christi gerit 161.d
Debita rerum seu pecuniæ non tenemur dimittere 66.a
Dæmonia increpata à Christo hæreticos præfigurabãt 82.a
Deus non uult nec debet dici deus aut dominus diaboli. 37.b
Deuteronomium quomodo differt ab alijs libris legis 38.a
Diabolus & in Pharaone & in Herode quærebat perdere semen promissum Abrahæ. 19.d
Diabolus quomodo ostendit Christo omnia regna mũdi. 38.b
Diei sufficit malitia sua, exponitur 74.b
Diligendus est nobis inimicus 59.a
Dimittere debemus culpam debitoribus nostris 66.a
Discipuli Christi fuere sicut oues in medio luporum 96.d
Discipulus non est super magistrum 98.d
Diuitiæ admodum periculosæ 71.a
Dolores martyrum ut parturientis 87.d
Dolores electorum de lapsu hominis 161.a
Dominationis potestas interdicta est clero 95.c
Dominus unus deus 70.a
Doctor tempus, locum & personam attendere debet. 76.c
Docendo non habent potestatem qui sua quærunt. 80.a
Dominus de Sion rugiet, exponitur 158.b
Donum spiritus sancti ad explanandas scripturas 150.b

E

Ecclesia quõ offert Christo aurum thus & myrrhã. 17.b
Ecclesia p Rachel plorantẽ filios suos designata. 20.a
Ecclesia cur sanctos deplorat, quia non sunt eo.d
Ecclesiæ persecutiões præfigurãtur tẽpestate maris. 84.d
Electi transcribuntur in libru uitæ per fidẽ in Christũ. 2.c
Eleemosyna primum & præcipuum opus bonum. 60.c
Eleemosyna quomodo sit eroganda 58.d
Eluidij error contra perpetuam uirginitatem Mariæ 13.d
Emere aquas sapientiæ absq; argento quid est 30.d
Excusatio discipulorum de confricatione spicarum 112.c
Exterminare quid significet 67.c
Euangelij prædicatio ubiq; solicite fienda 58.c
Euangelistæ non tam ordinem in gestus Christi obseruant quàm mysterium. 81.d
Euangelij ministerium non licet recusare 155.b
Eucharistiæ sacramentum cur in cœna institueretur 124.b

F

Facies leonis cur in Eze. & Apo. primo loco ponitur. 5.b
Facies hominis in Christo, decus ẽ generis humani. 9.b
Facies quatuor unius animalis, sunt quatuor sacramenta Christi. 17.a.116.c.& 118.c
Facies uituli, sacramentũ est passionis Christi 116.d

Facies uituli à siniſtris propter aduerſa paßionis eius. 138.a
Facies uituli in paßione deſpecta eo.b
Facies uituli, leõis, aquilæ 144.a
Facies leonis ſacramentum reſurrectionis Chriſti 157.b
Facies leonis à dextris eod.d
Febricitantis ſocrus Petri cura, myſterium habet 81.b
Feſtuca in oculo Dauid 75.a
Fidei magnæ exemplum 72.a
Fidei minimæ qui ſint eod.b
Fides cur exigatur à curandis 91.c
Fiducia hominis ad deum habenda 165.b
Filij Leui, uice primogenitorũ uſi ſunt ſacerdotio 4.d
Filij Leui fuerunt uicarij primogenitorũ uſq; ad Chriſtũ. 5.a
Filij Iſraël in deſerto tentabãt deũ & tentabãtur ab eo. 37.a
Filij dei à filijs diaboli differunt 60.a
Filijs Iſraël data fuit lex & terra Chanaã ſub conditiõe. 135.c
Filius dei naturalis differt ab adoptiuus 59.c
Filius dei incarnatus fuißet etiam ſi Adã non peccaßet. 164.d
Filia archiſynagogæ typus eſt Iudæorum 91.a
Fimbriæ Chriſti tactus, myſterium eſt 90.d
Flagellum inundans ſuper quoſdam 116.a
Fremitus leonis, uox magnæ commotionis 158.a
Fœmur Iacob emarcuit, nato Chriſto 14.c
Fortes in ſuperbia, auferet uentus, tollet aura 30.b
Fortitudine ſua Iacob cum angelo luctatus eſt 76.d
Framea mortem corporis ſignificat 132.b
Fugiendum eſt in perſecutionibus 98.b
Fures olim in cœlo fuerunt 69.a

G

Genealogiarũ quæſtio, poſt Chriſtũ natũ uana eſt. 14.d
Generatio Chriſti multum diſſimilis à generationibus aliorum quàmuis iuſtorum 9.a (14.c
Gẽrationũ tribuũq; ſupputatio ꝓpter Chriſtũ naſciturum fuit.
Gladius materialis quando ſanctis neceſſarius. 107.d
Gloriã Chriſti præceßit humilitas pœnitẽtiæ & paßiõis. 25.c
Gloria Chriſti in ipſius baptiſmo inchoata ſed nõ cõſummata.
Gloria Chriſti corã diabolo manifeſtari nõ debuit. 36.d (32.a
Gloriatio de carne Abrahæ uana eſt et maledicta 28.a
Gloria dñi benedicta eſt uerbum domini 158.d
Golias exprobrans typus eſt diaboli 161.b
Gulæ uitium, ſæua peſtis, ex qua multa oriuntur ſæua 36.c

H

Harundinẽ quaßatã nõ cõfringere, qd ſignificat. 114.b
Helias cur prophetas Baal occidit 44.b
Hæreticus primus in actibus apoſtolorũ Simon 82.b
Hæreſiarcharũ ſal inſatuatum & peccatũ irremiſibile. 47.c
Heretici ſal euanidum, ad nihil utile, foras mittendum. ib.
Hæretici circa euchariſtiam præfigurati ſunt in lege 126.d
Herodis homicidia & paricidia contra genus Dauid 16.c
Herodes ſimilis Pharaoni in occidendis pueris 19.d
Hirci duo quid ſignificent 140.d
Hilaritas regis ſicut ros ſuper herbam 157.c.
Hypocriſis interpretatur deauratio & quid ſignificat. 60.d
Hypocrita quis dicatur ibid.
Hymnus Rupti elegãtiß. ac plane diuinus ad S. ſpiritũ. 167.c
Hominum tumor, ut ſint ſicut dij & habeantur pro dijs. 31.c
Homo non de uirtute ſed de uitio in uitium cecidit 164.b
Hoſpitalitas multorum exemplis commendatur 102.b
Hoſpites pauperum Chriſti magnam mercedẽ recipient. ib.
Humiles, ut triticũ manebunt: ſuperbi ut palea auferẽtur. 30.b
Humilitas Abrahæ & Dauid 3.a
Humilitas epiſcopo tenenda eſt 155.d

I

Iacob in ſacerdotem conſecratus à patre ſuo Iſaac. 4.c
Iacob quomodo luctatus eſt cũ deo: fletu & oratione. 14.a
Iacob mutatũ ẽ nomẽ à deo, ſicut et Petro, et nulli alij. 41.b
Iacob, qñ dict⁹ ẽ Iſraël, accepit præceptũ hoſtes interficiẽdi.
Ieiunare ut quid Iudæi debuißent 89.c (ibi
Ieiunare domino qui dicantur ib.
Ieiunandi cauſæ apud Iudæos diuerſæ 90.a
Ieiunium fuit inchoatio ſacrificij ſeu oblatiõis Chriſti. 33.a
Ieiunium primus omnium cœpit Moyſes 67.b
Ieiunij bona cauſa fuit antiquis eod.c
Ieiunium hypocritarum triſte eſt eod.d
Ieiunantium triplex differentia 68.b
Ieiunantes medij inter bonos et hypocritas eo.c
Ieſus deum, Chriſtus regem & ſacerdotem ſignificat 3.b
Ieſus conſurgit in diuerſis iudicijs 85.c
Ieſus cur plus ſolito diutius manſerit in Hieruſalem 121.d
Ieſus ingreßus Hieruſalem in die palmarum 122.a
Ieſus orauit ſolus & ſeorſum 128.a
Iezabel regnauit in Samaria &c. cum filia 98.b
Iezabel ſcripſit literas nomine Achab 130.c
Ignis perpetuus in altari 167.a
Illuſio alia uitulorum alia canum 138.a
Illuſio Chriſti à gentibus. 139.a
Imago crucifixi ueneranda 151.c
Imagines uenerandæ ſunt 146.b
Imprecatio in hircum quid ſignificet myſtice 141.c
Indignatio diſcipulorum contra Magdalenam 119.c
Indignatio quorundam contra authorem 120.b
Infirmitate alia laborabant Iudæi alia gentiles 80.d
Inimici dilectio à Chriſto conſulitur 59.a.55.c
Inimici quomodo uel ad quid diligendi 60.b
Inimicis id quod nobis facere ac cupere debemus 78.a
Inimici hominis domeſtici eius 100.d
In teſtimonium illis & gentibus 97.b
Iniuriæ perpeßio à Chriſto conſulitur 55.c
Intentio Magdalenæ unguentum effundentis 119.b
Intentio dei in operatione ſuæ bonitatis 160.a
Intentio diaboli eo.c.&,159.d
Interpretatio nominum duodecim apoſtolorum 93.c
Iohannes baptiſta duplex datum ſpiritußancti accepit mox ab utero matris 11.c
Io. bap. ualde magnus, de quo & alij prophetauerunt 23.a
Io. bap. cur non uocalis, ſed uox clamantis dictus eſt eo.b
Iohannes baptiſta teſtis Chriſti neceſſarius, tum ad Iudæos, tũ ad omnes gentes 23.c
Io. bap. quõ neſciebat Ieſum ſecundũ faciẽ, ſciebat autẽ ſpiritu.
Io. baptiſta quomodo uenit in teſtimonium 25.a (24.c
Iohannes baptiſta per ſpiritum propheticum agnouit Chriſtũ ad ſe uenientem. eo.d
Io. bap. baptizatus eſt à Chriſto in cruce pendente 26.b
Io. bap. multipliciter ſctũs, qa prïogenitus et Nazaræus. eo.d
Io. bap. moribus & ueſtitu ſimilis Heliæ 27.a
Io. bap. uere humilis fuit 29.d
Io. bap. tẽtatus à Iudæis inuidiæ ac zeli contra Ieſum ſtimulis
Io. bap. in deſerto erat ut lucerna ſub modio 48.c (35.a
Io. bap. cur interrogauit Chriſtũ per diſcipulos 102.d
Io. bap. pro qua re ſolicitus fuerit. 103.d

Io. bap. sciuit Christū uenisse, sed nō agnouit faciē eius 104.c
Io. bap. syncerus testis Christi eo.d
Io. bap. propheta, & plusquam propheta 105.d
Ioan. bap. humilitas erat admodum magna 106.b
Io. bap. uenit in spiritu Heliæ 107.c.d
Ioseph supremus scalæ gradus, cui innixus est dominus 6.d
Ioseph recte dictus ē in euāg. uir Mariæ et pater Christi. 7.c
Ioseph uir iustus & pius, nolens traducere Mariam 9.d
Ioseph filius Dauid propter duo dicitur 10.b
Ioseph uirgo permāsit 14.a
Ioseph primus à fratribus uenditus, typus Christi et martyrū
Iosue typum Christi gessit 32.c (20.b
Ire ad oues quæ perierūt domus Israël iussi sunt apostoli. 94.b
Ira, quæ reum facit iudicio, qualis est 51.c
Ira regis sicut fremitus leonis 157.c
Isaac & Iacob, filij promissionis 4.b
Isaac sacerdos & hostia, quia typus Christi eo.c
Iudas abijt & totus recessit à Christo 121.a
Iudas non interfuit communioni sacræ 123.a
Iudas an fuerit de crimine conuictus eod.d
Iudas similis est Achitofel 134.a
Iudas uoluit personam Christi perire eod.b
Iudæi ex fornicatione nati, quia de Iuda ex Thamar 5.d
Iudæi maledicti quia ponunt carnem brachium suum 28.a
Iudæorum duplex excisio eo.d
Iudæa primo tempore alleuiata nouissimo aggrauatā ē. 39.c
Iudæi episcopatum perdiderunt, & propria sententia se condemnauerunt 50.d
Iudæorū racha & insultatio cōtra fratrē suū Christū. 52.b.c
Iudæorum munera & sacrificia frustra fiunt, quia non sunt reconciliati fratri suo Christo 53.a
Iudæi male negligunt consentire aduersario in uia eo.c
Iudæorū auaritia in negotiatiōib⁹ tēpli et pretio iustorū. 54.b
Iudæorum qui sunt à Christo saluati 80.c
Iudæi porcis comparantur 86.a
Iudæi sunt pueri stulti 108.b
Iudæi cunctis gentibus deteriores 109.c
Iudæorum clamosa est peruicacia 114.a
Iudæi blasphemabant propter gentium conuersionem. eo.d
Iudæi propter continuatam blasphemiā iudicati sunt 115.c
Iudæi confœderati diabolo eo.d
Iudæi appropinquabāt deo labijs & ore tantum ib.
Iudæi quid iuris habuerunt ad bona Chananæorum 137.a
Iudicium diuinum quomodo differt ab humano 52.d
Iudicium de ouibus Christi 94.c
Iudicium cōtra blasphemiam Iudæorum 115.d
Iudicia quō tractare licuit de morte Christi 117.b
Iugum domini suaue est 111.d
Iuliano imperatori recte dixerūt, fatue, Christiani, q̄ nō erat frater 52.a
Iurare quō liceat aut prohibitum sit 57.a
Iuramentum non recipit euangelica ueritas eod.c
Iuramentum primum fecit Abraham eod.d
Non iurare omnino consilium est eo.a
Iustitia operum absq; fide filij hominis nihil prodest 28.a
Iustitiæ exempla sex 55.b
Iusti dicuntur superbi 89.b

L.

Lapides, de q̄bus suscitant filij Abrahæ. q̄nā sint. 28.d
Legis præcepta quædā bona, quædā nō bona 49.b
Lapides, quos in Iordane posuit Iosue, spiritualiter sunt prophetæ & Apostoli 32.c
Lex gratiæ plus exigit à Christianis q̄uetus 59.b
Legis summa diligere proximum sicut seipsum 77.d
Leo duplex 166.c
Liber generationis duplex, terrenus in Adam, cœlestis in Christo. 2.a
Liber generationis Iesu Christi, secundum promissionem attendi debet eo.c
Libellus repudij olim dabatur 55.c
Libellus repudij quare permissus fuerit 56.c
Liberari petimus à multiplici malo 66.b
Lilium designat in scripturis puritatem 71.d
Linea Christi, secundū Matthæū, est sicut linea piscatoris. 8.b
Linea Christi secundum Lucam, est sicut circulus ibi.
Loquitur deus specialiter quibusdam 65.d
Loth pacem assequutus q̄ angelos hospitio receperit. 96.a
Lucas pulcherrimi prudens autor eloquij 23.d
Luctus multiplex filiorum Israël iudicum temporibus. 44.b
Lucerna super candelabrū posita, est prælatus in ecclesia prædicans 48.c
Lux uera, Christus, lux naturaliter non ex accidenti donolucens 47.d
Lux illuminata duplex, una ut stellæ, altera ut splēdor firmamenti. ibid.

M.

Magorum historia quid præfigurauit 15.c
Magis cur stella in signum data est 16.a
Magi cur in Hierusalem potius quàm alibi quæsierūt Christum eo.c
Magorum munera recte dicuntur thesauri 17.b
Maledictiones 30. in Iudam 121.a
Maledictiones Iudæ pro 30. argenteis 135.b
Mammon est falsus dominus 70.b
Manna in solitudine, typus Christi concepti ex uirgine. 12.c
Manna uescimur quotidie tum in uerbo dei, tum in Eucharistia. eod.d
Mandata minima quæ sunt 50.d
Maria tā carne q̄ fide filia Dauid & Abrahæ 3.a
Mariæ magna fides & humilitas eod.b
Maria desponsata est Ioseph ex consilio spiritus sancti. 9.b
Maria dārū spūs sancti in remiss. pec. prima accepit 10.d
Maria est illa prophetissa, ad quam accessit Esaias 16.
Maria dicitur cœlū, cuius duæ sunt ianuæ quas deus aperuit. 12.a
Maria sponsa dei patris, hortus conclusus, fons signatus. 18.b
Maria tempus tacendi et tempus loquendi habuit ib.
Maria apostolus post passionem multa enarrauit ib.
Matthæus i. donatus, mysticum exhibuit conuiuium 1.c
Matthæus non sine pondere uerborum loquitur 6.d
Matthæus ualde conuenienter utitur prophetarum testimonijs 22.c
Matthæum quibus oculis uiderit Christus 88.c
Matthæus qualis fuerit ante conuersionem eo.d
Melchisedech, primogenitus Noë, qui dicitur Sem 4.d
Mœror authoris propter tyrānidem diaboli 146.a
Minor in cœlo qui sit maior Iohanne quis sit 106.c
Minor in regno cœlorum Christus eo.d
Minimum uocari in regno cœlorum, est episcopatum suum perdere 50.d
Miracula Christi & Moysi differunt 84.c

Mola inferior & mola superior 128.d
Monasticorum ægrotatio describitur 85.a
Moses rogando, sicut Iacob, imaluit contra deum 14.b
Moses mitissimus fuit in cã sua, in causa autẽ dei zelosus. 44.a
Moses non fecit propria uirtute miracula 84.c
Moses omnibus prælatis imitandus est 92.c
Moses ab omni æmulatione sinistra immunis eo.d
Mulier fimbriam Christi tangens, gentes designat 91.a
Mundus totus quõ uisus ẽ uno intuitu à S. Benedicto. 38.b
Myrrhã afferunt martyres, thus sacerdotes, aurũ reges. 17.b
Mystica munera Magorum. 16.d

N

Nathan propheta emendauit Dauidem 75.c
Nauicula iactabatur fluctibus 128.a
Nazareus à Iacob & probetis dictus ẽ Christus. 21.b
Nazarenus dictus ẽ Christus à Pilato, agẽte spiritu dei. eo.c
Nazarenus dictus est etiã à malis spiritibus & Iudæis. 22.a
Negatio Petri præfigurata fuit 127.d
Niniuitæ egerunt pœnitentiam metu exterminij 110.a
Nomen dei quomodo sanctificetur 64.b
Nomen Petro mutatum est in nouo testamento 93.c
Nominum commutatio cur in utroq; testamento fieret. ib.
Nominum duodecim apostolorum interpretatio ib.
Nomina noua sunt, filius dei, filius altissimi, spiritusãctus. 11.c
Nomina octo de Christo apud Esaiã pulchro ordie posita. 13.c
Numa Pompilius sacrorũ causas penes se habuit 160.d

O

Oblationis ritus describitur 139.
Obsequium spirituale in effusione unguenti 120.b
Oculus dexter ꝑ castitate seruãda proijciẽdus ẽ. 55.d
Oculi scandalum præcaueri oportet ib.
Oculum pro oculo, dentem pro dente, est permittentis. 57.d
Oculus simplex, intentionem bonam significat 69.c
Oculi ante & retro quid significent 118.d
Odio habere inimicũ lex nõ præcepit, sed permisit 59.b
Opus censetur bonum ex bona intentione 69.c
Opus seruile quid sit 112.d
Operum bonorum radix est dilectio 60.c
Operum bonorum ordo eo.d
Opera misericordiæ sunt sex 61.a
Opera bona ducũt ad sabbathismum cœlestem ibid.
Operibus bonis redimitur quis in die iudicij 69.b
Opera Christi spiritualiter facta magis respicienda 105.a
Operarij pauci sunt in meße domini 92.b
Operarij eijciendi in meßem eo.d
Oratione ornata uerbis compositis non flectitur deus. 61.c
Oratio fit nõ solũ ad accipiendũ, sed ad occurrendũ deo. eo.d
Oratio longa cum affectu laudabilis 62.a
Oratio musicalis plus afficit auditores eo.b
Orationis tres modi deo placent eo.d
Oratio hypocritarum displicet deo 63.a
Oratio dominica uidebatur apostolis nimis breuis ibidẽ
Ordo Melchisedec est offerre in pane & uino iure primogeni (ti. 4.d
Oratio dominica ab omnibus oranda est eo.d
Oratio dñica breuior est apud Lucã quàm Matthæũ eo.b
Oratio dominica est exemplar omnium orationum 66.c
Ordines Christianorum tres sunt 141.d
Os domini, sacra scriptura est, quod Iudæis clausum, discipulis aperuit Iesus. 43.b
Ouum mysticum beata uirgo 77.c

P.

Pacifici et ministri reconciliationis facti sunt apostoli 45.d
Pacem mittere non uenit Christus 136.c
Panis super substantialis quis intelligatur 65.c
Panis cœli, panis angelorum, non manna patrum, sed Christus est. 12.b
Panis triplex reperitur in scripturis ibidem
Panis conuertitur in corpus Christi 127.a
Parabolicæ loquutiones congruebant Iudæis 90.b
Parabola de malis agricolis 135.d
Paralytici curatio, mysterium ecclesiæ significat 87.b
Participatio in idipsum erit sanctis, post resumpta corpa 20.d
Partes duæ dispergentur 132.d
Paschalis temporis obseruatio 121.c
Pastor magnus ouium est Christus 94.b
Pastores diuersi sunt Christus & Moses 142.b
Passio Christi quomodo fuit triduana 117.d
Passio Christi quomodo saluauit antiquos 124.d
Passio Christi nobis gloriosa est 138.b
Passus mille concedit lex sabbathizanti 140.b
Patrem & matrẽ relinquendos uetus mandatũ est 101.b
Patrem Christus dupliciter nominat in euãgelio 79.b
Pater noster unde sit deus 61.b
Pater noster dicere, & non pater mi debemus 64.b
Pater mi solus Christus dicere debuit ibid.
Pater malus Adam & Herodes 77.b
Pater bonus est deus ib.
Pater in passione tenebat dexteram filij 157.d
Paupertas grande instrumentum quo creatura subijcitur creatori 41.a
Pauperes spiritu fuerunt Abraham, Isaac & Iacob 43.d
Pauperes Christi lilijs agri comparantur 71.d
Pax euangelistarum super receptores eorundem 69.b
Pax duplex, scilicet dei & mundi 100.c
Peccatores dicuntur humiles 89.b
Peccatum Iudæorum maximum 139.b
Pœnitentia duplex, & quæ deo sit curæ 109.b
Percutiam pastorem, exponitur 128.c
Peregrinatio nostra in Aegypto huius seculi præfigurata in filijs Israël 17.d
Peregrini aliter nunc sumus, q̃ ante fidem susceptã. 137.c
Perfectio Christianorum qualis esse debeat 60.a
Perfectionem uerã quis habeat 84.b
Perfectio Iohannis & Iacobi describitur ibi.
Persecutiones deus non diu permittit 85.b
Petitio bona Ruperti 152.b
Petro cur nomen mutatum est à deo, sicut olim & Iacob. 41.b
Pharisæi & scribæ quærebant gloriam suam 79.a
Pharisæi, quibus prolegibus deuteroses erant, ab alijs diuisi fuerc. 27.b
Pharisæi non baptizabantur à Iohãne, sed insidiabãtur ei. eo.c
Parisæi & scribæ male iudicabant 74.d
Plagæ in medio manuum quæ sint 131.c
Plagatus in domo eorum &c. 132.a
Ploratus duplex, bonus & malus 20.d
Pœnitentiã oẽs agere debent, siue oliua qs sit siue mirica 82.c
Pœnitentia Petri alia q̃ Iudæ 133.a
Pœnitentia duplex eo.b
Pœnitentia Iudæ qualis fuerit eo.c
Porci, Herodes et satellites eius: margarita, ego prægnãs. 9.b

Porcos alienos dedit Christus dæmonibus 86.a
Porta clausa principi, per quam uir non transiet 12.a
Potestas Christi contra dæmones 85.d
Potestas Christi longe maior q̃ Mosis 95.a
Præcepta Christi sunt nobis possibilia 59.d
Pretium uenditionis Christi utile fuit 120.d
Prædestinatio diuina quid efficiat in homine 88.d
Prædicatores nõ debent cogitare qd aut quõ loquantur. 97.d
Prælati ecclesiæ habent potestatẽ peccatores tradere ministro malo, Satanæ 53.c
Presbyteratum cur sero acceperit Rupertus 151.a
Primogeniti ius perdidit Rubẽ & datũ est filijs Ioseph. 4.c
Primogenitorũ uicarij fuerunt filij Leui usq; ad Christũ. 5.b
Progenies uiperarum, quod Moses uocat fel draconũ. 27.c
Prophetæ & filij eorũ esuriebant & sitiebant iustitiã. 44.c
Prophetæ falsi absq; gratia cognosci nequeunt 78.b
Prophetarum officium est aduentum Christi communiter pronunciare 106.b
Prophetæ qui & quales fuerunt ablati de terra 129.d
Prophetare ultra quid sit 130.a
Prophetæ confundentur eod.b
Prophetia falsa de Romanis eod.d
Prouidentia dei circa pauperes quæ sit 73.c
Prouidentia dei magna circa omnes creaturas 100.a
Prudentia donum spiritus sancti 78.b
Prudentes esse sicut serpentes iubentur apostoli 97.a
Puerorum cantantium primus Christus 108.b
Puerorum lamentantium primus erat Iohannes eod.c
Pugnandi modus mutatus est, quia ante natum Christũ ferro pugnabant fideles, post non ferro, sed uerbo dei, gladio spirituali. 40.b
Pugna Gedeõis cõtra Madiã typus fuit pugnæ Christianæ. ibi.

Q

Quadrãtẽ nouissimũ in inferno nemo reddere potest. 54.a
Quadrãs tres uncias habet: Uncia ps xij. assis ib.
Quadruplex genus hoim in extremo iudicio .139.c
Quatuor insignia Christi, Deus & homo, rex & sacerdos. 3.b
Quatuor sacramenta pietatis nobis necessario credẽda. ib.
Quatuor facies Euangelistarũ secundũ ista 4. sacramẽta. ibi.
Quatuor hæc sacramenta faciesq; descripsit etiã Moses. 5.c
Quatuor mulieres in gñatione Christi reprehensibiles. eo.d
Quatuor facies unius animalis sunt 4. sacramẽta Christi. 91.b
Quatuor personæ circa crucem Christi 139.c
Quærere regnum dei quid sit 64.d
Quæstio ardua de omnipotentia et uoluntate diuina. 163.c
Qui fecerit & docuerit, magnus uo. Hic est Christus. 51.c
Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio eo.d
Qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ 52.a
Quis ille minor in cœlo qui maior Iohãne 106.c

R

Rachel plorans, Ecclesia & omnis anima compatiẽs tribulatis 20.a
Rachel Idololatra per uirum saluata est 56.b
Receptacula pauperum quæ sint 101.d
Recipitur deus in pauperibus ibi.
Recipere nolentes prædicatores anathematizantur 96.c
Regnum Iudæorum in se diuisum 115.a
Regnum cœlorum uim patitur eod.c
Regnum cœlorum primus prædicauit Iohannes præcursor domini 24.d
Regnũ cœlorũ, regnũ ẽ legitimũ: regna terræ rapina sunt. ibi.
Regnum cœlorum omnes beatitudines cõplectitur 46.d
Regnum dei siue cœlorum quomodo aduenit 65.a
Regnum dei est uerbum dei 50.c
Regnum dei intra uos est, quomodo intelligitur 107.a
Regula Ticonij sexta quæ fuerit 123.b
Relapsi post baptismum cura 81.a
Religiosi paßeribus designãtur à Christo 71.b
Reprobi, scripti sunt in libro terreno, electi in cœlesti. 2.b
Renunciandum seculo eße 55.c
Responsio dißimilis data est Petro & scribæ 80.b
Respondit Iesus patri pro uocibus sacræ scripturæ 110.b
Resurgere à peccatis nemo potest sine gratia 81.c
Respexit dominus Petrum 132.d
Respectus domini duplex 133.b
Retributio mala 136.a
Reuelare uult deus electorum uirtutes 99.b
Reuelationes sibi factas Paulus prædicat ibid.
Reuelauit & pater & filius 111.b
Reuelationes narrat author 145.b
Romanum imperium, bestia quarta, quomodo comedit & comminuit regnum Iudæorum 24.a
Rota habẽs quatuor facies sacrã scripturã significat. 143.c
Rupertus mortem suam præsciuit 148.b
Rupertus petijt sibi finem uitæ reuelari 149.c
Ruth inter duas leges cõpugnantes, in salutẽ euasit 6.a
Ruth maritũ priorẽ excusat necessitas, posteriorẽ lex. eo.b

S.

Sabbathum spirituale cuiusmodi sit 58.c
Sabbathismus in contemplatione 72.c
Sabbathi uiolatio quomodo fiat 112.d
Sabbathi dominus est solus deus. eo.b
Sacerdos magnus non debet in amicis pollui 56.a
Sacerdotiũ primogenitorũ cessauit ĩ Iuda et fratrib⁹ eius. 4.c
Sacerdotium Israëliticum cur cessauit in Aegypto ibi.
Sacerdotium Christi præstantius q̃ Aaronis 33.a
Sacramenta quatuor necessaria ad salutem 163.a
Sacramenti absconditi dispensatio. 162.c
Sacramenta abscondita fuerunt angelis eod.a
Sacrificiũ uerũ, munus sanctũ, corpus & sanguis Christi. 53.b
Sacrificium iuge per singulos dies fiebat 112.d
Saducæi. i. iusti, solum quinq; libros Moysi recipiebãt 27.b
Salis commendatio in scripturis 46.c
Sal terræ, apostoli eo.d
Sal doctrina euãgelica cõtra carnales legis ceremonias. 47.a
Sal infatuatum, pharisæi & hæretici, scientiã supbientes. eo.c
Sallustius historiographus elegantiæ studiosus 61.c
Sanctus multipharium dicitur 26.d
Sanctificatio proprie adscribitur spiritui sancto 10.c
Sanctificatio nominis dei quomodo fiat 64.c
Satanas arrogat sibi genus humanum 159.c
Satanæ intentio in nequitijs suis eod.d
Scala Iacob typus lineæ generationis Christi 6.d
Scalæ huius mysterium in angelis ascendẽtibus & descendentibus per eam 8.a
Scriba minus præsumptuosus fuit 83.d
Scribæ & pharisæi cunctis uirtutibus uacui 50.b
Scribæ & pharisæi dixerunt fratri suo, Christo, racha & fatue. 52.b
Scripturæ hæreticis in laqueum sunt

Scripturæ Christi sunt, quia in ipsum tendunt 22.c
Scripturæ dicunt os dñi, & fuerũt olim clausæ et signatæ. 43.b
Scriptura sacra non exigit fucum uerborum 61.c
Scriptura sic condita est, ne ab omnibus intelligatur 76.c
Scriptura quare obscure tradita est ib.
Scripturæ sacræ cum maxima humilitate studendum 77.a
Scripturis sacris nihil addendum nihilq; subtrahendum 78.c
Scripturæ absq; phaleris uerborum tractandæ sunt 97.d
Scriptura sacra dicitur columba 129.b
Scripturæ sacræ diuulgatæ sunt post passionẽ Christi. 144.c
Secundus homo de cœlo cœlestis 6.d
Sententiæ doctorum diuersæ de Iuda 122.c
Septem matres steriles antea, in scripturis 8.d
Sermonem eundem Christus sæpe repetijt 93.a
Sermo Christi mundificauit apostolos 124.c
Sermo domini i mõte de quatuor uirtutibus cardinalibus. 49.d
Seruire duobus hominibus, non autẽ dominis idem potest. 70.a
Similacum melle, humanitas Christi cum deitate 13.b
Simplices debent esse apostoli sicut columbæ 97.b
Solitudo hirci Hierusalem fuit mystice 141.b
Solicitudo rerum temporalium scandalizat 70.d
Solicitudo rerum in deum collocanda est 72.c
Solicitudo diuitiarum fugienda est 73.b
Solicitum esse in diem crastinum quid sit 74.b
Solicitus est dominus pro suis amicis 101.c
Spiritus sanctus primum ab angelo ad Mariam & Ioseph sic dictus est 10.b
Spũs scti duplex datũ ẽ. s. gratiarũ diuisio & remiss. pec. eo.d
Spiritus sanctus uocabulum est uenerabilius q̃ spiritus dei. 11.c
Spiritus sanctus de meo accipiet. i. de scripturis 22.c
Spiritus sanctus eduxit filios Israël de Aegypto 33.d
Spiritus sanctus super alios in specie ignis, super Christum in specie columbæ apparuit ib.
Spiritus sancti data sunt duo 143.b
Spũs scti ũs ut paracletus nõ fuisset datus nisi p mortẽ Christi. ib
Spiritus sanctus in specie ignis apparuit 149.b
Spiritus sancti illapsus in pectus Ruperti 150.a
Stella Magis apparuit propter fœdus et promissionem dei ad Abraham 16.a
Suspensio Iudæ dirum portentum fuit 134.d
Suspensio Iudæ quid significet 135.a
Syllogismo usus est Christus contra Iudæos 115.c
Synagoga filia latronis dicitur 138.d

Temperantiæ uirtus docetur 54.c
Templo maior est filius dei 112.b
Tẽpus belli ante natũ Christũ: tẽpus pacis post natũ. 45
Tempus passionis Christi prædestinatũ fuit. 117.c (c.d
Tentationes tres filiorum Israël in deserto quibus uicti et infideles inuenti sunt: quibus uictor euasit Christus. 36.a
Tentationes sunt uariæ 66.b
Tentat deus hominem multipliciter ib
Tentatio circa sacramentum eucharistiæ 125.c
Tentatio dei ibid.
Tentatio dei duplex 126.a
Tentatio magna circa eucharistiam eod.b
Testamenti ueteris quatuor partes 99.d
Testimonium Esaiæ, uerbis modicum, uirtute multum 12.d
Testimonium de Christo triplex in ipsius baptismo 34.c
Testimoniũ de Christo à tota trinitate, quod sit filius dei. eo.d
Testimonia quæ citant euangelistæ, amplificanda sunt 39.d
Testimonium perhibent de Christo opera eius. 104.c
Testimonia maiora de Christo q̃ sunt testimonia hois. eo.d
Testimonium reddit Christus Iohanni baptistæ 105.c
Thesaurus alicuius ubi fuerit, illic & cor eius 69.b
Thesaurizare quid sit 68.c
Thesaurizare in cœlo quid 69.a
Thesaurum inuenire, est sacras literas intelligere 73.a
Timendum non est prauorum iudicium 99.b
Titulus Christi in cruce per Pilatũ, spiritu dei agente, scriptus est 21.c
Trabs in oculo proprio nõ cernitur 75.a
Trabs fuit in oculo Semei ibid.
Traditio seniorum de paschate 117.b
Tradere iudici, ẽ excõicare et foras mittere quos deus iudicat. 54.c
Tradita sunt Christo omnia à patre 110.c (6.b
Tres reges Iuda cur à linea Christi succisi sunt
Tres magi, tribus partibus orbis exẽplar ad Christum fuerunt. 17.c
Tribunal Christi in cruce mirabile fuit 139.b
Trinitatis confessio nunc maior quàm olim exigitur 11.d

Vanitas uanitatum, est altitudo Satanæ 159.c
Vanæ dicuntur diuersæ res diuersimode 164.b
Ventis imperare quid sit 85.c
Vergilius poẽtarũ studiosissimus uocũ compositor 61.c
Veritas opponitur uanitati 159.a
Via ad cœlum malis angusta, non autem bonis 78.b
Vinum & sicera datur mœrentibus 145.c
Vindicta deo committenda est 1.c
Vindicta Dauid de Semei iuste & secundũ legem 54.c
Vindicta duplex in Iudæos 116.b
Vindicta de uelatione faciei 138.c
Virga altera regum altera pastorum 95.b
Virga domini duplex 136.a
Virgam priorem abscondit eo.b
Virtutes ueræ philosophis incognitæ erant 60.b
Visio & auxilium spiritus sancti contra dæmones 149.a
Visio filij dei facta est authori 146.b
Visiones diuersæ authori factæ. 147.a.b
Visitatio spiritus sancti circa Rupertum 149.a
Visio diuinæ charitatis enarrari non potest 166.d
Visio hic ignis est, illic caminus erit ib
Vnanimitas est principium iustitiæ 55.b
Voluntas est accepta secundum id quod habet. 58.b
Voluntas dei quæ sit 65.b
Volucres cœli dæmones significant 83.d
Votum monasticum consilij est, non autem præcepti eo.b
Vox & rugitus domini differunt 158.c
Vngere caput consueuere Palæstini diebus festis 67.d
Vngere caput nostrum est exhilarare cor ibid.
Vnguentum Magdalena bis effudit 119.a
Vnguentum non effudit totum eod.d
Vrias. i. lux mea deus, populum Iudaicum significabat. 11.b
Vulpes significant dæmones 83.d
Vxor ob quas causas dimitti queat 56.b
Vxor ob fornicationem dimitti potest inuita eod.c

Zachæus uolens uidere Iesum, quid designat 1.c
Zacharias. i. memor dñi, populũ gentilẽ designat. 11.b
Zelus dei bonus per ignẽ, quo spiritus sanctus apparuit, designatus. 43.b
Zorobabel, in Babylone natus, de Iudæa recta dicitur 22.b

FINIS INDICIS.

Folio 10. linea ult. lege, tam actuali, q̃ co

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS SVPER MATTHAEVM, PROLOGVS.

EXIGIS A' ME ò philochriſte Cuno, uenerabilis quondam Abbas cœnobij Sigeburgenſis, nunc autem præſul eccleſiæ Ratiſponenſis, nouum condere opus De gloria & honore filij hominis, cõſtituti ſuper opera manuum patris, ſiue ſedentis ad dexteram maieſtatis in excelſis, ut omnia ſubijciantur ei, & huiuſce operis ædificium conſtruere ſuper euangelij fundamentum, euangelij ſecundum Matthæum. O quàm optabile mihi eſt, & tibi eſſe dicis, ut quoniam nouiſſimum, te monitore & pene præceptore, nuper edidi opus de uictoria uerbi dei, ſcribere nunc merear digne de gloria & honore (ut iam dictum eſt) filij hominis, propter ſpem repoſitam in ueritate eiuſdem dei & hominis, dicentis: Ex uerbis tuis iuſtificaberis. ¶ Tute ſcis, quàm impatiẽter hactenus te hoc exigẽtem audierim, quàm aſper & pene intractabilis econtra fuerim. Vnde hoc? Videlicet ex multis cauſis. Multis nanque modis me non minus quàm te anguſtat cura domus domini, quæ credita eſt mihi. Præterea non facile eſt homini peccatori os ſuum aperire & attrahere ſpiritum, cum ſit hoc illorum duntaxat, qui deſiderant mãdata domini. Adde quod ipſe noſti, quod audiſti & uidiſti, quia ſcripta mea ſic plerique legunt, ut inſidientur mihi: unde & contingit eis illud, quod hic idem filius hominis glorificandus & honorandus dixit: Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. ¶ Poteram ego iam hic in capite ſermonis, illi, quẽ bene noſti, reſpondere iuxta quod meruit: qui, quoniam non ſimplici oculo legit, ambulauit in tenebris, & ita offendit, ut ſemetipſum non ſolum inuidum, uerum etiam demonſtraret ſatis imperitum. Maledictis, quæ in me concitauit, nõ iniuſtũ elogium ſcripto redderetur, ſed mihi uindicta, & ego retribuam, dicit dominus. Cum Semei filius Gera, filij Iemini, maledictione peſſima malediceret Dauid, mittens lapides aduerſus eum, terramq; ſpargens, Dimittite eum, ait Dauid, ut maledicat, ſi forte reſpiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. ¶ Dixi cauſas, quæ beneuolum circa ſcripturas ſacras perturbant animum. Sic turbæ præcedentes atque ſequentes, uolentem Ieſum quis eſſet, & currentem ad uidendum impediebant Zachæum, ſtatura puſillum. Sic Phariſæi murmurabant, propterea quod diuertiſſet Ieſus ad hunc ipſum futurũ apoſtolum & euangeliſtam Matthæum, id eſt, donatum. At ille perſeuerans, magnum fecit ei conuiuium in domo ſua. Similiter quiſquis de ſupernis ſpirituali donatus eſt gratia, perſeuerantiam habens inter turbas curarum, inter detractiones inuidorum, currere debet ad uidendum Ieſum, ad cõtemplandum ſaluatorem ſuum, ut in domo pectoris ſui ſuſcipiat eum, faciatq; illi, ſi plus non poteſt, ſaltem boni ac fidelis ſermonis cõuiuium, quia ſermo bonus ſuper datum optimum. Igitur adſit ipſe, qui hunc hominem publicanum uidit, & uidendo apoſtolum atque euangeliſtam fecit, & tunc demum ꝗd exigis, mihiq; eſſe optabile ſenſi, conabor aſſequi, propoſita ſpe ſupernæ conſolationis.

Heb. 1.

Matt. 12. Exactor opis Cuno

Pſal. 118.

Matt. 6. Vindicta deo cõmittenda.

Deut. 32. Rom. 12. 2. Reg. 16.

Exemplũ zachæi & Matthæi. Luc. 19. Matt. 9.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER I.

Duplex liber, unus terrenus in Adā, alter cœlestis in Chro.

LIBER GENERATIOIS Iesu Christi filij Dauid, filij Abrahā. Liber iste liber cœlestis est, & econtra liber generationis Adam, liber terrenus est: de quo sic scriptū est: Hic est liber generationis Adam, in die qua creauit deus hominem, ad similitudinem dei fecit illum, masculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & uocauit nomē eorum Adam, in die quo creati sunt. Sicut primus ille homo de terra terrenus, nouissimus uero iste de cœlo cœlestis: ita liber ille generationis Adam, liber terrenus: & iste liber generationis Iesu Christi, liber est cœlestis. In illo libro terreno omnes reprobi scripti sunt, iuxta illud: Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribētur. In isto scripti sunt oēs electi, quibus ipse dominus: Gaudete, inquit, quia nomina uestra scripta sunt in cœlis. ¶ Et omnes quidem, tam electi q̄ reprobi, in terra siue terreno libro cōscripti fuerūt, ex peccato primi illi⁹ hois, in q̄ oēs peccauerūt: sed p iustitiā nouissimi hui⁹ hois, oēs electi trāscripti sunt ī libro uitę, libro gnationis Iesu Chri, p quē iustificati sunt. Quō in isto tali libro trāscripti sunt? Nimirꝝ credēdo in hūc Iesum Chrm, quē admodū de primo patrū gnationis hui⁹ Abrahā scriptū ē: Credidit Abrahā deo, & reputatū est ei ad iustitiā. In q̄ em̄ credidit deo ut iustificaret, nisi in promissiōe seminis, q̄d est hic idē Iesus Chris? Dixerat em̄ illi deus, Suspice cœlū & numera stellas, si potes: sic erit semen tuū. Et in hac promissione fuerat egressus de terra & de cognatione sua: In semine tuo benedicent oēs gētes q̄d Chris est. ¶ Cū igitur audis, Liber gnationis Iesu Chri, filij Dauid, filij Abrahā, Abraham genuit Isaac &c. ne paruū tibi facias librū hunc, non illud solū attendas, q̄ Abrahā secūdum carnē genuit Isaac, & Isaac secundū carnē genuit Iacob, similiterq̄ de cæteris: sed hoc potiꝰ, q̄ & Abrahā secundū promissionē genuit Isaac, & Isaac secundū promissionē genuit Iacob. Hoc nāq; animaduerso, prolixus liber & grādis pagina p singulas fere genituras apparet, dū promissionis uerbū in memoria repositū, recogitare facit q̄d & qualiter ad illos patres sanctos deꝰ locutus est. ¶ Iam hic considerandū est de hoc ipso gnationis libro, q̄ ita terminatus est: Iacob autē genuit Ioseph. Nōne illam potuisset lineā sequi, qua perueniret ad eū, qui Mariam secūdum carnē genuit, nisi potiorē illam æstimaret genituram, quæ est fidei siue promissionis, quæ est auditio siue obseruatio ÿ bi dei? Siq̄dem & ipse dñs hoc attestatur, nosq̄ cognoscere uult, qui, ubi extollēs quędā mulier uocē de turba, dixit: Beatus uēter qui te portauit, & ubera quę suxisti, Quinimo, ait, Beati qui audiunt uerbū dei, & custodiunt illud. Et alibi: Quicūq; em̄ fecerit uoluntatē patris mei q̄ in cœlis est, ipse meus & frater & soror & mater est. ¶ Felices itaq;, quoꝝ etsi caro patres siue gnationem Iesu Christi non cōtingit, anima tamē audiēdo & custodiendo uerbū dei, mater facta est eiusdem Iesu Christi: felicissimi uero, q̄ utroq; modo patres siue parētes sunt tanti filij, quoꝝ notissimi sunt hi duo magni patriarchæ, quorū nomina sic insigniter enūtiantur in capite libri huius filij Dauid, filij Abrahā. ¶ Et de genitura quidē car-

Gen. 5.

1. Cor. 15.

Hier. 17.

Luc. 10.

Rom. 5.

Per fidem transcribimur in librū uitæ.

Gene. 15.

Rom. 5.

Liber gnationis secūdū promissionē.

Parentes Chri secūdm fidem.

Luc. 11.

Matt. 12.

Dauid & Abrahā pci pui prēs.

carnis ueritas noſtra aſſertione non indiget, quod ſecundum illam beata uirgo Maria ipſorũ filia ſit uel fuerit: de illa uero, qua ſecundum fidem ſiue obſeruationem uerbi dei quælibet anima ſit mater eiuſdem Ieſu Chriſti, non ſuperfluum eſt memorare, quomodo illorum filia fuerit: uidelicet habendo fidem, habendo humilitatem, facta eſt filia Abraham, filia Dauid. Habuit enim fidem, quæ angelo, ſibi inaudita cunctis ſeculis euangelizanti, imò deo, cui Abraham crediderat, loquenti ſibi per angelum, uelociter credidit. Habuit humilitatem, quę audiens & credens ſeſe fieri matrem domini, ancillam profeſſa eſt: Ecce, inquiens, ancilla domini, ſecundum ſimilitudinem patrum ſuorum iam dictorum, Abraham atq; Dauid: quorũ quanta fuerit humilitas, ex ipſorum uerbis palàm innoteſcit. ¶ Deniq; pater eius Abraham, dũ de us cum ipſo, & ipſe cum deo ſermocinaretur, & amicus haberetur, inter cętera dixit: Quia ſemel cœpi, loquar ad dominum meum, cum ſim puluis et cinis. Porro Dauid cum eſſet unctus rex electione domini, & Saul perſequeretur eum: Quem perſequeris, ait, rex Iſraël? quẽ perſequeris? Canem mortuum & pulicem unum. Iam deniq; intus docuerat eos deus inuiſibilis, qui ex eis naſciturus erat homo uiſibilis, mitis & humilis, ſicut dictur⁹ erat ipſe: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: ſimilemq; ſibi matrem præparauerat, quę ueraciter diceret, Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuę. ¶ Conſidera nunc initium hoc ſiue caput euangelij, quantis uel qualibus titulis illuſtratũ ſit. Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Quatuor inſignia ſunt notiſſima gloriæ & honoris hui⁹ filij hominis, quia deus eſt & homo, rex & ſacerdos. Si rite cõſideres, nihil horum hic tacitum eſt. Nam ipſo nomine, quod eſt Ieſus, id eſt ſaluator, cuius nominis ſiue uocabuli cauſa eſt, quia ſaluat à peccatis, dicẽte angelo ad Ioſeph: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum: ex ipſo, inquam, nomine quod eſt Ieſus, ex ipſa cauſa nominis, quæ eſt ſaluare à peccatis, q̃d facere eſt ſolius dei, deus eſſe aſſeritur, deus uerus eſſe cognoſcitur. Porro ſequẽti nomine, quod eſt Chriſtus, & interpretatur unctus, prędicatur unctus rex, unctus ſacerdos, rex & ſacerdos, qui patribus ſuis iure ſucceſſit, patri regi, patri ſacerdoti: regi Dauid, Abrahę ſacerdoti, quod prędicat hic titulus, rutilans, & taliter enuntians, filij Dauid, filij Abraham. Rex nanq; Dauid, ſacerdos Abraham fuit: quippe qui obediens & fidelis, filium ſuum deo in holocauſtũ obtulit. Primogenitus quippe fuit Tharę patris ſui: & ſecundum morem, quo primogeniti uſq; ad id temporis ſacerdotes fuiſſe traduntur, ipſe ſacerdos fuit, & poſt illum Iſaac: ſed hæc primogenita Eſau propter gulam perdidit. Horum patrum ſiue patriarcharum, qui utiq; homines fuerunt, iſte filius & ipſe homo eſt, ſiue filius hominis, quia ueram de carne illorũ carnem aſſumpſit. ¶ Sũt igitur quatuor (ut iam dictum eſt) inſignia preſenti titulo ſpectanda: quia deus eſt & homo, rex atq; ſacerdos. Hic homo & in Sion natus eſt, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Iſte ſacerdos ſemetipſum obtulit, & ſacrificatus eſt tanquam uitulus. Iſte rex tanquam leo ſiue catulus leonis, ad prædam aſcendit, apertis in morte ſua dormiens oculis, & ſpoliato inferno ſurrexit à mortuis. Hic deus, ut aquila uolans, ſuper omnes cœlos aſcendit. ¶ Secũdum quatuor iſta naturæ uel officij ſui nomina, quatuor nobis ſacramẽta pietatis neceſſario credenda propoſuit, ſcilicet incarnationis ſiue natiuitatis, paſſionis, reſurrectionis, aſcẽſionis: quorum nullũ Chriſtiano ignorare licuit unquam aut licebit. Ex iſtis cognoſcitur Ieſus Chriſtus qualis ſit, ſcilicet uere bonus, & uere fortis: quia tanquam bonus propter nos homo fieri, & paſſionem ſubire uoluit: & tanquam uere fortis, uicta morte, reſurrexit & in cœlum aſcendit. ¶ Et quia talis exinde cognoſcitur, ecce quatuor unius animalis facies intuemur, ubi Ezechiel prophetalo quitur: Similitudo uultus animaliũ, uultus eorum facies hominis & facies leonis, facies uituli & facies aquilæ deſuper. Nam licet quatuor animalia dixerit, in primis tamẽ animal unum uult intelligi, quemadmodum longe infra, cum dixiſſet, Facies una facies Cherub, & facies ſecunda facies hominis, & in tertia facies leonis, & in quarta facies aquilæ, ipſum eſt (ait) animal quod uideram iuxta flumẽ Chobar. Animal unum, unus eſt Ieſus Chriſtus: Quatuor facies ſiue quatuor animalia, quatuor iam dicta ſunt uniuſ eiuſdẽq; Ieſu Chriſti ſacramenta. Facies iſtæ fulgent ſuper iuſtos, quia Ieſus Chriſtus uidet eos, ſicut ſcriptũ eſt: Oculi domini ſuper iuſtos. & uidendo illos cõformes facit ſibi, ſiue cuilibet ex iſtis faciebus ſuis, multo efficacius q̃ ſol ſpecular penetrat, ſuamq; in illo imaginem format. Vidit iſtũ beatũ Matthæũ, ſicut ipſe de ſemetipſo: Cũ, inquit, tranſiret Ieſus, uidit hominem ſedentem in theloneo, noie Matthæũ. uidit, inquam, iſtum ſol uerus, & in ſpeculari pectoris eius faciem formauit hominis: uidit alium, & in illo figurauit faciem ſuã, faciem leonis: uidit alium, & in illo expreſſit faciẽ aquilæ uolantis. Iſti ſunt quatuor euangeliſtę, qui ſecundarie quatuor animalia dicuntur. Nã prima quatuor quæ iam dicta ſunt, ſacramẽta, quatuor facies ſunt, & animal unũ eſt Ieſus Chriſtus. ¶ Dauid hunc hominem ſiue hominis myſteria, hominis inquam & ſacerdotis, regis & dei ſacramẽta mirabiliter ore prophetico ſimul cum pſalterio decachordo cecinit, calamo⁹q; conſcripſit, & ipſa quatuor uocabula, deũ, hominẽ, regẽ, ſacerdotẽ, pariter expreſſit, Exempli gratia: Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus, illic hominem enuntiauit. Aſcen

Maria filia Dauid & Abrahæ tã carne q̃ fide.

Luc. 1.

Humilitas Abrahæ & Dauid. Gen. 18. 1. Reg. 24. Matt. 11.

Luc. 1.

Quatuor inſignia maxima glorię & honoris filij hoīs Matt. 1.

Abrahã ſacerdos fuit Gene. 22.

Pſal. 86. Gen. 49.

Quatuor ſacra pietatis nobis neceſſaria.

IIII. euãgeliſtæ ſcdm 4 facies animalium. Ezec. 1. 10.

Pſal. 33.

Matt. 9.

Teſtimonium Dauid de his 4 aĩalibus ſeu ſacris. Pſal. 6. 46.

Iohã 3. dit deus in iubilatione.illic deum hanc ipſam perſonam nuncupauit. nam qui deſcendit, ipſe
Pſal.2.19. eſt & qui aſcendit.Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montẽ ſanctum eius.Itẽ
20.23.109. Domine, ſaluum fac regem. Domine, in uirtute tua lætabitur rex. Et alibi: Quis eſt iſte rex
Cur Dauid gloriæ? Dominus uirtutum ipſe eſt rex glorię.illic regem pronuntiauit. Iurauit dominus &
præponit non pœnitebit eum,tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.illic ſacer
Abrahæ. dotẽ edixit. ¶ Itidẽ ſacramenta ſiue myſteria hominis ſiue ſeminis Abrahæ, dei ſiue uolantis
aquilæ,ſacerdotis ſiue uituli,regis ſiue leonis:ſacramenta,inquã, ſiue myſteria incarnationis
uel natiuitatis,paſſionis,reſurrectionis & aſcẽſionis eiuſdem Ieſu Chri filij ſui,prophetico(ut
iam dictũ eſt)& corde concepit,& ore peperit aĩa huius beati Dauid,cunctisq; uenturis poſt
ſe ſeculis legenda uel canẽda conſcripſit.Hoc Abraham non fecit,licet propheta fuerit, quip
pe qui nec literas habuit.Primus nanq; Moyſes longe poſt illũ,ſcribẽte digito dei,literas ac-
Exo.24.32. cepit.Recte igitur,licet Abraham fuerit anterior q̃ Dauid,non dixit euangeliſta, Ieſu Chriſti
filij Abrahã,filij Dauid:ſed ordinem præpoſterans,filij Dauid,inquit,filij Abraham.Pręterea & illud ſciendũ,quia cũ iſti duo ſint patres,ad quos eiuſdẽ Ieſu Chriſti promiſſio facta eſt,
Gen.22. uerbum eiuſdem promiſſionis ad Dauid non parum auctum eſt. Nam ad Abraham dictum
Pſal.131. eſt:In ſemine tuo benedicentur oĩes gentes.ad Dauid: De fructu uentris tui ponam ſup ſedem meam.Plus eſt eſſe regẽ ſeminis Abrahæ,q̃ eſſe ſemen Abrahæ,Vnde recte dixerim,qa uerbum promiſſionis non paꝝ auctum eſt ad Dauid.Sed & hoc inferam,quia plus eſt eſſe patriarchã,regem,prophetã atq; pſalmiſtam,quod fuit uel eſt Dauid,q̃ eſſe tantummodo patriarcham & prophetã,quod fuit uel eſt Abraham.Ita per omnia rationabiliter diuinus euãgeliſta prouidit ut dicere mallet,filij Dauid,filij Abraham,q̃ filij Abraham,filij Dauid.His in titulo latius præmiſſis,nunc in ipſum generationis librum pergendum eſt.⌊Abraham genuit Iſaac.Iſaac autem genuit Iacob.⌋De utroq; cum dicit,genuit, perpulchrum eſt ſubintelli-
Iſaac & Iacob filij p̃miſſionis. gere,quem in promiſſione accepit,& in ſacerdotem deo ſacrauit. Quæ pars decoris ſiue geni
turæ decentis,maxime decet librum generationis Ieſu Chriſti,quia uidelicet,quemadmodũ
Apoſtolus dicit,Non qui filij carnis,hi filij dei:ſed qui filij ſunt promiſſionis,a ſtimãtur in ſe
Rom.9. mine.Quomodo Iſaac quem genuit Abraham,& Iacob quem genuit Iſaac,nõ filij carnis,ſed
filij ſunt promiſſionis? Videlicet,quia non ſolummodo ſuſceperunt hæreditatem paternæ fi
dei,uerum etiam non tam uſu naturæ,quàm dono gratiæ prouenit hoc ipſum quòd geniti
ſunt.Denique & Abraham ſterilem cõiugem Saram,& Iſaac ſterilem habuit Rebeccam. De
Gene.25. precatus eſt(ait ſcriptura)Iſaac dominum pro uxore ſua, eo quòd eſſet ſterilis. Qui exaudiuit eum,& dedit cõceptum Rebeccæ.¶ Et Iſaac quidem filium ſuum Iacob ſacerdotẽ uerbo
Gene.27. ſacrauit,indutum ueſtibus Eſau ualde bonis,quas Rebecca apud ſe habebat domi,in quibus
ille,cum eſſet primogenitus,ſecundum morem(de quo iam ſupra dictũ eſt)debuerat ſacerdotio fungi:ipſe autẽ,uidelicet Iſaac,ut uerbo conſecraretur uel benediceretur à patre,opus
non erat,quia cum fuiſſet oblatus in holocauſtũ domino,in typũ huius filij uẽturi Ieſu Chriſti,extunc plusq̃ ſacerdos erat,id eſt,non tantũ ſacerdos,uerum & hoſtia.De eo quod iam dixi,quia & Abrahã Iſaac,& Iſaac Iacob in promiſſione accepit,Apoſtolus ita ſcribit:Promiſ-
Rom.9. ſionis eĩm uerbũ hoc eſt:Secundum hoc tẽpus ueniam & erit Saræ filius.Non ſolũ aũt,ſed &
Rebecca,&c.uſq; ad id,Non ex operibus,ſed ex uocante dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori,ſicut ſcriptum eſt:Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. ⌊Iacob autem genuit Iudam &
fratres eius.⌋In generatione Iudæ & fratrũ eius ceſſauit mos ille antiquus,quo(ut iam dictũ
Ceſſatio ſacerdotij in gñatiõe Iudæ. eſt)eatenus primogeniti ſacerdotio fungebantur.Ruben quippe,qui erat primogenitus,ipſe peccauit:& propterea benedictionẽ ſacerdotalem non promeruit, imò diminutionẽ acquiſiuit.Effuſus es(inquit pater)ſicut aqua,non creſcas,quia aſcendiſti cubile patris tui,& macu-
Gen.49. laſti ſtratum eius.Nec uero ita ceſſauit prior ille mos ſacerdotij,ut ſaltem iunior quiſquã ex illis fratribus ſacerdotio fungeretur,uelut idem iunior Iacob amoto Eſau:ſed & ipſum ſacerdotiũ omnino ceſſauit,quãdiu in Aegypto fuerunt,ubi uendiderãt Ioſeph fratrem ſuum,uſq; dum uociferantibus illis ad dominum & dicentibus,Eamus & ſacrificemus domino,ſurge
Exo.5. ret ſacerdos Aaron frater Moyſi,de tribu Leui. Tribum illam tulit dominus pro cunctis pri-
Filij Leui pro cũctis primogenitis. mogenitis filiorum Iſrael:fuerũtq; filij Leui interim ſacerdotes & miniſtri ſcriniarii pro cunctis primogenitis,donec ueniret primogenitus iſte filius hominis, ſacerdos gloriæ & honoris,ſuũq; amotis uicariis ſuſciperet ſacerdotiũ. Quod innuẽs diuinus euãgeliſta,cũ dixiſſet de
Matt.1. Maria,quam utiq; uirginẽ concepiſſe narrauerat,Et peperit filium ſuum, cõtinuo non otioLuc.2. ſe addidit,primogenitũ,ut ſubintelligat prudens auditor,& idcirco ſacerdotẽ dignũ, in quẽ
Pſal.109. dictũ eſt:Iurauit dñs & non pœnitebit eũ,tu es ſacerdos in ęternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech.¶ Quis aũt ordo Melchiſedech fuit,niſi offerre ſacrificiũ panis & uini iure primogeni-
Ordo Melchiſedech. ti? Primogenitus nãq; fuit Noë,ut doctiſſimi p̃hibent,idem,qui alio noĩe dictus eſt Sem. Quę
1.Par.5. ergo fuerunt primogenita,quę data ſunt Ioſeph? Sicẽ in Paralipomenon ſcriptum eſt:Ruben q̃ppe fuit primogenitus Iſraël,ſed cum uiolaſſet thorũ patris ſui, data ſunt primogenita

eius

eius filijs Ioseph, filij Israël, & non est reputatus in primogenitum. ¶ Quæ, inquam, fuerunt primogenita, quæ data sunt filijs Ioseph? Nimirum non ipsum sacerdotium, quo nullus eorum (ut iam dictum est) in Aegypto functus fuisse legitur, sed illa pars una, quã dixit ad eundem Ioseph filiũ suum, benedicens filijs eius, & constituens Ephraim ante Manassen: Ecce ego morior, & erit deus uobiscum, reducet' que uos ad terram patrum uestrorum. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrei in gladio & arcu meo. Partis illius Euangelista meminit, cum dicit: Venit Iesus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Ergo usq; ad tempora illa utrunq; primogenitis ueniebat, & honor sacerdotij, & extra fratres suos possessiõis una pars. Et quidem benedixit eum Iacob benedictionibus dulcissimis, ita concludens: Fiant in capite Ioseph & in uertice Nazaræi inter fratres suos. ¶ Sed quia nihil tale de illo scriptum est, quale est ædificare altare domino, & inuocare nomen domini, quod fecisse patres, Abraham, Isaac & Iacob, scriptura patẽter astruit, decimasq; & hostias offerre, quod uotum primus Iacob domino uouit, palam constat, quia sacerdotium primogenitorum (ficut iam dictum est) in Iacob cessauit, & interim filij Leui primogenitorum fuere uicarij, donec ueniret iste primogenitus & unigenit⁹ uirginis, primogenitus & unigenitus dei. ¶ Quoniam intentio præsentis operis iuxta propositum tendit ad gloriam & honorem filij hominis, & quatuor facies (de quibus iam supra dictum est) insignia summa sunt eiusdem gloriæ & honoris, non præterire libet, quia iam hic in benedictionibus Iudæ, prima sese offert facies illius animalis, facies leonis. Nam ut Iohannes ait in Apocalypsi, animal primum simile leoni. Et quidem Ezechiel prius enuntiat faciem leonis, sed illam esse, uel nõ esse faciem primam, nequaquam dicit, ubi sic ait: Similitudo uultus eorum, facies hominis & facies leonis, facies bouis & facies aquilæ. Sed & alibi prius neq; hominis, neq; leonis, sed uituli faciem dicit: Facies una, facies Cherub, id est, bouis siue uituli: & facies secunda, facies hominis: & in tertia facies leonis &c. Cum ergo solus Iohannes faciem primam dicit faciem leonis, constat quia non secundũ ordinem, quo celebrata sunt sacramẽta incarnationis, passionis, resurrectionis & ascensionis Iesu Christi, sed secundum ordinem scripturæ Moysi taliter exprimit: Et animal primum simile leoni, & secundũ animal simile uitulo, & tertium animal habens faciem hominis, & quartũ animal similæ aquilæ uolanti. ¶ Nã ecce primo loco facies leonis: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti. Requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna. Ecce autem facies secunda, facies uituli, quemadmodum dicit: Et secundum animal simile uitulo. Si sacerdos peccauerit, delinquere faciẽs populum, uel si omnis turba Israël ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra domini mandatũ est, offeret pro peccato uitulum immaculatũ domino &c. quæ miro modo & ordine uere sacro & mystico figurant sacramentum passionis Iesu Christi: cuius sanguis secundum quod ritus ille significat, emundauit conscientiam nostram (ait Apostolus) ab operibus mortuis. Porro facies tertia facies hominis, sufficienter exprimitur in Deuteronomio his uerbis: Prophetam de gẽte tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus &c. Cum enim dicit, sicut me, nihil illi deesse testatur de ueritate naturę humanę. Faciem quartam, faciem aquilæ uolantis, patenter habemus in uerbis istis cantici Deuteronomij: Sicut aqla prouocans ad uolandum pullos suos, & super eos uolitãs, expandit alas suas, & assumpsit eos, atq; portauit in humeris suis. ¶ Plane ad gloriam spectat & honorem filij hominis Iesu Christi, q̃ non solũ prophetę & psalmi, de quibus iam supra dictum est, uerumetiam primus ipse Moyses, quatuor hæc scripsit sacramenta pietatis: quorum fine fide homo non uiuit, quorum ex notitia cognoscitur bonitas & fortitudo talis hoĩs, tanti dei, talis regis, tanti pontificis. Quæ non ignorans ipse, quoniam necesse est, inquit, impleri oĩa quę scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. ⌊Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar.⌋ Nota historia est, q̃ Thamar nurus fuerit Iudæ, & q̃ ex ea genuerit Phares & Zara, nesciens q̃ esset nurus sua, quæ dum concepisset hos geminos, nuntiatum est Iudæ, Fornicata est Thamar nurus tua, & uidetur uter⁹ eius intumescere. Et ille: Producite, inquit, eam ut comburatur. Nec mora, rem cognoscens, Iustior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Quis autem nesciat, quòd ex illa fornicatione nati sunt Iudæi, imò & tota fere nobilitas Iudaici generis, uniuersa progenies regalis? ¶ Quid igitur Iudæi, oĩbus hominibus molesti, cum molesti essent deo ac domino nostro, iactitabant, dicentes, Semẽ Abrahæ sumus, nos ex fornicatione non sumus nati? Et ille quidem: Scio, inquit, quia filij Abrahæ estis. non tamen dixit, scio quia ex fornicatione nati non estis. Nam reuera fornicata est Thamar, quæ concepit eos. & istud commemorãdo poterat cõfutare superbos, nisi quòd prior ipse facere debuit, quod docet per Apostolum suũ, dicentem: Nemini dantes ullam offensionem. Porro nebula fornicationis illius, non solũ nõ obscurat gloriæ & honoris filij hominis claritatem, uerumetiã illustrat bonitatis eius dignationem: quia sicut pro peccatoribus homo fieri, ita de peccatricibus nasci dignatus est. ¶ Hãc eius gratiam Euangelista non paruipendẽs, nosq; eam agnoscere uolens, solas eiusmodi mu-

Primogenita data filijs Ioseph.

Gen 48.

Iohã.4.

Gen. 49.

Gen. 12, 26. 35 28.

Cur facies leonis primo ponit.

Apoc. 4. Ezec. 1.

Idẽ. 10.

Apoc. 4.

Gen. 49.

Leuit. 4.

Heb. 9.

Deut. 18.

Deut. 32.

Lex Moysi de Chro.

Luc. 24.

Gen. 38.

Iudæi ex fornicatione nati.

Iohã 8.

2. Cor. 6.

Quatuor mulieres

genealogia Chri te phefibiles. Iosue.2. Ruth Moabitis. Deut.23. Deut.25. Necessitas excusat. Ruth.1. Tres reges à linea chri succisi. 4.Reg.1. 2.Para.22. 4.Reg.21. 2.Para.33. 2.Par.24. Ibidem.25. Esai.26. Gen.28. Scala Iacob gnatio Chri. esse. Nō fine pō dere uerbo rū logtur Matthęus.

lieres assumit in hac genealogia saluatoris, quales scriptura reprehendit, Thamar & Rachab, Ruth & Bethsabe. Nam Salmon (ait) genuit Booz de Rachab, quam constat fuisse meretricē, & de ruinis Hierico saluatam esse per fidē. Booz genuit Obed ex Ruth, quam constat fuisse Moabitidem. In qua mirabile contigit illud, quòd compugnantibus inter se duabus legis diuinæ sententijs, ipsa in salutē euasit. Nam lex dicit: Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam domini in æternum, quia noluerunt uobis occurrere cum pane & aqua in uia, quando egressi estis de Aegypto, & quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi. Item lex dicit: Si fuerit mortuus uir absq; liberis, uxorē defuncti frater eius uel propinquus accipiet, & suscitabit semen fratris sui. Itaq; lex ipsa quę damnabat eam, quoniam Moabitis erat, suffragabatur illi ut acciperet eam Booz, quoniam uxor propinqui fuerat: & taliter non solum intrauit ecclesiam domini, uerūetiam principalem obtinet memoriam in ecclesia domini, ita ut semen quod ex ea suscitatum est, statim secunda generatione generaret Dauid, principem & regem ecclesię domini. Siquidem Obed ex ea generatus, genuit Iesse. Iesse autē genuit Dauid regem. Et Booz quidem non solum excusatus, uerum etiam iustificatus est, ducendo uxorem Moabitidē. etenim lex (ut iam dictum est) iustificat eum. ¶ At illum qui prior duxerat illam, non lex iustificat, sed necessitas excusat, scilicet fames, quæ facta fuerat, & propter quā (ut scriptura refert) abijt homo de Bethleem Iuda, ut peregrinaretur in regione Moabitide cum uxore sua ac duobus liberis. Ipse uocabatur Elimelech, & uxor eius Noëmi, & de duob⁹ filijs, alter uocabatur Maalon, & alter Chelion. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una uocabatur Orpha, altera Ruth: manserunt q; ibi decem annis, & ambo mortui sunt. Cæterum nisi necessitas illos excusasset, nec ipsi uxores ducere debuissent Moabitidas, nec Booz lege teneretur, uel cæterorum aliquis, ut eam acciperet iure propinqui. ¶ Ecōtra sicut peccatrices & alienigenas propter fidem lex dei assumpsit, & euangelista hic nominare dignum duxit: ita q̄dam domesticos seminis propter impietatem remouit atque reiecit. Ait enim: Ioram autem genuit Oziam. Tres de medio succidit, uidelicet Oziam, Ioas & Amasiam. Quam ob causam? Nimirū propter impijssimam Atheliam matrē suam, cuius imitati sunt homicidia, occidendo prophetas domini, sicut illa & mater eius Iezabel in Samaria. ¶ Et quidem Manasses quoq; multum sanguinē iustum fudit: ueruntamen reseruatus est, quia pœnitentiam egit. Et hoc reuera multum attinet ad intentionē euangelistę, de qua supra dictum est, quia nisi potiorem illam æstimaret genituram, quæ est fidei uel promissionis, quæ est auditio siue obseruatio uerbi dei, quàm illam quæ est carnis, poterat genealogiam sic texere, ut patrem illum contingeret, qui beatam Mariā secundum carnem genuit. Qualē enim locū habere deberent inter parentes carnis domini, hi, sub quibus nec saltem loqui licuit prophetis uerbi dñi? Deniq; prophetam domini, quia fuit ausus loqui in nomine domini, prophetam & sacerdotem Zachariam filiū Ioiadę sacerdotis, Ioas interfecit, & non est recordatus misericordię, quam fecerat Ioiada pater illius secum, sed interfecit filiū eius. Post hunc Amasias prophetę dicenti sibi à domino, cur adorasti deos qui non liberauerunt populū suum de manu tua, respondit: Nū consiliarius regis es? Quiesce, ne interficiā te. Et quidem cæteri quoq;, præter Dauid & Ezechiā & Iosiā, omes peccauerunt, ueruntamen sub illis prophetare licuit prophetis, q̄d pertinebat ad huiusmodi genealogiā, quox unus dicit: A timore tuo dñe concepimus & peperimus spiritū salutis tuæ fecimus super terrā: atq; idcirco isti soli de memoria præsenti, de libro generationis Iesu Christi repulsi sunt, qui uerbum audire uel præcones uerbi dei uiuere passi non sunt. ⌊Iacob autem genuit Ioseph uirū Marię, de qua natus est Iesus, qui uocatur Christus.⌋ Ecce scala illa quæ in somno Iacob apparuit: quando parētibus obediens ibat in Syriā, ut de sua cognatione acciperet uxorē. Ecce, inquā, scala stans sup terrā, & cacumen illius tangens cœlū, & dñs innixus scalæ, qui dixit ad eū: Ego sum dñs deus Abrahā patris tui, & deus Isaac &c. Licet & alius secundū moralē intellectū possit illius * scalę sensus utilis, nihilomin⁹ tamē scala illa, ista est gnatio Iesu Christi: & latera scalæ, summi patres uel principes sunt huius generationis, Abrahā atq; Dauid, ad q̄s promissio facta est cū iuramēto eius q repromisit. ¶ Supremus scalæ gradus, cui dñs innixus est, iste est beatus Ioseph, uir Mariæ, de qua Iesus quocatur Chr̄s, natus est. Quō iste deus & dñs huic innixus est? Vtiq; tanquā tutori pupillus, qppe qui in hoc mundo sine patre natus est. Ita innixus est huic beato Ioseph, ut esset infantulo iste pater optimus, ut huius solatio paterno puer cum uirgine puerpera sustentaretur. ⌊Oēs ergo generationes ab Abraham usq; ad Dauid generationes quatuordecim. & à Dauid usq; ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. & à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.⌋ Quid sibi uult tam diligens generationum computatio, tam diligenter facta quasi per complexionem siue cōclusionem computationis diuisio? Num frustra uel sine rationis pōdere taliter digessit uel complexus est generationes euangelista diuinus, in quo uel per quem sine dubio spiritussanctus locutus est? quippe

pe qui cum publicanus fuerit & homo ſine literis, non ab homine neque per hominẽ, ſed per ſpiritum ſanctum doctus eſt ut ſcriberet. Sine dubio quicquid loquitur põdus habet: & hoc ipſum quod nunc ait, uim ſenſus continet, quam non præterire libet. Arbitramur enim, imò & experimento didicimus, pleroſq; mirari, cur benignitas dei promiſſionem ſuam implere, ſcilicet incarnationem filij ſui, uerbi ſui, mundo exhibere tam diu diſtulerit. Nimirum qui paratus ſtudet eſſe uel cupit rationem reddere omni poſcenti de iuſtitia fidelis dei qui repromiſit, ecce per iſtas πασχρισιναιδιυκολως ſubtiliter animaduertere poteſt, illud magis eſſe mirãdum, in gloriam & laudem iuſti, &, ut iam dictum eſt, fidelis dei, quod immutabilis præſtitit, & ſtabilis in promiſſo uel propoſito ſuo permanſit, cum ab illis quibus promiſerat multipliciter, & nimis grauiter offenſus fuerit. Offenſiones illas numerus iſte quatuordecim generationũ triplicatus ſubtiliter inſinuat. ¶ Quærat igitur aliquis: Cur deus tam diu Chriſtum ſuum diſtulit? Cur non primis parentibus, quibus promiſerat, continuo dedit? Cur nõ ſtatim uel in breui de aliquo illorum beata uirgo nata eſt, quæ Chriſtum conciperet & pareret? Hoc enim deſiderabat ille, qui cum mitteretur ad Pharaonem: obſecro, inquit, domine, mitte quem miſſurus es. Et continuo ſequitur: Iratus dominus in Moyſen ait: Aaron frater tuus Leuites, ſcio quod eloquens ſit, & cætera. Ac ſi diceret: Me dicente, obſecro domine mitte quem miſſurus es, dominus iratus erat: & iccirco de eo quod obſecrabam, nec ſaltem reſpõſum ullum dedit, ſed alia dixit. Et quam ob cauſam dominus iratus erat? Videlicet propter peccatum domus Abrahæ, Iſaac & Iacob, quibus promiſerat, quia filij Iacob fratrẽ ſuum Ioſeph, per inuidiam in ſeruum uendiderant, & ille quatuordecim annis ſeruierat. Cum enim ſedecim eſſet annorum, tunc uenditus eſt: & quando eductus de carcere ſtetit in conſpectu regis Pharaonis, triginta annorum erat. ¶ Itaq; ſicut quodam loco iuſtus iudex, id eſt, dominus, dicit: iuxta numerum dierum quadraginta quibus cõſideraſtis terram, annus pro die imputabitur, & quadraginta annis recipietis iniquitates ueſtras: ita & illic iuſtum eſſe arbitremur iudicium, ut diceret: Iuxta numerum quatuordecim annorũ, quibus ſeruiuit uenundatus Ioſeph, generatio pro anno imputabitur: & quatuordecim generationibus ſemen, quod promiſit patribus ueſtris, differet, q̃d eſt Chriſtus. Igitur ab Abrahã, inquit, uſq; ad Dauid generationes quatuordecim, ſubauditur, & Chriſtus nõ uenit, & eo uſq; diſtulit eum iratus dominus, unde & Moyſes loco ſupradicto congemuit. ¶ Porrò Dauid, in quem generationes quatuordecim terminatę ſunt, cum iam & ipſe promiſſionem accepiſſet eandem cum iuramento domini, peccauit & ipſe non minus quàm priores illi. Vriam Aethæum percuſſit gladio, & uxorem illius tulit, & interfecit eum gladio filiorũ Ammon. Itaq; nõ minus ſuper hoc iraſci debuit dñs, q̃ dudum fuerat iratus: & iccirco à Dauid uſque ad tranſmigrationem Babylonis ait generationes quatuordecim, & Chriſtus nõ uenit. ¶ Porrò in tranſmigratione Babylonis, quæ pœna fuit trãſmigratis illis, non minoris erat peccati uel criminis, quod reges Iuda, maximeq; Manaſſes, ſanguinem innoxium fuderant multum, donec implerent Hieruſalem uſq; ad os, abſq; peccatis ſuis quibus peccare fecerunt Iudam, ut facerẽt malum coram dño. Igitur & à tranſmigratione Babylonis ait, uſq; ad Chriſtum, generationes quatuordecim: ſubauditur, & niſi poſt tot generationes idem Chriſtus uenit. Et quidẽ tunc temporis funeſtus Herodes multo ſanguine terram cruentabat: ſed impietas eius, generi Abrahæ uel ſemini Dauid imputari non debebat, ut propter illum Chriſtus differretur, quippe qui nõ Iudęus ſed alienigena erat, utpote patre Idumæo, & matre ortus Arabica. ⌊Iacob, inquit, genuit Ioſeph uirum Marię de qua natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus.⌋ Virum Mariæ cum dicit, magnũ & uerum nomen beato Ioſeph attribuit: quia ſi eſt uir Mariæ, eſt & pater domini. An non & lex hoc edicit, quod ea quę deſponſata eſt, iam uxor ſit? Si puellã, inquit, uirginẽ deſponderit uir, & inuenerit eam aliquis in ciuitate, & concubuerit cum ea, educes utrunq; ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur: Puella, quia non clamauit, cum eſſet in ciuitate: uir, quia humiliauit uxorem proximi ſui. Ergo uir Mariæ Ioſeph, & ipſa uxor illius. Proinde nec iſte inepte dixit: Ioſeph uirum Mariæ, nec alius euangeliſta mentitus eſt, patrem illum eius, qui ex ea natus eſt, Chriſti appellando: Et erat, inquiens, pater eius & mater mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo. Non ſolum autẽ euangeliſta Ioſeph uirum Marię dixit, uerumetiam prior angelus, quod æquipollens eſt, Mariam coniugem Ioſeph enuntiauit: Ioſeph, inquit, fili Dauid, noli timere accipere Mariam cõiugem tuam. ¶ O coniugium uerum & ſanctum, coniugium cœleſte, nõ terrenum. Quomodo enim uel in quo coniugati fuerũt? Nimirum in eo, quod unus ſpiritus & una fides erat in eis, ſola illic definit corruptio carnis. Propterea ueriſſime dixit Apoſtol⁹: Quia primus homo de terra terrenus, ſecũdus homo de cœlo cœleſtis, nõ q̃d iſte Ieſus Chriſtus, qui ex Maria natus eſt, de cœlo cum carne uenerit, & per Mariã qua ſi per fiſtulã tranſierit, ſicut quidã dixerunt hæretici: ſed quod coniugũ uita ſiue cõiunctio, tota fuerit cœleſtis, & ſpiritus ſanctus amborum coniugalis amor: quoꝝ utiq; conuerſatio erat in cœlis, in ambobus præſidens, coniugem uiri huius fidei cõmiſerit: & de carne uirginis hominẽ formans

2 Petri 1 Matth. 9 Galat. 1

1. Petri 2

Quæſtio. Pſal. 88

Exodi 4

Gene. 37

Gene. 41

Reſponſio. Numeri 14

Peccatum Dauid.

2. Reg. 11

Peccata regum Iuda. 4. Reg. 21

Matth. 2

Vir Mariæ Ioſeph. Deut. 22

Lucæ 2

Coniugiũ cœleſte inter Ioſeph & Mariam. 1. Cor. 15

* Paternũ. *paterno uiro huic eius, qui naſcebatur, infantis amorem penitus infuderit. Omnes ergo generationes, ab Abraham uſque ad Dauid, generationes quatuordecim, & cætera: ut ſupra.

Quæſtio. ¶ Quomodo per huiuſmodi ſcalam angeli dei aſcenderunt & deſcẽderunt? Iam enim ſupra

Gene. 28 diximus, quia ſcala, quam uidit Iacob in ſomnis ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, angelos quoq; dei aſcendentes & deſcẽdentes per eam, & dominum innixum ſcalæ, myſteriũ fuit incarnationis huius Ieſu Chriſti, & Ioſeph, cuius cura paterna dominus de Maria natus indiguit, gradum illum ſcalæ fuiſſe cui uidebatur inniti. Quid ergo ſignifica-

Reſponſio. bat, quod angeli quoq; dei aſcendebant & deſcendebant per eam? Nimirum ut ſubintelligas illud quod nõ dubium eſt: quia unus idemq;, qui de Maria natus eſt, uno eodemq; tempore, quando natus eſt, & angelis maior & angelis erat minor. Aſcendentes ergo uidit angelos, id

1. Petri 1 eſt, deum habere ſupra ſe, in quem deſiderant proſpicere, quod reuera eſt aſcendere: deſcendentes uidit eoſdem, id eſt, minorem cõſiderare quàm ſe, hominem unum & eundem, quem-

Pſal. 8 admodum Pſalmus dicit: Minuiſti eum paulo minus ab angelis. An nõ erat deſcendere, tan-

Lucæ 22 quam ad minorẽ ſiue inferiorem, id, quod refert euangelium: quia dum factus in agonia, prolixius oraret, apparuit illi angelus de cœlo confortans eum? Veruntamen eo modo iam non deſcendunt, non minorem aſpiciunt, ex quo reſurgente illo à mortuis, & aſcendente in cœ-

Pſal. 8 lum, factum eſt quod itidem præſcriptum fuerat: gloria & honore coronaſti eum & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. ¶ Hic nec illud præterire libet, quod apud beatum

Quid ẽ extrahere Leuiathan hamo. Iob de diabolo dominus loquitur: An extrahere poteris Leuiathan hamo? & fune ligabis linguam eius? Item: In oculis eius quaſi hamo capiet eum. Hæc nanq; generatio Ieſu Chriſti ab

Iob 40 Abraham uſq; ad Ioſeph uirum Mariæ, de qua Ieſus, qui uocatur Chriſtus, natus eſt, quaſi lõga piſcantis linea eſt: cui uidelicet lineæ ferreus hamus ſubligatus, carne adoperitur, ob hoc ut piſcis, edulio prouocatus quod foris patet, ferro ſeipſum ſtrangulet, quod intus latet. Diuinitas Ieſu Chriſti quaſi ferrum diabolo extitit, & hæc ex Maria uerã aſſumendo carnis naturam, ibi fortitudinem ſuam abſcondit, fine dubio futurum ſciens, quod ille homicida ab initio carnem ſuam morte appeturus foret, & ita quaſi ferro quod intus latebat captus atque extractus, foras mitteretur, ſicut factum eſſe credidimus, propter quod & loquimur. ¶ Et iſta

Generatio Chri ſecundũ Lucam. quidem ſecundũ Matthæũ genealogia Ieſu Chriſti linea eſt eiuſmodi: illa uero ſecũdum Lucam, ſurſum aſcendens, textura genealogiæ prolixioris, reuera quaſi circulus extitit, ita ut nihil rectius quàm eiuſdem generationis excurſum putemus poſſe intelligi in uerbis illis, quæ

Ibidem. itidem ad beatum Iob dominus dicit: Nunquid pones circulũ in naribus eius? & armilla perforabis maxillam eius? Quid enim? Nonne cum ſic incipit: Et ipſe Ieſus erat incipiẽs quaſi an-

Lucæ 3 norũ tringinta, ut putabatur, filius Ioſeph, qui fuit Heli: & ſic finit, qui fuit Adam, qui fuit dei: nonne, in quam, initium & finem coniunxit, & circulum fecit? Cum enim uno ductu linea ſic flectitur, ut eius initium & finis coniungãtur: nonne circulus, uerbi gratia qualis eſt armilla, formatur? Ecce Ieſus Chriſtus, de quo ſic incepit: Et ipſe Ieſus incipiens quaſi annorũ trigin ta, ut putabatur, filius Ioſeph: deus & homo eſt. Incepit autem ab homine, & in deo ductus ſui finem fecit. Nonne igitur quaſi lineam ſiue uirgam longe ſubtilem, ſiue ſubtiliter longam auream ſiue ferream, à Ieſu Chriſto incepit, & in Ieſum Chriſtum reduxit, dicendo, qui fuit Adam, qui fuit dei, cum unus idemq; Ieſus Chriſtus, deus & homo ſit, nec alterius plaſma fue-

Inſultatio contra diabolum. rit Adam q̃ huius dei? ¶ Verum igitur o diabole iſte eſt circulus, quem deus in naribus tuis poſuit: iſta eſt armilla, qua maxillam tuam perforauit. Iunxit ſe initium fini, id eſt, deus homini: & ita hæc, ſcilicet initium & finis, occurrerũt ſibi in utero uirginis, ut nares tuas transfixas teneret firmiter circulus inflexibilis, & maxillã tuam uoracem perforaret armilla talis, armilla gloriæ & honoris: unde & nunc uſq; fatuus traheris, & quod auide momorderas, retinere non ualens, per maxillæ foramen emittis. Vbi uel quando hæc initij atque finis coniunctio facta ſit, & idem Lucas uberius ſcribit, & iſte breuius eloquitur, cum dicit. [Chriſti autem generatio ſic erat: Cum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequam cõuenirent, inuenta eſt in utero habẽs de ſpiritu ſancto.] Hic amplius ſplẽdet iſte liber generationis, & in hoc tota eſt utilitas libri, omni legenti uel audienti, credere, quia Chriſti generatio ſic erat, quia de ſpiritu ſancto Maria uirgo priuſquam conuenirent conceperat. Quàm diſſimilis generatio hæc generationibus cæteris, generatiõibus q̃uis rectorum, ut fuit Abraham: ut fuit Iſaac: ut fuit Iacob: ut fuit Dauid? Et quidem fuerit aliqua ſimilitudo generationis, quia patres iſti omnes ſteriles habuere coniuges: unde & qui generati ſunt, in pleriſque factis ſuis typum geſſe-

Septẽ matres ſteriles ĩ ſcripturis Iud. 13 1. Reg. 1 2. Reg. 11 Lucæ 1 runt huius Ieſu Chriſti, qui uere natus eſt de utero ſterili. [Quid enim tam ſterile quàm uirginitas? ¶ Septem matres fuiſſe ſteriles ſacra ſcriptura memorat: Saram & Rebeccam, Rachel & eam quæ peperit Samſon, Annam matrem Samuelis, Bethſabe quę fuit mater Salomonis, uxor Vriæ Aethæi, & Elizabeth quę peperit præcurſorem domini. Qui ex iſtis nati fuerunt magni fuerunt, & in pleriſq;, ut iam dictum eſt, factis ſuis admirabiles quaſdam ſimilitudines domini prætulerũt de uirginitate naſcituri, quæ naturaliter ſterilis eſt & non parituidelicet

Iſaac

Iſaac & Iacob, Ioſeph & Samſon, Samuel & Salomon. Iohanne, qui ſeptimus extitit, maior inter natos mulierum non ſurrexit, quiq; ipſum dominum non tam factis ſuis, ut cæteri, ſignificauit, quàm digito demonſtrauit. Octaua ſterilis, id eſt, uirginitas, de cognata ſua ſterili Eliza beth proximum accepit teſtimonium: quia non erit, inquit angelus, impoſſibile apud deum omne uerbum. ¶ Fuerit itaque aliqua, ut iam dictum eſt, ſimilitudo in illis ueruntamen ratio nabiliter hic euangeliſta dicat: Chriſti autem generatio ſic erat. Quod eſt dicere: Cuiuſq; cæterorum generatio ſic fuit, ut nullus eorum generaretur aliter niſi cõuenientibus uiro & mulíere, ſicut naturæ uſus eſt, Chriſti autẽ generatio ſic erat, ut antequam uir & mulier conueni rent, inueniretur mulier in utero habens. Hoc eſt illud mirabile & inauditum, quod Hieremias præuidens: & faciet, inquit, dominus nouum ſuper terram: mulier circundabit uirum. ¶ Perſpecto hucuſque hoc libro generationis Ieſu Chriſti, magnum & euidens oſtium aperſum eſt, ad cõtemplandas per ordinem facies quatuor unius animalis, quod uideram, inquit Ezechiel, iuxta flumen Chobar: ita uidelicet, ut contemplatio hæc ſumma ſit noſtri propoſiti, quod inſinuat titulus præfixus huic operi, de gloria & honore filij hominis. Nam idem Ezechiel, cum dixiſſet, & gloria dei Iſraël erat ſuper eam, uidelicet portam domus domini orientalis, protinus ſignificans quam diceret gloriam domini, ipſum eſt, ait, animal quod uidi ſubter deum Iſraël iuxta fluuium Chobar, quatuor uultus uni, & cætera. Iam ex hoc capitulo facies hominis, qualis, quàm pulchra, quàm glorioſa ſit, debet animaduerti, cum euangeliſta dicit: Cum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in utero habẽs de ſpiritu ſancto. Ex hoc, inquam, capitulo & deinceps uſque ad paſſionis eius ſeriem, quæ, ut ſuperius iam dictum eſt, facies eſt uituli, conſiderare libet pulchritudinem faciei huius, faciei hominis, quantum ſe ipſe oſtendere dignabitur: cui corde & ore clamamus, oſtende faciem tuam & ſalui erimus. ¶ Quanta eſt hęc faciei huius, faciei hominis pulchritudo: quod inuẽta eſt mater eius in utero habens de ſpiritu ſancto? Magnus hic honor generis humani: quod homo noſtræ naturæ, noſtræ conditionis, paſſibilis atq; mortalis, incarnatus, uel conceptus eſt de ſpiritu ſancto, id eſt, nõ de ſemine uirili, ſed de uirtute & operatione ſancti ſpiritus. Recte ergo facies iſta, tantæ pulchritudinis conſcia, dicit in Canticis Canticorum: Ego flos campi, & lilium conuallium, id eſt, honor humani generis, & decus parentum humilium. ¶ Tantam pulchritudinẽ, tantæ claritatis margaritã, iam tunc oculis inuidis, propalari nõ expediebat. Ibi eñ erat, qui dicere habebat: Nolite mittere margaritas ueſtras ante porcos, ne forte cõculcent eas, & cõuerſi elidant uos. Etenim, ut de cęteris interim taceã, qualis tunc erat porcus Herodes? Quales erant porci omnes eius funeſti ſatellites? Nonne ergo fuiſſet hoc margaritã ualde ſplẽdidã ante porcos mittere: uirginẽ prægnantẽ ſiue pariẽtem de ſemetipſa prędicare unde haberet in utero, ſcilicet de ſpiritu ſancto? Fieret enim inquiſitio unde concepiſſet uel à quo impręgnata eſſet, ſi uirum non habẽs peperiſſet. Igitur laudi deputandũ eſt eius, de quo in utero habebat, ſcilicet ſpiritus ſancti, ſpiritus conſilij, quod mater eius deſponſata erat: quia uere ſecundum hoc ipſum nomen uel præconium quod dicitur & eſt ſpiritus conſilij, dignum ſe fecit, digne prouidit, ut illa deſpõſaretur & per hanc occaſionem ab omni quęſtione liberaretur. Sponſus uel nomen ſponſi cœleſtibus nuptijs ſecretum fecit: ianuas cubiculi clauſas cuſtodiuit: ita ut nõ foris omnino pateret trãſeuntibus lux claritatis, quę intꝰ erat, niſi quantũ per ſubtiles radios ex rimis ſiue feneſtris obliquis ſignificari ratio poſtulabat. Iccirco erat deſpõſata, iccirco illã ſpõſum habere ſpiritui ſancto cõplacuerat, ut q̃modo falſus fuit Saul, cum ungeret rex Dauid, ita falleret Herodes ſiue habitãs in Herode diabolus, in hoc ſacramẽto regis & dñi, filij dei, filij Dauid, incarnati ſiue naſcẽtis ex utero uirginis. Qualiter falſus fuit Saul, cum ungeretur rex Dauid? Cum diceret Samuel quomodo uadam? audiet enim Saul & interficiet me: Vitulum, ait dominus, de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum domino ueni. Nimirum iuxta hanc ſimilitudinem ſpiritus domini, ſpiritus conſilij ita ordinauerit, ac ſi diceret in ſecretis ſuis: Virum unum de populo accipiat uirgo hæc, & ſit ei deſponſata, ut dum conceperit & pepererit, dicat, quia uirum duxi: quia nuptias celebraui, atq; ita ſicut Samuelẽ tunc liberauit immolatio uituli, quaſi ob cauſam nullã aliã ueniſſet in Bethleẽ: ita uirginẽ hanc ab omni quęſtione liberet exiſtimatio carnalis cõmertij, quaſi nihil aliud in ea natũ ſit, q̃ quod ſolet in cõiugio uel de cõiugio naſci. Veruntamen hoc prius Ioſeph neſciuit: ſed poſt angelo in ſomnis euãgelizante didicit. ⌊Ioſeph, inquit, fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt.⌋ Timebat enim eam accipere, nolebat eam traducere: ſed uolebat occulte dimittere. Hæc ille cogitabat cum eſſet iuſtus, ait euangeliſta. ¶ Et reuera hoc erat iuſti hominis, nec tantum iuſti, uerumetiam pij, quod hinc timebat conſentire peccatis alienis, & inde abhorrebat uti permiſſo uel ſeueritate legis dicentis: Quod ſi non eſt in puella inuẽta uirginitas, ejcient eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruẽt uiri ciuitatis eius, & morietur, quoniã nefas fecit in Iſraël, ut fornicaretur in domo patris ſui, & auferes malum de medio

Matth. 11

Iohan. 1

Lucæ 1

Generatio Chriſti Ion ge ab aliꝭ differt.

Hiere. 31

Sũma huius operis.

Ezech. 10

Pſal. 79

Facies hoĩs in Chro de eus generis humani.

Canticor. 2

Cõfiliũ ſpiritus ſancti in deſpõſatione Mariæ.

Matth. 7

1. Reg. 16

Ioſeph uir iuſtus & pius.

Deut. 22

dio tui. Neutrum horum facere, ſcilicet neq; traducere, neq; in iudicium uoluit producere. Hoc unum præelegit, hoc maluit, uidelicet occulte dimittere eam, quod ad perfectam pertinet iuſtitiam. ¶ Hic percontari libet: Quare timorẽ eiuſmodi deus illi euenire permiſit? Quare non præuenit? Quare hunc ipſum angelum, quem tandem miſſurus erat, non miſit antea, tunc ſcilicet quando miſit ad uirginẽ quæ ei deſponſata erat? Videlicet ut tentaretur, & manifeſtum fieret tam ſanctis angelis, q̃ nobis hominibus de ipſo, quod eſſet iuſtus, & talis, qui digne ſic deberet appellari, Ioſeph fili Dauid. Sic etenim idem pater eius Dauid maluit exulare, quàm uti permiſſo legis dicentis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Tradiderat dominus in manu eius Saul odientem & perſequentem: & nunc, ait Abiſai, perfodiam eum lancea in terra ſemel, & ſecundo opus non erit. Ait ille: Viuit dominus, quia niſi dominus percuſſerit eum, aut dies eius uenerit ut moriatur, aut in prelio deſcendens perierit, propitius mihi ſit dominus, ne extendam manum meam in Chriſtum domini. Et poſt hęc ſurrexit Dauid, & abiit ad Achis regẽ Geth, & habitauit cum Achis in Geth. Quomodo iſte iuſtus Ioſeph occulte dimittere eam uoluit, quam habebat deſponſatam, niſi proficiſceretur in regionem aliquam, ſicut fecit ille Dauid: & ſicut propter aduerſos caſus fecerunt plerique alii? ¶ Amplius autem ex eo filius Dauid tam inſigniter, tali in re, tali in tempore dignus fuit appellari, dicente angelo, Ioſeph fili Dauid: quia fidem habuit eandem quam habuit pater eius fidelis Dauid: quippe qui prius inaudita credidit, uidelicet quod ipſa, quæ conceperat, uirgo eſſet: ſecundum uerba hæc eiuſdem angeli, quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt, & cætera. Nam promiſſionis ſiue repromiſſionis, in qua credẽdo pater Abraham iuſtificatus & amicus dei appellatus eſt, cõſummatio eſt hic ſermo angeli, quem in ſomnis accepit, & ſtatim obediuit deo credulus, puellæ beneuolus, eatenus uir iuſtus, exinde iuſtiſſimus. ¶ Spiritus ſanctus maxime ex hoc facto ſuo nominatur, quia quod in ea natũ eſt, ait angelus, de ſpiritu ſancto eſt. Antehac ſpiritus dei, ſiue ſpiritus domini dicebat, nec facile in omni ſerie ueteris inſtrumenti, reperies hoc inſigne uocabulum, ſcilicet ſpiritum ſanctum præter quod Dauid: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas, inquit, à me. Nec ipſe, ſic abſolute ſpiritũ ſanctum dixit, ſed tuum addidit, ſicut in cæteris ſcripturis legalibus, ſiue propheticis, nuſquam abſolute ſpiritus ſanctus, ſed relatiue ſcribitur, ut iam dictum eſt, ſpiritus dei, ſiue ſpiritus domini. Ab hoc loco ferè primum ſonuit in auribus noſtris, hoc reuerendum & inſigne uocabulum, proprium atq; abſolutum, ſpiritus ſanctus: ubi angelus, & ad Mariam, ſpiritus ſanctus, ait, ſuperueniet in te, & ad Ioſeph, quod enim in ea natũ eſt, inquit, de ſpiritu ſancto eſt. Quam ob cauſam? niſi quia (quod cum magna reuerentia cogitandum eſt) maxime ex hoc opere, quod in Maria operatus eſt, claruit hic ſpiritus dñi, quod uere ſanctus ſit. ¶ Quærat aliquis: Cum & pater ſpiritus, & filius ſpiritus: & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, quam ob cauſam uocabulum hoc, quod eſt ſpiritus ſanctus, proprium aſcribitur perſonæ huic, & ſola hæc perſona ſic uocari debuit? Ad hæc, inquam: Nimirum quia tota perſonæ huius operatio, non aliud niſi ſanctificatio eſt. Hæc operationum diſtinctio diligenter animaduertenda eſt, quia deus pater omne quod factum eſt, per filium fecit: & omne quod ſanctum eſt, per ſpiritum ſuum ſanctificauit. Quid enim eſt ſpiritus eius, niſi amor eius? ¶ Et quomodo creatura quęcunq; rationalis aliter, niſi amando creatorem, potuit unquam uel poteſt ſanctificari? Igitur quàmuis & pater, ut iam dictum eſt, ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit: recte tamen hæc ſola perſona ſpiritus ſanctus debuit nũcupari: cuius operatio propria, creaturę ſanctificatio eſt, ſine quo nec angelus ſanctus, nec homo ſanctus eſt, quem non habens angelus, diabolus eſt, quem non habens homo, Antichriſtus uel membrum diaboli eſt. Huius ſanctificationis ſummam eſſe nemo qui neſciat id quod in beata Maria natum eſt, imò & principium eiuſdem operationis, id eſt, ſanctificationis illa conceptio eſt. Deniq; ipſa eſt prima, in quam iſte ſpiritus illo cum dato ſuperuenit, propter quod & dicitur ſpiritus ſanctus, quod uidelicet datum, remiſſio eſt peccatorum. ¶ Et quidem ante illam ſuper multos uenit hic idem ſpiritus domini, ſed alio dato quod eſt gratiarum diuiſio. Duo quippe ſpiritus huius data ſunt, alterum quod eſt remiſſio peccatorũ, alterũ quod iam dictũ eſt, ſcilicet diuerſarũ diuiſio gratiarum, de quo Apoſtolus: Alii quidã, inquit, per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ, alteri fides, alii gratia ſanitatũ, alii operatio uirtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarũ, alii interpretatio ſermonũ: huiuſmodi gratias ante beatã Mariam plures habuerũt, & nonnulli, ex his qui habuerunt, non ſancti fuerunt, exempli gratia, ut Saul & Balaam. Datũ aliud, quod eſt remiſſio peccatorũ, ſpiritus dñi diſtulit in Chriſti aduentum: Et de hoc dato eſt dictũ illud: Nondum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nõdum erat glorificatus. ¶ Datum hoc, beata Maria prima omnium mortalium accepit in ipſa hora conceptionis, dicente angelo: ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & q̃d naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius dei. Et reuera, ut omnino ſanctũ eſſet quod ex ea naſceret, oportebat ipſam ſanctificari, id eſt, emundari ab omni peccato, tam actuali,

Quæſtio.

Reſponſio.

Leuit. 19
Matth. 5

1. Reg. 26

Ioſeph fili⁹ Dauid.

Spũs ſctũs primũ ab angelo ſic dictus.

Pſal. 50

Lucæ 1
Matth. 1
quæſtio.

Reſponſio.

Sanctificatio propria ſpiritui ſancto.

Duplex datum ſpũs ſancti.

1. Cor. 12

Iohan. 7
Maria datũ ſpũs ſancti in remiſſionem pecca

quod maius erat, ſcilicet originali. Nec uero ſolum hoc tunc accepit ſpiritus datum, quod eſt remiſſio peccatorꝝ, uerumetiam illud alterum, quod eſt diuiſio gratiarũ, uidelicet ita, ut operationem uirtutum omnimodã maximeq; fidem & prophetiã, ſiue omnem haberet prophetiam gratiã. ¶ Nam ipſa eſt prophetiſſa illa de qua dicebat Eſaias: Et acceſſi ad prophetiſſam, & cõcepit & peperit filium. Præmiſerat autẽ: Et dixit dominus ad me: Sume tibi librum grãdem, & ſcribe in eo ſtilo hominis, uelociter ſpolia detrahe, cito prædare. Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam ſacerdotẽ & Zachariam filium Barachię. Quis erat ille liber grandis, quẽ ut ſumeret, & ſtilo hominis in eo ſcriberet, dictum ſibi aſſerit, & adhibitis teſtibus, acceſſi, inquit, ad prophetiſſam, & cõcepit & peperit? Quis, inquam, erat liber ille grandis niſi uniuerſa ſcriptura ſancta, quanta uſq; ad tempus illud cõſcripta fuerat à Moyſe & prophetis? Hunc librum ſumere fuit illi, & in eo ſcribere ſtilo hominis, propheticã accipere gratiam, & portionem ſuam ſcribere de aduentu Chriſti filij dei, taliter ut ab homine poſſet legi & intelligi. Et quid erat illi hoc facto accedere ad prophetiſſam quæ cõcepit & peperit, niſi ab iſta beata uirgine illum cognoſci: & ſicut cæteras ſcripturas, ita & librum Eſaiæ mente eius comprehẽdi, docente illam repentina illuminatione ſuperuenientis in eam ſpiritus ſancti? ¶ Inde gratulatur quod taliter ad hanc prophetiſſam acceſſerit, & quod huius rei teſtes habeat Vriam ſacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ, id eſt, omnes credentes de utroq; populo, gentili atq; Iudaico. Vrias nanq;, quod interpretatur lux mea deus, ipſe eſt anterior populus, ſcilicet Iudaicus, cui ſoli quondam notus erat deus: unde & dicere poterat, lux mea deus. Zacharias uero, quod interpretatur memor domini, ipſe eſt poſterior populus, uidelicet gentilis, qui nũc eſt memor domini: quia quod ille populus expectabat futurũ, iſte nouit ac meminit iam eſſe factum, ſcilicet quod hæc prophetiſſa cõceperit & pepererit filium: Vterq; populus hodie teſtis eſt illi, quod in illo libro grandi ueritatem ſcripſerit. Igitur utrunq; ſpiritus datum ſimul accepit hæc beata uirgo Maria, prophetarum prophetiſſa, & hæc eſt gratia plena, iuxta ſalutationem angeli dicentis: Aue gratia plena, quia uidelicet dum ſuſcepit uel cõcepit uerbum dei, uerbum domini, ſimul accepit utrunq; ſpiritus dei datum. ¶ Secundo loco Iohannes amicus ſponſi, præcurſor domini, utroq; eiuſdem ſpiritus dato meruit participari ex utero matris ſuæ, ſicut prædixerat idem angelus qui ad beatam Mariam locutus eſt: Et ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ: quod uidelicet tunc mater eius præſenſit, quãdo exclamans uoce magna, & ipſa ſpiritu ſancto repleta: Ecce enim, inquit, ut facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo: Vnde ſicut ueraciter huic beatę uirgini dixit angelus, gratia plena, ita ueriſſime dñs de illo dixit: Inter natos mulierũ maior nõ ſurrexit. De plenitudine gratię, qua dictũ eſt: Aue gratia plena, primus ille accepit, & eodem ſpiritu ſanctificati ſunt, & hęc mater dñi, & ille amicus dñi. Et extũc qui prius dicebatur ſpiritus dei uel ſpiritus dñi, ſpiritus ſanctus cœpit altius enũtiari, primũ ex ore angeli, & deinde ex omni euãgelio Chriſti, quod uocabulũ uenerabilius ſonare nõ dubito omni habẽti aures audiendi, licet & hoc nomẽ, ſpiritus dei, ſpiritus dñi, ſatis & multũ uenerabile ſit. Rationẽ nominis ſpiritus ſancti quam diximus, ſcilicet remiſſionẽ peccatorꝝ, ipſe angelus protinus euidenter exponit, cum dicit. Pariet autẽ filiũ: & uocabis nomẽ eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuũ à peccatis eorꝝ. Quàm nouum nomẽ eſt ſpiritus ſanctus, tam noua eſt hęc ratio nominis, ipſe enim ſaluũ faciet populũ ſuum à peccatis eorꝝ. Nusq; enim in lege aut prophetis remiſſio peccatorꝝ (q̃d datum eſt ſpiritus ſancti præcipuum) uerbis enũtiatur tam manifeſtis. ¶ Quam aliam ſiue meliorẽ quærere debemus nouitatẽ, in uerbis illis ſancti & ueri dicentis: Qui uicerit, faciã illũ columnã in tẽplo dei mei, & foras nõ egredietur amplius, & ſcribã ſuper eum nomẽ dei mei, & nomẽ ciuitatis dei mei nouę Hieruſalem, quæ deſcendit de cœlo à deo meo, & nomẽ meũ nouũ: ſiue in illis apud Ezechielẽ promiſſis dñi: Et dabo uobis cor nouum, & ſpiritũ nouũ ponã in medio ueſtri. Quęcũq; uel quantacũq; dicãtur ad ſanctã nouitatẽ pertinentia, ſumma omniũ eſt remiſſio peccatorꝝ, quę hinc habet initium, ubi dixit angelus: Ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis eorꝝ. ¶ Nihilominus & hoc nomẽ filius dei, ſiue filius altiſſimi, nouũ eſt: Sicut enim iam de nomine ſpiritus ſancti dictũ eſt, ita & de iſto nomine perpẽdere uel reminiſci non otioſum eſt: quia nõ facile quisq; hoc reperiet in ueteribus ſcripturis, legalibus, ſiue propheticis. Denicq; ficut qui in lege ſiue prophetis dicebat ſpũs dei, ſiue ſpũs dñi, nũc ex euãgelio prædicat ſpũs ſanctus: ita qui in illis ſcripturis dicebatur uerbũ dei, ſiue uerbum dñi, nunc dicitur filius dei, ex quo ſic angelus prænuntiauit: ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius dei: itemq;, hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Erat plane in principio, erat de patris corde natus hic filius, hic deus: ſed erat filius occultus, deus abſconditus, dicebatq; interdum de futuro tale quid: dñs dixit ad me, filius meus es tu, poſtula à me, & cætera: ſed uulgo non audiebatur, palàm non loquebatur, neque cognoſcebatur. ¶ Et iccirco confeſſio nominis eius, non eo iure, quo nũc exigitur, ab hominibus exigebatur. Ex quo is, qui erat ex deo genitus, factus eſt noſtræ naturæ filius, ex eo tam huius

tonꝝ primꝝ accepit.

Eſaiæ & Maria prophetiſſa.

Teſtes Vrias & Zacharias.

Iohannes Baptiſta.

Lucæ 1

Matth. 11

Spũs ſctũs nomẽ uenerabilius eſt q̃ ſpiritus dei.

Nomen nouum. Apocal. 3

Ezech. 36

Filius altiſſimi nomẽ nouum.

Pſal. 3

Nunc maior q̃ olim exigitur

filij

confessio trinitatis.

filij quàm eius, de quo conceptus est, spiritus sancti, à nobis cõfessio iure exigitur, sicut & patris, cuius & hic filius, & iste est spiritus sanctus, ut non dicamus tantũ, sicut prius, deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, sed ꝙd clarius est, deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus: in quo uiuimus, mouemur & sumus. ¶ Solenne est & illud hic perpendere, cum dicit: Pariet autem filium, quia beata Maria cœlum illud est, de quo fuerat præscriptũ: Et ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum. Si enim cuiuslibet iusti anima cœlum est, quanto magis hæc singularis dei habitatio uel sedes? ¶ Quot autem uel quæ sunt ianuæ huius cœli, quas dominus deus aperuit? Duæ, altera mentis, altera uentris. Ianuam mentis deus aperuit, quia beata hæc credidit quæ dicta sunt ei: Ianuam uentris aperuit, quia sine uiro uirgo concepit, uirgo peperit, & post partum uirgo permansit. Quis enim alius nisi deus ianuam uentris sic aperiret, ut & pareret & uirgo permaneret? Hinc est illud apud prophetam Ezechielem: Et conuertit me ad uiam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad orientẽ, & erat clausa. Et dixit dominus ad me: Porta hæc clausa erit & non aperietur, & uir non trãsiet per eam, quoniam dominus deus Israël ingredietur per eam, eritq; clausa principi: Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem corã domino. Per uiam uestibuli portæ ingredietur, & per uiam eius egredietur. Notum est ecclesiasticæ fidei celebre & usitatum est in laudibus Christi, & sanctorũ patrum scriptis, quia hęc porta clausa mater est incorrupta, clausa principi, id est, ad honorẽ principis Iesu Christi, qui uidelicet princeps in ea sedit, quippe qui à die cõceptionis, in sacri uẽtris hospitio, nouẽ mẽsibus habitauit, & per uiã uestibuli, id est, per auditũ fidei ingressus, ita per uiã eius egressus est deus & homo, unus idemq; dñs deus Israël, ut per eam uir non trãsiret, id est, neq; in cõcipiendo sese insereret, neq; nascituro uiã aperiret. ¶ Sed ad prioris prophetiæ capitulũ reuertamur. Ianuas cœli aperuit, & pluit illis mãna ad manducandũ, & panẽ cœli dedit eis, panẽ angelorũ mãducauit homo. Iudæi putauerũt Psalmistã hoc dixisse de mãna illo transitorio, ꝙd patres eorũ mãducauerunt in deserto. Cum em̃ curiose agẽtes, & otiose uiuere uolentes, dixissent: Quod ergo tu facis signũ, ut uideamus & credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducauerũt manna in deserto, cõtinuo subiunxerunt: Sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis mãducare. Verũ ita putãdo uel sentiendo multũ errabant, si tali cibo uiuere existimabant etiã angelos, quoniã cõtinuo sequitur: Panem angelorũ mãducauit homo. Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico uobis, nõ Moyses dedit uobis panẽ de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Et est sensus: Panem illum, de quo scriptum est illud, quod mihi obijcitis: Panem de cœlo dedit eis manducare, non præterito tempore datum est, nec Moyses dedit, sed præsenti tẽpore pater meus dat uobis. Et enim ego sum panis uiuus & uerus qui de cœlo descendi, & de isto tempore dixit spiritus in Dauid, panem angelorum manducauit homo, quàmuis uerbo fit usus præteriti temporis, dicendo, mãducauit, sicut mos est frequens prophetis, futura nuntiare uerbis præteriti temporis. Igitur quando factum est quod dixit angelus, pariet autem filium, & uocabis nomẽ eius Iesum, tũc ianuas cœli dominus aperuit, & pluit nobis manna ad manducandum, panem cœli, panẽ angelorum. ¶ Secundum similitudinem illius facti, quod ita scriptum est: Mane quoque rosa iacuit per circuitum castrorum, cumq; operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, appellauitq;, ait scriptura, domus Israël nomen eius Man, secundum similitudinem, inquam, illius signi factum est hic. Spiritus sanctus superuenit in beatam uirginem, qui in sanctis scripturis per rorem solet significari. Et hoc fuit utique rorem iacere in solitudine, uisceribus infundi uirginis solitariæ, nulliq; uiro peruię. Ille uterum uirgineum cœlitus irrorauit, non de sua substãtia, sed de naturali humore ipsius incorruptæ carnis. In quo mira & magna distantia est, ab omni conceptu uniuersæ carnis, quia uim sementinam sacri corporis, non uir extrinsecus accedens, sed spiritus sanctus intus operans excitauit. Tunc in eadem solitudine apparere minutum; hoc fuit adesse in eodem secreto uerbum subtilissimum atq; fortissimũ, quod eidem se humori miscuit tanquam coagulum, unde sicut filij Israel dixerũt adinuicem, manhu, ita nos & multo magis nos dicamus, quid est hoc? Dicamus etiam propter hoc: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui, quia uidelicet mulier omnis concipiens, de amore uiri concipit: tu sola de amore dei, id est, de spiritu sancto concepisti. Hoc appellamus nos domus Israel man, gustusq; eius nobis quasi similæ cum melle, quo epulamur cotidie tam auditu cœlestis doctrinæ, quàm perceptione sacræ eucharistiæ. ⌊ Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum deus. ⌋ Dictum hoc propheticum quis non audiuit, quis non intellexit? Vbicunq; prædicatum est euãgelium libri huius generationis Iesu Christi, prædicatum est etiam hoc insigne præconium, recitatumq; competens hoc testimonium ueritatis, notumq; factum est & in usu habitum paruulis quoque ecclesiæ catholicæ filijs. ¶ Noli autem o lector siue auditor præsentis euangelij, noli hoc tantillum respicere quod calamus hic expressit, de prophe-

Actor. 17 Maria cœlum dicit.

Psal. 77

Duæ ianuę huius cœli.

Ezech. 44

Porta clausa principi.

Panis cœli uerus, non manna patrum, sed Christus ẽ.

Psal. 77

Exodi 16

Iohan. 6

Similitudo cõceptiõis Christi ad manna.

Exodi 16

Lucæ 1

Esaiæ 7

Testimonium Esaiæ

ta gra-

ta grandi, de uate magno & nobili: Ecce uirgo in utero habebit, ſiue cõcipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel, licet hoc tantillum de illo ſcripſerit. Non ſcripti quantitatem, ſed ſcribentis perpende intentionem, & ſcito, quia dum tantillum ſcribit, ad legẽdum ea quæ ſequuntur te mittit. Quaſi ianuam pulchræ domus aperuit, & admota lucerna, quid ſit intus, familiariter ſignificauit. Quid enim intus eſt? Quid uides? Trinam uocationem ſiue uocabuli poſitionem uides huius filij de quo dictum eſt hic per angelum: pariet autẽ filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Primo, illic dictum eſt: Et uocabitur nomen eius Emmanuel. Butyrum & mel comedet, ut ſciat reprobare malum & eligere bonum. Secũdo, ibidem dictũ eſt: Voca nomen eius, accelera, ſpolia detrahere, feſtina prædari. Tertio, itidem dictum eſt: & uocabitur nomen eius ammirabilis, conſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Igitur uere diuinus & ſpiritu ſancto euangeliſta illuminatus, lucem introrſus in propheticam ueritatem breui quidem dicto iniecit, ſed latam & longam domum eiuſdem propheticæ ueritatis illuſtrauit. ¶ Cum multa ſcripta ſint in lege, & prophetis, & pſalmis, de puero hoc, quod & ipſe ſciens, quoniã oportet, inquit, impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis, & pſalmis de me, ſciendum quod apud nullum prophetarum, in nullo pſalmorũ, nuſquam in tota lege, ita ut hic apud Eſaiam deſignatur ex nomine. Vnde animaduertendũ, quia ſanctus euangeliſta non ſegniter elegit, qui hoc teſtimonium propheticũ præ cæteris in cauſa præſenti aſſumere maluit. ¶ De nomine Emmanuel, quoniã hoc interpretatur, nobiſcũ deus, quam interpretationẽ apponere nõ ſuperflue curauit, idem ſentimus quod de illo dicto alterius euangeliſtę: Et uerbum caro factum eſt & habitauit in nobis. Hoc tale uocabulum & hic ſenſus pulchre nobis aperit, quid myſterij contineat, illud, q̃d ubi, ſicut ſupra meminimus, appellauit domus Iſraël nomẽ cibi ſiue panis, quem dominus dedit, man, quod erat quaſi ſemen coriandri album, ita ſubiunctum eſt, guſtusq; eius quaſi ſimilę cum melle. ¶ Quid enim eſt iuxta myſteriũ ſupradictum ſimila cum melle: niſi caro huius Emmanuel cum diuinitate? Qualis eſt guſtus, ubi talis Emmanuel uidetur? Et enim uiſio eius, & ſanctorũ angelorum & omnium beatorũ ſpirituum ſiue hominũ uitalis eſt cibus, & immortalis indeficiens guſtus, q̃d nos & ſi credimus, & utcunq; ſcimus, tamen impoſſibile eſt ſcire ſicut eſt, donec uidẽdo manducemus, atq; ita manducando experiamur, quia uere eſt ſimila cum melle, id eſt, uera & mũda eſt humanitas, cum dulci & ſuaui diuinitate. ¶ Et uide huius & cæterorũ nominum q̃ pulcher & q̃ rationabilis ordo ſit, quem dudum in alio quodam opere ita breuiter me annotaſſe memini. Primum, Emmanuel, id eſt, nobiſcum deus, pro cauſa uidelicet quæ prima eſt in ordine, quia habitauit in nobis deus homo factus. Secundum, accelera, ſpolia detrahere, feſtina prædari, ea uidelicet pro cauſa, quia moriendo fortem armatũ diabolum ſuperauit, & ſpolia diſtribuit. Tertium, quia ammirabilis uidelicet, quia ſurrexit à mortuis, & aſcendens in cœlũ, gloria & honore coronatus, ſedet à dextris dei. Quartum, cõſiliarius ex eo ſcilicet quod dans paracletum ſanctum apoſtolis ſuis, cõſilium habuit cum eodem ſpiritu cõſilij, de repellendis Iudæis, & uocandis gentibus. Quintũ, deus, quia exinde omni mundo uere adoratur ut deus. Sextum, fortis, quia uere fortis in iudicio, quo expectatur, apparebit. Septimum, pater futuri ſeculi, quia nimirum peracto iudicio nõ iam ut dñs ſeruorũ, ſed ut pater filiorũ regnabit. Octauum, princeps pacis, quia reuera laudabitur in æternũ, & grates habebit ut autor pacis, qua deo ſumus reconciliati per mortẽ eius qui eramus inimici. ⌊ Exurgens autẽ Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit angelus dñi, & accepit coniugem ſuam, & nõ cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitũ, & uocauit nomẽ eius Ieſum. ⌋ Pluit ſuper peccatores laqueos, ait ſpiritus ſanctus in pſalmo, ſtatimq; ſubiungit, ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarũ, pars calicis eorũ. Et eſt ſenſus: Dominus cuius palpebrę interrogant, id eſt, probant filios hominũ, taliter ſuam cõdidit ſcripturã, per quam illaqueentur peccatores, qui diligendo iniquitatem oderũt animã ſuam: quorũ curioſitas, uelut ignis, quorum expoſitio, qua ſcripturas peruerſe exponunt, ueluti ſulphur: quorũ uerboſitas in diſputãdo, uelut ſpiritus eſt procellarũ, & iſta omnia ſunt in præſenti pars calicis eorũ, alia uero pars reſeruatur eis in futurum. ¶ Ex his fuit impurus Eluidius, cuius aduerſus blaſphemias uirginitatẽ beatæ Mariæ inſigni epiſtola defendit uir illuſtris beatus Hieronymus. Illum, quoniam erat peccator & iniquitatẽ diligebat, hoc dictũ euangeliſtę, & nõ cognoſcebat eam, donec peperit filiũ ſuum primogenitũ, ſic illaqueauit, ut diceret: Donec ſiue uſq; aduerbium, certum tempus ſignificat, quo completo, fiat id, quod uſq; ad illud temporis quod præſcriptũ eſt nõ fiebat, uelut in præſenti, & nõ cognoſcebat eam, donec peperit filiũ. Apparet ergo, inquit, cognitã eſſe poſt partũ, cuius cognitionem filij tantũ generatio differebat. Deinde niſus eſt approbari primogenitũ nõ poſſe dici, niſi eum qui habeat & fratres, ſicut unigenitus ille uocatur, qui parẽtibus ſolus eſt filius, & illos qui in euãgelio memorãtur fratres dñi, genitos fuiſſe ex matre dñi & Ioſeph, poſt generationem Ieſu Chriſti, procaci & hæretica lingua cõtendit. ¶ Monſtrũ illud, ſcilicet, Eluidium totus orbis execretur, ſicut execratus eſt atq; ſufficienter confutauit iam dictus uir catholicus

uerbis modicũ, uirtute multũ.

Eſaiæ 8

Eſaiæ 9

Lucæ 24

Emmanuel.

Iohan. 1

Exodi 16

Quid ſimila cũ melle? humanitas cum diuinitate.

Ordo pulcher in nominibus filij dei.

Roma. 5 Ephe. 2

Pſal. 10

Scripturæ hæreticis in laqueũ ſunt.

Eluidius cõtra perpetuã uirginitatem Mariæ.

Cõfutatio Eluidij.

atq; orthodoxus, dicens inter cæteras: Tu dicis Mariam uirginem nõ manſiſſe? ego mihi plus uindico, etiam ipſum Ioſeph uirginem fuiſſe per Mariam, ut ex uirginali coniugio uirgo filius naſceretur. Si enim in uirum ſanctum fornicatio non cadit, & aliam eum uxorem habuiſſe non ſcribitur, Marię autem, quam putatus eſt habuiſſe, cuſtos fuit potius quàm maritus, relinquitur uirginem eum mãſiſſe cum Maria, qui pater domini meruit appellari. Igitur natus eſt
Pſal.144 Chriſtus, & in natiuitate eius fidelis & uerax comprobatus eſt ipſe qui promiſit deus. Gratu-
Pſal.32 lamur omnes dicentes cum Pſalmiſta: Fidelis dominus in omnibus uerbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Item: Quia rectum eſt uerbum domini, & omnia opera eius in fide.
2.Cor.1 Quotquot enim promiſſiones dei ſunt, ait Apoſtolus, in illo eſt. Ideo & per ipſum dicimus: Amen deo, ad gloriam ueſtram. Vere ad gloriam ueſtram quodammodo ſuperatus eſt deus,
Gene.32 licet fortior, & uicit uolentem uinci fortis colluctator noſter per fidem pater Iacob. ¶ Quod
Luctatio Iacob cum deo. dicimus ita ſcriptum eſt: Cumq; mature ſurrexiſſet Iacob, & tranſductis omnibus remaniſſet ſolus, ecce uir luctabatur cum eo uſque mane, qui cum uideret quod eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum fœmoris eius, & ſtatim emarcuit. Dixitq; ad eum: Dimitte me, iam em̃ aſcendit aurora. Reſpondit: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et ille: Si contra deum, inquit, fortis fuiſti, quanto magis contra homines prævalebis? Et benedixit ei in eodem loco. Dixitq; Iacob: Vidi dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Iuxta magnum & mirum illud præſagiũ factum eſt, naſcente Ieſu Chriſto, & victor inuentus eſt homo, ſiue genus Iacob, promiſſum exigens à deo, & quaſi iure ſuperatus eſt deus, promiſſi ſui debitor. Nũ
Exodi 32 parua fuit aut ignota eſt colluctatio? Nonne ſaltem ex eo cognoſci poteſt quod ait ad Moyſen, cerno quod populus iſte durę ceruicis ſit, dimitte me ut iraſcatur furor meus contra eos & deleam eos? Ibi nanq; fortis fuit & inualuit Moyſes eodem modo, quo pater eius Iacob lo-
Oſeę 12 co uel tempore iam dicto, de quo & in Oſeę taliter ſcriptũ eſt: In fortitudine ſua directus eſt, cum angelo, & inualuit ad angelum, & cõfortatus eſt, fleuit & rogauit eum, in Bethel inuenit eum, & ibi locutus eſt nobiſcũ. Hinc manifeſtũ eſt, qualis lucta illa fuerit, quia fleuit & roga-
quõ homo inualeſcit ad deum. uit eum. ¶ Secundũ illud præſagium futurũ erat & factũ eſt, ut iratus deus, quia ſæpe fuit offenſus, & irritatus multis eorũ adinuentionibus, minaretur quod recederet, imò & genus Iacob diſperderet atq; deleret, & nunq̃ defuerunt in populo illo homines, q̃uis pauci, in quibus eſſet fortitudo, id eſt, fides Iacob, luctans & inualeſcens ad fortitudinẽ dei, & quodammodo
Exodi 32 dicens, nõ dimittam te niſi benedixeris mihi. Talium quiſq; fleuit & rogauit eum, & hoc fuit inualeſcere, & fortem eſſe cõtra deum. Hic ille Moyſes, de quo iam exemplũ prælibatũ eſt, fortiter luctabatur ſtans in cõfractione, id eſt, in nimia mentis humiliatione in cõſpectu eius: cum dicente illo, dimitte me, ipſe orabat dominũ deum ſuum dicens: Cur dñe iraſcitur furor tuus cõtra populũ tuum? Recordare Abraham, Iſaac, & Iſraël ſeruorũ tuorum, quibus iuraſti per temetipſum, &c. Sic multoties idem Moyſes fleuit & rogauit eum, ſic Dauid fleuit & rogauit eum, ſic & alij plures fleuerunt & rogauerunt eum, quorum fletum & rogatum per ordinem narrare nimis longũ eſt. Quid multa? Contra deum fortis fuit Iacob, nec dimiſit eum niſi benediceret, & benedixit ei in eodẽ loco: Et itidem contra deum, ſiue contra iram dei, fortis fuit progenies eiuſdem Iacob, nec dimiſit eum niſi daret Chriſtum ſuum, qui eſt omnium
Gene.32 gentium benedictio. ¶ Tunc tetigit neruum fœmoris Iacob ubi benedixit eum, & ſtatim e-
Generationũ cõputatio propter futurum Chriſtũ facta eſt. marcuit. Quid eſt hoc, niſi quia ſic rationabiliter futurum erat, ut poſtquam promiſſio cõpleretur, poſtquam hic Ieſus Chriſtus naſceretur, iam extunc omnis apud deum genealogiarũ uetus diligentia pro nihilo, imò & pro ſtultitia uel fabulis, haberetur? Sciẽdum quippe, quod omnis tam diligenter facta in lege tribuum ac familiarum ſiue generationum, domorum atq; cognationum diſtinctio, uerbi gratia, quod dictum eſt de filijs Iuda, per generationes & fami-
Numer.1 lias, ac domos, & cognationes ſuas, tot erant milia, maximeq; illud quod iuſſum eſt, ut unuſ-
Numer.ult. quiſque de tribu ac familia ſua duceret uxorem, in unum & ſolum omnino Chriſtum tendebat, propter ueritatem dei, ad confirmandas promiſſiones patrum, ut dum ueniret, dum naſceretur, non incertum ſciri poſſet, aut dici ad gloriam & ad laudem iuſti & fidelis dei, quia ſicut promiſit & iurauit, ſic & fecit, benedictione qua benedicẽtur omnes gentes mittendo de
Nũc uana ẽ genealogiarũ q̃ſtio. ſemine Abrahæ, de tribu Iuda, de ſtirpe ſeu de domo ac familia Dauid. ¶ Poſtq̃ ergo uenit, poſtquam natus eſt, quæ cura de illo fœmore, de illa tribuum, generationum, familiarum domorum, atque cogitationum diuiſione, ſeu ſupputatione? Imò pro extrema ſtultitia totum il-
Tit.3 lud reputandum eſt: Stultas, inquit Apoſtolus, quæſtiones, & genealogias & contentiones, & pugnas legis deuita, ſunt enim inutiles & uanę. Igitur omnium genealogiarũ finis iſte fit,
Roma.1 quod idem Apoſtolus ait: Paulus ſeruus Chriſti Ieſu, uocatus apoſtolus, ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis, de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundũ carnẽ. Quod ſi ex ſemine Dauid, ergo & ex tribu Iuda,
Gene.49 ut cõfirmetur ueritas dei, dicentis per os patriarchæ Iacob. Non auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat qui mittẽdus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Quod

ſi ex

ſi ex tribu Iuda, ergo ex ſemine Abrahę, ad quem primũ dictum eſt: Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. ¶ Iam de cætero fœmur Iacob marcidũ ſit, ſicut uere eſt. Nam reuera emarcuit, ita ut iam neq; rex, neq; dux, neq; propheta, neq; ſacerdos, poſſit inde ſperari, & omnino uigor, ſiue uiror eiuſmodi ſic defecit in illo, ut ſit infidelis, imò & infideli deterior, qui ſpem habet in carne eiuſdem populi, recepturus Antichriſtum, ſub nomine Chriſti. Gene. 22 Fœmur Iacob emarcuit.

LIBRI PRIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER II.

GLORIAM DEI, GLORIAM, QVAM PRAEDICAre intẽdimus, & honorem filij hominis enarraturi erant quidam cœli, iuxta illud propheticum: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Eius gloriæ & honoris principium illud eſt, unde hactenus ſermo habitus eſt, ſcilicet, quia in ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Quod expoſitione iam non indiget, quia quòd ſit tanquam ſponſum proceſſiſſe de thalamo ſuo, paruuli quoque audierunt, infantes elocuti ſunt, qui de illius ſpõſi uirginalibus nuptijs nati, imò renati ſunt, & adoptionis filiorum dei ſpiritum acceperunt. ¶ Nihilominus & hoc fere omnibus notũ eſt, quod cœli illi, qui gloriã hanc enarraturi erant, apoſtoli fuerũt, cœli uocales, cœli eloquẽtes: quia nõ ſunt loquelæ neq; ſermones, quorũ non audiantur uoces eorũ: in omnem terrã exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. Quorſum iſtud? Videlicet ad cõfilij diuini pulcherrimæq; diſpoſitionis laudẽ atq; admirationẽ, quia futurã poſtmodũ talium cœlorũ enarrationem, taliſq; firmamenti annuntiationẽ & auditũ ſiue obauditionẽ gentium, quę credituræ erãt per uoces eorundẽ cœlorũ, cõtinuo præſignauit ubi natus eſt Chriſtus, in his quę cõfeſtim narrat euãgeliſta diuinus. ¶ Cum ergo, inquit, natus eſſet Ieſus in Bethleẽ Iudæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente uenerunt Hieroſolymã dicẽtes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorũ? Vidimus enim ſtellã eius in oriente & uenimus adorare eum. ¶ Non ne iam tũc cœli gloriã iſtam enarrauerũt? Vtiq; enarrauerũt & alios cœlos, de quibus iam dictum eſt, enarraturos eſſe ſignificauerũt. ¶ Et ſicut tũc Magi, id eſt, ſapiẽtes utiq; gẽtiles, clari tatem ſiue illuſtrationẽ iſtius cœli inanimati, ſcilicet ſtellã cognoſcẽtes atq; ſequẽtes, uenerũt dicẽtes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorũ? ſic futurũ erat ut gentes illuminationẽ cœlorũ, rationalium, id eſt, apoſtolorũ, uidelicet donũ ſpiritus ſancti, q̃d acceperant, intelligentes, uenirent & pœnitentiã ſibi ad uitã donari poſtularẽt. ¶ Item ſicut tunc Herodes propter Magos ſiue Magorũ inquiſitionẽ turbatus eſt, & oĩs Hieroſolyma cum illo, & quæ fuit puerũ ad perdendum eum: ſic futurũ erat, ut gẽtibus euangelium Ieſu Chriſti ſuſcipiẽtibus, eadem ciuitas Hieruſalẽ, totũq; regnũ Iudaicũ, ſeditionibus turbatũ, conaretur funditus exterminare prędicationem apoſtolorũ, & ipſum quodammodo occidere Chriſtũ, occidendo & crucifigendo, flagellando, & de ciuitate in ciuitatẽ perſequendo, pleroſq; ex prophetis & ſapiẽtibus & ſcribis, quos ille miſit. Nihilominus, ſicut tunc dictum eſt Ioſeph: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptũ, & ſic fecit Ioſeph ſecedens cum puero & matre eius in Aegyptum: ſic futurũ erat, ut loquẽs in apoſtolis ſuis Chriſtus diceret, uobis quidẽ oportebat primum loqui uerbũ dei, ſed quoniã repuliſtis illud, & indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce cõuertimur ad gẽtes. ¶ Itidem ſicut defuncto Herode, rurſus cõſurgens accepit puerum & matrem eius, monitus ab angelo & uenit in terrã Iſraël, ſic futurũ eſt, quod Apoſtolus ait: quia cum plenitudo gentiũ ſubintrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. ¶ Sed ut ad incœptũ reuertamur, quid pertinuit ad iſtam gloriam dei ſignum eiuſmodi. Vidimus aiunt ſtellam eius in oriente? Ad hæc, inquam. Multum ad rem tale ſignũ pertinuit, ſi rite recorderis, quia quãdo pepigit dominus cum Abraham fœdus, à quo liber generatiõis Ieſu Chriſti cœptus eſt, & ad quem beati ſeminis repromiſſio facta eſt, tunc etiam eduxit eum foras, & ait illi: Suſpice cœlum & numera ſtellas ſi potes. Ac deinceps: Sic erit ſemẽ tuum. In die illo, ait ſcriptura, pepigit dominus fœdus cum Abraham dicens: Semini tuo dabo terram hãc, &c. Hinc Apoſtolus: Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in uno & ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Hic unus eſt propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in illam gloriam adducere ueniebat: Vt ſicut in cœlo ſtellæ innumerabiles

Pſal. 18

Roma. 8 Cœli uocales, apoſtoli.

CAP. II.

Præfiguratio in Magis.

Matth. 23

Actor. 13

Roma. 11

Fœdus dei cũ Abrahã. Gene. 15 Galat. 3 Hebræo. 3

biles ſunt, ſic eſſent ſplendidi & incommutabiles per ipſum, atq; ita cõpleretur quod fidelis
Gene.15 & uerax promiſit: ſic erit ſemẽ tuum. ¶ Recte igitur nõ qualecũq; ſignũ, ſed nouum fidus cœ
Cur ſtella Magis apparuit. li dederunt, uidelicet propter eiuſmodi promiſſum, quodammodo dicentes nobis: Laudate & cõgratulamini, quia fœdus, quod pepigit deus cum Abraham, non fecit irritum: impleuit quod promiſit: ſuſpice ſtellas, ſic erit ſemen tuum. Hoc angeli ſciẽtes eadem nocte primi glo-
Lucæ 2 rificauerunt eum, quoꝝ grandis exercitus, & magna fuit multitudo laudantiũ & dicentium:
Tẽpus & locus natiuitatis chri antea prædicta ſunt. Gloria in altiſſimis deo, qui etiam cõgratulantes nobis ſubiunxerunt: & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. ¶ Illud quoq; ad rem pertinuit, quod euãgeliſta cum dixiſſet: Cum ergo natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ, ſtatim & locum natiuitatis & tempus expreſſit dicendo, in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis. Quàm ad rem hoc pertinuit? Nimirum ad ueritatẽ
Gene.49 eiuſdem dei, qui per os patriarchæ Iacob, taliter prælocutus eſt: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat qui mittẽdus eſt, quiq; ſicut Abrahę, ita & Bethlee mitę Dauid promiſit atq; iurauit, hũc Ieſum Chriſtũ de ſemine eius naſci. Nõ ante debebat auferri ſceptrũ & dux de Iuda, donec iſte ueniret, alioquin fidelis & uerax nõ appareret deus,
Mich.5 qui in patriarchis & prophetis locutus eſt, quiq; in patriarcha memorato tempus ferè præfiniuit, & in propheta, uidelicet Michea locum præſignauit: Et tu, inquit, Bethleem terra Iuda, nequaq̃ minima es in principibus Iuda: Ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſraël. Nõne ſceptrum ablatum erat de Iuda, & dux de fœmoribus eius defecerat cum regnaret Herodes, patre Idumæo, & matre ortus Arabica? Igitur dicẽdo in Bethleem Iudæ in diebus Herodis, ſcienter argumenta præbuit ueritatis, breuiter & ſufficienter edicens, ſic oportuiſſe fieri, id eſt, tunc temporis debuiſſe naſci Chriſtũ, quo tẽpore narrauerat eum eſſe natũ, & illum debere natiuitatis eſſe locum propter ueritatẽ dei, & cõfirmandas uoces prophetaꝝ, fuerat autẽ conceptus in ciuitate Galilææ, cui nomen Nazareth. Quamcunq; ob cauſam in illa ciuitate Galilæę tũc fuerint uel habitauerint Ioſeph & Maria, cum eſſent de domo Dauid, nihilominus ut naſceretur Ieſus in Bethleẽ Iuda, deus miro prouidit modo, uidelicet prophe-
Cæſar Auguſtus famulatus ẽ prophetiæ de Chriſto. ticæ ueritati famulante Romano imperio. ¶ Deniq; Cęſar Auguſtus hoc modo famulatus eſt illi, ut & auferret ſceptrum & ducem de Iuda, dando regnum Iudææ Herodi alienigenæ, Antonio ſuffragãte, unde & hic dicitur in diebus Herodis regis, & edictũ proponeret, ut deſcriberetur uniuerſus orbis: quæ cauſa effecit, ut aſcẽderet Ioſeph cum Maria deſpõſata ſibi uxo-
Lucæ 2 re prægnante, in Bethleem ciuitatẽ Dauid, eo quod eſſet de familia & domo Dauid. Sic miro modo famulatum eſt natiuitati Ieſu Chriſti & propheticæ ueritati, tam Romanũ imperium neſciens, q̃ cœlum inanimatum ſentiens, Romanũ, inquam, imperium, tale edictum proponẽ do, cœlum autẽ, tale ſignum, id eſt, nouam ſtellam proferendo. Vnde propheticũ illud imple-
Numer.24 tum eſt: Orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo de Iſraël. ¶ Locum ipſum Magi, licet diuinitus inſpirati, neſcierunt, quippe qui non in Bethleem ſed primũ Hieroſolymã uenerunt dicentes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Magis in ſublimi quàm in humili loco, magis in
Magi curi Hieruſalẽ quęſierunt Chriſtum. regia ciuitate quàm in uico mediocri, magis in turba diuitum quàm in ſilentio pauperum naſci poſſe, & quærendum eſſe putauerunt regem Iudæorum. Itaq; Hieroſolymam uenerunt, ſed hoc tale erat, ac ſi paruum non attendentes uirgultum, ad excelſa ſuſpicerent ligna ſyluaIſaiæ 10 rum. ¶ Dixerat autem ſpiritus ſanctus per prophetam: Excelſi ſtatura ſuccidentur, & ſublimes humiliabuntur, & ſubuertentur condenſa ſaltus eius ferro, & Libanus cum excelſis cadet. Et egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & cætera. Et eſt ſenſus: Inter ſuperbos erunt iurgia, contra ſemetipſos dimicabunt & cadent: quod tunc maxime factum eſt, quando Herodes homicida, imò & paricida, ad omnem Dauidicæ ſtirpis odorem ſę uiens, & contra omne regium genus dentibus ſtridens, nec uxori pepercit, nec ſocero, qui erant regñ generis, & proprios quoq; filios crudeliter morte damnauit. Vane furebat, fruſtra inſaniebat diabolus in illa ſua ſecuri, in qua ſecabat: quia non de excelſis cedris aut robuſtis quercubus, ſed de gracili uirga, quæ inter arbuſta latebat, flos erat aſcenſurus, id eſt, nõ de ſuperbis & purpuratis diuitibus, ſed de humili uirgine, qualis in plebe uix cognoſci poſſet, Chriſtus erat naſciturus. Hoc illi, uidelicet Magi, neſcierunt. Et quidem poterat facere deus in primis, quod fecit poſtmodũ, ut ſcilicet ueniẽtes illos ab oriente, continuo ſtella, quã uiderant, antecederet, uſq; dum ueniẽs ſtaret ſupra ubi erat puer: ſed dilatio hæc utilis erat, ut interim qui de cœlo acceperãt ſignũ, audirent etiã de ſcriptura teſtimoniũ firmamẽtum, quod
Myſtica munera Magorũ. æque nunc prodeſt nobis, propter quos eſt ſcriptũ, ut profuit illis, propter quos tũc fuit recitatum. ¶ Quid tandẽ de muneribus dicendũ, quæ illi obtulerunt? Auditũ & celebre factũ eſt in uniuerſo orbe gaudium ipſorum. ⌊ Quia uidentes ſtellam antecedentem ſe, quam uiderãt in oriente, & ſtantẽ ſupra domũ ubi erat puer, gauiſi ſunt gaudio magno ualde, & intrantes domum inuenerunt puerũ cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum: & apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrhã. ⌋ Vere cœlitus inſpirati, uere cœleſti magiſterio docti, ueramq; & cœleſtem habentes materiam gaudẽdi. Quid, inquam,

hic di-

hic dicendū, niſi quia prophetæ ipſi & prophetica ipſorū munera fuerunt: Veritatem & manſuetudinem & gloriā & honorem proteſtati ſunt, ueritatē aſſumptę carnis, manſuetudinem, id eſt, humilitatē paſſionis, gloriam regni, & honorē diuinitatis, unius eiuſdemq; Ieſu Chriſti. ¶ Quatuor facies uni erant, ait propheta, facies hominis, facies leonis, facies uituli & facies aquilæ uolantis. Quatuor iſtas facies, quatuor conſtat eſſe ſacramenta, quæ neſcire non licet homini Chriſtianę profeſſionis, ſcilicet incarnationem, paſſionē, reſurrectionem atq; aſcenſionem eiuſdem Ieſu Chriſti, quarum circa inſpectionē facierum tota uerſatur intentio præſentis opuſculi. Faciem unam ex his, uidelicet faciem hominis, prędicentē inuenerunt, quam & procidentes ādorauerunt, cæteras myſticis muneribus mirabiliter præſignauerunt. Myrrha faciem uituli, id eſt, ſacramentū paſſionis, qua ipſe ſacrificandus atq; mixtura myrrhæ & aloes condiēdum erat in ſepultura corpus eius. Aurum faciem leonis, id eſt, gloriā reſurrectionis, per quam caro, quam ex nobis mortalem ſuſceperat, tantū meliorata eſt, quāto aurum pulueris ſeu limo terræ, pulchrius atq; pretioſius eſt. Thure faciem aquilæ uolātis, id eſt, ſublimitatem aſcenſionis, & confeſſionē ad dexteram patris, ex qua dato hominibus ſpiritu ſancto, cognitus eſt quod deus ſit idem filius dei, cui ſacrificiū incēſi legitimū iure debeat offerri, ęque ut patri, & ſancto ſpiritui. ¶ Et eiuſmodi myrrhā tota quidē illi offert ſancta eccleſia, dum credens & cōfitens, quod uere paſſus, mortuus & ſepultus fuerit, uitioſa in ſe mala propter eum mortificat, maxime autē exercitus martyrū, qui guſtu mortis amaro paſſioni eius cōmunicauerunt. Item thus eiuſmodi, tota quidē illi offert eccleſia, credēs & confitens, quia uere deus eſt, & omnis in eo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: maxime autē ſanctorū ordo ſacerdotū, qui propter eum cœlibē ducētes uitā, ſemper altari præſto ſunt, offerre illi incenſum dignū, & omne ſanctū iugiter exequi ſacri altaris eius miniſteriū. Itidē aurum eiuſmodi tota quidē illi offert eccleſia, credēs & cōfitēs, quia ſurrexit, & immortaliter regnat qui mortalis & mortuus fuerat, maxime autē regū & principū potētia diuitūq; fideliū opulentia, qui ad cōſtruendas nomini eius eccleſias, aurū & argentū illi fideliter obtulerūt, domūq; eius, qui cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt, largis donarijs ditauerūt, iuxta illud propheticum, q̄d tam ſecundū literā, q̄ ſecundū ſpiritū ueriſſimū eſt: Et uiuet, id eſt, reſurget, & dabitur ei de auro Arabiæ: Reges Tharſis & inſulæ munera offerēt, reges Arabū & Saba dona adducēt. ¶ Recte igit munera hæc ore ſacro euāgeliſta magnificauit, & ſic magnifice enūtiauit, ut dicturus, obtulerūt ei munera, prędicturus, & apertis theſauris ſuis. Nam uere theſauri fuerunt, & theſauri merētur appellari, nō tam fiſtartia ſeu thecæ qualeſcūq;, quibus clauſę portari poterāt ſpecies eiuſmodi, q̄ corda ipſa offerentiū, quorū ex abūdantia potuerūt inuiſibili deo inuiſibiliter proferri cauſę tam ſanctę, quas eccleſia ſancta in illis ſpeciebus uiſibilibus uenerabiliter intelligit. ¶ Nihilominus & gaudiū illorū ſic magnificauit, ut nō contētus dixiſſe, gauiſi ſunt gaudio magno, adderet ualde, quia reuera ualde gauiſi ſunt, gaudio magno gauiſi ſunt, & gaudiū eorū fuit in ſpiritu ſancto, qui & iucunditatē & exultationē theſaurizauit ſuper eos, quibus nihil defuit de plenitudine ſciētiæ uel fidei, quæ à nobis exigitur diuina ſanctarum ſcripturarū lectione inſtructis, quod cōprobatur ex ipſorū muneribus bene cōſiderātis. ¶ Et uide, quāta ſit diſtātia in modis diſcēdi, quantum diſtet inter eruditionē illius qui per angelū ſiue per hominē, & illius qui per ſolā ſpiritus ſancti reuelationē meret eruditi. Paſtores itaq; Iudæi, quippe qui in regione eadē erāt uigilātes, & cuſtodientes uigilias noctis ſupra gregē ſuū, nō per hominē, ſed (quod maius eſt) per angelū, natū ſibi eſſe ſaluatorē Chriſtū dominum didicerunt: & tamen non adeo docti ſiue eruditi fuerūt, ut procidentes adorarēt, aut munera offerrēt, ſed tantūmodo uenerunt & cognouerūt de uerbo, quod dictum erat illis de puero hoc, & reuerſi ſunt glorificantes & laudātes deum. Iſti primitiæ gentiū, neq; per hominem docti, neq; per angelū, ſed per ſpiritū ſanctū, modo de quo iam dictū eſt, laudem perfecerunt, & tres homines, tribus partibus orbis, Aſiæ, Europæ atq; Africæ, fidei uel cōfeſſionis atq; adorationis exemplar exiſtere meruerunt. ¶ Interea decet reuerēter intueri, quam ueraciter ſancta ſcriptura dixerit de iſto tali filio hominis: Minuiſti eum paulo minus ab angelis. Deniq; ut factus erat ex muliere, factus ſub lege, ita & factus eſt ſub legibus naturæ, ſub legibus infantiæ, nihil pro ſemetipſo uiſibiliter agens, nihil hominibus per ſemetipſum loquens, patronos habere dignatus angelos, qui agerent pro puero, loquerētur pro infantulo, & hoc duntaxat in ſomnis, qui non præcellentior eſt modus uiſionis. ¶ Ante & poſt minorationem talis filij, manifeſte uiſos eſſe angelos legimus hominibus ſeruis & ancillis huius domini, interim autem dum minor eſt, non manifeſte ſed in ſomnis, ubi deſcenderat in uterum uirginis, angelus domini in ſomnis apparuit Ioſeph, dicēs: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: in ſomnis nihilominus eidem beato Ioſeph: Surge, inquit, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum: in ſomnis itidem: ſurge & accipe puerū & matrē eius, & uade in terrā Iſrael: in ſomnis rurſus, dum timeret in Iudæam ire, eo quod Archelaus regnaret pro Herode patre ſuo, ammonitus ſeceſſit in partes Galilææ. Sic & magi iſti in ſo-

Quatuor facies uni Chriſti. Ezech. 1.

Iohan. 19

Quō munera illa offert eccleſia.

Coloſſ. 2

2. Cor. 8 Pſal. 71 Munera illa, theſauri dicta ſunt.

Magi ſpiritu ſancto edocti.

Lucæ 2

Infantia Chriſti. Pſal. 8 Galat. 4

Cūr in ſomnis tunc angelus apparebat & non manifeſte.

mnis acceperunt reſponſum, ne redirent ad Herodem, & per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam. ⌋ Ita quaſi dedignentur manifeſte loqui, loquuntur in ſomnis ſancti angeli, ſeruis domini ſui non dedignantes, ſed pro uoluntate eiuſdem domini ſui ſcripturam ueritatis honorantes, ut ſeipſos nõ tantũ ſeruis domini ſui, uerumetiã ipſo domino ſuo ſciant & recognoſcãt eſſe maiores: cuius uidelicet maioritatis nouiſſimũ illic fuit indiciũ ſiue teſtimonium, ubi eidem dño in paſſione agonizanti apparuit angelus de cœlo cõfortans eum. ¶ Legimus quidem angelos miniſtraſſe illi, cum adhuc eſſet minor angelis, ſicut ſcriptũ eſt, reliquit eum tentator & acceſſerunt angeli & miniſtrabant ei: ſed illud huic ſenſui non ualde repugnat, cum Heliæ ſemel & iterum angelus eo modo miniſtrauerit. Proiecerat ſe Helias & obdormierat in umbra iuniperi, & ecce angelus domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcineritius panis & uas aquæ. Comedit ergo & bibit, & rurſus obdormiuit. Reuerſuſq; eſt angelus domini ſecũdo, & ſimiliter fecit. Quomodo Heliæ miniſtrauit angelus, ut deinde ieiunaret quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quid mirum ſi eodem modo miniſtrauerunt angeli huic filio hominis, cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus? Hæc iccirco dicta ſunt, quia ualere nobis debent ad cognitionem cœleſtis diſciplinæ, ad ueneration em magiſtri huius qui dicit, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: et qui ſicut natura uel humana conditione, ita & ipſo uſu naturæ dignatus eſt angelis ſuis minor exiſtere, iuxta quod ipſe teſtificatus eſt dicens, quia filius hominis non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare. ¶ Quid porrò ipſa mater? Nunquid nõ ſaltem ipſa loquebatur, aut loqui poterat? Imò ipſam ualde illud decebat, quod alius euangeliſta ſemel & ſecũdo memorat dicens: Maria autem conſeruabat omnia uerba hæc in corde ſuo. Tempus tacendi, ait Salomon, & tempus loquendi. Diſcretionem eiuſmodi uirgo ſapiens & prudens non ignorauit. Inde collaudans eam ſponſus, quod utiq; fuit illi deus, & pater dñi noſtri Ieſu Chriſti, cui concepit & peperit, dicit in Canticis: Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. Deniq; hoc quidem ſponſus Chriſtus dei filius, conuenienter dicit ſponſę ſuæ eccleſiæ, ſed hoc ipſum non minus congrue dicat perſona dei patris, dilectę ſibi beatę Marię, ſtatim ſubiungens: Emiſſiones tuę, paradiſus malorũ Punicorũ, cum pomorũ fructibus. Etiam hoc præmiſerat: Fauus diſtillans labia tua ſpõſa, mel & lac ſub lingua tua. Quandiu filius hominis manere debuit minoratus paulo minus ab angelis, fere tandiu fuit beatæ uirgini tempus tacendi, & tandiu tacuit, tandiu in ſilentio fuit, uelut hortus concluſus: Hortus, inquam, concluſus, fons ſignatus: quo accedere nullus meretur niſi cognitus, ſi ullus cui talis hortus, talisq; fons, clauſuram uel ſignaculum oris ſui, aperire indignum arbitrarẽt. ¶ Vbi autẽ gloria & honore coronatus eſt filius hominis, reſurgẽdo & in cœlum aſcẽdendo, ubi ſedet ad dexteram patris, extunc eidem beatæ uirgini fuit tẽpus loquẽdi, & hoc amicis, id eſt, ſanctis apoſtolis, & talia loquendi, qualia prius portare non potuiſſent: quod ſciens ipſe filius hominis dixerat quodam loco: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Vbi uenit ſpiritus ueritatis, primus quidem & princeps ipſe illos omnem ueritatẽ docuit: ſed & ipſa beata uirgo teſtimoniũ ſuę uocis adhibuit, & taliter locuta eſt auribus fidelib⁹, ut proinde recte dicat dilectus eius deus: Fauus diſtillãs labia tua, mel & lac ſub lingua tua: Emiſſiones tuæ paradiſus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus, Cyprus cum nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinamomum, cum uniuerſis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquarum uiuẽtium, quę fluunt impetu de Libano. ¶ Igitur deus dei filius, homo uel filius hominis factus, & ita paulo minus ab angelis imminutus, ſomniantibus magis & beato Ioſeph nutricio eius, uigilantibus autem angelis in cuſtodia eius, Herodis homicidæ malitiam eluſit, & in Aegyptum fugit, eratq; ibi uſque ad obitũ Herodis. Vt quid hoc? ⌊ Vt adimpleretur (ait euangeliſta) quod dictum eſt à domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto uocaui filium meum. ⌋ Puta dixiſſe illum, ut per omnia fratribus aſſimilaretur, iuxta quod Apoſtolus loquitur: Nuſquam enim angelos apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret & fidelis pontifex ad deum, ut repropitiaret delicta populi. ⌋ In eo enim in quo paſſus eſt ipſe tentatus, potens eſt eis qui tentantur auxiliari. Quis enim filius, quis eſt de cunctis fratribus eius, quem non ex Aegypto uocauerit deus? Nouit ſanctorum fides, & in ore fidelis eccleſiæ frequentiſſimum eſt, quia cunctis filijs dei mundus iſte, in quo, quandiu ſumus in corpore, ait Apoſtolus, peregrinamur à deo, Aegyptus eſt, & hoc in illa parte mundi, quę uulgo uocatur Aegyptus, figuratum eſt, qualiter uocet deus omnem filium ex Aegypto huius mundi, id eſt, de tenebris in ammirabile lumen ſuum, per illud, quod, ſicut ſacra narrat hiſtoria, populũ illum, qui in Aegypto ſeruiuit carneo Pharaoni, uocauit deus exinde tam ammirabili ordine in terrã promiſſionis. Pręter hanc uniuerſalẽ peregrinationẽ, qua uniuerſi peregrinamur in Aegypto huius ſeculi, propter præuaricationẽ Adæ, in quo omnes peccauerũt, ait Apoſtolus, hoc illi plus habuerũt, quod in illa Aegypto peregrinati ſunt, & carneo Pharaoni

Lucæ 22 Matth. 4 — Miniſteria angelorũ. — 3. Reg. 19

Matth. 11 Matth. 20

Cur Maria tacebat tũc Lucæ 2 Eccles. 3

Cantico. 4

Quãdo fuit Mariæ tẽpus loquẽdi.

Iohan. 16

Chriſ p oĩa fratribus aſſimilatus, excepta peccati participatiõe.

Hebræo. 2

2. Cor. 5

1. Petri 2

Roma. 5 Exodi 5

raoni in luto & latere ſeruierũt propter peccatũ propriũ, qa uendiderãt illuc in ſeruũ Ioſeph fratrem ſuum. ¶ Ergo quia debuit filius iſte unigenitus per omnia fratribus aſſimilari, excepta duntaxat participatione peccati, oportuit illum fugere, & in illa Aegypto peregrinari, & ita incipiendo, taliter totum peragere curſum uitę præſentis in tẽtationibus ſuis, ut ueram in ſemetipſo præſentaret ſimilitudinem utriuſq; peregrinationis, necnon & utriuſq; uel uocationis, uel reuerſionis fratrum ſuorum, qui ſunt omnes electi: ſcilicet, & illius, qua & illi filij Iſraël in Aegypto peregrinati, & exinde uocati ſunt, & huius, qua omnes in Aegypto huius ſeculi peregrinamur, & hinc qui filij ſunt, quotidie uocãtur. Igitur ut adimpleretur (ait) qd dictum eſt à dño per prophetã dicentẽ: Ex Aegypto uocaui filiũ meum, id eſt, ut aſſimilaretur per oĩa fratribus, & pro illoꝝ ſimilitudine per oĩa tẽtaretur abſq; peccato, q ad uerã promiſſionis terrã uocati uel uocãdi ſunt, oportuit illum in Aegyptũ fugere, & illic peregrinari: peccatũ nec originale habentẽ, propter qd exul in hoc mũdo eſſe deberet, ut ſumus nos oẽs: nec actuale, propter quod in illa Aegypto peregrinaret, ut peregrinat⁹ eſt propter domeſticum (de quo iam dictũ eſt) peccatũ populus ille, de quo ipſe ſecundũ carnẽ natus eſt, ubi ſeruiuit exul ille, qui poſt eã quæ ad Abrahã facta eſt, promiſſionẽ prim⁹ perſecutionẽ ptulit, ſcilicet Ioſeph, & deinde Iacob, & omnis domus eius intrauit, illic exulando, iſte paſſionum uel tentationũ ſuaꝝ initium ſumpſit. ¶ Ille populus Iſraël ex illa Aegypto uocatus, mare tranſiuit, & deinde in deſerto XL. annis tẽtatus eſt, quia dñs tẽtauit. Iſte puer Iſraël, ſicut prophęta dixit: Quia puer Iſraël eſt, & ego dilexi eum. uocatus ex Aegypto poſtmodũ, quali oportuit modo, mare trãſiuit. i. baptizatus eſt baptiſmo Iohannis, ſtatimq; ductus in deſertũ à ſpũ, non quadraginta annis tentauit, ſed tentatus eſt XL. diebus. Itidẽ ille populus Iſraël non ante, ſed poſtq; tentationibus exercitatus fuit, terrã repromiſſionis introiuit: iſte puer Iſraël, non ante, ſed poſtq; tentationes ſuperauit, regnum dei appropinquare prædicauit: & ecce regnũ dei intra uos eſt, inquit. Itaq; aſſimilatus erat fratribus illis. i. electis prioris populi, ſed necdũ aſſimilationis perfectio uel finis. ¶ Ventum eſt ad aliam Aegyptũ, cuius illa terra Aegypti fuit exemplũ. Quæ eſt illa Aegyptus, niſi infernus? Illic detinebatur captiuus fratrũ eius. i. ſanctoꝝ populus, quos omnes ſtatim tranſduxit per mare rubrũ. i. per ſanguinis & aquæ decurrentis ex latere ſuo ſacramẽtum, & inimicos eoꝝ. i. peccata eorum operuit mare illud, & uſq; nunc operit inimicos noſtros, qui eodem ſacramento baptizati ſumus. Nõne ergo per oĩa fratribus aſſimilatus eſt, ut debuit, ut eos aſſimilaret ſibi, qui ad fratres ſuos per multas tentationes uſq; ad infernũ deſcendit, ut eos faceret cohæredes & cõparticipes ſui. Eorum omnium quæ pertulit, principium fuit illud, qp in Aegyptum fugit, & idcirco cõpetenter euangeliſta meminit illius teſtimonij, & retulit ad eum, Vt adimpleretur, inqens, quod dictũ eſt à domino per prophetã dicentem: Ex Aegypto uocaui filiũ meum. ¶ Ad ſummum, qm̃ non illic ubi narrauit dixiſſe angelum, Surge & accipe pueꝝ & matrem eius, & uade in terram Iſrael, quod & fecit Ioſeph: ſed ubi narrauit, quia cõſurgens accepit pueꝝ & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptũ, illic aſſumpſit hoc teſtimonium propheticum, Ex Aegypto uocaui filiũ meũ. Quid ſi ipſam Iudæã propter perſecutiones Aegyptias, ſiue ipſam Hieruſalẽ appellari uoluit Aegyptũ? Scriptum eſt enim in Apocalypſi: Et corpora eorum ponẽt in platea ciuitatis magnæ, quæ uocatur ſpũaliter Sodoma & Aegyptus, ubi & dñs eorũ crucifixus eſt. Et ad ipſam Hieruſalem loquitur dñs per prophetãm: Et nũc quid tibi uis in uia Aegypti, ut bibas aquã turbidã? Plura ſunt exempla huiuſmodi, q ut preſenti loco poſſint cuncta conſcribi, per quæ comprobari queat, qp illa terrena Hieruſalem, & Sodoma & Aegyptus, & populus Iudaicus iure & Aegyptus & Chananæus ſiue Cethæus magis quàm Iſrael fuerit appellatus. ¶ Quare autem loco præſenti Iudęam ſiue Hieruſalem illam magis Aegyptum q Sodomam ſiue Chanaan placeat appellari? Videlicet propter ſimilitudinem preſentis peccati, quia turbatus eſt Herodes & omnis Hieroſolyma cum illo, quoniam audierat in Bethleem natum eſſe regem Iudęorum. ⌊ Et mittens occidit omnes pueros qui erant in ea, & in omnibus finibus eius. ⌋ Nonne hoc ſimile eſt illi, quod præcepit obſtetricibus Aegypti, dicens: Quãdo obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit, ſi maſculus fuerit, interficite illum: ſi fœmina, reſeruate. item q populo ſuo, Quicquid maſculini ſex⁹ natum fuerit, in flumẽ proiicite: qcquid fœminei, reſeruate? Nimirum & hic in Herode, & illic in Pharaone un⁹ erat diabolus, in utroq; unus idemq; bacchabatur malignitatis ſpiritus: illic idcirco necari uolens omnes maſculos, ut non eſſet ſemen, unde ſecundum promiſſionem, quæ ad Abrahã dicta fuerat, Chriſtus naſceretur: hic aũt idcirco pueros omnes occidere properãs in Bethleem, & in omnibus finibus eius, ut dum oĩes occiderentur, nõ euaderet ille qui ſolus timebatur. Igit non abſurdum, imò rationabile eſt & ueꝝ, ſi dicas, tunc ex Aegypto uocatũ eſſe filiũ iſtũ, quando fugit Ioſeph pueꝝ deferẽs ad illã, quam ſcripturæ autoritas ſpũaliter & Sodomam uocat & Aegyptum, & idcirco Euangeliſtã recte nõ tunc, quãdo reuerſus eſt in terram Iſrael, ſed tũc qñ ſeceſſit in Aegyptum, dixiſſe adimpletũ hoc propheticũ, ex Aegypto uocaui filiũ meum, ut ſit

Gen. 37. Hebr. 2. Cur ī Aegyptum fugere debuit Chriſtus.

Euocatio eius ex Aegypto. Oſee. 11.

Matt. 4. Luc. 17. Aegyptus ſpũaliter infernus.

Iudęa & Hieruſalẽ, ſpũaliter Aegyptus & Sodoma.

Apoc. 11.

Hier. 2.

Herodes ſimilis Pharaoni. Matt. 2.

Exo. 1.

ſenſus: De manu Herodis eripui eum, & de manu omnium qui quærebant animam eius, qui uere Aegyptij fuerunt. ¶ Difficile & nimis longum eſt, ea quæ apud prophetam Oſee præce dunt, & ea quæ ſequuntur hoc dictum, Et ex Aegypto uocaui filium meum, diſcutere & tra ctare, ut manifeſte conſtet q̃ pertineant ad tempus & rem, pro qua ſumptum eſt ad teſtimo nium ueritatis euangelicæ. Proinde his omiſſis, uidendum eſt & illud quod deinde ſubiun git. ⌊ Tunc, inquit, adimpletũ eſt, quod dictum eſt per Hieremiam prophetam, dicentẽ: Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſola ri, quia non ſunt. ⌋ Hoc taliter apud Hieremiam ſcriptum eſt: Hæc dicit dominus: Vox in ex celſo audita eſt lamentationis, fletus & luctus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis cõſola ri, quia non ſunt. Paucis q̃ interpoſitis, quæ pertinent ad conſolationem lamentantis ſiue plo rantis, cauſam illam ſatis euidenter dicit, propter quam pueros iuxta ueritatem euangelij fu neſtus Herodes occidit. Quia creabit dominus nouum ſuper terrã, fœmina circundabit uirũ, id eſt, non deforis ſemen admittet, ſed intus de ſpiritu ſancto concipiet, & pariet filiũ. ¶ Nun quid uero propter iſtum quem fœmina circundedit uirum, propter iſtum qui de uirgine na tus eſt regem Iudæorum, ſoli infantes illi in Bethleem & in omnibus finibus eius occiſi ſunt? Imò innumera in orbe terrarum milia martyrum, ſed illi primitiæ fuerunt, quos omnes Ra chel, id eſt mater eccleſia, nunc uſq̃ deflet, & non uult cõſolari, quia non ſunt, donec reſurgãt & immortaliter cum illo uiuant qui eſt, quemadmodum dicit: Ego ſum qui ſum. Quare autẽ talis mater, ſcilicet ecclefia, prſenti loco nominari debuit Rachel? uidelicet quia mater illius, qui primus à tempore promiſſionis perſecutionem propter iuſtitiã paſſus eſt. In ſeruum q̃pe uenundatus eſt Ioſeph, humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiuit ani mam eius: mater, inquã, illius, dicta eſt Rachel. ¶ Itaq̃ & mater eccleſia ſiue omnis anima, quę cunq̃ Chriſtiano perſecutionem propter iuſtitiam patienti compatitur, recte apud prophe tam iſtum dicitur Rachel: & omnis ille, quicũq̃ perſecutionem propter iuſtitiam patitur, re cte nihilominus apud alium prophetam, uidelicet Amos, dicitur Ioſeph: Sicut Dauid (inqt) putauerũt ſe habere uaſa cãtici, bibentes in phialis uinũ, & optimo unguẽto delibuti, & nihil patiebant ſuper contritione Ioſeph. Non dixit, nihil patiebantur ſuper cõtritione fratris, ſed poſitus eſt pro fratre Ioſeph, ut quiſlibet frater ſiue matris eccleſię filius, proprio ſignificaret eius nomine, cuius ex fratribus fama præclara eſt, uel in malis quæ pẽdit, uel in bonis quę re pendit. Et hoc miro decore dixit, uidelicet quia (ut ſupra dictum eſt) primus iſte à tempore promiſſionis contritionem. i. perſecutionem propter iuſtitiam paſſus eſt, ita ut ferrum animã eius pertranſiret. ¶ Porro iſta mater qualiter & ploret & cõſolari nolit, melius ſentiri poteſt per experimentum, quàm per ſolum lectionis auditum. Quid enim? Nonne ploratus eiuſmo di dulcior eſt omni conſolatione præſentis ſeculi? Dicit nanq̃ ille quiſquis eſt, qui ploratum hunc, quàm ſit dulcis, expertus eſt: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum di citur mihi quotidie, ubi eſt deus tuus? ¶ Sed dicit aliquis, Si bonum eſt matri huic filios ſuos plorare, ſi optimum eſt conſolari nolle ſiue conſolationem renuere: quomodo plorãti domi nus ibidem apud eundem prophetam uerba conſolationis ingerit, & eam à ploratu compe ſcit? Vbi enim dixit, Vox in excelſo audita eſt lamentationis, fletus & luctus Rachel plorãtis filios ſuos, & nolentis conſolari ſuper eis, quia non ſunt, continuo ſequitur: Hæc dicit domi nus: Quieſcat uox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo, ait dñs, & reuertentur à terra inimici tui, & eſt ſpes nouiſſimis tuis, ait dominus, & reuertent filij tui ad terminos ſuos. Quomodo & dominus eã conſolatur, & ipſa conſolari non uult? Si bonus (ut iam dictum eſt) illius eſt ploratꝰ, quomodo dicitur ei, Quieſcat uox tua à ploratu? ¶ Ad hæc inquam: Non unus idemq̃ eſt ploratus ille, cuius uox in excelſo audita eſt: & ille cuius uocẽ deus audire non uult, dicens: Quieſcat uox tua à ploratu. Ploratus nanq̃ alius eſt ueniens ex ſpiritu dei, & alius ueniens ex ſpiritu huius ſeculi. Huiꝰ Apoſtolus: Quæ enim ſecundum de um triſtitia eſt, pœnitẽtiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia mortem ope ratur. ¶ Non multis opus eſt. nam qualem ploratũ interdicat dominus, dicens, Quieſcat uox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, ipſe in eodem Apoſtolo determinat, cũ dicit: Nolumus uos ignorare de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem non habent. De nicq̃ & quod hic ſubiunxit conſolando, quia eſt ſpes nouiſſimis tuis, & reuertẽtur filij ad ter minos ſuos, idem eſt quod ibidẽ ſubiungit in Apoſtolo: Si enim credimus q̃d Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo, &c. uſq̃ ad id, Ita q̃ cõſolamini inuicem in uerbis iſtis. Ploratum alium, ploratum ſiue luctum triſtitiæ, quę eſt ſecundum deum, non ſolum non interdicit, uerum etiam beatificat idem dominus: Beati, ing ens, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Igitur & laudabiliter plorat, & laudabiliter cõ ſolationẽ renuit Rachel: & cur ita faciat, cauſam rationabiliter habet, uidelicet q̃a non ſunt, id eſt, quia nondum ad immutabilitatem filij eius peruenerunt, de qua uidelicet immutabilita te in pſalmo dictũ eſt: Hieruſalem, quæ ædificat ut ciuitas, cuius participatio eius in idipſum.

Hie.31. Rachel plorãs, mater eccleſia. Exod.3. Pſal.104. Oĩs pſecuti onẽ patiẽs propter iu ſtitiam, Io ſeph dicit. Amos.6. Plorat⁹ bo nus & dul cis. Pſal.41. Quæſtio. Hiere.31. Reſpõſio. 2.Cor.7. duplex plo ratus. 1.Theſ.4. Matt.5. Pſal.121.

Quam-

Quamuis in cœlo sint animæ sanctorũ, nondum est illis idipsum, quia uidelicet adhuc in puluere dormiunt corpora ipsorum, adhuc in hoc seculo peregrinatur pars ipsorũ, adhuc nascituri sunt qui pertineant ad numerum ipsorum. Quãdo (sicut in propheta dominus dicit) filij quos plorat Rachel, reuertentur ad terminos suos, id est, quando deus (sicut ipse in Apostolo loquitur) eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo: tunc erit idipsum, tunc consolabitur mater super filijs quia sunt, quia tunc uidebunt ficuti est, eum qui dicit, Ego sum q sum. ⌊Defuncto autem Herode, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph⌋ & cętera usque ad id, ⌊& admonitus in somnis, secessit in partes Galilęæ. Et ueniens habitauit in ciuitate quę uocatur Nazareth, ut adimpleretur quod dictum est per prophetas, Quoniã Nazaræus uocabitur.⌋ Cum cætera satis per se clareant, illud solum quæstione indiget, cur cum dixisset, & habitauit in ciuitate quæ uocatur Nazareth, causam hanc subiũxit: Vt adimpleretur quod dictum est per prophetas, Quoniam Nazaręus uocabitur. Quid enim? Nisi habitasset uel nutritus fuisset in ciuitate, quæ uocatur Nazareth, non esset Nazaræus, id est, deo consecratus? ¶ Ad hæc inquam: Esset quidem, esset plane Nazaræus, hoc est, consecratus, siue Nazaręus, id est, sanctus, sed nõ ita uocaretur. Oportebat autem illum ita uocari, quoniam ita per prophetas spiritus sanctus prænuntiauit, quòd sanctus, imò & sanctus sanctorum ipse fit. Exẽpli gratia: Væ (inquit Esaias) genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt dominum, blasphemauerũt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Itẽ: Ipsi autem ad iracundiam prouocauerunt & afflixerũt spiritum sancti eius. Et ad Danielem angelus loquitur: Vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum. ¶ Ipsum quoq; uerbum hebraicũ Nazaręus, quod hic euangelista posuit, de prophetis siue prophetijs reseruatũ accipimus: Benedictiones patris tui confortatę sunt (ait propheta & patriarcha Iacob) benedictionibus patrum eius, donec ueniret desiderium collium æternorum: quod sine dubio Christus est, desiderium angelorum & sanctorum omnium, in eum prospicere desiderantium, cuius typum gesserat ille Ioseph in eo, q in seruum uenundatus & post carceris angustias, dominus siue princeps terræ Aegypti factus est. Statimq; subiungit: Fiãt in capite Ioseph, & in uertice Nazaræi inter fratres suos. Possumus & hoc dicere, quod iuxta hebraicam ueritatem in Esaia scriptum sit: Exiet uirga de radice Iesse, & Nazaręus de radice eius ascendet. Moyses quoq; cum legem Nazaræi scribit, dicẽs inter cętera, Tũc radet Nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsariem consecrationis suæ. & subindet: Post hæc potest bibere Nazaræus uinum, &c. quò nisi in Christum tendit? Alioqui nisi cuncta quæ ibi dicuntur, referri debeant secundum spiritum uiuificantẽ ad spiritualia sacramenta huius uere consecrati & uere sancti, quæ utilitas in litera huiusmodi? Oportebat, inquam, (ut iam dictum est) illum ita uocari, quoniam ita spiritus sanctus per prophetas prænũtiauit. Et quare hoc prænuntiauit? Videlicet, quia necessarium est ad æternam salutem omni credẽti, scire & confiteri, quòd solus iste sanctus sit, quòd peccatum non fecerit, nec inuentus sit dolus in ore eius, & ita sanctus, ita sine peccato, ut etiam tollat & tollere possit peccata mundi. ¶ Igitur ut materia daretur tanti nominis, ut quod erat, hoc diceretur, scilicet Nazaręus siue Nazarenus, id est, consecratus siue sanctus, digne factum est, q̃d admonitus in somnis Ioseph secessit in partes Galilęę, & habitauit in ciuitate quę uocatur Nazareth. ¶ Hinc nanq; occasione accepta, imò agẽte spiritu dei, qui etiam malis bene nouit uti, Pilatus famosum & prędclarum illum titulum, Hebraice, Græce & Latine, super crucẽ eius scripsit, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Huius tituli non parua spirituisancto cura uel prouidẽtia fuit, ne corrumperetur à pontificibus Iudęorum, dicentibus ad Pilatum: Noli scribere, Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Iudęorum. Quis enim nisi spiritus dei, maligni illius animam ftare fecit, ut responderet eis, Quod scripsi, scripsi? Ibi nanq; seruus malus propheticis quorundam psalmorum bene seruiuit titulis, scilicet quinquagesimi quinti, quinquagesimi sexti, qnquagesimi septimi, quinquagesimi octaui & quinquagesimi noni, qui uidelicet tituli fere oĩno huiusmodi sunt: In finem, ne corrumpas, ipsi Dauid, in tituli inscriptione. ¶ Nomen Nazareni in illo titulo etsi cęteri euangelistę prętierierunt: At Iohannes aqlino peruidẽs oculo, q̃d multum pertineret ad nomẽ crucifixi, ut uere saluatoris (quod est Iesus) & ut uere regis, q̃d ei pro crimine ascribebat: ita & uere sancti, q̃d est Nazarenus, nõ prętiuit, totũq; nobis pscripsit titulũ, Iesus Nazarenus rex Iudęorũ. ¶ Ad summũ memoriter illud tenendũ, q euangelista, cũ dixisset, habitauit in ciuitate Nazareth, nõ ita causam apposuit ut diceret, ut adimpleret q̃d dictũ est p prophetas, qm̃ Nazaręus erit, sed qm̃ Nazarę⁹ uocabit. Siqdem nõ inde sanctus erat uel est, qa habitauit in Nazareth, imò qa de spũsancto cõceptus est: sed hoc effecit inhabitatio ciuitatis illi⁹, q cõpetenter secundũ sanctimoniã suã uocat Nazarę⁹ siue Nazaren⁹, & sic eũ uocat oĩs lingua, Hebręorũ, Græcorũ atq; Latinorũ: nec solũmodo hoĩm, uerũ etiã angelorũ malorum pariter & bonorum, hominum piorũ pariter & impiorũ. Et quod magis mireris, mali angeli

Hier. 31. 1. Thes. 4. 1. Ioh. 3. Exod. 2.

Quæstio.

Respõsio.

Esai. 1.

Esa. 63. Dani. 9

Chrs Nazaræus. Gen. 49. 1. Pet. 1.

Gen. 41. 49.

Esai. 11. Nume. 6.

Esai 53. 1. Pet. 2.

Titul⁹ Chri in cruce. Iohã. 19.

Nazaræus uocabitur.

geli, siue maligni spiritus, per eius præsentiam torti, primi hoc nomine illum uocasse leguntur: Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti ante tẽpus perdere nos. Porro angeli boni gra-
Marc. 1. Marc. 16. tulantes in resurrectione eius, nomen istud solenniter prædicauerũt: Nolite expauescere. Iesum quæritis Nazarenum crucifixum. Surrexit. non est hic. Homines impij, non solus Pilat⁹, ubi titulum scripsit supra memoratum, uerum etiam illi, qui comprehenderunt eum, confessione sua prouexerunt, uim' q; uocabuli eiusdem protinus experti sunt. Interrogati nanque
Iohã. 18. ab eo, quem quæritis, responderunt ei semel & iterum, Iesum Nazarenum, & eo dicente, ego
Processus ætatis Chri sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. ¶ Hoc ordine processit iste gloriosus, &
Psal. 44. honore dignus filius hominis, usque ad annum ætatis tricesimum, iuxta quod Psalmista præ dixerat: Intende prospere, procede & regna. Quem uidelicet ordinem non recogitãtes, imo recogitare aut requirere nolentes Pharisæi, & idcirco uoluntarie errãtes, quippe quos excæcauerat malitia ipsorum, dixerunt quodam loco ad Nicodemum, qui nocte uenit ad eũ. Nun
Iohan. 7. quid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & uide quia propheta à Galilea non surgit. Dixerat enim ille: Nunquid lex nostra iudicat hominẽ, nisi audierit ab ipso prius & cognouerit qd faciat? De turba q̃q; cum propter sermones ei⁹ alij dicerent, Hic est uere propheta, alij Christus, quidam dicebant, Nunquid à Galilæa Christus uenit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, ubi erat Dauid, uenit Christus? Quasi uero fieri non possit, ut aliquando factum non fit, ut inde alio loco natus quispiã, in alio nutriatur. ¶ Imò & si in Galilæa, ubi fuerat conceptus, fuisset etiam natus, nihilominus ueraciter de Bethleem castello uenisset Christus, quoniam Bethleemitis de domo & familia Dauid, erat mater eius. Alioq
1. Reg. 1. mentitur scriptura, Ephratæum, id est, Bethleemitem fuisse dicens Helchanan patrem Samuelis, qui fuit dux populi in reuersione à Babylonia captiuitate. Quic̃q; ob hoc dictus est Zorobabel, quia natus est in Babylone, de Iudæa non erit, neq; alij quicunq; nati sunt illic p septuaginta annos captiuitatis. Hæc aduersus improbitatem illorum, qui quasi ædificantes lapidẽ hunc reprobauerunt. unde & de peccato suo inexcusabiles sunt, qa si uoluissent, cito scire potuissent, quod nos iuniores scimus & prædicamus: quia quamuis in Nazareth nutritus fuerit, nihilominus de Bethleem castello uenit, ubi erat Dauid, nec quomodocunq; uenit, sed ibi natus fuit. ¶ Propheticis libenter immoramur testimonijs, quoniam illa sunt quæ maxime operantur ad clarificationem filij hominis, cuius gloriam & honorẽ prædicare præsens opus intendit. Quod non nesciens ipse, cum dixisset, adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo, continuo subiũxit: Cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos
Iohã. 16. omnem ueritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis. Oĩa quæ cunq; habet pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis. ¶ Ex
Matthæus ex thelonio uocat⁹ est. illis erat iste Matthæus, quondam publicanus, & idcirco nondum poterant portare cuncta illa, quæ de scripturis habebat eis dicere, quia erant homines sine literis & idiotæ. Factum est quod promisit, uenit spiritus ueritatis post resurrectionem & ascensionem eius, & docuit eos omnem ueritatem, sicut apparet tam ex istis quæ iam hic posuit, propheticis quinq; testimonijs, quàm ex alijs quibus & iste & cæteri euangelistæ ualde conuenienter utuntur, in causis locisq; opportunis. Hoc erat quod dixit, quia de meo accipiet & annuntiabit uobis: quia uidelicet suum est oĩe scripturarum sacramentũ, sua sunt, huius filij hominis sunt, & in ipsum tendunt omnia quæ habet pater, subauditur in thesauris legis & prophetarum & psalmorũ. ¶ Quoties aliquid eorum recte intelligim⁹, quod utiq; fit per spiritum ueritatis, toties fit q̃d promisit, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis: tatq; ita clarificatur ipse in cordibus nostris, dum per testimonia scripturarum, quæ non possunt solui, cognoscitur id esse quod est, uerus scilicet filius dei, uerus quoq; filius hominis. Quomodo autem potuisset decenter uel congrue fieri, ut solus ipse, cum esset inter homines, paruus & humilis, solus in quam uel primus, testimonium sibi ferret ipse tantę magnitudinis? ¶ Si prodiret in turbas, si ueniret in cœ-
Cõfessio secretorum. tum Pharisæorum & scribarum, quibus ut erat magnum superbiæ supercilium, sic nihilominus magnum erat inuidiæ tormentum, & diceret eis, Ecce ego quem scripsit Moyses in lege & prophetæ, ecce ego Messias, creditis in deum, & in me credite, quomodo consequenter di-
Matt. 11. ceret nobis, & discite à me quia mitis sum & humilis corde? Profecto sic illum procedere nõ decebat, qui est ipsa sapientia, sed nec filiorum sapientię quenquam decet, ut ipse primus gratiam prædicet, qualiscunq; sibi fuerit collata. decebat ipsum, cuius hæc sentẽtia est, Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me, dare operam, ut omnis auferretur occasio scandali, illis duntaxat, qui non libenter uellent scandalizari, ut maxime uolebãt scribæ & pharisæi. Iccirco factum est, & reuera fieri oportebat, id quod hactenus enarratis Euangelista continuo subiungit.

CAP. III. In diebus autem illis uenit Iohannes Baptista, prædicans in deserto Iudeæ & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ. Hic est enim qui dictus est per prophetam Esaiam, dicentem: Vox clamantis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Ipse autem Iohannes habebat uestimẽtum de pilis camelorum, & zona pelli-

cea

cea circa lumbos eius. Esca autem eius erat locustę & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Hierosolyma & omnis Iudęa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur in Iordane ab eo, confitentes peccata sua. ¶ Iste ergo Iohannes homo magnus, pro ipsa magnitudine sui, multum debet humilitati filij hominis, quippe qui propter indigẽtiam eiusdem, pauperis & egeni propter nos facti, propter nos testimonio magno indigẽtis, tam magnus & talis uenit, qui testimonium perhibens dignus esset audiri, imò non posset cõtemni. ¶ Qualis enim uel q̃ magnus est propheta hic, de cuius magnitudine prophetauerũt alij prophetę magni & sancti, teste ipso qui ipsos prophetas misit. Hic est enim, ait, de quo scriptum est: Ecce mitto angelũ meum ante faciem tuam, qui pręparabit uiam tuam ante te. Nam scriptũ est in Malachia propheta: quod ipse magnifice confirmans, taliter de eodem pronũtiabit: Amen dico uobis, nõ surrexit inter natos mulierum maior Iohanne Baptista. ¶ Et ipse Iohãnes non nimis ultrone us, imò nimis discussus, & nimis improbe pulsatus ab ingrentibus, Ego, inquit, uox clamantis in deserto, dirigite uiam domini, sicut dixit Esaias propheta, cuius & hic euangelista prędicti loco meminit, & euangelistę ceteri. Quando uenit iste angelus, ista uox clamãtis, tam magnifice uenit, ut cõceptus utero senectutis & sterili, Gabriele archangelo prænuntiante, spũ suo repleretur adhuc ex utero matris suę, tantis natiuitatem eius comitantibus signis, ut timerẽt omnes uicini, & super omnia montana Iudęę diuulgarentur hęc, & ponerent omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quid putas puer iste erit? Etenim manus domini erat cum illo. ¶ Sed fortassis hęc documenta magnitudinis eius nos quidem scimus, quia legimus: Illi autẽ, qui tunc erant prędicentes, quando à deserto uenit, nesciebant aut oblitifuerãt à longe prędicta, quia tricesimus annus erat. Ad hoc sciendũ, quia propter hoc illis non minus reuerendus erat, imò & hoc maxime reuerentiam illi augebat, quia ueniebat ignotus, quia cum hominibus nõ fuerat cõuersatio eius. Inde erat q̃ Helias esse putabatur, & quod eo maius est, existimabat populus, & cogitabant omnes in cordibus suis de illo, ne forte ipse esset Christ⁹. ¶ Horum omniũ, quæ magnitudinẽ eius indicãt, hic euangelista primũ hoc posuit: Hic est enim qui dictus est per Esaiã prophetam, dicentẽ: Vox clamantis in deserto &c. Magnũ hoc est prędicationis Iohannis, quia est uox. Nõ dicitur uocalis siue uocem habens, sed uox, sicut ipse confessus est, dicens: Ego uox clamantis in deserto. Et uox utiq̃ alicuius uox est. Cuius ergo Iohannes est uox? Vtiq̃ clamantis. Et quis est clamans, nisi ille, cuius omnis uita, omne tempus, quo hic in carne deguit, clamor siue inclamatio fuit? Hinc enim Apostol⁹ dicit: Qui in dieb⁹ carnis suæ preces supplicationesq̃ ad eũ, qui possit illum à morte saluum facere, cum clamore ualido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Huius ita clamantis Iohannes prima uox fuit. Humilitas quippe uocem non habebat, sed in ciuitate Nazareth secũ habitabat, & annus ætatis eius iam tricesimus incipiebat. ¶ Hoc est quod dicere molitur, quia sicut uerbum cuiusq̃ nostrũ clara uel sonora uoce indiget, ut melius audiatur, ita uerbum dei caro factum est, testificante Iohãne indiguit, ut homines minus in eo scãdalizarentur: q̃d & factum est. Nõ solum enim apud simplices, uerũ etiam apud inuidẽtes, & uoluntariũ scandalum patiẽtes, autoritas Iohannis causam eius persæpe defendit, ut illic, cum dicerent ei, in qua potestate hæc facis? respondens dixit eis: Interrogabo uos & ego unũ sermonẽ: quem si dixeritis mihi, & ego uobis dicã, in qua potestate hæc facio. Baptismus Iohannis unde erat? e cœlo an ex hoibus? At illi cogitabãt inter se, dicentes: Si dixerimus, de cœlo, dicet nobis: Quare ergo nõ credidistis illi? Si aũt dixerimus, ex hominibus, timemus turbã. Omnes enim habebãt Iohãnem sicut prophetã. Et respõdentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico uobis, in qua potestate hæc facio. ¶ Nec uero illa tantũ tẽpora siue illius tẽporis aut gentis hoies attendere quis debet, sed oẽs gẽtes, siue nationes usq̃ ad finẽ seculi, quia quocunq̃ & q̃ diu prædicatur Christi aduẽtus, adest hic idẽ testis Iohannes, & testificãs digito suo confirmat, quia Christus alius nõ fuit, nec est, nec erit, nisi is qui putabatur filius Ioseph. Hoc ualuit magnitudo siue autoritas illius amici & testis, ut reciperent tunc filiũ saltem pauci, saltem duodecim, incipientes ab ista uoce, qua dixit: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Et si non plures illum recepissent, receperunt autem etiam alij nonnulli: sufficere poterant huic sancto Israeliti ad propagandam gentem spiritualem tot spirituales filij, quot secundum carnem filios primus Israel pater eius habuit. ¶ Lucas euangelista, pulcherrimi prudens autor eloquij, hunc aduentum huius Iohannis taliter edicit: Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilæę Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituręæ & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est uerbũ domini super Iohãnem Zachariæ filiũ in deserto. Et uenit in omnem regionẽ Iordanis &c. Quàm pulchre narratio hęc illi propheticæ Danielis uisioni cõcordat, Aspiciebã in uisione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atq̃ mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habẽs magnos, comedens atq̃ cõminuens, & reliqua pedibus suis conculcans. Et subinde: Aspiciebam ergo in uisione noctis, & ecce in nubibus cœ-

Malac.3.

Matt.11. Luc.3. Esai.40.

Luc.1.

Iohannes uox clamãtis in deserto.

Iohã.1. Hebr.5.

Chr̃s indiguit uoce Iohãnis

Matt.21.

Testis Chr̃i necessari⁹ Iohannes.

Iohã.1.

Lucas & Daniel concordant de aduentu Chr̃i. Luc.3.

Dan.7.

li quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. ¶ Quid enim erat uidere illam talem bestiam, non solum comedentem, sed etiam comminuentem, nisi q̃ hic pulchre commemorat Romanum imperium, non solum ut cæteras gentes, Iudæorum regnum suæ ditioni subdidisse, uerum etiam in tetrarchias cõminuisse? Vt enim Iudaici regni comminueret potentiam, propter nimiam gentis illius insolentiã, idcirco in tetrarchas illud, id est, in quatuor principes dissipauit, uidelicet Pontium Pilatum, Herodem, Philippum & Lysaniam. Nec uero solummodo regnum, uerum etiam sacerdotij̃ principatum, in duos, scilicet Annam & Caipham, diuidendo comminuit. Futurum aũt erat, ut reliqua pedibus suis conculcaret, quod tunc fecit, quando gẽtem & locum tulit, & eos qui bello superfuerunt, in captiuitatem disperfit. ¶ Nunc igitur leuemus oculos nostros, oculos mentis, & prospectum fidei, quia quod illic propheta uidebat in uisu noctis uenientem in nubibus quasi filium hominis, dum comedisset atq; comminuisset illa bestia terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, hoc est quod hic narrant euangelistæ, uenisse & manifestum esse in Israel hunc uere filium hominis, & initium ueniendi fecisse à baptismo Iohannis, dum regnũ Iudaicæ gentis sibi subdidisset, & in tetrarchias (ut iam dictum est) comminuisset magna potentia Romani imperij̃. Incipiens enim (ait Petrus apostolus) post baptismum, quod prædicauit Iohannes, Iesum à Nazareth, quomodo unxit eum deus spiritusancto & uirtute, &c. usq; quia ipse est qui constitutus est à deo iudex uiuorum & mortuorum: huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credũt in eum. Initium ergo faciendi ueniens à baptismo Iohannis, qui latuerat eatenus, habitans cum parẽtibus Nazareth, & subditus illis, quousq; processit? Vsq; ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerũt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum, & ipse est (ait Petrus, ut iam dictum est) qui constitutus est à deo iudex uiuorum & mortuorũ: & sicut ait Dauid, Gloria & honore coronauit eum, & constituit eum super opera manuum suarum, omnia subiecit sub pedibus eius. Hoc est unde præsenti opere loqui propositum est, ad gloriam & honorem filij̃ hominis, cui sermo bonus est super datum optimum, quem & ipse exoptans dicit ad dilectam animam: Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire uocẽ tuam. Factum est uerbum domini (ut iam dictus euangelista Lucas) super Iohannem Zachariæ filium in deserto, & idem Iohannes apud alium euãgelistam, quid ad se dictum fuerit, uel ad quid uerbum domini super se factum fuerit, prædicat hoc modo: Et ego nesciebam eum, sed ut manifestaretur in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans. Item: Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritum descendentem & manentem in eo, hic est qui baptizat in spiritusancto. Hoc ex præteritis, quæ scriptura narrat euangelica, satis euidenter constat, quia Iohãnes nesciebat eum, uidelicet eo modo, quo inuicem sciuntur uel sciri possunt facies hominum, qui uel pariter commanẽt, uel aliquãdo mutuos sibi aspectus præbuerunt. Iesus nanq; adhuc infantulus necdum biennis, fugerat in Aegyptum, & Iohannes puer, nescimus quot annorum, uerũtamen in teneris annis, secesserat in desertum. Ergo secundum faciem nesciebat eum, licet secundum spiritũ scire potuerit, eum iam adueniisse, quo agente exultauit in gaudio clausus in utero matris suæ. Sed ut manifestaretur (ait) in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans, subauditur & prædicãs, quod hic Matthæus primus exprimens: Venit, ait, Iohannes Baptista prædicans in deserto Iudææ & dicens: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Hæc eius prædicatio uiã parauit, ut manifestaretur in Israel iste filius hominis, & appareret in nubibus cœli, peruenturus (ut supra memoratum est) usq; ad antiquum dierum, id est, eligeret sibi apostolos, de quibus dictum est per prophetam: Qui sunt isti, qui ut nubes uolant? testes illos habiturus, & uidentibus illis ascensurus in cœlum, & cum illorum testimonio prædicãdus per mundum uniuersum. ¶ Et notãdum, q̃ primus iste præcursor domini, nomine expresso prædicat regnum cœlorum, sciendum q̃ solum & unicum regnum cœlorum, regnum esse legitimum, rapinam autem fuisse omnia regna terrarum, præter solam sedem Dauid, quæ huius regni cœlorum præparatoria fuit. Regna terrarum illa dicimus, quæ absq; deo fuerunt, & fine spe regni cœlorum pertransierunt: quorum maxima erant capita leæna & ursus, pardus, & illa sine nomine quarta bestia, quas uidelicet bestias Daniel uidit in uisione supra memorata, p quas intelligimus quatuor principalia regna: quorum primum, regnum Babyloniorum, populum dei captiuauit: secundum, regnum Persarum & Medorum, agente Aman superbissimo, populum eundem funditus delere uoluit. Tertium, regnum Græcorum, mala in eodẽ populo gessit illa, quæ Machabæorum narrant libri. Quartum, regnum Romanorum, & ipsum filium hominis, tradentibus eum Pontio Pilato Iudæis, & martyres eius, usq; ad tẽpora Constantini crudeliter occidit. Quod illic post bestias illas datum siue dandum esse uidit Daniel,

Regnũ Iudæorũ à Romanis cõminutum.

Initiũ ueniẽdi à baptismo Iohannis.

Actu. 10.

Psal. 8.

Cant. 8.

Luc. 3.

Iohã. 1.

Esai. 60.

Actu. 1.

Regna terrarum rapina fuerũt.

Dani. 7.

Ibidem.

re-

regnum filio hominis, dictumq; est ad eum, suscipient aũt regnum sancti dei altissimi, & obtinebunt regnum usq; in seculũ & seculum seculoꝝ, hoc est regnum quod prędicans Iohãnes, premittit, pœnitentiã agite, & tũc demũ causam subnectit, appropinquabit enim regnũ cœloꝝ. Hic iam nec illud prætereundum, q̃ hoc sit propheticæ gratiæ singulare prœconiũ, ubicunq; legeris uel audieris ad quempiã factum esse uerbum dñi, & hinc prophetas sanctos esse uel dici, quia factum est ad eos uerbum dñi. Nouissimus omnium illoꝝ iste est Iohannes, super quem scribit euangelista factũ esse uerbum dñi, ut ueniret prædicans & baptizans, & sic manifestaretur in Israel filius hominis. Primus aũt omniũ fuit pater Abrahã, de quo sic scriptum est: Factus est sermo dñi ad Abrahã per uisionẽ, dicens: Noli timere Abraham, ego protector tuus sum. & subinde: statimq; sermo dñi factus est ad eum, dicens: Nõ erit hic hęres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem &c. quibus utiq; uerbis promittebatur aduentus eiusdẽ filij hominis. ¶ Igitur cum dicit hic, In diebus illis uenit Iohãnes Baptista, subaudiendũ est, in testimonium. Sic enim alius euãgelista sublimiter enuntiauit, præmittens, fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohãnes. statimq; subiungens, hic uenit in testimoniũ, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Nec ueꝝ solũ modo ex deserto in omnem regionẽ Iordanis, uerum & ex matris utero in lucem uitę præsentis in testimoniũ uenit. idcirco senibus iustis datus est, idcirco sterili utero conceptus, idcirco adhuc ex utero matris suæ spũ sancto repletus est, idcirco cum gaudio multoꝝ & admiratione plurimoꝝ natus est, idcirco duce spũ sancto in desertum à seculo fugit, & uitã angelicã duxit, oñemq; ordinem uitæ irreprehensibilem gessit, uictu atq; uestitu uenerabilis, & oñi sanctitate mirabilis, ut esset idoneus testis, & omnibus his modis in testimonium uenit. Sacerdos erat, & patri sacerdoti succedere iure debebat, sed uetera sacerdotij ueteris insignia respuẽs, legemq; ceremoniarum in diebus suis esse finiendã optime sciens, solum prœlegit prædicare & in semetipso dedicare pœnitentiã, quæ sacerdotalis officij pars optima est. Nouerat qppe, sicut beatus ille & iustus Simeon, nouerat (inquam) & respõsum acceperat ab eodem spiritusancto, qui hominẽ talem, pulchrum gratiæ suæ uehiculũ parauerat, non uisurũ se mortẽ nisi prius uideret Chr̃m dñm, & illum regni cœloꝝ regem quærendũ sibi esse, non per ostensionem siue promissionem aulicæ purpurę, sed per prædicationẽ austeræ pœnitentiæ. Nã ut manifestaretur (ait) in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans, & prędicans baptismum pœnitentiæ. ¶ Dicit aliquis, Non poterat alio modo fieri, ut manifestaretur in Israel, nisi prædicando pœnitentiam? Ad hęc inquam, Poterat quidem, sed omnium modoꝝ, quibus hoc fieri poterat, iste modus erat optimus & pro re magis cõgruus, magisq; necessarius. Quid em̃? Nonne ad hoc uenerat filius hominis? nonne ad hoc natus erat agnus dei, ut pœnitentiã susciperet pro peccatis totius generis humani, & ut pœnitentiam incipiens à ieiunio quadraginta dierum, perseueraret agendo illam in laboribus plurimis, usq; ad mortem, mortem autem crucis? Nonne illa morte à domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris, quòd cũ lapis ille reprobatus esset, cum foras ciuitatem proiectus ille filius hominis in cruce pẽderet, iamq; spiritum emisisset, patefactum est latus eius militis lancea, & cõtinuo exiuit sanguis & aqua? Hoc fuit, hoc est baptismaipsius, de quo dixit ipse iamdudum baptismate Iohannis baptizatus: Ego habeo baptismo baptizari, & quomodo coartor usq; dum perficiatur? Illo baptismate nos baptizandi eramus, & baptizati sumus. Hinc Apostolus: Quicunq; em̃, ait, baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Modus ergo manifestationis hic erat optimus & ualde congruus, ut gloriam humilitas præcederet, humilitatem gloria sequeretur, atq; illic præmonstraretur, quali cum fructu susceptam pœnitentiam foret cõsummaturus. Humilitas quippe fuit, quòd uenit dominus ad baptismaserui, & inter peccatores pœnitentiam suscipientes, qui peccatum non fecerat, baptismum pœnitentiæ susc epit. Quæ uel qualis humilitatem gloria continuo secuta est? ⌊Ecce (inquit) aperti sunt ei cœli, & uidit spiritum dei descendentem sicut columbam, & uenientem super se. Et ecce uox de cœlo dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit.⌋ Hoc & miraculum gloriosum, & maioris fuit gloriæ signum. Similiter nanque humilitatem mortis, quæ (ut iam dictũ est) pœnitentiæ propter nos susceptæ cõsummatio fuit, secutura erat gloria resurrectionis, qua effulgente, nimirum aperti sunt ei cœli, & ipse in cœlum ascendit, & gratia spiritussancti non iam super eum, sed super credentes in eum & baptizatos in nomine eius descendit. Aliàs aũt & uere super eũ descendit, quoniam ipse est caput, & ipsi sunt corpus eius, super quos spiritussanctus descendit, nec ob aliud super eos descendit, nisi quia Christus ipse est in eis, quẽadmodum Apostolus dicit habitare Christum per fidem in cordib⁹ nostris. ¶ Vnde autem huic Iohanni, ut tam cito cognosceret eum, diceretq; uenienti ad se illud memorabile ex humili corde, Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me. Dixit enim secundum Iohãnem, ut supra memoratum est, dixit (inquã) semel & iterum, & ego nesciebam eum. Vnde ergo tam cito cognouit eum? Ad hæc breuiter respondendum, quia per uim prophetici spiritus cognouit

Luc. 3.
Gen. 15.
Iohãnes uenit in testimoniũ. Iohã. 1.
Chr̃s suscepit pniam ꝓ peccatis nostris.
Luc. 2.
Iohã 1.
Psal. 117. Iohã 19.
Luc. 12.
Rom. 6.
Prou. 15.
Ephe. 3.
Vis, ppheticа in Iohãne Baptista

uit eum, utique uolentem cognosci, quia iam tempus aderat cognoscendi eum. De illa ui pro-
1.Cor.14. phetici spiritus loquitur Apostolus: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis uel idi-
ota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, etiam occulta cordis eius manifesta fi-
unt, & ita cadens in faciem, adorabit deum, pronuntians quòd uere deus in uobis sit. Hoc in
laudem propheticę gratiæ dicit, quòd illi occulta cordis alterius manifesta sint. Erat autem
Iohannes propheta, iam'q; ex utero matris suæ gratiam propheticam acceperat, spiritu pro-
phetico repletus fuerat. Sed ut & hoc inseram, quod aliud uerbum domini factum fuerat, ut
Lucas meminit, super Iohannem Zachariæ filium in deserto, nisi ipsum, quod caro factum
fuerat ex MARIAE uirginis utero? Ergo ne uerbum quod factum fuerat super eum, ut ue-
niret, & assumptum hominem siue carnem, quam assumpserat, manifestaret ille in Israel, non
ostenderet illi cito quem quærebat, & propter quem, ut manifestaretur, obediens uerbo, ad-
uenerat? Igitur quum ista sit uis prophetici spiritus, ut iam dictum est, manifesta facere occul-
ta cordis, etiam nolentis, quanto magis manifesta fieri debuerunt Iohanni occulta cordis do-
mini IESV, præsertim uolentis, ut nō ex facie mentem, sed (quod mirabilius est) ex mente co-
gnosceret eius faciem? Et ille quidem quisquis est, cuius occulta cordis ita manifesta fiūt, ca-
Ibidem. dens in faciem (ait Apostolus) adorabit deū, pronūtians q; uere deus in uobis sit, dñs autem
Matt.3. Iesus, cuius nō est adorare, sed adorari, quo debuit modo, gratiā illam, gratiam propheticam
Iohā.1. honorauit, cui manifesta facta fuerant occulta cordis sui, quatenꝰ Iohannes dicere posset, ego
à te debeo baptizari, siue illud secundum Iohannem, Ecce agnus dei qui tollit peccata mūdi.
Et quomodo gratiam illam honorauit? Videlicet pronuntiando quòd uere deus, uere spiri-
tussanctus, uere spiritus propheticus, & plus quàm propheticus, esset in mente Iohannis. Di-
Matt.11. xit enim ubi opportunum fuit: Sed quid existis in desertum uidere? prophetam? Etiam dico
Esai.40. uobis, & plus quàm prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum
ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Amen dico uobis, inter natos muli-
Vbi bapti- erum non surrexit maior Iohanne Baptista, &c. usque, Et si uultis recipere, ipse est Helias qui
zatus ē Io- uenturus est. Qui habet aures audiendi, audiat. ¶ Vbi uero factum est eidem Iohanni quod
hannes à dixit, Ego à te debeo baptizari? Oportet nanque uerum & statera rationis esse ponderatum,
Chro. in quod tali in tempore, talem ob causam, tali tantoq; filio hominis dixit propheta ueritatis, ho-
cruce. mo tanti meriti, angelus tam magni præconij. Vbi ergo factum est ei? Vbi baptizatus est ab il-
lo, qui ad baptismum eius ueniebat, filio hominis? Illic nimirum, ubi peccata mūdi tulit idem
agnus dei, quem digito demōstrauit. Vbi hoc? Profecto ubi agnus ipse immolatus est, & no-
Exod.12. stros sanguine suo postes sacrauit, & Pharaonem cum suis Aegyptijs ita flagellauit, ut uince-
ret, qui uictus non fuerat decem præceptorum legalium plagis magnis, Pharaonem non car-
neum, sed spiritualem, scilicet diabolum principem tenebrarū. Vbi tra duxit illum palàm, con-
Colos.2. fidenter affigens cruci, & mare magnum, mare rubrum, scilicet sanguinem & aquam de late-
re suo lancea percussus emisit. Ibi factum est Iohanni quod sperabat & sciebat, dicens: Ego à
te debeo baptizari, nec soli Iohāni, uerum etiam sanctis & electis omnibus, qui expectabant
eum ab origine mundi. ¶ Et quidem scire poterat, quod ex utero matris suæ sanctus esset, q;p
Psal.33. pe qui spiritu sancto adhuc ex utero matris suæ repletus est, sed quia iuxta erat illi dominus,
sicut scriptum est, Iuxta est dominꝰ his qui tribulato sunt corde, & humilis spiritu saluabitur,
quia (inquam) iuxta illi erat dominus, & de prope sciebat in contritione cordis & in humili-
tate spiritus, quod dominus solus sine peccato & solus esset de uirgine natus: ipse autē, quam
uis magno munere sacratus, tamen de commixtione maris & fœminæ fuisset procreatus, san-
ctitatem illam quasi nescire uoluit, nec sibi sufficere indicauit, nisi pro eo funderetur sanguis
Nulli sua illius agni, quem uidebat, cui loquebatur, agni solius sancti, solius immaculati. ¶ Et reuera ni-
sctitas suf- si mare illud inimicos nostros operuisset, nisi sanguis ille fusus fuisset, & aqua illa inundasset,
fecit ad re- sanguis redemptionis & aquæ emundationis, neq; huic, neq; illi, cui ante hunc dictum est, pri-
gnū cœlorꝫ usq; te formarem in utero, noui te, & anteq; exires de uentre, sanctificaui te, neq; alicui sancto-
Hier.1. rum sanctitas ulla suffecisset, quicūq; dicti sunt sancti, ut Aaron, de quo Psalmista dicit: Et ir-
Psal.10. ritauerunt Moysen in castris, Aaron sanctum domini. Sunt em̄ plures modi, q;bus quidlibet
sanctū dici consueuit, ne cum sanctū audieris, statim perfectū & ab omni putes esse peccato li-
Luc.2. berū. Scriptū quippe est in lege Moysi, quia omne masculinū adaperiens uuluā, sanctū domi-
Exo 13. no uocabitur. Sanctifica mihi, ait dñs, omne primogenitū, quod aperit uuluam in filijs Israel,
Deut 15. tam de hominibus q; de iumentis, mea em̄ sunt om̄ia. Et in lege Nazaræi scriptū est: Sanctus
Num.6. em̄ erit, crescēte cæsarie capitis eius. Om̄es dies separationis suæ, sanctus erit dño. ¶ Et Iohā-
Iohānes pri- nes quidem istis q;q; modis sanctus fuit, utpote primogenitus, ante quē sterilis mater nullum
mogenitus genuit, idemq; Nazaræus, uti angelus locutus est, uinū & ficerā non bibet. Sed nunquid om̄is
& Nazarꝰ eiusmodi sanctus, qui inde sanctus est q;p primogenitus, immunis à peccato existimabit? aut
Luc.1. nunquid Nazaræus, quoniam ficeram & uinum non bibit, & nouacula super caput eius non
ascendit, siue Samson, siue alius quis eiusmodi, ideo cōsummatæ sanctitatis erit? Veruntamen

se-

ſecundum illum ſanctitatis modum, quem infuſio ſancti ſpũs operatur, Iohanne ſanctior inter natos mulierũ nemo quidem ſurrexit, ſed nihilominus ſancti ſanctorũ Ieſu Chriſti baptiſmate.i. ſanguinis effuſione uel eius morte indiguit, & idcirco ueraci humilitate dixit, Ego à te debeo baptizari. ¶ Nunc uide hunc ſanctum, hunc primogenitum, hunc Nazarçum, quantum deceat ſic eſſe ueſtitum, ut euangeliſta refert, dicens: ⌊Ipſe autem Iohannes habebat ueſtimentum de pilis camelorũ. ⌋& laudari à domino, dicente: Quid exiſtis in deſertum uidere hominem mollibus ueſtitũ? ubi ſubauditur nõ, & ſequitur: Ecce qui mollibus ueſtiuntur, in domibus regũ ſunt. Vere talis habitus decebat eũ, ueſtimentũ de pilis camelorũ & zona pelli cea circa lumbos eius, ſicut & Heliam, de quo itidem ſcriptum eſt, Vir piloſus & zona pellicea accinctus renibus. Tales enim utriuſq; fuerunt mores, & zelus auſterus, talis'q; uita, quæ non indulgebat ſibi, ut eſſet remiſſior, fluẽtibusq; delicijs luxuriaretur. Hoc de iſto cõfeſtim ſcriptura preſens teſtatur, quia non molliter peccatoribus blandiebatur. Dixit enim, Videns multos Phariſæorum & Saducæorũ uenientes ad baptiſmum ſuum. ⌊Progenies uiperarum, quis oſtendit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & ne uelitis dicere intra uos, patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quoniam potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Oĩs ergo arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. ⌋Ecce uere hominem non mollibus ueſtitum, quippe cuius ſermo pilis camelorum, quibus ueſtitus erat, multo eſt aſperior. unde & non potuit eſſe in domibus regum, imò in domo regis Herodis & regi næ Herodiadis decollatus eſt propter ſermones eiuſmodi, ſermones ueritatis, quibus ipſe nõ mollis, peccatorum molles auriculas & adulationis auidas arguendo nimis offendit. Apud Lucam ſenſus quidem & uerba ipſa pene ſunt eadem, niſi quòd hic manifeſtius deſignat propter quos maxime ſic inceperit, Progenies ſiue genimina uiperarum, uidelicet propter Phariſæos & Sadducæos, qui erant hæretici Iudæorum. Nam Phariſęi ex Hebręo in Latinum interpretantur diuiſi, eo quòd traditionum & obſeruationum, quas illi deuteroſes uocabãt, iuſtitiam præferebant, unde & diuiſi uocabantur à populo, quaſi per iuſtitiam. Sadducęi interpretantur iuſti. Vendicabant enim ſibi quod non erant. Corporis reſurrectionem negabant, & animã cũ corpore interire p̃dicabant. Hi quinq; tantum libros legis recipiebant, prophetarum uaticinia reſpuentes. Igitur cum dicit Lucas, Dicebat ergo ad turbas, quę exibant ut baptizarentur ab ipſo, genimina uiperarũ: hic autem præmiſſo, ⌊tunc exibat ad eum Hieroſolyma & omnis Iudæa & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, cõfitentes peccata ſua. ⌋tunc demum ſic incipit: ⌊Videns aũt multos Phariſæorum & Sadducæorum uenientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies uiperarum. ⌋cõſtat q; pariter quidem totam, ſed non æqualiter totam gentem malitiæ ſequentis arguit, quòd ſcilicet inuicem inuidendo & inuicem mordendo, Iudæi forent ab inuicem conſumendi, maxime autem Phariſæi & Sadducæi futuri eſſent autores uel cauſa ſibimet tãti mali & iræ ſuperuẽturæ, ut pro miraculo debeat eſſe rarus quiſq;, qui illam ſciret uel poſſet effugere. Nec uero ita denotauit eos ſolus uel primus. Siquidem prior Moyſes inter cętera dixit: Fel draconum uinum eorũ, & uenenum aſpidum inſanabile. Nunquid minus eſt dicere, fel draconũ ſiue uenenum aſpidũ, q̃ progenies ſiue genimina uiperarum? ¶ Et illos quidẽ Phariſæos, quibus hæc & cætera dixit, putaremus ſic ueniſſe ad eum, ut uellent percipere baptiſmum, quoniã ſic euangeliſta dixit, uidens aũt multos Phariſęorũ & Sadducæorũ uenientes ad baptiſmũ ſuum, ſed repugnat illud, q̃d alius euangeliſta magis illos inſinuat ueniſſe ad inſidiandũ. Miſerũt, ait, Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad Iohannẽ, ut interrogarent eum, tu qs es? Cũq; interrogantibus tandẽ reſpondiſſet, ego uox clamãtis in deſerto, dirigite uiam dñi, ſicut dixit Eſaias propheta, poſt hanc illius reſponſionem ſtatim ſubintulit, Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Hoc dicto, deinde ſequtur, & interrogauerũt eum, & dixerũt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu nõ es Chriſtus, neq; Helias, neq; propheta? Per hoc melius intelligit iſtud q̃d ait Matthæus, Videns multos Phariſæorũ & Sadducæorũ uenientes ad baptiſmũ ſuũ, ſcilicet qa uenerant, nõ ut ipſi baptizarẽtur, ſed ut baptizantẽ calũniarentur, p̃ſertim cum & alius euãgeliſta dicat, Et oĩs populus audiẽs & publicani, iuſtificauerunt deũ, baptizati baptiſmo Iohãnis: Phariſęi aũt & legiſperiti conſiliũ dei ſpreuerũt in ſemetipſis, nõ baptizati ab eo. ¶ Quod erat illud uel quale dei conſiliũ, q̃d Phariſæi ſpreuerunt? Nimirũ pœnitentiã agere, & dignos pœnitentiæ fructus facere. At illi ſcilicet Phariſęi, confiderabant in ſe tanquã iuſti & aſpernabantur cęteros, ſicut atteſtatur locis opportunis ueritas euangelij. Vnde apud Lucã diligenter animaduertendũ, quia interrogabant turbæ dicentes, quid ergo faciemus? interrogabant publicani uenientes ut baptizarẽtur, & dicebant: magiſter, quid faciemus? interrogabant & milites dicentes, quid faciemus & nos? Turbæ interrogabant, publicani interrogabãt, milites quoq; interrogabant dicentes, quid faciemus? Phariſęi uero nuſquã interrogaſſe legũtur & dixiſſe, quid faciemus? Claret igit q̃d uel quale conſiliũ dei, q̃modo conſiliũ dei ſpreuerint Phariſæi, nõ ba-

Matt.11.

Iohannis et Heliæ ueſtitus.

4.Reg.1.

Hæretici Iudæorũ.

Luc.3.

Progenies uiperarũ.

Deut.32.

Phariſæi non baptizabãt à Iohãne Baptiſta.

Iohan.1.

Luc.7.

Phariſæi iuſti apud ſeipſos, cõſilium dei ſpreuerũt.

Luc.3.

ptizati baptiſmo Iohãnis, quia uidelicet erãt ſupbi, confidentes in ſe tanq̃ iuſti, ſuã iuſtitiã ſtatuere uolentes, & iuſtitiæ dei nõ ſubiecti, unde & magno ſupcilio magiſtrũ pietatis, filiumq; patris miſericordiæ, Ieſum Chriſtum redarguiſſe leguntur, dicendo diſcipulis eius, quare magiſter ueſter cũ publicanis & peccatoribus? ¶ Porro quem tu erudieris dñe & de lege tua docueris eum, ille deſiderat, ut ſciat pœnitentiã agere, deſiderat ut poſſit dignos pœnitentiæ fructus facere. Ille ſcit, ille confiteꝛ q; iuſtitia nulla ſit, q; omnis ex operibus iuſtitia uana ſit, niſi teſtimonium habeat ex fide huius filij hominis Ieſu Chriſti, cuius ſanguis cũ aqua fluens de latere eius, ut ſuperius dictũ eſt, niſi iuſtos omnes emundaſſet, immundę & ſordidæ eſſent oẽs iuſtitiæ, iuxta illam ueri dicã confeſſionem iuſti & iuſtificandi prophetæ Eſaiæ: Et facti ſumus ut immundi oẽs nos, & quaſi pannus menſtruatæ uniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. ¶ At illi falſo iuſti, & uere peccatores, ne iſtam cognoſcerent iuſtitiã, ſcutum ſui cordis habebãt patrem ſuæ carnis Abraham, quaſi caro Abrahæ, quoniam de illa profluxerant, ſufficere poſſet eis ad iuſtitiam. Proinde cum dixiſſet, Facite ergo fructũ dignum pœnitentiæ, ſubiunxit atq; ait: Et ne uelitis dicere uos, patrem habemus Abrahã. Dico enim uobis, quoniã potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radices arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructũ bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc eo dicente, opportune reminiſcimur ſermonis illius prophetici ex ore Hieremię: Maledictus uir q confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, ut à domino recedat cor eius. Erit enim quaſi miricæ in deſerto, & non uidebit cum uenerit bonum, ſed habitabit in ſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Benedictus uir qui confidit in dño, & erit dñs fiducia eius, & erit tanquam lignum quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorẽ mittit radices ſuas, & non timebit cum uenerit æſtus. Et erit folium eius uiride, & in tẽpore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructũ. ¶ Quid (quæſo) aliud eſt uelle dicere intra ſemetipſos, Patrem habemus Abraham, ſiue pater noſter Abraham eſt, & hoc aduerſus dominum, niſi cõfidere in homine, & ponere carnem brachium ſuum, ut à domino recedat cor eorum? Nam ueraciter ut à domino corde recederent, imò ut dominũ in ſermone caperent, idcirco nonnunquam dixiſſe leguntur, Patrem noſter Abraham eſt, & illud, Nos ex fornicatione non ſumus nati, itemq; Semen Abrahæ ſumus. &, Nos autem Moyſi diſcipuli ſumus. Non ne hoc eſt confidere in homine, & ponere carnem brachiũ ſuum, fiducia Moyſi & carnis Abrahæ, ſpernere conſilium dei, & gloriari contra filium dei, qui ſola & unica eſt gloria Abrahę ſiue Moyſi, qua remota, inglorius eſt Moyſes, Abraham q; non niſi puluis & cinis? Ne ergo uelitis (ait) ita dicere intra uos. Maledictus enim quiſquis ille eſt, qui in carne contra conſilium dei gloriatur, ut non faciat dignos pœnitentię fructus. Maledictus eſt ille ſicut Chanaan, de quo dixit pater ipſius hanc ſententiam maledictionis, Seruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Etenim ille talis eidem Chanaan ſimilis eſt, Chananæus & non Iudæus eſt. Hæc enim dicit dominus ad Hieruſalem apud Ezechielem: Radix tua & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethæa. Ille (inquam) nõ quaſi oliua eſt fructifera in domo domini, ſed quaſi miricę in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili, quę uidelicet arbor ex amaritudine nominata eſt. guſtus enim eius nimis amarus eſt, & hæc in ſolitudine & ſaxoſa humo naſcitur. Iam (inquit) ſecuris ad radicem eiuſmodi arborum poſita eſt, ut quę fructũ bonum non facit, excidatur, & in ignem mittatur, ſiue illa oliua, ſiue mirica ſit. Etenim etiam ſi de radice bonæ oliuæ creuerit, ſiue oleaſter aut mirica ſit, excidẽrũt propter ſterilitatẽ, propter incredulitatẽ. Inde Apoſtolus: Si eñ, inquit, deus naturalibus ramis nõ pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatẽ & ſeueritatẽ dei, in eos quidẽ qui ceciderũt ſeueritatẽ, in te autem bonitatẽ, ſi permanſeris in bonitate, alioqui & tu excideris. ¶ Hoc de inuiſibili exciſione dixit, qua proñcitur incredulus à regno dei, ſecuri exciſus diuini iudicij. Verũtamen & alia excifio illoꝝ, propter quos uel quibus dicebat, & ne uelitis dicere intra uos, patrẽ habemus Abrahã &c. uidelicet illa, qua corporaliter q; excidendi erant & extirpãdi de terra ſua, ſecuri uiſibili, ſcilicet manu Romana. Hinc Pſalmiſta prædixerat: Quaſi in ſylua lignorum ſecuribus exciderunt ianuas eius in idipſum, in ſecuri & aſcia deiecerunt eã, incenderunt igni ſanctuarium tuum &c. ¶ Quid porro eſt quod ait, Dico enim uobis, quoniam potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ? Quos uel quales uidebat ſiue digito demonſtrabat lapides? Non enim ſolũmodo dixit de lapidibus, ſed ſignanter ait, de lapidibus iſtis, quo uidelicet pronomine ſolemus uti, quũ digito demõſtramus uel demõſtrare poſſumus ipſas res, de qbus nobis ſermo eſt. Et qdem ſenſus uerus eſt, per lapides recte intelligi hoies gentiles, lapidea ſimulacra colẽtes, de qbus & nos fuimꝰ uel ſumus in filios Abrahę ſuſcitati p fidẽ Ieſu Chriſti, ſed nõ legunt tũc adfuiſſe uel ueniſſe ad Iohannẽ in Iordanẽ eiuſmodi lapides, eiuſmodi homines. Quos ergo uidebat, uel demõſtrabat in Iordane lapides? Putas ne illos, quos de Iordane tulit, & quos in medio Iordanis alueo Ioſue dño iubente poſuit? Elige (inqt dominus) duodecim uiros, ſingulos per ſingulas tribus, & pręcipe eis, ut tollãt de medio Iordanis

al-

Roma. 10. Matt. 9. Pſal. 93.

Eſai. 64. Vana gloriatio de carne Abrahę.

Hiere. 17.

Iudæi cõfidebant in homine.

Iohã 8. 9.

Cũctis agẽda eſt pnia.

Gen. 9.

Ezec. 16.

Rom. 11.

Duplex exciſio Iudæorum.

Pſal. 73.

Lapides, Gentiles.

Lapides iſti, prophetæ & apoſtoli.

Ioſue. 4.

alueo,ubi ſteterunt ſacerdotũ pedes,duodecim duriſſimos lapides,quos ponetis in loco caſtrorũ,ubi fixeritis hac nocte tentoria. Fecerũt autẽ filij Iſrael ſicut eis præceperat Ioſue,portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides,ut ei dñs imperarat,iuxta numerum filiorum Iſrael,uſq; ad locum in quo caſtrametati ſunt,ubiq; poſuerunt eos. Alios quoq; duodecim lapides poſuit Ioſue in medio Iordanis alueo,ubi ſteterant ſacerdotes qui portabant arcam fœderis,& ſunt ibi uſq; in præſentem diem,de hoc & de cæteris conſtat autoritate apoſtoli,quia omnia in figura contingebant illis. Quod cum ita ſit, nõne ſpũaliter nobis lapides illi,prophetę ſunt & apoſtoli,lapides uiui,lapides magni,qui fidem noſtrã uelut fundamentum portant,neceſſariamq; nobis factis & dictis operum domini memoriam ſemper ſuſcitãt? Nam de illis lapidibus cur ſic à domino præceptum & ſic eſt factũ? Quando,inquit,interrogauerint uos filij ueſtri cras dicentes,quid ſibi uoluntiſti lapides,reſpondebitis eis, Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis domini dei noſtri,cum tranſiret eum. Idcirco poſiti ſunt lapides iſti in monumentum filiorum Iſrael uſq; in æternũ. Nihil uerius,q̃ lapides iſtos, ſcilicet prophetas & apoſtolos,q̃ ſignificabant per lapides illos,in monumentũ nobis uſq; in æternum eſſe poſitos. Si ueraciter dixit Apoſtolus Chriſti,petra autẽ erat Chriſtus,cũ de petra inanimata,de qua populus biberat,fuiſſet locutus, quomodo non ueraciter dicat præcurſor Chriſti,lapides iſti,quos Ioſue dño iubente pro monumẽto poſuit,prophetę ſunt & apoſtoli: quoꝝ alios,uidelicet prophetas,olim poſuit: alios,ſcilicet apoſtolos,ſine dubio cõtinuo poſiturus eſt? Et prophetæ qdem,qa profundiora uel obſcuriora ſacramenta continent,qua ſi in medio Iordanis alueo ſub aquis latent: apoſtoli uero,quia nuda & aperta facie ſaluatoris opera teſtãtur,quaſi in Galgala poſiti,q̃d interpretat reuelatio,ſemper ſub dio conſpectibus omniũ patẽt. ¶ Igitur ne cœperitis,ait,dicere intra uos, Patrem habemus Abraham,dico enim uobis,quia potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. i. ne argumẽtemini uos pœnitentia uel pœnitentiæ fructibus nõ indigere, ſiue regnum cœlorũ uobis hæreditarium eſſe, qm̃ ſecundũ carnẽ eſtis filij Abrahę, quia profecto ſola caro Abrahæ ad conſequendum regnum cœlorũ non magis ualet q̃ iſti lapides, imò cum de carne Abrahę multi ſunt filij diaboli: per uerbum illorũ, quorũ in figura poſiti ſunt lapides iſti, multi naſcentur, qui uere ſint filij Abrahæ, uere filij dei. Nam fides eſt, quę ſola facit filios Abrahę, caro aũt ſola non prodeſt quicq̃. & taliũ quiſq; uirorũ benedictus eſt, iuxta prophetã ſupra memoratũ, quia cõfidit non in homine, ſed in domino, in quo confiſus eſt & Abraham non deus, ſed homo, quia nõ ponit carnem Abrahæ brachiũ ſuum, ut à domino recedat cor eius, ſed dñs eſt fiducia eius, & idcirco non erit quaſi miricę in deſerto, neq; habitabit in ficcitate in terra ſalſuginis & inhabitabili, ſed erit quaſi lignũ quod tranſplantatur ſup aquas, & quod ad humorem mittit radices ſuas, ut dignos pœnitentiæ fructus facere non deſinat. ¶ Interea cũ hæc & his ſimilia, quæ cęteri euangeliſtæ non tacent, loqueretur turbis, hic amantiſſimus præcurſor dñi, non ignorabat prophetica habens ſcientiam, q̃ non eſſet illi tẽpori uel officio deſtinatus, quo prędicandum erat cunctis gentibus, q̃ ex utero uirginis ſupra naturã hominis natus eſſet ipſe quem præcurrebat, mediator dei & hominũ, homo Ieſus Chriſtus. Hoc ut erat uere inſtructus ſpũ humilitatis, confitef humiliter, ſuęq; reputat indignitati, dum præmittẽs: ⌊ Ego quidem uos baptizo in aqua in pœnitentiã, qui autem poſt me uẽturus eſt, fortior me eſt, ⌋ ſubiungit continuo: ⌊ cuius nõ ſum dignus calceamenta portare, ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto. ⌋ Per calceamẽta qppe, cum ſint ex corpis mortuorũ animalium, ſignificatur humanitas eiuſdem filij hominis Ieſu Chri, in qua erat mortalis & paſſibilis. Vnde eſt illud: In Idumæam extẽdam calceamentũ meum. i. notum faciam gentibus incarnationis meæ ſacramẽtum. Hoc per apoſtolos erat faciendum, ipſe aũt Iohannes non erat uicturus uſq; ad illud tẽpus, q̃ apoſtoli taliter calceamenta dñi portauerunt. i. publice prędicare cœperunt, natum eſſe de uirgine deum & hominem Ieſum Chriſtũ, quia uerbum erat in principio deus apud deum, & uerbũ caro factum eſt, & ſicut angelus locutus eſt ad Ioſeph, quod in beata uirgine natũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Igitur cum dicit, qui aũt poſt me uenturus eſt, fortior me eſt, cuius nõ ſum dignus calceamenta portare, promptũ eſt animaduertere, q̃ libenter huiuſmodi officium ſubiret, quanta cum dilectione gloriã iſtam filij dei, filij hominis, cum illis cœlis annũtiare & enarrare pergeret. ¶ Et ipſe quidem de ſeipſo ita ſentiendo, ita indignũ ſemetipſum iudicando, regulã cuſtodiebat ueræ humilitatis, quia non confiderabat q̃ ipſe ſolus eſſet præcurſor dñi, imò & angelus domini, ſicut de ipſo in Malachia ſpũs propheticus prædixit, ſed illud confiderabat, q̃ illi futuri eſſent cœli, qui (ſicut iam dictum eſt) calceamenta portando Ieſu Chriſti, enarrarẽt eiuſdem gloriam dei. Hæc eſt regula, quã Apoſtolus breuiter perſcribit ad Philippenſes his uerbis: Nihil per contentionem, neq; per inanem gloriã, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. Non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum. Ipſe (inquam) ita iudicando, ita non quæ ſua, ſed quę aliorũ erant, conſiderando: & ſupiores ſibi futuros apoſtolos arbitrando, regulã cuſtodiebat ſanctæ & uerę humilitatis, ſemetipſum deprimens, tan

1.Cor.10. Ioſue.4. 1.Cor.10. Caro Abrahę ſine fide nihil pdeſt Hier.17. Nõ cadẽ Iohannis & apoſtolorũ pdicatio. Pſal.107. Iohã.1. Matt.1. Pſal.18. Hũilitas Iohannis Baptiſtæ. Mal.3. Philip.2.

quam minor esset omibus illis. Sed nunqd ita iudicabat dñs iudiciũ? Nequaq̃, sed, Amen dico
Matt.11. uobis, ait, nõ surrexit inter natos mulierũ maior Iohanne baptista. Ergo & nullus omium illa
dñi calceamenta portantiũ, illam dñi de utero uirginis incarnationẽ suo tẽpore publica prę-
marc.16. dicatione sequentibus signis prædicãtium, maior te est ò Iohannes Baptista. ¶ Porro fortitu
dinẽ quam intendit dicendo, Qui aũt post me uenturus est, fortior me est, miro modo nõ qui
dem exprimit, qm̃ exprimi nõ potest & ineffabilis est, sed parum p signific at, ita dicẽdo: ⌊Cu
ius uentilabrũ in manu sua, & permundabit areã suam, & congregabit triticũ suum in horre
Fortitudo Chtisti. um, paleas autẽ comburet igni inextinguibili.⌋ Quanta (quęso) est fortitudo ista, uentilabrũ
suum habere in manu sua? Non enim saltẽ ita dixit, cuius uentilabrũ in manu dei. Simile illud
Esai.9. est, ꝗd in Esaia legimus, cuius imperiũ super humerũ eius, siue, Et factus est principatus super
humerũ eius. Neq; iste dicit, cui⁹ uentilabrũ in manu dei, neq; ille dixit, imperiũ eius siue prin
cipatus eius factus est super humerũ dei, sed ut animaduertas ipsum in sua fortitudine suffici-
entem esse sibi, & iste, cuius uentilabrum in manu sua, dicit, & ille principatum eius super hu
merũ ipsius factũ esse asserit. Neq; ita dicit iste, & pmundabit aream dñi, & cõgregabit in hor
reũ triticum dñi siue dei, sed areã suam pmundabit, & triticũ (inquit) suũ congregabit. Ergo
dñs est areæ, & possessor est totius tritici, & deus fortissimus ipse est, cuius uentilabrum est, &
cui ad uentilandũ ipsa manus sua sufficit, sicut humerus suus ad imperiũ siue principatum te
nendũ satis est, satisq; ualet absq; impẽdijs alienis. Igitur deus est, deus (inquã) & dñs omipo
Superbi ut palea à uẽto auferẽt. tens ipse est, qui auxilio nullius indiget. ¶ Quid dicemus fortibus? quid dicemus superbis? Ni-
mirũ quia palea ipsi sunt, humiles aũt & qui timent dñm, ipsi sunt triticũ, uerbũ aũt dñi, uerbũ
incarnatum, uerbum plenarie manens, & inhabitans in pectore, & spirãs de ore huius filij ho
minis, pro similitudine illis est, & erit uenti uehemẽtis, ꝗd tam facile, imò & multo facilius re-
probos & superbos omes exterminabit, q̃ uehemens aura siue uentus quãlibet fortis paleam
Esa.57. de area cuiuspiã eliminare possit. Oẽs eos (ait ipse dñs per prophetã) auferet uẽtus, tollet au-
ra. Quos eos, nisi oẽs fortes fortitudine fallaci, de quibus & ita premisit, cum clamaueris, libe
rent te cõgregati tui? Præmiserat etiã & ipsis, effudisti libamen, obtulisti sacrificiũ. Ergo oẽs
Esai.40. eos (subauditur, male fortes) uisibiles seu inuisibiles, auferet (ait) uentus, tollet aura, & ita di-
cendo, magnã diuinitatis fortitudinem, & magnã econtra omnis creaturę infirmitatẽ esse de
Iob.4. signat. Multa sunt in scripturis dicta huiusmodi, secundũ similitudinem sufflantis, exiccatum
est fœnũ, & cecidit flos, qa spũs dei sufflauit in eo, & in Iob, uidi (ait Eliphar Themanites) eos
qui operãtur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante deo periisse, & spũ irę eius
esse cõsumptos. Et his similia, per quæ hoc intẽdit sanctus sacræ scripturæ spũs, ut facilitatem
Esai.57. diuinæ omnipotẽtiæ cognoscamus, ꝗd multum facile sit ei, deijcere cito, quicqd contra forti
tudinẽ eius fortiter stare uidebatur. ¶ Ibidẽ quoq; apud Esaiam, ubi premiserat, quod iam di
ctum est, & omnes eos auferet uẽtus, tollet aura, post modum subiunxit: Quia spũs meus à fa
cie mea egredietur, & flatus ego faciam. Frequens est lectio, sed experimẽtum in uita presenti ualde rarum, ut experiatur quispiam, quem diuinitas ad experiẽdum admittere dignatur,
tangendo pectus siue labia eius, in momẽto, siue in ictu oculi, taliter afficiatur tactu sensibili,
quem beatus papa Gregorius ibi uult intelligi, ubi ad Heliam loquens dñs, dicit: Et post spi-
ritum commotio, Non in commotione dominus. Et post cõmotionem ignis, Non in igne do
3.Reg.19. minus. Et post ignem sibilus auræ tenuis, & ibi domin⁹. Et quidem subtilitas diuinitatis, oẽm,
non solum corporis, uerum etiam animæ sensum excedit: sed cum uult, non tantum animam,
uerum etiam corpus tactu suo sensibiliter afficit. Qui uidelicet tactus, dum uult, suauis, & dũ
uult, ualde est terribilis, ita ut quisquis illum sentit, iam pene non sit illi opus uerbis edoceri,
ꝗ uere deus fortissimus spirituum sit, nec penitus ignorat, licet omnino effari non possit, qua
lis ille sit tremor, quo maiestatem domini tremere dicuntur etiam sancti angeli.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER III.

Esai.55. OMNES sitientes (ait spiritussanctus) uenite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite & comedite. Aquæ præsenti loco
scripturæ sunt, quibus spũalium continẽtur mysteria gratiarum, sic-
Prou.5. ut & illic, Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui. Deriuẽtur
fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Aquæ istæ aquæ do-
mini sunt, & quicunq; emerit eas, eius fiunt, nec domini esse definũt.
Emere aqs sapiẽtię abs Quid rogo est, ꝗ cum oẽs sitiẽtes inuitauerit ad huiusmodi aquas, illos maxime inuitat ad emendum, qui non habẽt argẽtum? Ait emt

Et q

Et qui non habetis argentum, properate, emite. Certe in omni negotiatione terrena magis illi solent inuitari ad emendum, qui habent uel habere uidentur argentum. Hæc aũt negotiatio tota cœlestis, tota spiritualis est. Quid ergo est argentum non habere, nisi in philosophia seculari, siue prudentia eloquĩ non confidere? Talibus nanque non habentibus eiusmodi argentum, ipsa humilis conscientia magnum est emptionis pretium. Talis erat Moyses, cum diceret ad deum: Obsecro domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius, & ex quo locutus es ad seruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum. Et in parabolis sapiẽs loquitur: Stultissimus sum uirorum, & sapientia hominum non est mecum: Non didici sapientiam, & noui sanctorum scientiam. ¶ Quid igitur o æmule subsannas? Quid obtrectator me lacerας? Fateor quia catygetas tuos audiui, omnes sapientes & prudentes eloquĩ mystici, & omnino nullas habeo diuitias argenti eiusmodi, & si quid percepi de secularibus philosophis, non sunt mihi pro diuitijs, siue pro nummis argenteis. Sed nũ quid ob hoc mihi ab aquisistis erat desperandum? imò magis sperandum, quoniam inter omnes scientes, illos qui non habent argentum audio maxime inuitari ad emendum. Subsanna quantum uis, licet scripta mea non nisi infidiando legere uelis, & si libet etiam illud dic: Quomodo hic literas scit cum non didicerit? Si enim cum illo, in quem hoc dictum est, participes fuerimus obprobrĩj, erimus etiam gloriæ & honoris. Proinde dissimulanda est præsens amaricatio uentris, ex comestione libri, quem qui deuorauit, erat, inquit, in ore meo tanq̃ mel dulce, & cum deuorassem tum amaricatus est uenter meus, & itinere cœpto peragendum est in opere dei, in intẽtione quam significauit titulus prescriptus operi, de gloria & honore filĩj hominis. ⌊Ego quidem, ait Iohãnes, baptizo in aqua.⌋ Quam uel qualem habet rationẽ baptizari siue baptizare in aqua? Cõsilium dei erat in aqua baptizari, sicut alius euangelista significans, pharisei autem, inquit, & legisperiti consilium dei spreuerunt in semetipsis, non baptizati baptismo Iohannis. Quid ergo habet rationis tale consiliũ dei, quod nobis scire profit? Sunt quidem incomprehensibilia iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius, ut Apostolus ait, sed hæc & his similia non nos prohibent ne simus laudatores, aut ne uelimus habere sciẽtiam uiarum dei, uerum hoc tantum, ne simus nimĩj scrutatores maiestatis. Quam ergo rationem habeat tale cõsilium dei quærimus, non scrutando nimium, sed laudare optando maiestatem dei, & sicut cætera ex parte scimus & ex parte prophetamus, ita de isto quoq; gratulemur, quod nõ quidem ad perfectũ cognoscimus, sed ex parte aliquid sublucet, quo delectemur. ¶ Quid illud est? Nimirũ, quia tali consilio bene dispositi deus, ut ad ordinem suum creatura humana reduceretur. Fuerat quippe homo supra se nimis elatus, quãdo uoluit esse sicut deus, secundum illud falsum serpentis susurrium, comedite & eritis sicut dĩj, scientes bonum & malum. Illum primi hominis tumorẽ, multi ex eo progeniti homines imitati, deos sese appellari uoluerunt. Et nonnulli quidem ex eis post mortem suam stulto errore hominum pro diis habiti sunt, ille autẽ Cæsar Augustus, cuius tempore natus est iste filius Iesus Christus, uiuens quoq; pro deo haberi nõ timuit. Vnde adulando illi Flaccus dicit: Præsenti tibi maturos largimur honores, iurãdasq; tuum per nomen ponimus aras. Hęc prima fuit altitudo cordis nostri, ut uellent esse homines sicut dii, & hoc est Adæ peccatum, in quo, ait Apostolus, omnes peccauerũt. Porrò humana cõditio siue conditionis humanæ principium, non solum creatore deo, uerumetiam creatura dei inferius est, & ut manifestius dictum sit, non solum deo, uerum etiam aquæ elemento. Formauit enim deus hominem de limo terræ, quod uidelicet elementum elemento aquæ inferius est & erat, & sub eo latebat, donec diceret deus: Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum unum, & appareat arida. Multum ergo terra intumuerat, ordineq; excesserat, ubi homo terrenus altissimo similis esse concupierat. Reducendus erat ad ordinem, & docendus, ut sciret confiteri cuius esset conditionis, atque in testimonium eiusdem confessionis submergeretur elemento aquæ, quo grauius atque segnius elementum terra est, unde homo principium sumpsit, & quod, sicut iam dictum est, totũ in initio sub aquis latuit. Grande habet momentum in ratione iustitiæ, conditionis huius meminisse, & abrenuntiando superbiæ diabolicæ, sub aqua corpus deprimere, ac deinceps memoria tenere, quod deus propter superbiam dixit homini, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Proinde diligenter animaduertendum est, quod ⌊Cum uenisset Iesus à Galilæa in Iordanem ad Iohannem, ut baptizaretur ab eo, & Iohannes prohiberet eum, dicens, ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me, respondens ipse, dixit ei: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam.⌋ Nam uere mitis & humilis corde considerabat, quòd quàmuis sanctus sanctorum esset, nullum'que omnino peccatum haberet, tamen de terra sumptum corpus haberet, quod'que ad iustitiam pertineret, ut humilitatis remedium, propter quod docendum uenerat, ipse in semetipso demonstraret, submittendo aquis, quam assumpserat carnem nostram, quæ se ad similitudinem creatoris omnium, extollere affectauerat in Adam, & sic ait, decet nos implere omnem iustitiam. Respiciebat Iohannes quod de spiritu sancto conceptus fuerat, & hoc illi

Mundꝫ emptores cum arpe-
tore dꝫ ait ab ſſꝫ arpeto ſpir.

Qꝫ argento quid est.

Exodi 4

Prouer. 30

Contra æmulos & detractores.

Iohan. 7

Apocal. 10

Lucæ 7

Roma. 11

Prouer. 25
1 Cor. 13

Consilium dei, homines baptizari in aqua

pbaꝫ ad ordinẽ
suũ ꝓstini ꝛea
& hũa reꝺꝺuat

Gene. 3

Horatius in epist. lib. 2 epist. 1

Roma. 5

Gene. 1

Gene. 3

Decet nos implere omnem iustitiam.

qm ipse baptizatꝰ e
qꝫ Iustꝫ impleri
nõ solũ sub dẽ do
ipaꝫ Euã naꝫ qu deo: q sup̃ ip̃
sꝰ ꝙsuerat se ꝙsuerat: sũ et
ip̃ elemẽto aquæ: sub q aqm
apio siue forat̃ns creata fue
rat. epꝫ de terra forat̃ est
ꝙ.

ad plenam ſufficere iuſtitiam, non inaniter æſtimabat. At ille non quidem contradixit Iohanni, dicenti: Ego à te debeo baptizari, ſed nihilominus, ut eſſet plena humilitatis ſatisfactio, corporis quoq; habitu in ſemetipſo ſignificare uoluit, quod longe ſit homo inferior deo, ſubdendo aquis corpus ſuum, quod ſecundū materiam terrenum habet fundamentū quo aquæ ſuperiores ſunt & initio fuerunt. Quicunq; in hoc non imitantur eum, ut uolentes deſcendant,
Pſal.62 pœnam recipient, ut nolentes deſcendant. Scriptum eſt enim: Introibunt in inferiora terræ. Spreuerunt cōſilium dei, ſed non uacabit eis ſpernere iudicium dei. Iam erat hoc teſtimoniū unum teſtimonium aquæ, quod uere eſſet mitis & humilis corde: Acceſſit autē & alius teſtis eiuſdem manſuetudinis, ſcilicet ſpecies columbę. ⌊Vidit enim ſpiritum dei deſcendentē ſicut
Iohan.1 columbam, & uenientem ſuper ſe.⌋ Et ego, inquit Iohannes, uidi, & teſtimoniū perhibui, quia
Gloria filij hominis. hic eſt filius dei. Splendida gloria, & glorioſus honor filij dei, filij hominis, quòd dum ſe ſubmittit aquis, aperiuntur ei cœli, & ſpiritus ſanctus uiſibili ſpecie ſuper eum deſcendit, uoce ſimul audita de cœlo. ⌊Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.⌋ Verū tamen
Lucæ 12 in his omnibus non iam conſummata gloria, imò glorię initium fuit, cuius utiq; finis poſtmodum huic initio futurus erat ſimilis, ita ut baptizatus illo baptiſmo, de q̄ dixit, ego baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor uſq; dum perficiatur: confeſtim aſcenderet de ſepulchro aſcenſu reſurrectionis, & aperirentur ei cœli, ut intraret in gloriam ſuam, atq; inde ſpiri
Pſal.109 tum ſanctum mitteret diſcipulis ſuis, dicente ſibi patre, ſede à detris meis. Vere igitur ait, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam, quia ſecundum ſimilitudem illorum quæ illic gere
Roma.4 bantur, futurū erat poſtmodum, ut moreretur propter delicta noſtra, & reſurgeret propter
Iohan.5 iuſtificationem noſtram. ¶ Quàmuis in alijs quibuslibet aquis hoc idem myſteriū potuiſſet
Cur in Iordane uoluit baptizari Chriſtus. celebrari, uerbi gratia: in Enon iuxta Salin, ubi Iohannes poſtea baptizaſſe legitur, quia aquę multæ illic erant, tamen magis placet magisq; delectat factum hoc eſſe in aquis Iordanicis. Quam ob cauſam? Videlicet quia ſignum ſiue figura horū olim in eiſdem præfulſerat aquis.
quare in Jordane pluſq; in alijs fluuijs fuerit baptizatus. Nam fluuius ille, ſcilicet Iordanis, ex eo cœpit eſſe memorabilis, quod mortuo Moyſe & ſuccedente Ioſue, diuiſis aquis tranſitum filijs Iſraël per alueum ſuum præbuit ſacerdotibus, qui portabant arcam fœderis domini ſtantibus ſuper ſiccam humum in medio Iordanis. Portaueruntq;, ait ſcriptura, filij Iſrael de medio Iordanis alueo duodecim lapides, ut dominus imperarat, iuxta numerum filiorū Iſraël uſq; ad locum in quo caſtrametati ſunt, ibiq; poſuerunt eos. Alios quoq; duodecim lapides poſuit Ioſue in medio Iordanis alueo, ubi ſteterant ſacerdotes qui portabant arcam fœderis, & ſunt ibi uſq; in præſentē diem. Lapides illos bis duode
Matth.11 nos, prophetas intelligimus & apoſtolos. Omnes prophetę, inquit dominus, & lex, uſque ad Iohānem prophetauerunt. Bene ergo duodecim lapides in medio Iordanis alueo poſiti ſunt, poſiti, in quam, nō tranſpoſiti, neq; Iordanem tranſierunt, quoniam prophetę non niſi uſq; ad baptiſmum Iohannis prophetauerunt, aut prophetare debuerunt, Chriſtum eſſe uenturum.
Actorū 10 Porrò à baptiſmo Iohannis incipiens, duodecim apoſtolos elegit, & nō perdidit ex eis quenquam, & præcepit nobis, ait Petrus, poſtquam reſurrexit à mortuis prædicare populo & teſtificari, quia ipſe eſſet, qui conſtitutus eſt à deo iudex uiuorum & mortuorū, huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent. Bene ergo duodecim lapides alios portauerunt, de medio Ior
Ioſue typū Chri geſſit danis, uſq; ad locum in quo caſtrametati ſunt, ibiq; poſuerūt eos. ¶ Ioſue, quod interpretatur ſaluator, qui Moyſi ſucceſſit, & filios Iſrael in terram promiſſionis introduxit, q̄d Moyſes nō fecit, ipſe eſt iſte filius hominis, qui Moſaicę legi euangeliū ſuccedere iuſſit, & per illud credē tibus in ſe regnum cœlorū aperuit. Sacerdotes, qui ſtabant in medio Iordanis, ut omnia cōplerentur, & donec feſtinans populus tranſiret, nulli melius intelliguntur quàm hic idem filius hominis primus ſacerdos noui, & Iohannes ultimus ſacerdos ueteris ſacerdotij, ſiue legis & prophetarū finis. Igitur, quàmuis, ut iam dictum eſt, in alijs quibuslibet aquis baptizatus dominus baptiſmo Iohannis, ſacramentum deſignare potuiſſet baptiſmi ſui, iure magis placet, & ad honorem ſcripturarum magis pertinet, quod baptizatus, & baptiſmo illo manifeſtatus
Hebræo.5 eſt, in aquis Iordanicis. ¶ Hic illud pulchre occurrit, quod Apoſtolus, cum dixiſſet, nec quiſq̄
Aaron q̄q; typū Chriſti geſſit. ſumit ſibi honorem, ſed qui uocatur à deo tanquam Aaron, ſubiungit atq; ait: Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit ut pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, filius meus es tu, &
Exodi 29 cætera. Deniq; illa prędicatione pœnitentiæ, & baptiſmo Iohannis uocatus & clarificatus eſt
Leuit.8 à deo filius hominis Ieſus Chriſtus, ut pontifex fieret tanquam Aaron, id eſt, iuxta quod prę figuratum eſt in Aaron. Aaron quippe nō niſi prius aqua lotus, ſacerdotio fungi iuſſus eſt, & ueſtimēta ſuſcepit ſacerdotalia, ſcilicet fœminalia linea, ſubuculam lineam, baltheumq; & tunicam, Superhumerale, & Rationale, Cydarim quoq;, & in fronte laminam ſacræ ueneratiōis, habentem inſcriptum tetragrammaton, ineffabile nomen dei, quod octauum decus pontificis, maxime illam deſignat eccleſiam & honorē, de quo loquimur, filij hominis, de quo Apo-
Philip.2 ſtolus ait: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne
Sacerdotiū nomen, & cætera. ¶ De alijs indumentis, quid gloriæ, quid honoris ſingula myſtice ſignificent,

cent, perſcribere, præſentis non eſt negotij, niſi hoc ſolum, quia quod primum, ſiue in initio consecrationis ſuæ, ſacerdos Aaron iuſſus eſt aqua lauari, in figura contigit illi, huius ſummi & ueri ſacerdotis, qui in initio ſuæ functionis, ſiue ſacerdotij ſui, habebat baptizari baptiſmo Iohannis, & cætera quidem ueteris illius ſacerdotii miniſteria, figuræ uel umbræ fuerũt, myſteriorum cœleſtis & ueri huius ſacerdotii, ſed ex magna parte ſimilitudo deficit. Ille nanq; & cæteri ſacerdotes, qui morte prohibebantur permanere, habebant cotidie neceſſitatẽ, quẽ admodum ſacerdotes prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Hic autẽ eiuſmodi neceſſitatem non habuit, ſed ſemel hoc fecit, offerendo ſe non pro ſuis, ſed pro populi delictis. ¶ Inchoatio ſacrificii ſiue oblationis, qua ſemetipſum obtulit, ieiunium fuit quod cõtinuo ieiunauit, & cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctib⁹ poſtea eſuriit. Ita nanque incipiens agere pœnitentiam non pro ſuis, ut iam dictum eſt, ſed pro populi delictis, laborare non deſiit, operans opus ſalutis, in omnibus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis. ¶ Vere ergo fidelis & uerax deus, impleuit quod locutus eſt. Timebat olim populus audire uocem domini dei, & ultra, inquit, non audiam uocem domini dei mei, & ignem hunc maximum amplius non uidebo, ne moriar, & ait dominus Moyſi: Bene omnia ſunt locuti: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam uerba mea in ore eius, loquetur; ad eos oĩa quæ præcepero illi. Hunc prophetam eſſe iſtum filium hominis, certum eſt. Quomodo hunc populus ille petiuit, aut petere ſciuit? Cum em̃ dixiſſet Moyſes prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi dominus deus tuus, ipſum audies, ſubiunxit atque ait: Vt petiſti à domino deo tuo in Oreb, quando contio congregata eſt. Nõ inuenimus aliter petiſſe populum, niſi ita ut ſcriptura refert. Cunctus autem populus uidebat uoces & lampades, & ſonitum buccinæ, montemq; fumantem, & perterriti ac pauore concuſſi, ſteterunt procul dicentes Moyſi: Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur. Si ergo uerba hæc populi pro petitione deus accepit, huius prophetarum domini tanquam populus ita peteret, ut petierat ipſe Moyſes, obſecro domine mitte quem miſſurus es, quid niſi abũdantiam intelligere debemus gratiæ exaudientis, qui ubi & humiliter petitur, ſuperabundanter dare conſueuit? Hinc enim Apoſtolus dicit: Ei autem qui potens eſt omnia facere, ſuperabundanter, quàm petimus aut intelligimus, ſecundum uirtutem, quæ operatur in nobis, ipſi gloria in eccleſia, & in Chriſto Ieſu, in omnes generationes ſeculi ſeculorum, amen. Fidelis, inquam, & uerax deus, hic impleuit, quod illic locutus eſt, & hoc teſtatur columba, imò ſpiritus dei, quem uidit deſcendentem ſicut columbam, & uenientem ſuper ſe uidit, & Iohannes, ſicut alius euãgeliſta teſtatur, ait, & ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius dei. ¶ Quàm diſſimiles ſpecies hic atque illic: Hic ſpecies columbæ: illic uoces & lampades ſiue maximus ignis, & mons fumans, & ſonitus buccinæ. Proinde non leuiter accendendum quod apud alium euangeliſtam Baptiſta Iohannes cũ dixiſſet, ego baptizo in aqua, ſubiunxit, medius aũt ueſtrum ſtetit, quem uos neſcitis, & cætera. Puta illum reſpexiſſe ad iam dictam promiſſionem dicentis ad Moyſen, prophetam ſuſcitabo illis de medio fratrum ſuorum, ſimilem tui, & itcirco dixiſſe, medius autẽ ueſtrum ſtetit, quem uos non ſcitis, ut ita ſubintelligas, ac ſi dixerit: Ille, cuius fortitudinem ſuſtinere non potuit populus, ſignificatam ſibi per ſpeciem ignis, & dixit ad Moyſen, ultra non audiam uocem domini dei mei, & ignem hunc maximum amplius uon uidebo, ne moriar: loquere tu nobis & audiemus, non loquatur nobis dominus ne forte moriamur. Ille, inquam, abſcondita fortitudine zeli ignei, ſimilis factus Moyſi, id eſt, homo uerus ut Moyſes fuit, medius ueſtrum ſtat, tolerabilis atque affabilis, mitis & humilis ſicut columba, non ſicut ignis, & nunc talis de medio ueſtrum ſuſcitatur uobis, ut & loquatur uobis dominus, & non magis moriamini, quàm ſi Moyſes loqueretur uobis, ſi hunc audire uultis. Nam ſi audire nolueritis, & illic dictum eſt, ego ultor exiſtam, & hic dico uobis quia uẽtilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. ¶ Nuſquam ſacra canonica refert ſcriptura quòd ſuper aliquem ſanctorum, ſiue in aliquibus operibus ſuis ſpiritus ſanctus, ſpiritus domini, tale præſentiæ ſuæ ſignum dederit. Quis alius niſi ſpiritus iſte domini per Moyſen operatus eſt in exitu filiorum Iſraël de terra Aegypti? Denique hoc non ſoli confeſſi ſunt Magi, dicendo, digitus dei eſt hic, uerumetiam Eſaias ita declamando dicit: Vbi eſt qui eduxit eos de mari, cum paſtoribus gregis ſui? Vbi eſt qui poſuit in medio eius ſpiritum ſancti ſui? Qui eduxit ad dexteram Moyſes brachio maieſtatis ſuæ, qui ſcidit aquas ante eos, ut faceret ſibi nomen ſempiternum, qui eduxit eos per abyſſos, quaſi equum in deſerto non impingentem, quaſi animal in campo deſcendens? Spiritus domini ductor eius fuit. Ergo per Moyſen operatus eſt iſte ſpiritus in exitu Iſraël de terra Aegypti, & ubi quinquageſimo die, præſentiæ uel operationis ſuæ ſignum dare uoluit, non ſpecies columbæ, ſed ſpecies ignis apparuit, ita ut diceret populus id quod iam ſupra dictum eſt, & ignem hunc maximum amplius non uidebo, ne mo-

Chri præſtantius q̃ Aaron.

Hebræo. 10

Lucæ 4 Deut. 18

Propheta pro Moyſe ſuſcitatus, Chriſtus.

Exodi 20

Exodi 4

Ephe. 3

Iohan. 1

Fortitudo dei p ſpeciẽ ignis deſignata.

Iohan. 1

Deut. 18 Matth. 3

Spũs ſcti in ſpecie ignis.

Exodi 8

Eſaiæ 63

ne moriar. Item ubi poſt reſurrectionem huius filij hominis, quinquageſimo die ſuper diſcipulos eius uenit,& præſentiæ ſuæ ſignum dare uoluit,non ſpecies columbæ apparuit,ſed ap
3.Reg.18 parueruntillis diſpertitæ linguæ,tanquam ignis. Item,qui tollere ſolebat Heliam,ſine dubio erat iſte ſpiritus domini, unde & Abdias, cunq; receſſero à te,inquit,ſpiritus domini aſportabit te in locum quem ego ignoro, & ubi gratiæ, quam Heliæ contulerat, ſignum dare uoluit,
4.Reg.2 non ſpecies columbæ, ſed ſpecies ignis apparuit. Cum enim pergerent,& incedentes,ſermocinarentur,uidelicet Helias & Helizæus,ecce currus igneus,& equi ignei diuiſerunt utrunq;, & aſcendit Helias per turbinem in cœlum. Neq; hic,neq; illic ipſa ſpiritus ſancti ſubſtantia uiſa eſt mortalibus,aut uideri potuit, ſed ubi & quomodo uoluit,cõpetens operationis uel præſentiæ ſuæ ſignum dedit, ita ut nuſquam ſuper ipſum dominum in ſpecie ignis,nunquam ſu-
Coloſſ.2 per aliquem ſanctorũ in ſpecie colũbæ uiſus ſit. Quare? Videlicet quia diuina natura,quæ uel cuius plenitudo in iſto filio hominis Ieſu Chriſto corporaliter inhabitat,ſatis per ſemetipſam
Deut.4 Hebræo.12 feruida eſt, iuxta illud: Etenim deus noſter ignis conſumens eſt,& iccirco nobis expediebat, ut fortitudinem eius pietas temperaret,& hæc congrue per ſpeciem columbę ſignificata eſt. Porrò noſtra, id eſt, humana natura per ſemetipſam tepida, imò & nimis frigida eſt, iuxta il-
Matth.24 lud: Et quia ſuperabundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum,& iccirco expediebat, homines dei zelo bono calefieri,qui uidelicet zelus congrue ſignificatus eſt per ſpeciẽ ignis.
¶ Nullo libentius modo illud intellexerim, quod & Iohannes apud Lucam dicit. ⌊Ipſe uos
Leuit.3 baptizabit in ſpiritu ſancto & igni.⌋ Et Eſaias: Si abluerit, inquit, dominus ſordem filiarum
Eſaiæ 4 Sion,& ſanguinem eius lauerit de medio eius in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris: quam ut duo data ſpiritus ſancti, duabus dictionibus iſtis putem ſignificari, in ſpiritu ſancto & igni, ſiue in
Baptizare in ſpũ ſctõ & ingne quid eſt. ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris. Iſte nanque unus idemq; dominus & ſpiritus ſanctus eſt & ignis,unus idemq; & ſpiritus iudicij & ſpiritus ardoris: iudicij,inquã,id eſt, diſcretionis,quia fidelem ab infideli diſcernens, remiſſionẽ peccatorum per fidem tribuit,quod eſt datum primum: ardoris autem,quia purgatum à peccatis hominem,deinde boni zeli igne accendit, q̃d eſt datum ſecundum. Vtroq; dato perficitur atq; conſummatur baptiſmus Chriſti,cum aqua quæ de latere eius exiuit: & iccirco Iohannes,cum de ſemetipſo dixiſſet: Ego baptizo uos in aqua, continuo, ut declararet quanto melior baptiſmo ſuo foret baptiſmus Chriſti, ipſe, inquit,uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Hanc Iohannis,imò ſuam uel patris promiſſionẽ
Actor.1 Iohan.20 ipſe dominus ante paſſionem ſuam confirmare ſolebat apoſtolis ſuis, ſicut & poſt reſurrectionem ſuam eum commemoraſſe Lucæ hoc modo deſcribit. Et conueſcẽs præcepit eis,ab Hieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris,quam audiſtis,inquit,per os meum, quia Iohannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini ſpiritu ſancto non poſt multos hos dies. Iam quidem patrem illius promiſſionis,id eſt, primum acceperant ſpiritus ſancti datum,quod eſt remiſſio peccatorum: quia ſtans in medio illorum,qua die reſurrexit,inſufflauit & dixit,accipite ſpiritum ſanctum,quorũ remiſeritis peccata,remittuntur eis: & tamen conueſcens præcepit eis, ut expectarent promiſſionẽ patris,quia uidelicet reſtat ſecundum eiuſdem ſpiritus ſancti datum, de quo & poſtmodum dixit,ſed accipietis uirtutem ſuperuenientis ſpũs ſancti in uos,& cætera. Sicut ſolus de ſpiritu ſancto cõceptus eſt,ita ſolus hic in ſpiritu ſancto baptizat: nam Iohãnes adhuc quidem ex utero matris ſuæ,ſpiritu ſancto repletus eſt, ſed non de ſpiritu ſancto conceptus eſt, & iccirco in ſpiritu ſancto baptizare nõ potuit,ſed cum cæteris ſanctis gratiam ſpiritus ſancti de plenitudine huius accepit, ſicut ipſe
Iohan.1 quodam loco teſtatur,& de plenitudine eius non omnes accepimus. ¶ Quid tandẽ ſibi uult, uel quam ob cauſam de cœlo uenit uox dicentis, hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui? Quid,in quam,niſi hoc idem, quod ſpiritus dei ſicut columba deſcẽdens &
Lucæ 3 ueniens ſuper eum,& hoc idem quod uerbum factum,ut Lucas meminit,ſuper Iohannem Zachariæ filium: Ad hoc deniq; & uerbum domini ſuper Iohannem factum eſt, ad hoc ſpiritus ſanctus deſcendit,ad hoc uox patris de cœlo audita eſt ut ſufficiẽs legitimumq; perficeretur teſtimonium ſuper iſto, quod Chriſtus eſſet,quod filius dei eſſet,nõ alius,ſed iſte pauper,iſte
Teſtimonium de Ieſu à tota trinitate. Ieſus à Nazareth,iſte qui putabatur filius Ioſeph. In teſtimonium ueritatis huius hoc totum factum eſt,ut ſecundum legem diuinam ſtabile fieret teſtimonium,quia ſcriptum eſt in lege: In ore duorum uel trium teſtium ſtabit omne uerbum. Hinc Iohannes euangeliſta dicit: Et
Deut.19 tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo: Pater,& uerbum,& ſpiritus ſanctus. Perſona patris
1.Iohan.5 ex uoce,quæ de cœlo uenit,audita eſt: perſona ſpiritus ſancti,cœlis apertis,ſicut columba deſcendit: perſona uerbi præſens quidem aderat in carne,ſed filebat,neq; illa hora qua loquebatur teſtimonium ſui: licet quodam loco dicat,ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo:
Iohan.8 in Iohanne autem teſtimonium perhibebat,quia ſuper Iohannẽ,ſicut iam dictum eſt,propter
Iohan.5 hoc perhibendum teſtimonium,uerbum domini factum fuerat. Horum trium attendẽs teſtimonium ipſe,aduerſarijs ſuis dicebat: Si ego teſtimonium perhibeo de me: ubi ſubintelligendum eſt,ſicut ſolẽt homines de ſemetipſis teſtimonium perhibere, & per inanem gloriam ſemetipſos

ſemetipſos commendaret teſtimonium meum non eſt uerum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quia uerum eſt teſtimonium quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Iohannem, & teſtimonium perhibuit ueritati. Ego autem nō ab homine teſtimonium accipio, ego autem habeo teſtimonium maius Iohanne. Hæc & cætera aduerſus malitioſam illorum inuidentiam dixit, qui accipere nolentes, & ſe ſcire diſſimulantes teſtimonium dei, qui in teſtificando non poteſt falli, & cuius teſtimonium ex manifeſtis operibus poterat cognoſci, miſerunt ad Iohannem hominem, quem ſperabant poſſe falli, at ille non falſus eſt ſed teſtimonium perhibuit ueritati. ¶ Tunc utique miſerunt ad eum, ſperando eum poſſe falli & agere, uolendo ut poſſet falli, quando facta eſt quæſtio ex diſcipulis Iohannis, cum eis ſcilicet Iudæis de purificatione, & uenerunt ad Iohannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Iccirco nanque fit incœperunt, ut inuidiæ aut zeli flamma ureret animam Iohannis, atque ita conformatus illis, id eſt, inuidens factus cum inuidis, diceret aliquid quod eſſet contrarium ueritati. At ille teſtimonium perhibuit ueritati: non poteſt, inquiens, homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo, & cætera, uſque, qui crediderit in filium, habet uitam æternam, qui autē incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Magnitudo teſtimonij, & ex ſpecie columbæ, & ex eo quod cum dixiſſet pater, tu es filius meus dilectus, addidit, in quo mihi bene complacui, reuerēter debet agnoſci: Nam ſpecies columbæ, id eſt, ſpiritus ſanctus, deſcendens & manens ſuper eum in ſpeciæ columbæ hoc teſtificatur, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ſicut columba totum quiddam eſt, cui pars corporis nulla deeſt. ¶ Et hoc dictum, in quo mihi bene complacui, hoc teſtificatur, quia talis hic filius ſola & unica dei patris gloria eſt, & uere in iſto ſolo gloriatur cunctorum mirabilium bonorumq; omnium mirabilis operator deus, quia tale nihil fecit, quale eſt iſte filius, ſecundum diuinitatem increatus, ſecūdum humanitatem creatus & factus. Cum nondum eſſet homo factus, erat, ut nunc eſt, imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, & in ipſo, ait Apoſtolus, condita ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Vbi homo factus eſt, extunc ipſe eſt, ait idem Apoſtolus, caput corporis eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, ut ſit in omnibus ipſe, primatum tenens, quia in ipſo complacuit, omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter habitare, & per eum reconciliari omnia in ipſo, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris ſunt, ſiue quæ in cœlis. Recte igitur pater glorioſus & hic dicit, in quo mihi bene complacui, & eundem in pſalmo gloriam ſuam appellat, dicens ad eum: Exurge gloria mea. De manifeſtatione eius, hactenus pro poſſe dictum eſt. Manifeſtatus autem, quo uel quali ordine procedere incœpit? ¶ Tunc Ieſus, ait euangeliſta, ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à diabolo, & cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt. ¶ Ecce quale, quàm pulchrum medicantis diuinitatis conſilium, ut duceret hunc ſecundum hominem in deſertum ad ieiunandum, & ad tolerantiam tentationum, & non iam in paradiſum ad manducandum, ubi poſuerat hominem primum. Dubitatum eſt ſuper hoc à quibuſdam, propter hoc quod ſubditur: Aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem. Et rurſum: Aſſumpſit eum in montem excelſum. ¶ Sed uere, & abſque ulla quæſtione conuenienter accipitur, ut à ſancto ſpiritu in deſertum ductus credatur, ut illic eum, ſuus ſpiritus duceret, ubi hunc ad tentandum malignus ſpiritus inueniret, & eiſdem modis à ſecundo homine uinceretur, quibus primum hominem ſe uiciſſe gloriabatur. Contra primum quippe hominem parentem noſtrum in tribus ſe tentationibus erexit, quia hūc uidelicet, gula, uana gloria, auaritia tentauit, & tentando ſuperauit: ſed eiſdem modis, ut iam dictum eſt, ſecundo homini tentato ſuccubuit. Igitur ipſe dominus deus, qui tulit hominem, quem formauerat, & poſuit eum in paradiſo uoluptatis, ut operaretur & cuſtodiret illum, præcepit'que ei dicens, ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas: permiſit'que eum tentari, ut manifeſta fierent & angelis & omnibus ſuperuenturis ſeculis quæ erant in corde eius, ipſe hunc hominem ſecundum, quem de uentre uirgineo formauerat, tulit, ſiue, ut alius euangeliſta ſcripſit, expulit in deſertum, expulit, inquam, tanquam reum, & illius primi hominis portantem reatum, quia ipſe poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum, ut inciperet uapulare ieiunando quicquid in illo uno comedente peccauerunt. Perpulchrum eſt collationem facere illius primi hominis & ſecundi, in eo quod ille poſitus fuit in loco amœnitatis & ſatietatis, & excepto uno ligno appoſitę ſunt ei omnes delitiæ paradiſi, & tamen in illa tali & tanta ſatietate, de gula in uno tētatus tam facile ſuccubuit: Hic autem expulſus eſt in locum horroris & uaſtæ ſolitudinis, & quadraginta dierum ieiunium impoſitum eſt ei, quo peracto eſurijt, & tamen in illa eſurie de neceſſario pane tentatus, tentationi non ſuccubuit, ut utiliter demonſtraret inſidiatori per miracula ſua, q̄d eſſet filius dei,

Ieſus tentatus à Iudeis per diſcipulos Iohānis.

Iohan. 3

Coloſſ. 2

Chr̄s gloria & deliciæ patris.

Coloſſ. 1

Pſal. 107

CAP. IIII.

Ieſus ductꝰ eſt à ſuo ſpiritu in deſertum.

Gene. 2

Marci 1
Eſaiæ 53

Collatio primi & ſecundi Adę.

dei, unde poſtmodum plenius dicendum erit. ¶ Perpulchra, inquam, ut iam dictum eſt, collatio ex comparatione huius ſecundi & illius primi hominis: tueruntamen quoniam non ſolum illud originale peccatum, uerumetiam actuales deus poſuit in eo iniquitates omniũ noſtrũ, & ipſe puer ille eſt, de quo propheta prædixerat, quia puer Iſraël eſt, & ego dilexi eum, & ex Aegypto uocaui filium meum, cuius prophetici præconij præſens euangeliſta ſuperius meminit, libet latius explanare ſacramẽtum hoc tẽtationum, quas pro nobis puer iſte ſuſtinuit & quia tres fuerunt tentationes, ſingularum cauſas ſiue rationes, per ordinem de ſacris proferre ſcripturis. ¶ Igitur uocatus ex Aegypto puer Iſraël, filius dei, domin⁹ Ieſus, poſtquam habitauit Nazareth, ubi & nutritus eſt, & poſtquam aquas baptiſmi trãſiuit, ductus eſt in deſertum à ſpiritu, & cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, tẽtatus ipſe, & fidelis inuentus eſt in tribus tentationibus, ut patrum ſuorum, filiorum Iſrael, totidem & eaſdem tentationes euacuaret atq; deleret: qui educti de terra Aegypti poſtquam aquas maris Rubri tranſierũt, quadraginta annis per deſertum circumducti ſunt, & tentati ſunt, quia tentauerunt & infideles inuenti ſunt. Eaſdem & totidem fuiſſe tentationes illorum: quas & quot puer iſte iam dictus ſuſtinuit, puer Iſraël quem ego dilexi, ait in propheta dominus, ex ordine per ſcripturam demonſtrandum eſt. Prima fuit tentatio de panibus, ſicut ſcriptũ eſt: Et murmurauit omnis cõgregatio filiorum Iſrael contra Moyſen & Aaron in ſolitudine: Dixeruntq; ad eos filij Iſrael: Vtinam mortui eſſemus per manum domini in terra Aegypti, quãdo ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate. Cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, ut occideretis omnem multitudinem fame: Dixit autẽ dominus ad Moyſen: Ecce ego pluam uobis panes de cœlo, & cætera. Tentatio fuit hæc non fidelium, ſed infidelium, non quia panem petierunt, ſed quia male & abſq; fide petierunt. Hinc eſt illud, ſaluo ſacratiore intellectu, & tentauerunt deum in cordibus ſuis, ut peterent eſcas animabus ſuis, & male locuti ſunt de deo: Dixerũt: Nunquid poterit deus parare mẽſam in deſerto? Nunquid panem poterit dare aut parare menſam populo ſuo? Quia fic tentauerunt, iccirco tentati ſunt in eo ipſo, in quo tentauerũt. Cum enim dixiſſet dominus: Ecce ego pluam uobis panes de cœlo, egrediatur populus & colligat quæ ſufficiant per ſingulos dies, ſubiunxit atque ait: Vt tentem eum, utrum ambulet in lege mea an non. Die autẽ ſexta parent quod inferant, & ſit duplum quàm colligere ſolebant per ſingulos dies. Quod cum feciſſent, duobus modis comprobatum eſt quod in lege dei non ambularent, quia cum dictum eſſet eis, nullus relinquat ex eo in mane, non audierunt, ſed dimiſerunt quidam ex eis uſque mane & ſcatere cœpit uermibus atq; cõputruit. Item cum dictum eſſet eis, ſabbatum domini eſt, iccirco nõ inuenietur, nihilominus ingreſſi ſunt ut colligerent, & non inuenerũt. Dixit autem dominus: Vſq; quo non uultis cuſtodire mandata mea, & legem meam? ¶ Sic inſipiens populus ille per hoc uitium, ſcilicet per gulæ intemperantiam deliquit, & ſi recte conſideres, peſtis iſta, ſcilicet uitium gulæ, permaxima eſt uexatio generis humani, ex qua ſuboriuntur plurima ſæua atque mortifera uitia carnis, & hæc iniquitas accidit ex radice peccati, quo primus homo, de quo ſupra dictum eſt, uetitũ lignum momordit. Quomodo iſte puer Iſrael noſtrum hoc uitiũ in ſemetipſo puniuit & emendauit? Primum quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, & deinde cum eſuriret, comedere noluit ad ſuggeſtionem tentatoris. Quadraginta, inquam, diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, & ulterius ſiue diutius ieiunando illum affligi, nimię fuiſſet ſeueritatis. Dicit enim ſacra lex, cui per omnia deus homo factus obedire dignatus eſt: Sin autem iudices eum, qui peccauit, dignum uiderint plagis, proſternent & coram ſe facient uerberari. Pro menſura peccati erit & plagarum modus, ita dumtaxat ut quadragenarium numerum non excedat, ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Vnus idemq; puer iſte ſæpedictus, ſcilicet Chriſtus, & iudex erat & quaſi reus, & coram iudicãte diuinitate ſibimet inſita uera humanitas eius proſtrata, ieiuniorum plagis uerberabatur, non quia peccauerat, ſed quia peccata gulæ noſtrę ſuper ſe ſuſceperat. Vlterius non debebat extendi ieiunium, quia, ſicut iam dictum eſt, ſacra iubebat lex, ut plagarum modus quadragenarium non excederet numerum. ¶ Itaq; humilitatem flagellati iam debuit gloria ſequi, non gloria inanis, ſed gloria uera, gloria dei. Inanis gloria fuiſſet, ſi ſecundum ſuggeſtionem tẽtatoris feciſſet, dicẽtis: Si filius dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Forte enim putas, quia gloriam ſuam manifeſtauiſſet, ſi ad eius dictum lapides facti fuiſſent panes, ſicut in eo gloriam ſuam poſtmodum manifeſtauit, quod ad eius nutum aqua in uinum conuerſa eſt: ſed nõ ita eſt. Vbi enim hoc fecit initium ſignorum, & ſic manifeſtauit gloriam ſuam, nõ gloria fuit inanis, ſed gloria cum fructu, quem uidelicet fructum protinus euangeliſta præſentat dicens, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Nunquid crederet in eum tentator inſidioſus, aduerſarius antiquus, ſi lapides conuertiſſet in panes? Dicit aliquis: Nobis ad fidem uel ad cognoſcendã dei gloriam profuiſſet, qui legeremus ſi ita factum fuiſſet. Imò magis hoc nobis ad gloriã dei prodeſt quod legimus, quia teſtimonium ſuæ diuinitatis dei filius diabolo communicare dedignatus

Oſeæ 11

Tres tentatiões Chri, contra tres tẽtationes in deſerto.

Exodi 16

Pſal. 77

Exodi 16

Vitiũ gulæ ſęua peſtis.

Cur nõ ultra quadraginta dies Chriſtus ieiunauit.

Deut. 25

Gloria Chri uera, non inanis.

Iohan. 2

gnatus,hoc potius respõdit. ⌊Scriptum est: Non in solo pane uiuit homo,sed in omni uerbo quod procedit de ore dei. ⌋Et remoto diabolo à participatione,siue præsentia refectionis,ac cesserunt angeli & ministrabant ei.Scriptum est autẽ taliter hoc in libro Deuteronomij. Adduxit te dominus deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te atq; tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo uersabantur, quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod egredietur ex ore dei. ¶Secunda tentatio fuit afflictio sitis & penuria aquæ, de qua sic scriptum est: Igitur profecta omnis multitudo filiorũ Israël de deserto Syn per mansiones suas,iuxta sermonem domini,castrametata est in Raphidim.Vbi nõ erat aqua ad bibẽdum populo. Qui iurgatus contra Moysen ait: Da nobis aquam ut bibamus,& cætera,usq;, & uocauit nomen loci illius tentatio propter iurgiũ filiorũ Israël, & quia tentauerunt dominum dicentes,est ne dominus in nobis, an non? Ita miro modo populus & tentabat & tentabatur,& iccirco quia tentabat,iusto iudicio tentabatur. Nam quod populum tentaret dominus,Moyses loco supradicto testatur,ut affligeret te, inquiens,atq; tentaret dominus deus tuus & nota fierent,quæ in tuo animo uersabantur. Quod autem ibi quoq; populus dominum tentauerit,hoc dicto satis innuit,& uocauit nomen loci illius tẽtatio,quia tentauerunt dominum dicentes,est ne dominus in nobis, an non? Super hac re,id est, super penuria aquæ,non tantum semel, uerum etiam & alia uice tentauit & tentatus est & in illam tentationem Moyses quoq; & Aaron inciderunt,ita ut dicerẽt: Audite rebelles & increduli: Num de petra hac uobis aquam poterimus eẽcere? Dixitq; dominus ad eos: Quia non credidistis mihi,ut sanctificaretis me, coram filijs Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Hoc fuit curiositatis uitiũ, quia tentauerunt dominum dicentes, est ne dominus in nobis,an non. ¶Quomodo hic sæpedictus puer Israël super hoc uitio tentatus est. ⌊Assumpsit eũ diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius dei es, mitte te deorsum: Scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te,& in manibus tollent te,ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus: Scriptum est: Non tentabis dominum deum tuum. ⌋Hoc itidem sicut & primum responsum,scriptum est in libro Deuteronomij: Non tentabis, ait Moyses,dominum deum tuum, statimq; subiungit, sicut tentasti in loco tentationis: qui uidelicet locus non alius intelligendus est, nisi ille, iam dictus, de quo ait, & uocauit nomen loci illius tentatio, quia tentauerunt dominum dicentes,est ne dominus in nobis,an non? ¶Sane quod hic dicit,scriptum est: Non tentabis dominũ deum tuum,& postmodum, scriptũ est,ait, dominũ deum tuum adorabis,& illi soli seruies,non sic accipiendum est,tanq; ipse diabolũ corrigere uoluerit,& sic eum docere, ac si diceret: O diabole,noli me tẽtare dominũ deum tuum,quia scriptura tibi cõtradicit,& ab hoc te cõpescere intendit,tu mihi dicis: Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me,sed tu potius me dominũ deum tuum adorare debes,quia scriptura dicet tibi: Dominũ deum tuum adorabis,& illi soli seruies. Hoc uel suspicari nimis absurdũ est: Nunquid enim deus aut dei filius, diaboli deus aut dominus uocari dignatur? Absit hoc: Magnæ nanq; est gratiæ, dominũ deum creatorem omniũ uelle cuiuspiam uocari deum. Hinc Apostolus cum de fide patrum multa fuisset prẽclara locutus: fide,inquiens,qui uocatur Abraham obediuit in locum exire,quem accepturus erat in hæreditatem,& exijt nesciens quo iret,&c. Interea sic intulit: Ideo non confunditur deus uocari eorum deus,parauit eĩm illis ciuitatem. Si nec diaboli cõfunditur uocari deus aut dominus,quæ gratia uel quæ beatitudo resonat in hoc dicto de patribus,ideo non confunditur deus,uocari eorum deus? Cum igitur dicit diabolo,scriptum est,dominũ deum tuum adorabis,& illi soli seruies,cum,inquã,dicit,scriptum est,subaudiendũ est homini,quia reuera non diabolo,sed homini scriptũ est,quicquid loquit aut præcipit lex. Est ergo sensus: Nec ego homo,nec quisquam alius homo,tibi aurem præbere debet, ut dominũ deum suum tentet, siue ut cadens o diabole te adoret, sed audire debet uocem scripturæ dicentis,non tentabis,& solum dominũ deum tuum adorabis. ¶Tertia tentatio fuit illius populi,qui quoniã tentauerunt, iure debebat tentari, ubi Aaron quoq; tentationẽ incidit, ut contra hoc dictum legis faceret: Dominũ deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Nam sicut puer aliquando uoluntati suæ dimittitur, ut remoto magistro siue pædagogo pareat ex occasione licentiæ, quale sit studium eius: ita dimissus sibi est idem populus,ascendente Moyse in montem,ubi & fuit quadraginta diebus & quadraginta noctibus,& non fuerat præfinitum quando foret reuersurus: Tunc illud cõtigit quod scriptura refert: Videns autem populus,quod moram faceret descendendi de mõte Moyses,congregatus aduersus Aaron ait: Surge,fac nobis deos qui nos præcedant. Moysi enim huic uiro qui nos eduxit de terra Aegypti,ignoramus quid acciderit. Tũc reuera populus cecidit,& in forma uituli diabolum adorauit,& quis non audiuit,quis legendo admirari non potuit, quàm pertinax, quàm pronus in illo tali casu suo semper fuerit. Sed uenit hic alter Israël,qui legem solus impleret,qui cuncta faceret præcepta iustitiæ quæ præcepit lex. ¶Vnde notandum,quia cuncta,quibus tentatorem relidit, testimonia tantum de Deutero-

Deut.8

Tentatio secunda in siti. Exodi 17

Numer.20

Deut.6 Exodi 17

Deus nõ debet dici deus aut dñs diaboli.

Hebræo.11

Tertia tẽtatio in uitulo conflatili. Deut.6

Exodi 32

Cur Chr̃s

Solũ ex Deuteronomio hic allegauit.

nomio ſumit, quod uidelicet Deuteronomium quod dicitur hoc eſt, id eſt, ſecunda lex, ſicut & ipſe alter ſiue ſecundus Iſrael dicitur & eſt, iuxta illud propheticum (cuius & hic euãgeliſta meminit, & nos in locis ſuis tractauimus) teſtimonium, quia puer Iſrael eſt, & ego dilexi eum, & ex Aegypto uocaui filium meum. Ergo iſte alter ſiue ſecundus eſt Iſrael, poſt illum

Oſeę 11

Iſraelem patrem duodecim tribuum, qui primitus in Aegyptum deſcẽdit, & * multitudinem

Addo * poſt.

Iſraeliticam quæ inde aſcendit: & hæc ſecunda lex huic maxime poſita eſt. Nam illi præuaricatori populo Iſrael poſita eſt lex ceremoniarum carnalium, quarum circa ritum cæteri uerſantur Moyſi libri. In iſto libro Deuteronomij, id eſt, ſecundæ legis, ferè nihil de ceremonijs

Deut. 10

agitur, ſed cuncta ſunt præcepta iuſtitiæ, præcepta charitatis: & cuncta ferè ad perſonam numeri ſingularis familiariter dicuntur, ea quæ ſpiritualia continent myſteria uitæ & ſalutis, & ſic Iſrael compellatur quaſi unus homo, quia hic uere futurus erat unus homo, qui fideliter et perfecte cũcta perſolueret, quęcunq; deo debebat homo, & hic eſt uerus Iſrael uere directus cũ deo. Exempli gratia: Et nũc Iſrael quid dominus deus tuus petit à te, niſi ut timeas dominum deum tuũ, & ambules in uijs eius, & diligas eum, ac ſeruias domino deo tuo, in toto corde tuo, & in tota anima tua, cuſtodias q; mandata domini, & ceremonias eius quas ego hodie præcipio, ut bene ſit tibi. Hæc & his ſimilia, quæ tam familiariter & ſic dicuntur quaſi uni, iſte unus bene audiuit, & bene impleuit: eaſdemq; tentationes, in quibus ille prior Iſrael, id eſt, populus Iſrael, pro parte reproborum inuentus eſt infidelis, & etiam pro parte electorum repertus eſt uix parumper fidelis: eaſdem, inquam, iſte ſuſtinens, inuentus eſt fidelis, ſic præſens teſtatur locus euangelij, unde & completa eſt illi fides conuentionis, quam innuẽs, cum dixiſſet, ut cuſtodias quæ ego hodie præcipio, protinus addidit, ut bene ſit tibi. ¶ Porrò illa

Quæſtio.

oſtenſio diaboli qualis putas extitit? Qualiter omnia regna mundi & gloriam eorum homini diabolus ſimul oſtendere potuit, &, ut ait Lucas, in momento temporis? Neque enim natura rerum ſiue oculorum hoc admittit, ut de monte quolibet, quantumuis excelſo, cuncta terræ regna regnorumq; omniũ gloria ſimul & in momento poſſit ab homine perſpici. Ni-

Gregorius in Dialog. lib. 2. ca. 35.

hil tale uſpiam ſacra ſcriptura geſtum meminit, quin quod beatus papa Gregorius de uno uitæ uenerabilis uiro, nomine & gratia Benedicto, refert, quia dum quieſcentibus fratribus inſtans uigilijs nocturnæ orationis tempora perueniſſet, ad feneſtram ſtans & omnipotentem dominum deprecans, ſubito uidit fuſam lucem deſuper cunctas noctis tenebras effugaſſe, tantoq; ſplendore clareſcere, ut diem uinceret lux illa, quæ inter tenebras radiaſſet. Mira autem ualde res in hac ſpeculatione ſecuta eſt, quia ſicut poſt ipſe narrauit, omnis etiam mundus, uelut ſub uno ſolis radio collectus, ante oculos eius adductus eſt. Verum illa res admirationem habet aliã, quia (ſicut iam dictũ eſt) animæ uidenti creatorem anguſta eſt omnis creatura, & quod ante illius ſancti oculos collectus fuiſſe mundus dicitur, hoc egit cum homine omnipotens deus, & non cœlum & terra contracta eſt, ſed uidentis animus dilatatus eſt, qui in deo raptus, uidere ſine difficultate potuit omne quod infra deum eſt. Cum hæc dicit, addens etiam hæc, in illa ergo luce, quæ exterioribus oculis fulſit, lux interior in mente fuit quę uidentis animum, quia ad ſuperiora rapuit, ei quàm anguſta eſſent omnia inferiora monſtrauit, cum, inquam, hæc dicit, palàm aſtruit, quia proſpectus ille mentis magis quàm oculorum fuit. Illud mirantes ueneramur, quod egit cum homine omnipotens deus: de iſto uero quid dicemus, quod circa hominem deum dei filium tentator egit diabolus? Si qua nobis ſcriptura narraret ſimiliter eum feciſſe circa quemlibet hominum, ut in momento temporis mundum illi oſtenderet uniuerſum, non dubitaremus dicere, oſtenſionem ſpiritualis nequitiæ uiſumq; fuiſſe phantaſticum. Nunquid & hunc hominem, quem explorabat utrum eſſet filius dei, per ſuas phantaſias diabolus eſt auſus aggredi? Animus fidelis hoc uel cogitare per-

Reſponſio.

horreſcit. ¶ Sed ne abhorreſcas, quia quanto maior tentatoris iniuria, tanto glorioſior uictoris patientia. Confer phantaſias eiuſmodi cum phantaſijs quas patimur, quoties tentamur de

1. Iohan. 2

omni quod in mundo eſt, ex concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ. Quotus quiſque noſtrum eſt, qui non in tentatione qualicunque concupiſcentiæ lenocinio mulceatur, forte etiam inuitus? Nec mirum, nam nos phantaſias intus patimur, eiuſmodi autem phantaſiæ, quę deforis ueniunt uel foris fiunt, aliquando non ſolum non delectant, uerum etiam ſenſibus corporis moleſtę ſunt: & ſi à tẽtatore huic filio hominis adductę ſunt,

Hebræo. 4

indubitanter abſque peccato eius, & acceſſerunt & receſſerunt, ut dicas cum Apoſtolo, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. ⌊ Cum autẽ audiſſet Ieſus, quod Iohãnes traditus eſſet, receſſit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, uenit & habitauit in Capharnaum maritimam in finibus Zabulon & Neptalim, ut adimpleretur quod dictum eſt

Eſaiæ 9

per Eſaiam prophetam: Terra Zabulon & terra Neptalim, uia maris trans Iordanẽ Galilææ gentium: Populus qui ſedebat in tenebris, uidit lucem magnam, & ſedẽtibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Exinde cœpit Ieſus prædicare & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. ⌋ Quandiu Iohannes prædicauit, nequaquam Ieſus

publicæ

publicæ prædicationis officiũ ſubijt, ſed poſtquam in traditione eius clauſum eſt os prophetarum & legis, omnes enim prophetæ & lex uſq; ad Iohannem prophetauerunt, tunc demũ id quod prophetatum fuerat ſucceſſit, id eſt, euangelium Chriſti effulſit. Fecerat quidem aliqua, iamq; habebat diſcipulos, & docebat eos, ſicut euangeliſta Iohannes latius meminit, feceratq; ſigna multa coram diſcipulis ſuis, quorum fuit initium, quod aquas in uinum uertit, & de quibus idem euangeliſta dicit, quia cum eſſet Hieroſolymis in paſcha, in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, ex quibus Nicodemus, nemo enim, inquit, poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit deus cum eo: & nondum miſſus fuerat in carcerem Iohannes, ſed (ſicut iam dictum eſt) nequaquam publicum prædicandi officium ſubierat, neq; ipſos diſcipulos, qui ad eum uenire & audire cœperant, ad hoc uocauerat, ut relictis omnibus ipſum ſequerentur. Ab eo præſens euangeliſta narrationem ſuam inchoat, quod in Galilæam Ieſus ſeceſſit, prætermittens, cum autem audiſſet, quod Iohannes traditus eſſet. Præter ſenſum ſupra dictum, hoc etiam in hac temporis deſignatione conſiderandum eſt, quod exemplo ſuo docuit, ſicut per apoſtolum ſuum dicturus erat, nemini dandam ullam eſſe offenſionem, quia uidelicet offendebantur qui offendi uolebant, ſcilicet maxime phariſæi, qui ſpernebant conſilium dei, non baptizati baptiſmo Iohannis, & hoc optabant exiſtimari, quod inter Ieſum & Iohannem, & inter diſcipulos eorum per contentionem & per inanem gloriam fieret aliquid. Hinc eſt illud apud euangeliſtam Iohannem: Facta eſt ergo quæſtio ex diſcipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione, & uenerunt ad Iohannem, & dixerunt ei: Rabi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Item poſt aliqua: Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Iohannes: quanq̃ Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Vtrunq; ergo rationabiliter obſeruatum eſt in eo, quod non niſi poſtquam Iohannes traditus eſt prædicare cœpit Ieſus, ſcilicet ut & ordinate legi & prophetis, quorum Iohannes finis erat, euangelium ſuccederet, & inquantum fieri poterat, quod ex ipſo erat, nemini ullam offenſionem daret. ¶ Quæ autem cauſa fuerit, ut ſecedens in Galilæam tam cito relicta ciuitate Nazareth, ueniret & habitaret in Capharnaum, Lucas manifeſtius enarrat. Dicebant enim illi: Nonne hic eſt filius Ioſeph & repleti ſunt, ait, omnes in ſynagoga ira, & ſurrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt eum uſq; ad ſupercilium montis, ſupra quem ciuitas illorũ erat ædificata, ut præcipitarent illum. Ipſe autem tranſiens per mediũ illorũ ibat, & deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat. Hoc ita factum eſt, ut adimpleretur, ait, qd dictum eſt per Eſaiam prophetam. Terra Zabulon & terra Neptalim, & cætera. Hoc taliter per prophetam dictum eſt: Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon & terra Neptalim, & nouiſſimo aggrauata eſt uia maris trans Iordanem. ¶ Quid eſt quod ſumptum teſtimonium non ad integrum ſcripſit. Duas nanq; omiſit partes præcipuas, primo tempore alleuiata eſt, & nouiſſimo aggrauata eſt. Quid, inquam, eſt, quod iſtas partes omiſit? Videlicet, quia nõ erat hoc in intentione, ſeu uoluntate prædicantis & euangelizantis, ut primo tempore alleuiata terra illa, nouiſſimo aggrauaretur, id eſt, ut præſentis domini prædicatione, & miraculis illuſtrata Iudæa, tandẽ aſſumpti in cœlum euangeliũ repelleret, & uitæ æternę indignã ſe iudicaret. Futurũ quidem erat, & iccirco Eſaias, reuelante ſpiritu prophetico, prędixerat, quia ſic futurum erat: ueruntamen nõ ea dominus intentione illud prædicare cœpit, ut nouiſſimo tempore, id eſt, cõſummatis omnibus ſalutis noſtræ ſacramentis, Iudæa cor ſuum aggrauaret ac repelleret uerbum fidei. Teſtes ſunt illæ lachrymæ, teſtis illa lamentatio uidentis ciuitatem, & flentis ſuper eam, quia uolũtatis eius non fuit, quod illa taliter cor ſuum aggrauauit, quod tẽpus uiſitationis ſuæ cognoſcere noluit. Hoc ſolum erat in intentione prædicantis, illumina re, ut Zacharias quoq; cecinit, his qui ſedebant in tenebris & in umbra mortis, ad dirigẽdos pedes noſtros in uiam pacis. Recte igitur prouidus euangeliſta ſolum hoc in intentione eius fuiſſe ſignificauit, dicendo, ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam, & cætera. ¶ Terram Zabulon & Neptalim, uiam maris trans Iordanem propheticus ſpiritus opportune in tanta re declamauit, quia uidelicet nõnihil pertinuit ad fœlicitatem nuntij tam boni, nominare locũ, unde primo auditum fuerit, quod omnes ſancti tanta expectabant attentione, quantam infinuare contendit in eodem propheta mirabilis eloquentia ſanctæ ſapientiæ, dicendo: Et eleuate ſignum ad populos, ecce dominus auditum fecit ab extremis terræ. Puta, uel ipſum Iohannem, qui tunc traditus erat mox, ut poſtmodũ decollatus eſt, ad inferos properando ſignum eleuaſſe ad omnes ſanctos, qui hunc expectabant ab origine mundi in tenebris & in umbra mortis, & dixiſſe: Ecce dominus auditũ fecit à terra Zabulon, & à terra Neptalim, & à uia maris trans Iordanem Galilææ, id eſt, ſecus mare Galilææ. ¶ Sicut alio iam loco dictum eſt, non ſolum illud tantillum, quod euangeliſta de propheticis præſcribit teſtimonijs, reſpicere debet lector ſtudioſus, ſiue auditor attentus, uerumetiam illa, quæ aſſumptis adhærent capitulis, quę præcedunt ſiue quę ſequuntur: uelut ſi domui, quę forte per induſtriam

Chriſs ante carcerẽ Iohannis nõ prędicauit publice. Matth. 11 Iohan. 2. 3

2. Cor. 6

Lucæ 7

Iohan. 3

Iohan. 4

Lucæ 4 Cur Ieſus potius ī Capharnaum q̃ in Nazareth habitauit.

Eſaiæ 9

Quæſtio.

Reſpõſio.

Actor. 13

Lucæ 19

Lucæ 1

Terra Zabulon & terra Neptalim. Eſaiæ 62

Teſtimonia euãgelij amplificãda ſunt.

ſtriam abſque feneſtris ſubobſcura facta eſt, lucerna intromiſſa uidere debeas qualis ſit intus, qualis ſit ſitus in medio uel in circuitu eius, & quidem ſicut euangeliſtæ, quoniam breuitate opus erat, amplitudinem teſtimoniorum uel ſcribere non uacauit, ita & nobis, quia forte faſtidioſum fieret opus, non uacat cuncta proſequi, quæ ipſe breui ſignificatione illuſtrauit: ueruntamen in aliqua parte eorum, libet hic aliquantiſper immorari. Præmiſſo, populus qui
Eſaiæ 9 ambulabat in tenebris, uidit lucem magnã, ſubinde idem propheta inter cætera dicit: Iugum enim oneris eius & uirgam humeri eius & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in die Madian. Paruulus enim natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Onus ſiue iugum oneris eius, ſcilicet populi qui ambulabat uel ſedebat in tenebris, peccatum erat, uirga humeri eius, peccati
Addo * pœna ſeu reatus, aut ſimile quid. erat, * exactor eius diabolus erat: ſceptrum exactoris illius, ius uel principatus mortis erat. Quomodo hæc domine ſuperaſti? Nimirum nouo genere prælij, ſicut in die Madian, id eſt, ſecundum myſticam ſimilitudinem prælij, quo, ſicut habemus in libro Iudicum, dux Gedeon
Iudic. 7 cum trecentis uiris ſuperauit Madian: Non enim ſic in illo die pugnatum eſt, ſicut ante uel poſt pugnauerunt cęteri duces, iudices & reges Iſraël: ſed diuiſis trecentis uiris in partes tres, dedit tubas in manibus eorum, lagenasq; uacuas ac lampades in medio lagenarũ. Cumque per gyrum caſtrorum in tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus lampades, & dextris ſonantes tubas, clamauerunt q;, gladius domini & Gedeonis. Omnia itaque caſtra turbata ſunt, immiſit dominus gladium in omnibus caſtris, & mutua
Ante natũ Chriſtũ ferro pugnare licuit, nũc nõ ita. ſe cæde truncabant. Prędixerat autem eis Gedeon. Quod me facere uideritis, hoc facite. ¶ Secundum ſimilitudinem illius prælij pugnare debere à tempore euangelicæ prędicationis, & regnum exactoris diaboli ſuperandum eſſe propheta prædixit. Quam ob cauſam? Paruulus enim, inquit, natus eſt nobis: Filius datus eſt nobis. Antequam paruulus iſte naſceretur nobis, antequam filius iſte daretur nobis, non ſolum licitum, uerũ etiam laudabile erat, regibus, ſacerdotibus, prophetis, patriarchis, ferro dimicare & ſanguine præliari, ſicut fecit Dauid, ſicut fecerũt inſignes Machabæi contra gentes quæ contendebant exterminium facere Iſraeliticæ gentis, agente ſpiritu diabolo, ut exinaniretur uerbũ promiſſionis, ut nõ eſſet unde paruulus iſte naſceretur nobis, ſicut patribus primo q; fideli Abrahæ fidelis deus repromiſit.
Gene. 22 At nunc, quoniam paruulus iam natus eſt nobis, quoniam filius datus eſt nobis, paruulus ſiue filius admirabilis, conſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis, quid opus eſt materialibus armis? Quid periculi eſt, in hoc, ſi extirpetur arbor, quoniã fructus omnis aſſumptus eſt, & tuto repoſitus loco? Mutetur modus prælij & pugnetur ſicut pugnatũ eſt in die-
Quid lagenæ & tubę myſtice. bus Madian. ¶ Sint lampades in lagenis fragilibus, in uaſis fictilibus, id eſt, dona gratiarum cœleſtium in corporum mortalium membris corruptibilibus, ſint & tubę uerbi dei, quarum ſonitu hoſtes uiſibiles & inuiſibiles terreantur. Lagenæ in ſiniſtris, tubæ habeantur in manibus dextris, id eſt, in minore corpora, in maiore uerbum dei prędicandum habeatur, cura uel
Lege * flãmabunt. Iudic. 7 diligentia. Quid ſi corporum fragiles hydriæ cõfringantur? Nimirum tunc amplius * flammabit miraculorum clariſſima luce, & martyres pretioſa morte coronati, exinde fortius prę-
Iohan. 15 liabuntur. Fecit hoc primus ille Gedeon ſecundum literam, & quod me facere uideritis, ait, hoc facite: fecit hoc primus iſte filius hominis ſecundum ſpiritum & hoc eſt, ait, præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos, maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quoniam ergo ſic pugnandum erat, quoniam materialis gladius iam neceſſarius non erat, uideamus quales ſibi milites, ſiue militiæ duces elegit. ¶ Ambulans iuxta mare Galilææ, uidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, erant enim piſcatores, & ait illis: Venite poſt me, & faciam uos fieri piſcatores hominum. At illi continuo relictis retibus, ſecuti ſunt eum: & procedens inde, uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Iohannem fratrem eius in naui, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, & uocauit eos. Illi autem ſtatim relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum. ¶ Sicut ſol uiſu ſuo ſpecularia non ſolum uidet, uerum etiam ſuam in illis imaginem format, & imago eius ex ipſis relucet: ita quo-
Simplicitas primorũ apoſtolorum. dammodo uerus iſte ſol uidit Petrum & Andream, Iacobum & Iohannem, ſimplices & tenebrarum partem nullam habentes, & iccirco lux ab eis comprehenſa eſt, imago ueræ huius lucis in eorum cordibus per fidem formata eſt. Iſta uirtus tenebrarum non fuit ad comprehendendum, ſed obtuſa corda gerentes, repulerunt. Exempli gratia, ita ut dicerent: Vnde huic
Matth. 13 hæc omnia? & quæ eſt ſapientia quę data eſt illi, & uirtutes quę per manus eius efficiuntur? Nonne iſte eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi & Ioſeph & Iudæ & Simonis, & non po-
Marci 6 terat, ait euangeliſta Marcus, ibi uirtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit, & mirabatur propter incredulitatem illorum. Et quales iſtos inuenit, aut uidit, quorum cordis puritatem, & lucidam fidem penetrauit? Mittentes rete in mare, uidit
Quæſtio. eos, ſiue retia ſua reficientes, erant enim piſcatores. ¶ Quare autem pauperes potius quàm
Roma. 8 diuites deus elegit? Imò quos elegit ante conſtitutionem mundi, quos præſciuit & prędeſtinauit

ſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, quos uocare, iuſtificare & magnificare propoſuerat, quare pauperes in hoc mundo naſci uel fieri uoluit? Nimirum propter eruditionē ipſorum, quia uidelicet conſcientia paupertatis grande eſt inſtrumentum, & ualens documentū, ut creatura teneat uel cognoſcat id, quod coram creatore perpulchrum & ualde iuſtum eſt, ſcilicet ordinem ſuum. Quem uel qualē ordinem ſuum? Profecto illum, quem Apoſtolus magno clamore, grandi exclamatione, nobis intimare nititur dicens: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit ei, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum: Amen. ¶ Iſte eſt ordo legitimus, ordo neceſſarius, ut creatori creatura ſubijciatur, ſciendo & confitendo, quia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, quęcunq; bona beatus homo uel ſanctus habet angelus, & ad huius ſanctę rei cognitionem ſiue commonitionē multum ualet, ut iam dictum eſt, memoria retentus priſcæ paupertatis caminus, de quali & filij Iſrael uocati ſunt, & in quali Petrus & cæteri apoſtoli homines ſine literis & idiotæ, & præterea cenſu pauperes inuenti ſunt. Quid multa? Nimirum quanto plura ſancti dona dei percepturi erant, tanto maioris cōſcientia paupertatis indiguerunt, ut eadem dona portarēt ſtabiles & firmi, fundati in ſpiritu humilitatis. ¶ Nam domini ſunt cardines terræ, pro quo in Hebræo ſcriptū eſt, ut ait beatus Hieronymus, afflicti terræ, & poſuit ſuper eos orbem. Afflictio hæc humilitas eſt, quæ ad portandum orbem conſtantes eos facit & fortes. Denicq; quod facit in corporibus, ſiue rebus corporalibus, ut aliud tardius, aliud citius moueatur, flante uēto ſeu mouente manu: hoc facit in mentibus humilitatis uirtus, ut ſuccedentibus proſperis ſpiritualibus, non extollatur animus, priſtinę paupertatis ſeu cuiuslibet infelicitatis ſibi conſcius. Orbis, quem ſuper huiuſmodi afflictos dominus poſuit, eccleſia ipſius eſt, quam illis regendā commiſit. Hinc eſt illud quod huic Simoni Petro dixit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, ſuper petram fidei, quam cōfeſſus eſt Petrus, eccleſiam ſuam ædificauit, eamq; regendam illi cæterisq; apoſtolis, eorumq; ſimilibus commiſit. ¶ Quid tandem de mutatione nominis dicemus, quam, ut ſupra iam dictum eſt, & alius euangeliſta ſcripſit manifeſtius, & iſte non omnino tacuit, dicendo, Simonem qui uocatur Petrus. Quæ cauſa uel ratio fuit mutationis huius? Nunquid enim otioſe, id eſt, ſiue cauſa, ſine ratione mutaret uocabulum hominis ſapientia dei Ieſus Chriſtus? Dum de uno quærimus, alterius quoque recordemur. Qui enim dixit huic, tu es Simon filius Iohanna, tu uocaberis Cęphas, quod interpretatur Petrus, ipſe idem quondam dixerat cuidam alteri: Quod nomē eſt tibi? Illo reſpondente Iacob, ait ille: Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomē tuum, ſed Iſrael. Præter duos iſtos, quorum alter in ueteri, alter in nouo teſtamento notiſſimus eſt, alios in ſanctis nō inuenimus ſcripturis, quorum deus uocabula commutauerit: licet quibuſdam poſuerit, ut Iſaac: alijs adauxerit uel minuerit, ut Abram, & Sarai, hunc Abraham & illam uocando Saram. ¶ Quæ igitur cauſa uel ratio fuit, in iſtis mutandorum nominum? Arbitrari licet, quod in ambobus mutationis nominum cauſa fuerit, inſtans mutatio rerum. In illo prio re, cui dictum eſt, nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael, mutandarum ſententia rerum fuit hæc. Quoniam ſi contra deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Nam contra homines præualere, quid aliud eſt, quàm homines interficere? Extunc genus Iacob ſiue Iſrael non ſolummodo permiſſum uerum etiam præceptū habuit peccatores occidere, & in primis Chananæos, quos iuſte terra debuit euomere. Exempli gratia: Vade, inquit dominus ad Saul, & percute Amalech, & demolire uniuerſa eius: Non parcas ei, ſed interfice à uiro uſque ad mulierem, & paruulum atque lactantem: Hoc non tantummodo permiſſum, uerum etiam uſque adeo fuit prȩceptum, ut cum ille peperciſſet, diceret dominus ad Samuel: Pœnitet me, quòd cōſtituerim Saul regem, quia dereliquit me, & uerba mea opere non impleuit. Ab initio autem non ita fuit, ſed omnis qui occiderit Cain, ait idem dominus, ſeptuplum punietur. Quomodo reſpondit dominus dicentibus ſibi, quid ergo Moyſes mandauit, dare libellum repudij, & dimittere uxorem: fere ſimiliter reſpondendum eſt, ſi quæras, quid dominus homines mandauit interfici, dicendo, quanto magis contra homines præualebis? Reſpondens ait: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis ueſtri permiſit uobis dimittere uxores ueſtras. Ab initio autem non ſic fuit. Dico autem uobis, quia quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationē, & aliam duxerit, mœchatur. ¶ In iſto poſteriore mutandarum ſententia rerum hæc eſt: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Exemerat eñ gladium ſuum & percutiens ſeruum principis ſacerdotum, amputauit auriculam eius. Si ergo quæras, ut iam dictum eſt, quid dominus mādauit, peccatores interfici: & quid dixit, quāto magis contra homines præualebis: fere ſimiliter reſpondendum eſt, ut de libello repudij, quoniam dominus ad duritiam cordis hoc mandauit fieri, ab initio autem non ſic fuit. Quoꝛ ad duritiam cordis? Nimirum hominum talium, quales fuerunt Amalechitæ, ſiue Chananęi,

Reſponſio

Roma. 11

In omnibus nos humiliari oportet.

1. Reg. 8 Cardines terræ apoſtoli.

Matth. 16

Cur Petro mutatum nomen.

Iohan. 1 Gene. 32

Cur Iacob dictus eſt Iſrael.

Leuit. 20 1. Reg. 15

Gene. 4 Matth. 19

Vſus gladij cur apoſtolis prohibitus. Matth. 26

& cæteri, quos diabolus cor obdurauit, ut non ſolum ſeruirent creaturæ potius quàm creatori, uerum etiam unicum cultorem creatoris populum Iſrael conarentur omnibus modis aut facere conformem ſibi, aut omnino extirpare radicem gentis eiuſdem, ut non eſſet unde
Gene.32 cõpleretur benedictio, quã deus Abrahæ repromiſit, quamq; exigebat ille Iacob, dicendo, non dimittam te, niſi benedixeris mihi: & audiuit, quoniam contra homines prævalebis. Propter eiuſmodi duritiam cordis mandauit dominus peccatores interfici, & qui hoc fecerunt, iudices Iſrael, & patriarcha Dauid, & præclari laudantur Machabæi. Ab initio autẽ non ſic fuit, ſed quicunque occiderit Cain, ſeptuplum punietur, ait dominus. Et nunc idem loquitur ad iſtum, cuius mutauerat uocabulum, ſignificans, ut iam dictum eſt, mutationem rerũ. Con-
Matth.26 uerte gladium tuum in locum ſuum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt, ſubauditur, niſi pœnitentiam egerint, & apud alium euangeliſtam, dicentibus apoſtolis, do-
Lucæ 22 mine, ecce gladij duo hic, dixit eis: Satis eſt. Item: Sinite uſque huc. Quod prudẽs auditor ſic intelligere debet, ac ſi diceret: Gladijs materialibus iam ſatis factum eſt, & in illis huc uſq; neceſſario pugnatum eſt, ob defenſionem carnis, de qua me Ieſum Chriſtum oportebat naſci
Iudicum 7 iam finite gladios eiuſmodi, & pugnate nouo genere prelij, ſicut pugnatũ eſt in die Madiã, id eſt, ſicut ſignificatum eſt illic, ubi Gedeon ſuperauit Madian. De illo prælio iam ſuperius dictum eſt. ¶ Et circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, & prędicans euangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo, & abijt opinio eius in totam Syriã, & obtulerunt ei omnes male habẽtes, uarijs languoribus, & tormẽtis comprehenſos, & qui dæmonia habebant & lunaticos & paralyticos, & curauit eos, & ſecutę ſunt eum turbæ multæ de Galilæa & Decapoli & Hieroſolymis & Iudæa & trans Iordanẽ. ¶
Opera pietatis p columbã præfigurata. Opera huiuſmodi, opera pietatis, quorum hęc initia fuerunt, portendebat ſignum illud, ſiue ſignificatio præſentiæ ſpiritus ſancti, quæ ſuper eum apparuit, ſcilicet ſpecies columbæ, quæ nimirum auis naturaliter mitis eſt, & ſeptem habet inſignia pietatis, quæ numerare ſolent Phyſici, quia ſine felle eſt, & gemitum pro cantu habet, & in foraminibus petræ ſiue cauerna macerie nidificare ſolet, & nihil uiuum comedit, & grana candidiora eligit, & pullos alienos nutrit, & iuxta fluenta pleniſſima reſidens, inſidioſum præuidet atque effugit accipitrem. Omniũ pietatis operum, quæ per hæc ſeptem columbę naturalia bona ſignificãtur, initia fuerunt hæc, quæ hoc loco narrantur, ſeptem comprehenſa dictionibus: quæ ſunt, ſanare omnem languorem, & omnem infirmitatem, & omnes male habentes, uarijs languoribus & tormentis comprehenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos. ¶ Itidem, quod ſecutæ ſunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & Hieroſolymis, & Iudæa, & trans Iordanem, initium fuit populorum ſiue gentium multarũ, quæ habebant ad illum con-
Iſaiæ 55 currere, iuxta illud Eſaiæ: Et gentes, quæ te nõ nouerunt, ad te current, propter dominũ deum tuum, & ſanctum Iſrael, quia glorificauit te: Et in hoc initio finem uel conſummationem propoſiti ſui meditabatur incarnata ſapientia dei, unde adhuc plenius dicendum erit.

LIBRI TERTII FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER IIII.

Canticor.5 Studia Chriſti in ſcripturis, ut eas adimpleret.

ECCLESIA IN CANTICIS DILECTI SVI PVLchritudinem prædicans dicit inter cætera: Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Quid eſt hoc dicere, niſi quod ſtudia eius quàm diu in terra uiſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt, ſacræ ſemper intendebant ſcripturæ, ſicut in pſalmo primo prædictum fuerat, ſed in lege domini uolũtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Eiuſmodi ſtudia eius ſpiritum ſanctum decuit ita ſignificare, ut deſcenderet ſuper eum in ſpecie columbę, quia in eo requieuerunt omnes ſpirituales gratiæ, & anima eius apertis cunctarum gratiarum oculis, reſidebat iuxta fluenta pleniſſima, id eſt, cunctas cõtemplabatur, ut adimpleret ueritatis ſcripturas, quicquid de ipſo in lege Moyſi, & prophetis, & pſalmis ſcriptum fuerat: & quod cum magna reuerentia cogitandum nobis eſt, ſecundum diſpoſitionem rerum quas meditabatur, habitum uel actiones ſuas diſpo-
CAP.V. nebat exterius. Hinc eſt id quod poſt ea, quæ ſupra dicta ſunt cõtinuo ſequitur. ¶ Videns autem

tem turbas, aſcendit in montem: & cum ſedisſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius: & aperiẽs os ſuum, docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorũ. ¶ Futurum quippe erat, nec ipſum latebat, & hoc fine dubio meditabatur, imò & (ſicut quodã loco dixit) artabat uſq; dum perficeret, & ut aſcẽderet in cœlum, & ibi ſederet ad dexterã maieſtatis in excelſis, iuxta illud, Aſcendens in cœlũ, captiuam duxit captiuitatem ſiue illud, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Pulchre autem, qui aſcenſurus erat in altitudinem cœli, ipſe in montem, id eſt, excelſum terræ locum, aſcẽdit, quem uel Thabor uel quem libet alium in Galilæa mõtem excelſum oportet intelligi, quia poſt quam finiuit ſermones ſuos, ſtatim ſequitur, Cum autem introiſſet Capharnaum. In montem eiuſmodi, uidens turbas, aſcendit, quia futurum erat, ut uiſis turbis, aſcenderet (ſicut iam dictum eſt) in altitudinẽ cœli. ¶ Quid enim fecit hic tota uita ſua, niſi quòd uidit turbas? Vidit plane, uidit turbas generis humani, & non quomodocunq; uidit, ſed ita ut miſeriarum noſtrarũ caperet experimentum, iuxta illud, Quoniam ipſe cognouit figmẽtum noſtrum, id eſt, ipſe ſuſcepit & in ſemetipſo expertus eſt, quia fragile eſt mortale corpus noſtrum. Ita uidit, ut miſereretur: ita miſert⁹ eſt, ut miſerias noſtras conſolaretur, id eſt, beatitudinem ſalutis æternæ per paſſionem & mortẽ ſuam nobis operaretur. Hoc facto, iamq; ſedente eo ad dexteram patris, acceſſuri erant ad eum diſcipuli eius, uidelicet acceſſu mentis & profectu fidei, perſeuerando in ſpe promiſſi q̃d promiſerat eis, & expectando promiſſionem patris, quam audiſtis (inquit) per os meum &c. Pulchre igitur ſic factum, & ſic dictum eſt, & cum ſedisſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius. Itidem futurum erat, ut illic ſedens ad dexteram patris, magis ac magis aperiret illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas, uidelicet docendo illos omnem ueritatem per ſpiritum ſanctum, quẽ dedit illis ſicut promiſerat. Eius rei congrua ſignificatio eſt in eo, quod hic ait euangeliſta, Et aperiens os ſuum, docebat eos &c. Nunc iam literæ uel ſermonis huius ſeriem ingrediamur: ¶ Aperiens (inquit) os ſuum, docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Huiuſmodi locutio ſiue dictio, aperiens os ſuum, in ſecularibus literis pro uitio ducitur, & pleonaſmos, id eſt, adiectio uni⁹ uerbi ſuperuacua dicitur, ut illic, Sic ore locuta eſt. Neq; enim quiſquam loquitur niſi ore, nec aliter loqui poteſt, niſi aperiat os ſuum. Porro in ſacris literis, & maxime hic, nequaquam adiectio ſuperuacua eſt, ſed multum ad negotium pertinet, ſi illud os domini cogites, quod euangeliſtam diuinũ attẽdiſſe decet. Quod eſt illud os domini, niſi ſcripturæ per quas nobis loquitur ſpiritus domini? ¶ Iſtæ clauſæ fuerant, clauſæ (inquam) & ſignatæ pro ratione temporis erant, & ut clauderent eas ipſi qui ſcripſerunt, præceptum domini habebant. Exempli gratia: Tu autem Daniel claude ſermones, ſigna librum, uſq; ad tempus ſtatutum. & ad Eſaiam: Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis. Quomodo uel quibus ſcripturæ Chriſtum prænuntiantes clauſæ erant? Vtique ſpiritualia ſic annuntiando, ut carnalia ſonare uiderentur, illis præcipue, quorum carni ſubditus & terrenis cupiditatibus deditus erat animus. Exempli gratia: Et dominabitur à mari uſq; ad mare, & dabitur de auro Arabiæ. Hæc & his ſimilia Iudæi legẽtes, auream q; & gemmatam Hieruſalem terrenam, regnante Meſſia, ſe habituros ſperantes, beatos putabant eſſe diuites, cæteriſq; rebus uel modis proſperatos, q̃bus mundus inaniter gaudet. Clauſum ergo erat os domini, id eſt, ſcriptura, quę eſt os domini, nec niſi docente ipſo poterat eiuſmodi os aperiri. In aperiendo quid primum dixit? ¶ Beati pauperes ſpiritu, q̃niam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniã ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, q̃niam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebũt. Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. ¶ Hoc primum cecinit canticum beatitudinis cithara glorioſa, cithara ſonora & dulcis, cui tota erat & eſt inſita muſica patris, uniuerſa ſapiẽtia dei, qui & dicebat ad eum iamdudum in propheta: Exurge gloria mea, exurge pſalteriũ & cithara. Octo chordis antiquitus citharæ fiebant, & quæ per primam, eadem uox reſonabat per octauam, ſecundum muſicæ naturalem uim: quia tantum ſeptem ſunt diſcrimina uocum, & octaua uox eadem quæ prima eſt, quod cantoribus peritis, id eſt, muſicis, nõ incognitum eſt, & quod non minime delectat in iſta beatitudinum cantilena, quæ prima, eadẽ octaua ſententia eſt, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Celeberrima eſt apud doctores fere omnes decantatio hæc octo beatitudinũ, nec opus eſt ſuperaddere quicq̃ ad ipſorũ tractatum, niſi hoc ſolũ, ut oſtendamus, q̃a ſicut cætera dñs noſter, ita & hoc ſecundũ certã locutus eſt autoritatẽ ſcripturarũ. ¶ Nã q̃ pauperes ſpũ uere beati ſint, uel q̃ ipſorũ ſit regnũ cœlorũ, Abraham, Iſaac & Iacob pro exemplo uel teſtimonio ſunt, qui pauperes ſpiritu fuerũt, ſicut enarrat ſacræ hiſtoriæ textus, & memorat Apoſtolus. Cõfitentes (inq̃t) quia peregrini & hoſpites ſunt ſup terrã. Qui enĩ hæc dicunt, ſignificant ſe patriã inquirere, & ſiquidem illius meminiſſent de qua exierant, habebant utique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appe-

Luc. 12.
Ephe. 4.
Pſal. 109.
Quõ Chriſtus uidit turbas.
Pſal. 102.
Actu. 1.
Luc. 24.
Iohan. 16.
Os dñi ſacra ſcriptura eſt.
Os dñi Iudæis erat clauſum.
Dan. 12.
Pſal. 71.
Pſal. 56. 107.
Beati pauperes ſpũ.
Hebr. 11.

tunt,id eſt,cœleſtem. Nonne hæc eſt paupertas ſpiritus,non appetere patriam in terris,& humiliter expectare repoſitam in cœlis in manu dei. Ideo (inquit) non confunditur uocari eorum deus. Parauit enim illis ciuitatem. Quid aliud eſt illa ciuitas,niſi regnũ cœlorũ? ¶ Quòd mites uere beati ſint,& quòd ipſi poſſideant terram,Moyſes pro exemplo uel teſtimonio eſt, de quo ueridica dicit ſcriptura: Erat enim Moyſes uir mitiſſimus ſuper omnes homines qmorabantur in terra. ſimulq; Ioſue & Caleph, qui tanquam mites non detraxerunt terræ quam luſtrauerant per quadraginta dies,ſicut detraxerunt immites alij,qui exaſperauerunt dominum,& idcirco non poſſederũt eam,ſed pleni alio ſpiritu laudauerunt,& idcirco poſſederũt eam. Non quidem Moyſes poſſedit terram,ad quam ingrediebatur Iſrael poſſidendam, terram trans Iordanem,terram Chanaan,ſed poſſedit & poſſidet terram uiuentium, quam ſolam in ſpiritu pſalmiſta ſuſpirãs: Credo,inquit,uidere bona domini in terra uiuẽtium,portio mea in terra uiuentium. In hoc ipſo quòd terram illam Chanaan non poſſedit,mitis fuit,id eſt,ſemetipſum non defendit,quod eſt mitis animi. Nam dicẽte ſibi domino,quòd in illam terram non intraret,propter illud quod acciderat ad aquas contradictionis,continuo reſpõdit: Proꝛ uideat dominus deus ſpirituum omnis carnis,hominem qui ſit ſuper multitudinem hanc, ne ſit populus domini ſicut oues ſine paſtore. Et in ſua quidem cauſa mitis fuit,in cauſa uero dei qualis fuerit,teſtatur zelus,quo zelatus eſt pro reatu uituli,& hiatus terræ,qui Dathan & Abiron abſorbuit,cum ille dixiſſet ad dominum,ne reſpicias ſacrificia eorum. ¶ Quòd lugentes uere beati ſint,& quòd ipſi conſolabuntur,teſtãtur geſta iudicum, qui poſt Moyſen & Ioſue fuerunt uſq; ad Samuel, quorum luctum atq; clamorem,quo clamauerunt ad dominum,cõfitentes quòd propter peccata ſua traditi fuiſſent,& toties traderentur in manus gentiũ,glorioſæ conſolationes ſubſecutæ ſunt. Primus luctus illorum temporum loco quoq; nomẽ dedit,ſicut ſcriptum eſt: Aſcenditq; angelus domini de Galgala ad locũ flentiũ. Cur (inquit) hoc feciſtis? Cumq; loqueretur angelus domini ad omnes filios Iſrael,eleuauerũt uocem ſuam & fleuerunt,& uocatum eſt nomen loci illius flentium ſiue lachrymarũ. Luctus ultimus luctus fuit Samuel, qui lugebat Saulem,ſicut ſcriptum eſt: Pœnitet me,ait dominus,quòd conſtituerim Saul regem,quia dereliquit me & uerba mea opere non impleuit. Cõtriſtatusq; eſt Samuel,& clamauit ad dominum tota nocte. & ſubinde: Veruntamẽ lugebat Samuel Saulem, quoniam dominum pœnitebat,quòd conſtituiſſet eum regem. Dixitq; dominus ad Samuelem: Vſquequo tu luges Saul? &c. Cõſolationes,quibus illi lugentes conſolati ſunt,tam glorioſæ fuerunt,ut illi, quorum per manus dominus clamantes ad ſe conſolatus eſt,uocarentur etiã ſaluatores,utpote ſaluatoris unici,ſaluatoris uenturi quandam uicem & typum gerentes, ſalute temporali ſaluando Iſrael. Vltimus Samuel lugendo talem conſolationem conſecutus eſt, ut miſſus à domino ungeret Dauid regem,& ſalutis temporalis ducem, & ſalutis æternę fontem ſiue originem,id eſt,patrem ſaluatoris Chriſti,nominatum poſt Abraham ſecundũ carnem. ¶ Quòd eſurientes & ſitientes iuſtitiam beati ſint,quòd ipſi ſaturabũtur, pro exemplo uel teſtimonio ſunt prophetæ uel filij prophetarum,& quiq; timentes dominum,qui ſub regibus Iſrael,ſub Achab & Iezabel & cęteris,qui prophetas domini occiderunt,& altaria ſuffoderunt,per loca deſerta diffugientes & latitãtes,egeſtate & fame afflicti ſunt, quorum Helias eſt notiſſimus,qui propter minas Iezabel fugitãs,ambulauit in fortitudine uni° cibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus, de qualibus & Apoſtolus ingemiſcens loquit: Circuierunt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati,afflicti,qbus dignus nõ erat mundus,in ſolitudinibus errantes,in montibus & in ſpeluncis & in cauernis terræ. Vere ergo beati,de quibus ita ueraciter annuntiatur,dignus em̃ non erat mundus. Eſuriebant & ſitiebant corporali eſurie & corporali ſiti, propter iuſtitiam: eſuriebant & ſitiebant ſpirituali eſurie & ſpirituali ſiti ipſam iuſtitiam,id eſt,Chriſtum quem expectabant. Etenim quid faceret eſuriens & ſitiens,in eum qui tolleret ſibi panem unicum uel potum neceſſariũ? Vtiq; ſi poſſet occideret eũ. Similes huic exiſtimauit ſacerdotes & prophetas Baal Helias, unus uel notiſſimus eſurientium & ſitientium iuſtitiam,id eſt,Chriſtum. & idcirco occidit ex eis quadringentos & quinquaginta uiros in die una,quia quantum in ipſis erat,indignum faciebãt populum Iſrael,cui ſecundum promiſſionem,quæ ad patres facta eſt, cõferretur uel daretur Chriſtus iuſtitia ſempiterna. Hic unus uel præcipuus ex illis, poſtquam eſuriuit & ſitiuit mẽte iuſtitiam, poſtq; eſuriuit & ſitiuit corpore propter iuſtitiã,igneo curru raptus eſt,& tranſlatus in locũ, ubi non eſuriat neq; ſitiat: unde & pro argumento ſatis eſt,ut credas uerum eſſe,quod ueritas loquitur,beatos eſſe eſurientes & ſitientes iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. ¶ Quòd miſericordes uere beati ſint,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur, Abdias ille pro exẽplo ſit, qui miſericors fuit,& miſericordiam fecit cum illis qui eſuriebãt & ſitiebãt iuſtitiam,ut ſupra dictum eſt,fugientes perſecutionem regis Achab & impijſſimæ Iezabel. Nunqd (ait ipſe ad Heliam) non indicatum eſt tibi domino meo,quid fecerim cũ interficeret Iezabel prophetas domini,quòd abſconderim de prophetis domini centum uiros, quinquagenos & qnqua

Beati mites.
Num.12. ibi.13.14.
Pſal.26.141.
Num.27.
Exo.32.
Num.16.
Beati q̃ lugent.
Iudic.2.
1.Reg.15.
Iudic.3.
1.Reg.16.
Beati q̃ eſuri.& ſi.iuſt.
3.Reg.19.
Hebr.11.
3.Reg.18.
4.Reg.2.
Beati miſericordes.
Abdias.
3.Reg.8.

ge.

genos in ſpeluncis,& pauerim eos pane & aqua? ¶ Dicitur hic fuiſſe tertius ille princeps quin quagenarius,cui pepercit Helias dicenti: Homo dei,noli deſpicere animam meam,& animam ſeruorum tuorum qui mecum ſunt. Ecce deſcendit ignis de cœlo,& deuorauit duos principes quinquagenarios primos,& quinquagenos qui cum eis erant. Sed nunc obſecro ut miſe rearis animæ meæ. Miſericordiam conſequutus eſt,quia miſericors fuit: neq; ſolummodo,ſi ue utcunque miſericordiam,uerum etiam gratiam magnam, uidelicet propheticam,comple tumq; eſt in eo illud per Salomonem dictum: Qui pron⁹ eſt ad miſericordiam, benedicetur de panibus enim ſuis dedit pauperi. Poſtmodum enim relicto Ochoziæ regis miniſterio, factus Heliæ diſcipulus,prophetauit: & hic ille eſſe perhibetur,qui in ordine duodecim prophetarum quartus eſt. Ergo & ab eius exemplo uere conſtat,beatos eſſe miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur,itemq; uerum eſſe,quod alibi dictum eſt, Qui recipit prophetam in nomine prophetæ,mercedem prophetæ accipiet. ¶ Quòd mundi corde uere beati ſint,quoniam ipſi deum uidebũt, deinde Daniel & ſocij ei⁹ pro exemplo ſunt. Studium eius ut eſſet mundo corde,ex eo cognoſcimus quod ſcriptum eſt: Propoſuit autem Daniel in corde ſuo,ne pollueretur de menſa regis & de uino potus eius, & rogauit eunuchorum præpoſitum,ne contaminaretur,& dixit: Tenta nos obſecro ſeruos tuos diebus decem &c. Pueris autem his dedit deus ſcientiam & diſciplinam in omni uerbo & ſapiẽtia, Danieli autem intelligentiam omnium uiſionum & ſomniorum. Inter cætera,quę uidit ille mundo corde, maximum atq; pulcherrimum eſt,quòd deum uidit,quomodo à mortali homine uideri potuit. Aſpiciebam (inquit) donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit,ueſtimentũ eius quaſi nix candidum,& capilli capitis eius quaſi lana munda. Aſpiciebam,& ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat,& uſq; ad antiquum dierum peruenit,& in conſpectu eius obtulerunt eum,& dedit ei poteſtatem & honorem & regnum,& oẽs populi tribus & linguę ipſi ſeruient. Qui adhuc uiuẽs & mortalis ſic propter munditiam cordis uidit deũ, quomodo uel q̃ feliciter poſt hanc uitam uidet eum? Ergo in iſto præſens teſtatur experimentum,beatos eſſe mundos corde,quoniã ipſi deum uidebũt. ¶ Quòd pacifici beati ſint,q̃q; filij dei uocentur & ſint,ipſi qui hanc apertionem oris dñi uiderunt,& hanc eius doctrinam præſentes audierunt,in ſemetipſis experti ſunt. Nam ipſi ſunt,& fuerunt primi pacifici, & miniſtri perfectæ pacis, utiq; pacis inter ſe & oẽs homines. Quomodo inter ſe & oẽs homines? Videlicet eo modo,ut ſicut cętera omnia reliquerant,ſequendo principẽ pacis,ita ut arma materialia,cuncta belli uaſa,de manibus illis excuteret idem princeps pacis,dicendo ad unum uel primum ex eis Petrũ: Conuerte gladiũ tuum in locũ ſuum. Nuſquã oẽino deinceps arma belli attrectauerũt,niſi gladiũ illũ,gladium ſpũalem,qui eſt ſermo dei uiuus & efficax, & penetrabilior oẽni gladio ancipiti. ¶ Beati illi hactenus nominati,ſcilicet & pauperes ſpiritu,& mites, & lugentes,& eſurientes atq; ſitientes,armis interdũ bellicis uſi ſunt,& nihilominus beati fuerunt uel ſunt,q̃niam ſecundũ tempus pro dño zelabantur,& occidẽdo impios uiã uitæ uenturæ aperiebant,quę eſt Chriſtus,uidelicet defendẽdo arborẽ generis ſui,ne pro uoluũtate diaboli penitus à gentibus extirparet,de qua naſciturus erat fructus,ſicut iam plenius alio loco diximus. Tẽpus belli,dicit Eccleſiaſtes,& tẽpus pacis. Tẽpus occidendi & tẽpus ſanandi. Tempus deniq; belli & tẽpus occidẽdi tunc fuit, magisq; expediebat occidere q̃ occidi, quãdo conabat diabolus per impios homines exterminare radicẽ,de qua uentura ſperabat ſemen, q̃d Chriſtus eſt,incipiens per Pharaonẽ,qui præcepit omni populo,dicẽs: Quicqd maſculini ſexus natũ fuerit,in flumen proijcite: quicquid fœminei,reſeruate. tandemq; Pharao alter quidem in pſona,ſed idẽ in malitia perſequẽs recedentem Iſrael: Euaginabo (inqt) gladium meum,interficiet eos manus mea. Mitiſſimus quidẽ (ut ſupra iam dictum eſt) erat Moyſes ſuper oẽs homines q morabantur in terra: ſed tñ libenter extẽdit manũ ſuã ſeuerã ſuper mare,ut reuerterent aquæ ad Aegyptios ſuper currus & equites eorũ,& pro hoc facto glorioſum domino cãtauit canticũ,& ipſe pugnauit & uicit Amorræũ,& ultus eſt filios Iſrael de Madian. Cętera perſequi nimis longũ eſt. ¶ Hoc tantũ erat demonſtrãdum, q̃ tunc & exinde uſq; dũ naſcente Chro promiſſio impleretur, tẽpus belli & tẽpus erat occidendi,& q bellauerunt & occiderũt,merito prædicãtur in eccleſia dei,maxime Dauid & inclyti Machabæi. Poſtq̃ autem natus eſt Chriſtus,tẽpus cœpit eſſe pacis & tempus ſanandi: quod miniſteriũ priores ſuſceperũt apoſtoli,& ecce beati pacifici,q̃niã filij dei uocabuntur,ait,& utiq; fratres mei. Vade,inqt, ad fratres meos,& dic eis: Aſcendo ad patrem meũ & patrẽ ueſtrũ. Quomodo pacis inter deum & homines miniſtri fuerunt? Miſſi à Chro reſurgente à mortuis & dicente, q̃d antea nuſquam dixit,ſemel & iterũ ac tertio,ſecundũ Iohãnem pax uobis,deus (aiũt) reconciliauit nos ſibi per Chrm,& dedit nobis miniſteriũ recõciliationis. Q̃m quidem deus erat in Chro,mundum reconcilians ſibi,non reputans illis delicta ipſorum,& poſuit in nobis uerbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur,tanq̃ de exhortãte per nos: Obſecramus pro Chriſto,recõciliamini deo,& multa his ſimilia. Et nota, quòd in ordine beatitudinũ ſeptimo

4.Reg.1.

Prou.22.

Matt.10.

Beati mundo corde.

Dani.1.

Dani.7.

Beati pacifici.

Matt.26.
Ephe.6.
Hebr.4.

Tẽpus belli fuit ante natũ chrm

Eccle.3.

Exod.1.

Exo.15.
Num.12.
Exo.14.

Num.21.31.

Tempꝰ pacis poſt natũ Chrm.

vide in prologo de vitã xpi

Iohã.20.

2.Cor.5.

Octaua beatitudo oēs alias ī se cōplectit. 2. Tim. 3.

loco ſabbatiſmus pacis eſt. ¶ Octaua beatitudo quam dicit, beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorū: uniuerſos complectitur, & pauperes ſpiritu, & mites, & lugentes, & eſurientes, & ſitientes iuſtitiam, & miſericordes, & mundicordes, & pacificos: quia uidelicet omnes perſecutionem paſſi ſunt, & patiuntur quicunq; illos imitari uolunt. Omnes em̃, inquit Apoſtolus, qui pie uolunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiuntur. Similiter promiſſio, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, quę ipſa & prima & octaua eſt, cunctas interiores complectitur promiſſiones, quia uidelicet regnum cœlorum, & terra eſt quam mitibus promittit, quoniam ipſi poſſidebunt terram: & conſolatio, quam promittit lugentibus, dicendo, quoniam ipſi conſolabuntur: & ſaturitas, quam pollicetur eſurientibus & ſitientibus iuſtitiam, dicens, quoniam ipſi ſaturabuntur: & miſericordia, quam ſpondet miſericordibus, q̃niam ipſi miſericordiam conſequẽtur: & uiſio dei, quam promittit mundicordibus, quoniam ipſi deum uidebunt: & gloria filiorum dei, quam pacificis pollicetur, dicendo, q̃niam filij dei uocabuntur. ¶ In beatitudinibus iſtis etſi diſcipulos ſuos, qui præſentes aderant, non præteriuit, ſed eos quoq; tetigit, maxime dicendo, beati pacifici: non tamen ſic locutus eſt aut ita dixit, ut enuntiaret eis, qualem ad gratiam ſiue gratię gradum prędeſtinati fuiſſent atq; uocati, quia non ad ſecundam perſonam uerba fecit, protinus autem in ſequentibus facere incipit. ⌊Beati eſtis, cum maledixerint uobis, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes propter me. Gaudete & exultate, q̃niam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt prophetas, qui erãt ante uos.⌋

Matt. 23.

Ecce de perſona tertia facta conuerſione ad ſecundam, ad eos qui præſentes aderant, diſcipulos ſuos uerba facit, eosq; aſſimilat uel coæquat prophetis, quorum utiq; magnum & glorioſum erat memoriale apud uiuentes filios, q̃rum patres illos maledixerũt & perſecuti ſunt, & pleroſq; ex eis etiam occiderunt. Magnificentia eſt ſummi gradus & honoris optimi in hoc dicto, ſic enim perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Veruntamen pro magnificẽtia rei parum erat hoc dixiſſe, ſic enim fecerũt prophetis. ſed adde quod protinus ait: ⌊Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum ualet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos eſtis lux mundi.⌋ Quò pertinuit, ſedendo in mõte, ſtatim poſt apertionem oris, in exordio tanti ſermonis mentionem facere ſalis & lucis taliter, ut diceret, uos eſtis ſal, uos eſtis lux? Quò reſpexit, uel quales ad theſauros ſapientiæ & ſcientiæ ſuos auditores præmittere uoluit? Nimirum ad mõtem illum, imò ad legem ſanctam & iuſtam & bonam, quam ipſe olim dedit in mõte Sinai, ubi & lux quædam apparebat, ſicut ſcriptum eſt: Iam aduenerat tertius dies, & mane inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua ac micare fulgura. Item: Cunct⁹ autem populus uidebat uoces & lãpades &c. ¶ Inter illius, quę tunc data eſt, legis myſticæ ſacramenta, diligentiſſime ſalem commendat. Quicquid (ait) obtuleris ſacrificij, ſale condies, nec auferes ſal fœderis domini dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal. Tertio repetiuit in uno eodemq; ſcripturę loco commendationẽ ſalis, ne forte primam aut ſecundam uicem non intellexeris, aut curæ non magnæ putes deo eſſe myſterium ſalis. Cum igitur ſedens in monte & dicturus, non ueni legẽ ſoluere, ſed adimplere, præmittit, uos eſtis ſal, uos eſtis lux, utiq; diſcipulos ſuos intelligere uult, ſicut poſtea ſpm̃ ſanctũ accipientes, & illuminati ab eo, ſine dubio intellexerunt, q̃ ea quæ uiſa uel facta ſunt in monte Sinai, cognata fuerunt his, & ad rationẽ pertinuerunt horum, quæ facere incipiebat, ſedendo in monte & docendo diſcipulos ſuos, quę q̃ perfecturus erat ſedendo in excelſis ad dexteram maieſtatis, & mittendo illis ſpiritum ſanctum in linguis igneis, unde & factũ eſt, ut eſſent lux mundi. ¶ Vt nũc interim differam de ratione ſalis, profecto in eo quod dicit, uos eſtis lux mundi, hoc dat intelligi, quòd iſta lux mundi per fulgura & lampades illas deſignata fuerit, quæ ibi lucebant in medio fumi ſiue denſiſſimæ nubis, ſicut illic manifeſte dictum eſt: qa cœperunt micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montẽ, itemq; cunctus populus uidebat uoces & lampades & ſonitum buccinæ montemq; fumãtem. Fulgura & lampades in medio fumi & denſiſſimæ nubis, apoſtoli fuerunt, doctrina lucentes, & miraculis coruſcantes in medio Iudæorum, quos inuidiæ fumus excæcauit, & incredulitatis denſiſſima nubes operuit. ¶ Sed iam per ordinem literam ſequentes, ſermonem hunc ipſo duce ingrediamur, qui locutus eſt: Cum dixiſſet, ſic enim perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante uos, continuo quaſi quærerent beati illi, quibus inter maledicta & perſecutiones gaudendũ atq; exultandum decernebat, quoniam merces ueſtra (inquit) magna eſt in cœlis, & dicerent: nos quid ſumus, & quis finis erit eorum, q̃ prophetas ante nos perſecuti ſunt, & nos perſequentur, dixit eis: Vos eſtis ſal terrę. Breuiter dixit, ſed in breuitate dicti grãdis eſt ſenſus, & rationis magna uis. Nõ dixit tantummodo, uos eſtis ſal, quo dicto ſola poterat ſignificari bene utentium cõmoditas, ſed dixit ſal terræ, quo dicto quid portendit, niſi uaſtationem hoſtilis terræ? Legimus em̃ urbes quaſdam ira uictorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur. Sic ergo accipiendum eſt, ac ſi diceret: Oñis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti,

Exo. 19. Salis cõmẽdatio in ſacrificijs. Leu. 2.

Vos eſtis lux mũdi. Exo. 19.

Vos eſtis ſal terrę.

ſti,confluens cum ſanguine ueſtro,quos perſequentur ſicut perſequuti ſunt prophetas ante uos,ſic erit generationi iſti tanquam ſeminatio ſalis, ut ſit ſterilis & nullius boni ferax germinis,ſicut ciuitas ira uictorum ſale ſeminata,ſterilis fit & inhabitabilis.Hoc aduerſus illos,q ſalem in terra ſua ſeminare potius quàm in cibum ſumere,id eſt,doctrinam apoſtolicam perſequi,& quantum in ipſis fuit maluerunt adnihilare,quàm uenerari & ſuſcipere, indignos ſe iudicante uitæ æternæ,præuaricatores legis ſanctæ,dicentis: Quicquid obtuleris ſacrificij,ſale condies,nec auferes ſal fœderis domini dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal.Huius præcepti,quod ne paruum aut paruipendendum putes,ſcriptura triplicauit,& ſic ſublimiter extulit,ut diceret, ſal fœderis domini dei tui: præuaricatores futuri erant Iudæi, contemnendo,imò & perſequendo doctrinam euangelicam,quæ per iſtos uel cum iſtis incipiebat adminiſtrari. ¶ Quomodo ſal ſuperfluos ſiue nocituros humores carnium deficcat & à putredine purificat,ſic apoſtolica doctrina neceſſaria decalogi præcepta,cunctaq; iuſtitiæ legalis inſtituta,deficcatis carnalibus ceremonijs,purificare habebat,& ubiq; terrarum confilio caſtitatis ſalire credentium corpora,quatenus non putreſcerẽt,aut uſquequaque putenti corrumperentur luxuria. O quantas ſalierunt puerorum quoq; aut puellarum turmas,ita ut carnes eorum omnino deficcarentur,& uſq; ad decrepitam ſenectutem, uſq; ad finem uitæ,incorruptæ perſeuerarent atq; durarent imputribiles continentia,& ſani uirginali pudicitia.Secũdo poſt apoſtolos meriti uel gratiæ loco uiri apoſtolici,patres orthodoxi & doctores catholici ſal dicuntur & ſunt atq; lux mũdi: quia uidelicet ſapienter atq; fideliter tractando atq; retractando ſacram legis & prophetarũ ſcripturam,quicqd in ea quaſi carnaliter ſonat,ita ſermone uiuido condiunt,ut ſpũaliter ſapiat,& quod erat clauſum,pateſcat,quod obſcurum & tenebroſum uidebatur,clarũ & lucidum fiat. Magna igitur dignitas,magna in hoc dicto gloria,uos eſtis ſal. ¶ Sed audi quid ſequtur: Quòd ſi ſal euanuerit,in quo ſalietur? Ad nihilũ ualet ultra,niſi ut mittatur foras,& conculcetur ab hominibus. Noli ergo altum ſapere, ſed time,ò tu omnis qui te ad ordinẽ illorũ pertingere confidis,q̃bus dictum eſt, uos eſtis ſal, conſcius tibi ſermonis ſapientiæ uel ſciẽtiæ,qui forte tibi ſuper alios abũdat. Nonnunq̃ enim accidit,ut euaneſceret ſal nonnunq̃ accidit,ut ſcientiã quis habens,abuteretur ea in ſuperbia, & per mentis elationem loqueretur ſcientię uel cõſcientię ſuæ cõtraria,ſciens ueritatẽ, dum alteri inuidet,& alteri cedere,q forte prio. locutus eſt,aut cui iuniori reuelatum eſt, q̃d melius eſt,damnũ ſuum putat,& quaſi tormento grauat,quia ſuperbus & elatus eſt. Taliter niti,hoc eſt ueritatẽ in iniuſtitia detinere,hoc eſt ueritatẽ dei cõmutare in mendacium, hoc eſt uerbũ dicere contra ſpũmſanctum. Et hoc fuit peccatum Phariſæorũ,quando dixerũt: Hic non eijcit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorũ: ita per inuidiam loquentes,cum ſcirent quòd in digito dei,id eſt,in ſpiritu dei eijceret dæmones. ¶ Hoc peccatum Arrij,peccatũ hoc omnium hæreſiarcharum fuit,quoſcunq; remedio pœnitẽtiæ ſpiritusſanctus indignos iudicauit,quia cognoſcentes deum,non ſicut deũ glorificauerunt,aut gratias egerunt,ſecuti ſub nomine Chriſtiano peccatores antiquos,peccatores paganos,qui commutauerũt (ait Apoſtolus) ueritatem dei in mendacium,& coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori,qui eſt benedictus in ſecula,amen. Vbicunq; taliter acciderit, ubi doctor uel magiſter ſecundũ taliũ exẽplum deſipuerit,dicito,quia ſal euanuit. Vbi aũt taliter euanuerit,in quo ſalietur? Quo doctore alio emendabit? Vere nullo,& fruſtra effundes ſermonẽ,quia nõ eſt ibi auditus. Eũ q eiuſmodi eſt,hæreticũ hoiem poſt primã & ſecundã admonitionem (ait Apoſtol⁹) deuita,ſciens qa ſubuerſus eſt & delinq;t,cum ſit proprio iudicio condẽnatus. Ad nihilum ualet ultra,ait dñs,niſi ut mittat foras,& cõculcetur ab hoĩbus. Et idcirco taliũ patres ac pceſſores Phariſeos foras miſit,non ſolũ à regno dei,uerũ etiã à regno loci terreni & templi manufacti,qa nõ erat unde ſaliret,q̃d euanuerat ſal infatuatũ, quia dicebãt & dicere non ſinebãt uerbum cõtra ſpũmſanctũ,i. quia nõ per ignorantiã negabãt,ſed per inuidiã blaſphemabãt eum, qui uenerat,Ieſum Chm. Nunc enim (ait) & uiderũt & oderunt & me & patrẽ meũ. ¶ Secundo ſimiliter gr̃æ uel meriti loco dictũ ſibi non dubitent, uos eſtis lux mundi, quicunq; habẽdo ſcientiam dei,ſic lucent,& adeo ſunt illuminati, ut alijs lucere & alios illuminare poſſint. Vna eſt lux nõ illuminata,ſed illuminans,lux naturaliter lucens,nõ unde luceret ex accidenti dono habens,& idcirco uel proinde lux uera,ſicut habemus apud alium euãgeliſtam: erat lux uera quę illuminat oẽm hoĩem uenientem in hunc mundũ: quæ & illuminando hoc effecit,ut ueraciter dicere poſſet iſtis,uos eſtis lux mũdi. Ad illã lucẽ uerã quę illuminat,lucis huius quę illuminata eſt,nulla eſt cõparatio,q̃uis ſit aliqua ſimilitudo. Porro ad iſtos,qui ſic illuminati ſunt,ut alios uerbo doctrinę illuminare poſſint,eorũ qui illuminati ſunt quidẽ,ſed illã facultatẽ non habent ut alios illuminare & erudire poſſint, talis eſt comparatio,quaſi ſi ſtellis comparetur ſplẽdor firmamenti. Sic enim de iſtis ad Danielẽ dictũ eſt: Qui autem docti fuerint,fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiũt multos,quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. ¶ Quid porro ſibi uult,quòd præmiſſo,uos eſtis lux mundi,cõtinuo

Matt.23.

Leuit.2.

Sal,doctrina euãgelica.

Neq; ſuperbiat ſciẽtia aut elogo.

Rom.11.

1.Cor.14.

Rom.1. Matt.12. Luc.11. Pctm̃ hęreſiarcharũ.

Rom.1.

Tit.3.

Iohã 15. Lux illuminata, duplex eſt.

Iohã.1.

Dan.12.

ſub

ſubiungit: ⌊Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat oĩbus qui in domo ſunt: ſic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt.⌋ ⌊Quid niſi humilitatem contingit, & humilitati reſpondet eorum, q tali ſunt nomine digni, ut lux mundi nominentur & ſint? Deniq; taliũ quiſq; paruulus eſt in oculis ſuis, latere uult, quia dignum ſe aſpectibus hominum aut hominem eſſe non arbitratur, & uix animaduertere audet quòd altiſſimus, quamuis omnia ſciens, quamuis oĩa uidens, eum ſcire uel uidere dignetur.⌋ ¶ Et quàm magna, quàm ampla ciuitas, quam is, quem cœlum & cœli cœlorum capere non poſſunt, deus inhabitat? Et quo in monte, niſi in altitudine cœli, ciuitas huiuſmodi poſita eſt, iuxta illud, Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt? Non poteſt abſcondi, non patitur ordo uel ratio iudicij ſeu conſilij diuini, ut abſcõdatur & incognita ſit, quę ad hoc ędificata eſt, & ad hoc mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium: ut omnes qui inter aduerſarios periclitantur, qui inter Iudæos, paganos atq; hæreticos pro fide agonizantur, recurrere ſciant ad ciuitatem hanc & in ea communiri, de ea ſumptis ſententijs armari, ut habeant unde animam, pro qua illis res eſt, defendere poſſint. ¶ Ecce alia ſimilitudo: Neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat oĩbus qui in domo ſunt. Iuxta hanc ſimilitudinem uos, quibus dixi, Vos eſtis lux mundi, non idcirco illuminati eſtis, non idcirco ſapientiæ & ſcientiæ dei claritatem accipitis (quod fieri nunc incipit, perficietur autem, quando accipietis donum ſuperuenientis ſpiritus ſancti in uos, linguis apparẽtibus igneis) ut ſub ſilentio tegamini uel abſcondamini, perpetuis contenti latibulis, nec uos nec aliqui illorum, qui ante uos habuerunt, uel poſt uos habituri ſunt gratiã eiuſmodi, ut per eorum miniſterium deus mundo innoteſcere poſſit. Etiam ſi quiſlibet eorum in ſpeluncis & in cauernis terræ delitеſcere uoluit & ad tẽpus delituit, nihilominus tamen, ubi cauſa popoſcit, foris prodijt, in publicũ deo iubente uel ordinante uenit, ut ei cui prædeſtinatus, ad quod fuerat uocatus, inſiſtens officio, beneficium lucis, cuius erat particeps, plurimis impartiretur. ¶ Exempli gratia: Iohannes lucerna ardens & lucens, in deſerto latere uoluit, & illic à teneris annis uſq; ad annum ferme triceſimum hominibus incognitus, uitam ſuam detriuit. Nõne interim lucerna quaſi ſub modio latuit? Sed profecto lux uera, quæ illuminat oĩm hominem uenientem in hunc mundum, de quo habebat Iohannes ut lucerna exiſteret, quod & ipſe profitetur, dicendo, & de plenitudine eius nos omnes accepimus, nõ idcirco illum ſic illuminauerat, non idcirco de ſpiritu ſancto adhuc ex utero matris ſuæ repleuerat, ut illic ſoli ſibi uiueret, ſoli ſibi ſub modio uitæ eremiticæ, lucem bonæ conſcientiæ taciturnus inſumeret. Vbi patri eius cœleſtis nuntius natiuitatem eius euangelizauit, nomen quoque & uitę ſeriem gerendæ ordine deprompſit, nihil tale denuntiauit, ſed hoc quod erat in propoſito dei uenerabiliter pronuntiauit. ipſe (inquiens) præibit ante illum in ſpiritu & uirtute Heliæ, parare domino plebem perfectam, id eſt, cum zelo iuſtitiæ redarguendo & corripiendo peccatores, prædicare pœnitentiam. Illud deſerti latibulum ſponte ſubijt, iſtud publicæ prædicationis officium obedienter ſuſcepit ab eo, quem dicit: Sed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem &c. ¶ Igitur uerbis & exemplis diuinæ autoritatis perdocemur, ut ſciamus quia deus cuicunq; ſapientiæ uel ſcientiæ ſuæ lucidam gratiam dat, idcirco utiq; dat, ut ſuper cãdelabrum aliquod ponatur eiuſmodi lucerna, quatenus luceat omnibus qui in domo ſunt, & plures lucrifaciat. Aliq̃d autem candelabrum ideo dixi, quia iuxta Iohannis Apocalypſim ſeptem ſunt candelabra aurea, quorũ in medio filius hominis deambulat, & ſeptem cãdelabra, inquit, ſeptem eccleſiæ ſunt. Porro ſeptenario numero, quo ſignificari ſolet uniuerſitas, uniuerſas intelligim⁹, quas per orbem terrarũ Chriſtus habet eccleſias, & hoc utiq; uult, ut qui dono ipſius apoſtolica præpollet fide & ſcientia, non diſcrepante uita, nec ipſe negligatur, uel contemnatur alieno, neq; ipſe proprio refugiat iudicio, quin ponatur ſuper candelabrum, & in domo dei luceat uerbo & exemplo, memor p omnia dicti huius, Sic luceat lux ueſtra corã hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Hoc etenim dicto & inanis gloria propellitur, & utilitas multorum deſideratur: cum ea iubetur eſſe intẽtio bene operantis coram hominibus, ut non ipſe, qui operari uidetur, ſed deus qui per eum operatur: Deus pater luminum, à quo eſt omne datũ optimũ, & omne deſcendit donũ perfectũ, laudetur & glorificet. ¶ His pręmiſſis in exordio ſermonis, per quę præparati eſſe poterant, ut ad audiendum exiſterent attenti, dociles ac benenoli, ingredit ampla ſpatia profundi ſermonis cœleſtis magiſter, & dicit: ⌊Nolite putare quia ueni ſoluere legem aut prophetas. Nõ ueni ſoluere, ſed adimplere.⌋ ⌊Poſtquã enuntiauit alijs cuius forent dignitatis, & ſic minores ſuos, diſcipulos ſuos honorauit, ut diceret eis, uos eſtis ſal terræ, uos eſtis lux mundi, de ſemetipſo quoq; quid deberet ſperari, quàm humiliter ſignificare uoluit, & hoc ſciri non inaniter idoneum duxit. Nam magnum eſt quod de ſemetipſo dicit, legem adimplere ueni, ſed magnitudinem rei, ne iactantiam ſermo redole

re ui

Nõ poteſt ciuitas abſcondi. 3.Reg.8. Philip.3. Canti.4.

Non debet lucerna poni ſub modio. Actu.2.

Iohã.5. Iohãnes Baptiſta diu latuit, priꝰ q̃ luceret. Iohan.1. Luc.1.

Iohã.1. Cãdelabrũ eccleſiã aliquã denotat.

Apoc.1.

1.Cor.12. Iacob.1.

Humilis & magna p. feſſio Chri de ſeipſo.

re uideretur, pulcherrime tẽperauit modus dicendi, dum in prima frõte excuſationẽ prẽmittere, & iuſtam ſuimet æſtimationẽ quodãmodo flagitare curauit, dicendo: Nolite putare qm̃ ueni ſoluere legẽ aut prophetas. Profecto ſi ſolã legẽ poſuiſſet ita, Nolite putare qm̃ ueni ſoluere legem, & tunc demum dixiſſet, Non ueni ſoluere, ſed adimplere, magnum (ut iam dictũ eſt) hoc eſſet, & lõge plus q̃ aliquis hominum de ſemetipſo unquam potuit dicere ueraciter. Cum autem addit, & prophetas, & de utriſq; ſcilicet lege & prophetis, dicit q; hæc adimplere uenerit, rogo quantũ eſt. Nonne æquipollens eſt, ac ſi diceret, cuncta in me adimplebũtur ſacramenta legis & prophetarũ, etenim cuncta de me ſcripta ſunt? Sed (ut iam dictum eſt) magnitudinẽ rei ſuauiorẽ audientibus efficit modus locutionis, ſimiliter & in eo quod protinus ſubiungit: Amen quippe dico uobis, donec trãſeat cœlũ & terra, iota unũ aut unus apex nõ præteribit à lege, donec oĩa fiant. Quãto ſuauius ac reuerentius ſonat taliter dictũ, donec omnia fiant, q̃ ſi ita diceret, donec omnia cõpleam? Quæ omnia? Videlicet quæcunq; loquuntur lex & prophetæ. Non (inquit) præteribit iota unum aut unus apex, donec oĩa fiant. Et quouſq; uel quanto tempore fient? donec tranſeat cœlum & terra. i. uſq; ad conſummationẽ ſeculi, uſq; in diem iudicij, quando prætereunte ſiue iam præterita, quæ nunc eſt, figura mundi, erit terra noua & cœli noui. 1.Cor.7. 2.Pet.3.

¶ Quid ergo eſt q̃d Apoſtolus dicit, reprobatio quidẽ fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem, q̃niam hic ait ipſe dominus, Iota unũ aut unus apex non præteribit à lege donec omnia fiant? Ad hæc ſciendũ, quia nonnulla eſt diſtantia rerũ quæ ſignificantur nomine legis. Ne longũ in reſpondendo funem traham, aliud eſt legem dediſſe deũ pro beneplacito ſuo, quod fecit ante reatum uituli, aliud legẽ impoſuiſſe nõ ſine animaduerſione uel ſeuero iudicio, poſt reatũ uel in ipſo reatu uituli. Hic iam uerba eiuſdẽ domini ad prophetã Ezechiel memorãda ſunt: Eieci eos, inquit, de terra Aegypti, & eduxi in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtẽdi eis, quæ faciat homo & uiuat in eis. Et irritauerunt me domus Iſrael in deſerto, &c. uſq;, & poſt idola patrum ſuorũ fuerunt oculi eorum. Statimq; ſequitur: Ergo & ego dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia in quibus nõ uiuent, & pollui eos in muneribus ſuis. Præcepta & iudicia, quæ faciat homo & uiuat in eis, ſe illis dediſſe uel oſtendiſſe dicit: præcepta uidelicet, non habebis deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile, & cætera uerba decalogi. Iudicia uero, ſi emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo egredietur liber gratis, & cætera quæ Moyſes plebi oĩa narrauit & ſcripſit, ita concludẽs: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus uobiſcum ſup cunctis ſermonibus ſuis. Poſtq̃ autem fecerũt uitulũ, & ſicut apud prophetã iam dictum habemus, poſt idola patrũ ſuorũ fuerunt oculi eorũ (ubi intelligẽdum eſt uituli peccatum, quod fecerunt ſecundũ morẽ Aegyptiũ ſicut patres eorum) præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent, quæ ſeſe illis dediſſe dicit, illa ſunt, de quibus fere totus exiſtit liber Leuitici. Verbi gratia, de mundis & immũdis animalibus comedendis & non comedẽdis, de lepræ contaminatione & leproſi emundatione, & cæteris eiuſmodi, in quibus, ſine dubio uita non conſiſtit, ſicut nec in ſacrificijs carnis & ſanguinis, taurorum & hircorum & arietum ſiue agnorũ, de q̃bus & apud Hieremiã deus ipſe dicit: Holocauſtomata ueſtra addite uictimis ueſtris, & comedite carnes, quia nõ ſum locutus cũ patribus ueſtris, & nõ præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocauſtomatum & uictimarũ, ſed hoc uerbum præcepi eis, dicens, audite uocem meã, & ero uobis deus, & uos eritis mihi populus. Exo.20.21. Exo.24.32. Le.11.13.14. Hier.7.

¶ Cum igit hic dominus dicit, Iota unũ aut unus apex non præteribit à lege: illic aũt Apoſtolus ait, Reprobatio fit mandati præcedentis propter ſuam infirmitatem & inutilitatẽ, operępretium eſt ſcire hanc diſtinctionẽ legis, ut hic intelligas præcepta bona & iudicia, quæ faciat homo & uiuat in eis: illic aũt præcepta nõ bona, & iudicia in q̃bus non uiuent, de quibus ibidem Apoſtolus: Nihil enim, ait, ad pfectum adduxit lex. Et alibi: Vmbrã enim habẽs lex futurorũ bonorũ, nõ ipſam imaginẽ rerũ, per ſingulos annos ĩſdẽ ipſis hoſtijs, quas offerunt indefinẽter, nunq̃ poteſt pfectos facere. Et multa in hunc modum. Cæterũ etſi ſecundum literam lex ſiue mandatum eiuſmodi infirmum erat & inutile, propter quod & reprobatio eius facta eſt, attamẽ his qui ſecundum ſpiritum ſentiũt, qualium habuerit umbram futurorum bonorum, notum ac perſpicuum eſt, quia nec de lege eiuſmodi quicq̃ præterijt aut præteribit, quin iam cuncta fere in Chriſto uel per Chriſtum adimpleta ſint, & quod reſiduum eſt, nunc adimpleatur, & ad implendũ ſit uſq; in finem ſeculi. Verũtamen loco præcedenti cum dicit, iota unum aut unus apex non præteribit à lege, maxime legẽ præceptorũ & iudiciorũ illorũ oportet intelligi, quę (ut ſupra iam dictũ eſt) primũ dedit uel oſtendit eis, ut apud Ezechielem dicit, antequã irrarent eum. i. ante reatum uituli. Nam de huiuſmodi tractat in ſequẽtibus, incipiendo ſic: Qui ergo ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus uocabitur in regno cœlorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Concordãtia ĩter uerba Chri & Pauli de lege. Heb.7.10. Ezec.20

In primis in quatuor diuiſiones totum ſermonem diſtinguere libet, nimirum ſecundum quatuor uirtutes principales, quas ethnici nominare quidẽ potuerunt, ſed non ſecũdum cœleſtẽ Tractatus de 4. uirtutibus.

uel ſpũalem ipſarum dignitatem cognoſcere meruerunt, ſcilicet iuſtitiam, temperantiã, fortitudinem, prudentiam. Prima diſtinctionis huiuſce diuiſio ſiue pars hic incipit, ubi ait: ⌊Dico enim uobis, quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus q̃ ſcribarũ & phariſæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum.⌋ Et illic finitur ubi dicitur, Eſtote ergo perfecti, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. totaq; huius partis ſeries ad perfectionem tendit iuſtitiæ, iuxta propoſitum dicentis, q̃d iam pertractũ eſt, Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Secunda inchoatur ab eo, quod protinus ait, Attẽdite ne iuſtitiã ueſtram faciatis coram hominibus ut uideamini ab eis, & illic terminatur ubi dicit, nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum, ſufficit diei malitia ſua, & tota hæc tendit ad uirtutem tẽperantiæ, & maxime ut tẽperetur ab appetitu inanis gloriæ, & deinde à uentris uel corporis ſolicitudine, ſimulq; à ſeruitio mãmonæ. Tertia ab eo quod ait, Nolite dare ſanctum canibus, neq; mittatis margaritas ueſtras ante porcos, uſq; ad id, intrate per anguſtam portam, q̃ anguſta porta & arcta uia, quæ ducit ad uitã: fine dubio tendenti ad regnum cœlorum demonſtrat habere fortitudinem perſeuerantem, perſeuerantiam fortem. Quarta ab eo quod ait, attendite à falſis prophetis, uſq; ad finem ſermonis, indubitanter audi torẽ ad prudentiam adducit, & informat Chriſtianum, ut prudẽs ac prouidus ſit. ¶ In ſingulis partibus iſtis ex oppoſito uirtutum, ſcribas & phariſæos cunctis uirtutibus uacuos acerrime culpat, & nominibus quadrifariam diuerſis denotat. Nam prima quidem parte ſermonis, manifeſtis eos nominibus ſcribas & phariſæos nuncupat, dicendo: Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plusquàm ſcribarum & phariſæorum. In ſecunda ſemel & iterum ac tertio hypocritas, inſuper ethnicos quoq; uocat, dicendo: Noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt. &, cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ. &, orantes aũt nolite multum loqui ſicut ethnici. &, cum autẽ ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Et quidẽ de gentibus quoq; fuerunt & ſunt hypocritæ, quos & p̃ſens ſermo damnat intẽperantiæ: quoniã adeo ſunt feſtini ad mercedẽ ſuam, ut malint perdere ſempiternam, quæ differtur, q̃ carere temporali, id eſt, laude hominum, quæ præſens habetur. Sed omnium maximi hypocritarum, omnisq; hypocriſeos erant magiſtri ſcribæ & phariſæi, & maxime contra illos præſentem ſaluator ſermonem dirigit. Similiter in tertia diuiſionis huius parte, dum dicit: Nolite ſanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas ueſtras ante porcos, omnes quidem, de quacũq; gente ſint, tali appellatione illos denotat, quorum fœda eſt fortitudo, mordere ſcilicet more canum, & irruere more porcorũ ad conculcandũ & diſrumpendũ, ſed taliũ quoq; maximi ſcribæ & phariſæi fuerunt. Nihilominus in quarta illorum, quos denotat dicendo, Attẽdite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouiũ, intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces: illorum, inquã, ſcilicet falſorum prophetarum ſcribę & phariſęi maximi fuerunt. Itaq; uirtutibus, quarum ſingulas in ſingulis huius ſermonis diuiſionibus ſublucere perſpeximus, ſcilicet iuſtitia, temperantia, fortitudine, prudentia, penitus uacui demonſtrantur, per hæc nomina, quibus in ſingulis earundem partium denotantur, quia uidelicet ſcribarum & phariſæorum nulla eſt uera iuſtitia: hypocritarum, quales erant ĩdem, nulla eſt à recipienda mercede ſua temperãtia: porcorum margaritas conculcantium, & homines diſrumpentiũ, quales ipſimet erant, nulla eſt fortitudo uera: falſorum prophetarũ, imò luporum ſub ouina pelle latentium, nulla eſt prudẽtia, nam quæ illorum putatur prudentia, malitia eſt. ¶ His prælibatis, iam uelut magno & euidenti oſtio pulcherrimi ſermonis aperto, ipſo duce qui aperuit, introrſus incedẽdum eſt. ⌊Qui ergo ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus uocabitur in regno cœlorũ.⌋ Ergo quoniam (inquit) non ſolum nõ ueni ſoluere legẽ, uerum etiam adimplere ueni, meum eſt facere iudicium, ſententiamq; dicere ſuper eos, qui non ſolummodo non adimplent, uerumetiam ſoluunt. Quinã illi ſunt uel erant tunc? Vtiq; ſcribæ & phariſæi, quos continuo & per totum ſermonis huius textum, aliqs quoq; euangelĩ locis uehementer tangit. ¶ Quæ autem ſunt mandata iſta minima, quæ quaſi digitũ intendens, dicit unum de mandatis iſtis minimis? Nimirũ iſta quæ ſubiecta ſunt: ⌊Audiſtis quia dictũ eſt, Non mœchaberis. &c.⌋ Ergo ne iſta ſunt minima? Vtiq; minima. Alioqui quid opus erat adimplere ea, quemadmodum dicit, nõ ueni ſoluere, ſed adimplere, ſi erant grandia uel ſufficientia? In q̃ autem uel inquantum minima ſint, commodius in ſubſequentibus dicetur. ¶ Quid autem eſt, magiſtrum eiuſmodi minimũ uocari in regno cœlorum? Vtiq; nõ intrare in regnũ cœlorum. Sequitur enim: Dico enim uobis, quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plusq̃ ſcribarum & phariſæorũ, non intrabitis in regnũ cœlorum. Quàm uere minimus eſt, qui de alto cadit, & epiſcopatum ſuum perdit. Fiant, inquit pſalmiſta, dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. Hoc primum Iudas proditor pertulit, cuius apoſtolatum alter accepit, & poſt illum ſcribę & phariſęi, quorũ ille, ſicut dux in cõprehendendo Ieſum, ita & exẽplar fuit in perdendo epiſcopatũ, & in ſuſpendendo uel ſtrangulando ſemetipſum. Sicut eñ ille abiens laqueo ſemetipſum ſuſpẽdit, & apoſtolatũ ſiue epiſcopatũ eius (ut iam dictũ eſt) alter accepit: ita cœtus phariſaicus, cũctusq; populus Iudaicꝰ perſuaſus & ab illis & à põtificibus, propria ſeſe ſentẽtia damnauit, clamãdo: Sãguis eius ſup

Scribæ & phariſęi cũctis uirtutibus uacui.

Mandata iſta minima.

Minimꝰ uocabit in regno cœlorum.

Pſal. 108.

Actu. 1.

Matt. 27.

nos

nos & ſup filios noſtros. Et pontificatum ſiue ſacerdotium eius populus alter, populus Chriſtianus accepit. Et ſicut ille triginta argẽteos ſanguinis pretiũ retulit, ita & huic cuilibet, qnõ eſt aduerſario conſentiens, poſt pauca dicitur hic: non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem. Igitur cum dicit, minimus uocabitur in regno cœlorũ, ſic accipiẽdum eſt, minimus, cui nõ improperium maximũ, ut minimus idẽ ſit quod contemptibilis, iuxta illud in uiſione Abdiæ, ubi cũ dixiſſet ad Edom, Ecce paruulũ te dedi in gentibus, ſtatim ſubiũxit, Contemptibilis tu es ualde. Abdiæ.1.

Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorũ. Quid fecerit & docuerit? Nunqd unum de mãdatis iſtis minimis? Non ſic utiq, nõ ſic. Si enim qui totã legem obſeruat, offendit autem in uno, factus eſt omniũ reus: quanto magis qui facit uel obſeruat unum, forte aũt offendit in aliis oĩbus? Iacobi 2.

¶ Proinde ergo dicẽdo, qui autẽ fecerit & docuerit, nec unum de minimis, nec unũ de magnis mãdatis iſtis expreſſe dicit: ſed contentus dixiſſe, qui fecerit & docuerit, quaſi manum uel digitũ mitis & humilis corde reducens in ſemetipſum. Qui fecerit & docuerit.

Hic, ait, magnus uocabitur in regno cœlorũ. Hoc enim & huic ſimilia de ſemetipſo profitetur, non iactanter, ſed (ſicut ait Apoſtolus) ille fidelis pmanet, negare ſeipſum non poteſt. 2.Tim.2.

Et quidem fecerunt & docuerunt q̃ plures, qualium optimi fuerunt beati illi auditores dicentis, Vos eſtis lux mundi, luceat lux ueſtra coram hominibus &c. ſed nõ adeo fecerunt, non adeo ſtabiles uel aſſidui ſiue inuariabiles in faciendo fuerunt, ut de facto ſuo magnificari omnino debuerint, ſi abſq; miſericordia uocarentur ad iudicium. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, nõ eſt qui faciat bonum, nõ eſt uſq; ad unum. Hic unus & ſolus eſt, qui integre fecit & integre docuit p ſemetipſum, per illos aũt, quantũ fuerat gr̃ę ſuæ complacitũ. Et proinde magni quidẽ illi q̃q; uocãtur ſiue uocabunt in regno cœlorũ, ſed eorũ magnitudo ad huius magnitudinẽ non attingit, quã ſignificat in ſermone iſto toties dicẽdo: Dictum eſt antiqs, ego aũt dico uobis. Aliq̃ medij inter faciẽtem & non facientem.

¶ Inter magnũ iſtum q̃ fecit & docuit, & illũ minimũ qui ſoluit & docuit, medij ſunt, & ille qui fecit & nõ docuit, quia ſcientiam ſiue facultatem docendi nõ habuit, & ille qui nec fecit nec docuit, forte quia tẽpus faciendi nõ habuit. De omnibus his magnus iſte iudicabit, ita ut minimus ille, qui ſoluit & docuit, non intret in regnũ cœlorũ, q̃uis uideatur ſibi eſſe filius regni: ille aũt qui nec fecit nec docuit, quia nec potuit nec ſciuit, p gratiã fit nonnullus in regno cœlorũ, qualem conſiderans Apoſtolus: Ei uero, inquit, qui nõ operatur, credenti aũt in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiã &c. Rom.4.

Ille q̃ fecit & nõ docuit, uidelicet omnis qui in populo fuit adiutor, & nõ potuit eſſe doctor, locum uel ordinẽ ſuum in eodem regno cœlorũ habebit, nonnihil differentem ab illis qui fecerũt & docuerunt: qualium primi fuerunt apoſtoli, & his quoq; magnus iſte (ut iam dictum eſt) longe præerit. Ex illa ſuæ magnitudinis autoritate protinus ait: Dico enim uobis, quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus q̃ ſcribarũ & phariſæorũ, non intrabitis in regnum cœlorũ. Ergo ſcribæ & phariſæi non intrabunt in regnum cœlorũ. & hoc dico uobis (ait) tanq̃ magnꝰ, tanquã regni cœlorũ arbiter, uelut ille cuius dictum in poteſtate, cuius in dicto poteſtas ſumma eſt. Et quare ſcribæ & phariſæi non intrabunt in regnum cœlorũ? Videlicet, quia non abundat, imò deficit & nulla eſt iuſtitia illorũ.

¶ Quid enĩ, ſi manibus ſuis me non occidũt? Au diſtis quia dictum eſt antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Et hoc dictum ſiue præceptum ſe non trãſgredi fingunt, dum ſuis me manibus nõ occidunt. Ego autem dico uobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Quæris quare? Videlicet quia ira uoluntas occidẽdi eſt. Et quoniam occidere uult, recte iam homicida eſſe iudicatur, iuxta illud, Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Non enim qualemcunq; iram, uerbi gratia, repentinũ calẽtis animi motũ leuiter ſurgentẽ, leniter nihilominus reſidentẽ, hic intelligere debemus: ſed iram eiuſmodi, quali ſcribitur iratus fuiſſe Cain: Iratusq; eſt Cain (ait ſcriptura) uehementer, & cecidit uultus eius. Dixitq; dñs ad eum: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Sic nãq; iratus eſt, ut occidere cogitaret. Qui ſimiliter iraſcitur, q̃ſquis ille eſt, reus erit iudicio, ſubauditur dũtaxat diuino: quia uidelicet humano necdũ teneri poteſt homicida iudicio. latet enĩ homines odiũ quod in corde eſt, ſcriptura dicente: Homo uidet in facie, deus aũt in corde. Quòd ſi odium, q̃d prius latebat, ſigno aliquo proditũ fuerit, iam non ſolũ diuino, uerũ etiam humano reus erit iudicio. Ait ergo: Qui autẽ dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit concilio. Cõcilium nanq; conuentus eſt hominũ ad iudicãdum, eorũ, qui de peccatis agendi ſiue iudicãdi eccleſiaſticũ ſortiti ſunt miniſteriũ. Racha enim nõnulli dixerũt eſſe uocem nõ ſignificantẽ aliq̃d, ſed indignantis animi motũ exprimentẽ. Has interiectiones grammatici uocãt partes or̃onis ſignificantes cõmoti animi affectum, uelut cum dicitur à dolente heu, uel ab iraſcente hem. Alĩ dixerunt hoc uerbũ proprie eſſe hebraicum. Racha enim dicit inanis aut uacuus, quem nos poſſumus uulgata iniuria, abſq; cerebro nuncupare. Igitur q̃ dixerit fratri ſuo racha, id eſt, qui odiũ intus in corde cõceptum, tali ſigno uocis uel oris ſui prodiderit hominibus, quale eſt racha, ut nõ dubium ſit, certiſq; teſtibus argui poſſit q̃ fratrẽ ſuum oderit, reus erit concilio. Legitimũq; fiet ſuper eum iudicium ab hominibus, ita ut etiã ab

Abdiæ.1.

Iacobi 2.

Qui fecerit & docuerit.

2.Tim.2.

Aliq̃ medij inter faciẽtem & non facientem.

Rom.4.

Scribæ & phariſæi occiderunt Chr̃m.

1.Iohã.3.

Gen 4.

1.Reg.16.

Qui dixerit fr.ſ.racha.

altari domini iure amoueatur, donec & ſatisfaciat deo, & reconcilietur fratri ſuo. ¶ Qui autẽ dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. ¶ Inſultantes malis alienis, ſolent dicere, fatue. Exempli gratia: Iuliano apud Perſas interempto, dum nuntiatus fuiſſet eius interitus in urbe Antiochia, putantes cuncti habentes feſtiuitatem, & non ſolum in eccleſiis & ſepulturis martyꝝ, ſed etiam in theatris exultantes, & uictoriam Chriſti prædicãtes, communiter clamabãt oẽs: Maxime fatue, ubi ſunt uaticinia? Vicit deus & Chriſtus eius, uerum ſic illi recte inſultauerint & recte dixerint, utpote non fratri, quinimò hoſti & inimico acerrimo, fratris nri, fratris optimi Ieſu Chriſti, de cuius fide procedit omnis fraternitas ſiue paternitas utilis, quæ in cœlo & in terra nominatur. Fratri autem taliter inſultare, taliter dicere, fatue, peccatũ eſt nimis grande, utpote teſtimonium cordis obdurati, quod habeat odium inſatiabile. Igitur iuſta ſententia dicentis, reus erit gehennæ ignis, & ſubaudiendum eſt, niſi pœnitentiam egerit. ¶ Ad hũc peccati modum pertinuit illa maledictio Semei, quando regem Dauid fugientem à facie filij ſui Abſolon, flentem & operto capite nudisq; pedibus incedentem maledicebat, dicẽs: Egredere uir ſanguinum & uir Belial, ecce premunt te mala, quoniam uir ſanguinum es. & ita grediebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſus eum, terramq; ſpargens. ¶ Scribæ & phariſæi præ cunctis hominibus maligni, & (ut propheta prædixit) in diẽ malum ſeparati, ſic irati ſunt fratri ſuo, ſic dixerunt fratri ſuo racha, ſic dixerunt fatue, filij gehennæ, rei gehennalis incendij, cum nihilominus in ſe confiderent tanquã iuſti. Non occiderunt fratrem ſuum manibus ſuis, ſed irati ſunt fratri ſuo, qui dicit in pſalmo, & odio habuerũt me gratis. Irati ſunt ei nimis odio implacabili, non aliam ob cauſam, niſi quã ſapientia teſtatur eos dixiſſe, q̃niam contrarius eſt operibus noſtris. Vniuerſa eccleſiæ ſchola legit & concinit, longoq; uſu iam detriuit, quia q̃ iratus eſt Cain uehementer, & concidit uultus eius, cum nõ aliam haberet cauſam, niſi quia opera ipſius maligna, fratris autem eius iuſta erãt, typus fuit huius odij, quo hũc fratrem ſuũ ſecundum carnem Ieſum Chriſtũ oderunt ſcribæ & phariſęi, non aliã ob cauſam, niſi quia huius bona, ipſorum autem mala erant opera, & auaritiam eorũ in doctrina ſua redarguebat. Nonne pro huiuſmodi odio rei iam erant iudicio? ¶ Addiderunt autem huic peccato, ut non tantum illum haberent odio in corde ſuo, uerum etiam dicerent Racha eidem fratri ſuo, ſcilicet omne uerbum malum quodcunq; ſuggerere potuit hoſtilis indignatio. Exempli gratia: Nonne hic eſt filius fabri? Et alibi: Dæmonium habet, & inſanit, quid eum auditis? Et multa his ſimilia. Et ſi nihil plus feciſſent aut dixiſſent, nonne rei iam fuiſſent non ſolum iudicio diuino, uerum etiam eccleſiæ concilio? Propterea quippe ſententiã haberet in eos oẽm patriarcharum & prophetarum concilium, ut dicerent, Væ his qui dicunt bonum malum. ¶ Addiderunt etiam adhuc, ut inſultarent ei in ipſius paſſione, & ſubſannarent in ipſa morte, quod erat (ut ſupra demonſtratum eſt) dicere fatue. Cum enim moreretur frater ille, qui dicit in pſalmo, Quaſi proximũ, quaſi fratrem noſtrũ, ſic complacabam, prætereuntes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruit templum dei, & in triduo illud reædificat. Salua te metipſum. Antea quoq;, cum cepiſſent eum, ſic illudebãt ei tanquam fatuo, ſic deridebant eum tanquam fatuum, cędendo colaphis, & dicendo, Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit. Inter hæc omnia uidebantur ſibi aut uideri uolebant iuſti, & non tranſgreſſores legis dicentis, Non occides: quum dicerent, Nobis non licet interficere quenquam, & non occiderent eum manibus ſuis, ſic iuſti, ſic integri factores legis, ut non ſaltem introire uellent in prętorium gentilis hominis, ut non contaminarentur, ait euangeliſta, ſed manducarent paſcha. Recte igitur & uere dixit, quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum, id eſt, niſi non ſolũ manus ueſtras contineatis ab occidẽdo, uerum etiam liberetis animum ueſtrum ab ira uel odio, & (quod plus eſt) os ueſtrum ab indignationis quolibet ſono, & (quod abundantius eſt) linguam ueſtrã ab inſultando fratri cuilibet, in quocunq; fuerit malo. ¶ Quid tandẽ diſtat inter iudiciũ, quod dictum eſt antiquis, qui aũt occiderit, reus erit iudicio, & iudicium iſtud quod hic audimus, Ego autem dico uobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio? Non enim nulla debet eſſe diſtantia iudicij, ubi tanta diſtantia eſt reatus iudicandi, quanta hic intelligitur inter homicidium quod perpetratum eſt manibus, & homicidiũ, quod ut fieri poſſit, animo uel cogitatione uerſatur. De homicidio quod perpetratur actu, iudicat homo lege conſtitutus: de homicidio, quod non eſt opere peractum, ſed ut fiat, mente tractatur, ſolus iudicat deus, ſaltem per legem naturalem, quæ in cordib⁹ ſcripta eſt, quæ eſt huiuſmodi, quod tibi non uis fieri, alij ne feceris. Hoc iudicium primo in Cain ſancitum eſt, qui cum iratus fuiſſet uehementer, dixit dominus ad eũ: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? &c. Illud autem iudicium, ubi homicidij manifeſtum eſt opus, ſic iudicat homo, ut ſe habet cauſę modus, quemadmodum lex loquitur: Qui (inquit) percuſſerit hominem, uolẽs eum occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed deus illum tradidit in manus eius, &c. quę proſequ longũ eſt. Quid igitur ſupereſt conſilij? Iudiciũ audiuimus, quia cuius ira intãtum progreſſa

eſt

Qui dixerit fatue.

Eph. 5.

2. Reg 16.

Amos. 6.

Pſal. 34. 68.

Sapi. 2.

Gene. 4.

Matt. 13. Iohã. 10.

Eſa. 5. Matt. 27.

Pſal. 34. Matt. 27.

Exo. 20. Iohã. 18.

Differentia inter iudicium dei & hoīs.

Gene. 4.

exod. 21.

eſt,ut diceret fratri ſuo,fatue,reus erit gehennę ignis,quę uidelicet gehẽna iam nõ tantũmodo iudiciũ,ſed extrema iudicij ſententia eſt. Nunqd hoc tẽpore,dum in euãgelio prædicatur iudiciũ,miſericordię unquã obliuiſcitur euangeliũ? Non utiq;,ſed ſemp & ubiq;,anteq̃ termi netur iudiciũ,miſericordiæ porrigit manũ,quærendę indulgẽtiæ præbet cõſilium. Hinc eſt illud,quod protinus ſubſequtur: ¶Si ergo offers munus tuũ ad altare,& ibi recordatus fueris, qa frater tuus habet aliquid aduerſum te,relinque ibi munus tuũ ante altare,& uade prius recõciliari fratri tuo,& tunc ueniens offeres munus tuũ. ¶Sicut cætera,ita iſtud quoq; ſic ſibi putet cõſuli omis peccator ſiue reus homicidalis odij,quacunq; ex gente uel natione ſit,ut ſciat primũ eſſe in intentione ſermonis huius Iudæorũ ſiue ſcribarũ & phariſæorũ cœtum: qm̃ ad illos,imò & contra illos totus ille fere hic ſermo habitus eſt, ſicut ex ipſa ſerie cognoſci promptum eſt. ¶O igit collegiũ malum,conciliũ malignantiũ ſcribarũ & phariſæorũ,põtificum & ſeniorũ: ſi uis,potes recordari, quia frater tuus habet aliqd aduerſum te,frater quẽ odio habuiſti gratis,cui multa indignãter exprobrando dixiſti Racha,multũ crudeliter inſultãdo dixiſti fatue. Quid munus tuũ ad altare cõtendis offerre? Nunqd neſcis? nunqd nõ audiſti? Dicit enim in propheta deus: Nõ eſt mihi uoluntas in uobis,& munus nõ ſuſcipiã de manu ueſtra. & alibi: Ne afferatis ultra ſacrificiũ fruſtra. Calẽdas ueſtras & ſolennitates ueſtras odiuit anima mea. Cũ extẽderitis manꝰ ueſtras,auertã oculos meos à uobis: & cũ multiplicaueritis orationes,nõ exaudiã. Quã ob cauſam? Manus enim ueſtrę plenę ſanguine ſunt. Hoc eſt q̃d nũc dicit,qa frater tuus habet aliquid aduerſum te. Si ergo huius recordatus fueris,& munus inſtanter offerre cupis,relinque munꝰ tuũ ante altare,& uade prius reconciliari huic fratri tuo: uidelicet ſecundũ conſiliũ Petri quoq; apoſtoli,dicentis: Pœnitentiã agite, & baptizet unuſquiſq; ueſtrũ in noie Ieſu Chri,in remiſſionẽ peccatorũ ueſtrorũ: hoc enim eſt reconciliari fratri huic. ¶Hoc facto,tunc ueniens offeres munus tuum,munus ſanctum,ſacrificium uerum, non ſicut carnes taurorum, ſanguinem hircorũ aut uitulorũ: ſed ipſum fratris eiuſdem,cui reconciliatus es,corpus uiuificũ,ſanguinem ueꝝ,ſacrificium ſanctũ & immaculatum. Quotus ex illo ſcribarũ & phariſæorũ concilio uel ordine ſupercilioſo atq; odij pleno,recepturus erat iſtud humilitatis cõſilium,iſtud gratiæ cõſulentis beneplacitũ? Et quidem recepturi erãt aliqui,quãuis pauci,ut auditis Petri cæterorũq; ſermonibus apoſtolorum, reconciliantur fratri huic,baptizati in nomine eius: ſed inter ipſos quãta diuiſio,quanta fuit diſſenſio,ſicut Actuũ apoſtolorũ liber teſtat,maxime de relinquendo ſiue immutando munere uel ritu, quo antea munus offerebatur? Sequtur ergo: ¶Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es in uia cũ eo, ne forte tradat te aduerſarius iudici,& iudex tradat te miniſtro,& in carcerem mittaris. Amẽ dico tibi,non exies inde donec reddas nouiſſimũ quadrantem. ¶Huic dicto Apoſtolus cõſonans: Quapropter,ait,ficut dicit ſpũs ſanctus,hodie ſi uocem eius audieritis,nolite obdurare corda ueſtra &c. Quibus prẽmiſſis,longam & optimã ingreditur diſputationẽ de relinquendo (ſicut iam dictum eſt) priſco munere,& offerendo meliore,ſic inter cætera dicens: Reprobatio quidem fit præcedentis mandati,propter infirmitatem eius & inutilitatẽ. ¶Deniq; aduerſarius eorũ,qui erant eiuſmodi,ſermo fuit euangelij & omis prædicator euangelicæ ueritatis,poteſtatem habens,non cõſentientem ſibi tradere iudici,& non ſolũ iudici,ueꝝ etiã malo miniſtro,ſub præſentia uel iudicio iudicis,quemadmodũ unus illorũ iam memoratus apoſtolus ad Corinthios dicit: Ego qdem abſens corpore,præſens autẽ ſpũ,iudicaui ut præſens eum q ſic operatus eſt,in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti congregatis uobis & meo ſpiritu cũ uirtute domini Ieſu,tradere huiuſmodi ſatanę in interitum carnis. Et ad Timotheum ſcribit: Ex quibus eſt Hymenęus & Alexander,quos tradidi ſatanæ,ut diſcant non blaſphemare. Et quid mirum,ſi ſermo dei uel quiuis ſermonis dei miniſter in euãgelio,dicatur peccatoris maximeq; Iudæi ſiue ſcribæ & phariſæi,rebellis & increduli aduerſarius,cum inimicus autoritate prophetica dictus ſit eiuſdem ipſe deus uel dei ſpũs? Ipſi autem (inquit Eſaias) ad iracundiam prouocauerunt,& afflixerũt ſpũm ſancti eius,& conuerſus eſt eis in inimicum,& ipſe debellauit eos. Et Hieremias lamentando loquitur: Factus eſt dominus uelut inimicus,præcipitauit Iſrael,præcipitauit omnia mœnia eius. Itemq; ait: Tetẽdit arcum ſuũ quaſi inimicus, ſtirmauit dexterã ſuam quaſi hoſtis. ¶Igitur ò ſcriba literæ occidentis,ò phariſæe magni ſupcilij,refuga ſpũs uiuificantis,ò Iudæe declamator manifeſtę circũciſionis,cum ſacerdotibus & põtificibus tuis carnarijs atq; ſanguinarijs,noli obdurare cor tuum,ſed eſto conſentiens aduerſario huic,ſermoni huic gratiæ & ueritatis,& linguæ eius,& ori eius, in quo tibi cœpit aduerſari,linguę apoſtolicæ,ori euãgelicæ prędicationis: ne forte excutiẽdo puluerem pedum ſuorũ in te,tradat te iudici illi qui per Moyſen dixit: Qui aũt uerba eius quę loquetur in noie meo,audire noluerit,ego ultor exiſtam. Iudex & ultor ille miniſtrũ habet,miniſtrũ,inquam, & ſeruum,de quo ad Iob loquitur: Nũquid feriet tecum pactũ,& accipies eum ſeruum ſempiternum? Ille ſeruus,ille miniſter,ſi traditus ei fueris,mittet te in carcerem, in inferiorem infernũ. Quãdiu illic eris? Amen dico tibi,non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem.

Munera Iudæorũ fruſtra fiunt.

Mala 1. Eſai. 1.

Actu. 2. Sacrificiũ ueꝝ corporis & ſanguinis Chri.

Actu. 15. 21.

Heb. 5. Pſal. 94.

Hebr. 7.

1. Cor 5.

1. Tim. 1.

Eſa. 63.

Thre. 2.

Apoſtrophe in Iudæos.

Deut. 18.

Iob. 40.

Matt.26. Zacha.11. tem. Tu triginta argẽteos appendiſti pretium ſanguinis eius, & donec eos reddas uſq; ad nouiſſimum quadrãtem, non inde exies. Quando aũt totum reddere poteris: Nũquid in carcere illo argẽteos illos, quos tu proditori dediſti, & proditor tibi retulit, tecũ habebis, ita ut rependere poſſis? Nunquid & quadrãtes & trientes & uncias ſiue libras quoq; integras ibi trutinare uacabit, de theſauris quos hic tibi theſaurizaſti? Non utiq;, non theſaurus tuus, ſed ſolum peccatum & pœna peccati te ſequetur illuc. Ne timueris (inquit Pſalmiſta) cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: qm̃ cum interierit, nõ ſumet omnia, neq; deſcendet cum eo gloria eius. ¶ Ergo non exies inde, donec reddas uſq; ad nouiſſimum quadrantem, id eſt, non inde exies in æternũ. Quadrans habet duo minuta. Veruntamen in rationibus ponder̃, quas abaciſtæ in uſu habentes etiam ſcripſerunt, quadrãs tres uncias habet, uncia uero duodecima pars aſſis eſt. Porro aſſis totum quiddam eſt, ſiue libra, ſiue quippiã aliud, quod in duodecim partes æquas diuidẽdum eſt. Proinde notandum quia non dixit, donec reddas uſq; ad quadrantem, ſed uſq; ad nouiſſimum quadrantẽ, ut per quadrantem nouiſſimũ intelligas de minutiſſimis, quale apud illos dicitur chalc⁹ ſiue ficiliqu⁹, in quæ extrema & unciæ & unciarum particulę diuiduntur, Nam & apud alium euangeliſtã ita ſcriptum eſt: Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouiſſimum minutum reddas. ¶ Non ſolum autem ſupradictos argenteos pretium ſanguinis fraterni, ò infelix & inreconciliate negotiator, à te putes in illo carcere exigendos, uerum etiam prædã uniuerſam quam feciſti tanta inſania, tanta cupiditate lucrãdi, ut ipſam domum dei, quę domus orationis uocari & eſſe debuit, ſpeluncam faceres latronum. Et proinde quia frater iſte cõtra tuam diſputabat auaritiam, implacabile aduerſus eum mente conciperes odiũ. Ab initio quo patres tui uiginti argenteis uendiderunt fratrem ſuum Ioſeph, uſq; nunc auaritiæ morbo languidus inceſſiſti, & hucuſq; proceſſiſti, ut diſputantem (ſicut iam dictum eſt) fratrem iſtum interficeres, ita ut in pretium ſanguinis triginta argẽteos dares & reciperes. Totam tantoq; malorum exactionem potuiſſes euadere breui ac compendioſa reconciliatione, & amica uoce confeſſionis lucrari remiſſionem uniuerſi delicti. ¶ Secundo loco frater tibi eſt om̃is, qui tecum unum eundemq; deũ colit, & benedicit deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, patrem miſericordiarũ & deũ totius cõſolationis. Si fratri eiuſmodi iratus es, ſi dixiſti racha, ſi dixiſti Fatue, etiam pro illo reus es gehennæ ignis, utpote homicida, ſicut teſtatur apoſtolus Iohannes, quia om̃is qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Si ergo offers munus tuum ad altare, ſi orationem, ſi quamlibet obtationem, feſtina ſecundum præſens conſilium auferre huiuſmodi fermentum: quia * & ſecundum ſanctam ac myſticam legem fermentatum malitiæ & nequitiæ. Forte uel ipſe frater quem odiſti, ſiue alius quis, ſolus ſciens quòd pecces, iraſcendo fratri uel odiẽdo fratrem, corripit te inter te & ipſum ſolum, & quia corripit, quodammodo tibi aduerſarius eſt, & aduerſari non definit, adhibendo aliũ ſecum ſi ſolũ eum audire noluiſti, dicendo etiam eccleſiæ, ſi nec duos audire uoluiſti, iam ex eo tibi cauendum eſt, ne aduerſarius tradat te iudici, id eſt, ne ſias ei ſicut ethnicus & publicanus, ſi nec eccleſiam audire uolueris. Nã hoc eſt ſine dubio tradere iudici, reputare cum his qui foris ſunt, de quibus dominus iudicabit. Quid enim mihi, ait Apoſtolus, de his qui foris ſunt iudicare? Nonne de his qui intus ſunt, uos iudicatis? Nam eos qui foris ſunt, deus iudicabit. Porro frater quiſquis ille eſt, cui irat⁹ es, quem odiſti, & per odium malo uel contumelioſo uerbo læſiſti, non erit tibi difficilis reconciliationem flagitanti, propter illũ qui dixit: Si peccauerit in te frater tuus, & cõuerſus pœnitentiã egerit, uel dixerit, pœnitet me, dimitte ei. Et multa his ſimilia. ¶ Veruntamen nõ propter hæc iniuſtus inuenitur in facto ſuo Dauid, ad quem uenit Semei, qui maledixerat ei, & proſtratus dixit, Ne reputes mihi dñe mi iniquitatẽ, neq; memineris iniuriã ſerui tui. Agnoſco enim ſeruus tuus peccatum meum &c. Et tunc quidẽ dixit, nõ morieris, iurauitq; ei, ſed poſtea cum appropinquaſſent dies, ut moreretur, dixit inter cætera filio ſuo Salomoni: Habes quoq; apud te Semei, qui maledixit mihi maledictione peſſima, quando ibam ad caſtra, uir autem ſapiẽs es, & ſcies quæ facies ei, deduces̃q; canos eius cũ ſanguine ad infernum. Non (inquam) iniuſtus in hoc facto inuenitur Dauid, quia non uero corde reconciliationem quæſiuit Semei, nõ præ deſiderio iuſtitiæ pœnituit, ſed ſeruiliter metu pœnæ concidit, quia rex quẽ oderat in corde ſuo, cui profugienti maledixit, iter̃ ſalutatus in regno ſedit. Mutauit uocem, non mutauit mentem. Hoc quoq; innuit ſcriptura cum dicit, Ipſe quoq;, uidelicet Banaias filius Ioiadæ, interfecit uirum Aegyptium, uirum digno ſpectaculo, habentem in manu haſtam. Aegyptium moribus, non genere, dixit illum Semei, & habẽtem in manu haſtam, id eſt, datam in poteſtate ſua propriæ mortis ſententiam, quam hoc modo dedit Salomon: Quacunque autem die egreſſus fueris & tranſieris torrentem Cedron, ſcito te interficiẽdum. Dixitq; Semei: Bonus ſermo. Itaq; ſic fecit Dauid, tanq̃ non ſuimet, ſed dei & legis uindex, cuius hoc edictum eſt: Principi populi tui non maledices. Sic illũ puniri iuſſit, ut nihilominus ſecure dicat, Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.

Lego + eſt. Matt.18. 1.Cor.5. Luc.17. Vidicta Dauid contra Semei iuſta. 2.Reg.19. 3.Reg.2. 2.Reg.23. 3.Reg.2. Exo.22. Pſal.8. 1.Iohã.3. 2.Cor.1. Auaritia Iudæor̃. Matt.21. Iohan.2. Gen.37. Luc.12. Donec red. nouiſ.qua. Pſal.48.

Libri IIII. Finis.

RVPER-

RVPERTI ABBA-

TIS TVITIENSIS OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER V.

VM PLVRIMA DICTA SINT ANTIQVIS, ET omnia comprehendantur uno nomine legis, quam dominus ipſe, non ueni, inquit, ſoluere legem, ſed adimplere: rationē non fruſtra quęrat aliquis, cur pauca de plurimis, id eſt, tantummodo ſex dicta pro exemplo poſuerit, ut appparet, quibus modis agenda foret adimpletio, quam dixit: & cur iſta potius, quàm cætera, hic aſſumpſerit, taliq; ordine digeſſerit. Primum eſt, non occides: ſecundum, non mœchaberis: tertium, quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij: quartum, non peierabis: quintum, oculum pro oculo & dentem pro dente: ſextum, diliges proximum tuum, & odies inimicum tuum. Hæc, ut iam dixi, non fruſtra quærat aliquis, cur potius aſſumens, quàm cætera, tali ordine digeſſerit, per ſingula ſubiungens, ego autem dico uobis? Ad hæc breuiter dicendum, quia quæ ſub iſtis continentur dictis ſiue prȩceptis, ita ſunt neceſſaria Chriſtiano homini ad perfectionem iuſtitiæ tendenti, ut ſine his perfectus eſſe non poſſit eadem perfectione, quam poſt eadem dicta diligenter commendans, tandem dicit: Eſtote & uos perfecti, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. ¶ Hoc nanque primum eſt opus iuſtitiæ, eſſe unanimes in fide & fraterna dilectione. Quid aliud nobis intimare curauit, dum prȩmiſſo, dictum eſt antiquis, non occides, adiecit, ego autem dico uobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo & cætera, uſque, eſto conſentiens aduerſario tuo? Poſt hoc initium iuſtitiæ, quid tam pulchrum, tam deo dignum, quàm pro adipiſcenda caſtitate laborare? Hoc plane uehementi intentione declamat, dum prȩmiſſo, dictum eſt antiquis, non mœchaberis, adiecit, ego autem dico uobis, quoniam omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, & cætera uſque, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Porrò ſtudium caſtitatis ſic diſcrete erat exercendum, ut nullum ipſi naturæ generaret ſcandalum, id eſt, ne prædicatio caſtitatis occaſio fieret adulterij, quod & Apoſtolus prȩcauens, his autem qui matrimonio uincti ſunt prȩcipio, non ego, ſed dominus, uxorem à uiro non diſcedere. Super hoc nimirum confeſtim nos inſtruit, dum prȩmiſſo dictum eſt, quicunque dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij, ſubiungit, ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicatiōis cauſa, facit eam mœchari. Cum autem huc uſque Chriſtianus profecerit, ut caſtitatis uirtute prȩcinctus ſit, confeſtim & ille iuſtitiæ ſucceſſus eum delectare poterit, ut cunctis quoad poteſt ſeſe eximat negotijs ſeculi. Hoc intendēs, cum deinde dixiſſet, dictū eſt antiquis, non peierabis, adiecit, ego autem dico uobis, non iurare omnino, &c. Deniq; ſine iuramentis quomodo tractari poſſent negotia ſeculi? Cum ergo dicit, non iurare omnino, liberū eſſe uult ab omni ſeculari negotio. Profecto qui hanc ſuſceperit partem cōſilij, conſequenter & illud ſuſcipiet, ut iniuriam non ſolum non facere, uerum etiam pati propter deū uelit. Mox itaq; prȩmiſſo, dictum eſt, oculū pro oculo & dentem pro dente, adiecit, ego autē dico uobis, non reſiſtere malo, &c. Poſt hęc unum adhuc neceſſariū eſt iuſtitiæ ſignaculū, quod protinus ſuperponens, dictum eſt, ait, diliges proximū tuum, & odies inimicum tuum: ego autē dico uobis, diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui uos oderunt, & cætera, quę ita concludit: Eſtote & uos perfecti, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. ¶ Nunc horum omnium ſeries iuxta propoſitum ſiue incœptum diligentius percurrenda eſt. ⌊ Audiſtis quia dictum eſt antiquis, nō mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. ⌋ Quomodo ſupra homicidij, ita hic adulterij uoluntas damnatur, etiam non ſequente effectu. Videre nanque mulierem ad cōcupiſcendum eam, quid aliud eſt niſi contemplari mulierem, habendo uoluntatem adulterandi eam? Recte ergo, ſicut qui iraſcitur fratri ſuo, uel qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & iccirco reus erit iudicio: ita qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam, inquit, mœchatus eſt eam in corde ſuo, & iccirco nihilominus reus erit iudicio. Veruntamen adhuc parum eſt, eiuſmodi uiſum continere, ſi uis in te ueracem facere eum, qui hic prælоquens dixit, non ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Proinde audi quod ſequitur adhuc. ⌊ Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proȷce abs te. Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. ⌋ Etenim hic * ſenſus. Vt ſis in caſtitate perfectus, non ſolum ſiniſtrum oculum eruere, uerum etiam dextrum debes proȷcere abs te, ſi tamen ſcandalizat te, id eſt, non ſolum adulterini concubitus concupiſcentiam fugere, uerum etiam licitum amorem, licitam cōiugij copulam ſoluere, & abiicere, ſi dūtaxat

Quæſtio.

Reſponſio

Sex dicta legis, p exemplo iuſtitiæ.

Non mœchaberis.

Addo * eſt' Quid eſt, oculū dextrū proȷcere.

tecum nõ conſentit mulier habitare, aut ſi propter cohabitationem eius periculũ tibi ſubeun
dum eſt uitæ uel ſalutis æternæ. Nam hoc modo reuera dexter oculus tuus ſcandalizat te, ſi
uel te uirum mulier uel tẽ mulierẽ uir coniunx nõ patitur in fide Chriſti permanere. ¶ Huic
1.Cor.7 fundamento fideliter inſiſtens Apoſtolus, infidelis, ait, ſi diſcedit, diſcedat. Non eſt enim ſer-
uituti ſubiectus frater aut ſoror in eiuſmodi. Exempli gratia: Pone Iudæum ſiue gentilem ui-
rum ſiue mulierem conuerti uelle ad Chriſtum, ſiue iam credidiſſe in Chriſtum, & de coniu-
gali copula pati huiuſmodi ſcandalum, ut aut ſoluendum coniugium, aut fidei ſubeundũ ſit
diſpendium. Nonne huic incunctanter & certiſſime dicas, expedit tibi ut pereat unum mem
brorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam? Sic & fratrum & libero-
rum atq; affinium & propinquorũ in cauſa hac neſcire debemus affectum, imò truncare expe
dit huiuſmodi portiones, ne dum uolumus lucrifacere cæteros, ipſi in æternũ pereamus. Vn-
Leuit.21 de & de ſacerdote magno dicit, cuius anima cultui dei dedicata eſt. Super patre & matre et fi
Deut.34 lius non polluetur, id eſt, nullius affectum ſciet, niſi eius, cuius cultui dedicatus eſt. ⌊Dictum
eſt autem: Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij. Ego autem dico uobis,
quia omnis qui dimiſerit uxorẽ ſuam, exceptа fornicationis cauſa, facit eam mœchari. Et qui
Quõ licet infidelẽ cõiugem dimittere. dimiſſam duxerit, adulterat. ⌋Ne ergo nimium fis feſtinus, o auditor euangelicę pacis, ad eru
endum oculum tuum dextrum, ne multum feſtines quaſi propter euangelium rumpere con
iugij uinculum, quod ſupra diximus competenter ſignificari per oculum dextrum. Dixit ti-
bi ſupra, erue oculum tuum dextrum ſi ſcandalizat te: & non dixit, erue oculum tuum dex-
trum, ne forte ſcandalizet te. Vt manifeſtius fiat quod dico, non tibi dicit euangelium, dimit-
te uxorẽ tuam, quam tecum Chriſtiana fides inuenit, ne forte ſeducat te: ſed dicit tibi, dimitte
1.Cor.7 eam, ſi propter fidem odit te, & tecum non conſentit habitare. Adiuuat ſenſum ueſtrũ Apo-
ſtolus ad cautelam neceſſariam, cum dicit: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc qui
dem conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſi qua mulier habet uirum infidelem,
& hic quidem conſentit habitare cum illa, nõ dimittat uirum, & ſubinde: Vnde enim ſcis mu-
lier, ſi uirum ſaluum facies? Aut unde ſcis uir, ſi mulierem facies ſaluam? Fieri nanq; potuit &
nonnunquam factum eſt, & nõnunquam futurum Apoſtolus ſcire poterat, ut per mulierem
Gene.31 uir, & per uirum mulier ſalua fieret. Rachel uero uxor Iacob per idololatriæ culpã pene per-
Lego *uiro dita erat, quippe quæ & cum * ultro proficiſcens, furata fuerat idola patris ſui Laban, ſed ſal-
Gene.35 uata eſt per uirum, dicentem paulo antequam moreretur, periclitata partu. Abijcite deos alie
nos, & mundamini, ac mutate ueſtimenta ueſtra. Surgite & aſcẽdamus in Bethel, ut faciamus
ibi altare deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & fuit ſocius itineris mei. Dederunt
ergo ei omnes deos alienos quos habebãt. At ille infodit eos ſubter Therebinthum. Ergo co
ruſcante Chriſti euangelio, o tu quicunq; coniugatus, quæcunq; coniugata inuenta es, com-
parem ſiue thori conſortem ad fidem Chriſti præueniens, expecta: nec deſperes quandoque
1.Cor.7 ſequi poſſe quàmuis tardantem. Habes nanq; non ſolum rationem, uerum etiam exempla, cur
de ſalute comparis deſperare non debeas. Sanctificatus eſt enim uir infidelis in mulieri fide-
li, & ſanctificata eſt mulier infidelis per uirum fidelẽ, uidelicet, ut illa, quam dixi, Rachel. Sed
Euangeliũ nõ admittit libellũ repudij. hoc aliquando factum eſt, & adhuc fieri poteſt. ¶ Vna dumtaxat cauſa eſt, propter quam di-
mittere liceat etiam inuitam, & tecum habitare cõſentientem, ſcilicet fornicatio. Sola eñ cau-
ſa iſta te liberat, ut non iudiceris feciſſe illam mœchari, cum alius eam duxerit, quia prius illa
mœchata eſt, quàm tu illam dimitteres. Lex quoq;, ubi dixit antiquis dare libellum repudij,
non omnino de iſto iudicio tacuit, quod ſcilicet & qui dimiſit & qui dimiſſam duxit, uterque
adulterij reus fuit. Quid ergo amplius hic dixit quàm dictum eſt antiquis? Videlicet quod in
euangelio cauſa iſta non recipienda ſit, ut uxorem ſuam propter odium dimittat quis, ne cali-
prorſus ob cauſam hoc licitum ſit, niſi ob illam, quam dixit, cauſam fornicationis, quæ ſola cũ
Matth.19 interciderit, reatu mœchiæ non inuoluitur is qui dimiſit. In poſteriore parte huius euangelij
plenius exponit ſaluator, quod Moyſes libellum repudij dari iuſſerit propter duritiam cor-
dis maritorum, non diſcidium concedens, ſed auferens homicidium. Multo enim melius eſt,
licet lugubrem, euenire diſcordiam, quàm fundi ſanguinẽ per odium. ⌊Iterum audiſtis, quia
Leuit.19 dictum eſt antiquis, non peierabis. Reddas autem domino iuramenta tua. Ego autem dico uo
bis, non iurare omnino, neq; per cœlum, quia thronus dei eſt: neq; per terram, quia ſcabellũ
eſt pedum eius: neq; per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neq; per caput tuum iu-
raueris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit tamen ſermo ueſter, eſt
Nõ iura omnino, differt ab alijs dictis dñi. eſt, non non. Quod autem his abundãtius eſt à malo eſt. ⌋Sciendum hic in primis, quia dictũ
hoc domini, non iurare omnino, nõnihil in rationibus noſtris differt à cæteris dictis eiuſdem
domini. Deniq;, ut non iraſcaris fratri, ut non uideas mulierem ad concupiſcẽdum eam, ut nõ
dimittas uxorem exceptа fornicationis cauſa, ut non reſiſtas malo, quinimò percutienti dex-
teram maxillam præbeas & alteram, ut bene facias his qui oderunt te, & ores pro perſequẽti
bus & calumniantibus, nec litera, nec ſpiritus legis uſquam contradicit. At uero ut non iures

omnino

omnino,non uidetur lex in tuo reliquiſſe arbitrio. Dicit enim: Si latet fur,dominus domus,à quo ſublatũ eſt furto quippiam in cuſtodiam ſibi commendatũ, applicabitur ad deos, id eſt, ſacerdotes,& iurabit quod non extenderit manũ in rem proximi ſui,ad perpetrandam fraudem. Item: Si quis commendauerit proximo ſuo quodcunq; iumentũ ad cuſtodiam,& mortuum fuerit aut debilitatũ uel captum ab hoſtibus, nullusq; hoc uiderit, iuſiurandum erit in medio, quod non extenderit manũ ad rem proximi ſui, ſuſcipietq; dominus iuramentũ,& ille reddere non cogetur. ¶ Quomodo ergo dicit nobis,non iurare omnino, niſi ita duntaxat, ut uelit nos eoꝝ,quæ occaſionem ſiue etiam neceſſitatem prębent iurandi,nihil propriũ poſſidere in mundo? Et reuera hic eſt ordinatus ad perfectionẽ iuſtitiæ profectus,ut poſtq̃ eueris abs te oculũ dextrum eo modo, quo ſupra dictũ eſt,totũ deinde ſequaris conſilium,quod huiuſmodi eſt: Si uis perfectus eſſe,uade & uẽde uniuerſa quæ habes, & da pauperibus,& ueni ſequere me. Cum enim hoc feceris in tuo iam erit arbitrio,non iurare omnino. ¶ Quod deinde dicit,neq; per cœlũ,neq; per terram,neq; per ciuitatem Hieroſolymã,neq; per caput tuũ iuraueris: iam non ſolummodo conſiliũ,uerum etiam præceptũ eſt,quia uidelicet per elementa mundi iurare,omnino delictũ eſt. Hanc per elementa iurandi peſſimam conſuetudinẽ ſemper habuere Iudæi, ſicut prophetalis eos ſermo frequens arguit, utpote creaturas reſq; carnales uenerãtes honore & obſequio dei. Qui enim iurat,profecto aut ueneratur aut diligit id per quod iurat. ¶ Porrò hic uenerationem circa hæc habendam uidetur augere,cum dicit de cœlo, quia thronus dei eſt,de terra,quia ſcabellũ eſt pedum eius,de Hieroſolyma,quia ciuitas eſt magni regis,& iccirco per iſta ne iuraueris,inquit. Nunquid hoc ſenſu res iſtas magnificat,ut earundem rerum non fit auſu iurandi temeranda maieſtas? Imò hæc iuriſiurandi uocibus indigna iudicat. Solus enim deus ſolus creator eſt, per quem iurandum ſit,ſi neceſſitas iurare compellat. Ait enim lex: Et per nomen externoꝝ deorum non iurabitis, nec audietur ex ore ueſtro. Item: Dominũ deum tuum timebis & ei ſeruies,ipſi adhærebis,iurabisq; in nomine illius. Et hoc quaſi paruulis fuerat lege conceſſum, ut quomodo uictimas immolabant deo,nec eas idolis immolarent, ſic & iurare permitterentur in deum, non quod recte hoc facerent,ſed q̃ melius eſſet deo id exhibere q̃ dæmoniis. Cum igitur dicit,neq; per cœlũ iuraueris,& cauſam iſtam ſubiũgit,quia thronus dei eſt, itemq; de terra, quia ſcabellũ eſt pedum eius,idem eſt, ac ſi dicat, quia cœlũ tanto minoris eſt eo per quem ſolum iurare cõceſſum eſt, quanto minoris eſt ſedente ſua ſedes,itemq; terra tanto minor illo eſt, quanto minoris eſt ſcabellum eo cuius ſub pedibus eſt. Similiter Hieroſolyma,quæ, ut multũ dicam,ciuitas magni regis eſt,forte Dauid qui illam cœpit,aut Salomõis qui illam ampliauit,ſiue etiã dei, propter fundatũ in ea templũ dei. Quid ergo per iſta iuras,cũ cœlũ nõ deus,ſed tuo ſenſu ſcabellũ pedum dei ſit,propter illud quod in propheta dicit, cœlũ mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum pedum meoꝝ: cum Hieroſolyma non deus,ſed ciuitas ſit regis magni? De capite tuo quid dicã? Quid iuras per caput tuum,id eſt,per temetipſum,cum tu non feceris temetipſum? Illũ nanque ſolum iurare decuit per ſemetipſum,quem alius non fecit, quia maiorem ſe,ait Apoſtol', per quem iuraret, non habuit. Hæc ſecundum tempus illud maxime contra Iudęos dixerit, qui per angelos & urbem Hieruſalem & templum & elementa iurantes, creaturas reſq; carnales uenerabantur honore & obſequio dei. Deniq; conſidera,quod hic ſaluator non per deum iurare prohibuerit, ſed per cœlum & terram & per Hieroſolymam, & per caput tuum. ¶ Porrò Euangelica ueritas non recipit iuramentum,cum omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit. Dicit enim: Ego autem dico uobis, non iurare omnino. Sit autem ſermo ueſter, eſt eſt, non non. Quod autem his abundantius eſt,à malo eſt,ſubauditur illius,cuius infirmitate ſeu duritia iurare coactus eſt. Exempli gratia: Vt is qui primus ex hominib⁹ iuraſſe legitur Abraham. Quod enim iurauit à malo eius fuit qui dixit: Iura ergo per dominum,ne noceas mihi & poſteris meis ſtirpiq; meæ,ſed iuxta miſericordiam,quam feci tibi, facias mihi & terręin qua cõuerſatus es aduena. Rex enim erat ille,& niſi rogatus ab eo iuraſſet Abraham, magis illi ſuſpectus eſſe poterat: Similiter quod Apoſtolus iurauit Corinthiis,ſi tamen nihil minus habet à iuramento quod dicit, deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula, ſcit quod non mentior, item'que quotidie morior per ueſtram gloriam fratres: à malo fuit ipſorum, quos ipſe culpans ait: Factus ſum inſipiens, uos me coëgiſtis. Ego enim debui à uobis commendari. Poſtquam conſilium hoc ſequi cœperit Chriſtianus homo, ut non iuret omnino, quod (ſicut iam ſupra dictum eſt) tunc demum obſeruare poterit, ſi ſemetipſum expediat ab omni ſeculari negotio, quod iam ſequitur ſecundum propoſitum eius ad perfectionem iuſtitiæ tendentis, niſi hoc, ut nulli malum pro malo reddere uelit, nec ſaltem reſiſtere iniuriam facienti? Sequitur ergo. ⌊ Audiſtis quia dictum eſt, oculum pro oculo & dentem pro dente. Ego autem dico uobis,non reſiſtere malo. ⌋ Sicut illud dictum antiquis, quicunque dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij, ita & iſtud, oculum pro oculo, dentem pro dente, non præcipientis, ſed concedentis ſiue permittentis fuit, uidelicet

Exodi 22

Ibidem.

Matth. 22 Nõ iurãdũ eſt, neq; p cœlũ, neq; p terrã, &c.

Exodi 23 Deut. 6

Eſaiæ 66

Hebræo. 6

Sit ſermo ueſter, eſt eſt, nõ nõ.

Gene. 21

2. Cor. 11

2. Cor. 12

Exodi 21 Deut. 19

ob du-

ob duritiam cordis, cui nequaquam ſufficit æqua repenſio, nec requieſcit, niſi de pœna crudelitatis ſatiata fuerit. Ergo & in hoc eſt adimpletio legis, dum non ſolum uicariam nõ reposcere docetur pœnam, uerum etiã ad oĩs iniuriæ uir eccleſiaſticus formaſ patientiam. ¶Si qs, ait, te percuſſerit in dexterã maxillã tuã, præbe illi & alterã. Et ei qui uult tecũ iudicio contẽdere, & tunicã tuã tollere, remitte ei & pallium. Et quicũq; te angariauerit mille paſſus, uade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei. Et uolenti mutuari à te, ne auertaris. ¶Vere propter huiuſmodi doctrinam ſaluator quodam loco dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Etenim qui econtra faciunt, qui percutientem in maxillam, quoad poſſunt, repercutiunt: qui pertinaci contentione agunt, ne uincãtur ab eo qui uult tollere tunicam uel pallium, nonne laborant? Nonne onerati ſunt? Ecõtra qui præſens ſequuntur conſiliũ, nonne requiem etiam in præſenti ſeculo inueniunt? Iam fiet illud quod dicit, qui petit à te, da ei, ſi hilariter fiat, quoniam, ut teſtatur Apoſtolus, hilarẽ datorem diligit deus, quanta ibi iucunditas? Quanta feſtiuitas? Veruntamen notandũ, quod nõ ita dixit, & qui petit à te, da ei quicquid petit. Quis enim hoc ſemper facere potuit? Forte petit aurum, tu autem non habes aurum uel argentum. Propterea dic illud, quod Petrus apoſtolus dixit, dum claudus mendicans intenderet in eum, ſperans ab eo ſe aliquid accepturũ: Argentum & aurum non eſt mecum, quod habeo, hoc do tibi. Etenim ſi uoluntas prompta eſt, ait Apoſtolus Corinthijs, ſecundum id quod habet accepta eſt, nõ ſecundum id quod nõ habet. Et ſi non eſt aliud, ſermo reſponſionis porrigatur bonus, quia ſcriptum eſt: Sermo bonus ſuper datum optimũ. ¶Sciendum quia dominus noſter, qui hæc docet, in primis uel maxime fecit quæ docuit. Petenti dedit, imò non expectauit ut peteretur, ſed ultro dedit plus q̃ petere ſciret aliquis. Quomodo cœpit: Scitis enim, ait idem Apoſtolus, gratiã domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter nos egenus factus eſt cum eſſet diues, ut illius inopia uos diuites eſſetis. Ipſe percutienti maxillam præbuit nõ ſolum alteram, uerum etiam totum corpus ut ſatureturobprobrijs, ſicut dictum fuerat per prophetã Hieremiam: Ipſe uolẽti cum eo cõtendere iudicio, uidelicet Pilato ſiue populo Iudaico, non reſpondit uerbum, tollentiq; tunicam eius inconſutilem & deſuper contextam per totum, remiſit & omne ueſtimentum, ut facerent quod ſcriptum eſt: Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam miſerũt ſortem. ¶Porrò quod adhuc dicit, et quicunq; te angariauerit mille paſſus, uade cũ illo alia duo, ſubauditur milia paſſuum: multo inſignius quàm litera ſonat, ipſe paulo ante fecerat. Hic primo ſciendum, quia mille paſſus ſabbathizantem lex ſacra cõcedit. Quod autem uel quale eſt aut eſſe debet ſpiritualis uiri ſabbathum, niſi ſecreta & quieta meditatio rerum ſpiritualiũ? Nimirum eiuſmodi ſabbathum ſabbathizabat ipſe in deſerto, quando acceſſit ad eum tentator. Veraciter hoc fuit mille paſſus angariari, cum tentatore in illo tali ſabbatho altercari. At ipſe tantummodo mille paſſus angariari, id eſt, non tantummodo ſemel paſſus eſt tentari, ſed iuit cum illo alia duo, quia duas præter priorem tentationes pertulit, aſſumptus ab illo in ſanctã ciuitatem, & ductus in montem excelſum ualde, et tunc dixit ei: Vade Satanas. ¶Forte & tu o anima magni apoſtoli, ſiue cuiuſcunq; uiri apoſtolici, ſabbathizare uis. Expoliaſti te tunica tua, lauiſti pedes tuos, & in cubiculo ſecretæ contemplationis ſabbathizare uis. Sed ecce uox dilecti tui pulſantis: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. Hęc dicens: Vtiq; angariare te uult mille paſſus, quod eſt ſabbathi iter, ut ante iam dictum eſt: Angariare, inquam, te uult, ut poſtpoſita, quam elegeras ſolitariæ contemplationis requie ſurgas illi aperire, uadas euãgelium eius annuntiare, & hoc in una parte orbis terræ in Aſia, ubi ſita eſt Hieruſalem ſiue Iudæa, ubi euangelium eius primũ loqui oportebat. Vade cum illo alia duo milia paſſuum, id eſt, noli contentus eſſe in una Aſia prædicare, ſed & in Africa & in Europa prædicando labora, laborando prædica euangelium, & hoc modo pulchre angariatus es, uadens cum illo non ſolum mille paſſus, ſed & alia duo, fiuntq; tria milia paſſuum, quia tres ſunt partes orbis terrarum. Nunquid in huiuſmodi angaria plus iniuriæ tu pro illo, quàm ille pro te paſſus eſt? Illum quippe deum & hominem diabolus tẽtator, te purum hominẽ angariauit ipſe deus ſaluator. ¶Interea iuſtificare debemus deum & patrẽ dñi noſtri Ieſu Chri, ipſumq; filium qui hic loquiſ nobis: & dum non accipimus q̃d ab ipſo petimus, nihilominus cũ Pſalmiſta dicere: Fidelis dñs in omnibus ẏbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibꝰ ſuis. Quid em? Nũq̃d illud ſolũ dixit: Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis, petite & accipietis, petite & dabitur uobis? Nonne & hoc dixit: Date & dabitur uobis, & quod hic in præſenti loco habemus, qui petit à te, ne auertaris? Volumus audire, petite & dabitur uobis: & diſſimilamus audire, date & dabitur uobis. Profecto ſicut apud Eſaiã ubi præmittens, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, & cętera, tunc demum ſubiungit, & uenite & arguite me: ita & hic iuriſperitus eſſe debebis, ut cum feceris quod dicit: Qui petit à te, da ei, & uolenti mutuare à te, ne auertaris, tunc demum uenias & arguas eum, eo quod non acceperis,

Matth. 11

2. Cor. 9

Actorꝫ 3

2. Cor. 8

Prouerb. 15

Chr̃s quæ docuit ipſe in primis fecit.

2. Cor. 8

Threnor. 3

Iohan. 19

Pſal. 21

Actorꝫ 1

Matth. 4

Lucæ 4

Bona angariatio apoſtolorꝫ & ſimilium.

Canticor. 5

Date & dabit uobis.

Pſal. 144

Iohan. 16

Lucæ 11

Lucæ 6

Eſaiæ 1

peris,iuxta promiſſum hoc,petite & accipietis.¶Adhuc unum ſupereſt o chriſtiane dictum uel dicẽdum tibi,& ſex erant dicta domini,& cum ſex,quaſi diebus dictorum huiuſmodi bene operatus fueris,legemq; adimpleueris,tunc demum uir emeritus iure introire in requiem domini,& ſabbathiſmum filiorum dei ſabbathizare dignus ſis.Quid eſt illud? ⌊Audiſtis,inquit,quia dictum eſt:Diliges proximum tuum,& odies inimicum tuum.Ego autem dico uobis: Diligite inimicos ueſtros,benefacite his qui oderunt uos,& orate pro perſequentibus & calumniantibus uos,ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt,qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.⌋Poteras percutienti maxillam dextram,etiam iratus præbere alteram,& dicere non,ut Apoſtolus,prænuntiando,percutiet te dominus, ſed imprecando,percutiat te dominus paries dealbate:poteras auferenti tunicam,etiam iratus remittere & pallium,& dicere,non,ut idem Apoſtolus,comminando ſiue prænuntiando, reddet illi dominus,ſed maledicendo ſiue imprecando,reddat illi dominus ſecundum opera eius,ut non eſſet contra hoc legis mandatum adhuc minimum:Diliges amicum tuum,neque contra hoc legis permiſſum,& odies inimicum tuum. Porrò tendenti tibi ad gradum optimum,ut ſis filius patris tui qui in cœlis eſt,permiſſo uti non conuenit,ut odio habeas inimicũ tuum,imò expedit ut diligas eum iam,dum adhuc inimicus eſt,et pro illo ores.¶Quare ergo lex dixit,& odies inimicum tuum? Nonne ipſa eiuſdem uox eſt,cuius & euangelium? Quare ergo tam diu diſtulit dictum hoc tam benignum:Dilige inimicum tuum? Videlicet,quia hoc impoſſibile erat legi,& in hoc infirmabatur per carnẽ,ſicut Apoſtolus ait: Quorum per carnem infirmabatur? Nimirum eorum qui ſub lege erãt,quia carnales erant. Sicut ad duritiam cordis eorum permiſit eis dare coniugibus libellos repudij, ita nihilominus ad duritiam cordis eorum & propter infirmitatem carnis eorum alia quoq; multa permiſit quorum de notiſſimis eſt hoc unum,& odies inimicũ tuum,ſiue ita,propinquus occiſi ſtatim,ut homicidã apprehenderit,interficiet eum: Dicis itaq; mihi: Nonne & hodie in hominibus eadem eſt tam duritia cordis quàm infirmitas carnis? Eſt quidem,ſed exemplum acceſſit,quod antiquis defuit. Debet plus ualere doctrina,ubi docentem ſua commendant opera. Audiri debet præceptum,quod præceptoris roborauit exemplum. Ecce filius dei præceptor & doctor de cœlo uenit:quod præcipit,fecit:quod docet,opere oſtendit. Dilexit inimicos,nam cum inimici eſſemus,ait Apoſtolus,reconciliauit nos deo. In ipſo mortis articulo pro perſequentibus & calumniantibus ſe orauit,pater,inquiẽs,ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt,cunctiſq; credere uolentibus reatum ſuæ mortis indulſit. Hoc exemplum doctrinã eius adiuuat,quod quia defuit quando data eſt lex, erat ipſa lex infirma: ſimulq; quia ſpiritum dilectionis dare non poterat, tale quid illi efficere & ad perfectionem cogere homines impoſſibile erat. Iſte quia & perfectionis exemplum & dilectionis ſpiritum dedit,iccirco iam extunc uere à nobis imitationem exigit grandi propoſita ſpe,quę cum uenerit, profecto meritum omne excedit, ut ſimus filij dei,fratres & cohæredes unici filij dei.¶Et in hoc dicto cum dicit, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt, magna ſubinnuitur diſtantia filiorum multorum & ipſius unici filij dei. Ille nanq; non ut eſſet filius dei, ſed quia erat filius dei,dilexit inimicos, ſecundum naturam ſuæ bonitatis: alij omnes,non quia ſunt,ſed ut ſint filij dei,diligant inimicos imitatione illius bonitatis,qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Hoc ſi ſenſu duplici intelligas,abundantius ualet: Nam eſt quidem magnum bonitatis ſiue benignitatis eius experimentum, quod ſolem iſtum uiſibilem facit oriri ſuper bonos & malos,& pluuiam terræ neceſſariam pluit ſuper iuſtos & iniuſtos,ſed maius multo eſt,quod ſolem iuſtitię,ſolem uerum,Chriſtum filium ſuum notum facit bonis & malis,tam qui ex Iudæis,quàm qui ex gentibus ſunt,& uoluntaria prædicationis euangelicæ pluuia cunctos irrigans,cohortatur eos facere bonum fidei uel pœnitentiæ fructum. ⌊Si enim diligitis eos tantum qui uos diligunt,quam mercedem habetis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſaluta ueritis fratres ueſtros tantum,quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo perfecti,ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt.⌋Vbi opus laborioſius, ubi labor eſt operioſior, ibi uel inde merces maior, & corona adquiritur glorioſior. Porrò multi præcepta dei,imbecillitate ſua,non ſanctorum uiribus, æſtimantes, putant eſſe impoſſibilia quæ præcepta ſunt, & dicunt ſufficere uirtutibus, non odiſſe inimicos,cæterum diligere plus eſſe quàm humana natura patiatur. Non ſunt impoſſibilia, ſed poſſibile eſt obſeruari hæc omnia, quippe cum de iuſtis hominibus exempla nonnulla ſunt, qui hæc obſeruauerunt. Stephanus protomartyr deprecatus eſt pro lapidantibus inimicis, & Paulus optabat anathema eſſe pro perſecutoribus ſuis. Sed & ante exemplum huius filij dei, cuius eſt dictum,qui' que fecit hoc ipſum dicens, pater ignoſce eis, quod enim faciunt neſciunt. Dauid iniuſſus planxit Saulem, luxit Abſolon, ambos perſequentes, ambos ipſius animam quærentes. Iniuſſum Dauid iccirco dixi, quia lex non iuſſerat inimico parci, ſiue doleri de morte inimici: Euangelium autem, ſicut in cæteris ante dictis, ita in iſto ſupplet defectum legis.

Actor. 28 2. Timot. 4.

Quæſtio.

Roma. 7 Reſponſio

Numer. 35 Cur Chriſtus min⁹ licet q̃ licuit Iudæis.

Roma. 5 Lucæ 23

Roma. 8 Differẽtia inter unicũ filiũ dei & multos filios dei.

Chri̅ præcepta nobis poſſibilia.

Actor. 7 Roma. 9

Lucæ 23 2. Reg. 1 2. Reg. 19

¶Dictum

¶ Dictum hoc, eſtote ergo & uos perfecti ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt, quantæ gratiæ ſit, ex oppoſito magis elucet, ſcilicet ex eo, quòd ſerpens primis parentibus noſtris di
Gene. 3 xit, ſuadens tranſgredi præceptum, comedite, & eritis ſicut dñi, ſciẽtes bonum & malum. Ma lam uiam quaſi ad perfectionem ille ſibilando ſuſurrauit, bonam uiam ad ueram perfectionẽ iſte demonſtrando prædicauit. Eſtote, inquit, perfecti, eſtote non dico ſicut dñi, ſed uere filij dei. Eſtote, inquam, ita perfecti, ſecundũ modum perfectionis, quo pater ueſter cœleſtis perfectus eſt, id eſt, non odiendo amicum dei, quod ut fieret, ſerpens ſuaſit: ſed diligendo etiam inimicos, cuius rei uobis exemplum præbet ipſe pater cœleſtis. Illius doctrina nequam abduxit hominem ad omnimodam dei diſſimilitudinem. Hæc doctrina æqua conformabit uos ad
Pſal. 81 eiuſdem dei ſimilitudinẽ, ut fiat quod ſcriptum eſt, ego dixi dñi eſtis, & filij excelſi omnes. ¶ In
1. Iohan. 3 hoc, inquit apoſtolus Iohãnes, manifeſti ſunt filij dei & filii diaboli. Nam filij diaboli ſunt, qui
Quõ differũt filij diaboli à filijs dei. nec amicos diligunt: in hoc imitantes diabolũ, qui nõ dilexit, imò odio habuit creatorẽ ſuum, cum ille gratis & magnũ & ſpecioſum & ſapientẽ, ſicut apud Ezechielẽ teſtatur, feciſſet, & in monte ſancto dei, id eſt, in cœlo, poſuiſſet eum: perſuaſitq; homini, ut neq; fidem neq; dilectio
Ezec. 28. 31 nem haberet erga eundẽ creatorem ſuum, ſuoq; exemplo cõtemneret eum, habendo peruer
Gene. 3 ſum ſimilitudinis, id eſt, diuinitatis, eius appetitũ. Filii dei ſunt econtra qui etiam inimicos dili
Roma. 5. 8 gunt, optando ut amici fiant, imitantes ipſum deum, qui cum inimici eſſemus, ultro nobis obtulit reconciliationis gratiã, tanta dilectionis abundantia, ut proprio filio ſuo nõ parceret, ſed pro nobis omnibus traderet eũ. Ad huius imitationẽ ſuos filius dei auditores inuitãs, cum dixiſſet, eſtote & uos perfecti, protinus non quantitatẽ, ſed qualitatẽ perfectionis proponens, addidit, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Quod eſt dicere: Sicut ille uos dilexit, cũ eſſetis inimici, ut amicos faceret de inimicis: ita & uos diligite inimicos, dãdo operam, quoad
CAP. VI. poteſtis, ut cõuertantur & efficiantur amici. His explicitis, protinus dicit: ⊥ Attendite, ne iuſtitiam ueſtram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. Alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem ueſtrũ qui in cœlis eſt. ⊥ Poſt illa, quæ hactenus tractata ſunt, dicta iuſtitię, dicta legis adimplendæ, ſecundum propoſitũ dicentis, non ueni ſoluere legem, ſed adimplere, nunc aduerſus intemperantiã loqui incipit, exhortando ſuos, & informando ad uirtutem temperantiæ. Hoc ita facere incipit, ut attentos nos eſſe uelit, dicendo, attendite ne iuſtitiã ueſtram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. ¶ Venerabilis igitur & uere cœleſtis tẽperantiæ uirtus hic inchoatur prædicari, quam neſcierunt, ſicut & cæteras uirtutes, Ethnici,
Philoſophi nõ uere cognouerunt uirtutes. id eſt, gentiles, philoſophi inanes: qui nomina quidẽ earum circa res aniles declamauerũt, ſed naturam uel dignitatem ignorauerunt, & fundamentũ, ſuper quod eas ædificarent, non habuerunt. Ego, inquit, uobis ſupra dixi, luceat lux ueſtra corã hominibus, quod ſine dubio eſt iuſtitiam facere coram hominibus: ſed non dixit, ut uideamini ab eis, quod eſſet, ſine deo uelle ſabbathizare ſiue gloriari: imò dixi, ut uidentes opera ueſtra bona, glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt, quod eſt quærere gloriam dei, & tendere in ſabbathiſmum eius, ubi requieſcit & ipſe ab operibus ſuis: Alioquin ſi mercedem hic recipere feſtinatis, mercedem momentaneam, quæ in uſu hominum, in laude uel fauore popularium, q̃ lenis, q̃ exilis eſt, mercedem, ait, nõ habebitis apud patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. ⊥ Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & uicis, ut honorificẽtur ab hominibus. Amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. ⊥ Ergo, inquit, quoniam mercedem non habebit, qui iccirco iuſtitiam ſuam facit coram hominibus, ut uideatur ab eis, cum facis e-
Radix bonó & operũ dilectio ẽ. leemoſynam, &c. Operum bonorum ex radice dilectionis prodeuntium, primum uel præcipuum eleemoſyna eſt, ſequẽs oratio, deinde ieiunium. Paulo ante, radicem dilectionis intus in corde plantatam uel fixam eſſe uolens, dixit, audiſtis quia dictum eſt, diliges proximum tuum & odies inimicum tuum, ego autem dico uobis, diligite inimicos ueſtros, &c. Si ergo fixa eſt in corde radix dilectionis, bona eſt eleemoſyna, bona oratio, bonum & utile ieiunium: de quibus hic agit ipſe plantator eiuſdem dilectionis, quia fructus uitales ſunt, & mercedem uitæ æternæ adquirunt. ¶ Poſſunt autem hęc eadem foras extrudi abſq; radice dilectionis, ſed tali prouentu omnis horum fructuum pulchritudo eſt hypocriſis. Interpretatur enim hypocriſis deauratio, quod nomen Latinum ſic à nobis intelligitur, ut res quælibet in ſuperficie colore lucẽs aureo, ſentiatur intus eſſe fine auro. Vt ergo uicinius dictũ ſit, ille hypocrita eſt qui eleemoſynam quidem dat & orat & ieiunat, ſed intus aurum dilectionis non habens, dupliciter ambulat, penetralibus ſiue interioribus fœtidis, ſuperficie aurea: Eleemoſyna, quæ non eiuſmodi eſt, quæ non hypocriſis, id eſt, deauratio, ſed tota aurea, tota ipſa aurum eſt, cuius uena ſeu uenarum principium dilectio eſt, unde aurum uerum miſericordiæ manu effodi ſolet, hæc pretioſa eſt, hæc in cœlum aſcendit, & ibi regem regum, dominumq; dominantium delectabiliter paſcit, potusq; illi eſt delectabilis, eumq; uelut ueſtimentum cooperit, ſicut & ipſe
Matth. 25 ore proprio teſtificabitur in die iudicii. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, & cætera, uſque, quando feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. ¶ Et notandum quod

huius

huius gratię ſex opera ſunt, quandã habentia ſimilitudinẽ ſex dierum, quibus deus mũdum perfecit & omnia quæ in mundo ſunt, in eo uidelicet, quod & ipſa ſuum promereꝛ ſabbathũ: ut qui hæc fecerit, etiã ipſe requieſcat ab operibus ſuis, ait Apoſtolus, ſicut & à ſuis deus. Primũ eſt, eſuriui & dediſtis mihi mãducare: ſecundũ, ſitiui & dediſtis mihi bibere: tertiũ, hoſpes eram & collegiſtis me: quartũ, nudus & operuiſtis me: quintũ, infirmus & uiſitaſtis me: ſextum, in carcere erã & ueniſtis ad me. Ingredientur em̃ in ſabbathũ, id eſt, in requiem dñi, qui hæc ſunt operati, uocante ipſo qui poſt ſex dies in ſeptimo requieuit, ac dicente: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratũ uobis regnũ à conſtitutione mundi. Tali ac tanto illius ſabbathiſmi bono animã ſuã intemperans hypocrita defraudauit, quia faciens eleemoſynã, tuba cecinit ante ſe, uoluit uideri in ſynagogis, uoluit audiri in uicis, cupiuit ab hominibus honorari, & hanc mercedẽ uanus ambiuit, uacuus recepit, inanis tulit. ¶Te autẽ, inquit, faciente eleemoſynam, neſciat finiſtra tua quid faciat dextera tua.¶Quid em̃ opus eſt finiſtram adhiberi, ubi ſola dextera ſufficit? Quid opus eſt totũ corpus moueri ſiue inquietari diſcurrendo, clamando, tuba canendo, cum ſola manus dextera leui ductu ſeſe porrigendo, plus fundere poſſit q̃ pauper petere auſus fuerit, plus ingerere q̃ tuum poſſe aut uelle ſit? Vtinã quieta manente finiſtra tantũ dare uelis quantũ porrigere ualet priusq̃ laſſetur aut deficiat portenta dextera. Iccirco ſic facito. ¶Vt ſit eleemoſyna tua in abſconſo.¶Olim in parabolis quoq; ſapientia dixerat: Munus abſconditũ extinguet iram, & donum in ſinu indignationẽ maximam. Hæc eſt illa redditio dei, quam protinus familiariter promittens. ¶Et pater tuus, inquit, qui uidet in abſconſo, reddet tibi.¶Vnde pater tuus? Nimirum ex eo, quòd non contentus es obſeruare illud antiquis dictum, diliges amicum tuum, & odies inimicũ tuum, ſed ad illius dicti ſupplementum, ſi eſuriuit inimicus tuus cibaſti illum, ſi ſitiuit dediſti illi potum, ut uinceres in bono malum, quæ totius eleemoſynæ laudanda perfectio eſt. Inde eſt ille pater tuus, & tu tãti es patris filius, iuxta conditionẽ dicentis, bene facite his qui oderunt uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt. Eadem de oratione, eadem de ieiunio ratio ſiue ſententia eſt, cauẽdam ſcilicet eſſe in eis nequitiam hypocriſeos, qua fermentabatur omnis iuſtitia ſcribarum & phariſæorum, & eleemoſyna uidelicet & oratio & ieiuniũ: quippe qui ſicut eleemoſynã faciẽtes tuba canere ante ſe, ita & ¶In ſynagogis & in angulis platearũ amant, inquit, ſtantes orare, ut uideãtur ab hominibus.¶Et cum ieiunant triſtes fiunt, ut pareant hominibus ieiunãtes. Vnã eandemq; per ſingula iuſtus iudex depromit ſententiã. ¶Amen dico uobis, receperũt mercedem ſuam.¶Nunc iam quid dicat dignæ orationis formator & inſtitutor penſandũ eſt. ¶Orãtes, inquit, nolite multum loqui ſicut Ethnici. Putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiãtur: Nolite ergo aſſimilari eis. Scit enim pater ueſter, quid opus ſit uobis, antequam petatis eum.¶Ethnicorum non paruum circa uoces cõpoſitionesq; uerborum fuit ſtudium, qualium maximi uel notiſſimi ſunt inter poëtas Vergilius, inter hiſtoriographos Salluſtius, inter oratores Marcus Tullius: Talium ſcripta ſi ſanctis ac diuinis ſcripturis conferas ea maxime diſcernunt diſtantia, quod apud illos res exiles atq; ignobiles utpote terrenæ, & de cœleſtibus ſiue ſpiritualibus nihil habentes, uerbis ornantur: in ſanctis autem ſcripturis non res uerbis, imò uerba rebus uenerabiliter decorantur. Ibi uerba conquiſita *iuſq; ſequentia rebus caducis maieſtatẽ quandã afferre cogunturꝛ hic autẽ res magnas, res diuinas ſponte uerba ſequuntur, & q̃is pulchra ſint, ita rerum maieſtate operiuntur, ut niſi diligenter attendas, uix appareat eloquentia, quod præſens aſſit, dominamq; ſuam ſapientiã libenter comitetur. Nolite ergo, inquit, aſſimilari eis, nolite putare, quemadmodũ ipſi, quod in multiloquio exaudiamini, deumq; iudicem magis longa & eleganti oratione quam rerum ueritate flectere aut uincere poſſitis, aut quod docilẽ facere ſiue docere deum opus ſit. Scit enim pater ueſter quid opus ſit uobis, anteq̃ petatis eum. ¶Conſurgit in hoc loco quædã hæreſis philoſophoꝝ quoq; dogma peruerſum, dicentiũ: Si nouit deus quid oremus, & anteq̃ petamus, ſcit quibus indigeamus, fruſtra ſcienti loquimur. Quibus breuiter reſpondendũ eſt, nos non narratores eſſe, ſed rogatores. Aliud eſt em̃ narrare ignoranti, aliud ſcientẽ petere. In illo iudicium eſt, hic obſequium. Ibi fideliter referimus, hic miſerabiliter obſecramus. Plus adhuc dicendum & uenerabiliter ſentiẽdum eſt, quia ſpecioſum hoc inter deum & homines commerciũ, ſcilicet oratio, non debet eſſe ſolummodo ad accipiendũ, uerum etiam ad occurrendũ, ſcilicet ut beneficijs dei uenientibus, donis altiſſimi gratis affluentibus, ſolennem & religioſum oratio ſancta præbeat occurſum, iuxta illud Pſalmiſtæ: Et mane oratio mea præueniet te. Exempli gratia: Ecce ancilla domini, ait Maria, fiat mihi ſecundũ uerbum tuum. Denicq; iam fiebat, iam ex ore angeli uerbum audierat & concipiebat: & tamen orando dixit, imprecando ſibi clamauit clamore cordis inenarrabili, fiat mihi ſecundũ uerbum tuum. ¶Hoc propemodum eſt tale, ac ſi perſonam dignam chorus excipiat, aut cœtus ſolennis procedens obuiam, nõ iam ut ueniat, ſed quia uenit. Hinc eſt ꝺd quotidie cibum tam ſpiritualem q̃ corporalem cum oratione percipimus, iamq; habentes præ oculis aut prope tenentes in manibus panem dominicum uitæ

Sex operã miſericordiæ perducunt in ſabbathũ dñi. Hebræo. 4

Prouerb. 21

Vnde deus eſt pater noſter.

Roma. 12 Supra ca. 5

Lego *uixq;.

Obiectio hæreticoꝝ.

Solutio breuis & elegãs de orãdo deũ.

Pſal. 87 Lucę 1

Apta ſimili tudo.

æternæ,panem uictualem neceſſarium huic temporali uitę:nihilominus oramus & dicimus, panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie, quia uidelicet benigna uoluntas dei omnia tribuentis,ſimiles optat ſibi eſſe uultus interioris hominis accipiẽtis:ut quod datur diuinæ charitatis beneficio,ſuſcipiatur cum deſiderio,deſideriũq; ipſum teſtatur oratio,ſocialiterq; orationem ſubſequẽs gratiarũ actio.Cum igitur dicit,ſcit em̃ pater ueſter,quid opus ſit uobis, an tequam petatis eum:nõ otioſum aut ſuperfluum nos exiſtimare uult orationis ſtudiũ,ſed uitare multiloquiũ,ſcientes quod & olim de Behemoth ad beatum Iob dixit,nõ parcam ei uerbis potentibus,& ad deprecandũ compoſitis. ¶ Quid ſi ex affectu diuinę inſpirationis oratio protendatur? Nunquid pro multiloquio reputabitur,& erit cõtra inſtitutionem dicentis,orãtes autẽ nolite multũ loqui ſicut Ethnici? Nequaq̃? Alioquin quid fiet de orationibus pſalmiſticis,id eſt,pſalmis pluribus modo locutionis oratorio uel deprecatorio currentibus,& non adeo breuibus,nec parum bene cõpoſitis? Taceo de multis orationibus eccleſiaſticis,quas religioſus paſſim cõuentus priuatim ruminare & publice perſonare cõſueuit,pleraſq; prolixas & luculento ſermone à ſcholaſticis cõpoſitas:de pſalmis dumtaxat nunc dico,quos eſſe compoſitos non dubitamus autore ſpiritu ſancto, ſpiritu prophetico. Nunquid debebunt contemni pro hac autoritate dicentis, nolite multũ loqui? Proinde diligenter animaduertendum eſt,quia nõ tantummodo dixit,nolite multũ loqui,ſed addidit,ſicut Ethnici:& ſic intelligendum,ac ſi dixiſſet,nolite multũ loqui, niſi forte affluant uerba precum ex affectu diuinę inſpirationis. ¶ Ecce aliud: Scientia inflat, inquit Apoſtolus,ſubiungens,charitas autem ædificat. Nunquid hoc dicto ſcientiam cõdemnat? Non utiq;,ſed charitatem cõmendat,eamq; ſocialiter cum ſcientia nobis ineſſe deſiderat.Scientia nanq; ſine charitate,uerum quidẽ eſt, quia inflat,eſt enim ſecularis ſcientia,cum charitate uero ſciẽtia multũ ædificat,eſt enim donum dei, cum ſit ſpiritus ſcientię unus de ſeptem ſpiritibus domini,quintus in ordine,quẽ propheta taliter præſcripſit:Spiritus ſapientiæ & intellectus,ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis,& ſpiritus timoris domini.Itaq; ſicut ſcientiã non propter ſemetipſam,ſed propter uiduitatẽ quandam, dum ſine charitate eſt,uituperat Apoſtolus dicẽs, ſcientia inflat:ita longam & facundã orationem dñs,non propter ſemetipſam uel propter ſuimet longitudinẽ reprobat,ſed propter ſimilẽ ignobilitatem,dum deſideriũ ſanctum nõ habens,quislibet more Ethnicorũ uerba multiplicat. ¶ Nam ſi utrunq; adſit, nõ ſolum orãtem iuuat,uerum etiam audientem ædificat:utq; abundantius ædificet,pleraq; oratio eccleſiæ muſicę dulcedinis ſuauitate condita eſt. Valet enim auditus muſicæ dulcedinis pſallendo atq; orando ad inuitandam ſiue excitandã in pectore noſtro ſpiritus ſancti gratiam, ſecundũ Heliſæi prophetę exemplum,de quo taliter ſcriptũ eſt in libro Regum: Viuit dñs exercituum, in cuius conſpectu ſto, ait ipſe ad Ioram regem Iſraël, quod ſi nõ uultum Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem,nec attendiſſem quidem te,nec reſpexiſſem.Nunc autem adducite mihi pſaltem: Cumq; caneret pſaltes facta eſt ſuper eum manus dñi,& ait:Hæc dicit dñs:Facite in hoc alueo torrentis foſſas & foſſas,&c.Non dubito pleroſq; eſſe,qui huius rei experimentum quantulumcunq; aſſecuti ſunt,& ſecundum illud exemplum nonnunq̃ perſenſerint in auditu ſiue decãtatione laudis ſiue orationis bene & moroſe cum muſico modulamine ſonantis, quod ipſorũ uiſcera concuteret impetus ſpiritus ſancti, inundans affectus diuinæ inſpirationis, uis magna ſanctæ compunctionis.Fit deniq;,neſcio qua naturæ ui,ut multo amplius afficiar audiendo ſublimiter canentem eccleſiæ chorum cum multitudine ſonorum.Exempli gratia:Illam orationem Moyſi,obſecro domine, dimitte peccata populi tui,itemq; quod orauit idem Moyſes eundem dominum & dixit, ſi inueni gratiã in conſpectu tuo,oſtende mihi teipſum manifeſte,ut uideam te, quam ſi ſimplicem eiuſdem orationis literaturã, ut in libro hiſtorico ſcripta eſt, legam uel audiam. ¶ Quid igitur ualet nobis hæc inſtitutio breuitatis, qua nos informare uolens, Sic ergo,inquit,uos orabitis? Hoc nimirum quod iactantiæ ſiue elationis uitium,quæ in multiloquio ſolet obrepere, per compendiũ ſiue breuitatem melius poteſt animus infirmus effugere:& præterea quia modus hic orationis,qui breuitati ſtudet,cæteris modis facilior,cũctis q; puſillis pariter atq; maioribus magis accommodatus eſt. ¶ Sunt nanq; tres orationis modi,in quibus dño beneplacitũ eſt, quartus illi omnino diſplicet. Primus modus eſt,cum oratio ex affectu, ſicut iam dictũ eſt, diuinæ inſpirationis protenditur,ſicut fiebat Annæ, quæ intantũ multiplicabat preces,ut eam æſtimaret Heli temulentã. Factũ eſt,inquit ſcriptura,cũ illa multiplicaret preces coram dño, ut Heli obſeruaret os eius. Porrò Anna loquebat in corde ſuo, tantumq; labia eius mouebãtur,& uox penitus nõ audiebatur. Aeſtimauit ergo eam Heli temulentã,dixitq; ei:Vſquequo ebria eris.Digere pauliſper uinum quo mades.Secundum ſimilitudinem illius eccleſia de gentibus, quæ dudum ſterilis deo erat,nunc autem peperit pluri mos, preces coram domino bene multiplicat,& ex quo ſic cœpit loqui,æſtimauit eam temulentam Heli,ſcilicet uana ſapientia ueteris ſacerdotij. Dixerunt em̃,quia muſto pleni ſunt iſti, neſcientes & deridentes gratiam, quæ poſtea ſterilem iſtam parere fecit. ¶ Secundus orationis mo-

Iob 41
Oratio longa cum affectu laudabilis.
Similitudo
1.Cor.8
Eſaiæ 11
Oratio muſicalis plus afficit.
Exodi 32
Exodi 33
Tres modi orãdi,deo placiti.
1.Reg.1
Actor. 2

nis modus, quem dñs loco præſenti cõmendat, ut uidelicet ſciat orans quod non in clamoſa uoce, non in multiloquio, ſed in contritione cordis dñs exaudiat: quodq; oratio breuis & pura eſſe debeat, ut iſta: Pater noſter qui es in cœlis, &c. ¶ Tertius modus eſt, dum nõ ſolum ſine clamoſa uoce, uerum etiã abſq; motu labioꝝ quis orat intrinſecus oratione clauſa, ſicut orabat Moyſes, quãdo perſequente Pharaone dixit ad eum dñs: Quid clamas ad me? Nihil eñ tunc ore loquebatur ad dominũ, ſed magnus clamor magnũ erat deſideriũ. Hinc Pſalmiſta: Deſiderium pauperũ exaudiuit dñs, præparationes cordis eorꝝ audiuit auris tua. ¶ Quartus orationis modus omnino, ut iam dictũ eſt, dño diſplicet, uidelicet, ubi multiloquiũ eſt abſq; affectu diuinæ inſpirationis, quem ſolum habent uel habere poſſunt hypocritæ, multũ loquẽtes ſicut Ethnici, in ſynagogis & in angulis platearũ ſtantes, uel ſtando orantes, & uideri uolentes, de tribus iam dictis modis orandi faciliorẽ modum tam puſillis q̃ maioribus magis cõmodum uel aptum, ſcilicet breuiorẽ paucisq; uerbis contentum, præſcribit dicens. ⌊Sic ergo uos orabitis: Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur nomen tuum, &c.⌋ Hęc oratio forſitan diſcipulis dñi adhuc rudibus ob ſui breuitatem inſufficiens uiſa eſt. Nam, ſicut Lucas memorat, cum eſſet in loco quodam orans, ut ceſſauit, dixit unus ex diſcipulis eius ad eum: Domine doce nos orare, ſicut & Iohannes docuit diſcipulos ſuos: Quale hoc erat diſcipulos dñi roga re, ut ſicut docuerat homo, Iohannes ita doceret orare. Iohannes enim homo erat. Vt autem, ſicut oportet, oremus, nemo docere poteſt, niſi ſolus deus. Hinc Apoſtolus: Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Ergo quoniam doceri uolebant, ſicut homo hominẽ docere poteſt, ſicut homines diſcipulos ſuos docere potuerat homo Iohannes, quid uel quomodo eis reſpondit? Cum oratis, inquit, dicite: Pater ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnũ tuum, panẽ noſtrum quotidianũ da nobis hodie, & dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidẽ & ipſi dimittimus omni debenti nobis, & ne nos inducas in tentationem. ¶ Si parum cõpoſitus uel inſufficiẽs uidebatur illis modus orationis, quæ ſecundũ hunc euangeliſtã Matthæũ ipſe ultro in monte docuit, & iccirco in loco alio rogaueruntſe doceri, ſicut Iohannes orare docuit, pulchre nimirũ illis compoſitionem ſiue longitudinẽ orationis nõ ſolum nõ auxit, uerum etiã diminuit. Nam de ſeptem petitionibus duas omiſit, tertiam & ultimã, fiat uolũtas tua ſicut in cœlo & in terra, ſed libera nos à malo, & laudẽ breuiſſimã, quam hic in Matthęo pręmiſit, uti ſolenne eſt orationẽ à laude inchoare, poſt primã appellationẽ, pater noſter qui es in cœlis Nec mora, ut magis ac magis notum ſit oranti, qui cum deo uerba facit, quod nõ opus ſit ei longo uel cõpoſito ſermone fatigari. Quis ueſtrũ habebit amicũ, & ibit ad illum media nocte & dicet illi, amice cõmoda mihi tres panes, quoniã amicus meus uenit de uia ad me, & non habeo quod ponam ante illum. Nimirũ qui ſic uenit ad amici ſui oſtiũ, non ſermonẽ affert longũ præmeditatũ, diligenter cõpoſitum ſiue accuratũ, ſed & ſi tota nocte ſtandũ ſibi & rogandũ eſt, unus idemq; ſermo eſt, breuis eſt, & hoc idem repetit cẽties, reſonatq; milies, amice cõmoda mihi tres panes. Secundum hoc exemplũ, petite, inquit, & dabit uobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur uobis. Quid petimus? Quid quærimus? Spiritũ bonum, ait: Si eñ uos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis ueſtris, quãto magis pater ueſter de cœlo dabit ſpiritũ bonũ petẽtibus ſe, ſubauditur qui doceat uos orare? Dixiſtis eñ, dñe doce nos orare, ſicut & Iohannes docuit diſcipulos ſuos, ignorantes quia doctrina huiuſmodi nõ eſt Iohãnis ſiue alicuius hominis, ſed ſolius ſpiritus boni, ſpiritus ſancti. ¶ Proinde ſi cõpendioſum quæris iter ad conſequendã orandi ſcientiã, nec iſta ſecundũ Matthæũ breui, nec illa ſecundũ Lucam breuiori oratione adeo opus tibi erit, tantũmodo perſiſtas rogans patrẽ, poſtulans amicum, da mihi ſpiritũ bonũ, da mihi ſpiritũ ſanctũ. Quem cũ ille dederit tibi, iam uere orandi ſcientiã habebis, & miro modo ſic in oratione uehemẽter occupatus eris, ut uerbũ aliquod proferre uix poſſis, quia nõ uacabit gemitu cõtinuo totũ præoccupante officiũ uocis. Hinc eſt illud: Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem ſcrutat corda, ſcit quid deſideret ſpiritus, quia ſecundum deum poſtulat pro ſanctis. ¶ Igitur hanc orationẽ dominicã, partesq; eius, id eſt, petitiones ſeptẽ, quaꝝ prima eſt, ſanctificetur nomen tuum: ultima, ſed libera nos à malo: ſic recte accipimus tanq; prima ſcientiæ uel doctrinæ huius, qua ad orandũ ſumus informati, elementa: quoniã ueluti pueris hæc tradita ſunt, cum necdum accepiſſent ſpiritũ paracletũ, dicentibus interdũ, dñe doce nos orare, ſicut & Iohannes docuit diſcipulos ſuos. Etiã ſi fuerimus perfecti, ita, ut, ſicut iam ſupra dictũ eſt, ſpiritus ille gemitibus inenarrabilibus oret uel poſtulet pro nobis, nõ tamen oratio hæc, oratio dominica, prima cunctaꝝ orationũ ab ore noſtro cadere debet, ne uideamur nobiſipſis magni & orationis huius nõ indigẽtes, quæ quaſi pueris, id eſt, incipiẽtibus propoſita ſit, ut habeant aliquod initiũ diſſimilitudinis, ab improbitate hypocritaꝝ, quoꝝ tota oratio eſt multiloquiũ. ¶ Et quidem breuis & paruis apta eſt ſed & magnos delectare atq; exercere poteſt, & in primis appellatio hæc, pater noſter. Qui eñ, cui dicimus, pater noſter? Nos quondã filii iræ, filii gehen-

exodi 14

Pſal 9

Quartꝰ modus hypocritaꝝ eſt.

Lucæ 11

Roma. 8

Lucæ 11

Pater noſter, breuiꝰ apud Lucã q̃ apud Matthæũ.

Ibidem.

Roma. 8

Oẽs tũ magni tũ parui, orare debent pater noſter.

Lucæ 11

Ephe. 2

gehenæ, filij mortis, filij diaboli, dicimus pater noſter, patri miſericordiarum, patri cœleſtis patriæ, patri uitæ ſempiternæ, patri dñi noſtri Ieſu Chriſti, dei ſibimet coæqualis & coæterni.
Roma.6 Galat.3 Gratia huius unici filij ſic loquimur patri huic, ex quo ſumus renati, qui male fueramus nati, & mirabili cõpendio mala ſors noſtra ſic mutata eſt, ꝙ effecti ſumus filij dei, credẽdo in eum, qui cum ſolus filius dei eſſet, naturæ noſtræ particeps factus eſt. Gratiã iſtam miratur omnis creatura, prædicat per orbem ſancta eccleſia, uenerãtur angeli, reuerẽtur archangeli, magnificant throni, glorificant dominationes, laudant principatus, adorant poteſtates, beneꝫ dicunt uirtutes, deſiderant in eam proſpicere Cherubin atq; Seraphin. ¶ Admirationẽ tantę gratię nos quoq; habere innuit laus iſta q̃ breuis, qui es in cœlis. Quis enim docilis ad orandum puer, docilis ad inuocandũ patrem, nõ admiretur, quod iſte pater cum in cœlis, id eſt, tantũ in inuiſibilibus quę nobis inuiſibilia ſunt poſſit uideri, hic in iſto ſeculo uiſibili, ubi eum nõ uidet homo, nos genuit: quemadmodũ apoſtolus Iacobus: Volũtarie eum, inquit, genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus initium aliquod creaturæ eius. Quàmuis autẽ cœlorum nomine patria ſignificetur inuiſibilis, ubi ſancti habitant angeli, & quo Chriſtus quadrageſimo poſt reſurrectionem ſuam die uidentibus apoſtolis aſcendit: nihilominus tamen cœli dicunt & ſunt ſupra memorati nouem ordines angelorum & in eiuſmodi cœlis hic pater noſter eſt, quod eſt beatitudo illorum: quia uidelicet deum in illis eſſe, hoc eſt, permanere & non mutari, quemadmodũ dicit ad Moyſen, ego ſum qui ſum, & huius eſſentiã inuariabilem in ſemetipſis ſemper habent, ſemper & abſq; ullo fine beati & immortales habebũt, & immortaliter paſcentur hoc ſummo bono, quo pleni ſunt, quo pleni permanebunt. ¶ Hinc omnes Chriſtiani, magni & parui, diuites & pauperes, nobiles & plebei, dñi & ſerui, reges & mendici principes cum uulgo ignobili, omnes omnino abſq; ulla diſtinctione gentis ſiue cõditionis, ſexus & ætatis, ordinis uel officij, pater noſter dicimus huic, & nemo noſtrũ dicit, pater mi. Vnus eſt filius primogenitꝰ & unigenitus, nõ uti nos, gratiæ, ſed ſolus naturæ filius, cui conuenit dicere, pater mi, & dixit cum traderetur, mi pater ſi poſſibile eſt, trãſeat à me calix iſte, & pater noſter nuſq; legitur dixiſſe, Cur hoc? Videlicet quia diſſimiliter illi & nobis deus pater eſt: Illum genuit non adoptauit.

Exodi.3 Nos, pater noſter: chriſtus pater mi, dicere debuit. Matth.26

¶ Tali appellatione præmiſſa, prima petitio hæc eſt. ⌊Sanctificetur nomen tuum.⌋ Sanctum ſemper fuit & eſt nomen dñi, ueruntamen modus quidã eſt ſanctificationis eius nobis utilis, quem per prophetã hoc modo promiſit: Sanctificabo nomen meum magnũ, dicit dñs, ut ſciant omnes gentes, quia ego dñs cum ſanctificatus fuero in uobis corã eis. Protinus ac ſi quæreret aliquis, quomodo nomen tuum ſanctificabis? ait: Tollam quippe uos de gentibus, & cõgregabo uos de uniuerſis terris & adducam uos in terram ueſtram, & effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris, & dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio ueſtri, & cætera: quibus utique uerbis gratia præſignatur baptiſmi Chriſti. ¶ Ergo tolli de gentibus, & congregari de uniuerſis terris credentes in Chriſtum, & baptizari eos in remiſſionem peccatorum, hoc ſanctificari eſt nomẽ tuum o deus pater omnium: quia ſic ſancti fiunt hi, ſuper quos inuocatur nomen tuum. Et enim ſanctificatio hæc reuera nominis tui ſanctificatio eſt, quia non tam ipſis datur, quàm tuo nomini, iuxta illud quod dictum eſt per Pſalmiſtam: Non nobis domine non nobis ſed nomini tuo da gloriam. Vt autem ſanctificatio hæc in plures redundaret, primus ipſe Chriſtus ſanctificatus eſt, eodem baptiſmo quo moriendo baptizatus eſt, ſicut prædixerat, ego, inquiens, baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor uſque dum perficiatur? Et ſub ipſo paſſionis articulo, cum dixiſſet orans ad patrem, ſanctifica eos in ueritate, ſubinde, & pro eis ſanctifico, ait, meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate. Quid enim ſanctificari ipſum ſanctum ſanctorum, niſi ſanctificari pro peccatis omnium, & auferri illi quas poſuerat in eo deus iniquitates omnium noſtrum? In illo ſanctificationis actu, o deus pater, ſanctificatum eſt nomen tuum, quia per effuſionem ſanguinis & aquæ de latere eius ſanctificati ſunt, & remiſſionem acceperunt hi, ſuper quos inuocatum erat nomẽ tuum. Igitur ꝗd dicimus, ſanctificetur nomen tuũ, hoc dicere eſt, conuertantur gentes & remiſſionem peccatorum accipiant per nomen tuum, & omnium orationum quaſcunque offerimus ſiue pro catechuminis noſtris, ſiue pro hæreticis & ſchiſmaticis, ſiue etiam pro perfidis Iudæis, & pro paganis nunc uſque incredulis, ut cõuertantur ad deum uerum & uiuum, & unicum filium eius Ieſum Chriſtum, deum & dominum noſtrum, ſumma hæc eſt, ſanctificetur nomen tuum.

Prima petitio: Sanctificet nomẽ tuum. Ezech.36 Pſal.113 Lucæ.12 Iohan.17 Eſaiæ.53

¶ Secunda petitio eſt. ⌊Adueniat regnum tuum.⌋ Quando hac oratione diſcipulos ſuos informabat, ſicut baptiſmi ſacramentum, quod nobis eſt ſanctificatio nominis dñi, necdum conditũ fuerat, ita & regnum dei non dum uenerat, ſed appropinquabat, iuxta hoc euangelicæ prædicationis initium, pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Ex eo nanque regnũ dei aduenit & intra nos eſt, ex quo princeps mũdi huius foras miſſus eſt, quod per paſſionem & reſurrectionem ſuã mox forę prænuntians, ecce enim, inquit, regnum dei intra uos eſt. Eatenus mors regnabat. Quàmuis lex ſubintraſſet, nihilominus tamen peccatum tyrannizabat, quemadmodum

Secũda petitio: Adueniat regnũ tuum. Matth.4 Lucæ.17 Iohan.12

Apoſto-

Apoſtolus cum dixiſſet,ſed regnauit mors ab Adam uſq; ad Moyſen,&c.demum ſubintulit: Lex aũt ſubintrauit,ut abundaret delictũ.Quid ergo adhuc oramus, adueniat regnũ tuum? Videlicet ut regi regni eius omnia ſint ſubiecta,totumq; cõpleatur illud,quod Pſalmiſta cum dixiſſet,gloria & honore coronaſti eum,& cõſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum,addidit adhuc: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.Hinc Apoſtolus: Nunc autẽ,ait,necdum uidemus omnia ſubiecta ei,eum autẽ qui modicum q̃ angeli minoratus eſt,uidemus dominum Ieſum propter paſſionẽ mortis gloria & honore coronatum.Et alibi dicit: Deinde finis,cum tradiderit Chriſtus regnũ deo patri,cum euacuauerit omnẽ principatum,& poteſtatẽ,& uirtutem, & dominationẽ. Oportet autẽ illum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius.Nouiſſima aũt inimica deſtruetur mors.Igitur q̃uis iam aduenerit,iamq; ſit intra nos regnum dei,ex quo Chriſtus propter paſſionẽ mortis gloria & honore coronatus eſt: nihilomi nus tamen adhuc oramus, adueniat regnũ tuum, id eſt,nouiſſima deſtructione mortis perficiatur, nihilq; relinquatur illi non ſubiectũ,nullumq; remaneat ſcandalũ,iuxta quod alibi dicebat: Et colligent de regno eius omnia ſcandala. ¶ Tertia petitio. ⌊Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra.⌋ Iuxta ſenſum iam dictum ferè ſuperabundat, unde & apud ⌊ucam ſtudio breuitatis prætermiſit eam,ut ſupra iam dictũ eſt. Quis enim regnat & non ſit eius uoluntas? Verũtamen nõnihil intereſt, quia uidelicet regnat ſuper bonos & malos,ſuper eos quoq; qui dixerunt,nolumus hunc regnare ſuper nos,quemadmodum in propheta dixit: Et regnabo ſuper uos in furore meo: in ſolis autem bonis & ſanctis uoluntas eius eſt.Hinc ad Hieruſalem dicit: Non uocaberis ultra derelicta,& terra tua non uocabitur amplius deſolata,ſed uocaberis,uoluntas mea in ea.Econtra reprobris,loquitur: Non eſt uoluntas mihi in uobis.Recte igitur cum dicimus, adueniat regnũ tuum, quoniã ſuper aduerſarios quoq; ſuos regnabit, oramus,ut faciat ipſe,quatenus noſtra ſit ſubiectio uoluntaria,dicendo, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra.In cœlo nanq;, id eſt, in beatis ſpiritibus, facta eſt & fit uoluntas eius, nihilq; illi repugnat, deiecto cum ſuis ſatellitibus aduerſario, qui iccirco cecidit, quia repugnabat rebellione uoluntatis malæ, unde & uocabatur diabolus & ſatanas.Et ſi ſunt plurimę uoluntates eius,q̃ plura ſunt præcepta eius,unde & in Pſalmo dicit: Sanctis qui in terra ſunt eius,mirificaui omnes uoluntates meas in eis. Hæc ſumma eſt uoluntas eius, ut uiuamus,ut ſalui fiamus.Hinc ipſe filius loquit: Hæc eſt autẽ uoluntas eius, qui miſit me,patris,ut omne quod dedit mihi nõ perdam ex eo,ſed reſuſcitẽ illud in nouiſſimo die.Et rurſum: Hæc eſt autẽ uoluntas patris mei,qui miſit me,ut omnis,qui uidet filiũ, & credit in eum, habeat uitam æternam. ¶ Quarta petitio. ⌊Panẽ noſtrum ſuperſubſtantialẽ da nobis hodie.⌋ Hic quidẽ ſuperſubſtãtialem,in Luca uero panem legimus quotidianũ. Poſſumus ſuperſubſtantialem panẽ intelligere,qui ſuper omnes ſubſtantias ſit, & uniuerſas ſuperet creaturas,qui & dicit: Ego ſum panis uiuus,qui de cœlo deſcendi. Alij ſimpliciter putant ſecundũ Apoſtoli dictũ,habentes uictum & ueſtitũ his cõtenti ſumus,de preſenti tantũ cibo ſanctos curam gerere,unde & in poſterioribus ſit præceptũ, nolite cogitare de craſtino. ¶ Huiuſmodi panẽ à deo petiſſe uel ſperaſſe primus legitur Iacob peregre proficiſcẽs: Si,inquit,fuerit dñs mecum, & cuſtodierit in uia per quam ambulo,& dederit mihi panẽ ad edendũ,&c. Alius eſt panis ſermo dei,de quo Moyſes dicit: Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod egreditur de ore dei. Cuius defectũ comminatur per prophetã deus populo peccatori: Mittam,inquiens uobis famem audiendi uerbum dei. Tertius eſt panis caro Chriſti,quã nobis de ſancto altari dat quẽadmodum dixit: & panis quem ego dabo caro mea eſt pro mũdi uita.Quidlibet horũ trium cogites,dei donum eſt,nec alius quis præter eum dare poteſt.Si de pane uictuali q̃eras,quis alius facit,ut eum terra producat? Si de pane ſpirituali quod eſt uerbũ dei, quomodo niſi per dei aſpirationem datur? Quomodo,inquit Apoſtolus,prædicabunt, niſi mittantur.Si de pane ſacramenti,quis niſi deus facere poteſt,ut tibi ad uitam detur, & in remiſſionẽ peccatorũ à te percipiatur? Igitur panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie,ſic dicat ſapiens etiam rex, ut ueraciter confiteatur, nec erubeſcat confiteri dicens: Ego autẽ mendicus ſum & pauper. ¶ Quinta petitio. ⌊Et dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.⌋ Qualiter nos,quorũ multa ſunt debita,dimittamus debitoribus noſtris,ipſe huius orationis autor exemplo ſuo docuit,qui nulli quicquam debuit.Cum enim crucifigeretur,dicebat: Pater,dimitte illis,nõ emſciunt quid faciunt.Sciebat emin eos eſſe nonnullos,neſciẽtes quid facerent,eosq; dicturos eſſe ad Petrum & ad reliquos apoſtolos: Quid faciemus uiri fratres? Crediturierant ex illis plurimi,& dimiſſus eſt illis ſanguis eius, ſecundũ petitionẽ dicentis,pater dimitte illis.Similiter optare debemus cunctis debitoribus noſtris,& non quærere ultionem ex eis, & tũc ore libero,mente ſecura dicere poterimus: Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus. Quid,ſi non neſciunt quid faciunt,ſed inuidendo perſequuntur nos & occidunt,maxime propter Chriſtum? Nũquid exigitur à nobis ut dimittamus eis,ſi uolumus nobis debita noſtra dimitti? Imò non ſolum inculpabiliter,uerum etiã iuſte clamamus id,quod

Roma.5
Pſal.8
Hebræo.2
1.Cor.15
Matth.13 Tertia petitio: Fiat uoluntas tua.
Lucæ 19
Ezech. 20
Eſaiæ 62
Malach.1
Apocal.12
Pſal.15
Iohan.6 Quarta petitio: Panẽ noſtrũ,&c.
Ibidem.
1. Timot.6
Matth.6 Triplex panis.
Gene.28
Deut.8
Amos 8
Iohan.6
Roma.10
Pſal.39 Quinta, petitio: Et dimitte nobis,&c.
Lucæ 23
Actorũ 2

Psal.78 ualde notum & usitatum est, uindica domine sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est, & redde uicinis nostris septuplum in sinu eorum. Nonne his similia, imò & fere graviora, ipsa
Hiere.18 Christi persona loquitur in propheta: Fiant, inquit, uxores eorum absque liberis & uiduæ, & uiri eorum interficiãtur morte, & cætera quæ ita concludit: Ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur. Fiant corruentes in cõspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis. Debita pecuniæ seu quarumlibet rerum, quæ nobis iure debentur, ut dimittamus debitoribus nostris, conuentio nos ista non cogit, nisi forte pro misericordia, si debitor attenuatus paupertate, reddere nõ possit. Si quidem & ipse dñs, quod iure sibi debetur uel quod ei semel quispiã uouit, nequaq̃ dimittit, siue bonũ siue malum sit, sed nec altero com
Leuit.27 mutari concedit, imò dicit: Si quis mutauerit, & hoc quod mutatũ est, & pro quo mutatũ est, sanctificabitur dño, & non redimetur. ¶ Sexta petitio. ⌊Et ne nos inducas in tentationẽ. ⌋Ergo ne deus inducere solet in tentationẽ, ut dicamus ei, & ne nos inducas in tẽrationem? Non
Sexta petitio: Et ne nos inducas, &c. utiq; in tentationẽ mali, tentationem cõcupiscentię siue peccati. Nemo cum tentatur, ait Iacobus apostolus, dicat quia à deo tentatur. Deus enim intentator malorũ est. Ipse autẽ neminem
Iacobi 1 tentat. Vnusquisq; uero tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Est alia tentatio, scilicet tribulatio, quæ ab hoc seculo multis infertur modis, & eiusmodi tentatione deus sanctos suos tentare consueuit. Hinc est illud per sapientẽ dictum: Deus tentauit illos, tanq̃ aurũ
Sapiẽt.3 in fornace probauit eos. Recte & sapienter sic tentari, id est, tribulari metuẽtes, & pauidi dicamus deo, rogemus patrem, & ne nos inducas in tentationem. Sed dicit aliquis: Nonne & glorioſum & optabile est in tribulatione tentatos & probatos coronari? Nonne ex huiusmodi tentationibus martyres sancti facti sunt glorioſi? Nonne ergo magis optare debemus tẽtationem? De tentatione quoq; peccati si placet hic intelligi, non aliter intelligendũ est, & ne nos
Septima petitio: Sed libera nos à malo: Amen. inducas in tentationẽ, nisi ac si diceretur, & ne nos permittas induci in tentationẽ. ¶ Septima petitio. ⌊Sed libera nos à malo: Amen. ⌋Hanc, ut superius iam dictũ est secundũ Lucam, sicut & tertiam illã: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, studio breuitatis omisit, dum plenius inculcare uult eis qui nondũ intellexerant ex hac prima institutione, quod orantes nõ oportet multũ loqui. Et quidẽ unum idemq; uidentur significare, & ne nos inducas in tentationem, sed libera à malo: quoniã in tentationem nõ induci, id plane est à malo liberari: uerum tamen magis uniuersale nomen est malum eorũ quæ nocent, & naturæ uel saluti humanæ aduersa sunt. Nam, ut de cæteris taceam, mors ipsa malum est, & infernus malũ est, & diabolus malus est, à quo gratia dei per Iesum Christũ dominum nostrũ nos liberet: Amen. Hoc signaculum orationis dominicæ interpretatur uere uel fideliter. ¶ Ecce hęc est oratio dominica, se
Pater noster, exemplar omnium orationum. ptem distincta partibus, id est, petitionibus, & ipsa est cunctarũ exemplar orationũ, ut quicquid à patre nostro deo petere uolumus, hic probemus utrum deo placitum, uel ad salutem nostram fit idoneũ quod postulamus. Nam si ab istarum qualibet petitionũ petentis intẽtio discordat, nequaq̃ in nomine saluatoris postulat: & ic circo nõ arroget sibi sponsionẽ dicẽtis,
Iohan.16 si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. Et in cunctis quidẽ petitionibus claret patris bonitas, in quinta autẽ quæ est, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, bonitas simul & seueritas, quam protinus ita cõfirmat. ⌊Si enim dimiseritis hominibus peccata eorũ, dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra: si autẽ non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. ⌋Quàm bene bonitas & seueritas pij patris & iusti iudicis per istam conditionẽ prouidit cunctis reconciliationẽ quęsturis, sicut ipse superius dictauit dicẽs, si ergo offers munus tuũ ante altare, & recordatus fueris quia frater tuus habet aliq̃d aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade prius
Matth.5 reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. ¶ Legimus hunc ipsum dominũ, ubi præcepta & iudicia sua populo suo per Moysen proposuit, ita dicentem: Qui percusserit
Optima ciuitas refugij, dimittere fratri. hominẽ uolens eum occidere, morte moriatur. Qui autẽ non est insidiatus, sed deus illum tradidit in manus eius, constituã tibi locum, quo fugere debeat, subauditur, ne propinquus occi
Exodi 21 si interficiat eum, quod alibi cõstituens plenius edicit: Quæ fortior uel magis munita ciuitas
Numer.35 reis ad refugiendũ esse potuit, q̃ ista coniunctio iustitiæ seu charitatis, si nõ dimiseritis, nec pater uester dimittet uobis? Quis enim patris huius filius esse uolens, ciuitatis huiusce uectes & seras effringere audebit, & in eum uindicare qui in illam confugit, cupiendo reconciliari? Igi
Matth.5 tur quoniã dixerat superius, uade prius reconciliari, & ille poterat causari de difficultate re-
Exodi 21 conciliationis, puta dixisse dominum, cõstituam tibi locum quo fugere debeas, id est, ponam conditionem de peccatis dimittendis, in quam timens incidere frater tuus, satisfactionem tuam suscipiat.

FINIS LIBRI QVINTI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER VI.

ISERICORDIAM & ueritatẽ (ait Psalmista) diligit deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Secundum hoc ueridicum carmen hæc loquitur dei filius, quæ nunc tractauimus & tractamus, Te autem faciente eleemosynam, nesciat finistra tua quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscõso, & pater tuus qui uidet in abscõso, reddet tibi. Et, Tu autem cum orabis, intra in cubiculum, & clauso ostio, ora patrem tuum: & pater tuus qui uidet in absconso, reddet tibi. Ibi misericordia, ibi ueritas est, quam deus diligit. Et qd nisi gratiã & gloriam reddet tibi? Ecõtra similatores & callidi prouocant irã dei, qualiũ uidelicet maximi erant hypocritæ illi, scribę & pharisæi, contra quos dicit: Cũ ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut faciũt hypocritę. &, cũ oratis, non eritis sicut hypocritę. In tribus hic operibus ueritatẽ se diligere testat. etenim tertiũ hoc est: Cum aũt ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant em̃ facies suas, ut pareant hoĩbus ieiunãtes. Amẽ dico uobis, quia receperunt mercedẽ suã. Tu aũt cũ ieiunas, unge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, ne uidearis hoĩbus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscõso: & pater tuus qui uidet in absconso, reddet tibi. Primus oĩm ieiunasse legit Moyses, nam ex quo primus homo continentię legẽ transgressus est, nõ obaudiẽs ut ab uno sese ligno cõtineret, nullus recogitasse legit, ut per ieiuniũ faciem dñi utcunq; cõplacaret, quã ille per cibũ uetitũ inobediens offenderat. nam ille iam dictus Moyses, iussus esse nõ legit ut ieiunaret, sed spõte ieiunauit, ut sermonẽ ex ore dei procedẽtem, in quo uiuit homo, accipere atq; cõscribere dignus existeret. Rursus ieiunauit, ut dimissionẽ peccati populo impetraret, quemadmodum dicit ipse Moyses, Et procidi ante dñm sicut prius XL. diebus & XL. noctibus, panem nõ comedens & aquam non bibens, propter oĩa peccata uestra, quæ gessistis cõtra dñm, & eum ad iracundiã prouocastis. Peccatũ autẽ uestrum quod feceratis, i. uitulum arripiẽs, igne cõbussi. Est ergo ieiunium diuinæ auctoritatis res, non q̃ deus illud præceperit, aut digitus eius in tabulis scripserit, sed quia non sine uirtute dei mortalis homo XL. diebus & XL. noctibus semel & iterum ieiunare potuit, & ieiunando multum deo appropinquauit, à quo primus homo manducando nimis longe recessit. ¶ Causam uel intentionẽ ieiunandi Moyses & Helias & Daniel bonam & deo dignam habentes, gloriosum & laudabile fecerũt ieiunium, uidelicet hoc intẽdentes, hoc expectãtes, ut mitteret deus illud, quod Abrahæ promiserat semen. i. Christum. Qui ubi uenit, iam non fuit ieiunandum donec auferretur ab eis, quẽadmodum ipse dixit pharisæis, facientibus quæstionem, quare discipuli eius non ieiunarent, Nunqd possunt filĩ sponsi lugere, q̃diu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabũt. Causam istam ieiunandi non habuerunt nec habent hypocritæ tristes, & tamen ieiunauerũt, & ieiunant frequenter, desiderium Christi non habentes, & mira uani cordis duritia nonnunquam plus ieiunando laborant, quàm hi qui Christum & uitam æternam desiderant. ¶ Verbum exterminant, aliud multũ significat quàm uulgo intelligitur. Exterminat quippe exul, qui mittit extra terminos. Pro hoc ergo sermone, demoliũtur semper debemus accipere. Demolit autem hypocrita faciem suam, ut tristitiam simulet, & animo forte lætante, luctum gestat in uultu. ¶ Quod deinde dicit, tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, iuxta ritũ prouinciæ Palæstinæ loquitur, ubi diebus festis solent ungere capita. Pręcipit ergo ut quando ieiunamus, lætos nos & festiuos esse monstremus. Quid autem faciemus nos, quibus consuetudo non est nec fuit, diebus festis ungere capita? Quomodo faciemus id quod dicit, Tu aũt cum ieiunas, unge caput tuũ, ne uidearis ab hominibus ieiunans? Ergo non superfluũ est, anagogicum hic admittere sensum, ut ungere caput nostrũ, hoc sit exhilarare cor, quod est principale nostrũ. & enim sicut de eleemosyna, ita & de ieiunio recte dictũ intelligitur. Hilarẽ enim datorẽ diligit deus. Deniq; gaudere in spiritu sancto, hoc est ungi oleo, quia spiritus sanctus oleum dicitur, ut illic, Vnxit te deus deus tuus oleo lętitię prę consortibus tuis. Hoc autẽ gaudio tũc gaudere possumus in ieiunio, si conscientia nostra testimoniũ habet, q̃ inter ipsum ieiunium pascatur sponsi, qui ablatus est à nobis, sancto desiderio. ¶ Gaudium istud hypocritæ non quærunt, & idcirco tristes hic dicuntur. illi autem nescierũt, de quibus propheta Zacharias ita loquitur: Miserunt ad domum dei Sarasar & Rogomelech & uiri qui erãt cum eo, ad deprecandum faciem domini, ut diceret sacerdotibus & prophetis domini: Nunquid flẽdum mihi est in mense quinto, uel sanctificare me debeo, ficut feci iam multis annis? Videlicet

Psal. 83.
Matt. 6.
Prim⁹ oĩm ieiunauit Moyses.
Deut. 8. Exod. 32. Deut. 9.
Causa ieiunãdi bona, & deo digna
Matt. 9.
Exterminare, demoliri
Vnge caput tuũ.
2. cor. 9 Psal. 44.
Ieiuniũ hypocritarũ triste.
Zacha. 7.

licet quia ſoluta erat captiuitas Babylonica, templumq; manufactum reędificabatur, cauſam nullam putabant ſupereſſe, cur flere deberent aut ieiunare. Quaſi uero ſola captiuitas illa deflenda fuerit, & non potius uniuerſalis captiuitas generis humani, quæ in Adam contigit: & quaſi reædificatio templi illius manufacti, malorum omnium finis fuerit, & non potius templum futurum, templum dominici corporis, quod tandẽ fabricari, & deinde ſolui, & poſt triduum oportebat excitari. Propterea ſic reſponderi debuit, & ſic reſpõſum eſt illis: Cum ieiunaretis & plangeretis in quinto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Et cum comediſtis & bibiſtis, nũquid non uobis comediſtis & uobiſmetipſis bibiſtis? Quod eſt dicere: Nonne hoc pacto non dei, ſed ueſtram gloriam quæritis, dum prorebus temporalibus, quia deſunt, ſiue ut affluant, lugetis & ieiunatis, & de regno dei, quòd differatur, quòd nondum uenerit, non curatis? Nõ ita, ſed ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiam & ſolennitates præclaras, uſq; quo uenient populi & habitabunt in ciuitatibus multis, & apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam uiri Iudæi & cætera. Quod hic in euangelio dictum eſt ieiunanti caput ungere & faciem lauare, hoc illic in propheta dictum fuerat ieiunium in gaudium & lætitiam & ſolennitates præclaras eſſe debere. ¶ Eſt igitur ieiunantium diſtantia triplex, dum ieiunant alij propter dei regnum, quia differtur, & nondum uenit eis per occultum diuinitatis conſilium, iuſtumq; iudicium: alij propter infauſtam memoriam caſuum aduerſorum, qui circa res temporales acciderunt: alij propter humanæ laudis appetitum, ut glorificentur ab hominibus tanquam iuſti, quia miſera ambitione repleti ſunt. ¶ Secundum diſtinctiones iſtas ſequitur adhortans ſuos, & dicit: ⌊Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem uobis theſauros in cœlo, ubi neq; ærugo, neq; tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt nec furantur. Vbi eſt enim theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. ⌋ Nunquid enim theſaurizare id ſolummodo eſt, pecuniam congregare? Imò & opera qualiacunq;, ſeu bona ſeu mala facere, theſaurizare eſt. Nam ſicut qui bona agit, gloriam ęternam theſaurizat, quapropter & de timente dominum ſcriptum eſt, iucunditatem & exultationem theſaurizauit ſuper eũ: ſic & qui mala agit, recte iram dicitur theſaurizare. unde & Apoſtolus: Tu autem, inquit, ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die irę. Maxime de bonis hic ſentiendum eſt, uidelicet de eleemoſynis, orationibus & ieiunijs, quia de his hactenus ſermo fuit. Deniq; qui ieiunantes, caput ſuum non unxerunt, nec faciem ſuam lauerunt, hi ſunt, quorum theſauros in terra theſaurizatos tinea uel ærugo demolita eſt, quia uidelicet ualde tineoſum caput eſt & æruginoſa facies, ubi totus ieiunij fructus eſt, uideri & glorificari ab hominibus, dum propter triſtitiam triſtemq; uultus maciem, hypocritæ nequam ſancti putantur. Econtra qui caput ſuum unxerunt oleo ſupradicto, & faciem ſuam lauerunt, iuxta illud, Hilarem enim datorem diligit deus, qualiũ hilaritas eſt ſpes quę in cœlo repoſita eſt: hi ſunt, quorum theſauros in cœlo theſaurizatos nec tinea nec ęrugo demolitur, quia uidelicet ariditas tineę nunquam contingit caput, quod in ſpiritu ſancto delectatur. ¶ Fere medij ſunt, quorum ieiunij cauſa terrenum quidem habet fundamentum, ſed non uſq; quaq;, non ſicut cauſa hypocritarum, ſed ſimpliciter & pene pueriliter, ſicut illi ſupra memorati, qui ſoluta captiuitate Babylonica, dum templum reædificaretur, dixerunt: Nunquid flendum mihi eſt in die quinto, uel ſanctificare me debeo, ſicut feci iam multis annis? Nam & qui eiuſmodi ſunt, nõ quidem habent rite ieiunandi ſcientiam, ſed propter hoc nõ imputamus eis hypocritaę malitiã quia uidelicet aliud eſt, propter damna rerum temporalium ueraciter dolere, & abſq; fictione lugere: aliud, ſine ulla mentis uel ſpiritus contritione propter adipiſcẽdam ſanctitatis opinionem caput inunctum quaſi circulũm contorquere, & ſacco & cinere ſternere. Sic enim ieiunare etiam potuerũt crudeles homicidæ in ipſa crudelitatis uel homicidij meditatione, Exempli gratia: Prędicate ieiunium, inquit Iezabel, & ſedere facite Naboth inter primos populi, & ſubmittite duos uiros filios Belial contra eum, & falſum dicant teſtimoniũ, benedixit Naboth deum & regem, & educite eum, & lapidetur, ficq; moriatur. Aliud fuit hoc, atque aliud, quod cum audiſſet Achab ſermones Heliæ, ſcidit ueſtem ſuam & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq; & dormiuit in ſacco, & ambulabat demiſſo capite, ut malum non induceretur in diebus eius. Ibi Achab ieiunando non quidem hypocrita fuit, theſaurizans ſibi aliquid, ut diceret dominus, Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, nõ inducam malum in diebus eius: tue runtamen hoc ipſum in terra theſaurizauit, ubi fures effodiunt & furantur. Qualis utiq; extitit Iehu, quia uidelicet, quamuis iubente domino deleuerit domũ illius, non tamen glorię domini, ſed ſuæ cupiditati ſtuduit: quippe cum regnaret, non fecit uoluntatem domini, ut uitulos, quos fecit Hieroboam, deſereret. ¶ Quid tãdem theſaurizare in cœlo? Vel certe quod eſt illud cœlum, in quo nobis eſt theſaurizandum? Nõ utiq; cœlum aëreum, neq; illud quod ſecundo die factum eſt, ſicut ſcriptum eſt: Dixitq; deus, Fiat firmamentum in medio aquarũ, & uo-

Ieiunãtium triplex diſtantia.

Theſaurizare qd ẽ.

Eccl. 15.

Roma. 2.

2. Cor. 9.

Ieiunantes medij inter bonos & hypocritas

Zacha. 7.

3. Reg. 21.

Ibid.

Ieiunium Achab.

4. Reg. 9.

Cœlũ cœli, locus ſpirituũ beatorum.

Gen. 1.

uocauit deus firmamentũ cœlum: ſed cœlum tertium, quod in principio factum eſt, ſicut itidem ſcriptum eſt, In principio creauit deus cœlum & terram, cœlum illud inuiſibile eſt, inuiſibilis patria ſpirituum beatorum, diciturq; cœlum cœli, quia uidelicet cõparatione eius terra eſt & hoc cœlum, & quicquid uideri poteſt oculis terrenis. ¶ Quomodo in illo cœlo debemus theſaurizare theſauros? Nimirũ iccirco ieiunando & eleemoſynas faciẽdo, cęterisq; modis omnibus lugendo, quia illuc abiit & nondum rediit ſpõſus, qui ablatus eſt nobis filius ſuis. Cauſa ſita cœleſtis eſt, & proinde qui hanc habet, recte in cœlo theſaurizare dicitur, nimirum turo in loco, quia fures ibi non effodiunt, nec furãtur, neq; ærugo, neq; tinea demolitur. Fuerunt ibi olim quidam fures, ſcilicet diabolus & angeli eius, qui quaſi effodientes diuinitatis honorem furari uoluerunt, ſed non ualuerunt: timõ quicqd honoris uel pulchritudinis habebant à creatore ſibi collatum, ærugo & tinea nequiſſimæ hypocriſeos demolita eſt, qa (ſicut illi per prophetam exprobratur) in medio lapidum ignitorum ambulauit perfectus in uiis ſuis, quę perfectio fuit hypocriſis, ut uideretur eſſe quod nõ erat, altiſſimo ſimilis, & illa hypocriſi æruginatus, iam non ſplendidus angelus, ſed teter eſt diabolus, tineoſum utiq; præferens caput. Eiuſmodi fures ibi fuerunt, ſed iam ibi non ſunt nec erũt, nec tineam ſiue ęruginẽ admiſit poſtea, nec admittet unquam illud cœlum caſu illorum purificatum. ¶ Illic theſaurizate, inquit, ac demum familiariter conſcientiam cuiuſq; conueniens, ubi eſt enim, inquit, thẽ ſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Quod dictum quale ſit, ille aliquanti ſper intelligit per ſimilitudinem ſui, qui ſolicitudinem habens uoti ſeu promiſſi, uel cuiuſcunq; debiti neceſſitate ductus uel cõmonitus, corde ſuo illuc ſæpe reſpicit, ubi nouit ſe repoſuiſſe aliquid, per quod ſeſe liberare poſſit. Et quis eum iure repellere poſſit, quin theſaurum ſuum recipiat, cum uoluerit, uel tempus fuerit? Porro in cœlo nulla unquam iniuria fit, quin cum tẽpus fuerit, cor eius, id eſt, ipſemet admiſſus, accedat illuc, ut fruatur theſauris ſuis, quos theſaurizauit illic. Et interim dum uiuit, ſemper cor eius illic eſt, ubi in manus domini commiſit ac præmiſit qualiacunq; bona opera, per quæ redimi poſſit in die iudicij. ⌊ Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequã fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? ⌋ Etenim ſenſus iſte eſt: Iccirco non dixi ſic uniuerſaliter uobis omnibus facientibus eleemoſynam, ſit eleemoſyna ueſtra in abſconſo. Et, Vos autem cum oratis, intrate in cubiculum, & clauſo oſtio, orate patrem ueſtrum. &, Vos autem cum ieiunatis, ungite capita ueſtra: ſed dixi ſingulariter, Te autem faciente eleemoſynam, &c. quia uidelicet nõ omnibus dico hoc, neque omnibus dicendum eſt hoc, ſed tibi uni uel alteri ſimiliter uni cuilibet, cuius oculus forte infirmus eſt, cuius intentio nondũ ſatis firma eſt. Etenim lucerna corporis tui eſt oculus tuus, & ſubaudire debes, quia ſecundum huius rei ſimilitudinem, lucerna operis tui eſt intentio tua. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit, & ſubintelligere debes, quia ſecundum rei huius ſimilitudinem ſi intentio tua fuerit abſque hypocriſi & abſque nebula cuiuſlibet miſerę uanitatis, tunc opus tuum totum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totũ corpus tuum tenebroſum erit: & ſimiliter ſcire debes, quia ſi intentio tua fuerit in hypocriſi, totum opus tuum tenebroſum erit, ſiue ieiunium, ſiue oratio, ſiue eleemoſyna ſit. Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebrę quantæ erunt? Quod eſt dicere: Si opera bona, quę facis coram hominibus, propter hypocriſim reproba ſunt, ipſa opera mala quæ in occulto ſunt, quale iudicium merentur? ¶ Proinde ſimplicem oculum, id eſt, intentionem bonam in corde habeas, & quomodo uis fac. Nã ſi fuerit ſimplex oculus eiuſmodi, tũc profecto acceptũ eſt deo quod facis, ſiue cinere aſpergas, ſiue oleo perungas caput tuum dum ieiunas, ſiue longam ſiue breuem orationem facias, ſiue multis uidentibus, ſiue nullo ſciẽte pauperi eleemoſynam porrigas. Hic autem oculus ſimplex, hæc intentio bona eſt, cupere ut homines opera tua uidẽtes, glorificẽt patrem qui in cœlis eſt, ſicut econtra nequam oculus intẽtio mala eſt, ambire ut ab hominibus glorificeris: quo fit ut tenebroſum ſit quodcunq; facis, ſiue cinis ſiue oleum in capite tuo ſit, ſiue longa ſiue breuis oratio tua ſit, ſiue publica ſiue occulta eleemoſyna tua ſit. Interim dum nondum purificatus eſt oculus, dum fieri poteſt, ut leui uẽto uel aura miſeræ uanitatis intẽtio lædatur, facito (ut dixi) ut non uidearis hominibus ieiunans, aut eleemoſynas faciens, aut orans. ⌊ Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ. Ideo dico uobis, ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ, quid manducetis, neque corpori ueſtro quid induamini. ⌋ Hactenus temperandum eſſe debuit à maligna ſuperfluitate hypocritarum, quorum in ipſa temperãtia ciborum grande eſt intemperantiæ uitiũ: nunc addit quod adhuc melius & perfectius eſt, ut hi, qui ſpiritualibus ſtudẽs idonei ſunt, ſoluti ac liberi eſſe cupiant ab omni occupatione curarum ſecularium, ab omni ſolicitudine rerum quoq; uenalium, iuxta illud: Martha Martha, ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porro unum eſt neceſſarium. Maria optimam partem elegit, quæ non au-

Theſaurizãtes in cœlo.

Fures olim in cœlo.

Ezec. 28.

Vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuũ.

Homo per bona opa redimit in die iudicij.

Luc. 10.

auferetur ab ea. Hoc ita incipit: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim unũ odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Hanc generalem dominis ſententiam, quam ueram eſſe ratio ſponte concedit, iccirco præmiſit, ut ſpecialẽ opportune ſubinferret, eadem nixam ueritatis firmitate, non poteſtis deo ſeruire & mãmonę. ¶ Scindum quippe eſt, ꝙ non idem ſit, duobus dominis, ac ſi dixiſſet, duobus hominibus ſiue duobus regibus aut poteſtatibus. Nam duobus hominibus, duobus regibus ſiue poteſtatibus, poteſt unus homo ſeruire, quia poſſunt duo reges, duo principes ſibimet cõcordes exiſtere: ut fuerunt Salomon & Hiram rex Tyri inuicem fœderati, & ambobus ſeruire potuit artifex Hiram in ædificatione domus domini, quem miſit rex Hiram prudentem & ſcientiſſimum, q̃ nouerat operari in auro & argẽto & ære & ferro, marmore & lignis, purpura quoque & hyacintho & byſſo & coccino, et adinuenire prudenter quodcunque in opere neceſſarium eſſet. ¶ Porro duob⁹ dominis neminem poſſe ſeruire, iccirco dictum eſt ueraciter, quia dominatio ſuperbiæ faſtus eſt, & dualitas dominationis nunquam abſque ſciſſura contrarietatis eſſe poteſt. Vnus enim dominus, unus deus eſt: cæteri qui dicuntur dñi uel domini, putatiue dicũtur & non ſunt. Attamen uſus obtinuit, ut in ſuo quiſq; iure dominus dicatur & ſit, ut exẽpli gratia, in ſuo regno dominus & rex dicebatur rex Dauid. Duo domini tunc ibi eſſe cœperunt, q̃a dominationis unitas in dualitatem ſciſſa eſt, quando filius eius Abſolon dominationem contra eũdem patrem ſuum arripuit. Vtiq; duobus illis nemo ſeruire potuit. Aut enim unũ odio habuit, & alterum dilexit, ut (uerbi gratia) ille Chuſai, qui quoniam ſeruus erat bon⁹, bonum dominum dilexit, & malum odio habuit, apud Abſolon degẽs, & ſaluti Dauid miro atq; amabili artificio conſulens ac deſeruiens. Aut unum ſuſtinuit, & alterum contempſit, ut ille Achitofel, qui utiq; nõ dilexit Abſolon, ſed iccirco ſuſtinuit eum, ut Dauid dominũ legitimũ contemnere poſſet. Nunquid enim diligebat aut diligere nouerat, qui talia quæ legimus, illi contra filia dabat? Imò & de toto pene Iſrael ita ſentiendum eſt, ꝙ uidelicet neq; Abſolon neq; Seba filium Bochri, neq; Hieroboan, cæteroſq; reges, quos habuit, dilexit, quippe quos toties occidit & mutauit: ſed ob hoc tantum dominationem illorum ſuſtinuit, ut contemnere poſſet legitimam dominationem domus Dauid, toties dicẽdo, ut ſcriptura meminit: Quæ pars nobis in Dauid, uel quæ hæreditas in filio Iſai? ¶ Non ergo (ait) poteſtis deo ſeruire & mammonę. Hi nanq; ſunt duo domini ualde ſibi contrarij, ſicut ueritas & mendacium, ſicut iuſtum & iniquum: quia uidelicet deus uerus eſt dom⁹, & hic ſolus iure dominatur. Mammon autem, id eſt, princeps huius mundi, falſus eſt dominus, & inique dominatur, & omnino mentitur, de omni gloria mundi dicens, quia mihi hæc omnia tradita ſunt, & cui uolo, do illa: quia nõ ipſe, ſed ſolus excelſus dominatur in regno hominum, ſicut Nabuchodonoſor dictum eſt cœlit⁹, & cuicunq; uoluerit, dat illud. Iſtis duobus dominis nemo poteſt ſeruire, ambos iſtos nemo diligere, ambos iſtos nemo poteſt odio habere uel contemnere. Si enim dominum uerum diligit, falſum odio habet, ut ſupradictus Dauid, qui in pſalmo loquitur: Iniquitatem odio habui, legem autem tuam dilexi. Si autem falſum diligit, uerum dominum odit, ut Iudęi, de quibus ſaluator: Nunc autem, ait, & uiderunt & oderunt & me & patrem meum. quiq; dicunt iuxta Eſaiæ uaticinium, Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno pepigimus pactũ. Horriſonum eſt hoc, & ipſo audito nimis aſperum, quẽquam odiſſe deum, & cum diabolo & cum inferno pepigiſſe pactum, & hoc omnino eſt impiorum atq; deſperatorũ. ¶ Porro unum ſuſtinere & alterum contemnere, & non ſolum ſuſtinere deum, contemnere autem diabolũ etiam electis interdum accidit, exempli gratia, ut ipſi iam dicto Dauid. Aliquando enim ille diabolum ſuſtinuit, quem nunquam dilexit: deum autem contempſit, tunc uidelicet, quãdo tentatus eſt, & in Vriam peccauit. Quare ergo (inquit dominus) cõtempſiſti uerbum domini, ut faceres malũ in conſpectu meo? Quam ob rem non recedet gladius de domo tua uſq; in ſempiternum, eo ꝙ deſpexeris me &c. Bonum ergo dominum ipſe contempſit, malum ſuſtinens dominum propter emolumentum prauæ delectationis, q̃ & peregrinus dicitur illic, eo quòd longe ſit à ciuitate dei. Quod enim dictum eſt illic per Nathan, quia diues parcẽs ſumere de ouibus & de bobus ſuis, ut exhiberet conuiuium peregrino illi qui uenerat ad ſe, tulit ouẽ uiri pauperis: parabolica locutio eſt, ſignificans qualiter malum dominum ſuſtinuerit, bonum autem contempſerit. Rurſus uero idem Dauid, malum dominum contemnens, ut in oñibus ſolitus cõtemnere fuit, præter illum ſermonem Vriæ Ethæi, bonum dominum ſuſtinuit, ſubauditur corripientem, eo ꝙ numeraſſet populum, & dixit: Coartor nimis. ſed melius eſt ut incidam manus domini, multæ enim miſericordiæ eius, quàm in manus hominis. ¶ Quoniã ergo nõ poteſtis duobus iſtis dominis ſeruire, ideo dico uobis, ideo ſuadeo uobis, à malo domino, ſcilicet à mammona, tam longe recedere, ut ne ſaltem ſoliciti ſitis animæ ueſtræ quid manducetis, neq; corpori ueſtro quid induamini. Multos enim ſolicitudo iſta ſcãdalizauit, ut malum dominum ſuſtinerent, & bonum dominum contemnerent, & non ad horam tantũ, ſicut ſcandalizauit tentatio ſanctum Dauid, ſed uſq; in finem, ſicut Saulem, qui ante illum fuit. Ille

Duob⁹ hoĩ ide ſeruire poteſt. 3.Reg.5. 2.Para.2

Duob⁹ dñis nemo ſeruire poteſt. Ephe.4.

2.Reg.16.

2.Reg.20.

infert ex illa vtã 3.Reg.12.

Matt.4. Dani.4.

Pſal.118.

Iohã 15. Eſai.28.

Exẽpla de Dauid.

2.Reg.11.12.

3.Reg.24. 1.Para.21.

Solicitudo rerũ tẽporaliũ ſcandalizat plerũq;

eñ

enim nimium ſolicitus de honore ſeculi & de uita præſenti, malum dominum non ſolum uiuens inuitus ſuſtinuit propter contemptum domini, uerum etiam in fine uitæ ſuæ uolēs ſubīt, conſulendo ſpiritum Phytonis, & comedēdo uitulum quem Phytoniſſa mulier appoſuit. 1.Reg.28.
Alius plus, alius minus à curis huius ſeculi, à ſolicitudinibus huius uitæ ſcandalizatur. ¶ Eſt Varia pericula in diuitijs.
quidem licitum & lege conceſſum, habere facultates, prouidere quod domui uel rei familiari neceſſarium eſt, inter filios ac nepotes, inter ſeruos & clientes curare quod dominū uel patrem decet: ſed hæc uia periculoſa eſt, ne forte dum quaſi ex neceſſitate cœperis, ad hoc peruenias, ut ex amore ſeruias Mammonę, id eſt, diuitijs, & non tu *ſolus, ſed illæ dominētur tibi, lego illis.
& dum putas ire fortiter cōtra ictum fluminis, uictus cupiditatum ſeruus ad inferiora deuoluaris. Forte dicis: Si iſtud perfectionis conſilium ſecutus fuero, ſi omnibus quæ poſſideo uenditis & in pauperes erogatis, te Chriſte ſecutus fuero, unde eſca? unde ueſtimētum? Ad hæc Matt.19.
inquam: ⌊Nonne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm ueſtimentum? ⌋Qui maiora præſtitit, utiq; & minora præſtabit. ⌊Reſpicite uolatilia cœli, quoniam non ſerūt, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Nonne uos magis pluris eſtis illis? ⌋Si ergo uolatilia abſq; cura & ęrumnis, dei aluntur prouidentia, quę hodie ſunt, & cras non erunt, quorum anima mortalis eſt, cū eſſe ceſſauerint, ſemper non erunt: quanto magis homines, quibus æternitas repromittitur, dei reguntur arbitrio? ¶ Nonne in pſalmo cantatis, Saturabuntur ligna campi & cedri Libani, quas plantauit, illic paſſeres nidificabunt, herodij domus dux eſt eorum? Nolite timere. Sub nominib⁹ & uerbis illis de uobis prophetia eſt, q̄ patri ueſtro cura ſit de uobis, cum pauperes omnibus relictis, nullam habentes ſolicitudinem, quid manducare aut q̄ indui debeatis, quaſi paſſeres fueritis effecti, qui non ſerunt, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit eos. Magiſter em̄ ueſter unus eſt Chriſtus, & hic tanquam herodius, auis magna, & fortis ad deuincendum etiam aq-lam reginam auium: q̄uis in cœlum uolauerit, nihilominus tamen uobiſcum eſt omnibus di Matt.28.
ebus uſq; ad conſummationē ſeculi. ¶ Dom⁹ huius herodij, uita eſt apoſtolica, quam ipſe magiſter ueſter Chriſtus extruxit. Si paſſeres eſſe cupitis, ſi relictis omnibus, hūc magiſtrum ſequi uultis, domus eius pręcedet uolatū ueſtrum, clamans ad ligna cāpi, dicēs ad cedros Libani, pręcipiens potētibus & diuitibus huius ſeculi: Expādite ramos ueſtros & ſuſcipite paſſeres iſtos, effundite theſauros ueſtros, & paſcite uoluntarios paupes iſtos. Nidificēt apud uos paſſeres iſti, conſtruite cœnobia, fundate eccleſias, ubi habitent pauperes iſti, ut uacet illis ueſpere & mane & meridie narrare & annūtiare, & exaudiet deus uocem eorū, tam pro uobis, q̄ pro ſemetipſis clamantium atq; exorantium. Quid ergo de eſca ueſtra ſoliciti eſtis, & præ ſo Pſal.54.
licitudine huiuſce rei tuæ relictis omnibus, ſequi timeatis? Nōne uos magis pluris eſtis illis? ſubauditur paſſeribus, quos per ſimilitudinem uos inuitaui ad ſapientiam fidei. Homo quippe unus ad imaginē dei factus, pluris eſt, plus ualet apud deum, multis & magnis bubalis aut bobus, ne dicā paſſeribus paruis. ⌊Quis autem ueſtrū cogitans poteſt adjcere ad ſtaturā ſuam cubitū unum? ⌋Forte em̄ dicis: Paſſeres parui ſunt, paruum habēt corpuſculum, & iccirco de modico paſci poſſunt: nos autem grandes ſumus, & idcirco pluribus & grandioribus alimentis indigemus. Dico autem: Quis ueſtrum cogitans poteſt adjcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Noui enim uos, quia dum erubeſcit alter altero apparere breuior, extēdit ſe q̄ſ quis ille uel illa ſit, ſed quantumcunq; extendat, non poteſt adjcere ad ſtaturam ſuam cubitū unum: & multum eſt, ſi per extēſionem poſſit adjcere palmum unum. Cum ergo dicit, quis aūt ueſtrū poteſt cogitās adjcere ad ſtaturā ſuam cubitum unū, & tu reſpondes nemo, ſiquidem nemo poteſt hoc facere cogitans, facit autem annos adjciens & proficiens per naturam de infantia in iuuentutem perfectam, non cogitatione, ſed poſita à deo lege naturę: iterum argueris, quia qui te grandem fecit, & creſcentem ultra quātitatem uel modulum paſſeris, ipſe & eſcam tibi augere poteſt ultra quàm neceſſarium ſit. ⌊Et de ueſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt, non laborant, neque nent. Dico autem uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis. ⌋Qui paſſeribus pro Pauperes Chri, ut lilia agri.
pter uoluntariam paupertatem & cœleſtem conuerſationem, ipſi lilijs cæteriſq; pulchris floribus ſimiles dicuntur in ſcripturis propter caſtitatis pulchritudinem cæterarumq; uirtutū pulchram uarietatem. Hinc Eſaias loquitur: Audite me diuini fructus, & quaſi roſa plantata leg. ſapiēs Eccl.39.
ſuper riuos aquarum fructificate. Quaſi Libanus odorē ſuauitatis habete, florete flores quaſi lilium, & date odorem. Et in Canticis Chriſtus dicit: Ego flos campi & lilium cōuallium. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Et multa in hunc modum. Cōgrue ergo dum uictus atque ueſtitus interdicit ſolicitudinem, ad quorum mittit ſuos electos conſiderationem, ſcilicet paſſerum atq; liliorum, quorum in antiquis ſcripturis diuina autoritas aſſcripſerat ſimilitudinē. Conſiderate (inquit) lilia agri quomodo &c. quæ ita cōcludit: ⌊Si enim fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, deus ſic ueſtit, quanto magis uos minimæ fidei? ⌋Plane multo magis, & ſubaudiendum eſt, in regno dei. Nam ut iſto ſeculo ſic ueſtiri

ſtiri uelimus, pro ſtultitia reputatur, quia nec Salomon (inquit) in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis. Quid porro ſibi uult, ꝙ tam acriter edicit, quanto magis uos minimæ fidei? Aut quid eſt eſſe minimæ fidei? Non enim leuiter aut negligenter attendendum eſt, ꝙ & hic dicit, uos minimę fidei, & alibi collaudat magnitudinem fidei, ut illic: O mulier, magna
Matt. 15. eſt fides tua, fiat tibi ſicut petiſti. Certos ergo terminos noſſe cupiamus, quos cum attigerit fides, magna fit: cum nondum attigerit, parua uel minima ſit. ¶ Ne longum in quęrendo circuitum faciamus, promptum adeſt ſignaculum ſiue indicium magnæ fidei, ubi ad Nabuchodonozor regem dixerũt beati illi tres pueri, eadem hora mittendi in fornacẽ ignis ardentis: Ecce enim deus, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare. Quod ſi noluerit, notum ſit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream quam erexiſti, non adoramus. In hoc quippe agnoſcitur magnitudo fidei, fortitudo fidei, fortitudo fidelis animi, ꝙ cum dixiſſent, potens eſt deus eripere nos, addiderunt: Quod ſi noluerit, notum ſit tibi rex, quia non colimus, non adoramus deos tuos. Secundum quorum exemplum quicunq; dicunt, potẽs eſt deus, quem colimus, paſcere nos, quoniã & paſſeres paſcit: potens eſt deus ueſtire nos, quoniam & fœnum, quod hodie eſt & cras in clibanum mittitur, ſic ueſtit: & adhuc adꝛ̃ciũt, ꝙ ſi noluerit paſcere uel ueſtire nos, nihilominus tibi ò mammon nequaquam ſeruiemus: imò relictis omnibus, ipſum ſequemur, non ſoliciti quid mãducemus aut quid induamur: nimirum iſti magnæ ſunt fidei, quia fides illorum in futurum ſeculum totam ſe extendit. ¶ Econtra minimæ ſunt fidei, quia ſcandalizant, niſi à cunctis protegantur uel defendantur aduerſis, cunctis ꝙ fruãtur proſperis, nec putant ꝙ de ipſis deo cura ſit, uel ꝙ ulla ſit prouidentia dei. Et dixerunt, ait Pſalmiſta, quomodo ſcit deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo? ecce ipſi peccatores & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias. Ergo fine cauſa iuſtificaui cor meũ, & laui inter innocẽtes manꝰ meas, & fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis. Tales quiq;, quoniam de uictu uel ueſtitu nimiũ ſunt ſoliciti, & murmurant niſi fuerint ſaturati: in ipſa profeſſione perfectorum, qui relictis omnibus, Chriſtũ ſequuntur, recte dicuntur minimæ fidei, congruitq; his illud quod quibuſdam ad ſe uenientibus ipſe dixit: Amen amen dico uobis, quęritis me, non quia uidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus meis & ſaturati eſtis. ¶ Certos igitur magnæ fidei, certos minimę fidei terminos inueniſſe nos arbitramur: quia uidelicet hęc dicit & ſentit ſimile quid illi dicto beati Iob, Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Hæc autem talis quid, ut eſt hoc, Timeo & non poſſum exire de Aegypto, ne aquæ penuriã patiar & ſitiam in deſerto. Magna res & utilis eſt, quã nobis intimare molitur, & iccirco non ſemel dixiſſe contentus, iterꝫ ac tertio repetit hoc ipſum, dicens: ¶ Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut q̃ operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater ueſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adꝛ̃cientur uobis. Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibꝛ̃ipſi. Sufficit diei malitia ſua. ¶ Quia ualde utile eſt & neceſſarium hoc unum, quod eſt ſabbathizare uel requieſcere in ſtudio ſiue contemplatione uerbi dei, quæ optima pars eſt, quã (ut ait ipſe dominus) Maria elegit, iccirco (ut iam dictum eſt) non tantum ſemel, ſed & iterum ac tertio ſententiam repetiuit de abꝛ̃ciendo graui onere ſolicitudinis, quam uenter indicit, & occaſio pleriſq; miſeræ ſeruitutis, ut ſeruientes mammonæ, deo ſeruire non poſſint. Vbi ſecundo dicit, nolite ſoliciti eſſe, duas rationes continuo ſubiungit: Hæc enim omnia gentes inquirunt, ſcit enim pater ueſter, quia his omnibus indigetis. Altera terrore compeſcit, altera plena eſt conſolationis.
Phil. 3. Quid enim eſt dicere, hęc omnia gentes inquirunt, niſi ac ſi dicatur, eritis enim gentibus ſimiles, quorum deus uenter eſt, ſi ſolicitudini huic, quam interdico, poſtponitis deum? Cum eñ dicit, hęc omnia gentes inquirunt, pariter ſubintelligendum eſt, & præter hoc ſeculum nihil
Pſal. 143. amplius quærunt. Promptuaria eorum plena ſunt, ait Pſalmiſta, redundantia ex hoc in illud, non eſt ruina macerię, neq; trãſitus, neq; clamor in plateis eorum, & beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Hæc enim tãq̃ beatitudinem ſummam quærunt. Hæc ergo ſentẽtia ueluti iurgio nos percutit: & deinde, quoniam uictu & ueſtitu indigemus, uolens nos omnem ſolicitudinem noſtram proꝛ̃icere in eum, q̃niam ipſi cura eſt de nobis, ſcit enim pater ueſter, quia his omnibus indigetis. Scit (inquam) & bene ſcit. Quid enim ille neſcit? ¶ Cauſam quoq; ipſe
Cauſa, cur his indigem⁹, ex Adã eſt. ſcit, propter quam euenit iſtud ꝙ omnibus his indigetis. In paradiſo erãt patres noſtri, ſola innocentia bene ueſtiti, ut non indigebãt pane, quo nunc in ſudore uultus ueſtri ueſcimini, ſufficienter ſolis impleti pomis paradiſi. Præuaricati ſunt oculis concupiſcendo, & ore comedẽdo fructum ligni uetiti, & extunc omnibus his indigetis, uictu ad repellẽdam famem, ueſtitu
Gene. 3. ad abigendum frigus & tegendam turpitudinem. Nunquid uero ſolummodo ſcit, quia indigetis, & non etiam uult, cum ſit pater ueſter, ea prouidere quibus indigetis? Nunquid uoluntas deeſt illi, niſi uos murmuraueritis, & murmurãdo cõpuleritis ut uelit? ¶ Hæc eñ paterna
Dei prouidentia teſtimonium habet ex alijs multis ſcripturaꝝ locis, quòd circa iuſtos & per

ſe-

fectæ fidei uiros ſemper adſit,& nũquam eos derelinquat,& ibi magis utatur uirtute ſua, uirtute inuſitata,ubi humana ſibi prouidere nullatenus poteſt induſtria.Exempli gratia, Heliam alibi dominus per angelum,aliàs rapaces quoq; corui,alibi uidua de parua farinæ hydria pauit.& Heliſæus paucos habens panes:Da,inquit ad puerum,populo ut comedat,& comederunt,& ſuperfuit iuxta uerbum domini. ¶ Quærite ergo(ait)primum regnum dei & iuſtitiam eius,& hæc omnia adiicientur uobis. Quid eſt regnum dei,niſi uerbum dei? Nam per quod facta ſunt omnia,per ipſum uerbum reguntur omnia,& in hoc ſeruire, utique regnare eſt. Quoties ergo ad audiendum ſiue tractandum uerbum dei cõuenimus,quoties lectiones ſanctas legimus aut libenter audimus,& eas opere adimplere ſtudemus,toties quærimus regnum dei & iuſtitiam eius.Et hic quidem dum uiuimus,quærimus & quærere poſſumus, inuenire autem ad plenum, niſi poſt hanc uitam nõ ualemus. Theſaurus eſt hoc dei regnum in agro abſconditus, theſaurus in agro literæ legalis atque propheticæ, literæ magna ex parte parabolicæ ſiue ænigmaticæ diligenter clauſus atq; ſignatus. Hunc theſaurum inuenire,eſt ſcripturas ſacras intelligere,& præ gaudio theſauri omnia uendere & emere agrum,hoc eſt, præ delectatione cœleſtium bonorum uel regni cœlorum,quale in ſanctis ſcripturis promittitur,omnem ſolicitudinem abiicere ſecundum hoc præſens euangelicum cõſilium,ſolumq; earũdem amplecti ſtudium ſcripturarum,ut ſemper homo ſit expeditus ad uerbum dei tractandum ſiue audiendum.Hoc facite primũ,& hæc omnia(inquit)adiicientur uobis.O quanto ſtudium huiuſmodi non ſolum uſque ad ſufficientiam horum, ſcilicet uictus & ueſtitus, uerum etiam uſque ad ampliſſimos honores cito prouexit.Super ſalutem & omnem pulchritudinem(ait quidam)dilexi ſapientiam,& propoſui pro luce habere illam.Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa.Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi.Sufficit diei malitia ſua.Iam ſemel & iterum dixerat,nolite ſoliciti eſſe. Quid adhuc tertio repetit,niſi quia magnum eſt negotium quod intendit,& difficile ualdeq; operoſum eſt,euellere de profundo cordis noſtri hanc radicem amaritudinis,radicem cupiditatis? ¶ Et nota quàm terribiliter hac tertia repetitione ſolicitudinem interdicit.Cum enim dixiſſet,nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum,protinus ait:Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi.Audiat hoc homo ille diues,uel quicunque ſimilis eius,cui cum fructus uberes ager ſuus attuliſſet,cogitabat intra ſe,dicens:Quid faciam quòd non habeo quo cõgregem fructus meos?& dixit:Hoc faciam,deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi& bona mea,& dicam animæ meæ:Anima, habes multa bona repoſita in annos plurimos. requieſce,comede,bibe,epulare.Multum ille de craſtino ſolicitus erat, qui ſolicitudinem ſuam tam delectabiliter in annos plurimos extendebat. At uero craſtinus dies,non futurum dico tempus breue aut longum,pro quo ſolet dici cras,ut illic,Et reſpondebit mihi cras iuſtitia mea,ſed craſtinus dies,ut uulgo dici ſolet,dies qui noctẽ proximam ſub ſequitur ſecundum occaſum & ortum ſolis,qui quotidianus eſt,ſolicitus erit ſibiipſi. Nam ſequitur:Dixit autem illi deus:Stulte,hac nocte animam tuam repetunt à te.quæ autem paraſti,cuius erunt?¶ Puta quòd dixerit:Stulte,quid ſolicitus es,non dico in annos plurimos,ſed in diem craſtinum?Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiipſi. Quod idem uidetur eſſe,ac ſi dicatur illi:Craſtinus dies alia ſolicitudine plenus erit,non tibi,ſed ſibiipſi,nec tibi cõcedet ſtatus diei craſtini,diei mali,quicquam habere rationis,ne dicam ſolicitudinis, quia ſicut Eccleſiaſtes dicit,nec ratio,nec ſcientia,nec ſapientia erunt apud inferos,quò tu properas, hac nocte anima tua abs te repetita. Dira occupatio, quæ totum hominem ſic inuoluit, ut nec rationis, nec ſcientiæ,nec ſapiẽtiæ ſolatium quærere uel admittere poſſit.Aliter: Craſtinus dies,id eſt, ille qui craſtino die uenit,ſolicitus erit uel eſſe poterit,ſiue in eo,ut habẽs Moyſen & prophetas,audiat illos,ſiue in eo,ut maiora ſibi facere cogitet horrea,ſicut tu cogitaſti. Quod ſi cogitauerit,dicetur & fiet illi,ſicut dictum eſt & factum illi,qui præceſſit, ſiue tibi ſiue alii. Stulte, hac nocte repetunt animam tuam abs te.quæ autem paraſti,cuius erunt? Nam quotuſquiſq; eſt ſeruorum mammonę,qui non etiam pridie quàm anima eius ab ipſo repetatur,& ſub ipſo fere mortis articulo in annos plurimos male perſeuerat ſolicitus? ¶ Cum multa his ſimilia de die craſtino poſſint dici,& à prioribꝰ noſtris dicta ſint,ſenſus anagogicus magis placet,& expeditius procedit.Nam iuxta anagogen dies craſtinus,dies malus & maledictus eſt, diei prę ſenti oppoſitus,diei quem benedixit dominus,de quo in Dauid loquitur ſpiritusſanctus.HODIE ſi uocem eius audieritis,cuius meminit Apoſtolus his uerbis: Quapropter ſicut dicit ſpiritusſanctꝰ,HODIE ſi uocem eius audieritis,nolite obdurare corda ueſtra. Videte fratres,ne ſit in aliquo ueſtrum cor malum incredulitatis,diſcedendo à deo uiuo,ſed adhortamini uoſmet ipſos per ſingulos dies,donec HODIE cognominatur,dum dicitur,HODIE ſi uocem eius audieritis. Ac deinceps:Et quidem ab operibus ab inſtitutione mundi factis,dixit quodam loco de die ſeptimo ſic:Et requieuit deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis.Et in iſto rurſum,Si introibunt in requiem meam.Quoniam ergo hi,quibus prioribus annuntiatum eſt,nõ introibunt

dẽtia erga pauperes ſuos.

3.Re.17.19. 4.Reg.4.

Quid eſt regnum dei quærere.

Matt.13.

Sapi.7.

Fugiẽda ſolicitudo diuitiarum.

Luc.12.

Gene.30.

Luc.12. Craſtinꝰ dies ſo.er.ſib.

Eccl's 9.

Luc.16.

Senſus anagogicꝰ de craſtino.

Pſal.94. Hebr.4.

Dies craſtinus cui maledixit Iob.

Mãmon ẽ. Iob.3.

ibunt propter incredulitatem,iterum determinat diem quendam, Hodie dicendo in Dauid &c. ¶ Huic hodierno diei quem benedixit,& in quo requieſcit deus,cõtrarius eſt dies ille craſtinus,ſcilicet diabolus ſiue mammon,cõtra quem dixerat ſupra, nemo poteſt duobus dominis ſeruire,nõ poteſtis deo ſeruire & mammonę. Nam quẽ aliũ diẽ putas eſſe diem illum,quẽ maledicit ſanctus Iob? Aperuit enim os ſuum Iob,& maledixit diei ſuo,& locutus eſt: Pereat dies in qua natus ſum,& nox in qua dictum eſt,cõceptus eſt homo. Dies ille uertatur in tenebras,non requirat eum deus deſuper,& non ſit in recordatione,& nõ illuſtretur lumine,&c. In illo nanq; die naſcitur oñis homo,quia naſcitur in peccato, uiuit in peccato, & moritur in peccato,niſi uiſitetur à die iſto,die hodierno,ſancto & benedicto,& ab hoc uiſitatus ſiue illuſtratus,mutet originem,renouet natiuitatem,ut natus in Adam,renaſcatur in Chriſto:mortuus peccato,uiuat deo. Dicitur autem dies ille craſtinus, eo q; interueniente iniquitatis nocte,ab iſto die hodierno ſit omnino ſeparatus. Porro non uere eſt,ſed dicitur & uideri uult ille dies.nam reuera nox eſt. Propterea ſanctus ille maledicens,hoc utrunq; dixit: Pereat dies in qua natus ſum,& nox in qua dictum eſt,conceptus eſt homo. ¶ Nunc iam dicendum,quomodo ſit uel nõ ſit ſolicitus quis in illum diem craſtinum,quomodo ille dies ſibimetipſi ſit ſolicitus,& quomodo ſufficiat ei malitia eius. Nam hæc tria dixit dominꝰ, nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum,craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiꝑſi,ſufficit enim diei malitia ſua. Solicitũ eſſe in illum diem craſtinum,eſt ſeruire mammonæ,ſeruire cupiditatibus, diligere mundum & ea quæ in mundo ſunt. Quod idcirco recte prohibetur, quia ſicut profecto nemo poteſt utrunq; præſentem & craſtinum diem ſimul uidere,ita nemo poteſt mũdum ſimul & deum diligere,deo ſeruire ſimul & mammonæ. Quam ob cauſam? Craſtinus enim(inquit) dies ſolicitus erit ſibiꝑſi. Quid eſt,craſtinus dies ſolicitus erit ſibiꝑſi? Nimirum diabolus,mammon, ſiue princeps huiꝰ mundi,nihil deo de ſua ſolicitudine communicabit,nihil cum deo commune habebit. Et quidem ſi ita dixiſſet,ſolicitus eſt ſibiꝑſi,id eſt, eſſe uideretur,ſed futuro tẽpore dictum,ſolicitus erit,hoc plus habet,quia ſempiternitatem innuit diuiſionis ſiue ſeparationis:quia ſicut nunc eſt,ita ſemper & in ęternum à deo diuiſus & ſeparatus erit,& abſq; ullo fine ſeorſum quæret quæ ſua ſunt,non quæ ſunt dei,nec ulla unquam reſpectione deo cupiet rurſus confœderari. Vnde hoc illi? Vnde tanta ſeparationis perſeuerãtia? Ait: Sufficit diei malitia ſua. Quomodo uel in quo ſufficit huic tali diei malitia ſua? Videlicet in eo,ut dicat, nullius egeo, deus ego ſum,& in cathedra dei ſedi,& ero ſimilis altiſſimo,& cætera his ſimilia. Igitur ſufficit(ait) diei malitia ſua,id eſt, hoc ſuperbiæ uidetur quod ſibi ſufficiat. Humilitas autẽ dicit: Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficiẽtia noſtra ex deo eſt. Et alibi: Satiabor cum apparuerit gloria tua. ¶ Nolite iudicare, ut nõ iudicemini. In quo enim iudicio iudicaueritis,iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis,remetietur uobis ¶ Non mandatum nouum eſt hoc,ſed mandatum uetus, quod ab initio audiuimus. Nam per Moyſen dixerat hoc idem dominus, Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publice argue eum,ne habeas ſuper illo peccatum. Deniq; q̃d de iudiciꝝ odio dominus hic dixerit,nolite iudicare,ut non iudicemmi,& cætera quæ iam dicta ſunt,protinus manifeſtat cum dicit per ſimilitudinem huiuſmodi: ¶ Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui,& trabẽ quæ in oculo tuo eſt non uides? aut quomodo dicis fratri tuo, ſine, eiciam feſtucam de oculo tuo,& ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita,eice primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eiicere feſtucam de oculo fratris tui. ¶ Igitur quod dicit, nolite iudicare ut non iudicemini,hoc dicere eſt, nolite in iudicãdo habere odium in cordibus ueſtris. ¶ Nam ut oñino non iudicemus ſiue arguamus uel corripiamus,& euãgelica ſimul & legalis ſimul repugnat auctoritas. Legalis,ut eodem capitulo, dominus cum dixiſſet,ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo,ſubiunxit,ſed publice argue eum,ſi quidem hac intentione,ut uelis eũ lucrari, q̃d non eſt odiꝝ,ſed dilectionis. Euangelica,ut illic: Si peccauerit in te frater tuus,uade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit,lucratus eris fratrem tuum: ſi autem te nõ audierit, adhibe adhuc unũ tecum uel duos,ut in ore duorum uel trium teſtium ſtet oñe uerbũ. Quòd ſi nec eos audierit,dic eccleſię. Simul & hoc euangelica ſuppleuit autoritas, q̃d in legali minus apparebat, quia uidelicet legalis hoc tantũ dixit,ſed argue publice: euãgelica uero perſcripſit, quali ordine debeas ad hoc puenire,ut arguas publice, ſiue dicas eccleſię peccatũ q̃d nõ eſt publice admiſſum,ſed te ſolo ſciente. Cauendũ eſt ergo iudiciũ, q̃d ex odiꝝ radice procedit: & ſi nõ amore iuſtitię,at ſaltẽ metu uiciſſitudinis iuſtę,quã protinus ſubiũgit: In q̃ em iudicio iudicaueritis,iudicabimini. Et enim ſi per odiũ non cauſę,ſed perſonę iudicaueritis,iudicabimini & uos, iudicio non dilectionis,ſed odiꝝ dei,q odit omnem odioſe iudicantẽ,imò & omnes odiſti(inquit Pſalmiſta) qui operantur iniquitatem. ¶ Veruntamen hęc & cętera fere omnia maxime contra ſcribas & phariſæos hypocritas dicũtur,ut ab illorum ſimilitudine q̃ longiſſime recedant, qui diſcipuli ueritatis eſſe uolunt,& Chriſtiano noie cenſentur. Illi nãq; tunc tẽporis male iudicabãt,& iniqua menſura metiebant, peccatores & publicanos cõdemnantes,& ipſum do-

Solicitꝰ ī diem craſtinum.

Phil.2.

Ezec.28. Eſai.14. 2.Cor.3. Pſal.16.

CAP. VII.

Leui.19.

Quõ arguẽ dꝰ ẽ frater, nõ ex odio ſed ex dilectione.

Matt.18.

Pſal.5.

ſcribæ & phariſęi hic p̃cipue reprehenduñ.

dominum reprehendentes,pro eo quòd illos ſuſcipiebat,ſeq; coniungebat illis, & dicebant: Quia hic peccatores recipit,& manducat cum illis. & his ſimilia. Profecto ipſi potius erant iudicandi,quia peccatum illorum tanto maius erat peccato publicanorum & meretricũ,quanto magnitudo trabis paruitate feſtucæ maior eſt. Proinde cuilibet eorũ aptiſſime dicit: Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui,& trabem in oculo tuo non uides? Huic ſimile hoc eſt: Quid ignorantiam publicani deteſtaris,ut dicas,uerbi gratia,Sed turba hęc quæ non nouit legem,maledicti ſunt,non attendens odium quod in corde habes, quia uidiſti & odiſti & me & patrem meum? Non ſolum me uel patrem meum, uerum etiam qualemcunq; fratrem odiſſe,hoc eſt trabem in oculo habere. Quomodo ergo dicis fratri tuo,Sine,eĩciam feſtucam de oculo tuo,& ecce trabs eſt in oculo tuo? Et forte q̃d uides aut uidere te putas in oculo fratris tui,non feſtuca,ſed feſtucę umbra eſt: tu autem male uides,& male diſcernis,quia trabem in oculo tuo geris. ¶ Sed eſto,ut ueraciter feſtuca ſit in oculo cuiuſcunq; fratris,feſtuca irę repentinæ ſiue concupiſcentiæ ſubito irruentis, ſicut fuit in oculo Dauid, quando iratus propter maledicta Nabal,ſemetipſum ulciſci uoluit,quando uxorem Vriæ Ethæi lauãtem ſe de ſolario proſpiciens,uidit & concupiuit. ¶ Tu cum ſis quaſi Semei, quomodo de eiuſmodi feſtucis iudicare uel cõſilium dare poteris,aut iſtud cõueniet tibi, tantam habenti in oculo tuo trabem odĩ,ut maledicens & lapides mittens,terramq; ſpargens, dicas tale quid, ut eſt hoc, Egredere uir ſanguinum & uir Belial,reddidit tibi dominus uniuerſum ſanguinem quem effudiſti. Nempe etiam ſi mitius loquaris,cum tua trabe inueterati odĩ,ut dicas tale quid, ut eſt hoc, Increpationem ergo ne reprobes domini, quia ipſe uulnerat & medetur, percutit & manus eius ſanabũt. ſiue illud, Non ergo te ſuperet ira,ut aliquem opprimas,nec multitudo *lo corę inclinet te. Dicẽtur tibi: Hypocrita, eĩce primum trabem de oculo tuo, & tũc uidebis eĩcere feſtucam de oculo fratris tui. ¶ Deniq;, quia ſapiens Abigail, uxor Nabal inſipientis & ſtulti,trabem eiuſmodi non habuit in oculo ſuo,iccirco perſpexit & perſpicere potuit,qualiter eĩceret feſtucam de oculo Dauid repente irati,quod & fecit ratione huiuſcemodi: In me ſit,ait,domine mi hæc iniquitas &c. uſq;, Cum ergo fecerit tibi dominus domino meo omnia quæ locutus eſt bona de te,non erit tibi hoc in ſingultum & in ſcrupulũ cordis domino meo, quod effuderis ſanguinem innoxium,aut ipſe te ultus fueris. Ille nãq; purgato ſtatim oculo, id eſt,ſedato iræ impetu,dixit ad Abigail: Benedictus dominus deus Iſrael,qui miſit te hodie in occurſum meum,& benedictum eloquium tuum,& benedicta tu quæ prohibuiſti me hodie,ne irem ad ſanguinem,& ulciſcerer me manu mea. Vnde illa ſecundum nomen ſuũ Abigail,quod interpretatur patris mei exultatio,memorabile exemplum eſſe debet omni animę fideli,quatenus ſtudeat paci,& reconciliet ſiue mitiget iratum quemcunque poteſt,ante effectum uel opus peccati,quod ira ſuggerit,quod ſtudium reuera eſt patris altiſſimi. ¶ Itẽ prophęta Nathan,quia trabem illam in oculo ſuo non habuit,iccirco perſpexit & perſpicere potuit,qualiter feſtucam peccati,quod per concupiſcẽtiam commiſerat Dauid in uxorem Vrię Ethæi,educeret de oculo eius,incipiẽdo ita quaſi de alio loqueretur,& ad hoc illum ſuauiter perducendo, ut diceret ille pœnitens,peccaui domino. ¶ Porro ſupradictus Semei, quia magnam habebat in oculo ſuo trabem odĩ,non ſolum non eduxit feſtucam,*quaſi tunc erat in oculo Dauid,uerum etiam zeli iuſti longęuum ſiue diuturnum iniecit ignem,ut mox dormiturus cum patribus ſuis, diceret ad Salomonem filium ſuum: Quia deſcendit mihi in occurſum,cum tranſirem Iordanem,& iuraui ei per dominum dicens,non te interficiam gladio,tu noli eum pati eſſe innoxium. Vir autem ſapiens es,& ſcies quæ facias ei,deducesq; canos eius cum ſanguine ad infernum.

Matt. 9.

Iohã. 7.

Feſtuca in oculo Dauid.

1. Reg. 25.

2. Re. 11. 16.

trabs ĩ oculo Semei.

Iob. 5. 36.

Aliàs *donorum.

Abigail recte eiecit feſtucam de oculo Dauid.

1. Reg. 25.

similiter & Nathã propheta.

2. Reg. 12.

Lego *quę.

3. Reg. 2.

Libri VI. finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER VII.

EXPERIMENTO didici, ſed hoc ipſum timens confiteor, confitẽs timeo, quia didici & expertus ſum quippiam, licet exiguum, de modo quodã diuinæ locutionis, qua dilectis ſanctis & dilectis loqui ſolet animabus, ſicut audiuimus in Cãticis, dum quęlibet illarum dicit: En ipſe ſtat poſt parietem noſtram, reſpiciẽs per feneſtras, & dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & ueni. Item hoc ipſum repetens, ſurge amica mea, ſpecioſa mea, ita ſubiũgit: Oſtende mihi faciem tuam, ſonet uox tua in auribus meis. Vox eñ

Mod⁹ ſpecialis, q̃ deus hoĩ cõuenienter loq̃t. cant. 2.

Ibid.

tua dulcis,& facies tua decora. Et quæ me neceſſitas cogit iſtud confiteri,quòd tale quid experimento didicerim? Exiſtimo nonnulla,quia peccat aliquis,dum pene ſcãdalizatur in me, hoc ipſum quòd ſcribo,quòd ſcripturarum myſteria pertracto,præſumptioni reputãs & uanæ gloriæ,& ſubſannando quæritans,quid opus ſit ut ſcribam iſtis,quum ſancti patres tam multi ante nos tam multa tamq; ſufficientia ſcripſerunt. Quid igitur? Scribam'ne etiam illud experimentum dilecti,quomodo dicat,Surge,propera: quomodo dicat,Sonet in auribus meis uox tua? Vere non auſim, ſed hoc tibi ò amice,qui & ipſe me ad ſcribendum ſæpe hortaris, in aurem dicere nõ ueritus ſum,nec uerebor,ſi iterum audire uolueris. ¶ Cæteris dico & hoc dixiſſe ſatis ſit,quia reuera etiam ſi tacere ſiue à ſcribendi ſtudio ceſſare uoluero, nõ ualeo, & hoc non concedi mihi ſcio & bene ſentio,& hoc gaudeo. Veracem eſſe didici,ſi uirtutem diſcretionis habuiſſet,amicum beati Iob,ubi dixit: Sed conceptum ſermonem tenere quis poſſit? Et quidem conceptum ſermonem ſuperfluum ſiue malum non poſſe tenere,uitioſum eſt & ſtultum,iuxta illud ſapientis,Sagitta infixa in femore canis,ſic uerbum in corde ſtulti: ſed econtra conceptum ſermonem bonum & neceſſarium non poſſe tenere,glorioſum,quemadmodum Hieremias tenere nõ ualẽs,quum dixiſſet, Et factus eſt mihi ſermo domini in opprobrium & in deriſum tota die, & dixi,non recordabor eius,neque loquar in nomine ipſius,ita ſubiunxit: Et factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans,clauſuſq; in oſſibus meis,& deficiferre non ſuſtinens. ¶ Veruntamen quomodocunque uolunt præſentes de nobis iudicent, futuri clementius iudicabunt. Dum enim uiuimus (ait uir illuſtris Hieronymus) & uaſe fragili continemur,uidentur amicorum prodeſſe ſtudia,& nocere æmulorum opprobria. Poſtquam autem reuerſa fuerit terra in terram ſuam,& tam nos qui ſcribim⁹,quàm eos qui de nobis iudicant,pallida mors ſubtraxerit,& alia uenerit generatio, primisq; cadentibus foliis uirens ſylua ſuccreuerit,tunc ſine nominum dignitate ſola iudicantur ingenia. Nec conſiderat qui lecturus eſt,cuius uel quale ſit quod lecturus eſt,ſiue ille epiſcopus ſiue ſit laicus,imperator & dominus,miles & ſeruus,aut in purpura aut Serico aut in uiliſſimo panno iaceat,nõ bonorum diuerſitate,ſed operum merito iudicabitur. Nunc cœpta proſequamur. ⌊Nolite ſanctum dare canibus,neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos,ne forte conculcẽt eas pedibus ſuis,& conuerſi elidant uos.⌋ In doctrina ſua ſeruus dñi ſcientiam habens ſcripturarũ, unde & dicitur ſcriba doctus in regno cœlorum,magnam habere debet temperantiam, maximeq; illi congruit attendere locum,tempus,perſonam. Nam ſi abſque conſideratione horum ſermonem effundat intemperans doctor,immoderatus prædicator, ſæpe contingit illi dare ſanctum canibus,& mittere margaritas ſuas ante porcos. Nonne etiam pleroſque illorum,qui margaritas de quibus agitur, diligenter pro tempore & loco abſconderunt, canes & porci,id eſt,homines immundi & proterui,iniurioſe diſcuſſerũt ac perſcrutati ſunt,& conculcatis margaritis,ipſos diripuerunt? Multos enim occiderũt,quàm plures perſecuti ſunt, non ut ipſi margaritas haberent,ſed ut margaritæ ipſæ nuſquam comparerent. ¶ Magnum cautelæ huius exemplum primus ipſe,qui hæc loquitur,in facto ſuo præbuit: quia uidelicet ſcripturam ſuam ita condidit,ut non ab omnibus uel à quibuſcunque poſſet intelligi. Non ei ſufficere uiſum eſt,quod labium,quod omnibus unum erat, & ſermones quos eoſdem habebat omnis terra,confudit in conſtructione Babylonicæ turris,atque ita remouit omnes gentes à lectione ſcripturarum, quas erat traditurus uni,ſcilicet Hebrææ genti. Nam & in illa dei gente unica, quæ legem accipiebat, cui credebantur eloquia dei, non defuerunt nec defuturi erant porci uel canes huiuſmodi,margaritis cœleſtium ſacramẽtorum indigni,& quibus omne ſanctum non deberet dari,quod fieret uel factum eſſet,ſi nudo ſermone abſq; figuris & ænigmatibus lex & prophetæ [illegible]ent elocuti. ¶ Proinde igitur talem ſcripturam condidit,quæ non facile poſſet intelligi quò tenderet,uel quale contineret myſterium regni dei: & ſicut ipſe tunc fecit,ita docet cum dicit: Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos. Quare? Ne forte conculcent eas pedibus ſuis,& conuerſi elidant uos. Duplex cauſa eſt,uidelicet ne & margaritis fiat iniuria, & nobis uitæ periculũ ſiue mortis occaſio noſtra indiſcretio fiat. ⌊Petite,& dabitur uobis: quærite,& inuenietis: pulſate, & aperietur uobis. Omnis enim qui petit,accipit: & qui quærit,inuenit: & pulſanti aperietur.⌋ Nihil ergo obeſt aut oberit ſancto gregi humilium, quòd porcis & canibus margaritæ abſconditæ ſunt,& quòd propter canes omne ſanctum intus repoſitum eſt. Nam qui habet clauim,imò qui ipſe eſt clauis Dauid,qui aperit & nemo claudit,claudit & nemo aperit, ſemper præſto eſt, qui & ſicut nouit quibus uel qualibus claudendum, ita & optime ſcit qualibus ſit aperiendum,qualibus dandum. Petendo,quærendo & pulſando ſemetipſos manifeſtant hi qui digni ſunt. ¶ Hic fortitudine opus eſt. Qua fortitudine? Illa nimirum uel ſimili illi,qua pater fortium Iacob tum angelo luctatus eſt,& uictor exiſtens,dicenti ſibi,dimitte me, non dimittam te,ait,niſi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Qualis ergo fuit illa fortitudo? Quid ſenſerat ipſe qui dixit,quoniã ſi contra deum fortis fuiſti,quanto magis cõtra homines

Autor iſte non potuit nõ ſcribere ſicut & Hieremias. Iob.4. Eccl.19. Hier.20. Fidutia bonæ conſciẽtiæ autoris Matt.13. Gene.6. Cur ſcriptura obſcure tradita eſt. Apoc.3. Fortitudo Iacob luctãtis cum deo. Gene.32.

mines prȩualebis? Nimirum fortitudo illa gemitus fuit inenarrabilis, fletus fuit ſpiritus contribulati, & rogatus cordis contriti & humiliati, quo & Moyſes eundem deum dicentem, Dimitte me, tenere potuit. Deniq; & hoc teſtatur Oſee, imò ipſe deus loquẽs in Oſee, qui cum dixiſſet de illo, in utero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus eſt, addidit dicẽs, fleuit & rogauit eum. ¶ Igitur humili fortitudine, forti humilitate hic opus eſt, ubi ſanctum abſconditum & in litera obſirmata clauſæ tenentur margaritæ ſenſuum cœleſtium. Et ſicut ille Iacob luctatus eſt cum illo angelo, in quo ſine dubio deꝰ erat, qui & uictum ſe fatebatur: ita luctari debet uerbi dei amator cũ ſermone uel ſcriptura, quæ eſt ex deo, nec dimittere antequã uincat uinci uolẽtem, ſenſumq; comprehendat utilem in litera latẽtem. Lucta enim pulcherrima eſt, tam diu perſeuerare petendo, donec inueniat pulſando, donec ſibi aperiatur. Quãtum ſibi placeat huiuſmodi lucta, quàm ueraciter uinci cupiat ipſe, qui reluctari uidetur, dum non citius aperit, nos animaduertere uult, cum protinus dicit: ¶ Quis ex uobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidem dabit illi? aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentem porriget ei? Si ergo uos cũ ſitis mali, noſtis bona data dare filiis ueſtris, quanto magis pater ueſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? ¶ Argumentum hoc ſuam habet intentionem, nec dubium eſt, hanc eſſe, ut non ſimus filij diffidentiæ propter hoc, ſi pater ueſter petẽtibus dare & pulſantibus diſtulerit aperire. Non uult hoc pater, ſed iſtud potius, ut ubi magis clauſum eſt, ibi magis te exerceas, ſpemq; tuam in exercitio robores ex ea conſideratione quia pater eſt, & cum differt dare ſiue aperire, iccirco differt, ut experiaris quia nihil habes quod non acceperis, & non in te ipſo glorieris, tanquam ſufficiens tibi ſis, quæ gloriatio fuit uel eſt maligni, ſed cogites & loquaris ſecũdum exemplũ Apoſtoli, qui dixit: Fidutiam aũt talem habemus, nõ q; ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficiẽtia noſtra ex deo eſt. Si ergo uos (inquit) cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis ueſtris, quãto magis pater ueſter? Et qualis pater? Vtique bonus, & ſolus bonus, cuius comparatione uos omnes mali eſtis, & nihil boni, niſi ex accidentali dono eius habetis. ¶ Adam pater utique malus, quippe qui & ſe & oñem poſteritatem ſuam morti addixit: hic tamen filio ſuo petenti panem, non daret lapidem: petenti piſcem, non porrigeret ſerpentem. Herodes quidem, ſub quo natus eſt hic ipſe dominus, qui hæc loquitur, filiis ſuis plus quàm lapidem, ſcilicet mortiferum præbuit enſem, ſed hoc nõ fecit petentibus panem aut piſcem, imò (ut uidebatur ſibi) patri machinãtibus mortẽ. ¶ Quanto magis (inquit) pater ueſter uobis ad intelligendam ſcripturam, quæ uere eſt panis, petentibus apertionem cordis, nequaquam econtrario faciet, ut cor obtuſum & lapideum det uobis? Similiter ſi petieritis piſcem, id eſt, ſi legentes uolueritis cognoſcere Chriſtum, cuius ſacramentum quodammodo ita latet in ſcriptura legali atq; prophetica, ſicut piſcis in aqua, nequaquam porriget uobis ſerpentem, inducẽdo uos in errorem & ſenſum à Chriſto, quem in ſcripturis pio quæritis deſiderio, longe recedentem. Non eſt hoc ſuum, ut petentibus ſpiritũ ueritatis, ſpiritum det erroris. ¶ Apud alium euangeliſtam adhuc ſcriptum eſt: Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? De hoc dicere delectat, quia ſancti omnes antiqui, ſicut panem uerbi dei, & ſicut piſcem, id eſt, Chriſtum, petebant & quærebant, ita & ouũ à patre miſericordiarum deſiderantiſſime poſtulabãt, & prophetica oracula ſine dubio dandum eſſe confirmabant. Quod uel quale ouum? Illud nimirum, cui ſpirituſſanctus obumbrare dignaretur, ſuperueniens in illud in modum uolucris ouo ſuo ſuperſedẽtis, donec pullus in eo formetur. Sic enim futurum erat, et ſic factum eſt. Spirituſſanctus ò beata uirgo Maria, ſuperuenit in te, & uirtus altiſſimi obumbrauit tibi, & ita concepiſti & peperiſti filium uolucrem, id eſt, non terrenum, ſed cœleſtem, non carnalem, ſed ſpiritualem, quamuis ueram carnem & terrenum corpus habentem. Huiuſmodi ouum petebant ſine dubio priores filij, maxime qui non ſolum fidem, uerum etiam prophetiam habebant tanti ſacramẽti. Exempli gratia, Qui (ut ſupra iam dictum eſt) luctabatur cum uiro uſq; mane, nec dimittam te, ait, niſi benedixeris mihi: ſine dubio benedictione illa, ut de ſtirpe mea fiat illud nouum, ut obumbrante ſancto ſpiritu fœmina circundet uirum. Nos quoque dum de ſcripturis diligenter & deſideranter quærimus teſtimonium, ut certo ſciamus quòd ita iam ſit factum, profecto patrem petimus ouum, nec pater nobis porriget ſcorpionem, ut de beata uirgine quicquam ſuſpicemur quod ſit contra ueritatem, quod pertineat ad hæreticam prauitatem. ¶ Oñia ergo quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Hæc eſt enim lex & prophetæ. Intrate per anguſtam portam, quia lata & ſpatioſa uia eſt quæ ducit ad perditionem. Et multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta & arcta uia, quæ ducit ad uitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. ¶ Ergo, inquit, quoniam in patre ueſtro promptum eſt bona petẽtibus dare, petite rationabiliter, quærite ſapienter, pulſate prudenter. In quo? In eo uidelicet, ut quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos faciatis eis. Si enim uos non dederitis, quo iure dabitur uobis? Si non dimiſeritis, qua rectitudine dimittemini? Facite ergo ut dixi. Hęc eſt

Exod. 32. Oſee. 12.

1. Cor. 4.

2. Cor. 3.

Matt. 19. Pñes mali, Adã & Herodes.

Deꝰ, pater bonus.

Luc. 11. Ouũ myſticum beata uirgo.

Luc. 1.

Gene. 32.

Hier. 31.

Summa legis eſt, Dil

ges pximũ ſicut te ipſ. Rom.13.

enim lex & prophetæ. Hæc tota eſt ſumma illorum, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hinc Apoſtolus, Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam non adulterabis, Nõ occides, Non furaberis, Non falſum teſtimoniũ dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Quàm laborioſum hoc eſt carni & ſanguini? ¶ Hæc enim regula, Quodcunq; uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis, ſiue, Quod tibi non uis fieri, alij ne feceris, uſque ad inimicum hominem ſe extendit. Nonne tu uis, ut inimicus tuus ſi te inueneri, parcat tibi, ſicut Dauid pepercit Sauli? Ergo & uſq; ad inimicum hæc regula ſe extendit, præſertim quia ſapientia dicit, & Apoſtolus meminit: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, da ei aquam bibere. Et dominus: Benefacite his qui uos oderunt. Quàm laborioſum (inquam) hoc eſt? Ait ergo: Intrate per anguſtam portam. Non negat eſſe laborioſum, qui hæc dicit, intrate per anguſtam &c. Sed qualibus anguſta eſt hæc porta, & arcta hęc uia? Vtique ſuperbis & tumidis, qui multi fuerunt & ſunt. Tales per latam & ſpatioſam uiam ierunt in perditionẽ. ¶ Nunquid mitibus & humilibus ſimiliter hæc porta anguſta & arcta eſt hæc uia? Non utique, ſed ſicut dicit eis, iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue, ita ueraciter dicat eiſdem, porta mea uia mea, & ſi incipientibus anguſta uidetur & arcta, poſtmodum talis inuenitur, ut dicas, ut dicas illud quod dicebat Pſalmiſta, huius habens experimentum: Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum. Attendite à falſis prophetis, qui ueniũt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces. Hic prudentia opus eſt, prudentia ſpiritus, quæ una eſt ex diuiſionibus gratiarum. eſt enim diſcretio ſpirituum. Neque enim abſq; gratia iſta falſi prophetæ cognoſci poſſunt, quia duplices ſunt, introrſum turpes, ſpecioſi pelle decora: intrinſecus lupi rapaces, extrinſecus quaſi oues ſimplices, omnem humilitatem & manſuetudinem mentientes. Tales olim uenerunt & uenturi erant ad ſubuertendum, ſi fieri poſſet, pariter & nouum teſtamentum. Vnde ſumenda diſcretio ſiue diſcretionis huius certitudo? A fructibus inquit eorum cognoſcetis eos. Fructus eorum opera ſunt. Poſſunt enim cognoſci & dijudicari ex uerbis ſuis. Hic (ut iam dictum eſt) prudẽtia opus eſt, quæ armata ſit uerbo dei, & oculata oculis ſcientiæ ſcripturarum, quales laudantur in Canticis, quòd ſint ſicut columbæ reſidentes ſuper riuulos aquarũ iuxta fluenta pleniſſima. ¶ Quic quid dicat quis, conferendum eſt cum ſcripturis, quos nõ ab homine, neq; per hominem, ſed à ſpiritu ſancto per reuelationem Ieſu Chriſti acceperunt, ut loquerentur & ſcriberent homines ſancti. & licet nos (ait Apoſtolus) aut angelus de cœlo euangelizet uobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit, & iterum anathema ſit. Hoc dictum, hęc ſententia ſimiliter omnium illorum eſt, qui neq; ab homine, neq; per hominem acceperunt, ſed per ſpiritum ſanctum, unde & ſcripturę illorum omnes ſolæ canonicæ dicuntur & ſunt. Si quis (ait Iohannes in calce ſuę Apocalypſeos, & alij cuilibet prophetarum & apoſtolorum dixiſſe congrueret) ſi quis, ait, addiecerit ſupra hæc, adijciet deus ſupra illum plagas quæ ſcriptæ ſunt in libro hoc: & ſi quis diminuerit de uerbis prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ. Sed iam ipſa domini uerba ſequamur. A fructibus, inquit, eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligũt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit. Mala autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Omnis arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. In his omnibus ſenſum quidem habemus euidẽtem, ſed principalem quærimus intẽtionem. Boni auditoris officiũ eſt, animaduertere cœleſtis orator non ſolum quid dicat, uerũ etiam qd maxime intendat. ¶ Eſt itaq; hic ſenſus uel hęc intẽtio in iſtis uerbis eius. Sicut diſcernere ſcitis lignũ unde ficũ uel uuam colligitis, q̃ ſpina uel tribulus aut mala arbor nõ fit: ita & me, cuius ex ore ueritatẽ ſimul & opus ueritatis accipitis. Exempli gratia, cum dico cuidã Centurioni, uade, & ſicut credidiſti fiat tibi. item q̃ cuidam alij, uade, quia filius tuus uiuit. cum dicam cuidã leproſo, uolo, mundare. & ſtatim fit, & multa alia multo maiora his: me (inquam) p hęc diſcernite à falſis prophetis, quia nõ poteſt utrũq; eſſe, ut & de corde meo confingẽdo, & falſum loquendo in nomine dñi, arbor mala ſim & fructus faciã tam bonos, ut uoſ ipſi ſentitis, q̃ multa bona opera operor in medio ueſtri. Ecce loquor in nomine domini, ſcilicet profitẽdo q̃ dominus nomen meum ſit, uel quòd non ſemper me, ſed in me ſit nomẽ domini, teſte domino patre meo, patre deo, cum dicit de me quodã loco ſic: Obſerua eum & audi uocem ei⁹, nec contemnendum putes, quia nõ dimittet cum peccaueris, & eſt nomen meũ in illo. Sic, inquã, loquor in nomine dñi, ut profitear q̃ dominus nomen meum ſit, & q̃ de prophetis ego propheta magnus dominãdo præ dicaturus ſim. Dico enim: Non omnis qui dicit mihi, dñe, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uolũtatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc cõfitebor illis, quia nunquam noui uos. Diſcedite à me qui operamini iniquitatem.

Hęc regula etiã ad inimicũ extẽdit diligendum. Pro.25. Rom.12. Luc.6.

Hũilib⁹ nõ eſt uia anguſta. Matt.11. Pſal.118.

Prudentia donũ ſpũs. 1.Cor.12.

Cant.4.

Gala.1.

Apoc.22.

Matt.8. Iohan.4. Luc.5.

Deut.18.

Exod.23.

Er-

Ergo & dominus & inuocantium me dominum iudex ego ſum, adeo tutus & dominationis meæ compos ipſe, ut cauendum ſit his qui inuocant me dominum, ne indigni iudicẽtur à me, quem inuocant, ipſa huius nominis mei inuocatione. ¶ Mira aſſentationis repulſio, qua pluri mum delectari ſolent maxime in initijs ſuis reges gentium & qui dominantur eorum. Nam quorus quiſque tunc erat, qui iam ſciret dicere illi, domine domine, niſi forte qui curatione indigebat, & uirtutem eius ſentire incipiebant. At ipſe de talibus non curans, quoniam in hoc natus erat, & ad hoc uenerat in mundum, ut teſtimonium perhiberet ueritati, id eſt, ſibimetipſi: ego enim ſum, ait, qui teſtimonium perhibeo de meipſo & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater: ita loquebatur ut erat dignũ ſe, ſcilicet iam cum poteſtate magna & maieſtate. Vnde & poſtmodum euangeliſta, admirabantur, inquit, turbę ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, non ſicut ſcribæ eorũ & phariſæi. ¶ Non, inquam, ſicut ſcribæ & phariſæi, quia uidelicet nõ eum delectabat aſſentatio uel adulatio hæc, ut uocaretur ab hominibus Rabbi. Illi & ſimiles eorum quicunque alij, quam uel qualem in docendo habent poteſtatem? popularis auræ ſerui, glorioſę cupiditati, qui totum curant de opinione ſermonis ſui, de profectu audientium nihil. Vere impotes, uere nullam poteſtatem habentes, quos ſi laus uentoſa perflauerit, triſtes extenuantur. Iſte, qui lucrum ſolum quærit animarum, & claritatem ab hominibus nõ accipit, magiſter & exemplum omnium, qui non ſuam, ſed dei gloriam quærunt, facit prior ipſe quod doceat, aſſentationem tam præſentium quàm futurorum, repellẽs & dicens: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. ¶ Pater eius una eſt perſona, quę in pſalmo dicit de iſto filio ſuo uerbo ſuo: Eructauit cor meum uerbum bonum: nobis autem adoptionis filijs pater eſt unus deus pater & filius & ſpiritus ſanctus. Vnde animaduertendum, quia ferè ubicunque, abſque determinatione poſſeſſiui huius pronominis meus uel mei, dicit pater uel patris, ea quæ loquitur minora ſunt maieſtate ſuæ diuinitatis, ut illic: Et ſicut mãdatum dedit mihi pater, ſic facio, quia pater maior me eſt. Vbi autem determinat, pater meus uel patris mei, non ſine indicio loquitur diuinæ maieſtatis, quemadmodum hic, ſed qui facit uoluntatẽ patris mei qui in cœlis eſt, ſubauditur, cum eo quod dicit mihi, domine domine, ipſe intrabit in regnum cœlorum, addens adhuc: Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? & cętera, ut ſupra. Quam ob rem confitebor illis, quia nunquã noui uos: Diſcedite à me qui operamini iniquitatem. Nimirum, quia quod prophetauerunt, ſibimet prophetauerunt, id eſt, non prophetando dei, ſed ſuam gloriam, ſuum̃ temporale commodũ quęſierunt, ſicut Balaam qui cum bona & uera prophetaſſet, malum dedit conſilium, nam ad ſuggeſtionem eius, mulieres Madian deceperunt filios Iſrael in Beelphegor. ¶ Similiter multi in nomine eius dæmonia ejicientes, ſiue de hominibus exorcizando & baptizando, ſiue de aris & templis dedicando illa deo uero, in quibus habitabat & colebatur dęmonum multitudo, & multas uirtutes hiuſmodi facientes, quæ uidebantur quidem, ſed non erant ueræ uirtutes, imò uirtutum ſimulationes, mercedem aliam quàm domini quæ fierunt, & mercedem ſuam receperunt. Iccirco confitebor illis, quia non noui uos. Confitebor, inquam, id eſt, dicam id quod prius celaui, permittens illos ſibi iuſtos uideri, iuxta illud: Tacui, ſemper ſilui, patiens fui, quaſi parturiẽs loquar. ¶ Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram. Et deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim erat ſupra petram. Et omnis qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, ſimilis eſt uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper harenam. Et deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. ¶ Formidabilis confeſſio, quæ in illa die ſic reuelabit uel conſcientias fundamenta pſeudoprophetarum & omnium qui operantur iniquitatem, quemadmodum tempeſtas pluuiarum & inundatio fluminum, & flatus uentorum irruentium, reuelant fundamenta domus, quæ non ſupra petram, ſed ſuper diſſolutam & fluxam fundata eſt harenam. Cadent enim & ruent ruina magna in turbine uocis huius: Diſcedite à me maledicti in ignem ęternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius: non quia audiſtis uerba mea, ſed quia non feciſtis ea: Domus autem illorum, qui audiendo & faciendo poſuerunt fundamenta ſupra petram, firmiter ſtabit: neq; enim hi qui à dextris erunt, cadẽt eundo cum ſiniſtris in ſupplicium, imò aſcendent in uitam æternam, ad percipiendum regnum ſempiternum, ab origine mundi ſibi paratũ. ¶ Et factum eſt cum cõſummaſſet uerba hæc Ieſus, admirabãtur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, non ſicut ſcribæ eorũ & phariſæi. ¶ Qualem, q̃ uehementẽ dicit rationem admirationis illius, qua admirabãtur turbæ ſuper doctrina eius. Erat em̃, inquit, docẽs eos ſicut poteſtatẽ habens, nõ ſicut ſcribę eorũ & phariſei. Quid nam, rogo, eſt poteſtatẽ habere in docẽdo? Imò quid eſt poteſtatẽ nõ habere in docẽdo? Nam ex hoc oppoſito melius cognoſcitur, quid ſit poteſtatẽ habere in docẽdo.

Aſſentationis repulſę. Iohan. 18

Iohan. 8

Matth. 7 Scribæ & phariſęi, ſitam, nõ dei, gloriã quærebant.

Iohan. 5

Duplex modus loquendi de patre

Pſal. 44

Iohan. 14

Numer. 24

Eſaiæ 42

Matth. 25

adulatores & ſua quæ tẽtes, non habẽt potestatem in docendo.

¶Ergo poteſtatem non habere in docendo, eſt bona loqui & eſſe malos ſcribas & phariſęos, uolendo placere hominibus & adulando diuitibus, ut ex eis aliquid commodi adipiſcantur. Contra tales apud Ezechielem ſermo propheticus hoc modo grauiſſime inuehitur: Hæc dicit dominus deus: Væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite uniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. Cum caperent animas populi mei, uiuificabant animas eorum, & uiolabãt me ad populum meum, propter pugillum ordei, & fragmen panis, ut interficerent animas quæ nõ uiuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Quid enim eſt uiuificare animas quæ non uiuunt, & interficere animas quæ non moriuntur, niſi iuſtificare impium & condemnare pium pro muneribus? Hoc nanq; tale eſt, quale eſſet cõ ſuere puluillos ſub omni cubitu manus, & facere ceruical ſub capite uniuerſæ ætatis, & hoc propter pũgillum ordei & fragmen panis, id eſt, propter emolumentum uel commodũ temporale, uile nimis & exile comparatione detrimenti iuſtitiæ, quod ſibi talis adulator peccati alieni ſcienter adquirit. Num ergo hi tales in docendo poteſtatem habent? Imò ſerui ſeruorũ, impotes & uenales clientuli ſunt. ¶Iſte magiſter unus, magiſter uerax, & uiam dei in ueritate docebat, qui inter cætera quæ contra auaritiam illorũ diſputauit, adeo nulli unquam adulatus eſt, ut in Hieroſolyma, ciuitate magna & opulenta, nec ſaltem unius noctis hoſpitiũ aliquando habuerit.

Ezech. 13

Chrs nulli prorſus adulatus eſt unquam.

CAP. VIII.

¶Cum autẽ deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus ueniens, adorabat eum, dicens: Domine, ſi uis potes me mundare. Et extendens manum tetigit eum, dicens: Volo: Mundare. ¶Et ante & poſt ſermonem habitũ in monte, ualde multos narrat euangeliſta dominũ Ieſum infirmos curaſſe, non exprimens ſingillatim, qualiter & quibus ab infirmitatibus fuerint liberati. Ante enim dixit: Et circuibat totam Galilęam, docens in ſynagogis, & prædicans euangelium uerbi, & obtulerunt ei omnes male habẽtes, uarijs languoribus & tormẽtis cõprehenſos, & curauit eos. Poſt ſermonem uero facta de tribus narratione ſingillatim, ſcilicet de iſto leproſo, & de puero Centurionis, & de ſocru Petri, rurſum dicit: Veſpere autẽ facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & ejiciebat ſpiritus uerbo, & omnes male habentes curauit. Pauca ergo de multis conſcripta ſunt, ſed ſecundum intentionẽ ſcribentis euangeliſtę proſuſcepto negotio ſufficientia ſunt. ¶Iſte ergo gloriоſus filius dei, honorabilis filius hominis, propterea de monte cœli deſcenderat in campũ huius mũdi, ut infirmitates, id eſt, peccata ſanaret oĩs hominis, Iudæi primũ, & deinde gẽtilis. Curationem Iudæi meditabatur in emundatione leproſi, qui & Iudæus erat: propter quod & dixit ei, tanquam alumno legis. Vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes in teſtimoniũ illis. Porrò curationem gentilis meditabatur in ſanatione pueri Centurionis, qui & ipſe gentilis erat. Propter quod & indignum ſe introitu domini iudicauit, & ſicut Lucas meminit, ſeniores Iudæorũ quaſi ſuffragium ferebant ei, dicentes quia dignus eſt ut hoc illi præſtes, diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam ipſe ædificauit nobis. Recte igitur leproſo, nõ ſolum, uolo, uel ſolum, mundare, dixit, uerum etiã manum extendit, eumq; tetigit: puerum autẽ Centurionis nõ tetigit, & nec ſaltem ad eum introiuit, quia uidelicet Iudæum ita curauit, ut ex ipſo carnem aſſumeret, & in medio eius habitaret, quod nimirũ tangere fuit ad gentiles autẽ per ſemetipſum non acceſſit, ſed poſtq; totam ſalutẽ operatus eſt, & in cœlũ aſcendit, ſuos eis prædicatores miſit. ¶Cum autẽ dicimus aut legimus prius Iudęũ, id eſt, Iudaicum populum, per præſentiã ſaluatoris eſſe curatum, non ſolos illos paucos attendimus, qui tunc in corpore inuenti, ante uel poſt paſſionem eius crediderunt, ſed uniuerſam populi illius electionem, omnes qui iam à ſeculo migrauerant, à tempore promiſſionis quæ facta eſt ad Abraham, uſq; ad tempus illud: quia tũc ſaluati & ab inferis educti ſunt per ipſum, cuius uenturi fidem habuerant. ¶Proinde & ipſa infirmitatũ diuerſitas non negligẽter penſanda eſt, quia uidelicet ille ex Iudæis tantummodo erat leproſus: puer autẽ Centurionis & paralyticus erat & male torquebatur. Hoc enim ſecundũ ſimilitudinem illorum duorũ hominum, plus mali habuit populus gẽtilis q̃ populus Iudaicus: quia poſſidebatur à diabolo, dæmonia colens pro deo, neq; enim notus illi erat deus. Iudæus autẽ tanquam ratione non priuatus, in ipſa lepra ſua deum cognoſcens, legi erat ſubditus. Cui enim grauius q̃ leproſo lex dominabatur? Scribuntur fuiſſe graues manus Moyſi, & reuera nulli magis q̃ leproſo grauis fuit manus legis literalis. Quicũq; ait, maculatus fuerit lepra, & ſeparatus ad arbitrium ſacerdotis, habebit ueſtimenta diſſuta, & caput nudum, os ueſte contectum, contaminatũ ac ſordidum ſe clamabit omni tẽpore quo leproſus eſt & immũdus, ſolus habitabit extra caſtra. De cæteris quoq; immunditijs, ſcilicet de fluxu ſeminis, & de menſtruis eſt iudicum legis: ſed & de alijs corporalibus maculis, uidelicet ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi paruo uel grando uel torto naſo, ſi fracto pede uel manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginẽ in corpore uel hernioſus: non accedet, inquit, offerre hoſtias domino, nec panes deo ſuo. ¶Porrò de illo, qui male torquet, id eſt, qui dæmonioſus eſt, ut erat puer iſte Centurionis, nullum uſquam iudicium lex decreuit. Per omnia igitur cõgrue, ſicut iam dictũ eſt, pes

Matth. 4

Chrs diuerſimode curauit leproſum & puerum Centurionis.

Lucæ 7

Quos Iudęos curauit Chriſtus.

Diuerſa infirmitas Iudæi & gentilis.

Exodi 17
Leuit. 13

Leuit. 15
Leuit. 21

eſt, per leproſum legis alumnum Iudaicus, & per gentilis hominis puerum gẽtilis populus, à ſuis curãdus peccatis, ſignificabatur: per gratiam huius filij hominis, qui in operibus ſuis exterioribus ſine dubio ſalutem animarum, propter quam uenerat, die ac nocte meditabatur ſalutem, & eorum qui ſub lege erant, ut ille leproſus, & eorum qui ſine lege erant, ut iſte puer à proprio ſenſu captiuus. ¶ Quid ſi uel Iudæus poſtq̃ à lepra phariſaica mundatus eſt, uel gentilis poſtq̃ à dæmonio, id eſt, à cultura dæmonum liberatus eſt: quid, inquam, ſi uel ille uel iſte per fidem Ieſu Chriſti, per lauacrum regenerationis ſpiritus ſancti ſaluus factus, iterum peccauerit? Nunquid & poſtea ſaluari uel ad ſalutem reuocari poterit? Poterit plane, ſi dignos pœnitentiæ fructus fecerit. Filioli mei, inquit Iohannes apoſtolus, hęc ſcribo uobis, ut nõ peccetis. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Exemplum huius rei myſticũ diuinus euãgeliſta cõtinuo ſubordinauit. Ait enim. Et cum ueniſſet Ieſus in domum Petri, uidit ſocrum eius iacentem & febricitãtem & tetigit manum eius, & dimiſit eam febris. Et ſurrexit & miniſtrabat eis. Quid enim domus Petri, hominis utique fidelis & fidei ardentis, niſi eccleſia eſt dei uiuentis? Ergo ſocrus Petri febricitans, anima eſt habens quidem fidem Chriſtianam ſed alicuius peccati ſeu uitij paſſione cum periculo uitæ laborans. Lucas euãgeliſta hoc etiam memorat, qui rogauerũt illum pro ea. Igitur ſocrus Petri, cuius in domũ dominus Ieſus uenerat, anima eſt, ut iam diximus, Chriſtiana uel fidei domeſtica, quę cum uitijs & peccatis febricitare cœperit, & pene ſpiritum uitę amiſerit, rogant fideles pro ea, & orando ab omnibus confirmatur charitas in ea. Præterea & hoc Lucas meminit, quia ſtans ſuper illam imperauit febri, & dimiſit illam. Matthæus dicit, quia tetigit manum eius, & dimiſit eam febris. Lucas autem, ut iam dictum eſt, ſtãs, inquit, ſuper illam, imperauit febri, & dimiſit illam. Vterque ſurgentis hoc exprimit opus, quia ſurrexit continuo, & miniſtrabat eis, uidelicet domino & diſcipulis eius. ¶ Hinc breuiter dicẽdum, quia ſuper febricitantem ſtare eſt, eiuſmodi animam reſpectu timoris ſui ualde terribiliter concutere, iudiciiq̃ futuri memoria conturbare: ita ut dicat: Conturbata ſunt omnia oſſa mea, & anima mea turbata eſt ualde. Nõ enim ſicut ante notitiam ueritatis lactatur anima dulcibus gratiæ mammillis, ut creatorem ſuum cognoſcat: nõ, inquam, ita, cum poſt ueritatis agnitionem & ſuſceptam fidem aliquid criminale peccauerit, rurſus tam facile prona indulgentia ſeſe illi Ieſus impendit, ſed quaſi deſuper ſtantis terretur animaduerſione iudicis, uerbi gratia dicentis: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo quem ſcripſi. ¶ Porrò iacentis manum tangere eſt, cõfortare & adiuuare uolentẽ uiolẽtiæ peccati reſiſtere. Quo enim alio modo quiſpiã liberaret de corpore mortis huius? Deniq̃ cũ uult, poteſt homo iacere & febricitare, uel qualemcunq̃ paſſionẽ corpori ſuo adducere: ſed ut de lecto ſurgat, eademq̃ paſſione careat, non in ſua uoluntate, ſed potius in medici poſitũ eſt curatione. Similiter cum uult, poteſt ſine lege uiuere, id eſt, ſine timore dei mala ſecuritate in peccatis iacere: ſed ut ſurgat, & animæ ſanitatem recipiat, nõ in uirtute ſua, ſed in ſola poſitũ eſt gratia liberatoris. Etiã ſi uelle adiaceat, nõ inuenit bonum perficere, poſtq̃ malo uolens tradidit ſe. ¶ Hinc eſt illud Apoſtoli, ſub perſona talium ſuſpirantis. Condelector legi dei, ſecundũ interiorem hominem. Video autẽ aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuũ me ducentẽ in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtũ. Igitur ſecundũ myſteriũ, ſeueritatis quidẽ eſt, quod ut Lucas ſcribit, ſtetit ſuper illam: adiuuantis autẽ ſiue liberantis gratiæ, quod, ſicut ait hic Matthæus, tetigit manum eius. Porrò & apud illum & apud iſtum, ſicut in cæteris, ita & in iſto facto manifeſta & rata eſt aſtipulatio ueritatis, quia credendum eſt illi in ſermonibus ſuis, quia ſicut dominus poteſtatem habens uitæ & mortis, ſiue uitæ & ſanitatis, tantummodo ſtetit & imperauit, ſtetit & tetigit, & febris fugit. ¶ Interea & hoc dicendũ tibi, quicunq; es uel eſſe cupis prudens auditor euangelij, ne ordinem requiras factorũ in omnibus quæ ab euangeliſtis conſcripta ſunt. Non enim ordini intẽdunt rerum geſtarũ, ſiue temporibus deſcribẽdis quibus res geſtæ ſunt: ſed prouiſum ſinguli ſequuntur cœleſte myſterium utpote animalia ſpiritualia, quę ante & retro oculis plena ſunt. Nũquid enim ordo factorũ apud hũc & apud Lucam tam diuerſus eſſet, ſicut perpẽdere potes, niſi cauſa myſtica ſubeſſet? Imò ſicut periti artifices, ſicut optimi aurifices, dum quiſq; illorũ uas quodcunq; pretioſum, ſiue decoram regio capiti fabricare cupit coronã, appoſitis ſibi gemmis, non curat attendere de ſingulis, quo tempore uel quali pretio cõparatæ fuerint, ſed hoc ſolũ intendit, qualiter auro ſuperordinatæ, uarietate ſua melius placere poſſint intuentium oculis. Ita iſti fidiſſimi fabricatores euangelicę ueritatis, non tantum attẽdere debuerunt, quibus temporibus uel quo temporũ ordine miracula geſta fuerint, quantũ eorundẽ miraculorũ qualitates: quę ſumpta de innumerabilibus geſtis, & ſubordinata competentibus locis, ſufficere poſſent ad ſplendorem ueritatis, ferendumq; ſuffragium gloriæ & honori huius filij hominis, quod ſicut uerus homo, ita & uerus deus fit. ¶ Hinc eſt il-

Roma. 2 Quæſtio de relapſis in pctm poſt baptiſmũ. Tit. 3

Reſpõſio. 1. Iohan. 2

Myſteriũ in febricitãte ſocru Petri & in eius curatione. Lucæ 4

Quid ẽ ſtare ſup febricitantem. Pſal. 6

Exodi 32

Roma. 2. 7

Roma. 7

Nõ tã ordo q̃ myſteriũ in geſtis Chri ab euangeliſta obſeruat. Ezech. 1. 10 Apocal. 4

Pſal.20 eſt illud in Pſalmo: Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Quid enim est corona de lapide pretioso in capite nisi scriptura hęc testimoniorũ eius opifex diuinis illustrata miraculis, in initio prędicationis euãgelicæ? Non igitur magnopere requiras in gestis ordinem temporum, ubi longe pulchrior fulget ordo mysteriorũ, de quo iam dictum est, & adhuc dicẽdum. ¶ Dictum quippe est, quia futurum erat, ut de populo Iudaico prius à lepra sua pars aliquantula, & deinde gentilis populus à phanatico errore suo curaretur: ac deinceps quisq; iam fidelis, iam Christiani, us peccatis actualibus iterum oppressus, gratia miserentis dei liberaretur. Secundum similitudines istorum, uidelicet leprosi mundati, & pueri Centurionis à dæmonio liberati, & socrus Simonis quam febricitantem, idem dominus potenti imperio sanauit. Nonne & hoc futurum erat
1.Iohan.2 de hæreticis, quod factum est? sicut Iohannes apostolus dixit: Ex nobis exierunt, sed nõ erãt ex nobis. Sequitur ergo. ⌊Vespere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, eiciebat uerbo spiritus, & omnes male habentes curauit. ⌋Hoc ipsum Lucas scribens: Exibant
Lucæ 4 Dæmonia, quæ increpabat Iesus, hæreticos præfigurabant. autem, inquit, dæmonia à multis, clamantia & dicentia, quia tu es filius dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. In pręsenti facto manifestum magnumq; & euidens erat diuinitatis siue diuinæ fortitudinis experimentũ: quia sicut cętera, sic & istud in potestate faciebat, & hoc ad testimoniũ pertinet ueritatis, ut ueraciter posset dicere: Opera quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa testimoniũ perhibent de me. Porrò iuxta mysteIohan.5 rium iam præscriptũ, spiritus uel dæmonia, quæ uerbo eiciebat, & quæ exibant à multis, clamantia & dicentia, quia tu es filius dei: ipse autẽ increpans non sinebat ea loqui, hæretici sunt,
Actor.8 uel fuerunt homines ficti, simulatores & callidi, qualiũ primus in Actibus Apostolorũ Simon extitit, qui & ipse credidit, sed fides uel confessio eius & similium clamantiũ, tu es filius dei, similis est cõfessioni dæmoniorũ, quæ non sinebat loqui filius dei, quia non est speciosa fides uel confessio in ore, si dilectio non sit in corde. Quid autem est, quod cum dixisset euangelista, &
Esaiæ 53 omnes male habentes curauit, statim subiunxit: ⌊Vt adimpleretur quod dictũ est per Esaiam prophetam dicẽtem, ipse infirmitates nostras accepit, & ęgrotationes portauit. ⌋Deniq; ubi hoc per Esaiam dictum est, de passione eius sermo propheticus erat, sicut manifeste docet sequentia hæc: Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à deo & humiliatum. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostrę super eum, & liuore eius sanati sumus, & cætera. ¶ Et reuera hoc fuit illi infirChrs ęgrotatiões nostras portauit. mitates nostras accipere & ęgrotationes portare: scilicet uulnerari propter iniquitates nostras, & atteri propter scelera nostra, flagellis cædi usque ad liuorem sanctissimi corporis sui, & in similitudinem ouis siue agni ad occisionem duci, & in ipsa occisione cum sceleratis reputari: quæ omnia illo prophetię loco conscripta sunt, de quo capitulum hoc euangelista sumpsit. Quid ergo est talis capituli præsens commemoratio, nisi pia & prudens tanti medici uel propositi eius consideratio? Nam quia propositum eius hoc erat, ut peccata nostra portaret, quæ uere infirmitates, uere sunt animarũ nostrarum ęgrotationes: ualde pium atq; pulcherrimũ fuit cordi huius euangelistæ, considerare, scriptoq; suo nobis innuere, quia suum opus, quod est ęgrotationes, ut iam dictum est, animarũ portare siue sanare, ab ægrotationibus corporum cœpit operari: ut prius ab illis, dum uisibiliter curaret, medicus uerus innotesceret, et
Iohan.2 tunc demum ad curãdas ęgrotationes animarũ perueniret. Nam fecit quidem initium signorum coram discipulis suis, conuertendo aquas in uinum: sed hoc fuit publicum prædicationis suæ officium, cum necdum Iohannes suum impleuisset cursum. Postq; Iohannes traditus est, tunc siue exinde ipse & prædicare regnum dei, & miracula facere cœpit huiusmodi, scilicet curare corporum infirmitates, & perinde, sicut iam dictum est, ad curationem animarum perueniretur. Et de potestate quidem huius filij hominis, potestate diuina huius dei & hominis, & ea quæ iam dicta, & ea quę adhuc sunt dicenda, magna & mystica experimenta siue testimonia sunt. ¶ Sed quid sibi uult hæc interpositio, quam rebus gestis euangelista taliter interposuit. ⌊Videns autem, inquit Iesus, turbas multas circum se, iussit ire transfretum. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister sequar te quocunq; ieris. Et dicit ei Iesus: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Alius autem de discipulis suis, ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum, Iesus autẽ ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. ⌋Quid, inquam, hoc sibi uult, quod hæc dicta filij hominis ad duos homines, tam diuersa, rebus gestis, id est, mirabilibus eius interposuit? Nam hactenus potestatem eius euidenter demonstrauerat, quomodo cum potestate dixisset ad leprosum, uolo, mundare, quomodo dixisset Centurioni, uade, & sicut credidisti fiat tibi, quomodo tactum siue imperium eius fugisset febris, quomodo spiritus uerbi eiecisset, & omnes male habẽtes curauisset, inter quos exeuntia dæmonia, sicut Lucas meminit, increpans non sinebat ea loqui: & continuo dicturus est, quomodo surgens imperauit uentis & mari, ut fieret trãquillitas, & obedierunt ei. Quid ergo dicemus? Plane si in

his re-

his rebus geſtis, rerum in eccleſia gerendarum proceſſum, qualem exponere cœpimus, diuinum euangeliſtam attẽdiſſe præſentis, cauſam habes in promptu, cur hæc ad duos homines dicta tam diuerſa non præterire, uel tali loco inſerere uoluerit. ¶ Futurum quippe erat, ut cu rata animarum lepra in Iudæis, ſedata in gentibus dæmoniaca uexatione phanatici erroris, dum rurſus in domo Petri, quæ eſt eccleſia, curatur uitiorum febris, & de eccleſia eliminãtur hæretici, ſpiritũ malum habentes, & iccirco indigni loqui de filio dei: Futurũ, inquam, & hoc erat, ut multi arriperent aut ſuſcipere uiderentur propoſitum perfectionis: Alij per improuidam præſumptionem, alij per timoratam deuotionem. Nimirum eorũ qui per præſumptionem acceſſuri erant, exemplum eſt ille qui dixit, magiſter ſequar te quocunq; ieris: eorũ autẽ qui cum timore uocati ſiue admoniti accedunt, ille qui ait: Domine, permitte me primũ ire & ſepelire patrem meum. Quantos putas in eccleſia fuiſſe uel eſſe, qui ſecundum horũ utrorũq; exempla tam diuerſa diuerſos exitus habuerunt uel habent profeſſionis ſuæ? ¶ Digne igitur & hoc euangeliſta non prætereundum exiſtimauit, ut deinde futuras in eccleſia ſeditiones proſpiciẽs, ſiue ex falſis fratribus ſiue ex manifeſtis aduerſarijs perſequentibus, ſubiungeret dicens: Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius, & ecce motus magnus factus eſt in mari, &c. Nunc eadem dicta perſpiciamus: Videſ, inquit, turbas multas circum ſe iuſſit ire trans fretum. Sicut tunc turbas multas circum ſe uidebat, ita & multitudines gentium oculis ſuæ diuinitatis, cui omnia præſentia ſunt, crediturus in ſe fore præuidebat. ¶ Item quod uenerabiliter aſpiciendum eſt, ſicut pleriſq; credentium in ſe dicturus erat per ſpiritũ ſanctum, diffuſum in cordibus ipſorum, per inſpirationem ſancti deſiderij, in quo eſt faſtidiũ præſentium, & appetitus cœleſtium ſiue futurorum: ſicut, inquam, dicturus & ineffabili dictione ſua facturus erat, ut tranſirent uel relinquerent ſeculum, tumultumq; effugerent curarum ſecularium (ut faciunt nunc hi qui cœnobialem ſiue ſolitariam uitam eligunt) ita tunc iuſſit ire trans fretum. Non dictum eſt, iuſſit turbis multis, quæ circum ſe erant: neq; dictũ eſt, iuſſit diſcipulis ſuis qui tunc admodum pauci erant, ſed dictum eſt ab euangeliſta indiffinite, iuſſit ire trans fretum. Cur hoc? niſi quia iuſſio hæc iuxta ſenſum hũc myſticum non tam præceptum eſt q̃ conſilium? Sicut enim quodam loco dicentibus diſcipulis eius, ſi ita cauſa eſt hominicum uxore, non expedit nubere, reſpondens ait, non omnes capiunt uerbum iſtud, ac deinceps, qui poteſt, inquit, capere, capiat: ita de omni freto curarum ſecularium, quibus licito quidem fideles implicari poſſunt, ſed cum illis perfecti eſſe non poſſunt, prudenter aut diſcrete ſentiendum eſt, quod ſic quoſdam iuſſerit uel iubeat ire trans fretum, ut non tamen omnibus imponat neceſſitatem omnino relinquendi conjugium, curamq; omnium rerum familiarium. Et taliter quidem transfretare, Chriſtum ſequi eſt. ¶ Sed attende diligenter, quid uel quomodo fortis ille ſcriba dixerit: Magiſter, inquit, ſequar te quocũq; ieris. Primum ipſa appellatio inſuauis eſt, cum dicit, magiſter, & non dicit, domine: inſuauis, inquam, & ſine dilectione. Nam ſi rite recolis, eorum appellatio qui cum dilectione appellauerũt talis erat ut dicerent, domine. Exempli gratia: Vt appellatio Petri dicentis, domine, ſi tu es, iube me uenire ad te. Talis appellatio magiſter ſiue Rabbi phariſaica extitit, quibus delectabile erat ſibi ſalutare, & ſic ſalutari, uocare & uocari ab hominib⁹ Rabbi. Iudas impius ſic appellare potuit, ut cæteris ſingillatim dicentibus, nunquid ego ſum domine: ille (ut erat cordis amari & perfidi) diceret, nunquid ego ſum Rabbi? Et quidem bonum & ſuaue eſt utrunq; dicere ſimul, magiſter & domine, unde & dicit ipſe, uos uocatis me magiſter & domine, & bene dicitis, ſum etenim, ſed ſolum hoc dicere magiſter ſiue Rabbi, & non dicere, domine, cordis eſt longinqui, id eſt, longe remoti à familiaritate dilectionis. ¶ Deinde quãtæ eſt præſumptionis dicere uel dixiſſe magiſtro & dño huic, ſequar te quocunq; ieris? Quis eñ unq̃ fuit qui ſequeretur eum quocunq; iuit, uel cui diceret ipſe ore ſuo, ſequere me quocunq; iero? Sed nõ mirum, ſcriba eñ fuit, cuius ordinis homines de iuſtitia ſua ualde fuere præſumptuoſi, & gloriabundi: unde & ab ipſo domino ſæpe grauiter notati ſunt. Exempli gratia, cum dicit: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi, omnia uero opera ſua faciunt, ut uideãtur ab hominibus, & his ſimilia. Quomodo ergo illi reſpondit? Nimirum ut debuit: Vulpes, inquit, foueas habẽt & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet. ¶ Quàm diſſimilis reſponſio hæc reſpõſioni illi, qua poſtea Petro reſpondit, nimis adhuc forti, & confidenti plus quàm oportuit. Nam qui dixerat, domine tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire: itemq; quare non poſſum te modo ſequi, animam meam pro te pono: reſpondit illi: Animam tuam pro me ponis? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus donec me ter neges. Vere reſponſio diſſimilis, quia fuit illa corripientis, iſta autem eſt omnino reprobantis. Et recte debuit eſſe diſſimilis, quia confidentia Petri, de radice dilectionis: huius autem præſumptio de ſuperbiæ & radice nequitiæ prodijt. ¶ Plane poterat dicere ſicut uulpes occulte cubãt in foueis, & ſicut uolucres cœli ſuauiter ſibi ſedent in nidulis, ita maligni ſpiritus

Quinta ægrotatio in Monaſticis

Votũ monaſticũ cõ ſilij eſt non præcepti, qa nõ oĩbus ĩponit

Matth. 19

Triplex appellatio, domine, magiſter ſeu Rabbi, magiſter & dñe.

Matth. 14
Matth. 23
Matth. 26
Iohan. 13

Nimia præſumptio huius ſcribæ.

Matth. 23

Diſſimilis reſpõſio ad Petrũ & ad ſcribam.
Matth. 26
Iohan. 13

Vulpes & uolucres cœ-

propter

li,malignisunt spūs.

propter malitiam uulpeculæ,propter elationem,uolucres cœli iure nominandi,cuncta occupauerunt diuersoria pectoris tui, & iccirco falsum loqueris,dicendo,sequar te quocunq; ieris:In quo dicto & dolus est & superbia simul,dum & me fallere, & ambitiõe nimia cupis sanctus uideri: sed sanctæ discretionis & temperantiæ magister uenerabilis, malignorum spirituum nomẽ tacuit,& rem nihilominus eandẽ satis edixit. Quanti hodieq; sunt,propter quos horum meminisse oportuit,quorum in cordibus,cum in ore sanctam conuersationem profiteantur, maligni spiritus ita cubant,sicut uulpes in foueis,sicut uolucres in niduli⁊ & locus in eis non est ubi filius hominis caput suum reclinet? Simplices non ita magister ille & dominus repellit,imò & quasi uim faciens,ad se trahit.Sequitur enim. ¶ Alius autem de discipulis ait illi:Domine,permitte me primum ire & sepelire patrem meum. Iesus autem ait illi:Sequere me & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. In Deuteronomio Moyses dicit,benedicens Leui. Qui dixit patri suo & matri suæ,nescio uos:& fratribus suis,ignoro uos,& nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum,& pactum tuum seruauerunt,iudicia tua o Iacob, & legem tuam o Israel. Hoc de perfectione dixit. Præmiserat enim:Perfectio tua & doctrina tua uiro sancto tuo,quem probasti in perfectione,& iudicasti ad aquas contradictionis. ¶ Ergo iste qui dixit:Domine,permitte me primum ire,& sepelire patrem meum: aliquid minus à perfectione habebat,qui non dixerat patri suo,nescio te,præsertim tali patri, propter quem diceret ei dominus cum suæ charitatis imperio,dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Non utiq; talis erat pater huius,qualis extitit Iacobi & Iohannis pater Zebedæus,alioquin nõ diceretur mortuus à mortuis sepeliendus. Attamen illi,scilicet Iacobus & Iohãnes,uocanti domino ut sequerentur eum,non dixerunt,domine,permitte nos primum ire,& sepelire patrẽ nostrum. Non igitur eiusdem perfectionis iste iam erat,cuius illi fuerũt in ipsa uocatione sua, qualem in Deuteronomio Moyses,ut iam dictum est,collaudat Sed quid? Nimirũ talis & talium exemplum fuerit, quales hodieq; nonnullos sumus experti, qui cum desiderent perfecta conuersatione Christum dominum sequi, retrahuntur per affectum carnis, per affectum patris & matris,uel cuiuscunq; propinquitatis: cuius dilectioni tunc demum sancta scriptura uel dei charitas contradicit, si propinqui illi deo mortui sint,id est, si aduersentur uiæ domini. Adiuuantis igitur est gratię,quod uerbum incarnatum dicit infirmo, sequere me,& dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Proinde secũdum hoc exemplum recte dicas illi,cuius defiderium conuersionis cognoscis retardari per affectum carnis. Verbi gratia:Per affectum patris secundum carnem uiuentis,& iccirco mortui. Relinque mortuos sepelire mortuos suos, tu autem uade, & annuntia regnum dei. Quod si & patrem innoxium,qualis iam dictus erat Zebedæus,relinquat alĩs sepeliendum, ut sequatur Christum,tũc multo magis cum apostolis facit, scilicet cum Iacobo & Iohanne, qui patrem Zebedæum reliquerunt. ⌊ Et ascendente eo in nauiculam,secuti sunt eum discipuli eius,& ecce motus magnus factus est in mari,ita ut nauicula operiretur fluctibus. Ipse uero dormiebat. Et accesserunt & suscitauerunt eum,dicentes: Domine,salua nos perimus. Et dicit eis:Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens imperauit uentis & mari,& facta est tranquillitas magna. ⌋ Vt cætera,sic & istud in potestate fecit hic filius hominis,unde & continuo. ⌊ Admirantes dixerũt: Qualis est hic? quia uenti & mare obediunt ei. ⌋ In hoc genere uirtutum Moyses claruit, scilicet utendo elementorũ officijs,cõtra Pharaonem in terra Aegypti,de hoc iam supra dictum est, quia signa quæ fecit,nõ eiusmodi erant ut ea quæ maxime operatus est hic filius hominis, qui,sicut prędictum fuerat per Esaiam & hic euangelista meminit, infirmitates nostras accepit,& ægrotationes nostras portauit,circa substantiam hominis suarum beneficia uirtutum maxime impendit, incipiens à curatione corporum,ut deinde perueniret ad curationem animarum. ¶ Nunquid uero nõ & in ista parte uirtutis,scilicet in imperando elementis, & Moyse & omnibus uirtutum operator maior est hic? Vere incomparabiliter maior, quia nullus eorum quicquam imperãdo fecit,nec ipse Moyses imperio usus est,sed de plenitudine alterius accepit, scilicet dei uel uerbi eius,de plenitudine,inquam,huius,de quo solo dictum est,& dici debuit,quia imperauit. Nõ enim Moyses imperauit, sed ab hoc imperatum est illi dicendo, extende manum tuam super aquas Aegypti & uertantur in sanguinem, extende manum tuam super fluuios & educ ranas super terram Aegypti,& post multa his similia tandem,inquit: Eleua uirgã tuam,& extẽde manum super mare,& diuide illud, ut egrediantur filij Israël in medio mari per siccum,& rursum extende,ait,manum tuam super mare,ut reuertantur aquæ ad Aegyptios,super currus & equites eorum. Cuncta hæc alterius imperio fecit,scilicet dei,suo autem imperio nihil. Homo enim,& non deus erat. Hic solus suo imperio imperauit uentis & mari,deus enim erat, & obedierunt ei. ¶ Porrò ut de mysterijs cœptum tenorem sequamur, pulchre diuinus euangelista miraculum hoc tali ordine scripsit:quia uidelicet post illa,quæ hactenus dicta sunt,futurum & hoc erat in ecclesia, ut manifestæ persecutionis uiolentia per magnos principes in gentibus,quasi per magnos uentorum motus in mari tempestas excitata, detonaret,ipsamq; ecclesiæ

Apostolorũ Iacobi & Iohãnis perfectio.

Matth.4

Differũt miracula Christi & Moysi.

Exodi 7.8

Exodi 14

Ecclesiæ persecutiones in maris tẽpestate pfigurãtur.

ecclesiæ nauiculam,quasi dormiente Iesu,pene usque ad periculum uitæ & salutis uehementer uexaret. Quid enim est dormire Iesum in nauicula? nisi subtrahi auxilium gratię adiuuantis ab ecclesia? Hoc autem cum fit,ideo utique fit,ut & qui probati sunt,manifesti fiant: & qui per prosperitatem falli poterant, per aduersitatem instruantur: & qui in peccatis erant,purgentur: & multi martyres coronentur. Igitur toties dominus Iesus in nauicula quasi dormit, aut dormiuit,motusq; magnus factus est in mari,ita ut nauicula operiretur fluctibus,quoties tardante illo per ordinatissimam dispositionem, & necessaria ad tempus subtrahente præsidia, diabolus uentorum huius seculi agitator inquietus (qualis utique uentus Nero fuit, aut funestus Decius, uel certe Diocletianus siue Maximinus) persecutiones excitauit,& in mortes siue oppressiones sanctorum mare,id est,multitudines gentium per ipsorum leges & edicta cõmouit: Heu, quoties motu huiusmodi facto nauicula operta est fluctibus? quoties persequentibus & occidentibus paganis crudelissimis,ecclesia sancta calamitatibus oppressa est innumerabilibus? ¶ Tunc nimirum accesserunt discipuli, & dormientem suscitauerunt Iesum,inuocãtes eundem saluatorem. Exempli gratia, dicendo illud Dauidicum: Exurge,quare obdormis domine,exurge, & ne repellas in finem. Et rursum: Exurge domine adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Et alibi: Adiuua nos,ne forte dicant in gentibus,ubi est deus eorum. Debuit autem semper & esse debet suscitatio ista suauis & dulcis, & nõ molesta, id est, cum fide sine desperatione,cum perseuerantia absque impatientia. ¶ Alioquin suscitantibus se ipse dicit: Quid timidi estis modicæ fidei? Ac si patenter dicat: Nonne scriptum est, quia non relinquet dominus uirgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas, & quid est, non relinquet, nisi diu durare non permittet? Recordamini priorum & nouissimorum Aegyptiorum atque Assyriorum siue Babyloniorum, Mœdorum atque Persarum, cæterarumq; gentium Barbarorum,regumq; hominum impiorum,quicunque uirgam suam, id est,potentiam suam uel dominium extenderunt atque eleuauerunt super sortem iustorum, ad affligendos siue delendos illos, qui forte,id est,gratuita electione misericordiæ ad uitam æternam prædestinati sunt. Nunquid diu durauerunt? Nun quid non hoc ipsum,quod ad tempus prævalere uisi sunt,cooperatum est in bonum iustis & diligẽtibus deum? Quid ergo timidi estis? Num quia Nero Petrum crucifigit, & Paulum gladio cedit? Nolite timere,nolite timidi esse,sed in patiẽtia uestra possidete animas uestras, quia non tandiu durabit uirga hæc ut necessario extendant iusti,quasi auxilio destituti,ad iniquitatem manus suas: sed cito frangetur, & in ignem mittetur ut ardeat. ¶ Tunc surgens imperauit uentis & mari, & facta est tranquillitas magna. Dominum Iesum surgere, uẽtisq; & mari imperare, est potentiam suam exercere siue excitare, scilicet ad adiuuandum electos, & ad uindicandum in reprobos, ut sæpe particulariter factum est, fiet autem uniuersaliter & semel, cum in nouissimo iudicio surrexerit, sicut in psalmo dictũ est: Terra tremuit & quieuit, cum exurgeret in iudicio deus. Præterito nanque pro futuro tempore usus est, quod propheticis locutionibus familiare est, dicens: de cœlo auditum fecisti iudicium, terra tremuit & quieuit, pro eo ut diceret, de cœlo ueniens auditum facies iudicium, subauditur dicendo, uenite benedicti patris mei percipite regnum, & cætera: & tunc terra tremet & quiescet, id est, impij timebunt & sanctos persequi desinent. ¶ Tunc utique contra uniuersos consurget, nunc autem interdum in partes exurgit, & stat terribilis, ut sanctorũ neces uindicet de aduersarijs & homicidis, ut uerbi gratia, tunc exurrexerat & stabat, nimirum comminans Iudæis, iamq; facturus excidium gentis & loci, quando Stephanus protomartyr intendens in cœlum, dum staret in cõcilio, uidensq; gloriam dei & Iesum stantem à dextris dei, ait: Ecce uideo cœlos apertos & filium hominis stantẽ à dextris dei. Taliter & in alijs siue contra alios interdum surgente domino post magnos motus, facta est tranquillitas, & pax ecclesijs reddita est. ¶ Et cum uenissent trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sęui nimis, ita ut nemo posset transire per uiam illam: Et ecce clamauerunt dicentes: Quid nobis & tibi Iesu fili dei? Venisti huc ante tempus torquere nos. Erat autem non longe ab illis grex porcorum multorum pascens. Dæmones autem rogabant eum dicẽtes: Si ejcis nos: mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos. Et ecce impetu abijt tot9 grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis. ¶ Quali uel quanta cum potestate gloriosus iste filius hominis hactenus dæmonia eiecisset, sicut euangelista paulo ante dixit, quia ejciebat spiritus uerbo: ab isto claret maxime experimẽto, & litera quidem in manifesto est, manifeste signãs, quia hic filius hominis deus uerax est, cuius præsentiam tremunt & ferre se non posse fatentur dæmonum legiones, & solo eius nutu torti atq; exire compulsi tot maligni spiritus, rogant, ut quoniam exire cogũtur, saltẽ in porcos intrare permittantur. ¶ Verum tamen unum est, quod non otiose quæritur, uidelicet quomodo placuerit huic tam miti tamq; mansueto, qui nullum ex semetipso iniuste lædi pateretur, iuxta illud: Non cõtendet neque clamabit, nec audietur foris in plateis uox eius: quomodo, in-

1.Cor.11

Psal. 43
Ibidem.
Psal.78
Nõ pmittit Iesus diu durare pse-quutionẽ.
Psal 124

Lucæ 21
Impare uẽtis qd sit,

Psal.75

Matth.25

Iesus exurgens in iudicio.

Actor.7

Potestas Chri cõtra dæmones.

Quæstio.

Esaiæ 42

Matth.12 Reſponſio. do, inquam, placuerit ei, ut porcos alienos daret uel mitteret ſpiritibus malignis, quatenus per præceps irent in mare & morerentur in aquis? Hoc quicunque requirit, ſcire debet, homines regionis illius tales fuiſſe, qui non ſolum porcorum ſuorum damna, uerum etiam pœ-

Matth.11 nas omnimodas deberent ſuſtinere. Nam ſi rite perpendas, ſicut dixit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent: ſtatimq; ſubiunxit: Veruntamen dico uobis, Tyro & Sydoni remiſſius erit in die iudicij quàm uobis. Sic & iſtis, uidelicet Geraſenis, uerauiter dicere potuit. Iſti etenim non ſolum non crediderunt, cum tantas uirtutes uidiſſent, uerum etiam rogauerunt eum, ut diſcederet à finibus eorum. Diſceſſit autem, & contigit eis, ſicut & cæ-

Forte * ſtultis. teris regionibus * ſcuſi, ſecundum ſimilitudinem porcorum ipſorum, qui à dæmonibus agitati, per præceps in mare abierunt & mortui ſunt. Huius expoſitio myſterij iam ab ipſo incipiẽda eſt exordio præſentis lectionis. ¶ Igitur uenienti domino in regionem Geraſenorum, occurrerunt duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, ſæui nimis: quia cum ueniſſent in huius uitæ incolatum, ad debellandum principem huius mundi diabolum, duæ mortes generis humani, duce ipſo peccati & mortis principe, aduerſus eum cucurrerũt. Quę nam duæ illæ mortes ſunt? Videlicet una mors corporum, & una mors animarum, contra quas erat illi dimicandum. Vnde & bene illi duo & ſæui nimis, & de monumentis exiſſe uel in monumentis habitaſſe dicuntur: quia uidelicet & mors animarum ęqua nimis eſt, & per mortem corporum in monumentorum habitationem deuenimus. Et illa quidem mors, quę eſt anima-

Iohan.14 rũ, occurrens nihil contra eum prævaluit, quemadmodũ ipſe dicit: Venit enim princeps mundi huius & in me non habet quicquam. Porrò illa mors, quæ eſt corporum, ad tempus illi prę ualere permiſſa eſt, ut ſuſcipiens uel admittẽs noſtram ſimplam, euacuaret duplam. Quid autem uerius eo, quod ait, ſæui nimis, ita ut nemo poſſet tranſire per uiam illam. Quis enim ex o-

Roma.5 Gene.3 mni genere humano ſæuitiam mortis intactus euaſit? Omnes in Adam peccauerunt, ait Apoſtolus, & omnes in Adam moriũtur. Vbi peccauit Adam, protinus & ipſe morte animæ mortuus eſt, & nos in ipſo mortui ſumus: & ubi dictum eſt ei, quia puluis es & in puluerem reuerteris, & ipſe morti corporis, & cum illo nos addicti ſumus. Vere igitur per uiam illam nullus tranſire poterat, quia qui mortem non uideret, & animam ſuam erueret de manu inferi, nullus erat. Sed uenit iſte, in quo nihil iuris ulla mors habuit, & quia per unam uidelicet corporis mortem iniuria facta eſt illi, iure ſub illo mors utraque occubuit, non ſine magno tormento principis utriuſque mortis & ſatellitum eius, quas cum illo foras miſit. Sicut enim deſcenſus eius ad inferos populo ſanctorum deſiderabilis, ita legionibus dæmonum grauis fuit & intolerabilis. Dicebãt ergo: Quid nobis & tibi Ieſu fili dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos. Tempus illud, quo ſe torquendos eſſe nouerunt, ultimum erit iudicium, quãdo princeps eo-

Iob.14 Myſteriũ huius miraculi, contra Iudęos porcis ſimiles. rum cum ipſis, & ipſi cum principe ſuo, uidentibus cunctis (ut in Iob ſcriptum eſt) præcipitabuntur in ignem æternum. ¶ Quomodo tandem impletum eſt in myſterio, quod ſignificabatur in miraculo, ſcilicet in eo, quod grex porcorum totus cum impetu per præceps in mare abiit, & mortui ſunt in aquis? Ita nimirum, ut fieret quod ipſe filius hominis ſciens prælocutus eſt. Cum, inquit, immundus ſpiritus exierit ab homine, & cætera uſque, tunc uadit & aſ-

Matth.12 ſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Per unum quippe hominem eiuſmodi, Iudæos incredulos atque blaſphemos uult intelligi, qui non tam Iudæi quàm Chananæi, non tam uituli æſtimandi ſunt quàm porci. Ipſi nanque de bono opere Saluatoris peiores effecti, & inde per inuidiam mortui, quod ille unam in ſemetipſo & utranque in ſuis fidelibus mortem uicit, malignis ſunt ſpiritibus traditi, & per furorem ſuum facto impetu, ſemetipſos in mari præcipitauerunt. Nimirum ſeditiones excitando implacabiles, ut plurimi ſcriptores et maxime Ioſephus

Ioſephꝰ de bello Iudaico p ſeptẽ libros. refert, in Romanum irruerunt imperium, & mira inſania, mirabili pertinacia uictores omnium gentium in ſuas neces, in excidium loci & gentis excitauerunt. Quid fuit ita furere, niſi porcos à malignis ſpiritibus agitatos, per præceps & cum impetu abire in mare? Si ergo perpendas ſiue reſpicias quid olim in Aegypto ante acceptam legem fuerint, & quid nunc poſt aduentum fecerint redemptoris aut receperint, recte dicas, quia nouiſſima horum peiora ſunt prioribus, & ita tam ſecundum animam quàm ſecundum corpus in omne miſeriarum profundum præcipitati ſunt, ut porci illi quibus propter furias dæmonum nec ſuus, quàmuis brutus, ſubeſſe poterat ſenſus.

CAP. IX. ⊥ Et aſcendens in nauiculam tranfretauit, & uenit in ciuitatem ſuam. Et ecce offerebant ei paralyticum, iacentem in lecto. Et uidens Ieſus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de ſcribis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat. Et cum uidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere remittuntur tibi peccata, aut dicere ſurge & ambula? Vt ſciatis autem, quoniam filius hominis poteſtatem habet dimittẽdi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & uade in domum tuam.

Et re-

Et reſurrexit, & abijt in domum ſuam. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus. Poteſtatem filij hominis, quam ad honorem & gloriam ipſius conſiderare & cognoſcere intendimus, ex mirabilibus eius factis & dictis ipſemet ore proprio hic enuntiauit in re huiuſmodi, in qua potiſſimum expediebat nobis po tentem eſſe hunc dominum, ſcilicet in remiſſionem peccatorum. Hoc eatenus non dixerat, q poteſtatem haberet dimittendi peccata, ſapienti nimirum uſus prouidentia diſcretionis, qua tenus non hoc ante diceret quàm factis comprobaret: & ipſi ſpiritus, quos uerbo ejciebat, torti confiterentur, ipſum eſſe, de quo propheta prædixerat. Et tu Bethleem terra Iuda, ne quaquam minima es in principibus Iuda, ex te em exiet dux, qui regat populũ meum Iſraël. Mich. 5

Quæ enim illic in eodem propheta ſequuntur, eorum ſumma eſt, ſaluum facere populum ſuum à peccatis eorum. Poſtquam ergo præcedentibus factis comprobatum fuit, quod ipſe eſſet & credi deberet eſſe ille dux Iſraël, dux Meſſias, id eſt, Chriſtus, tunc demum paralyticum curaturus, cõfide, ait, fili, remittuntur tibi peccata tua: ut dum tam præſentia miracula, quàm antiqua prophetarum oracula, ſermonem præſentis confirmant, minus offendantur, qui abſque offenſione doceri non poſſunt, tardi ad credendum, imò & impatientes ad audiendum. Nam erant in hoc offendendi, & offendebantur offenſione uoluntaria, maxime ſcribæ & phariſæi, non ueritatem quærentes, ſed ueritati inuidentes. Nam protinus ubi dixit, confide fili, remittuntur tibi peccata tua, & ecce, inquit euangeliſta, quidam de ſcribis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat. Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus deus. Vidit enim cogitationes eorũ, & dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Fortaſſis & hoc dixerunt intra ſe, ſed & de iſto reſpondit eis ſua ipſorum conſcientia, & de illo uirtus operis manifeſta, ſequente effectu iuſſionem dicẽtis, ſurge & ambula. Et utrinque conuicit incredulos, quod excuſationem non habeant de peccato ſuo. Quid autem ad illam interrogationem reſpondẽdum erat, quid eſt facilius dicere, dimittuntur tibi peccata, aut dicere, ſurge & ambula: niſi facilius eſſe dicere, dimittuntur tibi peccata? Nam apud ipſum quidem filius hominis ita unum ſicut alterum facile erat, ſed apud homines longe facilius eſt dicere, dimittuntur tibi peccata, quàm ipſam peccatorum dimiſſionem cõprobare teſtimonio uirtutis qualis protinus eſt ſubſecuta. ¶ Secundum exemplum hoc fere quotidie fit in ciuitate domini, ſcilicet in eccleſia, quæ utique eſt ciuitas domini, ciuitas regis magni, ad quam ipſe transfretauit & uenit, poſtquam, ut dictum eſt ſupra, & mortis corporum noſtrorum ſeuitiam ſedauit, & mortis animarum noſtrarum ſæuum imperium ſoluit. Nam quoties facimus illud, quod Iacobus apoſtolus dicit: Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros eccleſiæ & orent ſuper eum, ungentes eum oleo ſancto in nomine domini, & oratio fidei ſaluabit infirmũ: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Quoties, inquam, hoc facimus, paralyticum ſiue undecunque infirmum domino offerimus, & ſicut uidens fidem illorum dixit, remittuntur tibi peccata, ita & nunc oratio fidei ſaluat infirmum: & ſi in peccatis eſt, dimittuntur ei. ¶ Præterea iuxta ſenſum altiorem paralyticus tunc à domino curatur, quando fit, ut is qui nihil operabatur, iam nunc operetur, quemadmodum dicit Apoſtolus: Qui furabatur, iam non furetur: Magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſſitatem patiẽti. Nam qui nihil operabatur, & aliena furabatur, nonne ueram paralyſin habebat in manibus? Similiter qui ad bonum & utilem ſermonem mutus erat, nonne ueram in lingua paralyſim habebat? Igitur cum circa huiuſmodi fic operatur dominus, ſiue per ſemetipſum tantum, ſiue miniſtris ſuis cooperantibus: ut qui taliter paralyticus erat, iam nunc & bene laboret operando manibus ſuis, & omnis ſermo malus ex ore eius non procedat, ut ait continuo idem Apoſtolus, ſed ſi quis bonus eſt ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus, merito turbæ glorificent dominum, qui dedit poteſtatem talem hominibus.

Myſteriũ huius curationis paralytici, in eccleſia. Iacobi 5

Ephe 4

FINIS LIBRI SEPTIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER VIII.

Sapient.10

SAPIENTIA DEI, QVAE APERVISTI OS MVti, & linguas infantium feciſti diſertas: ego quondam mutus & infans, nunc autem ore aperto & lingua pene diſerta te magnificans, tibiq; de auro tuo ac de gemmis tuis quandam quaſi regiam gloriæ & honoris facere adorſus coronam, ſemper quidem multum, nunc autem maxime tua iuuari cupio diſpoſitione, atque opitulatione. ¶ Non enim nũc ita, ut hactenus, uni tantum intentus ſum operi, neque debitor unius tantum debiti, ſed circumuentus, quaſi à duobus fœneratoribus magnis & auaris omittere non ualeo quin ambobus ſatisfaciam, cupiens eſſe fidelis. Alter eorum eſt angelus, id eſt, præſul Agrippinenſis eccleſiæ, cui me, ut credo, tu per miſericordiſſimam prouidentiam, in tempore perſecutionis, tanquam patri filium adoptiuum commiſiſti: alter uero, paterfamilias domus tuæ, ſcilicet cœnobij Sigebergenſis, cui nequeo dicere quantum debitor ſim. Hic mihi primus ſuaſerat hoc opus ingredi, titulatum de gloria & honore filij hominis: cum ille alter, & maior amicus, uehementer ſtudij noſtri bona opinione ſiue experimento delectatus, iuſſit atque rogauit, & utroque modo, ſcilicet iubendo atque rogando compulit, quatenus in libros Regum totum cor meum cum tua, domine, gratia conuerterem, & quantumcunque poſſem, te adiuuante, magnum & (ut ſibi uidebatur) utile opus inciperem, & de tuo adiutorio ad perficiendum nunquam deſperarem. Quid ego inter iſtos animo pene diuiſo facerem? Reſultarem pertinaciter patri & pontifici? At ille non ſolum ſic iubebat, uerum etiam ſupplicabat aliquandiu recuſanti, ut ſi non paruiſſem, mihi ipſi uiderer pietati rebellis. Relinquerem hoc opus, quod iam incœperam, rogatu, ut iam dictum eſt, inferioris amici? At ille tanto circa iſtud angebatur ſancti deſiderij ardore, ut uidens neceſſitatem meam, quod non poſſem maiori & digniori denegare, aſpiciensq; hoc opus, quantum hactenus ſcriptum fuerat, diceret hoc ſolum, doleo ſuper te, doleo ſuper te, codicem aſpiciens, quem ęgreferebat imperfectum remanere. Igitur neceſſitate compulſus, dimidium cordis mei uni, & dimidium cordis mei præbui alteri, totum autem, ô ſapientia, tibi præbere optaui, dicenti, præbe fili cor tuum mihi. Credens quippe & ſciẽs omnia poſſibilia credenti, ecce ita me charitati impendi, ut uno eodemq; tempore circumſedentes duo calamum in mente mea tinguant notarij. Vnde fit, ut ſi quid bene dictum fuerit, tibi totum imputetur: ſi quid autem minus bene ſonuerit, neceſſitati digne, cõdonetur.

Duo opera autoris eodem tẽpore abſoluẽda.

Prouerb.23

Et cum tranſiret inde Ieſus, uidit hominem ſedentem in thelonio, Matthæum nomine, & ait illi: Sequere me: Et ſurgẽs, ſecutus eſt eum. Hoc ad gloriam & honorem filij hominis prędicandum atque audiendum eſt, quia hunc hominem uidit, & tam efficaciter uidit, ut ueraciter conueniat huic dicere, tu deus qui uidiſti me: Quomodo enim uel quibus oculis uidit? Denique ſi de oculis humani capitis agitur, quibus ut homo erat oculatus, nunquid ſolum hunc hominem uidit? Imò & illos talibus oculis uidit, qui paulo ſupra rogabant eum, ut tranſiret à finibus eorum, ſed & illos qui crucifixerũt eum. Alij ſunt oculi quibus iſtum uidit, oculi gratiarum: qui iuxta Zachariam in uno lapide, & iuxta Apocalypſim Iohannis in capite unius agni ſeptem ſunt: Oculi iſti nominibus ſuis nulli ſunt aut eſſe debent incogniti, quæ uidelicet nomina ſunt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, & timoris domini. Iſtis oculis hunc hominem uidit, & cum uideret eum exterioribus oculis per iſtos interiores oculos recognouit, quod eſſet unus illorum, quos ante ſecula præſciuit, & prædeſtinauit. ¶ Itaq; uidens eum, ait illi: Sequere me: Et ſurgens, ſecutus eſt eum. Erat enim ipſe Matthæus, tanquam ſpecular prælucidum, eatenus conſpectui ſolis nequaquam appoſitum, ſed in tenebris reconditum, & ſub tecto latens curarum nimis ſecularium, utpote thelonearius, de nauibus negotiatorũ cum clamore uel ſtrepitu forenſi, publicum exigẽs uectigal ſiue tributum. Vbi ergo uidit eum Ieſus, ubi uidit eum ſalus & ſol uerus, reſplẽduit ex aſpectu eius, & quia uidit eum talis filius hominis, reddidit imaginẽ eius, & formata eſt in ipſo facies hominis. Aliũ quoq; uidit, & ex uiſu eius formata eſt in eo facies uituli. Vidit & aliã, & eo uidẽte formata eſt in illo facies leonis. Vidit & aliũ, & uidẽdo formauit in eo faciẽ aquilę uolantis. ¶ Iſte uiſus admirabilis, illa eſt gratia, quam admirans uas electionis Paulus dicit: Nam quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Quos autẽ prædeſtinauit, hos & uocauit. Et quos uocauit, hos & iuſtificauit. Quos autẽ iuſtificauit, hos & magnificauit. Et ante tempora quidẽ ſecularia præſciuit & prædeſtinauit, in tempore autẽ uocauit unum-

Quibus oculis uidit Ieſus Matthæum.

Matth.9 Zacha.3 Apocal.1 Eſaiæ 11

Qualis Matthæus antea fuit.

Ezech.1.10 Apocal.4

Prædeſtinatio diuina. Roma.8

unumquenq; in tempore ſuo, ut nunc iſtum uocauit, & ſequere me ait: Qui q̄ hilariter uocāti ſeſe præſentauerit, q̄ alacriter ſiue amabiliter pulſanti ianuas cordis ſui aperuerit, illa res defo- Apocal. 3
ris ſatis indicat, quod fecit ei conuiuiū magnum in domo ſua. Ergo pręcipue in iſto clariſſimū eſt illius dicti dominici experimentum, ſi quis audierit uocem meam & aperuerit mihi ma-nam, introibo ad illum & cœnabo cum illo & ipſe mecum. Introiuit enim in domum eius, & cœnauit ipſe primus cum illo corporale conuiuiū, & deinde Matthæus cum eo cœnauit cœ-nam ſpiritualem. Hoc deniq; pręſens ſcriptura probat, ſcriptura euangelica, quia reuera cum dño cœnauit, qui hanc primā noui teſtamenti ſcripturam tanq̄ uere ſaturatus nobis ructauit. ¶ Hoc ſacramentū phariſæi, neq; ſcientes, neq; ſcire uolentes, diſcumbente dño cum eo in do mo, cum multi quoq; publicani & peccatores diſcumberent cum dño Ieſu & diſcipulis eius, dicebant. ⌊ Quare cum publicanis & peccatoribus māducat magiſter ueſter? ⌋ At ille ſapien-ter ac nimis terribiliter ora illoꝝ obſtruxit, ſapienter quidem dicendo. ⌊ Non eſt opus ualen-tibus medico, ſed male habentibus, euntes autem diſcite quid ſit, quia miſericordiam uolo & non ſacrificium. ⌋ Terribiliter autem ſubiungendo. ⌊ Non enim ueni uocare iuſtos, ſed pec-catores. ⌋ Hoc deniq; dicto ſeu uerbo terribiliter eos percuſſit, qui in ſe confidebant tanq̄ iu-ſti. Quos enim hic dicit iuſtos, niſi ſuperbos? Et quos dicit peccatores, niſi humiles? Væ tali- Iuſti hic di-cūt ſuperbi, peccato-res, q̄ ſunt humiles.
bus iuſtis, qui ſuo iudicio iuſti ſunt, at non deit qui iuſti uolunt uideri, cum non ſint. Ecōtra fe lices peccatores, qui ſuam iniuſtitiam recognoſcunt, dei iuſtitiam eſuriunt & ſitiunt. Nam il- Philip. 2
los ſalus uocare non uenit, propter iſtos de cœlis deſcendit, & humiliauit ſemetipſum uſque ad mortem, mortem autē crucis. ⌊ Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Iohānis dicentes: Qua re nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus: Nunquid poſſunt filij ſpōſi ieiunare, quàm diu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. ⌋ Grauiſſima hæc atq; ſapientiſſima reſponſio, Zacha. 7
quanti fit ponderis, melius ex propheticæ ſcripturæ collatione ualet agnoſci, cum apud Za- 4. Reg. ult.
chariam dominus dicit: Cum ieiunaretis & plangeretis, in quinto & ſeptimo per hos ſeptua ginta annos, ſubauditur propter illud quod Nabuchodonoſor ciuitate & templo ſuccenſo igni, populum in captiuitatē duxit, & propter illud quod Iſmaël filius Nathaniæ Godoliam Hiere. 41
& cum eo reliquias populi interfecit, nunquid ieiunium ieiunaſti mihi? Et cętera uſq; ieiuni- Zacha. 8
um quarti, & ieiunium quinti, & ieiuniū ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gau-dium & lætitiam & ſolennitates præclaras, uſquequo uenient populi, & habitabunt in ciuita Ibidem.
tibus multis: quod uidelicet futurum erat per aduentum huius ſponſi, de quo & ſubinde di-ctum eſt illic: In diebus illis, in quibus apprehēdent decem homines ex omnibus linguis gen tium fimbriam uiri Iudæi dicentes, ibimus uobiſcum, audiuimus enim quod deus uobiſcum eſt. Nam de fimbria uiri Iudæi protinus hic in euangelio habes, quia mulier quæ fluxum ſan Matth. 9
guinis patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam ueſtimenti eius. ¶ Sum- Cur ieiuna re debue-runt Iudęi.
ma ſermonis illius prophetici hæc eſt, debuiſſe ieiunare illos, apud quos repoſita erat uel eſſe debebat ſpes & expectatio repromiſſionis, nō tam propter temporalium, quæ acciderant, in-commoda rerum, & propter captiuitatem Babylonicam, quę facta fuerat illis ſeptuaginta an nis: quam propter peccata ſua, & propter illam quæ contigit in Adam uniuerſalē captiuitatē generis humani. At illi quoniā ſoluta erat captiuitas Babylonica, & templum reędificabatur, dicebant ſinguli. Nunquid mihi flēdum eſt in menſe quinto, uel ſanctificare me debeo ſicut Zacha. 7
feci iam multis annis? Videlicet quia templum reædificabatur, iam nullam ſupereſſe cauſam putabant, cur ieiunarent. Merito ergo redarguebantur à dicente, nunquid ieiunium ieiuna-ſtis mihi? quia uidelicet propter tēporalia bona flent & ieiunāt, quia deſunt, nō dño ieiunant. ¶ Sed qui propterea ieiūnant, quia præſentem non habent ſponſum, ſicut illi nondum habe- Qui ieiuna re dicūt do-mino. Præſente ſpōſo ieiu-nandū nō erat.
bant, nos autem habuimus quidem, ſed iam non habemus, ipſi ieiunium dño ieiunant. ¶ Igi-tur quoniam cauſa ieiunij debuerat omnibus eſſe, deſiderium & expectatio ſaluatoris, ut fuit Moyſi & Heliæ & Danieli: ipſe autem nunc pręſens aderat, poſtmodū receſſurus, dulce fuit & iucundum ſanctæ charitatis officium, ſaltem ad breue tempus, propter pręſentiam eius in-termitti ieiunium, quia tempus illud, tempus præſentiæ eius, quaſi tempus erat nuptiarū. Ait ergo: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere q̄ diu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Ac ſi dicat: Vos qui filij ſponſi non eſtis nec eſſe uultis, ſed nec filij illoꝝ dici meremini, qui ieiunauerunt præ deſiderio aduentus ſponſi: imò illorum, quibus deus ueraciter dicit, nū quid ieiunium ieiunaſtis mihi? ieiunatis enim & uos ſi cut illi, pro eo quod aliquando de rebus tranſitorijs aliquid aduerſi contigit: uos, inquam, ie-iunate quantū uultis, nam iſti ieiunare nō poſſunt præ gaudio ſponſi præſentis. Venient autē dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. ⌊ Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in ueſtimentum uetus. Tollit enim plenitudinem eius à ueſtimento eius, & peior ſciſſura fit. ⌋ Plane ieiunabunt in illis proxime uenturis diebus, cum ablatus fuerit ab eis ſpō-ſus, cum paſſus, mortuus & ſepultus reſurrexerit & in cœlū aſcenderit, iam non ultra cū eis in

mundo hoc corporaliter conuerſatus. Nunquid uero, ut uos ieiunatis, ita ieiunabunt & iſti? Non utiq; nam hoc tale eſſet, ac ſi quis immittat commiſſuram panni rudis in ueſtimẽtum uetus. Deniq; ieiunia ueſtra, ieiunia ſunt ueteris hominis: homines autem iſti, cum ſint filij nuptiarum cœleſtium, ſunt homines noui. ¶ Si ergo ieiunarẽt propter cauſas eiuſmodi, propter quas & uos ieiunatis, ſcilicet quia Moyſes tabulas priores ſcriptas digito dei proiecit de manu, & confregit eas ad radices mõtis: uel quia reuerſis exploratoribus, quos miſerat Moyſes explorare terram, & detrahentibus terræ, cum omnis multitudo uerſaretur in ſeditionẽ, iratus deus iurauit quod nõ intrarent terram illam, donec conſumeretur generatio illa quadraginta annis, iuxta numerũ dierum quadraginta, quibus conſiderauerant terram: uel quia Nabuchodonoſor rex Babylonis, ſiue Nabuzardan princeps exercitus eius, capta ciuitate, ſuccendit domum domini, & tranſtulit populum in Babylonem: uel quia deinde uenit Iſmaẽl filius Nathaniæ & percuſſit Godoliam, quem præfecerat rex Babylonis terræ, & Iudæos qui erant cum eo: conſurgens autem omnis populus reliquiarum, timẽs Chaldæos, fugit in Aegyptum. Si, inquam, ieiunarẽt propter cauſas eiuſmodi, hoc eſſet nouos homines fiere nenias ueteris hominis: quod omnino non congruit his, quibus datum eſt noſſe myſterium regni dei. Nam ſicut commiſſura panni rudis, ubi immiſſa fuerit in ueſtimentum uetus, tollit plenitudinem eius, & peior ſciſſura fit: ita quilibet homo particeps factꝰ ſanctæ huius nouitatis, ſi eiuſmodi phariſaicis traditionibus ſeſe inſeruerit, deterior quouis uetere homine fit, ita ut, neq; uetus, neque nouus ſit, & neutrũ habeat, cum utrunq; in ſe uno permiſcere uoluerit. ¶ Quare autem hoc ipſum quod intẽdit, quod intelligi uult in uerbis iſtis, nemo autem immittit cõmiſſuram panni rudis in ueſtimentum uetus, tollit enim plenitudinem eius à ueſtimento & peior ſciſſura fit, non manifeſte dixit? Quare illis ſenſum tam bonum, tam uerum abſcondit, clauſit & ſignauit? Nimirum quia expediebat illis, non expediebat ipſis myſterijs regni dei, ut diuulgarentur uel committerentur eis. Neq; enim, ait, mittunt uinum nouum in utres ueteres. Alioquin rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereunt. Sed uinum nouum in utres nouos mittunt, & ambo conſeruantur. Secundum iſtam ſimilitudinem damnoſum fuiſſet, docere illos uerbis manifeſtis, quam ob rem tunc non ieiunarent diſcipuli eius, eſſent autem poſtea ieiunaturi. Phariſæi enim cum his erant qui interrogauerant. Et ſicut utres ueteres miſſo intus uino nouo rumpuntur, & uinum cum utribus perittita illi, ſi manifeſte diceret ipſe, audientibus eis, quippiam eiuſmodi, amplius præ inuidia rumperẽtur, & ſermo inutilis eſſet taliter effuſus: præſertim cum ſapientia dicat, ne effundas ſermonem, ubi non eſt auditus. Propterea & alius euangeliſta dicit: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quod ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. ¶ Bene igitur cum dicere poſſet, ieiunandum erat uſq; ad me, & cum receſſero, ieiunandum erit poſt me, ſecundum ueritatem ſcripturę propheticæ, cuius iam ſupra mentio facta eſt, maluit ſermonem ſuum ſic temperare, ut & futuris innotescens res, eos ſecum ſeruaret, & præſentes, qui tunc erãt, per inuidiam nõ rumperet. Quid de eo, quod ſubi unxit protinus, ſed uinum nouum in utres nouos mittunt & ambo conſeruantur? Nunquid non uel ipſi filij ſponſi, ſuper quibus non ieiunantibus quęſtio hæc mota erat, iam utres noui erant? Non iam omnino noui, ſed capaces erant ſanctæ nouitatis. Propterea quodã loco dicebat & ipſis: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modo. Quando ſunt omnino innouati? quando acceperunt ſpiritum ſanctum poſt reſurrectionem eius, cuius gratia nouos homines efficit, tunc uinum nouum miſſum eſt in utres nouos, & ambo conſeruata ſunt, id eſt, reuelata ſunt illis omnia myſteria ſcripturarum, & guſtauerũt amorem ſponſi dulcedinemq; cœleſtiũ nuptiarum, & hoc uiuo inebriati ſalui facti ſunt, & uinum bene conſeruatum fideliter quibus iuſſum eſt refuderunt. Hęc illo loquente, ecce princeps unus acceſſit, & adorauit eum dicens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed ueni, impone manum tuam ſuper eam, & uiuet. Et ſurgens Ieſus, ſequebatur eum & diſcipuli eius. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam ueſtimenti eius. Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantum ueſtimẽtum eius, ſalua ero. Nequeo ſatis admirari pulchritudinem gloriæ & honoris in facie filij huius hominis, in mirabilibus eius geſtis, ſecundum diſpoſitionẽ quam hic diuinus euãgeliſta diſpoſuit. ¶ Quid enim ſibi uult, quod dum interrogatus de ieiunio reſpondit, & non ieiunantes excuſat filios ſponſi, res geſta protinus ſubſequitur, huiuſmodi de muliere, quę talem ob cauſam tanta cum fide fimbriã ueſtimẽti eius tetigit? Quid, inquam, ſibi hoc uult, niſi ut inſinuet factis, quod ſicut iam dictũ eſt, nondum expediebat palàm oſtendere uerbis, ſe illum eſſe uirum, de quo in Zacharia loco ſupra memorato, cum item de ieiunio fuiſſet interrogatus idem à dicentibus, nunquid mihi flendũ eſt in menſe quinto uel ſanctificare me debeo ſicut iam feci multis annis, ita reſponſionem ſuam terminauit ut diceret, uſquequo uenient populi, & apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam uiri Iudæi, dicentes, ibimus uobiſcum. Hæc ergo

diſpoſitio

Variæ cauſæ ieiunandi apud Iudæos.

Exodi 32 Numeri 14 4. Reg. ult. 2. Paral. ult.

Hiere. 41

Expediebat Iudæis loq; in parabolis obſcure.

Eccl. 32

Iohan. 2

Zacha. 7

Vtres noui, apoſtoli.

Iohan. 16 Iohan. 20 Actor. 2

Myſteriũ in muliere fimbriam Chriſti tangente.

Zacha. 7

Zacha. 8

diſpoſitio ualde uenerabilis,& pia conſideratione honoranda eſt. Quid enim aliud eſt,quod in propheta prædixit poſt reſponſum de ieiunio,In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam uiri Iudæi:quàm quod hic ſignificari uoluit per mulierem,quæ fimbriam ueſtimenti eius tetigit,& ſanata eſt à fluxu ſanguinis? ¶ Hæc nanque mulier forma fuit omnium gentium, quæ profecto in eum credendo, cuius faciem ante non uiderunt,quodãmodo retro accedunt,& ſequendo ueſtigia eius,id eſt,cuſtodiendo præcepta eius,reuera fimbriam ueſtimenti eius tangunt. Et quid erat iuxta hunc ſenſum ſanguinis fluxus,niſi peccatorum illuuies,maximeq; ſordidus idololatriæ cultus? Porro filia archiſynagogi,pro qua rogatus erat & ibat,ſynagogam deſignabat. Vnde ualde notandum, quia (ſicut Marcus manifeſtius ſcribit) archiſynagogi filia non fuerat mortua, ſed iam in extremis erat: ubi autem mulier fimbriam tangẽdo ſanata eſt,tunc ad archiſynagogum nuntij uenerunt,dicentes,quia filia tua mortua eſt,quid ultra uexas magiſtrum? Item & hoc uigilanter animaduertẽdum,quia & puella quæ mortua eſt,erat annorum duodecim,& mulier quæ ſanata eſt,fuerat in profluuio ſanguinis annis duodecim. Itaq; & quando puella nata eſt,tunc illa mulier ſanguine fluere cœpit:& quando ſanata eſt mulier,tunc puella mortua eſt. Quid hoc ſacramento pulchrius,uerius ac præclarius? Quando enim ſynagoga in patribus, Abraham,Iſaac & Iacob nata eſt,tunc idololatriæ fluxus in gentibus fluere exorſus eſt. Quãdo autem multitudo gentium,credendo in Chriſtum,ab eiuſmodi fluxu per fidem ſuam ſanata & ſalua facta eſt,tunc ſynagoga, quæ eatenus nimis ægra per multas tribulationes fuerat,oñino per inuidiam mortua & ſine deo facta eſt. Rurſus,cum multitudo gentium intrauerit,tũc omnis Iſrael ſaluus fiet,atque iccirco congrua pulchritudinis in myſterio conſummatio hęc eſt, quòd poſtquam mulier à fluxu ſanguinis ſanata eſt, tunc demum intrauit, & tenuit manum puellæ,quæ erat mortua,& ſurrexit puella. Et tranſeunte Ieſu inde,ſecuti ſunt eũ duo cæci,clamantes:Miſerere noſtri fili Dauid. Cum autem ueniſſet domum,acceſſerunt ad eum cæci,& dicit eis Ieſus:Creditis quia poſſum hoc facere uobis? Dicunt ei:Vtiq; domine. Tunc tetigit oculos eorum,dicens:Secundum fidem ueſtram fiat uobis. & aperti ſunt oculi eorũ. Memores propoſiti ſumus ut eſſe debemus,quod uidelicet propoſitum in hoc opere eſt,conſiderare quatuor facies unius animalis,ſcilicet faciem hominis,faciem uituli,faciem leonis, & faciem aquilæ uolantis,quæ ſunt quatuor ſacramenta unius Chriſti,filij dei & filij hominis, quæ ignota eſſe non licet Chriſtianæ fidei,quæ ſunt incarnatio eius,paſſio eius,reſurrectio eius, aſcenſio eius. In faciem hominis adhuc intẽdimus,& in hoc faciem hanc ex parte nos uidere, & per ſpeculum contemplari arbitramur, ſi in factis & dictis eius, qualis intentio eſſe potuerit,ſentire meremur. ¶ Quærimus igitur,in faciem intendentes huius filij hominis,qd ſibi uoluerit tãtopere requirens meritum fidei,ut diceret cæcis iſtis, Creditis qa poſſum facere hoc uobis,ſtatimq;,Secundum fidem ueſtram,ait,fiat uobis. Et paulo ante mulieri dixit, Confide filia,fides tua te ſaluam fecit, & ſparſim in omnibus ſcripturis tam ueteris inſtrumenti quàm noui,fidem quærit,fidem approbat,fidem collaudat. Cauſa ſiue intentio dignationis eius nõ paruipendenda hæc eſt,curare antidoto competenti ſtultitiam antiquam nimiæ credulitatis,qua creditum fuit diabolo,loquenti per ſerpentem ac dicẽti:Scit enim deus,quòd in quocunque die comederitis ex eo,aperientur oculi ueſtri,& eritis ſicut dij,ſcientes bonum & malum. Credidit mulier diabolo plus quàm deo,quòd taliter deberet illuminari:credamus nos econtra ueritati,ſi ueraciter uolumus illuminari. Conſideratio hæc,cum in cæteris, ubicunque dominus fidem quærit uel inuenit,tum in iſtis cæcis perpulchra eſt,dum antequam illuminet eos,interrogans dicit:Creditis quia hoc poſſum facere uobis? Noſtra quippe cauſa ſignificabatur in illis,quod maxime ex eo cognoſcendum uel ſentiendum eſt,quia cum aperti fuiſſent oculi eorum, comminatus eſt eis,dicens:Videte ne quis ſciat. Hoc deniq; ualde utiliter in exemplum nobis reuocamus,quicunq; prærogatiuam aliquã illuminationis, qua genus humanum per fidem illuminatum eſt,accepiſſe uidemur. Ad quid enim uideamus ne qs ſciat,niſi ad hoc,ut occurſum malum iactantiæ aut elationis illuminatus cordis oculus effugiat? Veruntamen illi fecerunt,ſicut protinus ſubiunctum eſt: Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum per totam terram illam. Nos quoq; digne facimus,ſi nõ illuminationem noſtram lingua noſtra,ſed illuminatoris gloriã prędicẽt opera noſtra. ¶ Igitur in duobus cęcis oẽm intelligamus hoiem,ſiue Iudæus ſiue Græcus ille ſit,q tũc reuera fidutialiter atq; efficaciter ab illa luce uera gratiã petit illuminationis,ſi uerę & probatũ,quẽ offerat,nummũ habet,non fictæ fidei. Egreſſis autem illis,ecce obtulerunt ei hominẽ mutum, dæmonium habentẽ. Et ejecto demone,locutus eſt mutus,& miratę ſunt turbę,dicẽtes: Nunq̃ ſic apparuit in Iſrael. Hoc eſt q̃d inter cætera miramur,faciem huius filij attendentes,quia nunq̃ ſic apparuit in Iſrael,nunq̃ ſuper terrã talis facies uiſa eſt, inter oẽs facies patriarchaꝝ atq; prophetarũ,oĩmq; hominũ quicunq; memorabilia ſup terrã operati ſunt. Hoc fida diſcretione diſcernẽdum eſt, quia nunq̃ talis facies hominis fuit ut hæc. Phariſæi autem dicebant: In principe dæmoniorũ

Mulier illa, typꝰ gẽtiũ: filia archiſynagogi, typus Iudęorum.

Marc.5.

Roma.11.

Propoſitũ in hoc opere.

Queſtio de fide, cur ſic exigitur fides à curandis.

Reſpõſio.

Gen.3.

Quid deſignant illi duo cęci.

orum eiȝcit dæmones.⌋Phariſęi uero à deo diuiſi,quantam ſpirabant anguſtiam atq; penuriam cordis ſui,cordis amari,qui cum dicere non poſſent,non eiȝcit dęmones,illuc ſe uerterũt, ut dicerent,In principe dæmoniorum eiȝcit dęmones.Sed quia non ſemel hoc dixerũt,& aliis adhuc locis ſimiliter blaſphemauerunt,ſicut ſequẽtia poſt hæc indicabũt,iam nunc ad alia properemus,quippe qui ultra propoſitum diu nimis in contemplatione faciei hominis detinemur,cum & alias facies cõtemplaturi,longum nimis & faſtidioſum opus fore ſuſpicemur. ⌊Et circuibat Ieſus ciuitates omnes & caſtella,docens in ſynagogis eorum,& prædicans euangelium regni,& curans omnem languorem & omnem infirmitatem.Vidẽs autem turbas, miſertus eſt eis,quia erant uexati,& iacentes ſicut oues non habentes paſtorem.⌋ Hoc maxime loco,ſpectabilis eſt ea,quam aſpicimus,facies hominis,quia facies eſt pietatis, facies miſericordiæ & miſerationis:& quidem homines illi,quos tunc aſpiciebat facies iſta,facies benigna,uexati erant & iacebant ſicut oues non habẽtes paſtorem: quippe qui ſub nomine paſtorum,lupos habebãt Annam & Caipham,de quibus recte dictum fuerit per prophetam:Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prędam,ad effundẽdum ſanguinem & perdendas animas,& auare ſectantes lucra.Quomodo enim ſub eiuſmodi,non paſtoribus,ſed lupis oues uexatæ erant & iacebant? Nimirum ſicut alibi per eundem prophetam inter cætera dicit:Quod infirmum fuit,non conſolidaſtis:& quod ægrotum,non ſanaſtis:quod cõfractum eſt,non alligaſtis:& quod abiectum,non reduxiſtis:quod perierat,non quæſiſtis,ſed cum auſteritate imperaſtis ei & cum potentia.Quomodo autem,uel in quo miſertus eſt eis,niſi in eo ut iam inſiſteret facere illud,quod facturũ ſe ibidem fortiter prædixit?Ecce(inquit)ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum,& ceſſare eos faciam,ut ultra nõ paſcant gregem meum,nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos,& liberabo gregem meum de ore eorum.Sed nunquid ſolas uidebat turbas,& earum tantum miſerebatur,quas tunc oculis corporalibus aſpiciebat? Imò & omnes omnium gentium turbas, quæ in eum crediturę erant,oculis interioribus uidebat,& omnium miſereſcens,aliam ſimilitudinẽ induxit,dicens continuo diſcipulis ſuis.⌊Meſſis quidem multa,operarij autem pauci. Rogate ergo dominũ meſſis,ut eiȝciat operarios in meſſem.⌋ Hoc uſq; hodie gemit omnis paterfamilias dominicæ meſſis,quia meſſis quidem multa,operarij autem pauci.¶ Nam,ut breuiter dictum ſit,multæ quidem ſunt turbæ in Chriſtũ credentium,multi cœtus in cœnobijs ſiue xenodochijs ſub ſacra profeſſione degentium:ſed in multitudine horum pauci ſunt qui operantur,id eſt,qui ad illum peruenerint profectum,ut eis ſecure cura uel prouidentia cõmitti poſſit infirmiorum. Quid ergo faciat is,cui credita eſt diſpenſatio ſiue procuratio meſſis eiuſmodi? Roget utique dominum meſſis,ut mittat operarios in meſſem,id eſt,omni inſtantia poſtulet à deo,quatenꝰ in pluribus ſubditorum multiplicet gratiam ſpiritualem,imitatus primum procuratorum talium,ſcilicet ſanctum & fidelem Moyſen.Cur(inquit ille ad dominum)afflixiſti ſeruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te?Et cur impoſuiſti põdus uniuerſi huius populi ſuper me? Nunquid ego concepi hanc multitudinem uel genui eam,ut dicas mihi,porta eos in ſinu tuo,ſicut portare ſolet nutrix infantulum,& defer in terram,pro qua iuraui patribus eorum? Deniq; quid Moyſes in uerbis iſtis intenderit,quid iſto tam grandi,tam uehemẽti gemitu poſtulauerit,deus exauditor cordis eius,ſua reſponſione manifeſtum facit.Ait enim: Congrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenioribus Iſrael,quos tu noſti quòd ſenes populi ſint ac magiſtri,& duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis,& facies ibi ſtare tecum,ut deſcẽdam & loquar tibi,& auferam de ſpiritu tuo,tradamq; eis,ut ſuſtentent tecum onus populi,& nõ tu ſolus graueris.Igitur quiſquis procurator eſt dominicæ meſſis,ſecundum hoc exemplum fidelis Moyſi roget ſupplementum,& dabitur illi:ita duntaxat,ut ab omni ſiniſtra æmulatione fit immunis,itidem ſecundum exemplum Moyſi.¶ Cum enim cucurriſſet puer,& nuntiaſſet Moyſi,dicens,Heldad & Medad prophetant in caſtris,ſtatimq; Ioſue filiꝰ Nun,miniſter Moyſi & electus è pluribus,dixiſſet,Domine mi Moyſes,prohibe eos:Quid,inquit ille,æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis dominus ſpiritum ſuum?¶ Notandum interea,quòd cum apud alium euangeliſtam dicat,Rogate ergo dominum meſſis ut mittat operarios:hic apud hunc euangeliſtam uehemẽtius dictum eſt,ut eiȝciat operarios in meſſem.Quid enim eſt dicere,ut eiȝciat,niſi quia libenter otioſi ſunt,etiam illorum quàmplurimi,quibus creditum eſt talentum operationis,& interdum quaſi ſpecie ſanctitatis atq; perfectionis uolunt ſecretius uiuere ſoli ſibimetipſis,cum prodeſſe poſſint & alijs? Eiȝciat dominus qui eiuſmodi ſunt,ſcilicet conueniendo conſcientias eorũ,& redarguendo quòd damnoſe abſcondant talentum ſibi creditum.Eiȝciat(inquã)ut operentur,quia reuera eſt eiȝci,optatam quietem relinquere prę timore domini.⌊Et conuocatis duodecim diſcipulis ſuis,dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorũ,ut eiȝcerent eos,& curarent omnem languorẽ & omnẽ infirmitatem.Duodecim autem apoſtolorum nomina ſunt hæc:Primus,Simon qui dicit Petrus,& Andreas frater eius,Iacobus Zebedæi & Iohannes frater eius,Philippus & Bartholomę

Cõmiſeratio Chri erga oues,q̃ bꝰ lupi pro paſtoribus erãt,& nũc ſunt.

Ezec.22.34.

Operarij pauci.

Num.11. Moyſes oĩbꝰ prælatis imitãdus ut exemplar.

Moyſes ab oĩ æmulatione ſiniſtra immunis.

Luc.10. Vt eiȝciat operarios in meſſem.

CAP. X.

lomæus, Thomas & Matthęus publicanus, & Iacobus Alphæi, & Thaddęus, Simon Chananæus, & Iudas Iſcariothes, qui tradidit eum.┘ Apud Lucam iam conuocatis ac denominatis duodecim apoſtolis, miſſurus & alios ad prædicandum dominus, hæc uerba dicit, quæ hic eum, antequam iſtos duodecim conuocaret, dixiſſe legis, Meſſis quidem multa, operarij autem pauci, &c. Cauſa iſta recte animum quæſtione pulſaret, ſi prius conſtans exiſteret, quod dominus prędicans euangelium regni, nunquam uel nuſquam unum eundemq; ſermonem, niſi ſemel & uno loco dicere debuiſſet. Sed quis hoc à prædicatore exigit, ut quod uno in loco uel tempore dixit, non repetat aut dicat locis uel temporibus alijs, præſertim cum nec oēs uno in loco adeſſe, nec oēs æqualiter ſemel audita perpeti memoria poſſint retinere? ¶ Nūc & in iſto opere faciem dominantis uigilanter attende. Conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, ut eijcerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem. Si paulo ante, ubi eiecto dęmone loquutus eſt mutus, merito miratæ ſunt turbę, & ueraciter dixerunt, Nunquam ſic apparuit in Iſrael, quanto magis de iſto quod talem diſcipulis ſuis dedit poteſtatem, mirentur omnes & dicant, nunquam ſic apparuit in Iſrael? Nunquid talis Moyſes? nunquid ſua poteſtate ranas produxit & muſcas, aut alicui poteſtatem hanc dedit, ut produceret eas? Igitur hic deus noſter eſt, & non æſtimabit alius ad eum, qui non quales cunq; ranas aut muſcas, ſed principes muſcarum, id eſt, ſordium dęmones & ipſe ſua poteſtate eiecit, quod neq; Moyſes, neq; alius fecit. & hominibus, quib⁹ uoluit, eijciēdi poteſtatem dedit. ¶ Primus (inquit) apoſtolorum Simon, qui dicitur Petrus. Et hoc ipſum nomen quod eſt Petrus, ab ipſo domino impoſitum eſt ei, cū diceretur Simon. Nā alius euangeliſta, uidelicet Marcus, cum dixiſſet, & dedit illis poteſtatem curandi & eijciēdi dæmonia, protinus hæc ipſa duodecim apoſtolorum nomina præſcribens, Et impoſuit, inqt, nomen Simoni Petrus. Qui huic uni ex omnibus in nouo teſtamēto commutauit, ut qui uocabatur Simon, uocaretur Petrus: ipſe eſt, qui ſimiliter uni in ueteri teſtamento nomen commutauit, ut qui uocabatur Iacob, uocaretur Iſraēl. ipſe eſt enim ſcriptor nominum, qualia ipſe noſſe dignatus ſit, & habet librum conſcriptum ex nominibus ſplendidiſſimis, quem ſciens Moyſes, dixit: Aut dimitte populo hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quē ſcripſiſti. Cui reſpondit dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. ſubauditur, & non te. Nam poſtmodum, inueniſti enim, ait, gratiam coram me, & te ipſum noui ex nomine. ¶ Nec ab re eſt, quòd & illius in ueteri, & huius in nouo teſtamento nomen commutauit: ſed ſi prudens inſpector adſit, pulcherrimum eſt myſterium huiuſce commutationis, quia uidelicet hoc agebatur, ut fieret quod per prophetam dictum eſt: Et ſeruos meos uocabo nomine alio, in quo qui benedictus eſt, benedicetur ſuper terram. Eorum uidelicet ſeruorū dei multorum, ille ſecundum carnem: ipſe autem dominus noſter Ieſus Chriſtus ſecūdum ſpiritū pater eſt. Vnde & pulcherrimum hoc eſt in myſterio ſpectaculum: quia pater ille ſecūdum carnem principium multitudinis, duodecim filios, hic autem ſecūdum ſpiritum principiū Chriſtianitatis, duodecim genuit apoſtolos: & ſicut illi patri ſecundum carnem, ſic nō ſibimet qui dem pater iſte ſpūalis, ſed primo uicario ſuo priſtinum commutauit nomen. ¶ Interpretatur autem Simon obediēs, Petrus à petra dictus eſt, ipſe nomine ſuo ſoliditatem eccleſię uel fidei catholicę prędicans, quam ipſe infigniter ita edixit, tu es Chriſtus filius dei uiui. Saulo quoq; commutatum eſt nomē, ut uocaretur Paulus: ſed differt cōmutatio hæc, quia uidelicet nō ipſe dominus illi ore ſuo commutaſſe legitur. Andreas, decorus ſiue reſplendens. Iohānes, in quo eſt gratia uel domini gratia, & frater eius Iacobus, ambo Boanarges, id eſt, filij tonitrui, nominati, uidelicet ex firmitate uel magnitudine fidei. Philippus, os lampadis. Bartholomęus, filius ſuſpendentis aquas. Thomas, abyſſus uel geminus, unde & Græce Δίδυμος appellat. Matthęus, donatus, q & Leui, uidelicet à tribu ex qua ortus fuit. Iacobus Alphæi, ob diſtinctionē prioris cognoiatus, qui dicitur Zebedęi, ſicut iſte filius Alphæi. Simon Chananęus ad diſtinctionē Simonis Petri, de uico Galilęę Chana, ubi aquas dñs in uinū conuertit. Thaddęus, q & Iudas Iacobi, ſubaudiſ frater, qui alibi appellat Lebbęus, figuratū nomē habēs à corde, quod nos diminutiue corculū poſſumus appellare. Iudas Iſcariothes, uel à uico in quo ortus eſt, uel ex tribu Iſachar, uocabulū ſumpſit, quodā prędicto futuri in cōdemnationem ſui. Iſachar enim interpretatur merces, ut ſignificaretur pretiū proditionis, quo dominum uēdidit. Quare autem (inquis) dominus talem nō ſolum ad diſcipulatū, uerum etiam ad apoſtolatum admiſit? Nunquid neſciuit? Ad hæc breuiter dicendum, quia fecit hoc ob conſolationē noſtri, ob conſolationem eccleſię futurę, uel eorum maxime qui eccleſiis præſunt, ut quū eis aliqs perierit, reſpōdeant derogantibus, dicant inſultātibus: Ne miremini, & Chriſto accidit. ┘Hos duodecim miſit Ieſus, prędicipiens eis & dicens: In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Euntes autem, prædicate, dicentes quia appropinquabit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite. Gratis accepiſtis, gratis date. ┘Non, ut plerique arbitrantur,

Luc.10.

Chriſ eūdē ſermonem qñq; ſępius dixit.

Quāto maior ptās Chriſti q̄ Moyſi.

Marc.3.

Gen.28.

Exod.32.

Exo.33.

Eſai.65.

Interpretatio noīm XII. apoſtolorū Matt.16.

Iudas Iſcariothes.

tur,tunc duodecim apoſtolos dominus ordinauit, quãdo taliter eos conuocauit, & talem eis
Qñ ordinati & ſacrati ſunt apſti. potestatem dedit,ſed tantummodò elegit,& numerum eorum duodenarium præfixit. Non idem eſt eligi quod & ordinari ſiue ſacrari. ¶ Quãdo ergo illos ordinauit ſiue ſacrauit? Nimirum quando functus officio ſuo magnus ipſe ſacerdos,introiuit in ſancta per ſuum ſanguinẽ,
Heb.9. tunc eos ſacrauit,& tũc reſurgens à mortuis, plenam atq; perfectam poteſtatem dedit eis, in
Iohã.20. hæc uerba: Accipite ſpiritumſanctum. Quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis. Item
Matt.28. Euntes,inquit,docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris & filij & ſpirituſſancti. Hæc nanq; ſumma eſt apoſtolicæ poteſtatis atq; uirtutis,remittere peccata per gratiam ſpirituſſancti,baptizatis in nomine patris & filij & ſpirituſſancti, quam uidelicet poteſtatẽ ſeu uirtutem,neq; pręſenti loco,neq; uſquam in toto euangelio,ante paſſionem ſuam dediſſe illis reperire poteris. Siquidem hic illum dixiſſe legis,ut prædicarent,infirmos curarent,dæmones
In uiã gentiũm ne abieritis. ejicerent,mortuos ſuſcitarent,leproſos mundarẽt: ſed non etiam hoc,ut baptizarẽt & peccata remitterent. Baptizauerunt quidem aliquando, ſcilicet quum impleret curſum ſuum non dum traditus Iohannes,ſed non baptizauerunt ab ipſo domino iuſſi,imò tãtum exemplo uel baptiſmo Iohannis,cuius & plerique illorum erant diſcipuli. ¶ Quare autẽ duodecim mittens & eos inſtituens,in ipſo inſtitutionis initio dixit,In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis? Nimirum quia nec dũ tempus erat,neq; hoc,ut iam fieret,diuinæ rationis aut euangelicæ prædicationis ordo poſcebat. Quid enim iam tunc prædicaretur gentibus? Vt circunciderentur? an ut baptizarentur? Sed profecto circũcifio iam in Chriſto finem accipiebat,baptiſmi autem ſacramentum necdum conditum erat. Hoc nanq; ſacra-
Rom.6. mentum in Chriſti paſſione uel morte conditum eſt. Hinc Apoſtolus: Quicunq; ait, baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus &c. Bene igitur,In uiam gẽtium,in-
Ite ad oues q̃ pi.do Iſr. quit,ne abieritis,& in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. ¶ Sed qd? Potiꝰ, ait, ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Denique ad illud quod tunc præſentialiter agendum inſtabat negotium,permittebat ire tantummodo ad oues quæ perierant domus Iſrael,oues paſtorẽ nõ habentes,homines uexatos atq; iacentes: quippe quibus neq; dux,neq; princeps, neque rex
Magnꝰ paſtor ouium Chriſtus. erat,neq; pontifex: ſed ſub nomine paſtorum lupos habentes,lupos graues,lupos rapaces et inde pereuntes. Et quid faciemus ad illas oues? Euntes autem,inquit,prædicate dicẽtes,quia appropinquabit regnum cœlorum. Nimirum quod pertinet ad rationem ouium, appropin quare regnum cœlorum,hoc eſt aduenisſe iam paſtorem magnum ouium,ad uiſitandũ oues
Ezec.34. ſuas,ſicut per prophetam Ezechiel prædixit. Ecce,inquit,ego ipſe requiram gregem meum de manu eorꝝ. Item: Ecce ego ipſe requiram oues meas,& uiſitabo eas ſicut uiſitat paſtor gre-
Iudiciũ de ouibus. gem ſuum in die quando fuerint in medio ouium ſuarum diſſipatarũ. ¶ Et quia nec oues ipſę omnes uiſitationem ſuam uel paſtorem ſuum cognoſcere habebãt, imò & hircinis cornibus pleræq; illarum percuſſuræ erant oues optimas,occidendo,crucifigẽdo,flagellando,& de ciuitate in ciuitatem perſequendo. Item poſtmodum dicit: Ecce ego iudico inter pecus et pecꝰ,
Ibid. arietem & hircum. Et rurſum: Ecce ipſe iudico inter pecus pingue & macilentum, pro eo qđ lateribus & humeris impingebatis,& cornibus ueſtris uẽtilabatis omnia infirma pecora,donec diſpergerentur foras. Huiuſce iudicationis conſummatio tunc erit, cum uenerit filius ho-
Matt.25. minis in maieſtate ſua,& omnes angeli cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis,& cõgregabunt ante eũ oẽs gẽtes, & ſeparabit eos ab inuicem, ficut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris,hœdos autem à ſiniſtris. Hoc erit regnum cœlorum,miſſis hœ-
Ezec.34. dis in ignem æternum,tranſire oues in uitam æternam. Et inducam eas (inquit) in terram ſuam,& paſcam eas in montibus Iſrael,in riuis & in cunctis ſedibus terræ, in paſcuis uberrimis paſcam eas,& in montibus excelſis Iſrael erunt paſcuę eorum,& ibi requieſcent. Hoc,inquã, eſt regnum cœlorum, & quia paſtor iſte iam uenit, propterea dico uobis nunc, ut euntes ad oues, quibus hoc per ſcripturam propheticam promiſſum eſt, prædicetis,dicentes qa appropinquabit regnum cœlorum. Et quia difficile eſt ut credant,me eſſe ipſum dominum deũ uiſitantem oues ſuas,ſicut uiſitat paſtor gregem ſuum,facite quæ dico. Infirmos curate,mortuos ſuſcitate,leproſos mundate,dæmones ejcite. Hæc facite in teſtimonium, ut de uiſitatione ſua gaudeant quidem oues,ſint autem hirci inexcuſabiles. In his autem omnibus aliena ſit intentio cupiditatis ab operatione uirtutis. Gratis eñ accepiſtis,& iccirco gratis date. Quis eñ
1.Cor.4. ueſtrum mihi prior dedit,& retribuetur ei? Poteſtas iſta,quam dedi uobis,non eſt alicuius dati ueſtri retributio,ſed eſt omnino ſpontanea & gratuita donatio. Non ſolum autem uos, ue-
Iohã.1. rum etiam ante uos,& prophetæ & patriarchę,& alij, quicunq; dicunt & ueraciter dicunt,de plenitudine eius nos omnes accepimus,quamcunq; operationem uirtutum,qualemcunque gratiam acceperunt,gratis acceperunt. Et uos igitur gratis date. Etenim quicunq; gratis nõ dederit,non erit,quemadmodum illi grati & gratioſi. Exempli gratia,quemadmodum Heli-
4.Reg.5. ſæus,qui Naaman Syro,quem à lepra ſua mũdauerat,dicenti ſibi obſecro ut accipias benedictionem à ſeruo tuo, Viuit,ait,dominus ante quem ſto,quia non accipiam. Cumq; uim face-

ret,

ret,penitus non acquieuit:ſed erit quemadmodum Giezi,qui dixit:Pepercit dominus meus Syro iſti,ut non acciperet ab eo quæ attulit.uiuit dominus,quia curram poſt eum,& accipiã ab eo aliquid.Cucurrit & accepit,& cum reuerſus eſſet,lepra Naaman adhęſit ei.¶Nolite poſſidere aurum,neq; argẽtum,neq; pecuniam in zonis ueſtris.Non peram in uia,neq; duas tunicas,neq; uirgam Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.In quamcunq; ciuitatem aut caſtellũ intraueritis,interrogate quis in ea dignus ſit,& ibi manete donec exeatis.¶Hæc eſt illa ordinatio domini,cuius Apoſtolus,ad Corinthios ſcribens,ita meminit: Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur,quæ de ſacrario ſunt edunt? Qui altari deſeruiunt,cum altari participantur.Ita & dominus ordinauit his,qui euangelium annuntiant,de euangelio uiuere. Ad quid enim neq; aurum,neq; argentum,neq; pecuniam in zonis,neq; peram habeant prędicatores euangelij,niſi quia neq; neceſſe eſt,neq; expedit? Seminãtes enim ſua ſpiritualia,iure illorum quibus ſeminant,metere debent carnalia,ſecundum iſtam ſententiam à iuſtiſſimo prolatam domino,Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.¶Eſt autem hic aliquid quęrendum,quia cum apud hunc euangeliſtam ita ſcriptum ſit,neq; duas tunicas,neq; uirgam,apud alium euangeliſtam ita ſcriptum eſt,& præcepit eis ne quid tollerent in uia,niſi uirgam tantum.Et quidem ſi unam tantum uirgam ſciremus,difficilius iſta quæſtio ſolueretur.Nunc autem duæ uirgæ ſunt,altera regum gentium,alia diſcipulorum Chriſti.Virga regum gẽtium,uirga eſt dominationis:uirga diſcipulorum Chriſti,uirga dilectionis,uirga paſtoralis officij,ſuper curã animarum ſolicite uigilantis.Illa uirga,quæ dominationis eſt,non eſt conceſſa miniſtris euangelij pacis,& illa interdicitur hic,dicendo,neq; uirgam.amplius autem illic,Reges gentium dominantur eorum,& qui poteſtatem habent ſuper eos,benefici uocantur. uos autem non ſic. ¶Porro uirgam diſciplinæ,uirgam paſtoralis ſolicitudinis ac uigilantiæ,non ſolum nunquã interdixit,uerum etiam ab initio iuſſit,ab initio inquam,id eſt,ex quo primũ paſtores animarum mittere cœpit.Talium nanq; primi fuerunt Moyſes & Aaron.Illis utiq; quum mitteret eos,non præcepit dominus,ut quicquam tollerent in uia,niſi uirgam tantum. Quid eſt (ait ipſe ad Moyſen)quod tenes in manu tua? Reſpõdit:Virga.Ait:Proĳce eã in terram.Proiecit, & uerſa eſt in colubrum,&c.Et ſubinde:Virgam quoq; hanc ſume in manu tua,in qua facturus es ſigna.Quid aliud præcepit huic uel fratri eius Aaron,ut tollerent in uia,niſi uirgã tantum illam? Sic nimirũ euangeliſtis omnibus,cunctis euangelij prędicatoribus,nihil aliud prę cipit in uia ſua tollere,niſi uigorem paſtoralis curæ,niſi legem uitæ ac diſciplinę,& pro huius rei ſigno interdum uirgam quoque materialem manu geſtare. ¶ Porro uirgam dominationis (ſicut iam dictum eſt)apud iſtum euangeliſtam interuicit.Quod ſciens apoſtolus Petrus, dicit:Neque dominationes in clero,ſed forma facti gregis.Et Paulus ad Corinthios:Parcẽs, inquit,uobis non ueni ultra Corinthum:non quia dominamur fidei ueſtræ,ſed adiutores ſumus gaudij ueſtri.Nam fide ſtatis.Quid,ſi non fide ſtaretis? Vtique tũc in uirga uenirem ad uos,nunc autem in ſpiritu manſuetudinis. Quid igitur euangeliſtæ ſunt uel erant facturi,ſi neque aurum,neque argentum poſſidere conceſſum eſt eis,neq; pecuniam in zonis? Ait:Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Et continuo ſubiungit:In quamcunque ciuitatem aut caſtellum intraueritis,interrogate quis in ea dignus ſit,& ibi manete donec exeatis, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt,ſicut Lucas manifeſtius meminit. Hac fidutia neque aurum,neque argentum,neque zonas ære fœcundas admittunt,aut admittere debẽt ſuo comitatu miniſtri uerbi domini:quia debitor eſt illis omnis auditor eiuſdem uerbi domini,ut illud os impleat cibo corporali,de quo uerbum uitæ accipit, qui cibus eſt ſpiritualis, ut confidenter dicat:Si nos uobis noſtra ſpiritualia ſeminauimus,magnũ eſt ſi ueſtra carnalia metamus? Nunquid aliquem unquam omnipotentis uernulam uerbi ſpes iſta fruſtrauit? Imò & ſi totus fere mundus aliquando eſuriat & pane indigeat,iuſtum illum,cuius in corde domeſticum,cuius in ore familiare eſt dei uerbum,non uidebis derelictum:& uerũ eſt quod ſcriptura dicit,non interficiet dominus fame animã iuſti.Exempli gratia:Cũ reges & principes eſurirent in Iſrael,& Helias fortiſſimꝰ uerbi dei miniſter ſupereſſet,nec haberet qui eũ paſceret,Recede hinc (ait dñs)& abſcondere in torrente,& ibi de torrẽte bibes,coruiſq; præcepi ut paſcant te.Rurſus,cũ poſt dies ſiccatus eſſet torrens,non em pluerat ſuper terrã,Surge,inquit,& uade in Sareptha Sidoniorũ,& manebis ibi,præcepi enim ibi mulieri uiduæ ut paſcat te.Sublata eſt igitur omnis cupiditatis uel miſeræ ſolicitudinis occaſio,ut ſit euangeliſtarũ liber animus,& non ipſi aurum dominetur,ſed ipſe auro & omnibus quę poſſidẽt homines dominetur,& de omnibus nihil niſi uictũ & ueſtitum accipere dignetur.Quomodo aũt quiſquam audeat illis hæc, ſcilicet uictũ & ueſtitum,ſubtrahere aut inuidere? Reuera nullo modo,niſi ſemetipſum iudicare uelit indignũ ęternę uitę.Nam hęc eſt ipſius ſentẽtia uerbi,miniſtros ſuos in ſuum opus emittentis:In quamcũq; ciuitatem aut domũ intraueritis,interrogate quis in ea dignus ſit,& ibi manete donec exeatis.¶Intrãtes autem domum,ſalutate eam,dicentes:Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus digna,ueniet ſuper illam pax ueſtra. Si autem non fuerit digna,

1.Cor.9.

Quæſtio. Marc.6. Reſpõſio. Duplex uirga,una regum, alia paſtorũ.

Luc.22.

Exod.4.

1.Pet.5. 2.Cor.1.

1 Cor.4.

Luc.10.

1.Cor.9.

Pſal.36. Prou.10.

3.Reg.17.

pax

pax ueſtra ad uos reuertetur. Et quicunq; non receperit uos, neq; audierit ſermones ueſtros, exeuntes de domo uel ciuitate, excutite puluerem de pedibus ueſtris. Amen dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhęorum in die iudicij, quàm ciuitati illi. ⌊Hoc eſt quod gaudere grati, quod timere debent ingrati. Diſcernuntur enim grati ab ingratis, recipientes à non recipiẽtibus, iudicio mirabili, iudicio terribili. Nam ſuper iſtos requieſcit pax, ſuper illos cœleſtis ſecundum exemplum Sodomorum & Gomorrhæorum irruit ira. ¶ Reuocemus ad memoriam illam in Sodomis rem geſtam, & ſecundum illius ſimilitudinem clarius animaduertere poterimus præſentem rei ueritatem. Miſſi Sodomam uenerunt ueſpere duo angeli, ſedente Loth in foribus ciuitatis. Non expectauit ille, uidelicet Loth, ut illi hoſpitium poſtularent, aut interrogarẽt qui in domo eius eſſent digni hoſpitibus tantis, ſed obuiam uadens & adorans, obſecrauit & obſecrando compulit ut ad eum diuerterẽt. Et quia ingreſſus domum ſuam fecit conuiuium, coxit azyma, & comederũt, uenit ſuper domum illam pax eorum, ut dicerent ad eum: Surge, tolle uxorem tuam & duas filias quas habes, ne & tu pariter pereas in ſcelere ciuitatis. Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergũ &c. Simul hæc dicentes, apprehenderunt manum eius & manum uxoris eius ac duarum filiarũ eius, eo quòd parceret dominus illi, & eduxerunt eum, poſueruntq; extra ciuitatem. Ita ſuper eum pax quędã requieuit, ſuper Sodomam autem & Gomorrham ira uenit, ſcilicet ignis & ſulphuris pluuia, quæ illos ſubuertit. ¶ Iuxta hanc ſimilitudinem ſi fuerit domus digna, inquit dominus, euangeliſtis ſuis, ſuper eos ueniet pax ueſtra: ſi autem non fuerit digna, exeũtes (ait) excutite puluerem de pedibus ueſtris, & tolerabilius erit terrę Sodomorum & Gomorrhęorum in die iudicij quàm ciuitati illi. Vt dictum, ita & factum eſt. Et enim ſuper eccleſiam gentium, quę apoſtolos Chriſti recepit, & alacriter (ut dignũ erat) reſpondit dicentibus, Pax huic domui, pax apoſtolica, pax ipſe Chriſtus, quemadmodum dicunt, ipſe eſt pax noſtra, uenit & requieuit. ¶ Illi autem ciuitati terrenæ Hieruſalem, imò Sodomæ atq; Gomorrhæ, quæ pacem iſtam nõ recepit, nec ſolum nõ recepit, uerum etiam crucifixit, qualiter iam acciderit, totus orbis audiuit, & in die iudicij nulli eſt dubium, quin iudicandum ſit peccatum eius intolerabilius peccato Sodomorum, quemadmodum & Hieremias in lamentationibus dicit: Et maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ ſubuerſa eſt in momento, & non ceperunt in ea manus. Quid enim de illa Sodoma dictum eſt, & non ceperunt in ea domus, niſi ga uoluerunt quidem illudere uiros Sodomitæ, qui introierant ad Loth, ſed in ea (uidelicet Sodoma) nullus fuit, cuius manus caperent illos. Nam domum quidem circũdederunt, ſed manus eorum uiros illos nõ ceperunt. At illa, quam dicit idem propheta filiam populi ſui, dominum ipſum & armis circundedit & manibus cepit, atq; comprehendit, illuſit, conſpuit, flagellauit, crucifixit, occidit. Rectiſſime igitur tolerabilius erit in die iudicij Sodomæ & Gomorrhæ, quàm ciuitati illi & omni genti, quæ ſecundũ exemplum illius miſſos ad ſe miniſtros ſalutis non recepit. ¶ Et nota uehementiam ſeparationis & horrẽdi anathematis, in eo quod dicit, exeuntes de domo uel ciuitate illa, etiam puluerem excutite de pedibus ueſtris, quod eos feciſſe Lucas in Actibus apoſtolorũ manifeſtiſſime meminit. ⌊Ecce ego mitto uos, ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbę. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim uos in concilijs, & in ſynagogis ſuis flagellabũt uos, & ad præſides & ad reges ducemini propter me, in teſtimonium illis & gẽtibus. ⌊Propterea ſupra dixit, & quicunq; non receperint uos, quia ſciebat quòd non eſſent ab omnibus recipiendi, imò à quàm pluribus eiiciendi, & ad mortem tradendi. Et ipſe quoq; primus erat eiiciendus, & ad mortem tradendus. Quomodo eiiciendus? qualiter tradendus? Sicut ouis (ait Iſaias) ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & nõ aperiet os ſuum. Sed & Iohannem Baptiſtam dicentem audierant: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. ¶ Multis in locis euãgeliorum, nominibus utitur huiuſmodi, ſcilicet paſtoris & ouium atq; agnorum, paſtoris non regis, ouium non militum. Sed & ſeipſum paſtorem, non regem, ſuos diſcipulos oues, non milites nuncupans. Quod cum ubiq; diligenter animaduertendum ſit, illic maxime delectabile eſt, ubi cum illi de regij nomine calumnia ſtrueretur à dicẽtibus, Quouſq; animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palàm. Chriſtꝰ quippe regium eſt nomen, & hoc iccirco dicebant, ut in iſto nomine captum poſſent accuſare apud Cæſarẽ, aut etiam ſecure inuadere tanquam propter Cæſaris fidelitatem: taliter euaſit ſapiens corde, taliter eluſit ſuperbos & inuidos mitis & humilis corde: Loquor, ait, uobis: & opera quæ ego facio in nomine patris mei, hęc teſtimonium perhibent de me, ſed uos nõ creditis, quia nõ eſtis ex ouibus meis. Oues meę uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequunt me, & ego uitam æternam do eis, &c. uſq; Ego & pater unum ſumus. quod utiq; non minus eſt, quàm ſi palàm dixiſſet eis, ego ſum Chriſtꝰ. ¶ Igitur & hic cum dicit, ecce ego mitto uos ſicut oues in medio luporum: & ubicũq; ſe paſtorem profitetur, ſuoſq; ſequaces nũcupat oues, duplicem affert utilitatem, quia & illos informat ad manſuetudinem, ut diſcãt ab eo ꝙ ſit mitis & humilis

Pax ſuper Loth, ira ſup Sodoma. Gene. 17.

Pax euãgeliſtis ſup recipientes eos.

Ephe. 3.

Thre. 4.

Gene. 19.

Horrẽdum anathema. Actu. 13.

Eſai. 53.

Iohan. 1.

Iohã. 10.

Diſcipuli Chri ſicut oues in medio luporũ.

lis corde,& cum omnibus hominibus pacem ſtudet habere,ut nullam habeãt aduerſus eum occaſionem iuſtæ querelæ.Exitus probauit,quàm ueraciter ob hoc prædictum fuerit, Ecce ego mitto uos ſicut oues in medio luporum. Vbi enim exequebantur ſuæ miſſionis officium, diuerſis in locis ab hominibus impijs tanquam oues à lupis inuaſi ſunt,lacerati ſunt:& quum male tractarentur,non aperuerunt os ſuum,inter omnes & apud omnes ita prudentes ſicut ſerpentes,ita ſimplices ſicut columbæ.¶ In quo prudentes ſicut ſerpentes? In eo nimirum,q̃ cum flagellarentur,occiderentur,lapidarentur,& de ciuitate in ciuitatem diſpellerẽtur, cautiſſime ac uigilantiſſime agebant atq; patiebantur,tradentes quidem lupis rapacibus corpora ſua,cuſtodientes autem deo creatori ſuo corda ſua,ſecundum ſimilitudinem ſerpentis,qui dum percutitur, totum percutienti obiicit corpus, maxime pro capite ſolicitus, ut quoniam uulneribus carere non poteſt,ſaltem caput in quo ſibi uita eſt,utcunq; protegatur. Nõne caput huiuſcemodi ouium eſt agnus dei Chriſtus? Pro quo dum corpora ſua tradũt ad ſupplicia,& diſpendium uitæ preſentis ſuſtinent,ut Chriſtum lucrentur,profecto prudentes ſicut ſerpentes inueniuntur. ¶ In quo autem ſimplices ſicut columbæ? In eo uidelicet,quòd nihil eorum faciunt,quæ corui ſolent facere:corui in quã,id eſt,homines mali,rapaces,cupidi,pro mundo uel pro his quę mundi ſunt,litigantes,inuicem mordentes,inuicem laniantes. Ita fit, ut dum nihil rapiunt,nullius rem concupiſcunt,& omnia innocenter aſpiciunt oculis ſimplicibus,oculis columbarum,nec ſolum non rapiunt, uerumetiam derelinquunt,dando in uſus pauperum,quemadmodum oues & lac ſuum & lanam ſuam capientibus non contradicunt, & inſuper corpora ſua percutientibus exponunt,ſolum cuſtodientes caput ſuum Chriſtum. Ita(inquam)fit,ut & lupis & leonibus & urſis nulla fit occaſio porrecta lacerandi eos,flagellandi eos,occidendi,& de ciuitate in ciuitatem perſequendi eos.¶ Cauete autem ab hominibus. Tradent em̃ uos in cõcilijs,& in ſynagogis ſuis flagellabunt uos,& ad præſides & ad reges ducemini propter me,in teſtimonium illis & gentibus. Hic eſt effectus ſimilitudinis ſerpentium,quem dixit,Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes,ſcilicet cauere ab hominibus,ut ſubaudias uel ſubintelligas,ne homines percutiant caput,totumq; obducite,& percutiendũ exponite corpus,ſecundum ſimilitudinem ſerpentis,de quo iam ſupra dictum eſt. Nam hoc eſt cauere ab hominibus,ſcilicet intentos eſſe & ualde ſolicitos,ne fiat quod homines moliũtur,ne uos aut terroribus concutiant,aut blandimentis ſeducant,ut negligatis,metu mortis, Chriſtum qui eſt caput ueſtrum. ¶ Terribile ualde eſt, ſi rite perpendas,quòd cum dixiſſet, & in ſynagogis ſuis flagellabunt uos,& ad præſides & ad reges ducemini propter me, addidit,in teſtimonium illis & gentibus.Cuiuſnam rei in teſtimonium? & quo in tempore reuelãdum eſt teſtimonium? Nimirum in die iudicij,quando faciendum erit,ut(quemadmodum ſupra dixit)tolerabilius ſit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ q̃ illi ciuitati, quæ uos(inq̃t) non receperit. Quale enim erit in illa die huiuſmodi teſtimoniũ contra ſe uidere,ut nõ ſe poſſint excuſare & dicere,Domine,quando miſiſti nuntios tuos ad nos,qui prænuntiarent de iudicio iſto,& non recepimus eos? Diceret enim illis rex ſedẽs ſuper ſedẽ maieſtatis ſuæ:Amen dico uobis,ecce iſti ſunt quos miſi ego in medio ueſtrum,ſicut oues in medio luporum, & ecce cicatrices flagellorum,quib⁹ flagellaſtis eos in ſynagogis ueſtris:imò ecce ſigna clauorum in manibus & pedibus meis,quibus me confixiſtis. Vnde & nũc ſcio reprobare malum & eligere bonum,certum habens tam ex meipſo,quàm ex iſtis, quos ſicut me & propter me occidiſtis & perſecuti eſtis,contra uos teſtimonium,atq; inde eſt irreprehenſibile iudicium.⌊Cũ autem tradent uos,nolite cogitare quomodo aut quid loquamini.Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini.Nõ enim uos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis.⌋Sicut cauere ab hominibus,ut ſupra dixit,prudentiæ ſerpẽtinę eſt,ita quod nũc dicit,nolite cogitare quomodo aut quid loquamini,ſimplicitatis eſt colũbinę. Simplicitas eiuſmodi ſocia eſt ueritatis,angulum non quærentis,dum foris pulſata quæſtionibus,ſtatim reſpicit intus,nec aliud ſcit aut uult eloqui,niſi quod in conſcientiæ ſuę libro ſcriptum inuenit, ſcribente(id eſt,ſuggerente)ſpiritu dei, qui & ipſe ob ſignificandam ſimplicem ſuimet ueritatem ſuper dominum noſtrum in ſpecie columbæ apparuit.Simile quid & nobis agendum eſt,tanquam ſi hic idem optimus informator dicat nobis. ¶ Cum autem acceditis ad tractandum uerbum dei, nolite præcogitare qualibus uerborum phaleris ſanctæ ſcripturæ ſenſum exornetis.dabuntur enim uobis uerba ſponte uenientia,de ſpiritu patris ueſtri, quæ utique quanto magis ſponte uenient,tanto & uobis minus fatigationis, & audientibus ſiue legentibus plus afferent delectationis.O quàm dulce,quàm præclarum eſt,ea quæ loqmur aut ſcribimus,talia eſſe,ut ea prudens auditor ſiue beneuolus lector,ne quaquam dignetur aſcribere nobis,dicatq;,non enim uos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris ueſtri qui loqtur in uobis. ⌊Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium. Et conſurgent filij in parentes,& morte eos afficient.Et eritis odio omnibus propter nomen meum.Qui autem perſeuerauerit uſq; in finem,hic ſaluus erit.⌋Sicut hic audiuimus prędictum,ita & uidimus factum,ut confi

Eſtote prudẽtes ſicut ſerpentes.

Simplices ſicut colũbæ.

Quid eſt cauere ab hominibus?

In teſtimoniũ illis & gentibus.

Nolite cogitare quõ aut qd loquamini.

Luc.3. Iohan.1.

Abſq; phaleris uerborum tractãda ſcriptura.

Dolores ũt parturiẽtis in martyribus.

denter dicamus: Sicut audiuimus, ſic uidimus in ciuitate domini uirtutum. Nam quod prę̃ſit illic, ibi dolores ut parturientis, maxime ſanctos martyres reſpicit, quorum dolores fuere non parui, tunc prę̃cipue, quando frater fratrem, & pater filium in mortem tradidit, & filij̃ in parentes conſurrexerunt, & morte eos affecerunt propter nomẽ Chriſti. Reuera ibi dolores magni, ueruntamen non qualeſcunq;, ſed ut parturientis. Nam qui perſeuerauerit uſque in finem, ait, hic ſaluus erit, & ſalus ſic eum faciet dolorum oñium obliuiſci, ſicut filius natus mulierem quæ peperit. Cum enim pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Magnus igitur etiam in doloribus iſtis dominus & laudabilis nimis, magna gloria & magnus honor huius filij̃ hominis: qa ſicut de ſeipſo ſpiritꝰ ſanctus prędixerat, De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput, ita & ipſe ſuis prædicit futuris militibus, quòd bibituri ſint ſimiliter, propinantibus cognatis & amicis & parentibus, & propterea ſuum in ſalutem debeant exaltare caput. ¶ Quid ſi non ualeant aliqui teneriores eiuſmodi ſuſtinere dolores? Ait: ⌊Si autem perſequentur uos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico uobis, non cõſummabitis ciuitates Iſrael, donec regnum dei ueniat.⌋ O ergo quiſquis es & prudens & ſimplex prędicator ſiue auditor euangelij̃, prudens ut ſerpens, ſimplex ut columba, non ſic præſumas de ſpiritu fortitudinis, ut obliuiſcaris huiuſce conſilij̃. Vnde enim ſcis, utrum uere habeas ſpiritũ fortitudinis? imò unde ſcis, utrũ amore an odio dignus ſis? Non ergo nimis cito temetipſum præcipites in caminum tentationis, ſed timens ne forte martyrio dignus non ſis, cum te perſecuti fuerint in una ciuitate, fuge in aliam: quia nõ eſt uolentis neq; currentis, ſed miſerentis dei, & iuſtius neceſſitas quàm uoluntas coronã parit. ¶ Veruntamen ſi expertus es ueraciter, quòd donum uel gratiam habeas ſupernæ fortitudinis, & hoc tibi ſpirituſſanctus aliquo modo reuelauit, pulchrum eſt, laudabile eſt, ut uexillum crucis ultro arripias, & percurrens contra hoſtẽ in procinctu fidei, confirmes infirmos, & ſperandę à deo fortitudinis exemplum illis præbeas. Alioqui tutius eſt ut fugias in ſpiritu humilitatis, in ſpiritu timoris domini: quia Petrum quoq; apoſtolorum principem, cum ſibi uideretur fortis, ancilla oſtiaria terruit. ¶ Forte dicis: Quò fugiam? Quam ciuitatem adeam? Nunquid nobis fugientibus multæ aperientur ciuitates? Ad hæc ille: Amen dico uobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec regnum dei ueniat. Ac ſi dicat: Hactenus paucę fuerũt ciuitates Iſrael, ita ut cunctas olim una poſſideret mulier Iezabel, quę regnauit in Samaria cũ filia ſua Atthalia impiſſima, quæ regnauit in Hieruſalem. Tunc ita paucę fuerunt ciuitates Iſrael, ut cum occiderentur prophetę in una ciuitate, non haberent aliam in quam fugerẽt, ſed circuibant in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtati, afflicti, niſi ꝙ Abdias, ſecundum nomen ſuum ſeruus domini, pauit ex eis centum uiros, quinquagenos & qnquagenos in ſpeluncis. At nunc tot erunt ciuitates Iſrael, tot erunt per orbem terrarum ciuitates ſiue eccleſiæ meo nomini dicatæ, qui ſum uerus Iſrael, ciuitates hoſpitales, eccleſię pauperũ fidelium ſuſceptrices, ut non poſſit quiuis conſummare illas, donec regnum dei ueniat. Nemo quippe tam diu in iſta peregrinatione uiuit aut uiuet, ut fugiendo ptranſire poſſit omnes, quæ in me creditura ſunt, ciuitates, tales fugitiuos libenter ſuſcipientes, conſolantes, honorificantes, & me iſti illis ſe recipere non uane exiſtimantes. ⌊Nõ eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit diſcipulo, ut ſit ſicut magiſter eius, & ſeruus ſicut dominus eius. Si patremfamilias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Ne ergo timueritis eos.⌋ Quo reſpectu uel qua intentione dixerit, nõ eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum, ſufficit diſcipulo ut ſit ſicut magiſter eius, & ſeruus ſicut dominꝰ eius: manifeſtat, ſubdendo, ſi patremfamilias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Sufficientia hęc cunctos diſcipulos ueritatis, omnes ſeruos altiſſimi ſuauiſſime conſolatur, dum traduntur in conſilijs, dum flagellantur in ſynagogis, dum ducũtur ad reges & præſides, & odio ſunt omnibus, & morte afficiuntur propter nomen domini. Amplius quærere non debet, ne forte fiat diſcipulus contrarius magiſtro, aut ſeruus in contrarium diſſimilis domino ſuo: quia nil magis contrarium, quàm ut diſcipulus ſuperior magiſtro, ſeruus maior eſſe uelit domino ſuo, quod eſt uelle ab hominibus glorificari, & beneficum uocari, cum ille tãtus dominus ab hominibus reprobatꝰ, & Beelzebub uocatus fuerit, uelle per delicias in regnum dei, cum ille magiſter humilitatis per mortem, mortem aũt crucis, in regnum ſuum peruenerit. Hoc ſibimet ſufficere iudicet perfectus diſcipulus & fidelis ſeruus, ut ſit ſicut magiſter & dominus ſuus: qui inde magiſter, quòd homo: inde dominꝰ, quòd deus eſt. Et ſecundum hoc iudicium reſpondeat aduerſario, ſi forte inſultans in tribulatione dixerit, ubi eſt deus tuus, aut certe nõ curat de te deus tuus. Ne ergo timueritis eos. ⌊Nihil enim opertum q̃d non reuelabitur, & occultum quod non ſcietur. Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.⌋ Ne (inqt) timueritis eos, ne timueritis eorum iudicium male de uobis iudicantium, dum odio uos habent propter nomen meũ, & eĩciunt nomen ueſtrũ tanquam malum. Quid autem eſſet timere eos ſiue iudicium eorum, niſi

In pſecutionibꝰ nõ occurrẽdum, ſed fugiendum eſt.

Ecclꝰ. 9.

Rom. 9.

Matt. 26.

3. Reg. 18.

Hebr. 11.

Conſolatio ſeruorum Chriſti.

Nõ eſt diſcipulus ſup magiſtrũ.

Ne ergo timueritis eos.

ſpe

ſperare de prouidentia dei, quòd non curet aut non dignetur reſpõdere pro humilibus ſeruis ſuis, & bonæ illorum conſcientiæ uerum perhibere teſtimoniũ? Timore huiuſmodi oñi no ne timueritis eos. Nihil enim opertum, quod non ſciatur. Veniet dominus, inquit Apoſtolus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cõſilia cordium, & tunc laus erit unicuiq; à deo. 1.Cor.4. ¶ Nam de malis quidem electorum actibus nonnihil opertum, nonnihil remanebit occultum, quum ſcriptum ſit, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. & Sapientia dicat deo, Diſſimulans peccata hominũ propter pœnitentiã. Quo dicto ſatis innuit miſericordem deum uelle aliquid de peccatis noſtris ſibimetipſi quodãmodo eſſe occultum, ſed de bonis cuiuſq; actibus, ſiue de conſcientijs bonorum hominum, quas ignorantes homines, plerunq; de bonis male ſentiunt, & indiſcretum ſup eos præcipitant iudicium, de bonis (inquam) nihil oñino eſt opertum quod nõ reuelabitur, & occultum quod nõ ſcietur. Pſal.31. Sap.11. ¶ O quãta in præſenti quoq; uita reuelauit, & ſciri fecit deus circa ſuos electos, etiam ipſis nolentibus, dum propter humilitatis cuſtodiam ſemetipſos abſcõdunt, & opera ſua uideri cauent ab hominibus. Nouit ipſe quos quomodo & quorum propter utilitatem oportet reuelari, uel ſciri etiam nunc, ante illam illuminationem ſiue manifeſtationem uniuerſalem, quam Apoſtolus (ut iam dictum eſt) expectandam pronuntiauit, nolite, inquiens, ante tempus iudicare, quoadu ſq; ueniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium. 1.Cor.4. Beatum Iob reuelatum eſſe & ſciri uoluit, quàm eſſet ſimplex & rectus ac timens deum, & recedẽs à malo: & ſanctos innumerabiles, qui per humilitatẽ apud ſemetipſos latere uoluiſſent, non ſolum cognoſci fecit ex operibus bonis, uerum etiã nonnunquam uerbis ipſorum ſecreta cordis eorum utiliter reuelauit, ut facerent quod hic continuo ſubiunctum eſt. Iob.1. ¶ Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Quid enim ipſe dicit in tenebris, & quid in aure loquitur uerbum dei, deus ipſe Ieſus Chriſtus, niſi reuelationes dei, quas in occulto quaſi in tenebris, ubi homines nõ uident, quãdo uult & prout uult, per ſpiritum ſanctum immittit? Et hoc bonum quidem per humilitatem abſcõdere, & occultum tenere, uidelicet quando & quomodo gratiam, qua illuſtratus eſt, quis acceperit, optimum aũt reuelare pro gloria & honore dei, dum utilitatis cauſa expoſcit, aut iuſta neceſſitas exigit. Quod dico uobis in tenebris, ſcilicet p reuelationẽ. ¶ Nam exempli gratia, nullatenus quiſquam tam utiliter ſecretum dei donum qualiter acceperit, ſilentio premit, quàm utiliter Paulus uas electionis prædicauit, ſcribens Corinthijs inter cętera de ſemetipſo, quòd uſq; ad tertium cœlum fiue in paradiſum raptus, audiſſet arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Reuelationes Pauli. 2.Cor.12. Nonne talia ſcribens dixit in lumine, quod ſibi dictum fuit in tenebris: & quod in aure audierat, ſup tecta prędicauit? Nempe & ſi non omnia dixit aut ſcripſit, quæ in cœlo illo tertio, in illo paradiſo audiuit, quoniam audiui (inquit) arcana uerba, quæ non licet homini loqui, attamen hoc ipſum q; illuc uſque raptus eſt, recte in tenebris dictum, & in aure auditum recte animaduertis, quia raptum eum illuc fuiſſe, & arcana uerba audiſſe nullus mortalium uidit, nullus audiuit, neque audire poterat, niſi de ſemetipſo enuntiaſſet ipſe qui uidit & audiuit. Ecce ergo dixit in lumine, quod ſibi dictum eſt in tenebris, & prędicauit ſuper tecta, quod in aure audiuit. Imitantur autem illum, quicunq; prædicant gratiam ſibi datam, exigente cauſa iuſtæ neceſſitatis, procul abſente uento miſeræ uanitatis. ⌊Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autẽ non poſſunt occidere. Sed potius eum timete, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennã.⌋ Hic recte dicat quis: Da domine quod iubes, & iube quod uis. Ecce iubes ut nõ timeamus eos qui occidunt corpus, & ratio conſentit, eum potius eſſe timẽdum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Sed quæ caro non timeat occidi? Petrus apoſtolorum primus timuit, & mori timens, uitam negauit. Cur hoc, niſi nondum illi dederas ut non timeret, * qui niſi feras ut nõ timeret? Poſtquam illi dediſti, potuit facere quod iuſſiſti. Eſto igitur fortitudo noſtra, & fac in nobis quod tu nos facere uis. ¶ Verũtamen hoc primum debet ſcire fides, quod docẽdo iubes, & iubẽdo doces: & deinde ſpes orare, charitas impetrare, ut des ipſe quod iubes. Oportet autem ficut ueram fidem, ita & firmam habere ſpem, ut nõ putet qſquam quamuis exiguus, quòd ab altiſſimo non ſit requirẽdus, eo quòd paruus ſibi uideatur & abiectus, cum ſcriptum ſit: Quoniam requirens ſanguinem eorum recordatus eſt, non eſt oblitus clamorem pauperũ. Item: Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem. Sequitur ergo: ⌊Nonne duo paſſeres aſſe ueneunt? & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre ueſtro. Veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis uos.⌋ Officiũ fidei, ſpei & charitatis. Pſal.9. Ecce quàm fortiter humilitati huic maieſtas ueritatis occurrit. Nonne, inquit, duo paſſeres aſſe ueneunt? Vera propoſitio, quia & fere omnibus notũ eſt, quia duo paſſeres pro uili dantur pretio, & longe uiliores ſunt corpore & anima, quibus ex duobus conſiſtit ſiue ſubſiſtit unus rationalis homo, & unus ex illis (inquit) non cadet ſuper terram ſine patre ueſtro. Aſſume & hoc, quicunq; es uel eſſe cupis diſcipulus tãti magiſtri. ¶ Sed forte titubas & dicis: Quomodo unus paſſer ſine patre noſtro Obiectio.

ſtro in terram non cadit, cum nec de boue, qui utiq; maior eſt paſſere, deo cura non ſit? Deni-
1.Cor.9. que Apoſtolus cum dixiſſet, ſcribens Corinthijs, Scriptum eſt enim in lege Moyſi, Nõ alliga-
Deut.25. bis os boui trituranti, protinus ait: Nunquid de bobus cura eſt deo? An propter nos hæc di-
cit? Vtiq; propter nos ſcripta ſunt, q̃niam debet in ſpe, qui arat, arare: & qui triturat, in ſpe fru-
ctus percipiẽdi &c. Quomodo ergo unus ex paſſeribus nõ cadit in terram ſine patre ueſtro,
Solutio. ſi nec de bobus tãto maioribus, quàm ſunt paſſeres, cura eſt deo? Ad hęc inquam: Apoſtolus
de lege ſcripta loquebatur, & hic eſt eius ſenſus, quòd non fuiſſet deo cura, ut de bobus irra-
tionalibus lex ſcriberetur. Porro hic filius dei de prouidentia dei loqtur, quòd ipſe ꝓuide-
Pſal.135.103. rit, unde & quomodo det eſcam omni carni, ut non ſolum educat de terra panem homini, ue
rum etiam animantibus terræ & uolucribus cœli eſcam prouideat competẽtem illis, iuxta il-
Pſal.146. lud Dauidicum: Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorũ inuocantibus eũ. ¶ Pro-
inde aſſume & hoc, & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre ueſtro, ſimulq; q̃d ſub-
iungit, ueſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt, quia uidelicet Chriſtiana fides ex
poſcit, ut non dubites reſurrectionẽ futuram, non ſolum cum oñibus membris corporis, ue
rum etiam & cum palpebris ſiue ſupercilijs, & cum omnibus capillis ſuis. Cũ hoc ut Chriſtia
nus homo aſſumpſeris, ſtatim fortiſſimo ſyllogiſmo ſuauiter ſtringeris, inferẽte illo: Nolite er
go timere, multis paſſeribus melioris eſtis uos. Melioris, inquã, id eſt, maioris pretij eſtis uos.
Rationalis enim creatura eſt homo, & uita eius longiturnior eſt præſenti ſeculo, q̃a non mori
tur homo, ſed ſolum corpus & ipſum reſurrecturum, ac ſine fine cum anima ſemper uicturũ
eſt. ⌊Omnis ergo qui cõfitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre
meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram
patre meo qui in cœlis eſt. ⌋Ergo, inquit, quoniam unus homo multis paſſeribus melioris eſt,
uos non dubitantes curã de uobis eſſe deo, nolite (ut iam dictum eſt) timere eos qui occidũt
corpus, ſed cõfitemini me coram ueſtris interfectoribus: quia tale iudicium erit ſuper hoc, ut
qui me cõfeſſus fuerit, ego confitear eum: & qui me negauerit, negem & ego eum coram pa-
tre meo. Profecto gloria erit ei, quem talis in illa die confitebitur: cõfuſio autem illi, quem ne-
gabit, ſiue confundetur, quod apud alium euangeliſtam legimus, id eſt, erubeſcet cõfiteri q̃
Heb.11. ſuus ſit. ¶ Huius rei Apoſtolus magnifice meminit, dicẽs ad Hebrẽos de ſanctis patribus: Id-
eo non confunditur deus, uocari eorum deus, uidelicet quia confeſſi ſunt q̃ peregrini & ho-
ſpites eſſent ſuper terram, manentem hic non habentes ciuitatem, & meliorem appetẽtes, id
eſt, cœleſtem. Profecto dum de illis negatur, ſimul de oppoſitis, id eſt, de infidelibus affirma-
tur, quia confundetur deus uocari eorum deus. & uæ illis, quorum deus eſſe, quos cõfiteri &
ſaluare ipſe, ſaluo honore ſuo, non poterit. ⌊Nolite arbitrari quia uenerim pacem mittere in
Duplex pax, una mũdi, altera dei. terram. Non ueni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrẽ
ſuum, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis, domeſtici eius. ⌋Cum dicit, Noli-
te arbitrari quòd uenerim mittere pacem, ſubaudiendum eſt, quo modo mũdus dat, qualem
Iohã.14. mundus pacem mittit, qualem requirit. Nam & alibi, quum dixiſſet, Pacem relinquo uobis,
pacem meam do uobis, protinus ait: Non quomodo mundus dat, ego do uobis. Eſt ergo pax
mundi, quã iſte dominus & princeps pacis mittere non uenit. Eſt enim illa contraria paci dei,
de qua Apoſtolus ad Galatas: Fructus autem ſpiritꝰ eſt, charitas, gaudium, pax. Item: Et pax
Gal.5. Philip.4. dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda ueſtra & intelligentias ueſtras. Huius pa
Eſai.9. cis princeps ipſe eſt, & hanc mittere uenit, primo pacificans per ſuum ſanguinem oñia, quæ
Coloſ.1. in cœlis & quę in terra ſunt, & deinde euãgelizans (ait Apoſtolꝰ) pacẽ uobis q lõge fuiſtis, &
Ephe.2. pacẽ his q ꝓpe ſunt. Pax iſta remiſſio peccatorꝝ eſt, ſed mũdus in maligno poſitꝰ, iſtã nõ quæ
rit, ſed qualẽ tũc habebat illa uallis uiſionis, ſcilicet Hieruſalẽ, cui dicebat iſte pacificꝰ uerus: Et
Luc.19. qdẽ in hac die tua quę ad pacẽ tibi. Hęc pax erat & hoc gaudiũ & hęc lętitia (ait Eſaias in one
Eſai.22. re eiuſdẽ uallis uiſionis) occidere uitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere uinũ.
Comedamꝰ & bibamꝰ, cras eñ moriemur. Nõ, ingt, ueni mittere pacẽ eiuſmodi, ſed gladiũ. i.
ſeparationẽ filiorꝝ pacis dei à filijs illius nõ pacis, ſed iniqtatis, quẽadmodũ ibidẽ cõtinuo ſub
iunctũ eſt: Si dimittetur iniqtas hęc uobis, donec moriamini, dicit dñs exercituũ. Quis neſcit,
qs non audiuit, pſæpe factũ eſſe uel fieri, quod hic ſe factuꝝ prædixit, ueni enim ſeparare ho-
Inimici hominis, domeſtici eiꝰ. minem aduerſus patrem ſuũ, & nurum aduerſus ſocrum ſuã. ¶ Simulq; nota, q̃ pulchre, q̃ con
Mich.7. uenienter diſcipulos ſuos ad propheticam autoritatẽ mittit, ut cognoſcant, q̃ antiqua uerita
tis huius cõſtantia ſit, dicendo, & inimici hominis domeſtici eius. Sic enim in Michea præ dic-
tum fuerat: Nolite credere amico, & nolite confidere in duce. Ab ea quę dormit in ſinu tuo,
cuſtodi clauſtra oris tui, quia filius contumeliã facit patri, filia cõſurgit aduerſus matrẽ ſuam,
nurus cõtra ſocrũ ſuã, inimici hoĩs domeſtici eius. Cõmemorando hãc ultimã prophetię ſen-
tentiã, & inimici hoĩs domeſtici eiꝰ, profecto prophetiã ipſam pulchre innuit teſtimoniũ fer-
re dictis ſuis, nec poſſe aliter ſcripturas impleri, niſi faciat ipſe quẽadmodũ dicit, nõ ꝓpacẽ, ſed
gladiũ mittere ueni. Et quidem ſunt aliæ quoq; affinitates, quas interdiuidit gladius euange

Iñ,

ĩ, ſed ex multis iſtæ duæ ſufficiũt, quarum altera, ſcilicet hominis & patris ſui, de maioribus, altera, uidelicet ſocrus & nurus ſuæ, de minoribus affinitatibus eſt, adeo ut rara inter ſocrum & nurum concordia ſit. Vnde apud Comicum quẽdam ſocrus, dum apud nurum ſuſpectam ſe huius uitĩ perſentiret, ſeq; excuſare intẽderet, Non, inquit, facile eſt excuſatu. Ita animum induxerunt, ſocrus omnes eſſe iniquas. Dum ergo dicit, ueni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & nurum aduerſus ſocrum ſuã, idem eſt ac ſi dicat: Omnes omnino tam maiores quàm minores affinitates ſeparare ueni, demonſtrando rumpẽdam eſſe pacem malam, & tolerandam carnis diſcordiam propter dei concordiam. ⌊Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. ⌋ Ecce gladius ſeparãtis, ecce ſeparatio propinquitatis. Ecce diuiſio, quæ unum eũdemq; hominem cõtra ſemetipſum diuidit. Nõ eſt me dignus, ait, qui patrem aut matrem, qui filium aut filiam diligit plus quàm me, non eſt me dignus, qui crucem ſuam accipit ut ſequatur me. Hoc uerbum iudicantis, gladius eſt ſeparantis. Quis enim habens cor carneum, quis non habens cor lapideum, æquanimiter audire patitur, nõ eſt me dignus? Valeat potius pater ſiue mater, ualeat potius filius ſiue filia, diſpereat potius ipſa caro ſiue præſens uita (ait quiſq; ſenſatus auditor huius uerbi) q̃ ego ò Chriſte dignus te non ſim. ¶ Itaq; omnem propinquum & omnem amicum relinquit, & ſemetipſum contemnit, ubi nihil horum ſe poſſe retinere perpẽdit, ſalua dignitate diſcipulatus Chriſti. Nunquid mandatum hoc nouum eſt? Nonne eſt mandatum uetus, quod ab initio audiuimus? Ait enim Moyſes in benedictione Leui: Qui dixerit patri ſuo & matri ſuę, ne ſcio uos: & fratribus ſuis, ignoro uos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legem tuam ò Iſrael. Ponent thymiama in furore ſuo, & holocauſtum ſuper altare tuum. Quod deinde ſequitur, benedic domine fortitudini eius, & opera manuũ illius ſuſcipe: recte de fortitudine iſta intelligas, quæ hic exigitur, dicendo: Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Accipere nanque crucem & ſequi Chriſtum, ſiue in perſecutione tradendo corpus ſuum ad ſupplicia propter deum, ſiue in pace frangendo deſideria carnis, ſeu propter metum gehẽnæ, ſiue propter uitæ æternæ deſiderium, fortitudo magna & opus eſt magnum, fortitudo benedicenda, opus acceptione domini dignum. Qui hoc non facit, non ſolum gloriam non amittit, uerum etiam pœnam incurrit. Sequitur enim: ⌊Qui inuenit animam ſuam, perdet eam. ⌋ Quiſnam eſt qui inuenit animam ſuam, niſi qui non uult tolĕre crucem ſuam, ne non ſuauiter trãſigat præſentem uitam? De illo qui in perſecutione ita inuenit animam ſuam, ut Chriſto negato, lucrũ iſtud faciat, quatenus in corpore retineat, quam perſecutoris gladius extrudere poterat, animam, ex abundanti eſt aſtruere, quòd æterna perditione perdat illam. Et econuerſo: ⌊Qui perdiderit ⌋ait ⌊animam ſuam propter me, inueniet eam. ⌋ Nõ indiget Chriſtiana fides aſſertione illa, ut demonſtretur ſibi ueram hanc eſſe ſententiam, quia ualde certum eſt, q̃d pius martyr perdens animam ſuam, in faſciculo uiuentium cuſtoditam inueniet eam. ¶ Quid tandem ſupereſt pupillis & orphanis iſtis, cum propter euãgelium patrem aut matrem amiſerint: ſiue orbatis iſtis, cum filium uel filiam propter Chriſtum dereliquerint? Quid, inquã, niſi ut Chriſtus ipſe ſolicitus ſit pro illis? Non enim fallitur quiſque talium, cum in pſalmo dicit: Ego autẽ mendicus ſum & pauper, dominus ſolicitus eſt mei. Nonne hic protinus adſunt uerba illius ſolicitudinis? Sequitur enim: ⌊Qui recipit uos, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque dederit potum uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidę, tantum in nomine diſcipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. ⌋ Quantos putas futuros eſſe ſciebat, qui ipſum recipere cuperent, qui mercedem prophetarum atq; iuſtorum accipere optarẽt? Multos ergo receptores ſolicitus dominus, hoc dicendo, prępparabat illis, quos uidebat patrem aut matrem amiſſuros cauſa ſui, quatenꝰ poſſet quiſq; illorum etiam hoc dicere, Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem aſſumpſit me. ¶ Vt dictum, ita uidemus & factũ, quia plures ſunt receptores talium, ſcilicet prophetarum & iuſtorũ, quos patres & matres derelinquunt, quàm ut uincantur multitudine eorum. Nam ut taceam de cæteris recipiẽdi modis, tot cœnobia, tot xenodochia receptioni eorum prępparauerunt, ut deficientibus iuſtis eiuſmodi, in quibus fatetur Chriſtꝰ ſe recipi, pleriſq; in locis res ſiue fundi pro talibꝰ deo oblati, ad uſus ſecularium patres & matres, filios & filias habentium, & Chriſtum non ſequentiũ, magna ex parte redierint. Nunc ipſa uerba perpende: Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Hoc ipſum apud alium euangeliſtam hoc modo edicit: Amen amen dico uobis, qui accipit ſi quem miſero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit. Ergo ueri adoratores non ſuperflue agunt, quando ſuperuenientes hoſpites ita ſuſcipiũt, ut proni in terram adorẽt. Chriſtus enim in eis adoratur, qui & ſuſcipitur. Dicam adhuc: De-

In Hecyra terẽtiana.

Mãdatũ antiquũ de patre & mre filijs q; relinquendis. Deut. 33.

Quid eſt inuenire animam ſuã.

Solicitꝰ eſt dñs ſuoꝝ.

Pſal. 39.

Pſal. 26. Receptacula pauperũ.

Iohã. 13.

Chrs, imo tota trinitas adoratꝰ

susceptis hospitibus eis⁹.

us & pater domini nostri Iesu Christi & spũs sanctus in eis adoratur, qui & suscipit. Nam cum dixisset, qui recipit uos, me recipit, ne quẽ forte cogitatio sua illo tẽpore pulsaret, dicens, quid magnũ est istum recipi, hominẽ mortalem, qui & iniurijs affici possit & crucifigi? protinus addidit: Et qui me recipit, recipit eum qui me misit. Et qs est qui istũ misit, nisi deus pater & spiritus sanctus? Licet eñ istud apud nos testimonio iam pene nõ indigeat, sic ipse in Esaia loquitur: Accedite ad me, & audite hoc. Non à principio in abscõdito locutus sum, ex tempore anteqũ fierent, ibi eram. Et nunc dñs deus misit me & spũs eius. Quod idẽ est ac si diceret: In principio deus eram, & hominibus loquens non in abscõdito, sed magnis cum signis & prodigijs uentur⁹ me testificatus sum, & ego qui loquebar, quicũq; ibi eram, scilicet apud deum, ecce adsum, factus homo, mittente dño patre meo, mittente & cooperante per uter⁹ uirginis spũsancto. Igitur in illis qui mittũtur, recte ipse, qui mittit eos, deus adoratur. ¶ Nunqd autẽ hoc fine exemplo uel autoritate antiqua facimus? Aut nunqd hoc facientes, tanq̃ creaturã adorantes culpamur? Cum staret Abraham ad radices Mãbræ, apparuerunt ei tres uiri stantes propter eum. Quos cum uidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit & dixit: Dñe, si inueni gratiam in oculis tuis, &c. Item scriptura dicit: Veneruntq; duo angeli Sodomam uespere, sedente Loth in foribus ciuitatis. Quos cum uidisset, surrexit & abijt obuiam eis, adorauitq; pronus in terram. Nunquid non angelica, æque ut humana, substãtia creatura est. Sed deus in illis adorabatur, qui & suscipiebatur. Propter hoc & ille coram tribus adorans, uni loquebatur: Domine, inquiens, si inueni gratiam in oculis tuis, ne trãseas seruum tuum. & iste coram duobus adorãs, quęso domine mi, quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, &c ¶ Quæ tandem pro hac receptione merces erit? Ait: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Ergo & deus qui recipitur, & eius qui recipit, una eadem q; merces erit. Non enim dixit mercedem de propheta, siue mercedem de iusto, sed mercedẽ prophetę, mercedem iusti accipiet. Magna retributio, larga recompensatio. Quænam est merces prophetæ siue merces iusti, qui ut prophetaret, siue regnum dei annuntiaret, quicq; iustitiam dei custodiret, non patrem aut matrem, non filium aut filiam plus q̃ illos omnes amauit, & tollens crucem suam, Christum secutus est, non timens perdere animam suam propter iustitiã? Quę (inquam) merces talium, nisi ipsum manifeste uidere? Christum? Hoc enim pro summa merce de promisit diligentibus se. Qui diligit me, ait, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo ei meipsum. ¶ O igitur receptor prophetæ, acceptor iusti, in nomine prophetæ, in nomine iusti, id est, propter hoc ipsum q; prophetam uel iustum esse animaduertisti, tanta tibi merce de proposita, hilariter age quod agis, bona uolũtate porrige quod porrigis, da quod habes, siue parum, siue multum sit. Non enim perdes mercedem tuam, etiam si non plus q̃ calicem aquæ frigidæ dare possis. Quòd si nec illum in tempore possis, saltem uoluntas nõ desit, quia pax in terra hominibus bonæ uoluntatis. Libri VIII. finis.

Gen. 18.

Gene. 19.

Quãta merces recipiẽtium hospites Chri.

Iohã. 14.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER IX.

CAP. XI.

ET FACTVM est, cum consummasset Iesus, præcipiẽs duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret & prædicaret in ciuitatibus eorũ. Iohannes autẽ cum audisset in uinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui uẽturus est, an alium expectamus? Iohãnes propheta & plus quã propheta erat, sicut de illo in hac eadem lectione dominus ipse testat⁹ est. Quid (inquit) existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plus q̃ prophetam. Quis autẽ prophetarũ nescisset aut tacuit passurum esse Christum? Omnes sciuerũt, omnes prænuntiauerunt, & hodie legẽtibus clarum est, scripturas eo⁹ fere per omnem seriẽ significare salutiferum sacrosanctę passionis eius sacramentum. Hinc Petrus in Actibus apostolorũ: Deus autem, qui prænuntiauit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic. Istud enim ignorare, illo⁹ erat, qui prophetas aut non legerant, aut non intellexerant. Quomodo ergo saltem propheta, ne dicam plus q̃ propheta, diceretur aut esset? ¶ Cum per huiusmodi rationẽ adducti, recte sensserimus, qa Iohannes, sicut cętera Christi sacramẽta, ita & hoc ipsum sciebat q̃d interrogabat, restat ut quęramus, quid interrogauerit dicẽdo, tu es quẽturus es, an aliũ expectam⁹? & qd opus fuerit ut hoc interrogaret missis discipulis duob⁹. Profecto

Quæstio super interrogatione Iohannis.

Actu. 3.

Respõsio.

ctō hoc interrogauit, utrum ipſe eſſet Meſſias, id eſt, Chriſtus, qui utiq; expectabatur uenturus, ita ut mulier quoque Samaritana dixiſſe legitur: Scio quia Meſſias uenit, qui dicitur Chriſtus. Cum ergo uēerit, ille nobis annuntiabit omnia. ¶ Nec mirum quòd hic in una eademq; re circa unam eandemq; perſonam, præſenti ſimul & futuro tempore uſus eſt, dicendo, tu es qui uenturus es. Nam & turbæ, quas pauerat de quinq; panibus & duobus piſcibus, ita dixerunt: Quia hic eſt uere propheta, qui uenturus eſt in mundū. Et hic & illic quod dicitur uēturus, id eſt, ac ſi diceretur, de quo ſcripturæ ſiue prophetæ teſtati ſunt, quòd eſſes uenturus. Hoc igitur, ut iam dictum eſt, interrogauit, utrum ipſe eſſet Chriſtus, an alius hoc nomine eſſet expectandus. ¶ Cur autem hoc interrogauit eum, quem ipſum eſſe, prophetando, baptizando, oſtendendo, clamauerat? Vtiq; magnam ob cauſam, quam euangeliſta non præteriit, præmittendo, cum audiſſet Iohannes in uinculis opera Chriſti. Quidnam ſibi uult dictio huiuſmodi, audiſſe Iohānem in uinculis opera Chriſti, & iccirco miſſis duobus diſcipulis interrogaſſe illum interrogatione huiuſmodi? Nonne idem Iohannes, antequam miſſus fuiſſet in carcerem, audierat opera Chriſti, quorum illud pulcherrimum fuit, quod inuitatus ad nuptias, aquam in uinum conuertit? Nonne & uocem audierat patris de cœlo ſuper eum dicentis, tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Si interrogatione opus erat, cur nō illis prioribus ſignis commonitus interrogauit? Perpēdenda igitur ſubtilius eſt cauſa, quam (ut iam dictum eſt) euangeliſta ſignificauit, præmittendo: Iohānes autem cum audiſſet in uinculis opera Chriſti. Nimirū hoc uult intelligi, quia cum opera eius reuera eſſent opera Chriſti, id eſt, talia opera, qualia nemo alius facere potuiſſet, niſi ſolus ipſe Chriſtus filius dei: inter ipſa tamen opera, Chriſtum ſe eſſe, palàm non dicebat, imò & diſcipulos ſuos hoc dicere prohibebat. Exempli gratia: Cum interrogaſſet diſcipulos ſuos dicens: Quem dicunt homines eſſe filium hominis, ac ſubinde: Vos autē quem me eſſe dicitis? Reſpondente Petro, tu es Chriſtus filius dei uiui, illum quidē beatificauit pro cognitione & cōfeſſione ueritatis, ſed prohibuit eos dicere in uulgus, ſicut protinus refert euangeliſta: Tunc, inquiens, præcepit diſcipulis ſuis, ne cui dicerent, q̄ ipſe eſſet Chriſtus. ¶ Cauſam quoq; propter quam iſtud præceperit, ex his quæ continuo ſequuntur, promptū eſt agnoſci. Exinde, inquit euangeliſta, cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus & ſcribis & principibus ſacerdotum & occidi & tertia die reſurgere. Deniq; per occaſionem, ſiue accuſationem regij nominis, ſcilicet Chriſti, futurum erat ut traderetur gentibus à Iudeis dicentibus: Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Si hunc dimittis, non es amicus Cęſaris. Maxime hanc ob cauſam ita præcepit. ¶ Ergo'ne hoc dicimus, quod mortem refugere uoluerit, & iccirco mortis occaſionē, ſcilicet regium nomen tacuerit, & diſcipulis ſuis, ut de hoc tacerēt, præcepit? Nequaquam, ſed ſicut mortem eius oportebat non multum differri, ita profecto expediebat nō nimis accelerari. Prius oportebat condi euangelium, & tanta fieri quanta facta ſunt, quorum pars aliqua conſcripta, ſufficientibus teſtimonijs probare poſſet Chriſtianæ fidei ſacramentum. Vbi tempus fuit, poſtq̄ & docuit, & ſigna ſufficentia fecit, tunc (quod ual de notandū eſt) non ſolum neminē prohibuit uerum etiā turbam multā, & pueros multos admiſit ſibi ad publicā acclamationem regij nominis, dicētes: Oſanna, benedictus qui uenit in nomine dñi, benedictum q̄d uenit regnum patris noſtri Dauid, benedictus qui uenit rex in nomine dñi, pax in cœlo & gloria in excelſis. ¶ Demonſtratū eſt, quia dñs noſter ante tempus ſuæ paſſionis, licet filiū dei ſe eſſe edixerit, & operibus cōprobauerit: tamen regium nomen, q̄d eſt Chriſtus, quia nimis inuidioſum foret, nō ſolis Iudæis uerum etiā Romanæ poteſtati, & ipſe tacuit, & diſcipulis ſuis ut de hoc tacerēt præcepit. Hoc iccirco demōſtrauimus, ut cōſequenter eluceſcat, qualis eſſe potuerit ſolicitudo Iohānis, qui cum audiſſet in uinculis opera Chriſti, mittēs duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui uēturus es, an alium expectamus? ¶ Qualis ergo ſolicitudo eius fuit? Pro qua re ſolicitus fuit? Auribus noſtris audiuimus, audiendo experti ſumus, etiā adhuc dicere Iudæos aduerſarios nominis huius. Vos dicitis, diſcipuli eius dixerūt, ipſe tamē nō dixit, quod ipſe eſſet Chriſtus, quod ipſe eſſet Meſſias quē nos expectamus. Putas'ne quod & diſcipuli eiuſdē Iohannis, qui æmulantes pro magiſtro ſuo, nonnunq̄ talia loquebātur? quale eſt illud: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimoniū perhibuiſti, ecce hic baptizat, & oēs ueniunt ad eum, putas'ne, inquā, quod aliquando etiā iſtud dixerint: Rabbi, tu illū Chriſtū eſſe dixiſti, ipſe autē Chriſtū ſe eſſe, nō dicit? Volens igitur ipſius ex ore auditū eſſe, quod Chriſtus ipſe eſſet, & ſciens, quia ille fidelis permanet, negare ſeipſum nō poteſt, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? ¶ Et reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes, renuntiate Iohanni, quæ audiſtis & uidiſtis: Cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur. Et beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum uidere? Harundinem uento agitatam? Sed quid exiſtis uidere? Hominem mollibus ueſtitum?

Iohan. 4 Tu es q uē turus es.

Iohan. 6

Cauſa, cur ſic interrogauit Iohānes.

Iohan. 2 Matth. 3

Matth. 16 Lucæ 9

Iohan. 19

Matth. 21 Marci 11 Lucæ 19

Qualis fuit ſolicitudo Iohannis.

Iohan. 3

2. Timot. 2

Ecce qui mollibus ueſtiuntur, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis uidere? Prophetam?
Malach.3 Ecce dico uobis & plus quàm prophetam. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto an
gelum meum ante faciem tuam, qui pręparabit uiam tuam ante te. ¶ Diligenter animaduerte,
ô lector ſiue auditor, qualis, quàm rei uel tempori congrua fuerit reſponſio hæc. Denique in
Ibidem. Malachia, ubi ſcriptum eſt illud quod edixit: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tu-
am qui præparabit uiam tuam ante te, continuo ſequitur: Et ſtatim ueniet ad templum ſan-
ctum ſuum dominator, quem uos quæritis, & angelus teſtamenti quem uos uultis. Ecce ue-
nit, dicit dominus exercituum. ¶ Forte optares, ô tu quicunq; es diſcipulus Iohannis, diſcipu
lus gratiæ domini, necdum tamen perfectus ad cognoſcendũ, in quo ſit conſtans illud quod
Pſal.11 habes in pſalmo toties decantatum: Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examina-
tum: optares, inquam, ut ad interrogationem iſtam, tu es qui uenturus es, an alium expecta-
mus, reſponderet, ego ſum, nec alius eſt expectandus. Eſſet quippe reſponſio hæc eloquium
caſtum, argentum uerum: ſed apud homines non uideretur eloquium caſtum, non æſtimare
tur argentum igne examinatum: quippe quorum diiudicatio tam eſt iniqua, ut ipſe ſciens &
Lucæ 4 prouidens diceret, maxime pro ſua perſona: Amen dico uobis, quia nemo propheta acceptus
eſt in patria ſua. Sapiens igitur & ipſa ſapientia, inde protulit ſuæ reſponſionis eloquium ca-
ſtum, ubi nihil eſt dictum uel ſcriptum quod non ſit argentum igne examinatum, nec audet
dicere quiſquam, niſi impius, quod non ſit irrefragabiliter uerum. ¶ Nunc igitur quoniam &
Syllogiſm⁹ ex prophe-ta Mala-chia. nos diſcipuli ſumus gratiæ domini, & dominus Ieſus ad turbas loquitur de Iohanne, ſyllo-
giſmum amabilem perficiamus. Proponit ipſe Chriſtus: Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ec
ce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui pręparabit uiam tuam ante faciem tuam.
Aſſumamus nos: Sequitur autem protinus in eodem propheta: Et ſtatim ueniet ad templum
ſanctum ſuum dominator, quem uos quæritis, & angelus teſtamenti quem uos uultis. Con-
cludant omnes turbę Chriſtianorum: Igitur iam non eſt expectandus alius, certiſſime enim
Roma.3.9 iam uenit, qui expectabatur uenturus dominator quem uos quærebatis ô ſerui domini: an-
gelus teſtamenti quem uolebatis ô uos quibus & teſtamentũ creditum fuit & promiſſio, eius
ſpem in teſtamẽto ipſo iſte magni cõſilij angelus cõfirmauit. Iam, inquam, uenit, ſtatim quip-
pe illum ſecundum ueritatem ſcripturę uenire oportuit, ubi miſſus eſt iſte angelus ad hoc de
Teſtimoni um ex ope ribus. ſtinatus, ut pararet uiam ante faciem eius. ¶ Si autẽ de facie dominatoris huius dubitatis &
dicitis, ubi eſt ille uel quis eſt ille qui iam uenit, ſi uobis nõ ſufficit index digitus dicẽtis: Ecce
Iohan.1 agnus dei, accipite aliud teſtimonium, quod huic teſtimonio ſcripturæ præmiſit: Cęci uidẽt,
claudi ambulant, leproſi mundãtur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizan-
tur. Hoc teſtimonium operum, quæ utiq; ſunt opera Chriſti, quæ Iohannes in uinculis audi-
uit, quæ nemo alius niſi Chriſtus facere potuit. Hoc, inquam, teſtimonium cum illo teſtimo-
nio ſcripturæ collatum, ad quod miſit nos dicendo de Iohanne: Hic eſt enim de quo ſcri-
ptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, non ſinit ignorare, niſi eum, qui
Lucæ 3 Quõ Iohãni reuelat⁹ eſt Chr̃s. uult iſtum Ieſum à Nazareth, qui putabatur filius Ioſeph, illum eſſe dominatorem & ange-
lum teſtamenti quem quærebatis, quem uolebatis. ¶ Hoc plane Iohannes quondam neſcie-
bat, uidelicet quis homo, quali facie uel habitu inter homines ambularet, apud quos ſiue in-
ter quos nutritus eſſet is qui rex Chriſtus dici uel eſſe deberet, à quo mundum uniuerſum &
ipſum Iohannem baptizari oporteret. Sciebat tanquam propheta quod iam ueniſſet, ſed ne-
Iohan.1 ſciebat quis nam, ubi nam ille eſſet, prius quàm ſpiritus ſanctus demonſtraret eum, deſcẽdens
ſicut columba, & manens ſuper eum. Hinc ipſe dicebat: Et ego neſciebam eum, ſed ut manife-
ſtaretur in Iſraël, propterea ueni ego in aqua baptizans. Item: Et ego neſciebam eum, ſed qui
miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem ſicut
Syncer⁹ teſtis Iohan-nes Bapti-ſta. columbam, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. ¶ Hoc nimirũ pro
ſynceritate teſtimonium ſui dixit, uolens ſcire auditores, quod non pro fauore humano teſti
monium illi perhiberet, teſtem idoneum eſſe deſignans eum, qui in teſtificãdo non perſonam
attendit, ſed cauſam, ut ipſe, qui in teſtimonio ſuo cum ſciret cauſam, nondum ſciebat perſo-
nam. Hoc, inquam, neſciebat, & ſalua propheticæ gratiæ magnitudine, neſcire poterat quis
1.Reg.16 homo, quali facie uel habitu eſſet Meſſias, id eſt, Chriſtus, quem ueniſſe conſtabat. Sic Samuẽl
ſciebat quidẽ de filijs Iſai electum iam eſſem regem, locuto ad ſe domino, prouidi enim mihi in
filijs eius regem, ſed quis filiorum eius eſſet dei electus, neſciebat in tantum ut diceret uiſo He
liab: Num coram domino eſt Chriſtus eius? Similiter in cęteris filijs ita ſuum executus eſt of-
Maius teſti moniũ Io-hãne, tũ ex operibus, tũ ex ſcri-pturis de Chriſto. ficium, & domini expectauit indicium, ut cum tandem ungeret Dauid, reuera dicere poſſet,
& ego neſciebam eum. ¶ Ecce quod quærebat Iohannes interrogando dicens, tu es qui uen-
turus es. Hoc enim ille fidelis amicus quęrebat, hoc intendebat, ut non contentus filius dei te
ſtimonio Iohannis, maiori teſtimonio manifeſtaret ſe, teſtimonio dei patris ſui, quemadmo-
dum apud alium Euangeliſtam ipſe dicit Iudæis: Vos miſiſtis ad Iohannem, & ille teſtimoni
um perhibuit ueritati. Ego autem ab homine teſtimonium non accipio. Item: Ego autem ha-

beo te-

beo teſtimonium maius Iohanne. Opera enim, quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia pater me miſit. Et cætera uſq; ſcrutamini ſcripturas, quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Quæ nam ſunt opera quæ dedit pater in teſtimonium huic filio ſuo Ieſu Chriſto, niſi iſta quæ nunc dicit, cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgũt, pauperes euãgelizantur? Et quæ uel quales ſunt ſcripturæ, quas ſcrutari præcipiens, & illæ ſunt, inquiens, quæ teſtimonium perhibent de me: niſi quales hic deguſtare põtes in iſto capitulo? Hic eſt enim de q̃ ſcriptum eſt, ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te: ſi tamen ſequentia perlegas. ¶ Ecce igitur, quod cupiebat Iohannes ex ore ipſius auditum eſſe teſtimonium maius Iohanne, imò teſtimonia, de quibus recte dixerit Pſalmiſta: Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt ea anima mea. Sunt enim duo teſtimonia hic, alterum mirandorũ operum, alterum in declaratione ſcripturarum. Vere mirabilia teſtimonia hæc, & ideo ſcrutari ea debet anima noſtra. ¶ Primũ ita ſcrutandũ eſt, ut nõ ſolummodo reſpiciamus cæcos illos, qui tunc corporaliter illuminati uiderunt, claudos illos qui tunc corporaliter ambulauerunt, leproſos illos qui tunc corporaliter mundati ſunt, ſurdos illos qui tunc corporaliter audierũt, mortuos illos qui tunc in corpore reſurrexerunt. Ibi nanq; nõ perfectio ſed initium erat operũ quę dedit mihi pater, ait, ut perficiam ea. Vbi ergo uel quãdo perfecit ea? Nimirũ in morte & reſurrectione ſua, quando mortem noſtrã moriendo deuicit, & uitã reſurgendo reparauit, ita ut iam nõ moriatur, mors illi ultra nõ dominetur, quod & de nobis nõ incerti ſperamus. Et nũc dato ſpiritu ſancto perficit opera iſta, quia uere cæci uident, claudi ambulant: qui nimirũ cæci, qui claudi, qui leproſi, qui ſurdi, qui mortui, qui pauperes nos eramus, & hoc nobis multum debet ualere ad teſtimonium huius reſpõdentis pro ſe, quia per fidem eius uidemus, ambulamus, mũdati ſumus, audimus, à morte peccati innumerabiles ſecundũ exemplum Marię reſurreximus & ita euãgelizati ſumus, ut qui pauperes eramus, diuites in uerbo & ſcientia facti ſumus. Prout potuit animus fidelis, limare atq; polire conatus eſt aurum loci præſentis, quatenus & intentionem Iohannis interrogantis, & maieſtatẽ Chriſti ad interrogata reſpondentis, ex uerbis ipſis ô lector ſiue auditor, ſplendidius apparentẽ agnoſcere poſſis. ¶ Nunc illud non præterire libet, quia teſtimoniũ teſti ſuo Iohanni pulchra uiciſſitudine reddens iſte teſtis fidelis, ualde congruum ſecundũ rem ipſam initium ſumpſit. Quid, inquit, exiſtis in deſertũ uidere. Sciendum quippe, quia cum diceret, tunc neq; Iohãnes in deſerto, ſed in carcere erat, neq; Chriſtus ipſe in deſerto, ſed in qualibet ciuitatũ loquebatur ad turbas, de Iohanne. Sic em̃ præmiſſum eſt, quia præcipiens apoſtolis ſuis duodecim, tranſiit ut doceret & prędicaret in ciuitatibus eorũ. Ergo ad illum exitũ turbarũ reſpexit, & illius exitus turbas memores eſſe uoluit, de quo Marcus ita præſcribens, initiũ ſancti euangelij Ieſu Chriſti filij dei, ſtatim ſubiunxit, Sicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta: Ecce mitto angelũ meum ante faciẽ tuam, qui præparabit uiam tuam. Vox clamantis in deſerto, parate uiam dñi, rectas facite ſemitas eius. Fuit Iohannes in deſerto baptizans & prædicans baptiſmũ pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorũ. Et egrediebantur ad illum omnis Iudææ regio, & Hieroſolymitæ uniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iordane flumine, cõfitentes peccata ſua. Memorabiles illos exitus turbarũ ipſa Iohannis uerba nobis fecerunt: inter quæ illud maximum fuit, quod exiſtimante populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de eo, ne forte ipſe eſſet Chriſtus, confeſſus eſt & non negauit, & cõfeſſus eſt quia nõ ſum ego Chriſtus. Propterea teſtis iſte fidelis, qui teſtimoniũ redditurus eſt omnibus in die iudicij, & pro merito ſuo ſingulis: harundinẽ, inquit, uẽto agitatam exiſtis uidere? Nõ utiq;, quia nõ flexus eſt, non inani glorię ceſſit, & pro nihilo habuit populare auram ſiue uentum tantæ exiſtimationis. ¶ Aliud fuit, quod hominibus placere nõ curans, ipſum Herodem arguit, non licet, inquiens, tibi habere uxorẽ fratris tui. Propterea ſubiunxit: Sed quid exiſtis uidere? Hominẽ mollibus ueſtitũ? Non utiq;, quia ecce qui mollibus ueſtiuntur, in domibus regum ſunt: Iohannes autem non in domo, ſed in carcere regis eſt. Homines mollibus ueſtiti, id eſt, adulatores, qui regum ſuorum adulantur peccatis, tractabiles atq; ſuaues dominatoribus tanquam beneficis, cum ſint iniqui, ſicut Herodes patrator adulterij, ecce in domibus cõuiuij circa latera regalia comedunt & bibunt. Iohannes autem ſpinoſus, & aſpero ueſtitu armatus, ita ut palpari non poſſit, iuxta illud: Verba ſapientium, quaſi ſtimuli, & quaſi claui, in altum defixi. Hic talis extra conuiuium in carcere clauſus eſt: nec aliter admittitur in illas domos regum, niſi ita, ut afferatur caput eius in diſco, ſaltatricis præmium, ſaltationis prætium. ¶ Duæ iſtæ interrogationes, quibus ſingulis ſine dubio ſubiungitur, non auditorem attentum fecerunt ad interrogationem tertiam, cui ipſe qui interrogat ſubiungit hoc etiam modo: Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plus quàm prophetam. Et ita eſſe, ratione ſubiuncta protinus probat, Hic eſt enim, ait, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Attentis nanq;

Iohan. 5

Pſal. 118

Opa Chri plus ſpirita liter q̃ corporaliter facta reſpici debent. Iohan 4 Roma. 6

Lucæ 7 1. Cor. 1

Apocal. 1 Quid exiſtis in deſertum.

Marci 1

Eſaiæ 40

Iohan. 1

Matth 14 Marci 6

Eccl's. 12

Iohannes propheta & plus q̃ propheta. Malach. 3

nanq; auribus hic opus erat, ut audito hoc ſcripto, non ſolæ quæ tunc præſentes aderant turbæ, uerum etiam omnes populi ſiue gentes quæ hoc erant auditurę, oculos aperirẽt, circumſpicerent, & perlegendo ſequẽtia capituli huius quorum ſupra iam meminimus, ſcirent quid uel quãtum eſſet reſponſum ad intentionem interrogationis huius, tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Et quid uel quantum hoc eſt? Nimirum hoc tale uel tantum eſt, ac ſi diceret: Iohannes ante faciem meã officiũ angeli, q̃d uidelicet officium angeli, quantum diſtet ab officio prophetæ, debet ſcriba doctus quærere & proferre de ſcripturis ſanctis. Quibus requiſitis, audire & dicere poterit. ¶ Angelorum officium eſt, non ſolum res uenturas ſiue iam inſtantes pronuntiare, uerum etiam ad certas mitti perſonas, per quas oporteat adminiſtrari res ipſas, & eorum corda præparare colloquiũ ſui præparatione, qui digni ſint operatione diuinitatis, quam oportet fidem, per quam iuſtus uiuit familiariter peruenire. In hoc officio primi, poſt uerbum promiſſionis, fuerunt illi tres angeli, qui apparẽtes Abrahæ in figura ſanctæ trinitatis, hoſpitio eius fuerunt recepti, loquente in ipſis domino, ac dicente: Reuertens ueniam ad te tempore iſto, uita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Nouiſſimus angelorum, qui eiuſdem promiſſionis adminiſtratorũ fuerũt, Gabriel ad Mariam miſſus eſt uirginem, ut præparabilem eius mentem præpararet annuntiatione iſta: Ecce concipies & paries filium. ¶ Porrò prophetarũ officium fuit, promiſſionem eandem ſiue aduentũ eius, abſq; certis pronuntiare perſonis. Exempli gratia: Audite ergo, ait Eſaias, domus Dauid: Ecce uirgo cõcipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuẽl. Neq; iſte, neq; quiſquam alius prophetarum, ad certam aliquam perſonam miſſus eſt, ut tale quid euãgelizaret, niſi iſte plus quàm propheta Iohannes, qui ad hoc miſſus eſt, ut præſentem Chriſtum hominibus digito demonſtrans, uiam ante faciem eius ipſa demonſtratione prępararet. Pro hac excellentia Iohannes, plus quàm propheta, & angelus eſt. Vnde adhuc teſtis iſte fidelis, Ieſus Chriſtus, clariſſima teſtificatione intonat. ⌊Amen dico uobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Iohanne Baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo.⌋ Nota & orbi uniuerſo celebris atque clariſſima ſentẽtia hæc, hoc ſolo indiget, ut intentio quoq; tanti teſtimonij nota fit, id eſt, ut ſciatur, quæ cauſa fuerit, ut eo potiſſimum loco uel tempore de prȩcurſore ſuo dominus teſtimonium proferret tantę magnitudinis. ¶ Quam ergo putamus fuiſſe cauſam, niſi magnam humilitatem beatiſſimi Iohannis? Ille nanq; plus quàm propheta, ſciens ſeſe nõ eſſe ſeruandum tempori illi, quo palàm prædicari deberet myſterium ſacroſanctæ incarnationis Ieſu Chriſti filij dei, hoc ipſum aſcribebat ſuę indignitati, ita ut diceret, prius quàm in carcerem miſſus fuiſſet. Qui poſt me uenturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamẽta portare. Nonne hoc ipſum dicebat apud ſe quando tenebatur in uinculis occidendus, & ſic ad tẽpus illud non peruenturus? Nimirum fidelis amicus ſponſi, beatos & omni honore dignos exiſtimabat illos, quibus contingeret calceamenta illa portare, id eſt, incarnationis illius myſterium tempore opportuno palàm omni mũdo prædicare, licet nullus ad plenum, ſicuti eſt, tantæ rei ſacramentum potuerit aut poſſit euoluere: ſeipſum autem illis beatis longe imparem, longe minorem, propter hoc ipſum, quia morte prȩueniente futurum erat, ut non poſſet illo calceamenta portantium, hoc euangelium prędicantium, ſocius aut uiator exiſtere. Conſolatum igitur illum exiſtimare conſolatione magnificentię huius, quia profecto, ſi non inter natos mulierum, nec inter apoſtolos ſiue euangeliſtas, qui utiq; nati mulierum ſunt, ſurrexit quiſquam maior Iohanne Baptiſta. ¶ Quis tandem ille eſt minor in regno cœlorum, qui maior eſt illo? Putas ne angelus minoris meriti, quo omnes angeli, quantumcunq; diuerſi ſint meriti aut ordinis, maiores ſunt eo, quod ille minimi ſit meriti? Sed illum neſcimus, quis ſit. Neq; eñ ſcriptura de eiuſmodi quicquam nobis annuntiauit. Nunquid uero regnum cœlorum de ſolis angelis, & non etiam de hominibus conſiſtit? Solet etiam regnum cœlorum eccleſia præſens intelligi, ut illic: Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligẽt de regno eius omnia ſcandala. Neq; enim in illa eccleſia cœleſti ſcandala erunt, quæ poſſint auferri. Ergo ne quiſquis in iſto regno cœlorum minimus, uel minimi eſt meriti, maior Iohanne erit? Nimirum iuxta hunc ſenſum contraria ſententia obueniet, ut conſequẽter dicat: Inter natos mulierum non ſurrexit minor Iohanne Baptiſta. Quærẽdus eſt igitur ille minor in regno cœlorum, quis ſit, & cito inuenitur, quia in ueritate ipſe eſt qui hęc loquitur, Chriſtus Ieſus filius dei, minor uel minimus omnium noſtrum, minor cunctis paruulis, humilior humilibus cunctis, miro modo miniſtrãs ut minimus, regnans ut maximus, quemadmodũ dicit: Qui maior eſt ueſtrum, erit miniſter ueſter. Item: Nam quis maior eſt, qui recumbit, aut qui miniſtrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio ueſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat. Et ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, regnum, ea uidelicet diſpoſitione, ut ibi tanto quiſq; ſit maior, quanto apud ſe eſt minor, id eſt, humilior. ¶ Diceret aliquis: Vbi eſt illud regnum? Aut quando uenit illud regnum cœlorum? Ait ergo. ⌊A diebus autem Iohannis regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.⌋ Apud alium euangeliſtã interrogatus idem dominus à phariſæis,

Angelorum officium.

Gene. 15. 17
Ibidem. 18

Lucæ 1
Prophetarũ officiũ.
Eſaiæ 7

Magna humilitas Iohannis.

Matth. 3

Matth. 13

Ille minor in regno cœlorum Chriſtus eſt.

Matth. 20
Lucæ 22

riſæis, quando uenit regnum dei, dixit eis: Non uenit regnum dei cum obſeruatione, neq; dicent, ecce hic aut ecce illic. Ecce enim regnū dei intra uos eſt. Plus aliquid hic dixit, attamen ad idem reſpicit. Cum enim prædicaret dicens: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnū cœlorum, profecto neſcientes myſterium regni dei, ſæpe quærebant, ſæpius inter ſe conferebant, ubi nam eſſet aut quãdo ueniret illud regnum dei. ¶ Proinde ipſe uolens eos ſcire, quia regnum dei præſentia eſſet aduentus ipſius regis Chriſti, & quod in illud regnum introire, hoc eſſet pœnitentiam agere ſecundum prædicationem uel teſtimonium Iohannis Baptiſtę: & illic interrogatus à phariſæis, dixit: Ecce enim regnū dei intra uos eſt, & hic cogitatiõibus turbarum reſpondens, à diebus autem, inquit, Iohannis Baptiſtæ regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Ac ſi diceret: Non ſicut olim, ita & nunc, regnum dei ſiue regnū cœlorum de longinquo uenturũ expectatur, ſed iam uenit, iam intra uos eſt, ita ut apprehẽdi poſſit, iamq; manu apprehenditur, manu rapitur, uim patiens à uiolẽtis, id eſt, à peccatoribus pœnitentibus, & hoc à diebus Iohannis Baptiſtæ, nam ante illum non ita erat. Ante eius diem prænuntiabatur, & nondum uenerat. Hoc eſt quod continuo ſequitur. ⌊ Omnes enim prophetæ, & lex uſq; ad Iohannem prophetauerunt. Et ſi uultis recipere, ipſe eſt Helias qui uenturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat. ⌋ Prophetauerunt, id eſt, uenturum fore Chriſtũ, prænuntiauerunt. Iohannes autem poſt omnes illos ueniens, non prophetat, ut illi, aut prænuntiat, ſed digito demonſtrat. Statim ut ille uenit, ueniſſe conſtat regnum dei, ſecundum ſupra memoratam propheticam ueritatẽ, ubi præmiſſo ecce ego mitto angelum meum, & prę parabit uiam ante faciem tuam, continuo ſequitur, & ſtatim ueniet ad templũ ſanctum ſuum dominator, quem uos quęritis, & angelus teſtamenti, quem uos uultis. ¶ Itaq; ſicut iam dictũ eſt, omnes prophetæ & lex uſq; ad Iohanem prophetauerunt, ſubauditur de primo aduentu Chriſti ſiue regni dei, à diebus autem eius uſq; nunc, id eſt, q̃ diu dicitur nũc, ſiue, ut Apoſtolus dicit, dum dicitur, hodie ſi uocem eius audieritis, ſcilicet ab illis diebus Iohannis uſque ad conſummationem ſeculi, iam non prophetatur aut non prænuntiatur, ſed præſens adeſt regnum dei, & uiolenti ſcilicet peccatores, qui propter peccata ſua nihil iuris haberẽt in regno dei, fortes facti per ſpiritum humilitatis, qua Moyſes homo mortalis uolentem iraſci deum, tenere potuit: rapiunt regnum dei pie uiolenti: & ipſum regnum dei uim patitur, & non quomodocunq;, ſed libenter patitur uim eiuſmodi, & hoc fit uſq; nunc, id eſt, uſq; ad conſummationem ſeculi. Ita ſe habet res à diebus Iohannis. ¶ Et ſi uultis, ait, recipere, ſi uultis ſcripturam ſiue prophetiã ſpiritualem ſpiritualiter intelligere, dicentẽ: Ecce ego mitto uobis Heliam prophetam antequam ueniat dies domini magnus et horribilis, & cõuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorũ, ne forte ueniam & percutiam terram anathemate. Si, inquam, uultis recipere, ipſe eſt Helias qui uenturus eſt, id eſt, de quo legitis quia uenturus eſt. Helias utiq; non proprietate perſonæ, ſed ſpiritu & uirtute, Magnum ſacramentum, magnum myſterium. Propterea dicit: Qui habet aures audiẽdi, audiat. ¶ Hic iam forte quærat aliquis, qui cunq; eſt ille qui audiuit. Et ſi in cæteris Iohannes ſpiritum & uirtutem Heliæ habuit, nonne multum diſſimilis uenit illi, ſaltem in zeli magnitudine? Helias nanq; zelo zelatus ſum, ait pro domino deo exercituum, interfecerat enim gladio prophetas Baal, quadringentos & quinquaginta uiros, & ita non ſolum uerbo redarguit, uerum etiam ferro perſecutus eſt impietatem regis Achab, & uxoris eius Iezabel. Iohannes nihil tale fecit. Nam uere quidem ſicut de Helia dictum eſt, ita & de Iohanne dicere conuenit, quia ſurrexit ſicut ignis, & uerbum ipſius quaſi facula ardebat. Verbi gratia, ut diceret: Genimina uiperarum, quis oſtendit uobis fugere à uentura ira. facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, iam enim ſecuris ad radicem arborũ poſita eſt, & his ſimiliat ſed neq; ſecuri neque gladio materiali quenquam percuſſit, imò ipſe gladio caput amiſit in carcere Herodis & Herodiadis. Helias autem furorem Achab & minas Iezabel curru igneo ſubleuatus euaſit. Nonne ergo uel in hoc magna eſt diſſimilitudo iſtorum ſcilicet Heliæ & Iohannis? ¶ Ad hæc ut breuiter reſpondeam, dicendum in primis, quia ſicut dominus noſter hic elocutus eſt, dicens: Omnes enim prophetæ & lex uſq; ad Iohãnem prophetauerunt, ſubauditur Chriſti aduẽtũm, iam uero non eſt prophetandum, quia uenit quem prophetabant uenturum: ita ueraciter dicas, quia non ſolus Helias, ſed & omnes ſancti & iuſti uſq; ad Iohannem, recte & neceſſario ſeſe gladijs accinxerunt, in gladio percuſſerunt, & ſicut ante nos dictum eſt, uerberauerunt tyrannos, ſacrilegos interfecerunt: A' diebus autem Iohannis, nec ipſi Iohãni, nec alicui uiro ſpiritualis propoſiti cõceditur euaginare gladium. Sed cõuerte, ait dñs, gladium tuum in locum ſuum, & q̃d uni Petro dixit, omnibus dicit, ſatis eſt, ſinite uſq; adhuc. Et eſt ſenſus: * His uſq; neceſſariũ, * ut oẽs expectatores regni dei, quoniam nõdum uenerat materialibus uterentur gladijs ob defenſionẽ generis ſui, cuius de carne iuxta promiſſiones oportebat uenire regnũ dei: quod uidelicet genus eorũ, ſi, ut uolebat diabolus, fuiſſet à gentibus extirpatũ, nõ eſſet unde implerent promiſſiones: ſicut ſucciſa arbore unde fructum ſperes. Itaq; uſq; huc, ait, ſubauditur, gladij neceſſarij fuerũt, iam ſinite, ſatis

Lucæ 17

Matth. 4

Regnũ dei intra uos ẽ.

Malach. 3

Regnũ cœlorũ uim patitur.

Hebræo. 4

Exodi 32

Malach. 4

Quæſtio.

3. Reg. 19

Eccĩ 48

Matth. 3

Marci 6

4. Reg. 2

Reſponſio de uſu gladij.

Matth. 26

Lucæ 22

Lego * Huc.

Addo * fuit.

ſatis eſt. Igitur partem iſtam ſpiritus Helię, quæ eſt zelo bono in gladio percutere, non requirimus in Iohanne, imò gaudemus in eo defuiſſe: quia temporis alterius, Iohānes initium fuit,
Eccl.3 ita ut tempus ſuperius reſpiciens, recte dicas pro cauſa quam dixi: Tempus occidendi, & tempus ſanandi. Tempus belli, & tempus pacis. Hactenus iuxta intentionem interrogantis Iohānis reſpōdens ſumma ſapientia perorauit, & reſponſio eius per iſtam uiam, qua gradimur, lucem ſparſit, ut uideamus, & non ignoremus illud, quod Iohānes diſcipulos ſuos ſcire uoluit, mittens illos ad interrogandum, tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Tantùm operę pretium eſt ſcire concluſionem huiuſce orationis, qualis ſit. Ait. ⌊Cui autem ſimilem exiſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes cœqualibus dicunt: Cecinimus uobis, & non ſaltaſtis, lamentauimus, & non planxiſtis. Venit enim Iohannes, neq; manducans neq; bibens, & dicunt, dæmonium habet. Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo uorax & potator uini, publicanorum & peccatorū amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. ⌋Senſus iſte eſt: Dixi uobis de Iohanne, quia angelus, quia Helias eſt, angelus non ſocietate naturę, ſed officij dignitate. Helias non proprietate perſonæ, ſed ſpiritu & uirtute. Et ſi habetis aures audiendi, conſequenter audire & intelligere debuiſtis, quia ego ſum dominator quem uos quæritis, & angelus teſtamēti quem uos uultis, & nunc ueni pro ſalute generis humani, antequam ueniet dies meus, dies iudicij magnus & horribilis. Vos autem neq; præcurſionem eius neq; aduētum meum ſuſcipere parati eſtis, aut parari uultis, contra uoſmetipſos diuiſi, & q̄ imparati ſitis finis utriuſq; probabit, finis meus finis Iohānis. ¶ Cui ergo ſimilem dicam generationem iſtam: cuius tempore & Iohannes quaſi angelus pręuenit, & ego dominator ſtatim ueni, triginta annos & paulo plus uobiſcum morati, qui ſunt dies unius generationis? Similis eſt pueris ſedētibus in foro, & cętera. Quàm boni pueri, qui dicunt, cantauimus, lamētauimus: quàm mali & quàm ſtulti pueri, quibus dicunt, non ſaltaſtis, non planxiſtis. ¶ Puerorum cantantiū primus & præceptor optimus erat ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo deus pater in Eſaia loquitur: Ecce puer meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit ualde. Et alibi puer idem ipſe dicit: Ecce ego & pueri quos mihi dedit deus. Huiuſmodi puerorum cantatio fuit, quam puer iſte primus fic incœpit, ut cum publicanis & peccatoribus manducaret, quatenus per hanc benigniſſimam condeſcēſionem beneuoli redderentur ad audiendum bonum nūtium, ſcilicet paratam ſibi eſſe remiſſionem peccatorum. Ad huiuſmodi cantationem Iudæi non ſaltauerunt, non exultauerunt, non in bonis operibus ſeſe excitauerunt, imò cātanti huic & pueris eius, ſcilicet Apoſtolis, inuiderunt, & ipſum maxime blaſphemauerunt. Propterea dicit: Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo *uorans, & potator uini, publicanorum & peccatorum amicus. ¶ Puerorum lamentantium primus uel maximus erat Iohannes, qui peccatis arguendis aſperrimis: Genimina, inquit, uiperarum quis oſtendit uobis fugere à uentura ira. Erat autem ueſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas & mel ſylueſtre edebat. Hoc totum lamentatio erat. Ad huiuſmodi lamentationē non planxerunt quia pœnitentiam non egerunt, imò & uelut inſanum deteſtati ſunt. Propterea dicit: Venit Iohannes neq; manducans, neq; bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Nonne ergo inexcuſabilis eſt generatio hæc? Plane inexcuſabilis, ut ſtulti pueri. Deus autem uel ſapientia dei non eſt unde arguatur, ita ut conſtanter dicere poſſit, Quid ultra debui facere tibi & nō feci? Propterea dicit: Et
Pſal.50 iuſtificata eſt ſapientia à filiis hominum. Iuſtificata ueraciter iuſtificatione illa, quam Pſalmiſta deſiderans dicebat: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Vere magna
Roma.3 & glorioſa iuſtificatio, cuius Apoſtolus hoc modo meminit: Quid enim ſi quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuauit? Abſit. Eſt autem deus uerax, omnis autem homo mēdax, ſicut ſcriptum eſt, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis & uincas
Pſal.94 cum iudicaris. Poterat ergo dicere ſic, & iuſtificatus eſt in ſermonibus ſuis deus, fideliter adimplēdo, quod patribus promiſit, proximus factus per aſſumptionē carnis generationi huic ingratæ & mendaci: ſed quia de pueris ſimilitudinem propoſuerat, dicere maluit & iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis: quia uidelicet pueri qui dicunt, cantauimus, lamētauimus, ipſi ſunt filij ſapientiæ, & ipſorum cantare ſiue lamentari eſt, iuſtificari, laudare & glorificare ſapientiam dei, cuius ſummum opus eſt incarnatio ſiue aduentus filij dei. ⌊Tunc cœpit Ieſus exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ uirtutes, quia non egiſſent pœnitentiam. Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethſaida. Quia ſi in Tyro & Sydonæ factæ eſſent uirtutes, quæ factę ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitētiam egiſſent. Veruntamen dico uobis, Tyro & Sydoni, remiſſius erit in die iudicij quàm uobis. Et tu Capharnaum, nunquid uſque in cœlum exaltaberis? Vſque in infernum deſcendes. Quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in te, forte manſiſſent uſque in hanc diem. Veruntamen dico uobis, quod terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij quàm tibi. ⌋Miro modo poſt illam ſententiam, quam dixit, & iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis, ita ſubiunctum eſt, tunc cœpit Ieſus exprobrare

Pueri ſtulti, Iudæi.

Puerorū cātantiū primus, Chriſtus.

Eſaiæ 52

Eſaiæ 5

Lege *uorax.

Lūcæ 3

Matth.3

brare ciuitatibus illis. ¶ Nam uere capitulum hoc magnum est, & à sanctis patribus scrupulose tractatum, qui utique sapientiæ filij, sapientiam eandem in omnibus iustificare studuerunt. Ecce enim quasi oppositum. Si, inquit, in Tyro & Sydone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Si in Sodomis factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in te ô Capharnaum forte manssissent usque in hanc diem. Cur ergo illuc uel illuc prædicatores non misit. Cur uirtutes, quatenus fierent in eis, non procurauit? Itaque consequens uisum est, quod illos saluos fieri noluerit: & deficiente ratione hoc solum sufficere nobis uoluerunt, quia cuncta dei iudicia iusta sunt, & quia nemo potest uniuersum eorundem iudiciorum dei penetrare profundum. ¶ Sed nos excitati quorundam modernorum importunitate, qui sentire nisi sunt contra illam Apostoli sententiam: Qui omnes homines uult saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire: animaduertimus, non consequi, quod illos deus saluos fieri noluerit, scilicet Tyrios & Sydonios atque Sodomitas * per quas ad pœnitentiam agendam excitarentur, non procurauit. Hoc potius consequenter intelligi debet, quod de illorum pœnitentia non curauit. Nunquid enim quæuis pœnitentia curæ esse debet deo altissimo? Non utique, sed pœnitentia illa quæ est secundum deum, qualem tunc ipse prædicare incipiebat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. ¶ Est autem alia pœnientia secundum seculum, qualem agere potuit impius Achab, scindens uestem suam, & operiens cilicio carnem suam, ieiunansq; & dormiens in sacco & ambulans demisso capite propter sermones Heliæ quos dixerat, si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum uolucres cœli. Nunquid iste pœnitentiam egit propter regnum cœlorum? Non utique, sed propter regnum terrenum, propter uitam præsentem, & ne insepultus proijceretur contra honorem regium. ¶ Similiter Niniuitę nunquid pœnitentiam egerunt propter regnum cœlorum? Non utique, sed propter hoc tantum, ne subuerteretur illa Niniuæ. Nunquid uero pœnitentiam pro causa huiusmodi agere, id est, quod saluum fieri, uel saluum esse? Illa nanque pœnitentia salutem affert quæ secundum deum est, quæ prospe agitur seculi uenturi, pro metu gehennæ, pro amore uitæ æternæ. ¶ Vnde diligenter notandum, quia non dixit, si in Tyro & Sydone, si in Sodomis factæ fuissent uirtutes quæ factæ sunt in uobis, salui fuissent: sed olim, ait, in cilicio & cinere pœnitentiam egissent, & forte manssissent usque in hanc diem, quorum neutrum idem est ac si diceret, salui fuissent. Vt igitur & in isto non solum fideliter, uerum etiam scienter iustificata sit sapientia à filijs suis, quærenda erat diligentius intentio præsentis capituli, & deo dante, citius occurrit. ¶ Intendit enim demonstrare dicendo hæc dominus noster. Iudæos cunctis gentibus, etiam infidelibus, esse deteriores. Duo enim illis prędicabat, & ut crederent, uirtutes faciebat, scilicet & temporale excidium loci uel gentis, quod futurum erat, & factũ est à Romanis: & æternam pœnam gehennæ ignis, quæ in die iudicij parata est diabolo & angelis eius, & hominibus impijs. Cum utrunque prædicaret Iudæis, pœnitentiam non egerunt. Vnum uerbum si fuisset prædicatum Sodomitis, Tyris, ac Sydonijs, cum testimonio tãtarum uirtutum, scilicet temporale exterminium, quod passuri erant, pœnitentiam egissent sicut & prophetis dominus dicere solebat. Exempli gratia: Et si ad illos mitterem te ipsi audirent te, domus autem Israël nolunt audire te, quia nolunt audire me. Et hoc in Niniuitis probatũ est. ¶ Porrò alterum, si tunc prędicatum illis fuisset regnum dei, non credidissent neque pœnitentiam egissent. Vnde nec fuissent salui, & iccirco prædicatores eis mittere non curauit. His dictis pro quæstione difficili, nunc ipsa scrutemur uerba præsentis capituli. ¶ Væ tibi, inquit, Corozaim, uæ tibi Bethsaida. Quoniam Corozaim interpretatur hoc mysterium meum, pulchre per hoc ipsum uocabulum commonemur, in his uerbis sensum sequi mysticum, incipiẽtes ab interpretatione nominum. Corozaim ergo, cui uę, interpretatur, ut iam dictum est, hoc mysterium meum, generationis illius, contra quam maxime loquitur, significat superbiam, siue sapientiam uanam, cui dum absconduntur hæc, ut postmodum dicturus est, nimirum quodammodo dicitur hoc mysterium meum uobis absconditum, non uobis, sed paruulis reuelandum. Bethsaida, cui similiter uæ, interpretatur domus frugum, siue domus uenatorum, & illorum significat auaritiam, quos eijciens, scriptum est, ait, domus mea domus orationis uocabitur, uos autem fecistis illam speluncam latronum. Capharnaum, cuius exaltationem percutiens: Descẽdens, ait, usque in infernum, interpretatur uilla consolationis: & eos omnes denotat, qui ab isto seculo capiunt consolationem. Exempli gratia, ut ille diues, qui dicebat animæ suæ, anima habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare, & his dictis quasi exaltatus in cœlum, eadem nocte descendit usque in infernum. Talium quales istis tribus nominibus denotantur, notissimi generationis illius pueri fuerunt, quia non per ignorantiam, sed per superbiam & per inuidiam saltare noluerunt, & propter auaritiam plangere noluerunt ad euangelicę prædicationis cantum siue lamentum. ¶ E contra gentes, quæ ignorabant & errabant & audito euangelio uisis q; uirtutibus crediturę erant, per hæc

Locus difficilis. 9

Roma. 11

1. Timot. 2

Addo * dũ in eis fieri uirtutes.

Matth. 4

3. Reg. 21

Ionæ 3

Iudæi cunctis gẽtib⁹ deteriores.

Ezech. 3

Ionæ 3

Corozaim

Bethsaida.

Matth. 21

Iohan. 2

capharnaũ

Lucæ 13

nomina myſtice deſignantur, Tyrum, Sydonem & Sodomam. Tyrus nanque anguſtia, Sydon uenatio, Sodoma muta ſiue ſilens pecus interpretatur. Talis erat gentilitas. Erat enim in anguſtia, uidelicet, ſicut Tyrus mari, ita profundo ignorantiæ circundata. Erat uenatio, ſcilicet malignorum ſpirituum, quaſi deorum, ut putabat, laqueis irretita. Erat muta uel quaſi pecus ſilens, quia ſola quæ carnis ſunt ſapiens, ea quę ſunt ſpiritus, cogitare aut loqui neſciebat. ¶ Talium ante aduentum Chriſti nonnulli, ſcilicet Niniuitæ, pœnitentiam egerunt pro ſolo metu temporalis exterminij: poſt aduentum uero eiuſdem Chriſti, quàm multæ gentes pro ſolo auditu iudicij uel ſeculi uenturi, Iudæis in incredulitate perſeuerantibus, cum utrunque (ut ſupra iam dictum eſt) prædicatum fuiſſet eis. In his & in cæteris huiuſmodi iudicijs iuſtificatur ſapientia à filijs ſuis, & non à ſemetipſis, ſed ex reuelatione ſupernæ gratiæ hoc habent, ut eam iuſtificare norint. Vnde protinus euãgeliſta ſubiungit: ⌊In illo tempore reſpondens Ieſus dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita pater quoniam ſic fuit placitum ante te.⌋ Ad ea, quæ ſibi in ſcripturis dici nouerat, qualium unum eſt illud, quod ſupra demonſtrauit, ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui prępparabit uiam tuam ante te: reſpiciebat ut diceret: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et iccirco pulcherrime atque ſanctiſſime dictum eſt, in illo tempore reſpondens Ieſus. De his maxime ſcripturarum uocibus, quæ ex perſona patris ad filium uel de filio proferuntur, illud ſciendum, quia tanta tamq; glorioſa continent ſacramenta, ut pro ipſis confeſſione, id eſt, laudatione, merito reſpondere debuerit ipſe filius. Exempli gratia, ut eſt illud: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Huic dicto ex perſona patris reſpondens filius: Exurgam, inquit, diluculo, ſtatimq; ſequitur: Confitebor tibi in populis domine, & pſallam tibi in nationibus. Et in alio pſalmo dicit: Propterea confitebor tibi in nationibus domine, & nomini tuo pſalmum dicam. Præmiſerat autem de paruulis quidem, quibus hæc reuelanda erant, populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: de ſapientibus autẽ & prudẽtibus, quibus hæc abſcondita & abſcondenda erant, filij alieni mentiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerũt à ſemitis ſuis. Igitur ſecundum ſcripturas ueritatis loquens & cõfitens, id eſt, laudans, poſtq; contra ſuperbos dixit, cantauimus uobis & nõ ſaltaſtis, lamentauimus & non planxiſtis, quaſi conſolatus conſolatione, quam per prophetam prædixit hoc modo: Heu, cõſolabor ſuper hoſtibus meis & uindicabor de inimicis meis: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et repetens appellationem reuerẽdam pro rei magnitudine, ita, inquit pater, quoniam ſic fuit placitũ ante te. Vtiq; hæc dicens & ita cõfitens, facit ipſe primus & princeps quod dixerat, & iuſtificata ſapientia à filijs ſuis, iuſtificat eã aſſumptus homo in iudicijs ſuis. ¶ Et notandum, quod deum creatorem omnium, patrem ſuum, cœli aũt terrę dominum uocat. Eius enim ſolius natura deus pater eſt, cœli autem & terræ, id eſt, omnium uiſibilium atq; inuiſibilium dominus eſt. Sequitur: ⌊Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare.⌋ Quorſum tendit hæc ſumma enuntiatio? Eò nimirum ut animaduerterent audientes, quod non eſſet ipſe, ut putabatur, filius Ioſeph, imò eſſet filius omnipotentis, omnia in poteſtate habentis dei, & poterat quidem dicere ſic, non ſum filius Ioſeph, ſed ſum filius dei: ſed inuidiam maiorem excitaret hic modus locutionis. ¶ Maluit ergo dicere, omnia mihi tradita ſunt à patre meo. In quo dicto ſonus ſuauior, & ſenſus idem eſt: Nemo enim, niſi ſolus deus omnia tradere poteſt filio ſuo. Hoc ipſum autem cum autoritate ſcripturæ dicit. Exempli gratia: Aſpiciebam, inquit Daniel, in uiſu noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat, & uſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem & honorẽ & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient. Amplius autem ex eo, quod ſequitur, demonſtrat longe ſupra eſſe, q̃ ſi eſſet, ut putabatur, filius Ioſeph. Et nemo, inquit, nouit filium, niſi pater, neq; patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Nonne hominem illum, qui hęc loquebatur, ſe noſſe arbitrabantur? imò nimis illum ſe noſſe putabant, maxime homines patriæ eius, unde & poſtmodũ ſcriptum eſt: Et ueniens in patriã ſuam, docebat eos in ſynagogis eorũ, ita ut mirarentur & dicerent: Vnde eſt huic ſapiẽtia hęc, & uirtutes? Nonne hic eſt fabri filius? Nõne mater eius dicit Maria, & fratres eius Iacobus & Ioſeph & Simon & Iudas. Et ſorores eius nõne apud nos ſunt? Vnde ergo huic oĩa iſta? Et ſcãdalizabant in eo. Adeo totũ ſe noſſe illum putabãt, & male putabãt. ¶ Opportune ergo ipſe qui, ſicut Apoſtolus ait, ſi nos negauerimꝰ eũ, fidelis permanet, negare ſeipſum nõ poteſt, opportune, inquã, & in omni mũdo neceſſariũ erat, confiteꝛ quia filius dei ſit. Nã uere illi, q̃ aures illas quas iſta dicturus requirebat dicens, qui habet aures audiendi, audiat: Cõfeſſio iſta confeſſio magna eſt, quia ſicut de Iohanne narrat euangeliſta, dum interrogareꝛ, tu quis es & cõ

feſſus

Malach. 3

In illo tẽpo reſpondẽs Ieſus.

Pſal. 56
Pſal. 107
Pſal. 17

Eſaiæ 1

Lucæ 3

Oĩa mihi tradita ſũt.

Daniel. 7

Matth. 13

Bona & opportuna cõfeſſio Chri de ſeipſo.

2. Timot. 2

confeſſus eſt & non negauit,& confeſſus eſt,quia non ſum ego Chriſtus:ita & ſecundum cõfeſſionem iſtam ubi hic interrogatus, tu es qui uenturus es, an alium expectamus? confiteor, inquit, tibi pater, & cætera:recte dicat prudens auditor, quia confeſſus eſt & non negauit,& confeſſus quia ego ſum Chriſtus filius dei. ¶ Nec uero ſenſus iſte priorem deſtruit,quo cum dicimus cõfeſſionem pro laude accipi,ſolemus uti teſtimonio uerbi præſentis, quo dixit,confiteor tibi pater,quia uere laus eſt ei confeſſio ueritatis,quam in illo tempore confiteri cœpit, confitendo ſe eſſe filium dei uerbis iſtis, omnia mihi tradita ſunt à patre meo, & nemo nouit filium,niſi pater,neq; patrem quis nouit,niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare.Et in confeſſione hac perſeuerauerit uſq; ad mortem, ubi & coram Pilato dixit: Ego in hoc natus ſum,& ad hoc ueni in mundum,ut teſtimonium perhibeam ueritati.Et coram principe ſacerdotum, dicente:Adiuro te per deum uiuum,ut dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius dei. Reſpondit:Tu dixiſti. Pro hoc nomine martyrizatus eſt ipſe teſtis fidelis, clamantibus Iudæis ad Pilatum: Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium dei ſe fecit. Et ne quis dubitet teſtimonium illud recte confeſſionem dici, Paulus apoſtolus ad Timotheum dicit: Præcipio tibi coram deo, & qui uiuificat omnia & Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam cofeſſionem,ut ſerues mandatum. Vere bona confeſſio,qua ueritas incarnata ſimul utrunq; aſſerit,uidelicet & quod ipſe Ieſus Chriſtus filius dei ſit,& quod utraq; * ſcilicet diuina pariter & humana,non duæ perſonę,ſed una perſona ſit. Non enim dicit,omnia mihi tradita ſunt à patre uerbi mihi inſiti,ſed à patre meo,inquit:cum utiq; conſtet, quia diuina Chriſti natura, uerbum deus nihil unquam non habuerit, ſed humanæ tantũ naturæ traditum ſit,quod ante non habuerat,ſcilicet omnis poteſtas in cœlo & in terra. ¶ Interea ſciẽdum,quia ſicut,ubi dixit, neq; patrem quis nouit,niſi filius, ſubiunxit, & cui uoluerit filius reuelare:ita ubi præmiſit,& nemo filium nouit,niſi pater,ſubaudire oportet, & cui uoluerit pater reuelare. Nam ſicut de reuelatione,qua patrem reuelat filius teſtimoniũ hoc habemus: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi, & cætera huiuſmodi: ita de reuelatione,qua filium reuelat pater teſtimonium illud habemus: Beatus es Simon Bar Iona,quia caro & ſanguis non reuelauit tibi,ſed pater meus qui in cœlis eſt. Ipſius autem reuelationis operatio, ſancti ſpiritus aſpiratio eſt,per quem cognoſcitur filius,cognoſcitur pater, cognoſcitur & ipſe qui unus amborum ſpiritus eſt. In qua reuelatione quantæ diuitiæ, quanta conſolatio ſit, ex uerbis ſequentibus uult intelligi. ⌊ Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam uos. Tollite iugum meũ ſuper uos,& diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt,& onus meum leue. ⌋ Quàm uera ſint iſta, ille ſcit qui experiri meruit,qui poſtquam laborauit & oneratus fuit, uocem hanc audiuit inuitantis,& refectus eſt. Exempli gratia: Paulus apoſtolus,qui dixit,quia ſcriptum eſt quod oculus non uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit,quæ præparauit deus his qui diligunt illum, ſtatimq; ſubiunxit,nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum, ipſe expertus eſt. Laborauerat enim in eo maxime quod adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos domini,perſequebatur eos uſq; ad mortem alligans & tradens in cuſtodias uiros ac mulieres,& oneratus fuerat non ſolum onere peccatorum,uerum etiam onere quod portare contendebat ceremoniarum carnalium, quod neque patres noſtri, ait Petrus apoſtolus, neque nos portare potuimus. Audiuit beatam inuitationem hanc,& uenit,& refectus eſt. Non quidem iam tunc pleno conuiuio ſatiatus eſt,ſed paruo interim guſtu refectus, donec ueniret quod perfectum eſt. Quid putas illa perfectio uel quantum habet ſuauitatis? Quantum reficit? Paruus iſte guſtus,uere fateor & non incertus credo,quia nullo poteſt exprimi eloquio. Sentiri poteſt, edici non poteſt. Quanto magis illa perfectio? Et quotus quiſque eſt, qui illud quoque quod ſequitur, digne poſſit appendere? ¶ Tollite, ait, iugum meum ſuper uos,& diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. O laborantes,ô onerati, qui cum iugo peccati & onere mortalitatis,quod commune eſt humano generi,regum quoque uel dominorum dura imperia ſuſtinuiſtis,quales potius ferę quàm homines merentur dici, ſicut hactenus apud Danielem præſignatum per quatuor facies ferarum, leenæ & urſi, pardi & illius ſine nomine beſtiæ terribilis atque mirabilis,dentes magnos,dentes ferreos habentis, ô uos,inquam,defeſſi ac detriti iugo dominorum huiuſmodi, uenite, ait, ad me, & ego reficiam uos. Ecce facies mea facies eſt hominis, & ecce ego ſum ille filius hominis, qui poſt illas feras ueni in nubibus cœli, & uſque ad antiquum dierum perueni,antiquum dierum patrem meum, cui nunc confitens dico, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis. Non ſum ut feræ illæ, ſed homo ſum, mitis & humilis corde. Sub iugo illorum, non hominum, ſed ferarum, laboraſtis & onerati fuiſtis:ſub iugo meo inuenietis requiem animabus ueſtris,quia iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue:ita ut ſcienter dicatis, quia noſſe me uiuere, & mihi ſeruire regnare eſt. ⌊ In illo tempore: Abiit Ieſus ſabbatho per ſata: Diſcipuli autem eius eſurientes, cœperunt

Iohan.1

Iohan.18

Matth.26

Iohan.19

1.Timot.6

Addo*natura.

Et pater reuelauit & filius.

Iohan.17

Matth.16

1.Cor.2

Actor.9

Actor.15

Iugum dñi ſuaue & onus leue.

Danielis 7

CAP. XII.

uellere ſpicas & manducare. Phariſæi autem uidentes, dixerunt ei: Ecce diſcipuli tui faciunt
1.Reg.21 quod non licet eis facere ſabbathis. At ille dixit eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid, quando
eſurijt, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum dei, & panes propoſitionis come-
Exodi 29 dit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus? Aut non le-
giſtis in lege, quia ſabbathis ſacerdotes in templo ſabbathum uiolãt, & ſine crimine ſunt? Di-
Oſeę 6 co autem uobis, quia templo maior eſt hic. Si autem ſciretis, quid eſt miſericordiam uolo &
non ſacrificium, nunquam condemnaſſetis innocentes. Dominus eſt enim filius hominis eti-
am ſabbathi. ¶O uos paruuli, quibus pater iſta reuelauit, quid uobis per iſtam rem geſtam re
uelatione dignum emicuit? Multa enim alia fecit dominus Ieſus, quæ ſcripta nõ ſunt, & ſi ſcri
Iohan.21 Quæſtio. berentur per ſingula, nec ipſum, ait euangeliſta Iohannes, arbitror mundum capere eos, qui
ſcribendi ſunt libros. ¶ Quare ergo de multis quæ ſcripta non ſunt, inter pauca iſtud cõſcri-
bi dignum fuit, quod abijt dominus Ieſus ſabbatho per ſata, & diſcipuli eius eſurientes, cœpe
runt uellere ſpicas & manducare: Phariſæi autem uidentes, dixerunt ei, ecce diſcipuli tui fa-
Reſponſio. ciunt quod non licet eis facere ſabbathis? Quare, inquam, niſi quia reſponſio quam reſpondit
eis, multum pertinet ad uenerabilem confeſſionem illam, qua ut iam dictum eſt, confeſſus eſt
ſe eſſe filium dei, ſic incipiens, confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hęc
à ſapiẽtibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Dixit enim: Dico autem uobis, quia tem
plo maior eſt hic. Item dixit: Dominus eſt eñ filius hominis etiam ſabbathi. Nobis ſcire hæc
Tẽplo ma- ior eſt hic. expediebat, & iccirco ſcripta ſunt, & ſcribi debuerunt tanta hæc maieſtatis eius præconia.
¶ Quantum enim hoc eſt quod ait, dico uobis, quia templo maior eſt hic? Nam propter hono
rem nominis diuini, magnum quid eſt templum, ita ut reuerentiam debeat templo quicunq;
cupit eſſe ſubditus, & reuerẽtiam præſtare deo. Nimirum cum dicit, templo maior eſt hic, nec
altare excipit, quo procul dubio nihil maius eſt quàm deus, cuius altare eſt. Nam propter no
men domini, cui ſpecialiter altare dicatum eſt, omni creaturæ ipſum altare reuerendũ eſt. Er
go dum dei filium ſeſe hoc dicto confitetur, qui ueraciter templo uel altari iccirco maior eſt,
Dñs eſt fili- us hois etiã ſabbathi. quia deus. ¶ Cum item dicit: Dominus eſt enim filius hominis etiã ſabbathi, profecto omniũ
dominum & deum ſeſe eſſe uenerabiliter aſtruit: Nullus eſt enim dñs ſabbathi, niſi deus ipſe,
qui ſabbathum conſtituit. His dictis pro gloria illius iam dictę confeſſionis, conſiderãda ſunt
duo hæc argumenta innocentiæ, quibus diſcipulos defendit, dicens: Si autẽ ſciretis quid eſt,
Excuſatio diſcipulorũ p factũ Da uid in No- be. miſericordiã uolo & nõ ſacrificium, nunq; condemnaſſetis innocẽtes. ¶ Primũ eſt quod ita di-
xit: Nõ legiſtis quid fecerit Dauid, quãdo eſurijt, & qui cum eo erãt, quomodo intrauit in do-
mum dei & panes propoſitionis comedit, quos nõ licebat ei edere, neq; his qui cum eo erant,
niſi ſacerdotibus ſolis. Duo tũc Dauid feciſſe legitur: quorũ in altero ſacerdotẽ, qui panes pro
1.Reg.21 poſitionis eſurienti dedit, miſericordia iuſtificat: & eum, qui comedit, neceſſitas excuſat. In al
tero aut ſemetipſum Dauid idẽ iure accuſat, dicẽs ad eum qui reſiduus erat, ſcilicet Abiathar
Sciebam in die illa, q; cum ibi eſſet Doech Idumęus, proculdubio annuntiaret Saul: Ego ſum
reus omniũ animarum patris tui. Fefellerat eum eñ dicens: Rex præcepit mihi ſermonẽ &
dixit: Nemo ſciat rem propter quam à me miſſus es, & cætera. Hæc iccirco dixerim, ne non ſa
tis congruum uideatur, induxiſſe ſermonẽ pro argumento innocentiæ diſcipulorũ ſpicas ſab
batho uellentiũ & manducantiũ. Nam dñs quid in illa re hiſtorica ſuo iudicio defenderit, ſa-
tis indicat dicẽdo: Si autẽ ſciretis, quid ſit, miſericordiã uolo & nõ ſacrificiũ, nunq; cõdemnaſ-
Oſeę 6 ſetis innocentes. Quæ ſententia de propheta Oſeę ſumpta, ſicut illum ſacerdotem de miſeri-
cordia iuſtificat, qui melius exiſtimauit eſurienti laico dare panes propoſitionis, q; obſeruare
Iuge ſacrifi ciũ p ſingu los dies in lege. ritum illius ſacrificij: ſic econtra de inclementia condemnat phariſæos, qui mallẽt diſcipulos
Chri fame perire, q; ſpicas ſabbatho uellendas concedere. ¶ Secundũ ſiue alterũ innocentię di
ſcipulorum eius argumentum hoc eſt. Aut non legiſtis in lege, quia ſabbathis ſacerdotes in
templo ſabbathũ uiolant, & ſine crimine ſunt. Violant, ait, uidelicet ſecundũ auſum præiudi-
cij ueſtri. Nam reuera nõ uiolant in priori tabernaculo ſemper introeuntes & ſacrificiorũ offi
Exodi 29 cia cõſummantes. Per ſingulos dies, ait lex, iugiter agnos anniculos duos, unum mane agnũ,
& alterum ueſpere decimã partem ſimilæ conſperſę oleo tuſo, quod habeat menſuram quar
tam partem Hin, & uinum ad libandum eiuſdem meſuræ in agno uno. Alterum uero agnum
offeres ad ueſperam, iuxta ritum matutinæ oblationis. Hoc agentes ſabbatho æque ut prima
uel ſecunda ſabbathi profecto ſabbathũ uiolant ſi omne opus abſq; ulla exceptione ſabbathi
uiolatio eſt. Quid eñ operoſius eſt, ſpicas uellere, an duos agnos anniculos cædere & pelles
Quõ uiolat ſabbathũ. eorũ detrahere, & eos cum libamẽtis ſuis offerre mane & ueſpere? ¶ Sed ita demũ ſabbathum
uiolatur, ſi quis faciat ſeruile opus. Seruilis operis diffinitio uera, eſt præcepti cõtemptus. Exẽ
Numeri 15 pli gratia: Cum eſſent filij Iſraël in ſolitudine, & inueniſſent hominẽ colligentẽ ligna die ſab-
bathi, obtulerũt eum Moyſi & Aaron & uniuerſæ multitudini. Qui recluſerũt eũ in carcere,
neſciẽtes quid ſuper eo facere deberẽt. Dixitq; dñs ad Moyſen: Morte moriat homo iſte, ob-
ruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. Cumq; eduxiſſent eum foras, obruerunt lapidi-
bus &

bus & mortuus eſt, ſicut præceperat dominus. Opus illius hominis non ex ignorantia, non ex infirmitate, ſed ex ſuperbia uenit, & peccatum eius contemptus fuit. Recte ergo tanquam ſabbathi uiolator mori debuit, ſecundum ſententiam hanc ibidem præſcriptam. Anima uero quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſiue ciuis ſit ille ſiue peregrinus, quoniam aduerſus dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo. Verbum enim domini contempſit, & præceptum illius irritũ fecit, iccirco delebitur & portabit iniquitatem ſuam. ¶ Diceret aliquis illorum: Iccirco ſacerdotes ſabbatho hæc facientes ſine crimine ſunt, quia faciunt in templo domini, ex præcepto eius qui dominus eſt etiam ſabbathi. Ad hæc ille: Dico uobis, quia templo maior eſt hic, & dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi. Quibus uerbis ſi non credis ô tu quiſquis es, operibus crede. Sequitur enim. ⌊Et cum inde tranſiſſet, uenit in ſynagogam eorum: Et ecce homo habens manum aridam. Et interrogabant eum dicentes, ſi licet ſabbathis curare, ut accuſarent eum. Ipſe autẽ dixit eis: Quis erit ex uobis homo, qui habet ouem unam, & ſi ceciderit hæc ſabbathis in foueam, nonne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior eſt homo oue? Itaque licet ſabbathis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit. Et reſtituta eſt ſanitati ſicut altera.⌋ Si, inquam, uerbis non credis, ô tu quiſquis es ſapiens uel prudens, & paruulus nondum eſſe didiciſti, qualium ſupra in cõfeſſione ſua meminit iſte filius dei, iſte maior templo, & dominus etiã ſabbathi, operibus crede. ¶ Nunquid eñ ſic & ſic operaretur, ſi in cõfeſſione iſta fuiſſet mentitus: Confiteor tibi, inquiens, pater & omnia mihi tradita ſunt à patre meo, & templo maior eſt hic, & dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi? Ille qui ſemetipſum mendaciter magnificauit, qui (ſicut per Ezechielem exprobrat illi) eleuãs cor ſuum dixit: Deus ego ſum, & in cathedra dei ſedi, & ego feci memetipſum, quia mentitus eſt, iccirco tanquam ſuperbus iudicatus eſt, & nihil unquam diuinum, nihil utile fecit. Veniam ad homines quorum extollẽtia de ſcripturis nota eſt. Maria prophetes, ſoror Moyſi & Aaron, quia locuta eſt contra Moyſen dicens, num per ſolum Moyſen locutus eſt dominus, ónne & nobis ſimiliter locutus eſt? non impune trãſiit, ſed tanquam ſuper be locuta, confuſibilem pœnam recepit, operuit enim eam cadens lepra quaſi nix. Amplius autem Chore, Dathan atq; Abyron in ſuperbiam erecti & ſacerdotium uendicantes ſibi, pœnam terribilem receperunt, alij cœlitus igne conſumpti, alij uiui à terra abſorpti. Saul quoque rex quõdam electus dei, propter ſuperbiam proiectus, & maligno ſpiritui traditus eſt. ¶ Iſte maiora de ſemetipſo confitens, quàm aliquis illorum hominum peccatorum, maiora & maiori cum poteſtate fecit opera, quàm aliquis hominum iuſtorum, ut eſt illud, quod protinus, cum dixiſſet dominus eſt enim filius hominis etiam ſabbathi, tranſiens & ueniens in ſynagogam ipſa die ſabbathi, homini manum habenti aridam, non precem fundendo, ut quiuis ſanctus homo, ſed imperando ut deus, dixit, extende manum tuam, & extendit. Igitur & ex hoc & ex cæteris operibus, quæ poſt tantam confeſſionem illam fecit, qualia nemo alius fecit, uobis ô ſapientes & prudentes, conſtans eſſe debuiſſet, quia dei filium & etiam ſabbathi dominum ſe eſſe confitendo, non mentitus eſt. Sed quid ſequitur? ⌊Euntes autem phariſæi, conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo eum perderent.⌋ Ergo cauſa abſconſionis, quam ſupra dixit, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, inuidia ipſorũ fuit. Superati eñ, & ueritate ſermonis & potentia uirtutis, atque ideo de ignorantia inexcuſabiles, conſilium faciebant, quomodo eum perderent: nec deſtiterunt eiuſmodi ſapientes & prudentes à uera ſapientia, deinceps magis ac magis ſuperati, & operibus bonis irritati, donec eum perderẽt ut eis uiſum eſt. Iuſto igitur iudicio abſcondiſti, inquit, hæc à ſapientibus & prudẽtibus. Quam uidelicet abſconſionem continuo uerbis inſinuauit myſticis ſapientia iuſtificata & iuſtificãda à filijs ſuis. Sequitur enim: ⌊Ieſus autem ſciens, receſſit inde, & ſecuti ſunt eum multi, & curauit omnes, & præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent.⌋ Niſi enim myſterium intelligas in illa præceptione, qua præcepit eis ne manifeſtum eum facerẽt, contrariũ uidebitur ei quod ſequitur: Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens cæcus & mutus, & curauit eum, ita ut loqueretur & uideret. Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic eſt filius Dauid? Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non eiicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. ¶ Ergo in præceptione huiuſmodi myſterium eſt. Nimirum forma ſerui homo exterior, conſilio uel iudicio ſubſeruiens inſitæ ſibi diuinitatis, ita locutus eſt, ita præcepit: Conſilium hoc erat, iudicium iſtud erat, recedere ab inuidentibus & blaſphemãtibus Iudæis, præcipere apoſtolis uel prædicatoribus ſuis, ne apud illos docerent aut prædicarent, iuxta illud per Eſaiam dictum: Et nubibus mandabo ne pluant ſuper uineam meam imbrem. Ad hoc pertinens, propheticum ſubiungit euãgeliſta teſtimonium. ⌊Vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam, dicẽtem: Ecce puer meus quem elegi. Dilectus meus in quo complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis uocem eius. Harundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad uictoriam iudicium,⌋

Ibidem. Obiectio. Solutio. Exech. 28 Numeri 12 Numeri 16 1. Reg. 16 Chri cõfeſſio omniũ maxima. Cur Ieſus ſi de receſſit. Eſaiæ 5 Eſaiæ 42

& in nomine eius gentes ſperabunt.¶ Si enim in eo, quod præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent, nihil aliud attendas, niſi quod litera ſonare uidetur, quomodo per hoc adimpletũ eſt illud, quod hic in teſtimonio prophetico inter cætera dictum eſt, & iudicium gentibus nuntiabit, & in nomine eius gentes ſperabũt? ¶ Sed profecto in præceptione myſterium eſt mandati illius, quo, ut iam dictum eſt, mandare habeat nubibus ne pluerẽt ſuper uineam ſuam imbrem, id eſt, Apoſtolis ſuis, ne illis impenderent Euangelicam prædicationem, & excuſſo pulueredum in eos, conuerterentur ad gentes, quod & factum eſt, & hoc facto nimirum iudicium gentibus nuntiauit, & in nomine eius gentes ſperabunt. Quam ob cauſam taliter mandare debuit, ne apud Iudæos prædicarent aut docerent? Vt adimpleret quod dictum eſt de hoc puero domini, de hoc electo & dilecto, bene ſeruiente in forma ſerui. Non contendet neque clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocem eius. Plane hoc nos intelligere uult, quòd plena contentionis, plena clamoris prædicatio eſt, ubicunque Chriſtus prædicatur Iudæis. ¶ Nolunt enim audire, ſed uerba uerbis contraria reddere, & ſine ſenſu clamare, ut uel clamãdo uideantur uiciſſe, aut rationem habere cur euangelio non debeant cedere. Ergo non contendat, ait, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocem eius, id eſt, mandabit de ſe non prædicari illis, quia cõmuniter contentioſi ſunt & clamoſi, iuxta illud: Ne effundas ſermonẽ, ubi non eſt auditus. Hinc eſt illud Apoſtoli ad Titum: Stultas autem quæſtiones & genealogias & contentiones & pugnas legis deuita, ſunt enim inutiles & uanę. Item ad Timotheum: Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes. ¶ Quod deinde ſequitur: Harundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, circa ipſos Iudæos ſic recte poteſt intelligi, ut illud: Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Ecce enim ubi uenerunt Romani, gentemq; & locum tulerunt, ciuitasq; & templum datum eſt in exuſtionem ignis, tunc utiq; harũdo quaſſata eſt, & extunc linum fumigat longa captiuitatis diſperſione, palàm cunctis exhibens ſuæ calamitatis monimenta. Sed neq; harundinem ſic quaſſatã confringet, neq; linum ſic fumigans extinguet, quia cęcitas ex parte contingit in Iſraël, donec plenitudo gentium ſubintraret, & tunc reliquię ſaluę fient. Hoc eſt quod continuo dicit: Donec eiiciat ad uictoriam iudicium, & in nomine eius gentes ſperabũt. Illud nanq; iudiciũ, de quo alibi dixit, in iudiciũ ego ueni in hunc mundũ, ut qui non uident, uideant, & qui uident cæci fiant: relictis Iudæis & gentibus in nomine eius ſperantibus: eiiciit, id eſt, fortiter peruenire facit, & uictoriam, & in hoc ipſo multum proficit, quod harundinẽ, id eſt, Iudaici populi leuitatem, modo ſupra dicto quaſſatam, non omnino confregit, & linum fumigãs, id eſt, eiuſdem populi uetus ſacerdotiũ, igne, ut iam dictũ eſt, peruſtum nõ omnino extinxit, ſed ſemiuſtum nunc uſq; in diſperſione captiuitatis fumigare permittit. Multum, inquam, hoc ad illam uictoriam proficit, iuxta ſenſum illius ueriſiculi ex perſona huius pueri per Pſalmiſtã prolati: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in uirtute tua, & depone eos protector meus domine. ¶ Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus & mutus, & curauit eum, ita ut loqueretur & uideret, & ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic eſt filius Dauid? Phariſęi autem audientes, dixerunt: Hic non eiicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. ¶ Ordo uere myſticus ac diuinus. Quando dominus Ieſus ſciens cogitationes eorũ, receſſit inde, & ſequentibus ſe præcepit ne manifeſtum eum facerent, tunc oblatus eſt ei dæmonium habens cæcus & mutus, & curauit eum, ita ut loqueretur & uideret: quia ſic futurũ erat, & ſic factũ eſt, ut quãdo ex reuelatione ſpiritus ſancti, & autoritate ſcripturæ, relictis blaſphemantibus Iudæis, cõuerterunt ad gentes, tunc gentes audientes gauderẽt, ſeq; ultro offerrent: quarũ omnis multitudo, quoniam à principe huius mũdi diabolo poſſidebatur, idola colẽs, & creatorẽ ſuum nec nominare ſciens, & quo ducebatur neſciẽs: recte per hominẽ deſignata eſt dæmonium habentẽ, cæcum & mutum. ¶ Futurum autẽ & hoc erat, ut propter eandẽ gẽtium conuerſionẽ, Iudęi magis ac magis blaſphemarẽt, mira inſania gẽtibus inuidentes, gentium ſalutẽ odientes, ita ut ne audire quidẽ paterentur hoc ipſum, quod de gẽtibus deo cura eſſet. Exẽpli gratia: Cum Paulus ad plebem rationem reddens, illuc uſq; narraſſet, & dixit ad me, uade quoniam ego in nationes longe mittam te, audiebant autẽ eum, ait ſcriptura, uſq; ad hoc uerbum, & eleuauerũt uocem ſuam dicentes: Tolle de terra huiuſmodi, non enim fas eſt eum uiuere. Vociferãtibus autẽ eis, & proiicientibus ueſtimẽta ſua, & puluerẽ iactantibus in aërem, iuſſit tribunus induci eum in caſtra, & flagellis cædi & torqueri, ut ſciret propter quam cauſam ſic acclamarẽt ei. His atq; aliis modis futurũ erat, ut contradicerẽt his quæ ab Apoſtolis dicerẽtur blaſphemantes. ¶ Tantę blaſphemiæ initiũ ſimul & prodigiũ fuit, quod phariſęi audiẽtes dixerũt: Hic nõ eiicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorũ. Et quia propter huiuſmodi blaſphemias & perſeuerantem impietatem futurum erat, ut contra ſemetipſos diuiderentur in quandam ſimilitudinem dęmonum, quorum participem in diuiſione ipſorum ſacrilegi dicere auſi

Matth. 10
Actor. 13
Eſaiæ 42
Iudęor. clamoſa perui cacia.
Eccl. 32
Tit. 3
2. Timot. 2
Harundinẽ quaſſatam non confringet.
Abacuc 3
Roma. 11
Pſal. 58
Cęc⁹ et mutus dæmoniacus, gentes deſignat.
Inuidia Iudæor. contra conuerſionem gẽtium.
Actor. 22
Initiũ blaſphemiæ.

ſunt filium dei,uenerabilis myſterij pulcherrimus ordo continuatur ſic:¶Ieſus autem ſciens cogitationes eorum,dixit:Omne regnum diuiſum contra ſe,deſolabitur. Et oñis ciuitas uel domus diuiſa contra ſe,non ſtabit. Et ſi ſatanas ſatanam eĳcit,aduerſus ſe diuiſus eſt. Quomodo ergo ſtabit regnũ eius? Et ſi ego in Beelzebub eĳcio dæmones,filij ueſtri in q̃ eĳciunt? Ideo ipſi iudices ueſtri erunt. Si autem ego in ſpiritu dei eĳcio dæmones,igitur peruenit in uos regnum dei. Aut quomodo poteſt quiſquam intrare in domũ fortis,& uaſa eius diripere,niſi prius alligauerit fortem,& tunc domum illius diripiat?¶Sciens(inquit)cogitationes eorũ, uidelicet quòd non per ignorantiam errarent,ſed per inuidiam blaſphemarent,quum aliud poſſet,iſtud in primis dicere maluit:Omne regnum in ſeipſum diuiſum,deſolabitur:& oñis ciuitas uel domus diuiſa cõtra ſe,non ſtabit:ſententiam utiq; ueram,cuius ueritatẽ in ſemetipſis experturi erant. ¶Futurum nanq;(ut iam dictum eſt)hoc erat,& factum eſt,ut regnum eorũ & ciuitas præclara ac ditiſſima Hieruſalem,deforis Romano exercitu circundata,intus triplici diuiſione contra ſe diuideretur,principibus diuiſionũ,Iohanne,Eleazaro & Simone, ſumma & media & inferiora ciuitatis loca tenentibus,& mirabili inſania cõtra ſemetipſos debacchantibus tam atrociter,ut ipſi hoſtes,ſcilicet Romani,duros infidelium caſus miſerarentur,qui inter illorum furias latronum nulla pace intercurrente,conſumebãtur. Plane diuinitas,cui omnia præſentia ſunt,hoc futurum tanquam preſens iam uidebat:imò ut fieret,æquiſſimo iudicio decernebat,quoniam ſic dicebant & ſic exiſtimari uolebant de ipſo dei filio,q̃d cum Beelzebub principe dæmoniorũ pactum habens,quod auditu quoq; nefas eſt,concordi operatione per eum dæmones eĳceret. ¶Et ut iuſtiſſimum iudicium intelligas,percõtatur,dicens ad eos:Et ſi ego in Beelzebub eĳcio dæmones,filij ueſtri in quo eĳciũt? Ac ſi diceret:Et ſi uos nunc contra me tale uerbum dicitis,quid facietis aut dicetis,cum filios ueſtros,ſcilicet apoſtolos,poſt quam glorificatus fuero,dæmones eĳcere uidebitis,manifeſta operatione ſpiritusſancti,nõ ſolum de corporibus obſeſſis,uerũm etiam de templis uel delubris,in quibus coluntur pro dĳs? Quid tunc dicetis? Vtiq; dicetis quia in Beelzebub faciũt hæc. Si enim patrẽfamilias Beelzebub uocaſtis,quanto magis domeſticos eius? Huiuſmodi percontatione præmiſſa,ſtatim ſubiũgit:Ideo ipſi iudices ueſtri erũt. Nam reuera,ſi finem feciſſent blaſphemandi,ſaltem ubi clamauerunt,reus eſt mortis,& non ſolummodo uerbũ huiuſcemodi dixerunt contra filiũ hominis,uerum etiam expuerunt in faciem eius,& colaphis eum ceciderũt,& ad ultimum crucifixum prætereuntes,blaſphemabant eum:ſi,inquam,ſaltem tunc finem feciſſent blaſphemandi,& non etiam poſt reſurrectionem & aſcenſionem eius,miſſum de cœlo& in apoſtolis loquentem ſpiritumſanctum,ac prędicantem pœnitentiam & remiſſionem peccatorum ſimiliter blaſphemaſſent,non fuiſſent iudicati,non iudicaſſent eos filij ipſorum apoſtoli. Verbi gratia,ut dicerent excutientes ueſtimenta ſua,Sanguis ueſter ſuper caput ueſtrũ, mundi nos ex hoc ad gentes ibimus. Nec uero totum iudicium,ſed iudicij fuit initium, diuiſio illa regni ſiue ciuitatis eorum. Perfectum & plenum tunc erit iudicium illorum,quãdo iudices illi,de quibus ait,Ideo ipſi iudices ueſtri erunt,ſedebunt ſuper ſedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Iſrael,ita ut terræ Sodomorum remiſſius debeat eſſe q̃ illis,ſcilicet in die iudicij. ¶Nunc perpendere libet,ad quid inueniendum ſiue cõprobandum ſumma ſapientia fecerit ſyllogiſmũ hunc,id eſt,argumentationem ex tribus partibus conſtantem,propoſitione,aſſumptione,concluſione. Præmiſſo nanq;,ſciens cogitationes eorum,ſic illum euãgeliſta propoſuiſſe narrat:Omne regnum in ſeipſum diuiſum,deſolabitur:& oñis ciuitas uel domꝰ diuiſa contra ſe,non ſtabit. Propoſitioni huic,uellent nollent,audientes cõſentire oportebat. Sequitur aſſumptio,quam itidem,uellent nollent,uerã eſſe concederent,ſcilicet ſatanam eſſe diuiſum cõtra ſe,quoniam ipſorum erat ſententia,in Beelzebub principe dæmoniorum eĳcit dæmones. Proinde aſſumẽs dicit,Et ſi ſatanas ſatanã eĳcit,aduerſum ſe diuiſus eſt. Statim concludit:Quomodo ergo ſtabit regnum eius? ¶Quid ſibi uult huiuſmodi argumẽtatio? Nõne hoc manifeſte innuit,q; ſciret cogitationes eorũ tales eſſe,ut propoſitum haberẽt in regno ſatanæ contra ſpũmſanctum ſtare? Incredibile hoc uidebatur illi,cuius ſenſus non recipit uel non credit,q; ullus unquã homo fœdꝰ cum diabolo pepigerit. Porro Eſaias de iſtis prophetauit:Propter hoc audite uerbũ domini,uiri illuſores,q dominamini ſuper populum meum qui eſt in Hieruſalem. Dixiſtis enim:Percuſſimus fœdus cum morte,& cum inferno fecimus pactum,&c. uſq;,& delebitur fœdus ueſtrum cum morte,& pactum ueſtrũ cum inferno nõ ſtabit. De iſtis(inquam)hoc Eſaias prophetauit. ¶Nam de eo q̃d poſtmodũ dicit,& dixit dominus,eo q; appropinquat populus iſte ore ſuo,& labĳs ſuis glorificat me,cor autẽ eius longe eſt à me,& timuerunt me mãdato hominis & doctrinis:ipſe dñs in hoc eodem euangeliſta taliter contra eos mentionem fecit:Hypocritę,bene prophetauit Eſaias de uobis,dicens:Populus hic labĳs me honorat,cor autẽ eorũ longe eſt à me. Sine cauſa autem colũt me,docẽtes doctrinas & mãdata hoim. ¶Miro igitur modo blaſphemiam illorũ aſſumptã,duabus iuſtæ iræ cinxit ſententĳs,ita proponens:Omne regnũ cõtra ſe diuiſum,deſolabitur:& oñis ciui-

Regnũ Iudæorũ in ſe diuiſum.

Filĳ uĩ in q̃ eĳciũt?

Matt.26.27

Actu 18.

Matt.19.

ſyllogiſmꝰ pfectꝰ chriſti cõtra Iudæos.

Iudęi cõſcęderati diabolo.

Eſai.28.

Iudæi appropinquabãt deo,nõ corde,ſed labĳs tm & ore.

Matt.13.

Eſai.29.

Iudiciũ cõtra blaſphe

mĩã eoꝝ. tas uel domus diuiſa contra ſe,non ſtabit: qua ſententia illud intendebat,ut iam dictum eſt,q̃ in obſidione Romanorum contra ſemetipſos forent diuidendi,ficq; caſuri ac deſolandi. Et ita concludens,quomodo ergo ſtabit regnum eius? qua ſentẽtia terribilius eoſdem percutit,caſuros cum diabolo in die iudicij. Quidnam eſt percontari,quomodo ſtabit regnum eius,niſi ac ſi diceret,quomodo ſtabit illud quod pepigiſtis cum morte ſiue cum inferno,id eſt,cum diabolo,pactum uel fœdus? Non enim fœderatis ſuis,ut uos eſtis,pactum cuſtodire uel parcere poterit mors ſiue infernus,flagellum inundãs,id eſt,diabolus. ¶ Vane dixiſtis: Flagellum inundans cum tranſierit, non ueniet ſuper nos, quia poſuimus mendacium ſpem noſtram,& mendacio protecti ſumus. Cum ita ſecundum propheticam ueritatem ſperetis in protectione mendacij,quaſi in protectione ſtantis regni hoc dicitis cõtra me,dicitis odio mei,quia me agente ſatanas ſatanam eĳcit,quod repugnans eſt eidem ueſtræ ſpei. Stulti & cæci, ſi ſatanas ſatanan eĳcit,quomodo ſatanas parcet uobis hominibus fœderatis ſibi? Nõ ita,ſed flagellum inundans cum tranſierit,eritis ei in conculcationem. Quandocunq; pertranſierit,tollet uos,q̃niam mane diluculo pertranſibit,in die & in nocte, & tantummodo ſola uexatio intellectum dabit auditui. Iſtud bene & ueraciter de uobis prophetauit Eſaias. Flagellum enim inundãs, id eſt diabolus,utiq; mors ſuper peccatores inundans,cum tranſierit,eritis ei in conculcationem: quando pertranſierit,tollet uos. ¶ Duo dicta ſunt: Cum tranſierit,conculcabit: quando pertranſierit,tollet uos. Ecce tranſibit iudicio præſenti,de quo nunc dico, Nunc iudicium eſt mundi,nunc princeps mundi eĳcietur foras,& tunc conculcabit uos. Cum enim reſurrexero à mortuis,quod eſt illum foras mitti ſiue tranſire,tunc uos conculcabit conculcatione exercitus Romani. Quãdo aũt uenero in nubibus cœli ad iudicandũ uiuos & mortuos, & ille uidentibus cunctis præcipitabitur,quod erit illi pertranſire,tunc tollet uos,ut neq; ipſe, neque uos amplius ſitis,aut ſcandala regna dei faciatis. Illo iudicio manifeſto in æternum pertranſibit,& iccirco ſic dictum eſt,mane diluculo,in die & in nocte pertranſibit. Omni enim æterni tate ceſſabit,& tantummodo ſola uexatio intellectum dabit auditui,quia ante illam præcipitationem non intelliget ipſe,non intelligent fœderati eius,quàm ſi ulti ſint uel fuerint.

Eſai.28. Flagellum inundans. Duplex uidicta in Iudæos. Iohã.12. Iob.40. Eſai.28.

Libri IX. finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER X.

Propoſitũ autoris in hoc ope.

PROPOSITI modum ſupergreſſus eſſe uideor,reuerende mi Cuno,præſul eccleſiæ Ratiſponenſis,in opere iſto de gloria & honore filĳ hominis,q̃d tu à me magno charitatis imperio,quo circa me uti ſolebas,ut ſcriberem,uehementer exegiſti. Propoſueram quippe in iſto libro generationis Ieſu Chriſti,filĳ Dauid,filĳ Abrahã,ſiue in hoc euangelio Matthæi,facies quatuor unius eiuſdemq; animalis cõtemplari,faciem hominis,faciem uituli,faciem leonis,& faciem aquilę uolantis,id eſt,quatuor ſacramenta hęc,quæ Chriſtiano ignorare nõ licet, incarnationem,paſſionem,reſurrectionem atq; aſcenſionem,unius eiuſdẽq; Ieſu Chriſti. Hoc (inquam) propoſueram,quoniam pertinet ad intentionem operis conſideratio hæc,& prefixo congruit titulo, De gloria & honore filĳ hominis. Nec erat in intentione,totum peragrare profundum huius pelagi,totum continua expoſitione pertractare textum huius euangelĳ. Ecce autem cum ita propoſuiſſem,uolumen extendi,ſeriemq; euangelicam magna ex parte tranſegi,atq; ita,quaſi agente ſpiritu uehementi,qui non longe à portu nauigare decreueram,fere uſq; ad medium pelagi mea propelli uela permiſi. ¶ Reuocabo igitur ſermonis curſum,modumq; tenere curabo: & omiſſo tractatu eorum,quæ in euangelio ſequuntur, poſt illa quæ,prout potui domino adiuuante,dixi hactenus in contemplatione faciei hominis, accedam ad contemplandam faciem uituli,dignum aliquid fari deſiderãs promiſſo uel titulo, cuius tu mihi autor extitiſti,amator glorię & honoris filĳ hominis. ¶ Vere fidelis dominꝰ in uerbis ſuis,ueraciter dixit: Sed quicunque glorificauerit me,glorificabo eum: qui autem contemnunt me,erunt ignobiles. Veritatem huius dicti,in te quoq; apparere nũc gloriamur. Nam quia tu eius gloriam deſideranter quęſiſti,de cuius deſiderĳ fonte proceſſit iſtud quoq;,ut diceres,ſcribe mihi opus de gloria & honore filĳ hominis: ueſtem ſanctam, ueſtem pontificalẽ in gloriam & decorẽ ipſe tibi fecit,cuius gratiæ finis iſte ſit,ut illic te inuenias in ordine ſacerdotum,ubi (ſicut dicit Apoſtolus) unuſquiſq; in ſuo ordine reſurgit,primitiæ Chriſtus. ¶ Faciem uituli ſacramentum eſſe dominicæ paſſionis, ex hoc accipimus, quòd (ſicut in exordio

Facies quatuor unius animalis.

De facie uituli tractandũ erit deinceps.

Pſal.144. 1.Reg.2. 1.Cor.15.

meminimus huius operis) ſacra & myſtica lex uitulum in figura eius pro peccato iuſſit offerri. Si (inquit) ſacerdos peccauerit, delinquere faciēs populum, uel ſi omnis turba ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum domini eſt, offeret pro peccato uitulū immaculatum domino, & cætera quæ miro modo & ordine uere ſacro & myſtico figurāt ſacramentum paſſionis Ieſu Chriſti, cuius ſanguis, ſecundum quod ritus ille ſignificat, emundauit conſcientiam noſtram (ait Apoſtolus) ab operibus mortuis. In initio quoq; quando Moyſes aſcenſurus in montem, & tabulas erat accepturus lapideas, dicente domino: Aſcende in montem & eſto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas legē ac mādata quę ſcripſi, ut doceas filios Iſrael, ſacrificium obtulit huiuſmodi, ſcilicet uitulus duodecim. ¶ Et quidem alia quoq; animalia iuſſum eſt offerri, ſcilicet hircum de capris ſiue capram, agnum ſiue arietem, quæ omnia ſacramentum myſtice ſpirabant eiuſdem ſacroſanctæ paſſionis, præcipueq; agnus ille qui immolabatur ad ueſperam, quartadecima die menſis primi: ſed omnium illorum maximum eſt uitulus, quorum pro hoc myſterio fundebatur ſanguis, & iccirco recte pro oīb hic in myſterio una ponitur facies uituli. Aſpectus faciei huius ab eo nobis incipit, quod dixit dñs Ieſus diſcipulis ſuis: ⌊Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur.⌋ Nemo uere qui neſciat paſcha illud fuiſſe immolationem agni, ad ueſperam quartadecima die menſis primi, ſtatutumq; fuiſſe Iudæis, ut per ſingulos annos eodem ritu celebrarent, ſecundum hæc uerba domini: Habebitis autem diem hanc in monimentum, & celebrabitis eam ſolennem domino in generationibus ueſtris cultu ſempiterno. Item: Hanc obſeruare debent omnes filij Iſrael in generationibus ſuis. Hoc tamen intererat, quòd cum lex ita dixiſſet, Menſe primo quartadecima die menſis ad ueſperam Phaſe domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſolennitas azymorum domini eſt. ¶ Interdum non ita fiebat, neq; anno illo ita factum eſt. Nam inter traditiones plurimas, quas ſeniores Iudęorum ſuperſtatuerant traditionibus dei, iſtud quoq; ſtatuerant, ut ſi diem ante ſabbathum, quam ſextam feriam dicimus, contingeret eſſe quintamdecimam menſis, nō celebraretur ſolennitas, ſed differretur in diem ſequentem ſabbathi: difficile & incommodum eſſe dicentes, duo ſabbatha continuare, id eſt, duobus diebus uacare ab omni opere, multas ob cauſas, quarum ex præcipuis una erat, q̄ cadauera ſuorum nonnunquam uſq; in quartam diem inſepulta, fœtoris moleſtiā generarent. ¶ Traditio hęc cognita, magnam ſoluit quęſtionem ei, q̄ forte dicat: Cū Iudęi quartadecima die ad ueſperam paſcha celebrando, agnū comediſſent, & ſequēti die, quoniam qntadecima erat, ſolennitatē celebrare & ſecundum legem uacare debuiſſent, q̄modo illis iudicia tractare licuit, quibus tunc totum diem inſumpſerūt in cōdemnatione domini, & eo; q̄s cum illo crucifixerunt. Hanc (inquam) quęſtionem cognitio cito ſoluit illius iam dictę traditionis, quia traditum illis fuerat, differre ſolennitatem, quum eueniſſet ante ſabbathum legale qntadecima dies menſis, & pro duobus ſabbathis unū celebrare ſabbathū magnum, ſolennitate duplici. Vnde cū dixiſſet euangeliſta, Iudæi ergo, quoniā paraſceue erat, ut non remanerēt in cruce ſabbatho corpora, cauſam iſtā ſubiūxit: Erat em̄ magnus dies ille ſabbathi. His dictis pro traditione ſenio;, quā obſeruantes ſerui peccati, tunc in qntadecima die mēſis qua ſi licitū habuerunt operari, & male opati ſunt. Nunc redeamus ad rem. Scitis (inq;) quia poſt biduū paſcha fiet, & filius hominis tradet ut crucifigatur. Et quidem ſciebant quia paſcha fieret: ſed hoc neſciebant, q̄ in illa paſchali ueſpera tradēdus, & die ſequenti crucifigēdus eſſet. ¶ Ipſe autem nō ſolum ſciebat, uer; etiam ab initio taliter fieri prædeſtinauerat, quatenus finem accipiēte paſcha ueteri, id eſt, legalis agni immolatione, cōfeſtim uerus ipſe agnus & paſcha nouū immolaretur: atq; ita q̄d eatenus uelut in umbra ſignificatum fuerat, iam in re procederet, figurę trāſeunti ueritas p̄manens ſuccederet. ¶ Nunq̄d uero uel illud à myſterio uacare putandū eſt, q̄ poſt biduū hoc futur; eſſe prędixit? Poterat etiā ante hoc ipſum p̄dicere, ita ut diceret, poſt triduū ſiue poſt quatriduū. Ergo nec iſtud uacare patimur, q̄d tunc prędixit, ex quo poſt biduū, i. tertia die, erat crucifigēdus. Vnde ſciendū quia ſicut triduana ſepultura, ita & triduana fuit paſſio eius, qua neceſſariū erat ſanctam placari trinitatē, cūctis trium tempor; hominibus ſalutem hanc expectantibus, ſcilicet & illis ante legem, & illis q̄ ſub lege fuerunt, & nobis qui nūc ſub gratia uiuimus. ¶ Hæc eius triduana paſſio ſic diſcernitur: Qua die dixit hoc diſcipulis ſuis, Scitis q̄a poſt biduum paſcha fiet, uēditus fuit, Iuda traditore loquente cū principibus ſacerdotū & magiſtratibus, & illis paciſcentibus pecuniā illi dare, qui bus & ſpopōdit illū tradere. Trāſacto ſequenti die, iam ad ueſperā plena (i. qntadecima) luna effulgente, paſcha de more factū eſt: & tunc ipſe, cum eſſet nox, Iuda foras egreſſo ad tradendum, agonizans & prolixius orans, ſudoremq; ſanguineū deſudans, traditus, comprehenſus & ligatus, ad principes ſacerdotū adductus eſt, & die ſuccedente crucifixus eſt. Nūc rei ordinem ingrediamur. ⌊Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & conſilium fecerunt, ut Ieſum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autē: Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.⌋ Con

Leuit. 4.

Hebr. 9.
Exod. 24.

Exod. 12.

CAP. XXVI

Immolatio agni paſchalis.
Exod. 12.

Traditio ſenio; de paſcha.

Quæſtio.

Reſponſio.

Iohā. 19.

Tēp⁹ paſſionis prædeſtinatum.

quō paſſio Chri fuit triduana.
Luc. 22.

Iacob ꝓuidit hoc cõsiliũ sacerdotum. Gen.49.

filium istud erat, quod patriarcha Iacob præuidens, dicebat: Simeon & Leui fratres, uasa iniquitatis bellantia. In consilio eorum ne ueniat anima mea, & in cœtu ipsorum non sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt uirum, & in uoluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Nam si tantummodo illud attenderet quod fecerant in Sichem, propter uiolatam sororem suam Dinam, quæ ratio esset, optare de præterito & dicere, in consilio eorum ne ueniat anima mea, & in cœtu ipsorum nõ

Ibidem.

sit gloria mea? Simul considerandum, quia dicturus hæc & cætera filijs suis, præmisit, Cõgregamini & audite filij Iacob, audite Israel patrem uestrum, congregamini, ut annuntiem quæ uentura sunt uobis diebus nouissimis. Ergo futuri huiꝰ prophetica erat annuntiatio cõsilij, ꝗd tunc (ut iam dictum est) congregati fecerunt principes sacerdotum, utiq; de tribu Leui, nec ante defierunt in furore pertinaces, donec morte crucis uirum occiderent, & lancea murum

Iohã.2. Gen.49.

suffoderent, murum tẽpli non manufacti, de quo uir ipse dixit: Soluite templum hoc, & in tribus excitabo illud. ¶ Propter congregationem eiusmodi, quia tale in concilium congregati sunt, diuidam eos (inquit) in Iacob, & dispergam eos in Israel: quia uidelicet propter scelus illud & pertinaciam indignationemq; duram, id est, inuidiam, qua in crudelitate perstiterunt, ecce diuisi sunt in Iacob, & dispersi sunt in Israel, id est, in populis Christianorum, qui supplantauerunt eos, quiq; propter fidei rectitudinem dicuntur & sunt uerus Israel. ¶ Acceleratio-

Acceleratio cõsilij.

nem illius consilij & intentionem doli per hoc intelligimus, quod euangelista subiungit: Dicebant enim, Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Dies festus (ut iam dictum est supra) futurus erat magnus dies ille sabbathi, quem non expectauerunt, sed pridie crucifixerunt illum, nocte, quæ præcesserat, comprehensum. Ergo in hoc fuit consilium, ut anticiparent diem festum, & inter tenebras nocturnas comprehenderent illum, metuentes turbas quæ de ciuitatibus alijs & regionibus ascenderant ad diem festum, & sequebantur eum: quippe quæ & ingredientem ciuitatem Hierusalem glorificauerant, præcedendo & subsequẽdo cum laudibus & ramis palmarum. ¶ Cum autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hęc? Potuit enim istud uenundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus bonum operata est in me. nam semper pauperes habetis uobiscũ, me autem non semper habebitis. Mittens enim hæc ungentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico uobis, ubicunq; prædicatum fuerit hoc euangeliũ in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius. ¶ Quoniam hic ad contemplandam (ut iam

Quatuor facies unius animalis. Ezec.1.10.

dictum est) faciem uituli ingredimur, memoriæ nõ debet abesse, qa quatuor istę facies apud Ezechielem ita quatuor dicuntur esse animalia, ut nihilominus dicatur & sit unũ animal, qppe ubi descriptis ac repetitis quatuor faciebus siue animalibꝰ istis, ita postmodum scriptum est: Ipsum est animal quod uideram iuxta fluuium Chobar. Iterumq; prætermisso, & eleuantia Cherubin alas suas, exaltata sunt à terra coram me, & gloria domini dei Israel erat super ea, ipsum est (inquit) animal quod uidi subter deum Israel, iuxta fluuium Chobar. Paucisq; interpositis, & similitudo (ait) uultuum eorum ipsi uultus, quos uideram iuxta fluuium Chobar, & intuitus eorum & impetus singulorum ante faciem suam. ¶ Quorsum ista? Videlicet

Apoc.4.

quia hic iam perspicere libet, quàm ueraciter de huiusmodi animalibus dictum est, quia plena erant oculis ante & retro. Nam ecce in ista facie uituli, in isto sacramento dominicæ passionis, cum de oculis eius alia quoq; dici possint, & dicta sint, illud maxime delectat, quia clarissime patent duo oculi, misericordiæ scilicet prospectꝰ & intẽtio iudicij, ante & retro, id est, tam in initio quàm in fine eiusdẽ passionis. ¶ Deniq; hic ante, hic in initio duæ sunt personæ, quarum in altera misericordiæ, in altera prospectus est iudicij, scilicet mulier peccatrix quondã,

Duo oculi hic ante & retro.

& Iudas incentor indignationis discipulorum, dicentium, Vt quid perditio ista ungẽti? Et retro, id est, in fine passionis, ubi iam expiraturus erat, itidem duæ personę, quarum in altera misericordiæ, in altera est intuitus iudicij, uidelicet hinc latro qui confessus est, inde latro qui in blasphemia perseuerauit. Itaq; faciem istam, faciem uituli, claret ante & retro plenã oculis esse, ut recte dicas, tam de anteriore quàm de posteriore intuitu, quia opus eius coram eo, opus

Esai.40.

bipartitum, misericordiæ & iudicii: misericordiæ hic erga mulierem quondam peccatricem, & illic erga latronem confitentem: iudicii hic super Iudam indignantem & ad phariseos abeuntem, & illic super latronem blasphemum in peccato suo morientem. ¶ De cęteris faciebus siue animalibus, quòd & ipsa secundum similem rationem plena sint oculis ante & retro, iam hic præscribere nobis quidem iucundum, sed forte esset legentibus fastidiosum. Suis ergo locis opportunius de singulis erit dicendum. Nunc iam secundum literę seriem, faciei uitulinæ mansuetudinem in passione sacrosancta considerare operæ pretium est. ¶ Cum

Chrs in Bethania añ sex dies pascha. Iohã.12.

autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, &c. ut supra. Quoto die ante diem azymorum hęc facta sint, & qualiter acta sint, Iohannes manifestius exprimit his uerbis: Iesus autem

tem ante ſex dies paſchæ uenit Bethaniam, ubi erat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat. Lazarus uero unus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram ungẽti nardi piſticæ pretioſi, & unxit caput Ieſu, & exterſit pedes eius capillis ſuis, & domus impleta eſt odore ungẽti. Dixit ergo unus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariothes, qui erat eum traditurus: Quare hoc ungentũ non ✳uęniit trecentis denarijs, & datum eſt egenis? ¶ Hoc in litera Iohannes à Matthęo & Marco differt, quòd Matthęus & Marcus mulierem hanc ſcripſerunt hoc loco ſuper caput, Iohãnes autem ſuper pedes eius effudiſſe ungentum. Et de priore quidem effuſione ungenti, quãdo uenit ad domi num, erat adhuc peccatrix, & mox iuſtificanda ſecundum hoc miſericordię dictum, Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multũ: quod & Lucas plenius narrat, & Iohãnes quo q; ante hunc locum, in morte ſiue reſuſcitatione Lazari, patenter memorat, dicens: Maria autem erat quę unxit ungento dñm, & exterſit pedes ei⁹ capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. De illa (inquã) prima effuſione ungenti conſtat, quia facta eſt tantũmodo ſuper pedes domini, neq; eñ poterat ſtatim capite eius dignam ſe exiſtimare peccatrix. Nunc aũt q̃ni am & Iohannes ſuper pedes, & ceteri euangeliſtę ſuper caput eius effuſum narrant ungentũ, non dubiũ quin utrunq; ſcilicet & caput & pedes, unxerit: & iccirco iam etiam caput, qa iam non peccatrix, ſed iamdudũ iuſtificata, dimiſſis ſibi peccatis multis. ¶ Mirum qua intentione uel quo ſenſu deuota mulier tale obſequium domino preſtiterit. Neq; enim iam ſcire uel prę ſcire poterat illud, quod dominus ipſe pręſciens, mittens eñ, ait, hæc ungentũ hoc in corpus meum, ad ſepeliendũ me fecit: ſiue (ut alias euangeliſta ſcripſit) præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Ipſe uitul⁹ ſacrificij domini, ſuimet adeſſe immolationem, & facies talis uituli aram inſpiciebat & tabernaculum, cuius ad oſtiũ ipſe immolandus, cuius in interiora de ſanguine eius inferendum, cuius in introitu reliquum ſanguinis eius ſecundum myſteriũ ſacræ legis fundendum erat. Illa aũt nihil horum ſciebat, ſicut nec ipſi diſcipuli domini, q nondum ſciebãt ſcripturas, q̃ oporteret eum pati & reſurgere à mortuis. Quo ergo ſenſu uel qd intendens, talę obſequiũ morituro impendit, niſi eodẽ ſenſu & eadem intentione, qua cũ primum uenit ad eum dum rigaret pedes eius lachrymis, & capillis capitis ſui tergeret, & oſcularetur, ungento etiam unxit pedes eius. Illud autem agendo, utiq; primum pœnitentiæ fructum, congruũq; fecit emendationis initium. Liquet enim q̃ illicitis actibus prius mulier intenta, ungentũ ſibi pro odore ſuæ carnis adhibuit. Ideo q̃d ſibi turpiter adhibuerat, hoc iam deo laudabiliter offerebat. ¶ Igitur de Anna Samuelis matre ſcriptum eſt, Vultusq; illius nõ ſunt amplius in diuerſa mutati, id eſt, in eadem intẽtione & oratione perſeuerauit, hoc iſta de ſemetipſa exteriori opere demonſtrauit, dum finem obſequij ſimilem initio fecit: imò qa melior eſt uel eſſe debet, ſicut orationis, ita & operis, finis quàm principium eius, op⁹ bonum bene inceptum, melius conſummauit. Nam (ſicut iam dictum eſt) in initio tantummodo pedes dñi ungẽto unxit: hic aũt, quando ea quę de ipſo erant, prope iam finẽ habebant, & pedes unxit, & ſuper caput eius ungentum effudit. ¶ Quod autẽ illa bene exhibuit, hoc dominus ipſe melius & ualde rationabilius admiſit, certi uidelicet gratia myſterij, de quo poſtmodum dicẽdum erit. Aliter uiſum eſt diſcipulis, qui uidentes indignati ſunt, dicentes: Vt quid perditio hæc? maximeq; Iudæ proditori, qui non ſimpliciter indignatus eſt, ut alij, pro ſola quaſi perditione ungenti, ſed (quod nequiſſimum fuit) hoc doluit, quia furari conſueto, & ad furandũ inhianti tam lucroſa res cõmiſſa non fuit, ut poſſet furari. Dixit enim hoc, ait euangeliſta, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebant, portabat. ¶ Quomodo autem dictum eſt aut dici debuit, Mittens hoc ungentum, ad ſepeliendũ me fecit, ſiue præuenit ungere corpus meum in ſepulturam, quum illa (ſicut iam dictum eſt) hoc faciens, ſepeliendum ſiue moriturum eum fore neſcierit? Sed pro hoc nihil eſt immorandum, quia pro conſuetudine loquendi recte ad ſepeliendum hoc feciſſe dicitur, quod uſq; ad ſepulturam eius prouenturum non ignorabatur ab ipſo, diſponente quicquid boni uel ipſa operata eſt, uel nos omnes operamur. Sic Iacob ad filios ſuos loquitur, In meã hoc feciſtis miſeriam, ut indicaretis Pharaoni & alium uos habere fratrem. non quòd illi hac intẽtione feciſſent, ſed perueniſſe uidebat ad illam, quã pãtiebatur iam in anima ſua miſeriã. ¶ Quapropter ſciendũ, quia non totum, q̃d habebat in alabaſtro, mulier effudit ungentum. Deniq; proditori Iudæ dicẽti, quare hoc ungentum non uenit trecentis denarijs, & datum eſt egenis, ita reſpondit dñs Ieſus: Sine illam, ut in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. Non ergo totũ effudit illud, ſed reſeruatum aliquid effundere habebat in die ſepulturæ eius, quãdo futurũ erat & factum eſt, ut Ioſeph ab Arimathia ſepeliret corpus eius cum linteis & aromatibus, Nicodemo quoq; mixturã ferente myrrhę & aloes quaſi libras centũ, ubi aderat & iſta mulier, ſicut euãgeliſtę teſtãtur. Porro Iudas & quod effuſum erat, perditũ eſſe calumniabatur: & q̃d nõ erat effuſum, uenundare properabat, ut de pretio fur aretur. Falſum locutus eſt, fruſtra calumniatus eſt: quoniã ei qui ungentum admiſit, non erat ibi delectatio profuſionis, imò meditatio ui

cinæ

aſſ. uendit. Duplex effuſio ungẽti à Maria facta. Luc. 7. Iohã. 11.

Quæſtio ſup intẽtione mulieris ungẽtis. Marc. 14.

Reſpõſio. Luc. 7.

Bonũ initium, melior finis huius operis. 1. Reg. 1.

Iniqua indignatio diſcipulorũ. Iohã. 12.

Ad ſepelien dũ me fecit

Gen. 43.

Nõ totũ effuſum ẽ ungentum.

Matt 27. Iohã. 19.

cinæ mortis, quod notum esse uoluit, dicens: Ad sepeliendum me fecit. ¶ Quod protinus sequitur, Amen dico uobis, ubicunq; prædicatum fuerit hoc euangeliũ in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius, magis ac magis nos excitat ad considerãdam hanc faciem uituli huius. Quid enim nobis innuit, uel quò suum hæc facies tendit intuitum, dicendo, Hoc euangelium, nisi in ipsum passionis suæ sacramentũ, in quo stabat, & de quo loquebatur paulo ante, sic incipiens, Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur? Ipsam nimirum passionis, sepulturæ & resurrectionis suæ prædicationem, quæ tũc in toto mundo audienda erat, & nunc audita est, uere & fideliter nominauit euangelium, quod interpretatur bonum nuntium. Audiuimus, credidimus, propter quod & loquimur, quia uere bonum est nuntium: & ubicunq; prædicatur hoc bonum nũtium, dicetur & quod hęc fecit in memoriam eius: & ualde utiliter ex euangelica scriptura dicitur, ut & nos similiter faciamus, nos inquam, omnis ecclesia de cunctis gentibus peccatricibus & iustificatis per gratiã eius. ¶ Cum enim charitatis obsequium quibuslibet ex minimis eius, pro eo quod sunt eiꝰ fideles, impendunt diuites, dando manducare esurientibus, dando bibere sitientibus, hospites colligendo, nudos operiendo, infirmos uisitando, & ueniẽdo ad eos qui in carcere sunt: nimirum suaue & odoriferum effundunt ungentum super pedes eius, & hoc faciendo, effundunt etiam super caput eius, dum pro eo quod sic ministrant de rebus tẽporalibus, nihil oñino uanæ gloriæ siue laudis humanę rescire uolentes, spem suam totã reponunt in cœlestibus. ¶ Et ut de spiritualibus ꝺq; obsequijs non taceam, quando fidelem & utilem de illo habemus uel facimus sermonem, deum & hominem eum confitentes siue prædicantes, nimiꝝ & super caput & super pedes eius ungẽtum bonum effundimus, & ex huiusmodi odore ungẽti domus impletur, totus Christianus conuentus lætificatur. O quoties indignati sunt pro huiusmodi, etiam illorum nonnulli, quos negare non posses discipulos esse domini, & fremuerunt aduersus fidelem animam, ita facientem, componentem optimum ungentum, & effundẽtem super caput & pedes domini, id est, scribentem scripta fidelia secundum ueritatem sanctarum scripturarum, spirantia ubiq; siue redolentia fidem & confessionem ueræ diuinitatis, & ueræ humanitatis dei & hominis Iesu Christi. ¶ Indignationem eiusmodi in plerisq; legimus, & nosipsi, nostris diebus, nostris pro opusculis, nonnihil experti sumus. Verum quomodo illic alij discipuli simpliciter indignati sunt, Iudas uero, qui indignationis illorum fuit incẽdium, malitiose & pro cupiditate lucri indignatus est: ita extunc & usq; nunc, Iudæi quidem & hæretici malitiose indignantur, nonnulli autem catholici simpliciter indignati sunt, & indignantur aduersum nos, scribentes & studẽtes in scripturis: & quasi perditionem ungenti existimant, quòd scribimus, putantes quòd per præsumptionem & pro uana gloria hoc faciamus. Sed tandem loquitur dominus, testis fidelis & conscius cuiusq; intẽtionis, & dicit: Quid molesti estis huic mulieri? Opus bonum operata est in me. Denicq; etiam præter commune testimonium, quod perhibebit omnibus, & quo omnes defendet in die iudicij, iam hic nonnullos talium defendit qualibet defensione, ut inter indignationes ipsas perseuerare, & opꝰ bonum quod operari cœperint, ualeant perficere. ⊥ Tunc abijt unus de duodecim, qui dicitur Iudas Iscariothes, ad principes sacerdotũ, & ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eũ tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem, ut eum traderet. ⊥ Hoc opus illi operi mulieris oppositum siue contrariũ est, ut bono malum. Plane sicut de illa dixit, opus bonum operata est in me, sic e contra de isto dicat dominus, malũ opus operatus est in me. Illa enim ad sepeliendum me pretioso ungento unxit, iste ad crucifigendũ me uili pretio uendidit. ¶ Nulla tradidit scriptura quempiam sanctorum siue prophetarum, qui multi interfecti fuerant, ita ut aliquando diceret unus ex illis Helias, Relictus sum ego solꝰ, & quærunt animam meam, sic uenditum siue emptum fuisse, ut uẽditus siue emptus est iste sanctus sanctorum, id est, sic emptum, ut emptores interficerent eum. Ioseph quidem sanctus in typum huius fuit uenditus, sed emptores non iccirco emerunt, ut interficerẽt eum. Et Aman impijssimus iccirco, ut interficeret, emere uoluit uniuersum genus Iudæorum, in quo utique nonnulli iusti erant, dicens regi Assuero: Si tibi placet, decerne ut pereat, & decem milia talẽtorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Sed neq; rex accepto argento populum uendidit, neq; Aman placito suo gratis cõcessum interficere potuit. ¶ Iste unus sanctus sanctorum ad hoc emptus est ut interficeretur, emptus pretio uili, scilicet triginta argenteis, quod pretium uix est unius uituli bruti, quo multo melior erat iste uitulus domini. Quanto melior? Caput eius (ait dilecta in Canticis) aurum optimum, manus eius aureę plenæ hyacinthis. Venter eburneus, distinctus sapphyris. Crura columnę marmoreæ, quę fundatæ sunt super bases aureas. Hic tantus triginta emptus est argenteis, uenditore nimis ultroneo, ponente pretium in arbitrio ementium, ac dicente: Quid uultis mihi dare, & ego eũ uobis tradam? Hinc per prophetam Amos dictum est, Super tribus sceleribus Israel & super quatuor nõ cõuertam eum, pro eo quòd uendiderit argento iustum, & pauperem pro calceamentis. Denicq; & si hoc perſępe fe-

Hoc fecit in memoriã eius.

3. Cor. 4.

Matt. 21.

Obsequia spiritalia.

Indignatio ꝺrundã cõtra studia autoris.

3. Reg 19.

Gene. 37. Hester. 3.

Vile pretiũ uẽditionis.

Cant. 5.

Amos. 2.

fecit ille Iſrael, nos tamen ea tantum attendimus, quæ cognita de ſcripturis habemus. Primo uendiderunt argento iuſtum, & pro calceamẽtis pauperem, quãdo decem filij Iacob fratrem ſuum Ioſeph uiginti argenteis Iſmaëlitis uendiderunt, quo ex pretio quum ſingulis non plu- Gen. 37.
res obueniſſent quàm duo argentei, uix inde potuerunt calceari. In illo ſcelere ſic iſti menſu- Matt. 23.
ram patrum ſuorum impleuerunt, ut triginta argenteis Iudas uenderet, emerent autem prin-
cipes ſacerdotum talem tãtumq; pauperem iuſtum: qui uidelicet duo principes ſacerdotum
Annas & Caiphas, pompatice ſoliti incedere, ex eodẽ pretio, cum retuliſſet eis traditor, uix ſa-
tis inſigniter potuerunt calceari. ¶ Hoc agendo Iudas infelix uere abijt, & ueraciter ſic dictũ Abijt Iudas
eſt, tunc abijt unus de duodecim. Abijt enim, & totus receſſit ab illis, apoſtolatum ſuum dimi- Pſal. 108.
ſit, epiſcopatũ ſuum alteri dereliquit. Abijt (inquam) in conſilio impiorum & in uia peccato- Actu. 1.
rum ſtetit, & in cathedra peſtilentię ſedit. ¶ Abijt à deo, ſtetit cum diabolo: & relatis triginta Pſal. 1.
argenteis, nihilominus in triginta maledictionibus, ore prophetico, in pſalmo cẽteſimooctа-
uo tricies maledictus, antequam natus. Prima eſt maledictio, conſtitue ſuper eum peccatorẽ. Trigĩta ma
Secunda, & diabolus ſtet à dextris eius. Tertia, cum iudicatur, exeat cõdemnatus. Quarta, & ledictiones
oratio eius fiat in peccatum. Quinta, fiant dies eius pauci. Sexta, & epiſcopatum eius accipiat in Iudam.
alter. Septima, fiant filij eius orphani. Octaua, & uxor eius uidua. Nona, nutantes tranſferan
tur filij eius & mẽdicent. Decima, eijciãtur de habitationibus ſuis. Vndecima, ſcrutetur fœne-
rator omnem ſubſtantiã eius. Duodecima, & diripiant alieni labores eius. Tertiadecima, non
ſit illi adiutor. Quartadecima, nec ſit q miſereatur pupillis eius. Quintadecima, fiant nati eius
in interitũ. Sextadecima, in generatione una deleatur nomen eius. Septimadecima, in memo-
riam redeat iniquitas patrũ eius in conſpectu domini. Octauadecima, & peccatũ matris eius
non deleatur. Nonadecima, fiant contra dominum ſemp. Viceſima, & diſpereat de terra me-
moria eius. Viceſimaprima, & dilexit maledictionem & ueniet ei. Viceſimaſecunda, & noluit
benedictionẽ & elõgabitur ab eo. Viceſimatertia, & induit maledictionem ſicut ueſtimentũ.
Viceſimaquarta, & intrauit ſicut aqua in interiora eius. Viceſimaquinta, & ſicut oleum in oſſi
bus eius. Viceſimaſexta, fiat ei ſicut ueſtimentum quo operitur. Viceſimaſeptima, & ſicut zo-
na qua ſemper præcingitur. Viceſimaoctaua qui inſurgunt in me, cõfundantur. Viceſimano
na, induantur qui detrahunt mihi, pudore. Triceſima, & operiantur ſicut diploide confuſio-
ne ſua. ¶ Quàm ergo mala, quàm damnoſa decimatione miſer, nec tamen miſerabilis Iudas, il- Mala deci-
lam quam dixerat perditionem unguenti recuperauit? Dixerat enim: Vt quid perditio hæc? matio Iudę
Quare hoc ungentum non ✳uęnijt trecentis argẽteis, & datum eſt egenis? Trecentorum qp aſ. ✳uendit.
pe denariorum decimatio ſunt triginta denarij, quot uel quibus benedictum uendidit, & tri-
ginta maledictiones hæreditate poſſedit. ¶ Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipu-
li ad Ieſum, dicentes: Vbi uis paremus tibi comedere paſcha? At Ieſus dixit: Ite in ciuitatẽ ad
quendam, & dicite ei: Magiſter dicit: Tempus meum prope eſt, apud te facio paſcha cum di-
ſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit Ieſus illis, & parauerunt paſcha. ¶ Prima di- Lex de azy
es azymorum, quarta decima dies erat menſis primi, cuius ad ueſperam paſcha erat. i. immola mis.
tio agni, dicente domino ad Moyſen: Menſis iſte principiũ uobis menſiũ, primus erit in men Exo. 12.
ſibus anni, & cæ. uſq;, Septem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentatum in Deut. 16.
orationibus ueſtris. Item: Primo menſe, quarta decima die mẽſis ad ueſperam comedetis azy
ma, uſq; ad diem uiceſimamprimam eiuſdem menſis ad ueſperam. ¶ Sane prim⁹ menſis apud Obſeruatio
Hebræos Niſan, apud nos dicitur Aprilis, quem ita ſecundum legem propter rationẽ paſchę paſchalis
obſeruamus, ut lunatio, cuius quarta decima dies in ipſo æquinoctio uel poſt æquinoctiũ eue tẽporis.
nerit, ipſa menſis primus habeatur. Ad ueſperam illius diei, quãdo luna pleniſſima eſt, agnus
myſtico ritu immolabatur, & comedebatur cum azymis panibus & lactucis agreſtibus. Illa
die cum in cunctis domibus immolandus teneretur agnus, à decima die ſeruatus, ut ad ueſpe
ram immolaretur, quærebat Iudas opportunitatẽ, ut agnũ dei traderet, & opportunitas hoc
modo quærebatur: Ite, ait dominus Ieſus, in ciuitatẽ ad quendam, & dicite ei: Magiſter dicit:
Tempus meũ prope eſt, &c. Nam in ciuitatẽ, hoc eſt, in Hieruſalẽ à Bethania uenit, & illuc ue Cur eo ue-
niendo ac diutius immorãdo, traditori opportunitatẽ fecit. ¶ Sciendũ quippe, q̃ cæteris di- ſpe diutius
ebus cũ in templo docuiſſet, ad ueſperã eg[illegible]diebatur in Bethaniam, & ibi noctibus moraba- ſolito īmo-
tur, adeo nulli unquã adulatus, ut in tam magna & ampla ciuitate, nec ſaltem unius noctis un rat⁹ ẽ Ieſus
quam habuerit hoſpitiũ. Illa nocte, qua tradendus erat, diutius (ut iam dictum eſt) immorari ī Hieruſalẽ.
uoluit, licet ſciens (ut euangeliſta Iohannes ſcribit) omnia quæ uentura erant ſuper eũ. Non Iohã. 18.
enim deceret principẽ fortitudinis, quãuis noſtrę mortalitatis infirmitate circundatũ, quam-
uis morte inſtante paueret & tæderet, refugere horã uel tempus ſuum, redeundo more ſoli- Marc. 14.
to citius in Bethaniam. ¶ Nũquid enim deberet, nunq̃d iuſtum aut legitimũ eſſet, aliàs q̃ Hie-
roſolymis illud uetus paſcha cõſummare, nonnunq̃ corporis & ſanguinis ſui ſacrificium, q̃d
illa nocte fecit, offerre: Caue (inquit lex) ne offeras holocauſta tua in oĩ loco quem uideris, Deut. 12.
ſed in eo quem elegerit dominus, in una tribuum tuarũ offeres hoſtias, & facies quęcunq; prę-

cipio tibi. Factus ſub lege, obediẽtiam legi debebat, ut non in Bethania ſiue in alio quocunq; loco, ſed in loco quem elegerat dominus, ſcilicet in Hieroſolymis, ſacrificium ſuum offerret.

2. Reg. 8. Quãdo putas locum illum elegit dominus? Putas ne quãdo Salomon in ea ciuitate templum

Gene. 22. condidit? Imò quando pater Abrahã filiũ ſuum Iſaac ibi obtulit, tentante dño ac dicente, tolle filiũ tuum unigenitũ quem diligis Iſaac, & uade in terrã uiſionis, atq; offer eum ibi in holocauſtũ ſuper unum montium quem monſtrauero tibi. Iam tunc elegerat dñs locum illum ſacrificio huic, cuius in typum iuſſerat dominus Iſaac ibidem à patre ſuo ſibi offerri. Nam q̃d legimus, in terrã uiſionis, in Hebræo habet Moria. & eſt mons, in quo poſtea templum conditũ

1. Par. 3. eſt, in area Ornan Iebuſei, ſicut & in Paralipomenon ſcriptũ eſt: Et cœpit Salomon domũ domini in Hieruſalẽ in mõte Moria, q̃ demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſei. Hęc iccirco dixerim, ne ignorẽ cauſam, cur uitulus iſte ſiue agnus immolãdus, accedere debuerit ad locũ immolationis, ſcilicet qa factus ſub lege, debuit obedire legi. ¶ Itidẽ de ingreſſu eius in eandẽ ciuitatẽ, quo ingreſſus eſt decima die, ſentiendũ ac dicẽdum eſt. Neq; em̃ (ut nonnulli putãt & dicunt) iccirco cũ tanta gloria tunc in

Gal. 4. Ingreſſus Ieſu in die palmar. Exo. 23. ciuitatẽ introiuit, ut eos prouocaret ad interfectionẽ ſui, ſed obediens legi dicẽti, Ter in anno apparebit omne maſculinũ tuum coram dño deo tuo, tribus uicibus per annos ſingulos aſcẽdebat, ſcilicet in ſolennitate azymor̃, in ſolennitate menſis primitiuor̃, & in ſolẽnitate tabernaculorum. Populor̃ autem turbę, quę conuenerant ad diem feſtũ, iccirco cum tanta gloria

Matt. 21. Iohã. 11. obuiã ei uenerunt, quia audierant eum feciſſe recens illud miraculũ, ſcilicet uocaſſe de monumento Lazar̃ mortuum quatriduanũ. ⌊ Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis. Et edẽtibus illis, dixit: Amen dico uobis quia unus ueſtrum me traditurus eſt. Et contriſtati ualde, cœperũt ſinguli dicere: Nunqd ego ſum domine? At ipſe reſpõdens, ait: Qui intingit mecũ manum in paropſide, hic me tradet. Filius quidem hominis uadit ſicut ſcriptum eſt de illo. Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Reſpõdens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego ſum rabbi? Ait illi: Tu dixiſti. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meũ. Et accipiẽs calicẽ, gratias egit, & dedit illis, dicẽs: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt em̃ ſanguis meus noui teſtamenti, q̃ pro multis effundet in remiſſionem peccator̃. Dico aũt uobis, non bibã amodo de hoc genimine uitis, uſq; in diẽ illum, cũ illud bibam uobiſcũ nouum in regno patris mei. ⌋ Hic idẽ nar-

Marc. 14. rationis ordo apud Marcum habetur, ſcilicet inter manducandũ & bibendum, dum manducarẽt uetus paſcha, id eſt, agnum aſſum cum azymis panibus & lactucis agreſtibus, proditorem fuiſſe deſignatũ, dicendo: Amen dico uobis quia unus ueſtrum me traditurus eſt, &c. uſq; quo ait illi, Tu dixiſti. Et tunc demũ ſacramentum corporis & ſanguinis ſui dominum tra-

Luc. 22. diſſe diſcipulis ſuis, ubi iam de traditore illo nulla mẽtio fit. Porro apud Lucam textus uel ordo literę ſe aliter habet. Prius em̃ utrunq; paſcha, ſcilicet uetus & nouũ, continua narratione deſcribit. & tunc demũ hęc dñi uerba ſubiungit, Verũtamen ecce manus tradentis me, me-

Duplex doctorũ ſnĩa de Iuda in cœna dñi. cum eſt in menſa, &c. ¶ Hæc diuerſitas in ordine narrationis, diuerſas magnis atq; catholicis patribus de Iuda traditore ſentẽtias peperit: aliis dicẽtibus de illo, q̃ interfuerit: aliis aſtruẽtibus, q̃ iam exiſſet & nõ interfuerit, ubi dñs iam dictum corporis & ſanguinis ſui ſacramentũ

ſnĩa Auguſtini. diſcipulis ſuis tradidit. ¶ Præcipuus pater Auguſtinus, attendẽs Lucę euãgeliſtę narrationẽ ſiue literæ eius ſeriem, hoc ſenſit, hoc in pleriſq; locis ſcripſit, q̃ ille interfuerit, & cum cæteris apoſtolis ſacramentũ hoc acceperit. Exẽpli gratia. In euangelio ſecundum Iohannem, ubi dictum eſt, Et poſt buccellã tunc introiuit in illum ſatanas, non autem (ait) ut putant quidã ne-

Iohã. 13. gligenter legentes, tunc Iudas Chriſti corpus accepit. Intelligendũ enim eſt, q̃ iam omnibus eis diſtribuerat dominus corporis & ſanguinis ſui ſacramentũ, ubi & ipſe Iudas erat, ſicut ſanctus Lucas euidentiſſime narrat, ac deinde ad hoc uentum eſt, ubi ſecundum narrationem Iohannis apertiſſime dominus per buccellam tinctã atq; porrectam ſuum exprimit traditorẽ,

Sententia Hilarij. fortaſſis per panis tinctionẽ, illius ſignificans fictionem. ¶ Porro beatus Hilarius hanc Matthęi narrationẽ ſequens, in hoc ipſo euãgelio dicit: Poſt quę Iudas proditor indicatur, ſine q̃ paſcha accepto calice & fracto pane conficitur. Dignus enim æternor̃ ſacramentorũ nõ fuerat communione. Nam diſceſſiſſe ſtatim hic intelligit, q̃ cum turbis reuerſus oſtẽditur. Neq; ſane cum deo bibere poterat, qui nõ erat bibiturus in regno, cum uniuerſos iſtum bibẽtes, ex uitis iſtius fructu ſecũ poſtea bibituros polliceretur. ¶ Si ergo cauſa poſtulauerit, ut in quę ſtionẽ ueniat, utrũ Iudas adhuc in illa hora cum diſcipulis fuerit, an ante iam exierit, quis horum magis audiẽdus uel ſequendus erit? Is utiq; cui magis opitulat ratio ſumpta de textu euangelicę narrationis. Soli nanq; ſunt prophetę & apoſtoli, quor̃ de ſcripturis in aliq̃ dubitare

Verba Hieronymi. Pſal. 86. nefariũ ſit. Quod quũ multis ipſor̃, qui ſcripturas tractauerunt, confirmari poſſit ſententijs, una ſufficiat beati Hieronymi in uerſiculo pſalmi LXXXVI. Dominus narrabit in ſcripturis populorum & principum horum qui fuerunt in ea. Videte (ait) quid dicat. Qui fuerunt, non

qui

qui ſunt,ut exceptis apoſtolis quodcunq; aliud poſt ea dicitur,abſcindatur,non habeat auto ritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt apoſtolos,quamuis diſertus ſit,non habeat au toritatem,quoniam dominus narrat in ſcripturis populorum & principum horum qui fue runt in ea. ¶ Si igitur ſcire opus eſt uel ſcire cupimus,cuiuſnam ratio firmior ſit,peruidẽdum eſt prius,quomodo Lucas à cæteris euangeliſtis Matthęo & Marco in iſta narratione nõ diſ crepet, quia uidelicet beatus Auguſtinus eorum conſonantiam hic non requiſiuit, dum Lu cæ narrationem ſequi uiſus eſt, Quærentibus iſtud iam occurrit,quia uidelicet quum dixiſ ſet,Et accepto pane,gratias egit,& fregit & dedit eis, dicẽs: Hoc eſt corpus meum quod pro uobis datur,hoc facite in meam commemorationem: ſimiliter & calicem ita determinauit,ut diceret,Poſtquam cœnauit. Profecto ſi poſtquam cœnauit,ergo & poſt uerba hæc,Verunta men ecce manus tradentis me,mecum eſt in menſa: quia(ſicut iam dictum eſt) ſecundum ali os euãgeliſtas hæc uerba dixit, nec poſtquam cœnauit,ſed quando cœnauit,& de cœna ipſa buccellam intinctam Iudæ porrexit,qui &(ſicut Iohannes refert)cõtinuo exiuit. ¶ Hic iam quæritur,quid opus fuerit,ut hic euãgeliſta tali uteretur modo narrationis. Eſt enim hic mo dus,quem recapitulationem uocant. unde Ticonius quidam,qui(ut ait beatus Auguſtinus) contra Donatiſtas inuictiſſime diſſeruit,ſextam regulam ſcripſit in libro, quem regularũ uo cauit,quia in eo quaſdam ſeptem regulas executus eſt,quibus quaſi clauibus diuinarum ſcri pturarum aperientur occulta. Sextam regulam ille recapitulationem uocauit,in obſcuritate ſcripturarum ſatis uigilanter inuentam. Sic enim dicuntur quædam quaſi ſequantur in ordi ne temporis,uel rerum continuatione narrentur: cum ad priora,quę prætermiſſa fuerant,la tenter narratio reuocetur,quod niſi ex hac regula intelligatur,erratur. Exẽpli gratia,In Ge ſi ſcriptum eſt: Plãtauerat autem dominus deus paradiſum uoluptatis à principio,in quo po ſuit hominem quem formauerat. Statimq; ſequitur: Produxitq; dominus deus omne lignum pulchrum uiſu & ad ueſcendum ſuaue,lignum etiam uitæ in medio paradiſi,lignumq; ſcien tiæ boni & mali. Hoc igitur uidetur dictum, tanquam id factum ſit, poſtquam factum poſuit deus hominem in paradiſo,quum breuiter utroq; commemorato,ſcilicet & quòd plãtauerat dominus deus paradiſum,& quòd in eo poſuit hominem quem formauerat,recapitulãdo re deat & dicat quod prętermiſerat,uidelicet q̃modo plantatus fuiſſet paradiſus. Multa ſecun dum hunc modum in ſcripturis inueniuntur,quorum ad obſcuritatem elucidandam regula hæc,ſcilicet recapitulatio,ualde utilis eſt. ¶ Hoc ergo quæritur,ut iam dictum eſt,cur Lucas euangeliſta ſcribendo illam domini cœnam,tali narrationis modo uti uoluerit. Iſtud quęrẽ tibus,illud in primis demonſtrandum eſt, quia ſolus ipſe,uidelicet Lucas,hæc domini uerba præſcripſit,dicta in illa priori cœna typici paſchæ ſiue agni paſchalis, quem comedit cum ſu is diſcipulis ſecundum morem ueteris mandati. Deſiderio(ait) deſideraui hoc paſcha mãdu care uobiſcum antequam patiar. Dico enim uobis, quia ex hoc non manducabo illud,donec impleatur in regno dei. Et accepto calice,gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter uos. Dico enim uobis,quòd non bibam de genimine uitis,donec regnum dei ueniat. Hoc ſol⁹(ut iam dictum eſt) Lucas ſcribere curauit,dominum dixiſſe,quòd deſiderio deſiderauerit cũ diſcipulis ſuis comedere paſcha illius anni,qui annus erat triceſimus tertius aſſumptæ humanitatis,ſuiq; deſiderij cauſam hanc ſubiunxiſſe,quòd paſcha illud manducaturus,& calicẽ eiuſdem typici paſchæ bibiturus non eſſet,donec impleretur in regno dei. Congruum ergo fuit, ut modum adimpletionis illius cõtinuo perſcriberet: & iccirco dilatis,quę in eadem cœna di cta ſunt,Et accepto,inquit,pane,grati as egit,& fregit & dedit eis,dicens: Hoc eſt corpus meum quod pro uobis datur,hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit,dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in meo ſanguine,qui pro uobis fun detur. Hoc itaq; modo impletur in regno dei illud, quod illo priore paſcha & priore calice fi gurabatur. Extũc enim uenit regnum dei,cuius uidelicet regni initiũ erat paſſio eius ad quã nocte illa tradebatur,tertia die reſurrectur⁹. Itaq; cauſam nos arbitramur dixiſſe idoneã,pro pter quam ſolus Lucas utriuſq;,ſcilicet ueteris ac noui, paſchæ narrationẽ continuare uolue rit,ac demum per recapitulationem rediſſe ad uerba,quæ ante ſacramentum noui paſchę di cta eſſe teſtantur euangeliſtę cæteri. ¶ Non ignoro quòd pleriq; & fere omnes ſenſum ſequã tur & magis amplectantur beati Auguſtini quàm beati Hilarij,quem tamen aliter ſenſiſſe uel ſcripſiſſe hactenus nouerant admodum pauci. Aiunt nanq; multos hodieq; indignos (q̃d ue rum eſt)idem ſacramentum accipere,& accipiendo iudicium ſibi manducare & bibere. Aiũt etiam,quod itidem uerum eſt,nemini niſi confeſſo uel conuicto de crimine ſacramẽtum hoc denegari debere,& quũ alia ratione,imò multis rationibus illud comprobetur,maxime huic rationi innituntur,quia dominus Iudæ traditori,ſicut & cęteris apoſtolis,ſicut nondum con feſſo aut conuicto cõmunionem eiuſdem ſacramenti non negauit. ¶ Sed uideamus utrum Iu das ſecundum pręſcriptã conſiderationem confeſſus uel conuictus fuerit,an non,quãdo do minus hoc ſacramentum tradidit. Nam quomodo uel quali ordine in occultis criminibus ad

patet exſcri pturis, Iu dã nõ inter fuiſſe ſacrę coĩoni poſt cœnã factę Luc.22.

Iohã.13.

Recapitu latio, ſexta regula Ti conij.

Gen.2.

Cur Lucas alio narrati onis modo utiſ hic,q̃ alij euange liſtæ. Luc.22.

Rõnes pro ſnĩa Augu ſtini.

An Iudas fũ erit de cri mine tũ cõ

confessus & cõuictus. Matt.18.

hoc peruenierẽdum sit,ut confessus uel conuictus quis habeatur,dominus ipse præ docuit: Si, inquit,peccauerit in te frater tuus,uade & corripe eũ inter te & ipsum solum.Si te audierit,lucratus es fratrẽ tuum.Si aũt te non audierit,adhibe tecũ adhuc unum uel duos, ut in ore duorum uel triũ testium stet oñe uerbũ.Quòd si non audierit eos,dic ecclesiæ. Si autẽ ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.Videndum ergo,utrũ,sicut in cæteris accipimus,qa cœpit Iesus facere & docere,ita & in isto fecerit ipse q̃d docuit. Vtiq; peccabat in eum Iudas frater fictus,qa festinabat tradere eum,nullo fratrũ.i. discipulorũ sciente,prẽter ipsum qui oñia nouerat,quẽ latere non poterat. Ait aũt suppresso nomine traditoris,unus ex uobis me tradet.Ita dicẽdo,profecto corripuit eum inter se & ipsum solum,quia præter ipsum,quẽ sua ipsius cõscientia latere non poterat,nemo sciuit de quo diceret. Nõ audiuit corripiẽtem, quippe qui in intentione perfistẽs,manum quoq; cum domino intingebat in catino,callidus ut putabat ipse. Tunc (ut plenius Iohãnes narrat) aspicientibus ad inuicem discipulis,& hæsitantibus de quo diceret,erat recũbens unus ex discipulis Iesu in sinu eius, quem diligebat Iesus.Innuit ergo huic Simon Petr⁹,& dicit ei: Quis est de quo dicit? Itaq; cũ recubuisset ille supra pectus Iesu,dicit ei: Domine, quis est? Cui respõdit Iesus: Ille est,cui ego intinctum panẽ porrexero. Et cum intinxisset panem,dedit Iudæ Simonis Iscariothis. Hoc agendo,nimirum adhibuit unũ alium secum,scilicet Iohãnem,cui locutus fuerat,audiẽte ipso Iuda,quia propius assidebat,ut fieret quod dixerat,qa in ore duorũ uel trium testium stet omne uerbum. Nõ audiuit eos,imò deterior factus est,sicut per hęc uerba innuit euangelista, Et post buccellam tunc introiuit in illum satanas,& cum indignatione dixit: Nunquid ego sum Rabbi? Et ait Iesus illi: Tu dixisti. Et hoc nimirũ ecclesiæ dicere fuit,quia conuẽtus discipulorũ audire potuit. Continuo exiuit,ecclesiam non auditurus: imò quod faciebat,facturus citius,iam ethnic⁹ & publicanus,ethnicorũ & publicanorum deterrimus. Hæc iccirco dixerim,ut si sententiã beati Hilarij suprascriptam sequamur,nihilominus constare sciamus, quòd sacra cõmunio nemini deneganda sit,nisi de crimine confessus sit aut cõuictus. ¶ Iam,ut ad propositum sermo recurrat,considerandum in isto capitulo,quanta sit faciei præscriptæ,faciei uitulinę mansuetudo,quanta ratio,quanta ueritatis & iustitiæ pulchritudo. Non antehac tradidit uel condidit hoc sacramentum corporis & sanguinis sui,sed tunc primum,quando in passione iam agonizabatur,ipsa nocte qua tradebatur,quãdo iam strues lignorum componebatur,super quam secundum spiritualem ritum sacræ ac mysticę legis mẽbra talis uituli cæsa ordinarentur,sub iecto in altari igne magnæ charitatis,siue spiritussancti,per quem desiderabat offerri,tũc adipem suum pro peccato ipse obtulit,scilicet omnem necessariam nobis utilitatem suæ passionis,sub istis speciebus panis & uini,dicendo: Hic panis est corpus meum,hic calix nouum est testamentum in sanguine meo,qui pro uobis fundetur. Et recte atq; rationabiliter. Etenim sacramentum hoc,quo mors eius annuntiatur,quemadmodum Apostolus dicit, Quotiescũq; enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis,mortem domini annuntiabitis donec ueniat: quando debuerat cõdi uel dari,nisi sub ipsius articulo passionis? Hoc deniq; ratio uel nostræ salutis ordo poscebat,ut non nisi iam mundatis per passionem eius ab illa ueteri macula peccati originalis,daretur iste cibus uitæ contra illud eduliũ mortis,quod primus homo maligna intẽtione comedit,uolens esse deo similis,in quo oñes peccauimus,in quo oñes superbię ueneno infecti fuimus. ¶ Sed dicit aliquis: Nõdum erat fusus ille sanguis,sed fusus est die sequẽti,quo & ipsos apostolos oportebat emũdari,quibus primis illa nocte hãc escam & hũc potum dedit. Ad hæc inquam: Iam uẽditus erat iste agnus dei, iam tradebatur iste uitulus sacrificij ueri,& iccirco iam recte mũdi habebantur,iamq; ueraciter uocabantur amici,ita ut diceret eis: Iam uos mũdi estis propter sermonẽ quem locutus sum uobis. Et subinde: Vos amici mei estis. ¶ Et notãdum q̃ non dixit,propter passionẽ uel mortem meã iam uos mũdi estis, iam uos amici estis,sed propter sermonẽ,ait,quem locutus sum uobis. Nõ enim passio uel mors eius aliter eis profuisset, nisi sermo quem locutus fuerat eis,credit⁹ uel admixtus fidei fuisset. Quod aũt istis dixit,oñibus quoq; sanctis dixit,aut dicere potuit, q eum expectabant ab origine mundi,iam uos mũdi estis propter sermonẽ quem locutus sum uobis. Nam reuera propter eum,quẽ locutus est eis,sermonem legis & prophetarũ,propter illud, quod primum ad Abrahã locutus est,promissionis uerbum de semine eius,q̃d est ipse Christus: propter illũ (in quam) sermonem quia crediderũt,iam ex eo mundi sunt,& mũdauit eos ipsa passio eius, quę tunc agebatur: ipse sanguis eius,cuius effusio nocte illa parabatur. ¶ Vnde licet iam dictum corporis & sanguinis eius sacramẽtum,humana comprehendi ratione non possit, quomodo panis corpus eius,& uinũ quomodo sanguis fiat,quomodo dudũ de isto loquẽs mysterio, dixerit,Et panis quem ego dabo,caro mea est pro mundi uita: hoc tamẽ rationabiliter dixeris, quòd uel pro eo panis iste recte dicatur & uere sit caro Christi,qa nobis residuis, qui nõdum eramus nati,nobis uiuẽtibus, siue ueniẽtibus ab ipsis apostolis, idem facit comesus iste panis, quod illis prioribus sanctis fecit in sua specie crucifixa,moriẽs & sepulta caro Chri. Remissionem

legẽ de correctiõe fra. ipse obseruauit.

Actu.1.

Iohã.13.

Cur in ultima cœna īstituit dñs sacrm corporis & sanguinis. Leuit.4.

1.Cor.11.

Gen.3. Roma.5. Obiectio.

solutio.

Iohã.15. Iã uos mũdi estis propter se, &c.

Ge.15.17.22. Gal 3.

Remissionẽ pctorũ contulit caro Chri, aliter antiqs, aliter nobis Iohã.6.

nem peccatorum contulit prioribus illis caro Chriſti mortua,& eodē uentre recepta,quo ſepulta continebantur eorum corpora:& ſanguis ille,quem & uiuens illa nocte ſudando emanauit,& iam mortuus,cum aqua de latere ſuo fudit,remiſſionem peccatorum operatur & nobis ſacramentum eiuſdem carnis & ſanguinis ſub iſtis ſpeciebus panis & uini. ¶ Igitur ut dicere cœperam,nō ante paſſionem,ſed ſub ipſo paſſionis uel mortis articulo ſacramētum hoc fieri uel dari debuit,quo ſimul omnes, tam mortui quàm uiui,credētes,ab illa macula ueteris cibi abluerentur,& ſimul omnes iſto noui teſtamenti ſacramento epularētur: mortui modo ſibi congruo,& uiui modo ſibi congruo. Deniq; mortui,quoniam in uita ſua de ſacrificijs huius ſacramenti ſignificantius initiati fuerāt,uenturum & moriturum Chriſtum licet intellige rent,pauci ſignis illis annuntiantes, iccirco recte refectionis perfectionem illam, quam diximus,aſſecuti ſunt, ut & mortui Chriſti anima uel ſpiritus ad animas illorum deſcēderet: per quod factum eſt,ut ſtatim uiderent & ſcirent,q̄ ſuauis eſt dominus deus,qui angelorum cibꝰ eſt,quos paſcit immortaliter:& corpus in eiuſdem terræ uentrē deueniret,quo cōdita erant eorum corpora,per q̄d reſurrectio ad uitam daretur eis, ficut ex multis qui cum eo iam tunc reſurrexerunt,confirmatum eſt. ¶ Porro uiuis. i. nobis,quibus ueracitcr dicitur,& qui fideliter credimus,quia Chriſtus reſurgens à mortuis,iam non moritur,mors illi ultra nō dominabitur,non iam figuræ proponūtur,quæ Chriſti morte impleantur,ſed ipſa rei ueritas,uerum ſacrificiū,quo ipſa Chriſti mors uerbis manifeſtis cū ſignaculo crucis eius annuntiat,ubi miro modo & uiuimus & mortui ſumus. Quicunq; em̄ (ait Apoſtolus) baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus:quo uidelicet baptiſmo niſi mortui fuiſſemus,nō eſſet nobis in cibo & potu iſto annuntiare mortem eius. ¶ Libet hic nota uti ſimilitudine. In libro Numeroꝝ ſcriptum eſt: Miſit Moyſes exploratores ad conſiderandam terram, & cōfortamini,inquit,& afferte nobis de fructibus terræ. Cumq; aſcendiſſent,explorauerunt terram, pergentes uſq; ad torrentē botri,abſciderunt palmitē cum uua ſua,quem portauerunt in uecte duo uiri. Secundū illius rei geſtæ ſimilitudinē,nimiꝝ & illi qui tēpore præceſſerunt,& nos qui ſubſequmur Chriſti aduentū,utriq; portamus quaſi botrū cum palmite ſuo, magnū promiſſionis dulce experimentum,ſcilicet dominicæ incarnationis,paſſionis,reſurrectionis atq; aſcenſionis mirabile ſacramentū. Illi portauerunt in ſacris ac myſticis ſacrificioꝝ ceremonijs umbraticis & ſignificatiuis,nos portamus in iſto unico ſacrificio panis & uini. Quapropter hic animaduertendū,quia uiroꝝ illoꝝ portantium botrū illum,alter qui præcedebat,q̄d portabat ipſe nō uidebat:alter qui ſequebatur,quod portabat ante ſe uidebat. In hoc deniq; nos atq; illi non minime diſcernimur,q̄ nos manifeſtis (ut iam dictum eſt) uerbis cum ſignaculo uiuificæ crucis ueꝝ perficientes ſacrificium,mortem domini annuntiamus, mortem domini ſequimur,& crucem baiulamus. Botrus q̄ppe in uecte,Chriſtꝰ eſt in cruce:& hoc aperta facie contemplamur,illi autē portabant quidem,ſed non uidebant:legebant,ſed non intelligebāt: & qui optimi erant,qui intelligere digni erant, qui propheticis oculis uidebāt, eis dicebatur ne propalarent. Exempli gratia: Tu aūt Daniel claude ſermones,& ſigna librum uſq; ad tempus ſtatutum. Pertranſibunt plurimi,& multiplex erit ſcientia, Ad Eſaiam autem: Liga teſtimonium,ſigna legem in diſcipulis meis. ¶ Quamuis de hoc ſacramento à maioribus noſtris multa ſufficienter dicta ſint,& faſtidium legentis uitandum ſit,unum tamen adhuc,q̄d mens ſuggerit,libet eloqui. Iam enim forte quis animaduertit,q̄ hic maxima tentatio ſit. Et reuera non fallitur,quiſquis hoc animaduertit. Eſt enim hic tentatio dei,tentatio quærens fidem: cui contraria eſt tentatio diaboli,tentatio quærens perfidiam. ¶ Cuius uidelicet tentationis dei, ut de ſimili cauſa proferamus teſtimoniū,ecce in Exodo dicit dominus ad Moyſen: Ecce ego pluam uobis panes de cœlo. Egrediatur populus & colligat quę ſufficiant per ſingulos dies, ut tentem eum,utrum ambulet in lege mea,an nō. De ſimili cauſa ideo dixi,quia profecto q̄ tunc dominus manna de cœlo pluit,in figura ſacramenti huius contigit illis. Vtitidem tentationis diaboli de cauſa contraria proferamus exemplum,ſerpens,imò in ſerpēte diabolus,dixit ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim deus,quòd in quacunq; die comederitis ex eo,aperientur oculi ueſtri & eritis ſicut dñi,ſciētes bonum & malum. Comedit mulier,deditq; uiro ſuo,& comedit. Ita tentati à diabolo,tentauerunt deum,& aperti ſunt oculi amborum,non ut ſcirent bonum & malum,ſed ut à bono caderent in malum: non ita ut ſe eſſe deos,ſed ita ut cognoſcerent ſe eſſe nudos. ¶ Non autem putandum,quòd tunc primū tentauerint deum,quando uetitum comedendo,experiri auſi ſunt uter uerior exiſteret,deus ne qui dixerat,In quocunq; die comederitis ex eo,morte moriemini,an ſerpens qui dicebat,Ne quaquam morte moriemini,ſed eritis ſicut dñi &c. Iam ante tentare deum inceperant, iam antequam foris audiſſent malum ſerpentis conſilium,intus in corde ſuo tentabāt deum, uerſantes diuinitatis appetitum. Nam (ficut ante nos dictum eſt) niſi prius intus intumuiſſent, foris tentati tam facile non cecidiſſent. Alioqui quomodo æquum fuiſſet,ut deus tentaret eos, ponendo præceptum quod non ignorabat eos fore præuaricaturos? Deus enim intentator ma

Quō mortui añ paſſionē Chri refecti ſunt hoc ſacro noui teſtamenti.

Matt. 27.

Roma. 6.

Ibid.

Num. 13.

Dan. 12. Eſai. 8.

Duplex tētatio circa hoc ſacrm.

tētatio dei Exo. 16.

1. Cor. 10.

Gen. 3.

Adā & Eua priꝰ tētauerūt deum q̄ tentati fuerunt.

Iaco. 1.

Duplex tẽtatio dei, una ĩ ruinã. Exo.16.

lorum eſt. ¶ Quod ut apertius dictum ſit, deus non niſi male tentatus ab aliquo, nõ tentat aliquem tentatione, in qua comprehendatur prẽuaricator. Exempli gratia: In tentatione ſupra memorata, qua tentauit populum, dicens, Egrediatur populus, & colligãt quæ ſufficient per ſingulos dies, ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an nõ: die autem ſexta parẽt quod inferant, & ſit duplum quàm colligere ſolebant, quia in die ſeptimo non inuenietur: præuaricatores inueniendi erant. Venit enim dies ſeptima, & egreſſi de populo ut colligerent, non inuenerunt. Dixit autem dominus ad Moyſen: Vſq; quo non uultis cuſtodire mãdata mea & legem meam? Nunquid intentatus deus eos illa tentatione tentauit, quos prẽuaricaturos nõ ignorauit? Non utiq; intentatus. murmurauit enim omnis congregatio filiorum Iſrael, murmurando tentans, tentando murmurãs, ſicut habemus in pſalmo: Et tentauerunt deũ in cordibus ſuis, ut peterent eſcas animabus ſuis. & male locuti ſunt de deo. dixerunt, Nunqd poterit deus parare menſam in deſerto? Nunquid & panem poterit dare, aut parare mẽſam populo ſuo? ¶ Porro ſi quem tentat deus, à quo non ipſe eſt male tentatus, illi nimirum omnis tẽtatio in gloriam cooperatur. Vnde non ſolus Abraham, quem deus tẽtauit in oblatione filij ſui, uerũ etiam fere omnes ſancti pro exemplo ſunt, de qualibus Sapientia dicit: Etſi corã hominibus tormẽta paſſi ſunt, deus tentauit illos, & inuenit eos dignos ſe. Oĩbus his Moyſes dicit illud, quod Iſraeli in Deuteronomio dicit: Adduxit te dominus dẽ tuus per deſertũ, ut affligeret te atq; tentaret, & nota fierẽt quę in tuo animo uerſabantur, utrũ cuſtodires mandata illius an non. Ac deinceps: Eduxit riuos de petra duriſſima, & cibauit te manna in ſolitudine, q̃d neſcierũt patres tui. Et poſtq̃ afflixit ac probauit, ad extremũ miſertus eſt tui. ¶ Igit̃, ut ad propoſitũ redeam, magna in iſto ſacramento tentatio dei eſt, tẽtatio quę rens fidem, ad euacuandam perfidiã, quam tentatio diaboli in primis hominibus inuenit, qbus uetitũ comedere perſuaſit. Eſt aũt fides (ait Apoſtolus) ſperandarũ ſubſtantia rerũ, argumentum non apparentiũ. Oportebat ergo non apparere res, ut locũ haberet ſubſtãtia hęc, res inquam. i. carnem & ſanguinẽ non apparere oportebat, non ſolum ne ſenſus noſtros comedentiũ atq; bibentiũ naturali offenſione offenderent: qbus humanã carnem manducare uel dẽtibus terere, ſanguinẽq; humanum bibere, neq; pium, neq; naturæ amicum eſt: uerum etiam, ut locũ haberet hęc ſperandarũ ſubſtantia rerũ, hoc argumentum rerum nõ apparentiũ, ſcilicet fides, in qua teſtimonium (ait idem Apoſtolus) conſecuti ſunt ſenes. Denicq;, ſi oĩes reſpicias ſenes. i. antiquos patres, qbus teſtimonium ſancta perhibet ſcriptura, q̃ fuerint fideles, quosq; Apoſtolus ibidem enumerat, ſentẽtiam hanc uerã interſerens, Sine aũt (ait) fide impoſſibile eſt placere deo: oĩm̃ ſum illorum fidem probatam inuenis circa res uias quę non apparebant, quas ipſi iam non uidere, ſed tantũ ſperare poterant, quarum etiam aliquæ non ſolum nõ apparebãt, ſed & ſupra naturam erant. ¶ In hoc itaq; ſacramento, cum ſit opus magnæ atq; ineffabilis miſericordiæ, miro nihilominus iudicio, miranda tentamur ueritate, ut manifeſti fiant hi quorum eſt fides, quibus ſalua iudicij rectitudine, miſericordia cõdonare debeat morſus illos ligni uetiti, quos momordit mulier & dedit uiro ſuo, mala in deum ſuſpicione, peruerſa & nimia circa ſerpentem credulitate. Nonne creditum ibi fuit q̃d non apparebat, quod non uidebat? Nunqd oculis uidebant in illo fructu ligni uirtutem tantę rei effectiuam, quam ſerpens promiſit, dicens, Eritis ſicut dñi? Et qdem nec illa mors apparebat aut uideri poterat oculis, quã interminat⁹ fuerat deus, dicens, In quocunq; die comederis ex eo, morte morieris: ſed credere oportuiſſet deo creatori fideli in omnibus quęcunq; dixit: creditum autem fuit nõ creatori, ſed ſerpenti non deo, ſed diabolo. Totum illud ſacrilegium per iſtud emendatur ſacramẽtum, in illis qui credunt, & credentes percipiunt, in fide humiles, in humilitate fideles: ac proinde illis parentibus longe diſſimiles, cum illi promiſſum illud audierint in pretium prævaricationis, Eritis ſicut dñi, ſuperbi & male credul: ac proinde male creduli, quia ſuperbi: iſti autem uocẽ humilitatis audiunt in myſterio ſiue annũtiatione mortis eius, Vos amici mei eſtis, manete in me, & ego in uobis. Quãto enim ſuauior eſt hęc uox, Qui manducat carnem meã & bibit ſanguinẽ meũ, in me manet & ego in illo, * dilectione illa, quã ſerpens ſuſurrauit, Comedite, & eritis ſicut dñi, qui utiq; de ſuo non dabat, ſed rapinam facere ſuadebat: hic autem non qualecunq; ſuum, ſed ſuam carnem & ſuum ſanguinem dat. ¶ In illis q non credunt, & non credẽtes ore tamen ſacramentũ percipiunt, cibus & potus iſte operatur iudicium, quia tentati reprobi inuẽti ſunt, eo ipſo q̃ ſine fide ſunt, & male tentant deũ. De huiuſmodi hęreticis in illo pſalmo parabolarũ, q̃ ſic incipit: Attẽdite populę meus legem meam, inclinate aurem ueſtram in uerba oris mei, aperiã in parabolis os meum, ita dictum eſt: Adhuc eſcę eorũ erant in ore ipſorum, & ira dei aſcẽdit ſuper eos, & occidit pingues eorũ, & electos Iſrael impediuit. Eorum nanq; peccatum eſt in eo, quod dicunt tentantes deum: Quoniã percuſſit petram & fluxerunt aquę, & torrentes inundauerunt. nunquid & panem poterit dare, aut parare menſam populo ſuo? Eſt enim hic ſenſus: Nunqd quia potuit deus facere, ut patefacto crucifixi Ieſu Chriſti latere, q̃d fuit percuti petram, flueret aqua cum ſanguine, & implerentur ſcripturę, & intelligibiles fierent

Magna tentatio circa ſacrm̃ corporis & ſanguinis Chri. Hebr.1.

Ibid.

Iego illas.

Gen.2.

Iohã.15. Ioh.6. forte illectione.

Hęretici circa hoc ſacramẽtũ in lege præfigurati. Pſal.77.

rent,ſufficerentq; mentibus noſtris ad bibendum, in modum torrentium inundantium:nun quid,inquam,quia potuit illud facere,poterit etiam panem cõfectum manibus hominũ conuertere in corpus,& uinum de palmitibus iſtis in ſanguinem ſuum? Alioquin niſi myſterium attendas, ſenſus ſecundum literam non conſtat: quoniam percuſſit petrã & fluxerunt aquæ, nunquid & panem poterit dare, quia uidelicet panis iſte,id eſt,Manna ſecundũ hiſtoriã prius datum eſt,q̃ percuſſa petra fluerent aquæ. Hactenus dilectio ſacramenti huius moroſius nos detinuerit,nunc ad cætera pergamus. ⌊Et hymno dicto,exierunt in montem Oliueti. Tunc illis dicit Ieſus: Omnes uos ſcãdalum patiemini in me,in iſta nocte. Scriptũ eſt enim: Percutiã paſtorem,& diſpergentur oues gregis. Poſtq̃ autem ſurrexero,præcedã uos in Galilæam. Reſpondens autẽ Petrus,ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunq̃ ſcandalizabor. Ait illi Ieſus: Amen dico tibi,quia in hac nocte,anteq̃ gallus cãtet,ter me negabis. Ait illi Petrus: Et ſi oportuerit me mori tecum,non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.⌋ Exitus iſte in montem Oliueti ille eſt,quem apud Iohãnem habemus,cum terribilibus ac reuerendis uerbis iſtis: Surgite,eamus hinc. Quid nam erat dicere,ſurgite,eamus hinc,& ita exire in montem Oliueti,in ipſa hora ſuę traditionis, quando Iudas loquebatur cum ſenioribus, ſtatim uenturus cum cohorte & miniſtris: niſi relinquere ciuitatem illam,quemadmodũ per prophetam Hieremiã prædixit: Reliqui,ait,domum meam,dimiſi hæreditatem meam, facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua,dedit contra me uocem ſuam,ideo odiui eam. Ergo & prophetiam hanc & illud,quod per ſemetipſum dixerat ante biduum,ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta, iam impleri ſignificans, ſurgite, inquit, eamus hinc. Et exierunt in montem Oliueti. Factis enim non minus quàm uerbis loqui, ſapientiæ dei familiare eſt. Ioſephus quoque uocem ſimilem teſtatur fuiſſe auditam: Nocte, inquit, ſacerdotes intimum templum more ſuo ad diuinas res celebrandas ingreſſi, primum quidem motum quendam ſtrepitumq; ſenſerunt, poſt ea uero ſubitam uocem audierunt, quæ diceret: Migremus hinc. Ita cum terribili ſignificatione uocum, omne præſidium ſalutis ſeſe ab illa ciuitate migrare demõſtrauit, iuxta quod & ab ipſo templo exiens idem dominus prius ſignificauerat, dicente euangeliſta: Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo. Mala ſubſequentia probauerunt, uere & de templo illo exiſſe & de ciuitate illa abiiſſe Ieſum, & ab utroq; migraſſe omne angelorum præſidium. ¶Et congrue non quouis, ſed iuxta conſuetudinem tunc quoque exiuit in montem Oliueti. Illinc enim aſcenſurus erat in cœlum, quo facto reuerſi ſunt, ait Lucas, Hieroſolymam à monte, qui dicitur Oliueti, qui eſt iuxta Hieruſalem, ſabbathi habens iter. Nec uero repugnat illud quod ſcripſit idem Lucas: Eduxit autem eos foras in Bethaniam & eleuatis manibus ſuis, benedixit eis, & factum eſt, dum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum. Bethania nanque in latere montis Oliueti ſita eſt. Ergo ubi per aſcenſionem conſummanda erat eius gloria, illuc recte exiuit, eandem gloriam ſuam oratione prœuenire, & agonem ſuæ paſſionis inchoare, quod idem Lucas euidẽtius narrat. Poſitis, inquit, genibus orabat, factus in agonia, & factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. ¶Iam dicti exitus ſui cauſam, propter quam recte diceret, relinquetur uobis domus ueſtra deſerta, breuiter inſinuat, dicens: Omnes uos ſcandalum patiemini in me, in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Scandalum illud omnes nouimus, nec demõſtrare opus eſt, quomodo ſcandalizati fuerint, quomodo omnes relicto eo fugerint, quomodo Petrus ſuæ, quam putabat, fortitudinis oblitus, ſcandalo noctis illius ſic offenſus ſit, ut ter eum negaret, dicens: Neſcio quid dicis, non noui hominem, & tunc demum gallo cantante recordatus ſit uerbi Ieſu dicentis: Prius quam gallus cantet, ter me negabis, & reſpiciente eum domino, egreſſus foras, amarè fleuerit. Non, inquam, demonſtratione opus eſt, ſed nos propoſito tenemur, nos faciem iſtam, faciem uituli in hac immolatione ipſius contemplari delectamur. Si cui uacat, ſedeat nobiſcum, & contempletur pariter in claritate faciei huius pulchritudinem oculorum ipſius. ¶Et hoc ut locupletius fiat, res anterius geſta ad memoriam eſt reducenda, ualet em̃ myſterium eius in attentione iſta. Iuſſit aliquando hic dominus noſter diſcipulos ſuos aſcendere in nauiculã, & præcedere eum trãs fretum, donec dimitteret turbas. Cumq; dimiſſa turba ſolus aſcendiſſet in montem, & ueſpere facto ſolus eſſet ibi & oraret, nauicula in medio mari iactabatur fluctibus, erat enim uẽtus contrarius. Quarta autẽ uigilia noctis uenit ad eos, ambulãs ſuper mare. Cumq; turbatis illis dixiſſet, habete fidutiã, ego ſum, nolite timere. Domine, inquit Petrus, ſi tu es, iube me uenire ad te ſuper aquas, & deſcendens de nauicula ambulabat ſuper aquas. Videns ergo uentũ ualidum, timuit. Et cum cœpiſſet mergi, clamauit dicens: Domine, ſaluum me fac. Et continuo Ieſus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei quare dubitaſti? Deniq; res illa geſta, miro modo & res geſta & rei gerendæ quædam fuit parabola, ſiquidem placet parabolam dici, non ſolum in uerbis, uerum etiam in factis, quoniam & Apoſtolus enumeratis compoſitionibus primi & ſecundi tabernaculi, quæ, inquit, parabola eſt temporis inſtãtis.

Conuertit panis ī corpus Chri.

Zacha.13

Surgite, eamus hinc. Iohan. 14

Hiere.12

Matth.23

Ioſe.de bello Iuda.lib. 7.cap.12

Iohan.8

Actor.1

Lucæ uls.

Lucæ 22

Matth.23

Negatio Petri præſignata Pri in eius ſubmerſione.

Matth.14

Hebræo.9

Iesus orauit solus & seorsum.

¶ Igitur dimissa turba solus Iesus ascendit in montem orare, quia sic futurum erat, & sic factū est, ut exiens de ciuitate iam non docturus turbam, exiret, ut iam dictum est, in montem Oliueti solus orare. Exierunt quidem cum eo discipuli, sed non usq; ad locum orationis. Nam sustinete hic, ait, siue sedete hic, donec uadam illuc & orem. Et assumpsit quidem Petrum & Iacobum & Iohānem secum, sed & illis iterum dixit: Sustinete hic, & uigilate. Et progressus pusillum, siue auulsus ab illis, quantum est iactus lapidis, procidit in faciem suam orans. Ita relictis illis, iterum & tertio abijt & orauit. Solus ergo erat orās nocte illa, siue uespera profunda.

Matth. 26
Lucæ 22

Nauicula iactabatur fluctibus.

Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus, id est, fides discipulorum nimis cōtristabatur, ita ut oculi eorum præ tristitia grauarentur. Sed uenit dominus Iesus ambulans super aquas, quia tempestates illas quæ propter ipsum motæ erant & mouebātur, prompto spiritu conculcabat, licet caro esset infirma. Etenim caro quidem infirma, dicebat in oratione, mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste: sed spiritus promptus, ueruntamen, ait, nō sicut ego uolo, sed sicut tu. Ibi confidentia Petri se quoq; promptam esse putauit: Domine, inquiens, iube me uenire ad te super aquas. Dixit enim: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunq; scandalizabor. Animam meam pono pro te, tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. Cum ista fiducia, quasi iam fortis & bene cinctus, ambulabat & ipse super aquas, ut ueniret ad Iesum. Cum enim discipuli omnes relicto domino fugissent, ipse sequebatur longe usq; in atrium, & ingressus intro sedebet cum ministris ut uideret finem. Sed ecce uidit uētum ualidum, & timuit, cœpitq; mergi. Cum enim sederet in atrio cum ministris, ut iam dictum est, accessit ad eum una ancilla ostiaria, dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus dicens: Nescio quid dicis. Iterum ab alia similiter uentilatus ancilla, dixit: Non noui hominem. Tertio ab his qui stabāt, magno uento impulsus, cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. ¶ Cum ita cœpisset mergi, clamauit dicens: Domine, saluum me fac. Gallo quippe cantante, recordatus uerbi Iesu quod dixerat, priusquam gallus cantet, ter me negabis, egressus foras fleuit amare. Deniq; sic flere, hoc fuit clamare & salutationem quærere. Vt ita clamaret, respectus fecit saluatoris, quem Lucas uenerabiliter expressit, dicens: Et conuersus dominus, respexit Petrum. Post quam surrexit (sicut & hic prædixit, post quam autem resurrexero, præcedam uos in Galilæam) apparuit ei sicut in euāgelio eiusdem Lucæ scriptū est, quia duo ex discipulis regressi in Hierusalem inuenerunt cōgregatos undecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes, quod surrexit dominus uere, & apparuit Simoni. Sed & angelus loquens mulieribus hunc in nomine cōsolatū esse uoluit dicendo, sed ite dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet uos in Galilæam. Vere ergo Iesus extendens manum, apprehendit eum: reseruauit enim illi gradum suum, reseruauit & stabiliuit principem apostolorum. ¶ Libet nunc inspicere illum prophetiæ locum, quem nobis illustrare debet scintilla hæc ex ore eius dicentis, scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Pauca ex præcedentibus & subsequentibus diligenter inspecta, pulchram intelligentiæ lucem refundent. Præcedentia sunt hæc: Et erit in die illa, dicit dominus deus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra, & prophetas & spiritum immundū auferam de terra. Et erit cum prophetauerit quispiam ultra, dicent ei pater eius & mater eius genuerunt eum. Non uiues, quia mendacium locutus es in nomine domini, & configēt eum pater eius & mater eius genitores eius, cum prophetauerit. Et erit in die illa, confundentur prophetæ, unusquisq; ex uisione sua cum prophetauerit, nec operientur pallio saccino ut mentiātur, sed dicet, non sum propheta, homo agricola ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Et dicetur ei: Quid sunt plagę istæ in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in medio eorum qui diligebant me. His præmissis: Framea, inquit, suscitare super pastorem meum, & super uirum cohærentem mihi, dicit dominus exercituum: Percute pastorem, & dispergentur oues. Deinde subsequitur: Et conuertam manum meum ad paruulos, & erunt in omni terra, dicit dominus, partes duæ, & dispergentur & deficient, & tertia pars relinquetur in ea, & ducam tertiam partem per ignem, & uram eos, sicut uritur argētum, & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse uocabit nomē meum, & ego exaudiam eum. Dicam populus meus es, & ipse dicet, dominus deus meus. Ecce uenient dies domini, & diuidentur spolia in medio tui, & cætera. ¶ Totum illud prophetiæ capitulum illustrat nobis, ut iam dictum est, breuis sententia hæc, scintillas de pectore & ore ipsius domini, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi, dum præmisso, omnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte, subiungit: Scriptum est enim: Percute pastorē, & dispergētur oues gregis. Itaq; ut competenter euangelica utar similitudine molentis. Ait enim ipse dominus: Duę erunt molentes in unum, una assumetur & altera relinquetur. Hæc prophetica quasi mola inferior ponenda est, & cœpta iam euangelica narratio dominicæ passionis superponenda quasi mola superior, ut agente manu domini, circumacta uolucri cursu, fructuosum frumēti granum salubriter nobis teramus, & de optima eius medulla candidissimū farris panem in usum uitæ

Petrus clamauit, dñe saluū me fac.

Lucæ 24

Marci 16

Percutiā pastorē & dispergentur oues gregis.

Zacha. 13

Coloss. 2

Mola inferior, & mola superior.

Matth. 24

uitæ æternæ conficiamus. Tale frumenti granum Christus est, qui de semetipso dicit: Nisi granum frumenti cadẽs in terra, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert, tale, inquam, granum est, ut molẽdo nunquam dissipetur, eoq; integro permanente, diffundi aut dissilire nunquam definet medulla eius. Nunc interim finis hic sit libelli huius, & sequentem cum iam dicto prophetiæ capitulo, reparatis post lassitudinem uiribus exordiamur. Iohan. 12

FINIS LIBRI DECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER XI.

VAM IN SCRIPTVRIS SANCTIS GLORIAM, tuum ô fili hominis quærere & inuenire honorem in propheticis & euangelicis præconijs, tale nobis est inter tædia uitæ præsentis: qua le fesso uiatori, remissis interdum grauibus sarcinis residere sub umbra odoriferę arboris properiuulum aquæ iugiter salientis, gratoq; otio fugacem insequi & comprehẽsam attrectare columbam, tactu blando, manibus innocuis. Et reuera sic est. Sancta quippe scriptura ipsa est columba illa, de qua ipsius autor spiritus sanctus in psalmo dicit: Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Ne ergo miretur quis dicens, quid uel ad quid iste scribit, cum sancti patres sufficientia scripserint, quæ cuncta perlegere nemo nostrum sufficit? Nam & si alij nemini, at mihi scribenti hoc ipsum q̃d scribo iam proficit. Hoc dulce studiũ iam in præsenti nõnihil premij, nõnullum habet suæ exercitationis emolumentũ. Quàm suaue est, ut iam dixi, uiatori, demissis interdũ sarcinis, pennulas colũbę deargẽtatas & aurea dorsi eius præ oculis habere, & manibus tractare posteriora: tam suaue & iũcundũ est inter medias curas, sanctam tractare scripturam, cuius & exterior sermo castus, absq; omni superfluitate, nitet quasi argentũ, & interior sensus rutilat uelut aurũ. Trahit sua quenq; uoluptas, & hoc habeo testimoniũ conscientiæ, q̃ dixerim ego uoluptati huic, trahe me post te. Ecce argentum, ecce aurũ, uidelicet susceptum in fine præcedẽtis libelli, q̃d cum euãgelica narratione dñicæ passionis tractare proposui, prophetiæ capitulũ. ¶ Et erit, inq̃t, in die illa dicit dñs exercituũ, dispердã noïa idolorũ de terra, & nõ memorabunt ultra, & prophetas & spiritũ immundũ auferã de terra. Præmiserat autẽ: In die illa erit fons patẽs domui Dauid, & habitãtibus Hierusalẽ in ablutionẽ peccatoris & mẽstruatæ. Ergo diẽ illam, quam hic prophetiæ spiritus intendit, diem dñicæ passionis necesse est intelligi, qua nimirũ lancea militis latus aperiẽdo saluatoris, fontẽ patefecit domui Dauid & habitantibus Hierusalem, fontẽ sanguinis & aquę, credentibus in Christum qui propter hoc ipsum dicũtur & sunt domus Dauid & habitatores Hierusalẽ, quia credũt in Christũ filium Dauid, cuius æternæ ciuitatis quoddã erat exemplar illa Hierusalẽ, in qua regnauit Dauid. Et ille fons erit, inquit, in ablutionẽ peccatoris & mẽstruatæ: peccatoris, inquã, id est, gentilis populi, qui sine lege peccauit: & mẽstruatæ, quæ per legem peccauit, quæ ne de iustitia præsumeret factorẽ, unus ex optimis eius filijs cõfessus est, & dixit: Et facti sumus ut immundus oẽs nos, & quasi pannus mẽstruatæ, uniuersæ iustitiæ nostræ. ¶ Quærendũ itaq;, qui uel quales in illa die fuerũt prophetę, quoniã dixit, & prophetas & spiritũ immundũ auferam de terra. Hic citius euãgelistæ Iohãnis narratio occurrit. Ait emi: Collegerũt pontifices & phatisæi conciliũ, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, oẽs credent in eum. Et ueniẽt Romani, & tollẽt nostrũ & locũ & gentẽ. Vnus ex ipsis Caiphas, cum esset põtifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicq̃, nec cogitatis quia expedit uobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autẽ à semetipso non dixit sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit, quia moriturus erat Iesus pro gente, & nõ tantum pro gente, sed ut filios dei, qui erãt dispersi, cõgregaret in unum. Huiusmodi prophetas auferã, ait, de terra. ¶ Nam ne prophetas bonos suspiceris, spiritũ immũdũ illis copulauit. Ait emi: & prophetas & spiritum immundũ auferam de terra. Ergo prophetæ mali, prophetæ immundo spiritu pleni, in die illa fuerunt auferendi de terra, non solum de terra uiuentiũ, uerum etiam de terra ipsa & ciuitate, quam tunc mortales & deo mortui inhabitauerunt, qui malam sibi hanc prophetiã de corde suo prophetauerunt: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, & cætera. Nempe excepto quod præmiserunt, si dimittimus eum sic, totum quod

Sacra scriptura colũba dicit, cuius litera argentũ, sensus mysticus aurum est.

Psal. 67

Ver. ī Buc. Canticor. 1

Zacha. 13 Dies illa, dies dñicæ passionis.

Esaiæ 64

Iohan. 11

quod dixerunt,in prophetiam reputatum eſt illis, ut omnes crederẽt in eum:illis autem non credentibus, uenirent Romani, & tollerent eorum & locum & gentem. Fuit inter illos unus Caiphas talium prophetarum maximus,qui dixit: Vos neſcitis quicq̃,neq; cogitatis, quia expedit uobis ut unus moriatur homo pro populo,& non tota gens pereat. Hoc autem,euangeliſta inquit,à ſemetipſo nõ dixit,ſed cum eſſet pontifex anni illius prophetauit,quia Ieſus moriturus erat pro gente. Et non tantum pro gente,ſed ut filios dei,qui erant diſperſi,congregaret in unum. ¶ Cauſam eorum propter quam auferendi eſſent de terra,ipſe propheta latẽter, ut oportuit, continuo ſubiunxit: Ait enim: Et erit cum prophetauerit quiſpiam ultra dicẽt ei pater eius & mater eius qui genuerunt eum. Non uiues, quia mendacium locutus es in nomine domini. Et configent eum pater eius & mater eius genitores eius,cum prophetauerit. Propheta magnus de ſemetipſo ultra prophetauit,quia illi & præcipue Caiphas prophetauerũt, quod expediret eum mori, ipſe autẽ prophetauit, quod oporteret eum reſurgere à mortuis. Hoc ultra fuit,uidelicet ultra prophetiam illorum,prophetiam mortis,quia prophetauit prophetiam reſurrectionis. Dixit enim: Soluite templũ hoc,& poſt triduum excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. ¶ Cum ergo prophetauerit quiſpiam ultra,quem nominare nolo, quia non expedit: dicent,inquit,ei pater eius & mater eius qui genuerunt eum: Non uiues,quia mẽdacium locutus es in nomine domini. Pater eius Iudaicus populus,& mater eius ſynagoga,qui ſecundum carnem genuerunt eum,ita dixerunt ei: Cum enim aliud nõ haberent unde accuſarent eum, nouiſſime ſubmiſſis duobus falſis teſtibus iſtud protulerũt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templum dei, & in triduo reædificare illud. Cumq; principi ſacerdotum dicenti, adiuro te per deum uiuum ut dicas nobis,ſi tu es Chriſtus filius dei,reſpõdit,tu dixiſti, & amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis,& uenientem in nubibus cœli: clamauerunt,reus eſt mortis. Nonne hoc erat dicere,non uiues,quia falſum locutus es in nomine domini? ¶ Ex illa uiſione ſua quomodo confuſi ſunt prophetę illi? Ait ẽm: Et erit in die illa,confundentur prophetæ,unuſquiſq; ex uiſione ſua cum prophetauerit. Aut quomodo prophetantes illi operiebantur pallio ſaccino ut mentirentur? Nam & hoc ſequitur: Nec operientur pallio ſaccino ut mentiantur. Niſi enim ſe operuiſſent aliquando, fruſtra diceret,nec operient pallio ſaccino. Quid ergo fuit operire ſe pallio ſaccino,ut mentirẽtur, niſi per nequiſſimã hypocriſim ſimulare dolorẽ,& fingere timorẽ ut paueret populus? Hoc fecit ille propheta, ille prophetarum impiorum impiiſſimus Caiphas. Denicq; ut mentiretur,ut magnificaret & confirmaret mendacium uiſionis ſuæ quam pariter in concilio ſuo dixerant, uenturos eſſe Romanos,ut tollerent & locum & gentẽ, niſi Ieſum interficerent,iccirco ſcidit ueſtimẽta ſua. Adiurauerat dominum Ieſum,dicens: Adiuro te per deum uiuum,ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius dei benedicti. Et cur addiderit,benedicti, neſcias niſi quia ſtultiſſimus ipſi deo adulari præſumpſerit,in cauſa eiuſmodi,adulatione crudeli. Cum ille fidelis permanens qui ſeipſum negari non poteſt, reſpondiſſet, tu dixiſti,ſubiungẽs: Veruntamen dico uobis,amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis,& uenientem in nubibus cœli, tunc,ut iam dictum eſt,ſcidit ueſtimenta ſua,& dixit: Blaſphemat. Quid adhuc egemus teſtibus? Ecce,nunc audiſtis blaſphemiam. Quid uobis uidetur? Atq; hoc modo ſaccinum ſimulatæ triſtitiæ pallium ſibimetipſi ſuperduxit,ut mentiretur,ut mendacium corroboraret, ut uidens populus male credulus, magis paueret, ubi non erat pauor, ſicut in pſalmo dictum eſt: Ibi trepidauerunt ubi non erat timor. ¶ Taliter ſaccino ſolebant operiri pallio patres eorum fundendo ſanguinem prophetarum & iuſtorum, quorum iſti menſuram impleuerunt. Exempli gratia: Scripſit Iezabel literas ex nomine Achab, & ſignauit eas anulo eius,& miſit ad maiores natu,& ad optimates qui erant in ciuitate eius,& habitabant cum Naboth. Literarum autem erat iſta ſententia: Prædicate ieiunium,& ſedere facite Naboth inter primos populi,& ſubmittite duos uiros filios Belial, contra eum,& falſum teſtimonium dicant, benedixit deum & regem,& educite eum & lapidate,ſicq; moriatur. Fecerũt ergo ciues eius,& maiores natu & optimates qui erant cum eo,in urbe ſicut præceperat Iezabel,& ſicut ſcriptũ erat in literis quas miſerat ad eos. Prædicauerunt ieiunium, & ſedere fecerunt Naboth inter primos populi, & adductis duobus uiris filij diaboli, fecerunt eos ſedere contra eum, & cætera. ¶ Et illud ieiunium, & quicquid deinceps fecerunt imitatores illorum, uſque ad hypocritas iſtos, qui, ut mentirentur, ut firmarent ſibi ſermonem nequam, ſciderunt ueſtimenta ſua. Recte nimirũ & pulchre appellauerit ſpiritus ſanctus breui appellatione palliũ ſaccinũ, quo nõ operientur, ait, ultra ut mentiantur. Nam ipſa mentiendi autoritas eis auferetur, & miro modo ex uiſione ſua confundentur, ex uiſione mendaci quam prophetauerunt dicẽdo, uenient Romani ſi dimiſeritis eum ſic. ¶ Etenim econtra iccirco factum eſt ut uenirent Romani, quia non dimiſerunt eum ſic, & ecce nõ tantummodo ſecundum uiſionem illorum, pro ſenſu ipſorum mendaci, locum tulerunt & gentem: uerum etiam id, quod plus eſt, quod ipſi uidere aut neſciebant timere. Tulerunt quoq; optima quæ illorum erant, ſcilicet adoptionem filiorum,

Quid eſt pphetare ultra.

Iohan.2

Dicẽt ei pater eius & mater eius.

Matth.26

In illa die confundentur prophetæ.

Pſal.52

Iezabel. 3.Reg.21

Pallium ſaccinũ. Pſal.63

Falſa eorũ prophetia de Romãis Roma.9

& glo-

& gloriam,& teſtamenta,& legislationem,& obſequium,& promiſſa,& totam hæreditatem patrum,ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula Amẽ. Hæc enim omnia tulerunt eis,& cum cæteris nunc gentibus poſſident Romani,longe alĳ q̃ Romani illi qui tantummodo locum & gentem tulerunt eis, qui fuerunt & permanſerunt pagani:quia nõ curauerunt,neq; curare ſcierunt de ſpolĳs iſtis opimis, tantummodo locum & gẽtem,ducibus Veſpaſiano & Tito,tuliſſe cõtenti. ¶ Quapropter militauerint quidem huic dño & regi Ieſu Chriſto,in uindictã ſanguinis eius cõtra ciuitatẽ Ariel(quod interpretatur leo dei)iuxta quod ipſe dixit,facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua, contra ciuitatem Hieruſalẽ,quam expugnauit per eos,iſte uerus Dauid,filius ſecundum carnẽ illius Dauid,ſecundum prophetiã huiuſmodi:Vę Ariel,ciuitas quam expugnauit Dauid. Additus eſt annus ad annũ,ſolennitates euolutæ ſunt:Et circumuallabo Ariel,& erit triſtis & mœrẽs, & erit mihi quaſi Ariel.Et circumuallabo quaſi ſphærã in circuitu tuo,& iaciam contra te aggerem,& munimenta ponam in oc ſidionẽ tuam.Humiliaberis,de terra loqueris,& de humo audietur eloquiũ tuum. Et erit quaſi phytonis de terra uox tua, & de humo eloquium tuum muſſitabit.Militauerũt quidẽ in hoc,ut dixi, Chriſto dño & regi,& hoc uæ Ariel, ſed nihilominus uæ & ipſis, ſicut uæ Aſſur.Sequitur enim:Et erit,ſicut puluis tenuis multitudo uentilantium te,& ſicut fauilla pertranſiens,multitudo eorũ,qui contra te præualuerunt.Eritq; repente confeſtim à dño exercituum,uiſitabitur in tonitruo & commotione terræ,& uoce magna turbinis,& tempeſtatis, & flammæ ignis deuorantis.Et erit ſicut ſomniũ uiſionis nocturnæ multitudo omniũ gentium,quæ dimicauerũt contra Ariel,& omnes qui militauerunt & obſederunt, & præualuerunt aduerſus eam, & ſicut ſomniat eſuriens, ut comedat:cum autem fuerit expergefactus, uacua eſt anima eius:& ſicut ſomniat ſitiens,ut bibat:& poſtquam fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit,& anima eius uacua eſt, ſic erit multitudo omniũ gentium,quæ dimicauerunt contra montẽ Sion.Ita miro modo puniendi ad puniendũ uenerunt Romani & dimicauerunt cõtra Ariel,materialibus armis,& ecce cõfuſi ſunt, nec iam licet eis operiri pallio ſaccino ut mentiantur: imò captiui per omnes gentes,nec locum habẽt quo ad ſimiliter mentiendũ congregẽtur. ¶ Sed ecõtra dicit eis quiſpiã inſultabundus,qui,ut iam dictum eſt, prophetauit ultra, ſubauditur,q̃ fuiſſet ab adiurante principe ſacerdotũ interrogatus.Non ſum propheta,homo agricola ego ſum,quoniã Adam exemplũ meum ab adoleſcentia mea.Grandis inſultatio,& ironia graviſſima,quippe qui negando acrius affirmat,& affirmando uehementius negat.Non ſum,inquit,propheta,ſubauditur,ueſtro abitratu,ſic em̃ dixiſtis,propheta à Galilæa nõ ſurget, non hic à deo,& his ſimilia. Homo agricola ego ſum,itidem ueſtro arbitratu dicẽtium:Quomodo hic literas ſcit,cum nõ didicerit?Nonne hic eſt fabri filius?Attamen uera ſunt quæ prædixi,& uos captiui eſtis,nec iam pallio ſaccino licet uobis operiri,ut mẽtiamini,& quempiam ueſtrum interficiatis.Dixiſtis,quoniam Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea,calumniando quod ego gloriam meam quærerem,& dicẽdo quem teipſum facis.Et alibi:Quia tu homo cum ſis,facis teipſum deum.Hęc fuit exprobratio ueſtra,ſed aliter eſt.Longe ego diſſimilis Adam,& ille exemplum meum nõ fuit,qui gloriam ſuam quæſiuit, imò & dicebam, & quod dicebam uerum eſt: Ego gloriam meam non quæro, eſt qui quærat & iudicet.Iudicium eius pro me ſuper uos manifeſtum eſt. Nam ecce quem cõfixiſtis, qui mortuus fui, ecce loquor,& reſpondeo loquentibus mihi.Hoc eſt quod ſequitur. ¶ Et dicetur ei:Quid ſunt plagę iſtę in medio manuum tuarũ.Et dicet: His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me. Perſpicuũ eſt diligentibus,occultũ eſt negligẽtibus, quod iſte, qui hic reſpondet percontantibus, unus & ſolus ſit filius hominis Ieſus Chriſtus. Quis enim alius interrogatus eſt aut reſpondit, ſiue interrogari & reſpondere potuit, poſtq̃ mortuus eſt,plagis acceptis in medio manuum ſuarum niſi iſte ſolus qui mortuus reſurrexit, ut poſſet loqui:cuius uidelicet locutionis hoc initiũ fuit,ut oſtenderet plagas ſuas,dicẽdo,uidete manus meas & pedes meos. ¶ Hæc ergo glorioſa,ſicut cætera prophetarũ præconia,dicta ſunt de te ô fili hominis,& uerum eſt quod de ſancto paracleto ſub ipſo tuæ paſſionis articulo promittens dixiſti: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annũtiabit uobis. Tuum eſt,et uere tuũ eſt, quicquid ſancti prophetæ locuti ſunt. Et enim illi de te ſcripſerunt, de te quid ſcriberent acceperunt, et de illo tuo ſpiritus paracletus quantum ſibi placet accipiens, et nobis annuntians, id eſt, intelligere faciens,clarificat te nobis:ut claritatem iam hic ex parte uideamus, ſiue cognoſcamus, tantæ gloriæ tantiq; honoris tui cuius hæc ſumma eſt,quia cũ fueris mortuus plagis,quas in medio manuũ tuarũ accepiſti, adhuc loqueris,et ipſas oſtẽdens plagis interrogantibus iugiter reſpondes reſponſione mirabili. ¶ Quid em̃? Quàm diu, quomodo,à quo,uel à quibus interrogaberis,ſiue dicetur tibi,quid iſtę plagę ſint? Nimirũ in ſecula ſeculorum ſine ceſſatione,et cum ineffabili admiratione dicetur tibi:Et à deo patre,cui factus es obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, dicetur tibi: et à ſanctis angelis, qui in te deſiderant proſpicere, dicetur tibi: et ab hominibus, quos morte tua redemiſti, dicetur

Væ Ariel quam expugnauit Dauid. Hiere.12 Eſaiæ 29

Nõ ſum ꝓpheta,homo agricola ego ſum per ironiã dicitur. Iohan.7.9 Matth.13

Iohan 8.10

Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum. Lucæ 24

Iohan.16

Philip.2 1.Petri 1

dicetur tibi, & iugiter interrogaberis: quid iſtæ plagæ ſint, & tu dices eis dictione quæ nullum unquam finem habet. His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me. Et ô magnũ ſacrilegium, ſacrilegum homicidium, plagas eiuſmodi tibi eſſe illatas in domo diligentium.

His plagatꝰ ſum in domo eorꝝ q̃ diligebant me.

¶ Non dices, his plagatus ſum ab his qui diligebant me, ſed in domo eorꝝ qui diligebant me. Nam qui plagas intulerunt, non dilexerunt te: erant autem ſecundum carnem domus Abraham & Iſaac & Iacob & Dauid, & cęterorum talium qui diligebant te qui promiſſum ſibi expectabant te. Veruntamen hoc dicere, non eſt reſpondere, ad hanc interrogationẽ, quid ſunt plagæ iſtæ. Aliud nanq; eſt percontando dicere, quid ſunt plagæ iſtæ, & aliud dicere ubi factæ ſunt plagæ iſtæ. Illud quæritur quid ſint plagę iſtæ. Ergo ex abundanti dicet, his plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me. Et tunc demum dicet, quid ſint plagę, dicet: calix

Iohan. 18

eſt, quem pater dedit mihi bibere. ¶ Nam quod protinus ſequitur, ęquipollens eſt, uox enim eſt patris eiuſdem qui calicem dedit, & ex perſona eius ſonat hoc dictum in auribus noſtris:

Framea ſuſcitare ſup paſtorem meum.

Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper uirum cohærẽtem mihi. Percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Memoriter tenendum eſt, cur in hunc prophetię locum ſermo deuenerit, quia uidelicet facies iſta, quam nunc contemplamur, facies uituli ante & retro plena oculis: cum iam protinus ad uictimam raperetur, huc reſpexit: Omnes, inquiens, uos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte, ſcriptum eſt enim: percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis. Idcirco & nos huc reſpeximus, & uidimus locum hunc ſiue capitulum prophetiæ fidelis, illuſtratum reſpectu ſcintillantis faciei huius, uidimus, inquam, prophetię ſenſum hoc dicto elucidatũ, ſcriptũ eſt eñ, percutiam paſtorẽ & diſpergentur oues gregis. Etenim litera licet nõ ſic ſe habeat, ſenſus proculdubio ſub iſta litera hoc habet, quia quod litera ſonat, framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, percute paſtorem, dictũ eſt patris, frameam adhibentis ſiue imperio ſuo ſuſcitantis, & quod hic dicit, percutiam paſtorẽ & diſpergentur oues gregis, reſponſum frameæ, reſponſum eſt mortis.

Framea illa mors corporis eſt.

¶ Quid eñ eſt framea hæc, niſi mors? Nõ dico mors peccati, mors animæ, quæ peccantẽ animam à deo uiuo ſeiungit: ſed mors corporis eſt framea hæc, qua omnes percutimur, dum cuiuſq; noſtrum anima à corpore ſeparatur. Frameam hanc ſuper omne genus humanũ deus ſuſcitauit, & nos omnes percuſſit, quãdo primo homini dixit:

Gene. 3

Donec reuertaris in terram de qua ſumptus es, quia puluis es & in puluerẽ reuerteris. Et nos quidẽ recte omnes tali framea percutimur, inutiliter eñ, imò perniciоſiſſime in æternum uiueremus ſecundum corpus, qui ſecundum animã morte peccati mortui eramus: hic autem paſtor dei patris, & uir cohærens illi, eſt enim una eademq; perſona cum diuinitate uerbi, quid fecit ut hæc framea ſuper eum ſuſcitaretur, ut diceret, pater percute paſtorem?

Eſaiæ 53

Nihil fecit, nullum in ſe habuit peccatũ, ſed hoc dicere fuit, ponere in eo iniquitates omnium noſtrum.

Cõuertam manũ meã ad paruulos.

¶ Quid autem & de eo dicemus, quod in hac prophetia, cum dixiſſem, percute paſtorem & diſpergent oues gregis, ſtatim ſubiunctũ eſt, & conuertam manũ meam ad paruulos? Nõne & hoc ipſum nobis illuſtrauit? Vbi eñ dixit, ſcriptũ eſt eñ, percutiã paſtorem, &c.

Matth. 28

protinus addidit: Poſtq̃ autem reſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Nonne hoc fuit, domino, conuertere manum ſuam ad paruulos, poſt reſurrectionem ſuam apparere in Galilæa diſcipulis ſuis, & illic dicere eis, euntes docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti? Eiuſmodi nanq; humiles auditores ſuos nõ ſolum illic in prophetia,

Matth. 11

uerum etiam & hic in euangelio paruulos appellauit, confiteor, inquiens, tibi pater domine cœli & terrę, quia abſcondiſti hæc à ſapiẽtibus & prudẽtibus & reuelaſti ea paruulis.

Partes duæ diſperdenẽ & tertia pars relinquetur.

¶ Tres iſtæ partes una ſapientium, ſcilicet Greçorum ſiue gentilium, & alia prudentium uidelicet Iudæorum non credentium, quibus ſacramenta hæc abſcondita ſunt, & tertia paruulorum, id eſt, humilium, quibus credentibus hæc reuelata ſunt: tres illæ partes ſunt, de quibus, ubi præmiſit, & conuertam manum meam ad paruulos, ſtatim ſubiunxit:

Zacha. 13

Et erunt in omni terra dicit dñs partes duæ, & diſperdentur & deficient, & tertia pars relinquetur in ea, & ducam tertiã partem per ignem, & uram eos ſicut uritur argentũ, & probabo eos ſicut probatur aurũ. Hoc ex parte maxima uidemus iam factum. Nam duæ partes iam dictæ ſapientium atq; prudentium,

1. Cor. 1

de quibus Apoſtolus: nos autẽ, inquit, prædicamus Ieſum Chriſtum, Iudæis quidẽ ſcandalum, gentibus autẽ ſtultitiam: ecce diſperditæ ſunt & defecerunt: partem autem tertiã, partem paruulorꝝ, id eſt, humilium, reſeruauit dominus, & duxit per ignem multarum tribulationum, ut examinaret eos ſicut examinatur argẽtum, ut probaret eos ſicut probatur aurum.

¶ Superius iam dictum eſt de beato Petro, quia dum ambularet ſuper aquas, ut ueniret ad dominum Ieſum, Videns uentum ualidum timuit, & cœpit mergi, id eſt, dum ſemetipſum fortẽ

Matth. 14

putaſſet, ita ut diceret, quare nõ poſſum te modo ſequi, animam meam pono pro te, tecum paratus ſum & in carcerem & in mortem ire: propter uocem unius oſtiariæ mortẽ timuit, & uitam negauit, quod fuit incipere mergi. At ipſe non omnino merſus eſt, & ut non mergeretur,

Iohan. 13

Reſpexit dominus Petrum.

ut tempeſtatem illam euaderet, reſpectus domini fecit, quia conuerſus dñs, ait euangeliſta, reſpexit Petrum, & recordatus uerbi domini Petrus, egreſſus foras fleuit amare, fletu pœnitentiæ.

Lucæ 22

tiæ. Reſpectus uenerabilis, reſpectus miſericordiæ & propitiationis, ille fuit, qui pœnitẽtiam operatus eſt, pœnitentiam bonam, & ſalutem ſtabilem illi fecit. Ecce autem alia, & longe diſſimilis pœnitentia. ⌊Tunc, inquit euangeliſta, uidens Iudas qui eum tradidit quòd damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argẽteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu uideris. Et proiectis argenteis in templo receſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit.⌋ Vere enim longe diſſimilis, & ualde contraria huius pœnitentia fuit pœnitentiæ iam dictæ Petri apoſtoli, quia mortem iſta: ſalutem autem operata eſt illa pœnitentia. Venerari & honorare intendimus hic, ut ſæpe iam dictum eſt, faciem huius uituli qui tunc ducebatur ad uictimam, quãdo Petrum reſpexit, & ad prædicandam claritatem oculorum eius hoc dicimus, quia facies eadem, quæ Petrum reſpexit, ſuper Iudam quoque reſpexit, ſed reſpectu diſſimili. Videlicet Petrum reſpectu miſericordiæ, Iudam reſpexit reſpectu iudicij. Nam ne quis exiſtimet reſpectũ domini ſemper fieri in bonum, illius ſuper quem reſpicit: ecce ſcriptura manifeſte dicit: Iamq; aduenerat uigilia matutina, & ecce reſpiciẽs dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum, & ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum. ¶ Et de utroq; pariter reſpectu, uidelicet, & de reſpectu gratiæ ſiue miſericordiæ, & de reſpectu iræ ſiue iudicij, pſalmus dicit ſentẽtijs cõtinuatis: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Igitur ipſa facies, quæ Petrum reſpexit, ut ad pœnitentiam ſalutarem compungeret: Iudam quoq; reſpexit, ut ad pœnitentiam exitialem conturbaret. Et ad contemplandam talis reſpectus iuſtitiam iam quidem trahimur, ſed prius eſt, ut de modis pœnitentiæ quippiam loquamur, quoniam de iſto perditionis filio ita dictum eſt, quia pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, & abiens laqueo ſe ſuſpendit. ¶ Vnus eſt pœnitentiæ modus, de quo iuſtus & miſericors deus curare dignetur, uidelicet ubi cauſa pœnitentiam agendi eſt, fides futuri ſeculi, metus gehennæ, deſideriumq; regni dei. Huiuſmodi pœnitentiam non ſolum per ſuos nuntios, uerum & maxime per ſemetipſum deus de cœlo ueniens prædicare curauit, ſic incipiens euãgelium ſuum: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ. ¶ Alius eſt pœnitentiæ modus, ubi cauſa pœnitentiã agendi eſt, amor præſentis ſeculi, pro qua uidelicet cauſa pœnitentiã egit impius Achab, de ſanguine Naboth, Iezraëlitę, ſcindens ueſtem ſuam, ieiunansq; ac dormiẽs in ſacco, & ambulans demiſſo capite. Pro cauſa hac & Sodomitę, Tyrij ac Sydonij pœnitentiã egiſſent, quemadmodũ dominus dicit: Quia ſi in Sodomis factę eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, ô Chorozaim & Bethſaida, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. De huiuſmodi pœnitentia, quoniã ſalutem nõ operatur, deus nunq; curaſſe legitur, ut uel per ſemetipſum uel per nuntios ſuos eam prædicare dignaretur, præter ꝺd ad Niniuen ciuitatem magnã miſit prophetam Ionã, licet ille nec pœnitẽtiam ibi prædicauerit, aut prædicare iuſſus fuerit, ſed hoc tantum, adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur. ¶ Cum ergo duæ ſint iſtæ cauſæ pœnitentiã agendi, propter quam earũ pœnitentia ductus eſt iſte filius perditionis. Nunquid propter cauſam futuri ſeculi? Non utiq; cum diabolus eſſet, ſic ipſe dominus iam dudũ dixerat, nonne ergo uos duodecim elegi, & unus ex uobis diabolus eſt? Non, inquam, de iſto ſeculo curauit aut quicq; ſpei habuit. Nunquid uero propter cauſam præſentis ſeculi? Non utiq;, nam & ut hoc male relinqueret, abiens laqueo ſe ſuſpẽdit. Qualis ergo cauſa eſſe potuit, quæ fecit illum pœnitentia duci? Hanc enim non otioſe quærimus. Et obſcura quidem & incerta nobis eſt, ſed per aliud ſimile fieri poteſt, ut nonnihil inueniamus. Scriptũ eſt de Achitofel, qui fuerat cõſiliarius Dauid, & uerſus ad Abſalon cõſilium inutile dederat cõtra Dauid, quia uidens q̃ non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtrauit aſinum ſuum, & ſurrexit, & abijt in domũ ſuam & in ciuitatem ſuam, & diſpoſita domo ſua, ſuſpẽdio interijt. Quam ob cauſam ſe ille ſuſpendit? Vidit enim, quia non erat factum conſilium ſuum. Parum dictum eſt, niſi ſimul ſubintelligas, quia malignus coniector conijciebatur, decipiendum fore Abſalon, & reuerſurũ eſſe Dauid in regnũ ſuum, quod ſibi æſtimabat fore intolerabile malum: quippe qui inter cætera mala iam ante dederat cõſilium, ut Abſalon fœdaret patrem ſuum. ¶ Illud ſimile iſti recte dixerim. Quis enim neſciat illum Dauid ſimilitudinem uel typum prętuliſſe huius Ieſu Chriſti filij dei, & ſui quoq; ſecundum carnem filij? Nam ut & ſecundum præſens ſacramentũ quatuor facierũ aliquid loquar. Propinquus ipſe fuit faciei hominis, pro eo maxime quod ex ſemine eius Chriſtus ſecundũ carnem: Et faciei leonis, pro eo quod fortiſſimus ipſe cum leonibus luſit, ut ſapientia meminit, quaſi cum agnis, & in urſis ſimiliter fecit. Nunquid nõ occidit gygantẽ, & abſtulit opprobrium ab Iſrael? Contriuit inimicos undiq;, & cõtriuit cornu ipſorũ uſq; in æternũ in omni opere. De ſimilitudine ꝺq; faciei uituli plurimum habuit, quia uidelicet multis laboribus eruditus fuit, & multis tribulatiõibus paſſiones Chriſti prefignauit. Vnde & ſicut itidem ſapientia teſtatur, Chriſtus purgauit peccata ipſius, & exaltauit in æternum cornu eius. Nihilominus illud multum attinet ad faciem

Alia pœnitẽtia Petri, alia Iudæ.

Exodi 14

Duplex reſpectꝰ dñi, unus miſericordię, alius iræ.

Pſal. 33

Pœnitẽtia bona.

Matth. 4

Pœnitẽtia mala.

3. Reg. 21

Matth. 11

2. Cor. 7

Ionæ 3

Qualis pœnitentia Iudæ.

Iohan. 6

Achitofel.

2. Reg. 17

Dauid typũ Chriſti geſſit ſecũdum quatuor facies animalis.

Pſal. 88. 131

Eccl. 47

1. Reg. 17

Eccl. 47

aquilæ uolantis, quod propheticę gratiæ oculis mirabiliter & uidit & cecinit ſacramenta cœleſtia eiuſdem Chriſti ſeſſuri ad dexteram patris, uidit, inquam, & audiuit, ut inter cætera referret nobis, dicens: dixit dominus domino meo ſede à dextris meis. Suo quoq; nomine ad ſimilitudinem accedit, interpretatur enim Dauid manu fortis ſiue deſiderabilis. ¶ Porrò Achitofel & nomine & re ſimilitudinem prætulit huius, de quo nunc ſermo eſt, Iudæ filij perditionis. Achitofel quippe interpretatur, frater meus cadens ſiue irruẽs. Et ſicut ille uoluit & in eo intendit, ut Dauid de regno eiectus, etiam funditus deleretur, id eſt, moreretur, & ita periret nomen eius. Dixit enim ad Abſalon: Eligam mihi duodecim milia uirorum, & cõſurgens perſequar Dauid hac nocte, quippe qui laſſus eſt, & ſolutis manibus percutiam eum: ſic & iſte dominum noſtrum, non quomodocunq; mori, ſed ita mori uoluit, ut periret nomen eius, teſtante pſalmo ex perſona eiuſdem Chriſti, quo cum dixiſſet: Inimici mei dixerũt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius? protinus de iſto inſidiatore maximo & inſidiantium peſſimo, ita ſubiunxit: Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur cor eius, congregauit iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum. Et hoc idem iterum repetens, cum de uniuerſis dixiſſet: Aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogitabãt mihi, & cætera, iſtum manifeſtius expreſſit, dicens: Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantionem. ¶ Hinc manifeſtum eſt, quod iſte, nec ſolus iſte, ſed maxime iſte, ſic dominum Chriſtum mori uoluit, ut periret nomen eius, id eſt, ut nulla fama uel memoria, & nulla ſupereſſet doctrina eius: ſicut ille uidelicet Achitofel illud intendebat, ut Dauid, ſicut iam dictum eſt, de regno eiectus, nequaquam ultra regnare poſſet, morte præuentus. Eandem igitur uel ſimilem ob cauſam uterq; pœnitentia ductus eſt, & uterq; laqueo ſe ſuſpendit, uidelicet, quia perſenſit tam iſte quàm ille, quod res nõ procederet ſecundum conſilium eius. Et inde pulcherrimam ſimilitudinis perfectionẽ. Quomodo ille perſenſit uel unde ille percepit non fieri ſecundũ intẽtionem ſuam, ut funditus exterminaretur Dauid. Nimirũ ex eo, quod Chuſai amicus Dauid, quaſi relicto Dauid, uenerat ad Abſalon, quem utiq; ſciebat, nequaq̃ animo receſſiſſe à Dauid, neq; corde eſſe cum Abſalon. Nonne iſte ſimiliter de dño Chriſto dicere poterat, q̃d q̃uis eſſet damnatus & moreretur, non tamen periret nomen eius, ex eo quod ſuperſtites erant diſcipuli eius, prædicaturi nomen & reſurrectionem eius. Deniq; hoc uoluerat ut diſcipuli quoq; eius cum eo cõprehenderentur. Et manifeſtius Euãgeliſta Iohãnes exprimẽs: Stabat autẽ, inquit, & Iudas qui tradebat eum, cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierũt retrorſum, & ceciderũt in terram, & cætera uſq; ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire, ũt impleret ſermo quem dixit: quia quos dediſti mihi nõ perdidi ex eis quenq̃. ¶ Hos uidelicet diſcipulos quibus ipſe iam dixerat: Iam non dico uos ſeruos, ſed amicos meos, & nomine & re ſimilitudinẽ geſſit ille Chuſai, Chuſai quippe interpretatur ſilentiũ. Nam Chuſai aliud nomen eſt, q̃d ad iſtud nõ pertinet, & interpretat Aethiops, ait beatus Hieronymus, aliſq; literis ſcribitur. Hoc ergo nomine Chuſai, quod, ut iam dictum eſt, interpretatur pulchre præſignatũ eſt, ſilentium diſcipulos metuẽtium, qui relicto eo oẽs fugerunt, & nõ ſolum ſiluerũt de illo, propter metum Iudęos, uerum etiam negauit eum Petrus maximus illorum. Qualis illa negatio fuit? Nonne ſolummodo linguæ, & non etiam cordis? Sicut enim ille Chuſai, non corde uel animo, ſed ore ſolummodo negauit amicum Dauid, dum dicente Abſalon, quare non iſti cum amico tuo? reſpondit, nequaq̃, qui illius ero quem elegit dominus, & hic omnis populus & uniuerſus Iſrael, & cum eo manebo: ſic & Petrus apoſtolus non corde, ſed ſolo ore Chriſtum negauit, dum dicente aliquo, & tu ex diſcipulis eius es? reſpondit, non ſum. Et ſicut illud quod taliter Chuſai receſſit à Dauid, per uolũtatem factum eſt ipſius Dauid, dicentis, ſi ueneris mecum, eris mihi oneri: ſin autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Abſalon, ſeruus tuus ſum rex, ſicut fui ſeruus patris tui, ſic ero ſeruus tuus, diſſipabis conſilium Achitofel: ſic & iſtud quod omnes diſcipuli relicto domino fugerunt, & inter Iudæos per ſilentium iam dictum ſemetipſos reſeruauerunt, uoluntate factum eſt ipſius domini, dicentis: quo ego uado uos non poteſtis uenire, quo ego uado nõ potes me modo ſequi, ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire, ut uidelicet, diſſiparetur cõſilium Iudæ, fieretq; illis reſeruatis, ut eo mortuo nomen eius non periret nobis, quibus annuntiauerunt, quia reſurrexit. ¶ Ex hac nota ſimilitudine documentum ſumere libuit, ad demonſtrandum, quod pœnitẽtia Iudæ dolor fuerit natus ex inuidia crudeli, & cõfeſſio eius dicentis: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum, parum aut nihil differre potuerit à confeſſione dæmonum, qui illum non ſolum iuſtum, uerum etiam filium dei eſſe interdum confeſſi ſunt. ¶ Et quia ſimilitudinibus huiuſmodi uti delectabile eſt in ſanctis ſcripturis, non tædeat nos cœptam hanc ſimilitudinem adhuc longius perſequi. Sicut enim illius deſertoris Achitofel ſuſpendiũ, quo interiit, dirum fuit prodigium Abſalon & populo Iſrael egreſſo ad pugnam contra uiros Dauid: ſic ſuſpendiũ huius proditoris Iudæ, qui & ſuſpẽſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia uiſcera eius (ſicut in Actibus Apoſtolorum meminit Petrus apoſtolus) horribile fuit portentum

populo

Pſal. 109 — Similitudo Iudæ ad Achitofel.

2. Reg. 17

Pſal. 40

Voluit Iudas, ut non ſolum ipſe Chriſtꝰ, ſed & nomen eiꝰ periret.

Iohan. 18

Eſaiæ 8

Chuſai figura fuit diſcipulorũ Chriſti.

Iohan. 15

2. Reg. 16

Iohan. 13

Iohan. 18

Cõfeſſio Iudæ, ſicut cõfeſſio dæmonum.

Dirũ portẽtum in ſuſpẽdio eius

Actorũ 1

populo Iudæorum, non desistenti persequi discipulos Christi filij Dauid. ¶ Denique & ibi post suspendium Achitofel, Absalon quoq; suspensus pepẽdit, sicut scriptura dicit: quia cum ingressus fuisset mulus, cui sedebat subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput eius quercui, & illo suspenso inter cœlum & terram, mulus, cui sederat, pertransijt, & ipse Absalon cõfossus est lanceis, & populus Israël cęsus est à uiris Dauid, multoq; plures erant, quos saltus consumpserat de populo, quàm hi quos uorauerat gladius in die illo. Et hic suspenso Iuda, pop̃ulus Iudæorum totam damnationis eius susceptt hæreditatem, pendens inter cœlum & terram, id est, neq; spem habens in cœlo, quia uitæ æternæ indignum se iudicauit, neque terram habens suam, uenerunt enim Romani, tuleruntq; locum & gentem, & multo plures, quàm ullo unquam die uorasset gladius, de populo illo consumpsit in obsidione illa saltus Romani exercitus post quadraginta annos, ducibus Vespasiano & Tito, iuxta quod prędictum fuerat per Psalmistam: Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Nonne hoc est pendere inter cœlum & terram, & crepuisse, & omnia pendentis uiscera diffusa esse, scilicet neq; in cœlo spem siue ullam partem, neq; in terra quam calcamus locum ullum proprium habere, & post seditionum ingẽtem crepitum, quem historiographus denarrat Iosephus, reliquias conclusæ multitudinis, quæ gladio superfuerũt, in omnes gentes captiuas ductas esse? ¶ Et ille siquidem Achitofel festinans ad interitum, domum suam dispoſuit, sicut litera refert. Et dispoſita domo sua suspendio interijt: huius autem domum, scilicet iam dictum populũ Iudaicum, qui domus eius recte dicitur, ex quo dux ipse fuit eorum qui comprehẽderunt dominum Iesum, iamdudum dispoſuerat spiritus propheticus in psalmo centesimooctauo sub triginta maledictionibus, quas & nos præcedenti loco numerauimus, quarum prima est, cõstitue super eum peccatorem. Tricesima, & induantur sicut diploi de confusione sua: secundum numerum triginta argenteorum, quos iste uenditor iusti sanguinis ab illis emptoribus acceperat. Illius nimirũ prophetici spiritus dispositione illud quoque dispoſitum fuit, ut eosdem tringinta argenteos Iudas referret principibus sacerdotũ & senioribus, atq; proijceret in templo, & illi acceptis argenteis dicerẽt, non licet mittere eos in Corbanan, quia pretium sanguinis est, & concilio inito emerunt ex illis, agrum figuli, in sepulturam peregrinoꝝ. Nam ne casu hoc accidisse quis putet, ┗ Tunc, inquit euangelista, impletũ quod dictum est per prophetã, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati, quem appretiauerunt à filijs Israël, et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. ┛ Propheta per quem hoc dictum fuerat, Zacharias est, sed per incuriam scriptoꝝ inoleuit, ut hic pro Zacharia nominaretur Hieremias, & ipsa prophetia, quam hic abbreuiauit euãgelista, maxima querela est pastoris boni, iuxta illud quod alibi dicit: Retribuebãt mihi mala pro bonis. Narrat quippe gregem se pauisse pastor bonus, ab eo quo ait, hæc dicit dominus deus meus: Pasce pecora occisionis, quę qui possederant, occidebant, & non dolebant, usq; ad id, & dixit dominus ad me, adhuc sume tibi uasa pastoris stulti, quæ omnia hic perscribere & explanare nimis longum est. Testimonium, quod euãgelista breuius posuit, sic se habet inter cętera illius capituli. Et dixi ad eas: Si bonũ est coram uobis afferte mercedẽ meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit dominus ad me: Proijce illud ad statuarium, decorũ pretium,* quod appretiatus sum ab eis, & tuli triginta argenteos, & proieci illos in domum dei ad statuarium. ¶ Deniq; hoc sciẽdum, quia sub conditione, & quasi conuentione facta, gregem paui, scilicet, filios Israël, de quibus Psalmista dicit: Deduxisti sicut oues populum tuum, in manu Moysi & Aaron. Et sub cõditione legem dedi eis in monte Synai, & terram Chanaan, cuius uidelicet, conditionis siue cõuentionis, summam Psalmista breuiter exprimit his uerbis: Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Quid ergo est hic dicere: si bonum est coram uobis, afferte mercedem meam, & si non, quiescite: nisi in arbitrio ipsorum quid mallent ponere, & uoluntarias debiti cultus & susceptæ legis obseruationes quærere? Nam uoluntarium seruitiũ ab eis quæsisse deum, manifestum est. Exempli gratia: Testes (ait ipse per Moysen) inuoco cœlũ & terram, quod proposuerim uobis uitam & bonum, benedictionem & maledictionem. Elige ergo uitam, ut & tu uiuas & semen tuum. Et Iosue dixit ad eos: Sin autẽ malum uobis uidetur ut domino seruiatis, optio uobis datur: Eligite hodie quod placet, cui seruire potissimum debeatis. ¶ Igitur quod dicit: si bonum est coram uobis, afferte mercedem meam, & si non, quiescite: tale est, ac si dicat, ille filius patrisfamilias & domini uineæ, missus ad agricolas tempore fructuum, ut acciperet uineæ fructus. Ecce pater meus, postquam seruos suos misit, quorum alios cæcidistis, alios lapidastis, nouissime misit ad uos dicens: Verebuntur filium meum. Si ergo bonum est coram uobis, date fructus uineæ, & si non, saltem quiescite: ut non occidatis me, dicentes: Hic est hæres, uenite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. At illi non solum fructus uineæ non dederũt, uerum etiam ab hoc malo non quieuerunt, quin ejcerent me extra uineam, & occiderent.

1.Reg.18

Iudęi, suspẽsi inter cœlũ & terrã.

Psal.79

Triginta maledictiones Iudę. p triginta argenteis.

2.Reg.17

Matth. 27

Zacha.11

Psal.34

Zacha.11

Aliâs * quo Lex & terra Chanaã filijs Israel sub cõditione data.

Psal.76

Psal.104

Deut.30

Iosue 24

Parabola de malis agricolis. Matth 21

Mala retributio.

¶Et ut hoc facere poſſent, appenderunt triginta argenteos, quos ironice dico mercedem meam, quia non mea uel mihi debita merces, ſed ſanguinis mei pretium erant. Miraculũ tam malę retributionis ſpectandum erat oculis patris qui miſerat me, ut uineæ fructus exigerem

Zacha.11

ab eis. Dixit ergo dominus ad me: Proĳce illud ad ſtatuarium, decorum pretium. Deniq; pretium quod ſic appretiatus ſum ab eis, cum grauiſſima ironia dixit decorum, ille ſtatuarius, id eſt, figulus, ſiue plaſmator hominis, deus pater meus. Tuli enim triginta argenteos & proieci illos in domum dei ad ſtatuarium, ut ſcilicet, uidens retributionem tam iniquam, daret iudicium, & iudicaret eos ex ore ipſorum dicentium: Malos male perdet, & uineam ſuam locabit

Matth.21 Zacha.11

alĳs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. ¶ Ad hunc ſenſum ualet quod continuo ſequitur: Et præcidi uirgam meam ſecundam quæ appellabatur funiculus, ut diſſoluerem germanitatẽ inter Iudam & Iſraël. In iſto prophetiæ capitulo, quod totũ hic præſcribere piguit, ita præmiſerat: Et aſſumpſi mihi duas uirgas, unam uocaui decorẽ, & alteram uocaui funiculũ, & paui gregem. Ac deinceps: Et tuli uirgam meam, quæ uocabatur decus, & abſcidi eam, ut irritum facerẽ fœdus meum, ꝗd pepigi cum omnibus populis. Et eſt ſenſus: Regendas ſuſceperã omnes gentes, & fœdus pepigerã cum eis, dicẽs ad Noë & ad filios eius, ecce ego ſtatuã pactum meum uobiſcũ, & cum ſemine ueſtro poſt uos, & illius regiminis uirgã uocaui, inquit, decorẽ. Decus em̃ ſiue decor quidã eſt nõ paruus inter omnes genus humanũ, & deinde ſeorſum regendum ſuſceperã gregem unum gentis * Iſraelitæ. Et huius regiminis uirgam alterã, inquit, uocaui funiculũ, iuxta illud: Pars autẽ domini populus eius. Iacob funiculus hęreditatis eius. ¶ Quomodo autẽ abſcondi uirgã illam priorem, quam uocaueram decorẽ? Dimittendo ſcilicet gentes omnes abire quo uolebant, quemadmodũ & Paulus in Actibus Apoſtolorũ dicit: Annuntiamus uobis ab his uanis cõuerti ad deum uiuum, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quę in eis ſunt, qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi uias ſuas. Porrò uirgam ſecundam, quam uocauerat funiculum, præcidi, ait, ut diſſoluerem germanitatẽ inter Iudam & Iſrael, faciendo ſcilicet, quod ipſemet iudicauerunt, ad quos & propter quos parabolam dixerat, malos male perdet, & uineam ſuam locabit alĳs agricolis. Sicut prædictũ, ita & factum eſt. Præcidit uirgam ſuam ſecundã, quæ appellabatur

Roma.11

funiculus, & hoc nõ quomodocunq;, nõ ita ut repelleret plebem ſuam, nunquid em̃, ait Apoſtolus, repulit deus populũ ſuum? abſit, nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin: non repulit deus plebem ſuam quam præſciuit: ſed ita, ut diſſolueret germanitatẽ inter Iudã & Iſrael. Et eſt ſenſus: Sicut olim diſſoluta eſt germanitas inter Iudã & Iſrael, quãdo decem tribus ſciſſæ ſunt à domo Dauid, facientes ſibi regem Ieroboã, & colẽdo uitulos ꝗs ille fecit: tribus autẽ Iuda permãſit cum domo Dauid, habẽs ciuitatem Hieruſalẽ, & unicum templũ nominis dñi, ita & nunc. Sicut em̃ tunc in illa diſſolutione germanitatis tribus Iuda, ex qua oportebat Chriſtũ naſci, adhęſit regi ſuo Dauid, cuius de domo natiuitas illa ſperabatur, quia dñs iurauerat illi, & ſicut in ipſo Iſrael, id eſt, in decem tribubus, aliqui erãt reſidui,

Diſſoluta germanitas.

3.Reg 12

Pſal. 88. 131

dicente dño, reliqui mihi ſeptẽ milia uirorũ, qui nõ curuauerunt genua ante Baal: fic & in hoc

3.Reg.19

tempore, ait idem Apoſtolus, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factę ſunt. ¶ Et in

Roma.11

his tanta eſt diſſolutio germanitatis, quãta ſignificari potuit ſignificatione gladĳ, cum dñs dicit: Nolite arbitrari quia uenerim pacem mittere in terram. Non ueni pacem mittere, ſed gladium. Veni em̃ ſeparare hominẽ aduerſus patrem ſuum, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. Ibi dolores ut parturientis, pro tanta diſſolutione germanitatis. Exempli gratia, cum Paulus Apoſtolus dicit: Veritatẽ dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniã triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto, pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem. ¶ Intueri tandem libet, quia inter prophetiam & rem geſtam, ſecundum qualitates uerborũ nonnulla diſtantia eſt. Nam in re Iudas, ait euãgeliſta, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotũ & ſenioribus, & proiecit eos in templo: in prophetia autem ipſe, qui mercedem ſuam quærebat, qui gregem pauerat, dñs dicit: Et tuli triginta argenteos, & proieci illos in domum dei. Itemq; & cum futurum eſſet, & ita factum ſit, ut dicerent illi emptores ſanguinis, non licet eos mittere in Corbanan, quia pretium ſanguinis eſt, & hæc dicentes emerẽt ex illis agrũ figuli in ſepulturã peregrinorũ: ita prophetatum fuerat. Et dixit dñs ad me: Proĳce illos argẽteos ſiue illud pretiũ ad ſtatuariũ, id eſt, figulum. Itaq; ꝗd fecit Iudas referẽs argenteos, & ꝗd fecerunt principes ſacerdotũ & ſeniores emendo ex illis agrũ figuli, hoc ſecundũ uerba prophetiæ ſemetipſum feciſſe dicit ipſe cuius ſanguinis pretiũ fuerũt illi argentei. Diligẽter animaduerte: Non quod talẽ appenderũt mercedem diuites illi, negotiãtes in templo, & dicere ſoliti, ꝗd in hoc ipſo capitulo prĳmiſſum eſt, benedictus dominus, diuites facti ſumus: non, inquam, quod conſtituerunt traditori dare triginta argenteos pro traditione domini, hoc fecit dominus: ſed ꝗd traditor eoſdẽ retulit argẽteos, & quod illi cõfilio inito emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, hoc

Differentia uerborũ inter prophetã & euãgeliſtã.

Marci 27 Zacha.11

Ibidem.

fecit

fecit dominus dei filius,& hoc,inquit,conſtituit mihi dominus.¶Et quem non delectet iuſtitiæ cauſam cognoſcere,cur ita fecerit dominus, cur tãtopere hoc facere uoluerit dei filius,ut ſuper faciendo,quaſi iam facto,tubam præmitteret propheticam perſonantem ſuo perflante ſpiritu?Deniq; per hoc excitati æſtimare debemus,argenteos illos grauiſſimos & maximi fuiſſe ponderis,magniq; ſignatos inſcriptione myſterij,quam ipſe nouerat qui omnia in ſapientia fecit.Appendamus eos melius in ſtatera rationis quia male appenderunt ipſi qui dederũt eos in pretium ſanguinis iuſti.¶Primo ſciendum,quia argentum illud fuit domini,ſicut & cętera omnia quæcunq; poſſidebãt illi,diuites facti,filij pauperum,quorum patres nihil habuerunt,quippe quos de Aegyptia ſeruitute,qua propter uenditionem fratris ſui Ioſeph diu ſeruierant,dominus eduxit,nihil habentes, niſi quod dedit eis regiones gentium & labores populorum poſſederunt,ſub iſta conditione, ſicut iam ſuperius dictum eſt,ut cuſtodirent iuſtificationes eius,& legem eius requirant.Et terra,inquit,mea eſt:uos aũt coloni mei eſtis.Tunc dedit & extunc multiplicauit eis aurum & argẽtum, uidelicet de laboribus populorum iam ſuis,de regiõibus Chananęorũ in ſuum ius redactis,quia per iuſtum illis abſtulerat iudicium, propter ſcelera ipſorum.¶Nihil ergo iuris iſti habuerunt in bonis illis,niſi hoc,ut ſeruientes domino, bonis domini uterẽtur, tanq; mercenarij.At illi utẽtes bonis domini perſæpe nimis fraudauerunt ſeruitiũ dñi,intantũ ut hæc ipſa bona,quæ pro mercede acceperãt ſeruitij dñi, ſacrarent dijs alienis,& ſimulacra fabricarẽt dæmonijs.Hoc eſt quod per prophetã Oſee dñs idem conqueritur his uerbis,ſub ſimilitudine mulieris fornicatricis.Et hęc neſciuit,quia ego dedi ei frumentum & uinum & oleum, & argentum multiplicaui ei & aurum, quæ fecerunt Baal.Iccirco cõuertar,& ſumam frumentũ meum in tempore ſuo,& uinum meum in tempore ſuo, & liberabo lanam & linum meum, quæ operiebant ignominiã eius. Parum illud fuit, quod argentũ & aurum dñi fecerunt Baal. Impleuerunt iſti filij menſurã patrum ſuorũ, in eo maxime,quod argentũ eiuſdem dñi pretium ſanguinis eius fecerũt.Igitur iam plane tempus erat faciendi, q̃d in illa prophetia præſcriptũ fuit,tempus dño liberãdi lanam ſuam,& linum ſuum,quæ operiebant ignominiã ſuam fornicatricis illius, liberandi frumentũ & uinũ ſuum, aurum ſuum & argentũ ſuum.¶Huiuſce liberationis initiũ quale eſſe potuiſſet cõuenientius iuſtius aut uenerabilius,q̃ ut reuocaret,& de manu traditoris abſtraheret,atq; in tẽplo proijceret illud ad ſtatuarium iam dictũ,ſciliçet, deum patrẽ ſuum illos triginta argẽteos ſanguinis ſui pretium?Nam uere ipſa relatio argenteorũ,liberationis iam dictę fuit initium,liberationis omnium bonorũ, quibus ſibi collatis illi nimis ſacrilege & crudeliter abuſi ſunt:Finis autem uel conſummatio, quando uenerunt Romani, totumq; aurum & argentũ ſiue in templo ſiue extra templũ,lanamq; & linum,quod incẽdio ſuperfuit, abſtulerunt:Et factum eſt quod in eodem propheta comminatus fuerat dominus,ne forte,inquiens,expoliem eam nudam,& ſtatuam eam ſecũdum diem natiuitatis ſuæ,& ponam eam quaſi ſolitudinem,& ſtatuam eam uelut terram inuiam, & interficiam eam ſiti.¶Quoniam autẽ & hoc fecit dominus,ſicut iam ſupra dictum eſt,non licet eos mittere in Corbanan,quia pretium ſanguinis eſt, emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorũ:in iſto quoque facto quis dubitet ſcitu dignum ſubeſſe myſterium?Nos eñ eramus peregrini,quippe & quibus dicit:* Qui eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael. Hoſpites teſtamentorũ,promiſſionis ſpem non habentes,& ſine deo in hoc mundo:Et nunc quidẽ,ait idem,iam nõ hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorũ & domeſtici dei:uerũtamen mutata peregrinatione peregrini ſumus, profitentes cum eodem, quia non habemus hic manentẽ ciuitatem ſed futuram inquirimus, & facientes,quod idem dicit:exeamus igitur ad eum extra caſtra improperium eius portantes.¶Igitur illi emendo agrũ figuli in ſepulturam peregrinorũ,ſicut cõſtituit mihi dominus, domini dei filius,myſterium nobis operati ſunt,& licet ignorantes,iuſtitiæ deiſeruierunt.In eo uidelicet,quod ſicut illi argentei non remanſerunt traditori,qui uendiderat non ſuum, ſic nec ſibi pretium illud remanere paſſi ſunt,qui bonum operarium & uineæ dominum non de ſuo,ſed de bonis eiuſdem domini,de mercede eiuſdem operarij,emerant ad interficiendum. Erat autem Corbanan Gazophylaciũ, & interpretatur Corbanan oblatio,& proinde ſic appellabatur,quia de oblationibus implebatur,quæ nimirum oblationes ad ipſos perueniebãt. Ne igitur ad illos illi argentei rediret, quibus & ipſum Gazophylacium & cætera omnia iuſte tollenda erant, hoc prouidit dominus,hoc conſtituit dominus,ut emerent ex illis agrum iam dictum, qui uocaretur ager ſanguinis in præſagium, malum ipſis,bonum nobis.¶Ager quippe ſanguinis tota eſt illis eccleſia Chriſti,quæ ſanguinem illum uſque hodie fideliter bibit, clamantem ad deum aduerſus maledictos illos ſecundum ſimilitudinem ſanguinis Abel iuſti,de quo dominus loquitur ad Cain:Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.Nũc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Quomodo autem in huiuſmodi agro ſepelimur aut ſepulti ſumus nos peregrini?Quis hoc neſciat?Quicunq; baptizati ſumus,ait Apoſtolus,in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati

Quales illi triginta argentei.

Argentũ illud domini fuit. Gene.37 Pſal.140

Leuit.25

Iudæi quid iuris habuerunt ad bona Chananæorum. Oſeæ 2

Quõ ablata ſunt ab eis bona illa.

Ibidem.

Nos nũc aliter pegrini ſumus q̃ fuimus ante fidem ſuſceptam. Addo* Apoſtolus. Ephe.2 Hebræo.13

Ager figuli

Corbana.

Ager ſanguinis,eccleſia eſt. Gene.4

Roma.6

Facies uituli à ſiniſtris propter aduerſa paſſionis eius.

baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum ipſo per baptiſmum in mortem, & cætera. ¶ Interea iugum obedientiæ trahit ipſa, cuius ad honorem hæc loquimur, facies uituli, & aduerſa obueniunt ei, iuxta quod in propheta dictum fuerat: Facies autem bouis ſiue uituli à ſiniſtris. Et facies leonis à dextris, de qua dicendum poſt hæc erit. Siniſtra hęc ſunt, quod illuditur, flagellatur, & crucifigitur. Illuſus enim eſt prius ab ipſis Iudęis & pontificibus, ſiue pontificum miniſtris, expuendo in faciem eius, uelando faciem eius. Colaphis eum cędendo & palmas ei in faciem dando, cum cachinno crudeli, ut dicerent: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te

Ezech.1

Lege * præſidis.

percuſſit. Deinde illuſus eſt à gentilibus, quibus eum tradiderunt, militibus * præſulis. Congregata quippe ad eum omni cohorte, exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei, & plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput eius, & harundinem in dextera eius, & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue rex Iudęorum. Et expuentes in eum acceperunt harundinem, & percutiebant caput eius: deinde flagellatum, tunc demum crucifixerũt eum. ¶ Fuit ergo duplex illuſio, altera canum, alia uitulorum: canum, id eſt, gentilium: uitulorum laſciuientium, id eſt, Iudęorum, ſicut ipſe in Pſalmo clamauit, & adhuc clamans, dicit: Circundederunt me uituli multi, tauri pingues obſederunt me, aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens, & cætera. Ac deinceps: Quoniam circundederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me, foderunt manus meas & pedes meos. Miro modo prophetia hæc ordinem tenuit hiſtoriæ ſiue rei gerendæ, ut ſicut futurum erat, & ſicut factum eſt, quod prius à Iudæis: & deinde à gentilibus illuſus & male tractatus eſt: ita prius de Iudæis & Iudæorum pontificibus querelam depromeret, ſub nominibus uitulorum & taurorum pinguium, qui quaſi munda erant animalia, quia putabant uel dicebant ſe cognoſcere deum: deinde de gentilibus ſub nomine canum, quia ſine deo uiuentes, nec ſaltẽ nomen ſcientes eius, palàm immundi erant. ¶ Cuncta hæc ſiniſtra fuerunt, unde & facies hęc recte, ut iam dictum eſt, à ſiniſtris fuiſſe perhibetur. Facies ingloria & deſpecta, ſicut gemituoſus propheta loquitur: Et aſcendit ſicut uirgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ei ſpecies neq; decor. Et uidimus eum & non erat aſpectus, & cõſideraui mus eum deſpectum, & nouiſſimum uirorũ, uirum dolorũ & ſcientem infirmitatẽ & quaſi abſcõditus uultus eius, & c. ¶ Siniſtra, inquam, id eſt, aduerſa hæc fuerunt, ſed per hæc ſiniſtra, cuncta nobis dextera per hæc aduerſa, cuncta nobis proſpera uenerũt. Et illis quidẽ uitulis ſiue tauris ſiniſtra hęc ignominioſa, & canibus illis contemptibilia fuerunt. Vnde & Apoſtolus loquitur: Iudęis quidẽ ſcandalum, gentibus autẽ ſtultitiam: ſed nobis, id eſt, noſtro ſenſui, illud ſtultũ dei ſapientius eſt hominibus Iudæis, & infirmũ illud dei fortius eſt hominibus Ethnicis: quos cũ autoritate ſupraſcripta uitulos & canes dicere audemus potius q̃ homines. Beatus eſt, ait ipſe, qui nõ fuerit ſcandalizatus in me, & hoc ſcientes nõ ſcandalizamur, * ſiue gloriamur, & faciẽ hãc in iſta quaſi ſtultitia & infirmitate maxime glorioſam prædicamus, quippe qui ipſas eius cõtumelias ſacramentis & maieſtatẽ iudicij plenas eſſe intelligimus. ¶ Primum, illud quod illudentes faciẽ quoq; eius (quod Marci & Lucæ narratio non præteriuit) uelauerunt, quãtum uſq; hodie ſuper illos exercet iudiciũ? Nam quia ſic faciẽ eius uelauerunt, iccirco uelamen poſitum eſt ſuper cor eorũ, ſecundum illud portentũ, quod Moyſes ponebat uelamẽ ſuper faciẽ ſuam, & uſq; in hodiernũ diem, ait Apoſtolus, cum legitur Moyſes uelamen poſitũ eſt ſuper cor eorũ. Et quia ſic uelata facie incuruabãt eum ad colaphizandum, recta imprecatione, ſiue iuſta conceſſione in Pſalmo ſpiritus propheticus: Obſcurentur, inquit, oculi eorũ ne uideant, & dorſum eorũ ſemper incurua. Sibimet ergo faciem eius abſconderunt, q̃uis ipſe illis abſconderit dicatur, dicente Eſaia: Et expectabo dominum, qui abſcondit faciem ſuam à domo Iacob, & præſtolabor eum, ſubauditur, donec oſtendat eis faciem ſuam, ſicut loco memorato proſequitur Apoſtolus, dicens: Cum autem Iſraël conuerſus fuerit ad dominum auferetur uelamen. ¶ Interim abſconditus eſt ab eis pro reatu uelationis, & reprobationis illius, quare probauerunt eum, lapidem ſummum, lapidem angularem, non qualicunq; modo, ſed ita procaciter, ut inter reprobandum in faciem quoq; eius expuerent. Quo enim modo quippiam magis quàm conſpuendõ reprobamus? Eius nanque rei, quam conſpuimus, odorem nobis fœtere ſignificamus. Nimis ergo illi reprobauerũt ędificantes iſtum lapidem, ſed fruſtra: factus eſt enim in caput anguli. Et principium eſt fortitudinis, unde plenius dicendum erit in contemplatione faciei leonis. ¶ Præter hæc & uocem cachinni non ſine iuſta indignatione deus audierit, dum uelata facie quaſi non uidentem colaphizantes, & alapis cædentes, dicerent: Prophetiza nobis CHRISTE, quis eſt qui te percuſſit? Stulti & cæci, nos pro illo uobis prophetizamus, id eſt, ſecundum ueram prophetiam reſpõdemus, quia percuſſit eum filia latronis. Quæ percuſſit eum, tota ſynagoga ueſtra uocatur & eſt filia latronis. Sic enim habet prophetia, quam ipſe uelata tibi facie nobis uidet, nobis oſtendit. Nunc uaſtaberis filia latronis. Quam ob cauſam? Obſidionem, ait, poſuerunt ſuper nos, in uirga percutienti maxillam iudicis Iſraël, Quem iudicem Iſraël ſi quæras, quis nam ſit, ecce dicimus, quia

Duplex illuſio unius uitulorũ, altera canum.

Pſal.21

Facies uituli in paſſione ingloria et deſpecta

Eſaiæ 53

Paſſio chri nobis glorioſa.

1.Cor.1

Matth.11

Lege * ſed

Vindicta de uelatione faciei.

Marci 14
Lucæ 22
Exodi 34
2.Cor.3
Pſal.68

Eſaiæ 8

2.Cor.3

Pſal.117

Synagoga Chriſtũ pcutiẽs, filia latronis dicitur.

Matth.5

quia ipſe eſt qui natus eſt in Bethleem de uirgine Maria, ab initio autem ſiue ab æterno deus erat. Nam protinus ſequitur, & ait: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Ergo filia latronis tu es ò ſynagoga ſatanæ, quæ tanti iudicis maxillam pcuſſiſti, & hoc prophetizat tibi, loquens in prophetis, loquens etiam in nobis. Cuius filia latronis? Nonne Barabbę? Erat enim Barabbas latro, & propter ſeditionem & homicidium miſſus fuerat in carcerem. Illum tu tibi donari petiſti, autorem ſeditionis, occidiſti autem hunc, principem pacis. Vere ergo filia latronis, & patris eiuſmodi, ſeditiones & latrocinia iuſta in hæreditate poſſediſti. Et iccirco uaſtata es, quia obſidionem poſuiſti, eos prohibens loqui, & perſequens & occidens eos, qui prænuntiabant de aduentu iuſti, ſcilicet iam dicti iudicis, & eiuſdem cum præſens eſſet, maxillam percuſſiſti. ¶ Et quidem Gentiles quoq; quibus eum tradidiſti, non minus illuſerunt, imò & amplius illuſerunt, quia pręter hoc, q; ſimiliter (ut tu) expuerunt in eum, & alapas ei dederũt, ſimul etiam ad deriſionem regĩ nominis, ſuper quo accuſaueras eum, chlamydem coccineã circundederunt ei. Et plectentes coronã de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dextera eius, & genu flexo regem ſalutantes, arundine percutiebant caput eius. ¶ Sed in oĩbus his tu filia latronis maius peccatũ habes, quia legem & prophetas Meſſiam tibi promittentes acceperas, ita ut excuſationem non habeas de peccato tuo, quin ſciens & per inuidiam dominũ & regem tuum illuſeris, illudendumq; & flagellandũ & crucifigendum tradideris. Illi aũt eiuſmodi nihil habentes aut ſcientes, hęc omnia fecerunt, multo excuſabiliores cõparatione tui. Nam de tuis aliqui à te perſuaſi, per ignorantiã fecerunt, illi autem omnino neſcierunt. ¶ Exeamus tandem ad eum, uel cum eo in locũ qui dicitur Golgatha, q̃d eſt caluariæ locus: ubi crucifigentes eum, diuiſerunt ſibi ueſtimenta eius, & uideamus in humilitate uel pœna iudicati, glorioſum & terribile myſteriũ iudicaturi. Illic enim ipſe duorum latronum medius, alterũ à dexteris pœnitentem ſuſcepit, & amen, inquit, dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo: alterum à ſiniſtris in nequitia perſeuerantem, in damnatione reliquit. Illic & Iohannes ex amicis amiciſſimus cum Maria matre ipſius, ſtans iuxta crucem eius, unde abierãt, non uolũtate, ſed metu cæteri diſcipuli eius, & Barabbas latro neſcio quò abierat à Iudęis dimiſſus. In his quatuor tam diuerſis hominibus q̃ magnum ſubluceat myſteriũ iudicaturi huius, qui (ut iam dictũ eſt) duorũ latronum medius pendebat iudicatus: tũc demum rite perpendis, ſi ſimul proſpicias, quia cum ſederit, ut iudicet omnes gentes, ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, tunc omne genus humanũ in quatuor partes diuidetur. ¶ Illic erunt à dextris, q̃ iudicentur & condemnentur, atq; illic erunt qui non iudicentur, ſed iudicent. nimirũ apoſtoli cæ perfectionis homines, iudicabũt ſancti nationes, uidelicet cũ illis principibus, q̃bus ſpecialiter dictũ eſt, Sedebitis & uos ſup ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Quarta pars erit illorũ qui nec iudicabũtur, quia iam iudicati ſunt, iuxta illud Apoſtoli dictũ, Quicunq; eĩ ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. ¶ Iam ergo crux ipſa Chriſti iudicati q̃dam erat tribunal eiuſdẽ tremendi iudicis, quia circa ipſum alter latronũ iudicatus, id eſt, punit⁹ & ſaluatus eſt: alter iudicatus, de illo iudicio uel pœna tranſiuit ad pœnã æternã, impœnitens & uſq; in fine ſuo blaſphemus: & dilect⁹ Iohannes, neq; tunc neq; deinceps crucifix⁹ uel alia ui emptus eſt. Quartus Barabbas, à deo q̃dem damnatus erat, ſed ab hoĩbus non iudicatus, imò dimiſſus, ut iam dictũ eſt. ¶ Splendidius myſteriũ hoc nobis faciet ſancta & myſtica lex, capitulo quod huiuſmodi eſt: Locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens: Poſt mortẽ duorum filiorũ Aaron, quando offerentes ignem alienũ interfecti ſunt, & præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuũ, ne oĩ tempore ingrediatur ſanctuariũ, quod eſt intra uelũ, coram propitiatorio quo tegit⁹ arca, & non moriatur, quia in nube apparebo ſup oraculum, niſi ante hęc fecerit: Vitulũ offeret pro peccato, & arietẽ in holocauſtũ. Tunica linea ueſtiet⁹, fœminalibus lineis uerenda celabit, accinget⁹ zona linea, & cydarim lineam imponet capiti. Hęc enim ueſtimẽta ſunt ſancta, quibus cunctis, cũ lotus fuerit, induet⁹, ſuſcipietq; ab uniuerſa multitudine filiorũ Iſrael duos hircos pro peccato, & arietẽ in holocauſtũ. Cumq; obtulerit uitulum, & orauerit pro ſe & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet coram dño in oſtio tabernaculi teſtimonĩ, mittens ſup utrunq; ſortem, unam dño & alterã capro emiſſario. Cuius ſors exierit dño, offeret illum pro peccato: Cuius autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum uiuũ coram domino, ut fundat preces ſuper eum, & emittat illũ in ſolitudinem. His rite celebratis, offeret uitulum, & rogans pro ſe & pro domo ſua, immolabit eum, aſſumptoq; thuribulo, q̃d de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compoſitũ thymiama in incẽſum, ultra uelum intrabit in ſancta, & poſitis ſuper ignẽ aromatib⁹, nebula eorũ ut uapor operiat oraculum, quod eſt ſup teſtimonium, & nõ moriatur. Tollet quoq; de ſanguine uituli, & aſperget ſepties digito contra propitiatorium ad oriẽtem. Cumq; mactauerit hircum pro peccato populi, inferet ſanguinem ei⁹ intra uelũ, ſicut præceptũ eſt de ſanguine uituli, ut aſpgat eregione oraculi, & expiet ſanctuarium ab immunditĩs filiorum Iſrael, & à præuaricationibus eorum cunctisq;

Matt. 27. Luc. 23.

Illuſio Chri à gẽtilib⁹.

Mal⁹ pctũ Iudæor.

Mirabile tribunal Chri in cruce.

Luc. 23. Iohã. 19.

Quadruplex genus hoĩm in extremo iudicio.

Sap. 3. Matt. 19. Rom. 2.

Quatuor pſonæ circa crucem.

Verba legis de ritu offerendi. Leui. 16.

peccatis. Iuxta hunc ritum faciet tabernaculo teſtimonij, q̃d fixum eſt inter eos, in medio ſor tium habitationis eorum. Nullus hominum ſit in tabernaculo, quando pontifex ingredit ſan ctuarium, ut roget pro ſe & pro domo ſua, & pro uniuerſo cœtu Iſrael, donec egrediatur. Cũ autem exierit ad altare, quod coram domino eſt, oret pro ſe, & ſumptum ſanguinem uituli at q̃ hirci fundat ſuper cornua eius per gyrum, aſpergens q̃ digito ſepties expiet, & ſanctificet illud ab immunditijs filiorum Iſrael. Poſtquam autem emundauerit ſanctuarium & taberna culum & altare, tunc offerat hircum uiuentem, & poſita utraq; manu ſuper caput eius. Con fiteantur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & uniuerſa delicta atq; peccata eorũ, quæ impre cans capiti eius emittat illum per hominem paratum in deſertum. Cum' q̃ portauerit hircus oñes iniquitates eorum in terram ſolitariam, & dimiſſus fuerit in deſerto, reuertatur Aaron in tabernaculum teſtimonij, & poſitis ueſtibus, quibus prius indutus erat, cũ intraret ſanctu arium, relictiſq; ibi, leuabit carnem ſuam in loco ſancto, indueturq; ueſtimentis ſuis. Et poſtq̃ egreſſus obtulit holocauſtum ſuum ac plebis, rogabit tam pro ſe quàm pro populo, & adipẽ qui oblatus eſt pro peccatis, adolebit ſup altare. Ille uero, qui dimiſerit caprum emiſſarium, lauabit ueſtimenta & corpus aqua, & ſic ingredietur in caſtra. Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum ſanguis illatus eſt, ut in ſanctuario expiatio cõple retur, aſportabunt foris extra caſtra, & comburent igni, tam pelles quàm carnes eorum & fi mum. Et quicunq; combuſſerit ea, lauabit ueſtimẽta ſua & carnem aqua, & ſic ingredietur in caſtra, eritq; hoc uobis legitimum ſempiternum. ¶ Aſſertione noſtra non indiget, demonſtra tione noſtra non opus eſt, quòd hęc & cætera legalia inſtituta fuerint exemplaria cœleſtium, de quorum quibuſdam præſcriptis Apoſtolus dicit: Neceſſe eſt ergo exemplaria cœleſtium his mundari, ipſa aũt cœleſtia melioribus hoſtijs quàm iſtis. Deniq; & Moyſi, cum hæc ordi narentur, deus dixit: Inſpice & fac ſecundum exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt. Ergo exemplaria cœleſtium iſta fuerũt, immolatio uituli pro peccato, & oblatio arietis in ho locauſtum, & ab uniuerſa multitudine filiorum Iſrael ſuſceptio duorum hircorũ pro pecca to cum ariete iam dicto in holocauſtum, & cætera quæ præſcripta ſunt, exemplaria fuere cœ leſtium. Ipſa autem cœleſtia ſunt iſta, de quibus eſt iam dictum, immolatio Chriſti crucifixi, & ſortes diuiſæ latronum, qui cum eo crucifixi ſunt, dimiſſo Barabba per petitionem Iudęo rum. Dicamus ergo: ¶ Non, inquit, oñi tempore ingrediatur ſacerdos in ſanctuarium, quod eſt intra uelum, coram propitiatorio quo tegitur arca, &c. Sacerdos & hoſtia ipſe Chriſt⁹ eſt, ipſe uitulus, ipſe aries, ipſe & hircus, ſed diuerſo reſpectu. Sacerdos nanq; eſt, quia ſicut Apo ſtolus dicit, ipſe aſſiſtens põtifex futũrorum bonorum, per amplius & perfectius tabernacu lum non manufactum, id eſt, non huius creationis, neq; per ſanguinem hircorum aut uitulo rum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuẽta, ſacri ficium pr ęferens panis & uini, ſecundum ordinem Melchiſedech, in ſacramento corporis & ſanguinis ſui. Vitulus, quia ſicut pro nobis, ita pro illis quoq; oportuit eũ pati, qui uſq; ad ad uentum eius portantes iugum legis, iuſte uixerunt, & mundi fuerunt per iuſtitiam fidei. Ari etes ipſe, uidelicet immolatus & pro arietibus quoq;, id eſt, pro apoſtolis ſuis, de q̃bus pſalmus dicit: Afferte domino filij dei, afferte domino filios arietum. Ipſi nanq; duplici de cauſa recte arietes dicti ſunt, uel quia duces ſunt totius eccleſię, ſicut arietes duces ſunt totius gregis, uel quia ſicut arietes duobus cornibus, ſic ipſi duobus teſtamentis oppugnantia ſibi impugnãt: hoc à uitulis, id eſt, ab anterioribus ſanctis, differentes, q̃ iugum legis non portant, quod neq; nos, ut ait Petrus apoſtolus, neq; patres noſtri portare potuim⁹. Hircus, ipſe nimirum pro illis, q̃rum grauiora peccata tulit, ſiue qui ante aduentum eius ſub lege fuerunt, ſiue quos in aduentu ſuo ipſe, finis legis, per pœnitẽtiam ſuſcepit, uel ſuſcipit, qualium nouiſſimus latro il le eſt, quem (ut ſupra diximus) in cruce pœnitentem ſuſcepit. ¶ Igitur cum uitulo & ariete & duobus hircis tũc acceſſit ſacerdos coram domino, in oſtio tabernaculi teſtimonij, quãdo re demptor noſter ad paſſionem uenit, obediens patri uſque ad mortem, mortem autem crucis. Oſtium quippe tabernaculi ſancti & ueri, ipſa eſt paſſio eiuſdem redemptoris. Et illud maxi me uulnus eiuſdem paſſionis, quo latus eius unus ex militibus lancea percutiens aperuit, ap tio eſt illius oſtij, quo ingredimur, & præter quod oſtium non eſt aliud, per quod poſſim⁹ in gredi in gloriam illius cœleſtis ſanctuarij. Nos autem extunc regale ſacerdotium, gens ſanc ta, populus acquiſitionis effecti, Suſcipiet (inquit) ab uniuerſa multitudine filiorũ Iſrael du os hircos pro peccato, & unum arietem in holocauſtum. Cumq; obtulerit uitulum &c. Vn⁹ uitulus & unus aries, quia uidelicet iuſtorum atq; ſanctorum hominũ, propter quorum im perfectam iuſtitiam ſiue ſanctitatem, Chriſtum tanquã uitulum & uelut arietem pati ſiue im molari oportuit, quoniam & ſi propr̃ijs uel actualibus criminibus non erant impliciti, pecca to tamen originali tenebantur obnoxij: nulla dualitas, nulla diuiſio eſt, ſed oñes unum ſunt. ¶ Porro hirci duo ſunt, ſorte ſeparandi, quia peccatores ſiue impij diuiſi ſunt diuiſione huiuſ modi, ut alij per pœnitentiam conuerſi, remiſſionem peccatorum accipiant in ſanguine Chri ſtia

Lex illa exemplar fuit cœleſtium. Hebr. 9.

Exod. 25.

Chr̃s ſacerdos ẽ, & uitul⁹ & aries & hirc⁹ myſticus. Heb. 9.

Pſal. 109. Chr̃s uitul⁹

Chr̃s aries. Arietes apoſtoli. Pſal. 28.

Actu. 15. Chr̃s hirc⁹.

Phil. 2. Oſtiũ tabernaculi, lat⁹ Chr̃i uulneratum in cruce. 1. Pet. 2.

Duo hirci, chr̃s & Barabbas.

ſtitali impœnitentes in ſuis moriantur peccatis, & nō prodeſt illis ſanguis Chriſti, imò in iudicium uenit ſuper eos, ſicut quidam eorū ſibimetipſis imprecati ſunt, dicentes: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. ¶ Ait ergo: Cūq; obtulerit ſacerdos uitulum, & orauerit pro ſe & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet corā domino in oſtio tabernaculi teſtimonij, mittens ſuper utrunq; ſortem, unam domino, & alteram capro emiſſario. Hoc ita factū eſt. Voluntati patri obediens ſacerdos uerus dominus Ieſus Chriſtus, ſemetipſum tanquam uitulū obtulit, & pro ſe ac pro domo ſua, quæ eſt eccleſia, orauit, quando procidens in faciem ſuam, Mi pater, inquit, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. factusq; in agonia, prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius, ſicut guttę ſanguinis decurrētis in terram. Tunc ubi comprehenſus eſt, & pręſidi Pilato traditus, quem (inquit ille) uultis dimittam uobis, Barabbam an Ieſum qui dicitur Chriſtus? Hoc plane fuit ſortem mitti ſuper duos hircos. Hircus enim ipſe, qui aries & uitulus diuerſo reſpectu, ut ſupra meminimus. Cuius ſors exierit à domino, illum (ait) offeret pro peccato. Cuius autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum uiuum coram dño, ut fundat preces ſup eū, & emittat illū in ſolitudinē, & hoc ita factum eſt. Quem illi ſibi petierunt dimitti, dimiſſus eſt illis, ſcilicet Barabbas latro. Ieſum autem flagellatū tradidit eis Pilatus ut crucifigeretur, q̄d fuit, hircum ſortis domini offerri pro peccato. ¶ Quę autē fuit ſolitudo uel deſertum, quò dimiſſus abijt ille Barabbas latro? Sic ēm dictum eſt de hirco emiſſario: Statuit eum uiuum coram domino, ut fundat preces ſuper eū, & emittat illum in ſolitudinē. Quod dicit, ut fundat ſuper eum preces, id intelligi oportet imprecationes. Nam rurſus ita dictū eſt: Tūc offerat hircum uiuētem, & poſita utraq; manu ſup caput eius, confiteantur omnes iniquitates filiorū Iſrael, & uniuerſa delicta atq; peccata eorū, quæ imprecans capiti eius, emittet illū per hominē paratum in deſertum. Quod ergo deſertum, uel quæ fuit ſolitudo, in quam emiſſus eſt ille Barabbas, hircus reprobus, malis precib⁹, diris ſuper caput ſuum coopertus imprecationibus? Nimirū illa ſolitudo illud eſt deſertū, q̄d intelligi oportet in uerbis iſtis, quæ ſacerdos ille prædixerat, ecce relinquet uobis domus uſtra deſerta, præmiſſis imprecationibus huiuſmodi. ¶ Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, q̄ effuſus eſt ſup terrā à ſanguine Abel iuſti uſq; ad ſanguinē Zacharię filij Barachię, quē occidiſtis inter templū & altare. Amen dico uobis, uenient hęc omnia ſuper generationē iſtā. Vere deſerta domus, quam deſeruit ſalus, quam deſeruit deus & dominus Ieſus Chriſtus, foras ductus, extra ciuitatem crucifixus. ¶ Eiuſmodi preces ſiue imprecationes imprecabitur, ait, capiti eius, poſita utraq; manu ſuper caput eius. Non enim una manu, non uno uel ſimplici, ſed duplici puniuit eos iudicio, ſcilicet & in iſto & in futuro ſeculo, cōdemnatos ex ore ſuo dicentium, ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Ergo imprecantis utraq; manus poſita eſt ſuper caput eius, ſcilicet Barabbæ in primis, & cum eo populi, cui petēti dimiſſus eſt talis hircus, portans iniquitates filiorum Iſrael, & uniuerſa delicta atq; peccata eorū, ſcilicet cōtra ipſos in teſtimonium, q̄ ſeditiones hereditario iure poſſidere deberent, quia ſeditionis autorem ſibi dimitti petierunt. ¶ Quid tādem facere debuit aut potuit ille homo, q̄ dimiſit eiuſmodi caprum emiſſarium? aut quis ille homo, aut quomodo paratus fuit, quoniam ſic dictum eſt, emittet illum per hominem paratum in deſertum? Principes ſacerdotum, ait euangeliſta, & ſeniores perſuaſerunt populo, ut peterent Barabbam, Ieſum uero perderent. Illa perſuaſio fuit præparatio, & ille homo unus congrue populus unus intelligit, illa perſuaſione prępara tus. ¶ Quid ergo facere debuit homo immundus, tali præparatione & talis capri contagione pollutus? Lauabit (inquit) ueſtimenta ſua & corpus aqua, & ſic ingredietur in caſtra. Quali aqua lauabit? Nimirū aqua baptiſmatis, aqua ſanguine mixta, ex eius latere ſors domino exijt, ut immolaretur ſiue offerretur pro peccatis. Qui pœnitentiam egerit, eo q̄ perſuaſus caprū emiſſariū dimiſit, & iſtū mactari petiuit, tali aqua lauabitur ut ſaluari poſſit. Hoc ita factū eſt. Pœnitentiam agite, inquit Petrus, & baptizetur unuſquiſq; ueſtrum in nomine Ieſu Chri in remiſſionem peccatorū, & accipietis donum ſpūſſancti. Item: Vos autem (ait) ſanctum & iuſtum negaſtis, & petiſtis uirū homicidam donari uobis, autorem uero uitæ interemiſtis. Pœnitemini igitur & cōuertimini, ut deleantur ueſtra peccata. His auditis, cōpuncti ſunt corde, & baptizati ſunt primo tria milia, & deinde quinq; milia, atq; hoc modo, qui caprum emiſſarium (id eſt, Barabbam) dimittens, autorē uitæ interfecerat, lauit conſcientiæ ſuæ ueſtimenta & corpus aqua, & ſic ingreſſus eſt in caſtra, appoſitus eſt ad numerum illorum, quos ab initio mundi credentes uſq; in illam horam aqua & ſanguis exiens de latere Chriſti emundauerat. Non omnes ita egerunt, ſed qui uoluit, ſic lotus eſt, & in caſtra ſanctorum mundus ingreſſus eſt. ¶ Et de iſto q̄dem hirco reprobato & male emiſſo, pro tēpore & re (ut puto) ſatis dictum eſt: de cæteris adhuc dicendum, q̄d plurimum delectat, quia tantūmodo tres iſtæ ſpecies animaliū, uitulus, aries & hirc⁹, ſub uirga paſtoris tranſeūt, qualis uidelicet paſtor fuit ipſe Moyſes, per quē ordinata ſunt hęc exēplaria cœleſtiū. paſcebat enim oues ſoceri ſui Ietro, q̄ uocauit eum deus de rubo. ¶ Reſpice in hanc partē, & nō plures, ſed totidē ordines inuenis animalium

matt. 27. Leu. 16.

Luc. 22.

ſolitudo uel deſertū hirci, Hieruſalē fuit myſtice.

matt. 23.

Impcationes ſi hircū.

Baptiſma ſalutare pfiguratum.

Actu. 2. Actu. 3.

Exo. 3.

Tres ordi-

nes hoim Chrianoꝝ.

lium rationalium,quæ ſub uirga boni paſtoris huius tranſeunt,de quo loquimur,quia poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis,& pro grege ſuo mori dignatus eſt.Nam unus eſt ordo illorum qui cõiugati ſunt,curisq; ſecularibus licitis inſeruiunt,inter quas & propter quas armis quoq; utentes,quaſi cornu obunco,more uitulorum aduerſantes ſibi feriũt,neminem tamen

Luc.3. concutientes,neq; calumniam facientes,& contenti ſtipendijs uel iuſtis laboribus ſuis.Taliũ

Luc.17. eſt dicere,ſerui inutiles ſumus,quod debuimus facere,fecimus:quia uidelicet tantum,& non plus quàm pręceptum eſt,fecerunt.Hi in ſuo ordine,tanquam uituli boni paſtori ſuo dilecti ſunt,Exempli gratia,ut ille adoleſcens in euangelio,q cum de præceptis interrogatus,reſpõ

Marc.10. diſſet,Magiſter,hęc omnia ſeruaui à iuuentute mea,Ieſus autem(inquit euangeliſta) intuitus eum,dilexit eum. ¶ Alius eſt ordo illorum,qui nullum ſeculi iugum trahunt,nec ea quę mundi ſunt,appetunt:imò quæ propria ſibi eſſe poterant,nõ habentibus diſtribuũt,& uelut tonſi arietes depoſitis uelleribus,ſequuntur eundem paſtorem ſuum,cornu quidem habentes, ſed recuruum,quo neminem perfoderent:quia etſi interdum excitantur in zelum,non contra homines,ſed contra uitia hominum,ſuæ fortitudinis impetum faciũt. Tales erant apoſtoli,& quotquot apoſtolicæ perfectionis uiam tenere ſtudent aut ſtuduerunt, ad hunc ordinẽ pertingunt.Diſtantiæ horum ſumma hęc eſt,q illi tantummodo pręcepta cuſtodiũt,iſti ſu-

Matt.19. per pręceptum addiderunt facere conſilium dicentis:Si uis perfectus eſſe,uade, uende oĩa quæ habes,& da pauperibus,& ueni,ſequere me. ¶ Tertius ordo illorum eſt,qui non ſolum non ſecuti ſunt conſilium,ſed nec impleuerunt præceptum,uelut hirci,qui neq; lanis ſuis paſtorem ueſtiunt,neq; in opere aliquo iugum eius ſuſcipiunt:tandem autem conuerſi ad pœnitentiam poſt crimina quælibet,remiſſionem & ipſi percipiunt,ita tamen,ut peruenire non

Differentia inter paſtores Moyſen & Chrm. debeãt ad honores ſeu gradus eccleſiaſticos,ſicut ſacri canones rationabiliter diffiniũt. ¶ Igitur quot ſub uirga paſtoris hominis,qualis fuit Moyſes, brutorum animalium tranſeunt ſpecies:totidem ſub manu ſummi paſtoris,dei & hominis,ſunt electorum ordines,quaſdam habentes(de quibus iam dictum eſt) ſimilitudines,ſicut & ipſi paſtores, ſiue Iacob, ſiue iam dictus Moyſes,nonnulla geſſerunt in figura boni paſtoris Chriſti,quod fere * nõnulli incogni

Lege * nulli ſeu nõ ulli. tum eſt.Summa autem inter hæc in hoc diſtantia eſt,q brutorum animalium cauſa nõ poſtulabat,ut paſtor ipſorum pro ipſis moreretur:iſtis autem rationalibus uitulis,arietibus & hircis,ſcilicet hominibus cunctis,in ueritate expediebat,quatenus hic paſtor bonus animam ſuam pro eis poneret,& pro eis mori dignaretur,ipſi autem mortuo commorerentur,illo uidelicet modo,quo iam mortui ſumus,tumq; reſurreximus, ſicut dicit Apoſtolus: Quicunq; ba-

Rom.6. ptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus. Cõſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem,ut quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita nos in nouitate uitæ ambulemus. ¶ Magna hæc diſtantia eſt,q illic paſtores ſiue ſacerdotes, Moyſes & Aaron,& cæteri de ſtirpe eius,in ſacrificio non moriebãtur,ſed tantum pecora occidebantur:hic autem & paſtor mortuus eſt,& quotquot ſunt de grege eius,illi (ut iam dictum eſt) neceſſario commoriebantur.V triuſq;,& paſtoris pro grege moriẽtis,& gregis paſtori ſuo commorientis,ſacramentum in hac figura legis perſpicere,plurimum delectat, ubi uituli & hirci ſolus ſanguis infertur in ſancta,& corpora cremãtur extra caſtra:aries uero ſo-

Chrs extra caſtra paſſus. lus & totus ſuper altare in holocaſtum offerri iubetur. ¶ Denicq; dominus Ieſus Chriſtus,animalium rationalium paſtor bonus,extra caſtra,id eſt,extra ciuitatem paſſus,& omnes anteriores iuſtos ſiue electos,& peccatorum pœnitentium primitias,ſcilicet latronem qui cum eo crucifixus fuit,tanquam uitulos & hircos ſuo ſanguine mundauit:intus autem cũ arietibus, id eſt,cum apoſtolis,nocte præcedenti ipſe uerus aries, poſt cœnam typicam paſchalis agni, ſacramentum corporis & ſanguinis ſui in holocauſtum obtulit,quod optime notũ eſt Chriſtianæ ſiue catholicæ fidei. Gregis huic paſtori(ut dictum eſt)commoriẽtis lex eadem eſt &

Hebr.13. eſſe debet,quemadmodum Apoſtolus dicit:Optimum eſt enim gratia ſtabiliri cor,non eſcis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Ac deinceps:Propter quod & Ieſus,ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum,extra portam paſſus eſt.Exeamus igitur ad eum extra ca-

Exeam⁹ ad eũ extra caſtra. ſtra,improperium eius portantes.Hæc & cætera cum dicit,nulli iam ignotum uel dubiũ eſt, quin exire uelit tam Hebræos quibus ea ſcripſit,quàm nos qui cum eis unum ouile ſumus effecti,extra caſtra iuſtitiæ carnis,iuſtitiæ ſeruientium ſolummodo in cibis & potibus & uariis baptiſmatibus,quæ non poſſunt(ait)perfectum facere ſeruientẽ in illis. ¶ Hoc eſt extra ca-

Heb.9. Quid ẽ extra caſtra cremari. ſtra cremari ſecundum ſimilitudinem uel ad imitationem ſummi huius uituli ſiue hirci,extra caſtra paſſi,ſpernere Iudaicas iuſtitias & iuſtitiæ dei ſubijci,& hoc eſt ſanguine ſuo communicare ſanguini eius,illato in ſancta,carnem ſuam crucifigere cum uitijs & concupiſcentijs.

Gala.5. Perfectis autem his,eſt etiam uelut arietem in holocauſtum offerri,id eſt,non ſolum illicitis abſtinere rebus ſiue concupiſcentijs,& ea ſeruare præcepta,quæ in tabulis ſcripta ſunt digito dei,uerumetiam ab licitis ſiue conceſſis,q̃d primi uel maxime cœperunt facere ſancti apoſtoli,ut ſecundum ipſum nomen holocauſti totum eorum propoſitum ſit ſacrificium,qa uideli

delicet holocauſtum interpretatur totum incenſum. ¶ Multa ſunt adhuc ſacramenta eiuſdē capituli præſcripti, ad rationem pertinētia faciei huius, faciei uituli: ſed quia ueremur eſſe nimꝭ, uitandumq; eſt faſtidium etiam in rebus pretioſis, nos pluribus omiſſis, hoc tamē intactū præterire non patimur, quod inter cætera dicit: Tollet quoq; ſacerdos de ſanguine uituli, & aſperget digito ſepties contra propitiatorium. Itidem & alibi dicit: Immolatoq; uitulo in cōſpectu domini, inferet ſacerdos, qui unctus eſt, de ſanguine eiꝰ in tabernaculū teſtimonꝭ, tincto digito aſpergens contra uelum. Denicq; hoc ualde pertinet ad illum, cui hoc opuſculū dicauimus, honorem filꝭ hominis, quod huius ſacræ literę uiuificans ſpiritus uigilanter aſpicientibus innuit. Vt quid enim uitulus iſte immolatus, ut quid ſanguis Chriſti eſt fuſus, niſi ut ſpiritum ſanctum, qui in eo ſeptiformi plenitudine requieſcit, in remiſſionem peccatorū accipe-remus? Septies ergo contra propitiatorium ſiue contra uelum debuit aſpergi ſanguis illiꝰ uituli ſignificatiui, digito ſacerdotis: quia non niſi per paſſionem & ſanguinem huius filꝭ hominis potuit aut debuit ſanctus ſeptiformis ſpiritꝰ in remiſſionem peccatorum dari nobis. Nec hoc dicimus, quin & ante aduentum eius ſpiritum ſanctum acceperint, & patriarchæ & prophetæ & iuſti q̄plurimi, ſed nō hoc dato, quòd dicitur & eſt peccatorum remiſſio. ¶ Duoq; pe ſunt data ſpiritus, alterum in diuiſiones gratiarū, quo ſolo illi anteriores illuſtrati fuerunt: alterum in remiſſionem peccatorum, quod ante hoc datum non fuerat, ficut Euangeliſta teſtatur: Nondum enim (inquit) erat ſpiritus datus, quia Ieſus nōdum fuerat glorificatus. Hoc ſciens ipſe, uidelicet quòd datum hoc non daretur niſi per mortem & ſanguinē eius, dicebat ipſa nocte qua tradebatur: Vado ad eum qui me miſit. ſed quia hæc locutus ſum uobis, triſtitia impleuit cor ueſtrum. ſed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Quod eum dixiſſe de paſſione uel morte ſua, liquido conſtat potius, quàm de futura aſcēſione poſt quadraginta dies à reſurrectione ſua, quia uidelicet propter illam diſceſſionē eius diſcipuli non contriſtari, imò gaudere habebant, ſicut ſanctus Lucas memorat, dicens: Et ipſi adorantes, reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno. De paſſione uel morte ſua dixiſſe omnino rectiꝰ intelligitur, ſed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam &c. præſertim qa ſic euangeliſta præmiſerat, dicens: Ante diem feſtum paſchæ ſciens Ieſus quia eius hora uenit ut tranſeat ex hoc mūdo ad patrem. ¶ Igitur neceſſario ualde ſacerdos iſte in ſanguine uituli digitum tinxit, & contra propitiatorium ſiue contra uelum ſæpius aſperſit, quia ueꝛ eſt, & hoc ab ipſo in ueritate dictum ſit, quia ſanguis eius prius funderetur, neq; conditum baptiſmi ſacramentum, neq; ſpiritusſanctus datus fuiſſet in eo quod eſt paracletus, id eſt, conſolator, ſcilicet in eo quòd eſt remiſſor uel remiſſio peccatorum: quæ una uel ſumma eſt conſolatio ſanctorum electorumq; omnium, tam præcedentium quàm ſubſequentium, quia omnes, tam illiq̄ iſti, ſanguine eius emundati ſunt, nec aliter diſſolui poterat eis medius paries inimicitiarum, qui ſignificabatur per uelum, quod erat ante propitiatorium.

Quid eſt ſepties digito aſpergere. Leui. 4. Duo ſunt data ſpūs ſancti. Iohā. 7. Iohā. 16. Luc. 24. Iohā. 13. Spūsſanctꝰ ut paracletus, nō fuiſſet datus niſi per mortem Chri. addo niſi. Ephe. 2.

Libri XI. finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, OPERIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER XII.

AVDIRE delectat, propter gloriam & honorem tuum fili hominis: audire & intelligere dulce eſt, ò glorioſum aīal, in contemplādo quatuor facies tuas, illud quod dixit ſanctus Ezechiel, ubi propheticis teuidit oculis iuxta fluuium Chobar. Cum (inquit) aſpicerem animalia, apparuit rota una ſuper terram iuxta animalia, habēs quatuor facies &c. Rota iſta nimirum ſancta ſcriptura eſt, habens & ipſa quatuor facies, & ficut uſum animal quatuor ſunt animalia, ita & quatuor rotæ ſunt una rota, quia ſicut habet ipſa prophetiæ ſeries, ipſę uel eædem ſunt rotarum, quæ animalium facies. Verus ergo & fidelis ſermo, quem dicit, quia cum aſpicerē animalia, apparuit rota una &c. Cum enim tu, quęcūq; es, aſpicis hęc animalia, tunc & nō prius apparet tibi rota iſta, cum (inquā) aſpicis uel recipis iſta filꝭ hominis ſæpe dicta quatuor ſacramenta, incarnationem, paſſionem, reſurrectionem, atq; aſcenſionē, tunc uel extunc apparet & elucet tibi quid uelit, quò tendat ſancta ueteris inſtrumenti ſcriptura, rotunda, uolubilis, perfecta, quatuor faciebus ſecundum iſtas quatuor partes diſtincta. ¶ Quaꝝ partium pro hac ratione prima eſt liber Geneſeos, ſecunda lex ceremoniaꝝ ſiue ſacrificiorum, tertia libri Regū, quarta libri prophetarū. Nam reuera ſi in libro Geneſe

Rota hīs q̄tuor facies, ſacra ſcriptura eſt. Ezech. 1. Quatuor partes ueteris teſtamēti, ſcdm 4. facies animaliū.

neſcos rite perpendas,quò aſpiciat intẽtio dei,ibi in rota iſta facies eſt hominis.Exempli gratia:Vbi tãta cura eſt deo de patrum ſiue patriarcharum coniugijs, cum dicit Abraham ſeruo
Gene.24. ſeniori domus ſuæ:Pone manum tuam ſubter femur meum,ut adiurem te per dominum deum cœli & terræ,ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito,&c.ſi in iſto & in cæteris ſimilibus ſolummodo res geſtas attendis,& non etiam intentionem gerentis dei,non tibi apparet rota,imò nimis eſt obſcura talis ſcripturæ:ſi autem aſpicis,quid in huiuſmodi deus intenderit(intendebat enim in eam,quam ante ſecula p̃poſuerat,incarnationẽ uerbi ſui)rota apparet,ſcriptura lucida eſt,& in rota facies hominis eſt. ¶ Si
Facies uituli. militer in legalibus ceremonijs,in immolatione uituli,arietis & hirci,in oñi ritu ſacrificiorũ, quem per manum Moyſi deus ordinauit,ſi ſolum quod gerebatur attendis,& non etiam intẽtionem eius qui hæc fieri mandauit,non tibi apparet rota,imò uilis & abiecta eſt tota ſcripturæ literatſi autem aſpicis,quia deus intẽdebat figuram in illis haberi paſſionis eiuſdem incarnati filij ſui,quoniam opus erat electis illius temporis per hæc initiari, rota tibi apparet. Et in ea faciem uituli,quod animal eorum,quæ ſacrificabantur,maximũ eſt,& hanc ibi faciẽ agno-
Facies leonis. ſcere,pium atq; honorificum eſt. ¶ Nihilominus in rebus geſtis,rebus bellicis regum, quorũ Dauid primus extitit,de quo ſapientia dicit,quia cum leonibus lufit quaſi cum agnis,& in urEcci.47. fis ſimiliter fecit ſicut in agnis ouium,ab iſto quoq; uſq; ad Iudam Machabæũ,de quo ſic ſcriptum eſt,Similis factus eſt leoni in operibus ſuis,& ſicut catulus leonis rugiens in uenatione,
1.Mac.3. nonne rota iſta faciem habet leonis? Narrat quippe fortitudinem tantam regum,ducumq; fidelium,quanta ſufficere potuit aut debuit,quanta pro tempore & re neceſſaria fuit contra leones,urſos & pardos,cęterasq; feras diaboliſcilicet primo cõtra gentes quæ in circuitu erãt, quarum prima & diuturnior fuit gens Philiſtiim. Deinde contra Aſſyrios, Babylonios, Perſas & Medos,Macedones ſiue Græcos,per quos diabolus laborauit extirpare arborem feracem fructus æterni,delere gentem de qua Chriſtum oportebat naſci ſecundum promiſſionẽ
Gen.15.22. Pſal.88.118. dei,firmatam iuramento ad Abrahã,iuramento ad Dauid. Hæc ergo tertia facies rotæ,id eſt, ſacræ ſcripturæ,recte dicitur & eſt facies leonis. ¶ In prophetis profecto rectiſſime quartam
Facies aquilæ. accipis faciem rotæ,faciem aquilæ uolantis. Illa nanq; ſacræ ſcripturæ pars ſublimiter uolat, totiusq; intentionis ſuæ oculos in uerum ſolem figit apertos,non ſolum factis illum ſignificans,ſed(quod maius eſt)maieſtatem diuinitatis ejus uerbis enuntians. Igitur cum aſpicerẽ
Ezec.1. (ait)animalia,apparuit rota una ſuper terram iuxta animalia,habens quatuor facies,id eſt,cũ crederem & firmiter tenerem deum dei filium uere hominem factum,uere paſſum uel mortuum,uere reſurrexiſſe à mortuis & aſcendiſſe in cœlum,tunc intelligibilis mihi facta eſt ſancta ueteris inſtrumenti ſcriptura,continens hæc,& tota tendens in hæc quatuor ſacramẽta. Alioqui clauſa mihi fuiſſet & occulta,ut eſt uſq; nunc omnibus illis,qui non aſpiciũt hęc animalia,Iudæis maxime,qui non recipiunt,qui agnoſcere nolunt hæc ſalutis noſtræ ſacramenta.Vnde Apoſtolus:Vſq; in hodiernum diem,ait,idipſum uelamen ueteris teſtamẽti manet
2.Cor.3. Eleuabãtur rotæ.i. ſcripturæ in orbẽ terræ diuulgabant poſt paſſionem Chri. non reuelatum,quoniam in Chriſto euacuatur. ¶ Experimẽto didicimus,& cum gratiarum actione,tanquam experti,uerum eſſe perhibemus quod deinde dicit, quia cum ambularent animalia,ambulabant pariter & rotæ iuxta ea:& cum eleuarent animalia de terra,eleuabantur ſimul & rotæ:& quocunq; ibat ſpiritus,illuc eunte ſpiritu,& rotę pariter eleuabantur,ſequentes eum.ſpiritus enim uitæ erat in rotis. Hoc(inquam)ita eſſe ut dicitur, non ſolum credimus,uerumetiam oculis noſtris ipſi uidemus. Olim antequam ambularent & eleuarentur
Ezec.1. animalia,non ambulabant neq; eleuabantur rotę de terra,ſed concluſę erant in ſola Iudęa.nec enim editæ fuerant ſcripturę plus quàm in una lingua,ſcilicet Hebręa,& ibi quia non intelligebantur,quaſi iacebant in terra. Denicq; præter pauciſſimos,gratiam habẽtes ſpiritus prophetici,hoc ipſi neſciebant Hebræi,quòd ſpiritus uitæ eſſet in rotis, quòd in literali ſtructura ſubeſſet uigor cœleſtis myſterij. Nunc ipſi uidemus,quia rotę iſtæ ambulauerũt & ambulãt, ex quo animalia ambulare cœperunt,uidemus quia de anguſtijs terrę Iudęæ,de cauernis linguæ Hebraicę,ſanctę ueteris inſtrumenti ſcripturę prodierunt,& uſq; in medium gentiũ ambulauerunt,ubicunq; incarnationis,paſſionis,reſurrectionis atq; aſcenſionis Ieſu Chriſti prędicatur aut prædicatum eſt euangelium,& ubicq; iuxta ſunt,ut quicquid horum dicat euãgelium,ſtatim paratum conſonet teſtimoniũ,quòd ſic oportuerit fieri,nec aliter uenire ſiue ambulare aut procedere Meſſias,quem expectauerant ipſi Iudæi,quàm uenit,ambulauit & pro
Luc.3. ceſſit iſte filius hominis à Nazareth,iſte Ieſus filius Mariæ,qui putabatur filius Ioſeph. In q̃ illud ualde mirum eſt,& mirabiliter à deo prouiſum, q̃ ipſi qui ſunt horum animalium aduerſarij,rotas iſtas gyrant iuxta ea per orbem terrarum in auxilium ipſis:ipſi,qui cõtradicunt & contradicere uolunt ſæpedictis quatuor ſacramentis,Iudæi,p̃ omnes gentes captiui,ſcripturas baiulant,ſua(id eſt,Hebraica)lingua conſcriptas in teſtimonium ueritatis:atq; ita, quamuis nolentes,affirmant quia ſic ſcriptum eſt,& ſic oportuit fieri. ¶ Procedamus igitur cœpto
Ezec.1. itinere,inter flexus atq; reflexus rotarum currentium,& hæc animalia ſequentium,inter uo-

ces

ces alarũ animaliũ, alteram ad alteram percutientium, unde audimus uocem cõmotionis mag-
nę, benedicta gloria dñi de loco ſancto ſuo, quoniam gloria hęc eſt & iſte honor, qua gloria
glorificatum, & quo honore honorificatũ filiũ hominis, noſtra in præſenti opere deuota ſpe
ctat intentio. Sed quid agis anima? Vt ſentio, fatigaris, & in procedendo quaſi dormitare inci-
pis. Dic ergo animalibus iſtis ſiue huic animali, uni quatuor facies habenti, dic ſpiritui uitæ q
eſt in rotis: Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in uerbis tuis. ¶ Tu ſæpedicte & Pſal. 118.
ſæpedicende mihi Cuno, uenerabilis pontifex eccleſiæ Ratiſponenſis, fatigationis huius cau Digreſſio
ſam præbuiſti, & ex te occaſio uenit difficultatis, qua nunc animus meus uacillat, & pene flu lõga ad Cu
ctuat in uñs ſuis. Ante hoc fere trienniũ miranti tibi & ſcire uolẽti narraueram, qualẽ p euen nonẽ de do
tum accidiſſet, ut poſt tam multos ſanctos patres catholicos atq; nominatiſſimos, quoꝝ ſcri- no ſupno.
pta ſufficienter impleuerunt armaria eccleſiarum Chriſti, ego περίϊτημα omniũ, animum indu- 1. Cor. 4.
cerẽ ad ſcribẽdum tam copioſe, & (ut dicere ſolitus eras) tam efficaciter ſiue utiliter, ut dubi-
tare non poſſis, quin ſit hoc dei donũ, & qn iſta quoq; facultas deſurſum ſit, & deſcẽderit à pa Iacob. 1.
tre luminũ, à quo eſt omne datũ optimum & omne donũ perfectũ. Admirationem tibi auge-
bat facilitas cõuerſationis meæ, uidelicet quia fere nihil in me uidebas de illis præparationi-
bus ſanctoꝝ patrum, quibus in huiuſmodi ſtudiis laboraturi, feliciter ſe præparauerũt, ſicut
dei miniſtros (ut beatus Apoſtolus ait) in uigiliis, in ieſuniis & cęteris bonis, quibus adhibitis 2. Cor. 6.
clarificari ſolet ſenſus hominis, ut recto intuitu mereat incedere p ſanctas ac uenerabiles ſcri-
pturas ueritatis. ¶ Narrauerã ergo tibi cauſas puero loquacior, lepore timidior, quanq; ſcirẽ Gen. 37.
& certus eſſem, de te nõ eſſe uerendũ: quippe qui lõge ab illis es oñimoda diſſimilitudine, q- Adiurat⁹ au
bus interdũ illud maxime fœtet, quod boni odoris eſt, qualiũ nimis auerſos ac terribiles ocu- tor à Cuno
los primus exptus eſt, ſomnia ſua denarrãs, puer Ioſeph. ¶ Auditis cauſis, tu homo ſimplicis ne narratre
oculi, ac totus lucidi corporis, dixiſti, ſcribe hæc mihi. Me prorſus abnuente, tu iterq; atq; ite- uelationes
rum repetẽs atq; exigẽs, ut hæc ſcriberem, quũ nuda prece nihil obtineres, magnum nimis & ſibi factas.
forte uinculũ, quo me traheres, collo inieciſti, ſcilicet adiurationem ſancti ac tremendi nomi-
nis, Per patrẽ (inquiens) & filiũ & ſpũmſanctum præcipio tibi, ut hæc ſcribas mihi. Nõ igno
ro, pater & dñe mi, qn talis ac tanta uehementia de radice uel fonte dilectionis prodierit, qua
noſtra ſemper opuſcula quibuſcunq; potes, cõmendare properas, homo cuius oblita eſt inui
dia, quicq; cũ beato Iob dicere poſſis, qa ab infantia mea creuit mecũ miſeratio, & de utero ma Iob. 31.
tris meæ egreſſa eſt mecũ. Ad hanc partem, ſcilicet ad meoꝝ commendationem ſcriptoꝝ, nõ
nihil ualere arbitraris notitiam ſiue memoriam eoꝝ, quæ ut ſcribam, tu tantopere cõpellis, &
pro quibus nimiũ uehemens exactor, cum recuſarem, ut iam dixi, adiurationem quoq; adhi
buiſti. ¶ Tandem ergo, qm̃ parendum eſt ob reuerentiam nominis dñi, recordabor gemituũ Narratiõis
meoꝝ & diuinæ conſolationis, uel unum ex patribus orthodoxis in exemplo habens beatũ argumẽtũ.
Hieronymum, qui cum iam multos haberet uel habiturus eſſet obtrectatores, ſcribere non ti
muit, quanta ſup eo cura fuiſſet ſupernę maieſtati, ut flagellis cæſum depelleret à ſecularium
librorꝝ ſtudiis, atq; ad ſanctarꝝ compelleret ſtudium ſcripturarꝝ, profuturꝝ (ut nũc apparet)
cunctis per orbem terrarꝝ eccleſiis Chriſti. ¶ Primo hanc ueritatem dicam, quia facultas hęc Vinũ & ſice
quam ſic amplecteris, & pro qua mihi congratularis, conſolatio eſt miſerentis dei, iuxta bene ra dãt mœ-
placitũ ſapientiæ eius, quæ cũ dixiſſet, Noli regibus ò Lamuel, noli regibus dare uinum, quia rentibus. Prou. 31.
nullũ ſecretũ eſt, ubi regnat ebrietas, ne forte bibãt & obliuiſcant iudicioꝝ, & mutẽt cauſam
filioꝝ pauperis, continuo ſubiunxit: Date ſicerã mœrentibus, & uinũ his qui amaro ſunt ani
mo. Bibant, & obliuiſcant egeſtatis ſuæ, & doloris nõ recordent amplius. Mœrens qppe erã,
atq; amaro animo incedebam puer ſiue adoleſcẽtulus, cuius uidelicet mœroris atq; amaritu
dinis cauſa, ut iam breuiter eloquar, hoc dico, qa ſedebã iuxta flumen Chobar. Hæc eñ lectio Ezec. 1.
nunc mihi erat in manibus, tractanti de quatuor aialibus, ſiue de quatuor unius aialis facieb⁹. Quõ coa-
¶ Nouit ipſum glorioſum aial, & ipſe nouit ſpũs uitę, qui eſt uel erat in rotis, qa cum in exor- ctꝰ ẽ autor
dio libri huius XI. De gloria & honore filij hoĩs, iſta lectio ſeſe offerret, tunc in mẽte nõ habe iſta hic de-
bam, ut hac uice huc diuertere, tibiq; parerẽ in hac parte, quã uerebar, q cuiuis ſuſpecta poſ narrare.
ſet eſſe pſumptionis & uanæ gloriæ. Verꝝ ubi iam dictam lectionẽ attigi, & poſt contemplati
onẽ faciei uituli procedere uolui ad contemplandã faciem tertiã, ſcilicet faciem leonis, recor-
datio tui ſeſe obtulit, inſtantius atq; uehemẽtius, q̃ eatenus occurriſſe ſenſerim, & quaſi manu
me tenuit, qdammodo dicẽs mihi: Huc diuerte, quia niſi rem, pro qua ſic adiurat⁹ es, prius effe
ceris, nuſquã ſolita facultate uti poteris, ut cõmode progrediaris. Quid multa? Quaſi ſubſiſtẽ
te ſpũ q me ducebat aut ducere uidebat, coact⁹ ſum huc à propoſito curſu diuertere, tñ mul-
tum uarius, diuq; incertus, nũc probãs, nunc improbãs digreſſionẽ hanc: tandẽ uix animo ſe-
dit, uiſumq; eſt nõ nimis diſcrepare à uolũtate ſapiẽtię, ſi ſcriberẽ quõ uel ad qd mœrenti mi-
hi, qualẽ ue egeſtatẽ deploranti, ſicerã ſuã & uinũ ſuũ dederit, ſcilicet p̃ſentem conſolationẽ de
ſanctis ſcripturis, q̃ aliquantiſp obliuiſcerer doloris mei. ¶ Igiſ ſedebam (ut iam dixi) iuxta flu Mœror au-
men magnæ Babylonis, iuxta fluuiũ Chobar, quod interpretat grauitudo uel grauitas. De il toris ꝓpter

tyrãnidem diaboli. la nanq; Babylone loq̃r, cuius eſt rex uel princeps, in qua tyrãnizauit ſpũalis Nabuchodonoſor, ſcilicet diabol⁹, iugũq; ſuũ aggrauauit ſup filios q̃q; ciuitatis dei uiuẽtis, Hieruſalem cœleſtis, quos oẽs in Adã cõprehenſos, in iſtã ſuam Babylonẽ, in hoc ſeculũ nequã captiuos abduxit, ſubditos peccato originali, reos mortis. Hęc mihi ò Lamuel magni mœroris & amari cauſa erat animi. Audiebã em̃ auditu intellectuali uoces peregrinorũ ſiue captiuorũ, lamentantiũ atq; dicentiũ: Sup flumina Babylonis illic ſedim⁹ & fleuim⁹, dũ recordaremur Sion. ¶ Aſſumptoq; luctu in abſcõditis in interiore hoĩe, flebã & ego paſſim atq; lamẽtabar ſciẽter, & lamentando laudabã (ſicut docet Eccleſiaſtes) mortuos magis q̃ uiuentes. Mortui nanq; illi, qui in dño mortui ſunt, ſecuritatẽ iam ſuimet aſſecuti ſunt, reuerſi in illã beatã Sion, unde oẽs p peccatũ Adæ exciderunt, cuius recordatione, dũ captiui eſſent, fleuerunt. Porro uiuẽtes q̃ diu in corpore ſunt, & à dño peregrinãtur, quõ ſecuri eſſe poſſunt? Nõ eſt enim tuta ſeſſio uel firma ſtatio ſecus flumẽ Chobar, uel ſupra cætera Babylonis flumina, præſertim cũ & Apoſtolus dicat: Qui ſe exiſtimat ſtare, uideat ne cadat. Ipſa nãq; fluminũ littora lutoſa ſunt atq; paluſtria, tamq; lubrica, ut ſemp ſuſpectus eſſe debeas, ne moto uel prolapſo pede in ſubiectũ flumẽ cadas. Laudabã igiť (ut iam dixi) mortuos magis q̃ uiuentes, nõ qualicũq;, ſed gemituoſa & luctuoſa laudatione, ac ſi iam uererer mihi accidiſſe illud, q̃d in euãgelio dictũ eſt, duo in lecto, unus aſſumeť & alter relinqueť, ſiue (ut cũ hac ſimilitudine ſecundũ numerũ noſtrũ loquar) tres uno ex utero, duo aſſumenť, & unus relinquetur. Relictus ſum (aiebã) ego ſolus, & quæ runt animã meã, & cũ huiuſcemodi ỳbis cantilenã lugubrem frequentabã. ¶ Iam q̃d mihi accideriť, qualibus audeã uerbis eloq;? Cum eſſem in medio captiuorũ (ait iſte, cui⁹ memor nunc erã uiſor animaliũ cœleſtiũ) cum eſſem in medio captiuorũ iuxta fluuium Chobar, aperti ſunt cœli, & uidi uiſiones dei, &cę. uſq;, ſimilitudo hominis in eis. Sed q̃d hic ſimile illi? Veruntamẽ quam ſimilitudinẽ cognoui, iamq; ex parte tetigi, iſtius magnę Babylonis, in qua oẽs ſimul nati, & illius, in qua tunc erat ille captiuus cũ captiuis, libet q̃is cum timore uicina ſub eo locutione uti: quia apti ſunt mihi oculi, & uidi filiũ dei, uidi ipſum uigilãs in cruce uiuẽtem filium hominis. Nõ corporali uiſu uidi, ſed ut uiderem repẽte euanuerũt corporis oculi, & apti ſunt meliores, i. interiores oculi, cum tenerẽ in ſinu atq; cõplecterer crucem ligneã, & in ea imaginem eiuſdẽ ſaluatoris, ſedens occultus retro poſt ſanctũ altare in quodã oratorio beatæ Mariæ ſemp uirginis, claro iam diluculo, multis eãdem imaginẽ defigens atq; circuiẽs oſculis, & adorãs (ut ſolebã) frequenti demiſſione capitis. Solitus erã idipſum facere, ſed illo diluculo agebã in maiore confractione, i. mentis humilitate. ¶ Qualis autẽ uiſus eſt aſpectus eius? Humana hoc nõ poteſt lingua uerbis cõprehendere, tantũq; dixerim, qa ſenſi breuiter illic, q̃ ueraciter dicat ipſe, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, q̃ ueraciter de ipſo Apoſtol⁹ dicat, qa exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Vultus eius miro atq; ineffabili modo ſeſe demittẽs, q̃ reuerentibus oculis accepta ſe habere ſignificauit oſcula adorantis, adorationẽ oſculantis. Nulla mora interfuit, & ad uiſum cõmunem reuerſus, crucẽ quidem ſup altare loco ſuo reſtituit. Guſtus aũt quidam ineffabilis, guſtus ſuauitatis eius in ore animæ, aliq̃diu ipſa die ſuperfuit, qui tñ paulatim recedens, tãdemq; deficiẽs, memorem adhuc facit me uerſiculi huius: Guſtate & uidete q̃ ſuauis eſt dominus. Et q̃d miręr, ſi ueritas uerũ dixit, Beati qui lugẽt, quoniam ipſi conſolabũtur, & cõſolationis primitias iam in iſto ſeculo paracletus, i. conſolator ſpũs, pueris ſuis dare dignatur? Nam pueris maxima i. infirmis & inualidis, pro ipſa infirmitate ſua lugentibus, cõſolatione opus eſt. Hinc ipſe dñs in Eſaia, cum ſanctæ ciuitatis ſuæ Hieruſalẽ lætitiam & diem feſtũ agere demandaret, hæc inter cætera dixit: Pueri eorũ in humeris portabunť, & ſup genua conſolabunť. Quemadmodũ mater cõſolatur filios ſuos, & ego cõſolabor uos, & in Hieruſalẽ conſolabimini. Notum eſt qa mater cũ ſuos filios diligat oẽs, citius tñ atq; pronius ad conſolationem flentis paruuli ſui ſeſe impendit, & illum ſuper humerũ aut in brachio ſuo portat, & ſuper genua cõſolatur. ¶ Dicam ergo gratias agẽs, qualem deinde mihi fecerit cõſolationem, perſeueranti in illo (cuius ſupra memini) fletu captiuorum, dicentiũ: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Quid enim ſi q̃s legens contempſerit? Hodie confeſſiones beati Auguſtini, i. libros, in quibus confiteť miſeratio nes domini, nemo contemnit. Forſitan dum ipſe uiueret, aliquis legens nõ pro magno duxit. Confortemur ergo, quoniam tu pater mi, præſul Chriſto amabilis, quòd hæc ſecretius habiturus eſſes, promiſiſti. Quin & ſi quis hæc præripiens & legens, quaſi gloriabundum me contemnendum putauerit, dicentem me audiãt pro iſtis exiguis idipſum, quod pro ſuis uere magnis Apoſtolus dixit: Nam & ſi uoluero (inquit) gloriari, non ero inſipiens. Veritatem enim dicam. Deniq; non parum habet confortationis in huiuſmodi, conſcientia ueritatis. ¶ Confugeram bona ſpe circa idem tempus ad inuocandum nomen domini, nomẽ quod inuocatum eſt ſuper nos, & in quo ſumus ſignati, ſanctamq; trinitatem inuocabam & adorabam inuocatione ſupplici, adoratione fideli. Turris enim fortiſſima, ait ſapientia, nomen dñi, ad ipſam curit iuſtus & exaltabiť. Subſtantia diuitis, urbs roboris eius, & quaſi murus ualidus circundãs

eum.

Exẽplũ uenerandarũ imaginũ.

forte* ſolebam. Quãta conſolatio ex illa uiſione.

Matt. 11.

Heb. 5.

Pſal. 33. Matt. 5.

Eſai. 66.

Cõfeſſiões S. Auguſtini.

2. Cor. 12.

Cõfugiẽdũ ẽ ad nomẽ dñi in tẽtationib⁹ maligni.

Prou. 18.

Pſal. 136. Laudabam ma. q̃ui. Eccl. 9. 4.

2. Cor. 5.

Roma. 11.

Matt. 24.

3. Reg. 19.

Viſio filij dei facta Rupto.

Ezec. 1.

eum. Sentiebã qppe hoſtes inuiſibiles ꝓſequentes me, & idcirco currebã ad nomen iſtud matutina prece, ut uelut turris fortiſſima exaltaret me, ut uelut urbs roboris muniret me, ut uelut murº ualidus circundaret me. & hoc qdem facere cœpit, ſpero aũt quia pficiet. ¶ Viſa ꝑ idẽ tẽpus uiſione memorabili, plena uenerãdæ ſuauitatis, ꝑcedente cauſa huiuſmodi, Mœrẽs erã, meq; ſomno dederã hora ſolitæ oꝛonis ſiue adorationis illius, quã prædixi: & cauſa erat mœroris, quia nõ tam cito nec tanta ut uolebã, pax mihi prouenerat de inſurgentibus in me malignãtibus: quaſi unquã dum uiuimus, tuti uel ſecuri eſſe poſſimus, cum potius militia ſit uita hoĩs ſup terrã, in qua ſi legitime certamus, nimiꝫ & ferimus & interdũ ferimur. Itaq; mœrẽs quaſi puer, cuius uolũtas nõ ſtatim fit, ſomno me dederã hora ſolitæ oꝛonis, cũ ecce uideo ſe miuigilãs in ipſo lectulo magnã lucẽ uelut ſolem ſup me incũbentem, & audio ſonãs in eccleſia ſignũ, ut fieri ſolet dum ſtatutã cõuocamur ad orationẽ. Surgere & ad oꝛonem currere mihi uiſus ſum. Fiat mihi ſecundũ uoces aut ỹba quę audiui, canẽte uno cõuentu multoꝝ, q̃s neſciui, in una parte eccleſiæ pſalmũ L. Miſerere mei deus, & alio cõuentu in alia parte eccleſiæ pſalmũ XXVI. Dñs illuminatio mea, ſtãte maligno aduerſario cõtra me in angulo in ingreſſu oratorij: quẽ ut uidi, exprobraui, uelut exprobrare ſolemus quempiã larualẽ aſpectum, ſigno totius faciei potius q̃ uerbis: propter quod cũ ille iratus cõtra me irrueret, ſomno illo tenui excitus ſum. ¶ Intelligere poterã q; pro cõſolatione hæc mihi fierent, ueruntñ illũ quoq; diem totũ in mœrore trãſegi, & ſequẽtis diluculi ſiue antelucani hora, oratione omiſſa, quam conſueuerã, ſomno cum triſtitia me reddidi, cũ ecce tenuiter dormienti ſimiliter, ut pridie, uiſum eſt ſignũ ad orationẽ cõmoueri. Surrexi, & ad eccleſiã cucurri, & ecce quaſi pro ſolennitate dñi multa eccleſiã cõpleuerat turba diuerſoꝝ ordinum, maxime autẽ monachoꝝ, quodã uenerãdæ canitiei epiſcopo celebrante ſolennia Miſſaꝝ. Multa ad offerendã quaſi poſt euangeliũ, qñ ſolet offerri ſanctum ſacrificiũ, aſcendebat proceſſio utriuſq; ſexus perſonaꝝ uenerabiliũ. Cucurri & ego, quaſi eleemoſynã petiturus de oblationibus illis: & ecce iuxta dextrũ cornu altaris tres ꝓſonæ ſtantes, habitus ualde reuerẽdi & dignitatis, quantã nulla poteſt lingua ỹbis conſequi. Duę perſonę multũ antiquę, i. ualde cani erant capitis, ꝓſona tertia ut ſpecioſus aſtabat iuuenis, regia dignitate, ut ex ueſtitu eius poterat agnoſci. ¶ Vna ex ꝓſonis (ut dixi) uenerãdæ canitiei, ualde iucũda dignatione ac ſereno uultu manum meã apprehendit, meq; oſculata eſt, & pauca ỹba dixit: quę qdem memoria non tenui, ſcio tñ quia pertinebant ad officiũ uel miniſteriũ ſcribendi. Perſona illa regia, iuuenis ille ſpecioſus, nihil qdem loquebaſ, ſed me tanq̃ frater, q̃ germana affectione, q̃ reuerenter ſeu uenerabiliter, quieto ac modeſto uultu me intuebaſ, meaq; præcordia ſuo penetrabat intuitu. Nõ ſtatim, ſed poſt modũ ſanctam in his trinitatẽ, iuuenemq; illum eſſe filiũ dei, hoc modo agnoui: Quidam ſpũs mali, me ab utraq; parte circunſtãtes, corã ipſo altari me altiorem ipſis puſillis infeſtare, & latera mea fodere cœperũt digitulis importunis. Cum ita me affligerent, & ego auxiliũ implorarem ab his quos uidebã, dñs Ieſus qui paululũ ſeceſſerat, ita tñ ut uiderem eum, per nomẽ mihi innotuit, dicẽtibus perſonis alĳs: Expecta pauliſper, Ieſus ueniet cõfeſtim, teq; adiuuabit. Hoc audito, ipſum inuocaui dñm Ieſum ex noĩe. Nec cunctatus ipſe, aſcendit iteꝝ per gradus per q̃s deſcenderat, quaſi cũ poteſtate & reuerenda maieſtate, & potẽter ſpũs illos propellens, manusq; illoꝝ à lateribus meis cito auellens, liberauit me. Tunc ipſę tres perſonę grandi & pari ſtatura æquales, me puſillũ circũſteterunt. & aperto pergrãdi libro, me ſuperpoſitũ eidem libro, in ſublime ſuſtulerũt. Quo facto, is q̃ me in initio fuerat oſculatus, cõfortans dignãter & familiariter, hęc locutus eſt: Noli timere. & deſignãs ſuper ſanctũ altare quædã ſanctoꝝ phylacteria auro fabrefacta, quę uulgo dicimus feretra, Adhuc eñ, ait, eris melior q̃ iſta ſint. ¶ Viſio hæc tam manifeſta fuit, ut ueraciter dicere poſſim, qa ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit: q̃is res iſta nihil ad magnitudinẽ illam dicentis, quia raptus eſt uſq; ad tertiũ cœlum, qa raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana ỹba quæ non licet homini loq. Nã & cũ adducerer ad uidẽdum, ſcio me de lectulo exilĳſſe, & in eccleſiã cucurriſſe, recto & uigilantibus ſolito itinere: & cõpleta uiſione, cum perſonas illas abeũtes proſequi uellem, neq; concederet mihi, aſpexi q; nudus & ſine oñi ueſtimento eſſem, & ob hoc feſtinus eò recurrens unde uenerã, ubi lectulum attigi, cõfeſtim expẽrrectus ſum. ¶ De apertione libri & de ratione quã perſona illa dixit, aureas oſtendens ſanctoꝝ memorias ſiue phylacteria, nõ opus eſt ut interpretationẽ faciã tuæ charitati, cuius de me iudiciũ ſæpe audierũt & ſecuti ſunt multi, q; uere deus librũ ſuum. i. ſcripturam ſanctã mihi aperuit, & multis ſanctoꝝ patrũ ſentẽtĳs, quoꝝ in ſancta eccleſia digne celebris eſt memoria, & uelut auꝝ rutilat, aliquãto meliora dixerim. ¶ Quid deinde dicã? Si flagellat, ait beatus Iob, occidat ſemel, & nõ de pœnis innocentum rideat. Cuius dicti nunc idcirco meminerim, quia per idẽ tempus de pœna mea. i. de expectatione mea, quæ impatienti animo uidebaſ nimis longa, ipſe quodãmodo riſit. Non imputo illi. Iamdudũ enim condonaui, uidelicet illa cõdonatione iuſtiſſima, quã idem beatus Iob exprimit his ỹbis: Soluat manum ſuã & ſuccidat me, & hęc mihi ſit cõſolatio, ut affligens me dolo-

Alia uiſio eidem in ſomno facta.

Iob. 7.

Rurſus alia uiſio.

Iniunctũ ei ꝑ uiſionẽ ſcribẽdi officium.

Qualis illa uiſio. 2. Cor. 12.

Aptio libri quid deſignat.

Iob. 9.

Quid eſt cõdonare deo.

Iob. 6.

re nõ parcat,nec contradicã ſermonibus ſancti.Eiuſmodi condonationẽ,quæ eſt non contradicere ſermonibus ſancti,non reprehẽdere iudicia ſancti & iuſti,ut certiſſime credo,à me exegerat,dum ſolito plus dolerẽ,& abundãtius flerẽ propter cauſam eandẽ.i.propter tæ diũ uitæ præſentis,& fere per triduũ non mutarent in diuerſa uultus mei. Viſus quippe mihi ſedẽs
Dani.7. poſt ſanctum altare,tali ſchemate uel habitu,pro q̃ debeat dici(ut uere eſt)antiquus dierũ,cũ propius acceſſiſſem,crucẽ pergrãdem ſignum magni doloris baiulans, protẽta manu dextera pater clementiſſimus,naturę nr̃ę amicus,mitis & humilis,amice,inqt,dona mihi quod feci tibi. ¶ Illico manũ eius manu mea uelut p firmamẽto cõdonationis, q̃uehementer,q̃ alacriter percuſſi:quam ille fortiter ſtringẽs,me totũ quaſi ad amplexus & oſcula traxit: ſed nõ mora, uis magna cuiuſdã ſanctę ac diuinę uoluptatis me ſomno excuſſit. Nũ infantilia uident hæc? Imò res ualde ſeria eſt,cõdonare illi qcquid ſup nos graue ab ipſo illatũ eſt,oĩa, quorũ hoc initiũ uel ſumma fuit,qa audiſti uocẽ uxoris tuæ & comediſti de ligno,ex quo pręceperã tibi
Gene.3. ne comederes,maledicta terra in opere tuo,&c.uſq;,quia puluis es & in puluerem reuerteris. Quęcũq; mala ſup nos propter peccatũ induxit,nimirũ cõdonanda ſunt ei,uidelicet corde &
Dani.3. ore dicẽdo tale quid,ut eſt hoc dictũ à Daniele uel cęteris cõcaptiuis:Omnia,quæ feciſti nobis dñe,in uero iudicio feciſti,quia peccauimus tibi. ¶ Maximæ aũt dilectionis & fidei eſt,nõ patiẽter mori,ſed patienter uiuere in hoc ſeculo pleno peccatis,& uolũtatem ſequi creatoris cuncta bene diſponẽtis,dum nõ cito exaudit cupiens diſſolui,deſiderans abiſta ualle lachrymarũ migrare ad gaudiũ uiſionis dei. Igit cõdonaui qdem,uerũtñ inter cætera, pro qbus adiuraſti me pater mi,narrabo,quõ de pœna mea riſerit,tandemq; me cõſolatus ſit: ¶ Vir quidã
Alia rurſus uiſio quod octoannos uicturꝰ adhuc eſſet. uenerãdo habitu ſtare uiſus eſt,meq; intuens familiariter,Adhuc,inqt,octo annos uicturꝰ es. Cum quaſi ludibundũ hęc eum dixiſſe putarem,eundẽ ſermonem repetens.Verũ,ait,loq̃r,ad huc octo annos uicturus es. Nox erat illa ſolennis & feſtiua beati Matthęi apoſtoli,cuius ſup euangelĩ fundamentũ ut præſens opus cõſtruerem,tu exegiſti,opus de gloria & honore filĩ hois. Cũ ſanctas manus eius oſculari uellẽ,non admiſit:& ab hoc depulſus,euigilaui. Quid putas,quõ ſubſequentes & dies & mẽſes & annos enumeraui mihi? Sic em̃ acceperã,& ſic eũ dixiſſe uolebã,ac ſi oĩno determinaſſet atq; ita dixiſſet,Octo annos,& nõ plus, uicturus es.
Exitꝰ Caſſĩj Narnienſis epiſcopi. Gregori. in dialog.libr. 4.cap.56. Non attendebã,neq; attendere uolebã præ nimia deſiderãtis animi feſtinatione, poſſe aliqd ſubeſſe,in quo errarẽ,ſalua uiſionis ueritate,neq; recogitabã de Caſſio Narniẽſi epiſcopo, cui à dño per eius preſbyterũ(ut refert beatus papa Gregorius)hoc demãdatum eſt: Age quod agis,operare quod operaris,non ceſſet pes tuus,non ceſſet manus tua,natali apoſtolorũ ueniens ad me,& retribuã tibi mercedẽ tuam. Tunc è uicino apoſtolorũ natalitius dies imminebat. Eodem ergo tẽpore ſolicitus fuit:ſecũdo quoq; anno uel tertio,in mortis expectatione ſuſpẽſus,quarto,qnto & ſexto ſimiliter. Qui deſpare de ỹitate reuelatiõis poterat, cũ ecce anno ſeptimo,in uigilĩs expectati natalis,lenis hunc calor attigit, atq; ipſo die natalitio cum ſolẽnia miſſarũ pegiſſet,& myſteria ſacrę communionis accepiſſet,e corpore exiuit. ¶ Si parua licet ſimilare magnis,ſimiliter ego,ut ille,ſenſu ſiue intellectu properãtior fui, q̃ haberet ipſe ſermo uiſionis:quia ſicut illi nõ totum hoc dictũ eſt,natalitio die apoſtolorũ prẽſentis anni uenies ad me,ſic nec mihi dictũ fuerat,ꝙ ſtatim completis octo annis,deberem hanc uitam finire. Trãſierunt ergo mihi ſeptem anni,& octauus annus uolui inceperat,magna cum expectatione &
Deſideriũ Rupti, diſſolui & eẽ cũ Chr̃o cupientis. pene iugi mortis meditatione,cum ego fere totus & ſolito uigilantior in me cõuerſus,mirari cœpi,qd mecum gererem,& qualiter pro expectatione tantę rei me habere debuiſſem. Habebam aũt tunc in manibus librum beati Auguſtini de ciuitate dei. Et hic erat locus quem legebam:Cum aũt(inquit)unicuiq; mortalium ſub quotidianis uitæ huius caſibus innumerabiles mortes quodãmodo comminẽtur,q̃diu incertum eſt,quænam earum uentura ſit,quæro,
Aug.de Ciuit.dei li.1. cap.11. utrũ ſatius ſit,unã perpeti moriendo,an oĩes timere uiuendo,&c. Ex occaſione lectionis huius tunc inſtantius cor meum cõueni,laudans cum Eccleſiaſte magis mortuos q̃ uiuentes,ut
Eccls. 4. iam ſuperius dixi,& ſuſpirans,cõſilium hoc mecum inĩ, quatenus quærerem à deo precibus attentis ueritatem ſeu certitudinem tantę rei,ut ſi ex ipſo uiſio ſupra dicta ueniſſet, iterato mihi oraculo dignatio eius ipſam confirmaret. ¶ Ad hoc negotium ſedit animo,ſanctum inuocare ſpũm,quoniam & ſi patris & filĩ & ſpiritus ſancti una ſubſtantia eſt, una diuinitas & operatio inſeparabilis:tamẽ ſicut patris propriũ eſt opus hominis conditio, & filĩ propriũ opus
Inuocatio ſancti ſpũs ꝑ reuelatione. redemptio,ſic proprium eſt opus ſpũs ſancti eiuſdem hominis illuminatio,reuelationũq; gratia,& omnium gratiarum diuiſio. Ad hunc ergo conuerti me toto corde, & pro tantæ rei negotio auſus ſum illum interpellare,licet mihi occurreret,faciemq; mentis meæ reuerberaret
Eſai.58. illud quod in Eſaia dominus,cum præmiſiſſet, ¶ Clama ne ceſſes,quaſi tuba exalta uocem tuam,& annuntia populo meo ſcelera eorum,& domui Iacob peccata eorum,continuo ſubiunxit:Me etenim de die in diẽ quęrunt,& ſcire uias meas uolunt, quaſi gens quę iuſtitiã fecerit, & quę iudiciũ dei ſui nõ dereliquerit. Nõ em̃ oĩm eſt,reſpõſa domini quærere, quę tũc ꝑ prophetas adminiſtrabantur: ſed eorum duntaxat,qui iudicium faciunt & iuſtitiam operantur:

¶ Ve-

¶Veruntamẽ fidutiã in hoc prẽstabat non solum cõmunis fides, uerꝝ etiam propria quędam conſciẽtia, ſeu dignationis eiuſdẽ ſpũſſancti memoria, quia dieb⁹ illis nonnunq̃ uiſitationem ſeu reſpectũ eius modis qualibuſcunq; ſentiebã, ſup quibus parcendũ eſt, pſertim cum & magnus Apoſtolus dicat: Parco aũt, ne qs me exiſtimet ſupra id q̃d uidet in me, aut audit aliq̃d ex me. Veruntñ qm̃ hactenus pter illam cõmunem triũ perſonarꝝ uiſionẽ ſingulariter dixi, & de illa quę uidebat perſona patris, & de pſona filij, qualiter dolorẽ meũ conſolatę fuerint, conueniẽs uidet, ut & uiſum nõ minus iucundũ narrẽ de tertia pſona ſpũſſancti. Nam quõcunq; quiſpiã accipiat, forſitan benignitas eiuſdẽ dei patris & filij & ſpũs ſancti, narrationem hãc ſic tanq̃ gratiarꝝ actionẽ ſuſcipit, qm̃ ſolet deus ab hoie gratiarꝝ actionẽ exigere pro ſuis beneficijs. Exẽpli gr̃a: Nonne (inqt dñs) decẽ mundati ſunt, & nouẽ ubi ſunt? Nõ eſt inuentus q̃ rediret & daret gloriã deo, niſi hic alienigena. Dicã ergo: ¶ Iacebam aliq̃n non ualde ſopit⁹, imò ſemiuigilãs in lectulo, & ecce (ut uidebat) p gradus dormitorij fratrũ deſcenderã, multorꝝq; ſpirituũ horribilium & facie crudeliũ quaſi caſtra cõtra me conſiſtebãt. Ego ut aliq̃ties eatenus nomen ſpũſſancti per ſomnũ quoq;, horrore aliq̃ ingruente, proferre ſolitus erã, nihil aliud cõtra eos dicere dignatus, hoc ſolũ nomen teterrimis eorum uultibus obieci, ſpũſſanctus. Ipſum teſtor, quaſi magno turbine retroacti pene reſupinabant, nõ ferentes uirtutẽ noſtrã. Cũ pro hoc illis inſultarẽ, paululũq; intermiſſa ſancti noſtra enuntiatione, geſtu faciei totius exprobrarẽ, illi quaſi uiribus ex iracundia reſumptis, in me uelut fortes irruerũt, & ego in fugã uerſus, in pratum q̃d intercolumnia claudunt, illic inuenio ſenẽ antiquum uirgã manu geſtantẽ, & agnoſco ſpm̃ſanctũ, filiole filiole inclamãtem, quo noie paruulos appellare ſolemus, quos de ſacro fonte ſuſcepimus, meq; tali appellatione cõfortantem geſtu potentis pariter & adiuuantis, ut ſi cõſiſterent aduerſum me caſtra, nõ timeret cor meum: ſi exurgeret aduerſum me prælium, in hoc ego ſperarem. Cõfortatus ergo, eoq; unde uenerã procurrẽs cõtra illas phalanges teterrimas, & cũ illis congreſſus, eodẽ modo uel ordine quo prius ingraueſcẽte cõflictu, iterꝝ ad patronum cõfugi, ſic eum appellãs ad ſuccurrendũ, cõgeminato clamore appellationis, quõ ſolet quis illum appellare, qui eũ de fonte ſuſcepit. Ecce aũt inuentus eſt eodem in loco, non ſicut prius ſenex antiquus, ſed ignis ualde ſerenus, & circa eum q̃tudo & ſecuritas magna, ita ut oblitus totius aduerſitatis, quaſi nulla fuiſſet, ſolũ ignem illũ demiſſus attenderem, & defixis introrſus oculis pſpicere uellem. ¶ At ille quaſi quoddam ſibimet de ſemetipſo fecit umbraculũ, duo hinc & inde uelamẽta ſubleuans in modũ alarꝝ, quæ paulatim conuenientia, me quaſi ablactatũ, ad ſenſus cõmunes ab illa tali contẽplatione remiſerũt, nõ ignãrum interpretationis, q̃d ſibi uoluiſſet ſpecies ignis, & quid habitus ſenis quaſi patrimi filiolum conſolantis. Ipſe eſt em̃ ſanctę regn̄ationis nobis autor in baptiſmo, & ipſe eſt ignis quẽ dñs noſter Ieſus Chr̃s miſit in terrã, & uoluit uehementer accendi. Hoc ergo utrunq; in oratione ſiue hymno, quẽ tunc de ipſo cõpoſui, gratulanter cõfeſſus ſum his uerbis: Et ſicut mori uoluit, nos quoq; doces cõmori, dum uiuos aqua ſepelis ò artifex mirabilis. Pro ſepulturę trium fit trina rei merſio, ut mortuus obruiſ, ut reſurgẽs egrediſ. O deus, noſtris auribus audiuimus, pres noſtri opus q̃d opatus es, annuntiauerunt nobis, cũ proceſſiſti igneis in linguis à throno dei, ut terra cœlũ fieret, ut dij eſſent hoies. ¶ Sed iam redeamus ad rem, propter quam etiã hanc intuli narrationẽ, Memoria dignationis eiuſdẽ ſpũſſancti, qua conſcientiã meã non nunq̃ lętificauerat, illis diebus per uiſitatiões huiuſcemodi fidutiã in hoc mihi prẽſtabat, ut iã dixi, quaten⁹ iterato mihi oraculo cõfirmare dignaretur uiſionẽ, ſi ex ipſo fuiſſet, qua mihi dictum fuerat, adhuc annos octo uicturus es, eo q; ſeptẽ anni trãſiſſent, & unus ſupeſſet. Fatigabar em̃ iuxta q̃d in parabolis Sapientia dicit: Spes quę differt, affligit animã. Vt ergo fieret mihi quod ſequtur, lignũ uitæ deſideriũ ueniẽs, & iterꝝ, Deſideriũ ſi cõpleatur, delectat animam, conuerti me (ut iam dixi) ad exorãdum pro hac re ſpũm̃ſanctum, & audeo dicere qa feci hoc tanq̃ ceruo ſimilis, iuxta quod in pſalmo fidelis aĩa dicit: Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarꝝ, ita deſiderat anima mea ad te deus. Sitiuit aĩa mea ad deũ fontem uiuũ. qn̄ ueniam & apparebo ante faciẽ dei? Tũc em̃ fuerũt mihi lachrymę meæ panes die ac nocte, & per triduũ uultus mei nõ ſunt in diuerſa mutati, & mira intẽtione nihil aut parꝝ cogitãs de meritis, quæ nulla erãt, ſola fide nixus, cũ tuo luctabar noie ſancte ſpũs, & uotũ uouebã tibi, cp̃ ſempiternas tibi retribuerẽ gratiarꝝ actiones pro bn̄ficio impetrato tãtę exauditionis. & nũquid hoc friuolũ erat? Quid em̃ aliud faciemus ibi? Oẽs fiqdem, qui illuc tranſeunt in locũ taberna culi admirabilis uſq; ad domũ dei, trãſeunt in uoce exultatiõis & cõfeſſionis. Et alibi Pſalmiſta cũ dixiſſet, illuc em̃ aſcenderũt trib⁹ tribus dn̄i, teſtimoniũ Iſrael, quaſi quæreres ad quid aſcendãt illuc, ait: Ad cõfitendum nomini dn̄i. Gaudeo igit dn̄e ſancte ſpũs, qa ſic luctat⁹ ſum, ſcilicet prece & lachrymis. nam hęc fuit lucta Iacob, ſcilicet flere & rogare, ſecũdum ueritatẽ ſcripturæ propheticę, qua cũ dixiſſet propheta Oſee, & in fortitudine ſua direct⁹ eſt cũ angelo, & inualuit ad angelũ & cõfortatus eſt, ſtatim fortitudinis eius expreſſit modũ, ſubiungẽs, fleuit & rogauit eũ. Gaudeo inquã, qa nõ dimiſi te niſi bn̄diceres mihi, & tu hoc modo bene-

uiſitatio ſpiritus ſancti circa Ruptum. 2. Cor. 12.

Luc. 17.

Alia itẽ uiſio & auxiliũ ſpũſſancti contra dæmones.

Pſal. 26.

Spũſſanct⁹ in ſpecie ignis.

Luc. 12.

hęc oro habet in fine huius opis, cui⁹ initiũ, Deꝰ meus.

Pſal. 42.

Actu. 2.

Petitio Rupti p reuelatiõe finis uitæ ſuæ.

Pro. 13.

Pſal. 41.

Ibidẽ.

Pſal. 121.

Gen. 32.

Oſee. 12.

Sancti ſpūs mirabilis illapſus ī pect⁹ Rupti.

dixiſti mihi. ¶ Nox erat inſtātis diei, quē Chriana religio nūcupat caput ieiunij, capita ſolenniter cinere cōſpergens, ſana correctione illius culpę primi parētis, qua ambiuit eſſe deo ſimilis, cū eſſet terra & cinis: cū ego leniter dormiens, uidebar mihi quaſi cum amico loq, quærente qd haberem, qd tantopere inſtarē ad quærendā ſeu inueniendā eiuſmodi rem. Ego reſpōdens dicebā eſſe (ut uere eſt) magnum negotiū, cuius rei cum haberē deſideriū, propter multa quæ hic occurrunt pericula peccatorū, ſcirem tñ impenſis maioribus opus eſſe, ut aliquatenus prępararer ad migrādum. Cū hæc uel talia dixiſſem, repēte paululum ſemotus ab eo cui loquebar, uideo quaſi cœlū deſuper modice aperiri, atq; inde quaſi talētum lucidū ſubſtātiæ ineffabilis, ſubſtantiæ uiuentis, uelociter ac dicto citius demitti, qd meo illapſum pectori, magnitudine uel pōdere ſuo me protinus ſomno excuſſit, auro grauius, melle dulci⁹. Quod ubi

Lege illapſum.

*elapſum eſt, primū quidē aliquanta morula qeuit, ſeq; ab omni motu cōtinuit, me quoq; qeto, ut forte reſupinus iacebā, expectante euētum rei, mox autē moueri cœpit, & circuire uterū interioris hoīs, uterū animæ, quē eatenus neſciebam, cuius uel quātæ eſſet capacitatis. Circuibat itaq; modo mirabili res uiua & uera uita, ſemperq; circuitus ſequens pcedente erat maior multoq; amplior, quos tñ circuit⁹, cū multi fierent, nō attēdi ut numerarē. Miroq; atq; ineffabili modo & circuibāt inundationes, altera poſt alterā, & ſeſe infundebant, donec tandē ultima infuſio ueluti qddam magnū flumen inundās, hoc mihi dabat intelligi, & hoc ſentire me fecit, q totum aīæ uel cordis exceptoriū plenum eſſet, & plus capere nō poſſet. Quo facto, iterum qeuit pauliſp, ut neq; influeret qd iam fecerat, neq; efflueret quod poſtmodū fecit: & interim uolebat homo interior quaſi faciē clarius uidere illius ſubſtātiæ uiuentis, ſed qdammodo occultabat ſe, ut nō uideret facies eius, cū ualde magno pōdere portaret, & in magna dulcedine ſentiret. Poſtmodū cœpit reflecti, aliāq; in partē circuitus agēs, in modū fluminis p læuum latus effluxit, uidentibus oculis interioris hominis, qd cū ultim⁹ circuitus pflueret, paululum ſubſtitit, & ecce uidebā qa ſubſtantia illa pulcherrima quaſi aurū liqdum erat. V bi hoc actum eſt, & eius rei ſenſus pterīt, ego ignorans qd deinde prouenturū eſſet, hoc ſolum dolebam, qa ſecundū intentionē meā nihil dixiſſet, qui hoc pro maximo gr̄ę bñficio accepiſſem, ſi

Donū ſpūs ſcti ad explanandas ſcripturas.

diceret, hoc anno (ut expectaſti) de corpore migratur⁹ es. ¶ Ecce in hoc obediui nomini dñi, per quod adiuraſti me uenerāde pōtifex, amator glorię nominis dñi, ut ſcriberē tibi quod ui ua uoce incōtinens narrauerā, ſecretius auribus tuis libēter audiētibus opa dñi, qualiter hāc acceperim facultatē in ſanctis ſcripturis, de qua dubitare nunq̄ uoluiſti, quin eſſet ex gr̄a uel ſpū dei. Et uere audeo ſcire & fateri, qa donū eſt altiſſimi pro conſolatione doloris mei, quē dixit quo accepto, iam nō inuenit anima mea in ſe, ut interpellaret eum pro eiuſmodi re, aut ita feſtinaret, ut prius, ueſperā rapere diei huius, finem uitę huius, ratione admiſſa, q priusaliqd

Flumīa de uētre eius fluēt aq. ui. Iohā. 7. Prou. 5.

ſit operandū q̄ exigēda merces, qm̄ nobis quoq; puſillis talis operū materia data eſt. ¶ Ita cōſolatus ſum, & ita ſpes, quā dedit mihi in uerbo ſuo, me cōſolata eſt in humilitate mea, ut illud qd dixit dator eiuſdē ſpei Chr̄s filius dei, nō dubitē mihi accidiſſe: Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, flumina de uētre eius fluent aquę uiuę. Quę uidelicet ſcriptura, cū ita dixiſſet, Bibe aquā de ciſterna tua & fluēta putei tui, deriuent foras fontes tui, & in plateis aquas tuas diuide. habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui. Quo dicto docet nos & diſcere & docere in unitate fidei, nihilq; in ſanctis ſcripturis ſentire cū hęreticis, ita ſubiunxit: Sit uena tua benedicta, & lætare cū muliere adoleſcētię tuę. Deniq; hoc mihi eſt lętari cum muliere adoleſcentiæ meæ, in huiuſmodi ſtudio ſiue exercitio ſanctę ſcripturę cōſolationem habere. ¶ Hęc nāq; eſt

Qualis mulier ſacra ſcriptura. Pro. 7.

iſta mulier ſapiētia, cui dixit ſapiens, Soror mea es: & prudentia, quā uocauit amicā ſuam. Hęc eſt illa mulier, quā tu in ſomnis (ſi meminiſti) uxorem me duxiſſe uidiſti, natoſq; ex ea mihi filios cōplectebaris, quod utiq; facis, dū ſcripta mea libenter legis, & libris meis nuſquā carere uis. Accipe nunc qualibus uerbis ibidē cōtinuo ſapientia delicie⁊, & congratule⁊ collætantibus tali mulieri, tali adoleſcēti. Cerua, ingt, chariſſima & gratiſſimus hinnulus. V bera eius in ebrient te oīm tēpore, & in amore illius delectare iugiter. ¶ Iam quale initiū fecerim, qualem uocem primam ediderim poſt illam, quam præſcripſi, inundationem fluminis, ſcribēdo libellum hymnorum in laudibus ſpiritusſancti, non præteribo: tu more ſolito ſedulus audit

hymn⁹ ſapphicus de ſancto ſpū.

Flumini magno, ſitientibus quod
Petra deſcꝛa crucifixa fudi,
Gratias Chriſto, quia ciuitatem
Lætificauit.

Qui nec argentum, nec habebat aurum
Pauper hic uinum bibit, atq; lactis
Copiam, cuncti properate, gratis
Gratia fundit.

Huic libens offert pia gaudiū uox
Hoſtiam laudis, melius quod optem
Quàm ſalutaris calicem tenere,
Reddere uota.

Tu modo mentem rege pneuma ſanctum,
De tuo reple cor & os apertum,
Qui iubes feſtum dare tympanum, uel
Sumere pſalmum.

Sancte ſanctorum, deitas deorum,
Gaudium, lumen, medicina, uita:
Sit tibi laus cum patre, cumq; nato
Spiritus alme. Amen.

¶ Sic

¶Sic incipiens magnam intus uerſabam materiam, per anguſtum foramen ubertim prodire non ualentẽ, dum metricis pedibus uerba ligando, ut in ſcholaribus aſſuetus eram, longũ in paucis ſermonibus laborẽ inſumerem. Nondũ enim plene mihi acciderat id, quod ſupra me moraui, dictũ à ſapientia, ſit uena tua benedicta, id eſt, nondũ, cum ſuſcipere potuiſſem, ordinem presbyterij ſuſceperã. Scriptum eſt autẽ: Labia ſacerdotis cuſtodiũt ſcientiã, & legem requirunt ex ore eius. Ad hoc ergo (ut reor, & ſicut poſtmodum expertus ſum) interim differebar, ut priùs in iſto gradu conſiſterẽ, & tunc demũ ad tractãdas eccleſiaſtico more ſacras ſcripturas, legitimã acciperem oris apertionẽ. ¶ Eatenus diutina Chriſti eccleſiam uexauerat diſcordia, propter ſedis apoſtolicæ ſchiſma, quæ tamen mortuis autoribus paululũ conquieuerat: propter illam & propter alias quoq; cauſas multi, & qui magis uidebantur religioſi, & eccleſiaſticam puritatẽ diligebant, epiſcopos ſuos in ſuſcipiendis ordinibus deuitabant, ſimplici quidẽ oculo, ſed in omnibus diſcretione opus eſt. Nam quandiu palmes manet in uite, poteſt fructum ferre, poſtq; autem abſciſus, & foras miſſus fuerit, iam fructũ ferre non poterit. Sic nimirũ quislibet eccleſiæ uel ſacramentorũ Chriſti miniſter, quandiu in cõmunione uniuerſitatis manet, quicquid adminiſtrat, ratum eſt: ubi autẽ à legitimo iudicio denuntiatũ fuerat, præciſum illum eſſe uel damnatũ, quicquid deinceps operari uidetur, ſpeciem quidẽ pietatis habere poteſt, ſed uirtutẽ eius habere non poteſt. Et ego quoq; ſimplici oculo illos ordinatores, qui infames fuerant, deuitabam. Et iccirco, ut dixi, ordinem presbyterij iam præordinatis quibuſdã iunioribus nondũ ſuſceperam, & fortaſſis præter illam quam dixi cauſam, illud quoq; mihi * inierat, quia dignum me non exiſtimabam. ¶ Venit autẽ, & illud quoq; non præteribo quomodo uenerit, dñs & pater nuptiarũ, qui uocauit nos ad nuptias, & dixit mihi, quod diceret recumbenti in nouiſſimo loco, amice aſcẽde ſuperius. Plenus eram & plenus ieram ad lectulũ diuturnis cogitationibus, qualibus nonnunq; delectabar, imò & ſæpe excitabar, & in quibus deficiebat ſpiritus meus, cogitãs dies antiquos, & in mente habẽs annos ęternos, q̃ is qui creauit & redemit nos, tremẽdo tandem iudicio iudicaturus eſſet nos. Optabat anima pauida, ſi quo modo daretur facultas illum iudicis aduentum anticipare, et meditabar cum corde meo, quomodo poſſem præuenire, & aliqua cum ipſo ſecretius uerba facere. Summam cogitationũ illarum, ut memini, ſonant hæc uerba beati Iob: Nunc quoq; in amaritudine eſt ſermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata eſt ſuper gemitũ meum. Quis mihi tribuat ut cognoſcã & inueniã illum, & ueniã uſque ad ſoliũ eius? Ponam coram eo iudiciũ, & os meum replebo increpationibus, ut ſciam uerba quę mihi reſpondeat, & intelligã quid loquat mihi: Cum huiuſmodi cogitationibus ierã ad lectulũ, ut iam dixi, & dormienti ſomnus meus hoc modo ſuauis extitit mihi. ¶ Videbam ſtans coram altari, ſuper ipſum in medio ſtantẽ dominicam crucẽ, & in ipſa dñi ſaluatoris imaginẽ. Quem cum diligentius intuitus eſſem, agnoui ipſum dominũ Ieſum ibidem, crucifixũ & uiuentẽ, oculos in me apertos habentem. Quod ubi perſpexi, cõfeſtim inclinans faciẽ, aio ad eum: Benedictus qui uenit in nomine dñi. Quam ſalutationem quãta cum humilitate, cum qua reuerenda capitis ſui deflexione ſuſceperit, nullatenus edicere poſſim, niſi hoc tantũ quia potuit homo interior hoc intuens aliquatenus ſentire, q̃ ueraciter de ſemetipſo dicat, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Non ſatis hoc mihi erat, niſi in manibus apprehenderẽ, amplexumq; deoſculare. ¶ Sed quid agerem? Altius erat altare ipſum q̃ ut eum attingere poſſem. Vt ergo eiuſmodi cogitationẽ ſeu uoluntatem meam, uoluit & ipſe: Senſi emẽ ego quia uoluit, & nutu uoluntatis eius ipſum altare, per medium ſeſe aperuit, mecq; introrſus currentẽ ſuſcepit. Quod cum feſtinus introiſſem, apprehendi quem diligit anima mea, tenui illum, amplexatus ſum eum, diutius oſculatus ſum eum. Senſi q̃ grauiter hunc geſtũ dilectiõis admitteret, cum inter oſculandũ ſuum ipſe os aperiret, ut profundius oſcularer. Plane hoc agebatur, hoc illa ſignificatione parabatur, ut fieret illud quod in Canticis dilecta exoptãs dicit: Quis mihi det te fratrẽ meum ſugentem ubera matris meæ, ut inueniã te foris & deoſculer, & iam me nemo deſpiciet. Apprehẽdam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculũ genitricis meæ, ibi me docebis, & dabo tibi poculũ ex uino condito, & muſtum malorũ Granatorum meorũ. ¶ Denicq; extunc mihi nõnihil prouenit, ſecundum ſenſum dictorũ huiuſcemodi, quia cum ad me reuerſus fuiſſem, & infra uigilias nocturnas uiſum huiuſmodi ſuauiſſime retractarem, ficq; interpretarer illam altaris & ipſius oris dñi Ieſu apertionẽ, q̃ ſacramentorũ eius profunda deinceps clarius intelligere deberẽ: interea paulatim amor illius ſacerdotalis officij menti ſeſe infudit, tãtumq; excreuit, ut mox dicto facto dicerẽ patri meo ſpirituali, me nõ uelle amplius reniti, imò uelle ire cum primũ iuberet, & ſuſcipere iugũ dñi, cauſa tamẽ tacita quæ acciderat, ut iam dixi. Gratulatus eſt, & ut primũ affuit tempus ordinationis, hũc ſacrum, licet indignus, ordinem ſuſcepi. ¶ Nec uero minore ſigno, quàm præuenerat deus meus miſericordia mea, me in hoc officio ſubſecuta eſt. Nõ emẽ plus q̃ triginta dies traſierãt, cum ecce iacente me in lectulo, ferè clauſo iam die, cum uix oculos in ſomno clauſiſſem uenit deſuper quaſi ſimilitudo uiri, proni, & æqualiter extenſi, ſolam

Rupertus ante preſbyteratũ carmina ſcripſit.

Malach. 2

Cur preſbyteratum ſero ſuſcepit.

Iohan. 15

Tit. 1

Lege * inerat.

Lucæ 14

Pſal. 76

Iob 23

Viſio nocturna, ſup uenerationẽ imaginis crucifixi.

Matth. 11

Cantico. 8

Sũma uoluptas in illapſu diuino.

quàm maxime faciem ſuam occultans, & in me demiſſa, totam cõpleuit animæ meæ ſubſtantiam, eo modo mihi impreſſa, quẽ uerbis exprimere nullatenus poſſim, multo citius atq; profundius q̃ cera q̃uis molliſſima, ſigillũ fortiter impreſſum admittere poſſit. Protinus ſomno, qui uix obrepſerat, excuſſus ſum, & uigilãs ſenſi dulce põdus, uigilãs delectatus ſum, & quid
Cantic. 5. 2 dicam? Anima mea liquefacta eſt, anima mea dñe pene defecit, pene de corpore effuſa eſt. O q̃
Eccls. 12 uera cõcionatoris noſtri ſentẽtia. Adoleſcentia em̃, inquit, & uoluptas uana ſunt. Porrò ibi nõ
1. Cor. 6 uanitas, ſed ueritas, ibi uera & uiua uoluptas, ubi uſq; in finem cõpletur, quod ſcripũ eſt: Qui
Pſal. 35 adhæret dño unus ſpiritus eſt. Hinc eſt quod canimus in pſalmo: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ & torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Eiuſmodi uoluptatẽ uiuẽti in corpore ſaltem guſtaſſe iucundũ eſt, iucũditatis & exultationis theſaurus eſt. Verum dicere liceat, quia niſi illa repentina ſanctę uoluptatis mundatio cito ſe cõtinuiſſet, animã uelociter in ſua de corpore in modũ torrẽtis abſtraxiſſe, ſecumq; detuliſſe poterat: unde & melius iam ſcio, quomo-
Exodi 33 do ſentiendũ ſit, q̃ deus ad hominẽ locutus eſt. Nõ em̃ uidebit me homo, & uiuere poteſt. Sed (ut dixi) cito ſubſtitit inundãs illa uis amoris, paulatimq; deceſſit: ego autẽ extunc os meum
Bona petitio Ruperti aperui, & ceſſare quin ſcriberẽ nequaq̃ potui, & uſq; nunc, etiã ſi uelim, tacere nõ poſſum. ¶ Sit
Cantico. 8 hoc mihi facere illud, quod ſupra memoraui de Cãticis, ſcilicet inuenire dilectũ foris, & deoſculari, ut iam me nemo deſpiciat apprehẽdere eum, & inducere in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, ut aliquis filiorũ eius ex hoc proficiat, meq; doceri à ſpiritu ueritatis, & dare illi poculũ ex uino condito, id eſt, ſermonẽ bonum ſiue rectum & bene ſonantẽ ex ſpiritu ſancto, & muſtum malorũ Granatorum meorũ, ſcilicet delectamentũ ſcientiæ cum fructu bonorũ operum. Si ueritatẽ dixi, ſi nihil horũ de corde meo finxi, turris fortiſſima fit mihi nomen dñi, per quod adiuraſti me pater & dñe mi, & fiat mihi ſecundũ quod dixit filius dei, idemq; filius hominis: Qui autẽ diligit me, diligetur à patre meo & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum: & luceat mihi iuſtitiæ ſol, ſitq; illuminatio mea dñs, & miſericordia mea deus meus, & ſubleuet me de corruptione & egeſtate, quemadmodũ in propheta dicit: Et ſu-
Eſaiæ 58 ſtollam te ſuper altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Et cõdonet mihi quicquid de timore, quem timebam, euenit mihi: quicquid eorum, quæ uerebar, accidit, toto tempore huius peregrinationis ſiue incolatus prolongati, numerusq; dierum meorũ prima & octaua beatitudine cõpleatur, quæ eſt poſſidere regnum cœlorũ, fiatq; mihi, quod ei dici-
Pſal. 9 mus in pſalmo, tibi em̃ derelictus eſt pauper, pupillo tu eris adiutor. Et ad me quoq; illud per
Eſaiæ 33 ſineat, quod in Eſaia dictum eſt, iſte in excelſis habitabit, munimenta ſaxorũ ſublimitas eius, panis ei datus eſt, aquę eius fideles ſunt, et introeam ad altare dei, ad altare cœleſtis ſanctuarij,
Cantico. 1 & ibi contingat animæ meæ, quod uerus amor dicit, oſculetur me oſculo oris ſui, & ipſe ſpõſus immortalis in illo cõtineat me corpore ſponſæ ſuæ eccleſiæ, cui amore æterno & ſempiternis copulabitur nuptijs. ¶ Non em̃ ſine cauſa ſic inſipiens factus ſum, neq; tu ſine cauſa ſic
Propter æmulos iſta ſcribi oportuit. inſtanter me adiuraſti, ut de meipſo ſcriberem, res huiuſcemodi. De cauſa libet hic aliqua breuiter eloqui: Nonnulli putantes ſe probe illud facere quod in Iob dictum eſt, ſapientes confi-
Iob 15 tentur & non abſcondunt patres ſuos, quibus ſolis data eſt terra, & non tranſibit alienus per
Iob 19 eos: quondã (ut uerbis loquar eiuſdẽ beati Iob) afflixerunt animã meam, & attriuerunt me ſermonibus, & non minus q̃ decies confoderunt me, & non erubeſcant opprimentes me, refragantem quibuſdã ſententijs quas proferebãt, à uero & recto ſenſu diſcrepantes, quas tamẽ à magnis & ualde nominatis patribus ſuis, id eſt, magiſtris ſuis, accepiſſe uidebãtur, quos uidelicet patres ſuos cõfiteri, & nõ abſcõdere, glorioſum arbitrabant. Quorũ uidelicet patrũ ipſorum autoritati, utpote hominũ q̃uis ſapientum, cum ego nõ crederem, meliusq; & ſanius loqui auderem, ſecundũ ſcripturarũ autoritatẽ. O quanta indignatio, quãta exprobratio iuxta
Iob 15 hunc modũ: Intellige prius, & ſic loquamur: Quid tumet cõtra deum ſpiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones? Sapientes cõfitentur & non abſcondunt patres ſuos. Tui patres ubi ſunt? Qui uel quales magiſtri te docuerũt? Secundũ hæc & his ſimilia non ſemel, nec paucis diebus, ſed multoties, & aliquot annis me cõfoderunt, & ſermonibus oppreſſerunt: donec perſeuerantiæ uirtute, & ſcripturarũ autoritate ſubnixus, obtinui uictoriæ palmam, te quoq; plurimũ adiuuante, & teſtimoniũ perhibente, q̃ nõ ex timore ſpiritus, nõ ex præſumptione proprij cordis, ſed ex dono mihi accidiſſet gratiæ dñi, ex dignatione ſpiritus ſancti, fiduciã talem habere tractãdi ſanctarũ ſcripturarũ ſacramenta: & q̃ nullo modo facultatem hãc aſſequi potuiſſem, niſi per ſpiritũ bonũ, de quo uel à quo bona cũcta procedũt. Cõfiteantur ergo ſapiẽtes illi quantũ uolunt, nec abſcondãt patres ſuos, quibus ſolis, ut aiunt, data
Viſitatio ab altiſſimo melior cũctis magiſtris. eſt terra, id eſt, ſcripturarũ artium q̃ liberaliũ ſcientia. ¶ Ego q̃uis & ipſe nonnullos in diſcipulis ſcholaribus patres habuerim, & in libris artium liberaliũ nõ ſegniter ſtudioſus extiterim, hoc profiteor quia uiſitatio ab altiſſimo melior mihi eſt, q̃ decẽ patres eiuſmodi, cuius ſub uiga ſæpe in labijs percuſſus, nonnunq̃ etiã toto corpore cõcuſſus, ſicut auribus tuis fidelibus aliquoties intimaui, loquor ad ſcribendũ quicquid ille monitor ſuggerit, ſpem habens iſtam,

quam

quam ſapientia dicit: De fructu oris uiri replebitur uenter eius, & genimina labiorũ eius ſaturabunt illum. Nunc ad te ſermo meus liberior dirigitur diſcipule ueritatis, deſiderator ſanctitatis, amator filij dei, eiuſdemq; filij hominis epiſcope, bonis omnibus amabilis. Iam dudũ in hoc gaudeo, & pro hoc tibi iure gratulor, quia præclare in te quoq; lucet experimentũ ueritatis, quę in euangelio ſecundũ Marcum dicit: Amẽ dico uobis, nemo eſt qui reliquerit domũ, aut fratres, aut ſorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut filios, aut agros propter me & euangeliũ, qui non accipiat centies tantũ, nunc in tempore hoc domos, & fratres, & ſorores, & patrẽ, & matrem, & filios, & agros, cum perſecutionibus, & in ſeculo futuro uitam æternam. ¶ Anteq̃ ueri huius ſermonis in te habitũ collaudem experimentũ, dicere libet aliquid, propter eos, qui hic hærere uel mirari & dicere poſſunt. Nunquid omnes qui ſua qualicunq; ſiue quantulumcunq; propter Chriſtũ reliquerũt, centies tm̃ in hoc tẽpore uel in hoc ſeculo receperunt. Vt de cæteris taceamus, nunquid eremitæ ſiue anachoretę centies tantũ, quantũ reliquerãt propter Chriſtũ, in iſto ſeculo receperũt? Propter eos quibus huiuſmodi cogitationes occurrere poſſunt, notandũ eſt, quia nõ dixit, qui reliquerit propter me tantũ, ſed addidit & propter euangeliũ. Deniq; ſi tantundẽ & nõ plus eſt propter euangeliũ q̃ propter Chriſtũ, ſuperfluũ erit, præmiſſo propter me, addidiſſe, & propter euangeliũ. Quærendũ ergo uel ſciendũ eſt, quid addiderit in ſenſu addendo ꝟbis, & propter euangeliũ. Illud nimirũ in ſenſu addidit per hoc dictũ, ut ſentias eum dixiſſe, in hoc eſſe perfectionẽ etiã præſenti remuneratione dignam, cum qs non cõtentus propria ſalute, relictis omnibus ſequẽdo Chriſtũ diſcurrit, feſtinat, ſuſcitat amicũ, id eſt, prædicat euangeliũ, ut audiẽtes filij ſequãtur Chriſtũ, q̃d uidelicet miniſterium in primis eſt apoſtolorũ, q tunc inſtruebant, cum hęc diceret eis, quorũ primus Petrus dixerat ei: Ecce nos reliqmus oĩa, & ſecuti ſumus te: Quid ergo erit nobis? De huiuſmodi oſtendat quiſpiã aliquẽ, q nõ receperit uel recipiat in ſuo tẽpore & domos, & fratres, & ſorores, & patrẽ, & matrẽ, & filios, & agros, cũ perſecutionibus, id eſt, in medio etiã perſecutionũ, quę uolentibus pie uiuere in Chro nõ deſunt, centuplũ q̃ reliquerat, iccirco expeditus prædicare poſſet euangeliũ, & tũc demũ dubitet de promiſſione hac, utrũ uera ſit, an nõ. ¶ Exempli gratia: Petrus q piſcator erat, q diues nõ fuerat, q cibos manu & arte quærebat. Hic ubi miſſo ſpiritu ſancto de cœlo prædicare cœpit euangeliũ, nonne centies tantũ recepit quantũ reliquerat, uocãtem de nauicula ſequẽs Chriſtũ? Vt taceã, quod & primũ in Antiochia & deinde in urbe Roma magna reſidens pontifex, & domos habuit, imò & eccleſias cõſtruxit, & fratres, & ſorores ſpirituales, & patres, & matres, & filios multo plures ſecundũ ſpiritũ habuit, q̃ ſecũdum carnẽ quis habere poſſit: ut, inquam, illa oĩa taceam, ſolũ illud ius poſſeſſionũ ſiue facultatum cõmunium in initio euãgelij, ubi multitudinis credentiũ erat cor unũ & anima una, nec quisq̃ eorũ quæ poſſidebãt aliquid ſuũ eſſe dicebat, ſed erãt illis oĩa cõmunia: ualuit illi plus q̃ centum retia cẽtumq; nauiculas, qualiũ unam reliquerat. His animaduerſis, illud quoq; quod in Matthęo taliter ſcriptũ eſt, & oĩs qui reliquerit hęc propter nomen meum, liquet plus eſſe, quàm ſi dixiſſet, propter me, uidelicet ut propter nomen meum id eſſe intelligas, propter me notificandum, quod fit prędicando euangeliũ. ¶ Igitur ut dicere cœperã, cõgratulamur tibi epiſcope, uenerabilis, quia magnũ in te experimentũ lucet huius ueritatis. Domum quippe unam neſcio quantulã, & propinquos aliquos, ut percepi, nõ infimos, nõnihil agrorũ habentes, in una ciuitate reliquiſti. Et ecce dñs factus es in hoc tẽpore eiuſdẽ ciuitatis. Nunquid nõ centies tantũ eſt? Præter hoc autem hæc ſpes in ſinu tuo repoſita eſt, quod in futuro ſeculo uitam æternã habebis. Laudi eius, qui quos ante tẽpora ſecularia preſciuit, & prędeſtinauit ſanctos oẽs, ipſos & ſuo quenq; tẽpore uocauit, iuſtificauit & magnificauit: illud adſcribendum eſt. ¶ Quod te nõ qualicunq; tẽpore, ſed in ipſo ingreſſu feruẽtis adoleſcẽtiæ uocauit citato uocatione, ut eum, quem quaſi in ingreſſu mũdi poſueras, retraheres pedem, & relictis omnibus, patria quoq; ſiue prouincia natiuitatis tuæ longe poſt tergum dimiſſa, peregrinus ad monachicam uitam cõfugeres, in montẽ ſpiritualis uictoriæ ſuo nomine præſagum, uocatur emi Sigeberch. Quis emi hoc fecit, niſi aſpiratio gratiæ uocantis? A fructibus cognoſci poteſt, quia plantatio tuæ cõuerſionis, plantatio fuit patris cœleſtis, quæ nunq̃ poſſit eradicari. Nunquid puer ſiue adoleſcentulus tũc eras, quãdo uidiſti inter deum & hoſtem antiquũ, de te certamẽ haberi, quaſi dubium eſſet uter eorũ, ſcilicet deus creator, an Satan corruptor, te habere deberet, ita rudis fuiſti, ut putares de te ſolo inter partes tam contrarias eiuſmodi certamen haberi? Imò & de toto genere humano certamen hoc fuit ab initio. Vtrum deus qui creauit: an diabolus qui primum hominem decepit, deberet poſſidere nos. ¶ De hoc certamine ego tibi efflagitanti nuper ſcripſi opuſculum libellorum duodecim, intitulatum de uictoria uerbi dei, quod admirationi eſſe multis etiam ſapientibus, & ab ipſis libentiſſime legi, fateor, ipſe gaudens audiui. Certamen iſtud uetus eſt, & pro omnibus certatũ eſt, & adhuc pro ſingulis certatur, & in omnibus uel pro omnibus electis ſuis uincit deus. Nemo emi, ait filius dei, poteſt rapere de manu patris mei: ſiue, & nõ rapiet, inquit, oues meas quiſquam de manu mea. Tibi autem

Prouerb. 18
Laudatio Cunonis epiſcopi.
Marci 10
Quæſtio.
Reſponſio.
Propter me & euãgelium.
Matth. 19
Petrus, qui oĩa reliquerat, etiã in hoc ſeculo centuplũ recepit.
Actorũ 2. 4
Matth. 19
Exaltatio Cunõis ad epiſcopatũ
Roma. 8
Cuno in adoleſcẽtia factus monachus in Sigeberch.
Matth. 15
Opuſculũ de uictoria uerbi dei.
Iohan. 14

tem de teipſo iccirco demonſtrata eſt illa ſingularis uiſio, ut eſſes ſolicitior, & territus fugiſti non perſpecto neq; præmonſtrato tibi, quænam pars uincere & quæ haberet uinci, forte ne
Profectus Cunonis. te comprehendiſſe arbitrareris. ¶ Et tunc quidem ſciens reliqueras omnia propter Chriſtũ, ſed nondũ ſciebas quod ea reliquiſſes propter euangeliũ, id eſt, iccirco ut alijs multis euange
zares Chriſtũ: ipſe autẽ ſciebat, qui te uocauerat in opus prędeſtinatũ. Illud quoq; neſciebas futuri huiꝰ miniſterij quoddã eſſe initiũ, quod acceptũ deſuper datũ optimũ, ſcilicet boni in-
genij uel perſpicacis intelligentiæ talentũ, factus iuuenis ſub obedientia patris ſpiritualis im-
pendebas nõ ſolum iunioribus, uerũ etiã coæuis tuis, non magis præceptor ſciẽtiæ q̃ exẽplar
Marci 4 Lucæ 8 diſciplinæ monaſticæ. Vnde & ipſum talentũ ſiue donũ acceptũ merito in te creuit, iuxta il-
lud: Qui habet, dabit ei, & abũdabit. ¶ Quid multa? Tũc ſuper clariſſima candelabrũ nõ con
Cuno factus abbas Sigebergẽſis. temnẽdæ altitudinis, poſita eſt lucernula dei, quãdo tu, quẽ illuminabat lux uera, & uerus ac
cendebat ignis, regimen ſuſcepiſti eccleſiæ Sigebergẽſis. O q̃ multi iam extũc in lumine gau
dere cœperũt. Oĩs ſimplex oculus longe lateq; manentiũ, maximeq; in domo magna quę eſt
Agrippinẽſis ſiue Coloniẽſis eccleſia, flammã tui luminis libẽter aſpiciebat: & ſi qs erat nequã
oculus, qui tibi aduerſaret, hoc ipſum q̃d ſibi grauis eſſes etiã ad uidendũ, fateri non audebat.
Eſaiæ 5 Humilitas Cunonis. Tãta erat tui luminis autoritas, ut ſtatim cõtra ſe dictũ putare poſſet illud propheticũ: Vę qui
dicitis malũ bonũ, & bonũ malũ, ponẽtes tenebras lucẽ, & lucẽ tenebras. Interea dum familia
dñi, ſuper quã tu fidelis ſeruus, & prudẽs cõſtitutus eras, cui corde flãmato & ore lucido uitã
æternã euãgelizabas, merito & numero augeret ſiue multiplicaret: tu tamẽ in oculis tuis par-
uulus & fere nullus eras, q̃d maxime percipiebãt hi, q̃ familiares tibi erãt: quiq; tecũ de ſalute
animæ familiarius colloquiũ habebant: quod ipſe ego perſentiens, animaduerti nõnihil, imò
Eſaiæ 40 multũ ad te attinere illud propheticũ: Quare dicis Iacob & loqueris Iſraël, abſcõdita eſt uia
mea à dño, & iudiciũ meum à deo meo tranſijt. Nunquid neſcis, aut nõ audiſti? Deus ſempiter
nus, dñs, qui creauit terminos terræ, non deficiet neq; laborabit, nec eſt inueſtigatio ſapientię
eſaiæ 41 eius, qui dat laſſo uirtutẽ, & his qui non ſunt fortitudinẽ & robur multiplicat. Itẽq; illud: Ego
deus tuus apprehendens manũ tuam dicensq; tibi: Ne timeas, ego adiuui te. Noli timere uer
mis Iacob, qui mortui eſtis ex Iſraël. Ego auxiliatus ſum tui. Huiuſmodi reſponſa tuæ humili-
tati eſſe congruentia, ſi hactenus nõ aduertiſti, at ſaltẽ nunc attende, cõmonitus augmẽto gra
tiæ ſeu magnitudine beneficij, quod altiſſimo nonnulla de te cura ſit. In primis hæc appella
tio noli timere uermis Iacob, qui mortui eſtis, dicam quomodo congruat tibi & ſimilibus tui,
Matth. 11 Humilis p̃ latus & ỹmis & Iacob dicit. imò cunctis humilibus corde, qui didicerũt à bono magiſtro dicente: diſcite à me, quia mitis
ſum & humilis corde. ¶ Humilis quiſq; ſpiritualiũ pater filioꝝ, & uermis eſt, & Iacob: uermis
quidem ſuo: Iacob autẽ, dei iudicio. Iacob denicq; magnus homo fuit, & multos habens mares
Gene. 34 filios, pro cauſa unius fœminæ, quam ſolam filiam genuit, afflictus eſt, & triſtitiã habuit. Sic
nimirum uiri apud deum magni, qualiũ omnium uiuentiũ tu mihi notiſſimus es, cum multas
habeãt uirtutes, multoſq; (ut & tu habebas) filios ſpirituales, aliquã habent quaſi filiã, id eſt,
infirmitatẽ occultã, pro qua dum quis humiliatur corã dño, & uermis eſt, & Iacob: uermis, ut
dixi, ſuo. Iacob autẽ, dei iudicio: & mortuus eſt ſibi, id eſt, timet ſe illa infirmitate mori, ſed ui-
Cuno cuꝛę fuit deo. uit deo. ¶ Noli ergo timere, dicit tibi, ego auxiliator ſum tui, & ab effectis probas, quia nõ fuit
nec eſt à me abſcondita uia tua, nec à me iudiciũ tuum tranſiit, ſed hoc potius dicito: Tu deus
qui uidiſti me, & iudiciũ meum, hoc quod iudicaſti, & qui ſe humiliat exaltabitur, non tran-
ſiit à te. Ego quoq; cum ipſo deo interrogãte, uerbis ipſius interrogo te, qui cum de huiuſmo-
di ſecretam aliquoties haberemus collocutionẽ, uolebam cõſolatum te eſſe. Nunquid neſcis,
aut non audiſti? Videlicet iſtud quod ſequitur: Deus ſempiternus, dñs qui creauit terminos
terræ, non deficiet neq; laborabit, ſcilicet ubicunq; uel quotieſcunq; infirmũ curare uel pau-
perem honeſtare uoluerit. Cuncta eñ poſſibilia, cuncta facilia ſunt ei. Nec eſt, inquit, inueſti-
gatio ſapientiæ eius. In quo? Nimirum ut ſecundũ cauſam præſentem loquar, in eo quod dat
laſſo uirtutẽ, & his qui nõ ſunt fortitudinẽ & robur multiplicat, id eſt, qui electũ ſuum prius
dimittit laſſari, & laſſitudinẽ ſuam agnoſcere, ita ut penitus ſibi uideatur non eſſe, ſiue nihil eſ-
Qui ſibi fortes uidẽt, deficient. ſe, & tunc demũ uirtutem dat, tunc demũ fortitudinẽ & robur multiplicat. ¶ Non ita eſt cum
fortibus, non ſic agitur cum ſanis, id eſt, cum illis qui ſibi iuſti uidentur, & in ſuis confidunt ui-
ribus. Sed quid? Continuo ſubiungens, deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmita
Eſaiæ 40 te cadẽt. Pueri nanq; recte dicuntur, qui ſunt inexperti, quiq; in tentationibus non militaue-
Electio Cunonis in epiſcopum. runt, iuuenes autẽ qui ſibi uidentur fortes, & quaſi de ſuis uirtutibus ſuperbiũt. ¶ Manifeſtũ
iam te habere non dubitamus iudiciũ ſiue experimentũ, quod uia tua dño abſcondita nõ fue
rit, & iudiciũ tuum à deo tuo non tranſierit, quia cum neſcires, cum præſens non adeſſes, imò
longe remotus abeſſes: Ratiſponenſis eccleſia paſtore ſuo uiduata, paſtorem te, id eſt, pontifi
cem ſibi elegit: quæ magna eſt gratia, donumq; põtificis magni, qui cœlos penetrauit, quẽad
Hebræo. 4 1. Cor. 12 modum Apoſtolus dicit, & ipſe dedit quoſdã quidem apoſtolos, quoſdam autẽ prophetas, a-
lios autẽ euangeliſtas, alios autẽ paſtores & doctores. Cum clerus & populus in partes pro

eligendo

eligendo ſibi paſtore diuideret, fieretq; periculoſa partiũ contẽtio, alijs hũc, alijs illum clamãtibus, iamq; prope eſſet ut ſeditione inualeſcente ad arma cõcurreretur, unus ſapiẽtior cæteris, cuius cor deus tetigit, repente tuũ nomẽ in mediũ protulit, teq; eligi cõſuluit, & protinus totus ille partiũ motus cõquieuit, & in te unũ, quæ diuiſa fuerat, unitas eccleſiæ cõceſſit. Cuius nutu, cuius intuitu taliter credamus actũ, niſi illius, de quo Apoſtolus, ipſe eſt, inquit, pax noſtra qui fecit utraq; unum? Gaudeas igitur, quia, ſicut iam dixi, nõ ita fuit uia tua abſcõdita à dño, quin uideret te q̃is paruulum inter multos, quos habet ipſe regendos ſiue diſponendos. ¶ Ergo ne, ait aliquis, gaudendũ eſt in re huiuſcemodi? Nonne potius renitendum eſt, ſecundum exemplũ Moyſi, cum mitteret ad tantum miniſteriũ, ut fieret populo Iſrael dux & princeps liberationis, educendo eos de terra Aegypti? Ad hæc, inquam: Nonne & illius exẽplum ſequendũ eſt, qui cum audiſſet uocẽ dñi dicentis, quem mittã, & qs ibit nobis, dixit, ecce ego, mitto me: Nimirũ Moyſi quidẽ humilitas laudanda, & in exemplũ pro tempore & re aſſumenda eſt: ſed præter humilitatẽ, aliam quoq; rationẽ habuit, quę ex uerbis iſtis intelligitur, quæ dixit, poſtq̃ ſemel & iterũ, ac tertio recuſauit: Obſecro, inquit, dñe, mitte quem miſſurus es. Quiſnã erat ille, niſi de quo patriarcha Iacob prædixerat, donec ueniat qui mittendus eſt? Chriſtum ergo iam ad ſalutẽ populi ſui nimiũ feſtinus mitti uolebat, & iccirco recuſabat. Ac ſi diceret: Non ego uicarius eam, ſed ille obſecro iam ueniat. ¶ Itaq; præter iſtum qui eiuſmodi cauſam intendebat, oſtende mihi aliquem, qui iuſſus inire officium ſiue miniſteriũ eiuſmodi, laudabiliter recuſaueritniſi forte recuſantis eſſe putes, quod Hieremias dixit, ah, ah, ah: Domine deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum. At ille hoc dicere potuit non recuſando miniſterium, ſed potius optãdo ſibi augeri donum, quod & protinus factum eſt, quia miſit dominus, ait, manum ſuam, & tetigit os meum, & cætera. Illi ergo maxime laudabiles ſunt, qui dilectionis inſtinctu, ob ſalutem proximorum ſemetipſos offerunt, ſicut & Helizæus ſe offerens: oro, inquit, ad Heliam, ut fiat ſpiritus tuus duplex in me, ſcilicet ſpiritus operationis uirtutum, ut duplicia, quàm tu feciſti ſigna poſſim facere: per quæ cõmoueatur populus & non obliuiſcatur dicere illud, quod te agente dixit: Dominus ipſe eſt deus, dominus ipſe eſt deus, contra quem Iezabel impia nititur. ¶ Congratulantis animo cuncta hæc tuæ ſanctæ loquor paternitati, & inter hæc non præteribo illud, quod ualde placet oculis noſtris, quia nonnihil habes de imitatione beati Martini. Iam uero ſumpto epiſcopatu, ait ſcriptor uitæ eius, qualem ſe quantumq; præſtiterit, non eſt noſtræ facultatis euoluere. Idem enim conſtantiſſime perſeuerabat qui prius fuerat, eadem in corde humilitas, eadem in ueſtitu eius uilitas erat, atq; ita plenus autoritatis & gratiæ, implebat epiſcopi dignitatem, ut nõ tamen propoſitum monachi uirtutẽq; deſereret. Vidimus te præclarę ciuitatis epiſcopum, uernecum pellibus & pulla deſuper cappa coopertum, ſiue affibulatum præcedentem, & euntes poſt te præclaros utriuſque tam clericalis quàm laicalis ordinis ſpectabiles uiros, peregrinorum murium pelliculis ſecundum morem uel honorẽ ſuum coloratos ſiue defloratos, in eo ſapientes, quod epiſcopum ſe habere uel ſequi gauderent, talium contemptorem, cenſu diuitem, affectu uel habitu pauperem, in corde humilem, in ueſtitu uilem, in menſa ſibi communi, cum dignitate epiſcopi propoſitum monachi uirtutemq; nõ deſerentem. Hoc eſſe dixi, de imitatione beati Martini. ¶ Vnde non uanam fuiſſe conſtat illius ſanctimonialis uiſionem, quam audiſti. Referebat dictum ſibi per uiſum, occurrẽdum eſſe beato Martino, feſto die ſuo, in ipſis rogationum diebus tunc imminentibus, quæ ante aſcenſionem domini ex more celebrantur. Mirabatur illa pro nuntio huiuſcemodi, ſciens & in ſomnis quoq; memoria tenens, feſtum beati Martini nõ agi diebus illis, ſed longe alio tempore anni undecimo die menſis Nouembris. Nõ ergo multum attendens uiſum uelut otioſum reticuit, donec tu, quem uenturum eſſe non ante uiſum illum ſciebat, electus aduenireſti, die rogationũ. ¶ O quanta cum lætitia cleri & populi, quanto cum tripudio nõ ſolius ciuitatis uerum etiam totius patriæ, quantis cum laudibus Chriſti ciuitatem introiſti? Cuius laus, cuius erat ille honor? Nunquid tuus, aut tibi debitus? Ergo tibi uerbis congruentibus uicem rependere uolo. Nam quia ſolitus eras uel mihi uel de me alijs dicere, quod ea, quæ ſcriberem ego, mihi non magis imputares, quàm aſino: ego ſimiliter dico, quia tantam illius ſuſceptionis gloriam, ferè non magis tibi aſcribo, quàm illam gloriam ſiue honorem, laudesq; turbarum cum palmarum ramis occurrentium domino, aſcribere uelim illi, cui ſedebat, aſello. Non enim propter ſe ſed propter ſeſſorem ſuum dignus erat aſellus ambulare uiam ſtratam ueſtimentis hominum, tantisq; circundari floribus & ramis palmarũ. Sic nec tu taliter ſuſcipi dignus fuiſti propter temetipſum, ſed propter habitantem in corde tuo per fidem Ieſum Chriſtum. Hæc uidens illa iam dicta ſanctimonialis, uiſum, quem uiderat, ad te pertinere, recognouit, & extunc quibuſque fidutialius enarrauit. ¶ De humilitatis tuæ inſignibus ſermonem repetam, ſperans & ſpem meam firmiſſimam eſſe deſiderans, quod in ipſa perſeuerabis, & perſeuerando gloriam tibi in futurum theſaurizabis, quia non gloria humilitatem, ſed humilitas, ait ſapientia, gloriam præcedit Hoc tibi uel cordi

Ephe. 2

Quæſtio. Exodi 3

Reſponſio. Eſaiæ 6

Exodi 4 Gene. 49

Nõ licet recuſare miniſterium euangelij. Hiere. 1

4. Reg. 2

3. Reg. 18 Cuno ſimilis beati Martini in epiſcopatu

Viſio cuiuſdam Monialis.

Chr̃s honoratus ĩ Cuonis ſuſceptione. Numeri 22

Matth. 21

Ephe. 5

Epiſcopo tenẽda eſt, exemplo Chriſti, humilitas:

tuo

Prouerb.15 tuo recte perſuaſiſti, propter humilitatẽ filij hominis, cuius gloriam & honorẽ beata dilectio
Matt.20 ne diligis. Ipſe em̃ dixit: Non ita erit inter uos, ſicut inter principes gentiũ, qui dñantur eor̃.
Lucæ 22 Sed quicũq; uoluerit inter uos maior fieri, ſit ueſter miniſter, & qui uoluerit inter uos primus
eſſe, erit ueſter ſeruus. Sicut filius hoīs nõ uenit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animã ſuam
redemptionẽ pro multis. Nonne quotidie hic filius hoīs miniſtrat nobis in ſancto altari mini
ſterium eiuſdẽ redẽptionis, ſcilicet, ſacramentũ corporis & ſanguinis ſui? Quare ergo nõ eru
beſcimus miniſtrari, tali miniſtro miniſtrãte nobis, & audemus cuiq̃ dominari, niſi ſolis uiti-
Viſio de mi iis? ¶ Audi me, adhuc unũ quod narrabo tibi de eiuſmodi, qualia ſuperius narraui, quia ſic uo-
niſtratione luiſti. Cum adhuc eſſem recẽtior, & proinde etiã attentior in ordine huius miniſterij, ſcilicet
Chriſti in in officio presbyterij, uidi in uiſu pleno iucunditatis, miniſtrantẽ nobis iſtum filiũ hoīs. Quid
miſſa. dicam, uel qualibus ỽbis eloquar habitum geſtumq; miniſtrãtis? Denicq; quaſi in magna do-
mo ad menſam decorã & magnã refidẽtibus multis, ipſe aſpectu reuerẽdus & amabilis, diffi-
bulato ac depoſito, quo ſup tunicã amictus erat, pallio, manibus decẽtiſſimis, & inceſſu q̃ ſpe-
ctabili miniſtrabat, hinc & inde miniſtrationẽ panis & uini. Erant aũt quaſi cruſtula panis cã-
didiſſimi cõcaua, uinumq; fuſum in ſe recipiẽtia, & ferculũ huiuſmodi omnibus miniſtrabat.
Amplius dicere nõ poſſum, niſi quia quod exprimi nõ poteſt, ſalua maieſtate miniſtrabat &
Canticor.5 ſic eum miniſtrare ualde decebat, tali uel tãto affectu, ac ſi diceret illud de Cãticis: Comedite
amici & bibite, & inebriamini chariſſimi. ¶ Et quidẽ uera eſt, & mihi tunc uera fuit ſententia:
multas curas ſomnia, ſed nihilominus uerũ eſt, quia bonas curas plerunq; bona & uera ſequũ
Eccl9.5 tur ſomnia. Nõ fuit hoc de ſomnijs eiuſmodi, quæ multos errare fecerunt, imò ad ueritatẽ du
Eccl.34 cit, in eo quod mihi dulciter & ſæpe cõmemorat, & tibi cupio ut cõmemoret illud dictũ filij
Lucæ 22 hoīs, ego aũt in medio ueſtrũ ſum ſicut qui miniſtrat, et adiuuante cõmemoratione hac, ab eo
Eccl9.9 quod cœpiſti humilitatis gradu cõminiſter ſanctitatis nõ deſiſtas. Quid multa? omni tẽpore,
ait ſapientia, ſint ueſtimenta tua candida, et oleum de capite tuo nõ deficiat. Scienti loquor, qa
ueſtimentum tuum hominibus quidẽ nigrũ, ſed deo & ea quæ dei ſapientibus candida ſunt,
Preſagiũ ui & oleum in capite tuo charitatis eſt in corde tuo, quæ nunq̃ deficiat. ¶ Ego quidẽ diſpẽdium
ſiõis de Cu timere potui pro abſentia tui, ſecundũ preſagiũ quod uidi priuſquam progredereris. Mancũ
none. me eſſe uidebã, dextera de cubito ſuo manu auulſa; quæ res illud ſine dubio, quod de te actũ
eſt, præſignabat. Veruntamẽ bene utrunq; erat, quia dexteram ipſam q̃uis auulſam, nõ omni
no amiſerã, ſed altera, id eſt, ſiniſtra manu deportabam, ſimulq; quaſi miraculũ factum eſt, ut
alia loco illius tenella manus dextera ſuccreſceret. Secundũ hęc reuera te, manum dexteram
meam nõ omnino amiſi, ſed adhuc in ſiniſtra, id eſt, in præſentis uitæ cura tu mihi auxiliũ qua
Dñs protẽ lecunq; ferre poteris. ¶ Certiorẽ autẽ habemus & habere debemus paracletũ, id eſt, conſola-
ctio tua, ſu torem, uidelicet eum qui dicit per Pſalmiſtã: Dñs cuſtodit te, dñs protectio tua, ſuper manũ
per manũ dexterã tuam. Quàmuis ergo preſentia tui careã, quẽ ſic habebã ueluti cuſtodiã fidã, & dex-
dexteram teram manũ meam, nõ ſim quaſi deſolatus, ſed ipſe cuſtodiat ſperantẽ in ſe, q cuſtodire & pro
tuam. Pſal.120 tegere poteſt ſup omnem manũ dexteram. Spem iſtam inter cætera nõnihil roborat recor-
Canticor.5 datio miraculi, cuius ego in opere quod de Canticis Canticor̃ ſcripſi, mentionẽ feci, ubi dile
cta loquit: Dilectus meus miſit manũ ſuam per foramẽ, & uẽter meus intremuit ad tactũ eius.
Fateor de me quoq; illam narrationẽ feci: ſed quia uerebar inſipientiã meam, ne uiderer glo-
riari fruſtra, neceſſitatẽ nõ habens quã nunc habeo, qa ſicut ſæpe dixi, tu me adiuraſti: iccirco
ſic ipſam narrationẽ trãſfiguraui, ut & rem ipſam ueraciter dicerẽ, & tamẽ perſona nõ poſſet
Deprecatio agnoſci. ¶ Vltimo tandẽ libelli huius capitulo exoratũ ſe eſſe nouerit, quiſqs iſta legerit, ut nõ
ad lectorẽ. quaſi inſipientẽ ſubſannare, ſed quaſi mœſti paruuli cauſam cõpatiens attẽdere uelit, illam ui
Pouerb.31 delicet, quam in initio hor̃ dixi, ſecundũ ỽba ſapientię dicentis: Noli regibus ô Lamuel, noli
regibus dare uinũ, quia nullũ ſecretũ eſt ubi regnat ebrietas, ne forte bibant, & obliuiſcãtur
iudicior̃, & mutent cauſam filior̃ pauperis. Date ſiceram mœrẽtibus, & uinũ his qui amaro
ſunt animo. Bibant & obliuiſcant egeſtatis ſuæ, & doloris nõ recordentur amplius. ¶ Verba
Lamuel, id ipſa quoniã recitaui, libet aliquãtiſper aperire. Lamuël quod interpretat in quo deus, ipſe eſt
eſt, in quo Chriſtus, de quo Apoſtolus dicit: Quoniãquidem deus erat in Chro, mundũ reconcilians ſi-
deus, Chri bi. Hic ſeſe gratũ habere & gratãter adimplere conſiliũ iſtud ſpũs ſapiẽtiæ, dicemus: Noli La
ſtus eſt. muël regibus dare uinũ, &c. Dicit in euangelio: Cõfiteor tibi pater, dñe cœli & terræ qa ab-
2.Cor.5 ſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Denicq; & hic reges, & ibi
Matth.11 prudentes & ſapientes ĩdem ſunt, ſcilicet, ſuperbi, ſenſu ſuę carnis inflati. Iſtis ait: Noli dare ui
Coloſſ.2 num, id eſt, noli aperire, imò claude diuinor̃ profunda myſterior̃. Quam ob cauſam? Videli-
Nullũ ſecre cet, quia nullũ ſecretũ eſt, ubi regnat ebrietas, id eſt, nulla oris cuſtodia, ubi ſcientia inflat. Se-
tum ubi re cretũ illud non eſt ibi, q̃d eadem ſapientia deſiderans alibi, cum dixiſſet: deriuentur fontes tui
gnat ebrie foras, & in plateis aquas tuas diuide, ſubiunxit atq; ait: Habeto eas ſolus, nec ſint alieni parti-
tas. 1.Cor.8 cipes tui. Quia ergo ſecretũ non eſt ibi, & alienis, id eſt, hęreticis cõmunes ſe faciunt: Noli, in-
Prouerb.5 quit, dare eis uinum, ne forte, quod ſæpe contigit, ita bibant, ut obliuiſcantur iudiciorum, &

mutent

mutent cauſam filiorꝫ pauperis, id eſt, ne male iudicent de ſcripturis, & aliter interpretẽtur, quam expedit ſaluti auditorꝫ, quos tu pauper, tu ipſe mitis et humilis corde filios tibi ex aqua & ſpũ ſancto regenerafti. ¶ Mœrentes & amaro animo ſiue egentes atq; dolẽtes ſunt iam dicti paruuli, id eſt, humiles, qualiũ eſt ille gemitus: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, qui in iſto ſeculo cõſolari renuunt, & iccirco lugẽt, quia ſponſus ab eis ablatus eſt. Iſtis date ſicerã, iſtis date uinũ, id eſt, iſtis aperiatur ſenſus, ut intelligant ſcripturas, legentes legẽ & euangẽliũ, & ita bibẽtes, nũc interim cõſolentur ex parte, donec ueniat quod perfectũ eſt. Fateor taliũ ego unus erã, quondã tam ætate adoleſcentiæ, q̃ propria paruulus æſtimatione, ita tũc ſcienter lugẽs, & cum beato Iob, dicens: Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, cõceptus eſt homo. Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat, non cõputetur in diebus anni, nec numeret in menſibus. Sit nox illa ſolitaria nec laude digna. Sed bibi ſicerã, bibi uinũ, eo modo uel ordine, quo fideliter denarraui, in quo quia, ut puto, ſatisfeci tibi, iam nunc iſtorꝫ finem faciẽs, interruptũ ſubnectã ſiue repetã, ut compleã quod ſupereſt operis de gloria & honore filij hominis, ſperans quod in proximo te uiſurus ſim. Finis libri duodecimi.

Date ſicerã mœrẽtibus Pſal 119 Matth 9 1.Cor.13

Iob.3

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER XIII.

BENEDICTA GLORIA DOMINI DE LOCO SANcto ſuo, ait illa, quam audiuit propheta, ut longe ſuperius memorare iam cœperã, uox cõmotionis magnæ, & uox alarũ animaliũ percutientium alterã ad alterã, & uox rotarũ ſequentiũ animalia, & iterꝫ uox cõmotionis magnæ. Ab illa cõmotione ô glorioſum animal, q̃d nunc uidemus per ſpeculũ & in ænigmate, iuxta ſæpedictũ flumen Chobar, animal quatuor facierꝫ, quę tua quatuor ſacramẽta ſunt, ſcilicet incarnatio, paſſio, reſurrectio, atq; aſcẽſio, illam faciem tuam iam iuxta propoſitũ laudare cupimus quæ recte dicit facies leonis, uidelicet fortiſſimã atq; inuictam uirtutẽ tuę reſurrectionis. Eiuſdem cõmotionis ueraciter magnę, initium ſimul & præſagiũ fuit illud, quod te clamante uoce magna & emittente ſpiritũ ecce uelum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo uſq; deorſum, & terra mota eſt, & petrę ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorꝫ qui dormierant ſurrexerunt, non anteq̃ reſurgeres, ſed te primogenito mortuorꝫ reſurgente ſurrexerunt. ¶ Eatenus ſe cõtinuerat facies leonis, agente uel patiente quod ſuum erat uituli facie, donec diceret, conſummatum eſt, & inclinato capite traderet ſpiritũ, & patefacto latere per lanceam militis, exiret ſanguis & aqua redemptionis animarꝫ ſimul & corporꝫ pretium. Statim & extunc, ut uerbis ſapientiæ loquar, ſicut fremitus leonis, ita & ira regis, & ſicut ros ſuper herbam, ita & hilaritatis eius. Cui quæſo ſtatim ira regis, ſicut fremitus leonis? Nonne inferno & ſempiternę morti, diabolo tenebrarꝫ principi, antiquo peccatori, prępoſito mortis? Et cui uel quibus hilaritas eius, ſicut ros ſuper herbam? Nonne omnibus ſanctis ſiue electis qui expectauerunt eũ ab origine mundi? Talem fremitũ tanti leonis quomodo ſenſerunt ſpũs illi, quando quidẽ terra inſenſibilis & inanimata ſenſit? Mota eſt em̃, & motu ſuo cum ſciſſura petrarũ fremitũ illum ſe ſuſtinere nõ poſſe clamauit. ¶ Econtra hilaritatẽ uultus eius quomodo ſenſerunt Abraham, Iſaac & Iacob, & cęteri ſancti, quando quidẽ & latro confitẽs ſicut rorem ſenſit? Audierat em̃ pauloante ſibi dictũ ab illo: Amen dico tibi: Hodie mecũ eris in paradiſo. ¶ Pulchre igitur dictum, & ueraciter adimpletũ eſt: Iuda te laudabunt fratres tui. Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorꝫ. Adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, ad prædã fili mi aſcendiſti. Requieſcens accubuiſti ut leo, & quaſi leęna. Quis ſuſcitabit eum? Secundũ hæc & his ſimilia, quæ & uox alarꝫ animaliũ percutientiũ alteram ad alteram, & uox clare perſonat rotarꝫ animalia ſequentiũ, id eſt, ſcripturarꝫ ueterum ſacramẽtis euangelicis conſonantium, recte dicta eſt hæc facies leonis eſſe à dextris. ¶ Nam facies uituli à ſiniſtris, per quæ uidelicet ſiniſtra ſignificata eſt aduerſitas paſſionis, & facies leonis, ut iam dictum eſt, à dextris, per quæ deſignatur proſperitas uel gloria reſurrectionis. Siniſtra autem dixerim pro infirmitate aſſumptæ humanitatis, ſaluo eo q̃d ſicut reſurrectio carnis eius noſtris corporibus, ita & paſſio eius noſtris animabus dextera eſt. Nam per paſſionem eius primã, quæ eſt animarꝫ, reſurrectionẽ habemus, & per reſurrectionẽ eius, reſurrectionem ſecundã, quæ corporũ eſt, in uitam æternam expectamus. Sibi ergo ſoli facies uituli, id eſt, ſua paſſio à ſiniſtris erat, ſecundũ quod triſtis erat anima eius, & tædebat & pauebat. ¶ Nam interim pro cauſa ualde neceſſaria dexteram eius pater tenebat, id eſt, fortitudinẽ eius differri uolebat, ut ea non iam tunc, ſed oppor-

Ezech.3

Facies leonis, ſacramentũ reſurrectiõis domini. Matth.27 Coloſſ.1 Iohan.19

Sicut fremitus leonis, ita & ira regis. Pouerb.19

Hilaritas regis, ſicut ros ſup herbam. Lucæ 23 Gene.49 Ezech.3

Facies leonis à dextris.

Marci 14 Pater ī paſſione tenebat dexteram filij.

Psal.72 tuno uteret tempore, iuxta ꝗd in psalmo cõpetit dicere: Tenuisti manũ dexteram meã & uoluntate tua deduxisti me, & cũ gloria suscepisti me. Nam & si cuiuslibet sancti uel iusti uox ista esse potest, nihilominus & multo magis ex psona huius eam intelligi decet. Nam reuera
Matth.26 iuxta ꝗd ipse orans, dixit: Veruntamẽ nõ mea uolũtas sed tua fiat, deus pater manũ eius dexteram tenuit, deus pater sua uolũtate illũ obedientis repressit ad tẽpus fremitũ leonis. Qui paulo ante, scilicet postera die quàm passurus, ingressus est ciuitatẽ, leuiter se excutiẽs cum paruo
Marci 11 flagello, quẽ fecit de resticulis, tantã multitudinẽ uendentiũ & ementiũ de tẽplo eiecit, & mer
Iohan.18 cimonia siue lucra eorũ cum cathedris euertit. Et deinde cum traderet, dicẽdo, quẽ quæritis, ego sum, totã cohortẽ præfidis & ministros pontificũ cũ traditore prostrauit. Eo usq; tenuit
Matth.27 dexterã illam, ut nõ saltem descẽderet de cruce, dicẽtibus Iudæis: Si rex Israel est, descendat nũc de cruce & credimus ei. Postq; ergo tenuit manũ dexterã eius, & in uolũtate sua deduxit
Psal.72 eum, fecit, & ꝗd protinus sequit, & cũ gloria suscepisti me, id est, à mortuis gloriose suscitasti me. ¶ Nũc iam supra scripto prophetię capitulo sermo attẽtius innitat, & secundũ uerba ipsa,
Fremit⁹ leonis, uox cõmotionis magnæ. quod ad iam dictũ fremitũ leonis ptineat, aliqd loquamur. Et audiui, inquit, post me uocẽ cõmotionis magnæ. Benedicta gloria dñi de loco sancto suo, & cætera, ut supra. Sicut hic in prophetia semel & iterũ auditã habemus uocẽ cõmotionis magnę, sic & in illo fremitu leonis, scilicet, & in descẽsu ad inferos, & in resurrectione Iesu Chri factũ esse terræmotũ, iam supra diximus, magnæ cõmotionis initiũ fuisse simul & præsagiũ. Initiũ, qa protinus cũ ipso terrę mo
Ioseph⁹ de bello Iudaico lib.7.capite 12 tu ablatũ est ab eis omne cœleste præsidiũ, clamãtibus (ut Iosephus quoq; testat) præsidibus tẽpli uirtutibus, trãseamus ex his sedibus. Præsagiũ, qa uidelicet in eo quod uelũ tẽpli scissum est, nobis quidẽ reuelatio cœlestiũ mysteriorũ, sed illis scissura ueli cum scissura petrarũ prę sagium fuit impacabiliũ seditionũ, quibus extũc inter se discissi sunt, excitantes etiã contra semetipsos Romani imperij terræmotũ. ¶ Hanc deniq; partem fremitus leonis simul memorare libet, quoniã & alius propheta, uidelicet Amos, taliter incipit: Dñs de Sion rugiet & de Hie
Dñs de Siõ rugiet. Amos 1 rusalem dabit uocẽ suam, & luxerũt speciosa pastorũ, & exiccatus est uertex Carmeli. Quænam fuerũt illa speciosa pastorũ, nisi illa, de pulcherrimo templo lucra pontificũ siue sacerdotum? & quid uertex Carmeli (quod interpretatur scientia circuncisionis) nisi superbia Iudaici populi, carne quidẽ circuncisi, sed corde & auribus incircuncisi? Luxerunt ergo, ait, speciosa pastorũ, & exiccatus est uertex Carmeli, id est, desolata est ciuitas & templũ, super quo gloriabantur pastores illi, dicentes: Templũ dñi, templũ dñi, templũ dñi est: & ablatus est à Iudæis,
Hiere.7 Esaiæ 5 omnis uiror gratiæ spiritualis, mandatũ quippe est nubibus, ne pluerẽt imbrem super illum
Matth.10 superbiæ uerticẽ, mandatũ est apostolis, ut excusso puluere pedum in eos, ipsi ad gentes trãsirent. Istæ sunt quatuor partes illius cõmotionis magnæ, cuius uocẽ, ut præmissum est, sanctus Ezechiel audiuit post se: Nam dñs de Sion rugiet: hoc recte intelligitur, dñs tanq; leo siue catulus leonis infernũ cõfringet, & ante faciẽ eius mors fugiet, iuxta illud, ꝗd iam supra memi
Gene.49 ni, catulus leonis Iuda, ad prædã ascendisti fili mi. Et de Hierusalẽ dabit uocẽ suam, id est, incipiendo ab Hierusalẽ prædicari faciet in nomine suo cũctis gentibus pœnitentiam. Eiusmodi autẽ uox dñi, scilicet prædicatio euangelij, nunquid nõ & ipsa rugitus leonis est? Iustitia enim
Roma.1 dei in eo reuelatur, ait Apostolus: Reuelatur enim ira dei de cœlo super omnẽ impietatẽ, & iniDifferũt rugit⁹ & uox domini. ustitiam hominũ, eorũ qui ueritatẽ dei in iniustitia detinent. ¶ Differunt tamen præsenti loco rugitus dñi, & uox ipsius quam dedit. Rugitus nanq; solus infert timorẽ, uox autẽ loquelam exprimẽs, cum terrore habet etiã doctrinæ rationẽ: Et dñs nimirũ super infernũ solummodo rugit, & rugitu suo mortẽ exterruit atq; fugauit: mundo autẽ, id est, cunctis gẽtibus uocem suam dedit, doctrinæ rationẽ expressit, uocẽ, inquam, suam scilicet loquendo in euãgelio per semetipsum, qui prius dederat uoces Moysi & prophetarũ. Hinc est uel fuit illa supra dicta cõ
Psal.45 motio magna. Cõturbatæ sunt gẽtes, ait Psalmista, & inclinata sunt regna, dedit uocẽ suam, mota est terra. Nec uero simplex cõmotio illa. Nam alij moti sunt, ad persequendũ, alij ad agẽdam pœnitentiã, credendo iudiciũ futurũ, secundũ uocem alarũ animalium, alterã ad alteram
Alarũ altera ad alterã p cutitur. percutientium, & secundũ uocem rotarũ animalia sequentiũ. ¶ Altera nanq; ad alterã ala percutitur: quia duo sunt aduentus leonis huius, & alter de altero cõfirmatur: secũdus in quo iudicaturus est de primo, in quo est iudicatus. Magna & fortis percussio alarum huiusmodi, &
Matth 24 Actorũ 1 percussionis uox ualde terribilis. Exempli gratia, cum dicit: Amodo uidebitis filium hominis uenientẽ in nubibus cœli. Et angeli dicũt, sic ueniet, quemadmodũ uidistis eũ euntẽ in cœlum: ꝗd profecto testificat uox rotarũ, uox legis, & prophetarũ, & psalmorũ: Tunc erit & alia
Matth.24 cõmotio magna quãdo sic ueniet ille iudicaturus. Nam & uirtutes cœlorũ mouebũtur. Vnde non otiose repetiuit, quod iam semel dixerat, & uocem cõmotionis magnæ. Hæc pro illo terræmotu dicta sint, quia uidelicet & quod eo moriente, & quod eo resurgente terræmotus factus est, magnæ cõmotionis signum fuit, de qua pro rerum magnitudine nulla potest lingua
Benedicta gloria dñi, est ueritas & uerbum domini. sufficienter eloqui. ¶ Quę tandẽ uel quid est gloria illa dñi, quam prædicat & benedicit, tam animalium q̃ sequentium rotarũ omnis uox, dicendo: Benedicta gloria dñi, de loco sancto suo?

Quid

Quid,inquam,eſt gloria ipſa,cui maxime propoſitũ noſtrũ intendit,in preſenti opere de glo ria & honore filij hoīs? Quo alio noīe,ut melius poſſit agnoſci,nuncupãda eſt gloria dñi? Nẽ pe iſto noīe,qd eſt ueritas dñi,& ipſa ueritas dñi,qd eſt niſi uerbũ dñi? Verũtamẽ cauſa poſtu lat,& cauſam dicturi ſumus,cur ipſum ỽbum dñi,in quo gloriaſ dñs,libeat præſenti loco nũ cupare ueritatẽ dñi. Cum ſtaret ſub iudicio ante præſidẽ,ipſum incarnatũ uerbũ dñi,& inter roganti & dicẽti,ergo rex es tu,reſpõdiſſet,tu dicis,qa rex ſum ego: ſtatim cauſam ſuam,cauſam aduẽtus ſiue incarnationis ſuæ taliter edixit: Ego in hoc natus ſum,& ad hoc ueni in mũdũ,ut teſtimoniũ perhibeã ueritati: Oīs q eſt ex ueritate,audit meã uocẽ. Magnũ ualde capitu lum & in breui ſermone ſenſus pergrãdis,quẽ ſi aſſecutus es,tũc reuera dicas: Benedicta glo ria dñi. ¶ Vt ergo clareſcat ipſa ueritas,quãta ſit gloria dñi,& q̃ glorioſum opus huius filij ho minis, moriendo & reſurgendo teſtimoniũ perhibere uel perhibuiſſe ueritati,primo conſide randa eſt ipſa facies ueritatis qualis ſit. Non em̃ hic uulgariter nomẽ ueritatis debet accipi,id eſt, eo modo tantũ, quo nominari ſolet in noſtris quoq; cõmunibus uerbis iuxta quẽ modũ Ethnicus quoq; ſiue comicus ille ueritatẽ nominare potuit,dicens: Obſequiũ amicos, ueritas odium parit. Vnde ergo uel per qd iuuari melius poſſis ad cognoſcẽdam faciẽ ueritatis,quàm ex eo quod illi oppoſitũ eſt,ſcilicet ex inconſtantia uanitatis? Cuius quæſo uanitatis? Eſt em̃ tam amplũ nomen uel ſignificatio uanitatis, ut non ſolum phantaſmata diaboli,qualia fece runt Magi Aegyptiorũ coram Pharaone, cõtra ueritatẽ dei: uerum etiã cuncta quæ fiunt ſub ſole,uana dicantur & ſint. Vanitas uanitatũ dixit Eccleſiaſtes,uanitas uanitatũ,& oīa uanitas. Et poſt enumeratiões multorũ, quę ſub ſole fiunt, uidi, inquit, in omnibus uanitatẽ & afflictio nem animi, & nihil permanere ſub ſole. ¶ Nimirum cuncta quæ nõ permanent, propter hoc ipſum quia nõ permanent,uana eſſe iudicauit: Veruntamẽ ut hæc uana eſſe iudicent,ſeu uani tatis arguantur, non tam tẽporalis cõditio ipſorũ, q̃ cupiditas meretur hoīm: qui nimirũ uani & falſi ſunt, dum in eorũ uſu ſiue affluentia beatitudinẽ ſibi cõſtituere preſumũt. Denicq; & ędi ficare domos,& plantare uineas,et facere hortos & pomeria,poſſidere ſeruos & ancillas,mul tamq; familiã habere,armenta quoq;,& magnos ouiũ greges, aurũ & argentũ & ſubſtantias regum ac prouinciarũ,& cætera huiuſmodi,ſancti quoq; patres Abraham, Iſaac, & Iacob,& Iob & Dauid poſſidere potuerũt: nec tamen ea poſſidẽdo in uanitate ambulauerũt. Ad ſum mum uidit, deus, inquit ſcriptura, cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Et de cibis Apo ſtolus loquitur, quia omnis creatura dei bona eſt,& nihil reiiciendũ, q̃d cum gratiarũ actione percipitur. Ergo ut uana iudicentur, non ipſorũ natura, ſed male utentiũ facit affectus, quãdo nimium uel ſuperuacue diliguntur, uidelicet præ cõcupiſcentia carnis,& cõcupiſcentia ocu lorum,& ſuperbia uitę. A` quibus nos reuocans Iohannes apoſtolus: quoniã, inquit, omne q̃d eſt in mundo,cõcupiſcentia carnis eſt,& cõcupiſcentia oculorũ, & ſuperbia uitæ: quæ non eſt ex patre,ſed ex mundo eſt,& mundus tranſit & cõcupiſcentia eius. ¶ Semota igitur mediarũ multitudine uanitatũ, ſummam uanitatem,& quæ recte dicatur uanitas uanitatũ, explorare liber,quatenus ex deprehenſione illius uictæ partis notior fiat hęc pars uictrix, ſcilicet ueri tas dei, uictoriæ laudẽ adepta per teſtimoniũ huius filij hoīs, quẽadmodũ dixit, ut ſupra iam memini: Ego in hoc natus ſum & ad hoc ueni in mundũ, ut teſtimoniũ perhibeã ueritati. Ex plorata eſt,& ipſa eſt altitudo Satanę, quemadmodũ dicunt, ait Iohannes apoſtolus, ſubaudit hi qui eum cognouerũt, uel ſtulte admirati ſunt. Explorata, inquam, eſt, maxime ſanctis pro phetis. Nam in Ezechiele deus exprobrat illi ſub noīe Pharaonis regis Aegypti. Ecce, inquit, ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminũ tuorũ, & dicis, meus fluuius, & ego feci memetipſum, &c. uſq;, eo quod dixeris, fluuius meus eſt, & ego feci eũ. ¶ Quid rogo eſt dicere, iſtum draconem magnũ, meus eſt fluuius, & ego feci eum, niſi dicere, meum eſt humanũ genus,& ego feci illud? Et unde putas illi altitudini Satanę ut hoc audeat dicere? Puta quod proinde glorietur ſic, tantumq; ſibi arroget, quia nequiſſimus uenenator per os ſerpentis ſibilans, radicem noſtræ originis in primis parentibus uitiauit, ut tam multi plex ultra numerũ ſuccreſceret propago generis humani, ſupra numerũ, inquam, eorũ, quos deus præſciuit, & prędeſtinauit regni ſui cõſortes fieri, quosq; in benedictione iuſſit naſci, be nedicens em̃ dixit, creſcite & multiplicamini. Nam reuera niſi interceſſiſſet præuaricatio, au tore illo ſerpente maligno, nõ dixiſſet deus ad mulierẽ: multiplicabo erumnas tuas & conce ptus tuos, nõ profluxiſſet ex carnis liquore tantus fluuius tanta ſuperfluitate abundans, imò ſuperabundans humanũ genus. Sic uanus & mendax nebulo ille malignus, ut proinde auſus ſit dicere factorẽ ſe humani generis, pro eo quia uitiator eſt humanę originis. ¶ Qualis autẽ q̃ mala ſit intentio uel ſemper fuerit, in operatione tãti aduerſarij in omni uirtute & ſignis & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis, quorũ primum illud ex ſcripturis agnouimus, q̃ ſerpentẽ ingreſſus, & per os eius locutus, ſtultã mulieri admirationẽ fecit, eãq; ſeduxit: ultimũ, q̃ hominẽ peccati, ſcilicet Antichriſtũ ingreſſurus eſt, & ſeducet eos qui iuſte pereant, eo quod charitatẽ ueritatis non receperunt, credentes mendacio, iudicentur oẽs qui non

Iohan. 18

Veritas hic opponitur uanitati.

Terentius in Andria.

Exodi 7.8
Eccl's.1

Bona tẽporalia dicuntur uana, nõ ex natura, ſed propter male utentes.
Eccl's.2

Gene.1
1. Timot. 4

1. Iohan.2

Vanitas uanitatũ, eſt altitudo Satanæ.

Iohan 18
Apocal. 2

Ezech.29

Altitudo ſatanę quę arrogat ſibi gen⁹ humanũ, tãq; factor eius
Roma.8

Gene.3

Qualis intẽtio Satanæ in negtijs & deceptionibus ſuis.
2. Theſſa.2

qui non crediderunt ueritati, ſed conſenſerunt iniquitati: qualis, inquam, intentio eius ſit uel fuerit, operæpretium eſt, & ad præſens negotium pertinet hic breuiter edicere, ut, ſicut propoſitum eſt, per hoc oppoſitum bonam & utilem intentionem dei clarius queamus agnoſcere. Hæc nimirum intentio eius fuit, quę nunc fruſtrata eſt per Ieſum Chriſtum, ut creatura cognoſcere non poſſet creatorem ſuum. Quam ob cauſam? Videlicet, quia cognoſcere illum uita æterna eſt, quam ille deo mortuus & mortis autor omnibus inuidet. ¶ Econtra intẽtio dei in omni operatione ſuę bonitatis, in omni uirtute & ſignis & prodigijs ueracibus, in omnibus quas condidit ſcripturis ueritatis, hæc fuit & eſt, ut creatura creatorem ſuum in ueritate cognoſceret. Quàm itidem ob cauſam? Nimirũ quia cognoſcere illum, uita æterna eſt, quam ille nobis cupit, quia bonus eſt: Nam hæc eſt uita æterna, inquit filius ad patrem, ut cognoſcatur te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Cauſa iſta uere magna eſt, & digna deo, propter quam uoluerit cognoſci & glorificari, & admirabilis fieri, magnumq; certamen ſuſcipere contra illam intentionem diaboli, quo poſſet, uincẽdo illum, melius cognoſci: eo quod fructus cognitionis eius, uita æterna creaturę ſit. Quemadmodum Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ita hi reſiſtunt ueritati: homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed ultra non proficient. Inſipiẽtia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Igitur ut certamen peramplum atq; diutinum, diffuſum in uniuerſitate melius per compendium perſpicias in parte: fit tibi Pharao ille carneus, tanquam ſpiritualis Pharao diabolus: ſit illa localis Aegyptus, tanquam totus mundus: ſic Iſraelitæ peregrinãtes in illa Aegypto, tanquam omnes electi dei degẽtes captiui in hoc ſeculo: ſic omnis temporis illius Aegyptij tanquam omnes homines reprobi, & à deo alieni: ſic illi duo magi, tanquam omnes miniſtri Satanæ, quicunq; reſtiterunt ueritati, maleficijs ſiue quibuſdam arcanis & incantationibus maxime armati: ſic Moſes & Aaron, tanquã omnes ſancti & prophetę uel iuſti, quicunq; doctrinã uel miniſterium ueritatis aſſecuti, ad hoc miſſi ſunt & in hoc ſteterunt, ut teſtimonium perhiberent ueritati. ¶ Quo tendebat Pharao, uocans ſapientes & maleficos, ut facerent etiam ipſi per incantationes Aegyptias & arcana quædam, ſimiliter ut Moyſes & Aaron, proijcientes ſinguli uirgas ſuas, quæ conuerſæ ſunt in draconeſ: & conuertentes aquas in ſanguinem, & educentes ranas ſuper terram Aegypti, ſimiliter ut Moyſes & Aaron, licet ultra proficere nõ potuerunt? Quo tendebat, niſi eò, ut dominus deus Hebræorum dicere non poſſet, quod dicebat, tu ſcias quod non ſit ſimilis mei in omni terra? At ille & magi ipſius reſtiterũt quidem ueritati, ſed ultra non profecerunt, & inſipiẽtia illorum manifeſta fuit, dum per immolationem agni tandem effectum eſt, ut cantare liceret Iſraeli: Quis ſimilis tui in fortibus domine? quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens mirabilia? ¶ Iuxta hunc modum qui ſpectatus eſt in parte, ſpectandum eſt & in uniuerſitate. Quo enim tendebat ſpiritualis Pharao diabolus, adhibens & ſubordinans ſibi per mundum uniuerſum templa & ſacerdotes arreptitios ſiue phanaticos, magos & aruſpices, poetas quoque turpium numinum declamatores, ſimiliter, ut putabat, ſicut deus, imò plures quàm deus * tantum in una gente habebat prophetas & ſacerdotes. Quo tendebat niſi eò, ut neſciret mundus, nebula eius obtenebratus, illud quod ſcire uita æterna eſt: ſcilicet quod non ſit deus niſi unus? Non propoſitum nobis eſt demonſtrare, ſed neque ſcire licet, quibus modis, quibus artibus homines corruptos mente in *ſuum deduxit, qui niſi corrupti ſua ſponte fuiſſent, & uolptatum amatores, odiumq; ueritatis habentes: non tam facile, non tam curioſe, tantum admiſiſſent creaturæ dei adulterium: non ignorantes iniquum eſſe & impium, cum illo habere pactum, ſed plane ſciẽtes, & tamen obſequentes, propter illum, quem nimis diligebant, temporalem huius mundi ſucceſſum. ¶ Exempli gratia: Numa Pompilius, * tertius à Romulo rex, ſacrorum Romanorum conſtitutor, conſcriptas eorundem ſacrorum cauſas, ipſe quidem, quo ad uixit, penes ſe habuit, ſed nec populo nec ſenatui, nec ſaltem ipſis ſacerdotibus eas innoteſcere uoluit. Conſtat quippe quia curioſitate illicita, ad ea dæmonum peruenerat ſecreta, quæ ipſe quidem ſcriberet, ut haberet unde legendo commoueretur: ſed tamen quàmuis rex eſſet, qui minime quenquam metueret, ſcire neminem uoluit, ne homines nefaria docereti: uiolare autem timuit, ne dæmones iratos haberet. Obruit ergo ubi tutum putauit, ſcilicet in ſepulchro ſuo, cui appropinquare aratrum poſſe non credidit, quod tamen factum eſt. Nam cuiuſdam Terentij bubulcus, cum iuxta ſepulchrum eiuſdem Numæ aratrum trajceret, libros illos ex terra eruit, & in urbem ad prætorem pertulit. At ille cum inſpexiſſet principia, rem tantam detulit ad ſenatum. Vbi cum primores quaſdam cauſas legiſſent, cur quidque in ſacris fuerit inſtitutum, eoſdem libros, ut prætor, combureret, tanquam religioſi, patres cenſuerunt. Sed redeamus ad rem. ¶ Quàm uano tumore inflatus ille Satanas, ſibimet applaudebat, eò quòd effeciſſet, ut non ſolum cætera dei opera, quorum ſub ſole nil permanet, ait Eccleſiaſtes, uerum etiam ipſe homo ad imaginem dei factus, uanitatis argui poſſet ita ut ſcriptura quoq; diceret: Homo uanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut umbra prætereũt.

Intẽtio dei.

Iohan. 17

2. Timot 3

Allegoria in hiſtoria Exodi.

Exodi 7. 8

Exodi 15

Diaboli intentio.

Addo *qui

Addo *ius

Numa Põpilius.

Lege *ſecundus.

Vide Auguſtinũ de ciuitate dei lib. 3. cap. 9.

Item lib 7 cap. 34

Pſal. 143

Item

Item: Veruntamen uniuerſa uanitas, omnis homo uiuens. Et iterum alia ſcriptura dicit: Homo natus de muliere, breui uiuẽs tempore, repletur multis miſeriꝭs. Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Effecerat quippe duas homini mortes, alteram animæ, alteram corporis: ſecundum illam myſticam ſimilitudinem in Aegypto, uel, ſicut iam ſupra dictũ eſt, Magi coram Pharaone, cum duo eſſent, proiecerunt ſinguli uirgas ſuas, quæ uerſę ſunt in dracones, neſcientes futurum, quod uirga dei, uirga Aaron uerſa in colubrum, deuoraret uirgas eorum. Vnam quippe ſolummodo, quæ carnis eſt, mortem, deus homini bene prouidus intulit, dicendo, ne forte ſumat de ligno uitæ & uiuat in ęternum, emittens eum de paradiſo, & dicens ei, quia terra es, & in terram ibis. Verum tamen & ipſa mors carnis, non minus quàm mors animæ autori diabolo aſcribenda eſt, quia propter peccatum, cuius ille autor extitit, utraq; mors in hunc mundum ſubintrauit. Itaq; uanus male gloriabatur, quod optimam dei creaturam, ſcilicet hominem, quaſi uictor, uanitati & morti ſubieciſſet: ignorãs futurũ, quod, ſicut iam dictum eſt, uirga dei, uerſa in colubrum, uirgas contrarias deuoraret, id eſt, mors carnis diuinitus prouiſa, utranque generis humani mortem euacuaret. ¶ Quàm iuſto econtra dolore interim omnis creaturæ angelicæ & humanæ pars electa dolebat, bene æmulans proſui creatoris honore, eo quod opus eius nondum ita eſſet conſummatum in ueritate, ut obſtrueretur os nebulonis illius, gloriantis quaſi proui ctoria, tanquam omnino & inrecuperabiliter auertiſſet propoſitum dei, parte angelorum detracta, & uitiata omni creatura humana. Hinc Iohannes in Apocalypſi cum prę mifiſſet, & nemo poterat in cœlo, neq; in terra, neq; ſubtus terram, aperire librum, neq; reſpicere illum, & ego, inquit, flebam multum, quia nemo dignus inuentus eſt aperire librum nec uidere eum. Deniq; in perſona flentis Iohannis uniuerſitatem intelligimus, & eorum qui erant in cœlo, id eſt, ſanctorum angelorum, & eorum qui erant in terra, ſcilicet hominum iuſtorum in quacunque generatione uiuentium, & eorum qui erant ſubtus terram, uidelicet mortuorum fidelium qui apud inferos longum uidendi gloriam dei habebant deſiderium. Omnes utiq; dolebant tanto dolore, quantum ille Iohannis fletus debuit ſignificare, eo quod nemo dignus inueniretur aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, id eſt, adimplere ſacramẽta ſalutis noſtrę, uel promiſſa quæ in ſcripturis ueritatis clauſa continebantur. ¶ Ab aliqua ſimilitudine capiamus argumentum. Cum ille Philiſtæus Golias, ſtans clamaret aduerſus phalanges Iſrael, & diceret, quare ueniſtis parati in pręlium? nunquid ego non ſum Philiſtæus, & uos ſerui Saul? eligite ex uobis uirum, & deſcendat ad ſingulare certamen, & poſt hæc & cætera huiuſmodi, iactaret ſe dicens, ego exprobraui agminibus Iſraẽlis hodie: nimirum dolebant omnes uiri Iſraẽlitæ, quia nemo inueniebatur qui auferret hoc obprobrium ab Iſrael, cum pręcederet idem Philiſtæus mane & veſpere, & ſtaret quadraginta diebus. Fugiebant omnes à facie eius timentes eum ualde, & dicentes, alter ad alterum: Ad exprobrandum Iſrael aſcendit, ad exprobrandas acies dei uiuentis. ¶ Quid autem erat obprobrium ſiue exprobratio unius hominis, pro cauſa eiuſmodi in comparatione tantæ rei, tanti aduerſariꝭ, dicentis: Deus ego ſum, & in cathedra dei ſedi, & meus eſt fluuius, & ego feci eum, ſcilicet genus humanum? Si ergo dolore iuſto dolebant omnes Iſraelitæ propter unum talem Philiſtæũ, & propter illud tale obprobrium Iſrael, quia non habebant uirum qui deſcenderet ad ſingulare certamen: quanto magis iure dolebant omnes ſancti, & homines & angeli, pro gloria dei, eo quod non haberẽt, qui pugnaret contra talem tantumq; aduerſarium diabolum, ſecundum iam dictam ſimilitudinem Iohannis multum flentis, eo quod nemo eſſet inuentus, neq; in cœlo, neque ſubtus terram dignus aperire librum uel reſpicere eum? ¶ Igitur dominus pater uerbi æterni, & deus totius conſolationis, qui non ſtatim, ſed poſt quadraginta dies illius obprobriꝭ, cum iam bene experti eſſent omnes Iſraelitæ, quod non deberent confidere in uiribus ſuis, miſit eis paruulum Dauid, quem prouiderat ſibi regem in filiꝭ Iſai, in quo experimentum faceret uirtutis nominis ſui, dicente, tu uenis ad me cum gladio & haſta & clypeo, ego autem uenio ad te in nomine domini, ut ſciat omnis terra, quia non in gladio nec in haſta ſaluat dominus: ipſe non ſtatim poſt uerbum promiſſionis, ſed poſt generationes quadraginta, quarum prima in ipſo Abraham, quadrageſima reputatur in Ioſeph, miſit filium ſuum Chriſtum, ſicut ait Apoſtolus, in plenitudine temporis, qui ſaluaret non in gladio, neq; in haſta, ſed in ſua humilitate & patientia. Quis ita futurum crederet, quod talis ille paruulus, de domo patris cuius paſcebat oues aſſumptus, tale experimentum daret uirtutis ſeu nominis domini? Nunquam enim ſic contigerat in Iſraël. Sed nec quisq; eatenus prodierat ex cunctis hoſtibus Iſraël, qui multi fuerant, taliter, ut ad ſingulare certamen prouocaret, & talem conditionẽ proponeret. Si quieuerit pugnare mecũ, & percuſſerit me, erimus uobis ſerui: ſi autẽ pręualuero, & percuſſero eum, uos ſerui eritis, & ſeruietis nobis. ¶ Itaq; uenerabilis in puero cauſa, propter quam ſe periculo dedit, ſpem firmiſſimã habẽs in nomine dñi, q̃ auferret obprobriũ ab Iſraël, ſcilicet ut ultra nõ dominarentur, aut pręualerẽt eis Philiſtiꝭ, uenerabilis, inquam, cauſa quam dixit, ut ſciat

Pſal. 38
Iob 14
Gene. 3
Roma. 5
Dolor em electoꝝ de lapſu hoiꝭ nondũ reparato.
Apocal. 5
Golias exprobrãs typũ diaboli.
1. Reg. 17
Maior exprobratio diaboli.
Ezec. 28. 29
1. Reg. 17
Galat. 4
1. Reg. 17
Dauid paſtoris typũ Chriſti gerebat.

omnis terra, quia eſt dominus deus Iſraël, & nouerit uniuerſa eccleſia hęc, quia non in gladio nec in haſta ſaluat dominus, ipſius enim eſt bellum. Similiter quis, niſi cui deus reuelauerat per ſpiritum ſuum, exiſtimare uel ſperare poſſet, q̄ mortalis homo per omnia noſtræ naturæ in deū in ipſa ſui cōceptione aſſumptus, in hoc naſciturus, & ad hoc eſſet in mundū uenturus, ut tale teſtimoniū perhiberet ueritati, quemadmodū dixit, q̄d iam ſuperius memini, ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundū, ut teſtimoniū perhibeā ueritati. ¶ Quale enim uel quo modo, & cuius rei teſtimoniū perhibuit ueritati ſcilicet uerbo dei, uerbo deo qui illū aſſumpſit? Nimirum fidele teſtimoniū perhibuit, id eſt, experimentū in ſemetipſo dedit, q̄ ueritas quæ non eſt aliud q̄ ipſum uerbum dei, non minus in humilitate ſeu infirmitate mortalis naturæ, q̄ in maieſtate ſeu fortitudine diuinitatis ſuæ, nō minus in profundo inferni, q̄ in altitudine cœli, eſſet inſuperabilis, infatigabilis, incōmutabilis. Huius rei teſtimoniū perhibuit ueritati moriendo, ad infernū deſcendendo, à mortuis reſurgendo, & in cœlū unde uenerat aſcendendo ut ſciret omnis creatura angelica & humana, per hoc experimentū, quia uerbum dñi manet in æternū: & hoc ſciendo ipſa quoq; creatura uiueret in æternum, nam hæc eſt, inquit, uita ęterna, ut cognoſcāt te ſolum uerū deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtū. ¶ Cuius unq̄ oculus hoc uidit? Cuius auris audiuit? Cuius in cor hominis aſcēdit, q̄d taliter deberet fieri, niſi prophetarum paucorū, quibus deus per ſpiritum ſuum reuelauit? Vt de hominibus taceam, nunquid uel ſancti totū hoc ſacramentū ſciebant omnes angeli? Denicq; Apoſtolus dicit: Mihi minimo omnium ſanctorū data eſt gratia hæc in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes, quę ſit diſpenſatio ſacramenti abſcōditi à ſeculis in deo qui creauit, ut innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiā multiformis ſapientię dei, ſecundū præfinitionem ſeculorū quam fecit in Chriſto Ieſu dño noſtro. Nō dixit, ut innoteſcat eccleſiæ per principatus & poteſtates quę ſunt in cœleſtibus, q̄d minus mirū uideretur, ſed ut innoteſcat per eccleſiam principibus & poteſtatibus in cœleſtibus multiformis ſapientiæ dei, quam fecit in Chriſto Ieſu, ita uidelicet ut uidētes glorificatū caput eiuſdē eccleſiæ, admirent & dicāt: Quis eſt iſte qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de Boſra, iſte formoſus in ſtola ſua gradiēs in multitudine fortitudinis ſuę. Et alibi: Quis eſt iſte rex glorię, quis eſt iſte rex gloriæ? ¶ Quorū ne omnino ignoremus admirationē, q̄duere digna ſit, cōſideremus, quoad poſſumus, rem tanti ſacramēti, quod à ſeculis abſconditū innotuit eis, ſecundū hęc ipſa uerba beati Apoſtoli: Data eſt mihi, inquit, gratia in gētibus euāgelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, &c. ut ſupra: Pulcherrimas & ualde pretioſas diuitias Chriſti, quas eidē filio ſuo theſaurizauit diues pater deus, qui oīa creauit, quas alias uult intelligi, niſi eas, quas continet Gazophylaciū dei, Gazophylaciū euangelij eiuſdē Ieſu Chriſti? Quas enim alias inueſtigabiles diuitias ipſe, qui hęc loquitur, Apoſtolus in gētibus euangelizauit? Ergo diuitiæ Chriſti, diuitiæ inueſtigabiles ſunt omnes gratiæ uel dona ſpiritus ſancti, omnis habitās in eo corporaliter plenitudo diuinitatis, plenitudo gratiæ & ueritatis, quia uidimus, ait euangeliſta Iohannes, gloriam eius, gloriā quaſi unigeniti à patre, plenū ſubaudit, uidimus eum gratię & ueritatis. ¶ De huiuſmodi diuitijs aliqua dicturi, prius dicendū arbitramur de illa diſpenſatione ſacramenti abſconditi, imò & ante de ipſo ſacramēto abſcōdito à ſeculis ęternis in deo qui omnia creauit. Cuius quæſo de abſcōſione ſacramēti hæc dicit? Cognito nanq; ſacramēto ſiue abſconſione ſacramēti, tunc demū ſine ſcrupulo uia ſeſe oſtēdet ad cognoſcendā diſpenſationē ſacramēti, de qua dixit, & illuminare oēs quæ ſit diſpēſatio ſacramēti abſcōditi. Quis ergo intelligi uult noīe ſacramēti abſcōditi à ſeculis, ſubiungēdo, in deo qui oīa creauit? An forte cauſam ipſam ſecretā, propter quā deus oīa creauit? Non enim fruſtra uel otioſe, talē præſenti loco relationē fecit, dicēs, in deo qui oīa creauit: & quæ cauſa eſt, propter quā deus oīa creauit, niſi iſte filius hominis? ¶ Religioſe dicendū, reuerēter eſt audiendū, quia propter iſtum filiū hoīs, gloria & honore coronandū, deus oīa creauit. Vnde idem Apoſtolus ad Hebræos cum præmiſiſſet, uidemus dominū Ieſum propter paſſionē mortis gloria & honore coronatū, ut gratia dei pro omnibus guſtaret mortē, ita ſubiunxit: Decebat enim eum, propter quem oīa, & per quem oīa, qui multos filios in gloriā adduxerat, autorē ſalutis eorū per paſſionē conſummari. Diligenter animaduertendū, duo dixit, propter quē omnia, & per quē omnia. Et quidē per quē oīa ſi ſolū dixiſſet, non eſſet adeo mirū ſiue incognitū: ſcimus enim oēs, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil. Nūc aūt duo hæc dixit, prius, propter quē omnia: deinde, & p quē omnia. Ergo ipſe cauſa eſt, propter quā uidelicet cauſam deus creauit oīa, & q̄ pulchre, q̄ uenerabiliter ſacramentū appellauit, abſcōditū à ſeculis in deo q oīa creauit. Denicq; cū diceret deus, fiat hoc uel illud, fiat firmamentū in medio aquarū, fiāt luminaria, & illuminent terrā, & ita fieret: ſciebāt angeli de his & de cęteris, q̄d p uerbū fierēt, quoniā de omnibus ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mādauit & creata ſunt. ¶ Cauſa aūt, cur hęc omnia faceret, abſcondita erat in deo, & iccirco cauſa ipſa recte dicit ſacramētū, qa hoc erat in deo abſconditū, id eſt, ſoli deo cognitū, ppter quid & angelos creaſſet, & fabricā huius mūdi cōderet? Nūc autē innotuit, & angelis

Iohan. 18 Quō teſtimoniū phibuit ueritati Chr̄s.

Eſaiæ 40 Iohan. 17 Sacramēta iſta etiā angelis abſcōdita fuerūt

Ephe. 3

Tex. ſapīa.

Eſaiæ 63 Pſal. 23

Ephe. 3

Iohan. 1 Diſpēſatio ſacramenti abſconditi.

Ephe. 3

Propter filiū dei creata ſunt oīa. Hebræo. 2

Gene. 1

Pſal. 32. 148

gelis in cœlestib⁹ & hoïbus in terra, qa per quẽ facta sunt oñia, propter ipsum etiã facta sunt oia. Quod ut lucidius *pareat, iã de dispẽsatione sacramẽti eiusdẽ dicendũ est. ¶ Et illuminare (inqt) oẽs, quæ sit dispẽsatio sacramenti absc̃oditi à seculis in deo q̃ oñia creauit. Eox quæ p̃cipua sunt in dispẽsatione sacramẽti. i. causæ secretæ, propter quã de⁹ oia creauit, scilicet uerbi dei, filij dei, eiusdẽq; filij hoïs, propter quẽ oia, & p̃ quẽ oia, sicut iã dictũ est: deox (in quã) primum est opus incarnatio, secundũ passio, tertiũ resurrectio, quartũ ascẽsio, de q̃bus quatuor sacramẽtis, ad æternã salutẽ necessarijs (nã absq; hox fide nemo potest saluari) hic nobis sermo est scribẽdus de gloria & honore filij hoïs. Sic nanq; accipimus unũ sacramentũ, q̃d erat in absc̃osione illa, & quatuor sacra, quę apparuerũt in dispẽsatione ista, sicut in uisione pphetica, de qua in hoc ope iã sępe dictũ est, unũ aïal & quatuor accipimus facies, siue quatuor aïalia. ¶ Nũc uide in ista quaternaria dispẽsatione sacri, quõ sancti angeli mirãtes interfuerit, qm̃ Apostolus de isto sacro dixit, ut innotescat principib⁹ & ptãtibus in cœlestib⁹ p̃ eccleſiã multiformis sapiẽtię dei. Nato illo de uirgine Maria, ipsa nocte pastoribus angelus locutus est cũ claritate magna, & mox ut ille gaudiũ magnũ annuntiauit, dicẽs, qa natus est uobis hodie saluator, q̃ est Chr̃s dñs in ciuitate Dauid, subito facta est cũ illo multitudo militiæ cœlestis laudantiũ deũ & dicẽtium: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hoïbus bonæ uolũtatis. Nimirum iure laudabãt, recte admirabãtur & glorificabãt, qa magnũ innotuerat eis sacr̃m, quia uidebãt eiusdem dei & dñi sui in terra nõ minorẽ humilitatẽ siue clementiam, q̃ uiderant in cœlo maiestatẽ siue potentiã. Itẽ cũ pateret, cũ in passione agonizaret, nimix præsentes aderant angeli ad tam mix patientiæ & humilitatis eius spectaculũ. An qa de uno solo narrat euãgelista, quia apparuit ei angelus de cœlo cõfortans eum, putas qa nõ plures affuerũt? Imò & illos p̃sentes habebat, & si uoluisset, uisibiliter exhibuisset, de quibus Petro dicebat: An putas qa nõ possum rogare patrem meũ, & exhibebit mihi modo plus q̃ duodecim legiones angelox. Itẽ cũ resurgeret à mortuis, ex abundãti est astruere, quia læti & iucundi exceperunt eũ oẽs sancti angeli, & sicut alibi scriptũ est, Laudauerũt eum astra matutina, & iubilauerũt oẽs filij dei, attoniti præ gaudio tanti sacramẽti, quod innotuerat eis, ita ut dicerent: Quis est iste rex gloriæ? quis est iste rex gloriæ? & respõderent ipsi suæ admirationi: Dñs fortis & potẽs, dñs potens in p̃lio ipse est rex gloriæ, dñs uirtutũ ipse est rex gloriæ. Sufficiebant duo ex illis ad iudiciũ siue pro testimonio magnæ cunctox festiuitatis, sedentes uisibiliter ad monumentum eius in albis. Itẽ cum ascenderet, & apostoli intuerent eum euntem in cœlũ, magnã cunctox beatox spirituũ festiuitatẽ satis indicauerunt duo ex ipsis, q astiterunt iuxta illos in uestibus albis. Hęc idcirco dicta sint, ut aliquatenus p̃sentire queamus, q̃ magna, q̃ lęta fuerit admiratio sanctis angelis sup illo sacro, secundũ hęc ẏba beati Apostoli, Et illuminare oẽs quæ sit dispẽsatio sacramenti absc̃oditi à seculis in deo, qui creauit oñia, ut innotescat principibus & ptãtibus in cœlestibus per eccleſiã multiformis sapientiæ dei. ¶ Adhuc de ista uera domini gloria seu ẏritate gloriosa, quæ diaboli uanitatẽ & mendacium taliter uincit, aliqua dicturi magno eiusdẽ ducimur amore ueritatis, ut nõ intactã prætereamus illã stultitię suspicionem, quã Apostolus in gẽtibus redarguẽs, nos aũt (inqt) p̃dicamus Chr̃m Iesum crucifixũ, Iudęis quidẽ scãdalum, gẽtibus aũt stultitiã. Stultũ nanq; uisum est gentium sapientibus, cp deus, cũ prædicet oñipotens, ut uere est, causas euenire pmiſit, propter quas oporteret eũ hoïem fieri & crucifigi, secundũ stultã (ut eis uisum est) p̃dicationẽ euãgelij. Quare non potius fecit ut oïpotens deus, quatenus neq; homo caderet, neq; angelus, atq; ita salua starent oïa fine labore eius? Stultum nãq; fuit (aiũt sapiẽtes huius seculi, quox sapientiã deus stultã fecit) stultum fuit, malle pro mortuis mori, sicut prædicatis, q̃ præuenire malũ siue causam, propter quam oporteret necessario deum hominẽ factũ, etiã pro hominibus mori: malle pro reparãdis ruinis laborare, q̃ creaturas angelicã atq; humanã, ne ruere possent, firmiter in ipso creationis in itio stabilire. Secundũ istã seculi sapientiã consequẽs uisum est nõnullis etiã ecclesiasticis, q̃d deus uoluerit malũ ipsum fieri, propter q̃d oporteret dei filiũ hoïem factũ (ut iam dictũ est) mori, ne si aliter dicerẽt, uiderent consequẽter debere fateri, cp de⁹ oïpotens nõ sit. Itaq; utrobiq; magna est difficultas humano sensui, & utrobiq; p̃sumptoribus blasphemãdi occasionẽ parit. Aiunt enim isti: Si malũ deus fieri noluit, malũ aũt euenit, propter q̃d ipsum usq; ad mortẽ laborare oportuit, ergo deus oñipotens non est. Aiunt ecõtra illi: Si deus oïpotens est, & malum ne fieret, auertere potuit, malũ autem eo pmittẽte factũ est, propter q̃d usq; ad mortem laboraturus erat, ergo deus sapiens nõ est. Et ut de aliq exẽplo nos magis coartent, idẽ sapientes huius seculi, quox (ut iam dictũ est) sapientiã deus stultam fecit, dicere possunt, si uolũt: Si potuisset fortissim⁹ Sãson inimicos suos, oẽs principes Philistinox, & cũ eis tot uiros ac mulieres sic interficere, ut nõ etiã ipse moreret, nonne stultum fuisset sic de illis ultionem quęrere, & sic eos interficere, ut etiã ipse moreretur? ¶ Inter mediũ istax partiũ eximius pater Augustinus, regiã tenens uiã, dixit: Quis enim audeat credere aut dicere, ut neq; angelus neq; homo caderet, in dei potestate non fuisse? Sed hoc eorum potestati maluit non auferre, atq; ita,

Forte *patet.

Quatuor sacramẽta ad salutẽ necessaria.

Eze. 1. & 10.

Admiratio angelorũ sup ris.

Ephe. 3.

Luc. 2.

In Chr̃i incarnatiõe.

In passiõe.

Luc. 22.

Matt. 26.

In resurrectione.

Iob. 38.

Psal. 23.

Luc. 24.

In ascẽsiõe.

Actu. 1.

Eph. 3.

Ardua quæstio de oñi potentia & uoluntate dei.

1. Cor. 1.

Iudic. 16.

Rñsio beati Augustini.

Hæc rñsio insufficiẽs.

& quantũ mali eor̃ supbia,& quantũ boni sua gr̃a ualeret,ostẽdere.Veruntñ cũ hęc dicit,nõ satis illor̃ suspicionẽ perimit:quibus cũ dei oĩpotentia cõstet,cõsequens esse uidet,q̃ deus malum fieri uoluerit,cũ eo sciẽte uel p̃sciente factũ sit. Quid igit dicemus ad hęc,nisi eẽ aliqd q̃d deus oĩpotens nõ potuerit aut nõ possit? Nec uero primum à nobis dicẽdum,imò longe ante nos dictũ est,qa deus iniustus esse nõ potest.Sed & in euãgelio Marcus hoc negationis ỹbo uti nõ dubitauit.Cum eñ abñsset dñs Iesus in patriã suã,dicẽtibus illis,unde huic hæc oñia, nõne iste est faber,filius Marię,non poterat(inqt)ibi uirtutẽ ullã facere,scilicet uirtutẽ fidei, uirtutẽ spei,uirtutẽ charitatis.Huiusmodi nãq; uirtutes intelligi uoluit,subiũgendo,nisi paucos infirmos impositis manib⁹ curauit,& mirabat propter incredulitatẽ eor̃.Si ergo dñm uirtutũ,uer̃ deũ,dei oĩpotentis oĩpotentem filiũ dixit,in illis cõuicaneis eius nõ potuisse facere uirtutẽ ullã,qa nõ per ignorantiã errabãt,sed p̃ inuidiã blasphemabant:quanto magis de illis spiritibus malis & malignis,supbis & inuidis,q̃ glorię creatoris inuidebãt,sane dicas,quia nõ potuit in eis facere ullã uirtutem? ¶ An putas qa de uirtute in uitiũ,& nõ potius de uitio in uitiũ ruendo,& angelus cecidit de cœlo,& homo eiect⁹ est de paradiso? Nõ eñ ita cecidit, ut q̃ erat sanctus,siue in aliqua sanctitatis arce locatus,fieret iniquus:& in id,q̃d sanctitati est contrariũ,laberet:sed ad hoc ut sanctus fieret,deũq; cognoscẽdo & diligẽdo sanctus fieret, & ad sanctitatẽ proficeret,& angelus in cœlo,& homo positus fuerat in paradiso.Nõ ergo de sanctitate,quã non attigerat,in iniqtatem,sed de loco in locum,de cœlo in istum caliginosum aërem,de mansionibus quæ in domo ab initio & angelis & hominibus multæ paratæ sunt, cecidit siue eiectus ille angelus,& cadẽdo factus est diabolus,quia supbiuit,& sibimet ipse placuit,tanquã sibi sufficiens,q̃d non fuit de uirtute in uitium caderet:sed in eo,q̃d factus erat, remanere scilicet in uanitate, quod quiddã medium est inter uerã & incõtaminabilem essentiã dei,& illud unde omnia creauit,scilicet nihil. ¶ Et cætera quidem nascẽtium genera in id reuertũtur,unde facta sunt,scilicet in nihilum,& idcirco interim dũ subsistũt,recte uana dicũtur & sunt:angelica uero & humana creatura,non quidẽ in nihilum,ita ut oñino non sit,sed in semetipsa remanẽs,& deo qui uere est,frui cõtemnens,nihilominus uana,imò & ipsa uanitas est.Vanitas eñ uanitatũ,dixit Ecclesiastes.Vanitas uanitatũ & oñia uanitas,& homo ipse uanitas,siue uanitati similis factus est.Et ipse diabolus nõ solũmodo uanus,uerumetiã totius uanitatis est princeps,quia deo frui cõtempsit,& in s̃metipso remanere noluit, ut iam dictũ est.¶ Vtrũ in potestate dei fuerit,quatenus nec iste de cœlo,nec homo illũ imitans caderet siue eĵceret de paradiso,dicat ipse dei filius,oñipotens ex oñipotente,deus ex deo.Non possu.n(ait)ego à meipso facere quicq̃,sicut audio,iudico.Vnde sciẽdum quia iudex iniustus est qui à semetipso facit.i.qui aliter iudicat q̃ audit siue intelligit.Hoc facere deo impossibile est, iniustus enim oñino nõ potest.& proinde sicut audiuit,sic illũ iudicare oportuit,ut sese non communicaret aut impartiret creaturæ illi,quæ ausa est uelle seipsam sufficere sibi. Salua igit tur oñipotentia,salua beneuolẽtia dei,ruente diabolo,& homine decepto,malũ accidit,propter quod deum sapientem laudabiliter hominem fieri,& pro hominibus mori oportuit,aliterq; homo saluari non potuit,& hoc nimir̃ sensu fidelis animus non segnior,imò citatior fit ad occurrẽdum,& gratias agendũ charitati dei,quia necessario propter nos tantum se humiliauit. ¶ Nunc ad illud lõge superius memoratũ Apostoli capitulum recurrere libet,quo dicit:Decebat enim eũ,propter quẽ omnia,& per quẽ omnia,q̃ multos filios in gloriã adduxerat,autorem salutis eor̃ per passionem cõsummari.Hic primũ illud quærere libet,utrum iste filius dei,de quo hic sermo est,etiã si peccatum,propter q̃d omnes morimur,nõ intercessisset, homo fieret an non.Nam de eo q̃ mortalis homo non fieret,q̃ mortale corpus non assumeret,nisi peccatum accidisset,propter quod & nos omnes facti sumus mortales, nulli dubium est,nulli nisi infideli incognitum est.Illud quærimus,utrũ hoc futur̃,& humano generi aliquo modo necessariũ erat,ut de⁹ homo fieret caput & rex omniũ,ut nunc est,& quid de hoc respondebit? Nimir̃ de omnibus sanctis & electis certũ est,quia nati fuissent oẽs,& soli,si nõ accidisset illud peccatũ primæ præuaricationis.Hinc patet Augustinus in libro XIIII.de ciuitate dei:Quisquis aũt dicit primos homines nõ coituros fuisse nec gñaturos nisi peccassent, quid dicit,nisi propter numerositatẽ sanctor̃ necessariũ hominis fuisse peccatũ? Si enim non peccando soli remanerẽt,quia ficut putãt,nisi peccassent,gñare non possent,profecto ut non soli duo hoĩes iusti possent esse,sed multi,necessariũ peccatũ fuit.quod si credere absurdũ est, illud potiꝰ est credendũ,q̃ sanctor̃ numerus,quãtus cõplendę illi sufficit beatissimæ ciuitati, tantus existeret:& si nemo peccasset,quãtus nũc p̃ dei gratiã de multitudine colligit peccatorum,q̃usq; filiꝰ seculi huius generãt & generant. ¶ Cũ ergo de sanctis & electis oĩbus dubiũ nõ sit,q̃ nasciturꝰ forẽt oẽs usq; ad p̃finitũ numer̃ secundũ propositũ dei,quo ante peccatũ bñdicens:Crescite,ait,& multiplicamini:& absurdũ sit putare,q̃ ꝓpter eos,ut nascerent,peccatũ necessariũ fuerit:quod de isto capite & rege oĩm elector̃ angelor̃ & hoĩm sentiẽdum, nisi q̃ & ipse maxime causam necessariã nõ habuerit ipsum peccatũ,ut homo fieret ex hoĩbus,

Rñsio ad quæsitũ alia. Iohã.5. addo.esse.

Hebr.2. Alia quæstio.

Rñspõsio.

Augustinꝰ de ciuit.dei lib.14.ca.23.

Filiꝰ dei factꝰ esset homo, etiã si Adam non peccasset.

deli

delicias ſuę charitatis habitur⁹ cũ filijs hoim. Ipſe eſt em̃ ſapiẽtia dei, q̃ de iſto ſuo propoſito dicit: Dñs poſſedit me initio uiarũ ſuarũ &c. quæ ita cõcludit: Qñ appendebat fundamenta terræ, cũ eo erã cuncta cõponens, & delectabar p̃ ſingulos dies, ludens corã eo om̃i tempore, ludens in orbe terrarũ, & delicię meę eſſe cũ filijs hominũ. ¶ Tantæ charitatis propoſitũ, q̃ propoſuerat deus dei ẏbum deliciari cum filijs hominũ, formã habendo circunſcriptã ex natura humana, in medio angelorũ & hominũ, miũ & adoratione dignũ, qa non euacuauit ex aduerſo ueniens peccatũ, imò iã tunc factũ eſt illud, q̃d alibi ſiue aliunde dictũ eſt: Vbi aũt abundauit delictũ, ſuperabundauit & gr̃a. Vbi nãq; abundauit tm̃ tantæ p̃uaricationis delictũ, ubi ſup mortẽ animæ, qua mortui fuimus in illis parentibus nr̃is, p̃ illud originale peccatũ acceſſit mors altera, mors ſcilicet corporis, puidentia dei, dicẽtis ad hoiem, quia terra es & in terrã ibis: gr̃oſum, acceſſit p̃ceptum patris ad charitatẽ filij obedientis, quatenus ipſe filius talis fieret abſq; peccato, quales nos propter peccatũ facti fueramus. i. non ſolum noſtrã, quã propoſuerat aſſumere naturã, offenſus non refugeret, uerũ etiã propter nos uſq; ad mortẽ noſtrã deſcenderet, q̃d eum maxime deceret, quẽadmodum (ut iam meminimus) Apoſtolus dicit: Decebat enim eũ propter quẽ oĩa, & p̃ quẽ oĩa, q̃ multos filios in gloriã adduxerat, autorem ſalutis eorũ per paſſionẽ cõſummari. In hac ergo cõſummatione, eo q̃ per paſſionẽ cõſummatus eſt ipſe autor ſalutis nr̃æ, põdus eſt paterni præcepti, decus eſt obediẽtiæ filij, paternæ dilectionis, de quo idẽ Apoſtolus dicit: Humiliauit ſemetipſum, factus obediẽs uſq; ad mortem, mortẽ aũt crucis. Et alibi: Qui etiã proprio filio ſuo nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et ipſe filius ipſa nocte qua tradebat, ait ad diſcipulos ſuos: Sed ut cognoſcat mundus q̃a ego diligo patrẽ, & ſicut mãdatum dedit mihi pater, ſic facio. ¶ Et quia p̃ charitatẽ pater hoc mãdatum dedit, & p̃ charitatem filius obediuit uſq; ad mortẽ crucis, ipſa autẽ charitas ſanctus eſt ſp̃ũs eorundem patris & filij, recte & uenerabiliter idẽ Apoſtolus ad Hebr̃os dicit: Sãguis Chr̃i qui per ſp̃ũ ſanctũ ſemetipſum obtulit immaculatũ deo, emundauit conſcientiã noſtrã ab opibus mortuis, ad ſeruiendũ deo uiuenti. Hãc eius humilitatis & obedientiæ gloriã magna gloria cõfeſtim ſecuta eſt. Nã propter hoc deus illũ exaltauit, & donauit illi nomen q̃d eſt ſup omne nom̃ẽ, ut in noĩe Ieſu omne genu flectat, cœleſtiũ, terreſtriũ & infernorũ. ¶ Hic iam audire plurimum delectat illud, quod idẽ Apoſtolus uas electionis, q̃ gratioſe, q̃ uenerabiliter intonat: Adeamus ergo cum fiducia ad thronũ gratiæ, ut miſericordiã cõſequamur, & gratiã inueniamus in auxilio tẽpore opportuno. Fidẽtes nos eſſe uult, fiduciam nos habere hortat, quę uidelicet fiducia nimirũ uenerabilis atq; laudabilis eſt, quoniã fides cũ cum dilectione, fides ſcientiã cum charitate habens opatur. ¶ Quid enim? Tu forte ſuſpenſa mẽte alta cœlorũ ſuſpiciẽs, & illic intuẽs oculo contẽplationis hunc altiſſimũ dei filium, ſtantem ſiue ſedentẽ à dextris dei, ad dexterã maieſtatis in excelſis, tremebũdus & magna formidine tactus in corde tuo dicis: Eheu, quidnã erit de nobis ſeruis iniquis & ſceleſtis, quorũ propter ſcelera talis ac tãtus dñs, tot & tantis affectus eſt cõtumelijs uſq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis? Cũ hoc uel huic ſimile aliqd dixeris, nõ uane uideat tibi, q̃ ille (ut eſt mitis & humilis corde) ueraciter reſpõdere poſſit: Nec ego talis ac tantus nunc exiſterẽ, niſi cauſa tui, niſi propter peccata gn̄is humani. Et reuera ſic eſt, tamq; certum nobis eſſe debet, ac ſi ore proprio reſponſum eiuſmodi daret aut dediſſet. Vt qd enim homo iſte ſiue filius hominis in deũ aſſumptus eſt? ut quid paſſus uel mortuus eſt? Nõne pro impijs? nonne pro inimicis? Videmus autẽ (ait idẽ Apoſtolus) dñm Ieſum Chr̃m, propter paſſionẽ gloria & honore coronatum. Ergo impij & ſcelerati cauſa fuerunt ei, ut coronarẽ & ſederet à dextris dei, coronat⁹ gloria regni, honore pontificij. Multũ igit̃ debet impijs per fidẽ eius ad pietatẽ conuerſis, multũ debet inimicis p̃ ipſum deo recõciliatis. Hinc iure nobis fidutia, & fiducia noſtra ipſi placet, quoniã iuſta eſt, quoniã rationabilis eſt. ¶ Igitur cũ fiducia (inquit) adeamus. Quò adeamus? Ad thronum gratiæ. Magnifice dictũ, uenerabiliter audiendũ. Quid enim eſt thronus gratiæ? Dulcius quippe ac delectabilius hoc ſonat, quod dicit, ad thronũ gratiæ, q̃ ſi diceret, ad thronũ iudicij uel iuſtitiæ. Et quidẽ thronus Chr̃i filij dei, thronus eſt iudicij uel iuſtitiæ. & in hoc tempore magis expedit nobis, ut primũ ſit thronus gr̃æ. Quibus uel qualibus nobis? Nimirũ peccatoribus, quorũ (ait idem Apoſtolus) primus ego ſum, & gratia dei ſum id q̃d ſum. Deniq; & eius cõſecutionis, de qua cum præmiſiſſet, quod iam dictũ eſt, Adeamus ergo cum fiducia ad thronũ gratiæ, protinus ſubiunxit, ut miſericordiã conſequamur, & gratiã inueniamus in auxilio opportuno: magnũ in ſeipſo ſciebat experimentũ, qa cũ fuiſſet peccator & blaſphemus cõſecutus erat de illo throno gratię duo hęc, miſericordiã & gratiã: miſericordiã, uidelicet remiſſionẽ peccatorũ: & gratiã, ſcilicet inſup apoſtolatũ. Hoc nũc interim op⁹ ſiue officiũ eſt, nõ tam iudicis ſedẽtis in throno iudicij ſiue iuſtitiæ, q̃ põtificis ſummi, ſedentis in throno gratię; futurũ autem eſt, ut ſedeat iudex in throno iudicij, ſedeat rex in throno iuſtitiæ, qñ reuertentur quatuor aĩalia hæc, ſiue quatuor unius animalis facies, de qbus nobis hactenus ſermo eſt. ¶ Reuertentur enim modo quodã, & non reuertẽtur. Vtrũq; enim in propheta ſcriptum eſt:

Pro. 8.

Maxĩa charitas dei erga hoĩes.

Rom. 5.

Heb. 2.

Phil. 2. Rom. 8. Iohã. 14. Charitas pr̃is & filij & ſp̃ũſancti.

Heb. 9.

Phil. 2.

Adeam⁹ cũ fiducia ad thronum gr̃æ.

Heb. 4. Gal. 5 1. Cor. 8. Obiectio cõtra fiduciã iſtam.

Reſpõſio. Matt. 11.

Heb. 2.

Adeam⁹ ad thronũ gratiæ.

1. Timo. 1. 1. Cor. 15.

Aĩalia illa q̃tuor reuertenť & non reuertenť. Ezec. 1.

Non

Non reuertebãtur,ait,cũ incederẽt,ſed unũquodq; eorũ ante faciem ſuã gradiebatur.Et ſubindet:Et animalia ibãt,& reuertebant in ſimilitudine fulguris coruſcãtis.Quo ergo modo nõ reuertent?Eo nimirũ modo non reuertẽtur,ut Chriſtus,qui ſemel paſſus eſt,iterũ patiat.Quo autem modo reuertẽtur?Memoriter qppe tenendũ,quatuor unius animalis facies,eſſe unius Chriſti quatuor ſacramenta hæc,quę Chriano ignorare nõ licet,incarnationẽ,paſſionem,reſurrectionem,aſcenſionẽ.Eo utiq; modo,ut ſedeat in nouiſſimo die in ſede maieſtatis ſuæ,filius hominis cũ inſignibus ſuæ paſſionis,ſcilicet cũ cicatricibus uulnerũ,quæ in manibus & pedibus & in latere ſuo ſuſcepit.& demõſtret oĩbus quia reſurrexit in ueritate carnis, & faciat cum oĩbus electis ſuis,q erunt à dextris,illud q̃d dictum eſt in cãtico Deuteronomij,Sicut aq la prouocans ad uolãdum pullos ſuos,& ſup eos uolitans,expandit alas ſuas,& aſſumpſit eũ, atq; portauit in humeris ſuis.De utroq; hoc,ſcilicet & de nõ reuertendo,& de reuertẽdo,idẽ Apoſtolus dicit:Neq; ut ſæpe offerat ſemetipſum,quemadmodũ põtifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno.alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc aũt ſemel in conſummatione ſeculorũ,ad deſtructionẽ peccati per hoſtiã ſuã apparuit. Et quemadmodũ ſtatutũ eſt hoĩbus ſemel mori,poſt hoc iudiciũ,ſic & Chriſs ſemel oblatus eſt ad multorũ exhaurienda peccata,ſecũdò ſine peccato apparebit expectãtibus ſe in ſalutem.

¶Quod cũ dicit,non ab re quærat aliquis. Quid factũ eſt hactenus uel nunc fit oĩbus ſanctis,qui expectauerũt eum ab origine mundi,ſi tunc apparebit?Nã,apparebit,de eo dicimus quod nondũ uidemus.Quid ergo factũ eſt illis?Nunq̃d nondũ uidẽt gloriã dñi,gloriã & honorem huius filij hominis,ſedẽtis à dextris dei?Vt q̃d ergo tantopere deſiderãt peregrinari à corpore,niſi ut p̃ſentes ſint ad deum?Vt q̃d cupiũt diſſolui,niſi ut cũ Chriſto ſint?Quomodo ergo nũc dicit,ſecundò apparebit expectãtibus ſe in ſalutẽ?An forte propter illos dicit,q tunc in corpore præſentes erant,iuxta quod & ad Theſſalonicẽſes dicit,Deinde nos qui uiuimus,qui relinquimur,ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiã Chriſto in aëra,& ſic ſemp cum domino erimus.Et hoc q̃dem recte ſentitur.Verũtamen & de omnibus ſanctis,qui peregrini à corpore,præſentes ſunt ad deũ,nihilominus recte dicas,quia expectãt eum,recte(inquam)dicas,quia & uidẽt eum,& expectãt eum.Nõdum em̃ toti uident eũ,nõdum in carne ſua uident deũ.Hæc eſt expectatio illorũ,ut in carne uideãt deum.Scio enim(ait beatus Iob) q̃ redemptor meus uiuit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum,& rurſum circũdabor pelle mea,& in carne mea uidebo deũ ſaluatorem meũ.¶Pro huiuſmodi expectatione recte intelligis dictũ,ſecundo apparebit expectãtibus ſe in ſalutem.& qualis(rogo)tunc erit eius apparitio?quali cũ uoce gloria dñi,quãta cum commotione apparebit?In iuſſu em̃(ait idem Apoſtolus)& in uoce archangeli,& in tuba dei deſcẽdet de cœlo,& mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi.Magnus erit ille rugitus leonis,tenentis atq; amplexãtis prędam,ſcilicet ſanctos & electos oĩs cõſtitutos à dextris,quorũ omni multitudine diabolũ ſpoliauit:& rugientis ſuper illos qui à ſiniſtris erunt,tali rugitu,ut dicat:Ite maledicti in ignem æternũ,qui paratus eſt diabolo & angelis eius,poſtq̃ dixerit à dextris,Venite benedicti patris mei.Tunc ſicut ad beatum Iob dictũ eſt,uidentibus cunctis præcipitabitur ille Behemoth,quod interpretatur animal,ſcilicet,diabolus,leo cõtrarius,leo dictus propter feritatem.nam iſte q rugiet ſup eum,& ſuo rugitu præcipitabit eum,leo dicitur propter fortitudinẽ.¶Cum hoc factum fuerit,tũc demum omnis rugitus magni huius leonis ceſſabit,cauſam deinceps propter quã rugiat,nõ habituri,uidelicet ablatis de regno eius omnibus ſcãdalis:& tunc facies aquilæ ſublimius euolabit,pariter uolãtibus & ſequentibus,quocunq; ierit,pullis eius oĩbus,bene adultis,& bene probatis,q; nõ degeneres ſint,ualẽtes,& digni oculis aptis inſpicere ſummã claritatẽ ſolis æterni,uidere facie ad faciẽ gloriã ſummæ diuinitatis,gloriã beatæ trinitatis,unius dei,patris & filij & ſpũſſancti.¶Quid ampli⁹ de facie iſta,ſcilicet facie aqlæ,dicere poſſumus? Longius em̃ ſupeminet,q̃ ut uiſu nro conſequaleamus,q̃diu in hoc mortali corpore peregrinamur.Hoc tm̃ dixiſſe libet,qa uiſio faciei huius,uiſio claritatis filij dei,quã uidebũt illi beati,ſecundũ hãc orationẽ ipſius,Pater,q̃s dediſti mihi,volo ut ubi ego ſum,& illi ſint mecũ,ut uideant claritatẽ meã quã dediſti mihi,quia dilexiſti me ante conſtitutionẽ mũdi:uiſio(inquã)illa,uidẽtibus ignis erit:nec qualiſcũq; ignis,imò & caminꝰ erit,iuxta illud Eſaię:Dixit dñs,cuius ignis eſt in Sion,& caminꝰ eius in Hieruſalẽ.Denicq; in Sion.i.in p̃ſenti eccleſia,quãtuluſcũq; ignis eſt,cognoſcere ex parte,uidere p ſpeculũ & in ænigmate.At in illa cœleſti Hieruſalẽ uidere facie ad faciẽ,caminꝰ eſt:inęſtimabiliter magnũ ęterni amoris incendiũ eſt,habẽs quatuor incõſumptibilia fomẽta hæc:Propter quẽ oĩa,& p quẽ oĩa,q multos filios in gloriã adduxerat,autor ſalutis eorũ p paſſionẽ cõſummatꝰ eſt.Nõne iſtorũ cõſideratio ſiue frequẽs meditatio,quẽdã facit amoris ignẽ in iſta Sion?¶In primis de eo q̃d primũ poſitũ ẽ,ppter quẽ oĩa, interrogo,nõne dũ iſtud cõſideras,nõne ex ſubiacẽte fidei ſcitilla ſuſcitat in te lucida iucũdę dilectiõis flãma?qd em̃?Pr̃ optimꝰ,dũ unicũ in ſecreto ſui pectoris haberet filiũ,theſaurizare uoluit illi theſauros auri & argẽti,lapidũq; p̃tioſorũ & oĩs bonę ſupellectilis,ædificare palatiũ

Deut.32.

Hebr.9.

Quęſtio de beatitudie ſanctorũ iã olim defunctorũ.

2.Cor.5.
Phil.1.
Reſpõſio.
1.Theſſ.4.

Iob.19.

Quõ ſcdo apparebit dñs.
1.Theſſ.4.

Matt.25.

Iob.40.
Duplex leo

Facies aqlę poſt extremũ iudiciũ.
Matt.13.

Viſio diuinæ claritatis enarrari nõ poteſt.
Iohã.17.

Viſio illa, hic ignis ẽ, illic caminus erit.
Eſai.31.
1.Cor.13.
Heb.2.

Propter quẽ oĩa.

regni,cũctaq; prouidere miniſteria regalis curię,exercitũ copioſum,familiã numeroſam, duces,pfectos,tribunos ac cẽturiones,ſeruos & ancillas,ſeu cliẽtes ac miniſtros, q pulchra uarietate diſtincti,aſtarẽt ei ſedẽti in medio ipſoꝝ,ac deſeruirẽt in ordinibus ſuis. Idcirco fecit hęc oĩa,cœlũ & terrã,cœlũ inuiſibile replens angeloꝝ agminibus, terrã aũt tot & tãtis humanæ creaturę gñationibus,in qbus ſumus & nos. Quis ad hęc nõ reſpõdeat,qa uel ſola cauſa hæc magnã dilectionẽ exigit,magnę nos illi dilectionis ac deuotionis debitores facit. ¶ Adde q̃d ſecũdo loco dictũ eſt,per quẽ oĩa. Oĩa eñ per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Si oĩa,utiq; per ipſum inter oñia. ¶ Adde q̃d tertio loco dictũ eſt,q multos filios in gloriã adduxerat. Vnus eñ & ſolus ipſe dei filiꝰ erat,ſed noluit ſolus remanere,imò uoluit multos fratres habere,q̃s & ante oĩa ſecula ſibi cõformes facere.i. in gloriã filioꝝ dei adducere prædeſtinauerat. ¶ Adde q̃d illũ optime decebat,qa cum piſſent in Adam tot filij dei,fratres ſui,ipſe autor ſalutis eoꝝ per paſſionẽ conſummatus eſt. Quãta dilectione digna ſunt hæc? Nimiꝝ propter hæc nõ diligere illũ,nimiæ ingratitudinis eſt,ſumma neqtia eſt. ¶ Quaſi ligna hęc ſunt, ſubiecta ſemp̃q; ſubijcienda in altari, ad nutriendum ſanctę huius dilectionis ſeu iuſti amoris ignem,ſicut in ſancta & myſtica lege ſcriptũ eſt: Ignis in altari ſemp ardebit, quem nutriet ſacerdos,ſubijciẽs mane ligna per ſingulos dies,& impoſito holocauſto deſuper,adolebit adipes pacificoꝝ. Ignis eſt iſte perpetuus,qui nunquã deficiet in altari. Et nũc quidem in Sion.i. in p̃ſenti eccleſia(ſicut iã dictũ eſt)dilectio hęc ſiue amor iſte ignis eſt:ſed nondum tantus,ut caminus iure dici poſſit. Caminus illic erit,ubi præ magnitudine amoris & torrente uoluptatis illi beatæ Hieruſalẽ,ſcilicet ſanctoꝝ atq; electoꝝ omnium uniuerſitati,nihil aliud q̃ deum cogitare aut reſpicere uacabit. Holocauſta ſuper hũc ignẽ,& adipes pacificoꝝ,laudes & gratiaꝝ actiones erunt,à quibus nunquã ceſſare poterunt. Nam beati,qui habitant in domo tua domine,in ſecula ſeculorum laudabunt te. Amen.

Per quẽ oĩa.

Qui multos filios ĩ gloriam adduxerat.

Rom.8.

Tit.1.

Autor ſalutis eoꝝ.

Ignis ppetuus in altari.

Leu.6.

Qualis ſtatꝰ beatoꝝ.

Pſal.83.

EXPLICIVNT LIBRI REVERENDI DOMINI ABBATIS TVITIENSIS & piæ memorię Roberti ſiue Ruperti, De gloria & honore filij hoĩs: libri equidẽ ab optimis qbuſq; iamdiu deſiderati, & à nemine nõ ſtudioſiſſime euoluẽdi.

HYMNVS SEV ORATIO RVPERTI AD SANCTVM SPIRITVM, cuius mentionem facit libro duodecimo. Qui decantari poteſt ſicut & hymnus ille, Veni creator ſpiritus &c.

DEus meus & dñs,
Tu es ò ſancte ſpũs,
Arma mea,ſcutũ meũ.
Veni in adiutorium.
Tu patris indulgentia,
Tu uera Chriſti charitas
Ex te fuit conſilium
Saluationis hominum.
Traxiſti de cœlo deum,
In uterum fœmineum.
Tu es amor,per quem deo
Coniuncta eſt noſtra caro.
Feciſti domum corporis
In matre filio dei,
Septem columnis editam
Per ſeptiformem gratiam.
Virga Ieſſe flos ortus eſt,
Super quem requieſceres.
Cum tuis ſeptem oculis
Vnus lapis apparuit.
Tot cornibus,tot oculis
Præmuniẽs agnum dei.
Opponis hunc in pręlio
Vrſo,leoni,colubro.
Et ſicut mori uoluit,
Nos quoq; doces commori.
Dum uiuos aqua ſepelis,
O artifex mirabilis,
Pro ſepulturæ triduo
Fit trina rei merſio.
Vt mortuus obruitur,
Vt reſurgẽs egreditur.
O deus,noſtris auribus
Audiuimus,patres noſtri
Opus,quod operatus es,
Annuntiauerunt nobis,
Dum proceſſiſti igneis
In linguis à throno dei.
Vt terra cœlum fieret,
Vt dij eſſent homines,
Tonant ergo miraculis,
Verbis pluunt cœli noui.
Quam terra bibens pluuiã,
Nouam concepit gratiã.
Inde per orbem geniti
Adoptionis filij.
Abba pater in te deo
Clamamus ſancte ſpiritus.
Magnæ ſunt iſtæ dñe
Tuæ miſeri cordiæ
Quæ ſpem meã reficiunt,
Vt inuocem nomen tuum.
O fidei ſignaculum,
Aduocate fidelium,
Lux,ignis & fons luminis,
Audi uocãtem & ueni.
Vides uim mei frigoris,
Scis glaciem mei cordis
Sed aſpira paraclete,
Si flaueris,fluent aquæ.
Mel optimum,uinum bonũ,
Hoc uile reple uaſculum,
Et erit uas in gloria,
Quanquam teſta ſit lutea.
Ignis dei,quo angelus,
Et qui homo eſt & deus.
Stans iuxta aram, aureum
Repleuerat thuribulum.
Purifica preces meas,
Incenſa mea concrema,
Vt aſcendat ante deum
Fumans odor aromatum.
Da oculos ut uideam
In maxilla Leuiathan.
Foramen armillæ dei,
Maria per quod exijt.
Da bone præbe ualidum
Compunctionis gaudium,
Quo caſtra pœnitẽtium
Regno dei uim faciunt.
Te duce patris facies
Et filij uidenda eſt.
Et tu ab illis profluus
Fons uitæ,pacis fluuius.
Et nunc tibi pio deo,
Et pio ſit laus domino,
Et gratiarum actio,
Cum patre & cum filio.
AMEN.

EPISTOLA HVIVS OPERIS COMMENDATORIA.

DOmino & amico ſuo Ruperto, uenerabili Abbati, frater Meingoh ſalutem & ſeruitium bonæ uoluntatis. Perlecto libro ueſtro De gloria & honore filij hominis, refectus ſum & delectatus ſicut in omnibus diuitijs, beatificans negotiatorẽ illũ euangelicum, quærentem bonas margaritas, qui inuenta una pretioſa margarita, de
Matt.13. dit oĩa ſua, & comparauit illam, & qui abiectis huius ſeculi guſtat & uidet quàm ſuauis eſt dominus. ¶ Ego uero diſtractus ſolicitudinibus & curis grauiter prementibus, neglecto bonæ mentis exercitio, urticas ſolum & ſpinas pario. Per agrum (inquit ſapiẽs Salomon) hominis pigri tranſiui, & per uineam uiri ſtulti, & ecce totum repleuerant urticæ, operuerunt ſuperficiem eius ſpinę, & maceria lapidum deſtructa erat. Quod cum uidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Parum (inquam) dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres ut quieſcas, & ueniet tibi quaſi curſor egeſtas, & mendicitas quaſi uir armatus. Egeſtatem & mendicitatem ſuppleat miſeratus, qui cum diues eſſet, egenus factus eſt propter nos. Ora pro nobis pater. ¶ De penultimo libro, ſuper quo requiſiſtis noſtræ paruitatis iudicium, hoc intelligo, quod angelus Tobiæ reſpondit: Sacramentum regis abſconde-
2.Cor.8. Iudiciũ ſup libro 12. de reuelationibus re, bonum eſt: opera autem reuelare & confiteri, honorificum eſt. Deus cum ſit ueritas, de ſe ipſo magna & fortia pronuntiauit ſine arrogantia. Ita qui de donis dei, nõ in ſemetipſo, ſed in domino gloriatur, ſumpta honeſta & neceſſaria occaſione, laudabiliter deum magnificat. Sic
Tob.12. Paulus apoſtolus gloriatus in infirmitatibus ſuis, ſupergloriatur de reuelationibus & uiſionibus dei, ad honorem ueritatis ueritatem dicens: & poſtquam ſe pronuntiat raptum in tertium cœlum, & in paradiſo audiſſe arcana uerba, quæ non licet homini loqui, Inſipiens, inqt,
2.Cor.12. factus ſum, uos me coëgiſtis. Coëgit uos, adiurauit uos tanta & tam religioſa perſona per nomen domini. quid faceret bonum ſignum, bona campana ſic pulſata, niſi ſonare laudem dei? Bone pater, tuis orationibus ſanctiq; tui conuentus, commendata ſit eccleſia noſtra, ut dominus det nobis paſtorem in beneplacito ſuo, ut in domino idem ſentiant omnes, & non ſint in
1.Cor.1. nobis ſchiſmata. Vale.

BREVIS DESCRIPTIO VITAE RVPERTI, in eodem uolumine.

ISte dominus Rupertus à puerulo, ſicut tũc mos erat, apud nos in monaſterio ſancti Laurentij prope Leodium oblatus fuit & nutritus, ac elementis literarum primitus imbutus. Qui ſicut ætate, ſic uirtutibus germinauit feliciter. Erant tunc in eodem monaſterio uiri ſcientia & uirtutibus ac fama præclari. Qui in ciuitate & diœceſi Leodienſi fulgebant ſicut luminaria in firmamento cœli. In illis temporibus ſpectabilior erat bene literatus, quàm bene nummatus. Factus uero preſbyter, acceſſit ad cor altum, & excubans matutinis orationibus, unde fruebatur ſæpenumero illuſtratione diuina, & aperuit ei ſapientia dei ſenſum, ut intelligeret ſcripturas, & tractaret de illis ſumma facultate, ſumma utilitate. ¶ De ipſo etiam ſic ſcribit dominus Abbas ſancti Trudonis in Chronica ſua: Dominus Fredericus archiepiſcopus Colonienſis, Rodolphum abbatem ſancti Trudonis ſecum Coloniam duxit propter metum imperatoris, & commendauit eum Ruperto Abbati ſanctæ Mariæ ſanctiq; Heriberti ultra Rhenum Tuitij. Iſte Rupertus Leodij nutritus fuit in cœnobio ſancti Laurentij. Quem propter præclaram nominis eius famam in ſanctarum ſcripturarũ ſcientia archiepiſcopus ſibi aſſumpſerat, & abbatem prædicti loci conſtituerat. Huius uiri multa & præclara extant librorum uolumina, quæ de diuina pagina exarata reliquit in eccleſia. Cuius corpus uigilantis nec ſomno poterat requieſcere in diuinæ legis meditatione. Hæc ille ibi.

¶ Obijt anno domini M.C.XXVIII.

¶ At in lapide tumuli eius inſcriptum habetur, Anno domini M.C.XXXV.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS EPISTOLA AD SEDIS APOSTOLICAE Præſulem, Romanum Pontificem.

Nte faciẽ tuã ò princeps beatiſs. Petre, teſtis Chriſti ac præcẽtor Chriſtianæ fidei, ſimulq; ante faciẽ uicarii tui Papę, uiã latã inuenire, & ſpatiũ habere, noſtra paruitas depoſcit. Dicit aũt quidã de principibus ſapiẽtiſſimis: Donũ hominis dilatat uiã eius, & ante principes ſpatiũ ei facit. Ne igitur uacuus uenirẽ, donũ præſenta ui, quale manus mea reperire potuit: & utinã donũ perfectũ, ſiue datũ optimũ, ut dicas, hoc deſurſũ eſt, deſcẽdẽs à patre luminũ. Eſt enim hoc donum nõ ex corruptibilibus auro & argẽto, quibus maxime delectant principes ſeculi, ſed ẽ opus ex gratia dei, qua ſola delectati ſũt & delectãtur principes ſancti: quibus ipſe rex regũ & dominus dominantiũ principatũ dedit æternũ in regno ſuo cœleſti, habetq; amabilẽ hũc in frõte titulũ: De glorificatiõe trinitatis & proceſſiõe ſpiritus ſancti.

Pro.18

Iaco.1

Apo.5

Forte dicit aliquis. Sufficiũt iã principibus noſtris dona ſiue donaria huiuſmodi. Meminiſſe debes, quia cũ fieret tabernaculũ domini & inſtãter quotidie mane uota populus offerret, artifices uenire cõpulſi, dixerũt Moyſi: Plus offert populus q̃ neceſſariũ eſt. Iuſſit ergo Moyſes præcõis uoce cãtari: Nec uir nec mulier quicquã offerat in opere ſanctuarii. Sicq; ceſſatũ eſt à mũeribus offerẽdis, eò quod oblata ſufficerẽt & ſupabundarẽt. Ad hæc inquã: Equidẽ memini, ſed quorſũ iſtud? Hoccine intẽdis, ut quoniã tabernaculũ illud manufactũ ſecũdũ exẽplar fiebat tabernaculi nõ manufacti ſiue cœleſtis, quod in mõte mõſtratũ ẽ, Moyſi, nos quoq; ſecundũ exẽplũ illius ꝓhibitiõis debeamus prohiberi, & ceſſare à muneribus offerẽdis in ope ſanctuarii cœleſtis, ceſſare ab exercitio gratiarũ ſiue chariſmatũ q̃ ſpũſſctũs, prout uult, diſtribuit ſingulis, ſcilicet, à ſermõe ſapiẽtiæ, à ſermõe ſciẽtiæ, à generibus linguarũ ab interp̃tatiõe ſermonũ, quoniã ante nos alii ſatis ſapiẽter, ſatisq; ſciẽter locuti ſũt & abũdãter ſermões dei interp̃tati ſũt? Nunq̃d q̃a illic uoce p̃conis cãtatũ ẽ ut nec uir nec mulier quicq̃ offerret in ope ſanctuarii, nos quoq; q̃ſi ꝑ allegoriã includere uis, ut iã in opere ſãctuarii cœleſtis, nullũ offeram⁹ donũ de diuitiis ſalutis, de theſauro ſermõis domini. Noli queſo, noli eſſe allegoricus nimis. Meminiſſe debes & tu, quid ſãcti patres ante nos ſẽſerint de illa ſtropha ſimplicis Iacob: Tollẽs (ait ſcriptura) Iacob uirgas populeas uirides & amygdalinas, & ex platanis, ex patre decorticauit eas, detractisq; corticib⁹ in his q̃ ſpoliata fuerãt, cãdor apparuit: illa uero q̃ integra erãt uiridia permãſerũt, atq; in hũc modũ color effect⁹ ẽ uarius. Deniq; iuxta myſticũ illud exẽplũ, nõ paſſim uel ubiq;, ſed in pleriſq; locis corticẽ literæ detrahim⁹, & cãdorẽ allegoriæ tenem⁹, in nõnullis allegoriã nõ q̃rẽtes, moralẽ ſenſũ in uiriditate literæ, retinem⁹. Exẽpli gratia: Ignis (ait dominus) in altari ſemper ardebit, quẽ nutriet ſacerdos, ſubiiciẽs mane ligna per ſingulos dies, & impoſito deſuper holocauſto, adolebit adipes pacificorũ. Ignis iſte eſt perpetu⁹, q̃ nunq̃ deficiet de altari. Quid ualeret in iſto p̃cepto literę cortex? Corticẽ ergo detrahimus, & allegoricæ intelligentię ſpiritũ tenemus, dum altare dei cor noſtrũ, & in hoc ignẽ q̃ ſemper debeat ardere, charitatis flammã intelligimus. Fateor tibi magne ſacerdos, q̃a p̃ſens opus, & quæcũq; hactenus ſimili ſtudio peregi, ſic affero, ſic æſtimo uel æſtimari cupio, tanq̃ ligna, quibus nutriri poſſit ignis charitatis ſiue amoris in altari

Obiectio

Exo.36

Exo.25.

1.Cor.12

Reſponſio.

Gen.30

Myſterium i uirgis Iacob

Leui.6

Humilitas autoris

domini,in corde cuiuſpiã legẽtis ſiue audiẽtis,& legẽdo ſiue audiẽdo cupiẽtis profice re in dilectiõe nominis domini. Neq; enim donũ hoc,quo(ut preſcripſi)uiã ſiue ſpatiũ ante principes mihi cupio parari,tanti æſtimo quãti eſt aurũ,&argentũ & pretioſi lapides,quanti hyacinthus & purpura,coccusq; bis tinctus & byſſus,quæ ſpiritualiter in cõſtructiõe ſpiritualis tabernaculi offerunt. Bene nobiſcũ agit,ſi hęc ſcripta noſtra ſaltẽ pretiũ lignorũ habere iudicent,quib⁹ iã dictus ignis in altari domini,in corde cu
Exo.36 iuſpiã puſilli,efficaciter nutriat. Porrò in eo quod iuſſit Moyſes præconis uoce canta ri: nec uir nec mulier quicquàm ultra offerat in opere ſanctuarii, ſicut & in multis ali is permaneat ſenſus literalis:quõ partibus uirgarũ,cortex uiridis,quia nõ ſicut illic ceſ ſatũ eſt à ſpiritalibus offerẽdis. Nõ bene uidentiũ imo inuidentium ẽ, tali ſimilitudi ne uti,ut dicant:ſicut tũc offerebat populus plus quàm neceſſariũ fuit,ita nũc plures ſcribunt libri quã neceſſariũ ſit. Sẽper licuit ſemp̃q; licebit unicuiq; dicere, ſalua fide,
Ro. põti fex, ſum mus ſa cerdos. quod ſentit:nolentẽ autẽ legere noſtra,nemo cõpellit. Vellẽ,quoniã lex præcipit do-
Exo.25. mini,tibi ſummo ſacerdoti probata uel accepta eſſe hæc fidelis animæ oblata,ut uere primitias digne in opus domini ſuſcipiendas. Vbi nam hoc præcipit myſtica lex do-
Homo ul troneus. mini? In cõſtructione tabernaculi ſupra mẽorati,in uerbis iſtis:Loquere filiis Iſraẽl ut tollant mihi primitias,ab omni hoĩe,qui offert ultroneus, accipietis eas. Et q̃s eſt ille omnis homo primitias offerens ultroneus,niſi is in quo fides,quæ prima uirtus eſt,p
Gal.5 dilectionẽ operat? Nimirũ recte dicitur ille ultroneus. Eſt enim hilaris dator,qualem
2.Cor.9 diligit deus,& proinde ſiue parũ offerat ſiue multũ,dignæ oblationes eius primitię di cuntur & ſunt. Quapropter & iſtud eſt notandũ,quia oblationes, quæ ſecundũ pretiũ ſui uiliores ſunt,nõ ultimo loco ex ore domini nominatæ ſunt,ſcilicet pili caprarũ & rubricatæ pelles arietũ,ſed loco ferè medio cũctar̃ oblationũ:ita ut prima poſita ui-
Exo.25 deas aurũ,argentũ & æs,hyacinthũ & purpurã coccũq; bis tinctũ,byſſum: nouiſſima autẽ aromata in unguentũ & thymiamata boni odoris,lapides onychinos, gẽmas ad ornandũ ephod ac rationale:& medio(ſicut iam dictũ eſt)loco pilos capraꝝ, & pelles arietũ rubricatas. Nõne per hunc quoq; ordinẽ utiliter cõmonemur, quia quæ parua hominibus uidẽtur,interdũ pro bona uoluntate offerẽtis deo magis accepta habent, & inter primitias ab eo cõputantur. Accipias igitur à me homine ultroneo primitias
Catalo gus ope rũ Rup ti. iſtas quas obtuli,in primis præſens opus IX. diſtinctũ libellis,de Glorificatione trini tatis,& proceſſiõe ſpirituſsãcti. Sũt alia quæ nũc uſq; preſentare nõ potui,opus quod-dã XIII. librorũ de Victoria uerbi dei. Itẽq; opus de Gloria & honore filii hominis,in totidẽ libellis. In XII. prophetas XXX. libri. In Apocalypſim libri XII. In euangeliũ Iohãnis libri XIIII. De S. trinitate & operibus eius,libri XLII. In Samuelẽ & Dauid,li bri XV. In honorẽ beatæ Mariæ uirginis ſup Cantica,libri VII. Scripſerã & ante hæc omnia opuſculũ de Sacramẽtis ſiue officiis diuinis per circulũ anni, diſtinctũ libellis
Pro.18 ſiue tomis XII. Hoc donũ,ſicut initio memini ex Salomone dicẽte,Donũ hominis di latat uiã eius,& ante principes ſpatiũ ei facit. Hoc inquã donũ quis prohibere debet, ne hui⁹ hoĩs uiã dilatet,& ante principes ſpatiũ eius faciat,preſertim clamãte deſup au-
Exo. 25 toritate diuina. Ab omni hoĩe,qui offert ultroneus,accipietis primitias? Hominẽ q̃p-
Ruptus, homo ul troneus. pe me eſſe ultroneũ,ueraci ſentẽtia profiteor,q̃a nõ cõductus mercede hõis,ſed ſola de lectatus dulcedine uerbi diuini,circa hoc donũ laboraui,offerendũ in opus tabernacu
Pſal.41. li domini:& ea cauſa hęc recordatus ſum,& effudi in me animã meã,quoniã trãſibo in locũ tabernaculi admirabilis,uſq; ad domũ dei,in uoce exultationis & confeſſionis.

AD LECTOREM

ACcipe hic lector candidissime compendiosum indicem breuemq; summam omnium fermè eorum, quæ digniora nobis notatu uisa sunt. Quæ ut studiosissimo cuiq; quantocyus offerrentur, diuisimus unãquanq; paginam in quatuor partes, designatas per has quatuor literas, A, B, C, D. ita ut A principium: B, medium superius: C, medium inferius: D, finem paginæ demonstret. Fruere igitur hoc nostro labore, multoq; magis subsequentibus ipsius Ruperti libris, sacro paracleti munere nobis omnibus diuinitus dedicatis.

ABdicatio templi manufacti per sumũ designata. 89.c
Abraham quomõ typum gessit dei patris 47.d
Abrahæ fidem Iudæi non capiebant, ideo data est eis lex. 77.c
Adam uir non beatus, abijt in consilio impiorum &c. 62.b
Adam sedit in cathedra pestilentiæ, & eã posteris reliquit. ib.
Adã pdẽdo tres uirtutes infusas, pdidit similitudinẽ dei. 67.a
Adonai, nomen domini, cur Mosi primo reuelatũ est. 46.b.c
Aedificare solitudines sibi, quid est 11.c
A fructu frumenti, uini & olei, duplex expositio 64.d
Alæ sex in duobus Seraphin quid designant 98.d
Alphabeti Hebraici. xxij. literæ et earũ interpretatio 72.b
Alphabetũ hoc cur quibusdã psalmis & scriptis apponitur ib.
Aman superbissimus assimilatus diabolo 83.d
Amictus lumine sicut uestimento 26.b
Amicus noster singularis, Christus est 1.c
Angelorum nouem chori, qui dicuntur, Ordo cœli 23.d
Angelis apostatis propter eorum superbiam non datur spiritus sanctus in remissionem peccatorum 26.a
Angeli administrabũt usq; ad extremũ iudiciũ, nõ postea. 28.c
Angelorum qui perstiterunt, remuneratio 31.b
Angelos deus creauit & magnificauit, sed nõ iusti. 32.c
Angeli propter hominem quendam. s. Christũ creati sunt. 33.b
Angeli nõ prius appuerũt hoibus, q̃ semẽ Abrahæ promissũ ẽ. ib.
Angelus qui eruit Iacob de cunctis malis, Christus est 52.a
Animæ impregnatio in baptismo 25.b
Animus hominis, quando amicus, & quando desertor est. 1.b
Animum magis attendit deus q̃ factum aut oblatum 101.d
Anni hominis cxx. quia tot uixit Moses 41.d
Antecq̃ fierent ibi eram. 97.d
Antiquis patribus maior fuit causa flendi q̃ nobis 80 d
Anulus Ruperti, tres libri de sacramentis 1.a
Apocalypsis tot habet sacramenta quot uerba 27.c
Apostoli accepto spiritu sancto primum ex Dauid sumpserũt testimonia 61.a
Apostolorũ cor & os ante spũscti missionẽ angustũ fuit. 63.d
Apostolorum dilatatio in die Pentecostes ibid.
Apostolis bis datus est spiritus sanctus. s. in remissionem peccatorum, & in diuisiones gratiarum 64 b.c
Apostoli, similes his tribus uiris. Noë, Daniel, & Iob, nõ liberarũt Iudæos sub Tuo, sed ipsi exierũt de medio eorũ 87.c
Apostolica sedes, apex ẽ et caput omniũ ecclesiarũ Christi. 100.c
Aqua saliens in uitam æternam, gratia spiritus sancti. 14.d
Aquarũ decursus i primo psalmo sunt gratiarũ diuisiões. 62.a
Aqua, spiritus sanctus, Aquæ diuisiones gratiarũ 98.b
Aqua de petra spiritus sanctus de filio quoq; procedẽs ib.
Aqua sale aspsa, precibusq; sacrata populũ sanctificauit. 102.b
Aqua diuinis precibus sacrata, sterilitatẽ aufert eod.c
Assimilatus deus in manu Prophetarum 77.d
Assimilatus uniuersus per fidẽ, spẽ & charitatẽ ibid.
Assimilatio trinitatis in Assuero, Mardochæo & Hest. 83.d
Assuerus rex assimilatus deo patri, p saluandis Iudæis eod.c
Auferre de spũ Mosi & dare lxx. senioribus quid fuit 56.c
Aurum opus decoris tui, quomodo intelligitur 26.d
Aurũ in tẽplo q, ẽ corpus Christi, sunt charismata spũscti. 94.c
Auxiliũ trinitatis pternos hoies, p Iudæis cõtra 4. regna. 82.b
Auxiliũ trinitatis in arcu & gladio ptres Machabæos. 85.b

B.

BAbylon nobis est uniuersus mundus, in quo peregrinamur. 80.d
Babylonẽ in idololatria diu imitata est Roma 81.a
Babylonicũ regnũ leenæ assimilatũ 82.b
Benedictio dei terna ad filios Noë 40.c
Benedictionem Isaac. i. Christi, accipiunt simplices et fideles sicut Iacob 49.a
Bñdictio filiorũ Israël sub nomine trinitatis, sed obscure. 51.b
Benedictio fidelium Christi sub nomine trinitatis in baptismo expreso ib.
Benedictio filiorũ Ioseph per Iacob sub nomine trinitatis eo.d
Benedictio trina in dedicatione templi Salomonis 95.c
Benedictio salis & aquæ ad sanctificandum populũ 102.c
Bestiæ malæ quæ auferentur, sunt maligni spiritus 29.c
Blasphemia & spiritus blasphemiæ quõ differunt 96.d

C.

CAput Christi deus. Et tecum principium, quomodo intelligi debet 4.d
Caput idololatriæ dici potest statua regis Nabuchodo-
Causa triũ puerorũ differt à causa Danielis ib. (nosor 82.c
Chanaæus homo contemptibilis allegorice dicitur 73.a
Charismata nouẽ apud Apostolum nouẽ ordinibus angelorum assimilantur 31.b
Charitas cur sæpius exprimit in uet. test. q̃ fides & spes. 77.b
Charitas Iudæorum carnalis ib.
Charitas est uera & perfecta gratiarum actio 84.c
Christo cur potius principiũ q̃ filiũ aut Christũ se eẽ dixit. 5.c
Christus est nomen multis communicabile 6.a
Christus filius dei uere deus, quia ex deo processit 12.d
Christus non sine spiritu sancto, stat ad ostium & pulsat. 18.b
Christus dei sapiẽtia adiuuit spm̃ domini ut cõsiliarius. 37.b
Christi cõsilio ac obediẽtia liberati sumus à morte animæ. ibid.
Chrũs cur uoluit p omnia fratribus assimilari absq; pctõ. eo.d
Christus factus est quasi Adã, ut Adam fieret uere quasi unus ex nobis 38.c
Christus inter mortuos liber eod.d
Christo fuerunt duæ uoluntates & operationes 49.d
Christus quomodo surrexit propheta sicut Moses 50.c
Christus quomodo apparuit Iacob uidenti scalam 52.d
Chrũs habuit in se oẽm plenitudinẽ & omnia dona spũs s. 59.b
Chrũs ut homo, filius primogenitus, excelsus præ regibus terræ
Chrũs moriẽdo postulauit à patre hæreditatẽ. 62.d (60.b
Chrũs ut uere Põtifex, signauit sup nos lumẽ uultus dñi. 64.b
Chrũs ẽ ille Iacob et Israël, pter quẽ Cyrus suscitat⁹ fuit. 84.a
Chrũs primus ẽ, q grãs deo egisse in scripturis legit eo.b
Christus ter gratias egisse legitur eod.c
Chrũs in forma serui grãs egit patri. i. toti trinitati eo.d

Chriſtus multifariã exauditus ẽ in ſanctis ſuis clamãtibus. 85.a
Chri templũ quõ ædificatum, exornatũ & dedicatũ eſt. 90.a
Chriſtus filius hominis, omnium rerum dominus 92.b
Chriſti incarnatio nobis ineffabilis 93.a
Chrũs anno ætatis uicesimo apparuit exornatus 94.b
Chriſti pietas per ſpeciem columbæ deſignata eod.d
Chriſtus ipſe eſt Pontifex, hoſtiaq; ſimul & tẽplũ 95.c
Cingulum tradidit Chananæo mulier illa fortis 73.a
Ciuitas glorioſa, cœleſtis Hieruſalem, mater noſtra 24.c
Cœli dicuntur omnes ſancti, in quibus habitat deus eo.a
Cœli firmati, ſunt ſancti angeli eod.b
Cognitio p ſpeculũ i ænigmate nobis ad ſalutẽ neceſſaria. 76.d
Cognoſco nunc ex parte: tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum 78.a
Cognitionis huiuſmodi ineffabilis dulcedo ib.
Cognoſcetis quod non fruſtra fecerim omnia quæ feci 89.b
Coluber tortuoſus bis eiectus, adhuc tertio eijciendus eſt. 28.c
Coluber ſine requie circuit terram 30.b
Columba in holocauſtum oblata, typus Chriſti 94.d
Columba retorto ad colliũ capite offerẽda qd deſignat ib.
Cõplere opus ſuũ & requeſcere ab omni ope, quõ differũt. 74.c
Concentus cœlorũ quid eſt 29.b
Concentum cœli quis dormire facit ib.
Concentũ cœli turbare niſus eſt Arrius eo.d
Concepti non uiderũt lucẽ. ſ. patres ante diluuium 40.b
Confeſſio mirabilis magorum de digito dei, & Nabuchodonoſor de filio dei 50.d
Confidit in ea cor uiri ſui, quõ intelligitur 71.d
Confitemini memoriæ ſanctitatis eius 98.a
Conſiliũ dei altũ in eo quod mortẽ homini peccãti intulit. 37.a
Conſiliarius dei extrinſecus nemo. Intus autẽ ipſe filius. eod.c
Conſiliũ diuinũ de redimẽdo hoĩe peccatore p Chriſtũ. 93.a.b
Conſtitutio apoſtolica de nõ accuſandis ſacerdotibus dñi, 102.a
Contemplãtibus debentur ſumptus ex domibus regũ. 54.a
Cõuiuiũ triũ angelorũ cũ Abrahã quid præfigurauit. 44.d
Conuiuij illius cũ riſu familiariter celebrati myſteriũ. 45.b
Cyri regis perſarũ ſpm ſuſcitauit dñs p tẽplo Hieruſalẽ. 82.d
Cyrus pphetice prænominatus ab Eſaia miro teſtimonio 83.b

D.

DAuid intus & foris tribulatus, q; contriſtaßet ſpiritum ſanctum 22.d
Dauid cur plures habuit uxores 24.c
Dauid manifeſtius de trinitate loquutus ẽ q Moſes 60.a
Dauid ſpiritum ſanctũ primus nominauit. eod.c (61.d
Dauid magnũ cõtinet theſaurũ teſtimoniorũ ſpũs ſ. de Chriſto.
Dauid pleno cornu accepit à Samuele lætitiã ſpũs ſ. 65.b
Dauid primus aßumpſit pſonam Chriſti in ſe loquẽtis eo.d
Declinare uictimas dñi in profundum quid eſt 100.d
Delicię meæ, eße cum filijs hominũ 37.d
Deſiderium ſanctorum patrum ſuper Chriſto naſcituro. 49.b
Deus aliter erat cũ Chriſto q cũ Moſe aut Ioſue 5.a.17.c
Deus à nobis laudandus eſt, quantũ poßumus, quia maior omni laude 23.a
Deus recte amator dicitur, eius ſpõſa eccleſia, Sion ſcta. 24.d
Deus cur non Adam peccantem ſed terram in opere eius male dixit. 41.a
Deus in hac uita perfecte cognoſci à nullo poteſt 56.a
Deũ time & mandata eius ſerua. Hoc eſt omnis homo. 75.c
Deus maxime fidelis in uerbis & promiſsis ſuis 77.a
Deus magis inſpector eſt cordis q operis 101.d
Deuorare populos in ore gladij, aliter licuit ueteribus, aliter Chriſtianis 55.b
Diabolus per ſuperbiam repulit amatorẽ ſuũ deum, ideo iuſte derelinquitur 26.c
Diabolus non ſtatim ut conditus eſt, cecidit 26.d. 31.a
Diabolus cur ponebatur in monte dei, cum ſciret deus eum caſurum. 27.a
Diabolus habet plagam mortis, quæ ſanata eſt 28.a
Diaboli, qui ceciderunt, nunquam fuerunt inter Cherubin et Seraphin 30.d
Dies ſex primi cur dicuntur dies 74.b
Dies ſeptimus natura primus eſt eod.c
Dilectio trina & una, ſicut tres perſonæ & una ſubſtãtia. 53.b
Dilectionis operatio prima eſt uita contẽplatiua eod.c
Dilectionis operatio ſecunda eſt uita actiua 54.b
Dilectio timorem pœnalem excludit ſed nõ religioſum. eo.c
Dilectionis operatio tertia, contra idololatriã eſt zelus. 55.a
Doctores contriſtare aut accuſare non licet 101.b
Domine apud te eſt fons uitæ, quõ intelligitur 13.c
Domus dei infiſtatur pluuijs ſophiſtarum ac fluminibus hæreticorum 34.b
Domus dei à Salomone ædificata, typus corporis Chriſti. 90.a
Domus dei, quod eſt corpus Chriſti, quomodo in utero Mariæ ædificata eſt 92.c
Domus ædificata lapidibus dedolatis atq; perfectis 93.d
Domus dei. q ẽ corpus Chriſti, exornata auro puriſsimo. 94.d
Dormire in cotemplationibus quale eſt 54.a

E.

ECcleſia non de Chriſto, ſicut Eua & Adam, ſed propter Chriſtum & per Chriſtum facta eſt 5.c
Eccleſia per fidem eſt illa mulier fortis, de qua in Prouerbijs 71.b
Eccleſia eſt illa ſponſa, de qua in canticis 76.a
Eccleſia in perſequutionibus creuit 88.c
Edõ populus execrabilis, filijs Iſraël cõtrarius & inſultãs. 80.b
Ego & pater unũ ſumus, altius dictũ, q, ego ſum Chrũs 6.a
Ego hodie genui te. In deo enim non eſt heri aut cras, ſed ſemper hodie 60.b
Egreßus Noë cum tribus filijs trina benedictione 89.a
Egreßus Danielis cũ tribus ſocijs, tribus gratiæ incremẽtis. ibi.
Egreſſus Iob cũ tribus amicis, tribus modis tẽtati eod.b
Elementa diuinis precibus ſacrata, ad multa proſunt 102.c
Epiſcopi non prius ſunt à clericis aut laicis accuſandi q priuatim ſint antea de iniuſtitia requiſiti & admoniti 100.d
Epiſcopos pſequi, ẽdeũ ipſum, cuius uice funguñ pſequi. 101.a
Eſau Iudaicũ populum, Iacob gentes præfigurauit 48.d
Excitatio ad pietatem in Iacob, Corporalis autẽ in Eſau. eod.b

F.

FAciamus hominẽ ad imaginẽ et ſimilitudinẽ noſtrã. 34.d
Fides facit hominem recte mœrentẽ. 18.a (35.a
Fides, alia magna, alia modica, alia minima dicit. eod.c
Fidei excellentia hoĩes ad principatus angelorũ ſublimat. 31.d
Fides ẽ præpatio ad gratiã, ẽq; donũ ſpũs dei 39.a
Fides Abel, Enoch & ſimilium magna, abſq; auxilio ſcripturarum fuit ibi.
Fides noſtra adiutoreſh3 ſcripturas, pphetas et apoſtolos. eo.b
Fides patrum ante Moſen maxima, quia firma erat ſine operatione quacunq; uirtutum ibid.
Fides, omnium chariſmatum optimũ eſt 49.c
Fides requirit animã moralibus uirtutibus præornatã. 67.c

Fides eſt illa mulier fortis,de qua in fine Prouerb. 71.a
Fides eſt ſubſtãtia procul & de ultimis finibus pretiũ eius. eo.c
Fidem habenti ut Abrahæ,ſecreta ſua pandit deus eo.d
Fides quomodo cingulum tradit Chananæo 73.a
Fides quid operatur per ſpem & charitatẽ 76.c
Fides Abrahæ non indigebat lege 77.c
Fides uera & uiua nunquàm ſine charitate eſt 78.b
Fides,ſpes & charitas una & trina uirtus indiuiſa ib.
Fide coniunguntur electi ideo ſicut mulier uiro ſuo 99.d
Fides proſpicit pretium ſuum procul de ultimis finibus ib.
Filij dei de ſtirpe Seth,filiæ hominum de ſtirpe Cain 40.a
Filij Adam,qui turrim ædificabant,ſuperbi ut Adam 43.a
Filius dei ad patrem eſt,ſicut mens hominis architecti ad animam ſuam 55.c
Filiorum ſapientiæ & ſtultitiæ,diuerſi et contrarij fines. 70.b
Flumina de uentre credentis fluẽtia,ſunt non ipſe ſpiritus,ſed eius doctrina 15.a
Flumina quatuor præcipua,4. ſacramenta Chriſti eo.c
Fodere in altũ,eſt quærere fundamentũ ex ſcriptura. 34.b
Fõs uitæ apud dominum,dominus eſt pater,fons filius:uita,ſpiritusſanctus 13.c
Fons patens in ablutionem peccatoris & menſtruatæ. 14.a
Fons patens domui Dauid eo.b
Fons uitæ quomodo differt ab alijs fontibus.ſ.Prophetis et Apoſtolis. eo.c
Fortitudo Iudicium regumq; ac Prophetarum, pro deo contra Idola. 55.b
Fortitudo ueterũ i gladio materiali, Apoſtolorũ i ſpirituali. ib.
Fructus & effectus cõſolatiõis paracleti in recte lugẽtib9. 19.a
Funiculus triplex difficile rumpitur 66.c

G.

GEmitus recte lugẽtium in hoc ſeculo,magni quidem,ſed dulces 21.a
Gementium ſic uocem audis,ſed neſcis unde ueniat,aut quo uadat ib.
Gemitus inenarrabiles,quibus ſpũs poſtulat p nobis ib.
Gentium diuiſio in 72. linguas,ſecundũ. 72 filios Iſraël. 33.d
Gradus in trinitate nulli ſunt,ſed omnia ibi coæqualia 29.d
Græcorum error de proceſſione ſpirituſancti 9.d.11.a
Græcorum argumentatio ac data à Ruperto ſolutio 11.d
Græci.i.gentiles,ſapientiam quæſierũt & inuenerunt 69.d
Gratiarũ diuiſiones tot ſunt,quot ordines angelorũ 31.b
Gratia ſanitatũ quomodo differt ab operatione uirtutum. eo.d
Gratias deo agens,debet reſpicere beneficia Chriſti 84.b
Gratiarum actio quid eſt? eo.c

H.

HAereſis,mulier ſtulta et clamoſa,reddens malum et nõ bonum 72.a
Hæretici chariſmatũ donis abutuntur in ſuperbia. 17.d
Hæretici mutant cauſam filiorum pauperis.i.Chriſti ib.
Hæreticorũ cantus diſcors,cõtra eccleſiæ concentũ. 29.d.30.b
Hæretici cõtrariæ ſciẽtiæ turrim,ſicut gigãtes,extruũt. 43.d
Hæretici ponũt os in cœlũ & lingua eorum trãſit in terra. ib.
Hæretici Pharaoni & magis eius ſimiles 51.a
Hæretici peccant in ſpũm ſanctũ,quia errãt p ſuperbiam, non per ignorantiam 59.d
Hæretici lædunt animas ſuas & diligunt mortẽ 69.b
Hæreticorum improbitas,qua nos interrogant 79.b
Hæretici ſcienter & per inuidiam reſiſtunt ueritati. 96.d
Hæreticis non eſt pars in dedicatione domus dei 98.a
Hieruſalem,multũ differt ab apoſtatrice ſynagoga 88.b
Hieruſalem.i.eccleſia in tribulatiõe filios et filias eduxit. eo.c
Hiſtoria trium puerorum in camino ignis 79.c
Hodie ſi uocem eius audieritis,quõ intelligitur 95.b
Holocauſta medullata,combuſtio uitiorũ 96.b
Homo diuino ſpũ afflatus,tacere non poteſt,etiã ſi uelit. 19.d
Hõ ſic afflatus ridetur ab his qui uirtutẽ ſpũs ignorãt. ib.
Hoïs interioris uter9,multos habet circuit9 et capacitates. 20.c
Hõ ſic afflatus ſpũ ſctõ utrũ finaliter poſſit deleri ab eo. 22.a
Hõ talis ſimilis ẽ Iſraëli luctãti cũ deo,rogãti et flẽti eo.b
Hõi plura & maiora i opib9 dei abſcõdita ſunt q̃ uiſa. 23.b
Homo cur poſitus fuit in paradiſum, cum ſciret deus eum peccaturum 27.a
Homines pro diuerſa meritorum qualitate in diuerſos angelorum ordines recipiendi 30.d
Homo maximus debitor dei ac gratiarum actionum 32.a
Hõ creatus fuiſſet,etiã ſi angeli nõ cecidiſſẽt eo.d
Hoïcs et angeli ppter unũ Chriſtũ creati ſunt 33.b
Hõ factus ad imaginẽ et ſimilitudinẽ dei,añquã peccauit. 34.d
Homines prædeſtinati dicuntur mõtes & colles 35.d
Hoïes nõ prædeſtiati ſunt ſicut ſitula aquæ et puluis terræ. 36.a
Hõ multis miſerijs repletus ẽ,ut uexatio det intellectũ. 42.c
Hõ quõ nihil amplius habet iumentus 75.b
Hõ quõ liberatur à ſeruitute corruptionis eod.d
Hoſtis multo nequior, qui excommunicatus communicat,quàm is qui foris eſt 101.c

I.

IAcob.i.ſupplãtator,ſpũm ſctũm præfigurauit 48.a
Ignis ſpũſancti,nõ cõburens,ſed illuminans 20.b
Ignis ſine diminutiõe ſui,multiplicatur, ſicut et gratia ſpiritus ſancti 57.a
Illapſus ſpũs ſ.auro grauior,melle dulcior 20.c
Incarnatio filij dei ab æterno præordiata,añoẽm lapſum. 34.d
Incarnationis ſacramentũ angelis ab initio abſconditum. 35.b
Initiũ ſapientiæ timor domini 54.c
Inſufflãdo dãs ſpũm ſctũm, Chriſus duo dedit intelligi 11.b
Interpretibus.70. Apoſtoli & Euangeliſtæ pro neceßitate tẽporis uſi ſunt 53.b
Iohãnes Bap. non fuit ſicut Moyſes,in ſignis & portẽtis. 50.b
Ioſue quõ accepit ptem gloriæ Moſi in miraculis 26.d
Ironiæ quædam in ſcripturis grauißimæ 65.b
Ironia hæc, Ecce Adam quaſi unus ex nobis,per Chriſtum in ſe rium conuerſa eſt 38.c
Iſaac,typus Chriſti,q̃ riſus et gaudiũ eſt omniũ beatorũ. 45.a
Iſaac q̃ riſus interpretatur. Chri figura fuit in multis 48.a
Iſaac oculis caligãs,Chriſtũ i cruce moriẽtẽ præfigurauit 49.a
Iudæus gloriã ſanctæ trinitatis contẽplari refugit 2.a
Iudæis liber et ſermo de trinitate ſignatus et clauſus 52.d
Iudæi inexcuſabiles ſunt, quia nou credunt in agnum q̃ librum aperuit. 53.a
Iudæorum murmura tentationesq; non ante puniuit deus q̃ de ſpiritu Moſi dedit 70 uiris 58.d
Iudæorũ plagæ iteritusq; diuerſi p9 acceptũ munus ſpũs. 59.a
Iudæorum peccata in filium minus punita ſunt, q̃ quæ in ſpiritũ ſanctum. 59.c.88.a
Iudæi q̃rebãt et emebãt mẽdaciũ cõtra reſurrectiõẽ Chri. 64.a
Iudæis nõ orit ſol & ſtellæ claudũtur quaſi ſub ſignaculo. 66.b
Iudæi deriſores ſunt,de q̃b9 dicit: Noli arguere deriſorẽ. 69.c
Iudaicus populs,parẽs naſcituri Chri cuſtodiebat ne piret. 79.d
Iudæi captiui recordabãt Sion ppter naſcituru i ea Chriſtũ. 80.a

Iudæorum contritio & conculcatio ſub Tito & Veſpa. 87.c
Iudæi preuaricãdo præuaricati ſunt q; nũq; remittet eis. eo.d
Iudæi ſi poſt datum Apoſtolis ſpiritum ſanctũ credidiſſent, potuiſſent excuſari 88.a
Iudæis agnus in leonẽ, colũba in ignẽ uerſa ẽ, poſt mortẽ Chri. 97.b.c
Iudæis nec hoſtia nec locus immolãdi relinqtur ib.
Iudæis duplex pœna una in hoc ſeculo, alia in futuro. 99.a
Iuſtitia noſtra fides eſt iuſtus enim ex fide uiuit 70.a
Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt 93.a

L.

Lætitia patris & filij, ſpirituſanctus eſt 65.a
Lætitia ſpirituſancti in corde Dauid eod.b
Lamuel.i. in quo deus. Chriſtus recte dicitur 17.b
Lances iudicij duæ, una miſericordiæ, altera iuſtitiæ 93.d
Lapides dedolati atq; perfecti, ſunt patriarchæ et ꝓphetæ. i.b
Liber ante aduentũ Chriſti ſapiẽter clauſus & ſignat⁹ ẽ. 65.c
Liber prouerbiorum per antitheta iuſti & impij fere totus cõ 71.a
Liber Eccleſiaſtes quid tractat (textus eſt 69.d
Liber Eccleſiaſtes certam præbet rationẽ ſpei. 73.c
Linguarum diuiſio cur facta eſt 43.d
Linguarũ diuiſionẽ conſuluit fili⁹ dei, eaſq; in apoſtolis ꝓſpiri tũ ſanctũ iterũ uniuit ac conformauit 44.a
Literarum Hebraicarum interpretatio 72.b
Lugendum nobis in hac uita eſt 17.d
Lugẽtes in hoc ſeculo magis laudãt mortuos q; uiuẽtes. 18.a
Lugẽtes ſic habẽt gaudiũ cordis ꝑ cõſolationẽ pacleti. 19.b
Lux uera, filius dei, angeli & ſancti non ſic ſunt lux. 25.c

M.

Magi nõ uera faciebãt miracula, ſed iuiſu appẽtia. 50.d
Magi cur non potuerunt facere cyniphes, ſicut colubrum ex uirga ibid.
Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me 53.a
Manus in deo quales ſunt eod.c
Manus Chriſti tornatiles aureæ 94.c
Maria mater Chriſti maximam habuit fidem 72.a
Mariæ ꝓprie & excellẽter aſcribit Canticũ Canticorũ. 76.b
Maria non habuit, cur gemeret niſi uulnus charitatis ib.
Mendacia ſigna magorum & antichriſti 51.a
Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi 93.d
Monotelitarum & Eutychetis error 50.d
Mons magnus qui implcuit terram Chriſtus eſt 35.d
Montes in pondere librati ſunt homines prædeſtinati ibi.
Mortẽ timent homines mũdani, cauſam mortis nõ cõſiderãtes. ibi.
Mors corporalis ex dei miſericordia hoĩ inflicta ẽ. 36.d (19.b
Mortis ſentẽtia in hominẽ duplex, una patris, alia filij. 41.d
Moſes cur potius Breſith q; Ben in caput libri poſuit 4.c
Moſes añ Iob, & literas primas. ſ. Heb. à deo accepit 28.d
Moſes cur rationẽ cœlorũ nõ enarrauit, ſicut rõnem terræ. ib.
Moſi intẽtio in Cãti. Deut. erat cõmemorare ĩſficia dei. 33.c
Moſi cur poti⁹ q; prioribus data ẽ opatio uirtutũ. 46.b
Moſi fides ad aquas contradictionis eo.d
Moſes uir fideliſſim⁹, ſemẽ Abrahæ ꝓmiſſũ maxiẽ deſydera-
Moſi oratio ꝓ Chriſto mittẽdo eo.b (uit 49.a
Moſes opatione uirtutũ maximus fuit ꝓphetarũ 50.b
Moſe maior fuit Chrũs ueraciter, ſed nõ apud curioſos. ib.
Moſes Iudæis uelamẽ habet q; ꝓ Chrũm euacuatur 51.c
Moſes librũ de trinitate Iudæis clauſit & ſignauit 52.d
Moſes exemplar omnium prælatorum 56.b
Moſi mira benignitas erga populum ſuum eo.c (ib.
Moſi nihil diminutũ fuit, qñ dixit deus, auferã de ſpiritu ſuo.
Moſi claritas, ĩ cõpatiõe ad Chrũm nec excellẽs nec uiua. 58.a
Moſes cõgregãs ſeptuagĩta uiros ſeniores, typum Chri geſſit.
Moſes ꝓ dño zelat⁹ ẽ ꝓpter uitulũ, occidẽs 23. milia. 59.a (eo.b
Moſi ſcriptura quaſi fons ſcripturarũ eſt 90.d
Multa nobis inexplicabilia etiam quæ naturaliter fiunt. 93.a

N.

Noë cur potius Chanaan q; Cham maledixit. 40.d
Noë cur potius Chanaã quã alios filios Chã maledixit.
Nomẽ meũ Adonai nõ indicaui eis 46.a.c (41.a
Nomen domini inuocatum, facit peccatorẽ reſurgere. 66.d
Numquid Syon, dicet hõ. & homo natus eſt in ea 3.a

O.

Oblatio nulla maior aut potior q; ſacrificiũ corporis & ſanguinis Chriſti 102.b
Obſtetricante manu eius, eductus eſt coluber 28.c
Octo Primates, octo præcipui iudices i Iſraël, ĩ typũ Chri. 57.c
Omnia quæ habet pater, mea ſunt, quõ intelligitur 58.a
Operatio trinitatis per totũ agrũ ſcripturarum expreſſa. 3.c
Operatio trinitatis inſeparabilis in tribus perſonis 9.b
Opus Ruperti in duodecim prophetas, uelut aurum, exoptatũ à legato apoſtolico 1.d
Opus Ruperti ſuper primũ & ſecundũ libros regũ 60.a
Opus Ruperti in cantica canticorũ, vij libris diſtinctũ 76.a
Oratio Ruperti ad beatam trinitatem 78.d
Ordinem cœli non nouit homo, niſi deus reuelet ei per ſpiritũ ſuum 24.a
Ordinem cœli ponere in terra quid eſt 25.b
Oſtiũ tabernaculi in Chriſto ẽ latus eius in cruce ꝑforatũ. 58.c

P.

Paracletus nõ ueniet, niſi ego abiero, duplex expõ. 10.c
Paracletus cur primũ in ultima cœna ſic dictus ẽ. eo.d
Paracletus duplex, alius h⁹ mũdi alius electorũ dei. 17.a
Paracleti uiſitatio ſenſibilis quã dulcis ſit duobus probatur exẽplis. 20.a
Paradiſum plãtauerat dñs à principio. i. die tertio 91.b
Pater q̃q; pſonæ, q̃q; totius trinitatis nomẽ ẽ. 12.a. 84.d
Pater & pater meus differenter à Chrõ dicitur 12.b
Patrũ inuaſores, infames & à liminib⁹ eccleſiæ alienos fieri.
Paßio Chriſti corã ipſo fuit, ab æterno præuiſa. 24.a (101.c
Paulus rogãs cõtra ſtimulũ carnis an ſit exauditus 21.d
Pau. inter cherubin, Iohã. Euã. inter ſeraphin cõputatur. 32.a
Paulus ſapiens architectus 78.d
Pcta quæ poſt datũ ſpm̃ ſ. fiũt cur grauius puniuntur 59.c
Peregrini à dño in hac uita, magis optant mori q; uiuere. 19.a
Perſequi ſacerdotes dei ẽ deũ ipſum pſequi 100.b.101.a
Perſequutores ſacerdotum perpetua notantur infamia. 101.a
Petrus, unus de Seraphin, quia Apoſtolorum primus 99.b
Petro datus in manu calculus, præcipua poteſtas ib.
Petri uerba in ordinatione B. Clementis 101.c
Pharao cur tot ſignis tẽtatus fuit, cũ ſciret deus cor eius. 27.b
Philoſophorũ ſcripta nõ admittũt tropos, ſicut ſacra ſcriptu-
Pœnitet me feciſſe hominẽ, quõ intelligitur 42.b (ra. 2.d
Pœnitẽtia Chriſti ꝓ nobis aſſũpta in cruce cõſummata ẽ. 94.d
Poſtula à me & dabo gẽtes hæreditatem tuam 60.b
Præmium laboris poſt hanc uitam 89.d
Præuaricando preuaricari quid eſt 87.d
Principium in quo deus omnia creauit, filius dei eſt 3.d
Principium, per quod & propter quod omnia, Chriſtus ẽ. 4.b
Principium cur potius filio q; pri aut ſpũi ſ. attribuitur eo.d
Principiũ ẽ nomẽ magis ꝓpriũ uerbo dei q; filius aut chrũs. 5.d

In principio erat uerbū, quomodo intelligi debet 6.b
Processio spūs s. tribus modis effecta est 6.d.10.b
Processio spūs s. res ualde magna 7.d
Processio chri duplex, una ex deo altera de thalamo 8.b
Processio quid est eo.d
Procedens dicitur spūs s. non filius: hic non processit, ille processit 9.a
Processio filij ex ore altissimi in rerum creatione eo.b
Processio spūs s. in creaturæ rationalis sanctificatione ib.
Prophetæ etiam regibus dominati sunt, ideo inter dominationes computantur 31.d
Prophetia Enoch contemni non debet 40.a
Prophetæ iussi sunt librū sanctæ scripturæ claudere et signare
Prophetissa ad quā oēs pphetæ accesserūt Maria ē. 94.a. (52.
Prophetæ absq; dolatura tribulationis, hinc non transierūt. ib.
Psalmi quatuor primi, quatuor Christi sacramēta cōtinēt. 61.c
Psalmus primus proprie soli Christo conuenit 62.a
Psal. quartus cur nūc singulariter, nūc pluraliter loquit. 64.d
Psalmi. 136. expositio literalis 80.d
Psalmi eiusdem sensus mysticus eo.d
Psal. 29. de dedicatiōe domus Dauid et de resurrectiōe Chri.
Psal. 65. de resurrectiōe Chri et mystica oblatiōe. eo.b (96.a
Puluis es & in puluerem reuerteris, misericors sentētia. 36.c

Q

Quatuor bestiæ grandes, quatuor regna præcipua. 82.b
Quatuor iudicia dñi pessima, fames, gladius &c. 86.d
Quarta bestia. i. Ro. Imperiū, Iudæos cōmouit. 87.b
Qui præcipit soli & nō oritur sol scripturarū, Chrūs. 66.b
Qui uos tāgit, tangit pupillā oculi mei 100.b
Quis appendit tribus digitis molem terræ 35.c

R.

Reges, quibus uinum dari prohibet Lamuel, sunt diuites huius seculi 17.c
Reges Israël omnes peccauerunt, nullo excepto 86.a
Reiicere mandatum dei quid est 100.b
Requies domini, plenitudo est beatitudinis 76.c
Regescere cū regibus & cōsulibus terræ apud Iob, qdē. 11.c
Resurrectio mortuorū male à Saducæis negata 47.b
Rogabo patrem, quō hoc conuenit Christo 12.c
Romana Ecclesia, latinæ Ecclesiæ columna 9.d
Roma tropice olim Babylon nūc noua Sion est 81.a.88.d
Romæ Christus Petro exeunti occurrens 81.c
Roma. Imp. nūc confitetur filiū dei sicut olim Nabuchodo. ibi.
Roma. Imp. ex sæuissima bestia, ut homo factū est. 88.d
Roma. Pontifici omnium Ecclesiarum cura est 100.b

S.

Sacerdotes nō datores, sed mīstri sunt bñdictōis. 51.c
Sacerdo. ad iudices publicos accusare nemini licet. 100.d
Sacrificiū missæ quomodo celebrari debet 102.a
Saducæi neq; animas neq; angelos uiuere putant 47.b
Salices erant, non solum gentes, sed etiam carnales Iudæi. 81.a
Salomon filiū patris æterni manifesta uoce expressit 66.c
Salomonis tres libri de tribus uirtutibus theologicis 67.d
Salomonis casus in senectute omnibus nobis formidabilis. 68.d
Salom. libri boni sunt fructus, qualecūq; fuerit ipse lignū. 69.a
Sancti nationes iudicabunt. i. spurcitias earū condēnabūt. 55.b
Sapientia secularis assimilatur meretrici in prouerbijs. 67.d
Sapientia apud Salomonem & uerbum apud Iohannem Euangelistam idem sunt 68.a
Sapia pri coæterna, carnē suscepit, excidēs colūnas 7. 69.b
Sapiētia quō iustificata est à filijs suis eod.d
Sapientia mater iustorum, Stultitia mater impiorum 70.a
Sapiētia seculi per mulierē stultā in prouerbijs describit. eo.b
Sapiens filius quis recte dicatur eod.d
Sapiētia in qua deus oīa fecit, nobis dies septimus est. 74.c
Sara. i. princeps, fidē: Agar. i. aduena, legē præfigurauit. 47.d
Scala Iacob, moraliter intelligi potest & allegorice 52.a
Sciētia tū humana tū diuina, in pribus añ Abrahā 39.c
Scribere uerba legis in limine & ostijs domus tuæ, quid ē. 54.a
Scripturæ sacræ cur dicuntur scripturæ populorū 2.c
Scriptura sacra tota un⁹ liber ē, qa ab uno spū dictata. 4.a
Scriptura sctā tota propter hoīem instruendū cōdita ē. eod.b
Scriptura uet. test. de trinitate clausa ē Iudæis et signata. 52.d
Scripturæ sacræ pulchra commēdatio ex interpretatione Alphabeti Hebræorum 72.c
Scrutari scripturas, nō est scrutatorē esse maiestatis 89.c
Seditionum autores tres in Hierusalē sub Tito et Vespa. 87.d
Semita iustitiæ, arta prudentibus huius seculi 38.a
Septē bestiæ capita, sunt septem præcipua regna 27.d
Septies et septuagesies septies diuersi sunt mysterij 39.c
Septē pastores antiqui, typum Christi gerentes 57.b
Septenarius numerus in bonam & malam partem uniuersitatem significat 82.a
Septē saluatiōes Iuda p ternos uiros, ab Abrahā usq; ad Chrīm
Septē colūnæ domus sapiētiæ sunt septē spūs dñi. 90.b (86.a
Septē spūs dñi, multiplici septenario designantur eo.c
Septē spūs dñi p Mosen in septē primis dieb⁹ præsignati. eo.d
Septem spūs dñi cur dicuntur septē columnæ 92.a
Septem spirituum plena requies in Christo eo.b
Septē spūum duplex ordo, alius in Chrō, alius in nobis ib.
Seraphin duo, Apostoli & prophetæ 99.a
Signatum est super nos lumen uultus tui domine 64.a
Similitudō generationis carnalis ad spiritualē & diuinā. 25.a
Similitudo trinitatis in anima, mente, & fortitudine hoīs. 55.c
Sion ciuitas omniū electorum 3.a
Sion, præsens ecclesia, Hierusalē, supna ciuitas. Vbi dicit, cuius ignis in Sion, & caminus eius in Hierusalem 32.c
Si quis sitit, ueniat ad me &c. 14.a
Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis 21.b
Si quispiam præualuerit contra unum, duo resistūt ei 93.d
Sol uane pro deo habitus est 74.d
Solis & lunæ atq; stellarū mira potestas 91.b
Sordes Israël, duo uituli Hieroboam, non emundabuntur. 30.a
Spes quid operatur in homine p fidem & charitatē 76.d
Spūs nomē ē cōe toti trinitati, sed uni psonæ appropriat 7.b
Spūs ubi uult spirat. Ergo uere deus est 15.d
Spūs creat⁹, siue bonus sit siue mal⁹, aiæ substātiā nō intrat. ib.
Spūs creat⁹, nō alterius creati, sed solū creatoris spūs capax ē.
Spiritus eius ornauit cœlos 28.a (16.a
Spūs dñi deforis spirat, etiā in malis, ut in Saul et Balaā. 16.b
Spūs mendacij æmulator miraculorū immagis 50.d
Spūs timoris dñi, ex iudicio dei iter lucē et tenebras cognoscit. 91.b. (90.d
Spūs fortitudis, ex creatōe solis & lunæ agnoscit.
Spūs consilij, in creatione piscium auiūq; & reptiliū. eo.c
Spūs sapientiæ ex requie diei septimi cognoscitur 92.a
Spūs. s. suggestio ad hoc opus scribendum 1.d
Spūs s. in uet. test. dictus est spūs dei seu spiritus dñi 6.c
Spūs s. ante aduentū Chri nō fuit datus in remiß. pec. 6.c.14.b
Spūs s. cur uirtus altissimi dicitur, sicut filius brachiū dñi. 7.b
Spūs s. nō solū à patre, sed etiā à filio procedit 9.d.11.b

Spiritus ſanctus uere deus, quia à patre procedit 12.d
Spiritus ſ. ut flumẽ in fonte de filio, & uena fontis, patre 13.c
Spũs ſ. de filio ꝓcedit ſubſtãtialiter, ſꝫ aliter de ꝓphetis et apo
Spũs ſ. & deſoris & intus ſpirat 16.b (ſtolis. 15.a
Spũs ſ. intus inſpirat quoſdã p ſemetipſum ineffabili unctione
Spũs ſ. ſpirat in ijs, qui lugẽt in hoc ſeculo ib. (eo.d
Spũs ſ. quomodo contriſtatur in nobis 22.d
Spũs ſ. dona differẽter antiqs patribus et nobis data ſunt. 40.b
Spũs ſ. in Chriſto pleniſſime ſecundũ omnia dona fuit 58.b
Spũs ſ. cui lumen uultus domini dicitur 64.a
Spiritus ſanctus in corde alicuius ſancti ſumma lætitia eſt, ſed
contriſtatur peccato 65.b
Spiritus ſanctus formauit corpus Chriſti in Maria ex ſua ope-
ratione, non de ſua ſubſtantia 93.a
Spiritus ſanctus aliter ſuper Chriſtum, aliter ſuper apoſtolos
deſcendit 96.c
Spũs ſ. aliter apparuit aⁿ glorificationẽ Chriſti q̃ poſt 97.a
Spũs ſ. aqua uiua de petra, de filio quoq; procedit 98.b
Spolia dicuntur eloquia domini 72.a
Statera diuini iudicij in exitu huius uitæ 93.c
Stephani protomartyris præconia 99.c
Superbia Luciferi per quam cecidit 26.a
Superbia gigantum poſt pœnam et in pœna Adæ 43.b
Suſcitare ſeptem paſtores ſuper eum, ſ. Chriſtũ, quid eſt. 57.d
Suſcitatur Moſes ſuper eum tanquàm quod mortuum erat, ut
uiuat ibi.
Suſcitabo ſuper eum, cur potius dicitur, q̃ in eo. 58.a

T.

TActus dolore cordis intrinſecus, quomõ intelligit. 42.c
Tecum principium in die uirtutis tuæ, dupliciter expo
nitur 4.d
Templum Chriſti dedicatum in reſurrectione 95.d
Terra hominis è paradiſo propulſo in pœnã data, ſtiute ad glo-
riam quæritur 73.c
Terra cui non uult miſereri dominus, ſynagoga eſt quæ Chri-
ſtum crucifixit. 86.d
Terra Iudæorum inexcuſabilis facta eſt 88.a
Teſtimonia Chriſti contra Arrianos & Macedonianos. 12.d
Theſaurus abſconditus in agro, myſterium S. trinitatis 2.b
Theſaurus iſte, nõ in parte aut in partibus, ſed in toto agro ab
ſconditus 3.b
Theſaurus iſte cur ſic abſcõditus eſt antiquis in eo agro 41.b
Transferre montes, apoſtolos & prophetas, quid eſt 66.a
Tranſgredi terminos antiquos, quid eſt 100.b
Tres pueri quaſi ex uno ore laudabant deum, ſic nos oẽs. 81.d
Tres reges ꝓſarũ, Cyrus, Dariº et Artaxerxes ꝓ Iudæis. 82.d
Tres reges iuſtos inuenit dñs in tribu Iuda, inᵗ Iſraël nullũ. 85.d
Tres uiri, Noë, Daniel, Iob, quibus ſimiles ſunt Petrus, Iohan-
nes, Paulus 87.a
Tria hæc, leo, gallus, aries in prouerbijs q̃d ſignificant. 70.d
Tria hæc, fides, ſpes, charitas ſæpe in nouo teſtamento, in uete-
ri raro ponuntur 77.b
Tria hæc reformant hominem ad ſimilitudinem dei eo.d
Tria hæc, maior autem horum eſt charitas 78.b
Trinitatis myſteriũ, theſaurº deſyderabilis, ĩ agro ſcripturæ. 2.b
Trinitatis cõſiliũ ꝓ hominis reparatione ꝓ incarnationẽ. 38.c
Trinitas ueterib⁹ partim in ſermõe, partim in ope oſtẽſa. 40.d
Trinitatis ſplendor in uerbis dei ad Noë 41.b
Trinitatis figura in tribus noïbus & in tribus angelis. 44.c
Trinitatis teſtamẽtum ad Abrahã, Iſaac & Iacob 45.a
Trinitas per Chriſtum mundo publicata ibid.
Trinitas corona ſpei noſtræ eod.d
Trinitas etiã in modo diligendi deũ exprimitur 53.b
Trinitas perſonarũ in una ſubſtãtia dei, ex uerbis Dauid. 60.d
Trinitatis nomina tũ abſoluta tũ relatiua, clarius in nouo q̃ in
ueteri teſtamento exprimuntur 77.b
Trinitatis grãde negotiũ circa tres pueros in camino 79.d
Trinitatis auxiliũ ꝓ Iudæis ꝓpter Chriſtũ naſciturũ. 82.b
Trinitatis conſilium per tres reges Perſarum eod.d
Trinitas in illis tribus regibus aſſimilata 83.b
Trinitatis mira myſteria in Noë Daniel & Iob 89.a
Trinitatis fides quomodo prædicanda eſt 102.c
Triſtitia implebit cor ueſtrũ, quõ recte intelligitur 10.c
Tropica locutio in ſcripturis ſacris frequens 2.d
Turrim Babel cur extrui uoluit deus 43.b
Turrim Babel extruunt Hæretici eod.d

V.

VAnitas magna in terrenorum cõcupiſcentia 72.d
Vanitas & ueritas, ſibi inuicem oppoſita ſunt. 74.a
Vana ſunt oĩa tpalia ad deum comparata eo.d
Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius &c. 24.a
Verbũ dei eſt ꝓ quod & propter quod facta ſunt omnia. 25.c
Verba cantionum ſunt ſacra ſcriptura 79.b
Verborum uirtute ſacrantur diuinitus elementa 102.c
Veſtes Eſau ualde bonæ, erãt ueſtes ſacerdotales, tanquàm pri-
mogeniti 48.c
Veſtes Iacob, chariſmata ſpiritus ſancti eod.d
Via prudentiæ, lata ijs, quibus deus ꝓ ſpiritũ ſuũ reuelauit. 38.b
Via prudentiæ eſt in uerbo crucis ibid.
Vinũ quod mœrẽtibus dat Lamuel, eſt ſpũs ſctus. 17.c. 18.a
Vino ſpũs ſancti abutuntur Hæretici 17.d
Vinum ſine aqua in calice offerri non debet 102.b
Viſio Eſaiæ de Seraphin, ad Chriſtum & apoſtolos referen-
da. 98.d
Viſio illa aſcenſionis dominicæ gloriã repræſentat ib.
Vita actiua, ordine prima, dignitate ſecunda eſt 54.d
Vnctio ſpiritus ſancti quædam ſingularis & ineffabilis, ſed in
paucis 16.c
Vnitas per ſpiritum ſanctum in credentibus ſectarum, plurali-
tas in hæreticis 64.c
Vox Chriſti dulcis, uox turturis, uox pietatis 95.b
Vox exultationis prædicatio eſt Euangelij 98.c

Z.

ZElus domini pro Moyſe in Iudæos, poſtq̃ de ſpiritu eius
dedit ſeptuaginta uiris 59.d
Zonæ quinq; in cœlo ex motu ſolis diſtinctæ 91.c

PROLOGVS RVPERTI AD CVNONEM.

QVID FACIAM O PHILOCHRISTI oēs auditores beneuoli, quia animus meus materiam qualemcunq; sibi obiectam, quamuis supra uires sit, interpretatam siue inoperatam abire non sinit? Ecce cuidam amicorum sponsæ uel sponsi qualium in Canticis est illa uox, murenulas aureas faciemus tibi, uermiculatas argento, multum roganti, opusculum tribus æddideram libellis secundum materiam quam ille mihi obiecit, scilicet de sacramentis fidei sub Dialogo Christiani & Iudæi, quod uidelicet opusculum, pro re uel qualitate suimet Anulū placuit appellari, atq; hoc facto, putabā me satis feciſſe illius uoluntati bonæ & laudabili. At ille, iuxta quod sapientia dicit. Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient, ubi hoc tantillum comedit & bibit, ampliuse suriens & sitiens, & quasi irritato mentis palato ex gustu boni saporis, hoc rogare, hoc instanter petere addidit: ut apponerē loqui adhuc contra pfidiam Iudaicam, primū de tribus personis unius summæ diuinitatis, et demonstrare illi, quāuis inuito, trinitatis gloriā testificatam esse ex lege & prophetis: quas nimirū scripturas ipse legit & recepit. Deinde cur uel quomodo magis ad personā filij pertinuerit susceptio carnis. Deinde et hoc demonstrare quod tempus illud, quo natus est hic Iesus Christus, quem confitemur & scimus Messiam ipsum esse, quem expectabāt patres sancti, promissum sibi, a ueritate non † discrepare, immo ualde concrepat prophetiæ, quam patriarcha Iacob prelocutus est, Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittendus est Hæc tria proponens, num paruam aut facilem mihi materiam obiecisse uisus est? Immo rem magnam, rem difficilem imposuit, & quāto propinquius huc animus accedit, & postulata facere cupit, tanto pondus esse grauius sentit, & pene refugit nisi quod maiora suis uiribus iam dudum cū auxilio dei uersare consueuit. ¶ Quid igitur faciā? Nimirū hoc expedit & optimū est, ut habens amicū, eam ad illum media nocte, et dicam: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus uenit ad me de uia, & nō habeo quod ponā ante illum: animus meus amicus meus, qui tamen sæpe elongatur a me, ita ut recte clamem, et cor meū dereliquit me. Ergo uerum dicere licet, & amicus & desertor ipse est. Amicus nimirum, in eo dum intus se continet: amicus, dum uocat & ad aliquē sanctorū cōuertitur amicus, dū cogitat altius quod dei filius propter nos uirginis filius factus est: amicus, dum adhuc altius intuetur mysterium crucis, quod per illam idē dei filius omnia traxit ad se: amicus, dū adhuc altissime gloriā beatæ Trinitatis cupit uidere, quasi per speculum & in ænigmate. Hunc denique suimet processum, & olim in quadam uidit imagine, & nunc rebus aliquantis per experitur. Dū post multa quæ scrutatus est in scripturis eiusdem Christi filij dei testimonia, nunc tandē aliquid dulce uel iocundum de gloria sanctæ Trinitatis & processione Spiritus sancti effare desiderat. ¶ In quo aūt desertor idē est? Nimirum desertor in crebra resolutione, desertor in propositi obliuione, desertor in feneſtris per quas non deberet exire, desertor in uisu, desertor in auditu, desertor in gustu, desertor in odoratu, desertor in tactu, hic talis ecce nunc, ut sæpe fecit, de uia rediit ad me. Sed quid dicam? Non habeo (ut iam dixi) quod ponam ante illū, non habeo ex me sermonē bonū siue rectū & bene sonantem, quo digne ualeā exequi opus propositū, Restat igitur, ut (ficut iam dixi) eam ad illū uerū amicū, ad illum singularē amicū, qui cū deus esset, propter nos homo factus est, amicus & frater, dicamq; ei: Amice, commoda mihi tres panes, amice da sermonē qui & cor meū reficiat atque delectet, & cultores trinitatis, quicunque legerint uel audierint, ædificet. ¶ Olim dum tu, amantiſſime mi Cuno, Ratisponensis ecclesiæ Presul uenerabilis, Legato sedis apostolicæ, domino Vuilhelmo, Prenestino Episcopo, quædam ex operibus nostris demonstrasses, & ille, ut uir studiosus & adprime eruditus, intente legeret atque amplecteretur: inter cætera libuit eum sciscitari, si aliquid operis edidissem de processione spiritus sancti. Quod quia satis desyderanter sciscitatus est, tu nimirū pro bona uoluntate pene indoluisti, quod nō haberem quod per illum deportari posset ad uestigia sanctæ Apostolicæ sedis, de materia huiuscemodi, ut esset quasi margarita sup opus illud, quod (ut tu putabas) uelut aurū ille exoptauit, et secum tulit, uidelicet explanationem in sex priores ex xij. prophetis. Exemplar illud te agente & illo expetente amisi, sicut & cętera multa nostrorū operū exemplaria, quæ tu profectus in episcopatū abstuliſti. Cū ergo postulatū ingredi uellem de gloria sanctæ trinitais, memoria simul illius diei mentē tetigit, uisumq; est augmentum fore qualiscunq; utilitatis, si simul in procursu eiusdē operis dulcedinem sermonis permiscerē secundum hāc materiā de processione spūs sancti. Fateor quia mox, ut occurrit mentio siue suggestio hæc (quæ utinam ipsius sit paracleti) de quo dñs: ille uos (inquit) docebit omnia & suggeret uobis oīa quæcunque dixero uobis (ual-

Cantico. 1.

Anulus Ruperti, Opusculum li. 3.

Eccli. 24.

Argumentum huius operis.

Lege discreper. Gene. 49.

Animo hominis nunc amico, nūc desertor ē. Lucæ. 11 Psalm. 39.

Iohan. 12.

Lucæ. 11

Legato Sedis Apostolicæ.

de complacuit, faciemq; mentis ad occurrendum sibi deliniuit, & hilarem effecit. ¶ Sed quomodo Iudæo competeret hic stare in dialogo (ut ille amicus postulauit) ante faciem Christiani reuelata facie contemplantis * sanctæ trinitatis: & quæstiones proponere, quarum solutione magis ac magis reueletur uultus Moysi: cum ille à prima reuelatione statim fugere consueuerit? Amoto itaq; illo, sola cum quiete & trãquillo otio sacras perageret paginas Christiana fides, quatenus & ille non interturbet, & tu Christiane nihilominus habeas quod cupis, quantum per nos deo iuuante fieri potest.

Alias: gloriam.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE Trinitatis, & processione sancti spiritus, LIBER PRIMVS.

Quòd mysterium sanctæ Trinitatis thesaurus sit desiderabilis, & quòd thesaurus in agro absconditus sit. Caput I.

THESAVRVS DESIDERABILIS TV NOBIS es ò admirabile mysterium Trinitatis, & thesaurus, absc̃ditus quidem, sed taliter, ut inueniri possis ab homine attento qui te quærit, illuminatos per fidem habens suæ mentis oculos. Vbi enim thesaurus ille absconditus est? in agro. Sic etenim dñs dicit in Euangelio: simile est regnum cœlorum thesauro absc̃dito in agro. Mira res. Non in sacculo, non in diuersorio, nõ in cubiculo intra cubiculum, ubi solent homines abscondere thesaurum suum, quia de furibus soliciti sunt, sed in agro, id est, in propatulo. Qualis, rogo, hæc est absconsio, absconditum esse in publico? Attamen ita est, & omnino uerum est. Hoc opus nunc suscepimus, & hæc præsentis operis nostri est intentio, demonstrare, qualiter uel quo thesaurus iste sit absconditus in agro: dicamus ergo, quoniam thesaurum istum solis cæcis absconditum inuenimus nos: & hunc oculos habentibus, qui tamen forte nondũ satis uiderunt, & uidere uolunt, quasi prætento demonstremus digito.

Matth. 13 Thesaurus absc̃ditus in agro.

Quòd sancta ueteris instrumenti scriptura ille ager sit, & quam ob causam conuenienter agri nomine significata sit. Caput II.

AGer iste de quo proposuimus: sancta ueteris instrumenti scriptura est. Et recte dicitur ager: quia profecto respublica est: res in aperto posita, & cunctis hominibus, imò populis omnibus, legere uel audire cupiẽtibus, proposita est. Hinc est illud in Psalmo ueraciter dictum: Dominus narrabit in scripturis populorum. Quid nanq; est quod dicit in scripturis populorum, nisi ac si diceret, in scripturis quæ populis expositæ sunt, uel quæ à populis omnibus legi possunt? Quod ut diceret non fuisset necessarium nisi essent quædam scripturæ siue quædam scripta quæ non sunt populorũ, uerbi gratia, scripta Platonicorum: scripta Aristotelicorum. Nimirum ad distantiam eorum, quę illi scripserunt, scripturæ sacræ recte dicuntur scripturæ populorũ, quia uidelicet populos, id est, simplices, à suimet lectione non repellunt, quin & si mysteria non cito percipiunt, at saltem literalem sensum & moralem quoque facile capiunt intellectum. At illorum scripta uel dicta lubricis anfractibus effugiendo, simplices à se repellunt. Exempli gratia: si dixeris, mortuus est homo: dicunt, mortuus non est homo. Et ex parte uerum dicunt, quia si homo est, uiuit: si autẽ mortuus est, & homo & anima & animatum corpus esse desijt. Quod non attendentes populi, id est, simplices stant attoniti. ¶ sed nihilominus uerum est dicere, mortuus est homo, eo uidelicet sensu, quo solemus à parte significare totum. Et recte appellamus hominem corpus humanum uita defunctum: & huiusmodi locutionem sicut populi, ita & scripturæ nostræ recipiunt, suntq; ob huiusmodi simplicitatem scripturę populorum. Similiter quod hic de thesauro proposuimus, dicentes, absconditum in agro, id est, in publico, illi dicerent uel scriberent, oppositum esse in adiecto, & cætera huiusmodi qualia populi non intelligunt. Attamen uerum est, & non ita, ut sicut in eo quod anterius dictum est: sic & in isto à parte significetur totum, imò de toto sentias totum, uidelicet quia totum apertum uel publicum est uidentibus, totum absconditum uel clausum est inuidentibus.

Pſal. 86 Scripturæ populorũ sacra Biblia

Sicut populi, ita & scripturæ, tropos admittunt.

Quomodo uel qualibus thesauris eiusmodi in tali agro absc̃ditus sit, & à quibus cito possit inueniri. Caput III.

Diximus

DIximus quo in agro thesaurus iste absconditus sit, scilicet glorioſa distinctio personarum sanctæ trinitatis, iam dicendum, quomodo illic absconditus sit. Vtrūq; etenim demonstrare supra propositū est, & quo in agro, & qualiter absconditus sit. Non longe pro hac demonstratione exemplum petatur. Prēsens enim adest idoneum, si respicias unde dixerit: Dominus narrabit in scripturis populorum. Vtiq; dices mihi, quod hoc dixerit de illo, quod sub interrogatione præmiserat, dicens hoc modo: Nunquid Syon dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eā altissimus? Quomodo, uel inquantū hæc portio magna thesauri absconditi, hoc talentū magni ponderis, hoc sacramētum incarnationis, ad solam pertinens personā filij, absconditū est in agro sæpe dicto: sic uel intantum & non occultius ibidem mysterium totius trinitatis absconditū est. Solis enim indignis, inuidere & non uidere uolentibus sic fuit absconditum, ut inueniri nō posset dū quæreretur, & porcis bona margarita conculcanda non obijceretur. Proinde dicit: O Syon, nunquid dicit homo iste, & homo natus est in ea, subauditur ciuitate sua, de qua præmisit: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei, & ipse fundauit eam altissimus. Nunquid (inquam) dicet hoc homo, scilicet quispiam totus terrenus, qualis est Iudæus siue hæreticus? Subauditur non. Hoc nanq;, dicere deorum est, & omnium filiorum excelsi: quod hic homo qui natus est in sancta Syon (quæ una ciuitas est omniū sanctorū atq; electorū angelorū & hominū) priusq; in ea nasceret, ipse fundauit eā altissimus. Non hoc dicet homo, nō intelliget qs, deditus sensui terreno, Ergo thesaurus absconditus. Similiter de omnibus sacramentis, & distinctione personarū sanctę trinitatis, q thesaurus magnus est: sciendū, qa modus absconditionis talis est, ut homo infidelis nō inueniat: deorū autē uel filiorū excelsi multitudo fidelis, cito apprehendat.

Pſal. 86

Syon, ciuitas omnium electorū.

Pſal. 81

Quod nō in una parte agri, sed per totū agrū sacrę scripturę thesaurus iste, & indignis absconditus, & a dignis sit inuētus, uel cito inueniat. Cap. IIII.

QVA tandem in parte, uel quibus in partibus agri thesaurus iste absconditus debet inueniri? Nam fortassis hoc quispiam putet, quod in parte seu in partibus, & nō in toto agro thesaurus iste absconditus uel demonstrandus sit. Ad hæc (inquā) Nō in partibus, siue per partes, sed in toto, uel per totū, per omnes terminos agri huius, thesaurus iste absconditus, iamdudū inuentus, & adhuc inueniendus est. Quid illud totum est? Nimirū omne quod ab initio creaturæ usq; nunc deus operatus est. Breuiter hic percurrere libet terminos agri, distinctiones, operū utilium, de quibus agit, de quibus omnis scriptura sancta consistit, iamq; promittere quod nusq; in omnibus his desit, per ipsam designata literam, cooperatio trinitatis. ¶ Primum est, creatio cœli & terrę, sequens conditio creaturæ angelicæ, post hæc plasmatio hominis cum benedictione plasmatoris siue creatoris, deinde post diluuium benedictio reparandi generis humani de hominibus paucis, post hęc facta ad Abraham promissio beati seminis, quod est Christus, deinde descensus dei in Aegyptum ad liberandum populum suū, post hæc modus benedictionis, quo peracto tabernaculo Moses filius Israēl benedicere iussus est, deinde sermo q de ædificanda domo domini ad Dauid factus est, simulq; sacramēta psalmorū & præconia pphetarū, post hęc cōsolatio siue reuersio captiuitatis de Babylone, Deinde Machabęorum uictrices pugnæ. Per hos omnes terminos extenditur ille ager, & in his omnibus iste thesaurus absconditus est, & ut manifestius dicā, ex istis operibus dei sancta uetus scriptura conscripta est, & in singulis horum sanctæ trinitatis cooperationem non defuisse certum est, & hoc præsenti opere demonstrandū est. Qd' cum demonstratum fuerit subsequetur opus clarissimum dominicæ incarnationis, passiōis, resurrectionis, atq; ascensionis, & aduentus paracleti spiritus sancti, quod uidelicet opus nostra qualicunq; uel quantulacunq; declamatione tanto liberius, tantoq; uehementius personare poterit in gloria sanctæ trinitatis, quæ ab hinc prędicatione publica per totum mundū cœpit annunciari, quanto pluribus corroborata fuerit testimoniis ex dictis seu rebus gestis præcedentium ætatum seculi. Igitur ab initio creaturę iam nunc exordiamur cursum suscepti operis.

Thesaurꝰ p totum agrum absconditus.

Opa trinitatis in agro scripturarum.

De capite libri In principio creauit deus cœlum & terram, qualis ibi sit absconſio huius thesauri, & q filius principiū sit, sicut ipse dixit, ego principium qui & loquor uobis. Caput V.

IN principio creauit deus cœlum & terrā: Terra aūt erat inanis & uacua, & tenebrę erant super faciem abyssi, & spiritus dei ferebatur super aquas. Ecce qualis absconſio thesauri. Non nos pigeat, neq; fastidiū cuiq; pariat frequentatio hęc nominū istoꝝ thesauri & absconſiōis eius. In inuentione gaudiū est, & gaudiū circa inuentum discurrens libenter eadem repetit: facit enim loqui ex abundantia cordis. ¶ Ecce ergo qualis absconſio. Cum sanctæ scripturæ spiritus in isto capite libri, sanctam trinitatem uelit intelligi, unam tantummodo personam paruo subtegens uelamine, faciem eiusdem trinitatis sapientibus & prudentibus absondit, reuelaturus eam paruulis. Quo sub uelamine quā

Gene. 1

In capite libri, testimoniū de trinitate. Matth. 11.

Iohã. 8. perſonam abſcondit? Nimirum perſonam filii, ſub uelamine nominis principii. Sapientes quippe & prudentes, id eſt, ſuperbi, qualium quidã dicebant eidem incarnato filio dei, tu qs es, in hoc dicto: In principio creauit, nihil aliud inuenerunt, aut inuenire uoluerunt, q̃ ac ſi diceretur, primo uel primitus creauit, quo ſenſu & poeta ethnicus, licet inſignis, dicere potuit:

Virg. 6. æneid. Principio cœlũ, terrã, camposq; liquentes, Lucentemq; globum lunę, titaniaq; aſtra, Spiritus

Iohã. 8 intus alit. At ille paruulos attendens qui eum erant audituri, interrogantibus (ut iam dictũ

Pſal. 39. eſt) tu quis es: principium (ait) qui & loquor uobis. Hoc dicens, nimirum locum iſtum, caput iſtud ſanctæ ſcripturæ retexit, ita ut non dubites, eum te uelle ſimul agnoſcere illud quoq;, quod in pſalmo dicit ipſe: In capite libri ſcriptũ eſt de me. Quod eſt enim caput libri, niſi hoc

Oĩs ſcriptura ſacra vnus eſt liber. initium omniũ ſcripturarum ueritatis? ¶ Omnis quippe ſcriptura ſacra, ſcriptura canonica, unus liber eſt, quia ad unum tendit, & ab uno deo profecta, uno eodemq; ſpiritu conſcripta eſt. E contra ſcripta omnia quæcunq; non ueniunt ex eodem ſpiritu ueritatis, plures ſunt li-

Eccls. 12 bri. Propterea ſapiens Eccleſiaſtes dicit: Faciendi plures libros nullus eſt finis. Igitur in prin

Gene. 1 cipio creauit deus cœlum & terram, & ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas: ſplendidum caput

Exod. 34 libri gloriam prædicat ſanctæ trinitatis. Fugiant qui oderunt eum à facie iſta, ſicut fugiebat tunc, & accedere timebat Iſraël carnalis, quando ex collocutione dei ſplendida facta eſt facies Moyſi.

Quam ob cauſam filium ſiue uerbum dei principium decuerit nuncupari. Cap. VI.

Chr̃s eſt principium, quia propter ipſum, & p ipſum ſunt oĩa. QVam aũt ob cauſam filiũ dei uerbũ dei, principiũ decuit nuncupari? Nimirũ quia omnia per ipſum facta ſunt. Veruntamen adhuc pro cauſa præſenti parum dictũ eſt. Nam non ſolum per ipſum, uerum etiam propter ipſum omnia facta ſunt. Sic

Heb. 2 enim appoſtolus dicit: Decebat enim eũ, propter quẽ omnia, & per quẽ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionẽ conſummari. Hæc eſt cauſa uera, cauſa digna tanti huius nominis, ſcilicet principii, qa ipſe eſt propter quẽ omnia, & per quem omnia: ipſe (inquam) eſt omnis creaturæ principalis, & efficiens cauſa. Dicit aliquis: Et deus pater nonne principium eſt? Plane principium pater, principiũ filius, principium ſpiritus ſanctus. Verũtamen non tria principia, ſed unum principium: ſicut non

Oĩs ſcriptura ſctã propter hominem eſt. tres dii, ſed unus eſt deus. ¶ Cur ergo in iſto capite libri, ſolam filii perſonam, inſpirator ſanctę ſcripturæ, ſpiritus dei, principium nuncupare uoluit? Ad hæc inquã: Omnis iſte liber, omnis ſancta ſcriptura, cuius caput hoc eſt: In principio creauit deus cœlum & terram, cui creaturæ, uel propter quam ſcriptus eſt creaturam? Nimirum propter creaturam humanam, ad inſtructionem creaturæ humanæ ſancta ſcriptura condita eſt. Huic creaturæ ſine dubio una hæc perſona, filius dei, triplici modo principium eſt. Duobus modis tam angelicæ quàm humanæ creaturæ principium eſt, uidelicet quia & propter ipſum, & per ipſum omnia, ſicut iã ſuperius dictum eſt: tertio modo, ſolius creaturæ humanæ, quia per paſſionem ſalutis noſtrę author conſummatus eſt, ſalutis (inquam) noſtræ princeps & principium eſt. Quod futurũ non latebat Moyſen, cum iſtam ſcripturã digito dei prædoctus ſcribere inciperet. Bene igit, & uenerabiliter ſecundum rei ueritatem pro Ben, id eſt, pro filio Brefith, id eſt, principiũ poſuit, principium nuncupans filium dei. Propter quem, & per quem nos condidit, uidit, & ſaluat. dos fore præuidit? Proinde conſiderandum, quia licet pater quoq; principium ſit, licet

Rom. 11. pater & filius & ſpiritus ſanctus (ſicut iam ſupra dictum eſt) unum principium ſit, ex quo oĩa, per quem omnia, in quo omnia, nusq; tamen uel pater, uel ſpiritus ſanctus legitur ita manife-

Iohã. 8. ſte principium ſe nominaſſe, ſicut filius ſe nominauit, dicendo Iudæis: Ego ſum principium, qui & loquor uobis.

De eo quod in pſalmo dicit pater filio: Tecum principium in die uirtutis tuæ, in ſplen. ſan. ex utero ante luci. genui te. Cap. VII.

Pſal. 109 ET quidem in Pſalmo: Dominus domino, pater filio dicit: Tecum principiũ in die uirtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum, ex utero ante luciferum genui te, & hoc ita intelligitur, ut dicat filio Dauid, domino Dauid, pater deus. Ego principiũ tecũ ſum, tecum operor in die uirtutis tuæ, in proceſſu uictoriæ, uel reſurrectionis tuæ, quo uidelicet die ſancti ſplenduerunt diſpulſis tenebris, & accepta remiſſione peccatoꝝ: ego (inquã)

Iob. 40 principium, id eſt, pater, qui ex utero ante luciferum, id eſt, ante omnem creaturam genui te. Nam Lucifer qui cecidit, quia principium eſſe uoluit, fuerit quidem principium uiarum dei, ſed iunior te extitit? Verũtamen expoſitio hæc, qua pater principium in hoc uerſiculo intelligitur, ſcrupuloſa eſt infirmis intellectibus, quod experimento didicimus. Putant enim ex hoc libere poſſe dici, q̃ pater ſit principium filii, & ad eundem ſenſum pertrahere niſi ſunt il-

1. Cor. 11 lud quoq;, quod dicit Apoſtolus: Caput autem Chriſti deus. ¶ Vt ergo ſcrupulum omnem amoueat, & illæſo calle fides procedat: ſciendum, quia litera præſcripti uerſiculi nullam no-

Pſal. 109 bis neceſſitatem imponit, ut pater intelligatur nomine principii. Cum enim dicit: Dixit dominus domino meo, id eſt, pater filio, deus Chriſto, tecum principium, hoc recte intelligitur

ac ſi

ac ſi dicat: Iccirco ſede à dextris meis, iccirco dominare in medio inimicorum tuorum, quia deus es, & non homo tantum, uerbum & non caro tantum. Deniq; hoc idem ſonat: Tecum principium. Cum natura humana, ſecundum quam uiſus uel reputatus es nouiſſimus uirorum, diuina natura eſt in unitate perſonæ, antiquum & increatum principium. Quid aliud loquitur Petrus in actibus Apoſtolorum, dicēs de hoc eodem domino: Qui pertranſiuit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam deus erat cum eo? Nimirum nō ſicut dici poterat, fuit dominus cū Moyſe, & ſicut ad Ioſue dñs dicit: Sicut fui cū Moyſe, ita ero tecum: non (inquam) ita dictū accipimus, quoniā deus erat cum illo, ſcilicet Chriſto, ſed ita ac ſi diceret, quoniam ille non tantū homo, ſed & deus erat & homo. Similter cum hic audis dicentem patrē deum, ad mediatorem dei & hominū Ieſum Chriſtum: Tecum principiū ne occaſionem ſibi porrectam arbitretur Arrius, ut dicat, quoniā principium ſe hic appellat pater, ergo ille principium filij eſt, & hinc dicit Apoſtolus: Caput autē Chriſti deus, compendio facilitis finem: ſentiens & principium, id eſt, deum ſiue uerbum, & hominem aſſumptum, unam eſſe perſonam, Ieſum Chriſtū, cuius humanæ naturæ ipſa, quę illi inſita eſt, uerbi diuinitas, & principium, & caput, & deus eſt. Amplius autē & pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, indiuiſa trinitas, unum principium, unus deus, unum caput eſt.

Esaiæ. 53

Actuum. 10

Ioſue. 1

Item de cauſa nominis principij, & de eo quod Apoſtolus ait: Propter quem omnia, & per quem omnia. Cap. VIII.

MVlta hinc iam dici poterant collectis de theſauro ſcripturarum teſtimonijs fidelibus, ſed quoniam ſecundum ordinem ſcripturarum procedere nobis propoſitū eſt, ſuccingi oportet, iamq; per aliquid ſimile demōſtrare, quam ob rem ſcriptori Moyſi, imò ipſi, qui per Moyſen locutus eſt & ſcripſit digito dei, filium ſeu uerbū patris, principium in iſto capite libri nūcupare placuerit. Iam quidem ſupra dictum eſt, quia propter ipſum, & per ipſum omnia, & ob hanc cauſam recte illum hoc nomine prę ſcribi, ſed adhibita ſimilitudine melius eadem cauſa complacebit. Virum eſſe caput mulieris Apoſtolus dicit, iccirco quia non propter mulierem uir, ſed propter uirum mulier facta eſt. Dixit enim deus: Non eſt bonum eſſe hominem ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſui. Illud iſti ſimile eſt. Quod enim aliud habuit exemplar, ut taliter prius uirum, & deinde propter uirum, ac de uiro mulierem faceret, niſi uerbum ſuum filium ſuum, propter quē, & per quem omnia facta ſunt? Deniq; q fuit uni uiro mulier una, hoc eſt, & hoc futura erat uni filio dei, una omniū ſanctorum angelorum atq; electorum hominum eccleſia. ¶ Differt tamen in facturis, ſicut præpoſitiones grammaticæ, ita & ueritas intelligentiæ. Nam & propter uirum, & de uiro mulier facta eſt, eccleſia uero propter filium, ſed non de filio: non (inquam) de ipſa diuina ſubſtantia creatura ulla creata eſt. Vnde Apoſtolus recte dixit, propter quem omnia, & per quem omnia. Et Euangeliſta, Per ipſum, inquit, facta ſunt omnia. Per hoc ergo ſimile ualet aliquatenus mente percipi, q̄ recte filius dei principium in initio creaturæ nominatus ſit: quia ſi uir caput, id eſt, principium mulieris recte dicitur, iccirco quia propter eum mulier facta eſt, multo magis ſine dubio filium dei recte principium ſcriptura nūcupat, iccirco quia propter ipſum, & per ipſum omnia.

1. Corin. 11

Eccla non de Chō. ſed propter Chriſtū Heb. 2 Ioan. 1

Quod altius ſonet hoc nomen principium dictum Iudæis, q̄ ſi dixiſſet, filius dei ſum, uel Chriſtus ego ſum. Cap. IX.

QVum igitur ab hoc teſtimonio capitis libri principium ſe eſſe aſſerit, hoc modo reſpondens Iudæis: Principium ſum, qui & loquor uobis, ſanctum ac uenerabile eſt perpendere, quomodo & malignam illorum intentionem eludit, & ueritatē eſſentiæ ſuæ non ſolum non abſcondit, imò altius depromit. Altius quippe ſonat hoc nomen principium, q̄ ſi dixiſſet, filius dei ſum, uel Chriſtus ego ſum. Cui enim angelorū uel hominum licet aut congruit ut uocetur principium? Incommunicabile eſt ulli creaturæ hoc uocabulū. Qui dicere auſus fuit: Ego feci memetipſum. Hoc enim apud Ezechielē dixiſſe redarguitur per ſpiritum propheticum, quod idem eſt ac ſi diceret: ego ſum principium, propter hoc ipſum cecidit angelus, & factus eſt diabolus. ¶ Porro nomen hoc quod eſt filius, cōmunicabile eſt, & ipſe pueris ſuis cōmunicauit ſiue participauit, quia cōmunicauerunt carni eius & ſanguini, quemadmodū & in Pſalmo, ſpiritus ſanctus longe ante proteſtatus eſt: Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Nec uero illud repugnat quod Apoſtolus dicit: Cui enim angelorum dixit aliquando, filius meus es tu: ſubiungit enim, ego hodie genui te, quod totū nulli unq̄ alii dictum, aut dicendum eſt. ¶ Chriſtus quoq; communicabile nomen eſt, uerbi gratia, cum ipſe deus in Pſalmo loquens de patribus Abraham, Iſaac, & Iacob: Nolite, inquit, tangere Chriſtos meos. Igitur & altius, ut iam dictum eſt, ueritatem eſſentiæ ſuæ depromſit, dicendo principium, quàm ſi diceret, filius dei, uel Chriſtus ego ſum, & malignam intentionem illorum ſic eluſit, ut non poſſent eum accuſare apud Romanum imperium, quaſi de aſſumptione regij nominis. Sic & in loco alio, dum circundantes illum dicerent: Quouſque

Ioan. 8 Principiū eſt nomē magis propriū uerbo dei, quam filius aut Chriſtus Ezech. 29

Pſalmo 81 Heb. 1

Pſal. 104

Ioan 10

animam noſtram tollis, ſi tu es Chriſtus dic nobis palam, non ſtatim aſcendit contra eos dicendo, Chriſtus ſum ego, ſed quaſi gyrando poſt eos, & aliqua locutus de ſe paſtore & ouib⁹ ſuis, quam uidelicet profeſſionem, ſi de illa accuſaretur, non multum curarent Romani, tandem dixit: Ego & pater unũ ſumus, quod nimirũ longe eſt altius, q̃ ſi dixiſſet, ego ſum Chriſtus, quia, ſicut iam dictũ eſt, multi dicti ſunt Chriſti, intantum, ut Saulem quoq; reprobũ, Da
1. Regũ. 24. uid nominare non dubitauerit Chriſtum domini.

¶ Quomodo pater, & filius, & ſpiritus ſanctus unũ ſit principium, & quam ob cauſam magis de perſona filii ſcire oportuerit, piſum eſſe principiũ. Cap. X

Hæretici & Iudęi nõ patrẽ ſed filium negabãt principium eſſe.

DE perſona filij pro poſſe hactenus dictum eſt, quam ob cauſam recte & rationabiliter principium debuerit nominari: nunc de perſona patris, quod & ipſe principium ſit, non neceſſe eſt certis ſimiliter demonſtrare ſcripturarum teſtimonijs. Omnis enim concertatio prauitatis hæreticæ ſeu perfidiæ Iudaicæ, non tam circa patris, q̃ circa filii perſonam oberrare conſueuit: qualium acerrimi fuerunt Arriani, qui nõ ſolum uerbis refragrati ſunt huic ueritati, quam tenet eccleſia dei de coeternitate patris & filij, uerum etiam gladiis eandem ueritatem perſecuti ſunt, uolentes quidem patrem increatũ, filium autem creaturam dici uel haberi. ¶ Quod ſi quis in initio euangelii ſecundum Ioannem, dum dicit: In principio erat uerbum, patrem uelit intelligi per principium, ut ſit ſenſus, in patre erat uerbum, uim facit literæ, nec locum relinquit ſequenti ſententiæ, quę præmiſſo,
In principio erat verbum In principio erat uerbum, ſtatim ſubiungitur, & uerbum erat apud deum. Quid enim operabitur, & uerbum erat apud deum, ſi idem intelligis in hoc dicto, In principio erat uerbum? Melius ergo atq; expeditius, In principio erat uerbum, ſic intelligimus, ac ſi dicat: ante ſecula erat uerbum dominus Chriſtus, qui homo apparuit in fine ſeculorum. Hæc enim intentio eſt illius ſancti euangelii defendere uel proteſtari, antiquitatem Chriſti filii dei, quod nõ ex Maria initium habuerit exiſtendi, ſicut tunc aiebant, & concertare cœperant quidam hæretici, interim dum in Pathmos inſula exulauit ille dilectus diſcipulus domini, qui & propter eandem cauſam nouiſſimus hoc euangelium ſcripſit. Sic ergo, ut iam dictum eſt, intelligi congruit: in principio erat uerbum, Chriſtus non ex Maria ſumpſit exiſtendi initium, ſed deus erat ante ſecula, qui homo factus eſt in fine ſeculorum. ¶ Hęc ideirco dixerim, non q̃ pater & principium non ſit, nam & hoc ſuperius dixit, q̃ & pater, & filius, & ſpiritus ſanctus beata trinitas unum principium eſt, ſed quod propter uel contra hæreticos magis perſonam filij, q̃ perſonam patris opus erat defendi teſtimonio ſcripturarum, per hoc nomen quod eſt principium, quod non ipſe factus uel creatus ſit, imò propter ipſum, & per ipſum omnia facta ſunt, & in hoc fuerit intentio Moyſi, ſiue eius in quo ille ſcripſit digiti dei, dum in capite libri talem præmitteret ſententiã: In principio creauit deus cœlum & terram.

De ſpiritu ſancto, uel proceſſione ſpiritus ſancti, quod tribus modis effecta ſit, Primo ad creandum omnia, quo dictum eſt: Et ſpiritus dei ferebat ſuper aquas: Secundo, ut ſpiritualibus donis rationalis exornaretur creatura, Tertio, ut in remiſſionem peccatorũ daretur, quod ante Chriſti aduentũ non fiebat. Cap. XI.

INueniſti igitur ô homo theſaurum hic, & theſaurus tuus expreſſa eſt ſancta trinitas ſubſequente protinus hoc dicto: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Nam qui creauit deus, ipſe pater eſt: & principiũ in quo creauit, ipſe filius eſt: & qui ferebatur ſuper aquas
Quæſtio de ſpũ ſancto ſpiritus dei, ipſe ſpiritus ſanctus eſt. ¶ De iſta ſanctæ trinitatis perſona tertia, non ab re illud quæritur, imò quæſitu & ſcitu dignum eſt, cur & hic, & per omnes fere ueteris inſtrumenti paginas uocetur ſpiritus dei, ſiue ſpiritus domini: in Euangelio autem, & ab ipſo exordio Euangelii ſecundum Lucam nominetur ſpiritus ſanctus, abſq; relatione dei uel domini. Sic enim eſſe aduertere poteris, ſi mente uel ſedula intentione percurras ſcripturas utriuſq; teſtamenti, ueteris & noui. ¶ Hoc ergo ſi quæras, utilem cito ſolutionem inuenis, quia ſpiritus eiuſdem proceſſio, quem procedentẽ ſancta Chriſti eccleſia nuncupat, authoritate ipſius
Solutio dicẽtis: Cum uenerit paracletus, quem ego mittam uobis ſpiritum ueritatis, qui à patre procedit: eius (inquam) proceſſio tribus effecta eſt modis ſecundum ſcripturas ueritatis. Primo,
Proceſſio ſpirit⁹ ſ. triplex ut in principio, de quo iam dictum eſt, crearentur omnia: Secundo, ut ſpiritalibus donis humana exornaretur creatura, inter quæ maximum eſt illud, quod locutus eſt per Prophetas: Tertio, ut in pœnitentiam & remiſſionem peccatorum daretur, quod ante Chriſti aduentũ non fiebat. His ante perſpectis, patẽter intelligis, quia ubi primo proceſſit ad creandũ omnia,
Gene. 1 ſicut hic habes: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas, recte dictus eſt ſpiritus dei, quo nomine intelligitur, ſicut ait pater Auguſtinus, quod ſit ipſe bonitas dei, etenim q̃ bonus eſt (ait) deus, ideirco omnia creauit. Et ubi dona ſua diſtribuit, ibi ſcribitur ſpiritus domini: Exempli
1. Regũ 16 gratia, ut illic: Et receſſit ſpititus domini à Saul, & ferebatur in Dauid. Et ubi remiſſionem pec-

catorum cœpit operari, ſcilicet ab aduentu Chriſti filii dei, glorioſo uocabulo ſpiritus ſanctus cœpit nuncupari. Deniq; ante aduentum eiuſdem filii dei, dabatur quidem in diuiſionẽ gratiarum, ſed non etiam in remiſſionem peccatorum. Vnde eſt illud: Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Quia ergo ipſe eſt omnium peccatorum remiſ- Ioan. 7
ſio, noſtra eſt ſanctificatio, pulchre ex ore noſtro tali honoratur uocabulo ſpiritus ſanctus, non quod ſanctificatus, imò quod ſanctificans ſit, ſiue ſanctificator, & ipſa ſanctificatio. Verũ de huiuſmodi, ſuo loco plenius dicendũ erit, nunc ordinẽ ſeruaturi redeamus ad caput.

Cum & pater ſit ſpiritus, & filius ſpiritus, quam ob cauſam hoc ipſum ſubſtantiale nomen, ſcilicet ſpiritus, huic uni perſonæ ſæpius in ſcripturis ſanctis aſſignetur. Cap. XII.

QVamuis hic ſolam hanc perſonam ſpiritum nuncupauerit ſcriptura, dicendo: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas, nihilominus tamen & ipſe deus, cuius hic ſpiritus prædicatur, & ipſum principium, id eſt, filius, in quo deus creauit cœlum & terram, ſpiritus eſt, & non tres ſpiritus, ſed unus, ſicut non tres dñi, ſed unus deus. Vnde in Euangelio cum dixiſſet dei filius: Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & Ioannis 4.
ueritate, nam & pater tales quærit qui adorent eum, protinus ſubiunxit: Spiritus eſt deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare. Quibus in uerbis non illud intenditur, ut ſpiritus ſubiectum, & deus prędicatum ſit, & iſte ſenſus ſit, ſpiritus ſanctus eſt deus, licet & hoc ſuis in locis recte prædicetur: ſed hoc nimirum, ut deus ſubiectum, & ſpiritus ſit prædicatum, ſitq; ſenſus, deus eſt ſpiritus. Quia uidelicet ſancta trinitas, quę hic, utiam dictũ eſt, intelligitur: In principio creauit deus cœlum & terram, & ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas: ſicut unus deus, ita ueraciter unus prædicatur & intelligitur ſpiritus. ¶ Quam igitur ob cauſam hoc ipſum ſubſtantiale nomen, ſcilicet ſpiritus, ſępius in ſcripturis ſanctis huic uni perſonæ aſſignatur? Nunquid eo quod ſubtilior ſit natura, cũ ſit una ſummæ trinitatis natura uel ſubſtantia? Non utiq; ſubtilior eſt, neq; enim ulla eſt ſubſtantię diſſimilitudo, ſed eſt huius perſonæ propria quędam ualde ſubtilis operatio. Sic enim ſpiritus iſte intelligitur in deo, quomodo in anima conſcientia ſua ſiue intentio. Deniq; & Apoſtolus cũ dixiſſet: Quis enim 1. Corin. 2
ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Continuo ſubiunxit: Ita & quæ dei ſunt nemo cognouit, niſi ſpiritus dei. Virtus altiſſimi eſt hic ſpiritus patris & filij, utranq; & enim perſonam hic recte intelligimus in nomine unius dei, cũ dicitur ſpiritus dei, & in iſto capite libri, & in toto libro, id eſt, ſcriptura ſacra, ubi paſſim prædicatur ſpiritus dei, uel ſpiritus domini. Quod ſi diſtinctio perſonarũ in hac ipſa relatione deſideratur, exemplũ in promptu eſt, cum in euangelio dominus dicit: Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis, Et Apoſtolus ad Galatas: Quoniam (inquit) eſtis filij dei, miſit deus ſpiritum filii ſui in corda noſtra, & alibi loquitur: Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Virtus (inquam) altiſſimi eſt, ſicut & filius fortitudo uel brachium domini, hoc in ſua operatione proprium habens, quod per brachium quidem domini id eſt, per filium, facta omnis natura, uel formata eſt omnis creatura, ſiue ſubſtantia, per hunc aũt uiuificata eſt, & uiuit deo omnis electa rationalis creatura tã angelica q̃ humana.

Alia quæſtio

Reſponſio

Spiritꝰ ſ. cur virtus altiſſimi dicitur

Mat. 10

Gala. 4
Rom. 8

De proceſſione ſpiritus ſancti, cuius uidelicet proceſſionis illud erat initiũ, quod ferebatur ſuper aquas, & quouſq; in opere ſuo proceſſerit hic ſpiritus dei. Cap. XIII.

IAm ſupra mentio incidit de eo quod hunc ſpiritum dei ſancta Eccleſia procedentem, appellari conſueuit appellatione ſolenni, authore ipſo filio dei, qui primus hoc uerbo uſus eſt ubi dixit: Cum uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, ſpiritum ueritatis, qui à patre procedit. Vnde ſumptã putas uerbi, ſiue uocabuli huius authoritatẽ, niſi ex hoc eodem capite libri, quia ſic dictũ eſt: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas? Quid nam ferri ſuper aquas, niſi iam prodere erat? Cuncta quę locutus eſt homo factus, & inter homines ambulans, & docens filius dei, nimirum authoritatem habẽt de ſanctis ſcripturis, & in eas aſpiciebat etiam cum noua putaretur loqui, iuxta quod de ipſo dilecta in Canticis iamdudum dicebat: Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſidentiuxta fluenta pleniſſima. ¶ Itaq; ſicut certum habemus, quia dicendo: Ego principium qui & loquor uobis, reſpiciebat (ſicut ſuperius memoratum eſt) ad iſtud caput libri, quo dictum eſt: In principio creauit deus cœlum & terram, ita & ubi ſpiritum ſanctum procedentem dixit, non dubitemus eum reſpexiſſe iſtud quoq;, quia ſcriptum erat: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Magna res eſt proceſſio ſpiritus ſancti, cuius uidelicet proceſſionis illud initium erat quod ferebatur ſuper aquas. Leuemus oculos noſtros, oculos hominis interioris, oculos fidei diligentis, & intellectu quærentis, & uideamus quouſque in opere ſuo proceſſerit hic ſpiritus dei, & tunc aliquantiſper perpendere poterimus dignitatem, ſiue pondus dicti huiuſcemodi ſpiritus ueritatis, qui à patre procedit. Certe cum procedere inci-

Cant. 5

Spũs ſ. curparaclet⁹ dicit. Ioan. 14

Proceſſio ſp. ſ. res magna

peret,quando ferebatur ſuper aquas,terra de nihilo facta,inanis erat & uacua,& tenebrę erāt ſuper faciem abyſſi. Nunc autem qualis eſt terra,& quid in ea factum eſt ex omnipotētia procedentis? Parū eſt attendere,q̄ in primis facta eſt lux intellectualis. Deinde firmamentum in medio aquarum diuidēs aquas ab aquis,deinde ex arida,quam appellauit terram,productio omnis herbæ uirentis,& omnis ligni fructum facientis, & ſemen ſuum in ſemetipſo habētis. Deinde omnis ornatus firmamenti ſiue cœli,ſole & luna ac ſtellis miro ordine diſpoſitis. Deinde omnis creatura quæ in aquis natat,quæ ſuper terram in aere uolitat,quæ per terram,ſiue quadrupes,ſiue bipes ambulat,aut ſine pedibus reptat,ad ſummum quęcunq; deo dicēte facta,deo mandante ſunt creata,quorum nouiſſimum atq; pulcherrimum eſt creatura humana,& de quibus omnibus ſcriptum eſt: Quia uidit deus omnia quæ fecerat,& erāt ualde bona. Parum (inquam) eſt attendere hæc in proceſſione huius ſpiritus dei,niſi leuatis (ut iam tā dictum eſt) oculis uideas quouſq; proceſſerit,& adhuc in opere ſuo proceſſurus ſit,uidelicet donec ſedeat filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, poteſtatem habens faciendi iudicium à dextris & à ſiniſtris. Filius (inquam) hominis principium creaturæ,& ſumma creationis ſiue proceſſionis huius,ſpiritus dei,quia propter ipſum,& per ipſum omnia facta ſunt; ſicut ſupra memoratum eſt cum teſtimonio ſermonis apoſtolici,quo dixit: Decebat enim eum,propter quem omnia,& per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Gene.1

Filius homis Heb.2

Item de proceſſione ſpiritus ſancti,quid differat à proceſſione filij,quoniā dixit filius: Ego enim ex deo proceſſi & ueni. Cap. XIIII.

SEquamur attentius cū glorificatione trinitatis,maieſtatē huius proceſſionis,& hoc nobis ſit formare uel iure ſacerdotali edere panes propoſitionis de menſa ſanctuarij cœleſtis, quam dominus in conſpectu noſtro parauit,quod ſcripturas ueritatis fideliter tractando,dignas,deo,quoad poſſumus, facere poſſumus hoſtias pulchræ laudationis. Dicendum in primis,ipſa proceſſio, uel ipſum procedere quid ſit, deinde quid diſtet inter proceſſionem ſpiritus ſancti,& proceſſionem filij,quoniam & ipſe de ſemetipſo loquens, hoc uerbo uſus eſt,dicendo iudæis: Si deus pater ueſter eſſet,diligeretis utrunq; , Ego enim ex deo proceſſi & ueni. Neq; enim à meipſo ueni,ſed ille me miſit. Duo uerba dixit,proceſſi & ueni,& nimis anguſtum eſt, ſi in his duobus uerbis unum idemq; intelligere uelis,ſcilicet nihil aliud q̄ quod in hunc mundum ueniēs, qui inuiſibilis erat apud deum,uiſibilis per aſſumptam carnem apparuit. Latior ſenſus,& amplioris intelligentiæ lumen eſt,ſi duas natiuitates eius ſuſcipias in his duobus uerbis,proceſſi & ueni: natiuitatem humanitatis,qua ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus eſt: Et natiuitatis,ipſius humanitatis, qua ex ſubſtantia matris in ſeculo natus eſt. Quamuis & hoc,quod uenit prodiens ex uirginis utero,procedere fuerit,ſicut ſcriptum eſt: Et ipſe tanq; ſponſus procedens de thalamo ſuo. Item in alio pſalmo dicitur ei: Intende proſpere,procede,& regna. Quod recte intelligitur de præſenti humanitatis eius uita,iuxta quam ueraciter dictum eſt: Puer Ieſus proficiebat ætate & ſapientia,uidelicet eo uſq; proficiens,ut appareret dictis & factis q̄ ipſe eſſet ipſa ſapientia: & ſicut dictum, ita & factum eſt,quia proſpere proceſſit per annos paulo plus q̄ triginta,& tam breui exacto tempore,ecce nunc regnat in poteſtate magna,quemadmodū dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Verum nos hic agimus de illo antiquiore proceſſu eius,de quo non ſine magno pondere dixerit: Ego enim ex deo proceſſi. Quis nam ille proceſſus,ſiue illa proceſſio quæ fuit, niſi illa mirabilis atq; ineffabilis dilectio dicentis: Fiat lux,fiat firmamentum, fiant luminaria,& cætera omnia, de quibus Pſalmiſta,cōtemplator illius dicti ſiue uerbi: Statuit (inquit) ea in ſeculum,& in ſeculum ſeculi,præceptum poſuit & non præteribit. Igitur,ut ſupra propoſitum eſt,in primis dicendum nobis,ipſa proceſſio,uel ipſum procedere quid ſit, & deinde proceſſio filij qui dixit: Ego enim ex deo proceſſi,in quo differat à proceſſione ſpiritus ſancti,de quo idē dixit: Quem ego mittam uobis ſpiritum ueritatis,qui à patre procedit.

Pſal.22

Duæ natiuitates Chriſti

Pſalmo 18
Pſalmo 44
Lucæ 2

Matt. 28

Ioan. 8
Gene. 1
Pſal. 148

Ioan. 15

Quid ſit proceſſio,ſiue procedere,& cur de ſemetipſo loquens præterito tempore dixit,proceſſi: de ſancto autem ſpiritu dixit præſenti tempore, procedit. Cap. XV.

PRoceſſio eſt ſolennis egreſſio perſonarum maxime ſpectabilium, non ſine quadam grauitatis feſtiuitate ſuam præſentiam exhibentium,taliter,ut uenerationem quoq; digne mereantur à conſpectu plebium,magna (ut ſæpe fit) cum iocunditate occurrentium,magno cum gaudio deducentium. Et noſtrū quidē procedere,qui locales ſumus,eſt,pficiſci de loco ad locū: diuinitatis uero localis nō eſt,licet interdū locus illi aſcribatur,exempli gratia,cū dicit quiſpiā: Vere etenim dominus eſt in loco iſto,& ego neſciebā. Eſt aūt proceſſio, diuinitatis effectus mirandi operis,unde ſic perpēditur, ſic mente conſpicit, maieſtas tantæ dominationis,ſicut ex facie cognoſcitur dignitas hominis reuerendi,de loco ad locū uenerabiliter procedētis. Igitur effectus operis,ſi dociles,ſi attenti,ſi beneuoli ſumus ad con-

Proceſſio quid eſt

Gene.28

ad contemplandam pulchritudinem tantæ proceſſionis, docere nos poteſt, ut cognoſcamus dominum maieſtatis. dominum (inquam) maieſtatis, filium qui iamdudum proceſſit, dominum maieſtatis nihilominus ſpiritum ſanctum qui adhuc procedit. Hæc deniq; diſcretio in temporibus uerbi huius prudenter audienda eſt, quia de ſemetipſo loquens filius dei, ſecundum præteritum tempus dixit: Ego enim ex deo proceſſi. de ſancto aũt ſpiritu loquens, præſenti tempore dixit: Qui à patre procedit. Proinde nimis incongruũ eſſet, amboſ ſcilicet filium & ſpiritum ſanctũ dicere procedentes, cũ procedens participiũ ſit temporis præſentis, ſicut & uerbum procedit, quod de ſolo ſpiritu ſancto dictũ eſt: filius aũt iamdudũ (ſicut dictũ eſt), proceſſerit, cuius proceſſio fuit ille effectus operis, à quo deus, qui per illũ omnia creauit, iamdudum ceſſauit, ſicut manifeſte ſcriptura dicit: Et requieuit deus die ſeptimo ab uniuerſo opere quod patrarat, & benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo quod creauit deus ut faceret. Nullam quippe nouam creaturæ ſpeciẽ deinceps creauit, quam ante illam requiem ſuam in genere ſuo non creauerit.

Filius proceſſit ſpũs ſ. procedit Ioan. 8
Ibidẽ 15
Gene. 2

Quod neq; filius ad creandũ omnia proceſſerit abſq; cooperatione ſpiritus ſancti, neq; ſpũs ſanctus ad ſanctificandũ procedat abſq; cooperatione filij. Cap. XVI.

NVnquid uero proceſſionem ſpiritus ſancti, qua nunc uſq; procedit ad ſanctificationem creaturę rationalis, ſecernimus aut ſecerni patimur à proceſſione filij, qua (ſicut iam dictũ eſt) dudũ proceſſit, & procedere, id eſt, nouas creaturæ ſpecies cõdere uel patrare ceſſauit? Nunquid hoc dicimus, aut dici uel ęſtimari patimur, qd' filius ad creandũ proceſſerit abſq; cooperatione ſpiritus ſancti, aut ſpiritus ſanctus ad ſanctificandum procedat abſq; cooperatione filij? Abſit hoc. Inſeparabilis enim eſt totius operatio trinitatis, unius dei, unius & inſeparabilis imperij. Et tunc, quando proceſſit filius ex ore patris dicentis, fiat hoc uel illud, ductor totius operis erat ſpiritus ſanctus: & nunc, q̃diu ad ſanctificandum procedit ſpiritus ſanctus, ferturq; ſuper aquas baptiſmi, idem ipſe qui ferebatur ſuper aquas in initio, ſicut ſcriptura dicit, filius arbiter & efficiens cauſa eſt eiuſdem ſanctificationis. Et illic, ubi deus pater cũ ſpiritu ſancto per filium cuncta creauit (omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil) & hic, ubi deus pater cum filio ſanctificat electionem creaturæ rationalis, deliciæ parantur, uel perficiuntur cooperatione totius trinitatis: illæ nimirum delicię charitatis, quarũ ita meminit ſapientia dei, filius dei memor, eius quã dicimus ſuæ proceſſionis. Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege & gyro uallabat abyſſos, quando æthera firmauit ſurſum, & librabat fontes aquarũ, quando circundabat mari terminũ ſuum, & legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies, ludẽs coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Quidnã eſt hoc, niſi ac ſi diceret, quando dixit deus, fiat lux, quãdo dicebat, fiat firmamentũ in medio aquarum, congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum unum, quando (inquã) hæc & cætera dicebat, & per ſingulos dies uidebat q̃ eſſet bonum, ego procedebã ex ore eius, ego enim ſum illa dictio, ſiue uerbum eius. ¶ Igitur proceſſio filij, tempore uel loco à proceſſione ſpiritus ſancti nõ ſecernit, quia uidelicet tunc iſta facta ſunt, quando ſpiritus dei ſuper aquas ferebatur: & ſicut pater, ita & filius, ita & ſpiritus ſanctus, unus deus, ubiq; eſt, & nullo loco concluditur. Tantum in effectum operis, diſtantia agnoſcenda eſt proceſſionis utriuſq;, ſcilicet filij & ſpiritus ſancti, quia uidelicet à conditione creaturarũ ſiue ſubſtantiarũ, quæ utiq; per filium factæ ſunt, omnia enim per ipſum facta ſunt, ſeptimo die deus requieuit. A ſanctificatione uero creaturæ rationalis (qd' opus per ſpiritũ ſanctum fit) nondũ pater aut filius requieuit, nondũ ceſſauit, unde dixit & ludęis idẽ filius dei: Pater meus uſq; modo operat̃, & ego operor. De illis delicijs ſapientiæ dicẽtis: Et deliciæ meæ eſſe cũ filiis hominũ, ſuo loco in illo ſpeciali opere trinitatis, ſcilicet in factura uel plaſmatione hominis, erit plenius dicendũ. Contra illos qui dixerũt ſpiritũ ſanctum à ſolo patre, & non etiã à filio procedere, dictũ à ſapientia: En proferã uobis ſpiritum meũ, & oſtendam uerba mea. Cap. XVII.

Inſeparabilis ẽ totius trinitatis operatio
Prouerb. 8
Proceſſio filij ex ore altiſſimi
Gene. 1.
Quẽ differũt filij & ſpũs ſancti proceſſio
Ioãnis. 5
Proverb. 8

EAdem ipſa ſapientia dicit paruulis: En proferam uobis ſpiritum meum, & oſtendam uerba mea. Quid hoc eſt, niſi quod facturam ſe prędidebat, iamq; fecit ipſa incarnata ſapientia? Cum enim reſurrexiſſet à mortuis, ſtans in medio diſcipulorum ſuorũ, inſufflauit & dixit eis: Pax uobis, accipite ſpiritum ſanctum. & ſicut alius Euangeliſta dicit: Tunc aperuit illis ſenſum ut intelligerent ſcripturas. Nonne hoc erat ſapientiæ, id eſt, † de filio dei, procedentem de ſemetipſo dare uel proferre ſpiritum ſuum, ſpiritum ſanctum, & oſtendere uerba ſua? Item in eodem libro ſcriptum eſt: Sapientia ædificauit ſibi domum, * ſcidit columnas ſeptem. Quid hoc eſt dicere, niſi quia uerbum dei, filius dei, naturam aſſumpſit, ſiue corpus humanũ, & eidem aſſumpto homini ſanctum infudit ſeptiformẽ ſpiritum. ¶ Hæc iccirco dicimus, quia fuere nonnulli maxime Græcorum, qui dicerẽt à ſolo patre & nõ etiam à filio, procedere hunc ſpiritũ ſanctũ, quos tamen ſancta Romana eccleſia, latinæ

Proverb. 1
Spũs ſcti ũ ſetiã a filio procedit
Ioan. 20
Lucę. 24
† filiũ
Proverbio. 9
* excidit
Error Grecorũ

eccleſię

ecclesiæ columna, iamdudum per multa consilia, luce coruscans euangelica, & super petram fidei firmiter stans fundata, sic reuerberauit, concentorem ex ipsis Græcis habens Athanasium catholicum atq; orthodoxum, ut iam non sit nobis necesse quicq̃ addere, nisi quia spontaneum in sermonibus nostris huic processioni offerimus obsequium, & in scribendo de huiusmodi quoddam dulce in palato cordis ruminamus delectamentum. Tunc autem delectamentum hoc duplicatur, & spectatorem tantæ processionis lætificat habundantius, si cũ authoritate scripturarum ratio quoq; suppeditat, ut non dubitet intima fides, q̃ non minus à filio, q̃ à patre, hic amborum spiritus procedat, deus ex deo, non differens in substantia, pax ambobus in maiestate, non par in gloria. Igitur, ut de ipsa processione utiliter delectemur, & delectabiliter utilia loquamur, dicendũ in primis, quot sint, & qui sint modi processionis eiusdem sancti spiritus.

Ad eandem ueritatis rationem multum illud ualere, quòd ait filius nocte illa qua tradebatur:

Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam: si enim non abiero, paracletus nõ ueniet ad uos: si aũt abiero, mittã eũ ad uos. Cap. XVIII.

Sup cap. 11. Triplex ꝓcessio spũs sancti.

IAM quidem longe superius prælibatum est, sed nunc repeti, & latius explanari causa postulat, quia processio sancti spiritus tribus effecta est modis secundum scripturas ueritatis. Primo, ut in principio, id est, in filio, siue per filium crearentur omnia: inter quæ, ubi dictum est: Et spiritus dei ferebatur super aquas, maxima atq; pulcherrima narratur facta esse creatura, lux intellectualis, scilicet creatura angelica. Secundo, ut spiritualibus donis humana exornaretur creatura, inter quę maximum est illud, quod locutus est per Prophetas. Tertio, ut in pœnitentiam & remissionem peccatorum daretur, quod ante Christi aduentum non fiebat. ¶ De isto effectu processionis, quod est in remissionẽ peccatorum dari, quis dubitet hoc dicere, quia secundum hunc modum spiritus sanctus à filio quoq; procedit? Nam de illo quoq; dato, quo spiritus idem diuisiones gratiarum distribuit, postmodum dicendum erit, quia nihilominus hoc etiam modo à filio procedit. De isto nũc dicere præstat, quod est in remissionem peccatorum dari, quo sine dato nullus unq̃ hominũ saluari potuit, aut poterit. Hoc ergo in primis libenter (ut spero) & efficaciter accipiet auditor fidelis. Vado (inquit ipse filius dei) ad eum qui me misit, & nemo ex uobis interrogat me quo uadis. Sed quia hæc locutus sum uobis, tristitia implebit cor uestrum. Sed ego ueritatẽ dico uobis, expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: Si autem abiero, mittam eum ad uos. ¶ Scio quidem & miror, locum hunc à quibusdam magnis & sanctis patribus sic esse tractatum, ut dicerent, apostolos Christi circa ipsum dominum nõ potuisse habere dilectionem spiritualem, nisi præsentiam sui subtraheret corporalẽ, atq; hoc esse quod dicit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eũ ad uos. Deniq; talis huius præsentis capituli expositio, uerticem rei, siue maiestatem sacramẽti, de quo tunc agebatur in illa sacratissima cœna, nõ attingit: ut dicere nõ dubitem, quia prorei magnitudine seu pondere, sensus iste bonus quidem, sed nimium uidetur exilis. ¶ Amplius autem & hoc dicere licet, q̃ nõ iccirco factum est, q̃ hic prædixerat: Tristitia implebit cor uestrum, quia corporalem sui præsentiam ascendens in cœlum, abstulit ab oculis eorum, imò & proinde magis gauisi sunt, sicut Lucas manifestius narrat: Et factum est (inquiens) dũ benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum, & ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Vnde ergo contristari habebant, aut unde tristitia impleuit cor uestrum? Nimirum de morte eius, de qua tam diu contristati sunt, donec uenit Maria magdalene, resurrexisse illum nuncians, his (inquit Marcus) qui cum eo fuerant lugentibus & flentibus. Hoccine, inquis, fuit ire ad patrem, s. mori, quoniam dixit: Et nunc uado ad eum qui me misit. Plane hoc ad patrem ire fuit, à quo & coronandis erit gloria & honor propter eandẽ passionem mortis. An non & hoc euangelista dicit in initio eiusdem sermonis? Sciẽs (inquit) Iesus, quia uenit eius hora, ut transeat ex hoc mundo ad patrem: itẽ q̃, sciens (ait) quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum uadit.

Spiritus sanct⁹ a filio q̃q; ꝓcedit.

Expositio insufficiẽs.

Tristitia ĩplebit cor uestrũ.

Iohã. 16

Lucæ. 24

Marc. 16

Heb. 2

Iohã. 13

Item de eodẽ dicto, & q̃ spiritus sanctus tũc primũ appellatus fuerit paracletus, id est, consolator, eo q̃ fit ipse peccatorũ remissio, quã uidelicet remissionẽ peccatorũ nõ dabat prius, nondũ glorificato Iesu. Cap. XIX.

Iohã. 16

IGitur, ut aliquid dicamus dignum tanta grauitate oris ipsius domini, dicentis: Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis, simul & illud perpendere operæpretium est, quia nusquàm ante illam sacratissimam cœnam, in qua sermonem hunc habuit, spiritum sanctum, paracletum nuncupauit. Eruditæ mentis est, persentire causam nominis huius, scilicet paracleti, quod latine dicitur consolator. Quam uidelicet causam sentiens, simul etiam percipiet, quia multum pertinuit ad rem, ut tali in tempore potissimum (quod ante non fecerat, neque per semetipsum, neque per Prophetas) spiritum sanctum paracletum nuncuparet. Quale enim tunc erat tempus, uel quid illo tempore agebatur,

Causa huius nominis paracletus.

batur? Tempus erat pasſionis, tempus glorificationis: etenim hora eius inſtabat, ut per mortis pasſionē trāſiret de hoc mundo ad patrem, & iccirco tali tranſitu mox tranſiturus erat, ut acciperemus peccatorum remisſionem. Neque enim aliter nobis peccata remitterentur, aut remittuntur, niſi per ſanguinem eius. Et quæ rogo prima uel maxima eſt ſanctorū omnium conſolatio, niſi peccatorum remisſio? Cum igitur dicit, ſi enim non abiero, paracletus nō ueniet ad uos, ſic intelligi uult, ac ſi dixiſſet, ſi enim per pasſionē mortis non tranſiero ex hoc mundo, neq; uobis, neq; antiquioribus, neq; uenturis poſt uos, dabitur ſpiritus ſanctus ſecundum hoc datum, quod eſt peccatorum remisſio. Quam propter cauſam recte dicitur & uere eſt conſolator. Cumq; protinus ſubiungit: ſi autem abiero, mittam eum ad uos, hoc patenter enūciat, quod ab ipſo procedat hic conſolator. Hic ſpiritus ſanctus peccatorum remiſſor & ipſa remisſio. Et quis, niſi infidelis dubitare aut neſcire uellet, quod de iſta perſona, de iſto filio dei, peccatorum nobis remisſio proceſſerit? Nōne hoc ipſum nobis luce clarius facit ueritas euangelij, cum ipſe, qui dixerat, ſi autem abiero mittam eum ad uos: poſtquam abijt, rediens & ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, inſufflans & dicens, accipite ſpiritum ſanctū, ſtatim ſubiunxit, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis? Et quidem ſpiritus ſanctus nō eſt flatus corporeus, ueruntamen per hoc uerbum quod dictum eſt, inſufflauit, duo hæc nobis dat intelligi, & quod ex ipſo procedat iſta paracleſis, & quod per hunc ſpiritum ſanctum tam facile ſit omnia peccata dimitti, quàm facile, cū uult, inſufflare poteſt aliquis. Succurrunt multa eum ratione famulantia ueritati huic, & iccirco ut ſermo prolixus minus fa[illegible]dioſus ſit, quaſi reſpirandum eſt faciendo finem preſentis libelli.

Cōuincit error græcorum.

Iohan. 20. inſufflauit cur dictū ē

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRInitatis, & proceſſione ſancti ſpiritus. Liber II.

De theſauro nominis domini, quem qui theſaurizant ſubijpſi, iuxta beatum Iob reges & conſules ſiue principes ſunt. Caput I.

VI THESAVROS NOMINIS TVI fideliter theſaurizant ſibi, o Trinitas deus, ipſi reges, ipſi cōſules ſiue principes ſunt: De quibus beatus Iob, ſimilis talium diuitum eſſe cupiens loquitur: Nunc enim dormiens filerem & ſomno meo requieſcerem cum regibus & conſulibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines: aut cum principibus, qui poſſident aurum & replent domos ſuas argento. Quid ego tantillus, qui theſaurum hunc inueniſſe me arbitror, abſconditum in agro, ſicut præſcripſi in præcēdeti libro? Putas ne ſperare audeam, quod cum poſſedero aurū hoc, & domum meam repleuero huiuſmodi argento, dormiturus ſim in ſilentio, & requieturus ſomno meo cum illis regibus & conſulibus terræ: qui ſemetipſos regere, & alijs ſuo quiſque tempore nouerunt conſulere: cum illis principibus, id eſt, ſanctis doctoribus qui ut aurum hoc & argentum poſſiderent, ædificauerunt ſibi ſolitudines ſanctæ contemplationis, iuxta illam ſententiam ueram, Scribe ſapientiam in tempore otij, & qui minoratur actu, ipſe percipiat eam? ¶O ſi fiat iuxta præuiſum olim memorandi Oromatis præſagium: utinam Ieſu Chriſte, cū ctarum dominus manſionum qui oſtiarius ipſe es & oſtium, adducas me in domum illorum uſque ad pedes, ne dicam conſeſſum ipſorum, ſcilicet regum iam dictorum conſulumq; ac principum, cum ſponſione hac, Ingredieris in abundantia ſepulchrum. Hac igitur ſpe cœptum fidelis ſermo peragat curſum, & procedentis ſpiritus ſancti cum laude & gloria ſummæ trinitatis, quo ad poteſt, perſonet præconiū, ſcrutetur de ſanctis ſcripturis teſtimoniū

Iob. 3.

Ædificare ſolitudines quid eſt. Eccleſi. 38 Reuelationis p̄ſagiū

Iob. 3.

Quod non minus à filio quàm à patre procedat ſpiritus ſanctus, & de eo quod ait filius, quem ego mittam uobis à patre ſpiritum ueritatis qui à patre procedit. Cap. II.

IAm de proceſſione, qua procedit in remiſſionem peccatorum, pauca dicta ſunt & adhuc aliqua dicenda ſunt, pro aſtipulatione ueritatis huius, quod non minus à filio q̄ à patre procedat hic unus idemque ſpiritus. Dixit enim ipſe filius. Si enim non abiero paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Et de hoc iam dictum eſt. Reſtat, ut eiuſdem filij dictum pro hoc ipſo negotio ad medium deducamus, cui fortiter innitiuiſi ſunt ſibi, qui dixerunt, quod à ſolo patre, & non etiam à filio, procedat ſpiritus ſanctus. Cum uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, ſpiritū ueritatis

Iohan. 15

Argumentatio græcorum. Iohan. 15

tatis,qui à patre procedit.Ecce(inquiunt)quomodo diſtinxit,q̃ diligenter expreſſit.Nam dixit quidem,quem ego mittam uobis,ſed addidit à patre.Sed nec ſemel dixiſſe contentus, ne parum expreſſiſſe uideretur,ſubiunxit, Qui à patre procedit.¶ Itaque ad confirmandũ quod æque à filio,ut à patre procedat ſpiritus ſanctus,paꝝ illis eſt, quod dixit filius pluribus in locis,ego mittã uobis:niſi rationẽ demus,cur uel quid intendens addiderit,qui à patre procedit. Magna plane quæſtio,& ad ſoluendum eſſet difficilis,ſi iam conſtaret & nos concederemus,quod ubicunque nominatur pater,una tantum perſona debeat intelligi,ſcilicet deus pater unici filij Ieſu Chriſti. ¶ At uero, ſicut apoſtolus dicit,unus deus & pater omnium,& nos in oratione dominica dicimus,diuina inſtitutione formati: pater noſter qui es in cœlis:diſcrete accipiendum eſt nomen patris, ut alias intelligitur pater omniũ filiorũ adoptionis,alias pater unici & conſubſtantialis filij. Denique nobis,qui non nati,ſed adoptati ſumus,pater eſt unus idẽq; trinus deus, pater & filius & ſpiritus ſanctus:illi aũt,qui ſolus eſt naturalis filius, una ꝑſona pater eſt, & ad illum unicum filium relatiue pater dicitur. Diſcretionis huius ſignum hoc eſt.In euangelio eſt,ubi cum additamento poſſeſſiui pronominis dicat hic filius,pater meus uel patris mei:& eſt ubi dicat,pater,uel patrem,& à patre ſicut hic abſque additamento huiuſce pronominis. ¶ Quod ſi diligenter diſcreueris, perpulchrum eſt animaduertiſſe,quia cum ſignanter dicit pater uel patris,cũ præpoſitiõe hac meus uel mei, ea, quæ tunc loquitur, longe communionem excellunt noſtrę fraternitatis, ſcilicet,ut qualia tunc loquitur,nemini noſtrum,qui per gratiam fratres eius uel filij dei nominamur & ſumus,loqui fas aut licitum ſit.Exempli gratia.Pater meus(inquit)uſque modo operatur.Quod deinde ſequitur,& ego operor.Et, Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam,niſi quod uiderit patrem facientem.Et ſubinde,ſicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat.hæc & cætera quæ ſequuntur, cui filiorum dicere unquam licuit aut licebit niſi huic unico filio dei? Vbi uero abſque pronomine poſſeſſiuo dicit,pater,ſic loquitur humiliora de ſe, ut pene congruant uel imitanda ſint paruitati noſtræ,quorum frater dignatur dici uel eſſe.Exempli gratia. Et ſicut mandatum dedit mihi pater,ſic facio.Humiliora nanque ſunt hæc,& aſſumptæ humanitatis humilitatem,qua ſine dubio maior eſt unus deus pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſonant ea quæ ibidem loquitur,ſcilicet hęc:Si diligeretis me,gauderetis utique,quia uado ad patrem,quia pater maior me eſt.Iam non multa loquar uobiſcum:Venit enim princeps mundi huius & in me non habet quicquam,&c.Promptum eſſet diſcretionem iſtam,fere ubique obſeruatã, in ſcriptura euangelij,niſi longum nimis uideretur legenti: præſertim cum ex paucis iſtis commonitus,cætera per ſemetipſum ualeat experiri. Qui etſi cãtare conſueuit ex perſona filij,rogabo patrem,& alium paracletum dabit uobis.Itemque,meus cibus eſt ut faciã uoluntatem patris mei,ſciat Euangeliſtam nõ ſcripſiſſe,meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem ꝓris mei,ſed uoluntatem eius qui miſit me:neque ſcripſiſſe rogabo patrem meum(cũ rogare ſit naturæ inferioris,& rogatio eius,ſacrificiũ paſſionis eius fuerit) & ego rogabo patrem(inquit)& alium paracletum dabit uobis.

Reſponſio

Epheſios.4 Pater, quãdoq; perſonæ, quandoq; totius trinitatis nomẽ eſt.

Differens locutio, pater,et pater meus. Iohan.5.

Iohan.14.

Iohan.4

Item de eodem dicto contra hæreticos, quia non ſequitur,ſpiritum ſanctum non procedere à filio propter id quod ait:qui à patre procedit, immo ſequitur ſpiritum ſanctum deum eſſe,quia à diuinitate procedit. Caput III.

ERgo quoniam procedente ſpiritu ſancto dixit,quem ego mittã uobis à patre, & meo non addidit:itemque,qui à patre procedit,& meo non appoſuit: ſic tuta & prouida fides recte intelligit,à patre,acſi dixiſſet,à diuinitate,quæ ſcilicet diuinitas una patris & filij ſubſtantia eſt.Requiratur nunc intentio uel cauſa propter quam dixerit hic ille teſtes fidelis.quia ſpiritus ſanctus à patre procedit:& tunc ſic ſonabit,ſic audietur dictum iſtud ei,qui habet aures audiendi,ut uere uox firmamenti, uere ſonus ſublimis dei. ¶ Quænam intentio uel cauſa eſt,niſi ipſa propter quam natus eſt,& in hũc mundum uenit,ſcilicet teſtimonium perhibere ueritati? Sic enim dixit: Ego in hoc natus ſum,et ad hoc ueni in mũdum,ut teſtimonium perhibeam ueritati.Cuius uidelicet teſtificandæ ueritatis quæ ſumma eſt,niſi quod ſit unus uerus deus pater & filius & ſpiritus ſanctus? Nimirum ad teſtimonium huius ueritatis,magnifice pertinet illud, quod idẽ filius dei & de ſemetipſo dixit: ego enim ex deo proceſſi,& de ſpiritu ſancto teſtificatus eſt,qui à patre procedit. Quid enim o hæretici Arriani qui dixiſtis,quia ſpiritus ſanctus creatura ẽ: & uos o Macedoniani,qui dixiſtis,quia ſpiritus ſanctus deus non eſt? Quid(inquam)o inſenſati? Quid aliud quã deus ex deo proceſſit aut procedit? Quod natũ eſt ex carne, caro eſt. Et quod natũ eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Sic procul dubio quod proceſſit & quod procedit ex deo,deus eſt.Proceſſit aũt ex deo filius procedit ſpiritus ſanctus.Ergo deus eſt dei filius, ergo deus eſt ſpiritus ſanctus.¶ Ecce quã breue dictum,quam magnum ſonat teſtimonium? Breue dictum eſt,ergo ex deo proceſſit, & magnum perhibet teſtimonium ueritati,quod filius dei deus ſit. Breue dictum eſt, qui à patre

Chriſti teſtimoniũ contra hæreticos. Iohan. 18.

Iohan. 8 Iohan. 15.

Iohan.3.

Et filius & ſpiritus ſanctus ẏe deus eſt.

patre procedit,& magnũ perhibet teſtimoniũ ueritati,q; ſpiritus ſanctus deus ſit. Magna hęc uox (ut ſupra dictum eſt) firmamenti, magnus hic ſonus ſublimis dei, ſuper ſerpentem antiquum detonans, qui uictus eſt,& de cœlo proiectus eſt in terram,& ſuper aquã doctrinæ nequam, quam miſit ex ore ſuo tanq̃ flumen poſt mulierẽ, id eſt, eccleſiam, ut faceret eam trahi à flumine,& hac uoce confortata terra, adiuuit mulierem, aperiens os ſuũ,& abſorbens illud flumen, conuenientibus ſcilicet patribus de toto orbe terrarũ, tanta cũ oris apertione, ut per teſtimonia ſcripturarum annihilarent blaſphemias hæreticorũ, quorũ deterrimi fuerũt Arriani,& poſt illos Macedoniani, qui dixerunt creaturã eſſe dei filium, creaturam & non deũ eſſe ſpiritum ſanctum. Apoca. 12.

Itẽ de eadẽ ſentẽtia, quo pertinuerit, ut in illa ſacratiſſima cœna, qua tradebatur, nõ contentus dixiſſe: quẽ ego mittã uobis, addidit dicens: qui à patre procedit. Cap. IIII.

ITaq; illud, quod cũ dixiſſet dei filius: Paracletũ ego mittam uobis à patre,& addidit uel repetiuit dicens: qui à patre procedit.

Et à filio non procedit, uerũ etiam amplius magnificandã demonſtrat maieſtatẽ procedentis, ne putet quis,& dicat hæreticus, qui ſperat ab homine,& non procedit ab ipſa ſubſtantia. † ¶Ecce per ſimile hoc, quod dicimus, nonnihil adiuuatur intelligentia fidei. Apud Marcum Euangeliſtam cum dixiſſet: Quiſquis unũ ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit, continuo ſubiunxit: Et quicunq; me ſuſcipit, non me ſuſcipit, ſed eum qui me miſit. Humilis enim erat homo inter homines, mortalis inter mortales apparebat,& homo tantũ uidebatur,& deus eſſe nõ agnoſcebatur. Proinde ne diceret aut cogitaret quis: quid pro magno reputas te ſuſcipi, aut quid magnũ eſt in nomine tuo quenquã recipi, cũ & tu homo ſis ut iſti, quos uis in nomine tuo recipi. Recte & opportune proſecutus eſt,& qui me ſuſcipit, non me ſuſcipit, ſed eũ qui me miſit. ¶Similiter quando hæc dicebat, quando paracletum ſpiritũ ſanctũ promittebat. Nonne & multo magis homo infirmus,& quaſi nouiſſimus uirorũ apparebat illa qua tradebatur ueſpera, in illa ſacratiſſima cœna? Nõne (inquam) tunc maxime in infirmitate noſtra laborabat,& non erat ſpecies ei neq; decor, unde & uidimus eũ (inquit Propheta)& non erat aſpectus,& deſideraui mus eũ deſpectum & nouiſſimum uirorũ, uirum dolorẽ & ſcientem infirmitatẽ,& quaſi abſconditus uultus eius,& deſpectus? Proinde ne maieſtas ſpiritus ſancti * maior uideretur, uel tunc præſentibus, uel poſt futuris, ex eo quod homo eiuſmodi dixiſſet: quẽ ego mittam uobis, recte & neceſſario addidit, à patre. & repetens, qui (inquit) à patre, id eſt, ab altiſſima procedit diuinitate, unde & credi, uel agnoſci debet quid ſit altiſſimus ipſe. Per hoc ergo ſimile, ſicut iam dictũ eſt, fides debet, ut firmior ſit, adiuuari: præſertim quia non, ſicut ubi dixit,& qui me recipit, quaſi quandã negationem ſuppoſuit dicens, non me recipit, ſed eum qui me miſit, non enim (inquã) ſicut illic: ita & hic tali locutione uſus eſt, ut diceret: quẽ ego mittã uobis, nõ ego mittã, ſed is q me miſit. † addere nẽ, dei ſeu patris Mar. 9. Cur dixit Chriſtꝰ: Qui a patre procedit. lege * minor

Item filium fontem eſſe proceſſionis huius, ſicut eſt & pater, Pſalmiſta dicente: Quoniam apud te eſt fons uitæ. Cap. V.

VT igitur hauriamus uitam,& bibentes nõ ſitiamus unq̃, accedamus tam ſcienter, q̃ fiducialiter ad hunc procedentem, non dubitantes filiũ æque ut patrem huius eſſe proceſſionis fontem. Vnde & cũ Pſalmiſta dicamus tibi domine, qnoniã apud te eſt fons uitæ. Vita enim, ſpiritus ſanctus eſt: & fons uitæ, filius dei eſt,& dominus cui hæc loquitur: Domine in cœlo miſericordia tua,& cætera, uſq; inebriabunt ab ubertate domus tuæ,& torrente uoluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te eſt fons uitæ, deus pater eſt. Sic ergo in hoc pſalmo intelligimus fontem apud dominũ, ſicut in Euangelio, uerbum apud deum: flumen & de fonte,& de fontis uena procurrit: ſpiritus ſanctus & de filio,& de patre procedit. Flumen inquã, uerbi gratia, Phyſon fiuGee on profluit de fonte qui eſt apud paradiſum. Fluminis impetus, qui lętificat ciuitatẽ dei, procedit de fonte qui eſt apud dominũ de uerbo qd' eſt, uel erat apud deũ. Attamẽ ſimilitudo hæc nõ eſt omnino perfecta. Nã paradyſus & fons, terra & aqua diuerſa eſt ſubſtantia. Et fluuius localiter egredit de fonte ſiue de terra illa. Fons aũt & dñs, apud quẽ eſt fons uitæ, & ipſa uita ſcilicet ſpiritus ſctũs, una ſubſtantia eſt. ¶Vide nũc ordinẽ ſiue iunc̃turã uerborũ. Cũ dixiſſet: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ,& torrente uoluptatis tuę potabis eos, cauſam ſubiunxit, cur hoc deberet & unde poſſet fieri, dicens: Quoniam apud te eſt fons uitæ. Nam pro poſſe ſiue poſſibilitate talẽ præſens coniunctiuncula ſtructuram facit. Dixi, torrente uoluptatis tuæ potabis eos, id eſt, perfectam & inæſtimabilem iocunditatem eis dabis,& hoc bene poteris facere, quoniã apud te eſt fons uitæ, de quo procedit ſpiritus ſanctus, qui ipſe eſt torrens uoluptatis tuæ. Pro cauſa uero ſic: Dixi, potabis eos, & hoc iccirco debes facere, quoniam ipſi credunt & confitentur quod ſit apud te ille fons uitæ. Domine apd te ẽ fons uitę Pſal. 35. Gene. 2 Pſal. 45 Pſalmo 35.

Ad eandem ueritatis rationem pertinere, quod clamans dixit fons ille, ſi quis ſitit ueniat ad me, & bibat,& de fontis eiuſdẽ apertione. Cap. VI.

Iohã. 7 Si qs ſitit, ueniat ad me.

NOnne hoc eſt quod clamans dixit fons ille filius ipſe? Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent, aquæ uiuæ. Cui rogo magis uel melius congruit q̃ fonti, ut dicat: Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat? Habet enim fons quod de ſemetipſo effundat, habet (inquam) fons uitę, qui apud te eſt domine uitam, id eſt, uiuificantem ſpiritum, qui ex ipſo procedat, & in os ſitientis ſiue bibere uolentis, id eſt, in interiora animæ credentis, deſiderantis, & uiuere uolentis, larga dignatiõe influat. Hinc & apud Zachariam prophetam ſcriptum eſt: In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionẽ peccatoris & menſtruatæ. Gaudemus enim nomine fontis Chriſtum dei filium in hac ratione deſignari, dum hoc intendimus quod nulli dubium eſſe debuerit, quod nunc Eccleſia Catholica firmiter credit, quia ſpiritus ſanctus non minus à filio, quàm à patre procedit. Primum, in remiſſionem peccatorum, de quo uidelicet dato eiuſdem ſpiritus ſancti, & hic propheta dicit manifeſte, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ, ſcilicet populi utriuſq; peccatoris, populi gentilis & menſtruatæ, ſynagogæ, cuius ex nobilioribus filijs unus Eſaias hoc ipſum confitetur & dicit: Et facti ſumus ut immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtrę. Sed nec illud ignotum eſſe debet, quando, uel ex quo die fons iſte patens factus ſit, & peccatorẽ, ſiue menſtruatam abluerit, quoniam ſic dictum eſt: In die illa erit fons patens domui Dauid. Nimirum dies ille nunc eſt, dies glorificationis Ieſu Chriſti domini noſtri, ex quo exaltatus à terra ut omnia traheret ad ſe, cum emiſiſſet ſpiritũ, unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Tunc fons iſte patens factus eſt, & ex tunc patet, quia non ante, ſed ex tunc ſpiritus ſanctus in remiſſionem peccatorũ datus eſt. ¶ Eatenus quippe (ut iã dictum & ſæpe dicendum, ſemperq; ſciendum eſt) in diuiſiones quidem gratiarum ſpiritus idem patribus & prophetis datus erat, ſed huius dati, quod eſt ablutio, tam peccator eatenus quàm menſtruata expers fuerat. Hinc eſt illud dictum: Nondum enim erat ſpiritus ſanctus datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus.

Zach. 13 Fons patẽs in ablutionem peccatoris & mẽſtruatæ.

Eſa. 64

Iohã. 12 Iohã. 19

Iohã. 12

De proprietate fontis illius qui eſt apud te domine, & de æquiuocatione fontium in ſcripturis, ut illic hauriat aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. Cap. VII.

Hoĩes ſancti quõ dicũtur fontes. Eſa. 12 Pſal. 17 Iohan. 4

FOrte dicit aliquis. Multorum communis appellatio, myſtica eſt fons, etenim multi in ſcripturis fontes nominati ſunt, multi (inquam) ſancti homines, ſcilicet Prophetæ & Apoſtoli nomine fontiũ ſignificati ſunt. Exempli gratia: Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. Item in Pſalmo: Et apparuerunt fontes aquarum. Ipſe quoq; ſaluator mulieri Samaritanæ loquitur: Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Quomodo ergo, pro documento proceſſionis ſpiritus ſancti, dũ aſtruere uolumus, quod nõ minus à filio quàm à patre procedat idẽ ſpiritus ſanctus, tantopere gaudemus de ſignificatione filij, uocabulo fontis, quia ſic ſcriptum eſt: Quoniã apud te eſt fons uitæ, & in illa die erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionẽ peccatoris & menſtruatæ? ¶ Ad hæc (inquam) magna diſtantia eſt fontis qui eſt apud deum, & cæterorum fontiũ, qui omnes, ut efficerentur fontes, de plenitudine eius acceperunt. Deniq; cum & in hoc multũ ab illo differant, quod omnes (ut iam dictum eſt) de plenitudine eius acceperunt, & adhuc multæ ſint differentiæ illorum, maxima hæc diſtantia eſt, quam protinus dicam. De illo fonte unico, qui erat & eſt apud deum, ipſo profundo corde patris, non ſolę uoces aut uerba, ſed ipſa procedit ſubſtantia ſpiritus ſancti. De fontibus autem alijs, tantummodo uoces ſeu uerba eiuſdem ſpiritus ſancti, non ipſa eius ſubſtantia procedit. Quæ nam ſunt uoces, ſeu uerba ſpiritus ſancti? Nimirum omnes ſcripturæ ueritatis, quas utiq; per os ſanctorum hominũ locutus eſt ſpiritus inſpirator ueritatis. ¶ Proinde diligenter perpẽde uerba hęc: Sed aquaquã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Hoc ita recte intelligitur. Gratia ſpiritus ſancti quam dabo, uel dare potero ei (ille enim ſpiritus ex me procedit) non eſt, nec erit ſicut ſpiritus huius mundi, ſiue ſapientia ſeculi, quæ non uiuificat, ſicut aqua putei huius quam hauris, non facit tibi ut non iterum ſitias, ſed faciet in eo gratia eadem intelligentiã ſcripturæ uiuificæ, quæ uidelicet intelligentia ſic perſeuerat, ſicut de fonte aqua profluere non ceſſat, ut loquendo ſiue etiam ſcribendo, quaſi quibuſdam riuis, prata multa, id eſt, multorũ irriget animas, fiatq; quod dictum eſt per Pſalmiſtam: Riuos eius inebrians multiplica genimina eius, in ſtillicidijs eius lætabitur germinans. Et hoc quidẽ facere poteſt quiſq; fontium, ſcilicet ſanctorum hominum, qui à deo inſpirati ſunt, profundere doctrinæ riuulum, proferre ſermonem bonum, ipſum autem ſpiritum ſanctum homo homini perferre non poteſt, quantocunque dono eiuſdem ſpiritus abundet, niſi ſolus ille & unicus fons uitę qui ſit apud te domine eſt.

Pſal. 35 Zach. 12 Rñſio ad obiectionẽ de fontibus. Iohan. 1

2 Pet. 1

Iohan. 4 Aqua viuificans.

Pſal. 64

De eo quod ait Euangeliſta: hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant

credẽ-

credentes in eum.

Cap. VIII.

PRoinde ualde diligẽter attẽdendũ est illud,qd' ubi dixit fons ille (sicut supra memoratũ est)clamans in tẽplo in magno die festiuitatis:Si qs sitit ueniat ad me,& bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura,flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ,protinus Euangelista subiunxit: Hoc autem dixit de spiritu,quem accepturi erant credentes in eum. Deniq; potest quidem simpliciter & absq; offendiculo in pace fraterna suscipi siue intelligi,quod illud totum de spiritu sancto clamauerit,sed ubi dissonantia fit,siue contra dissonantes declamandum est,quemadmodum hic dum agimus de processione spiritus sancti,caute discernendum est,quia non solum unum,sed quodammodo domino dixit. Siquidem in ipso literali sensu aliud est bibere,& aliud est flumina fundere,sicut aliud est accipere,& aliud dare uel reddere. ¶Quia ergo nec sic Euangelista scripsit,hæc autem dixit de spiritu,sed hoc dixit de spiritu,libera patet expositio,quia quod clamauit dominus:si quis sitit ueniat ad me,& bibat,sine dnbio de spiritu dixit testificans,quod spiritus sanct⁹ de ipso procedat. Quod autem subiunxit:qui credit in me,flumina de uentre eius fluent aquæ uiuę. Item de spiritu dixit,sed hoc sensu,quod non ipse spiritus,sed uox uel doctrina spiritus sancti de uentre,uel ore hominis inspirati sese effundat,iuxta quod alibi dicit.Spiritus ubi uult spirat,& uocem eius audis.Sicut enim uox per hominẽ sonans spiritu sancto inspiratum,uerbi gratia Prophetam siue Apostolum,& proloquens siue sapientiæ,siue scientiæ sermonem, aut quodlibet de generibus linguarum,non est ipsa substantia spiritus sancti in anima,prout uult spirantis:sic flumina credentis de uentre fluentia,non est ipsa substantia aquæ,quam fons ille dat, uel ad quam inuitat dicendo: si quis sitit, ueniat ad me,& bibat, attamen & uox quam audis,flumina quæ per uocem loquentis hominis diffunduntur,recte signantur nomine spiritus, eo uidelicet locutionis modo,quo plerunq; solemus efficiens exprimere per id quod efficitur, ueluti cum ferrum calens dicimus ignem,& aquam frigore concretam dicimus hyemem.

Ioan.7

De filio dei spi⁹s, pcedit. De sctis hominib⁹ vox vel doctrina spūs sancti. Ioan.5

Quod de uentre credentis in filium dei solummodo sacramenta scripturarum,quæ per spiritum sanctum administrata sunt: de illo autem fonte,id est,filio dei,ipsa quoq; procedit substantia spiritus sancti.

Cap.IX.

IGitur ab illo fonte qui deus & homo est,multum(ut iam dictum est)ceteri omnes defecerunt,quicunq; fontes dicti sunt,uel dici meruerunt. Quia uidelicet de fontibus illis tantummodo flumina aquæ uiuæ fluxerunt, quæ non sunt ipsa substantia spiritus sancti, sed administrata per spiritum sanctum sacramenta scripturarum: ab illo autem & ipsa substantia spiritus sancti procedit, quia deus est, & flumina scripturarum uoce corporea fluxerunt,quia homo est. ¶Et multa quidem sunt huiusmõdi flumina de uentre illius,& de uentre credentis in eum fluentia,sed quatuor sunt fluminum cunctorum capita,id est,flumina principalia,flumina inquam,id est,sacramenta. Sicut enim unus est fons,siue fluuius,qui egrediebatur,inquit scriptura,de loco uoluptatis ad irrigandum paradisum,qui inde diuiditur in quatuor capita,id est,principalia flumina,sic de multis uel multiplicibus sacramẽtis quatuor sunt præcipua Christi sacramenta,quibus intendit omnis scriptura diuinitus inspirata,scilicet incarnatio eius,passio eius,resurrectio eius,ascensio eius.Hæc flumina tam de uentre eius q̃ de uentre credentis in eum fluere non desinunt,& uocem spiritus sancti tam per os eius q̃ per os credentium in eum Apostolorum hæc sacramenta prædicantis, totus mundus audiuit,hoc interim excepto, quod ex abundanti est astruere, quia sacramenta hæc ex ipso sunt condita pariter & annunciata:cæteri autem annunciationis huius ad nos,ministri & adiutores fuerunt. ¶Nunc de eo quod iam prælibatum est,spiritus ubi uult spirat,scilicet de ipsa processione,uel procedentis persona,quod deus & dominus sit, & eiusdem cũ patre & filio maiestatis siue potestatis,in hoc ipso dum procedit,latius dicendum est. Nunc quod nõ minus à filio q̃ à patre procedat, hactenus à nobis sermo habitus,prosecutus est.

Quatuor præcipua flumina seu sacramenta Christi Genez

De ipso procedente spiritu sancto, & diuina ipsius potentia,iuxta quam dictum est:Spiritus ubi uult spirat.

Cap.X.

CLausula hæc q̃ breuissima: Spiritus ubi uult spirat, diuinam eiusdem spiritus sancti naturam, diuinam nihilominus potentiam,magnifice nobis,qui in eum credimus, enunciat, & manifeste quædam diffinitio est,hunc secernens ab omni spiritu,quicunq; deus non est,uel sub deo spirat. Nullus enim spiritus, præter hunc spiritum qui deus est ubi uult spirat. Creatus quilibet spiritus bonus,siue malus spirat quo spirare mititur uel permittitur, nec ita spirat, ut ipsa spiritus nostri substantiam ingrediatur, nisi solus creator spiritus. ¶Quid ergo est(inquis) quod quilibet homo spiritu maligno plenus dicitur? Sicut enim legimus hominem quempiam sanctum uel fidelem,uerbi gratia,Stephanum plenum spiritu sancto,ita & Iudam legimus peruasum à spiritu maligno,non quomodocũq; sed ita,ut de illo dicat Euangelista,quia intrauit in illum Satanas.Similiter de bonis spiritib⁹

Ioan.5 Spiritus vbi vult spirat

Obiectio

Actu.6 Ioan.5

Zach. 1

hoc exemplum eſt apud Zachariã prophetã. Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me: Ego oſtendam tibi quid ſint hæc. Item: Et reſpondit dominus angelo qui loquebatur in me, uerba bona, uerba cõſolatoria. Et poſt aliqua. Et ecce angelus q loquebat in me, egredie bat,

Solutio.

& alius angelus egrediebatur in occurſum eius. ¶ Ad hæc inquã. Nec iſta ſcripturę teſtimonia cõpellũt nos, necipſa ratio cõſentit, ut dicamus uel ſuſpicemur, quod creatus ratiõalis ſpiritus ratiõali ſpiritui ſubſtãtialiter unq̃ potuerit aut poſſit ifũdi, uel q ratiõalis ſpũ capax ſit alterius, niſi ſolius ſpiritus dei. In habitationem dũtaxat corporis miſſus aut permiſſus ſeſe inſerit. Et malus quidem ſpiritus comprehenſum hominis ſpiritum ueneno malitiæ inficit, aut furioſis agitat flagellis: bonus autem angelus cuſtos appoſitus humano ſpiritui, demulcet eũ uerbis bonis, uerbis conſolatoriis: in ipſam autem ſubſtantiam neuter ſeſe infundit. Neq; enĩ ita ſubtilior ſpiritus angelicus humano ſpiritu eſt, ut alter alterius capax, uel alter alteri capabilis ſit. Solus creator ſpiritus, ſolus (inq̃) & unus deus pater & filius & ſpiritus ſanctus, humano ſpiritui capabilis eſt, quia lõge ſubtilior eſt. Si quis diligit me (ait filius) & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. De iſto autẽ paracleto ſpiritu ſancto idẽ dixit: Vos autem cognoſcetis eũ, quia apud uos manebit, & in uobis erit.

Iohan. 14
Ibidem.

¶ De illo modo ſpiramenti eius, quo ſpirans ubi uult ipſam animæ ſubſtantiã penetrat, & abyſſum eius perambulat, & quod huius dignationis experimentum ſentire in hac uita ualde paucorum eſt. Caput. xI.

Spiritꝰ ſcſtũs & deforis & intus ſpirat.

IGitur hic ſpiritus deus eſt, & hoc preſens quoq; ſententia confirmat, dicẽtis, ſpiritus ubĩ uult ſpirat. Cum uult, deforis per angelum ſpirat, id eſt, præceptum uel conſiliũ dat: Et cum uult, intus per ſemetipſum ſpirat, id eſt, ipſam animæ ſubſtantiam ſenſibiliter perambulat. Atuero iſtud, quod poſtremum dixi, ualde paucorum eſt, dum in corpore uiuẽtes peregrinãtur à domino. ¶ Illud quod primũ dixi, quia dum uult, ſpirat deforis, adeo multorum eſt ut etiam malis interdum accidere potuerit. Exempli gratia: Miſit Saul lictores ut raperent Dauid. Qui cum uidiſſent cuneum prophetarum uaticinantium, & Samuelẽ ſtantẽ ſuper eos, factus eſt etiam in illis ſpiritus domini, & prophetare cœperunt etiam ipſi. Prophetauerunt & alii nuntii, prophetauerunt & tertii. Abiit & ipſe, & factus eſt etiam ſuper eũ ſpiritus domini & prophetauit. Effectus enim quidam eſt, ualens aperire interiores oculos, etiã eius qui non meretur ingreſſum ad ſe eiuſdem ſpiritus domini, ut uideat quod ante ignorauit, & intelligat uoluntatem domini: nimirum ad iudicium ſibi. Quemadmodum & ille Balaam, q de ſemetipſo ait: Dixit Balaã filius Beor, dixit hõ cuius obturatus ẽ oculus. Dixit auditor ſermonũ dei, qui uiſionẽ omnipotẽtis intuitus eſt, qui cadit, & ſic aperiũtur oculi eius. ¶ De q̃ uidelicet Balaã in præſenti ratione perpẽdendũ eſt, quia cũ ſemel & iterũ dictũ uel ſcriptum ſit, quia occurrẽs ei dominus, poſuit uerbũ in ore eius, nusq̃ dictũ eſt, poſuit in corde eius ſicut dicitur digno & fideli uiro, prope eſt uerbũ in corde tuo & in ore tuo. Non enim in corde per dilectionẽ ſapiebat ea quæ dei ſunt, q̃uis ore p ſciam, pferat ea quę deiſunt. ¶ Iſtũ modũ ſpiramẽti, de quo dicere cœperã, quo ſpiritus ſanctus multiplex (ut ait ſapiẽtia) ſubtilis, mobilis, diſcretus, incoinquinatus, certus, ſuauis, ſtabilis, ſecurus, omnibus mobilibus mobilior, ipſam animæ ſubſtantiam penetrat, & abyſſum eius perambulat, ualde paucorũ eſt experiri, q̃ diu in hac uita ſunt à domino peregrini: & cum uix quiſpiam eorum expertus fuerit non ualet uerbis exprimere ſi uelit, quoniam ineffabile eſt quod ſentit. Hic nimirũ opus non habet, ut eum doceat quis, quod ſpiritus ſanctus deus ſit, ipſa enim infuſionis eius unctio docet eum, quemadmodũ Iohannes apoſtolus in epiſtola ſua dicit: Et uos unctionem habetis à ſancto, & non neceſſe habetis ut aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus. Vtiq; in ſemetipſo expertus hoc dixit. Et aliquos inter illos eſſe nouerat, qui nonnihil haberent, de iſta unctione mirabili, unctione ineffabili, per quã intelligit beata anima, quod deo placita ſit, ſicut & poſtmodum dicit: In hoc intelligimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis.

Deforis ſpirat etiã ĩ malis.
1 Reg. 19

Num. 24

Balaam.

Deu. 30.

1 Cor. 2
Sap. 7

1 Iohan. 2

1 Ioh. 3

¶ Quod ibi paracletus iſte ſpirare uelit, ubi non quęritur uel recipitur conſolatio præſentis ſeculi, & de eo quod ait dominus, rogabo patrem & alium paracletum dabit uobis. Caput. XII.

Spũs ſanctꝰ ſpirat in eis, q lugẽt ĩ hoc ſeculo.
Pſalm. 76
Pſal. 119

VBi queſo ſpiritus huiuſcemodi aſpiratione ſpirare uult? Nã quod ſpiret ubi uult tanq̃ deus & omnipotens dominus, credimus & ſcimus: ſed hoc non fruſtra diligens animus quęrit ubi ille ſpirare uelit, uel ſpirare conſueuerit. Ad hæc inquam. Illic ſpirare uult & illic ſpirat aſpiratione illa mirabili, quam dixi, ubi non eſt conſolatio præſentis ſeculi, ubi eſt qui dicat, renuit conſolari anima mea. Item: Heu mihi q̃ inco latus meus prolongatus eſt, habitaui cũ habitantibus cedar, multũ incola fuit anima mea.

Eſa. 24

Sed hic gemitus, cui niſi deo uel ſpiritui eius eſt manifeſtus? Iccirco & altius dicit: Secretum meum mihi, ſecretum meum mihi, uę mihi. Quam ob cauſam? Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra

terra,& ſubaudias,iccirco renuit conſolari anima mea, quia conſolatio ſtabilis non eſt in terra,coufringenda,conterenda,commouenda,agitanda. Quod iam in partibus aliquotiens factum eſt,uniuerſaliter aũt ultimo iudicio fiet irrecuperabiliter. Vbi p huiuſmodi cauſa luctus eſt uel gemitus, ubi ſpiritus iſte paracletus i. cõſolator ſpirare uult ¶ Omnes huius ſeculi alia habent conſolationem ſuam,& uæ uobis diuitibus, ait dominus, quia habetis conſolationem ueſtram. Ad diſcipulos autem ſuos dicit: Et ego rogabo patrem,& alium paracletum dabit uobis,ut maneat uobiſcum in æternum. Alium paracletum dixit, uidelicet iccirco, quia duo ſunt paracleti, multum diſſimiles, imò & oppoſiti, hinc ſpiritus dei, illinc ſpiritus huius mundi. Vnde & cum dixiſſet: Et alium paracletum dabit uobis, ſubiunxit: quem mundus non poteſt accipere, quia non uidet eum, nec ſcit eum, uidelicet ſua paracleſi conſolatũ & incraſſatũ habens cor ſuum. Et quidẽ bonus & acceptus eſt ſenſus, quo dictũ eſt ante nos, ſpiritũ ſanctũ iccirco alium paracletũ à filio eſſe nuncupatũ, quia filius ipſe paracletus eſt, alius in perſona, non aliud in natura: ſed nihilominus hic ſenſus quẽ nũc dicim⁹ placet, imò & expeditior eſt. Deniq; in beata trinitate eſt quidem, & neceſſario confitetur ad ſalutem, quia eſt perſonarũ pluralitas, ſed non eſt ibi ulla paracleſeos, id eſt, conſolationis, dualitas. Hic profecto in hac oppoſitione, ubi deo mundus opponitur, dicendo: Et alium paracletum dabit uobis pater ſpiritum ueritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non uidit eum, manifeſta eſt dualitas paracleſeos, quia ſicut duo ſunt ſpiritus, alius mũdi, alius dei. Vnde Apoſtolus loquitur: Non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt: ſic & duos paracletos, nihil commune habentes recte dici ratio conſentit, alium ſpiritum huius mundi, qui conſolatur filios ſeculi in delicijs tranſitorijs, alium ſpiritũ dei, in quo ſolo conſolationẽ habent filij dei, filij ſponſi, qui ablatus eſt ab eis.

Alius mundi alius electorũ paracleꝰ
Luc. 6
Ioan. 14.
1. Cor. 2
Mat. 9

¶ Item de eadem dignatione ſpirantis ubi uult, iuxta illud in Prouerbijs: Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare uinum, date ſiceram mœrentibus, & uinum his qui amaro ſunt animo. Cap. XIII.

Spũs ſcti non caſu ſed cũ iudicio ſpirat ubi uult. Prouer. 31

IGitur quod dictum eſt: Spiritus ubi uult ſpirat, ſic uenerabiter intelligitur, quod non caſu, ſed cũ ratione iudicij, alias ſpirare uelit, & alias ſpirare nolit, quam uidelicet iudicij rationem ſapientia nobis inſinuat in parabolis Salomonis uerbis huiuſcemodi: Noli regibus ô Lamuel noli regibus dare uinum, quia nullum ſecretũ eſt ubi regnat ebrietas, ne forte bibant & obliuiſcantur iudicioꝝ, & mutent cauſam filiorum pauperis. Date ſiceram mœrentibus, & uinũ his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris non recordentur amplius. ¶ Lamuel quippe, quod interpretatur in quo deus, ipſe eſt Chriſtus, in quo reuera deus, quemadmodũ Apoſtolus dicit: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Nec uero ita deus in illo, ſicut in nobis, ſed multo differentius, ita uidelicet, ut uerbum deus, & aſſumptus homo unus Chriſtus, una perſona ſit. Vinum quod dat iſte Lamuel, ſine dubio hic ſpiritus ſanctus eſt, qui cum datus eſſet Apoſtolis ab ipſo dicente: Ego mittam promiſſum patris mei in uos, & illi loquerentur linguis, ſtupentes qui audiebant, neſcientes quidẽ ipſi quid dicerent, ſed tamen uerum dixerunt, quia muſto pleni ſunt iſti. ¶ Reges quibus uinum hoc dare nolit Lamuel, diuites ſunt huius ſeculi, & in ipſis diuitijs ſuperbi, quibus (ut ſupra iam dictum eſt) Væ uobis ait ipſe Lamuel, quia habetis conſolationẽ ueſtram. & quaſi quæreret idem Lamuel, quam ob cauſam talibus uinum hoc, talibus nolit mittere iſtum paracletum, quia nullum (ait) ſecretum eſt ubi regnat ebrietas, ebrietatem nominans illorum ſuperbiam, ipſam conſolationis ipſorum abundantiam ſeu confidentiam. Ibi profecto nullum eſt ſecretum eiuſmodi, quale uinum iſtud expetit, quale paracletus iſte requirit. ¶ Quale enim ſecretum exoptat? Nimirum ut homo iugum portans ab adoleſcentia ſua, ſolitarius ſedeat & lugeat, præſentem ante oculos ſuos habens cauſam, cur lugere debeat, uidelicet, quia mortalis in peccatis, aut in periculis peccatorum uiuit, rationem redditurus ante tribunal tremendi iudicis, ubi quantacũq; habita fuerit conſolatio præſentis ſeculi nihil proderit. Quam ob rem, ſicut uere uanitatem illam contemnit, dicens cum Pſalmiſta: Renuit conſolari anima mea. Quia ergo non eſt ibi tale ſecretũ, Noli (ait) ô Lamuel regibus, id eſt, ſuperbis dare uinum. ¶ Plerunq; accidit, ut talium quiſpiam, guſtata (ut ſibi uiſum eſt) aliqua uini huius portiuncula, ſcilicet accepto ſapientiæ ſiue ſcientiæ ſermone, ſiue prophetia, ſiue generibus linguarum, ſiue aliquo cæterorum chariſmatum, quæ diſtribuit idem ſpiritus, idem dominus, idem deus, diuidens ſingulis prout uult, uteretur eo in ſuperbia, faceretq; hæreſes & ſchiſmata. Hoc eſt quod dicit de regibus illis: Ne forte bibant & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis. Obliuiſcuntur namq; iudiciorum hæretici, dum male iudicant uel ſentiunt de ſcripturis ſanctis, & hoc eſt mutare cauſam filiorũ pauperis, tranſgredi uel transferre terminos fidei, quæ propria cauſa eſt filiorum pauperis, ſcilicet Chriſti, qui cum diues eſſet, ait Apoſtolus, pro nobis pauper factus eſt. ¶ Quibus ergo

Lamuel Chriſtus
2. Cor. 5
Vinũ ſpi. ſ.
Luc. 24.
Actuũ. 2
Lucæ 6
Secretũ aptũ ſpũi ſancto.
Thrę 3
2. Cor. 5
Pſal. 76
Hæretici ab utunẽ vino ſpũs ſancti.
1 Cor. 12
Prou. 31
2 Cor. 8
Vinũ dari mœrentibus qd ſit.

uel qualibus debetur uinum consolationis huius? Date, inquit, siceram mœrentibus, & uinũ his qui amaro sunt animo. Mœrentes illi sunt, amaro animo illi sunt, quibus est præsentis uitæ tædium, & futuræ desyderium, & iccirco laudant magis mortuos quàm uiuentes, sicut dicit Ecclesiastes: qui cognoscunt lachrymosum exilium suum, iuxta illud: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus dum recordaremur Syon. Isti bibant, isti spiritum paracletum accipiant, & obliuiscantur huiusce egestatis suæ, & doloris huiusmodi non recordentur amplius: certi facti ex isto pignore, quod pedes sanctorũ iam sunt stantes in atriis tuis Hierusalem, ubi nulla est egestas, & dolor non erit ultra.

Ecclē. 4
Psa. mo. 136
Ephe. 1
Apo. 12

Quod mœror sanctorum, & amaritudo animi eorũ descendat ex magna uirtute fidei, & iccirco consolatione spiritus sancti digni sunt. Cap. XIIII.

O Igitur dulcis mœror, & ò amabilis amaritudo animi, tam magnam habens remunerationem gaudij sancti, tam iocundam uisitationem tanti domini, tam suauem consolationem tanti paracleti, unde te habet spiritus hominis, unde illi promisisti? Nimirum ex uirtute fidei, & uerum illi testimonium perhibes, quod fides eius magna sit. Nisi enim fidem haberet in penetralibus suis, non incederet mœrens, non esset amaro animo, non se cognosceret egenum & pauperem, non diceret (uerbi gratia) quod dixit rex præpotens & splendidus in gloria regni sui: Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri: Nesciret dicere, quia multum repleti sumus despectione, nesciret quale uel quantum in Adam honorem perdidit, quantum in illo obprobrium, quantam despectionem hæreditauit. Hoc etenim scire, fidei est: Fides autem ipsa hominis uita est. Vnde & dominus in Propheta dicit, & Apostolus meminit: Iustus autem ex fide sua uiuit, siue: Iustus autem meus ex fide uiuit. ¶ Pulchrum ergo & pium est uidere hunc introitum paracleti, ubi stanti illi ad ostium & pulsanti, fides ianuam aperit, & ille ingressus, demittit se dignantissima inclinatione in amplexum fidei, & cœnat cum illa, & ipsa cum eo. Nunquid enim soli filio dei dicere competit: Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit uocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum, & non etiam spiri tui paracleto? Imò & huic, nam ipse filius dei, siue uerbum dei, nunquàm nisi per spiritum sanctum, huc ad manendum introire consueuit. Ipse spiritus sanctus dux est itineris, siue introitionis, & miro atq; ineffabili modo, cum ipse sit donum patris & filij, cũ eo modo, de quo nũc agimus, scilicet sensibili gratia, quæ magna prærogatiua est, introierit, & patrem dat & filiũ, id est, cognitionem efficit patris & filij.

Fides facit hoiem recte mœrentem.
Psalmo 122
Abacuc. 2
Rom. 1
Heb. 10
Apo. 3

De distantia fidei, & magna fides, & modica fides, & minima fides, certas ob causas nominentur in uerbis domini. Cap. XV.

ET nos quidem fere omnes fidem habemus, etenim sine fide (ait Apostolus) impossibile est placere deo, sed magnã fidem non omnes habemus, unde & eiusmodi gratiã non omnes accepimus. Deniq; est & magna fides, est & modica fides, est & minima fides. Si non ita esset, non diceret alibi dominus: Magna est fides tua, & alibi: Quid timidi estis modicæ fidei, & alibi: Quanto magis uos minimæ fidei. De tribus istis differentiis, breuiter aliquid pro elucidatione dicendum est. ¶ Minima fides est, ubi homines Christiani quidem, & Christum confitentes, sed in seculari conuersatione uiuentes, ita de crastino cogitant, & soliciti sunt, dicẽtes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, ut propter hanc sollicitudinem acriorem uitam aggredi subterfugiant, & pene desperent de cura dei, si in aliquo horum uel ad tempus deficiant. Ideo dominus dicit: Si autem fœnum quod hodie est, & cras in clybanum mittitur, deus sic uestit, quanto magis uos minimæ fidei? ¶ Modica uero fides est, ubi propter metum mortis, sub articulo persecutionis, uocem quis abscondit Christianæ confessionis, quod fecit Petrus ubi Christum negauit, & cæteri Apostoli, qui relicto eo omnes fugierunt. Ideo & Petro dixit, cum cœpisset mergi, quia uidens uentum ualidum timuit: Modicæ fidei quare dubitasti? similiter & in alia tempestate, tam Petro, q̃ cæteris discipulis: Quid timidi estis modicæ fidei? Vtrãq; namq; tempestas, futuram turbationem Iudeorum significabat. Prima, ubi scriptum est: Ipse uero dormiebat, cũ nauicula opireretur fluctibus. Eius rei signum erat, quod dormiente domino dormitione mortis, discipulorum fides habebat periclitari. Secunda, ubi uenit ad eos ambulans super mare, & apprehendit manum Petri clamantis, quia dubitans cœperat mergi, signum fuit resurrectionis, in eo ipso quod supra mare ambulauit, ambulaturus super fluctus mortis, sicut scriptum est: Qui ascendit super occasum, dominus nomen illi, & consolaturus eundem Petrum ut non amitteret gradum Apostolicum, qui tunc utique clamauit, eo quod cœpisset mergi, quando egressus foras, amare fleuit, & dominus lachrymantem respexit. ¶ Porro magna fides est, ubi tam Apostoli quàm cæteri sancti, non solum mori non timuerunt, uerum etiam

Heb. 11
Mat. 15
Idem 8
Luc. 12.
Minima
Mat. 6
Modica.
Marci 14.
Mat. 14
Mat. 8
Matthei. 14
Magna.
Luc. 22

mori propter uitam æternam præoptauerunt, ſecundum exemplum illorum trium puerorum, qui cum dixiſſent regi Nabuchodonoſor, ecce enim deus, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare, addiderunt adhuc: Quod ſi noluerit, notum ſit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream quam erexiſti non adoramus. Dani. 3

Item de magne fidei mœrore ſiue amaritudine, & de eo quod Salomon loquitur, cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus. Cap. XVI.

NImirum ad hanc fidem pertinet ille dolor mœrentium, uel eorum qui amaro animo ſunt, propterea quia diu peregrinaetur à domino dum in corpore uiuunt, & nullam ab hoc ſeculo conſolationem recipere uolunt, Gemunt gemunt, nec ſaltē iccirco gemunt quia morituri ſunt, ſed iccirco quia uiuunt: & iccirco uitā ipſam deflent, quia uiuendo peccare timent. Ibi eſt locus, ibi cauſa poſtulat, ut eo (quo iam dictum eſt) modo ſpiret ſpiritus, qui ubi uult ſpirat. Quo fructu? Cuius rei effectu? Nimirum, ut donum aliquod ſuimet infuſione tribuat, & tribuendo quaſi manu piæ conſolationis faciē plorantis animæ demulceat, & lachrymam eius abſtergat, & quaſdam percipiat gaudii primitias, ut mitiget ei à diebus malis, & patienter uiuat, donec ueniat tempus ſuæ uocationis, & ſedens homo ſolitarius cum deo loquatur quotiens uult, & in dono quod accepit exerceatur. Hinc eſt illud: Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus. Quænam eſt amaritudo animæ, niſi peregrinatio iſta, pro qua uel cuius intuitu dicit (ut iam ſupra memoratum eſt) Pſalmiſta, heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt, multum incola fuit anima mea, renuit conſolari anima mea. ¶ Atuero iſtam amaritudinem non omne cor nouit. Multa corda ſic obtuſa ſunt, ut non ſentiant, imo amaritudinem dulcedinem putant. non peregrinationem, ſed patriam exiſtimant uitę huius moram aliquātulam. Et quidem amara illis eſt mors corporis, imo & ipſa memoria mortis, quomodo Sapiens dicit: O mors q̄ amara eſt memoria tua homini pacē habenti in ſubſtantiis ſuis, uiro quieto & cuius uiæ directæ ſunt in omnibus, & adhuc ualenti accipere cibum. Sed cauſam mortis, quæ uere amaritudo eſt, non conſyderant, quod per peccatum mors introierit in hūc mūdum, non recogitant. ¶ Non parua ergo ſeiunctione lugentes ſeiungit à non lugentibus, dicendo, cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcetur extraneus, & hoc idem eſt quod ſaluator ait: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Quod enim eſt gaudium cordis illius, niſi conſolatio paracleti huius ſancti ſpiritus, uiſitantis cor illud propter ſcientiam amaritudinis ipſius? Et bene de iſto gaudio dicit, quia in eo non miſcebitur extraneus. Ipſe eſt enim ſpiritus ueritatis, & docens omnem ueritatem, ſicut & Pſalmiſta dicit, ſpiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: cuſtodit animam, ne ſubrepat ſpiritus deceptionis, uere extraneus, quia uerirati contrarius. Hic iam fructus eſt magnę fidei, quæ ianuam (ſicut ſupra dictum eſt) paracleto huic, ut introiret, aperuit mœrendo in amaritudine, & nolendo ſiue renuendo temporaliter cōſolari. 2Cor. 5. Effectus cō ſolatiōis paracleti. Pſal. 93. Prou. 14. Pſal. 119. Hoīes mūdani mortē timent. Eccle. 41. Beati lugentes. Mar. 5. Pſalm. 142.

De eo quod dominus, premiſſo, ſpiritus ubi uult ſpirat, ſubiungit, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat aut quo uadat: & quod ueniens idem ſpiritus, ſignū aliquod oſtendat, competens gratię quā importat. Cap. XVII

QVid tandem cum tali uel tanta dignatione ſpirauerit ſpiritus ubi uult? & uocem (inquit) eius audis, ſed neſcis unde ueniat aut quo uadat. Verus ſermo quem dixit & uocem eius audis. Non enim tacere poteſt qui gratiam accepit eiuſmodi, etiā ſi interdum propter cauſam uel diſcrimē aliquod tacere uelit. Exempli gratia factus ſum, ait Hieremias) in deriſum tota die, omnes ſubſannāt me: quia iam olim loquor, uociferans iniquitatem, & uaſtitatem clamito. Et factus eſt mihi ſermo domini in obprobrium, & in deriſum tota die, & dixi: Non recordabor eius, neq; loquar in nomine illius. Cum hoc dixiſſet & hoc dicto tacere propoſuiſſet, quid continuo ſequitur? Et factus eſt (inquit) in corde meo quaſi ignis exæſtuans, clauſusq; in oſſibus meis. & defeci ferre non ſuſtinens. Iuxta hunc ſenſum ſe habet & illud, quod Pſalmiſta præmiſſo, poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator aduerſum me, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, continuo ſubiunxit, & dolor meus renouatus eſt, concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Vere ergo uocem eius audis, quia tacere non poteſt, ſilere non audet. Ibi enim eſt præceptor, qui tubam uocis largitus eſt & dicit ei: Clama ne ceſſes, & his ſimilia. ¶ Sed tu forte hoc ignoras, quòd talē intus monitorem habeat, & iccirco loquentem derides, clamantē ſubſannas. Sequitur ergo: Sed neſcis unde ueniat, aut quo uadat. Reuera neſcis unde ueniat, nam forte in alio cubiculo eras, & dormiebas, quando ille dominus, ille paracletus, illum, cuius uocem audis, uigilantem uidens, ſicut Pſalmiſta dicit: Anticipauerunt uigilias oculi mei, magna dignatione declinauit in eum, aut ſicut flumen lactis, aut ſicut torrens ignis Iohan. 3. Hō diuinit⁹ ſpiratus, tacere nō poteſt. Hier. 20. Pſalm. 38. Eſa. 28. Ioh. 5. Pſal. 76.

iuxta illud propheticum: Quia hæc dicit dominus, ecce ego decliuo in eos ut flumen pacis,
Esai. 66. & ut torrens inundans gloriæ gentium. Solet enim ipse procedens, quocunq; procedit, suæ
processioni competentem facere apparatum, & secundū gratiam quam importat de multis
diuisionibus gratiarū congruū aduentus uel prrsentię suæ sensibus animæ, aut corporis etiā
oculis exhibere signum.

Narratio quorundam signorum, cū quibus uisitationem sui spiritus sanctus diebus nostris quibusdam dignanter infudit. Cap. XVIII.

DE signis maioribus nunc interim taceam, uidelicet de signo uel significatione, qua
Mat. 3 Actu. 2 super dominum in speciem columbæ, & super Apostolos eius apparuit in igne,
ut erat & illius iudicis iram nobis mitigaturus, & istorum corda eatenus infirma
per zelum bonum accensurus. De minoribus, quos nostro tempore uidimus, nō
pigeat uel nos scribere, uel aliquem attendere, si fuerit beneuolus, quicunq; hęc legere digna
bitur. ¶ Puellæ cuidam nomine Vualdradæ, cum esset in apparatu nuptiarum, quæ tamen
waldrada puella spiritu sctō repleta. animo eius non sedebant ipsa nocte, uigilant enim alijs dormientibus, sic afflauit iste para-
cletus, ut præ magnitudine caloris euigilarent qui dormiebant, & inclamarent, putantes q;
arderet ipsa domus. Iacebat iuxta matrem uiduam, sanctę uiduitatis propositum habentem,
cum per fenestram domus superiorem ecce aduenit & intrauit ignis magnus, & descendens
ad eam, quæ sola hæc uidebat, in os & in secreta uentris illius illapsus est. Prima ipsius mater
præ magnitudine ardoris, quo fortiter tangebatur, somno excussa est, & inclamās altius, sur-
gite (inquit) surgite, ardemus ardemus. At ille ignis erat non comburens, sed illuminans, non
corpus consumens, sed animæ lucens. Cum ergo turbarentur, & ardorem quidem sentirent,
sed ignem non uiderent, tandē persensit mater, q; ardor ille de filia ueniens sese diffunderet,
quæ iam diuino amore inflammata, uulnerato corde flebat abundanter, ita ut ex illa hora per
multum tempus lachrymis fluere non cessaret. Quam uocem eius extunc audiuit aliquis?
Contigerat enim illi secundum hoc ipsum capitulum, quod tractamus nunc, quod dixit do-
minus: Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quo uadat.
Ioan. 3 Quam ergo uocem eius extunc audiuit aliquis, nisi uotum & propositum, & tenorem sanctæ
uirginitatis? Deniq; usq; ad senectutem in proposito permansit, & in reclusione uitā solitariā
duxit, tandēq; cursu consummato ante hos annos fere quatuor pro terrenis, de quarū me-
Qualis est il la spūs. insu sio. dio uocata fuerat, nuptijs ad cœlestes (ut credimus) nuptias transmigrauit. ¶ Alius quidā
Psalmo 119. cum pene inconsolabiliter lugeret incolatum suum prolongari, & cum ecclesiastice laudaret
Eccle. 4 mortuos magis q̄ uiuentes, & sicut de Anna legitur nusq̄ uultus adolescentis in diuersa mu-
1. Reg. 1 tarentur, quadam nocte cum se sopori dedisset, dolore plenus & totus in luctu, ecce uidit quo
dammodo cœlum desuper modice aperiri, atq; inde quasi talentum lucidum substantiæ in-
effabilis, substantiæ uiuentis, uelociter atq; dicto citius demitti, quod illapsum pectori eius,
magnitudine uel pondere suo protinus illū somno excussit, auro grauius, melle dulcius. Qd
ubi illapsum est, primū quidem aliquantula morula quieuit, seq; ab omni motu continuit, il-
lo quoq; quiescente (ut forte resupinus iacebat) & expectante euentum rei, mox autē moue-
ri cœpit, & circuiere uterū interioris hominis, uterū animæ, quem (ut fatetur) ipse nesciebat
eatenus, quod tātæ esset capacitatis. Circuibat itaq; modo mirabili res uiua, & uera uita, sem-
perq; circuitus sequens erat præcedente maior, multoq; amplior, donec tandem ultima infu-
sio ueluti quoddam magnū flumen inundans, hoc dabat intelligi uel sentiri, quod totum ani
mæ uel cordis exceptorium plenum esset, & plus capere non posset. Quo facto, iterum quie-
uit paulisper, ut neq; influeret, quod iam fecerat, neq; efflueret quod postmodum fecit, & in-
terim uolebat homo interior quasi faciem clarius uidere illius substantiæ uiuentis, sed quo-
dammodo occultabat se, ut non uideretur facies eius, cum ualde magno pondere portare-
tur, & in magna dulcedine sentiretur. Postmodum cœpit reflecti, aliamq; in partē circuitus
agens in modum fluminis, per leuū latus effluxit, uidentibus oculis interioris hominis, quod
cum ultimus fluctus efflueret, paululum substitit, & ecce uidebam (ait) quia substantia illa
pulcherrima quasi aurum liquidum erat.

Item de eo quod ait: Et uocem eius audis, quod uox hominis inspirati gemituosa sit, quid sit nescire unde ueniat, quid sit nescire quo uadat. Cap. XIX.

IGitur quia nemo scit, nisi qui accipit quamlibet gratiarum eiusmodi, recte & uerace-
ter dicit ipsa ueritas, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quo uadat.
Audis uocem gementis, audis uocem uerba dei loquentis, sed nescis uel quali de
camino gemituosa uox formata sit, uel quali de flumine uox exultationis, & con-
fessionis imbuta & lætificata sit. Hoc est nescire unde ueniat. Et quid est nescire quo
uadat? Nimirum nescire quid desyderet, cur exultans gemat, gemens exultet, Ipse scit quo

tendat

tendat,& ſecundum ſcientiam ueram loquitur: Quemadmodũ deſyderat ceruus ad fontes aquarum,ita deſyderat anima mea ad te deus. Et cætera his ſimilia. ¶ Tu forte,dum ille ſecretum ſe eſſe putat,uel ſecretum habere quod amat,ut abſq; arbitris fortiter pro uelle ſuo gemat,& uocem ſui gemitus ipſe audiat,quam utiq; ipſum audire,ſicut panem comedere delectat,ita ut ueraciter poſſit dicere: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte,tũ (inquã) forte caſu,illo ignorante prope accubebas,& eo eiulante in ſublime,& gemitibus frena laxãte, audiſti & miratus es, audiſti & compaſſus es, quippe qui eiuſmodi uulnus necdum expertus eras,& iccirco neſciebas tantorum gemituum quæ uel qualis cauſa erat,& reuera mirari poteras. Quis enim tam fortiter gemere poteſt pro aliqua ſeculi amaritudine,quàm gemit ille qui eiuſmodi eſt præ dilectionis dei dulcedine? Ibi plane eſt quod Apoſtolus loquitur: Nã qd oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpũs poſtulat p nobis gemitib⁹ inenarrabilibus. Et uere mirum atq; ineffabile eſt, quod cum iſte ſpiritus illis,qui dicunt: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus,dum recordaremur Syon,pro conſolatione detur,unde & dictus uel nominatus eſt paracletus,hic idem aduenies, cum ſe infuderit,totumq; animæ habitaculum in poſſeſſionem ſuam redegerit,adauget gemitus, multiplicat lachrymas, crebriora diſtendit ſuſpiria, facie tamen permanente lætiſſima,ita ut tu oppido mireris hilaritatem uultus in publico, cuius quaſi per inſidias deliteſcens audieras gemitus in occulto. Sicut ergo neſcis unde ueniat,ita & illud neſcis quo uadat,nec ſatis unq̃ ſcire poteris,niſi & tibi ſimiliter contingat,niſi ſimile uulnus ab iſto ſpiritu pietatis excipias.

Pſal. 41 Gemit⁹ inæ-gnus ſed dulcis pie lugẽtibus

Rom. 8

Pſal. 136

In iſto qui inſpiratus gemit, probatum eſſe illud quod ueritas promittens dixit: Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis, & de eo quod Apoſtolus ter dominum rogauit. Cap. XX.

IN iſto ſane probatum eſt illud, quod ueritas promittens dixit: Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Quam enim ob cauſam,uel quo iure iſtud contingit,ut quod petit accipiat,niſi quia quod poſtulat,nõ niſi ſecundum deum poſtulat? Hinc Apoſtolus cum dixiſſet (quod ſupra memoratũ eſt) ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, continuo ſubiunxit: Qui autem ſcrutatur corda,ſcit quid deſyderet ſpiritus,quia ſecundum deum poſtulat pro ſanctis. Non ergo quiuis feſtinare debet, cum audit ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis,ut fiat ſibi quod petit,quia non omnibus iſtud congruit,ſed illis duntaxat, qui paracletum iſtũ acceperunt ſecundum deum poſtulantem pro ſanctis, quod reuera eſt poſtulare in nomine ſaluatoris,quem tunc in eodem ſermone promittebat Apoſtolis ſuis. ¶ Sed dicit aliquis, Ipſe Apoſtolus qui illa ſcripſit quæ præmiſſa ſunt,& ſpiritus poſtulat pro nobis & cætera, quicq; præcipuam habebat eiuſdem ſpiritus gratiam,ſicut ibidem loquitur: Sed & ipſi nos ipſi primitias ſpiritus habentes,ipſi intra nos gemimus: ipſe (inquam) petiuit,& non datum eſt illi. Ait enim: Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ,angelus Satanæ, propter quod ter dominum rogaui ut diſcederet à me,& dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: Nam uirtus in infirmitate perficitur. Nonne ſecundum deum poſtulauit? Aut nunquid non erat ipſe unus de ſanctis pro quibus iſtum gemituoſum ſpiritum poſtulare dixit. Attamen non fuit datum illi. ¶ Ad hæc inquam. Vnde hoc habemus,quod non datum fuerit illi? Nunquid hoc ipſe dicit? Scimus quidem noſtros maiores & nobis multo meliores hoc dixiſſe,hoc ſcripſiſſe,quod non fuerit exauditus,& circa hoc laboraſſe,ut oſtenderent illi non fuiſſe utile ut exaudiretur. Verũ & ſi authoritate illorum,quia magni habentur, nos quiſq; premere uelit, nihilominus dicere nõ dubitamus,quia exauditus fuit. Quid enim ſi non ſtatim,non ad primam,non ad ſecundam,ſed neq; ad tertiam rogationem exauditus fuit? Deniq; nec ſaluator hoc dixit: Si quid petieritis patrem in nomine meo,ſtatim dabit uobis. Sed neq; ſic intelligi uoluit,quippe qui dicturus: Petite & accipietis, pulſate & aperietur uobis,pulchrum exemplum perſeuerantiæ præmiſit. Quis ueſtrum inquit, habebit amicum, & ibit ad illum media nocte,& dicet illi: Amice cõmoda mihi tres panes,& cætera uſq; propter improbitatem tamen eius ſurget,& dabit illi. ¶ Ne ergo dicas mihi,quia non fuit exauditus,& quod ab illo nequam angelo talis heros uſq; ad finem uitæ fuerit colaphizatus. Deniq; fuerit hoc diuinæ diſpenſationis, ut interim colaphizaretur,ne iuuenem extolleret magnitudo reuelationum, nam ut uirum prouectum mili temq; emeritum, deinde ab eiuſmodi colaphis redderet ſecurũ, bene decuit illum omnia ſuauiter diſponentem cani & reuerendi capitis antiquum dierum.

Matt. 7 Luc. 11

Paul⁹ cõtra angelũ Satanæ exaudit⁹ eſt. Sapien. 7.

Vtrum poſtq̃ iſte paracletus ſemel familiari uiſitatione ſeſe infuderit, contingere poſſit, ut ſeſe auferat, & animam illam ſemel deoſculatam prorſus & irrecuperabiliter derelinquat. Cap. XX.

aquam

Quæstio. HIc iam quæritur, utrum necne iste paracletus, postquam semel illa, de qua nobis hactenus sermo fuit. familiari uisitatione sese infuderit in secretarium animę, rursus ita sese inde auferat offensus aliquo crimine, ut animam semel deosculatam sua consolatione prorsus deserat, & derelinquat desolatã sempiterna desolatiõe? ¶ Super hoc

Responsio. breuiter respondere libet, quia nimia confidentia res periculosa est. Nõ uult Apostolus quẽquam nimium confidere, qui de semetipso dixit, & utiq; pro exemplo ad utilitatem nostram

Philip. 3 Rom. 5 dixit. Ecce enim me non arbitror comprehendisse. At idem alibi cum dixisset, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero spem continuo subiunxit. Spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Igitur non audemus quidem securitatem prædicare illi, quicunq; est eiusmodi, qui talem sancti spiritus gratiam, de qua loquimur, accepit, quam appellat Apostolus primitias spirirus, ueruntamen hoc dicere non dubitamus, quod spes illius firmior sit, aut esse debeat pro tali conscientia, pro eo quod iam senserit, qa custodem habet illum, de quo scriptum est: Ecce non dormitabit neq;

Psalm. 120. dormiet, qui custodit Israel. ¶ Hoc enim dicitur illi, quicunq; Israeli similis factus est. In quo:

Luctatio Iacob cũ deo Ge. 32 Osee. 12 Nimirum in eo, quod sicut ille cum deo luctatus est, & contra deum fortis fuit & inualuit, dixitq; ad eum flens & rogans eum, quæ uera fortitudo est, sicut Osee meminit dicens: Et inualuit ad angelum & confortatus est, fleuit & rogauit eum, non dimittam te nisi benedixeris mihi, & benedixit ei in eodem loco, sic & iste nonnihil luctatus est cum deo, flendo quod sciret se esse peregrinum, & fortis fuit contra deum, & non poterat deus superare eum, nõ potuit se continere flente illo & rogante, quin de multitudine uiscerum suorum spiritum paracletum effunderet in eum. Qui ergo custodiuit illum Israel & genus eius, ut confirmata bene dictio, q̃uis multis illius populi peccatis offensa non deficeret donec Christus ex eo nasceretur: Ecce (inquit Psalmista) non dormitabit neq; dormiet, id est, te uerum quoq; Israelitã cu-

Ioan. 11 stodiet, ut non pecces, sed & si peccaueris, cito peccatum deplores, iuxta illud: Amen amẽ dico tibi, qui credit in me etiam si mortuus fuerit, uiuet.

Quod nulli nimia securitas habenda sit, & de eo quod Apostolus ait: Nolite contristare spiritum sanctum dei, & quod Dauid, quia contristauerat eum: Redde, inquit, mihi lætitiam salutaris tui. Cap. XXII.

IGitur non nimia securitas habenda uel præsumenda est cuiq; dum uiuit, imò quanto familiarius expertus est osculũ illud consolantis paracleti, de quo (ut supra meminimus) Apostolus dixit: Quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum

Rom. 5 Ephe. 4. qui datus est nobis, tanto sollicitior esse debet, ne contristet eundem spiritum, ficut idẽ Apostolus dicit: Et nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis. Et exponens quibus ex accidentibus soleat contristari: Omnis (inquit) amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malitia. ¶ Nam est quidem impassibilis natura spiritus sancti, ueruntamen dum se commouet habitans in homine

Qñ cõtristatur spi. s. in nobis, donum eiusdem spiritus sancti, ipse homo in ipso motu minus dulcedinis, & plus sentit seueritatis, si quid negligentius egit, quod melius nouerunt illi qui experti sunt. Exempli gratia,

Psal. 50 Dauid hæc expertus erat, qui dicebat: Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me, statim subiungens: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Nimirum quãuis grauiter peccasset, non recesserat ab ipso spiritus domini, de quo sic scriptum est: Vbi Sa-

1. Re. 16. muel unxit eum, & directus est spiritus domini in Dauid, à die illa in reliquum, sed non tam lętum uel iocundum in motu uel attactu suo se exhibebat, ficut eatenus solitus fuerat, nec tam

Psalmo 14. cito recuperauit letitiam siue iocunditatem illam, nisi usq; ad satisfactionem congruam, passus interim foras & intus tribulationem magnam, ita ut fere nulli magis quàm ipsi congruerit dicere: Tribulationem & dolorem inueni. Sciendum quippe quod & intus doluit,

1. Reg. 15. Psal. 104. eo quod contristasset spiritum domini, & quæ foris tribulatio prouenit, scilicet domestica clades, sine dubio acriter illum tetigit, & q̃uis secundũ corpus euaserit gladium filij sui, gladius tamen usq; ad animam peruenit, ferrum animam eius pertrãsiuit.

Ruperti

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & proceſſione ſpiritus ſancti. Liber III.

Benedicendum eſſe dominũ à nobis quantũ poſſumus, & q̃ maior ſit in laude, multa enim abſcondita ſunt & pauca uidimus operum eius. Cap. I.

ENEDICENTES DOMINVM (AIT QVIdam ſapiens) exaltate illum quantũ poteſtis, maior eſt enim omni laude. Exaltantes eum replemini uirtute, ne laboretis non enim peruenietis. Quis uidit eum & enarrauit? & quis magnificauit eum ſicut eſt ab initio? Multa ſunt abſcondita maiora his, pauca enim uidimus operum eius. Quæ pauca uideratiſte cum hęc diceret? Altitudinem firmamenti, & pulchritudinem eius, ſolem ſpecioſum, uas admirabile, opus excelſi, ſpeciem lunæ & gloriam ſtellarum, quæ illuminãt mũdum, ut cætera opera domini, ac deinde uiros glorioſos legerat uel audierat, quos uel in quibus dominum laudare incipiens? Laudemus (ait) uiros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. Hæc omnia pauca & parua iudicans comparatione maiorum uel pluriũ multa (inquit) abſcondita ſunt maiora his, pauca enim uidimus operum eius. ¶ Quænã ſunt illa maiora uel plura abſcondita & non uiſa? Nimirum ante altitudinem firmamenti pulchri, à quo laudare cœpit, facti fuerant angeli quàm multi, ac nouem ordinibus diſtincti, de q̃bus uel de quorum gloria ordinata ac multiplici recte dicere potuit, abſcondita ſunt à nobis, & poſt uiros glorioſos, quorum laudem in ordinem digeſſit, uſq; ad Symonẽ Oniæ filium, uenturus erat Chriſtus dei filius, tanta facturus in primo & ſecundo aduentu ſuo, ut de omnibus quæ nouerat, uel quæ eatenus ante ipſum facta fuerant, recte dicere potuerit: pauca enim uidimus operum eius. ¶ Et nos quidem iuxta propoſitum quod propoſuimus, abſconditũ in agro ſcripturarum, quærere ſiue oſtendere theſaurũ ſancti nominis patris & filij & ſpiritus ſancti, ſtetimus aliquantiſper in capite libri, quo dictum eſt, In principio creauit deus cœlum & terram, & ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas: ſed diligẽtia contemplandi proceſſionem ſpiritus ſancti longius abduxit nos. Redimus nunc ad ipſum caput, & de felicitate ſanctorũ angelorum aliquid eiuſdem ſanctæ trinitatis, cui aſſidue benedicunt, dicere intendimus.

Eccl. 43

Eccleſiaſtica plura & maiora abſcõdita fuerũt q̃ uiſa.

Argumentũ libri hui⁹ tertij.

Geñ. 1

De angelica creatura, quod facta ſit ubi dixit deus, Fiat lux, & de iudicio ſpiritus ſancti in damnatione tenebrarũ, ſiue principis tenebrarum diaboli. Cap. II.

VBi dixit deus, fiat lux, & facta eſt lux, & uidit deus lucem quod eſſet bona, & diuiſit lucem & tenebras, creaturam eſſe angelicam factam, & nomine lucis bonos angelos: tenebrarum autem uocabulo, malos eſſe angelos ſignificatos, multorum & maxime patris Auguſtini non paruipendẽda firmat authoritas. Verũ nos in alio opere de creatura iſta mirabili, & de cæteris quæ de hinc ſcripturę ſeries creata uel facta narrauit latius tractauimus, & rerum ordinem pro poſſe diligenter proſecuti ſumus. Nunc ad præſens propoſitum pertinet pia iocundi feſtiuitate ſermonis celebrare beatitudinem huius lucis, tanq̃ ſpeculum ſummæ trinitatis, & laudare ſiue admirari iudicium ſpiritus ſancti in damnatione tenebrarum, ſiue principis diaboli tenebrarum, quia pertinet contemplatio hæc ad laudem proceſſionis ipſius, de qua iam aliquã diximus, & ad glorificationem trinitatis, de qua ſimul dicere propoſuimus.

In xlij. lib. de operibus trinitatis.

De eo quod ait dominus ad beatum Iob, nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationes eius in terra. Cap. III.

Iob. 38.

NVnquid noſti ordinem cœli (ait dominus ad beatum Iob) & pones rationes eius in terra? Subauditur ut ego, & reſpondeas non. Nemo enim niſi ſolus deus nouit hunc ordinem cœli, cuius uniuerſitas hic deſignata eſt nomine lucis dicente ſcriptura, Dixitq; deus, Fiat lux, & facta eſt lux. Attamen aliquibus ſpiritus ſanctus reuelauit, ut partim quaſi per ſpeculum & in ęnigmate uiderent adhuc uiuentes in carne illum dicentem cœlit opus beatę trinitatis ter trinis diſtinctum choris, quorũ nomina hęc ſunt, Angeli, archangeli, throni, dominatiões, principatus, poteſtates, uirtutes, cherubin atq; ſeraphin Iſte ordo cœli ordinatus ad uidendã atq; laudandam gloriam ſanctæ trinitatis tantæ eſt beatitudinis, ut recte admiretur Apoſtolus & dicat omnibus, qui illuc ad ſocietatem illorum ſecundum præſcientiam & prædeſtinationem dei uocati ſunt, & iuſtificati atque magnificati illuc perueniunt, ac peruenturi ſunt: Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus his qui diligunt illum. Statimque ſubiungit: Nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Quibus nobis? Vtiq; hominibus in terra manentibus, terrenam habitationem huius corporis inhabitantibus. Quis alius iſtis reuelaret niſi deus?

1 Cor. 15 Nouẽ chori angelorũ.

Rom. 8 1 Cor. 2.

¶ Cum

Ordinē cœli quis nouit.

¶ Cum igitur dicit, nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationes eius in terra? bene (ut iam dictum eſt) ſubauditur, ut ego, Et reſpondetur non. Nūc ipſe ordo cœli quid ſit, & quomodo ipſe qui loquebatur hęc deus, rationes eius poſuerit in terra, quantū poſſumus, & quantū accepimus ex deo, uel ex ipſis quibus deus reuelauit per ſpiritum ſuum, noſtra infantia geſtit effari paruulis ſimilibus noſtri.

Quid ſit ordo cœli ſiue ordo cœlorū, & de uerſu pſalmi, uerbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Cap. IIII.

Pſalmo 32

ORdo cœli, ſiue ordo cœlorū illud eſt firmamentum eorꝝ, de quo Pſalmiſta: Verbo (inquit) domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Qui ſunt enim illi cœli, niſi omnes ſancti, in quibus deus habitat, quam ob rem & dicuntur, & ſunt cœli, quia deus habitat in illis? Anguſtior uero ſenſus eſt ſolos intelligere Apoſtolos Chriſti, quos incarnatum uerbum ſua præſentia firmauit, & ſpiritum ſanctum ad perfectionem confirmationis miſit eis de cœlo ſedens ad dexteram patris. Ante cœlos iſtos ualde paucos, quam plures & nobis innumerabiles erant cœli, id eſt, ſancti. Et leuabat oculos ſuos Dauid illuc dicens: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. Maxime ergo præſenti loco dum dicitur: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum, ſanctos angelos intelligimus, præſertim quia ſicut illic, ubi ſcriptum eſt: Dixit deus, fiat lux, & facta eſt lux. Deinde ſequitur, dixit deus, fiat firmamentū in medio aquarū, & diuidat aquas ab aquis. Et ſubinde, dixit deus, congregentur aquæ quæ ſub firmamento ſunt in locū unum, & appareat arida: ita & hic continuo poſt præſcriptum uerſiculum ſubſequitur: Congregans ſicut in utrem aquas maris, ponens in theſauris abyſſos. Timeat dominū omnis terra, ab eo autē commoueantur omnes inhabitantes orbem. Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. In quibus nimirū dictis, & ſi pulchra ſubeſt allegoria, nihilominus tamen ueridica magnificæ hiſtoriæ manet, & non euacuatur litera. Igitur uerbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorū, id eſt, ſancti angeli habitantē in ſemet ipſis habentes beatam trinitatem, unum deū patrē & filium & ſpiritum ſanctū, firmiter in ordine ſuo conſiſtūt. Nā dominus ipſe eſt pater, uerbū domini ipſe eſt filius, ſpiritus oris eiꝰ, ipſe eſt ſpiritus ſanctus, unū & unicū ſanctorū angelorꝝ, & electorꝝ hominū firmamentum, ut iam in ęternū non moueaī pes alicuius eorum, & qui iam ordinati, & adhuc illuc ordinā di ſunt.

Cœlī dicunt oēs ſctī, in q bus habitat deus. Pſal. 122

Gene. 1

Pſalmo. 32.

Cœli firmati ſctī angeli ſunt

Primū in illo beatorꝝ ſpirituū ſancto ordine oīo templandum eſſe ordinem ſanctæ trinitatis, ꝙ illa glorioſa ciuitas, cuius ſancta ſcriptura totiens meminit, amatorē habeat deū amore ineffabili, q uidelicet amator apud Hieremiā contemptū ſe eſſe querit ab anima infideli. Cap. V.

Heb. 12.

Gala. 4

IPſa eſt ciuitas glorioſa, de qua tam multa ſcripturæ loquuntur nobis, & exempli gratia, ſic Apoſtolus dicit: Sed acceſſiſtis ad Syon montem, & ciuitatem dei uiuentis, Hieruſalem cœleſtem, & multorꝝ milium angelorꝝ frequentiā, & eccleſiam primitiuorum, qui conſcripti ſunt in cœlis. Item ad Galatas: Illa autem quæ ſurſum eſt, Hieruſalem libera eſt, quę eſt mater noſtra, & multa his ſimilia. In hac ergo beata ciuitate, in iſto beatorꝝ ſpirituū ordine, quem dominus nouit, primū contemplari cupimus, oculo licet exiguo, gloriā ſanctę trinitatis, & per aliquā ſimilitudinē ueſtigare pulchritudinem illius firmamenti, quo iſtā matrem noſtram, iſtam ciuitatē glorioſam, ſibi copulando firmauit dominus, & uerbū domini, & ſpiritus oris domini. ¶ Qualem uel cuius rei per ſimilitudinem? Nimirū per ſimilitudinem uiri legitimi, genus uel poſteritatem ſuam propagare oppido cupientis. Et ob hanc cauſam coniugium ſibi aſſumentis, exempli gratia, qualis fuit Dauid, fortis utiq; & in omni naritali copula legitimus uir, excepto ſermone Vriæ Ethei. Nam reuera illo excepto, legitime uixit quotquot uxores habuit, utpote pluribus indigens filiis atq; cognatis, quia rem grādem ſuſceperat, ſcilicet gubernacula regni, cum eſſet homo eiuſmodi, ut ipſe dixit: Ego autem ſum uir pauper & tenuis: pauper uidelicet, rerum poſſeſſione, tenuis exiguitate familiæ. Nec uereamur nimium pudorati, de hoc utro, ſiue de aliquo huic ſimili, ſecundū rem coniugalē aſſumere ſimilitudinem, ad contemplandā cauſam dei, propter quam illam matrem noſtrā Hieruſalem cœleſtem & creauit, & ſibi copulauit. ¶ Ipſemet quippe in multis ſcripturarꝝ locis ſe ipſum uult agnoſci, quod amator ſit. Exempli gratia, cum in Hieremia dicit: Quomodo ſi contemnat mulier amatorem ſuum, ſic contempſit me domus Iſrael. Ergo econtra ueraciter dicas: Quomodo ſi libenter admittat mulier amatorem ſuum, ſic libenter admiſit me uera domus Iſrael, uera ciuitas Syon, cœleſtis Hieruſalem. Itaq; ſecundum eiuſmodi ſimilitudinem cauſam uel opus dei, opus ſanctæ trinitatis ſpeculari licet in illo oīo ordine cœli, in illa ſancte, & ter beata Hieruſalem. Eſt enim in his ſimilitudo, q̄uis diſſimilis, quia uidelicet caro ſpiritui q̄dem diſſimilis eſt, ſed tamen diſſimilium iſtorum aliqua ſimilitudo eſt: Quod natū eſt ex carne, ait dominus, caro eſt, & quod natū eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Sed iam accedamus ad rem.

Coniugium Dauid apta ſimilitudo adpropoſitū 1. Reg. 18

Deus recte amator dicit Hieremiæ. 3

¶ Quod ſecundū ſimilitudinem amatoris, in quo hæc tria ſunt, amator ipſe, & amor ipſius, & crementū

& crementum, propter quod ad propagandam prolem amore ſuo ducitur, unus ſit deus pater, & amor ipſius ſpiritus ſanctus, & uerbum ipſius. Cap. VI.

IN amatore tria ſunt, amator ipſe, & amor ipſius, & crementū, propter quod ad propagādam prolem amore ſuo ducitur. Similiter in creatore noſtro, qui amatorem ſe nominat (ut ſupra dictum ſit) ſunt tres. Ipſe, & amor ipſius, ſcilicet ſpiritus ſanctus, & uerbū ipſius, quod non eſt aliud q̄ crementus eius, ſemen eius, filius eius. Hæc ſimilitudo, quàmuis (ſicut iam dictū eſt) longe diſſimilis, ita ut ſpiritus carni, uel caro ſpiritui, adeo uera eſt, ut in Eſaia quoq; ſcriptum eſt: Nūquid ego qui alios parere facio, ipſe non pariam dicit dominus? Si ego qui generationē cæteris tribuo, ſterilis ero ait dominus deus tuus. Loquebatur enim huic ordini cœli, huic (de qua nunc loquimur) Hieruſalem magnæ & ſanctę ciuitati. Vnde & protinus dicit: Lætamini cū Hieruſalem & exultate in ea omnes qui diligitis eam. Gaudete cum ea gaudio uniuerſi qui lugebatis ſuper eam, ut ſugatis & repleamini ab ubere conſolationis eius, & cætera. Neſciremus quicq̄ de ordine uel generatione eiuſmodi, niſi rationes eius in terra poſuiſſet ipſe qui nouit. Quomodo enim poſuit? Ipſe ſpiritus dei, qui tunc ferebatur ſuper aquas dicente deo: Fiat lux. Ipſe, inquam, etiā nunc fertur ſuper aquas, dum in Chriſto baptizamur. Et hoc eſt deum dicere: fiat lux, regenerare nos, ut qui eramus aliquando tenebrę, iam nūc in domino ſimus lux. ¶ In hoc eſt regeneratio, quia iam dictus amator deus, animam credentem impręgnat uerbo ſuo, dignamore ſuo. Verbum enim ſemen eſt eius, ſicut ait Iacobus Apoſtolus: Voluntarie genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus initiū aliquod creaturæ eius. Semen hoc non niſi cū amore ſuſcipitur, uerbum hoc non niſi per ſpiritū ſanctū immittitur. Hæc eſt trinitas unus deus, amator creaturæ, rationalis deus, & ſemen eius quod eſt uerbū ipſius, & amor eius qui eſt ſpiritus ſctūs. Igitur q̄uis, ut ſupra iam dictū eſt, caro & ſpiritus diſſimilia ſint, nihilominus tamen aliqua hic ſimilitudo eſt, quia uidelicet, ſicut generatio carnis ab aliquo ſemine eius & amore eius patratur, ſic generatio ſpiritus à deo uerbo eius & ſpiritu oris eius conſummatur. Et ſi aliter exponi poteſt iam dicta ſententia: Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationes eius in terra, nihilominus tamen ſenſus iſte, quem diximus, locū habet, & ponere non caret, quia nullo modo ſplendidius rationes ordinis cœli deus in terra poſuit, q̄ regenerando per aquam filios lucis, iturosin illū ordinem cœli ad angelos lucis: Erunt enim, ait ipſe dominus, ſicut angeli dei.

Impręgnatio animę in baptiſmo Iacobi 1

Eſa. 66

Iob 38

Matt. 22

De eo quod Apoſtolus: Decebat enim, inquit, eū propter quem omnia, & per quem omnia, & q̄ parū nobis ſit ſcire, quod per eū, niſi etiam ſciamus q̄ propter eum facta ſit & angelica creatura, & omnis creatura. Cap. VII.

ADhuc ad ſupradictam ſimilitudinem & illud pulchre accedit, quia ſicut legimus, uir non niſi propter amorem ſobolis coniugem ducit, ſic & deus pater nō niſi propter amorem uerbi ſui creaturam rationalem, creaturam angelicam, de qua nūc loquimur, & creaturam humanam, de qua poſt hæc locuturi ſumus, condidit. Hinc Apoſtolus de illo ſcilicet dei filio loquens: Decebat enim, inquit, eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, & cætera. Non ſolum hoc dixit, per quem omnia, ſed primū dixit, propter quem omnia, quia uidelicet ipſe eſt omniū cauſa. Per ipſum facta eſt iſta lux, quia ſic ſcriptum eſt: Dixit deus, fiat lux, & facta eſt lux. Si dixit & facta eſt, utiq; per uerbū facta eſt. Sed pax eſt ſcire hoc, etemim plus habet delectamenti, hæc ſententia fidei, ſciēdo q̄ etiam propter ipſum facta ſit, ſcilicet ut ipſum in ſemet ipſa creatura hæc haberet, & habendo lux exiſteret. ¶ Ipſe enim lux eſt. & utiq; lux non facta, lux nō ab aliquo illuminata, ſed illuminans, & proinde lux uera. Comparatione eius qualiſcūq; lux, quiuis angelus lucis, recte & fideliter negatur eſſe lux. Hinc Ioannes Euangeliſta de Baptiſta Ioanne: Non, inquit, erat lux, ſed ut teſtimoniū perhiberet de lumine. De ipſo aūt Chriſto domino: Erat, inquit, lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hūc mundū. Ioānes & quiuis angelus lucis, ſiue homo filius lucis, ſic lux dicit uel eſt, tanq̄ lucerna, id eſt, lux non carens materia: uerbū aūt dei, uerbū deus, ipſa lucis eſt ſubſtantia. Nec enim aliud eſt illi eſſe, & aliud lucere: iſtis aūt aliud eſſe, & aliud eſt lucere. Diligendo quippe lucem, ipſi ſunt lux: ſicut e contra apoſtatæ angeli odiendo lucem tenebræ ſunt.

Heb. 2

Filiꝰ dei lux vera. Angeli & ſcti, non lux, ſed lucerna Ioan. 1

Item de proceſſione ſpiritus ſancti, q̄ in nos homines duobus datis diffundatur, altero q̄d eſt in remiſſionem peccatorū, altero q̄d eſt in diuiſiones gratiarū, in ſanctos aūt angelos uno tantū, quod eſt in diuiſiones gratiarū. Cap. VIII

DE proceſſione ſpiritus ſancti, qui hoc operatur, & in illis beatis ſpiritibus, & in nobis hominibus, ut per hoc ipſum, quod uerbum dei, filium dei, manentem in nobis habentes, filij dei nominemur & ſimus, hoc in ſuperiore diximus, q̄ duobꝰ datis, ſiue per duo data diffundatur: altero quod eſt dari in remiſſionem peccatorū, altero q̄d eſt in diuiſiones gratiarū. Verūnobis duntaxat hominibus iſtis duobus modis datur. In ſanctos autem angelos uno modo, ſcilicet in diuiſiones gratiarū larga dignatione effuſus eſt

Ioan. 3

Angelis apostatis cur nō dat spus s. in remissionē peccatorū. Ezech. 28.

sus est. Nam ut in remissionem peccatorum nunquam detur apostatis angelis, iudiciū uerū fuit, & est eiusdem spiritus sancti. Illi nanq; cum suo principe diabolo non per infirmitatem seu per ignorantiam, sed per superbiam peccauerunt. Cuius uidelicet superbiæ magnitudinē spiritus ppheticus apud Ezech. denotat uerbis huiuscemodi, diabolū coarguēs sub nōine principis Tyri: Eo quod eleuatū est cor tuū, dixisti deus ego sum, & in cathedra dei sedi, & dedisti cor tuū quasi cor dei. Itē sub noīe Pharaōis regis Aegypti: Ecce ego ad te Pharao, draco magne, qui cubas in medio fluminū tuorū, & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum.

Ezech. 29.

¶ Pro huiusmodi superbia sententiam damnationis æternæ accepit, de cœlo proiectus, factusq; princeps tenebrarū diabolus, qui fuerat angelus speciosus. Vnde apud eūdē prophetā dicitur ei: Tu signaculū similitudinis plenus sapientia & perfectus decore, in deliciis paradysi dei fuisti, & cætera, usq; repleta sunt interiora tua iniquitate & peccasti & eieci te de monte dei. Quibus utiq; uerbis tria præ dicātur, horribilis eius superbiæ instrumenta, sapientia, decor siue pulchritudo, maxime ubi sub nomine Assur dicitur in eū, omnem lignū paradysi nō est assimilarum illi & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eū. Tertiū eius fuit magnitudo, nam cedri (inquit) non fuerūt altiores illo in paradyso dei, abietes nō adæquauerūt summitatem eius, & platani non fuerūt æquales frondibus illius.

Esa. 14. Apo. 12. Supbia luciferi. Ezech. 28. Ezech. 31

¶ Cæterū uera magnitudo deus est, & uera sapientia, uerbū dei, filius dei est: & uera pulchritudo spiritus sanctus est: quæ beata trinitas, sanctorū angelorū & magnitudo & sapientia & pulchritudo est:. At ille diabolus magnitudinem illam non honorificauit, sapientiam illam non adoptauit, pulchritudinem illam non amauit. Quomodo ergo nisi per Ironiam plenus sapientia, & perfectus decore extētus q; & protegens dicitur fuisse? Sunt enim in scriptura sacra Ironiæ grauissimæ. Exēpli gratia: cum dicit sancta trinitas, ecce Adam quasi unus ex nobis factus est: cū reuera potius propter peccatū comparatus sit iumentis, & similis factus sit illis. Et sicut filia Babilonis uirgo dicitur, cum sit meretrix. Itaq; & quod ibidem illi dicitur, omnis lapis pretiosus operimetū tuū, sardius, topazius, iaspis, chrisolitus, onyx, berillus, saphyrus, carbunculus, & smaragdus, qui sunt sanctorū nouem ordines angelorū, cū improperio dictū esse sentimus, quia sic sibi ille arrogauit, ponens (ut supra dictū est) cor suū quasi cor dei, & dicens, in cathedra dei sedi.

Ironia inscriptura sacra. Gene. 3 Psal. 48 Esai. 47 Ezech. 28

¶ Deni q; solius dei est operimentū omnis lapis eiusmodi, id est, omnis perlucidus ordo angelicæ dignitatis, sicut dicitur in Psalmo: Confessionem & decorē induisti amictus lumine sicut uestimento, id est, decora confessione sanctorū (qui omnes lumen, id est, filii lucis sunt) sic es indutus, sic es ornatus, ut aliquis uestimento suo. Quod nimirum parum est, de solis intelligere hominibus, filii lucis: nā & sancti angeli, imo & primū ipsi lux, & filii siue angeli lucis, cōfessione sua decora creatorem suū induerunt, & ipsi sunt, de quibus idem dominus ad beatū Iob dicit: Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes fili dei.

Amictꝰ lumīe sicut uestimento. Psalm. 103.

Iob. 38

Quod recte & iusto dei iudicio diabolum spiritus sanctus suo respectu indignū iudicauit, reū æterni delicti, & de ruina eiusdem diaboli, & quod positus fuit in monte sancto dei Cap. Ix.

QVia igitur per superbiam peccauit, recte & iusto iudicio spiritus sanctus procedēs à patre & filio, nō in illum, sicut in electos angelos, sed omnino longe ab illo declinauit, eaudem passus ab ipso repulsam, quam & ex hominibus similibus eius passus est, uel patitur dicens: Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israhel. Sicut enim illū populū Israhel sibi adduxit, & legē siue tabulas testamenti dedit illi in monte, qui & ob hoc dictus est mons dei, hoc exigens pro cūctis beneficiis suis, ut diligeret eū, atq; dicens, & nunc Israel quid dominus deus tuus petit à te, nisi ut timeas dominū deum tuū, & diligas eum? & multa hic similia. Sic & illum malignū in cœlo posuit, quemadmodum dicit: Et posui te in medio monte sancto dei, in medio lapidū ignitorum ambulasti. Hoc ab illo exigens, ut creatori & tanto largitori haberet gratias, utpote rationalis creatura, & tanquam lapis appositus uel præparatus in foraminibus suis susciperet ligaturas auri, uinculum dilectionis dei. Nam hoc est quod eadem scriptura dicit: Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt. Itaque quia per nimiam (sicut iam dictum est) superbiam repulit à se amatorem deum, & contemptuosam ab illo spiritus dilectionis passus est repulsam. Neq; enim in semetipso unquàm recepit illū, quāluis ita scriptum sit: Aurum opus decoris tui: subauditur enim esse debuit uel promptum fuit. Iusto ualde iudicio, spiritus sanctus, non, sicut ad nos peccatores homines in remissionē peccatorū procedit, & deinde diuisiones gratiarum superaddit, itant in illam creaturā & compliceseius malos angelos facere unquā uoluit aut proposuit.

Hier. 3 Exodi. 20. Deut. 10 Ezech. 28

Lucifer non statim ut cōditus est cecidit. Ezech. 28.

¶ De hoc miror quosdā contēdere, dicentes, quod statim, ut conditus est, cecidit, cū hoc autentica nulla scriptura tradiderit: imo & contrariū sonet quod hic scriptum est. Præmisso nanq; & foramina tua in die, qua cōditus es, præparata sunt. Quod est dicere, & rationalis creatus es, & subtili dotatꝰ ingenio, ꝓpter quod excusationē nō habes de peccato tuo: statim subiūgit: Et posui te in mōte sancto

dei

die in medio lapidũ ignitorũ ambulasti, perfectus in uijs tuis, sub auditur per hypocrisim à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Et multa huiusmodi, quę quoniam nõ possunt solui, cũ sint uerba diuinæ authoritatis, necessario nonnulla debet intelligi mora, inter illud quod creatus est, & illud quod proiectus est, uel de cœlo cecidit, iuxta quod dicit: Et pecasti, & eieci te de monte sancto dei.

Responsio ad illum qui forte quærit, Ad quid posuit diabolum in monte sancto dei? & ut quid illi tanta contulit, cum sciret eum spiritus sanctus, qui omnia scrutatur, etiam profunda dei. Cap. X.

HIc forte quærat aliqs, Ad quid illũ talẽ posuit in monte sancto dei? Vt quid illi tanta contulit? Nunquid nesciebat spiritus, qui omnia scrutatur, etiam profunda dei, quod ille lapis durissimus atq; rebellis, non recepturus foret in se auæ opus decoris sui? Cur ergo illic posuit eum, ut ambularet in medio lapidum ignitorum? Hoc qui quærit, quærat & illud, cur idem dominus hominem in paradiso posuit. Neq; enim illũ in paradiso fecit, sed tulit ergo (ait scriptura) dominus deus hominem, & posuit eum in paradiso uoluptatis, ut operaretur & custodiret illum. Dicat ergo: Nunquid nesciebat deus q̃ futurum esset, ut non operaretur & custodiret illum. Vt quid ergo illic posuit eum? ¶ Ad hæc inquam. Non nesciebat deus, sed nisi angelum in cœlo, & hominem tentasset in paradiso, ut nota fierent seculis superuenturis, uel quæ in corde angeli, uel quæ in corde erant hominis, nos iudicia eius laudare nesciremus, multũq; deesset nobis de cognitione dei, cuius cognitio uita æterna est, quemadmodũ dicit ipse filius dei. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te uerũ deum, & quem misisti Iesum Christũ. ¶ Hoc quod diximus per aliquod simile melius intelligitur. Cũ dominus Moysen mitteret ad Pharaonẽ, dicẽs: Clamor filiorũ Israel uenit ad me: Veni mittã te ad Pharaonẽ &c. Hæc quoq; dixit: Sed ego scio quod nõ dimittet uos rex Aegypti ut eatis nisi per manũ ualidam. Attamen ipsam manũ ualidam non statim exercuit, non statim primogenita Aegypti, uel ipsos Aegyptios cũ Pharaone percussit, sed prius multis & bonis illum sermonibus cõuenit, pluribus signis leuioribusq; plagis tentauit, donec scirent qui uiderunt, sciremus nos quoq; qui legimus, glorificationem domini in curribus Pharaonis & exercitus eius, qa iustus est dominus, Pharao aũt & populꝰ eius impius. ¶ Sic nimirum idẽ dñs, cũ sciret de angelo illo, q̃ esset malus, debuit eum nõ statim iudicare, uel dãnare cæteris uidentibus, sed tentare prius, similiterq; hominem, ut sciremus nos quoq; cũ angelis sanctis ab effectis, siue ex operibus, quod solus sciebat deus iam, nullis adhuc malis meritis præcedentibus, & scientes iustitiam eius, uel in illius angeli ruina, uel in hominis pœna laudaremus.

Quæstio 1. Cor. 2

Gen. 2

Responsio

Ioã. 17

Similitudo Exodi 5

Propter quid tam terribili iudicio damnatus fuerit, & de eo quod in Apocalypsi dictũ est: Vnum de capitibus bestiæ quæ habebat capita septem, quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius sanata est, siue habet plagam gladij & uixit. Cap. XI.

SVperius iam diximus, spiritum sanctũ paracletum, unũq; uel ficeram consolationis eius, secundum uisionem Lamuelis dandum esse mœrentibus, & his qui amaro animo sunt, id est hominibus, & qui peccatorum sibi conscij, constanter secundum deum, & ab hoc seculo consolationem recipere nolunt & renuunt. At illi apostatę angeli, cum suo capite diabolo, q̃ longe fuerint uel sint ab isto laudabili mœrore, ab ista dulci amaritudine, mirabiliter innuit scriptura libri Apocalypseos, cuiꝰ quot uerba, tot pene sunt sacramẽta. Imò & amplius dicas, parum enim pro merito uoluminis dictum est (ait B. Hieronymus) nã in uerbis pene singulis multiplices latent intelligentiæ. Quomodo ergo illa scriptura dicit? Et unum, inquit, de capitibus eius, uidelicet bestię, quæ habebat capita septem, quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius sanata est. ¶ Septem bestię capita, quę illa erexit contra mulierem in utero habentẽ, quæ & clamabat parturiens, & cruciabatur ut pareret, ut cum peperisset deuoraret filiũ eius: nos intelligimus septem regna mundi huius principalia, siue notissima, quæ à tempore promissionis beati seminis, quod est Christus, in hoc steterũt agente diabolo (cuius corporis sic illa regna recte intelliguntur capita, sicut omnes iniqui recte dicuntur & sunt eius membra) ut promissio non adimpleretur, ut Christus non nasceretur, aut ut natus moreretur, & periret nomen eius. Primum illorum fuit regnum Aegyptiorum, quod masculos seminis Abrahæ omnes iussit interfici, aut in aquis necari. Secundum, regnum Israelitarum carnalium, quod maxime regnante & agente Iezabel promissionis uerbũ abolere uoluit, cultum Baal superadijciens uitulis, quos fecerat Hieroboam, & pro his interficiens prophetas, & suffodiens altaria domini. Tertium, regnum Babyloniorm, quod populũ illum captiuauit, & tres pueros nolentes adorare statuam, quam erexerat, misit in caminum ignis. Quartum, regnum Persarum & Mœdorum, quod agente Aman, uniuersum Iudęorũ genus delere uoluit. Quintum, regnũ Græcorũ, cuius uires diabolus maxime per Antiochum Epiphanen sibi assumpsit, sicut narrant Machabæorum libri. Sextum, regnum Romanorũ, quod

Laus libri Apocalyp.

Pro. 31

Apo. 13

Ibidem 12 Septẽ bestiæ capita, septẽ regna sunt præcipua

Exo. 1

3. Reg. 19

Dani. 3

Hester 5

1. Machab. 1

Christum,& martyres eius interfecit. Septimum,regnũ erit Antichristi,de isto recte intelligas quod dictum est: Et unum de capitibus eius, quasi occisum in mortem,& plaga mortis eius sanata est. Diabolus enim est,uel erit, qui plagam æternæ damnationis in cœlo accepit, sed plaga mortis eius,inquit,sanata est,siue(ut postmodũ repetitum est)habet plagam gladij & uixit. Mirabiliter ergo(ut supra dictũ est)scriptura hæc duritiam eius innuit. Quid enim est dicere:habet plagã gladij & uixit,nisi & damnatus est,& superbit? Et quid est dicere:quasi occisum caput in mortẽ,& plagã eius sanatam esse,nisi de perditione & separatione ipsius à deo,quæ uera occisio,& uera mors est,non curare,imò & contẽnere,ac semetipsum quasi uiuum,id est,iustũ defendere? Non enim uere uiuit,aut uere plaga eius sanata est,sed iccirco dictum est,quia sic sibi arrogat, sic consolatur miser.

Apoca.13 Habet diabolus plagã gladij & uixit.

De eo quod dictũ est ad B. Iob: Spiritus eius ornauit cœlos,& obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. Cap. XII.

IGitur non minus scienter q̃ fideliter dicimus,ad laudẽ huius procedẽtis spiritus sancti,quia sicut nunc,ita & tunc super omne cor impœnitens iusti & recti in processione sua tenuit iter iudicij,donis gratiarũ saurũ ahumiles & subiectos pernicãs angelos & relinquens superbos diabolum,simulq; cõplices eius omnis spiritus superbiæ filios. ¶ Hinc illud ad B. Iob pulcherrime & uerissime dictũ est: Spiritus eius ornauit cœlos,& obstetricante manu eius,eductus est coluber tortuosus. Neq; enim,quoniã de beatis Apostolis recte intelligitur hoc dictũ: Spiritus eius ornauit cœlos,iccirco minus uerũ erit,hoc sentire,uel dicere de illis beatis angelis,quos ornauit idẽ spiritus,nouẽ ordinibus distinctos. Et qa tunc quod eductus est coluber tortuosus,quãdo dixit dominus: Nunc iudiciũ est mũdi,nũc princeps huius mundi eijcietur foras,quod tunc futurũ erat,quando scriptura ista condebatur,non iccirco minus uerũ est, iã tunc de cœlo illum fuisse eductũ eductione terrifica, cuius meminit ipse dominus dicens: Videbã satanã ficut fulgur de cœlo cadentẽ. Imò & adhuc tertia uice est educendus idem coluber tortuosus,summæ trinitatis aduersarius,& proinde trino iudicio damnatus atq; damnandus,scilicet in die iudicij,quando fiet illud,quod itidẽ beato Iob dominus loquitur: Ecce spes eius frustrabitur eum,& uidentibus cunctis præcipitabitur. Nunc uide quanta res,quanti ponderis actio,q̃ breui,q̃ parco designata est eloquio,dũ dicit: Et obstetricante manu eius,eductus est coluber tortuosus,præmisso: Spiritus eius ornauit cœlos. Quidnam est obstetricare, nisi nascentes infantulos excipere,& diligenter tractando ad uitã custodire? Cum ergo hæc dicit,mirabiliter creatoris nostri designat,quam habuit,uel habet curam,circa electã creaturã suam,tam angelicam q̃ humanam,pro ipsius creaturæ humilitate,sicut scriptum est: Custodiens paruulos dominus,humiliatus sum,& liberauit me. ¶ Iccirco plane & quando cœlos illos ornauit,qui sunt sancti angeli,colubrũ tortuosum eduxit,id est, diabolum de cœlo proiecit,ut ablato scandalo faceret pacẽ & concordiam in sublimibus suis. Et quando cœlos alios,id est, Apostolos ornauit,iccirco colubrũ eundem tortuosum eduxit,id est,foras eiecit,sicut ipse in euangelio dixit,ut liberati per sanguinẽ ipsius à scandalo peccati,sciremus & possemus seruire creatori nostro & redemptori. Et quando cælos omnes,id est,sanctos omnes, tam angelos quàm homines,ita perornabit, ut & angeli iam non habeant negotiũ administrandi, siuct administrant,& usq; ad diem illũ administrabunt, unde & Apostolus dicit: Nonne omnes sunt administratorij spiritus,in ministeriũ missi propter eos,qui hæreditatẽ capiunt salutis: & homines siue hominũ spiritus,resumptis corporibus, duplici gloria corporis & animæ remunerentur, iccirco colubrũ eundem tortuosum funditus educet, uidentibus enim cunctis præcipitabitur, ut omnia scãdala de regno eius auferantur, pacẽq; habeat illa dormitio,de qua itidem ad beatũ Iob dictũ est: Quis enarrauit cœlorũ rationem,& concentũ cœli quis dormire facit?

Pſal.114 Coluber tortuoſus ter p̃ ijcit de cœlo. Iohan.12 Heb. 1 Iob.38

De eo quod dictum est ad eundem beatũ Iob: Quis enarrauit cœlorũ rationem, & cur saltem nec ipse Moyses describere debuerit rationem cœlorum,id est,sanctorũ ordines angelorũ,qui primus enarrauit rationes terrarũ generationes filiorũ hominum. Cap. XIII.

SVper fundamentum literæ huius pulcherrimum atq; firmissimum,libenter atq; delectabiliter superæ dificauimus,quoad possumus,cœpti sermonis aurum, siue argentũ, aut aliquid preciosorum lapidum ad laudẽ spiritus sancti, qui ornator est eiusmodi cœlorum. ¶ Sed interim occurrit quæstio, quia quæri potest, cur nullus enarrare debuit eatenus rationem eorundem cœlorũ. Etenim cũ dicit dominus: Quis enarrabit cœlorũ rationẽ? subauditur nullus,ego autem sum enarraturus. Deniq; Moyses,qui ante beatum Iob, & literas primas, scilicet Hebraicas, deo uel digito dei scribente, sibiq; tradente, accepit,fere nihil de illorum ratione cœlorum enarrauit, nisi hoc tantum. Dixitq; deus: Fiat lux, & facta est lux,& uidit deus lucem quod esset bona, diuisitq; lucem & tenebras. Appellauitq; lucem diem,& tenebras appellauit noctem. Hoc ergo quæritur (ut iam dictum est) cur cœlorum

Quæstio. Genc.1

rationem

rationem nullus eatenus enarrauit, nec ſaltem ipſe Moyſes, qui terræ, id eſt, hominis rationẽ enarraturus, de cœleſtibus illis ſolum hoc breuiſſime enarrauit, ſic incertũ, & quaſi ſub uelamine, ut uix aliqui patrũ ſpiritualiũ intelligere potuerint, maxime quòd pater Auguſtinus nomine lucis ſanctos angelos, & nomine tenebrarũ malos angelos deſignauerit, quoꝝ diuiſio, qua dictum eſt: Diuiſitq; deus lucem & tenebras, illud indicat iudiciũ, quod catholica firmiter tenet eccleſia, quia angeli lucis nunq̃ ulterius in tenebras, & angeli tenebrarũ nunq̃ ulterius in lucem redituri ſint. ¶ Quiſquis iſtud quærit cur nec ipſe Moyſes de illis cœleſtibus plus ſiue manifeſtius aliquid ſcripſerit, ſiue ſcribere debuerit, quærat & illud cur de cœleſtibꝰ ſacramẽtis ſcripturus, quę poſt illũ futura, uel faciẽda erãt circa genus humanũ, tantũ que groſſum, ſiue denſum uelamen ſuper faciem ſuam obduxerit, ut non ſolum illi carnales filij Iſrael, qui tunc erant uicentes cornutam faciem eius fugere potuerint, ſicut uſq; hodie fugiunt illorum poſteri, uerumetiã ſpirituales filij Iſrael, ex quibus ſumus & nos, uix aliquatinus tractando & retractando ſcripturam eius perſpicere poſſumus, quo tendat claritas uultus eius, quo intendant radij cornutæ faciei eius. ¶ Quærenti hoc uel illud reſpondere debemus, quia cæleſtia ſacramenta portare tunc non poterat totus fere carnalis mundus. Sic enim tunc erat mundus, quaſi puer ſiue adoleſcentulus laſciuus atq; petulcus, cui pro parte illorum, quibus hæreditas promittebatur in ſemine Abrahæ, quod eſt Chriſtus, uix poſſet inueniri pædagogus, qui reprimeret laſciuientes mores eius pœna præſente, uindicta præſto apparente, ita ut pleroſq; illoꝝ ignis abſumeret, terra deglutiret, ſerpentinus morſus deuoraret. Cũ igitur talis eſſet mundus, quomodo illi competeret reuelata facie, uel manifeſtis ſermonibus enarrari rationem cœlorum, deſcribi ſanctoꝝ ordines angelorũ, cum & ipſa, quę ad homines ſpecialiter pertinent, oportuerit uelari mirabilia ſplendida ſpiritualiũ ſacramentorum? Proinde ſatisfactũ ſibi eſſe putet, quiſq; illud quærit, cur non ſaltem Moyſes, cui deus facie ad faciem loquebatur, cœlorũ iſtoꝝ rationẽ enarrauit.

Alia quęſtio

Exodi. 34

Reſponſio ad vtramq;.

Nume. 16. 21

Exod. 33

De eo quod dictum eſt ad eundẽ beatũ Iob: Et concentũ cœli quis dormire facit, & quæ uel qualis illa dormitio ſit. Cap. XIIII.

IAm nunc ut ad capitulum hic & ſupra memoratum ſermo recurrat, quis eſt ille cœli concentus? Et quæ uel qualis eſt dormitio eius. Dixit enim: Et concentũ cœli quis dormire facit? Nimirum concentus concors eſt, & in nullo diſſonans cantus, & eiuſdem angelicæ cantionis omnis ſymphonia laus eſt ſanctæ trinitatis, cuius uidelicet laudis ſummam hanc audimus in Eſaia: Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius, ſiue pleni ſunt cœli & terra maieſtate eius. Verus & pulcher concentus chordis omnibus bene extentis, & uocibus cunctis bene conſonantibus, ex quo (ſicut iã ſupra dictum eſt) eductus eſt coluber tortuoſus omni uoce diſſonus, omni ſymphoniæ contrarius, ſibilator non cantor, non præcentor aut ſuccentor, imò quantum in ipſo fuit, uel eſt, totius ſacræ muſicæ corruptor. Quomodo illum talem concentum cœli dominus deus dormire fecit, uel facit? Nimirum deijciendo, ſiue eijciendo de ordine uel choro cantantium illum ſæpe dictum, & ſæpe execrandum colubrum tortuoſum, quia dum illum deiecit, pacem firmauit, & concordiam fecit in ſublimibus ſuis. Pax illa, concordia illa, nonne dormitio eſt? Quid enim aliud nobis hominibus ſancta & myſtica lex repromittit, niſi ſecuritatem illã ineffabilem ſub uerbo dormitionis? Et comedetis (inquit) panẽ ueſtrum in ſaturitate, & abſque terrore habitabitis in terra ueſtra. Dabo pacem in finibus ueſtris, dormietis & non erit qui exterreat. Et protinus oſtendens, quomodo, uel per quid efficiatur illa dormitio noſtra: Auferam, inquit, malas beſtias, & gladius non tranſibit terminos ueſtros. Malæ quippe beſtiæ, ſunt maligni ſpiritus, & malarum beſtiarum caput eſt ille coluber, id eſt, diabolus, quoꝝ termimos iam tranſiuit gladius, id eſt, ſententia damnationis æternæ, quam ſupra iam diximus. Quid igitur in ſermone pulchrius, in re pretioſius, iſto quod ait? Et concentum cœli quis dormire facit? O ter quaterq; beatus ille concentus cœli, ubi omnis multitudo & concinendo dormit, & dormiẽdo concinit. Sabbathizat enim & dormitio eius in ſabbatho eſt, ipſa requies domini, ſeptima dies domini, & in illam requiem introiuit cũ concentu interminabili cum uoce ineffabili, cũ extenſione infatigabili.

Concentꝰ cœli concors

Iob. 38

Eſai. 6

Leuit. 26

Item de eodem conceutu, & de uerbis concentus, ſiue cantionis illius, quem apud Eſaiam audiuimus: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus. Cap. XV.

AVdiuimus (ut ſupra iam dictum eſt, uerba quædam concentus, ſiue cantionis illius: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus. Quàm pulcher, q̃ æqualis tenor in uerbis, quàm certus, q̃ ſtabilis. Nulli gradus ſunt hic, nullum momentum incrementi ſiue decrementi in uocibus iſtis. Vnde ergo gradus ſuos accepit inimica hæreſis? Nam ac ſi concentus ille ſic ceciniſſet: Sanctus, ſanctior, ſanctiſſimus, & pluraliter addidiſſet Domini & dñj, non ſingulariter dominus deus, ita ſibi gradus fecit, maxime per os Arrij, ut

Eſai. 6

Cãtus hæreti coꝝ diſcors.

diceret ſpiritum ſanctum magnum quidem, ſed filium ſpiritu ſancto maiorem, & deo patre minorem. Vnde (inquam) gradus iſtos accepit impia uel ſerpentina hæreſis, niſi ab ipſo colubro patre mendacij, quem de concentu illo manus domini propter diſſonantiã ipſius eduxit, & foras miſit? Iccirco talis hæreticus reus eſt æterni delicti, ſicut & pater ipſius diabolus qui fecit gradus iſtos, quibus non aſcenditur ad ſuperos, imò deſcenditur ad inferos. In Oſee ſcriptum eſt: Proiectus eſt uitulus tuus Samaria, iratus eſt furor meus in eis. Vſquequo non poterunt emundari? Quia ex Iſrael ipſe eſt. Artifex fecit illum, & non eſt deus. Eſt autem hic ſenſus: Ne mireris quod ſordes Iſrael, ſcilicet uituli, quos fecit Hieroboam, non potuerunt aut poſſunt emũdari, quia uidelicet ipſe, ſubauditur uitulus, ſiue uitulorum cultus ex Iſrael eſt. Neq; enim aliunde hoc accepit, ut uitulum pro deo coleret, ſicut Baal & Aſtaroth, & cætera dæmoniorum portenta, de uicinis gentibus accepit, forte errantibus, & per ignorantiam multis peccantibus: ſed artifex fecit illum, ſubauditur Hieroboam, ſiue Iſrael, ſciens quia non eſt deus, artifex (inquam) ſicut manifeſte ſcriptura dicit: Dixitq; Hieroboam in corde ſuo: Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte ut faciat ſacrificia in domo domini in Hieruſalem. Et excogitato conſilio fecit duos uitulos aureos. Propter excogitationem conſilij Propheta ſiue deus artificem illũ nuncupauit, quia non ignoranter, ſed malitioſe peccauit, & iccirco non potuerunt peccata illa emundari, ut recederet Iſrael à uitulis ſuis, ſaltem tempore unius ex regibus ſuis. ¶ Similiter de Arrio ſciendũ, cæteriſq; hæreticis, qui intelligere noluerunt, illum concentum cœli, & maluerunt ſcindere unitatem cantionis, quia non eſt eorum ampliùs illum audire concentum cæli, neq; partẽ aut communionem habebunt cum illis, qui per planitiem, ſiue fidei æquitatem, abſq; ilis gradibus inæqualitatis uadunt, hinc ut dormiant & concinant illic, iuxta illud de Canticis graduum. Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus domini, teſtimonium Iſrael, ad confitendum nomini domini: neq; enim emundari poterunt, ſed immundi erunt & in hoc ſeculo, & in futuro, & laborabunt in æternum, ſicut laborabat ille coluber circumductor ipſorum, perforatas nares in ſudibus, & circulũ habens in naribus, atq; ita nusq; ſabbathizans, nusq; dormiẽs circuit terram, diſſimulare uolens quidẽ, ſed non ualens fatigationem ſuam, dũ requiſitus unde uenis, reſpondet & dicit: circuiui terram & perabulaui eam, & maxime hoc tempore habens irã magnam, quia ſcit q; modicum tempus habet, & nõ diu illi circuire licet.

Oſee. 8 Sordes Iſrael vituli Hieroboam

3. Regũ. 12

Hæretici nõ audiũt concẽtum cœli

Pſal. 121 Colu'er ſine requie

Iob 40

Iob 1

Sententia beati papæ Gregorij de illis cœleſtibus ſanctorũ angelorũ ordinibus, qui uel quales homines cuius ordinis ſocietatẽ ſortiantur. Cap. XVI.

BEatus papa Gregorius de illis cœleſtibus ſanctorum angelorum ordinibus loquẽs, & ſpei noſtræ congaudens, quod uẽturi ſimus in illorum ſocietatem, ſiue (ut ait ipſe dominus) æqualitatem, hæc inter cætera dicit: Iſti itaq; qui parua quæ capiunt, pie fratribus annunciare non deſiſtunt, in angelorum numerum currunt. Alij ſecretorum cœleſtium ſumma & capere prævalent, & nunciare. Quo ergo iſti (inquit) niſi inter archangelorum numerum deputantur. Alij mira faciunt, ſigna ualenter operantur. Quo iſti, niſi ad ſupernarum uirtutum ſortem & numerum congruunt? Nonnulli etiam de obſeſſis corporibus malignos ſpiritus uirtute orationis, & ui acceptæ poteſtatis eijciunt. Quo iſti meritum ſuum, niſi inter poteſtatum cœleſtium numerum ſortiuntur? Nonnulli acceptis uirtutibus cum & bonis meliores ſint, electis quoq; fratribus principantur. Quo iſti ſortem ſuam niſi inter principatum numeros acceperunt? Nonnulli ſic omnibus uitijs dominantur, ut iure dij inter homines uocentur, qualium uni ſcilicet Moyſi: Ecce (inquit dominus) cõſtitui te deum Pharaonis. Quo iſti, niſi inter numeros dominationum currunt? Nonnulli hoc in munere uirtutis acceperunt, ut recte & alios iudicare poſſint. Quid iſti, niſi throni ſunt conditoris ſui? Nonnulli tanta dei ac proximi dilectione pleni ſunt, ut Cherubin iure nominentur. Quia enim Cherubin plenitudo ſcientiæ dicit. Et Paulo dicẽte didicimus, quia plenitudo legis eſt dilectio, omnes qui dei & proximi charitate pleni ſunt, meritorum ſuorum ſortem inter Cherubin perceperunt. Nonnulli ſupernæ contemplationis facibus accenſi, amando ardent, loquendo & alios accedunt, & quos uerbo tangunt, ardere protinus in dei amore faciunt. Qui ergo ita ad amorem ſui conditoris inflammati ſunt, quo niſi inter Seraphin ſortem ſuæ uocationis acceperunt.

Hoſes vẽturi in ſocietatem. 9. ordinũ angelorũ

Exo. 7

Rom. 15

Reſponſio ad illos qui dicunt, quod de ſingulis ordinibus multitudines ceciderunt, quoniam ſecundum illam ſententiam beati Gregorii ex hominibus alii in illum, & alij in illum ordinem ſint aſſumpti, ſiue aſſumendi. Cap. XVII.

DVM hæc dicit, ſcilicet ex hominibus alios in angelorum, alios in archangelorum numero deputari, alios inter ſupernas uirtutes, alios inter cœleſtes poteſtates, alios inter principatus, alios inter donationes, alios inter thronos, alios inter Cherubin, alios inter Seraphin, accipere ſortem ſuæ uocationis nonnulli ſolent aſſerere, quod

quod de ſingulis ordinibus multitudines ceciderint, quorum itidem in ſingulis ordinibus ruinæ, debeant ex hominibus reparari. Quid ad hæc dicere potuimus, aut poſſumus? Hoc enim pertinet ad rationes illas, de quibus ſcriptum & ſupra memoratum eſt: Nunquid noſti ordinem cœli, aut pones rationes eius in terra? Dicimus ergo: Si de ſcriptura qualibet canonica confirmare poſſent opinionem illam, qua præuenti ſunt, dicentes, angelos ſiue ſpiritus illos mox ut creati ſunt, in ſuis ordinibus conſtituiſſe, moxq; & illos cecidiſſe, & iſtos in gradibus ſuis perſtitiſſe, concedendum eſſet opinioni. Nunc autem non ita eſt. Nulla enim ſcriptura canonica opinioni illi ſuffragatur, imò & prophetica ueritas apud Ezechielem oppido refragatur, ut longe ſupra memorauimus. Proinde recte econtra quærimus. Quid illi ſpiritus beati remunerationis acceperunt pro eo, quod peccantibus apoſtaticis ſpiritibus, ipſi peccare noluerũt? Si enim iã tunc erant ut nũc ſunt in ordinibus ſuis ſtabiliti ac perfecti angeli, archãgeli, throni, dominatores, principatus, poteſtates, uirtutes, Cherubin, atq; Seraphin, quomodo exinde tam multi cadere potuerunt? Verbi gratia, Si erant in ordine Seraphim, id eſt, eorum angelorũ, qui diuini amoris igne ardẽt, ſiue incendunt, quomodo exinde excidere potuerunt? Imò qũo nunq; illius amoris dulci ardore arſiſſe putandi ſunt? ¶ Verius ergo & rationabilius hoc dicimus, quia in remuneratione pro eo quod non peccarunt, & creatori ſuo ſubiĩci maluerunt, ordines illos acceperunt quos habent nunc, in hoc ipſum ordinati, uerboque domini & ſpiritu oris eius firmati, ut amplius cadere, id eſt, peccare non poſſint, ſicut lapides ſupra memorati, auro aſtricti, tenentur in ordinibus ſuis diſpoſiti ſecundum ſcientiam artificis, ligando ordinati, ordinando ligati, ut excidere non poſſint, nec aliud doctoris ſupra dicti ſermo bene perſpectus recipere nos compellit.

Iob. 38

Ezech. 28

Remuneratio angelorũ

Alia ſcientia de ſimilitudine nouẽ ordinum angelorũ, & nouẽ chariſmatum ſpiritus ſancti, quæ ſecundum Apoſtolum hominibus data ſunt, dicentes: Alĩ quidẽ per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ, &c. Cap. XVIII.

NVnc iam, quia ſermo idem nos lætificauit ſecundum ſpeciem quam dominus ipſe fundauit dicens: Æquales enim ſunt angelis cum ſint filĩ reſurrectionis, quia (inquam) ſumus eiſdem nouenis ordinibus diſponendi, perpulchrum eſt conſyderare, quia quot ſunt illic à ſpiritu oris domini ornamenta cœlorum, tot ſunt hic in hominibus ſanctis ab eodem ſpiritu diuiſiones gratiarum. Sic enim ait Apoſtolus: Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, Alĩ quidem per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ, alĩ autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alĩ gratia ſanitatum in uno ſpiritu: alĩ operatio uirtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur unus atq; idẽ ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Hoc ergo qui perpendit, ſcilicet electionem ex hominibus tot eſſe chariſmatum uarietate ornatam, quot ordinibus illos beatus ſpiritus conſtat eſſe diſtinctos: poteſt etiam apte ſecundum eadem chariſmata coniicere, qui uel quales homines, quibus aut cuius ordinis angelis ſimiles debeant exiſtimari. ¶ Deniq; qui habent interpretationem ſermonum, ut ſaltem in una lingua poſſint enunciare ſenſum ſcripturarum ad utilitatem audientium, nonne angeli ſunt? Labia enim ſacerdotis (ut dominus in Malachia) cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum eſt. Qui autem etiam genera linguarum acceperunt, in hoc ipſum non una lingua, uerumetiam uariis linguis efficere poſſint, & de gente in gentem transferre ac dilatare uerbum dei, quod maxime ſanctis datum eſt Apoſtolis, nonne merito dicuntur & ſunt archangeli? In diſcretione ſpirituum nimirum dignitatem iudiciariam recte intelligis, quod iure uocentur throni, eo quod de ſpiritibus, deo in ipſis præſidente, iudicare nouerint, iuxta illud: Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex deo ſunt. In gratia prophetica non incongrue dominationũ agnoſcitur authoritas, quia profecto regibus quoq; prophetæ dominati ſunt, maximeq; Helias & Heliſeus, nam Heliſeo quoq; clamauit rex: Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga eius, cæteriſq; regibus prophetæ dominati ſunt, & maximo prophetarum Moyſi dictum eſt: Ecce conſtitui te deum Pharaonis. Fides nonne principatum meretur? Deniq; & Abraham, & Iſaac, & Iacob, & Dauit propter fidem, ſiue iuſtitiam fidei patriarchæ, id eſt, patrum principes nominati ſunt, & Petrus quoq; apoſtolus ob excellentiam fidei, princeps apoſtolorum nominari meretur. Ergo & omnes, quorũ fides præclarior habetur, recte principatus nominantur, & ipſi fratribus ſuis, ſiue eccleſiis Chriſti principari, id eſt, præeſſe digni habentur. Gratia ſanitatum, & operatio uirtutum hoc maxime differunt, quod gratia ſanitatum circa infirma corpora expenditur, ſiue per impoſitionem manuum, ſiue per alium quemlibet modum: Operatio uero uirtutum extrinſecus exhibetur in rebus exterioribus, in elementis huius mundi, ſicut maxime factũ eſt per manũ Moyſi, qui circa corpora ſanitatem fere hoc ſolum feciſſe legitur, quod Mariæ ſororis ſuæ lepram ſanauit. Quibus ergo gratia ſanitatum data eſt, nonne inter poteſtates, & quibus operatio uirtutũ data eſt, nonne iure

Luc. 20

Diuiſiones gratiarũ tot ſunt quot ordines angelorum.

Qui homes in quos angelorum ordines recipiunt.

Malach. 2.

1. Ioan. 4

4. Reg. 13

Exo. 7

Rom. 4.

Num. 12

reputantur inter uirtutes? Porrò quibus sermo scientiæ, ipsi sunt tanq̃ Cherubin: & quibus sermo sapientiæ datus est, ipsi sunt tanq̃ Seraphin. In illa gratia maxime Apostolus Paulus claruit, habuit enim scientiã nõ solum dei, uerũetiam seculi: in ista uero Ioannes dilectus domini, cuius sermo totus uersatur circa charitatem, quæ uera sapientia est, & auditores intẽdit accendere igne amoris dei, secundũ ipsum uocabulum Seraphin.

De eo quod Apostolus dicit: Nusq̃ enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Cap. xix.

Hecræ. z

ADde illud quod idem Apostolus dicit: Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Quorsum istud? Diximus enim longe superius, quia nobis hominibus duobus modis datur spiritus sanctus, altero quod est in remissionem peccatorũ, altero quod est in diuisiones gratiarum. In sanctos autem angelos uno modo, scilicet in diuisiones gratiarum, larga dignatione effusus est. Nam ut in remissionem peccatorũ nunquam detur apostaticis spiritibus, iudicium uerum fuit, & est eiusdẽ spiritus sancti. ¶ Vt ergo quantum creatori debeas homo perpendas, & causam tuã melius ipse discernas, adde quod nusquam angelos apprehendit, sed humanam de semine Abrahæ naturam apprehendit tali apprehensione, ut author salutis tuæ dignaretur per passionem mortis consummari. Quota in hoc est portio debiti tui debitæ gratiarũ actionis? Angelos & creauit, & eos qui non peccauerunt magnificauit, te autem & creauit, & cum uniuersus in Adam peccauisses iustificauit, & insuper magnificauit. Iustificauit, inquam, dato illo spiritus sancti quod est remissio peccatorũ, quo electio creaturæ angelicæ quia non perierat non indiguit, magnificauit alio dato eiusdem spiritus sancti, quod est diuisio gratiarum, quo in primis illos cœlestes spiritus ornauit siue magnificauit. Angelorũ itaq; deus est, tibi autem idem deus est & pontifex, simul uero & angelorum & hominum rex, unus idemq; dei filius est. Cum hæc ita sint, putas ne plura in altari pectoris tui ligna quàm angelus habes ad nutriendum ignem diuini amoris? Scriptum est enim in sancta ac mystica lege domini. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens mane ligna per singulos dies. Igni deniq; ligna subiicere, est commemorationẽ beneficiorũ sanctæ trinitatis iugiter habere, & propter hæc in amorem eius magis ac magis proficere, & interim ardere aliquantisper, donec ueniat id quod perfectum est, sicut in Esaia scriptum est: Dixit dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Hierusalem. Sion nanque præsens ecclesia est, Hierusalem autem illa superna ciuitas, id est, sanctorum angelorum uniuersitas, de quibus nobis hactenus sermo est. Ergo ignis domini est in Sion, & caminus eius in Hierusalem, id est abundantia diuini amoris quę illic est præsenti dilectione dei, sic maior est, sicut paruo siue quantulocunq; igniculo grandis & ualide succensus caminus fortior est.

Maxim⁹ debitor dei, hõ

Leui. 6

Esai. 31

Item sententia beati Gregorii in illo uersu cantici Deuteronomii: Constituit terminos gentium iuxta numerum angelorum dei, pro quo nos secundum Hebraicam ueritatem interpretante beato Hieronymo, ita legimus: Constituit terminos populorũ, iuxta numerũ filiorũ Israel. Cap. xx.

AIt idem doctor supra memoratus: Decem dragmas mulier habuit, quia nouẽ sunt ordines angelorũ, sed ut cõpleretur electorũ numerus, homo decimus est creatus Idem post aliqua: Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat, ad quam tantũ credimus humanum genus ascendere, quantos illic contigit electos angelos remansisse, sicut scriptum est: Constituit terminos gentium iuxta numerũ angelorũ dei.

Deut. 32

Falsa quorũ dam opinio de hoĩs creatione ꝓpter ruinã angelorum.

Quod scripturæ testimoniũ, fateor, utrum ad hanc rem confirmandam satis idoneum sit ambigo. Præsertim quia iuxta Hebraicam ueritatẽ, interpretante Beato Hieronymo, taliter scriptum est: Constituit terminos populorũ iuxta numerum filiorum Israel. Quæ litera qualem adhuc sensum possit habere, postmodũ dicemus. ¶ Nunc illud dicere præstat, quia propter illa uerba quæ dixit: sed ut compleretur electorũ numerus, homo decimus est creatus. Solẽt plerique arbitrari, quod si omnes angeli perstitissent, nullaq; ruina facta fuisset ex eis, nõ crearetur neq; fuisset causa cur deberet homo creari. Quod si conceditur, cauendũ est ne ita pueri simus, ut existimemus deũ nullum ante ruinam angelorũ de homine creando habuisse propositum, sed postquam casus ille contigit, tunc dẽum illi uenisse in mentem consilium huiusmodi, scilicet facere genus nostrum, ob recuperandam multitudinem domus seu familiæ suæ, quæ cecidit. ¶ Rectius ergo dicitur, quia non homo propter angelos, imò propter hominem quendam angeli quoq; facti sunt, sicut & cætera omnia testante Apostolo cum dicit: Decebat enim eum propter quẽ omnia, & per quẽ omnia, cuius capituli memoria nos non præteriuit in primo libello præsentis operis, cum de principio loqueremur, in quo creauit deus cœlum & terrã. Si enim uerum dicit, imò quia uerum dicit Euangelista: Quod factum est, in ipso uita erat, nihil excipiẽs, pręmiserat eñ: Oia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil: quanto magis homo iste decorus, ab ipso uerbo in unitatẽ personę assumendus angeli,

Hebr. 2

Ioan. 1

qua

quaanteqũ angeli fierent,in ipſo uita erat? Teſtatur &hoc ipſa ſapientia,quę nõ eſt aliud quàm ipſum uerbum,dum dicit: Dominus poſſedit me ab initio uiarũ ſuarum,& cætera uſq; quando appendebat fundamenta terræ cum eo eram cuncta componens,& ludens corã eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. Statimq; ſubiungit: Et deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. Quidnã hoc eſt,niſi ac ſi dixiſſet: Anteq̃ deus quicq̃ faceret à principio,& quando hæc uel illa faciebat,hoc erat in propoſito,ut ego uerbũ dei,uerbum deus caro fierem,& in hominibus habitarem magna charitate,& ſumma humilitate,quæ ueræ deliciæ ſunt. Pro.8

Probabilius dici poſſe, quod non tam homo propter ſupplendum angelorum numerum, quàm & angeli & homines propter hoiem Ieſum Chriſtum facti ſunt. Cap. XXI.

IGitur probabilius hoc dicimus,qd' non tã hõ propter ſupplendũ angelorũ numerũ, q̃ & angeli & homines propter unũ hominẽ Ieſum Chriſtũ facti ſunt,ut quoniãunus idemq; & deus ex deo natus erat, & homo naſciturus erat, haberet præparatam ex utroq; latere familiam, hinc angelorum, hinc hominum,& ipſe deus & homo,dominus & creator angelorum,dominus & creator atq; ſaluator emineret hominum ſanctorum, dominus (inquam) in eis ſicut in domo ſua, rex in gente ſua, deus in maieſtate ſua. Quia (ſicut dictum iam eſt) & propter ipſum,& per ipſum omnia. ¶ Hoc aſpicientibus nobis pulchrum eſt etiam illud attendere, quia non ante ſed poſtq̃ ad Abraham factum eſt uerbũ de promiſſione tam beati ſeminis, de aduentu uel natiuitate tanti hominis,cœperũt ſancti angeli congaudẽtes hominibus uiſibiliter quoq; interdum illud exhibere miniſterium,de quo Apoſtolus: Nonne,inquit,omnis ſpiritus adminiſtratorij ſunt,miſſi in miniſterium,& ita familiariter ut hoſpitio quoq; illorum ſuſcipi dignati ſunt, & appoſitos ſumere cibũ more hoſpitum hominum,& multa beneficia per eos adminiſtrata ſunt,ſicut paſſim teſtatur ipſa ſacrarum hiſtorica,ſiue prophetica ſeries literarum. Verum nos de illis ipſorũ beneficijs ſiue miniſterijs alio in opere diximus aliquid,quod intitulatur de Victoria uerbi dei. Hic tantũ hoc meminiſſe libuit,quod recte à uerbo promiſſionis, quod factum eſt ad Abraham de ſemine eius in quo benedicerentur omnes gentes,quod eſt Chriſtus,cœperunt angelorum miniſteria cũ hominibus celebrari ſiue frequentari,ac ſi dicat nobis ſcriptura,quia iure patribus illis angeli famulabantur,quorũ ex ſemine naſciturus erat angelorũ dominus. Heb. ij Miniſteria angelorũ ad homines propter Chm. Heb. i Geñ.18.19 Geñ.12

Qualem ſenſum habere poſſit litera hæc, quam ſecundum Hebraicum beato Hieronymo interpretante, legimus: Conſtituit terminos populorũ iuxta numerũ filiorum Iſrael. Cap. XXII.

PRopoſuimus ſupra dicere,quem ſenſum habere poſſit litera hæc,quam ſecudũ Hebraicum beato Hieronymo interpretante legimus: Conſtituit terminos populorũ iuxta numerum filiorum Iſrael. Nam quod iuxta aliam ẹditionẽ legitur: Statuit terminos populorum iuxta numerũ angelorum dei,ſenſum haberet firmiorem authoritate ſupradicti doctoris eximij, ſi hebraica quoq; ueritas ſic haberet ut ſeptuaginta tranſtulerunt,iuxta numerum angelorũ dei. ¶ Primum ergo quærenda eſt intentio Moyſi in uerbis iſtis cantici Deuteronomij: Interroga patrem tuum & annunciabit tibi,maiores tuos & dicẽt tibi: Quando diuidebat altiſſimus gentes,quando ſeparabat filios Adam, cõſtituit terminos populorũ iuxta numerum filiorũ Iſrael. Pars autem domini populus eius,Iacob funiculus hęreditatis eius. Nimirum in iſtis & in his quæ ſequuntur,commemorando beneficia dei, hoc intendit,ut beneuolentiam alliciat illius populi circa cultum dei,uel amorem patris ſui: Qui poſſedit,inquit,& fecit,& creauit te. Quale autem ab initio,uel quanto à numero cœpit poſſidere tali poſſeſſione,ut ille homo Iacob gens fieret,aut populus exiſteret? Nimirũ ab ingreſſu ſiue introitu Iacob in Aegyptũ,dicẽte dño ad illũ: Ego ſum fortiſſimus deus patris tui,noli timere, deſcende in Aegyptũ,quia in gentẽ magnam faciam te ibi. Et poſt pauca ſic ſcriptũ eſt: Omnes animæ domus Iacob,quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum fuerunt ſeptuaginta. Porro Ioſeph & duo filij eius,Effraim & Manaſſes in Aegypto erant. Item q̃ ſcriptum eſt: Erant igitur omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Iacob ſeptuaginta quinq;. ¶ Profecto iuxta hunc numerum filiorũ Iſrael,qui tunc populus eſſe cœpit,iamdudũ conſtituerat dominus terminos populorũ,quando (ſicut ibidẽ dictũ eſt) diuiſit altiſſimus gentes,& ſeparabat filios Adam propter ſuperbiam,ubi turrim Babel ędificabant. Illa nanq; diuiſione ſeptuaginta tres, quod aiunt ſcriptores,uel potius, ut ratio declarat,ſeptuaginta duæ gentes totidemq; linguæ per ſerras eſſe cœperunt,quæ creſcendo prouincias & inſulas impleuerunt. Hinc beatus Hieronymus, ubi dominus dixit ad Petrum: An putas quia non poſſum rogare patrem meum,& exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum,illius iam dictæ multitudinis gentium ſiue populorum, hoc modo meminit. Vna legio apud ueteres ſex milibus complebatur hominum. Pro breuitate temporis, numerorum non accurrimus explicare typos, Tantum dixiſſe ſufficiat, quia ſeptuagintaduo milia angelorum,in quot gẽtes hominum Deut.32 Intẽtio Moyſi in Cãtico. Ibidem. Geñ.46 Diuiſio gentilium ſcdm ſeptuaginta duas linguas. Mat.26

hominum lingua diuisa est, duodecim legionibus fieri manifestum est. Nonnihil igitur ponderis habet secundum hunc sensum litera hæc: Constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Quantum enim ualet ad exigendam Israelis beneuolentiam circa deum, quod cum iam haberet deus septuaginta gentes, dimissis illis, solos elegit sibi in gentem septuagintaduos homines, uel paulo plures, quia Ioseph cum filijs suis in Aegypto erant: Vnde fit, ut recte propter paucitatem cum admiratione legatur: Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione sancti spiritus. Liber IIII.

Propositio, dicere aliquid de humana creatura ad laudem sanctæ Trinitatis ad honorem spiritus sancti, de patre & filio procedentis, cuius in ista creatura ualde clara rutilant bona. Cap. I.

Mat. 7 Aedificiū supra petrā ponendum

SAPIENTIS VIRI EST, DVM AEDIFIcat domum suam, fodere in altum, & ponere fundamenta supra petram. Descendit pluuia (ait dominus) uenerunt flumina, & flauerūt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim erat supra petram. Nimirum illi uiro sapienti aliquatenus & nos extremū cupimus assimilari. Quotiens enim cupientes exigere aliquod boni ac fidelis sermonis ædificium, quærimus ac tenemus aptum siue conueniens quodlibet capitulum de authoritate diuina, authoritate canonica, siue Prophetarum, siue Apostolorum, ut ædificemus super fundamentum illorum, profecto fodimus in altum, & ponimus fundamenta supra petram. ¶ Ac proinde si

Pluuię sophistarū, flumina hęreticorū

descendant loquaces pluuię secularium, maximeq; sophistarum odibilium, quibus sua stipula, suumq; placer fœnum, nostrum aūt uile est aurum, siue argentū. Et nostri lapides pretiosi contemptibiles sunt, si (inquam) ueniant flumina hæreticorum, & irruant in domum nostrā, non cadet, quia supra petram fundata est. Igitur de humana creatura iam dicturi aliquid, ad gloriam & laudem sanctæ trinitatis, ad honorem spiritus sancti de patre & filio procedentis, cuius in ista creatura ualde clara rutilant dona, quærimus hoc fundamentum, & in omni portiuncula sermonis nostri certum de sanctis scripturis tenere cupimus capitulum, quia uidelicet hoc est (sicut iam diximus) fodere in altum, & ponere fundamenta supra petram. Primum capitulum hoc est.

De proposito dei dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cap. II.

Gen. 1 Psal. 118 Iob 10

FAciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Hinc ait fidelis Dauid: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Fodiens hic in altum ut fundamenta ponam, qualem inuenio petram, nisi ipsam beatæ trinitatis intentionem dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram? Quæ nā erat intentio, uel quid erat in intentione eius, nisi is qui nunc sedet ad dexterā patris, mediator dei & hominū homo Christus Iesus? Si enim (quod sæpe dictum, semperq; sciendū est) nō solum per ipsum, uerūetiam, ut Apostolus ait, propter ipsum omnia, quāto magis humana propter ipsum facta est creatura. Cū ergo dicit: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram, parū est ad consummationē propositi dei, hoc attendere, q; omnes electi, qui secundum propositum uocati sunt sancti, & rationales creati, & similes deo sunt futuri, tanq; patri suo filij, iuxta illud: Charissimi nūc filij dei sumus, sed nondū apparuit qd erimus: scimus, qa cū apparuerit, similes ei erimus, quoniā uidebimus eū sicuti est, pax (inquā) hoc est, nisi hunc hominē attendas, qui ipse est, ut Apostolus ait, imago dei inuisibilis, & sicut idē alibi loquitur: splendor gloriæ & figura substantię eius. ¶ Nunqd enim cū hæc diceret beata trinitas: Faciamus hominē, &c. de homine isto nihil cogitauerat aut proposuerat, sed postq; peccauit Adā, tunc demū istud cogitauit deus, ut homo fieret dei filius, ob redimendū humanū genus? Diximus de hoc in præcedentibus, cum de angelis loqueremur: quia si uerum dicit, imò quia uerum dicit Euangelista: Quod factum est in ipso uita erat, nihil excipiēs, præmiserat enim: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, multo magis homo iste ab ipso uerbo in uni-

1. Timothe 2 Heb. 7 Faciam⁹ hominē ad imaginē & s. n. Rom. 8 1. Ioan. 3

Coloss. 1 Heb. 1 Incarnatio ẏbi ab ęterno præordinata. Ioan. 1

in unitatẽ perſonæ aſſumendus, anteq̃ angeli fierent in ipſo uita erat, & hoc erat propoſitum eius delicioſum, ſicut Sapientia loquitur, quę non eſt aliud, q̃ ipſe dei filius. Dominus poſſedit me initio uiarum ſuarũ, anteq̃ quicq̃ faceret à principio, & cætera quę ita concludit, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Pro. 8

De eo quod ait beatus Iob, & poſt eum Dauid: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Cap. III.

MAgnum igitur negotiũ, & res ualde operoſa, magnum ſanctę trinitatis exigebat conſilium. ut taliter diceret: faciamus, & ſic dicendo, quaſi ſemetipſam una patris, & filij, & ſpiritus ſancti diuinitas ad operandũ hortaretur, tali modo, ut rem bene perpendẽtes, recti dicant ſancti ſupra dicti: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectum: Manus tuæ fecerunt & plaſmauerunt me totum in circuitu. Quid enim tale creatũ eſt in diebus primis? Quid tale factum eſt in illis generationibus cœli & terræ? in illo die, quo fecit dominus deus cœlum & terram, & omne uirgultũ agri? ¶ Pulchre ergo dictum, & magna cũ reuerentia eſt audiendum, quia cũ de ſingulis operũ dei ſpeciebus narrans ſcriptura dixerit. Dixitq̃ deus fiat hoc uel illud, de homine ſolo narrat deum dixiſſe: faciamus: De ſingulis uero diebus, ſiue dierum operibus nos latius alio in opere tractauimus, in quo nec illud diligẽtiam noſtram præteriuit, quia ſepties deus dixit: fiat, & ſi nõ eodem uerbo, tamen eodem modo uſus dicendi, quem imperatiuũ modũ appellant Grammatici, & ſepties bonitati eius opus ſuum complacuit, dicente ſcriptura: Et uidit deus quia bonũ eſt, quæ uidelicet bonitas dei non eſt aliud, q̃ ſeptiformis ſpiritus dei. De homine autẽ non dixit: fiat homo, ſiue producat terra hominem, ſed faciamus ait, ac deinceps ita ſcriptum eſt: Formauit igitur dominus deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ. Nimirum ubi dicit: Formauit de limo terræ, quod eſt plaſmare, locũ ſiue cauſam præbuit admirationi noſtræ, ſcientiamq̃ ſuggeſſit humilitati noſtræ, ut diceret: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. O igitur magnũ ſpectaculum, grande miraculum. ¶ Putas ne ſancti angeli, qui iam fuerant conditi, ſciebant quid tanto molimine plaſmator deus inciperet operari? Nimirũ abſconditum erat illis hoc ſacramentũ, ſi uerum loquitur Apoſtolus, imò qui in Apoſtolo loquitur Chriſtus. Ait enim: Mihi minimo omniũ ſanctorũ data eſt gratia hæc in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes, quę ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in deo, qui omnia creauit, ut innoteſcat principibꝰ & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiã multiformis ſapientia dei. Solus plaſmator ipſe ſciebat, & in ſemetipſo abſconditũ habebat tantũmodo dignitatẽ futuri operis præſignans qualitate operationis, operando manibus ſuis. Conſilium trinitatis. Pſal. 118 Iob. 10 Gen. 2 Cur ait faciam, nõ fiat Gen. 1 Gen. 2 Sacrm incarnationis angelis abſconditũ. Ephe. 3

Quod manus aut pedes in deo non ſint, quemadmodũ in nobis, ſicut putauerunt hij, qui pro ruſtica ſimplicitate dicti ſunt humaniformij, & de eo qd' ſcriptũ eſt in Eſaia: Quis appẽdit tribus digitis molẽ terræ, & libra-uit in pondere montes, & colles in ſtatera. Cap. IIII.

NEc uero hoc dicimus aut opinamur, quod manus aut pedes in deo ſint, quẽadmodum in nobis, ſicut putauerunt hi, qui pro ruſtica ſimplicitate dicuntur humaniformij, ſed pluralitate manuum, dum dicitur: Manus tuæ fecerunt me, pluralitas innuitur perſonarũ, ſicut & alibi pluralitate trium digitorum. Scriptũ quippe eſt in Eſaia: Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera? Tribus enim digitis, id eſt, tribus perſonis unius ueræ & ſummæ deitatis. Cum ergo dicit: Quis appendit tribus digitis, ſapiens reſponſum expoſtulat ut dicas: Tu deus appendiſti. Quod cum reſponderis, placet illi, ut quæras adhuc & dicas: Vbi? Quomodo? Qualẽ molem terræ? Quos montes? Quales appendi atq; libraui colles? Taliter percunctanti, pulchrũ eſt ut reſpondeas illi: Domine, ſi dicam, quia terrã inanimatam, & inſenſibilem, quã calcamus pedibus noſtris tu appendiſti ſuper nihilum, neq; enim aliquibus ſuſtentatur columnis, ſed tu eam poſitione præcepti tui, fundaſti ut ſtabilis ſit, montes & colles (qui ſunt terræ tumores) conſiſtere iuſſiſti. Verum quidem dico, ſed parum eſt ad gloriam & laudẽ trinitatis, quã per tres digitos nobis inſinuatam eſſe uis, cuius capax non eſt terra hæc inanimata & inſenſibilis. Plus ergo dicam, quia ubi uel quando dixiſti: Faciamus hominem, & de limo terræ maſculum & fœminam creaſti ſiue plaſmaſti, & benedixiſti eis dicens: Creſcite & multiplicamini, ibi ſiue tunc tribus digitis molem terræ appendiſti, montesq̃ in pondere & colles in ſtatera libraſti. Tunc illam terræ molẽ appendiſti, quæ nimis digna erat appenſione triũ digitorum tuorum, ſcilicet montem illum magnum, qui ſecundum uiſionem Danielis, impleuit orbem terrarum. Et illos montes in pondere, atque illos colles in ſtatera libraſti, de quibus Apoſtolus dicit: Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, hos & uocauit. Et quos uocauit, hos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, hos & magnificauit. Veriſſime nihil Pro. 8 Eſai. 40 Tres digiti dei tres perſonę trinitatis. Pſal. 148 Gen. 1 Danie. 2 Montes & colles, hoies prædeſtinati ſunt. Rom. 8

nihil horũ in præſcientia & prædeſtinatione defuit,quando dixiſti: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,&creaſti maſculum & fœminam,& benedixiſti dicens: Creſcite & multiplicamini. Præfinitũ habebas numerũ multiplicitatis eorum,præcongitũ habebas modũ cremẽti,id eſt,meriti ſingulorũ,& appendebas pondus meriti in libra ſiue ſtatera iuſtæ remunerationis. ¶ Quid autem illi,quos non tetigerũt hi tres digiti in appenſione eiuſmodi,id eſt,quos non prædeſtinaſti in hoc uerbo benedictionis: Creſcite & multiplicamini,quorũ ſuperflua multiplicitas de peccato,uel propter peccatũ uenit,te dicẽte ad mulierem: Multiplicabo ærumnas tuas,& conceptus tuos? Si filij benedictionis quos naſci iuſſiſti dicendo: Creſcite & multiplicamini,recte dicuntur & ſunt montes & colles tribus digitis appenſi ſiue librati,quid de illis protinus cenſet in eodem Propheta ſpiritus ſanctus, quos uitiata caro protulit aut profert ultra modũ,& multiplicati ſunt ſuper numerũ? Ecce(inquit) gentes quaſi ſtilla ſitulæ,& quaſi momentũ ſtatere reputatæ ſunt. Ecce inſulæ quaſi puluis exiguus. Omnes gentes quaſi non ſint ſic ſunt coram eo,& quaſi nihilum & inane reputatę ſunt ei. Quid rogo uel quantũ eſt ſtilla ſitulæ ad magnos montes? Quid puluis exiguus,qui leui uento auferetur ad colles ſtabiles,qui de loco ſuo nec per terræ motũ,nec per tonitrua mouentur? Sic omnes filij huius ſeculi quantũlibet alti uideantur,& magni ſint in oculis ſuis,nihil ſunt in comparatione filiorũ benedictionis, qui ſecundũ propoſitũ tuũ Trinitas deus uocati ſunt ſancti,quos ante ſecula præſcitos & prædeſtinatos,ſuis quẽq; temporibus in nomine tuo uocaſti,iuſtificaſti,& magnificaſti,quorũ magnitudo tunc clariſſime apparebit, quando conſtitutis dicetur eis: Venite benedicti patris mei,poſſidete regnum,quod uobis paratum eſt à conſtitutione mundi.

Hoĩes non prędeſtinati ſunt ſicut ſitula aquę & puluis exiguus. Gen. 3

Eſai. 4

Eſai. 5 Rom. 3

Mat. 25

De eo quod ait dominus deus: Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt,ſciens bonũ & malum,ad ipſum Adam,quia puluis es,& in puluerem reuerteris. Cap. V.

PRocedamus ulterius. Propoſitum quippe nobis eſt,ſanctæ ſcriptur, agrum peram bulare,& quærere & demonſtrare theſaurũ ſancti nominis huius,patris,& filij,& ſpiritus ſancti,ſic in agro iſto abſconditũ,ut tamen inueniri poſſet ab his qui deo diuites eſſe uolunt: Ecce(inquit deus) Adam factus eſt quaſi unus ex nobis,ſciens bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manũ ſuã,& ſumat etiam de ligno uitæ,& uiuat in æternũ,emiſit eum dominus deus de paradiſo uoluptatis,ut operaret̃ terram de qua ſumpt̃ eſt. Et ad ipſum Adam dixit: Quia puluis es,& in puluerem reuerteris. Quodq; uni dixit,nimirum omni generi humano dixit. Et concedit dictioni uel iudicio,imò miſericordiſſimę prouidentiæ eius,humilitas hominis, dũ in Pſalmo dicit: Mane ſicut herba tranſeat,ſubauditur homo,ſiue natura humana mane floreat & tranſeat,ueſpere decidat,induret,& areſcat,qa defecimus in ira tua,& in furore tuo turbati ſumus. Et eſt ſenſus: Dixi,ne auertas hominem in humilitatem,tamen non id oro,ut homo ſtatim ex quo natus eſt,fiat immortalis & impaſſibilis,ſed potius concedo diuinæ ſententiæ,qua dixiſti: quia puluis es,& in puluerem reuerteris ſcilicet ut ipſe apparens ſicut herba mane, nimirũ uiridis & pulchra,tranſeat,id eſt,ad modũ ipſius herbæ deficiat,hoc modo,ſiue tali ordine. Sicut herba mane,ita homo in iuuentute poſitus floreat,id eſt, uigeat,& poſtea ab ipſo matutino flore iuuentutis tranſeat in ueſperũ ſenectutis,& in illo ueſpere poſitus decidat,id eſt,moriatur,& poſt mortem induret,id eſt,rigidũ cadauer fiat. Et deinde areſcat,id eſt aridus puluis exiſtat. Recta & ualde prudens conceſſio, quia uidelicet non ſolũmodo concedendũ,uerũetiam omnibus modis laudandũ eſt prouidũ ſanctæ Trinitatis conſiliũ,cuius eſt uox iſta ſecundũ pluralem numerũ: Ecce Adã qui unus ex nobis factus eſt, ſicut & illa de qua iam ſupra tractatũ eſt: Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram. Laudare uel ſatis conſiderare mens humana non ſufficit altitudinem huius diuini conſilij, quo beata Trinitas homini mortuo morte peccati,quæ mors animæ eſt,neceſſariam prouidit mortem corporis,præparatũ habens apud ſe bonæ artis inſtrumentum,quo poſſet per mortem corporis,mors animæ deſtrui.

Gen. 3

Sẽtẽtia mortis corporalis ex miſericordi puidẽtia dei. Pſal. 89

Exclamatio ſupradicti Prophetæ,qui poſt illud ſupradictũ: Quis appendit tridigitis molem terrę, protinus ſubiunxit: Quis adiuuit ſpiritũ domini,aut quis conſiliarius eius fuit,& oſtendit illi? Cap. VI.

HIc igitur exclamare libet cũ Propheta,qui cum dixiſſet: Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes,& colles in ſtatera(cuius capituli ſupra meminimus) protinus ſubiunxit: Quis adiuuit ſpiritũ domini? aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cũ quo inijt conſiliũ,& inſtruxit eum,& docuit eum ſemitam iuſtitiæ,& erudiuit eum prudentia,& uiam pruedntiæ oſtendit illi? Exclamatio ſiue admiratio hæc,nimirũ & ſi in alijs mirabilibus tuis deus congrua eſt, maxime in iſto,uel pro iſto conſilio tuo locum habet,quo ſic bene conſuluiſti humano generi, ut diceres ironia q̃ grauiſſima: Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt, quia uidelicet ſic ſerpens dixit: Eritis ſicut dij, ſtatimq; ſubiũ geres: Nũc ergo, ne forte mittat manũ ſuam,& ſumat etiam de ligno

Eſai. 40.

Gene. 3

uitæ

uitæ,& comedat,& uiuat in æternum.Hoc deniq; cum consilio locuta es ò beata trinitas.Est enim consiliũ apud te.Si non esset apud te consilium,non diceret Prophetat:Domine consiliũ tuum antiquũ uerum fiat,& Psalmista dicat:Consilium aũt domini in æternũ manet. Est ergo consilium apud te deus in spiritu tuo sancto,sicut & fortitudo.Vnde idem spiritus sic dicitur spiritus consilij, sicut & spiritus fortitudinis". ¶Viderit quid sentiat aliquis,ego in nullo magis admiror,in nullo magis amplector altitudinem consilij diuini,q̃ in isto dicto uel facto,quod dixit homini: Puluis es,& in puluerẽ reuerteris,& emisit eum,ne comederet de ligno uitæ,& uiueret in æternũ. Audebo igitur circa illud consiliũ uersari,& respondere per cunctationibus istis,quoniam & si uerũ Apostolus dicit: Quis enim cognouit sensum domini?& ut subaudias nullus, tamen idem alibi loquitur:Nos autem sensum Christi habemus. Deniq; anteq̃ consilium istud antiquũ iniret deus,nullus sensum eius cognouit,& nullus extrinsecus consiliarius eius fuit,nunc autẽ postq̃ factum est,cognouerũt multi,& ut uerbis utar eiusdem Apostoli,manifeste magnũ est pietatis sacramentũ,quod manifestũ est in carne,iustificatum est in spiritu,apparuit angelis,creditũ est mundo,assumptũ est in gloria.Percunctabor igitur sicut percunctando ipse Propheta percunctari nos docuit,& respondebo prout Christiana fides ad respondendum nos instruxit.

Psal. 32
Esai. 11
Altitudo cõsilij dei i mia mortis corporalis
Gen. 3
Rom. 11
1. Cor. 2

Item de eadem exclamatione:Quis adiuuit spiritũ domini,& de obedientia filij quod ipsa adiuuerit spiritũ domini. Cap. VII.

QVis adiuuit spiritũ domini? Laborabat enim spiritus domini . Deniq; si qs alius eũ laborare fecit ut dicat ei, laborare me fecisti in iniquitatibus tuis: si quis hominũ contristauit eum,ut recte dicat Apostolus:Et nolite contristare spiritũ sanctũ dei, in quo signati estis in die redemptionis,maxime Adam illum contristauit,& laborare fecit in iniquitatibus suis,quibus omnem posteritatẽ suam anteq̃ nasceretur inuoluit, & prędamnauit. Quis in huiusmodi labore adiuuit spiritũ domini,uolentem supplantare authorem peccati,& reformare institiã nascituris filijs benedictionis, ne periret benedictio qua benedicens dixerat:Crescite & multiplicamini. Quis(inquam)illum adiuuit? Vere nullus extrinsecus,sed sola intrinsecus sapientia dei,obedientia filii dei.Puta ergo dixisse in illo consilio spiritũ domini.Ecce homo,siue humanũ genus cum sit mortuũ secundũ animam,si uita corporis uixerit in æternũ,non erit quo recuperetur. Quid autẽ ad hæc sapientia dei? filius dei, Holocaustũ,ait,pro peccato non postulasti,tunc dixi,ecce uenio.Ego ego ex antiquis anteq̃ terra fieret,& dum hæc uel illa fierent,dum tecũ essem cuncta componens,iamdudũ pro deliciis meis habebã esse.* Sed ecce oportet, ut omnes moriantur ,morte carnis filii hominũ, quoniam morte animæ mortui sunt.Num ego subterfugiam propositũ,& renuã esse cũ filiis hominũ? Imò in maiore necessitate maiorẽ confirmabo charitatem. Et ecce uenio,taliter ut causa illoꝝ fiam holocaustũ & dro peccato. Quis in hoc consiliarius fuit,& ostendit illi? Vere nullus extrinsecus,sed ipse dei filius spontaneã offerens obedientiã consiliarius fuit, imò est. Vnde Propheta loquitur:Et uocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius? Cum quo iniit consilium & instruxit eum? Vere cũ nullo extrinsecus,sed intrinsecus in abscõdito trinitatis rationabiliter diffinitum est,decere eum(sicut Apostolus dicit) propter quem omnia,& per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat,iam per prescientiam & prædestinationem ante omnia secula,authorem salutis eoꝝ per passionem consummari. Quid rogo ista cõsummatione decentius? Quid ista rationabili charitate pulchrius? Hæc est semita iustitię, quã nullus extra docuit eum. Hæc est scientia qua nullus erudiuit eũ, hec est uia prudentiæ, quã nullus ostendit illi,sed ipse adinuenit. Vide ergo. Nisi præcautũ fuisset ne sumeret homo etiã de ligno uitæ,& uiueret in æternũ,quales fierent uel fieri possent deliciæ huic sapientiæ dei, esse cum filiis hominũ? Si enim nec filii hominũ, qui mortui erant secundũ animã,secundum carnem morerentur,nec ipse dei filius dignatus esse cũ filiis hominũ,secundum carnem moreretur,quid delicioſum illi,aut quę utilitas nobis, illum esse cum filiis hominum? Nulla. Sicut enim granum frumenti cadens in terram, nisi mortuum fuerit ipsum solum manet , ita nisi & nos omnes filii hominũ secundũ carnẽ moreremur, & ipse uolens esse cum filiis hominũ,fuisset nobis locutus hoc unũ de similibus,ut secundum carnem moreretur,maneret ipse solus, nec esset in quo,uel per quid diuinitas nobis propiciaretur. Nunc autem quia dixit deus homini:Puluis es,& in puluerẽ reuerteris. Dicit Iob: Inueni in quo propitier ei.& quid est illud? Nimirum ut debeam per omnia fratribus assimilari, subauditur absq; peccato, sicut dictum est alio loco. Tentatum autem per omnia pro similitudine absq; prccato. O inuentio mirabilis, ob hoc tradendum esse morti filiũ,ut seruo dominus deberet repropitiari.

Consiliũ sapientię diuinæ sup mortẽ hois corporali.
Prou. 8
addo *cũ filiis hominũ.
Esai. 9
Heb. 2
Ioan. 12
Iob 33
Heb. 4

Item de eo quod ibidem in Propheta scriptũ est:Cũ quo iniit consiliũ,& instruxit eum,& docuit eum semitã iustitiæ,& eruditit eũ scientiã,& uiam prudẽtię ostendit illi.Et respõsio ad illã percutationẽ secundũ Apostolũ dicentẽ:Sapientiã loquimur inter perfectos. Et alibi:Nobis aũt reuelauit deus per spiritũ. Cap. VIII.

Esa.35 Differunt semita & via.

ISTam iustitiæ semitam quis eum docuit? Istam prudẽtiæ uiam quis ostendit illi? Est em̃ ibi & semita & uia, & uia sancta uocabitur, ait idem propheta. Et aliis quidem semita, id est, anguſtior uia: aliis autem uia, ſubauditur plaan ſiue amplificata, & quibus uel qualibus est semita? Quibus itidem uel qualibus est uia? Nimirum semita illis est, qui non ſapiunt ea quæ dei ſunt, ſcilicet ſapientibus huius ſeculi, de quibus uel qualibus Apoſtolus cum dixiſſet, quoniam Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt: nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, poſtmodum ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiã uero non huius ſeculi, neq; principum huius ſeculi qui deſtruuntur, ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio quæ abſcõdita est, quam prædeſtinauit ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo principũ huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunq̃ dominũ gloriæ crucifixiſſent. Nimirum iſtis uel omnibus, qui eiuſmodi ſunt, iſta ratio iuſtitiæ, de qua nũc loquimur, ſemita est, id est, uia tãq; arta, ut pauci ſint uel fuerint ex eis qui inuenirẽt eam. Porro uia prudentiæ, uia (inquã) id est plusq̃ ſemita iſtis est, qui diligunt illum, quorũ uel qualiũ est unus idem Apoſtolus, qui protinus ſubiũgit: Nobis autem reuelauit deus per ſpiritũ ſuum, & cætera, uſq; ſpiritualis homo iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur, quis enim cognouit ſenſum dei qui inſtruat eum? nos autem ſenſum Chriſti habemus. ¶ O ergo q̃ pulchra uia prudentiæ, quanta pulchritudo iuſtitiæ in uerbo crucis, de quo tunc loquebatur Apoſtolus dicens: Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia est, his autem qui ſalui fiunt, id est nobis, uirtus dei est, & de quo uid elicet uerbo crucis mentio uunc nobis occurrit, contemplantibus illud concilium trinitatis, quod admiramur cum propheta dicentes: Quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Audemus nos adiungere, his qui dicunt, nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum: audiuimus enim dicentem dei filium, cum dignaretur baptizari à Iohanne, nimirum baptiſmo pœnitentiæ. Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Audiuimus & Apoſtolum dicentem, quia decebat eum autorem ſalutis per paſſionem conſummari, quę uidelicet paſſio pœnitentię illius, quam ob implendam omnem iuſtitiam ſuſcepit, conſummatio fuit.

1 Cor. 1

Via prudentiæ in verbo crucis.

Esai. 40

Mat. 3 Hebr. 2

De illa ironia dei ſiue ſanctę trinitatis, qua dixit: Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus est ſciens bonum & malum, cum iam prę̃miſiſſet, quia puluis es & in puluerem reuerteris, & quomodo illa ironia in ſerium conuerſa est, quando nouus Adam Iesus Chriſtus factus est una perſona ex tribus perſonis ſanctæ trinitatis. Cap. IX.

NOn ergo dubitamus, quia ſimul ut ſancta trinitas hanc ironiam edixit: Ecce Adã, quaſi unus ex nobis factus est, ſciens bonum & malum, cum iam præmiſiſſet, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, iamq; feciſſet Adæ & uxori eius tunicas pelliceas, & induiſſet eos, taliter in eodem conſilio pertractatum est, ut diceret: Non est Adam factus ut putabat, quaſi unus ex nobis, imo amiſit illud quod habuerat, uel habere potuerat ex nobis. ¶ Sed decet nos implere omnẽ iuſtitiam, taliter, ut unus ex nobis fiat quaſi, Adam, id est, ita fita homo, ut ſit etiam mortalis ſecundum carnem ſicut Adam, & tali more moriatur, quaſi ſceleratus ſicut est Adam, & inter iniquos reputetur, qualium omnium exemplum est Adam. Per hoc enim fiet, ut q̃ multi filij Adam, fiant, quaſi unus ex nobis, ne quaquam a ſua ſpe decepti, ſicut deceptus est Adam, fiant inquam quaſi unus ex nobis, id est fiant filij dei per gratiam, fratres & cohęredes unici filij, qui est unus ex nobis. Nonne ſic est factum? Non ergo dubitamus in illo trinitatis conſilio ſic fuiſſe dictum ſiue tractatum, filius dei unus ex illis tribus perſonis, bonum pro malo, id est, gratiam pro rapina reddidit homini, factus quaſi Adam. Vnde & dicit, Obliuioni datus ſum tanq̃ mortuus a corde, id est mortuus morte animæ, & factus ſum tanq̃ uas perditum, nimirum ut fuit Adam, & æſtimatus ſum cũ deſcentibus in lacum, qualium primus factus est Adam, & factus ſum, id est reputatus ſum ſicut homo, ſubauditur ſine adiutorio, ſubauditur diuino, & ſicut uulnerati dormientes in ſepulchris, id est, oppreſſus tam actualibus peccatis q̃ et pecceto originali, quod fecit Adam cũ eſſem inter mortuos liber, uidelicet poteſtatem habens ſumendi animam meam poſt mortẽ, quæ libertas mortuorum non est. Ita plane factum est, ac perinde cõuerſa est ironia illa in ſerium, ut ueraciter dicas, ô trinitas deus, ecce Adam quaſi unus ex nobis factus est, id est, homo in unitatẽ perſonę prouectus est in filio, qui unus ex nobis est, homo inquam filius dei factus est, & hic est nouus Adam, multorum filiorum pater, quorum uniuerſitas, quaſi unus ex nobis est, id est, filio dei ſimilis. Hinc est illud quod dicunt: Scimus quia quũ apparuerit ſimiles ei erimus, quia uidebimus eum ſicuti est.

Esa. 55

Psalm. 30

1 Iohan. 3

Filius dei factus quaſi Adam, vt Adam vere fieret vnus ex nobis.

De fide quę est unum & prę̃cipuum donorũ ſpiritus ſancti, quod ipſa in ſanctis antiquis, in patribus primis tanti ſacramenti tante ſalutis prę̃paratio fuerit. Cap. X

Ad

AD tam mirum,tamq; ineffabile ſacramentũ,nimirũ grandi præparatione opus erat Qua uel cuiuſmodi præparatione,niſi fide? deniq; per culpam perfidiæ & ambitionis nimiæ,ſeſe indignũ deo fecerat Adam,credendo ſerpenti magis q̃ deo,& ambiendo celſitudinem illam, quam primus ambiuit ille,dicens in corde ſuo: ero ſimilis altiſſimo. Quid enim aliud mendax ille promiſit, dicendo eritis ſicut dñi? Ergo econtra,præparatione opus erat fidei, & humilitatis,ut ſaluo ordine iuſtitiæ,dignos ſe redderẽt filij hominũ illa gratia,quam propoſuerat ſapientia,qua intelligimus & ſcimus ipſum eſſe dei filiũ,dicens (ut ſuperius memoratum eſt) & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Vnde hæc prę paratio ſcilicet fides, niſi ex dono tuo uenit ò ſpiritus domini? Hæc enim de diuiſionibus gratiarum, quas tu operaris,una & optima eſt, dicente Apoſtolo: Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritũ,alteri fides in eodem ſpiritu, & cætera, quarum uidelicet gratiarũ numerum nouenarium pulchre (ut arbitror) ſuperius aſſimilari diximus nouem nominibus ordinum angelorum. ¶ Cum igitur dicit idem Apoſtolus: Fide plurimam hoſtiam Abel q̃ Cain obtulit deo,per quam teſtimonium conſecutus eſt iuſtus,teſtimonium perhibente deo muneribus eius, & per illam defunctus adhuc loquitur, fide Enoch translatus eſt,ne uideret mortem, & nõ inueniebatur,quia tranſtulit illum deus. Ante translationem enim teſtimonium habebat placuiſſe deo: ſine fide autem impoſſibile eſt placere deo. Cum, inquam, hęc & cætera dixit,admirationem nobis adauget,ut dicamus magis ac magis, ſicut ſupra memoratus Propheta dicit: Quis adiuuit ſpiritum domini? Imò ubi erant illi adiutores tui ò ſpiritus domini. ¶ Quorũ uel qualium unus loquitur Apoſtolus,, dei enim ſumus adiutores, ſubiungens: dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis ſecundũ gratiã, quæ data eſt mihi,ut ſapiens architectus fundamentum poſui,alius autem ſuperædificat. Vbi (inquam) erant, quando ponebas illa fundamenta terrę, illos primos ſecundum fidem patres eccleſiæ? Nam hodie ubicunq; fundamentũ hoc ponitur, ubicunq; fides fundatur, multi eiuſmodi adiutores ſunt, multæ uoces prædicatorũ, multi libri Phrophetarũ & Apoſtolorũ, multa ſigna frequentia ad confirmationem dictorum. At uero tunc quis te adiuuit ò ſpiritus domini? Quid habuiſti huiuſce adiutorij? Tu ſolus abſq; libris, abſq; ſignis uel portentis ſcripſiſti, ut es digitus dei in cordibus eorum ſcripturam hanc, id eſt fidei ſcientiam, per quam, uel in qua teſtimonium conſecuti ſunt ſenes (ait idem Apoſtolus) ſcilicet Abel, & cæteri antiqui patres uſq; ad Moyſen, quorũ in cordibus abſq; libris cæteriſq; adiumentis fundamentũ hoc, te ponente fundatum eſt.

Ordo iuſtitię in reparatiõe hominis

Eſa. 14

Pro. 8

1. Cor. 12

Heb. 11

Fidei cõmendatio in patribus.

1. Cor. 3

Heb. 8

Quod illo tempore non ſolum fides, uerũ etiam prophetia ante diluuiũ ſanctis illis à ſancto ſpiritu data fuerit, prout uoluit: & de ſacramento numeri, quo ait Lamech, ſeptuplum ultio dabitur de Chain, de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Cap. XI.

CAeterorum quoq; chariſmatum nonnihil iam tunc temporis ſenibus, ſiue patribus illis diuiſit idem ſpiritus ſanctus, prout uoluit, ſcilicet prophetiam, ſiue ſcientiam diuinam. Nam ſcientiam humanam nõ adeo nos hic attendimus, quam humano plerunq; ingenio conſequuntur, & illi qui ſunt ſine fide, uel expectatione huius paracleti. Verbi gratia muſicam, cuius ita meminit ſcriptura in illo qui ſeptimus fuit à Chain, & nomen fratris eius, uidelicet Iubal, fuit Tubal, ipſe fuit pater canentium cithara & organo. ¶ Diuinam autem ſcientiam dicimus, quæ diuinum aliquid, ſiue ſpirituale ſapit, ut eſt illud: Septuplum, inquit Lamech, ultio dabitur de Chain: de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Huius nãq; dicti meminiſſe, & huc reſpicere dignatus eſt ipſe dominus, qui fere nihil abſq; ſcripturarũ authoritate loquebatur, dum Petro dicenti: Domine quotiens peccabit in me frater meus, & dimittam ei, uſq; ſepties? ita reſpondit: Non dico tibi Petre uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties. Diuinus namq; ſenſus in uerbis iſtis latet, qui ex ratione numerorũ facile colligi poteſt. Nam ſeptenarius numerus, in quo eſt poſitum peccatum Chain, dicendo: Septies ultio dabitur de Chain, inſolubilis eſt: neq; enim partes habet mediã aut tertiã, aut alias præter ſolas unitates. Numerus uero ſeptuageſimus ſeptimus præter unitates habet etiã alias partes, in quas reſoluatur, ſcilicet ſeptenarium & undenarium. Deniq; ſepties undecies, ſiue undecies ſepties lxx. ſeptem ſunt. Recte ergo & pulchre, ſicut per ſeptenarium, in quo numero, ſicut iam diximus, ſignatum eſt peccatum Chain, inſolubilis intelligitur ultio, quæ de ipſo data eſt, eo quod impœnitens fuerit, & per. lxx. ſeptem, in quo numero poſitum eſt uulnus ſiue liuor Lamech, dicendo, de Lamech uero. lxxvij. ſolubilis intelligitur ultio, id eſt, quam aliquando terminet, uel finiet remiſſio, & hoc eſſe quod dominus Petro dixit: Non dico tibi ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties, id eſt, non cuiq; impœnitenti, ſed omni pœnitentiam agenti dimittes. ¶ Prophetiam quoq; ætui illius hominibus nõ omnino defuiſſe, uel illud pro exemplo ſiue teſtimonio ſit, quod in canonica legimus epiſtola Iudę Apoſtoli: Prophetauit autem de his ſeptimus ab Adam Enoch dicens: Ecce uenit dñs cum ſanctis milibus ſuis facere iudicium contra oẽs

Scia tã diuina q̃ hũana in pũb⁹ antiqs

Gen. 4

Myſteriũ in his nũeris ſepties, & ſeptuagies ſepties.

Ibidem

Mat. 18

Prophetia Enoch

inique agentes,& cætera. Quæ prophetia & ſi de notis non habet exemplum literis tante illã epiſtolam Apoſtoli,non tamen leuiter poteſt contemni,quod Apoſtolus Chriſti prophetatum fuiſſe ſcripſit,& per ſpiritum ſanctum ſcire potuit.

Item de chariſmatibus ſpiritus ſancti, quod illo tempore & poſt illud tempus ante aduentum ſpiritus ſancti in remiſſionem peccatorum datus non fuerit, quodq; data * quæ tunc prę parationes fuerint regenerationis, qua nunc ſunt filij dei,& de eo quod ait beatus Iob de illis, quia concepti non uiderunt lucem. Cap. XII.

lege * eius

HIs & alijs chariſmatibus ſuis ſpiritus ſanctus homines illuſtrando, ſine dubio multitudinem iam tunc fecit filiorum dei, quamuis paucos, quãuis tantum duos aut tres ante diluuium manifeſte ſcriptura nominauerit. Cum enim cœpiſſent (ait) homines multiplicari ſuper terram, uidẽtes filij dei filias hominum, quod eſſent pulchrę, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant, filios dei illos, qui de ſtirpe Seth: & filias hominum illas nominans, quæ de ſtirpe Cain procreatæ fuerant. Veruntamen q̃uis filij dei iam tunc nominati fuerint, propter fidem & propter cætera (de quibus diximus) chariſmata ſpiritus ſancti, non iam tunc eadem chariſmata hoc perfecerunt, ut eſſent filij dei, ſed præparationes erant generationis, imo regenerationis, filiorum dei, in quo conſummati ſunt tam ueteres q̃ noui, deo prouidente (ait Apoſtolus) ut non ſine nobis conſummarentur. Nam per ſanguinem huius ſolius, tam illi, q̃ nos, ſpiritum ſanctum in iſta gratia, quæ eſt remiſſio peccatorum, accepimus. ¶ In quorum, uidelicet ueterum & nouorum, diſtinctione illud perpende re pulchrum eſt, quia cum (ſicut alio iam loco diximus) duo ſunt data ſancti ſpiritus, alterum in remiſſionem peccatorum, alterum in diuiſiones gratiarum: ueteres prius in diuiſiones gratiarum q̃ in remiſſionem peccatorum acceperũt, noui autem ſcilicet nos, qui poſt paſſionem Chriſti renaſcimur aut renati ſumus, prius in remiſſionem peccatorum q̃ in diuiſiones gratiarum accepimus, præter Cornelium de Actibus apoſtolorum, & eos qui cum illo erant, ſuper quos, anteq̃ baptizarentur in remiſſionem peccatorum cecidit ſpiritus ſanctus, & erant loquentes linguis, & magnificantes deum. Ratio quippe temporis hoc exigebat, propter eos qui crediderant ex Iudæis, & gentiles niſi circumciderentur, ne liceret illis, uidelicet credentibus ex Iudæis pertinacius dicere, quare introiſti ad uiros præputium habẽtes, magisq; daretur libertas Petro, ut diceret ad eos: Quis prohibet baptizari eos qui ſpiritum ſanctum acceperunt ſicut nos? itaq; de illis, ſcilicet de ueteribus ſanctis ſiue filijs dei, maxime qui ante diluuium fuerunt, recte dicas illud myſticum beati Iob, quia concepti non uiderunt lucem. Gratia nanq; ſpiritus ſancti, qui eſt ipſa benedictio patris & filii, qua benedixit deus maſculũ & fœminam dicens, creſcite & multiplicamini, ſterilis quidem deinde nũq̃ fuit, quin tanquã maternus uterus conciperet filios dei, ſed quia non peruenerunt ad iam dictæ remunerationis diem, imo nec cogniti ſunt mundo per alicuius ſcripturę narrationem, nimirum quaſi cõcepti non uiderunt lucem. Proinde his omiſſis, iam ad cætera tranſeamus.

Differẽtia in ter ueteres & nouos in donis ſpiritus ſ.

Act. 10

De tribus filiis Noe, ex quibus reparatus eſt orbis, & quod ualde notandum eſt, trina enunciatione renouatum ſuper eos uerbum benedictionis quod deus ſuper primos homines edixit, & quod Chanaã potius pater quàm ipſum Cham maledixit. Cap. XIII.

NOe uir iuſtus atq; perfectus fuit in generatiõibus ſuis. Cũ deo ambulauit, & genuit tres filios Sem & Chã & Iaphet. Ex iſtis tribus hominibus reparatus eſt orbis, & quod ualde notandũ eſt, trina enunciatione renouatum eſt ſuper eos uerbum benedictionis, quod deus ſuper homines primos edixit. Egredere, inquit deus ad Noe, de archa tu & uxor tua, filii tui & uxores filiorum tuorum, & ingredimini ſuper terram. Creſcite & multiplicamini ſuper eam. Itemq; ſecundo: Benedixitq; deus Noe & filiis eius, & dixit ad eos: Creſcite & multiplicami, & replete terram. Ac deinde tertio: Vos autem creſcite & ingredimini ſuper terram, & replete eam. ¶ Nonne ergo trinitas quæ illic ſe oſtenderat in ſermone, ipſa hic ſeſe oſtendit in opere? Nam illic dicendo, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt: nimirum ſe oſtendit in ſermone & hic reſeruatos habens tres filios Noe, & benedicens eis trina benedictione, ut eſſent initia tantæ rei, ſcilicet reparandi generis humani, profecto ſeſe oſtendit in opere. Nec uero ſacramentum hoc imminuit culpa unius ex illis tribus uiris, ſicut nec præuaricatio Adæ deſtruit ſacramentum uerborum eius, quæ dixerat: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Vnde Apoſtolus, ſacramentum, inquit, hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. ¶ Quapropter ualde notandum, quod pater Noe, cum didiciſſet, quæ fecerat ei filius ſuus Cham, non dixit, maledictus Cham, ſed maldictus, ait, Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Neq; enim decebat, ut in illum maledicti plagam mitteret homo ſapiens, in quo deus benedictionem dederat inter fratres ſuos, benedicendo ſimul

Geñ. 6

Geñ. 8. & 9

Ibidem.

Trinitas partim in ſermone partim in ope veteris teſtamẽti oſtenſa ẽ.

Geñ. 2

Ephe. 5

Geñ. 9

Noe cur nõ Cham ſed Chanaã maledixit.

omnibus

omnibus illis tertio. ſicut iam dicum eſt,& dicendo: Creſcite,& multiplicamini: ſicut nec ipſe deus, poſtq̃ eodem modo benedixit Adam & Euæ dicens: Creſcite, & multiplicamini, uerbum benedictionis ita in contrarium mutauit, ut diceret ad eum, quod poſtea dixit ad Chain, nunc igitur maledictus eris ſuper terram. Et ad ſerpẽtem: Quia feciſti hoc, ait, maledictus eris inter omnia animantia, & beſtias terræ: ſed maledicta (inquit) terra in opere tuo. Nimirũ ſicut deus incommutabilis non ad ipſum, cui benedixerat, dignum iudicauit dicere: Maledictus eris, ſed: maledicta terra in opere tuo, dicere maluit: ſic homo dei uitauit dicere: maledictus maledictus Cham, cui deus benedixerat, & maluit dicere, maledictus Chanan. ¶ Quare autem, cum habuerit Cham etiam alios filios, ſicut ſcriptura dicit: Filij autem Cham, Chus & Meſraim, Futh & Chanaan, iſtum potius ſub maledicto eſſe Moyſes ſcripſerit, dicere nunc ex abundanti eſt, tamen breuiter dicendũ, quia tunc temporis Iſrael egreſſus ex Aegypto, ducebatur in terram Chanaan, & implebantur peccata Chananæorum: iccirco, ut ſciret Iſrael, auxilium domini ad delendũ eos ſibi non defuturũ, ſcire etiam debebat genus illud fuiſſe maledictum anteq̃ natum.

Gen. 4
Gen. 5

Cur Noe chanaan & non aliis filiis Cham male dixerit Gen. 10.

De illius intentione iudicij, ſcilicet diluuij, quod in illa ſubluceat ſplendor ſanctæ trinitatis, textum literæ diligentius inſpicienti. Cap. XIIII.

VT ſciamus autem certius, quia non caſu, ſed per prouidentiam ſanctæ trinitatis Noe tres filios genuit, & ex huiuſce numeri hominibus, reparatus eſt orbis, ipſam diligentius literam perſpiciamus in illius intentione iudicij, ſcilicet diluuij. Nam ubi dictum eſt: Videntes filij dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperũt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant, continuo ſequitur. Dixitq̃ deus: Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. Moxq̃ repetita querela de illa permixtione filiorum dei cum filiabus hominum, protinus ſequitur: Videns autem deus, quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cætera, uſq̃: Penitet enim me feciſſe eos. Continuo ſubiungẽs ſcriptura: Noe uero inuenit gratiam coram domino, & genuit tres filios, ſic ait: Cunq̃ uidiſſet deus terram eſſe corruptam, dixit ad Noe: Finis uniuerſæ carnis uenit coram me, fac tibi arcam de lignis leuigatis. ¶ Quem non delectet pro modo, ſiue intentione præſentis operis, quod etiam hic ubi forte non putabatur, lucere ſplendor apparuit ſanctæ trinitatis. Denique in tam breui, ecce tertio nomen dei, dum dicitur: Dixitq̃ deus, Videns autẽ deus, Cunque uidiſſet deus. Quid hic deeſt de manifeſtatione trinitatis, niſi quod iccirco, quia oportebat (ſicut in exordio diximus) hunc theſaurum in iſto agro ſcripturarum eſſe abſconditum, tacitum eſt de relatiuis nominibus, ut non diceretur, Dixitq̃ deus pater, Videns autem deus dei filius, Cunq̃ uidiſſet deus patris & filij ſpiritus? Deniq̃ ſi hoc totum ſcriberetur, tunc non potuiſſet portare mundus, faciesq̃ Moyſi, nimis cornuta, ſiue ſplendida fuiſſet, & longius ab eo fugiſſet ſcandalizatus Iſrael. Nunc uelamen uultus eius ſubleuare licet, & demonſtrare, quia ſedentem in throno iudicij ſanctam trinitatem prædicat litera hæc, pro magno iudicio uidelicet ad faciendum tam terribile iudicium ſuper illos gigantes, nimisq̃ multiplices homines, quoꝝ malitia & iniquitate terra repleta eſt. Sententias ergo iudicij, ſententias libet hic perpendere ſingularum perſonarum ſanctæ trinitatis.

Gen. 6

trinitatis ſplẽdor in ỽbis dei ad Noe.

Exo. 34.

De prima ſententia illius iudicij: Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt, quod congruat perſonæ patris. Cap. XV.

DIxitq̃ deus: Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. Nimirum perſonę illi, quę dixerat (quod ſuperius tractatum eſt) Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt, nunc ergo ne forte ſumat etiam de ligno uitæ, & uiuat in æternum, ipſi congruit dixiſſe: Non permanebit ſpiritus meus, id eſt, à me factus ſiue datus, in homine in æternum, deniq; priorem ſententiam iſta confirmat, & quodãmodo ſatis facit audientibus, quod uere ſapienter & ualde utiliter obcluſerit homini lignum uitæ, ne uiueret in æternum. Ac ſi dicat: Quid facerent homines, ſi uiuerent in æternum: quando quidem propter longiuſculam uitam (uerbi gratia, nongentorum aut octingentorum annorum) tam corrupti, tamque ſuperbi ſunt? Ergo, ſicut nunc dixi, ne ſumat de ligno uitę, & uiuat in æternum: ita & nunc dico: Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternũ, quia caro eſt, id eſt, quia corruptus eſt, imò & annos eius diminuam, ut non amplius tot annorum, ſed erunt anni centum. xx. annorum. ¶ Et quidem alii pauciſoribus annis uixerunt poſt diluuium, ſed Moyſes, qui ſcripſit hanc ſcripturam, huius fuit numeri, quando mortuus eſt, ſcilicet centum uiginti annorum. Eſt & alia de hoc numero ſententia, ſed hæc potior uidetur. Sed nos propoſito tenemur, & in huiuſmodi immorari non poſſumus, præſertim quia alio in opere latius tractauimus. Ergo cui magis congruat hæc iudicii ſententia, perſona patris eſt. Nam ea quæ ſequitur, nimirum perſonæ filii congruit, & hoc perpendere, nobis dulce ac delectabile eſt.

Duplex ſnĩa mortis in homine, vna pris, alia filij

Anni hominis. CXX.

De ſecunda ſententia, uidens deus pœnituit eum quod hominem feciſſet in terra & præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſecus, delebo, inquit, hominem quem creaui, quod perſonæ congruat filij, Cap. XVI.

Gen. 6

VIdens autem deus, q̃ multa malitia hominum eſſet in terra, & cũcta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eũ q̃ hominem feciſſet in terra. Et præcauens in futurum & tactus dolore cordis intrinſecus, delebo, inquit, hominem quem creaui à facie terrę, ab homine uſq; ad animantia, à reptili uſq; ad uolucres cœli, pœnitet enim me feciſſe eos. Hæc, inquam, ſententia perſonæ filii magis cõgruit, ſcilicet iudicium facere de hominibus, quia filius hominis erat futurus, quemadmodum in euangelio dicit: Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Non enim qa nondum erat factus ipſe filius hominis, iccirco illud de hominibus facere iudicium, id eſt, diluuium inducere, minus illi congruit, cum certiſſime futurus eſſet filius hominis, iamq; eſſet opus iſtud coram eo, ſicut ſcriptum eſt: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram eo. Similiter pœnitentia ſiue baptiſmus pœnitentiæ, quo baptizandus erat in forma ſerui eandem pœnitentiam conſummaturus, paſſione & morte crucis, nonne iam tunc erat coram illo? Et languores atq; dolores noſtros, quos ipſe portaturus erat, uulnera quibus uulnerandus erat propter iniquitates noſtras, attritio, qua atterendus erat propter ſcelera noſtra: diſciplina & liuor ſine flagella & uibices, quibus ſacratiſſimum corpus eius ſecandum erat, nonne iam tũc erant coram illo. Si propheta, cum adhuc eſſent futura, quaſi iam præterita uidit, & hæc oĩa uerbis præteriti temporis enunciauit: Vidimus eum, conſyderauimus eum, nec reputauimus eum, languores noſtros tulit, dolores noſtros portauit, uulneratus eſt, attritus eſt, liuore eius ſanati ſumus: quanto magis coram illo erant preſentia, quamuis nondum facta. ¶ Quod ergo dicit ſcriptura, pœnituit eũ, quòd hominẽ feciſſet in terra, ſiue hoc dictum, pœnitet enim me feciſſe eos, nimirum huic perſonæ congruit, ſcilicet filio, & recte hanc ſententiam, tãq; prophetiam, & ſic dictum pœnitet enim me feciſſe eos, ac ſi diceret, pœnitetiam agã uſq; ad mortem, mortem autem crucis, quia feci eos, ſiue, uapulo, id eſt certiſſime uapulabo, non ob aliam culpam meam, niſi quia feci eos, quod nimirum erit retribuere mala pro bonis. Propterea delebo eos, ſcilicet & nunc iſtos præſenti diluuio, & omnes impios futuro per ignem iudicio. Propterea, inquam, quia uidelicet propter hoc ipſum iuſtam habeo poteſtatem facere iudicium, quia filius hominis ſum, uel ſimul intelligendum eſt, & ab eis uel ab eorum ſimilibus mortificatus, id eſt certiſſime mortificandus ſum. ¶ Quid uero eſt, quod dicit ſcriptura, tactus dolore cordis intrinſecus? Quid eſt illud intrinſecus? Non enim eſt deus, ut homo cuius eſt corpus extrinſecus & anima intrinſecus. Ergo quod dictum eſt intrinſecus, illud ſecretum ſignificat, de quo Apoſtolus ad Epheſios: Et illuminare, inquit, omnes quæ ſit diſpenſatio ſacramẽti abſconditi à ſeculis in deo, qui omnia creauit, innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus. Nam quia dolor ille, quo futurus erat dolens pro nobis, & quem ipſe quaſi iam præſentem uidebat, ut iam dictum eſt, abſconditus erat & angelis & hominibus, recte dictum eſt, & tactus dolore cordis intrinſecus. ¶ Quid illud quoq; eſt, quod dicit, & præcauens in futurum? Nimirum ſecundum eundem ſenſum idem eſt ac ſi diceret, prouidẽs ut dolor ipſius multum haberet fructum. Ad eandem prouiſionem ſiue prouidentiam & illud pertinet, quod in pſalmo dicit: Quæ utilitas in carne mea, dum deſcendo in corruptionem? Niſi enim & illo diluuio deletum, & aliis multis miſeriis repletum fuiſſet genus humanũ, & niſi cito ceruices noſtræ redigerentur in lutum, quomodo ſuſciperemus humilitatis Chriſti iugum, cũ etiã nũc uix uexatio auditui det intellectũ: quãdo homo natus ex muliere, breui uiuens tẽpore, repletus multis miſeriis, & dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni.

Iohan. 5 Paſſio Chri corã illo fuit ab æterno p uiſa. Eſa. 40. 62. Eſa. 53 Pœnitet eũ feciſſe hoĩem Philip. 2 Tact⁹ dolore cordis intrinſecus. Ephe. 3 Et p̃cauẽs in futurum. Pſal. 29 Eſa. 28 Iob. 14 Pſalm. 89

De tertia ſententia: Cunq; uidiſſet deus, dixit ad Noe, finis uniuerſæ carnis uenit coram me, fac tibi arcam, quod perſonæ congruat ſpiritus ſancti. Caput. XVII.

Gen. 6 Gen. 8 Pſal. 48 Spũs ſcipẽ cõmĩa. Pſal. 58 Iohan. 14 Gen. 6 Ibidem.

EA quæ ſequuntur, cunq; uidiſſet deus terram eſſe corruptam, dixit ad Noe: Finis uniuerſæ carnis uenit coram me, fac tibi arcam de lignis leuigatis, & cætera, inter quæ ſcriptum eſt, quia columba uenit ad eum ad ueſperam portans ramum oliuæ, uirentibus foliis in ore ſuo, nimirum perſonæ congruit ſpiritus ſancti: ita ut iã hic ueraciter dicas illud Dauidicum: Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. ¶ Deniq; ſpiritus ſanctus ipſe eſt miſericordia, ſicut in Pſalmo canimus: Deus meus miſericordia mea: & dei filius ipſe eſt ueritas, ſicut ipſe dixit, ego ſum ueritas. Et quis neſciat, quia ſicut ueritatis fuit quod deus uidens, ut iã dictũ eſt, quod multa malitia hominũ eſſet in terra: Delebo, inqt, hominẽ quẽ creaui, à facie terræ, ab homine uſq; ad animãtia, à reptili uſq; ad uolucres cœli: ita & miſericordiæ fuit, quod dixit ad Noe: Ponam fœdus meum tecum, & ingredieris arcam tu & filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum tecum, & ex cunctis animantibus uniuerſę carnis bina induces in arcam, ut uiuant tecum maſculi ſexus & fœminini,

ut

ut ſaluetur ſemen ſuper uniuerſam faciem uniuerſæ terræ. ¶ Igitur tam uerbis quàm factis in illo tanto negotio tam magni iudicii, trinitas ſeſe oſtendit pariter & abſcondit, & in cæteris huius agri, id eſt ſanctæ ſcripturæ, locis præcipuis idem ſperamus, quod theſaurus iſte ab illis, qui pie quærunt, ſine dubio poſſit inueniri. Proinde ſequamur, & uigilantibus oculis omnem, quoad poſſumus, locum perſpiciamus & perſcrutemur. Trinitas theſaurus in agro ſcripturæ abſcõdit

De eo quod dixit deus: Venite igitur, & deſcendamus, & confundamus ibi linguas eorum, quia ſic uox trinitatis, ſicut & illud dictũ pluraliter: Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt. Cap. XVIII.

DEſcendit autem dominus, ut uideret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam, & dixit: Ecce unus eſt populus, & unum labium omnibus. Cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant. Venite igitur, deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum. ¶ Et reuera ſicut in præuaricatione Adæ res acciderat tam magna, cui ſeſe deberet opponere ſancta trinitas, ita & hic. Quale enim erat quod intendebant filij Adam dicentes: Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlũ? Nimirum eodem auſu ſuperbiæ decipiebantur, quo & ille deceptus eſt, ambiendo ut eſſet ſicut deus, & ille agitabat eos, qui dixit in corde ſuo: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo. Propter eiuſmodi ſuperbiam, quam imitabantur, congrue ſcriptura denotat eos nominans filios Adam. ¶ Deſcendit autem (inquiens) dominus, ut uideret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam. Deniq; huiuſmodi locutio admirationi eſſe uult, quod filij adhuc tantam ſpirabant audaciã, iam ferentes paternæ ſuperbiæ pœnam, quia profecto magis mirum eſt, ſuperbire poſt pœnã uel in pœna, q̃ ante pœnam. Auſum igitur illorũ libet admirari uerbis quoq; ethnici, ſcilicet poetæ inſignis, qui pœnas infernales deſcribere geſtiens, dicit: Gen. 11. Filii Adãimitatiõe ſuperbię Eſa. 14. Admiranda gigãtum ſuperbia. Verglius 6. Aeneidos

Hic genus antiquum terrę, Titania pubes
Fulmine deiecti, fundo uoluuntur in imo,
Hic & Aloidas geminos immania uidi
Corpora, qui manibus magnum reſcindere cœlum,
Aggreſſi, ſuperiſq; Iouem detrudere regnis.

¶ Sed nunquid hoc deum tenuiſſe putabimus, & iccirco dixiſſe, cœperuntq; hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant? Deniq; & ſi hodieq; uiuerent, & ædificare non ceſſent, aut ceſſarent. Nunquid uel uſq; ad medium altitudinis cœli ſiue firmamenti perueniſſent? Minime. Sed eſto, peruenerint, ſiue peruenire potuerint uſq; ad illam firmamenti celſitudinem, quam dicunt Aplanen. Quid ibi nocere poſſent inuiſibili maieſtati, etiam non deturbati aut fulminati? Ergo præcauiſſe quidem deum aliquid, non ſit dubium, quoniam ſic ſuperius ſcriptum eſt: Et præcauens in futurum: tueruntamen nõ præcauiſſe manus eorum, imò præcauiſſe linguas eorum. In quo? Simus attenti, quia non minimam intelligentiam locus iſte quærit, dicente deo: Nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant, qui & non manus eorum præcidit, ſed linguas eorum confudit. Dicamus ergo, qualem præcauit ædificationem ſuperborum, quia ueraciter dictum eſt ſuperius: Et præcauens in futurum. Quid præcauit deꝰ ĩ ædificantibus Babel. Gen. 6.

De eo quod dixit: Nec deſiſtent à cogitationibus ſuis donec eas opere cõpleant, qualiter eas opere compleuerint. Cap. XIX.

SCripturas ueritatis conditurus erat propter homines humiles ſpiritus ſanctus, quas nunc legimus, & in illis recondere propoſuerat theſaurum, quem nunc uſq; & inuenimus, & inuenire cupimus, theſaurum nominis ſui, theſaurum ſacramentorum Chriſti filij dei. ¶ Nouerat enim altitudinem ſatanæ, regnantis ſuper omnes filios ſuperbiæ. Et illius turris ædificationem uanæ & mendacis eorum ſcientiæ ſiue loquacitatis, extollentis ſe aduerſus ueritatem dei, proſpiciebat eſſe imaginem. Dixit ergo: Cœperuntq; hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant. Quibus à cogitationibus ſuis non deſiſterent? Vtiq; quas uocibus iſtis enunciat: Faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cuius culmen pertingat uſq; ad cœlum. Nonne ita fecerunt? Deniq; mox ut ſanctæ ſcripturæ illis peruulgatæ ſunt, contrariæ ſcientiæ turrim uſque ad blaſphemandum creatorem erexerunt. Hinc eſt illud: Cogitauerunt & locuti ſunt nequitiam, iniquitatẽ in excelſo locuti ſunt. Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra, id eſt, cũ eſſent terreni, tranſiuit lingua eorum blaſphemando omnia terrena uſq; ad ipſum deum. Quippe qui non ſolũ de terrenis male locuti ſunt, ſed etiam de creatore eorum. ¶ Dico ergo. Si poſtquam diuiſa ſunt, uel confuſa ſunt labia inſurgentium, & diſſipatæ ſunt cogitationes eorum, tanta fecerũt tanta dixerũt, ut uix ſubſiſtere, aut reſiſtere poſſet illa, cui dicitur in Canticis: Sicut turris Dauid collũ tuũ quę ędificata eſt cũ ppugnaculis, mille clypei pendẽt ex ea, & oĩs armatura fortium. Quid feciſſent, qd dixiſſent, ſi nũq; cõfuſę linguę, nũq; diuiſa fuiſſent labia eorꝝ? Bene igiẽ Hie. 48 Iob. 41 2. Theſſa 2. Cor. 10. Gen. 11 Hęretici tũrim Babel extruunt. Pſal. 72 Cur diuiſæ ſunt linguę Can. 4

Trinitas thesaurus variæ abscõsionis, in scripturis veterum

& prouide dũ tempus immineret, ut scriberentur scripturæ ueritatis, scripturæ legis & prophetarum, in quibus est thesaurus ueritatis, facta est diuisio illa linguarũ siue gentiũ, ut in una tantũ lingua, siue gente thesaurus iste usq; ad tempus posset abscondi. ¶ Nunquid uero uel istud sufficere potuit? Non utiq;, nisi in eadẽ una lingua gentis Hebrææ sub figuris & ænigmatibus, in parabolis & allegorijs, peracta fuisset subtilitas absconsionis. Neq; enim uel ipsi portare potuissent, quibus credita sunt eloquia dei, sicut significatum est in eo, quod fugerũt uel timuerunt prope accedere filij Israel, uidentes claritatem uultus Moysi.

Exo. 34. 2. Cor. 3

De plaga illa confusionis, in quo profuerit, & cui personæ magis congruit dixisse cęteris: Venite descendamus, & confundamus. Cap. XX.

IGitur plaga quidem grandis accidit mundo, ubi facta est linguarum confusio, sed in eo non minime profuit, quod & Pagani & Iudæi, maximeq; hæretici, per Asiam, Europamq;, & Africam disseminati, minus turrim suam confusibilem ædificare potuerunt contra ueritatem, quam si fuissent omnes labii unius, & sermonũ eorundem. ¶ Cui autem personæ magis congruit dixisse cæteris: Venite descendamus, & confundamus linguam eorum. Putas ne personæ filij? Deniq; ubi plaga confusionis illius sananda erat, persona hæc scilicet filius loquens Apostolis suis: Et ego (inquit) rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Et hoc ita factum est, ita linguarum diuisio, quæ propter superbiam acciderat, reformata est per eiusdem paracleti spiritus sancti aduentum, ut in ora eorum omnium genera nascerentur linguarum. Quia ergo rogante filio sic futurum erat, & sic factum est, delectabile nobis est ascribere personæ huic, illud dictum ad patrem, & spiritum sanctum: Venite descendamus, & confundamus linguam eorum, quia uidelicet & ista noua, & illa uetera omnia propter ipsum facta sunt. Veruntamen uerba illa: Venite descendamus & confundamus, non iam sic accipimus tanquam uerba rogantis, quia uidelicet rogare minoris est. At ille, scilicet filius, non tunc erat minor, sed quando factus est homo, tunc paulo minus minoratus est, non solum à patre & spiritu sancto, uerumetiam ab angelis, quia secundum humanam naturam pati potuit, & mori, quod nimirum rogare fuit. Moriendo quippe sacrificium factus est pro nobis. Melius igitur atque fidelius uerba illa: Venite descendamus, confundamus, sic accipimus, tanquam sapientiæ consulentis, & cum deo cuncta componentis, sicut habemus in Parabolis, quæ uidelicet sapientia, ipse est dei filius. Procedamus ulterius.

Persona filii de cõfusione linguarũ & cõsiliũ dedit.
Ioan. 14. Actu. 2
Gen 9
Heb. 2
Psal. 9
Heb. 5
Pro. 8

De fide patris Abrahæ credentis promissionibus beati seminis, & de eo quod tres uidit, & unum adorauit. Cap. XXI.

IN parte agri quam nunc attingimus, in loco scripturæ, in quẽ nunc progredimur, splendet fides patris nostri Abrahæ, credentis promissionibus beati seminis. Et hicò beata trinitas deus præclare fulget, nec multum absconditus est thesaurus tui nominis, uidelicet in trib⁹ hominibus magnis, & in tribus designatus angelis. Tres homines principium magnæ gentis sunt, Abraham, Isaac, & Iacob: super quibus hodieque audimus te profitentem: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. De tribus angelis taliter scriptura dicit: Apparuit autem dominus in conuallæ Mambræ sedenti in ostio tabernaculi sui, in ipso feruore diei. Cumq; eleuasset oculos, apparuerunt ei tres uiri, stantes propter eum. Quos cum uidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra, & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, & ne transeas seruum tuum, & cætera. Illius diei festiuitas quanto notior, & quanto est celebrior, tanto ad concelebradum omnis sermo noster est pauperior. ¶ Quis enim nescit, quis nõ audiuit, quia noster secundum fidem pater Abraham illo die in ipso feruore diei tres uidit, & unum adorauit? Tres quippe uiros uidebat, quibus occurrens & adorans non dixit: Domini si inueni gratiam in oculis uestris, sed: Domine, inquit, si inueni gratiam in oculis tuis. Hoc fuit adorare eum, in aspectu trium. Quid autem sibi uult illud conuiuium trium angelorum, nasciturum Isaac promittentium, cum risu & gaudio tales hospites suscipientium? Paulo supra riserat senex Abraham, sicut scriptura dicit: Cecidit Abraham in faciem suam, & risit dicens in corde suo: Putas ne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Et hic dicente domino, qui apparuerat in tribus personis angelorum, reuertens ueniam ad te tempore isto, uita comite, & habebit filium Sara uxor tua, risit Sara post ostium tabernaculi, risit (inquam) occulte, & dicente domino ad Abrahã: Quare risit Sara dicens, num uere paritura sum anus? Sara timore perterrita negauit, dicens: Non risi. Dominus autem: Non est (inquit) ita, sed risisti. Quid (inquam) sibi uult illud conuiuium talium hospitum, risu senum, & iubilo celebratum, ubi qui & nasciturus promittitur, uocari iubetur Isaac, id est risus, & eorum quibus nasciturus promittitur huius nominis filius, alter Abraham, id est, pater multarum gentium: & altera Sara, id est, princeps nominatur? Dicamus aliquid fide dignũ, ut cum risu æterno mereamur epulari cum beata trinitate, secundum illius conuiuij signatum mysteriũ.

Figura trinitatis apertissima in trib⁹ angelis corã Abraham
Exo. 3
Gen. 18

Tres vidit, & vnũ adorauit.

Gen. 17
Geo. 18.

De tri

De tribus patribus, Abrahã, Isaac, & Iacob, quomodo in illis tribus angelis conuiuantibus, & nasciturũ Isaac promittentibus, præsignatũ fuerit sacramentũ fidei sanctæ trinitatis, qua per aduentum Christi mundus est illustratus. Cap. XXII.

IN Propheta * Amos dominus dicit: Et locutus sum super prophetas, & ego uisiões multiplicaui, & in manu Prophetarũ assimilatus sum. Porrò Prophetarũ præcipui, siue maximi tres isti patres fuerunt, imò sunt, Abraham, Isaac, & Iacob, cũ quibus sancta trinitas, unus deus, testamentũ suum disposuit, sicut Psalmista canens, cũ præmisisset: Memor fuit in seculum testamenti sui, quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac, & statuit illud Iacob in præceptũ, & Israel in testamentũ æternũ. Post modũ ita subiunxit: Non reliquit hominẽ nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. Ergo ut illius cõuiuij mysterio digni habeamur, scire debemus, quali assimilatione sancta trinitas illic in hospitio patris Abrahæ assimilata sit. Assertione nostra non indiget, nã fere cunctis ubiq; notũ est senis Abrahæ filium Isaac, quod interpretatur risus, domini nostri Iesu Christi, filij patris antiqui & æterni, nascendo & uiuendo gessisse typum, qui sanctorũ risus hominum, & omnium beatorũ gaudiũ est angelorum. ¶ Futurum autem secundũ dispẽsationẽ temporum, quæ præfinita fuerat apud deum, ut nõ ante aduentũ, sed in ipso aduentus eius meridie, siue feruore diei clarissimo, sancta trinitas mũdo publica prædicatione innotesceret, ipso incipiente nostro Isaac Euãgelica uoce. Exempli gratia, cũ dicit: Ego & pater unũ sumus. Et paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. Et multa ad huius fidei regulã pertinentia, quorum notissimũ atq; præclarissimũ est illud apud Mattheũ in calce euangelij: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Pulcherrime igitur, atq; sanctissime, non ante, sed ubi iam uenerat tempus, ut conciperetur siue nasceretur ille Isaac, figura siue forma huius, apparuerunt patri Abrahæ tres uiri illi, scilicet angeli, & currenti in occursum, atq; adoranti, ac dicenti: Domine, si inueni gratiã in oculis tuis, & cetera, usq; ponam buccellam panis, tam prompte respondentes dixerunt: fac ut locutus es, tamq; familiariter comederunt tria sata similæ, uitulũq; de armento tenerrimũ & optimum, butyrũ quoq; & lac. ¶ Quo alio modo magis familiariter q̃ isto, cuperet pater Abraham cõmunicare ciuibus patriæ inuisibilis: siue seruire homo fidelis, & iustus reputatus pro merito fidei, sancte & indiuiduæ trinitati? Similiter quo alio modo, multarũ gentiũ uniuersitas, quarũ ille est pater secundũ fidem, familiarius cupiat ministrare sanctę trinitati, q̃ sacrificando in sancto altari sacrificium dominici corporis & sanguinis, stando sub arbore, id est, crucis Christi fide, sicut illic scriptum est: Abraham uero stabat sub arbore? Multa hic materia sese offert, & dicendi copiam flagitat magna res, sed nos in alio loco pro posse diximus, & ideirco testimoniũ sanctæ trinitatis, quod hic magnifice splendet, nos secundũ propositũ memorasse, siue demonstrasse contenti, finem faciamus præsentis libelli, protinus ad ulteriora progressuri secundum tenorem eiusdem propositi, quo proposuimus, in isto sanctæ scripturæ agro amplissimo thesaurũ demonstrare credulis, quem uidere uel inuenire non possunt increduli.

lege * Osee. Osee. 12

Testamentũ trinitatis ad Abrahã, Isaac, & Iacob Psal. 104

Trinitas in aduẽtu Christi mundo publicata Ioan. 10 Ibidẽ 14.

Matt. vlti.

Gen. 18

Misteriũ cõuiui Abrahę cũ tribꝰ angelis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione sancti spiritus. Liber . V

De eo q̃d Salomon in Parabolis loquit: Turris fortissima nomen dñi, ad ipsam currit iustus, & exaltabit, & quod ille sit iustus, qui ex fide huius nominis iustificatur. Cap. I.

SPES NOSTRA IMO ET CORONA spei nostrę tu es, ò nomen domini, nomen patris, & filij, & spiritus sancti, corona (inquam) spei, sicut Propheta dicit: Domine excelsum est brachiũ tuũ, deus sabaoth corona spei, quæ ornata est gloria. Quid enim aliud q̃ te speramus, aut sperare debemus, dum loquendo & scribendo nomẽ tuum prædicamus & glorificamus? Quid, inquã, aliud sperare debemus, nisi quod diligentes nomen tuũ, in te gloriabimur? Nam gloriabuntur in te, ait Psalmista, omnes qui diligũt nomen tuũ. Et sapientia dicit: Turris fortissima nomen domini ad ipsam currit iustus & exaltabitur. Quis uero iustus, uel unde iustus? Nunquid ex operibus? Nempe si de operibus agitur, refragatur Psalmista dicens: Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, consonante Apostolo cum dicit: Quia ex operibus non iustificabitur omnis caro coram illo.

Corona spei nr̃ę trinitatis

Psal. 5 Prouerb. 18.

Psal. 142 Rom. 3

Vnde

Vnde ergo iuſtus? Ex fide, quia ſcriptum eſt: Iuſtus autē ex fide uiuit. Abraham ex fide iuſtificatus, ſicut ſcriptura dicit: Credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: deinde (ſicut memorauimus) myſteriū ſanctę trinitatis in tribus angelis uidere & ſuſcipere meruit. Et nos igitur in hac ſpe iuſtitiæ glorificemus te ò nomen domini, & hoc nobis fit currere ad turrim fortiſſimā & exaltari, quod fidelem contendimus ædificare ſermonē ſuper fundamē. tum fidei, taliter ut turris eſſe poſſit in auxilio opportuno, ſpesq; iſta firma ſit.

Abacuc 2
Cen. 15
Rom. 4

De eo quod ad Moyſen incipiens loqui deus: Hæc (inquit) dices filiis Iſrael, dominus deus patrum ueſtrorum, deus Abraham, & deus Iſaac, & deIacob miſit me ad uos, & de nomine Adonay, quod nomen meum, ait, non indicaui eis. Cap. II.

Exo. 3

AD Moyſen deus incipiens loqui, ſic inter cætera dixit: Hæc dices filiis Iſrael, Dominus deus patrum noſtrorū, deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob miſit me ad uos. Hoc nomen mihi eſt in æternū. Et alibi ad eundem dicit: Ego dominus qui apparui Abraham, & Iſaac, & Iacob in deo omnipotente, & nomen meū Adonay nō indicaui eis. Illic ſubaudiendū eſt, ſicut indicabo tibi. Quandam enim gratiam ſpiritus ſui tūc dabat dominus Moyſi, ſcilicet operationem uirtutū, quam non dederat, ſiue indicauerat patribus illis. Neq; enim illi uirtutes eiuſmodi operati ſunt, ſed ſola fide glorioſi fuerunt. Hoc qui perpendit, nimirum rite intelligit hoc dictum: & nomen meū Adonai non indicaui eis. Itēq; illud quod Eſaias ubi præmiſit: Vbi eſt qui eduxit eos de mari cū paſtoribus gregis ſui? Protinus ſubiunxit: Vbi eſt qui poſuit in medio eius ſpiritum ſancti ſui? & ſubinde: Spiritus domini ductor eius fuit. ¶ Hęc (inquam) rite intelligit qui hoc perpendit, quod Moyſes pro ratione uel neceſſitate temporis, quia non dimiſſurus erat Pharao populum, niſi in manu forti, gratiam iſtam accepit à ſpiritu domini, ſcilicet operationem uirtutū, quā Apoſtolus medio ſcilicet quinto loco ponit in ordine nouem chariſmatum eiuſdem ſpiritus ſancti. Nimirū per iſtam gratiam, per operationem uirtutum, nomen ſuum deus indicauit Moyſi, & per Moyſen omnibus nobis, ſcilicet Adonay, quod nos generaliter dominum dicimus, ait beatus Hieronymus. Hinc eſt illud quod Eſaias loco ſupra memorato, cū dixiſſet: Vbi eſt qui poſuit in medio eius ſpiritum ſancti ſui, ut aperiret qualem ſpiritus ſancti operationem illic intelligi uelit, protinus ait: Qui eduxit ad dexterā Moyſen brachio maieſtatis ſuæ, qui ſcidit aquas ante eos, ut faceret ſibi nomen ſempiternum, qui eduxit eos per abyſſos, quaſi equum in deſerto non impingentem, quaſi animal in campo deſcendens. Et interpoſito, quod iam ſupra diximus: Spiritus domini ductor eius fuit, rurſum ait: Sic adduxiſti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ.

Exo. 6
Nomē meū Adonay nō indicaui eis

Eſai. 65
Cur Moyſi potius q̄ priorib⁹ p̄ribus data eſt operatio virtutū

1. Cor. 12

Eſa. 65

Non fuiſſe diminutionem gloriæ uel meriti patribus illis, quod dixit: Et nomen meum Adonay non indicaui eis. Cap. III.

QVid proinde dicemus? Nunquid patres ſancti Abraham, Iſaac, & Iacob, pro eo minoris ſunt gloriæ uel meriti q̄ Moyſes, quia nomen ſuum Adonay non indicauit eis, indicauit autem Moyſi in conſpectu Pharaonis, & Ægyptiorum, cæterorūq; gentium, per operationem uirtutū. Vnde Pſalmiſta canit: Tu es deus qui facis mirabilia, notam feciſti in populis uirtutē tuam, redemiſti in brachio populum tuū, filios Iacob & Ioſeph. Et ipſe dominus ad Pharaonem: Iccirco autem poſui te, inquit, ut oſtendam in te fortitudinem meā, & narretur nomen meū in uniuerſa terra? Minime. Imò per hoc pretioſior coram deo in oculis noſtris fulget eorū magna fides, quod eiuſmodi ſignis, quæ usq; hodie Iudæi petunt, ſiue linguis, quæ non fidelibus (ait Apoſtolus) ſed infidelibus in ſignū ſunt, non indiguit ut creſceret. Hinc idem Apoſtolus, memorata ipſorum fide: ideo, inquit, deus nō confunditur uocari eorum deus. Et uere non confunditur, quippe qui & ultro nomen hoc ſibi aſſumpſit, nomen ipſorū dicens ut ſupra memorauimus: Ego ſum deus Abrahā, & deus Iſaac, & deus Iacob. Hoc nomen mihi eſt in æternū, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Cum ergo dicit, & nomen meū Adonai non indicaui eis, pulchre ſubauditur, & tamen fides eorum magna fuit. Econtra, cum ecce nunc indicauero populo huic nomen meum Adonay, nunc deniq; uidebis quæ facturus ſum Pharaoni, per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robuſta eiiciet illos de terra ſua, fides eorum non magna erit, imò rebelles erunt & increduli, & populus duræ ceruicis, intantum, ut tu quoq; exacerbatus ab illis, diſtinguere habeas in labiis tuis, & loqui ſicut homo non magnæ fidei. ¶ Iam quippe ſciebat dominus, dicturum eſſe Moyſen, poſtquam indicaſſet nomen ſuum Adonay: Audite rebelles & increduli: num de petra hac aquam poterimus uobis eiicere? Quam culpam mox ſententia ſecuta eſt, dicentis: Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam ego dabo eis. Hæc iccirco dixerim, ut liquido conſtet, quia non diminutio eſt gloriæ & honoris, ſed dignitatis patribus illis, qui dixit: Et nomen meum meum Adonay non indicaui eis, imò & maioris eſſe meriti, quod

Pſal. 76.

Exo. 9
Maxīa fides prioꝝ p̄rum

1. Cor. 14
Heb. 11

Exo. 3

Exo. 6

Fides Moyſi ad aquas cō tradictionis
Num. 20

quod absq; illo indicamento tanti nominis, non uisa tantarum operatione uirtutum, exiuit Abraham de terra sua, cum isti uix post tantarum operationum uirtutum crediderunt & secuti sint ut habitarent in terra sibi ab ipso data, præsertim cum clamauissent ad dominum, & educerentur de domo seruitutis, de ergastulo Aegyptiorum, de fornace ferrea. Amplius autem & hoc mirandum de homine, qui non uideret resurrectionem mortuorum, sicut nec cæterarum acceperat operationem uirtutum, quia sicut meminit Apostolus, fide obtulit Isaac cum tentaretur. & unigenitum offerebat qui susceperat repromissiones, ad quem dictum est: Quia in Isaac uocabitur tibi semen, arbitrans, quia & à mortuis suscitare potest deus. Sed iam ad supradictum capitulum reuertamur. Heb. 11 Rom. 5 Gal. 3 Gen. 21

De eo quod Sadducæis respondens dominus pro resurrectione mortuorum, congrue patrũ istorum meminit, dicente deo: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, pro quo sic assumpsit: Non est deus mortuorum, sed uiuorum, omnes enim ei uiuunt. Cap. IIII.

HAec (inquit) dices filijs Israel: Dominus deus patrũ nostrorũ, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob misit me ad uos. Huius loci memor dominus respondit tentantibus Sadducæis, qui dicunt non esse resurrectionẽ. De resurrectione mortuorum non legistis, quod dictum est à deo dicente uobis: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob? Non est deus mortuorum sed uiuorum: Omnes enim ei uiuunt. ¶ De qua eius responsione nonnulli dubitare solent, quasi non satis fecerit pro astruenda resurrectione contra illorũ sectã, siue hæreticã opinionem. Aiunt enim q; etiam si mortui non resurgant, nihilominus uera & firma sit sententia: non est deus mortuorũ sed uiuorũ, omnes enim ei uiuunt. Quid enim? Nunquid Petrus & Paulus, quia nondũ resurrexerunt, non ei uiuunt? Nonne cum in corpore essent cupiebant peregrinari à corpore, & præsentes esse ad deum, iccirco ut uerius uiuerent? Hæc quæstio difficilius solueretur, si Sadducæi sic dicerẽt, nõ esse resurrectionẽ corporũ, ut saltẽ spiritũ siue animam post depositionẽ corporis uiuere faterentur. ¶ At illi neutrũ fatentur. Hinc est illud in actibus Apostolorũ: Sciens autẽ Paulus, q; una pars est Sadducæorũ, & altera Pharisæorũ, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorũ, de spe & resurrectione mortuorũ ego iudicor. Et cũ hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi enim dicũt nõ esse resurrectionẽ, neq; angelũ: Pharisæi autẽ utrunq; confitentur. Factus est autẽ clamor magnus, & surgentes quidã Pharisæorũ clamabant, dicentes: Nihil mali inuenimus in homine isto, Quid si spiritus ei locutus est aut angelus? Igitur quia Sadducæi sic negabãt resurrectionem corporũ, ut nullã post corpora crederent esse uitã animarũ, pulchre & rationabiliter dominus sic asseruit, uitã esse post corpora, ut simul assereret esse resurrectionẽ corporum. Concesso namq; quod necessario concedi oportebat, dixisse deũ: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, (Pentateuchũ quippe Sadducæi suscipiebant) simulq; assumpta hac sententia, quæ refelli nõ potest: non est deus mortuorũ, sed uiuorũ, conclusio sequebatur, esse resurrectionẽ mortuorũ. Quia sicut inconueniens, imò & impiũ est, dicere deũ mortuorũ, sic nihilominus absurdũ est & impiũ, dicere deum semiuiuorũ, siue deũ semimortuorum, quod cõsequitur, si à uiuentibus animabus corpora non resurgunt. Exo. 3 Matth. 22 Resposio Chri contra Sadducæos 2. Cor. 4 Phil. 1 Sadducæi nec q; aias, nec q; angelos uiuere putant. Act. 23

De capitulo Prophetæ Oseæ: Et locutus sum ait dominus super Prophetas, & in manu prophetarũ assimilatus sum, quomodo sancta trinitas in istis patribus assimilata fuerit in Abraham deus pater, in Isaac deus filius, in supplantatione Iacob, deus spiritus sanctus. Cap. V.

LAudare nõ sufficimus uirostã gloriosos, secundũ fidẽ parẽtes nostros Abrahã, Isaac, & Iacob, quibus tam multã facit gloriã trinitas deus, ut sub nominibus eorũ, nomen suum designari dignaretur, pater & filius & spiritus sanctus. Quod nomẽ manifeste nondũ portare poterat mundus. Reuera tres isti sunt prophetæ, de quibus maxime in Osee dixerit idẽ deus: Et locutus sum super prophetas, & ego uisionem multiplicaui, & in manu prophetarũ assimilatus sum. Dicendũ ergo, quis breuiter, quomodo uel quibus rebus gestis in manu prophetæ Abrahã, deus pater: & in manu prophetæ Isaac, deus filius, & in manu prophetæ Iacob, cooperante matre Rebecca, deus spiritus sanctus assimilatus fit. Abrahã pater excelsus, Abrahã pater multarũ, subaudit gentiũ, interpretatur. Et quis pater ueraciter excelsus, nisi deus pater domini nri Iesu Christi, pater misericordiarũ (ut ait Apostolus) & dei totius cõsolationis? Et quis ueraciter pater multarũ gentiũ, nisi idem deus per gratiã, pater omniũ nostrũ ex quacũq; gente credentiũ? Hic antiquã sibi coniunxit ecclesiã. Etenim ecclesia secundũ fidẽ, ab initio usq; ad natiuitatẽ domini nostri Iesu Chri secundũ carnẽ, coniunx eius extitit, & hũc filiũ uirgo fidelis ex spiritu sctõ conceptũ illi peperit, longe ante pmissum, diu expectatũ. Nonne huic simile fuit, quod Abrahã ex sterili coniuge Sara, diu expectatum unigenitum Isaac in senectute suscepit? Deniq; in Sara, quod nomen interpretatur princeps, recte Osee 12 Abrahã deũ patrẽ significat. 2. Cor. 1 Sara.

Heb. 7 Isaac deũ filiũ prefigurauit.

recte intelligitur fides, cuius principatus ante deum magnus est. Et in ancilla Agar, quod interpretatur aduena, intelligitur lex, quæ prius in seruitute generauit, & nihil ad perfectum adduxit, q̃ nasceretur secundum carnẽ dei filius ex libertate fidei. ¶ Isaac risus interpretatur, & quis talis risus, ut est dominus noster Iesus Christus dei filius? In natiuitate, & ante natiuitatem illius Isaac, in nouissima promissione, riserunt ambo parẽtes eius: amplius autem mater quæ nato illo dixit: Risum mihi fecit deus, quicunq; audierit corridebit mihi. Nonne illud simile est huic, quod nato dei filio ex utero uirginis, mater superna Hierusalem risit. Risit eñ, id est, cantauit gloriam deo in excelsis, & cantando gaudiũ suum, gaudiũ nostrum, & risum magnum hominibus bonæ uoluntatis euangelizauit. Huic proprio filio suo deus non peper cit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, & ex abundãti est astruere. Notũ quippe est omnibus, quod per istum assimulatus fuerit in eo, quod Abraham illum suum unigenitũ deo iussus in holocaustum obtulit. Iacob supplantator interpretatur. Et quisita supplantator ut est spiritus sanctus? Nec enim indecens est deo supplantationis uerbum, præsertim cum in Psalmo scriptum sit: Exurge domine, præueni eum, & supplanta eum, subauditur populũ Iudaicum, ut auferatur eis, & alijs detur, non solum illud quod per similitudinem timuerunt dicendo: Et uenient Romani & tollent nostrum locum & gentem: uerumetiam ea quæ illoꝝ præcipua sunt, adoptio filiorũ, & gloria & testamentũ, & legislatio, & obsequiũ, & promissa.

Iacob deum spũm sctũm præsignauit

Luc. 2

Rom. 8

Gen. 22

Ioan. 11

Rom. 9

Item de consilio Rebeccæ, quod ille ad utilem susceperit effectũ, quam recte intelligimus in eo assimilatam esse spiritus sancti gratiam, & de uestibus ualde bonis, quibus illum induit, & de uerficulo psalmi: Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iocob quem dilexit. Cap. VI.

Meliorexercitatio Iacob q̃ Esau

IGitur in consilio Rebeccæ, quod dedit filio suo Iacob, & ille ad utilem susceperit effectũ, assimilatũ esse recte intelligimus spiritũ sanctũ. Ipsa nanq; Rebecca in illo facto gratiã spiritus sancti significat. In duobus filijs eius, quorũ alter Esau factus est, ait scriptura, uir gnarus uenandi, & homo agricola, Alter uero Iacob, uir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo q̃ de uenationibus eius uesceretur, & Rebecca diligebat Iacob. Exemplum siue experimentũ uerax fuit Apostolo, ut diceret scribens ad Timotheum: Exerce teipsum ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad modicũ utilis est, pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ quæ nunc est, & futuræ. Corporali nanq; exercitatione seipsum exercebat Esau, & hæc illi ficut ad modicũ fuit utilis, ut magno eiulatu flenti tandẽ diceret Isaac: In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Quibus uerbis promissionẽ utiq; accepit solius uitæ quæ nunc est. Porro pietas, in qua Iacob seipsum exercebat ad omnia utilis fuit, promissionẽ habens uitæ quæ nunc est in his uerbis: Det tibi deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiã frumenti, uini, & olei. Promissionem autẽ uitæ futuræ in his quæ sequuntur: Et seruient tibi populi, & adorent te tribus. Esto dominus fratrũ tuoꝝ, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Tali nanq; benedictione Christus, qui est uita æterna, nasciturus promittebatur de semine eius. ¶ Quod, uel quale fuit illud consilium Rebeccæ cũ Iacob, in quo supradiximus assimilatũ fuisse spiritũ sanctũ. Nunc ergo acquiesce fili mi consiliis meis, & cætera, usq; & uestibus Esau ualde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum. Vestes illæ ualde bonæ, uestes erant sacerdotales, quas ideo scriptura uestes dixit Esau, quia primogenitus erat: sed Rebecca illum tali functione dignũ non esse sciebat. Secundũ mysterium, uestes cũ quibus benedici oportebat filiũ dignũ, sunt illa charismata spiritus sancti, quæ ante cõmemorauimus ex epistola Pauli Apostoli, sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanitatũ, operatio uirtutũ, prophetia, discretio spirituum, genera linguaꝝ, interpretatio sermonũ. Vestes huiusmodi habebat & habet apud se domi, secundũ similitudinem Rebeccæ, gratia spiritus sancti. Quomodo apud se domi? utiq; in potestate dandi siue diuidendi, sicut protinus ait idẽ Apostolus: Hęc autẽ omnia operatur unus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout uult. ¶ Et primum quidem charismata hæc diuisit, prout uoluit, electioni illius populi Israelitici: deinde uero & electioni gentium. facta commutatione secundũ similitudinem illorum geminorum, sicut & in Psalmo scriptum est: Elegit nobis hæreditatem suã, speciem Iacob quem dilexit. Hæc enim dicens, mittit nos ad nostram historiã. Quia sicut Esau, qui prior natu erat, adeo reprobatus est, & Iacob dilectus: sic Israeliticus populus, qui prius quadam familiaritate deo acceptabilis erat, postmodũ est reiectus: gentes uero quæ nullam eius cognitionem in primis habuerunt, eius benedictionẽ meruerũt uel reciperunt, hoc est, quod dicit speciem Iacob, id est, secundũ similitudinem Iacob quem dilexit, Esau autem, ait ipse in Malachia, odio habui.

1. Timoi 4

Gen. 27

Vestes bonę quas induit Iacob, charismata sunt spũs sctĩ.

1. Cor. 2

Esau Iudaicũ populũ, Iacob gẽtes præsignat Psal. 46

Malac. 1.

De charismatibus spiritus sancti, per illas uestes bonas, figuratis, & de mystica caligine oculorũ Isaac benedicentis, & de eo quod dixit Moyses: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti. Cap. VII.

Cum

CVM illis ueſtibus ualde bonis, conſilio Rebeccæ matris, ingreſſus eſt Iacob ad patrem Iſaac, iam non uidentem, ut acciperet benedictionem. Neq; enim propter illas ueſtes benedictionem hæreditate poſſideret, niſi etiam introgreſſus ad patrem (ſicut iam dictum eſt) non uidentem, uerba benedictionis ex ipſius ore accepiſſet. Similiter cum ſupradictis ſancti ſpiritus chariſmatibus, omnis uir ſimplex habitans in tabernaculis, omnis uir fidelis ſpem habens in uerbo promiſſionis, qualium ex optimis unus erat Moyſes, qui hanc ipſam ſcripturam myſticam ſcripſit, ingreſſus eſt ingreſſu fidei, cui omnia præſentia ſunt, ad Chriſtum dei filium, quaſi non uidentem, id eſt, in cruce morientem, ubi lumina regia, lumina riſum & gaudium ſecundum nomen Iſaac, diligentibus ſe inſinuantia, caligine mortis obſcurata fuerunt, ut acciperet remiſſionem peccatorum. Neque enim per chariſmata illa talem benedictionem, ſcilicet peccatorum remiſſionem quiſquam accipere potuiſſet, niſi hic noſter Iſaac, clauſis in morte oculis, illam dediſſet. ¶ Hoc ſciens idem Moyſes, fideliſſimus in tota domo eius, taliter locutus eſt: Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Idem: Præcipis ut educam populum iſtum, & non indicas mihi quem miſſurus es mecum, præſertim cum dixeris: Noui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram me. Ac deinceps: Si non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto. De iſto capitulo (ut uerbis loquar Apoſtoli) grandis nobis ſermo, & interpretabilis ad dicendũ, quoniam (quod in pluribus uerum eſt) imbecilles, ait, facti eſtis ad audiendum. Paruuli enim ſunt hodieq; quàm plurimi, quia nondum cognouerunt illa cognitione, quæ perfectorũ eſt, gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Interrogemus ergo fideliſſimũ Moyſen, Quis eſt ſermo iſte quem tu locutus es: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem ſcripſiſti? ¶ Cum hic percunctatus fueris, puta quod tibi reſpondeat uerbis huiuſcemodi, uerbis uiri eiuſdem fidei, uerbis fidelis Dauid: Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Statimq; conuerſus ad dominum: Domine, inquit, ante te omne deſyderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus. Hoc deniq; dixiſſe congruit non ſoli Dauid uerum etiam omnibus ſanctis. Omnium quippe deſyderium erat unum deſyderium gemituoſum, naſci Chriſtum, uenire ſaluatorem dei filium, ad dandam benedictionem, ad dandũ ſpiritum ſanctum in remiſſionem peccatorum, hoc erat illud deſyderium. Hinc idem Iacob ad filium ſuum Ioſeph: Benedictiones, inquit, patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius, donec ueniret deſyderiũ collium æternorum. ¶ Rugiens igitur Moyſes à gemitu cordis ſui ſecundum hoc deſyderium: Aut dimitte, inquit, eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Quid eſt dicere? Si non dimiſeris, ſi propter peccatum eorũ promiſſionem tuam implere defieris, ut deletis illis, non ueniat ſemen quod Abrahæ promiſiſti, unum eſt ac ſi deleas, & plane conſequitur, ut deleas me de libro tuo quem ſcripſiſti. Nullus enim niſi ille uenerit ſaluari poterit, proinde ſi nõ tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto Quo enim nobis intrare in terram aliquam, niſi ex populo iſto ſecundũ promiſſionem tuam naſcatur, qui nos inducat in uitam æternam?

Accipe bñdictionẽ q̃ ſunt digni.

Num. 12
Exod. 32
Exod. 33

Orõ Moyſi p paſſiõe Chri i remiſſi. pec.
Heb. 5

Deſyderiũ antiquoꝝ patrũ, p Chro.
Pſalm. 37

Gene. 49

Item de chariſmatibus ſpiritus ſancti, & quod benedictio, qua noſter Iſaac nos benedixit, gratia ſit ſpiritus ſancti ex ipſo procedentis, & contra Monothelitas de myſterio illo mirabili, quod Iſaac non ei, cui ipſe uoluit, ſed ei benedixit quem Rebecca mater beuedictũ eſſe maluit. Cap. VIIII

OMnium chariſmatum iam ſupra dictorum optima eſt odorifera fides, & hæc maxime iuuit, maxime prouexit omnes, quos ſpiritus ſanctus ſecundũ iam dictam ſimilitudinem Rebeccæ donis ſuis, tanq; ueſtibus ualde bonis, induere dignatus eſt. Nimirum undecunq; ueſtibus illis ſub cuſtodia Rebeccæ odor ille comparatus fuerit, quem ſcriptura taliter commendauit, ut diceret: Statimq; ut ſenſit ueſtimẽtorum eius fragrantiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit dominus, myſterium magis placet, ſcilicet ſacramentũ fidei, quia ipſa eſt quæ ſuauiorem inter omnia chariſmata ſpiritus ſancti reddere ſolet noſtro ſancto Iſaac filio dei, ut uiſcera ſua continere non poſſit, quin abundantiam effundat tantæ, tamq; neceſſariæ benedictionis, tantæ gratiæ ſpiritus ſancti, quæ eſt remiſſio peccatorum, quæ de ipſo procedit. Factumq; eſt myſterio mirabili, ut benediceret non ei, cui ipſe uoluit, ſed ei quem Rebecca mater benedictum eſſe maluit. ¶ Nonne myſterium in hoc fuit Euangelicæ ſiue catholicæ ueritatis, qua in uno eodemq; domino noſtro Ieſu Chriſto, ſicut duas naturas ſiue ſubſtantias, ita duas uoluntates, duas prędicamus operationes, alterã diuinitatis, alteram humanitatis? Hoc enim fidei ratio ſapit, & multa ſunt experimenta in uerbis ipſius domini noſtri. Exempli gratia. Cum ſecundum uoluntatem humanæ infirmitatis dixiſſet: Nunc anima mea turbata eſt, & quid dicam: Pater ſaluifica me ex hora hac, protinus ſecundum uolũtatem diuinitatis ſibimet obuians dixit: Sed propterea ueni in horam hanc, ſubauditur ut non ſaluificer ex ea, ſed mortem patiar. Pater clarifica tuum nomen. Similiter ſecundum uoluntatem humanitatis uidens ciuitatem, fleuit ſuper

Fidei eminẽtia inter chariſmata ſpiritꝰ ſ.

Duę volũtates & operationes ī Chro cõtra Monothelitas.
Iohan. 12

Matthæ 5

illam: uoluisset enim illam saluam fieri, unde dixit: Hierusalem Hierusalem, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Secundum uero uoluntatem diuinitatis, facto de restibus funiculo, omnes de templo eiecit, dicto quoq; exprimens, quid facto significaret: Amen dico uobis, ait, quia auferetur à uobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Multa hĩc dici poterant contra errorẽ Eutychetis, siue Monothelitarũ hæresim, sed nos, quia proposito tenemur, meminisse cõtenti duarum in Christo uoluntatum siue operationum, pro similitudine Isaac, quia non illi cui uoluit, sed illi cui noluit benedixit, cœpta persequamur.

Mat. 23

Mat. 21

De operatione uirtutũ, quæ magna est inter charismata spiritus sancti, quod secundũ illam dictum sit: Et non surrexit propheta ultra in Israel, quẽ nosset dominus facie ad faciẽ, & quod uirtutes operari, hoc fuerit indicare nomen Adonai. Cap. IX.

DE operatione uirtutum, quæ gratia magna est in diuisionibus gratiarum spiritus sancti, superius loqui cœpimus, simul memores illius dicti: Ego dominus qui apparui Abraham, Isaac & Iacob in deo omnipotente, & nomen Adonai non indicaui eis. Post illa quæ hinc iam diximus, adhuc dicere superest, quia secundũ gratiam istam merito magnificus habetur Moyses, ita ut de illo scriptura dicat: Et non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem. Sequitur enim: In omnibus signis atq; portentis, quę misit per eum ut faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, uniuersæq; terræ illius, & cunctam manum robustam, magnaq; mirabilia, quæ fecit Moyses coram uniuerso Israel. ¶ Secundum ergo gratiã istam, scilicet secundum operationem uirtutũ, & non secundum omnimodam spiritus sancti gratiam, dictũ hoc intelligi oportet: Et nõ surrexit ꝓpheta ultra in Israel, sicut Moyses. Alioquin repugnãs esse uidebitur uel illi sententiæ, quam de uno dixit dominus: Amen dico uobis, non surrexit inter natos mulierũ maior Ioanne Baptista. Proinde notandum quod non ita scriptum est: Et non surrexit ultra propheta tantus ut Moyses, sed sicut Moyses, determinata etiam qualitate siue modo surrectionis quo ille surrexit, dicendo in omibus signis atq; portentis. Nam reuera secundũ hunc modũ nec ipse Ioannes, nec alius quisq; surrexit sic ut Moyses. De quo uidelicet Ioanne, sic in euangelio scriptũ est: Et multi uenerũt ad Iesum & dicebant, Quia Ioannes qdẽ signũ fecit nullũ. Oĩa aũt quæ dixit Ioẽs de hoc, uera erant. ¶ Forte dicit aliqs: Quid agis de magno propheta dño nro Iesu Christo? Nõne saltẽ ille ꝓpheta surrexit in Israel sicut Moyses? Nõne de illo sic dixit & scripsit Moyses? Prophetã de gẽte tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dñs deus tuus? Ad hæc inquã, nimiũ si de magnitudine quæriẽ, sicut ueraciter plusq̃ Iona, & plusq̃ Salomon hic, ita & plusq̃ Moyses. Verũtamẽ apud curiosos hoies, nõ hic sicut Moyses. Vnde cum multa mirã faceret, cũ etiã de paucis panibus multa milia satiasset, & diceret eis: Hoc est opus dei ut credatis in eũ quẽ ille misit. Dixerunt ei: Quod ergo tu facis signũ, ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto. Deniq; quicquid fecisset, aut facere ueller, non esset eis sicut Moyses, nisi eorum & curiosos oculos eiusmodi miraculis pasceret, & otiosos uentres semper cibo impleret. ¶ Itaque quod dixerat Moyses: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus, pro ueritate naturæ humanæ dictũ, recte intelligitur, quia futurũ erat, & reuerã sic factum est, ut filius dei secundum hanc fieret sicut Moyses, id est, uerus hõ, sicut in Iob scriptum est, & nos meminimus longe superius, si fuerit pro eo angelus, loquens unum de similibus. Nam in cæteris longe hic plusq̃ Moyses. Et ut de charismatibus spiritus sancti cœptũ sermonem peragamus, multa bona, secũdum omnes eiusdem spiritus sancti operatiões, siue ministrationes operatus est, excepto quod genera linguarum ore proprio non exercuit, quã spiritus sancti gratiam, postmodum Apostolis suis dedit, & insuper remissionem peccatorũ, per eundem spiritum sanctum solus operatus est.

Deut. 34

Quõ Iohã. bap. nõ fuit sicut Moy.

Mat. 11

Iohan. 10

Deut. 18

Mat. 1

Iohan. 6.

Qñio Chs fuit sicut Moyses

Iob. 33

Itẽ de illa gratia spiritus sancti, quę est operatio uirtutũ, quomodo illã malefici corã Pharaone æmulati sunt, & nõ ualentes, subsistere, dixerunt: Digitus dei est hic. Cap. X.

PRæclaram hanc spiritus sancti gratiam, scilicet operationem uirtutum, qua Moyses in ueritate magnus fuit, æmulator nunc usq; spiritus mendacij, sicut iam tunc corã Pharaone æmulatus est quoad usq; potuit, sicut scriptum est: Dum enim proiecisset uirgam, & uersa esset in colubrum. & iterum: Cum percussisset uirga aquam fluminis, & uersa esset in sanguinem, ac: Cum tertio extendisset manum super aquas Aegypti, & ascendissent ranæ, & operuissent terram, fecerunt malefici per incantationes suas similiter, sed erat mendacium in uisu, quia non erat ueritas in sensu. Quando uentum est ad cyniphes, ut percusso puluere terræ, essent cyniphes tam in hominibus, quàm in iumentis, non solum importunæ uisu, uerumetiam mordaciter molestæ in sensu, non potuerunt stare malefici, & dixerunt: Digitus dei est hic. ¶ Vnde miramur, quod efficaciam istam spiritus sancti, scilicet operationem uirtutum, scierunt homines eiusmodi nominare digitum dei, sicut & illud miramur,

Aemulator miraculorũ spiritus mendacii. Exo. 7 &c.

Cõfessio dæmonũ pedigno & filio dei.

mur,unde ſcierit Nabuchodonoſor nominare filium dei. Dixit enim:Ecce ego uideo uiros quatuor ſolutos,& ambulãtes in medio ignis,& ſpecies quarti ſimilis filio dei.Sicut illic:Operantibus magis illis,hanc potentiam digiti dei, ſcilicet operationem uirtutum, æmulatus eſt ſpiritus mendacij,ita & maxime in illo iniquo æmulabitur,cuius eſt aduentus,ait Apoſtolus, ſecundum operationẽ Satanæ in omni uirtute & ſignis,& ꝓdigijs mendacibus,& in omni ſeductione iniquitatis,his qui pereunt,eo quod charitatem ueritatis non receperũt,ut ſalui fierent,& ideo mittet illis deus operationem erroris ut credant mendacio,& iudicentur omnes qui nõ crediderũt ueritati,ſed conſenſerũt iniquitati. ¶ Niſi eñ Pharaoni illi ſimiles fuiſſent, & (ut uerbis utar eiuſdẽ Apoſtoli) niſi ueritatẽ dei in iniuſtitia detinuiſſent,quia q̃d notũ eſt, dei,manifeſtum eſt illis. Niſi inquam propoſitum haberent penetrare domos,& captiuas ducere mulierculas,id eſt,animas miſeras oneratas peccatis,ſecundum ſimilitudinem illius Pharaonis, cui propoſitum fuit dominum neſcire,& Iſraelem non dimittere,non mitteret eis,nõ permitteret ad eos uenire dominus ſpiritum mendacij, homines mendaces,reſiſtẽtes digito dei, contra dicentes quoad poſſunt ſancto ſpiritui,ſimiles magis illis, unde & protinus dicit: Quemadmodũ autẽ Iamnes & Mambres reſtiterũt Moyſi,ita & hi reſiſtunt ueritati. Et quid tandem:Inſipientia,inquit,eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit.

2 Theſſ. 2

Hereti. Pharaoni ſimiles & magis ei Rom. 1

Tim. 3

De trina benedictione nominis domini,quam dominus peracto tabernaculo mandauit Moyſi, dicens: Sic benedicetis filijs Iſrael ,& de eo quod ait: Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael,& ego benedicam eis. Cap. XI.

POſt exitum Iſrael de Aegypto,peracto tabernaculo,& perſcripta lege cæremoniarum,locutus eſt dominus ad Moyſen dicens: Loquere ad Aaron,& ad filios eius:Sic benedicetis filijs Iſrael,& dicetis eis: Benedicat tibi dominus,& cuſtodiat te,Oſtendat dominus faciem ſuam tibi,& miſereatur tui.Conuertat dominus uultum ſuum ad te,& det tibi pacem. Inuocabunt nomẽ meũ ſuper filios Iſrael,& ego benedicam eis. ¶ Hic quoq; abſcondit Moyſes faciem ſuã, & poſitũ habet uelamẽ ſuper eam,ſed in Chriſto (ait Apoſtolus) idipſum uelamen euacuatur. Quomodo in Chriſto euacuatur? Euntes (inquit) docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti. Quidnam eſt prę eunte doctrina baptizare gentes,niſi benedicere filios Iſrael. Deniq; ex quacunq; gente,ſiue natione in Chriſtum credentes,propter hoc ipſum quia credunt,ipſi ſunt filij Iſrael,ſicut & filij Abrahæ. ¶ Ergo tertio hic repetitũ nomen domini in uerbo benedictionis,incredulo quidem Iudæo partim uelatum eſt,quia non ſic diſtinctum ſiue expreſſum eſt: Benedicat tibi dominus pater, oſtendat tibi faciem ſuam dominus filius, conuertat uultũ ſuum ad te dominus ſpiritus ſanctus. Neq; enim intendere potuiſſent filij Iſrael in faciem Moyſi,ſic expreſſa gloria uultus eius,ſed (ut iam dictũ eſt) in Chriſto reuelatur. Filij namq; Aaron ſummi ſacerdotis,Apoſtoli & ſacerdotes ſunt magni pontificis,qui penetrauit cœlos Ieſu Chriſti. ¶ Ipſorũ eſt benedicere ſub trino nomine domini, id eſt, baptiazare in nomine patris, & filij,& ſpiritus ſancti,ſic tamen ut ſciant ſe non datores,ſed miniſtros eſſe benedictionis. Hoc eſt quod protinus dicit: Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael,& ego benedicam eis. Quapropter prouidus Apoſtolus ſcribens ad Corinthios dicit: Nunquid Paulus pro uobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Item: Cum dicit quis, ego quidem ſum Pauli,alius ego Apollo, alius uero ego Cæphæ,nonne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo? Quid uero Paulus? Miniſtri eius cui credidiſtis,& unicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui,Apollo rigauit,ſed deus incrementum dedit. Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid,neq; qui rigat,ſed q incrementum dat deus. Nimirum hoc ſapere hæc authoritas ueritatis exigit,qua dicit: Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael,& ego benedicam eis.

Num. 6 Bñdictio filiorũ Iſrael. ſub noĩe trinitatis.

2 Cor. 3 Mat. 28

Iudæis uelamen habet Moyſes.

Exo. 34 2 Cor. 3

Heb. 4

1 Cor. 1 1 Cor. 3

De benedictione qua benedixit Iacob Ioſeph filio ſuo ſub trina inuocatione ſancti nominis, deus in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei,deus qui paſcis me ab adoleſcentia mea, angelus qui eruit me de cunctis malis,& quod ille angelus perſona ſit filij. Cap. XII.

PEne prætericit me,& retro relictus eſt quidam locus agri huius,in quo theſaurũ hũc abſconditum eſſe iam ſæpe diximus, id eſt,ſcripturæ huius ſacroſanctę,in qua ſanctę trinitatis myſterium mirabiliter & ſplendere,& latere nunc uſq; prędicamus,& in inuentione eius oppido lætamur, dicentes cum Pſalmiſta: Lætabor ego ſuper eloquia tua,ſicut qui inuenit ſpolia multa. ¶ Cum ægrotaret in Aegypto pater Iſrael,& hoc audito, ire perrexiſſet Ioſeph,aſſumptis duobus filijs ſuis,Manaſſe & Effraim,poſtmodum ita ſcriptũ eſt: Benedixitq; Ioſeph filio ſuo,& ait: Deus,in cuius cõſpectu ambulauerũt patres mei,Abraham, & Iſaac, deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea,uſq; in præſentem diem,Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris iſtis.Sic incipiens,benedixit primum duos filios, Ioſeph,& deinde duodecim filios ſuos,ſingulos benedictionibus proprijs.Semel dixit: Deus

Pſalm. 11. 8. Gen. 48

Alius locus ubi Iacob nomine trinitatis bñdixit filijs Ioſeph.

in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei. & ſecundo: Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea: tertio autẽ: Angelus qui eruit me de cunctis malis. ¶ Et quis eſt ille angelus, qui eruit eum de cunctis malis, niſi angelus magni conſilij, deus dei filius? Iſta namq; perſona, ne dubites quod ſignificetur nomine angeli qui eruit me, ait, de cunctis malis, iſta inquam perſona in initio malorum cunctorum apparuit ei, quando fugiebat Eſau fratrem ſuum dicentem: Venient dies luctus patris mei, ut occidam Iacob fratrem meũ. Quomodo illi apparuit? uel quibus ex indicijs dinoſci poteſt, quod hæc perſona, ſcilicet filius dei, fuerit qui illi apparuit? Ait ſcriptura: Cumq; ueniſſet ad quendam locum, & uellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitũ, tulit de lapidibus qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco, uiditq; in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, angelos quoq; dei aſcendentes & deſcendentes per eam, & dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi: Ego ſum dominus deus Abraham patris tui, & deus Iſaac, & cætera uſq; Et ero cuſtos tuus quocunq; perrexeris. ¶ Deniq; magnum hic eſt filij dei ſacramentum, ſi rite ſcalam agnoſcis, ſi quid ſit dominum ſcalæ innixum rite perpẽdis. Siquidem ſaluo morali intellectu, quo dicere poſſumus, ſcalam eſſe uitæ noſtrę profectum, & ſcalæ huius latera, noſtrum corpus & animam, gradus autẽ eiuſdem ſcalę, diuerſas eſſe aſcenſiones uirtutũ, ſaluo inquam hoc morali intellectu, generatio domini noſtri Ieſu Chriſti per ſcalam illam debet intelligi, cuius quaſi duo latera ſunt duo Patriarchæ magni, ſcribente Euãgeliſta: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filii Abraham. Adiſtos namq; patres deus eundem Chriſtum naſci de ſemine eorum cum iuramento repromiſit. Quomodo ſupremo gradui ſcalæ dominus innixus fuit? Ita nimirum ut pupillus, id eſt, abſq; patre ſecundum carnem natus in hoc ſeculo, opus haberet optiuo patre, & nutritio Ioſeph. Igitur angelus qui eruit me, ait Iacob, de cunctis malis, ipſe eſt deus dei filius, ac proinde quia taliter orauit, tertio deum nominans, palam conſtat, quia ſanctam trinitatem inuocauit.

Eſai. 9 Angelus qui eruit Iacob, Chriſt? ect.

Hene. 27

Gen. 28

Scala Iacob i gñatiõe Chri

Mat. 1

Gen. 48.

Quod oportuerit in illis antiquorum benedictionibus taceri relatiua nomina, quæ ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & ſermonem claudi, ut non ſic aperte benedicerent ſicut nunc benedicimus, uel baptizamus in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, & de eo quod ſcriptum eſt in Eſaia: Erit uobis uiſio omniũ, ſicut uerba libri ſigillati. Cap. XIII.

CVM igitur in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti baptizamur, ſiue benedicimur non eſt hoc recens quod agitur, quia ſic fere antiquo quoq; tempore in lege, imò & ante legem benedicebantur, tacitis tantummodo pro temporis neceſſitate relatiuis nominibus, quæ ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Oportebat enim, ut ſermo clauderetur, imò & ſignaretur. ¶ Hoc etenim quidam eorum, ſcilicet prophetarũ, ut facerent, iuſſum ſibi fuiſſe teſtantur. Eſaias cum de iſto nomine dixiſſet: Et clamabant Seraphin alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus exercituum. Et deinde de nomine naſcituri Emanuel, & de uocabulo eius: Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari: plura fuiſſet locutus, circa finem uiſionis hoc ſibi iuſſum fuiſſe ſcribit: Ligate teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis. Daniel quoq; poſt uiſiones multas & maximas ſcribit hoc ſibi fuiſſe præceptum: Tu autem Daniel claude ſermones, & ſigna librum uſq; ad tempus ſtatutum. Et iterum: Vade Daniel, quia clauſi ſunt ſignatiq; ſermones uſq; ad tempus præfinitum. Et quaſi quæreret Daniel, ut quid ſunt hæc ſcripta, ſi debent eſſe clauſa & ſignata, dictum eſt ad eum: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Nunquid uero ſolis iſtis, & non etiã Moyſi & prophetis omnibus hoc intimatum fuit, expedire, ut ſub clauſura & ſignaculo loquerentur? Nam propter uel contra illos, qui uerba ſacramentorum cœleſtium, non ſicut margaritas honorarent, ſed potius conculcarent, loquitur Eſaias, & pro ſeipſo & pro omnibus: Et erit uobis uiſio omniũ ſicut uerba libri ſignati. Quem cum dederint ſcienti literas, dicent: Lege iſtum, & reſpondebit: Non poſſum, ſignatus eſt enim, & cætera uſq; peribit enim ſapientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur. Moyſes ergo hactenus de myſterio locutus ſanctę trinitatis, recte & opportune ſermones clauſit, tantũmodo relatiua (ſicut iam dictum eſt) ſupprimens nomina patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Nec uero ſolummodo clauſit, uerumetiam ſignauit. Quomodo ſignauit?

Sermo de trinitate in vet teſta. clauſus & ſignatus fuit

Eſai. 6

Ibidem. 7

Ibidem. 7

Daniel 12

Mat. 7

Eſai. 29

De eo quod dictum eſt: Audi Iſrael, dominus deus tuus deus unus eſt, & de eo quod protinus ſubiuxit hæc tria: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & quod dilectio trina ſit & una: non tres dilectiones, ſed dilectio una. Cap. XIIII.

AVdi, inquit, Iſrael: Dominus deus tuus deus unus eſt. Nonne hoc dictũ quaſi clauſi libri ſignaculum eſt ſcienti literas, ſcilicet Iudæo profitenti ſe ſcire legẽ & prophetas? Cum enim librũ hunc ingeris illi, ut legat lectionẽ hanc pluraliter ſonantẽ: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & rogas eũ, ut triũ perſonarum diſcretionem animaduertat, in uerbis iſtis quæ protinus ſequuntur: Et creauit deus hominem

Deut. 6 Iudæis liber ſignatus ea Gen. 1.

hominem ad imaginem ſuã, ad imaginem dei creauit illum, maſculum & fœminã creauit eos, benedixitq; illis: cum, inquã, hæc & cætera, quoꝝ aliqua iã peragrauimus, pponis illi ad legẽdum, ſiue ad intelligendũ, dicit tibi: Nõ poſſum taliter legere librũ, ſignatus eſt enim, habens ſignaculum hoc: Audi Iſrael, dominus deus tuꝰ, deus unus eſt. Tu autẽ uis ut legã deos tres? Hoc ne faciam uox iſta prohibet. Cum hoc dicit: ſignatus eſt, ſignatus eſt liber, ueꝝ quidẽ ex parte dicit, quia ſic ſibi clauſus & ſignatus eſt. ¶ Veruntamen inexcuſabilis eſt: Non enim uidit, aut uidere uoluit agnũ, quẽ uidit Ioannes, & nos per eandem uidimus fidem, librũ aperiẽtem, & ſignacula eius ſoluentẽ. Ille agnus ſolis credentibus, ſicut cætera ſacramenta, ita & illud intelligibile fecit, quod tres perſonæ ſint, & nihilominus unus deus ſit. Hoc audiuit uerus Iſrael, & hoc audit ſemper, quia non eſt deus extra deũ, non extra patrem filius, neq; extra filium pater, ſed ego & pater unũ ſumus ait filius, & ego in patre, & pater in me eſt, & ſpiritus ſanctus quẽ filius mittit, & qui à patre procedit, nusq; extra patrẽ & filiũ procedit, quia uideli cet hæc una ſubſtantia trinitatis nequaq; circũſcripta eſt, aut localis, neq; aliud quodlibet accidens in illã ſubſtantiã cadit, ut uel à ſemetipſa poſſit alterari, ſicut alteratur homo à ſemetipſo, uerbi gratia, quondã infans, nunc aũt puer aut iuuenis, dudũ ſenex, nunc autẽ filicernius decrepitæ ætatis. ¶ Dicit aliquis: Vnde exemplũ, quo deus & trinitas in perſonis, & unitas in ſubſtantia poſſit intelligi? Ad hæc inquã, nimirũ ex eo quod Moyſes protinus ſubiunxit, ſub uelamine uultus ſui. Præmiſſo namq;: Audi Iſrael, dominus deus tuus, deus unus eſt, protinus ait: Diliges dominũ deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et quidem litera iſta ſecundũ ſeptuaginta interpretes, ſicut & plæraq; ſcripturæ uerba uariãtur, quoꝝ translationẽ Apoſtoli & Euangeliſtæ interdũ pro neceſſitate temporis aſſumpſerunt, ut teſtatur B. Hieronymus. Et hinc reor apud Lucã Euangeliſtã ſcripta eſſe quatuor hęc Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex tota mente tua. Nam ſecundum Hebraicam ueritatem tantũmodo tria ſunt hæc: Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Hinc igitur exemplum cape ò dilector trinitatis, cultor & amator unius dei. Nonne & dilectio ex toto corde tuo, & dilectio ex tota anima tua, & dilectio ex tota fortitudine tua, dilectio eſt trina & una? Sic deus tuus Iſrael, trinus in perſonis, unus eſt in ſubſtantia. Sicut non tres dilectiones, ſed una, ſic non tres dñ, ſed unus.

Iudæi inexcuſabiles ſũt quia nõ credunt in agnũ qui librum aperuit

Iohan. 10. Idem 14. Idem 15.

Trinitas etiã in mõ diligẽdi deũ exprimitur Deu. 6

Luc. 10

Quod tres ſint operationes unius dilectionis, quas protinus Moyſes ſubordinauit, & quod prima operatio reſpiciens ad id quod dixerat: Diliges ex toto corde tuo, ſic incipit: Eruntq; uerba hæc in corde tuo, & quod hęc operatio uita ſit contemplatiua. Cap. XV.

SEquamur hanc literam, & intendamus diligentius præſenti loco in faciem Moyſi gloriоſam. Mox enim ubi dixit: Audi Iſrael, dominus deus tuꝰ, deus unus eſt, protinus adiunxit, hoc quod iam diximus: Diliges dominũ deum tuũ, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: ſic uolẽs intelligi tres perſonas unius dei, ſicut tres ſunt operationes unius dilectionis. Sequamur ergo, quia uere hic eſt gaudiũ fidei, ſicut gaudium hominis pro inuentione theſauri abſconditi. Singulas quippe operationes trinæ dilectionis continuo ſubordinauit, ut intelligas, quia non inaniter Iſraelem ad audiendũ inuitauit, quod dominus deus tuus, deus unus ſit. ¶ Hæc deniq; ſequitur prima dilectionis operatio, reſpiciens ad id quod dixerat: Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo. Erũtq; uerba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in tuo corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; conſurgens, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, erũtq; & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in limine & oſtijs domus tuæ, & cætera uſq;: Caue diligenter ne obliuiſcaris dominum, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Nonne in uerbis iſtis ſplendida facies Moyſi, illam intendit operationem dilectionis, quam Iſrael dei uitam contemplatiuam nominare conſueuit? ¶ In illa namque hoc agitur quod hic dictum eſt: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, dum in corde eius ſunt uerba dei, dum meditatur & narrat ea ſpiritualibus filijs ſuis, non ſolicitus & turbatus erga plurima, ſed ſedens in domo ſua, & ambulans in itinere, id eſt, gaudens in ſecreta conſcientia ſua, & de uirtutẽ in uirtute proficiens, recta in cõtione dormiẽs illa dormitione, de qua dicit in Canticis anima illa, quæ in omnibus requiẽ quæ fuit: Ego dormio & cor meũ uigilat, & de qua Chriſtus in Euangelio: Maria, inquit, optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Si quando dilectus dominus deus, quẽ taliter diligit ex toto corde ſuo, uocem ſuam dederit, & pulſauerit ad oſtium dormientis dicens: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, & illa ſurrexit ut aperiat ei, id eſt, prædicãdo doceat aliquos, ut per fidẽ introeat, & ſit in illis, manusq; illius ſimul ſtillẽt myrrhã, & digiti eiꝰ ſint pleni myrrha probatiſſima. Hoc nimirũ eſt facere quod dictum eſt: Dormiens atq; conſurgens meditaberis ea, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, id eſt recte uiuendi præbebis exempla,

Prima dilectionis opeeratio. Deu. 6.

Vita contẽplatiua

Luc. 10

Pſal. 87. Luc. 10

Can. 5

Deu. 5

dum uerbis bonis firmiter cohęrebunt, bona opera tua. ¶ Quod ſi etiam longa & aſſidua meditatione exercitatus eo uſq; profecerit iſte Iſrael, ut uerba diuina non ſolum legendo & loquendo, ſed inſuper ſcribendo tractare poſſit atq; explanare ad utilitatem commiſſę ſibi eccleſiæ, hoc nimirum eſt facere id quod ſequitur: Eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in limine & oſtijs domus tuæ. ¶ Huic operationi dilectionis, huic uitæ contẽplatiuæ debentur ſumptus honorifici de domibus regum, de regionibus gentium, ut uacet agere diem feſtum, & ſanctum terere otium, & tũc maxime in illis qui in hac profeſſione ſunt, nauandum eſt: ut non obliuiſcantur, imò diligenter obſeruent propoſitum ſuum. Hoc eſt quod huic Iſraeli continuo dicitur: Cũq; introduxerit te dominus deus tuus in terram, pro qua iurauit patribus tuis Abraham Iſaac & Iacob, & dederit tibi ciuitates magnas & optimas, quas non ædificaſti, domos plenas cunctarum opum quas non extruxiſti, ciſternas quas nõ fodiſti, uineta & oliueta quæ non plantaſti: & comederis & ſaturatus fueris, caue diligẽter, ne obliuiſcaris dominum qui eduxit te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Eſt enim ſub uelamine literæ hic ſenſus myſticus. Cum iam per fidem intraueris in terram uiuentium, ad quam prima introductio eſt ſacrarum intelligentia ſcripturarum: & propter hoc dederit tibi dominus deus regiones gentium, & poſſederis labores populorum, ut cuſtodias iuſtificationes eius, & legem eius requiras, caue ne ingratus ſis: caue (inquam) ne cũ iuſtitiæ ſumptibus, quos tibi dedit deus, peccato militare uelis.

Cõtẽplatiuę vitę debẽtur ſumptꝰ ex domibus regum. &c.

Pſal. 104

Secunda dilectionis operatio reſpiciens ad id quod dixerat: & ex tota anima tua, ipſa eſt uita actiua, quam ſic tradere incipit: dominum deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen eius iurabis. Cap. XVI.

Deut. 6 Sęcꝺa dilectionis opatio.

SEquitur continuo ſecunda dilectionis operatio, reſpiciens ad id quod dixerat, & ex tota anima tua Dominum deum tuum timebis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Non ibitis poſt deos alienos cũctarum gentium, quæ in circuitu ueſtro ſunt, quoniam deus æmulator dominus deus tuus in medio tui, ne quando iraſcatur furor domini dei tui cõtra te, & auferat te de ſuperficie terræ, & cętera uſq; præcepitq; nobis dominus deus noſter, ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus dominum deum noſtrum, & bene ſit nobis cunctis diebus uitæ noſtræ, ſicut eſt hodie. Nonne in uerbis iſtis ſplendida (ut ſupra dictum eſt) facies Moyſi illam intendit operationem dilectionis, quam Iſrael dei uitam actiuam nominare conſueuit. ¶ In ea nanq; hoc agitur quod dictum eſt: diliges dominum deum tuum ex tota anima tua, dum non uadit poſt deos alienos cunctarum gentium: quod peccatum eſt animarum adulterantium, ſed dominum deum ſuum tanq̃ uirum unicum & legitimum timet, & ipſi ſoli liberali ſeruitio ſeruit, quia timor eius non pœnalis eſt, quem perfecta charitas, ait Iohannes apoſtolus, foras mittit, ſed eſt timor religioſus ac uenerabilis, timor ſanctus, ut Pſalmiſta canit, permanens in ſeculum ſeculi. ¶ Proinde quod nunc dicit, dominum deum tuum timebis, tanquam repetitionem ſuperioris dicti, quo dixerat: diliges dominũ deũ tuum conuenienter accipis. Sicut enim in eo quod dictum eſt: Initium ſapientiæ timor domini, timorem à ſapientia non ſeiungit: timo ſapientiæ coniungit, tanq̃ initiũ conſummationi cuiuſq; rei: ſic & in iſto dum poſt illud dictum: diliges dominum deum tuum, ſubiungit: dominũ deum tuum timebis, non à dilectione ſermo recedit, ſed dilectionis initium ſiue fundamẽtum ponit. Alias autem & ueręanimæ deum tanquam uirum diligenti utile eſt, timere pœnã ſiue uindictam adulterij: quippe ubi præmiſſo, non ibitis poſt deos alienos, continuo ſubiungit: Quoniam deus æmulator dominus deus tuus, in medio tui, ne quando iraſcatur furor domini dei tui contra te, & auferat te de ſuperficie terræ. ¶ Cætera quę ſequuntur, non tentabis dominum deum tuum, ſicut tentaſti in loco tentationis, ac deinde cum interrogauerit te filius tuus cras, dicens: quid ſibi uolunt teſtimonia hęc & ceremoniæ atque iudicia, quæ præcepit nobis dominus deus noſter, dices ei: ſerui eramus Pharaonis in Aegypto, eduxitq; nos dominus de Aegypto in manu forti. Hæc, inquam, & ſequentia congrua ſunt inſtrumenta diligentis animæ, tanquam caſtæ matris familias, quam non deceat curioſitas & uagatio oculorum, ſed pudor & reuerentia circa intentabilem uirum, & ſolicitudo circa domus ſuæ cuſtodiam, & diſciplina caſtitatis in ædificatione filiorum. ¶ Hæc operatio dilectionis, dignitate quidem ſecunda, cæterum ordine prima eſt, uitam exercens actiuam: illa autem ſupradicta, dignitate prima, ordine ſecunda eſt, uitam componens contemplatiuam. Non enim poſt profeſſionem contemplatiuę deſcendimus ad actiuam, ſed poſt exercitationem actiuæ, aſcendimus ad contemplatiuam. Huic operationi ſi quid excedit, dum ſollicita eſt, & turbatur erga plurima, quinq; enim ſenſibus corporis extracta laborat, debetur miſericordia, propter hoc ipſum, quod bene ſatagens circa frequens miniſterium, eſurientem pauit, ſitienti potum dedit, hoſpitem collegit, nudum operuit, infirmum uiſitauit, ad eum qui in carcere erat, uenit. Pulchre ergo ſpem ſuã intimans filijs ſuis, dicit in fine ſermonis: Eritq; memor noſtri miſericors dñs deus noſter, ſi cuſtodiemus & fecerimus omnia præcepta eius, ſicut mandauit nobis.

Vita actiua.

Iohan. 4 Pſal. 18 Timor & dilectio dei, in anima ſimul ſunt.

Pſal. 110.

Deut. 6.

Vita actiua dignitate ſecũda, ordine prima eſt.

Luc. 10

Math. 25

Tertia

Tertia dilectionis operatio reſpiciens ad id quod dixerat, & ex tota fortitudine tua, eſt aras ſubuertere, confringere ſtatuas, & hæc operatio martyrum corona eſt, ſed modo diſſimili, quia non pugnauerunt gladio materiali. Cap. XVII.

Deut. 7 Tertia diſſe ctiõ iſopatic.

SEquitur operationis dilectio tertia, reſpiciens ad id quod dixerat: Et ex tota fortitudine tua. Cum, inquit, introduxerit te dominus deus tuus in terram quam poſſeſſurus ingredieris, tradideritq; gentes multas, percuties eas uſq; ad internitionem. Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earum, neq; ſociabis cum eis coniugia. Quin potius hæc facietis eis: Aras eorum ſubuertite, confringite ſtatuas, lucosq; ſuccidite, & ſculptilia comburite: quia populus ſanctus es domino deo tuo, & cæteratuſq; dabitq; eos dominus deus tuus in conſpectu tuo, & interficiet illos donec penitus deleantur. Tradet reges eorum in manus tuas, & diſperdes uomina eorum ſub cœlo, nullusq; poterit reſiſtere tibi donec conteras eos. Sculptilia eorum igni combures. Non concupiſces aurum & argentum, de quibus facta ſunt, neq; aſſumes ex eis tibi quicquam, ne oſtendas, propterea quia abominatio eſt domini dei tui, nec inferes quicquam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, ſicut & illud eſt. ¶ Nonne in uerbis iſtis ſplendida facies Moyſi illam intendit operationem dilectionis, in qua ex tota fortitudine ſua decertauerunt, & ante aduentum Chriſti ueteres ſancti, ſcilicet iudices inclyti, reges glorioſi, prophetæ ſplendidi: quorũ in hoc certamine Helias notiſſimus extitit, memorabilesq; Machabæi, & poſt aduentum Chriſti ſancti apoſtoli, ac tam multi martyres glorioſi? Iſti nanq; omnes, ſicut ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, ita & ex tota fortitudine ſua dominum deum ſuum diligentes, hæc fecerunt: Aras gentium ſubuerterunt, ſtatuas confregerunt, lucos ſucciderunt, ſculptilia combuſſerunt, & ſicut ibidem dictum eſt inter cætera, quæ cuncta hic per ſcribere nimis longum fuiſſet, deuorabis omnes populos q̃s dominus deus tuus daturus eſt tibi, deuorauerunt populos multos per orbem terrarum, ad deuorãdum miſſi, ſed deuoratione diſſimili. Veteres nanq; ſancti deuorauerũt ore gladij materialis: noui autem deuorauerunt ore gladij ſpiritualis. Siquidem alia fuit temporis illius, & alia eſt ratio temporis iſtius: de qua utrorũq; temporum diſſimilitudine, ſecũdum cauſas patiendi & agendi, plenius egimus in opere quod ſcripſimus de uictoria uerbi dei. ¶ Huic operationi cum corona iuſtitiæ debetur ſedes quoq; iudicij, & autoritas iudicandi, ſicut ſcriptũ eſt: Iudicabunt ſancti nationes & dominabuntur populis. Pulchre ergo uerba iſta tali fine compleuit. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & uelut inquinamentum ac ſordes abominationi habebis, quia anathema eſt. Quid nam eſt hoc, niſi ac ſi diceret, iudicabis ſiue condemnabis? Quod quidem nunc faciunt partim, ubi uidentur ipſi condemnati & pleriq; mortificati: facient autem uniuerſaliter in die iudicij, palam ipſi iudices conſpecti ſuper omnem ſpurcitiam & omne inquinamentum, & omnes ſordes abominationis, ut abijciant eas in locum immundum, in profundum inferni.

Fortitudo ꝓphetarũ apoſtolorũ & martyrũ ꝓ deo cõtra idola.

Sancti natio nes iudicabũt Sap. 3

Quod ſecundum ſimilitudinem harũ trium operationũ unius dilectionis, debeamus iuuari ad intelligẽtiã, quod pater & filius & ſpiritus ſanctus tres ꝑſonę & unus deus ſit. Ca. XVIII.

SPectabilem, ut arbitror, imaginem habemus hic, per quã nobis inperſpicabilem ſpeculari, & ex parte cognoſcere ualeamus ſplendorem ſolis æterni. Ecce enim tres operationes dilectionis, nec tamen tres dilectiones, ſed una dilectio eſt: Et ecce tria ſpiramẽta hominis, anima & cor, & utrorũq; fortitudo, nec tamen tres ſpũs unius hominis, ſed unus ſpiritus eſt. Sic dei tui, ò Iſrael, tres perſonæ ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus: nec tamen tres dij, ſed unus eſt deus. Nonne aliud agit anima, & aliud cor ſiue mens humana? anima quippe totum corpus uiuificat, & cuncta corporis officia per quinq; ſenſus diſpenſat: cor autem ſiue mens in conſpectu animæ eſt, & cum ea graditur, ac præſcribit ei cuncta quæ faciat utilia. ¶ Sic quodammodo deus pater uiuens in ſemetipſo uita eſt ſempiterna: filius autem ſiue uerbum ipſius in ipſo eſt & in ipſo erat, prouidens ut faceret cuncta ualde bona, ita ut dicat ipſum uerbũ, ipſa ſapientia: Quando præparabat cœlos aderam, quãdo certa lege & gyro ualabat abyſſos, quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarũ, quãdo circũdabat mari terminũ ſuũ, & legẽ ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos, quando appendebat fundamenta terræ, cũ eo erã, cuncta cõponens. Pene ſic de anima architecti, qui baſilicã iſtã ſiue munitionẽ illã ædificauit, loquatur cor ſiue mens ipſius, quando prę cogitabat mẽſuras longitudinis, latitudinis, & altitudinis ædificij huius, quando certa lege numeros diſtinguebat colũnas & intercolũnia, ſiue turres & interturria eius, quãdo eligebat lapides quadratos ſiue quadrandos quos in fundamẽto poneret, cũ ea erã, cũcta cõponens. Neq; enim aliter iſta præcogitaret, niſi cor ſiue mens cũ ea eſſet, id eſt niſi anima rationalis ſiue artificioſa exiſteret. ¶ Sed quid multa? Memẽto, ait qdã, q̃d ignores opus eius, de q̃ cecinerũt uiri: Oẽs homines uidẽt eũ, & unuſquiſq; intuetur ꝑcul. Ecce deus magnus uincens ſciẽtiã noſtrã, numerus annoꝝ eius inęſtimabilis. Si op⁹ eius, id ẽ, ſeipm ignorat homo: factus em eſt ad imaginẽ dei, & iccirco dicit q̃ſi ꝓpriũ op⁹ ei⁹, quãtomagis ipm ignorat? Nõ em ipm ſed de ipo cecinerũt uiri, ſcilicet Moyſes

Sil'itudo trinitatis i ope dilectionis.

Pater & filius ī diuinis ſicut anima & mẽs ei⁹ in hoie.

Prou. 8

Iob. 36

iſte & cæteri ſancti, qui maxime habuerunt ſcientiam dei, hinc quidã illorũ dicit: Quis uidit eum, & enarrauit, & quis magnificauit eum ſicut eſt ab initio? Procul uident oẽs, procul intuetur unuſquiſq; procul (inquã) id eſt, per ſpeculũ & in ænigmate. Vt autem uideatur facie ad faciem, præſentis temporis non eſt, ſed in futuro ſpes iſta repoſita eſt.

Eccle. 43.

1. Cor. 13.

Quod filius dei, & procedens ex eo ſpũs ſctũs, in eo aſſimilatus ſit quod dixit dñs Moyſi: Congrega mihi ſeptuaginta uiros, & auferam de ſpiritu tuo, tradamq; eis. Cap. XIX.

LAtius ſecundum lectionẽ præſcriptã tractare poterat de gloria ſeu claritate uultus Moyſi, ſiue apertione libri quondã ſignati, ſed nos tui nominis ò trinitas deus, in iſto loco theſaurũ inueniſſe cõtenti, quod eſt noſtri propoſiti, recordemur & illud de gloria eiuſdẽ Moyſi, quod pertinet ad proceſſionẽ ſpũs ſancti. Diximus nãq; ſuperius in quo prophetis & patriarchis, quoꝝ non confunditur uocari deus, ſcilicet in Abrahã, Iſaac, & Iacob, trinus & unus deus aſſimilatus fuerit, nũc ſecundũ hoc myſteriũ ſpiritus ſancti, promptum eſt dicere, qualiter in manu Moyſi quoq; aſſimilatus ſit. ¶ Creſcente gloria Moyſi, creuit & inuidia populi, in tantũ ꝙ Moyſi intolerãda res uiſa eſt, & ait ad dñm: Cur afflixiſti ſeruum tuũ? Quare non inuenio gratiã corã te? & cur impoſuiſti pondus uniuerſi populi huius ſuper me? & cætera uſq; ſin aũt aliter tibi uidetur, obſecro ut interficias me, & inueniã gratiã in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. ¶ Operæpreciũ eſt animaduertere quod dicimus, quia Moyſes exẽplũ oĩm prælatorũ, qui bene præſunt, nimiã à ſubditis inuidiã patiebãt, ita ut uideretur ei tormenti huius importabile pondus, quia cũ eſſet mitiſſimus ſuper oẽs hoĩes q mo rabantur in terra, blaſphemabatur à detrahentibus & murmurantibus, tanq̃ homo elatus & gloriæ nimis auidus, in tantũ ut nec frater ipſius Aaron, nec ſoror Maria pepercerint illi ab huiuſmodi iniuria. Dixerunt enim: Nũ per ſolum Moyſen locutus eſt dñs? Nonne & nobis locutus eſt ſimiliter? Ex uerbis ipſius dicentis ad dñm: Sin aũt aliter tibi uidetur, obſecro te ut interficias me, & inueniã gratiã in oculis tuis, ne tãtis afficiar malis, promptũ eſt agnoſci, quãta doloris tempeſtas in corde eius fuerit. ¶ Et dixit dominus ad Moyſen: Congrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint, ac magiſtri, & duces eos ad oſtiũ tabernaculi fœderis, & facies ibi ſtare tecũ, ut deſcendã & loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, tradãq; eis, ut ſuſtentent tecũ onus populi, & nõ tu ſolus graueris. Venit igitur Moyſes, & narrauit populo uerba domini, cõgregans lxx. uiros de ſenioribus Iſrael, qs ſtare fecit circa tabernaculũ. Deſcẽditq; dñs per nubẽ, & locutus eſt ad eũ: Auferẽs de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta uiris. Cũq; requieuiſſet in eis ſpũs, prophetarũt, nec ultra ceſſauerunt. ¶ Mira pietas dei, mira benignitas Moyſi. Quo enim alio modo melius ſatis populo facere potuit, quatenus nõ uideretur uelle ſolus gloriari? Sed & hoc parũ uiſum eſt ei, q̃d ſeptuaginta uiros gloriæ ſuæ participes habere meruit, niſi etiã omnẽ populũ optaret ſimiliter poſſe in domino gloriari. Cũ enim currens puer nunciaſſet ei dicens: Heldad & Medad ꝓphetant in caſtris, ſtatimq; Ioſue filius Nun miniſter Moyſi, & electus e pluribus diceret: Domine mi Moyſes prohibe eos, ad hæc ille: Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuat, ut oĩs populus prophetet, & det eis dominus ſpiritum ſuum?

Quod partẽ gloriæ Moyſi, ſcilicet prophetiam, illi ſeptuaginta uiri acceperint, nõ etiã operationem uirtutum ſicut Ioſue, de quo dixit dominus: Et dabis ei partẽ gloriæ tuę, & quod hoc intenderit, dicendo: Auferam de ſpiritu tuo. Cap. XX.

Quõ in Moyſe aſſimilata eſt trinitas Num. 11

Moyſes exẽplar omniũ prælatorum Num. 12

Num. 11 Septuaginta uiris datũ de ſpũ Moyſi

Moyſi benignitas erga populum

Auferã de ſpiritu tuo, quõ recte intelligitur,

ANtequam huius rei geſtæ ingrediamur ſacramẽtum iuxta tenorem propoſiti, quo glorificare propoſuimus, æque de filio ut de patre procedentem ſpiritum ſanctũ, libet pauliſper immorari hic in ſenſu literali, quia dominus taliter dixit: Et anferam de ſpiritu tuo, tradãq; eis, iteruꝫ ſcriptura dicit: Et locutus eſt ad eum, uidelicet ad Moyſen tauferens de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta uiris. Quid enim? Non poterat illis dare ſpiritum ſuum, niſi diminueret ſpiritum Moyſi, id eſt ſpiritum quem dederat Moyſi: Hoc recte quæreres, ſi ita dixiſſet: Et auferam tibi. Nunc autem abſolute dixit: Et auferam, quod non eſt aliud, niſi ac ſi dixiſſet: Et accipiam de ſpiritu tuo, tradamq; eis, id eſt, non quantum habes tu ex diuiſionibus gratiarum ſpiritus ſancti, ſed partẽ aliquã gloriæ tuæ dabo eis. ¶ Sic enim de nominatiſſimo Ioſue, poſtmodũ ipſe dominus dicit: Et dabis ei præcepta cunctis uidentibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael. Et ita factum eſt. Aquæ Iordanis diuiſæ ſunt, dicente domino ad Ioſue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Iſrael, omnisq; populus tranſiuit per arentem alueum, & hæc fuit pars gloriæ Moyſi, qui glorificatus eſt eleuando uirgam ſuam, & diuidendo mare, ut graderentur filij Iſrael in medio mari per ſiccum. Pars (inquam) gloriæ fuit. Nam in iſta gloria, ſcilicet in operatione tantæ uirtutis, hoc plus fecit Moyſes, quod rurſum extendit manum contra mare, reuerſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec unus quidem ſuperfuit ex eis. Cætera quoque ſi memores, ueraciter dictum animaduertes de Ioſue: Et dabis ei partẽ gloriæ tuæ, Nõ enim tantus fuit in omnibus

Dabis Ioſue partẽ gloriæ tuę. Num. 27

Ioſue 3 Exod. 14

ſignis

fig nis atq; portentis, ut fuit Moyses, quæ fecit per eum dominus, coram Pharaone & Aegyptijs, & corã uniuerso Israel. ¶ Igitur quod dixit dominus: Et auferã de spiritu tuo, & dabo septuaginta uiris, non aliter oportet intelligi, quàm ac si dixisset: & dabo illis partem gloriæ tuæ, sicut dixit de Iosue. Pars enim gloriæ Moysi prophetia fuit, extra quam nihil gloriæ uiros illos accepisse scriptura meminit dicens: Cũq; requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt nec ultra cessauerũt. ¶ Totũ quod dicere molimur, per paruæ rei similitudinem demonstrare promptũ est. Ecce ignis cum sit corpus, absq; sui diminutione diuiditur, & absq; sui detrimento sese diffundit, ut quantaslibet inde partes auferamus. Sed nunquid ei, uidelicet igni, magno siue exiguo, luminari seu grandi seu paruo, quippiã auferimus, dũ luminaria plurima prout uolumus, accendendo quasi partes de uno auferimus? Nimirũ quantaslibet partes in diuisus ignis, de quouis luminari, mutuati tamen luminis detrimentata non nouit. Sic de isto dominus dicere potuit: Auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, ac si diceret, de pluribus gratijs tibi collatis, gratiam unam, gratiam propheticam impartiar illis. Num.11

Ignis hȝ similitudinẽ ad dona spũs ſ.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione sancti spiritus. Liber. VI.

De eo quod in Michæa scriptum est: Et suscitabimus super eum septẽ pastores, & octo primates homines. Qui pastores, & qui sint primates, & quid sit eos super Christũ suscitari, & q̃ Moyses sit unus de pastoribus illis. Cap. I.

QVOTIENS DE GRATIA DOMINI NOSTRI Iesu Christi, sermonem facientes, ad memoriam reuocamus aliquid eorum, quæ magni patres & iudices Israel, in typum eius gesserunt, facimus uel facere cupimus illud, quod de ipso per Michæã prophetam inter cætera dictum est: Et suscitabimus sup eũ septẽ pastores, & octo primates homines. ¶ Qui nam sunt uel fuerunt septem pastores, nisi Abraham, Isaac, & Iacob, & Ioseph, qui ad Pharaonem introducens fratres suos, hoc profiteri iussit: Viri pastores sumus, serui tui ab infantia nostra usq; in præsens, & nos, & patres nostri. Verum quippe dixeruut, quia patres eorum Abraham, Isaac, & Iacob, & ipse Ioseph, cum adhuc esset puer, curam habuerunt alendorũ gregum. Abraham ergo & Isaac, & Iacob, & Ioseph. Iste quoq; Moyses, quem dominus de rubo uocauit, cum pasceret oues Iethro soceri sui: & Dauid quem sustulit dominus de gregibus ouium, de postfetantes accepit eum, nõne sex pastores sunt? Quibus adde Abel, qui & ipse primus fuit pastor ouium, & septem pastores sunt. ¶ Porro octo primates homines, octo sunt præcipui iudices, qui notis & memorabilibus prælijs uicerunt hostes, & de cæde uastãtium liberauerunt Israel, uidelicet Iosue & Othoniel, Ahot & Barach, & Gedeon, Iepthe, Samson, & Samuel. Et quid est istos septem pastores, & octo primates homines suscitare super eum, scilicet rectorẽ summũq; iudicem Israel, qui ex te egressus est ò Bethlehem Iudæ, sicut ibidem in eodem Propheta præscriptum est. Quid (inquam) est istos suscitare super eum, nisi demonstrare quia typum eius isti prætulerunt, & ipse in ueritate compleuit ea, quæ istis in figura contigerunt? Nunc igitur pastorem Moysen hoc mõ super eum suscitemus, ut secundum sacramentũ reigestę, quam scripsimus, fateamur id quod uerum, quod pium, quod catholicum est, quia sicut de deo patre, ita & de deo dei filio procedit spiritus sanctus.

Mich.5 Septẽ pastores & patriarchæ Gen.46. Exod. 3. Psal. 77 Gen. 4 Octo primates, octo iudices præcipui in Israel 1 Corio

Item de uerbo suscitationis, quoniam suscitari dicitur id quod mortuum fuerat, & reuiuiscit. Cap. II.

NVsquam scriptura sacra narrauit de aliquo pastorum, siue primatum eiusmodi, tale quid dictum, tale quid factum est, ut hoc, quod dictum est à domino huic Moysi: Et auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, rursumq; & locutus est ad eum: Auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta uiris. Eo magis hunc suscitare cupimus super eum, de quo secundum facti huius mysterium procedit spiritus sanctus, de cuius plenitudine (ait Ioãnes Baptista) nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. ¶ Sed iam in primis non importune ratio quæritur de uerbo suscitationis. Suscitatur enim, uel suscitari dicitur id q̃d mortuũ erat & reuiuiscit. Nũ ergo quod taliter actũ est in Moyse, mortuũ fuit: Plane mortuum, propter excellentẽ uitã quæ est in gratia & ueritate dñi nostri Iesu Christi. Sicut enim Apostolus, cũ loqueretur de illa literali claritate uultus Moysi, quam uidẽtes filij Israel timuerunt, dixit. Nã nec glorificatũ est q̃d claruit in hac parte, propter excellentem gloriam, id est, ad compa-

Num.11 Iohan.1 Suscitabim⁹ super eum Exo.34 2 Cor.3.

ad comporationem excellentis glorię,& de iſta ſpiritus Moyſi recte dicas effuſione,quia nec dicendum eſt quod fuerit uiuum aut uiuidum propter excellentem uitam, id eſt,ad comparationem excellentis uitæ.Recte igitur dictum eſt,ſuſcitabimus,id eſt, quod in Moyſe factũ, minus uitæ & utilitatis habuit, in Chriſto uerã eſſe uitam monſtrabimus. ¶ Quare autem nõ dixit:Suſcitabimus in eo,ſed dicere maluit:Suſcitabimus ſuper eum:Nimirũ propter minorationem eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti, quia nõ ſolũ minoratus eſt paulominus ab angelis,uerũetiam minor uiſus eſt Moyſe & omnibus Prophetis. Longe ſupra formã illã,in qua ſuper terrã uiſus,& cũ hominibus conuerſatus eſt,ſupra formã ſerui,in qua potuit etiã crucifigi,ſunt ea quæ teſtificamur de ipſo ſecundum ſcripturas ueritatis, ſcripturas in primis huius Moyſi. Quod ſciens ipſe,cum de aduentu ſpiritus ſancti loqueretur, dixit:Ille me clarificabit quia de meo accipiet,& annuciabit uobis. Statimq; ſubiunxit: Omnia quæ habet pater,mea ſunt. Propterea dixi:Qui de meo accipiet,& annunciabit uobis. Quidnã eſt quod ait:Omnia quæ habet pater,mea ſunt,niſi ac ſi diceret,oẽs ſcripturæ quas utiq; cõdidit pater per nuncios ſuos Moyſen & prophetas alios,in me tendunt:Cũ ergo ſpiritus ueritatis faciet uos intelligere quippiã eorũ quæ ſcripta ſunt de me in lege & prophetis & pſalmis, hoc plane erit accipere de meo,& annunciare uobis,atq; hoc agendo,ille me glorificabit,ſcilicet apud uos,& apud omnes qui credent ſermonibus ueſtris,dum maiora ſentietis, q̃ nũc de meipſo ſupra id quod nũc uidetis in me,aut ex me audituis.

Pſalm. 8

Iohan. 6 Ille de meo accipiet.

Luc. 24

Quomodo ſuſcitatũ fuerit ſuper dominũ Chriſtũ hoc myſteriũ huius paſtoris,in eo q̃ ſuptuaginta uiros ut de ſpũ eius daret eis,cõgregare iuſſus eſt ad oſtiũ tabernaculi fœderis. Cap. III.

Moyſes congregans lxx. viros, typũ Chri geſſit.

IGitur Moyſes congregans ſeptuaginta uiros de ſenioribus Iſrael, quos nouerat ipſe,q̃d ſenes eſſent & magiſtri,ad hoc ut de ſpiritu ſuo daretur eis in miniſterio,ſignificat dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ,qui diſcipulos quos elegit,notos habens q̃ ſenes eſſent,id eſt,fidẽ haberent,in qua teſtimoniũ,ait Apoſtolis,cõſecuti ſunt ſenes,id eſt,ſancti patres,iccirco congregauit,ut participes eos faceret ſpiritus ſui qui in ipſo eſt,nõ ad menſurã ſicut in quolibet ſanctorum,ſed(ſicut ait Apoſtolus) quia in ipſo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.Docet nos hoc columba illa, quæ baptizato eo uiſa eſt deſcendens in eũ , ſicut Lucas manifeſtius ſcribit,quia apertũ eſt cœlum,& deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum. Nimirũ & illa corporalis ſpecies quiddã totũ, integrũ, atq; indiuiduum,& iſtud Apoſtoli dictũ: Quia in ipſo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter , hoc aſſerũt,qa ſpiritus ſanctus huic nõ ad menſuram datus eſt,ſed totus in ipſo eſt, totus in ipſo manet, cum omnibns donis ſuis,ſicut corporalis ſpecies columbæ tota in eũ deſcendit cũ omnibus membris ſuis, non q̃ tunc ſpiritus ſanctus in illo eſſe uel manere cœperit,ſed quod in eo eſſet,q̃ in eo maneret tali ſpecie demonſtrauit. Dẽniq; ſi de natura eius humana recogitet aliquis,certũ eſt,quia manet in eo ſpiritus ſanctus ab initio conceptionis,quippe quẽ de ſpiritu ſancto uirgo intemerata concepit. ¶ Si autẽ de diuina natura ſermo ſit,ſtultũ eſt ambigere,utrũ in filio ſpiritus ſanctus ſit,cũ & pater, & filius,& ſpiritus ſanctus una ſubſtantia ſit,nullo loco ſeparabilis,nullis accidentibus permutabilis. Vbi iſte legiſlator & benedictionis dator, uiros iſtos congregauit, ut de ſpiritu ſuo daret eis:Ad oſtiũ tabernaculi fœderis,& ibi ſtare ſecũ fecit.

Coloſ. 2 Luc. 3

Spũs ſan. in Chro pleniſſime.

Num. 11

Quod eſt oſtiũ tabernaculi,cœleſtis tabernaculi,nõ manufacti:Non enim ignotũ eſſe debet aliud eſſe tabernaculum,quod fixit deus non homo:Et aliud,quod iubente deo ſecundũ exẽplar illius fixit homo, iubente (inquã) & dicente deo:Inſpice & fac ſecundũ exemplar, quod tibi in monte monſtratũ eſt. ¶ Quod ergo eſt oſtium cœleſtis tabernaculi,niſi paſſio domini noſtri Ieſu Chriſti, in qua patefactũ eſt latus eius lancea militis,unde ſanguis & aqua profluxit:Non enim aliud nouimus oſtiũ, neq; aliunde,niſi per fidem huius ſacramenti eſt nobis introitus,ſiue tranſitus in locũ tabernaculi admirabilis uſq; ad domũ dei. Ad illud quidẽ oſtiũ omnes adducimur,omnes quicũq; in Chriſto Ieſu baptizati ſumus,nã in morte ipſius baptizati ſumus,ait Apoſtolus,& ibi ſpũ ſanctũ accepimus. ¶ Sed pulchrũ eſt hic illos primores uiros attendere, quos tunc prætentialiter adduxit, dicens inter cætera:Subleuatis in cœlum oculis,quos dediſti mihi cuſtodiui,& nemo periit ex eis niſi filius perditionis. Quomodo ſtare fecit eos ſecũ:Vos eſtis, ait, q̃ permãſiſtis mecũ,& ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnũ. Ita ſteterunt cũ eo ad oſtiũ tabernaculi nõ dico ſeptuaginta uiri, imò uiri iam centũ & uiginti, quãdo deſcẽdit dñs,& auferẽs de ipũ Chri, tradidit eis, qñ factus eſt repẽte de cœlo ſonus tanq̃ aduenientis ſpũs uehemẽtis,& apparuerũt illis diſpartitę linguę tanq̃ ignis. De eo quod uſq; ad illud patienter ſuſtinuerat dominus, poſtq̃aũt tot hoies acceperũt de ſpũ Moyſi, murmurantẽ populũ percutere cœpit,& in cuius rei figura iſtud contigerit. Cap. IIII.

Exo. 25 Oſtiũ tabernaculi Chro latus eius lãcea pforatũ.

Pſalm. 4 Rom. 6 Iohan. 17 Luc. 22

Actu. 2

Murmura & tentationes Iudæorũ contra deũ. Exod. 15 Ibidẽ. 16

MVltũ ad rẽ pertinet cõſyderare quę, uel qualia contigerũt populo illi, poſtq̃ acceperunt de ſpiritu Moyſi,& prophetauerũt,nec ultra ceſſauerũt illi lxx. uiri. Iã antea tentauerunt dñm multis uicibus, & male locuti fuerãt in ipſis beneficijs dei, nec enim ſine murmuratione quicq̃ petierunt, ſic incipientes: Quid bibemus?

Et iterũ

et iterum murmurantes dixerunt: Vtinam mortui essemus per manum domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate. Patienter sustinuit eos dominus murmurantes, & male loquentes, cum diceret Moyses ad dominū: Quid faciam populo huic? Adhuc pauxillulum, & lapidabit me. Tanta erat duritia cerui- Exod. 32
cis illorum, ut iam fic timeret Moyses, nec tamen dominus aliqua illos per semetipsum plaga percussit, nisi quod Moyses propter reatum uituli, quem fecit Aaron, ultro & iniussus præcepit filiis Leui, & occidit unusquisq; fratrem & amicum & proximum suum, ceciderunt q; in illo die uiginti tria milia. Verum illic Moyses pro domino zelatus est. ¶ Nos autem de eo nunc agimus, quod dominus pro Moyse iratus est. Hoc nusq; uel dictum uel factum reperitur, anteq; accepto de spiritu munere diuisiuo prophetarent tot homines, sed extunc, quia non cessauit eorum murmuratio contra Moysen, audiens dominus iratus est, ita ut sororem eius in Num. 12
primis operiret cadens lepra quasi nix, & populum percussit furor domini plaga magna nimis: & omnes (inquit) homines qui uiderunt maiestatem meam & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem uices, nec obedierunt uoci meæ, nō uidebunt terram pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam. Et ita factum est. Quosdam ex illis terra deglutiuit, quosdam ignis consumpsit, quidam à serpentibus perierunt, & omnis illa generatio, quæ exierat de Aegypto à uiginti annis & supra, præter Iosue & Caleph filium Iephone, uariis cladibus consumpta, & in deserto prostrata est. Quid hoc sibi uult, quod non ante sed post diffusionem spiritus Moysi, 1 Cor. 10
tam terribile fuit super illos iudicium siue ira dei? Nam hæc omnia (inquit Apostolus) in figura contingebant illis, & proinde diligentius quærere debemus, quid per istam dispensationem temporis, præfiguratum fuerit.

De eo quod pharisæis dicentibus: hic non eijcit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorū, respondit dominus: Qui autē dixerit uerbū contra spiritū sanctū, nō remittetur ei neq; in hoc seculo neq; in futuro, & quod illa res gesta in figura cōtigerit huius iudicii. Cap. V.

DVm quæstioni siue capitulo huic intendimus, simul q; audimus Apostolum dicen- 1 Cor. 13
tē, nos autem sensum Christi habemus, ecce sensus eius dē Christi nobis dignanter occurrit in uerbis istis, quę pharisæis respondit, qa dixerūt: Hic nō eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorū. Et si ego (inquit) in Beelzebub eiicio dæmones, filii uestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices uestri erūt. Paucisq; interpositis, ideo dico uobis, ait, omne peccatū & blasphemia remittetur hominibus: spūs aūt blasphemiæ nō remittetur. Et qcūq; dixerit uerbū cōtra filiū hominis remittetur ei. Qui aūt dixerit cōtra spiritū sanctū, nō remittetur ei, neq; in hoc seculo neq; in futuro, Io uerbis istis sensus Chri nobis occurrit, dū præscripto intēdimus, capitulo de causa Moysi, cur nō ante sed postq; de spū eius datū est, lxx. uiris murmurātibus atq; detrahētibus, deus iratus esi & nō pepercit, sed ira eius ascēdit super eos, & terribiliē modis diuersis, sicut supra dictū est, cōsumpsit eos. ¶ Dicamus ergo: Quā diu dns noster Iesus Chrs solus uidebat suimet testis, quasi iure uideretur paruipēdi à dicētibus: Tu de te ipso testimoniū perhibes, testimoniū tuū non est uerū; quis ecōtra ueraciter respondere posset: Et si ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū uerū est, quia scio unde ueni & q̄uado, tādiu ista patiētia peccatū eorū remissibile esse iudicauit, dicēs eis: Quicūq; dixerit cōtra filiū hominis, remittet ei. Possunt em̄ adhuc de ignorantia excusari; iccirco cū patereturdixit: Pater, ignosce eis, nō em̄ sciunt qd faciunt. Vbi autē spūs sanctus, ad testificādum uenit, secundū qd ipse pmisit, dicēs: Cū autē uenerit paracletus, quē ego mittā uobis à patre spiritū ueritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & uos testimonium perhibebitis: tiā extunc excusationē nō habuerunt de peccato suo, & hoc pspiciēs: Qui autē, inquit, dixerit contra spiritum sanctum, nō remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Et ita factum est. Non enim ante, sed postquam spiritum sanctum misit discipulis suis, & illi qui fuerant homines sine literis & idiotæ, cœperunt loq; i uariis linguis magnalia dei, & de scripturis, quæ utiq; noces sunt spiritus sancti, proferre testimonia Iesu Christi filii dei, iudicati sunt æterno iudicio, ut non remitteretur eis neque in hoc seculo, nec in futuro. Quin & in hoc seculo disperirent uincentibus Romanis, & in futurū trahentibus animas ad tormenta spiritibus malignis. ¶ Nimirum in figura gerendæ huius rei contigit illis, qui afflixerunt siue exacerbauerunt spiritum Moysi, ut non ante, sed postquam datum est de spiritu eius septuaginta uiris, iraſceretur in eos furor spiritus domini, & deleret tot tamq; diuersis modis omnem illam generationem, quæ exierat de terra Aegypti. ¶ In singulis quoq; hominibus, id est iudicium: Quāmdiu enim per ignorantiā sanæ doctrinæ contradicunt, superna suspensa tenetur super eos sententia iudicii ęternitubi autem scientes ueritatem, per superbiam contradicunt ueritati, exempli gratia, ut Arrius cæteriq; hæretici, siue hæresiarchę plurimi, extunc iudicantur esse blasphemi, & uerbum dicere contra spiritum sanctum, & peccatum hoc non remittetur, neq; in hoc seculo neq; in futuro.

Num. 14

Plagæ Iudæorū.

Num. 16
Num. 21

Mat. 12

Pœnā Iudæorū in filium min⁹ punita sunt q̄ pœnā eorū post data tūapl's is spiritum san. Iohan. 8

Luc. 23
Iohan. 15

Mat. 12
Figura eiusmodi rei p̄cessit in Moysæ.

Hæretici pœcāti spm̄ sa.

¶ Quod

Quod ſeptimus paſtorum ſupra memoratorũ fuerit Dauid, & quod apud iſtum non ſolum triplicatũ nomen dei ſicut apud Moyſen, uerũetiam relatiua inueniantur expreſſa nomina trinitatis, quæ ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & quod hic primus ſpiritũ ſanctum nominauit, qui prius legebatur, ſpiritus dei, ſiue ſpiritus domini. Cap. VI.

1 Reg. 16 Pſal. 77

SEptimus paſtorum ſupra memoratorũ extitit Dauid, quem pauiſſe oues patris, & ſacra hiſtoria clariſſime narrauit, & ipſemet canit ỹbis hui uſcemõi: Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, de poſtfetantes accepit eum. Quàm multi & magni doctores paſtorem iſtũ modo ſupradicto ſuſcitauerunt per eum, ſcilicet ſuper dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. ¶ Nos quoq; poſtremi pro poſſe ſuſcitauimus hunc ſuper eum, cum in plæriſq; aliis, tũ maxime in opere quod ſcripſimus ſuper duos libros regum, primũ & ſecundũ. ¶ Apud iſtum, quod noſtri propoſiti eſt, inuenimus manifeſtius expreſſum fidei noſtræ theſanrũ ſanctæ trinitatis. Quomodo manifeſtius expreſſum? Nimirum non ſolum, ſicut apud Moyſen, triplicato ſubſtantiali nomine, quod eſt deus. Exempli gratia, cum dicit: Benedicat nos deus deus noſter, benedicat nos deus, uerũetiam expreſſis relatiuis nominibus, quæ ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Ait enim in ipſo loquens ipſe Chriſtus: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ſubauditur, natura non adoptione. Sequitur enim: Ego hodie genui te. Quod dicit hodie, ſic intelligimus, ac ſi diceret in æternitate, in immutabilitate. Sicut enim illi eſt eſſe, & non fuiſſe, aut futurũ eſſe. Vnde & ad Moyſen dixit: Ego ſum qui ſum, & ad Iudæos: Anteq̃, inquit, Abraham fieret, ego ſum, ſic in genitura eius, neq; heri, neq; cras admittit intellectus fidei noſtræ, ſed ſolum hodie. ¶ Quod deinde ſequit dominũ patrem adhuc dixiſſe: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Conſtat eſſe dictũ pro humilitate naturæ noſtræ, quia ſecundũ ſerui formã & illi congruit, & nobis neceſſariũ fuit, patrem poſtulare, id eſt, pati pro noſtra ſalute. Nihil enim aliud intelligere uolumus hic in uerbo poſtulationis, niſi obedientiam, cuius ſumma eſt, ſacramentum ſiue ſacrificiũ ſacroſanctæ eius paſſionis. ¶ Itipem in alio pſalmo, cũ dicit idem pater, loquens in uiſione ſanctis ſuis, quoq; ſe unũ geatulabatur Dauid: Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, deus meus, & ſuſceptor ſalutis meę, & ego primogenitũ ponã illum, excelſum præ regibus terræ. Cũ (inquam) hæc dicit, & relatiua exprimit nomine patris, & filij, & utrãq; exprimit naturam unici filij. Nam ſecundũ naturam diuinam, ipſe (ait) inuocabit me: pater meus es tu, & ſecundũ naturam humanam itidem ipſe ait inuocabit me: deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ es tu. Iuxta hunc ſenſum ait iſte primogenitus, iam excelſus præ regibus terræ factus, id eſt, iam à mortuis reſuſcitatus, iam ad dexteram maieſtatis in excelſis æterna ſeſſione ſeſſurus: Aſcendo ad patrem meũ & patrem ueſtrum, deũ meũ & deũ ueſtrũ. ¶ Spiritum ſanctum idem Dauid primus nominauit dicens: Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuũ ne auferas à me. Nam eatenus ſcribebatur ſpiritus dei, ſiue ſpiritus domini. Hic autem quod ſonorius eſt ſpiritũ ſanctũ primus nominauit, de cuius dignitate uocabuli mentionem iam fecimus in primo libello præſentis operis. Itaq; relatiua nomina ſanctæ trinitatis, quæ ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, hic patenter edixit, quę ante ipſum nec Moyſes, nec alius ſic euidenter expreſſit.

Dauid manifeſtiꝰ de triuitate loquutꝰ ẽ & Moyſes.

Pſal. 66

Pſal. 2

Exo. 3

Iohan. 8

Pſalm. 2

Filiꝰ prĩogenitus, excelſꝰ p̃ regibus terræ.

Pſalm. 88

Iohan. 20

Spiritũ ſ. Dauid primus nõiauit.

Pſal. 50

Actu. 4

De promiſſione, quæ ad eum cum iuramento facta eſt: Semel iuraui in ſancto meo, & cætera. & de trino nomine domini ad eum, cum dicit: Requiem dabo tibi, prædicetq; tibi dominus, quod faciet tibi domũ dominus. Cap. VII.

Pſal. 88

ADiſtum repromiſſio facta eſt cum iuramento, ſicut ad Abraham, beati ſeminis quod eſt Chriſtus, quod naſciturus eſſet de ſemine eius, unde & cantãs miſericordias domini, dixit ex ore ipſius domini: Semel iuraui in ſancto meo, Si Dauid mentiar. Semẽ eius in æternũ manebit. Vnde uenerabiliter attendendũ eſt, quia beata trinitas, quę ſeſe Abrahæ exhibuit in tribus angelis; pro confirmatione promiſſionis, ſiue pro magnitudine & dignitate promiſſi, ipſa perſe ſeſe expreſſit in tribus uerbis ad Dauid, in promiſſione eiuſdem ſeminis, id eſt Chriſti. Hæc dicit dominus exercituũ: Requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, prædicetq; tibi dominus, quod faciat domũ tibi dominus. In iſtis namq; uerbis, in iſto initio tantæ promiſſionis, quæ intelligitur ex ſubſequentibus, dum dicit: Cumq; completi fuerint dies tui, & dormieris cũ patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnũ eius, ipſe ædificabit domum nomini meo, & ſtabiliam thronũ regni eius uſq; in ſempiternũ, ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. ¶ In iſtis, inquã, uerbis patenter ſe oſtendit per diſtinctionem perſonarũ, una diuinitas ſummæ & indiuiduæ trinitatis. Quis enim, uel quæ perſona hæc dicit: Et requiẽ dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, niſi perſona patris? Sequitur namq; & dicit poſtmodũ: Ego ero ei in patrẽ, & ipſe erit mihi in filium. Ergo perſona illa, de qua dicit dominus pater: Prædicetq; tibi dominus, ipſa eſt dominus ſpiritus ſanctus, qui per os ſanctorũ prophetarum prędixit, quemadmodũ & Zacha-

2. Reg. 7

Ibidem

Trinitas perſonarũ in una ſubſtantia exỹbis Dauid agnoſcitur

Luc. 1

rias

rias dicit: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarũ eius. Nam de quo protinus ait: Quod faciat domum tibi dominus, ipsa persona est dominus filius. Non tres domini, sed unus dominus. ¶ Quantum potuit uel debuit sacra hæc scriptura sacramentũ hoc & futuris seruauit, & illis qui tunc erant, dum ipsa conderetur, abscondit hominibus, quia distinctionem trium personarum (sicut iam alias diximus) portare non poterant, si eis palam prædicaretur.

De eo quod ubi missus est Apostolis paracletus spiritus ueritatis, imò & anteq̃ appareret in linguis igneis (quod factum est die pentecostes) cum aperuisset illis sensum, ut intelligerent scripturas, prima testimonia Christi sumpta fuere de psalmis Dauid. Cap. VIII.

QVanta putas in isto habet pater? Dixit enim filius, & nos supra meminimus: Cũ aũt uenerit paracletus spiritus ueritatis, ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Statimq; subiunxit: Omnia quæ habet pater mea sunt, propterea dixi: quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Quanta ergo putas in isto habet pater? Quanta de isto accepit spiritus sanctus, & annunciauit Apostolis, ut clarificaretur filius dei? ¶ Delectat ualde, quia postq̃ ascendit in cœlum Christus filius dei, etiam anteq̃ procederet spiritus sanctus apparens in linguis igneis, primum quod protulit de isto accepit, & Petro annunciauit ut diceret: Scriptum est enim in libro Psalmorũ: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea, & episcopatũ eius accipiat alter. Iam enim factum fuerat quod Euãgelista Ioannes narrauit, dicens: Hoc cum dixisset, insufflauit & dixit eis, Accipite spiritũ sanctum, quodq; Lucas eiusdem diei, & eiusdem uesperę gesta scribens, dixit inter cætera: Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas. ¶ Vt autem impleti sunt dies pentecostes, & procedens spiritus sanctus à throno maiestatis, atq; sedit supra singulos eorum, tanq̃ ignis, apparuerunt enim illis dispartitæ linguæ, tanq̃ ignis, & repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui uarijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis: ut (inquam) hæc uox facta est, & hac uoce facta, cõuenit multitudo mente confusa, nonne primum quod spiritus sanctus per os Petri apostoli protulit de isto accepit? Præmisso namq; testimonio prophetæ Iohelis, q̃ non essent ebrij sicut putabant illi, qui irridentes dicebant: quia musto pleni sunt isti, protinus data propositione de resurrectione domini nostri Iesu Christi, rationem hanc intulit. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, & cętera usq; Non enim Dauid ascendit in cœlum, dicit autẽ ipse: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Hoc, ut supra iam dictũ est, ualde delectat, quod cum dicere uolumus, quia pater multa in isto habet quæ filij sunt, sicut & cætera omnia, omnes enim scripturæ in filium tendunt, prima quæ spiritus sanctus protulit per os Petri apostoli ipso die quo datus est, perpendimus, quia de isto accepit, in quo deus pater testimonia fidelia q̃ plurima filio suo thesaurizauit.

Ioan. 16

Testimonia de Chõ ex psalmo Actu. 1 Psal. 108 Ioan. 20 Luc. 24 Actu. 2 Spũs. datus Apostolis in liguis igneis

Psal. 15 Psal. 109.

Item de eo quod ait: Ille spiritus me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis, & de illo uersu psalmi quarti: Signatum est super nos lumen uultus tui domine, dedisti letitiam in corde meo. Cap. IX.

HIC in psalmo quarto dicit: Signatum est super nos lumen uultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo. Quia uidelicet psalmus quartus hunc habens titulum, in finem psalmus canticum Dauid, si rite consyderes, in illum diem spectat quo spiritus sanctus (ut supra dictum est) procedens à throno siue maiestate patris, & filij, discipulos Christi ita lætificauit, ut musto uiderentur pleni, loquentes linguis, & silere non ualentes præ gaudio, quod nemo ex tunc tollere potuit ab eis. ¶ Ad hoc perspicere iuuat sensum, ordinemq; psalmorum præcedentiũ psalmi primi, secundi, & tertij, simul & istius scilicet quarti: Quia uidelicet quatuor sacramenta nostræ salutis (quorum in fide uita nostra consistit) prædicant auri audienti, scilicet incarnationem, passionem, resurrectionem, atq; ascensionem Iesu Christi filij dei, simulq; lætitiam qua spiritus sanctus, ut iam dictum est, in die Pentecostes discipulos eiusdem domini lætificauit. ¶ Hæc enim ò fili, de tuo spiritus sanctus accepit, & annunciauit nobis, ut possimus iam in ista fronte, siue uestibulo gazophylacij patris tui, demonstrare quatuor insignia hæc tuæ nobilitatis, uidelicet q̃ homo absq; peccato natus, & cũ hominibus conuersatus fueris, & quod quasi peccator mortem sis passus propter obedientiam paternæ dilectionis, & q̃ à somno mortis exurrexeris per uirtutem diuinitatis, & q̃ in cœlũ ascenderis, rediturus in die iudicij, & percussurus impios, quia sine causa aduersati sunt tibi. Proinde supra scriptum quarti psalmi uersiculum: Signatum est super nos lumen uultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo, paululum differentes, à primo incipiemus hęc demõstrare breuiter, ut perspecta fronte, siue uestibulo sanctuarij, quod intus amplissimum est, dicrt quicunq; rudis, & similis nostri spectator adest. O quanta pater hic habet, & quanta spiritus ueritatis hinc accipere potest, ut annunciet nobis de his, quæ filio suo thesaurizauit pater, quoniam iam in ingressu tam fulgidus, tamq; ordinatus prospectus sacramentorum, in

Quatuor primi psalmi secundũ quatuor sacramẽta salutis.

n quibus uitam habemus, ornatus est.

Quod per intellectū psalmi primi, hoc de Christo nobis annūciet spiritus ueritatis, quia & in hunc mundū sine peccato uenit originali, & in hoc mundo sine peccato uixit actuali. Ca. X.

Beatꝰ vir q̄ non &c̄. hic est Chr̄us solus.

PRimus psalmus, prima uox psalterij dicit: Beatus uir, qui non abijt in cōsilio impiorū, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Quis præter unum talis aut tantus uir? Et quidem, si de peccatis actualibus agitur, ut de sanctis interim taceam maximis atq; nouissimis, quis dinumerare possit multitudinem paruulorum innocentium, qui non abierunt in consilio impiorum, & in uia peccatorum non steterunt, & in cathedra pestilentiæ nō sederūt. Sed si originale recogites peccatum, nullus omnino est præter hunc unum, nam in Adam, ait Apostolus, omnes peccauerunt. Hic ergo est ille uir uere beatus, cuius conceptio & natiuitas extitit secūdum operationē spiritus sancti, quod pulchre insinuatur per hoc dictum: Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. ¶ Pluraliter nanq; decursus aquarum diuisiones intelligimus gratiarum spiritualium, quæ omnes simul in istum deificum hominem, siue beatum uirum, ab ipso conceptionis initio diffusæ sunt. At in alios homines, quicunq; illo digni sunt, nequaq̄ sic uel tanta plenitudine, sed longe & incomparabiliter minus donis diuisiuis datæ siue distributæ sunt. Verum nos hac uice pedem retrahamus mentis de istarum profūdo aquarum. Proposuimus em̄ demonstrare breuiter in hoc psalmo sacrosanctam domini & dei nostri Iesu Christi humanitatem, quod absque peccato fuerit tam originali quàm actuali, & hoc perficere nunc sufficit ternis oppositionibus istis. ¶ Non abijt in consilio impiorum, sed in lege domini uoluntas eius. In uia peccatorum non stetit, sed in lege domini meditabitur die ac nocte. In cathedra pestilentiæ non sedit, sed est uel erit tanquā lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Iam ergo duo oppositā demonstremus consilia, quorum isti terni effectus ualde contrarij sunt. Quod fuit consilium impiorum, in q̄ abijt, id est, à deo recessit ille non beatus uir, ille uetus Adam? Nimirum hoc, ut qui erat puluis præsumeret uelle, ut esset sicut deus. Quod econtra consilium piorum, in quo non abijt, id est à deo non recessit iste beatus uir, iste nouus Adam? Nimirum, ut qui natura erat deus, in puluerem nostrum descendere dignaretur. Illud fuit consilium spiritus diaboli: Istud autem cōsilium spiritus dei. Inde oppositiones istæ, quas diximus, ternæ sunt: quia ille secundum consilium illud abijt, & istius uoluntas secundum consilium istud fuit in lege domini: imò & sicut Apostolus dicit sub lege factus est, cum esset dominus legis. Ille in uia peccatorum stetit, malam quippe cogitationem tantæ ambitionis, opere demonstrauit: iste in lege domini die ac nocte meditatus est, ut quod præfigurabatur per legales ceremonias, uerbi gratia, agni & uituli, cæterorumq; huiusmodi, in ueritate suæ passionis impleret. Ille in cathedra pestilentiæ sedit, id est, pestilentiam mortis utriusq; scilicet animæ & corporis, posteris suis hæreditariā dereliquit: iste autem ut lignum fructiferum hunc fructum in tempore suo dedit, ut comedētes carnem & sanguinem eius, ab illius cibi uetiti reati simus liberati.

Gen. 5

Galat. 4

Iohan. 6

Quod per intellectum Psalmi secundi, hoc de Christo nobis annunciet spiritus ueritatis, quia propter obedientiam passus sit pro peccatis nostris, scilicet obediendo patri dicenti: Postula à me, nimirum moriendo. Hoc enim fuit postulare, & dabo tibi gentes hæreditatem tuā, & possessionem tuam terminos terræ. Cap. XI.

Psal. 2

Iohan. 8

QVare ergo fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Dixit enim quodā loco Iudæis, & quod illis dixit omnibus & gentibus & populis dixit & dicit: Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Quid aliud sibi uult percūctatio ista: quare fremuerūt gentes, & populi meditati sunt inania? Iccirco taliter hunc psalmum secundum primo uel præcedenti coniungimus: quia iuxta propositum, & hominem, sine peccato fuisse conceptum uel natum atq; conuersatum Christū dei filium, in illo primo agnoscimus, & in isto secundo causam cur passus fuerit, quā gentes & populi meditantes inania non cognouerunt expositā intelligimus. ¶ Ait enim: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionē tuam terminos terræ. Audito uerbo quod dixit, postula à me, modū quoq; siue qualitatē postulationis debemus nosse. Quomodo nisi moriendo postulauit? Humilitas proculdubio sacrosanctæ eius passionis postulatio fuit, sacrificiū fuit, præter quod aliud holocaustū & pro peccato deus noluit. Est igitur sensus: Iccirco ego beatus uir, q̄ morti nihil debui, quia peccatum non feci, mortis debitum solui, iccirco quando fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, quando astiterunt reges terrę, & principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus me Christum eius: Iccirco, inquam, tacui, semper filui, patiens fui, qui poteram usquequaq; dicere, quod semel dixi, ego sum, & abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, quia dominus pater dixit ad me: Postula à me, & dabo tibi

Christꝰ moriēdo postulauit a prē gētes hæreditatē suam. Psal. 39

Iohan. 18

gentes

gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ.¶ Ad hanc patris dictionẽ cum multa conſonent,illud quoque pertinet quod Eſaias inter cætera dixit : Si poſuerit pro peccato animam ſuam,uidebit ſemen longæuũ,& uoluntas domini in manu eius dirige- Eſai.5.
tur. Vnde autem mors eius tanti eſſet,aut tãtum ualeret,niſi idem ipſe,qui homo in ſeculo natus eſt,deus ante ſecula exiſteret? Propterea dicturus pater: Poſtula à me,prẽmiſit: Filius meus es tu,ego hodie genui te. Cæterorum quæ ſequuntur uſq; in finem pſalmi,ſumma hęc eſt, Ioan. 3
quam dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia traham ad me. Itẽ dixit: Data eſt mihi oĩs Mat.28
poteſtas in cœlo & in terra. Poteſtas utiq; iudiciaria à dextris & à ſiniſtris,quę deſignatur hoc Pſal.2.
breui uerſiculo: Reges eos in uirga ferrea, tanq̃ uas figuli confringes eos.

Quod per intellectum pſalmi tertij hoc de Chriſto nobis annunciet ſpiritus ueritatis, quia reſurrexit,& in cœlum aſcendit,& hoc eſſe quod dicit: Ego dormiui & ſoporatus ſum,& exurrexi,& : Tu autem domine ſuſceptor meus es. Cap. XII.

POſtquam fremuerunt gentes,& populi gentiles & Iudæi,uſq; dum interimerẽt eũ, lætati ſunt,& multipliciter quaſi uiciſſent gloriati ſunt, ipſam eius mortem pro magno tenentes experimento, quod non fuiſſet à deo, quod fuiſſet ſeductor,& iccirco nomen eius periſſet,& nulla eſſet in deo ſalus eius. ¶ At ille nunc mortuus per Verba reſurgentis Chri. Pſal. 3
triduum loquebatur, & nunc uſq; uiuens loquitur ea quæ continet ſequens pſalmus: Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? Multi inſurgunt aduerſum me, Multi dicunt animæ meæ,non eſt ſalus ipſi in deo eius,& cætera uſq;: Dormiui & ſoporatus ſum, & exurrexi. Quis niſi dormiens dormitione peccati,& ſoporatus alto ſopore fallaciæ,non agnoſcit hanc uocem reſurgentis,hæc eſſe uerba reſurrectionis. ¶ Ergo quod ſequitur: Non timebo milia populi circundantis me,exurge domine,ſaluũ me fac deus meus,uox eſt aſcendentis & eun- Verba in cœlũ aſcẽdẽtis.
tis ſedere à dextris dei. Vtrunq; autem, ſcilicet & reſurrectionem,& aſcenſionem uno uerſiculo breuius præſtrinxeat, dicens: Tu autem domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meũ. Cuius uerſiculi Petrus Apoſtolus taliter ſenſum expreſſit glorioſum: Hunc Act.2
Ieſum ſuſcitauit deus patrum noſtrorum,& principem ac ſaluatorem exaltauit dextera ſua, ad dandam pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. ¶ Fecimus quod propoſuimus,ſcilicet demonſtrare iam in initio Pſalterij Dauidici quatuor ſacramenta hæc, quorum ſine fide nullus uiuit,incarnationem,paſſionem,reſurrectionem, atq; aſcenſionem Ieſu Chriſti filij dei,ut ordine lucido ad illum diem proceſſionis ſpiritus ſancti peruenirem us,cuius gratiam ſonat is qui continuo ſequitur pſalmus quartus.

Quod per intellectum pſalmi quarti,qui ſic incipit: Cum inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ,in tribulatione dilataſti mihi,hoc de Chriſto nobis annunciet ſpiritus ueritatis,quia fecit ſicut promiſit dicens: Et gaudebit cor ueſtrũ,& gaudiũ ueſtrum nemo tollet à uobis. Cap. XIII.

CVm inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ,in tribulatione dilataſti mihi. Huius quippe uerſiculum pſalmi ſuperius ſuſceptum habuimus: Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui domine,dediſti lætitiam in corde meo: & hoc dilato,paululũ In tribulatione dilataſti mihi
digreſſi,tetigimus pſalmos ſuperiores, ut demonſtraremus, quia ſacramentorum ſalutis noſtræ miro modo & latet,& ſplendet hic in prophetia lucidus ordo. ¶ Quærimus ergo, Nonne uoces quarti huius pſalmi conuenit rei geſtæ,& uoci illius diei,quo ſpiritus ſanctus de cœlo ueniens,orantes diſcipulos domini lætificauit, ita ut dicere congruat conuẽtui illi, & omni eccleſiæ ſequenti: In tribulatione dilataſti mihi, miſerere mei,& exaudi orationẽ meam? Omnes enim perſeuerantes erant unanimes in oratione, cũ mulieribus,& Maria matre domini Ieſu,& fratribus eius. Nonne ita contigit illis, ut ſonat iſta uox ſpiritus prophetici: In tribulatione dilataſti mihi? Eatenus quippe non latum, imò ualde anguſtum fuerat eorum & cor,& os? Quomodo anguſtum cor? Homines ſine literis erant,& idiotæ. Quomodo anguſtũ os? Vnius habebant ruſticitatem linguæ Hebraicæ, ita ut loquentes ex idiomate ſuæ locutionis, ſtatim fierent manifeſti quod eſſent Galilæi. Qui ſic anguſti fuerant cordis & oris, ita dilatati ſunt, ut & ſcripturas intelligerent, & loquerentur linguis,& quod maximũ eſt, non in pace, ſed in *pace. Ibant enim gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati ¶ Magna & mira dilatatio illorum, qui unanimiter perſeuerantes in oratione ſecundũ iſtam uocem propheticam: Miſerere mei,& exaudi orationẽ meam, ſic exauditi fuerant, ut in corde ſcripturas, in ore linguas, in utroq; adepti conſtantiam, loquerentur magiſtratibus, dicerent tam plebi quàm ſenioribus: Filii hominum uſquequo graui corde, ut quid diligitis uanitatem,& quæritis mendacium. Scitote qm̃ mirificauit dñs ſanctum ſuum. Quid enim aliud uerba illa ſapiũt, uiri Iſraelitæ deus patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum, & cætera uſq;: Pœnitemini igitur & conuertimini, ut deleantur ueſtra peccata. Et quàm pulchre quod hic ſcriptum eſt in pſalmo: Iraſcimini & nolite peccare,& quod illic dicit Apoſtolus Petrus: Pœnitemini, ut deleantur ueſtra peccata, unum

Vox ẽ apoſtolorũ accepto ſpũ ſcto. Act.1.
lege * perſecutione Actu.5.
Dilatatio apoſtolorum in die Pẽtec. Pſal.4
Act.5

Mendacium quod quærebãt Iudæi. Mat. 28

idemq; significat. ¶ Item per hoc quod hic scriptum est, ut quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium: quam recte illud arguitur mendacium, quod iam ante illum diem, quo prędicare cœperunt apostoli, diuulgatum erat apud Iudæos: mendacium inquam, & quod quæsierant emerant data militibus pecunia copiosa, ut dicerent, quia discipuli eius uenerunt nocte & furati eũ sunt, nobis dormientibus. Sed iam omissa multitudine eorũ, quę hinc dici poterãt, propositum pro agnitione sanctæ trinitatis, pertractemus uersiculum.

Iterũ de uersu psalmi quarti: Signatum est super nos lumen uultus tui domine, quod uultus domini sit filius dei, & quod lumen uultus domini sit spiritus patris & filij. Cap. XIIII.

Dñs pr̃, uultꝰ eius filiꝰ, lumẽ uultus spũs sanctꝰ.

SIgnatum est super nos lumen uultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo. Dominus cui hæc dicuntur, signatum est super nos lumen uultus tui domine, ipse est pater: uultus domini, ipse est filius patris: Lumen uultus domini, ipse est spiritus sanctus patris & filij. Filius iccirco recte dictus uultus dei patris, quia sicut in uultu alicuius hominis affectio lætitiæ uel mœroris potest percipi, sic per filium uoluntas dei patris mundo innotuit. Lumẽ uultus domini: iccirco recte intelligimus, spiritum sanctum patris & filij, quia sicut lumen alicuius rei ualde lucentis uiam uel prospectum pandit corporalibus oculis: Verbi gratia, sicut claritas solis, depulsa caligine noctis, nobis efficit diem, sic spiritus sanctus, depulsis ignorantiæ tenebris, docet nos omnem ueritatem, quia per ipsum & filium scimus, & patrem, & ipsum cognoscimus ex utroq; procedentem. ¶ Quis, quando, & ubi signauit super nos hoc lumen uultus tui domine? Dominus Iesus Christus, quando adhuc latebat uultus tuus in illa humanitate ut crucifigi posset, nisi enim latuisset, nisi se continuisset, & cessasset dicere, ego sum, omnes abirent retrorsum, & caderent in terram, nec possent comprehendere eũ. Dominus, inquam, noster Iesus Christus, cũ adhuc sic lateret in carne eius uultus tuus, signaturam se promisit super nos hoc lumen uultus tui, & cõtinuo signauit, ut uere pontifex summus pro iure officij sui, cuius est signare, non solam frontem corporis, uerũetiam frontem animæ credentis. Dixit enim ipsa nocte qua tradebatur, mittam uobis paracletum spiritũ ueritatis, qui à patre procedit, & multa huiusmodi ad distinctionem pertinẽtia trium personarum patris & filij & spiritus sancti. Et deinde ipsa qua resurrexit die, stans in medio discipulorum, præmisso bono pacis nuncio, quam fecerat inter deum & homines, insufflauit & dixit: accipite spiritum sanctum, scilicet in remissionem peccatorum. Sequitur enim, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. ¶ Et die pentecostes misit eundem spiritum in diuisiones gratiarum multis choruscantibus miraculis. Ita signatum est habentes super se lumen uultus tui domine, cœperunt eadem die uocare alios, & adducere, ut signarentur super eos idipsum lumen; p ipsorum ministerium & manuum impositionem. Eadem quippe die, qui receperunt sermonem, baptizati sunt, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & appositæ sunt in illa die animæ circiter tria milia.

Chr̃us ut uere põtifex, signauit super nos lumẽ uultus dñi. Iohã. 18

Iohan. 15

Iohan. 20

Signati spũs. apostoli, alios signare cępẽrũt in die pẽtecostes.

De uarietate in eodem psalmo singularis & pluralis numeri, quod singularitas credentium sit, habentium unum spiritum & unam fidem: Pluralitas autem siue multitudo, illorũ sit qui sunt contra uel extra hanc unitatem. Caput. XV.

In credẽtibꝰ cor vnũ & aĩa vna. In nõ credẽtibꝰ varij & contrarij sensus. Psalm. 4 Act. 4

ET uide, q̃ pulchre credentes à non credentibus spiritus propheticus distinxit ipso modo locutionis. Nam de non credentibus dixit: Multi dicunt quis ostendit nobis bona, de multitudine uero credentium quandam unionem factam insinuans, cum dixisset: Signatum est super nos lumẽ uultus tui domine, protinus uti maluit singulari numero, dicens ex persona ipsorum: dedisti lętitiam in corde meo. Et recte, quia multitudinis credentium, erat cor unum, & anima una. ¶ Quam uidelicet unitatẽ cordis & animæ, illud quoq; aduerbium pulchre exprimit, quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me. Ipse nanq; spiritus sanctus de multis efficit unum. Qui autẽ hunc non habent: multi, imò & ecõtra semetipsos sensibus diuersis, & in plerisq; cõtrarijs per sectas diuisi sunt. Quid ergo est, quod præmisso, in pace in idipsum dormiam & requiescam, causam siue rationẽ istã subiungit, quoniã tu domine singulariter in spe constituisti me, nisi ac si diceret: iccirco quia nunc studeo singularitati siue unitati huic, de qua & Apostolus dicit: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, oia autẽ membra nõ eundẽ actũ habent: ita multi unũ corpus sumus in Christo, singuli autẽ alter alterius membra, & cætera, uq; idipsum inuicẽ sentientes, non alta sapientes, sed humilibus cõsentientes. Quã unitatẽ facit unus spiritus, & una fides, iccirco, inquã, illuc me spero peruenturum, ubi dormiam & requiescã, in tanta pace, quantã intelligi uult dictio hæc, qua dixi, in idipsum. ¶ Pro huiusmodi sensu uariatur modus locutionis, secundũ ueritatem singularis & pluralis numeri, ut cũ pluraliter dixerit: signatũ est super nos lumẽ uultus tui domine, statim singulari dictione dicat: dedisti lætitiam in corde meo: rursumq; cum dixerit pluraliter: à fructu frumenti, uini & olei sui multiplicati sunt, statim ex psona diuersæ multitudinis eoꝝ q̃rũ est uel esse debet cor unũ & anima una, siue unus spiritus & una fides, statim singulariter dixit: in pace in idipsum dormiã & requiescã. Potest quidẽ de reprobis siue

Rom. 12

Cur nũc singulariter, nunc plr loqtur psalm. 4

terrenis

terrenis dictum intelligi: A fructu frumenti, uini, & olei multiplicati sunt, ut sit sensus uitupe rationis, quod gratulentur in huiusmodi, & multiplicati sunt à terrenis diuitijs, sed nihilomi nus econtra uenerabiliter accipitur, quod ex eo multiplicati sint, quod Christus tanq̃ granũ frumenti cadens in terram, mortuũ fuerit, & duo data spiritus sancti, de quibus iã sæpe dictũ est, tanq̃ fructum uini & olei. * ¶ Hæc unitas, siue singularitas, quæ in isto psalmo, & in plerisq; sanctorũ loquitur, ipsa est, quam postulabat ipse dominus Christus ipsa nocte qua tradebatur: Pater sancte, inquit, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos. Item: Non pro his rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per uerbum eorũ in me, ut omnes unũ sint sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unũ sint, & cætera, quæ ita finiuit, ut dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis, quã uidelicet dilectionẽ, nõ aliud q̃ spiritum sanctum oportet intelligi.

Ioan. 15

addo. multi cauerit credẽtibus in se

Ioan. 17

Iterũ quod hæc dicit unitas: Dedisti lætitiam in corde meo, & quod ubi spiritus sanctus inhabitat, illic sempiterna sit & inenarrabilis lætitia.

Cap. XVI.

OVtinam quoniã non uacat, neq; propositum est per singula discutere, quæ hic dicta sunt ab hoc uno, saltem unius dicti huius sensum penetrare liceat, quod dixit: Dedisti lætitiã in corde meo. Sed quis * petere possit, nisi qui eandem lætitiam accepit? hoc interim scire & dicere possumus, quia lætitia hæc spiritus sanctus est. Plane spiritus sanctus, sicut lumen uultus domini, sic recte dicitur, & est lætitia patris & filij, ubi spiritus sanctus inhabitat, illic sempiterna & inenarrabilis est lętitia, nec aliud q̃ ipsa est lętitia quam importat. ¶ Dauid ipse, per quem hæc dicta sunt, lętitiam istam expertus fuerat. etenim pleno cornu acceperat, sicut scriptum est: Imple (ait dominus ad Samuelem) cornu tuum oleo, & ueni, ut mittam te ad Isai Bethleemitem, prouidi enim in filijs eius mihi regem. Tulit igitur Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum eius. Et directus est spiritus domini in Dauid, à die illa, & in reliquum. Verũtamen ad horam sibi lætitiam hanc diminuit, & (ut uerbis utar Apostoli dicentis: Et nolite contristare spiritum sanctum dei) tunc spiritum sanctum ipse contristauit, quando in Vriam Ethæum peccauit. Quod sciens ipse & sentiens: Redde, inquit, mihi deus lętitiam salutaris tui. ¶ Sciũt sancti homines, quorũ pectora sunt habitacula spiritus sancti, quomodo fiat illud, quod Apostolus fieri non uult, dicens: Et nolite contristare spiritũ sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis. Est enim quidam tactus eiusdem spiritus sancti, quo interdum sensibiliter hominem tangit, dum uult eũ suscitare ad operãdũ, ut non negligat gratiã quam ipse contulit illi. Qui si mente quieta tunc incidit, aut in secreto secũ est, siue somno indulgens pro tempore, siue peruigil: blandum utiq; & suauissimũ tactum illũ persentit, tanq̃ familiarẽ appellationem præsentis amici. Quod si aliter est, si, uerbi graria, festuca irruens mentis oculum turbauit, & per hoc nondũ satisfecit: tunc ille tactus & tardior accedit, & asperior est sensui, ita ut dicere conscientia non dubitet: Ecce contristatus est spiritus sanctus dei. Quanto magis contristatus fuerat spiritus domini, & dicere habebat Dauid: Redde mihi lætitiã salutaris tui, propterea quia uenit peregrinus, scilicet diabolus, à regno, ciuitate dei longe alienus ad diuitẽ Dauid, & ille parcẽs sumere de ouibus & de bobus suis, ut exhiberet conuiuiũ peregrino illi, tulit ouem uiri pauperis, & præparauit cibos homini, qui uenerat ad se.

Lętitia pris, & filii, spũs sctũs est. *penetrare

Lętitia spũs sancti in corde Dauid

1. Re. 16

Ephe. 4

2 Re. 12

Psal. 5

Ephe. 4

2. Re. 12

Admiratio quam sapienter signatus fuerit liber, donec illũ agnus aperiret, & de eo quod dicit B. Iob, qui cõmouet terrã de loco suo, q præcipit soli & nõ oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo. Cap. XVII

ECce dum in hoc quasi magnæ domus uestibulo, & perspecto frontis splendore, similẽ imò & maiorem, & interiori amplitudine prospicimus claritatem sancti nominis tui, trinitas deus, quam adoramus, cui cum isto psalterio psallimus: admiramur q̃ sapiẽter signatus fuerit liber, anteq̃ agnus illum acciperet, & signacula eius solueret, & q̃ fortiter etiam nũc teneatur clausus illi, qui propter incredulitatem suam intus legere indignus est. Et reuera q̃ sapienter cautum est, ut non diceret in istis maioribus, quod dicere solent Prophetæ in minoribus: Hæc dicit dominus deus exercituum, ecce ego adducam super uos gentem de longinquo, domus Israel, ait dominus. Hęc dicit dominus deus exercituum, deus Israel, bonas facite uias uestras, & studia uestra. Quis enim tunc portare posset, ut iste similiter loqueretur in istis maioribus, Exempli grata, ut diceret: Hæc dicit dominus exercituum, deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti. Hæc dicit dominus: Foderunt manus meas, & pedes meos. Hæc dicit dominus: Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. ¶ Bene ergo liber signatus est, omissis eiusmodi dictionibus, & sacramenta importabilia dicturus, iste primus assumpsit personam eius, de quo loquebatur, ut interim negligenter attendentibus, de semet ipso loqui uideretur, cum in eo loqueretur Messias, id est, Christus. Quem & sæpius nominat uerbũ q̃ filiũ, quatinus eisdem trinitatis abscondat sacramentum, ut illic: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorũ. Cuius

Lib. sapiẽter signat⁹ ante aduẽtũ Chri

Apo. 5

Hier. 5

Idem 7

Psal. 12

Dauid primus assumpsit personã Christi

Psal. 32

uerſiculi longe ſuperius mẽtionem fecimus, cum de angelica creatura loqueremur. ¶ Hoc, in quam, admiramur, & in ipſa admiratione, quæ tanta eſt, ut ad eam explicandam nullus ſermo noſter ſufficere poſſit, ecce opportũe quaſi poſt tergum uocem audimus beati Iob dicentis: Sapiens corde eſt, & fortis robore. Quis reſiſtit ei, & pacem habuit? Qui tranſtulit mõtes & neſciẽrunt hi quos ſubuertit in furore ſuo. Qui commouet terram de loco ſuo, & columnę eius concutientur. Qui præcipit ſoli & non oritur, & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo. Hanc uocem ecce audiuimus, dum in contemplatione claritatis, quæ in pſalmis lucet, ſtantes miraremur. ¶ Qui nam ſunt montes quos tranſtulit deus, pro quorum trãslatione & ſapiens corde, & fortis robore merito prædicetur? putas ne Apoſtoli, de quibus recte intelligitur dialibi: Et transferentur montes in cor maris, id eſt, in medium gentium tranſibunt à Iudæis? Et quidem montes ipſi, ſed non ſoli quos deus tranſtulit. Moyſes quoque & iſte Dauid, & omnes prophetæ montes ſunt, non pro ulla mole corporum ſuorum, ſed pro eminentia ſcripturarum, quas inſpirante ſpiritu ſancto ſcripſerunt. Quomodo uel unde, & quo montes iſtos tranſtulit deus? Nimirum dando genera linguarum tranſtulit eos, id eſt ſcripturas eorum per interpretes ſuos de una lingua hebraica, in græcam & latinam. ¶ Factum eſt mirabili iudicio, ut legnat & ſciant omnes gentes, neſciant autem hi, quos ſubuertit in furore ſuo, ſcilicet Iudæi, penes quos eædem ſcripturæ conditę ſunt, quorum propter perfidiam excæcauit oculos. Nec ſolummodo ita ſubuertit, uerum etiam in omnes gẽtes captiuos diſperſit: ita ut iam non ſit eis propheta, neq; princeps, neq; dux. Hoc bene intelligitur in eo quod protinus ait: Qui commouet terram de loco ſuo & columnæ eius cõcutientur. ¶ Statimq; ſubiungit: Qui præcipit ſoli & non oritur, & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo. Habent enim, & ſecum captiui baiulant ſcripturas legis & prophetarum & pſalmorum: Chriſtum autem non habent, in quem omnes ſcripturę tendunt. Et quid eſt habere *ſcripturarum intentionem: niſi quodammodo habere cœlum, & non habere ſolem? Et quid eſt legere & nolle intelligere prophetas: niſi quaſi ſub ſignaculo clauſas continere ſtellas? Hoc deus iccirco præcipit, quod ſol iſte non oriatur illis, & huiuſmodi ſtellas iccirco quaſi ſub ſignaculo claudit, quia cæcitas eorum non tam ex ignorãtia deſcendit, q̃ ex inuidia: propter quod & præcepto huic, quo præcipit ſoli ut non oriatur illis, ſecure, imò & laudabiliter concedimus, dicentes cum Pſalmiſta ex ipſius ſolis perſona: Obſcurentur oculi eorũ, ne uideãt, & dorſum eorũ ſemper incurua. De eo quod Salomon dicit: Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ, quod nomẽ eſt eius, & q̃d nomen filij eius ſi noſti: itemq;, ue ſoli, quia cũ ceciderit non habet ſubleuantẽ, & cætera: poſt quę ſubiungit, funiculus triplex difficile rumpitur. Ca. XVIII.

SAlomon filiũ patris ſic manifeſta uoce expreſſit, ut diſſimulare nõ poſſint ſupradicti ueritatis inimici, qui in unitate Diuinitatis perſonarũ diſtinctionẽ audierint. Ait enim: Quis aſcẽdit in cœlũ? aut quis deſcendit? Quis cõtinuit ſpiritũ in manibus ſuis? Quis colligauit aquas quaſi in ueſtimẽto? Q uis ſuſcitauit omnes terminos terręs? Quod nomẽ eſt eius? & quod nomẽ filij eius ſi noſti? Statimq; ſubiũgit: Oẽis ſermo dei ignitus, clypeus eſt ſperãtibus in ſe. Q uod idẽ eſt ac ſi apertius diceret: Nomẽ filij eius uerbũ eſt, & ab hoc fonte manãs omnis ſermo dei: quẽ locuti ſunt ſancti homines, ſpũ ſancto inſpirati; ptegit ſperãtes in ſe, ſicut ſperabat ille qui dixit: Memor eſto uerbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpẽ dediſti. ¶ Idẽ Salomõ uolens nũquã eſſe hominẽ abſq; ſocietate, ſine meditatione ſermonis dei, dixit: Vę ſoli, quia cũ ceciderit, non habet ſubleuantẽ. Et ſi dormierint duo, fouebũtur mutuo, unus q̊modo calefiet? & ſi quiſpiã prævaluerit contra unũ, duo reſiſtũt ei. Statimq; ſubũxit: Funiculus triplex difficile rũpitur. Quæ ſentẽtia, nõne ſecundũ ſcripturã ſupra memoratã ſtella eſt quaſi ſub ſignaculo clauſa? Eſto enim, ut quiſpiã illoꝝ qui ſecundũ ſenſum eiuſdẽ Salomonis, dicũt: Stultiſſimus ſum uirorũ, & ſapientia hominũ non eſt mecũ, non didici, ſapientiã, & nõ noui ſcientiã ſanctorũ: ita fit homo idiota & ſine literis, ut nõ poſſit habere meditationẽ ſermonis dei, & dormire cũ illo dormitione illa, de qua in Cãticis dilecta, ego, inquit, dormio & cor meum uigilat? At ſaltẽ memoriter poteſt tenere nomen domini, in quo ſignatus eſt, nomen patris & filij & ſpiritus ſancti. Plane hic eſt funiculus triplex, qui difficile rũpitur. Dormiat ergo cũ nomine iſto, & nõ erit ſolus. Non dixit, de iſtis duobus loquẽs, nũquã cadet unus ex iſtis duob⁹, ſed dixit: ſi unus ceciderit, ab altero fulcietur. ¶ Nõ inquã, dixit, funiculus triplex, nũquã rũpitur, ſed dixit, funiculus triplex difficile rũpitur. Nõ enim nunquã cõtigerit, ut is qui habet dilectionẽ ſiue meditationẽ noſtis domini, cadat, oblitus ad horã triplicis, de quo pendebat funiculi. Nam & Dauid cecidit, ſed cũ ceciderit, reſurget, reparata uirtute per inuocationẽ eiuſdem nominis domini: atq; ita fit quod hic dixit, & ſi quiſpiã prævaluerit cõtra unũ, duo reſiſtũt ei. Hinc & alibi dicit: Turris fortiſſima nomẽ domini: ad ipſam currit iuſtus, & exaltabitur. Subſtantia diuitis, urbs roboris eius, & quaſi murus ualidus circũdans eum.

Tria eſſe, ſcilicet fidem, ſpem, charitatem, per quæ homo perducitur ad ſimilitudinem dei, iuxta propoſitum eius dicentis: Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem

Verba Iob de libr. ita ſignato, Iob. 5

Qui trãſtulit mõtes id ẽ pphetas & apoſtolos in omniũ gẽtiũ linguas. Pſal. 45

Iob. 9

Qui pcipit ſoli, & nõ oritur. addo *ſcripturas, & nõ habere.

Pſalm. 86

Trinitas in ꝟbis quoq; Salomõis intelligitur. Pro. 30. 2 Pet. 1 Pſal. 118 Eccle. 4

Funiculus triplex difficile rũpitur.

Pro. 30.

Cant. 5

Eccle. 4

Pro. 18

litudinem noſtram, & ſecundū hæc tria feciſſe Salomonem tres libros, Parabolas, Eccleſiaſten, Cantica canticorum. Cap. XIX

TRia ſunt per quæ perducitur homo ad dei ſimilitudinem, iuxta propoſitum eius dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Hæc tria ſunt, fides, ſpes, charitas. Nam ad imaginem dei homo creatus eſt in eo quod rationalis eſt. Porro ad eiuſdē creatricis trinitatis peruenit ſimilitudinem habendo tria hæc, fidem, ſpem, & charitatem. Secundum hæc tria, Salomon tres fecit libros, ſcilicet librum Parabolarum ſiue Prouerbiorum, Eccleſiaſten, & Cantica canticorū. Librum quippe Prouerbiorū ſcripſit ad inſtruendam fidem, Eccleſiaſten ad corroborandam ſpem, Cantica canticorum ad * delectandam charitatem. Et omnis quidem ſcriptura diuinitus inſpirata in hoc ipſum tendit, ſed in iſto trium librorū ordine hoc maxime delectat intueri, quia ſecundū ordinem harum uirtutum trium ſunt compoſiti ſiue diſpoſiti, ſcilicet fidei, ſpei, & charitatis. ¶ A quibus primus homo excidens, amiſit gloriam ſimilitudinis dei, tali ordine, ut amitteret charitatem, non teneret ſpem, non haberet fidem. Primum namq; exigebatur ab eo charitas dei, in eo quod cunctis animantibus eum deus diſſimilem fecit. Et quia non inueniebatur ei adiutor ſimilis eius: Faciamus, ait, ei adiutorium ſimile ſui, uidelicet ad propagandam ſololem tam multam, tantæq; beatitudinis, uti eſſent ſimiles angelis, tulitq; eum & poſuit in paradyſo uoluptatis. Pro tantis beneficijs nullum rependit officium charitatis, nullam uocem gratiarum actionis. Deinde ſpes ab illo exigebatur in illa poſitione præcepti: Ex omni ligno paradyſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. Sperare enim debuit homo rationalis, ut diceret: Si tanta deus contulit gratis, nonne ſi præcepta obſeruauero maiora dabit? At ille non in domino ſperauit, ſed ſibimet placens, quaſi liber, & ſicut deus eſſe uoluit. Niſi enim hunc tumorem intus habuiſſet, foris tentatus non tam facile cederet. Fides ab illo exigebatur, dicendo: In quocunq; die comederis ex eo, morte morieris. At ille dicto huic fidem non adhibuit, imò ſerpenti magis credidit dicenti: Nequaq̄ morte moriemini, & uoci malæ credulæ mulieris, plus q̄ uoci dei obediuit. Itaq; uetus ille Adam à charitate, ſpe, fide excidens, ſe & poſteritatem ſuam defraudauit, & longe fecit à ſimilitudine beatę trinitatis. ¶ Et econtra nouus Adam, reciprocis gradibus per fidem, ſpem, & charitatem nos reformauit, & ad eandem ſimilitudinem dei, & omnis (ut iam dictum eſt) ſcriptura diuinitus inſpirata ad hoc intendit, maxime autem ſiue manifeſtius tres iſti libri Salomonis. Quod ut demonſtremus, libet aliquantiſper immorari.

Gen. 1 Tres libri Salo. ſecūn tres uirtutes fidē ſpem & charitatē

Gen. 3

Gen. 5

Nouus Adā nos repauit.

De eo quod ait in Parabolis: Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptē, quodq; dominus poſſedit me initio uiarum ſuarum, & cætera uſq; Cum eo eram cuncta componens, & In principio erat uerbum, Omnia per ipſum facta ſunt, unum & eūdem habeat ſenſum. Cap. XX.

PRæmiſſis paucis, quæ ad captandam attentionē, docilitatem, atq; beneuolentiā pertinent. Primus eſt actus in Parabolis, mundare animam per doctrinam moralitatis, quatinus accipere poſſit myſteriū fidei, ſic incipiendo: Fili mi ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Si dixerint: ueni nobiſcum, inſidiemur ſanguini &c. Quæ diligenter quis attendens, cito animaduertit, hanc eius eſſe intentionē, quatinus mundetur uas à cœno peccati, ſiue ab amore ſeculi, ut poſſit præcioſam recipere ſubſtantiā fidei, aliter enim non poteſt fieri. Hinc ipſe dominus Iudæis dixit: Quomodo poteſtis uos credere, qui gloriā ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt nō quęritis? Quanto magis dicere poterat: quomodo poteſtis uos credere qui inſidiamini ſanguini, & abſconditis tendiculas contra inſontem, & dicitis: deglutiamus eū ſicut infernus uiuentem, & integrū quaſi deſcendentem in lacum, omnem præcioſam ſubſtantiam reperiemus, iuxta illud: Hic eſt hæres, uenite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas? Et alibi Euangeliſta dicit: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quod ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, ut quis teſtimoniū perhiberet de homine, Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Quia ergo non eſt locus apertus fidei, niſi prius uaſa munda ſint ab amore ſeculi, ab auaritia quæ eſt ſimulacrorū ſeruitus, cæteriſq; uitijs criminoſis, maximeq; à prudentia carnis, quæ inimica eſt deo, & ab æſtimatione ſapientiæ ſecularis, quæ magis garrula loquacitas, quàm ſapientia debet nuncupari. ¶ Pulchre ab huiuſmodi prius reuocat filium, quem uocare uult ad intellectum fidei, eandem ſapientiam ſeculi fugiendam eſſe clamans ſemel & iterum ſub nomine meretricis, primo ſic incipiens: Fauus diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Et iterum ſic repetens: Dic ſapientiæ, ſoror mea es, & prudentiam uoca amicam tuam, ut cuſtodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ uerba ſua dulcia facit. De feneſtra enim domus meæ per cancellos proſpexi, & cætera uſque: Multos enim uulneratos deiecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea, uiæ inferi domus eius penetrantes interiora mortis. ¶ Et quæ miro modo, & in litera denotant mulieris meretricis odioſam procacitatem, & in myſterio

Pro. 1 Fides regrit a iam moralibus uirtutib⁹ ornatam

Ioan. 5

Mat. 21 Ioan. 8.

Ephe. 5 Rom. 8

Sapiētia ſeculāris ſimilis meritrici.

Pro. 5 Ibidem 7

maxime * delectantur ambitioſam atq; uentoſam mundanæ ſapientię loquacitatē. Tū demū ſemetipſam credens his à quibus audita eſt,& quoꝝ adquiſiuit beneuolentiā,iterū exclamās intra cætera dicit: Audite quoniā de rebus magnis locutura ſum,& aperiētur labia mea ut recta prædicent,ueritatē meditabitur guttur meū. Quibus de rebus magnis loqueris? Quæ recta,quā ueritatē prædicabis? Dominus(ait)poſſedit me in initio uiarū ſuarū,anteq̄ quicq̄ faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum & ex antiquis,anteq̄ terra fieret. Quando præparabat cœlos aderā,& cætera uſq; Nunc ergo filij audite me. Paucisq; interpoſitis ait: Sapientia ædificauit ſibi domū,excidit columnas ſeptē,immolauit uictimas ſuas,miſcuit uinū & propoſuit menſam. ¶ Non res iſtæ,res eadē ſunt quas Ioannes Euangeliſta uoce clariſſima manifeſtius enunciauit,dicens: In principio erat uerbū,& uerbū erat apud deū,& deus erat uerbū. Oīa per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factū eſt nihil,& uerbū caro factum eſt,& habitauit in nobis. Paululum uoces ſiue nomina & uerba differunt,ſed res eædē ſunt. Hic ſapientia,illic uerbum. Hic initiū uiaꝝ,illic principiū. Hic ego ſapientia concepta erā,illic nō factū eſt,ſed erat uerbū,ait Euangeliſta. Hic cū eo erā,inquit,cuncta cōponens,illic dictū eſt: Verbū caro factū eſt,omnia per ipſum facta ſunt. Hic taliter dictū eſt: Sapientia ædificauit ſibi domū,illic dictū eſt: Verbū caro factū eſt,& ipſam carnē uerbum incarnatū,ſuū nominat templum. Hic taliter dictū eſt: Excidit colūnas ſeptē,illic certū eſt,in templo corporis dominici habitare ſeptē ſpiritus. Hic taliter dictū eſt: Immolauit uictimas ſuas,miſcuit uinū,& propoſuit menſam,illic taliter factū eſt,ſicut experti ſumus,& experiuntur oēs,q̄ propriū corpus ſuū tradidit in mortē & in cōmemorationē mortis eiuſdē quotidie,pponit nobis panē & uinū,corpꝰ & ſanguinē ſuū.

* le. deteſtāt

Pro. 8.

Pro. 9

Verbū dei apd Ioannē & ſapientia apud Salom. vna ac eadē res eſt

Ioan. 2.

Quod ſecundum ſimilitudinē feſſi uiatoris frequens interciſio librorum, feſſum releuet animum ſcribentis. Cap. XXI

Similitudo autoris ad uiatorem

TAnq̄ feſſus uiator reſidere,& hūc librū finire cōpellor,ſimilis illi,qui in itinere manſionem forte propoſitā habuit,putans eſſe locū uicinū quo peruenire poſſet ante ſolis occubitū,& eſſe iter unius diei, quod erat duoꝝ aut triū dierū,fere ſic mihi contigit,dū quærens quandā imaginationē ſanctæ trinitatis in iſto ſpeculo triū uirtutum,fidei,ſpei,& charitatis: miſi pedē mentis,& curſum linguę in tres libros Salomonis,putās quod propoſitū meū breuiſſimo poſſit curſu peragi. Ecce autem uideo quia nō tam breuiter fieri poteſt,alioquin offendā quemlibet iudicē ſapientē,boni ſermonis probatorē,ut bono ſapore propoſicionis noſtræ allectus,nec plena copia ſaturatus,& iccirco magis irritatus,ſtomachetur & dicat contra me tale quid,ut eſt illud: Parturiūt montes,naſcetur ridiculus mus. ¶ Quapropter ſimilis,ut iam dictū eſt,illi, qui deſperans ad propoſitā peruenire manſionem, accumbit in medio itineris,reſeruabo quod uiæ reliquum eſt futuro diei, faciamq; hic iā finē præſentis libelli,ne antecedentibus multo prolixior ſit,ſanctum inuocans ſpiritū,cuius ſolennitas annua nunc recurrens nos in laudē ſui aduentus excitat,& ſic quoq; tanq̄ fluminis impetus ciuitatē, id eſt, Eccleſiam dei lætificat, quatinus ipſo duce uiator iſte quo tendit,illuc perueniat,unam (inquiens) petij à domino,hanc requiram,ut inhabitē in domo domini omnibus diebus uitæ meæ,ut uideam uoluntatem domini,& uiſitem templum eius.

Pſal. 45
Pſal. 26

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS,& proceſſione ſancti ſpiritus. Liber . VII.

¶ Item de theſauro fidei,ſpei,& charitatis,in tribus libris Salomonis,quod ſuper illo quidem theſauro ſapientiæ gaudendum ſit: formidandum autem, quod uir tam ſapiens cecidit,uel cadere potuit. Cap. I.

Caſus Salomōis ſenis merito nos oēs terrer. 3 Reg. 11.

AVDEAMVS QVOQVE IN ISTA PARTE ægri ſuper inuentione theſauri, in iſtis tribus libris Salomonis, ſuper conſyderatione horum trium, fidei,ſpei,& charitatis,per quæ reformatur homo ad quandam ſimilitudinē beatę trinitatis, quam,ut ſuperius dictū eſt, perdidit in Adā permanente propoſito eius dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. ¶ Gaudemus,inquam, ſed gaudium noſtrum offendit,& turbat recordatio, non ſuauis recordatio ruinæ tanti uiri, quod tantæ ſapientiæ ſacrarium intantum ruit, ut propter amorem mulierum ſeruire poſſet diīs alienis, iam ſenex,ſicut ſcriptura dicit: Cumq; iam eſſet ſenex, deprauatum eſt per mulieres cor eius, ut ſequeretur deos alienos. Quid enim? Nonne formidabile nobis reddit iudicium dei recordatio tanti,tamq; ſapientis uiri,tam horribiliter in ſenectute ſua deprauati? ¶ Et quidem eſt opinio quorundā

quorundam conſolabilis,quod pœnitentiam egerit,& poſt pœnitentiam libros iſtos fecerit, ſed nihilominus terrorem facit tabulis caſus iſte,quo tanta columna ruit,quia uidelicet non poſtq̃ ruit ſenex,ſed anteq̃ rueret,tantam ſapientiam iuuenis accepit,dicẽte ad eum domino: Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos,& dedi tibi cor ſapiens,& intelligens,in tantũ ut nullus ante te ſimilis tui fuerit,nec poſt te ſurrecturus ſit. Quid ergo dicere poſſumus hic? Reuera nihil niſi tale quid,ut eſt illud Apoſtoli: Quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia tua,& inueſtigabiles uiæ domini,& humiliari ſiue curuari ſub eo,ſub quo curuantur,ut ait beatus Iob,q portant orbem,quia & ſi quid intelligimus de altiſſimo,quis iſto ſapientior?

3.Reg.3

Rom.11

Iob.9

De coeternitate patris,uel filii ſecundum hęc uerba ſapientiæ: Anteq̃ quicquam fieret,ego iam concepta eram,& cætera,& de incarnatione eiuſdem ſapientiæ,ſecundum hæc uerba: Sapientia ædificauit ſibi domum,& reliqua. Cap. II

QVomodocunq; cum illo actũ ſit,ubicunq; tale lignũ ceciderit,quemadmodũ dicit: Si ceciderit lignũ ad auſtrũ,aut ad aquilonem,in quocunq; loco ceciderit,ibi erit. Qualiſcunq; in extremis fuerit,& nunc ubicũq; ſit,nos ſcimus & ſapimus quia bonus eſt fructus ligni huiuſmodi,multũ ualens ad uitam fidei,exqua iuſtus uiuit, Claro quippe nomine ſapientiæ dicentis: Ab æterno,& ex antiquis ordinata ſum,& anteq̃ quicq̃ fieret,ego iam concepta eram,& ante omnia ego parturiebar: filiũ dei coæternum deo patri aſtruit,& iſtud credere exigit ipſa ſapientia ab omnibus filijs quos recipit, dicens poſt hæc. Nunc ergo filij audite me,& cætera uſq; Qui autem in me peccauerit, lædet animã ſuã, omnes qui me oderunt,diligent mortem. Hæc enim,quæ omnia perſcribere longum nimis uiſum eſt, anteq̃ & patri coæternam Ieſu Chriſti filij dei diuinitatem ſonãt, quod ante omnia ſecula & abſq; initio natus ſit,& illa quæ continuo ſequuntur: Sapientia ędificauit ſibi domũ, excidit columnas ſeptem,& cætera quæ ſuperius prælibauimus, de incarnanatione eiuſdem uerbi myſtice dicta ſunt. Vere ergo: Qui autem,inquit,in me peccauerit,lędet animam ſuam, ſiue (ut loquar) & omnes qui me oderunt,mortem diligunt. Hæretici enim ſunt. Et quis ita diligit mortem,& diligendo mortem lædit animam ſuam,ſiue (ut loquar ſecundum Dauid,qui Salomonem præceſſit) quis ita diligendo iniquitatem,odit animam ſuam,ſic hæreticus & iudæus,qui tam cupide,tam diligenter ſe exercet in contentione uerborum,quatenus rationabiliter uideatur aſtruere, quod Chriſtus ex Maria initium exiſtendi habuerit,& quod de ſemine Ioſeph conceptus fuerit? ¶ Sunt autem inexcuſabiles,quod ſicut habet hic ſacræ literæ ſeries,domina ſapientia,poſtq̃ ædificauit ſibi domum,immolauit uictimas,& miſcuit uinum, & propoſuit menſam miſſis ancillis ſuis,ut uocarent ad arcem & mœnia ciuitatis: non ſolum dixit,ſi quis eſt paruulus,id eſt,humilis,ueniat ad me,uerum & incipiẽtibus locuta eſt: Venite & comedite panẽ meum,& bibite uinum quod miſcui uobis. Relinquite infantiam & uiuite,& ambulate in uiis prudentiæ. ¶ Sed quid ſequitur? Qui erudiuit deriſorem,ipſe ſibi iniuriam facit. Et qui arguit impium,generat maculam ſibi. Nonne hoc expertæ ſunt illæ ancillę, quas domina ſapientia miſit? Voluerunt erudire deriſorem,ſcilicet populum Iudaicũ,& hãc ſibi iniuriam fecerunt,quam legimus,& quam eadẽ ſapientia prædixit: Ecce ego (inquit) mitto ad uos prophetas,& ſapientes,& ſcribas,& ex illis occideris & crucifigetis,& ex illis flagellabitis in ſynagogis ueſtris,& perſequemini de ciuitate in ciuitatem. Voluerunt arguere impium,uidelicet cœtum phariſaicum,& hanc maculam generauerunt ſibi,quam abhorrẽt oculi noſtri,quia blaſphemauerunt ſpiritum ſanctum, qui loquebatur in eis,ſicut in actibus Apoſtolorum habemus. Exempli gratia: Et cõtradicebant his,quæ à Paulo dicebantur,blaſphemantes. Quid ergo ſequitur? Noli (ait) arguere deriſorem,ne oderit te. Argue ſapientem & diliget te. Et hoc ita fecerunt,ut dicerent: Vobis oportebat primum loqui uerbum dei,ſed quoniam repellitis illud,& indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ,ecce conuertimur ad gẽtes. Iudęi ſigna petunt,& Græci ſapiẽtiam quærunt. Curioſe hoc agebant Iudæi,dicendo: quod ſignum tu facis? quid operaris? & iccirco denotantur nomine deriſoris,ſimiles Herodi illi,qui dominum Ieſum uidere uolebat,ſperans ſibi ſignum aliquod ab eo fieri. ¶ Diligenter autem Græci ſapientiam quæſierunt,& inuenernnt,& dilexerunt,& ad arcem,ſiue ad mœnia ciuitatis eius uocati,uenerunt. & ecce de menſa eius comedunt. & uinum eius bibunt,& hoc modo iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis,quia nec ſapientem,id eſt beneuolum auditorẽ docere neglexit, nec deriſorem ita præterijt,ut de ignorantia poſſit excuſari.

Hæretici dilligũt mortem Pſal.10

Hæretici inexcuſabiles Pro.9

Mat.23

Actu.13

1.Cor.1 Ioan.6 Luc.23

Mat.11

De his quę ſequunt in eodẽ libro Prouerbiorũ,qũ o fere totus ſermo, quaſi in conflictu ſit per oppoſitionẽ iuſti,& impij ſibiinuicẽ aduerſantiũ,& compugnantiũ,ſecundũ quod ait ipſa incarnata ſapientia: Non ueni pacem mittere,ſed gladium. Cap. III.

ECce (ut arbitror) oſtium apertum,& intelligentia clarificata eſt in iſtam amplitudinem,ſiue multitudinem Prouerbiorum Salomonis. Quantum enim,quàm mirabile ſpectaculum hic habes quicunq; attendis: quantus hic eſt incurſus, quantus conflictus ſermonis ſapientiſſimi, conſiſtens in oppoſitione duorum ſibi inuicem aduerſantium

Liber prouerbiorũ pantheta iuſti & impii.

Pro.10 ſantium, iuſti & impĩj contra ſe inuicem compugnantium, per antitheta horum fere totus liber decurrit: Filius ſapiens lætificat patrem, filius uero ſtultus mœſtitia eſt matri ſuæ. Non proderunt theſauri impietatis, iuſtitia uero liberabit à morte, Nõ affliget dominus fame animam iuſti, & inſidias impiorũ ſubuertet. Sic incipientem opponere oppoſitiones tam multiplices iuſti & impii, ſiue ſapientes & ſtulti, ſpecta oculis intentis, & tũc demum in hoc ſpectaculo oppidò delectaberis, ſi certos noueris terminos iuſti & impĩ, ſiue iuſtitiæ & impietatis. ¶ Quænam eſt iuſtitia noſtra, niſi fides noſtra? ſiue quis eſt iuſtus, niſi qui credit? Nam iuſtus

Abac. (ait ſcriptura) ex fide uiuit. Nimirum infidelitas econtra iniuſtitia eſt, & infidelis deriſor iuſti impius eſt. Pulcherrimũ ergo hic eſt poſt ędificationem domus, quam per incarnationis myſterium ſapientia ſibi ędificauit, in cunctis diuiſionibus ſiue oppoſitionibus libri huius, illum

Mat.10. intelligere gladium, de quo ipſa ſapiẽtia incarnata dixit: Non ueni pacem mittere, ſed gladium. Ex tunc enim maxime, & multo plus q̃ eatenus, iuſti & impĩ, ſiue ſapientes & ſtulti, contra ſemetipſos diuiſi, ex ſuis ſtudiis contrariis manifeſti facti ſunt. ¶ In qua nimirum rationabili

Sapiẽtia mater eſt iuſtorũ, ſtultitia mr impiorũ. Pro.9 conſyderatione illud quoq; non minime delectat, quod in initio talium oppoſitionum prius oppoſitæ, conſiſtunt. Hinc ſapiẽtia mater iuſtorum, & illinc ſtultitia mater impiorũ. Ait enim Principium ſapientiæ timor domini, & ſcientia ſanctorum prudentia. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni uitæ. Statimque ſubintulit: Mulier ſtulta & clamoſa, plenaq; illecebris, nihil omnino ſciens, ſedit in foribus domus ſuæ ſuper ſellam in excelſo urbis loco, ut uocaret tranſeuntes uiam, & pergentes itinere ſuo. Quis eſt paruulus? declinet ad me. Et uecordi locuta eſt: Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior. ¶ Nomine ſtultæ mulieris, ſine dubio denotat procacem, nimisq; loquacem, imò & fallacem ſapientiam ſeculi, extollentem ſe aduerſum ſapientiam dei, ex quo tempore maxime illa domum (ſicut iam ſupra dictum eſt) ſibi ædificauit, & immolatis uictimis ſuis, miſit ancillas ſuas, ut uocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. ¶ Vtriuſq; filiorum fines, ſcilicet filiorum ſapien-

Fines diuerſi iuſtorũ & impiorũ. Pro.10 tiæ, & filiorum ſtultitiæ, quàm diuerſi, imò quàm contrarii fuerint, uel ſint, ſequẽtis libri fere tota ſeries declamare intendit, per antitheta (ſicut iam dictum eſt) huiuſmodi filius ſapiens lætificat patrem, filius uero ſtultus mœſtitia eſt matri ſuæ. Leuemus in directum oculos noſtros per omnem mundum, ſiue in fines orbis terræ, quo exiuit ſonus Apoſtolorum, ubi fuſus eſt ſanguis martyrum, ubicunq; uoce & literis decertauit ſapientia patrum orthodoxorum pro gloria domus, quam ſibi ſapientia ædificauit, ſeptemq; eius columnarũ contra ſtultitiam Iudæorum, aduerſus impietatem paganorum, & contra nequitiam hæreticorum, & palam eſt, quia experimentis horum, quæ ad hoc dicuntur per tot oppoſitiones ſententiarum, omnia plena ſunt.

Item de oppoſitione iuſti, uidelicet ex fide uiuit, & impii, id eſt, fidem non habentis, & qualis ſecundum eundem librum Parabolarũ finis utrorum ſit. Cap. IIII.

PRopoſiti noſtri memores hic iterũ dicemus, quia liber hic Parabolarum, ſiue Prouerbiorum inſtruit fidem, ſequens Eccleſiaſtes roborat ſpem, tertius Sirafirim, id eſt, Cantica canticorum, * delectat charitatem, per quæ tria reformatur homo ad ſimi-

forte* dilatat Gen.1 litudinem illam, quam propoſuit trinitas, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. ¶ Et manifeſte neceſſaria eſt ad æternam ſalutem fides, iſtud cõfitens, quia ſapientia quæ hic loquitur: Cum deo eram cũcta componens, increata eſt, & nũq;

Sapiẽtia increata filius dei. Pro.8. Ioan.1 Rom.10 Pro.10 non fuit: & nihilominus iſtud ſciens, quod eadem ſapientia domum ſibi ædificauit. Quæ alium non habuit ſenſum, quàm hæc Euangeliſtę dicta: In principio erat uerbum, omnia per ipſum facta ſunt, & uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Qui hæc fideliter corde credit ad iuſtitiam, & ore confitetur ad ſalutem, ipſe eſt filius ſapiens qui lętificat patrem, fi-

Filius ſapiẽs q̃s dicitur lius quem iuſtitia liberabit à morte, cuius animam non affliget dominus fame, cuius manus diuitias parat, & congregat in meſſe, cuius ſuper caput benedictis domini, cuius memoria cũ laudibus, cuius os uena uitæ, cuius in labiis inuenitur ſapientia, cuius fides ſubſtantia diuitis & urbs fortitudinis eſt, cuius opus ad uitam, cuius lingua argentũ electum, quem benedictio domini diuitem facit, nec afflictio ſociabitur ei, huic dabitur deſyderium ſuum, & erit quaſi fundamentum ſempiternum. Nam econtra impius, qui propter hoc ipſum dicitur, & eſt impius, quia non habet, imò & odit & perſequitur hanc iuſtitiam fidei, quaſi tempeſtas tranſiens non erit, & anni eius breuiabuntur: & omnia, quæ copioſiſſime ex ſcriptura proſequitur, ſuper eum complebuntur, quorum in hoc libro nouiſſimum eſt illud dictum de Antichriſto principe ſtultorũ ſiue impiorum. Et qui ſtultus apparuit, poſt quam eleuatus in ſublime, ſi

Pro.30 enim intellexiſſet, ori impoſuiſſet manum. ¶ In tribus illis, quibus iſtud de uno oppoſitũ eſt,

Cõſummatio laudis iuſtorũ in tribꝰ ſimilibus conſummatio eſt laudis iuſtorũ dum dicit: Leo fortiſſimus beſtiarũ ad nullius pauebit occurſum, in quo ipſum intelligimus Chriſtũ. Et gallus ſuccinctus lumbis, qui eſt omnis ordo prædicatorũ. Et aries, nec eſt rex qui reſiſtat ei, in quo intelligimus prelatos omnes, qui bene prę-

fuerunt, uel prę-ſunt eccleſiis Chriſti, quorũ fidei fortitudinem nullus perſequutor uincere potuit

potuit,nec ille poterit,qui postq̃ (ut iam dictum est) eleuatus fuerit in sublime,stultus appārebit in quo consummatio est uituperationis impiorum.

Item de fide,quod ipsa sit mulier fortis,de qua in fine eiusdem libri scriptum est Mulierem fortem quis inueniet, procul & de ultimis finibus pretium eius. Cap.V.

IOcundum sit tibi eloquium meum trinitas sancta,suauis tibi sit laudatio mea, ò sanctæ trinitatis similitudo,trina uirtus,fides,spes,& charitas.Gustanit & uidit anima mea,quia bona est negotiatio tua, iamq; propero ad exitum libri huius Prouerbiorũ,in quo (ut iã semel & iterum dixi, documenta sunt fidei,quasi per uiam istam lucem aliquam intelligentiæ deus mihi sparserit,& aliquid iuxta propositũ de profundis istis elucidauerim,& intrare cupio in concionem,ubi concionator sedet Ecclesiastes,habens coronam spei,scilicet in librũ,in quo sedẽs sapientissimus rex concionatur sup iuuenes & adolescentes,illud maxie in fistens comprobare quod adolescentia,& uoluptas,& cuncta horum instrumenta uana sint, timor autem domini,& obseruatio mandatorum eius,sit omne esse hominis,quemadmodum dicit in fine eiusdem huius uoluminis: Deum time,& mandata eius obserua,hoc est enim oĩs homo. ¶ * siquid agam,tenet enim pedem mentis hic in exitu Prouerbiorum digna laudatio cuiusdam mulieris magnæ & memorabilis,quæ hoc modo incipit: Mulierem fortẽ quis inueniet? procul & de ultimis finibus pretium eius,confidit in ea cor uiri sui,& spoliis nõ indigebit. Quænam rogo est ista fortis mulier? Scimus quidẽ quia sancta ecclesia est.Sed quærimus adhuc. Quæ causa hic efficit,q; tot seculorum generationes,tot hominum, siue animarum multitudines dicantur una mulier,& una sit ex omnibus ecclesia,deum habens uirum, cuius cor confidat in ea? Quid,inquam,est illud,per quod istud efficitur,nisi una fides? Deniq; sicut in Ecclesiaste dictum est,& supra meminimus: Deum time,& mandata eius obserua,hoc est omnis homo,ita recte dicas,unam fidem catholicam tene,hoc est enim omnis ecclesia.Sic ergo hic legamus,& intelligamus laudationem fortis mulieris, ut ueraciter laudationẽ fidei, quia nimirũ secũdum fidem uniuersa ecclesia (sicut iam dictum est) una mulier dicitur,& uir eius,qui laudat eam,cuius cor in ea confidit,ipse est dominus deus. Quis hoc inueniet? Denique ecclesiam toto orbe diffusam,nemo est qui nõ inueniat,nisi talis sit,qui oculos claudat ne uideat: fidei autem secretum pauci sunt qui inueniant,nec enim aliter inuenitur,uel agnoscitur,nisi per spiritum sanctum. Propterea dixit: quis inueniet? & protinus nobis dignam admirationem facere uolens,ait: Procul & de ultimis finibus precium eius. Hoc intelligens Paulus Apostolus dixit: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentũ non apparentium. Oq̃ procul est substantia hęc,de qua ultimis finibus argumentum hoc * proficiscitur,quod non apparet,neq; uidetur,tam multis interiacentibus montibus,siue collibus eorũ, quæ uidentur.Exempli gratia,Patres inclyti,Abraham,Isaac,& Iacob,& qui orti sunt ex illis (ait Apostolus) tanq̃ sydera cœli in multitudine,& sicut harena quæ est ad oram maris innumerabilis,iuxta fidem defuncti sunt omnes, non acceptis repromissionibus,sed à longe eas aspicientes,& salutantes,& confitentes,quia peregrini,& hospites sunt super terram. ¶ Nobis quoq;,qui pro tempore quidem uiciniores rei sumus,sed tamẽ rem ipsam nondum uidemus. 1.Petri.1 Petrus Apostolus loquitur: Inueniamini in laudem,& gloriam,& honorem in reuelatione Iesu Christi,quem cum non uideritis,diligetis: in quem nunc quoq; non uidentes, creditis,credentes autem exultatis. O igitur q̃ procul (ut iam dictum est) & de q̃ ultimis finibus pretium mulieris huius, pretiositas ecclesiæ huius,fides operatricis huius,aspicientis non ea quæ uidentur,sed ea quæ non uidentur.

Argumẽtũ libri Ecclesia.

Ecclesia leg. * sed qd. Pro. 31 Mulier fortis ecclesia est p fidem

Quid ẽ fides Heb.11 * profertur.

1.Petri.1

Item pro dignitate eiusdem fidei,quõ dictum sit: Confidit in ea cor uiri sui,& spoliis non indigebit, reddet ei bonũ & non malum omnibus diebus uitæ suæ. Cap.VI.

QVid proinde illi? Qualem meretur gloriam in conspectu dei? ait.Confidit in ea cor uiri sui,& spoliis non indigebit.Manifeste dictum,uenerabiliter audiendum.Deus excelsus & immensus uir est coniugis huius scilicet fidei,& in ea cor eius confidit. Quomodo confidit? Eo nimirum modo, ut secreta sua non dubitet ostendere huic. Plus dicam secundum authoritatem scripturæ,quia secreta sua non potest abscondere huic.Sic enim locutus est ad Abraham,in quo inuenerat fortem mulierem istam,fidem istam, Num celare potero Abraham quæ gesturus sum? Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se,ut custodiant uiam Domini.Magna confidentia tanti uiri pro constantia constantissimæ coniugis,ut ei secreta sua celare non possit. ¶ Sed consyderemus adhuc uehementiam dictionis,quia non dixit: Confidit in ea uir suus,sed confidit in ea cor uiri sui. Deniq; utiliter perpenditur dilectio hæc,maxime si nõ ignores ubi,quãdo,& quali facto sententia talis comprobata sit. Etenim quidẽ in omnibus sanctis patriarchis & prophetis hoc experta est fides, quod deus uir suus in ea confideret: ostendit enim illi secreta sua, quæ & ipsa per os eorum,& elocuta est sapienter,& signauit prudenter & fortiter. Sed est locus,& fuit tempus, de quo ueraciter dicas, nõ solũ ita confidit in ea uir suus,uerum quod uehementius sonat,

Cõfidit in ea cor uiri sui

Gen. 18

Vehemẽtia dictionis.

Fides Mariæ maxima.

ſonat,& profundius penetrat intima mentis)confidit in ea cor uiri ſui.¶Vbinam hoc inuenis? Profecto in anima ſanctæ Mariæ uirginis.Ibi fides experta eſt,quod de ſemetipſa hic audiuit, confidit in ea cor uiri ſui:etenim ibi uir ſuus ei cor ſuum aperuit.Quali apertione? Plane magna & ineffabili,ut faceret in ea cor uiri huius illud,quod prædixerat per os Dauid:Eructauit cor meum uerbum bonũ,dico ego opera mea regi.Lingua mea calamus ſcribæ,uelociter ſcribentis.Ita cor ſuũ illi aperuit,ut ipſam ſubſtantiam uerbi æterni in corde ſuo concepti,de corde ſuo ante ſecula geniti,mitteret in mentem,& in uterum uirginis ualde fidelis,quæ per ipſam fidem, de qua nunc ſermo eſt, tanta diuina myſteria,angelo narrante concepit, deum enim caſtis uiſceribus ſuſcepit,& benedicta in æternum nobis & hominem.* ¶ O igitur ſancta fides,quam uerus de te ſermo hic: Cofidit in ea cor uiri ſui,& ſpolĳs non indigebit. Quibus uel qualibus ſpolĳs,niſi eloquĳs domini, eloquĳs uiri ſui? Sic enim per os Dauid ipſa dicebat:Lætabor ego ſuper eloquia tua,ſicut qui inuenit ſpolia multa. Ergo ſpolĳs non indigebit,id eſt,ſua eloquia uir tam familiaris intelligibilia facit cognitę ſibi fidei,certus de eo quod protinus ſequitur.¶Reddet ei bonum,& non malum omnibus diebus uitæ ſuæ.Nõ eſt enim hæc ſicut illa ſuperius infamata mulier ſtulta & clamoſa, plenaq; illecebris,& nihil omnino ſciens,mulier(inquam)non fortis,imò contraria forti mulieri huic. Eſt enim impia hæreſis, & ipſa reddidit (ſicut Iudaica perfidia,ſiue ſynagoga Satanæ)malum & non bonum,omnibus diebus uitæ ſuæ,ſemper enim ueritati reſiſtit dura ceruice.

addo genuit

Spoliis nõ indigebit Pſal.118.

Prou.31

Hæreſis reddit malũ, & non bonum, Prou.9 Apoc.2

Quod uel quale bonum reddat fides, ſiue eccleſia fidelis, ut merito confidat in ea cor uiri ſui,ſecundũ alphabetum Hebraicum,cuius ſingulæ literę ſingulis uerſibus præfixæ ſunt. Cap.VII.

Alphabetũ Hebraicum.

QVod uel quale bonũ reddidit ſiue reddit fiedes, ſiue Eccleſia fidelis,ut merito confidat in ea cor uiri ſui? Interrogemus hoc alphabetũ Hebraicũ,cuius ſingulæ literę ſingulis uerſibus præfixæ ſunt, Aleph, Beth,Gimel,Daleth,He,Vau, Zain,Heth, Teth,Iod,Caph,Lamed,Mem, Nun, Samech,Ain, Phe,Zade,Coph,Res,Sin, Tau. Ittæ ſunt uigintiduæ literæ Hebraicæ,quibus apud eos omnis ſcriptura contexta eſt.

Cur in quibuſdã pſal. & oronibus præponũtur Iræ hebraicę

¶Quid ergo hoc nobis innuitur, quod ſingulæ literæ ſingulis præfixæ ſunt ſententĳs, niſi quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, bonum eſt opus mulieris huius fortis,opus fidei q̃d uiro ſuo reddidit.Non enim abſq; ratione,ſed pro magnæ rationis ſignificatione præſcribũtur & in quibuſdã pſalmis,& in Hieremiæ lamentationibus,& in oratione eius,& in iſto quoq; fine Prouerbiorũ Salomonis,ſingularum nomina literarum ſingulis ſententĳs.Quam uidelicet rationem promptum eſt agnoſci ex ipſorum nominũ interpretationibus,quas interpretatus eſt uir illuſtris beatus Hieronymus,Hebraicæ linguę peritus.Interpretaſ quippe Aleph doctrina:Beth, domus:Gimel,plenitudo:Daleth,tabularũ:He,iſta:Vau & Zain,hæc:Heth,uita:Teth,bonum:Iod,principiũ:Caph,manus Lamed,cor:Mem,ex ipſis:Nun,æternũ: Samech adiutorium: Ain, fons: Phe,os,non ab oſſe,ſed ab ore,Zade,iuſtitia:Coph,uocatio:Res,caput Sin,dentes: Tau,ſigna.¶Huiuſce interpretationis directam primo literaturam ponamus, & deinde eiuſdem literaturæ ſecundum ſenſum,qui in ipſa eſt,conſtructionẽ faciamus. Doctrina domus,plenitudo tabularum.Iſta & hæc uita bonum principium manus cordis. Ex ipſis æternum adiutorium, fons oris iuſtitiæ,uocatio capitis,dentium ſigna.¶Hæc eſt litera,quæ hoc modo conſtruitur.Sancta ſcriptura,quæ eſt opus fidei, opus bonum,quod catholica fides uiro ſuo deo reddidit,ipſa eſt doctrina domus,doctrina eccleſiæ,quæ domus dei eſt. Ipſa eſt plenitudo tabularum,plenitudo legis,id eſt,decem præceptorum,quæ in tabulis lapideis digito dei ſcripta ſunt.Iſta plenitudo,& hæc doctrina, quid ſunt niſi uita? Sermo dei enim eſt,in quo uiuit homo,quemadmodũ dicit: Non in ſolo pane uiuit homo,ſed in omni uerbo, quod procedit ex ore dei.Ergo uita & bonum principium,ſubauditur uitæ æternę.Hic enim principium eſt uitæ in ſcriptura ſacra,ut uideamus & ambulemus per fidem,non autem conſummatio,ut iam uideamus facie ad faciem.Manus cordis,id eſt,operatio ſanctæ meditatiõis, hæc doctrina domus,hæc plenitudo legis.Ex ipſis æternum adiutorium. Quid iſto uerius? Hic enim per ſacram ſcripturam diſcimus,quod in ęternũ ſciamus. Fons oris iuſtitiæ ſine dubio hæc ipſa ſcriptura nobis eſt. Hinc enim haurimus illud,quod ore ad ſalutem cõfitemur, & quod confitendo iuſtificamur.Vocatio capitis ipſa eſt ſancta ſcriptura nobis,qa per ipſam uocat nos ad ſe caput Chriſtus,ut membra eius effici mereamur. Dentium ſigna ſunt hæc omnia,quia non niſi dentibus,& plectro linguæ formata ſonant hæc elementa,ut legi uel audiri poſſit omnis ſancta ſcriptura,de tam paucis elementis tam multipliciter conſcripta.

Interpretatio literarum Hebraicarũ.

Sacra ſcriptura Iræ; iſtarũ interpretatiõe pulchre commendat

1.Cor.13.

De admiranda fidei potentia,maxime in hoc dicto:Sindonem fecit,& uendidit,& cingulum tradidit Chananęo. Cap.VIII.

INter cætera pulchræ huius laudationis capitula, quoniam cũcta pertractare noſtri propoſiti non eſt,etenim nimis longum eſſet,iſtud intactum præterire non patior. Sindonem fecit,& uendidit,& cingulum tradidit Chananæo.Denię; ſunt & cætera quidem

quidem ualde ſplendida,& ſecundum metaphoram Prophetæ & fortiſſimæ mulieris multũ ad rem,ſiue myſterium pertinẽtia,ab eo quod ait:quæ fiuit lanam & linum,& operata eſt consilio manuum ſuarum,uſq; ad id:Syndonem fecit & uendidit,ſed longe ſupra metaphorã eſt id, quod ait:& cingulum tradidit Chananæo. Quid enim? Nunquid proba mulier,ſicut ſolet quærere lanam & linum,& operari conſilio manuum ſuarum,ſicut ſolet de longe portare panem ſuum, & de nocte,id eſt, mane ſurgere,ſolicita unde det prædam domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis,ſicut ſolet inopi manum ſuam aperire,& palmas ſuas ad pauperem extendere, hiſq; & aliis modis circa miniſterium frequẽs ſatagere:ſic ſolet etiam Chananæo cingulum tradere? Ergo hoc ſupra metaphoram eſt. Diligentiam adhibemus,ſicut in cæteris,ita & in iſto intellectum quærimus,maxime propter illud quod dictum eſt in anterioribus parabolis. Acceptus eſt,regi miniſter intelligens,iracundiam eius inutilis ſuſtinebit. Dicimus itaq; cum uoce gratiarum actionis, quia totiens hæc mulier fortis Chananæo cingulum tradit, quotiens præpotens fides quempiam,qui fuerat apud homines cõtemptibilis,altiſſimo deo regi magno acceptum reddit. ¶ Chananæus quippe contemptibilis,imò & execratus deo fuit,cum adhuc eſſet in lumbis patris ſui Cham,dicente Noe: Maledictus Chanaan,ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Item ſecundo: Benedictus dominus deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius. Itemq; tertio: Dilatet deus Iaphet,& habitet in tebernaculis Sem, ſitq; Chanaan ſeruus eius. Valde ergo contemptibilis Chanaan, cuius ſeptem gentes ad introitum filiorum Iſrael, deo iudice,terra euomere debuit,quod & fecit. Econtra fides ualde potens,& ualde nobilis, quæ Chananæo tali homini,uel cuilibet ſimili huic ſecundum ignobilitatem ſeculi, cingulũ tradere potuit,ut præcinctus ambulet ob meritum fidei,quam ſuſcepit:filiis regni,qui fidem non habent iacentibus & diſcinctis, aut etiam in captiuitatem ductis. ¶ Quemadmodum dicit ſanctus Iob:Baltheum regum diſſoluit,& præcingit funes renes eorum. An non & Apoſtolus hoc dicit? Quæ ſtulta ſunt mundi,ait,elegit deus,ut confundat ſapientes,& infirma mundi elegit deus,ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus,& quæ non ſunt,ut ea quæ ſunt deſtrueret. Cuncta hæc & ſtulta,& infirma,& ignobilia,& contemptibilia,& quaſi non exiſtentia,recte intelligis uno nomine Chananæi,quem domina fides & ſyndone ſua ueſtire,& cui cingulum pro uelle ſuo tradere potuit,& tradidit,& ſola hoc fecit, ut qui ſeculo inhonorus habebatur,honoratus incedat coram oculis domini,& in conſpectu quoq; hominum magnorum ſiue paruulorũ, qui domeſtici ſunt eiuſdem fidei.

Pro.31 Cingulũ tradidit chananæo

Pro.14

Chananæus allegorice hõ in hoc mundo cõtẽptibilis dicitur Gen.9

Leu 20

Iob 12

1.Cor.1

Quomodo ad inſtructionem fidei pertineat ſequens liber Eccleſiaſtes: Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Cap. IX.

HActenus à nobis habitus ſermo intentionem prouerbiorum ſpectare demonſtrauit ad inſtructionem fidei,ex qua iuſtus uiuit, nunc iuxta propoſitum demonſtrandũ eſt,intentionem libri Eccleſiaſtes in eo eſſe, ut certam præbeat rationem ſpei,ſcilicet in quo non ſperare,& in quo ſpem ſuam ponere debeat homo rationalis. Hoc facere ita incipit: Vanitas uanitatum dixit Eccleſiaſtes: uanitas uanitatum & omnia uanitas. Quid habet amplius homo de uniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub ſole, ſubauditur, niſi uanitatem? Sic à ſole incipiens,quod pulcherrimum eſt opus creatoris, & excelſiſſimum cunctorum,ex quibus uita mortalium ſubſiſtit,& delicias parat ſibi,cuncta uanitatis arguit,& ueraci utiq; redargutione. Præterit enim (ait & Apoſtolus) figura huius mundi. ¶ Nec ſemel dixiſſe contentus,uanitas uanitatum,iterum ac tertio repetiuit: Vanitas uanitum & omnia uanitas,ut animaduertas,quam ſerio loquatur,uel agat, præmiſſa enim authoritate regij nominis & ciuitatis Hieruſalem. Ait enim: Verba Eccleſiaſtes,filij Dauid regis Hieruſalem. Tribus magnis nominibus pro utilitate audientium parauit huic libro authoritatem,ſeipſum nominans Eccleſiaſten,id eſt,concionatorem,filium Dauid,& regem Hieruſalem. ¶ Quid primũ eſt ſub ſole,in quo ſpem ſuam cupidus homo poſuit? Vtiq; terra. Et in hoc mira dementia eſt, quia cum habitatio terræ huius homini,propulſo à felicitate paradiſi,data fueris ad pœnam, ſcilicet ut in ſudore uultus ſui operaretur eam,ipſe ſibi eam præcipere contendit,quaſi ad gloriam. Nonne hoc eſt uanum,cum dicit homo natus ex terreno,& cras moriturus: Hoc tantũ terræ eſt meum,& mei ſunt iſti tractus? Bene ergo in primis cupiditatem,ſiue poſſeſſionẽ terræ,uanitatis arguit,dicendo: Generatio præterit,& generatio aduenit,terra autem in æternũ ſtat. Ac ſi aperte dicat: Fruſtra homines cupidi,terram ſibi ſubiugare,agrũ agro copulare cõtenderunt uſq; ad terminũ loci,contentione nonnunq; horribili uſq; ad effuſionem multi ſanguinis,quia tot generationibus prætereuntibus,& tot aduenientibus,terra hic remanſit,nec illos ſequuta,qui iam præterierunt:nec illos ſequutura qui aduenient,ſiue aduenturi ſunt. Generatio præterijt,ſicut naſcendo in hunc mundum nihil attulit,ita moriendo nihil auferre potuit:& generatio quæ aduenit,ſiue nos ipſi qui nunc ſumus (ut uerbis utar Apoſtoli) ſicut nihil intulit in hunc mundum,haud dubium quin nec auferre quid poſſumus. ¶ Eandẽ intentionem & in iſto quod ait: Generatio præterit,& generatio aduenit,& in cæteris quæ

Ecci.1

1.Cor.7 Tria nota hic Salomõis ad maiorem authoritatẽ libri

Vanitas in terreno rẽ cõcupiſcentia Gen.3

1.Timo.6 Nihil intulimus in hunc mundũ &c.

ſequuntur,quæcunq; uanitatis arguit,prudenter intellige:quia ipſa eſt,quam idem Apoſtolus,præmiſſo,ut iam memorauimus, nihil enim intulimus in hũc mundum,haud dubiũ quin nec auferre quid poſſumus,protinus expreſſit,dicens:Habentes autem alimenta,& quibus tegamur,his contenti ſimus. Nam qui uolunt diuites fieri,incidunt in tentationem & laqueum diaboli,& deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas. Quam quidam appetentes,errauerunt à fide,& inſeruerunt ſe doloribus multis. Quid aliud dicit Eccleſiaſtes,totiens repetendo,uniuerſa uanitas & afflictio ſpiritus. Hoc etiam dicens inter cætera, quid enim proderit homini de uniuerſo labore ſuo,& afflictione ſpiritus,qua ſub ſole cruciatus eſt? cuncti dies eius doloribus pleni ſunt,nec per noctem mente requieſcit.

Eccls. 2

Quomodo iure uanitatis arguũtur omnia quæ fecit deus ſex diebus in comparatione diei ſeptimi,in quo requieuit. Cap. X

Diſcernẽdũ ex Eccle. inter uanitatẽ & ueritatẽ.

MAgnum eſt ſcripturæ huius negotium, & magnum concionis huius emolumentum:ſi,concionatore iſto loquente,præ oculis habens duo oppoſita hæc,hinc uanitatem,& inde ueritatem:& inter utrunq; clare diſcernas; & legitima diffinitione utrunque diffinias.Eſt autem hæc diffinitio uanitatis,quam Paulus apoſtolus ſatis breuem pene expreſſit dicendo:Præterit enim figura huius mundi. Vanum quippe cõſtat eſſe omne quod præterit,& prætereũdo poſſeſſorem ſiue cupidum ſui,fallit & eludit.

1 Cor. 7

Porro ueritatis diffinitionem,quam aliam dare poſſumus dignam, niſi ut dicamus, ueritatem illud eſſe quod ſemper idipſum eſt? Illud enim,quia non præterit neminem fallit, neq; cõtingit in hac optima parte,quod euenit in parte uanitatis,his de quibus ſcriptum eſt:Dormierũt ſomnum ſuum & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus ſuis. ¶ Et quid eſt illud quod ſemper eſt idipſum? Eamus ad caput libri, ad initium ſcripturarũ ueritatis,quia illic eſt magnum & euidens oſtium rationis,unde poſſimus ueritatem à uanitate certis diſparare terminis.Sex quippe diebus omne opus ſuum cœlum & terram & omnem ornatum eorum perfecit,& die ſeptimo opus ſuum compleuit.De quo uidelicet die ſeptimo,me in alio opere dixiſſe memini,quia natura primus eſt,qui ordine ſeptimus habetur.Vnde & de illo die,quo dixit deus,fiat lux,& facta eſt lux,& diuiſit lucem ac tenebras:nõ ſic ſcriptum eſt, factumq; eſt mane & ueſpere dies primus:ſed,factũq; eſt ueſpere & mane dies unus. Sex quippe dies ſunt omnium creaturarum,ſex primæ ſpecies,per quas creator cognoſci debet: Propter quod & dicuntur dies,id eſt,oculos cordis noſtri,ad cognoſcendum creatorem illuminantes: quarũ uidelicet creaturarum angelica creatura prima,& humana natura ſexta eſt. Septimus dies,ut iam dixi,natura primus eſt,quia ſapientia eſt, in qua deus omnia fecit: quia uerbũ eſt, per quod omnia facta ſunt,& in iſto deus requieſcit Et ideo quidem primus eſt iſte dies,quia in ipſo uidit omnem creaturam priuſquam faceret:nobis autem ſeptimus eſt,quia prius cognoſcimus creaturam,& per ipſam cognoſcimus,quia creator magnus eſt. ¶ Notandum ergo,quia ſicut dictum eſt,compleuitq; deus die ſeptimo opus ſuum,& non dictum eſt,omne opus ſuũ quod fecerat,dictum eſt autem:& requieuit die ſeptimo,ab uniuerſo opere quod patrarat. Nã ab omni quidem opere requieuit,ut nullam deinceps nouam ſpeciem crearet,ſed ſi rite perpendis ſenſum uerbi huius compleuit,nõ omne opus ſuum, ſed ſolam rationalem creaturam die ſeptimo compleuit: nec ipſam uniuerſam,ſed ſolam electionem quę per humilitatem illo die ſeptimo dignam ſeſe exhibuit. Quidnam eſt die ſeptimo compleri,in quo deus requieuit,niſi introire in illam requiem domini,quæ plenitudo eſt beatitudinis: cuius & Apoſtolus magnifice meminit: Ingrediemur enim,ait, in requiẽ q credidimus,quẽadmodũ dixit,ſicut iuraui in ira mea,ſi introibũt in requiẽ meã,& cætera uſq;,qui enim ingreſſus eſt in requiẽ eius,etiã ipſe requieuit ab operibus ſuis, ſicut & a ſuis diebus.

Pſalm. 7. Quomodo differunt ſex dies creationis a die ſeptimo.

Gen. 2

Differunt cõplere & req eſcere.

Heb. 4

Quod non tam ipſa creatura quàm creaturę uſus immoderatus uel amor peruerſus,recte uanitatis arguatur:quomodo dicit ſcriptura: Et uidit deus cuncta quæ fecerat,& erant ualde bona. Cap. XI.

IGitur hic habemus certis diſparata terminis duo oppoſita hæc, uanitatem & ueritatem:uanitatem uidelicet, in ſenario creaturæ numero: ueritatem, in requie dei, ſcilicet, in die ſeptimo. Ergõne,inquis,creatura uana eſt,aut opera dei uana ſunt,& ipſe deus uanitatis autor eſt. Nonne cuncta dei opera potius bona ſunt,ſicut ibidem ſcriptura dicit? Et uidit deus cuncta quæ fecerat,& erant ualde bona? ¶ Ad hæc inquam: Plane uanitas eſt creatura omnis,in comparatione requietionis,qua deus in die ſeptimo requieſcit,& ex eo uanitatis arguitur creatura rationalis quæcunq;, quod requiem quærit in temporalibus ſiue uiſibilibus iſtis,& in illis æternis atq; inuiſibilibus bonis,requiei domini, fundamentum ſpei non ſibi collocauit. Veruntamen hic non tam ipſa creatura,quàm creaturę uſus uel amor immoderatus uanitatis arguitur. ¶ Exempli gratia,dum circa ſolis pulchritudinem ita ſeſe impendit humana mens,ut hunc eſſe deum putauerit,& huic creaturæ potius quàm creatori

Gen. 1

Vanitas hominum in rebus tẽporalibus.

aim cuncta quę dñs fecit valde bona: q̃modo oĩa vanitas?

Solvane p deo habitus eſt.

atori ſeruire delegerit: nec ſolum huic, uerumetiam cæteris creaturis, maximeq; quatuor elementis igni, & aeri, & terræ, & aquæ nomina diuinitatis aſcripſerit. Propterea merito cuncta hæc ſcriptura uanitatis arguit, & in primis ſolem, dicens: Oritur ſol & occidit, & ad locũ ſuũ reuertitur, ibiq; renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonẽ. Nimirum in ortu eius, & occaſu in gyro eus auſtrali, & reflectiõe aquilonari, quia magna eſt mutabilitas, magna eſt & uanitas, quia nec homini laboranti ſatis grata eſt productior lux, dum ſol ad aquilonem reflectitur, nec his qui in auibus ludunt, ſemper placet longanimitas tenebrarum, dum gyrat per auſtrum. Similiterq; in cæteris uarietatibus diei & noctis, æſtatis & hyemis, ueris & autumni. Sunt quidem multa humanæ infirmitatis remedia, ſed multa nihilominus anxietatis tædia, quia nulla in his ſufficientia, imò in omnibus magna indigentia eſt. Propterea nec in his, nec in aliquo eorum, quæ ſub ſole ſunt uel fiunt, eſt ſperandum ſiue confidendum, quod cuncta uana, cũcta tranſitoria ſint. ¶ Hac intentione cuncta uanitatis arguit, tandemq; ipſum hominem, cuiuſcunq; ſpes ultra uel extra hæc, pedem ſuum non extendit. Ait enim: Iccirco interitus unus eſt hominis, & iumentorum, & æquua triuſq; conditio. Sicut moritur homo, ſic & illa moriuntur. Similiter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumentis amplius. Cuncta ſub iacent uanitati, & omnia pergunt ad unum locum. De terra facta ſunt, & in terram pariter reuertentur. Non ergo ſperandum in homine, quàmuis diuino, quàmuis potenti. ¶ An non & ante iſtum, pater Dauid idem ſenſerat? Nolite (ait) confidere in principibus, in filijs hominũ, in quibus non eſt ſalus. Exibit ſpiritus eius & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Nonne proinde conſtat, quod ipſe homo ſit uanitas. Hinc idem alibi dicit: Veruntamen uniuerſa uanitas, omnis homo uiuens. Statimq; duobus hoc ipſum uerſiculis aſtruit, quod hic explicatur longiori diſputatione cõcionatoris: Veruntamen (inquit) in imagine pertranſit homo, ſed & fruſtra conturbatur. Theſaurizat & ignorat cui cõgregabit ea. Plane idem ſenſus eſt in plurimis horum quæ hic dicit, addẽs etiam hæc: Rurſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, & q̃ ſub ſole ſtudioſiſſime laboraui, habiturus hæredem poſt me, quem ignoro utrum ſapiens an ſtultus ſit futurus, & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui & ſolicitus fui, & eſt quicq̃ tam uanum?

Ecclı. 1

Cur uanitatis arguit omnia Eccl. 3

Pſal. 146.

Nolite cõfidere in princip.

Pſal. 55

Eccleſiaſt. 2

De eo quod ait: Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt enim omnis homo, & quod abſq; timore dei, omnis homo uiuens ſit uanitas. Cap. XII.

PRO intentione libri huius Eccleſiaſtes, ad hoc breuiter dicendum, quod in ſolo ſit deo ſperandum, quoniam ſatis dictum arbitramur pro eo, neq; quod in homine, neque in alia creatura ſperandum ſit. In pleriſq; pſalmorum ſic fecerat & pater Dauid, ubi dixit quod ſupra memorauimus: Veruntamen uniuerſa uanitas, omnis homo uiuens, & cætera. Hoc demonſtrare intendens, quod neq; in homine, neq; in theſauro hominis ſperandum ſit, protinus ait: Et nunc quę eſt expectatio mea? Quod idem eſt, ac ſi dicat: In quo ergo ſperabo? Nonne in domino? Itemq; cum dixiſſet: Nolite confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus: cauſam quoq; ſubiunxit cur in illis non ſit ſperandũ, dicens: Exibit ſpiritus eius, uidelicet hominis, & reuertetur homo in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum, protinus exclamauit: Beatus cuius deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino deo ipſius, & cætera uſque in finem pſalmi. Quibus uerbis ſpem excitare nititur excitatione rationabili, ut bonum quod permanet præferendum eſſe ſentias omni quod tranſit. ¶ Iuxta hunc ſenſum concionator iſte, concionis multitudinem ab immoderato amore rerum tranſeuntium reuocare, & ad æternorũ ſpem bonorum excitare cupiẽs, & hoc multiplici ratione peragens, talem in ultimo facit concluſionem: Finem loquẽdi oẽs pariter audiamus: Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt enim omnis homo. Et cuncta quæ fiunt, adducet deus in iudicium, pro omni errato, ſiue bonũ, ſiue malum. ¶ Quomodo ſapit tibi in palato cordis quod dixit: Hoc eſt enim omnis homo? Verbũ eſt, qualem ſenſum efficit intellectui tuo? Talem nimirum efficere debet, qui pertineat ad eandem rationem, qua dixit æternus & incommutabilis deus: Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad uos. Egerat enim ab initio libri de corruptione uanitatis, & cuncta corripiẽs ſiue diſcutiẽs cõprobauerat, quia omne uanũ, omne quod tranſit, utiq; fictum eſt, quaſi nõ ſit, nec ipſum hominem excipiens quicunq; in uanitate ambulauit. Ait enim: Dixi in corde meo de filijs hominum, ut probaret eos deus, & oſtenderet ſimiles eſſe beſtijs. Iccirco unus interitus eſt hominis & iumentorũ, & æqua utriuſq; conditio. Et cætera quoq; ſupra meminimus, cum illo pſalmi uerſiculo: Veruntamen uniuerſa uanitas, omnis homo uiuens. ¶ Vt ergo ſciat omnis contio, per quid fieri debeat, ut humana creatura liberetur à ſeruitute corruptionis, Homo iã non ſit uanitas, habens eſſe, habens participationẽ in idipſum, cũ æterno illo q̃ dicit: Ego ſum qui ſum. Hoc eſt, ait omnis homo, deum timere, & mandata eius obſeruare. Ablatiuo caſu dictum grammatici intelligunt hoc, ac ſi diceret: Deum timendo, & mandata eius obſeruando accipit eſſe homo, & gratia eſt, adhærendo deo, qui natura eſt. Nã qui adhæret deo, unus ſpũs

In nulla creatura ſperãdũ

Pſal. 38

Deũ time & mandata eius obſerua. Eccl. 12

Hoc eſt oẽis homo.

Exo. 3.

Eccl. 3

Quõ liberatẽ hõ a ſeruitute corruptionis.

Pſal. 121

Eccl. 12

1. Cor. 6

Eccli. 2

eſt. Alias autem homo ſiue ſit rex Iſrael in Hieruſalem, ſiue rex in Babylone præpotens, quantiſcunq; affluat delicijs, & fruatur bonis, ędificans ſibi domos, & plantans uineas, faciēs hortos & pomeria, & extruens aquarum piſcinas, poſſidens ſeruos & ancillas, armenta quoq; & magnos ouium greges, coaceruans ſibi argentum, & aurum, faciens ſibi cantores & cantatrices, ſcyphos & urceos ad uina fundēda, qd prodeſt? Et hæc oñia uana ſunt, & ipſe uanitas eſt.

Quod hæc duo, fides quæ in Parabolis inſtruitur, & ſpes quę in Eccleſia ſte roboratur, operentur per tertiū, ſcilicet per charitatem, quæ in Canticis loquitur. Cap. XIII.

Charitas in cāticis p̄dicatur.

HAec duo, ſcilicet fides, quam deſignauimus in Parabolis prædicari, & ſpes, quę in Eccleſia ſte roboratur, per multa argumenta contemnendę uanitatis, operantur per tertium, ſcilicet per charitatem, quæ aperta facie loquitur, ſic incipiens: Oſculetur me oſculo oris ſui. De cunctis uocibus libri huius, non opus eſt nunc aſtruere, quod ſint uoces charitatis ſignificantes affectum quatuor perſonarum Chriſti deſiderabilis, & Eccleſiæ deſiderantis, amicorum & adoleſcentularum, intendentium audire uocem ſponſi dilecti, & uocem ſponſæ dilectæ, & pro hoc auditu gaudio gaudere. ¶ Piget nos ſegnes, & fatemur, quia piget nos diutius hic immorari. Præſertim quia proprium edidimus olim opuſculum, de iſtis Canticorum canticis, diſtinctum ſeptem libellis, ad honorem dominæ noſtrę ſanctæ Mariæ perpetuæ uirginis, quæ uera ſponſa principaliter amici eſt æterni, ſcilicet dei patris, ſponſa nihilominus & mater filij eiuſdem dei patris, templum proprium charitatis, id eſt ſpiritus ſancti, de cuius operatione illum concepit: qui uidelicet ſpiritus ſanctus charitas eſt patris & filij. Opus illud accipiat quicunq; audierit auditor beneuolus, non ſicut contrariū priſcis doctoribus, qui in eiſdem Canticis latius amorem expoſuerunt ſanctæ Eccleſiæ, ſed ſicut aliquid ſupererogatum ultra lectionem ipſorum adunando & congregando uoces tā magni tamq; diffuſi corporis Eccleſiæ in unam animam ſingularis & unicæ dilectæ Chriſti Mariæ. Quia nihil huic diſconuenit omnium eorum, quæcunq; dici uel cantari poſſunt de magno & ſancto amore dilectę & diligentis Chriſtum Eccleſię. De iſta duntaxat ſcriptura hoc dicimus, quę tota eſt cantabilis: nam in cæteris ſcripturis multa ſonant lamentabilia pœnitentis Eccleſiæ, in pleriſq; peccauit, pro quorum parte cum fructibus pœnitentiæ lamentatur & gemit. Et hæc infra dignitatem ſunt huius beatæ uirginis, cuius uita integerrima non habuit cur gemeret, niſi uulnus charitatis, propter dilationem plenæ atq; perfectæ beatitudinis in tempore huius peregrinationis.

Opus ſeptē librorū Rup in Cantica.

Cant. 1

Quomodo in tribus iſtis, fide, ſpe & charitate, utiliter ſpeculari poſſumus, quomodo magis ac magis ad cognitionē ſanctæ trinitatis erudiamur. Cap. XIIII.

Epilogus in tres libros Salomonis.

MEmores eſſe debemus propoſtii ſiue intentionis, qua ſermonem cœpimus habere de fide, ſpe & charitate, ſecūdum libros iſtos tres Salomonis, ſcilicet ut in iſto quaſi ſpeculo, horum trium fidei, ſpei & charitatis, quandam ſpecularemur ſimilitudinem ſanctæ trinitatis: quia per hæc tria reformauit hominem ad ſimilitudinem ſuam, iuxta propoſitum quod propoſuerat dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. In iſta ergo diuinæ ſimilitudinis claritate, in tribus iſtis fide, ſpe & charitate, eſt quod utiliter ſpeculemur, quo aliquantiſper magis ac magis ad cognitionem eiuſdē ſanctæ trinitatis erudiamur, quam nunc in ſua maieſtate uidere nequimus. Ecce intelligimus & ſcimus, quia fides per ſpem & per charitatem, ſpes quoq; per fidem & per charitatem operatur ea, quæ in iſtis tribus libris, Prouerbiorum, Eccleſiaſtis, & Canticorum continentur.

Gen. 1

Quid operatur fides i homine.

¶ Fides nanq; per ſpem & per charitatē hoc operatur in homine, ut accedat ad illam, quā ſapientia ædificauit ſibi domum, ut ad conuiuiū uictimarum quas illa immolauit, ad bibendū uinum quod illa miſcuit, ad edendum panem menſæ quem illa propoſuit, taliter præparata mē te, ut ſimilia retribuere uelit, ſcilicet animam ponere pro illo, qui prior intantum dilexit nos, ut animam ſuam poneret pro nobis. ¶ Spes per fidem & per charitatem hoc operatur in homine, ut, etiam ſi perſecutor deſit, qui & facultates terrenas auferre & corpus ſolet occidere, ipſe intelligens, quia uana, id eſt, tranſitoria ſunt omnia, relinquat ultroneus ea quæ poſſidet, iuxta conſilium dicentis: Si uis perfectus eſſe, uade, uende uniuerſa quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni ſequere me. Quantū eſt quod ſpeculari poſſum⁹ in iſto ſpeculo ſiue ænigmate de illa altiſſimæ trinitatis claritate, cuius faciem nunc non poſſumus uidere? Exiguum quidem, ſed hoc ipſum ſūm aliqua uitæ æternæ ſcintilla nobis eſt.

Quid opatur ſpes.

Matth. 19

Pro. 9

Ioha. 10

Ioha. 17

Quid nobis ad ſalutē neceſſariū eſt.

Hæc eſt enim uita æterna, ait ipſe filius dei, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. ¶ Quid ergo eſt illud quantulumcunq; quod uidere nunc poſſumus, p hoc ſpeculum, in iſto ænigmate? Nimirum opus illud quod neceſſarium nobis eſt ad æternā ſalutem credere & ſcire, quia deus pater per charitatem ſuam, id eſt, per ſpiritum ſanctū, proprio filio ſuo mandatum hoc dedit ut pateretur pro nobis, & ipſe filius per eandem charitatē ſuā, id eſt, per eundem ſpiritum ſanctum, mandatum hoc ſuſcepit, obedire uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Quali cum ſpe? Illa nimirum, quam per Eſaiam nobis annunciauit ſpi-

Rom. 8

Phil. 2

Eſai. 53

ritus

ritus ſanctus dicens: Si poſuerit pro peccato animã ſuam, uidebit ſemen longæuũ, & uolũtas domini in manu eius dirigetur. ¶ Ipſe autẽ pater quali, uel quanta fide? Fidelis enim in omnibus uerbis, & in iſto maxime, & omnia opera eius in fide, & opus iſtud præcipue. Quali ergo uel quanta fide mandatum dedit huius obedientiæ, mandatum huius patientiæ? Nimirũ tali fide, qualis eſt ipſe: tanta fide, quãtus eſt ipſe, fide admirabili, fide inſeparabili, fide perſeuerãtiſſima, fide uictoriosiſſima. Quantis irritatus eſt malis hominũ, q̃ maximis peccatis? Attamẽ perſeuerauit in propoſito, uel promiſſione tanti boni, & quæ proceſſerant de labijs ſuis, irrita non fecit. Pro quo & Dauid ſolicitus: Miſerere mei, ait, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Quantis regibus, quantis regnis armatus diabolus, hoc propoſitũ eis auertere laborauit? Attamẽ euicit fortiſſimus deus, & ſicut propoſuerat, ecce filius eius deus & homo ſedet à dextris eius. De illa perſeuerantia fidelis & fortis dei, noſtrũ illud opus exiſtit in duodecim libellis, quod intitulatur, De uictoria uerbi dei.

Pſal. 144 Pſal. 32 Deus maxĩe fidelis in uerbis & ꝓmiſſis ſuis

Pſal. 88 Pſal. 50

Quod in ſcripturis antiquis nomina hæc, fidei, ſpei, & charitatis fere ita raro inueniantur cũ res ipſarum ubiq; prædicentur, ſicut relatiua nomina, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, aut tacẽtur, aut rariſſime, & cum cautela pronunciantur. Cap. XV.

PRæclara hodie in Euangelicis & Apoſtolicis literis, & in ore totius Eccleſiæ prædicatio eſt horum trium, fidei, ſpei, & charitatis. Olim non ita. Quotus enim eſt locus in ſcripturis ueteris inſtrumenti, ubi manifeſtatio luceat propriis nominibus faciẽs iſtarum, fidei, ſpei, & charitatis? Notum quidem & certum eſt, omnem ſcripturã diuinitus inſpiratam, res ipſas ſiue uirtutes intendere, quæ ſignificantur nominibus iſtis: ſed cũ ita ſit, nihilominus abſoluta eadem nomina fere ubiq; prædicet, quod iam ex parte monſtrauimus. Relatiua hæc nomina, quæ ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, aut tacuit, aut rariſſime, & cum cautela, & nusq̃ ſimul iuncta pronunciauit. ¶ Exempli gratia. Cum (ſicut ſuperius demonſtratum eſt) fere cuncta, quæ dixit Salomon in Parabolis, pertineãt ad gloriã fidei, ubi hoc ipſum nomen, quod eſt fides, palam annunciauit? Item in Eccleſiaſte, cum fere cuncta quæ illic per multa dicuntur argumenta, hominẽ prouocent ad coronã ſpei, ubi ſpem ipſam nominauit? In Canticis canticorum cum fere cuncta pertineant ad ſacramentum charitatis, ipſam charitatem non multis uicibus nomine proprio nominauit, dicendo: Media charitate conſtrauit, & alibi: Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Item ꝙ alibi: Ordinauit in me charitatem. ¶ Verum hoc nomine charitatis liberius poterat annunciari, ſiue declamari, etiam pueris illis, hominibus carnalibus illis, qui neſcirent, nec ſcire curarent quid fides, quid ſpes, quid ſpiritualis dilectio ſit, & forte charitatem ſufficientem reputarent uiri & mulieris, ſiue mariti & uxoris, parentum & filiorum, cæterarum q̃ cognationum, ſiue affinitatum dilectionem carnalem. ¶ In diuinis ſermonibus de illa charitate agitur, cuius eſt eccleſiaſtica diffinitio hæc, diligere deum propter ipſum, & proximum, non qualemcunq;, ſed inimicum hominem diligere propter deum. Nunquid ſi huiuſce dilectionis capaces eſſe homines, dixiſſet eis lex: Diliges amicũ tuũ & odio habebis inimicum tuum? ¶ Similiter de fide ſentiendũ. Si enim fidei capaces tunc eſſent homines, per quam Abraham iuſtificatus eſt, nunquid poſita fuiſſet lex. Et ut per ſimilitudinem ſermo iſte magis placeat, nunquid ancillã duxiſſet Abraham, niſi ſterilis fuiſſet libera? Verũ nos de his latius alio in opere tractauimus.

Nouũ teſtamentũ lõge clariꝰ ẽ ⁊ ubiq; prædicat, tũ abſoluta, tũ relatiua noĩa trinitatis.

Can. 5 Can. 6 Can. 1 Charitas ſine dono carnalis.

Charitas diuina Mat. 5 Fides Abrahæ. Gen. 15 Rom. 4 Gen. 16 Gala. 4

Item de fide, ſpe, & charitate, quod per hæc tria in ſanctis ſcripturis aſſimiletur ſancta trinitas, & de capitulo Apoſtoli: Tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum, quid ſit cognoſcere, uel cognoſci Cap. XVI.

HIc propoſitum fuit demonſtrare, quod hæc tria ſint, per quæ homo ad illam dei ſimilitudinem reformetur, quod in initio propoſuit dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Vnde & Apoſtolus Ioannes: Scimus, ait, quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Quantum putas iocunditatis habet demonſtratio, ſiue intelligentia hæc? Nam beati quidem ſancti prophetæ pro eo, quod in manu eorũ, dominus aſſimilatus eſt, ſicũs in Oſeæ dicit, & nos iam ante meminimus: Et locutus ſum ſuper prophetas, & ego uiſiones multiplicaui, & in manu prophetarum aſſimilatus ſum, ſed nihilominus ſancti & electi omnes beati, quia ſancta trinitas, unus deus, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, per hęc tria, fidem, ſpem, & charitatem, aſſimilatur eis. Hic aſſimilationis modus eſt uniuerſalis. ¶ Habuerunt ſancti patriarchæ, Abraham, Iſaac, & Iacob (qui & ipſi prophetæ fuerunt) quaſdam proprias in ſemetipſis aſſimilationes, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, quod & ſuo loco commemorauimus, ſed hæc eſt aſſimilatio uniuerſalis claritas fidei, ſpei, & charitatis, quæ uidelicet aſſimilatio in æternum manebit. ¶ Delectamur rei magnitudine, ſed labor eſt in delectatiõe, dum ſermo deficit inualidus, & quantillũ in mẽte ſuggerit ſpiritus, fari geſtiens lingua non aſſequitur. Capitulũ quippe magnum eſt, in quo uel circa quod pene defeſſus animus iam terminare properat, ſermonem habitum de his tribus. Quod capitulum? Nunc, inquit Apoſtolus, cognoſco ex parte, tunc autẽ cognoſcã ſicut & cogni

1. Ioan. 3 Dñs aſſimilatus in prophetis Oſeæ. 12

Materia ſine narrabilis anio p ſpũm ſuggeſta.

1. Cor. 13

& cognitus ſum. Nunc autem manent, fides, ſpes, charitas, tria hæc. Maior autem horum eſt charitas. Qua enim uoce, qualibus uerbis, horum poſſumus uerborum ſenſum conſequi? Verbum quippe cognitionis, duarum quendam ſignificat contractum ſiue ſenſum conſciẽtiæ, nimiam nimisq; familiarem habentem fiducĩam in alterutrum, qui neq; per lectionem, neq; p auditionem, ſed per ſolum ſatis anima ſcire poteſt experimentum. ¶ Multum eſt quod ſacra ſcriptura de mutua cognitione ſpiritus dei & ſpiritus hominis agit per ſimilitudinem. Exempli gratia: Et gaudebit ſponſus ſuper ſponſam, & gaudebit ſuper te deus tuus. Quod ergo dicit, tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum, uerbo cognitionis ſempiternum inſinuare uolens uſum charitatis, ſiue torrentem uoluptatis, redundantem ex ſecreto diuinitatis in interiora animæ diligentis, quis digne uerbis explicare poſſit? Abſconditum eſt à nobis toto huius noſtræ peregrinationis tempore: propter quod Pſalmiſta ſuſpirans dicit: Quàm magna multitudo dulcedinis tuę domine, quam abſcondiſti timentibus te. Si abſconditum eſt ab omni uiuente, imò peregrinante in iſta mortalitate, ut recte dicat, nunc cognoſco ex parte. Quidnam eſt nunc cognoſco ex parte, præſertim quia ſubiungit: Tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum? Per ſupraſcriptam ſimilitudinem in hoc ſenſu adiuuemur, qua dictum eſt, & gaudebit ſponſus ſuper ſponſam, & gaudebit ſuper te deus tuus. Nunquam enim ſponſa plene cognoſcit ſponſi affectum, niſi dum per naturalem commixtionem fiunt corpus unum. Ibi plane dicere poteſt, nunc cognoſco ſicut & cognita ſum.

Tunc cognoſcã ſicut & cognit⁹ ſum. Iſa. 62

Pſalm. 50

1 Cor. 13

Eſai. 62

Quo ſenſu uel qua intentione dixerit Apoſtolus: Nunc autem manẽt fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior autem horrm eſt charitas, & quod hæc tria ſunt inſeparabilia, ſicut & ipſa trinitas. Cap. XVII.

Quæſtio.

TAndem & illud quæſitu dignum eſt, quo ſenſu uel qua intentione dixerit Apoſtolus, nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas: Nam in beata trinitate, cuius in anima hominis ſimilitudinem per hæc tria formari iam diximus, fidem, ſpem & charitatem: certum nouimus, quia nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Hic autẽ in iſta imagine ſiue ſimilitudine, eſt maius, & eſt minus: eſt prius, & poſterius: & non parua inæqualitas, cũ & ſupra dixerit: Et ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferã, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Et deinde eõpoſitis tribus iſtis, fide, ſpe & charitate, dicat, maior autem horũ eſt charitas. ¶ Ad hæc, inquam, fides uera nũquam ſine charitate. Et charitas uera nunquam ſine fide eſt. Sicut indiuiſus eſt unus & trinus deus, pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſic indiuiſa eſt una & trina uirtus, fides, ſpes & charitas, quæ reſpectu trinitatis in anima hominũ efficitur. ¶ Verũ de Apoſtolo ſcire debemus: quia eſt, ubi ſuo ſenſu fidẽ prædicat, & eſt, ubi ſenſu alio; ſic de fide loquitur, ut eos, qui quaſi de fide nimis præſumũt, arguat & corripiat. Deniq; ſuo ſenſu fidem prædicat, ita ut fidem, ſpem & charitatẽ, quia uere inſeparabilia ſunt hæc, ſimul cõprehendat cũ dicit: Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum ſimul qui iuſtificat impiũ, reputatur fides eius ad iuſtitiam. Et ſubinde: Dicimus enim quia reputata eſt fides Abrahæ ad iuſtitiam. Itẽ: Non enim per legẽ promiſſio Abrahæ, ut hęres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei. Hæc & cætera cũ dicit, nimirũ fidẽ prædicat, non mortuam aut nudam, ſed feruore charitatis uiuam, corona ſpei ornatã. ¶ Et ſicut ſanctã trinitatẽ uno interdũ patris nomine inuocamus: Exẽpli gratia, cũ dicimus: Pater noſter qui es in cęlis: ita & hic fidẽ, ſpẽ & charitatẽ uno prædicat & ſubintelligi uult nomine fidei. Porro illo;, quibus loquebatur, ſcilicet Corinthio; ſenſu, quaſi fidem à charitate ſeiunxit, dicendo, quod ſupra meminimus, Et ſi habuero oẽm fidẽ, ita ut mõtes trãsferã, charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil ſum. Illi nãq; fidẽ à charitate lõge ſeiũgebãt. qa cũ ſine charitate eſſent, fidẽ Chri ſe habere putabant. Quapropter & redarguit eos, ſic incipiẽs: Obſecro autẽ uos per nomẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti, ut idipſum dicatis, & nõ ſint in uobis ſchiſmata: Significatũ eſt mihi de uobis, fratres mei, q̃d contẽtiones ſint inter uos. ¶ Hoc autẽ ab initio nõ expediebat, ut primũ prędicaretur ſcilicet fidẽ, nihil prodeſſe niſi p.r dilectionẽ operetur, uel quod, ſicut ait Apoſtolus Iacob⁹, Fides mortua ſit ſine operibus. Magna cum cautela & diſcretione prouidendũ nouerat, quatenus in primis ſaltem nomen domini Chriſti Ieſu, à rudibus & eatenus idololatris populis reciperetur, & deinde opera bona ſuper ædificarentur. Propter hoc ſapienti architecto iure ſe ipſum aſſimilauit, dicens eiſdem Corinthijs: Secundum gratiam dei, quæ data eſt mihi, ut ſapiẽs architectus fundamentum poſui, alius autem ſuperędificat &c.

1 Cor. 13

1 Cor. 13

Mat. 6

1 Cor. 13

1 Cor. 13

1 Cor. 1

Paulus fuit ſapiens architect⁹. Gal. 5

Laco. 2

1 Cor. 3

Orandũ eſſe, ut quoniam per hæc tria reformamur ad ſimilitudinẽ trinitatis, augeat in nobis fidem, augeat ſpem, augeat charitatem beata trinitas. Cap. XVIII.

Oratio ad beatã trinitatẽ.

QVoniam igitur per hæc ad ſimilitudinem tui reformamur, auge in nobis fidem auge ſpem, auge charitatẽ, o beata trinitas. Hæc ſunt enim diuitiæ noſtræ, hic theſaurus noſter, hęc uita noſtra ò beata trinitas. Hęc ſapiẽtia noſtra, hęc fortitudo noſtra hęc gloria noſtra, ò beata trinitas: hoc deſideriũ nr̃m, hoc fũdamẽtũ ſempiternũ.

Hæc

Hæc lux oculorum noſtrorum, ò beata trinitas. Hæc iuſtitia noſtra, hæc lætitia noſtra, hoc gaudium noſtrum ò beata trinitas. Hæc miſericordia noſtra, hęc conſolatio noſtra, hæc fiducia noſtra ò beata trinitas. Hoc decus noſtrum, hęc uictoria noſtra, hæc corona noſtra, ò beata trinitas. Hęc igitur auge in nobis, ut inæternum uiuentes benedicamus tibi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & proceſſione ſancti ſpiritus. Liber. VIII.

¶ Confeſſionem ſiue laudem ſanctæ trinitatis canticum eſſe domini, quod ad interrogationem hæreticorum non debeat cantari in terra alienat Super flumina Babylonis. Cap. I.

Pſal. 136

CANTICVM DOMINI IAM CANTARE geſtimus, hymnum de canticis Syon. Verba cantionum, quibus uel qualibus ſancta trinitas deus deorum laudatur in te, ò ſuperna Syon, ſed cruntum noſtrum fletus intercipit, dū adhuc ſedemus hic ſuper flumina Babylonis. Quid ergo? Ceſſabimus cantare, & in ſalicibus in medio eius ſuſpendemus organa noſtrra, dicentes: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Minime ceſſabimus, imò non interrogati cantabimus ultro uerba cantionum domini. Neq; enim interrogamur, aut interrogari uolumus ab his, qui captiuos duxerunt nos. Solent Babylonij, ſcilicet filij huius ſeculi, confuſione digni, interrogare uerba cantionū, non ut ipſi capiāt fidei fructum, uel ut nos paſcamus, * & oblectemus auriculas eorum. Maxime ut pro uelle ipſorū in peruerſum trahamus uoces ſcripturarum, quæ cātiones domini ſunt, qualium uidelicet Babyloniorum deterrimi hoſtes ſanctæ trinitatis Arriani extiterunt. ¶ Confortemur ad cantandum, non obliti Hieruſalem, id eſt intentionē non terrenam, ſed cœleſtem, & hāc uidelicet ſupernam Hieruſalem propoſitā habentes, in principio lætitię noſtrę, quod eſt principalem cauſam hanc habere cantandi, id eſt, prędicandi gloriam ſanctæ trinitatis, ut nō hominibus eiuſmodi, ſed ipſi uero uni ac ſoli deo mereamur placere. Confortemur (inquā) & ut conſtantes ſimus, recordemur quid hic acciderit, qd uel qualiter in Babylone geſtū ſit. Primo ipſam rem geſtā, ſiue hiſtoriā ſacrā ponamus, & deinde myſteriū ad conſolationē noſtri ſubſcribamus. De tribus pueris uictoribus in medio Babylonicę fornacis, ꝙ in eis ſancta trinitas auxilij ſui prę ſentiam contra caput idololatrię demonſtrauerit pariter & ſignificauerit. Cap. II.

* lege, ſed ut Cātiones dñi ſacra ſcriptura.

NAbuchodonoſor rex fecit ſtatuam auream, altitudine cubitorū ſexaginta, & latitudine cubitorū ſex, & iuſſit prędconis uoce clamari. Vobis dicitur populis tribub⁹ & linguis: In hora qua audieritis ſonitū tubę, & fiſtulæ, & cytharę, & ſambucæ, & pſalterij, & ſymphoniæ, & uniuerſi generis muſicorū, cadentes adorare ſtatuā auream quā conſtituit Nabuchodonoſor rex. Si quis autē non proſtratus adorauerit, eadē hora mittetur in fornacē ignis ardentis. Hoc edictū contemnentes, & hanc pœnā nō metuētes tres pueri, Sydrach, Miſach, & Abdenago, miſſi ſunt in caminū ignis, & nō tetigit eos omnino ignis neq; contriſtauit, nec quicq̄ moleſtię intulit. Tūc Nabuchodonoſor rex obſtupuit, & ait optimatibus ſuis: Nonne tres uiros miſimus in mediū ignis cōpeditos? Quibus reſpondentibus: Vere rex. Ecce (inquit) ego uideo uiuos quatuor ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis, & ſpecies quarti ſimilis eſt filio dei. Hoc miraculū intamū apud Nabuchodonoſor ualuit, ut diceret: Signa & mirabilia fecit apud me deus excelſus. Placuit ergo mihi prædicare ſigna eius, qa magna ſunt, & mirabilia eius, quia fortia, & regnū eius, regnum ſempiternū, & poteſtas eius in generatione & generationem. ¶ Hęc res geſta, res tā uictoriоſa, nonne tam glorioſe ſanctā trinitatē in iſtis tribus pueris prędicat, ſicut alia res geſta in tribus angelis, quos Abraham hoſpitio ſuſcepit, eandē trinitatē ſignificauerat? perpulchra & delectabilis eſt conſyderatio hæc. Si perpendas, ſiue recogites, quia beatæ trinitati, & in iſtis tribus pueris carneis, & in illis tribus pueris angelicis, unum idemq; negotiū fuit. ¶ Quod, uel quale negotiū? Nimirum iſtud ualde magnū negotium, & cura pergrandis, ut impleretur uerbum promiſſionis: illic, ut naſceretur Iſaac, principium ſeminis uel genealogiæ naſcituri Chriſti: hic, ut conſolationem haberet in illa captiuitate Babylonis, genus Abrahę ſiue Iudęa parens naſcituri eiuſdē Chriſti. Intendebat enim diabolus per impios homines delere, ut nō eſſet genus illud, unde naſciturum erat hoc ſemen, id eſt, Chriſtus, ſicut Abrahæ promiſſum,

Deu. 5 Hiſtoria trium puerorum in camino.

Gen. 18

Negociū trinitatis circa Iudæos propter naſcituram Chīm.

& per prophetas multos iam fuerat prædictũ. Iccirco & multa ſigna, & hoc ſignum maximũ fecit deus excelſus in oculis illorum, qui captiuauerant illum dei populum, ut conſeruati inter gentes, tandẽ remitterentur filij peregrinationis illuc, ubi oportebat ex eis naſci Chriſtũ, ſicut iamdudũ præcinebat congratulando uox prophetica, dicens: Virgo Iſrael reuertere in ciuitates tuas, uſquequo dolens auerteris? Generabis dominũ ſaluatorem.

Quomodo illi hiſtoriæ, ſiue regi geſtæ conueniant & uoces, & ſenſus myſtici pſalmi centeſimi tri geſimiſexti: Super flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus. Cap. III.

Hiere. 31
Pſal. 136
Iudei recordabant Syon propter naſcituꝝ in Iudea Chriſtum.
Gen. 22
Gen. 49
Pſal. 131
Miche. 5
Eſa. 2
Pſal. 136

OPeræpretium eſt peruidere, quomodo huic hiſtorię, ſiue rei geſtæ conueniunt uoces pſalmi ſupra memorati: Super flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus, dũ recordaremur Syon. Videbat namq; ſpiritus propheticus iam temporibus Dauid, qui pſalmum illum cecinit, futuram captiuitatem illius populi in Babylonem. De quo uidelicet populo implendam expectabant ſancti promiſſionem, ſcilicet Chriſti natiuitatem, ſecundum quod dixerat deus ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes, & ſecundũ quod dixerat idem deus per os Iacob: Nõ auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus eſt. Secundum hæc uerba, conſtabat naſciturum eſſe Chriſtum ex ſemine Abrahæ, de tribu Iuda. Vbi? Non utiq; in Babylone, ſed in Syon, ſiue in Hieruſalem, id eſt, in terra cuius Metropolis erat Hieruſalem, ſcilicet in Bethleem. Et hoc ipſum ſpiritus propheticus præuidebat atque, prædixerat. Ait enim idem Dauid: Ecce audiuimus eum in Ephrata. Deniq; Ephrata ipſa eſt Bethleem. Poſt illum, uidelicet Dauid, ſcriptum eſt per alium Prophetam: Et tu Bethleem Effrata, ſiue terra Iuda, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Medius horum Eſaias ita dixit, rem eandem per ſpiritum proſpiciens: Quia de Syon exibit lex, & uerbum domini de Hieruſalem. Quàm iuſtum ergo deſyderiũ debuit eſſe hominibus illius captiuitatis, filijs illis peregrinationis reuertendi in terram Iuda? Dixit ergo tam longe ante ſpiritus propheticus, in perſona illorum: Supra flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus dum recordaremur Syon.

Pſal. 136
Filij Edom ĩ feſti fuerũt ſi Iſrael.
Exo. 15
Num. 20
Amos 1
Threñ. 4

Quænam alia cauſa digna erat, niſi iſta, quam diximus, propter quam illius terrenæ Syon recordarentur? Propter quam dicebat ſpiritus propheticus in perſona cuiuſq; illorum, quibus reuertendi licentia dabatur: Si oblitus tui fuero Hieruſalem, obliuioni detur dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui, ſi non propoſuero Hieruſalem, in principio lætitiæ meæ, ſubiungens: Memor eſto domine filiorum Edom in die Hieruſalem, qui dicunt: Exinanite, exinanite uſq; ad fundamentum in ea. ¶ Illi namq;, ſcilicet filij Edom, maxime execrabiles fuerunt, pro eo quod cum fratres ſecundum carnem Iſraelis exiſterent, ipſi præcipue aduerſati ſunt ab exitu Iſrael de Aegypto, & gẽtes cęteras aduerſus eos ſæpe concitauerunt, & adiuuerunt, & captiuitati illorum, ſicut & cæteris caſibus inſultauerunt. Cuius furoris & indignationis perſeuerantis uſq; in finem, dicit in lamentationibus: Gaude & lętare filia Edom, quæ habitas in terra Hus, ad te quoq; perueniet calix, inebriaberis, atq; nudaberis. Quibus nimirum in uerbis, eadem iuſtitiæ uindicta denunciatur, quæ in uerbis iſtis expetebatur: Memento domine filiorum Edom in die Hieruſalem. Qui propter cauſam iam dictam, ſcilicet propter ſpem Chriſti naſcituri, recordatus eſt illius terræ Syon, nonne etiam recordatus eſt cœleſtis Syon? Et qui propter deſyderium tantæ ſpei, carnis appetitus, & Babylonicas contempſit delicias, ut rediret in terram illam, habens reuertendi licentiam: nonne illi beatitudo hæc congruit, beatus qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petram? Non uacat ſingulis horum immorari, tranſeamus ad eum, qui magis ad nos pertinet myſticum ſenſum eiuſdem pſalmi, uti propoſitum eſt.

Quod non nobis æque magna ſit, ut fuit antiquis ſanctis, huiuſcemodi conqueſtionis cauſa, in ſalicibus, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra, quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena. Cap. IIII.

Nobis minor eſt flendi cã q̃ fuit antiquis.

SCiendum in primis, quia non æque magna nobis nunc eſt, ut antiquis erat, huiuſce conquæſtionis cauſa, ut dicamus: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Flendum quidem nobis eſt, quicunque ſpem habemus futuri ſeculi, qui filij ſumus illius, quæ ſurſum eſt Hieruſalem, ciuitatis dei uiuentis, in qua uidetur gloria ſanctæ trinitatis, ſecundum hoc ipſum nomen Hieruſalem, interpretatur enim uiſio pacis. Flendum (inquam) quia dum ſumus in corpore, peregrinamur ab illa uiſione, & totus mundus nobis eſt Babylon, ſed in ipſo fletu hic plus habemus gaudij, & conſolationis, quia quem naſciturum expectabant flentes illi, iam natus eſt Chriſtus, ſol generis humani. ¶ Et tanta eſt flentium diſtantia, ut dicas: Quia illi fleuerunt in nocte, nos autem flemus quaſi in die, & liberius quàm illi inter ipſos fletus poſſumus organa noſtra tangere, & canticum domini cantare, id eſt, os noſtrum aperire, & fidem ſanctæ trinitatis palam prædicare. Hoc facere illis non licebat, neque enim talis prædicatio tunc portari poterat. Nam de ſolis dicimus filijs illius captiuitatis,

horum

horum notiſſimi ſunt tres pueri ſupra memorati, quia ſuo numero præſentiam,& curam adeſſe monſtrauerunt beatæ trinitatis,dum tripudiant in camino ignis ardentis,ſed & de omnibus ſanctis antiquioribus,patriarchis,& regibus,& prophetis,quicunq; cognouerunt myſterium eiuſdẽ ſanctæ trinitatis. ¶ Salices enim erant non ſolum homines Babylonij,ſiue Aſſyrij, ſiue Perſæ,& Mœdi,uerũ etiam homines Iſraelitici,ſiue Iudaici generis,ita ut oporteret maxime propter eos cantionis huiuſce organa ſuſpendi,id eſt,gloriam ſanctę trinitatis,aut reticere,aut ſic loqui,ut nõ audiretur foris:ſic ſcribere,ut ſignatus liber nõ poſſet uulgo legi. Quid tandem accidit,uel quid actũ eſt,ut uacaret nobiscantare canticũ domini,cantare ſiue clamare cum ſanctis Seraphin,ſanctus,ſanctus,ſanctus dominus deus exercituum,plena eſt omnis terra gloria tua,atq; hic modo fidem nominis tui palam prædicare ò beata trinitas? Quomodo accidit,ut ita poſſemus cantare canticũ domini in terra aliena?

Dani. 3

Salices erant etiã Iudæi

Eſai. 6

De magna Roma, quod ipſa fuerit magna Babylonia, quàm diu perſecutionem contra cultores eiuſdem trinitatis, quæ apud illam priorem Babyloniam clarificata eſt in illis tribus pueris. Cap. V.

MIra res,ipſa,quæ fuerat Babylon quædam,Hieruſalem facta eſt filia ſupernæ Hieruſalem,facta eſt & noua Syon,quæ fuerat Babylon:illam, quæ dicitur,urbẽ Romam dicimus,quia fuit Babylon,& nunc eſt quædam Syon:eſt(inquam)ſecundũ fidem beati Petri Apoſtoli mater ciuitatum fidelis Syon. Tunc erat iſta Babylon, quando ſcripſit idem Petrus in epiſtola ſua:Salutat uos eccleſia, quæ eſt in Babylone electa. Romam quippe tropice percuſſit iſta ſententia. Cum adhuc eſſet iſta Babylon,& rex eius Nabuchodonoſor,ſcilicet Nero,ſiue Decius, aut Diocletianus,uel quiſcunq; taliũ,ipſa cũ Nabuchodonoſor ſtatuam erexit magnam,& altam nimis,& populis,tribubus & linguis edixit,ut cadentes adorarent ſtatuam,& ſi quis proſtratus non adoraret,mitteretur in fornacem ignis ardentis. Idololatriam quippe,quoad potuit illud caput orbis in ſublime extulit,ex eo ſimulachra ſua magis æmulatum eſt,ex quo nouam prædicationẽ audiuit unius dei,patris,& filij,& ſpiritus ſancti. Et ex eo uniuerſam fere mundi latitudinem publicis edictis, legibusq; ſcriptis, quaſi unam fornacem ignis,uelut unũ caminum multimodæ tribulationis,atq; ardentiſſimę perſecutionis,contra Chriſtianũ nomen efficit. ¶ Sed quid profecit? Sicut angelus domini deſcendens in fornacem cũ illis tribus pueris,excuſſit flammã ignis de fornace,& fecit medium fornacis,quaſi uentũ roris flantem,& non tetigit eos omnino ignis,neq; cõtriſtauit,nec quicquàm moleſtiæ intulit:ſic filius dei,angelus magni conſilij,cunctis teſtibus ſuis,confeſſoribꝰ ſanctæ trinitatis,in illa tribulatiõe ita preſens interfuit,ſic uel ex eo poteſt intelligi,quod uni ex illis Petro uiſibiliter occurrẽs,adoratusq; ab eo,& interrogatus:Domine quo uadis? reſpondit dicens:Vado Romam iterũ crucifigi,& ſic excuſſit flammam ignis de fornace,fecitq; medium fornacis quaſi uentum roris flantem, ſicut expertum ſeſe oſtendit ipſe martyr Laurentius,qui cum aſſaretur dixit:O inſania ueſtra,infelices non cognoſcitis,quia carbones ueſtri non ardorem mihi,ſed refrigerium præſtant? ¶ Quid multa? Sicut ille Nabuchodonoſor,tunc quàmuis inſtabilis & inanis, cognouit & confeſſus eſt filium dei. Dixit enim:Ecce ego uideo uiros quatuor ſolutos & ambulantes in medio ignis,& ſpecies quarti ſimilis eſt filio dei: ſic & multo uerius,multoq; conſtantius, Romanum imperium tandem cognouit filium dei, & nunc uſque firmiter tenet,tenendamq; pronunciat illam uocem confeſſionis beati Petri: Tu es Chriſtus filius dei uiui,ita ut etiã ad confeſſionẽ iſtã compellat gentes cæteras,& quodam modo dicat: A me ergo poſitum eſt hoc decretum,ut omnis populus,& tribus,& lingua,quęcunq; locuta fuerit blaſphemiam contra deum Sidrach,Miſach,& Abdenago,ſiue manifeſtius,contra deum patrem,& filium,& ſpiritum ſanctum,diſpereat,& domus eius uaſtetur. Neque enim eſt deus alius,qui poſſit ita ſaluare.

Roma tropice Babylon dicta.

1. Petri 5.

Dañ. 3

Similitudo triũ puerorũ ad martyres Chriſti ſub Romanis

vide hiſtoriã Egeſi. li. 3. c. 2

Rom. imperiũ ad Chriſtũ conuerſum

Mat 16.

Dani. 3

Quàm pulchrum ſit myſterium,in eo quod dictum eſt: Tunc hi tres quaſi ex uno ore laudabant,& glorificabãt,& benedicebãt deum,& de fornace ſuccenſa ſeptuplum,quã ſuccendi conſueuerat, quid ibi numerus ſeptenarius ualeat. Cap. VI.

TAnguntur igitur organa,reſonant uerba cantionum, prædicantia deum in unitate trinum,in trinitate unum, ſuccinente uoce Pſalmi: Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Hic autem dominus cœlos fecit. Quàm pulchrum myſterium, quàm iocundum in cœlo & in terra ſpectaculum. Tunc (inquit) hi tres quaſi ex uno ore laudabant,& glorificabãt,& benedicebant deum. Et enim nos omnes homines,quorum eſt una catholica fides,ſumus quaſi tres,& unum os habemus omnes. Tres(inquam) ſumus, quia de tribus pendemus. Quibus de tribus? Tres ſunt(ait Ioannes Apoſtolus)qui teſtimonium dant in cœlo, pater,& uerbũ,& ſpiritus ſanctus,& hi tres unum ſunt. Canticũ noſtrum,ſiue uerba cãtionum noſtrarum,laudationes ſunt,glorificationes ſunt, benedictiones ſunt, quaſi ex uno ore trium flendo canentiũ,canendo flentiũ,canendo & flendo ſeptenariũ

Pſal. 95.

Dani. 3

1. Ioan. 5

peccatum

peccatum Babylonis, accuſantium. ¶ Quomodo ſeptenarium ait litera ſacra: Et præcepit Nabuchodonoſor ut ſuccenderetur fornax, ſeptuplũ q̃ ſuccendi conſueuerat. Septenarius numerus inſolubilis eſt, neq; enim in æquas partes, præter ſolas unitates diuidi poteſt, & plerũq; in ſcripturis uniuerſitatem ſignificat, alias malorum, alias bonorum. Malorum, ut illic de qua deiecerat ſeptem dæmonia: Bonorũ, ut illic: ſepties in die laudem dixi tibi. Significat & cor impœnitens, ut illic: Septies ultio dabitur de Cain. Cũ hac ſignificatione libet hic accipere qd̃ dictum eſt: Et præcepit ut ſuccenderetur fornax ſeptuplum, q̃ ſuccendi cõſueuerat, ut intelligamus irremiſſibile peccatũ Babyloniorum, id eſt, omnium impiorũ, qui quoad potuerunt, ſanctos perſecuti ſunt, & corde impœnitenti perdurauerunt. Qua uoce, quibus uerbis accuſat noſtrũ Canticũ peccatum illoꝝ? Memento domine filiorum Edom in die Hieruſalem, & cætera, de quibus iam ſupra dictum eſt.

Nũer⁹ ſeptenarius in bonã & in malã partẽ accipit
Mar. 16
Pſal. 118.
Gen. 4
Dani. 5
Pſal. 136.

De quatuor beſtijs, leæna, urſo, pardo, & alia ſine nomine terribili atq; admirabili, quod contra ſingulas earum oppoſitum fuerit auxilium trinitatis, ſub ſacramento numeri ternarij. Cap. VII.

Quoniam de myſterio numeri * trinarij ſermonẽ cœpimus demonſtrantes, quia ſancta trinitas per hunc numerũ captiuorum in fornace laudantium deum, auxilij ſui præſentiã illi populo præclare ſignificauit, libet adhuc longius proſequi. ¶ Sciendum quippe, quia cum quatuor fuerint grandes beſtiæ, quæ aſcendebant (ait Daniel) de mari diuerſæ inter ſe: prima quaſi leæna, quod fuit regnum Babyloniorũ: alia ſimilis urſo, quod fuit regnũ Perſarum atq; Mœdorũ: alia quaſi pardus, quod fuit regnũ Græcorum: quarta ſine nomine terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, quod fuit regnum Romanorum.

*ternarii

Danie. 7
Quatuor grãdes beſtiæ q̃tuor regna

¶ Contra ſingulas beſtias, ſiue regna beſtialia inuenies oppoſitũ ternarij numeri ſacramentũ id eſt, auxiliũ domini per tres homines impenſum, ad reſeruandũ ſiue liberandum illum tũc temporis peculiarem dei populum. Magnũ quippe tunc (ut ſuperius iam dictũ eſt) negotiũ agebatur, pro quo ſancta trinitas ſolicita eſſe, & ſolicitudinis ſignũ tali numero, ſcilicet ternario, demonſtrare laudabiliter dignaretur. Nunquid enim parũ quis putat, quod de populo illo Chriſtus deus & homo ſecundum promiſſionem naſciturus erat? Nimirum pro cauſa iſta dignum ſe beata trinitas faciebat, in eo quod de reſeruatione gentis illius curare, & ſolicitam eſſe ſignificabat. ¶ Et de prima quidem beſtia, quod erat regnũ Babylonicum, iam dictũ eſt, ſed deeſt aliquid. Poteſt enim dicere aliquis, quia non per ſolos tres pueros, ſed & per quartum Danielẽ, Nabuchodonoſor uictus, & deus glorificatus eſt. Determinãda ergo eſt cauſa trium puerorũ diligentius ab illa cauſa Danielis, propter quam Nabuchodonoſor cecidit in faciem ſuam, & Danielem adorauit, & ab illa propter quam, iubente deo Balthaſſar, indutus eſt Daniel purpura, & circundata eſt torques aurea collo eius, & prædicatum eſt de eo, & ab illa propter quam miſſus eſt idem Daniel in lacum leonum: & deus ait miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram eo iuſtitia inuenta eſt in me. Ab iſtis (inquam) tribus cauſis, in quibus unus idemq; deus trinus & unus, unũ Danielem clarificauit, clare ſecernenda eſt cauſa una, propter quam tres pueros in fornacem ignis miſſos liberando, deus idem ſemetipſum clarificauit. Hæc enim ſola cauſa trium puerorũ idololatria, imò & caput idololatriæ fuit, ante quod nullus regum aut principũ leges mortis legitur dictaſſe pro zelo idoli ſui. Nonne igitur eo magis conſtat quod non caſu, ſed prouidentia dei, tantũmodo tres pueri ſunt illi martyrio deſtinati, quo beſtia leæna docta fuit ſaltẽ ad horã aſſumere uocem hominis, & deum confiteri.

Alia cã Danielis, alia trium puerorũ.
Danie. 2
Danie. 5.
Danie. 14

De urſo, id eſt, regno Perſarum, & Mœdorum, quomodo ibi altiſſimus ſuam potentiam clarificauit ſub eodem ſacramento numeri ternarij, id eſt trium regum, in reædificatione templi, uel ciuitatis. Cap. VIII.

Nunc demum de alia beſtia, quæ erat ſimilis urſo, ſcilicet de regno Perſarum & Mœdorũ, accipe quomodo altiſſimus ſuã potentiam clarificauerit, eodem ſub ſacramento numeri ternarij. In anno primo Cyri regis Perſarũ, ut impleretur uerbũ domini ex ore Hieremiæ: ſuſcitauit dominus ſpiritum Cyri regis Perſarũ, & tranſduxit uocem uniuerſo regno ſuo, etiam per ſcripturam dicens: Hæc dicit Cyrus rex Perſarum, Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cœli, & ipſe præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Hieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Hac uoce tranſducta cum aſcendiſſent omnes, quorũ ſuſcitauerat deus ſpiritum, ut aſcenderent ad ædificandum templum domini, cum uaſis argenteis & aureis, quæ tulerat Nabuchodonoſor de Hieruſalem, & ædificare incepiſſent templum domini: audierunt hoſtes, & impedierunt opus domus domini, & intermiſſum eſt, & non fiebat uſque ad annum ſecundum Darij regis Perſarum. Ille uidelicet Darius, confirmans decretum, quod propoſitum erat huiuſmodi: Omnis homo, qui eam mutauerit iuſſionem, tollatur lignum de domo ipſius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem eius publicetur. Deus autem qui habitare fecit nomen ſuum ibi, diſſipet omnia regna, & populum, qui

1. Eſdræ 1.
Cyrus.

Darius
1. Eſdræ 6

exten

extenderit manum ſuam ut repugnet & diſſipet domũ dei, illam quæ eſt Hieruſalem, ita ſubſcripſit: Ego Darius ſtatui decretũ, quod ſtudioſe impleri uolo. Poſt hæc uerba tertius Artaxerxes idipſum corroborans, ita ſcripſit: Artaxerxes rex regum, Eſdræ ſacerdoti, ſcribę legis dei cęli doctiſſimo ſalutẽ. A me decretũ eſt, ut cuicũq; placuerit in regno meo de populo Iſrael & de ſacerdotibus eius, & de Leuitis ire in Hieruſalem, tecum uadat, & cætera uſq; ſed & imperitos docete libere, & omnis qui non facit legem dei tui, & legem regis diligenter, iudiciũ erit de eo ſiue in mortem, ſiue in exilium, ſiue in condemnationem ſubſtantiæ ſuæ, uel certe in carcerem. ¶ Nunquid caſu hoc mirabile accidit, ut quem uerum & ſolum deum cõtra caput idololatriæ Babylonicæ teſtificata eſt, in camino ignis uictorioſa fides trium puerorũ Iudęorum, illius domum & ciuitatem, quæ deſtructa fuerat, reædificari iuberet concordi decreto, beneuolentia trium regum Paganorum? Non utiq; caſu, ſed cœleſti induſtria, per magnũ ac ſemper prouidum ſanctæ & indiuiduæ trinitatis conſilium. ¶ Difficile uidetur, ac pene impoſſibile, q̃d dicimus ſanctã trinitatem aſſimilatã fuiſſe etiã in tribus prędictis regibus gẽtilibus, imò nec nos iſtud ſuſpicari auderemus, niſi ꝙ hoc ipſum primus authoritate ſua per os Eſaiæ prophetę declamauit longe ante ſpũs ſanctus de Cyro, qui fuit hoꝝ triũ primus. ¶ Pręmiſſo namq; Ego dominus faciens omnia, extendẽs cœlos, & ſtabiliens terram, qui dico profundo, deſolare, & flumina tua arefaciem, qui dico Cyro, paſtor meus es, & omnem uoluntatem meã complebis, qui dico Hieruſalem ædificaberis, & templo fundaberis, ita ſubiunxit: Hæc dicit dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dextram, & cætera uſq; ut ſcias quia ego dominus, qui uoco nomen tuum deus Iſrael, propter ſeruum meũ Iacob & Iſrael electum meũ, & uocaui te nomine tuo, aſſimilaui te, & non cognouiſti me: accinxi te, & non cognouiſti me. ¶ Niſi (inquam) ante tot annos iſtud authoritate ſua ſignaſſet ſpiritus ſanctus, dicendo illi Cyro tanto poſterius naſcituro, aſſimilaui te, & niſi ratio cõduceret, conuenire uel congruere cętteris eiuſdem beneuolentiæ regibus, Dario & Artaxerxi, quod uni Cyro dictum eſt: aſſimilaui te. Quis auderet dicere ſanctam trinitatem in tribus paganis regibus pro tali opere aſſimilatam fuiſſe?

Artaxerxes.

1. Eſdræ 7

Trinitatis cõſimilũ p tres illos reges.

Eſa. 44. 45 Prophetia Eſaię de Cyro rege Per.

Trinitas aſſimilata in tribus regibus Perſarum

Item quomodo ex tribus tantum perſonis præuiſum eſt auxilium ſanctæ trinitatis aduerſus Aman, ne deleret genus iudæorum, unde oportebat Chriſtum naſci. Cap. IX.

VEniam ad illam eiuſdem urſi ferocitatem, id eſt, eiuſdem regni Perſarum & Mœdorum crudelitatem ac ſæuitiam plusq̃ beſtialem, quando ſub rege Aſſuero conatus eſt diabolus hoc efficere, ut ſalutis noſtrę radix funditus extirparetur, agẽte Aman ſuperbiſſimo, & ſuggerente regi Aſſuero, quatenus miſſis epiſtolis per omne (quod latiſſimum erat) regnum eius, uniuerſum Iudæorum genus una die deleretur. ¶ Quomodo, uel per quantos homines e contra præuidit trinitas unus deus, & ſolicitus fuit pro gente illa, quę arbor erat unica, unde ſalutis fructus omni mundo & uita ętterna Chriſtus erat naſciturus? Tantummodo per iſtos tres, Heſter & Mardochæum, & ipſum regem Aſſuerũ. Nullatenus ergo dubitauerim illi quoq; regi Aſſuero in ratione iſta congruere illud, quod uni Cyro, longe anteq̃ naſceretur, prophetica uoce (ut ſupra memorauimus) dictum eſt: aſſimilaui te, & non cognouiſti me. ¶ Quid enim? Nonne illum deus pater quodammodo aſſimilauit ſibi in eo maxime, quod cum diceret ei: En lignum quod parauerat Aman Mardochæo, ſtat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos: Appendite (inquit) eum in eo, & ſuſpenſus eſt Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo? Nam ut cognoſcas, q̃ uera, q̃ pulchra fit aſſimilatio, memento qd' dixerit Apoſtolus de domino Ieſu Chriſto: Et uos, inqt, cũ mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis ueſtræ, conuiuificauit dens cum Chriſto, donans uobis omnia delicta, delens quod aduerſum uos erat chyrographum decreti, quod erat contrarium uobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates tranſduxit confidẽter, palam triumphans eos in ſemetipſo. ¶ Ergo in rege Aſſuero deus pater, in Mardochæo autem deus dei filius mirabiliter aſſimilatus eſt. Porro in Heſter gratiam ſpiritus ſancti, ſiue ſpiritum conſilij, pro tanto negotio aſſimilatum fuiſſe quis dubitet? Illa namq; mirabili uſa conſilio hoc effecit, ut regis animus ad gratiam & miſericordiam ſuæ proſcriptę genti inclinaretur, & ille Aman ſuperbiſſimus, in quo diabolus homicida ab initio figurabatur, non ubiuis, ſed in conuiuio ſuper menſam, crapulatus & ebrius caperetur, & ſententia mortis ſtrangularetur, in eodẽ ipſo (quod Mardochæo parauerat) patibulo appẽſus, nimirũ ſecundum illius dicti myſteriũ, quod de diabolo ad beatũ Iob dixerat dominus: An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguã eius? Quaſi enim captus hamo & iſte fuit qui de reginæ conuiuio magnifice gloriatus, ita ut diceret amicis ſuis, & Iares uxori ſuę regina quoq; Heſter nullũ aliũ uocauit cũ rege ad conuiuiũ præter me, apud quã etiam cras cũ rege pranſurus ſum, ita prandit, ita paſtillos conuiuij momordit, ut poſt molles edulij ſapores, ferream protinus ſententiam mortis exciperet.

Inſidię diaboli p Amã cõtra ſemẽ Abrahæ promiſſum. Heſt. 3

Auxiliũ per tres hoies

Eſai. 45

Coloſſ. 2

Aſſimilatio trinitatis.

Iob 40 Heſt. 5.

Quod

Quod propter cauſam iſtam ſancta trinitas Cyrum regem Perſarum ex nomine uocauit, & aſſimilauit, & in corde cæterorum regum Perſarum ſiue Mœdorum tantam beneuolentiam dedit, & quod dominus noſter Ieſus Chriſtus, propter quẽ naſciturum illa facta ſunt, primus inuenitur in ſcripturis. Cap. X.

Propt Chm illa omnia geſta ſunt. Eſai. 45 Gen. 25 Mat. 1

PRopter quid ſancta trinitas taliter & Cyrum ex nomine uocauit & aſſimilauit, & in corde cæterorum regem Perſarum, ſiue Mœdorum tantam beneuolentiam dedit? Propter Iacob, ait, ſeruum meum, & Iſrael electum meum. Quem propter Iacob, ſiue quem propter Iſrael? Denique parum eſt, ſi illum reſpicias Iacob, ſiue Iſraelem, de quo ſcimus & legimus: Iſaac autem genuit Iacob, ſiue illam quantulamcunq; multitudinem reliquiarum, quæ reſeruatæ ſunt illius populi, qui paſſim in ſcripturis nomine paterno uocatur Iacob, ſiue Iſrael. Et quidem nihil altius Cyrus intellexit, nihil ſupra quæ fiuit, & hoc ſuffecit ad captandam eius beneuolentiam populo illi, quod deus eorum ante tot annos per Prophetã ſuum, de ipſo uidelicet Cyro, tam magna prędixit, tam glorioſa preſcripſit, & ea ſemet ipſum illi facturũ promiſit. Verũtamẽ unus eſt uerus Iacob ſeruus domini, unus & uerus eſt Iſrael electus dei, dominus Ieſus Chriſtus, propter quẽ tanta fuit cura ſummæ trinitati, quanta intelligimus, aut intelligere cupimus in auxilio eius, ſub ſacramẽto numeri ternarij. Vnde iam dictum, & adhuc dicendum eſt. ¶ Dum hic attendimus, dulciter illud memoriæ noſtrę occurrit, quia iſte ſeruus domini primus eſt, qui deo gratias egit, ante quem non facile quẽpiã inuenies, ſiue in lege, ſiue in prophetis, de quo manifeſte ſcriptũ ſit, quod deo gratias egerit Nondum quippe impleta fuerant beneficia dei, quorum omnium hoc ſummum eſt, qđ iſtũ ſeruum ſuum fecit, Chriſtum Ieſum ſecundum formam ſerui, pro quo facto nimirum gratiarum actio debetur illi. Denique quicunq; deo gratias agit, cauſam iſtam in ipſa gratiarũ actiõe non habens præ oculis, quia deus iſtum ſeruum ſuum fecit. & ut faceret tanta procurauit, inter quæ gentilium quoq; regum animos ad beneuolentiam ſui nominis inclinauit: nondum intellexit, quomodo, uel propter quid gratię agendæ ſint, diximus, quia primus iſte deo gratias egit, etenim ante hunc nuſq; in ſcripturis auditam fuiſſe recolimus uocem gratiarũ actionis, cum tot audias maxime in pſalmis uoces exultationis & confeſſionis, uoces benedictiõis & laudationis, uoces adorationis, cantationis, iubilationis. Vox autem gratiarum actionis ubi quæſo prius audita eſt, uel audiri debuit, q̃ ex ore huius ſerui domini, huius electi dei?

Chrs primꝰ eſt q gras in ſcripturis legit egiſſe deo

Gratiarum actio quid ſit, & quando, quomodo, & ubi dominus noſter Ieſus Chriſtus gratias egerit. Cap. XI.

Quid ꝓprie ẽ gratiæ actio

PRimo itaq; diffiniendum eſt, gratiarum actio quid ſit, & tunc demum demonſtrandum, ubi, quando, & quomodo iſte gratias egerit, non lingua tantum, ſed opere & ueritate, non uerbis tantum, ſed & uerbis & factis. Gratiarum actio eſt, diuinis beneficijs reſpondens digna retributio, tanta uidelicet, ut ei nihil ad perfectionem deſit, uel qua maior eſſe non poſſit. Gratiarum (iuquam) actio eſt & digna rerributio reſpondens beneficijs dei charitas, qua maiorem nemo habet, aut habere poteſt, ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis. Huiuſce charitatis ſpiritus dicit in pſalmo: Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Huius tãtæ claritatis, quę uera, ut iam diximus, & perfecta eſt gratiarum actio, conſcius ſibi iſte ſeruus domini, gratias egit. ¶ Primo ubi ſecundum Ioannem multa locuturus de ſacramento corporis & ſanguinis ſui, accepit quinq; panes, & cum gratias egiſſet, reſpiciens in cœlum (ut alij Euangeliſtæ referunt) diſtribuit diſcumbentibus. Secundo, ubi Lazarum mox ſuſcitaturus, eleuatis ſurſum oculis: Pater, inquit, gratias ago tibi, quoniam audiſti me, ego autem ſciebam, quia ſemper me audis, quæ uidelicet ſuſcitatio Lazari maxima inuidentibus Iudæis, ut eum interficerent, cauſa fuit. Tertio, ipſa nocte qua tradebatur, ubi accepto pane & calice, gratias agens dedit diſcipulis ſuis: Hoc eſt (inquiens) corpus meum. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Hic ergo fidelis & uerax libere profiteri poterat, quod ageret gratias, quia in ueritate gratias agebat, paratus pro nobis, cum adhuc inimici eſſemus, calicem accipere, quem pater illi dabat. ¶ Quã ob cauſam ita gratias agere patri ſeruus iſte promptus erat? Debemus enim ſcire, quia gratias agere minoris eſt, ſcilicet formæ ſerui, & iccirco cum dicit: Pater gratias tibi, non unam perſonam, ſed tres intelligimus perſonas, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, qui unus deus eſt, & pater omnium, ſicut Apoſtolus dicit, cui nos quoq; orantes dicimus: Pater noſter qui es in cœlis. Cæterum ubi dicit: Pater meus, uel patris mei, uel patrem meum, ipſo poſſeſſiuo pronomine proprietatem ſuam filius unigenitus diſcernit, & unam tantummodo perſonam nomine patris oportet intelligi. Quam ergo ob cauſam ita gratias agere promptus erat? Quoniam audiſti me, inquit. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis. Vbi (quæſo) audierit eum? Nunquid ſeorſum, antequam acceſſerat ad locum, ubi poſuerant Lazarum, ſecretius orauerat, & reſponſum acceperat, quod poſſet ſuſcitare eum, & iccirco dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me, ego autem ſciebam, quia ſemper me audis?

Ioan. 15

Pſal. 115.

Ioan. 6 Mat. 14 Mar. 6 Luc. 9 Ioan. 11

Mat. 26

Rom. 5

Ephe. 4 Mat. 6

Ioan. 11

me audis? Exilis eſt iſta ſuſpitio, nec attingit ipſam dignitatem gratiarũ actionis, ſiue maieſtatem ipſius gratias agentis: quia non in humilitate precum, ſed in poteſtate uerbi ſibi inſiti habeat omnẽ operationem uirtutũ. ¶ Longe aliam multo excellentiorẽ, magisq; operoſam auri audienti memorat ſuimet exauditionẽ, quia longe anteq̃ iſte ſeruus domini fieret ſecundum formam ſerui, aut formaretur ex utero uirginis, exauditus eſt in cunctis neceſſitatibus humani generis, exauditus in patriarchis, exauditus in regibus uel iudicibus iuſtis, exauditus in prophetis, exauditus in filijs captiuitatis, de quibus iam ſupra diximus, exauditus in Machabæis fratribus, de quibus adhuc dicturi ſumus, exauditus in omniũ clamore mulieris in utero habentis, & pariendo clamantis, & cruciatũ ſuſtinentis, ut pareret, id eſt, in deſyderio antiquæ eccleſiæ Chriſtum ipſum in promiſſione habentis, & ipſum uenire deſyderantis, & quaſi parturientis, & parturiendo dolentis, donec ille ueniret. Nonne clamor ille, cum tui cauſa fieret, tuus erat clamor ô Ieſu Chriſte? Propterea tibi, quaſi iam præſenti, quidam illoꝝ dixit: Exaudiat te dominus in die tribulationis. ¶ Vera cauſa hæc digna gratiarum actione, ut diceres: Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me, quia omni mundo aduerſitatẽ naſci feciſti. Et ego ſciebam (inquis) quia ſemper audis, Deus enim eras, & nunc es, & cuncta hæc fieri cauſa tui noueras, anteq̃ ex uirginis utero naſcereris.

Chr̃s multifariã exauditus eſt

Apo. 12

Pſa. 19

De beſtia tertia, ſcilicet pardo, id eſt, regno Græcorum, quomodo ſancta trinitas contra illud auxilij ſui præſentiam per uiros tres, per tres duces fratres, Iudam, & Ionathan, & Symonem demonſtrauerit. Cap. XII.

DIximus de duabus beſtijs, leæna & urſo, qualiter contra illas ſancta trinitas præſentiam ſui in numero auxiliatorem conſignificauerit: nũc iam de beſtia tertia, ſcilicet de pardo, dicendum, qualiter actum ſit per auxilium eiuſdem numeri. De illa beſtia hoc primitus memorandũ, quia non ſine arcu & gladio de ore eius ille populus dei liberatus eſt. Eatenus ſicut euenerat, ſic prædictũ fuerat per prophetam Oſee: Et domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino deo ſuo, & nõ ſaluabo eos in arcu & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus. Deniq; q̃ Nabuchodonoſor corã ſeruis dei excelſi proſterneretur, & eum ſolum ac uerum eſſe deum ſemel & iterum, ac tertio uictus confiteretur: itemq; ut domus dei in Hieruſalem, quã ille deſtruxerat, reædificaretur, ſimiliterq; ut Aman malitia in caput eius reuerteretur, & in patibulo (quod parauerat Mardochæo) ipſe appenderetur: non in arcu & gladio factum eſt, non in bello, neq; in equis & equitibus, ſed in domino deo, qui ſolus habens corda regum in manu ſua, inclinauit quo uoluit, quatenus illius populi reliquiæ ſaluarentur, & propoſitũ eius adimpleretur. Porro ut iſtius beſtiæ ferocitas, id eſt regnum Græcoꝝ ceſſaretur, in eo maxime, quod ſcripſit rex Antiochus, & miſit libros p manus nunciorũ in Hieruſalem, & in omnes ciuitates Iudæ, ut ſequerentur leges gentiũ: & in arcu, & in gladio, in bello factum eſt, attamen ſicut per Danielem prædictũ fuerat, auxilio paruulo. ¶ Tres fratres fuere duces bellorũ, Iudas, & Ionathas, & Symon, & armis quidẽ paucis pugnauerunt, ſed magna fide uicerunt. De iſtis latius à nobis tractatum eſt in opere, quod de uictoria uerbi dei ſcripſimus, & iccirco nunc ſuperſedendũ eſt. Tantum enim ad præſens propoſitũ hoc pertinet conſyderare, in auxilio domini, ſacramẽtum numeri ternarij, qa more ſuo fecit trinitas deus, ut auxiliando illis curam & ſolicitudinẽ ſuam preſentem adeſſe, per hunc numerum ſignificaret, nimirum digne prò magnitudine negotij, ſcilicet propter ſpem promiſſionis poſitam omnibus ſanctis in aduentu, qui tunc expectabatur, ſaluatoris Chriſti filij dei.

Semẽ, pmiſſum ī arcu & gladio defenſum eſta beſtia tertia

Oſee 1

Dan. 2. 4. 4.

1. Eſdr. 1. 6. 7. Heſt. 3. 7. 7

Pro. 12. 1. Mach. 1

Dani. 8

Auxiliũ dei ī trib⁹ fribus.

De rectitudine iudicij, quo dictũ fuerat per prophetam Oſee: Quia non addam ultra miſereri domui Iſrael, & domui Iuda miſerebor: & quod domus Iuda tres habuerit reges iuſtos, domus autem Iſrael ne unum quidem. Cap. XIII.

AD cauſam eandem pertinet quærere nunc, & ſcire rectitudinem iudicij, in eo quod paulo ante memorauimus dictum à domino per prophetã Oſee: Et domui Iuda miſerebor. Præmiſerat enim: Quia non addam ultra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eoꝝ, & nunc demũ iſtud edixit: Et domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino deo ſuo, & ita factum eſt. Nam decem tribuũ captiuitas permanſit irreuocabilis, qua captiuauit rex Aſſyriorum, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios, poſuitq; eos in Aila, & in Abor, iuxta fluuiũ Gozam in ciuitatibus Mœdoꝝ. Tribus autem Iuda prefinito tempore ſaluata in domino deo ſuo, & de Babylonica captiuitate reuocata eſt. ¶ Iſtud ergo quærentibus uel ſcire uolentibus, pro rectitudine iudicij cito reſpondetur, quia q̃is peccauerit tribus Iuda, regnũ Dauid in multis, ſicut & decem tribus, regnũ Hieroboam, quas ille ſcidit à domo Dauid, attamẽ in hoc bene fuit, quod ſecundũ ſæpe dictum (quo ualde delectamur) ternarij numeri ſacramentũ, tribus Iuda cauſam decẽ tribuum in iudicio ſuperauit. Tres quippe miſericordiæ uiros, tres reges iuſtos deus iudicii dominus, in tribu Iuda inuenit, Dauid & Ezechiã & Ioſiam. Nã præter tres iſtos omnes peccauerunt. De regibus aũt decem tribuũ conſtat, qa

Oſee 1

4. Reg. 17

Cur trib⁹ Iuda ſaluata poti⁹ eſt q̃ decẽ tribus Iſrael

4. Reg. 10

omnes peccauerũt, nullusq; excipi potuit, quia nullus eorũ recessit à peccatis Hieroboã, idem à uitulis quos fecit Hieroboam. In tribu Iuda tres, ut iam dictum est, ab eiusmodi peccato liberi & iusti fuerunt, & de alijs nonnulli de peccato suo pœnitentiam egerunt. In regibus autẽ decem tribuum, unus & idem fuit idololatriæ cultus, dũtaxat in illis uitulis: nam cultum Baal aliquis illorum deleuit, scilicet Ieheu filius Nansi. Sed quantũ ualuit, Baal delere, & nihil ominus uitulos pro deo colere. Propterea dictum illud propheticum ualde congruit illis regibus Samariæ: Qui optimus in eis est, quasi paliurus, & qui rectus quasi spina de sepe.

Mich. 7

Epilogus saluationum, quod à uerbo promissionis usq; ad natiuitatem Christi septies saluatus sit populus ille, de quo oportebat nasci Christum: & hoc pertinere ad sanctæ trinitatis mysterium, quia singule saluationes factæ sunt propter tres siue per tres uiros, qui inuenti sunt in medio eorum. Cap. XIIII.

ECce quoties gens illa saluata est propter tres uiros qui inuenti sunt in medio eorum, sub magno sanctæ trinitatis mysterio, sicut iam sæpe dictum est. Primo ubi seruiebãt in Aegypto propter peccatum patrum suorũ, qui uendiderant Ioseph fratrem suum, clamantes ad dominũ, exauditi sunt propter illos patres & maximos tres uiros, Abraham, Isaac & Iacob, dicente scriptura: Ascenditq; clamor eorũ ad dominũ pro operibus, & audiuit gemitum eorũ ac recordatus est fœderis quod pepigerat cũ Abraham, Isaac & Iacob. Item cũ dixisset ut disperderet eos, propter uitulum quem fecerant, pepercit eis propter eosdem uiros, stante Moyse in conspectu eius in confractione, id est, in nimia mentis humilitate, ac dicente: Cur domine irascitur furor tuus contra populũ tuũ? Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorũ tuorũ. ¶ Deinde cũ fecissent duos uitulos, secuti Hieroboam, & scissi à domo Dauid, & tribus quoq; Iuda coluisset deos gẽtiũ, & proinde pars utraq; iuste tradẽda esset in captiuitatẽ: saluata est eadem tribus Iuda propter uiros tres, qui inuenti sunt in medio eorũ, Dauid, Ezechiam & Iosiam, præter quos omnes peccatum cõmiserunt, ait Iesus filius Sirach: Nam reliquerunt legẽ potentes reges Iuda, & cotẽpserunt timorẽ domini. ¶ Deinde cũ in captiuitatẽ ducti cõmunẽ haberẽt luctum, iuxta illud: super fluminа Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion, maximũ consolationis incrementũ adepti sunt per uiros tres, qui inuenti sunt in medio, Sydrach, Misach & Abdenago: quia contempserunt iniqui regis imperiũ, & in medio fornacis ardentis gloriose triũphauerunt. ¶ Deinde ubi placuit deo ut solueretur captiuitas, & fundaretur templũ quod destructũ fuerat, & reædificaretur ipsa ciuitas Hierusalẽ. Hoc itidẽ per uiros tres deus effecit, per quales uoluit, & per quales fieri oportuit, scilicet non per ipsos tantũ captiuos & inopes, sed per eos sub quibus captiui tenebãtur reges potentes, Cyrum, Darium & Artaxerxen. ¶ Deinde ubi uoluit superbissimus Amãdelere uniuersum genus Iudæorũ, per istos tres salus facta est, Hester, & Mardochæũ, & ipsum regẽ Assuerũ. ¶ Deinde cũ idẽ agere conaretur diabolus sub regno Græcorũ, per triũ ducum Iudæ & Ionathæ & Symonis, bellicam uirtutẽ ac præclarã fidẽ, illius populi reliquiæ saluatæ sunt. Valde iucũdũ in istis numeris mysteriũ, quia septies, sicut hic enarratũ est, propter uiros tres siue per uiros tres, deus unus & trinus, id est, quem confitemur & colimus, pater, & filius & spiritus sanctus, populum illum saluauit & liberauit, usq; ad implendum uerbum promissionis, per quod & nos salui facti sumus.

Gen. 37

Exodi. 2

Exo. 32

2. Reg. 12
2. Para. 28

Domus Iuda saluata, pter tres reges. Eccl. 49

Psalm. 136

Tres reges Persarũ.

Assuer⁹ Mardochæus & Hester.

Tres Machabæi.

Nõ ita nũc esse populo illi post natũ Chr̃m, sed si fuerint, ait dñs, tres uiri isti in medio ei⁹, Noe, Daniel & Iob, uiuo ego qa ipsi soli iustitia sua liberabũt animas suas, Cap. XV.

ACcipe autem, quid nunc dominus dicat per prophetam Ezechielẽ, fili hominis terra, cũ peccauerit mihi, ut præuaricetur præuaricans, extẽdã manũ super eam, & interficiam de ea hominem & iumẽta. Et si fuerint tres isti uiri in medio eius, Noe, Daniel & Iob, uiuo ego, quia ipsi soli iustitia sua liberabunt animas suas. Nec semel dixisse contentus, secundo & tertio & quarto sentẽtiam repetit, uiuo ego, quia nec filios nec filias liberabunt, sed ipsi soli liberabuntur, uiuo ego, non liberabunt filios neq; filias, sed ipsi soli liberabuntur, uiuo ego, quia filiũ & filiã non liberabunt, sed ipsi soli iustitia sua liberabunt animas suas. Quatuor iudicia sua dominus distingueus, famem, malas bestias, gladiũ & pestilentiam: de singulis eandem sentẽtiã subscripsit: At non omni, sed cuidam terræ, cũ peccauerit: non omni inquam, sed cuidam terræ, nam post omnia hęc, ita subiungit: Quod & si quatuor iudicia mea pessima, gladiũ & famem & bestias malas & pestilentiã misero in Hierusalẽ, ut interficiã de ea hominẽ & pecus: tamen relinquetur in ea saluatio educentiũ filios & filias. Nisi istud decreuisset, nisi quandã terrã in superioribus sententijs, quæ longe diuersa sit ab Hierusalẽ intelligi uoluisset: nimirũ id quod ait, Noe, Daniel & Iob, ipsi soli iustitia sua liberabũt animas suas, cõtrariũ uideretur ei quod hactenus narratum est, quia multoties ꝓpter uiros tres & per uiros tres gens illa liberata est. Quomõ ergo separationẽ fecit terræ ab Hierusalẽ, quid nisi separationẽ intelligere debemus terræ, id est, synagogę, quæ nunc usq; blasphemat Christum, quẽ crucifixit, ab Hierusalẽ, id est ab ecclesia quæ in Christum credit? Sed dicit aliquis:

Ezech. 14
Oblectio de tribus, Noe, Dãiel et Iob.

Quomodo

Quomodo in medio terræ illius, id eſt, ſynagogæ quæ Chriſtum crucifixit, unq̃ eſſe potuerunt tres iſti uiri, Noe, Daniel, & Iob? ¶ Ad hæc inquam, iſti quidem tres uiri, Noe, Daniel, & Iob, longe ante fuerunt, longe ante ab hac uita deceſſerunt, q̃ illa terra maledicta crucifigeret Chriſtum dei filium. Sed ſi cauſam illorum rite diſcernas, ſcilicet quia Noe arcam in communi periculo erexit, & Daniel cœlibem uitam duxit, & Iob propriæ domui ſuæ bene præfuit, maxime ex eo notus, q̃ in tentatione inuentus eſt fidelis, patenter intelligis, quia in medio terræ illius fuerunt, & de medio terræ illius ad nos uenerunt tres uiri iſti, Noe, Daniel, & Iob. Quod ſi parum uidetur cõmuniter demonſtrare in omnibus Apoſtolis Chriſti, qui in medio terræ illius fuerunt, & inde uenientes tres uiuendi ordines ſupradictos nobis gentibus ordinauerunt, ecce quaſi digito demonſtrare poſſumus quoſdam ex illis, uidelicet Apoſtolis, tres uiros, Petrũ, & Ioannem, & Paulum, ualde ſimiles illis, Noe, Daniel, & Iob. Deniq̃ Petrus præcipuus rector̃ Eccleſiæ, ipſe eſt quaſi Noe: & Ioannes præcipuũ exemplar cœlibis, ſeu uirginalis uitæ, ipſe eſt quaſi Daniel: & Paulus qui inter cætera, in quibus plus omnibus laborauit, coniugalem quoq̃ uitam bene ordinauit, ipſe eſt quaſi Iob. Solutio 1. Cor. 7. Ephe. 2 1. Tim. 5

Quali à gladio & fame, qualibus à beſtijs, quali à peſtilentia, propinquos ſuos ſecundum carnem Iudæos, Apoſtoli non ſaluauerunt, & quod ipſi fuerint in medio eorum quaſi Noe, Daniel, & Iob.

Cap. XVI.

NVnc igitur demonſtrandum eſt, quali à gladio & fame, qualibus à beſtijs, quali à peſtilentia, propinquos ſuos ſecundum carnem Iudæos nõ ſaluauerint, ſed ipſi ſoli animas ſuas liberauerint, & quam ob cauſam iuſte hoc fieri debuerit. Quod ut euidentius fiat, iam ordine accedendũ eſt ad illam beſtiam quartã ſine nomine, de qua ſic ſcriptũ eſt: Poſt hæc aſpiciebã in uiſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis atq̃ mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq̃ cõminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans. Quomodocunq̃ regnum Romanum, beſtia magna, terribiliter atq̃ mirabiliter dentibus magnis, dentibus ferreis cæterar̃ gentium robur comederit atq̃ cõminuerit, non adeo pertinuit ad illos captiuos, quor̃ uni hæc reuelata, per quor̃ unum hæc nobis ſcripta ſunt. Cura enim erat illis tantũ de genere ſuo, cura erat ſpiritui prophetico de illis propter Chriſtum, qui naſciturus erat ex eodem populo. ¶ Sicut ergo de cæteris beſtijs ſcimus, quia taliter demonſtratæ ſunt, uerbi gratia, ut uni diceret: Surge comede carnes plurimas, propter populum Iudaicũ, de quo Aman dixit regi Aſſuero: Si tibi placet, decerne ut pereat, ita & de iſta beſtia quarta, beſtia terribili atq̃ mirabili, quod dictum eſt: Comedens atq̃ comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans, ad eundem populum ſpectat, quẽ, ducibus ſiue principibus Tito & Veſpaſiano, regnũ illud comedit atq̃ cõminuit, tam terribili comeſtione, tam mirabili cõminutione, ut nulli unq̃ populo, uel ciuitati ab initio ſeculi taliter contigerit, ſicut Ioſephus ſcriptor admirando pariter & dolendo patenter ediſſerit, & reliqua ſic pedibus ſuis conculcauit, ut nunc uſq̃ patet, quia in omnes gente ducti ſunt captiui, qui reliqui fuerunt ex eis. Nunquid tres uiri iſti, Noe, Daniel, & Iob, ſi fuiſſent in medio eor̃ liberaſſent eos? Fuerunt autem ſimiles iſtor̃ aliqui in medio eorũ, ſcilicet Apoſtoli, & multi credentes in Chriſtum, ſed non liberauerunt eos, imò ut ipſi ſoli liberarent animas ſuas, per diuinam iuſſi ſunt reuelationẽ imminẽte obſidione, exire de medio eor̃. Nonne hoc fuit quaſi Noe & Daniel & Iob exire de medio eorũ? ¶ Remanſerunt autem in medio eorum tres alij ualde cõtrarij, Eleazarus, & Ioannes, & Symon, authores & principes nimis crudeles ſeditionum ineffabilium, & ita mirabiliter euenit, ut cũ in Babylone audieris, tres uideo uiros ambulantes in medio ignis, & aſpectus quarti, ſimilitudo eſt filij dei. Hic econtra in ea, quæ dicebatur Hieruſalem, exclamare poſſis: Tres uideo uiros obtinentes miſeram Hieruſalem, diſcindentes eã & excruciantes gladio & fame, miſerabilibus modis, tres (inquam) uiros principes iniquitatis, & totius latrocinij, & aſpectus quarti ſimilis eſt Barabbæ latronis ſeditioſi. ¶ Nam quia Barabbam ſibi præelegerunt, Chriſtum autem dei filium interfici petierunt, Iccirco omnis Noe, & omnis Daniel, & omnis Iob receſſit ab eis, & iuſto iudicio, cum foris obſiderentur à Romanis, intus dati ſunt in prædam tribus illis authoribus ſeditioſis, qui contra ſemetipſos diuiſi, communiter diruperunt, & certatim effoderunt uiſcera ieiuna, & eſurientia plenæ ciuitatis. Beſtia quarta Dani. 7 Dani. 7 Heſt. 5 Ioſe. de bello Iudai. lib. 7 Hiſt. eccle. li. 3. cap. 5 Tres viri in Hieruſalem tpe obſidionis autores, Dan. 5. Mat. 7. Pcm̃ Iudæorum grauiſſimum

Quod uel quale fuerit peccatum terræ illius, quam Noe, & Daniel, & Iob ſaluare non potuerunt, & quomodo Iudei blaſphemauerunt, uel dixerunt contra ſpiritum ſanctum.

Cap. XVII.

HOc iudicium terræ illius quæ peccauit, non quomodocunq̃, ſed ita quemadmodũ dixit: Terra cum peccauerit mihi, ut præuaricans præuaricetur. Quidnam eſt præuaricando præuaricari, niſi perſeuerare in propoſito prçuaricationis corde impœnitenti? Hoc deniq̃ eſt peccatum terræ illius grauiſſimæ, ſcilicet Iudæorum, quibus maxime & primo loco, & deinde hæreticis illa redargutio congruit: Filij hominũ uſquequo Ezech. 14 Pſal. 4

graui corde. Quomodo illi maxime ptæuaricando præuaricati ſunt, id eſt, in præuaricatiõe
Pſal. 4 perſeuerauerunt? Filium dei dominum Ieſum Chriſtũ in præuaricatione ſua reprobauerunt
& crucifixerunt. In præuaricatione inquam, id eſt, contra legem ſuam, ¶ Dixerat enim in le-
Deut. 18 ge Moyſes: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi dominus deus
Chr̃s vticſa tuus, ipſum audies. Qui autem uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego
Iudæis audi ri debuit. ul tor exiſtam. Ergo domi nũ Chriſtum reprobando, præuaricati ſunt, præſertim cum legiti
mũ haberent ſignum, per quod intelligere eum poſſent eſſe prophetam illũ, ſcilicet ſufficiens,
in opere & ſermone eius ueritatis teſtimonium. Sed forte aliqui de ignorantia ſe excuſare
potuerunt dicentes eum eſſe magũ. Proinde cum blaſphemaretur ait: Et quicũq; dixerit uer
Mat. 12 bum contra filium hominis, remittetur illi. Et cũ pateretur, pater, inquit, ignoſce illis, nõ enim
ſciunt quid faciunt. Sed quid poſt hæc? ¶ Quomodo terra illa inexcuſabilis facta eſt, uel quo
Luc. 23 Terra Iudæ oru minexcu ſabilis facta modo præuaricans præuaricata eſt, ut inexcuſabilis eſſet? Venit ſpiritus ſanctus ſuper diſci
pulos eius, quos nimirũ ſignificans dixerat illis: Et ſi ego in Beelzebub principe dæmoniorũ
eiĩcio dæmonia, filij ueſtri in quo eiĩciunt? Ideo, ipſi iudices ueſtri eruut. Eiĩciunt dixit, id eſt,
Mat. 12 certiſſime eiĩcient, magis q̃ nunc, cum ſpiritus ſanctus aduenerit. Venit, inquam, ſpiritus ſan-
ctus manifeſta uirtute teſtimonium perhibere, quod ille eſſet Chriſtus, & tunc adimpletũ eſt
Iohan. 15 quod dixerat illis: Cum autẽ uenerit paracletus, quem ego, mittam uobis à patre ſpiritum ue
ritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me, & uos teſtimonium perhibe-
bitis. Hoc facto nihilominus in præuaricatione perſeuerauerunt & blaſphemare non ceſſaue
runt, & tunc demum contra ſpiritum ſanctum uerbũ dixiſſe iudicati ſunt, & illa ſententia ue
nit ſuper eos: Qui autem dixerit uerbum contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neq; in
hoc ſeculo, neq; in futuro.

De Hieruſalem quæ illa ſit, de qua dominus ibidem: Quod & ſi quatuor iudicia mea peſſima miſero in Hieruſalem, tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & filias. Cap. XVIII.

Ezech. 14 ILla autem, quæ uere eſt Hieruſalem, qualem habet prouentum in medio cunctarum
tribulationum. Quod & ſi, inquit dominus continuo in eodem propheta, quatuor iu
dicia mea peſſima, gladium, & famem & beſtias malas, & peſtilentiam miſero in Hie
Mira diſtan tia ĩter eccle ſiã & ſyna gogã apoſta tricem. ruſalem, ut interficiam de ea hominem & pecus: tamen relinquetur in ea ſaluatio e-
ducentiũ filios & filias. ¶ Mira diſtantia, mira oppoſitio illius terræ, id eſt, apoſtatricis ſynago-
gæ & iſtius Hieruſalem, id eſt fidelis & catholicæ eccleſiæ. In illa terra, Noe, Daniel, & Iob, ſi
fuerint in medio eius, nõ poſſunt ab uno quolibet iudiciorũ iſtorũ liberare filios & filias, ſed
ſolas animas ſuas: in iſta autem Hieruſalẽ, ſi cũcta hæc quatuor iudicia dominus iudicat in eã,
uidelicet ut probetur patiẽtia ſanctorũ, quod ſæpe factũ eſt, nõ dico, quod minus eſt Noe, Da-
niel, & Iob, ſi fuerint in medio eius, liberabunt filios & filias. Sed dico, quod plus eſt, relinque
tur in ea ſaluatio educentiũ filios & filias. Plus nanq; eſt moriendo educere filios & filias in ui
tã æternã qui nõ erant, q̃ orando liberare ab interfectione corporis filios & filias qui iam erãt.
1. Iohan. 5 Perſequutio nes Rom. Im nõ nocuerũt eccl'iæ. ¶ Audiuimus, uidimus, quanta fecerit in iſta Hieruſalem totus mundus, in maligno poſitus,
& maxime eadem illa beſtia ſuperius memorata terribilis atq; mirabilis, quãtis, q̃ late diffuſis
perſecutionibus, quaſi magnis & ferreis dẽtibus, iſtam Hieruſalẽ comederit atq; cõminuerit.
Iohan. 12 Sed quid nocuit? Relicta eſt enim in eis ſaluatio educentiũ filios & filias: quia nimirũ ſicut fru
mentũ ſeminatũ & in terra mortuũ, in multiplicem reſurgit fructũ: ita perſæpe paucis pro te-
ſtimonio fidei morientibus, multa milia rationabilẽ patientiam illorum cõſyderando, in Chri
ſtum crediderunt. De quibus recte dicas, quia priores illi morientes, iſtorum patres ſiue ma-
tres fuerunt, eosq; tanq̃ filios & filias, imò uere filios & filias ſuo ſanguine pepererunt. Iſta er
go eſt uere Hieruſalem & uere domus Iuda, cui dictum illud in Oſee ueraciter congruat: Et
Oſee. 1 domui Iuda miſerebor & ſaluabo eos in dño deo ſuo, & nõ ſaluabo eos in arcu, & gladio, & in
Zach. 4 bello, & in eqs, & in eqtib⁹. ¶ Itẽ in Zacharia: Nõ in exercitu, nec in robore, ſed in ſpũ meo dicit
Rom. Impe rium erat vt Babylon. dñs exercituũ. Spũs tuus à te, poꝛdẽs domine exercituũ, & ab cœnaculo incipiẽs: ubi expecta
batur, cum pauci homines eſſent congregati in unum, ueuit uſq; ad illius beſtiæ dentes ma-
gnos, dentes ferreos, quæ nimirum beſtia, ſcilicet Romanũ imperium uere erat Babylonia, &
per omnem perſecutionis fornacẽ, ſemetipſum exhibens pñs martyribus tanquam uentum
roris flantem, tam diu illos refrigerauit, & tam diu filius dei cum illis ambulauit per medium
ignis, & fidem illorum illęſam cuſtodiuit: donec illa beſtia homo fieret, id eſt, rationem admit
teret, & rationabilem eſſe Chriſtianorum fidem intelligens, uexillum crucis in ſua fronte ſuſ
ciperet, ac uoce humana patrem & filium & ſpiritum ſanctum, unum & uerum eſſe deum pro
nuncians, etiam patronum ſe cultoribus eius exhiberet.

De tribus uiris illis, quorum hæc propria nomina fuerunt, Noe, Daniel, & Iob, qualiter ſuis quiſque temporibus egreſſi fuerũt. Caput. XIX.

Exeant

EXeant igitur de terra illa quicunq; pertinere cupiunt ad tres uirõs istos, Noe, Daniel, & Iob, & uideant illius terræ quanta desolatio, & istius Hierusalẽ, q̃ fructuosa sit probatio. Nam ecce (inquit) ipsi egrediẽtur ad uos, & uidebitis uiam eorũ, & adinuentiones eorũ, & consolabimini super malo quod induxit in Hierusalem, & omnibus quæ importaui super eam, & cõsolabuntur super uos cum uideritis uiam eorũ, & adinuentiones eorum, & cognoscetis q̃ nõ frustra fecerim omnia, quæ feci in ea ait dominus deus. ¶ Magnũ & pene inenarrabile sacramentũ. Quomodo de terra illa, quã supra habuimus, Noe, Daniel, & Iob, totiens nominati ad nos exierunt, quoniam filios & filias saluare nõ potuerunt? Dicamus in primis de tribus uiris illis, quorũ hæc propria nomina fuerunt, Noe, Daniel, & Iob, qualiter suis quiq; temporibus egressi fuerint. Primus egressus est Noe cum tribus filijs, Sem, Cham, & Iaphet. Daniel uero cum tribus pueris, Sidrach, Misach, & Abdenago. Iob autẽ cum tribus amicis suis, Eliphas Themanites, Baldad Suites, & Sopharna Amathites. ¶ Qualis fuit egressus illorum? Egressus Noe de congerie mortuorum fuit, ad reparationem generis humani de tribus filijs, sub trina benedictione dei dicentis: Crescite & multiplicamini. ¶ Egressus Danielis cum suis concaptiuis ad consolationẽ ipsorũ cum tribus pueris, quos de medio Babyloniæ fornacis uictores recepit, glorificatus ipse tribus gratię incrementis, in conspectu trium regum, uidelicet in conspectu Nabuchodonosor, interpretatione somniorũ: in conspectu Balthassar, lectione & interpretatione uerborũ, quæ miro modo in pariete ab inuisibili uisibiliter scripta sunt: & in conspectu Darij uictoria laudabili, quia misit dominus (ait) angelũ suum, & conclusit ora leonũ, & non me contaminauerunt. ¶ Egressus Iob fuit in exemplũ patientiæ cunctis superuenturis seculis, tribus modis tentati atq; probati, scilicet occulta potestate, quã aduersus eum Satan accepit, sed aperta lingua coniugis, & nimia trium amicorũ sapientia, quæ illum ualde afflixit, quos non recta locutos ipse per sacrificiũ deo reconciliauit. Itaq; tres uiri isti, Noe cũ tribus filijs, Daniel cum tribus socijs, & Iob cum tribus amicis, fiunt duodecim, & hic numerus eorũ est, qui & arcam, scilicet ecclesiam in aquis baptismi regendam primi post Christum susceperunt, & in gentibus, quasi in Babylonia deum clarificauerunt, & in cunctis tentationibus fortiter perstiterunt. Quod qui rite perpendit, nimirũ ipse persentit hoc dictum à domino, & cognoscetis, q̃ non frustra fecerim omnia quæ feci.

Ezech. 14

Mira mysteria trinitatis in histrib⁹ uiris Noe, Daniel, & Iob. Gen. 7. Dan. 3. Iob. 2

Gen. 9

Dan. 2. 5. 14

Iob. 1. 2

Iob. 42

Ezech. 14

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione sancti spiritus. Liber. IX.

¶ De eo quod scriptum est: Sicut qui mel cõmedit multum non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: & q̃ scripturas scrutari non idem sit quod scrutatorem esse maiestatis. Cap. I.

GLORIFICATIONEM TVAM LOQVENTES reuerenda trinitas unus deus, iamdudũ sub uirga timoris tui pauemus, duni & tua laude nunq̃ cessandum, & nihilominus multiloquiũ esse cauẽdũ nõ ignoramus. Scriptũ est enim: Sicut qui mel comedit multum, nõ est ei bonũ: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Et alibi: Deus eñ in cœlo, & tu sup terrã, iccirco pauci sint sermones tui. Attamẽ nunqd scrutari scripturas, idẽ est q̃ scrutatorẽ esse maiestatis? aut ei qui q̃d loquit, nõ loquitur extra regulã, siue authoritatẽ scripturarũ ueritatis, nunqd recte dicas, nõ pauci, sed multi sunt sermones tui? Cœptã igitur laudationẽ dñi adhuc loquetur os meũ, & hoc opus iã octo libellis protractũ, in isto nono libello concludã. ¶ Quod cũ fecero ò spũs patris & filij, quæ merces huic operi? imò quæ gra, pro ista gratia? Liceat homini interiori suã intentionẽ siue expectationẽ breuiter & occulte significando, uti uerbis B. Iob: Duo tantũ, inquit, ne facias mihi, & tunc à facie tua nõ abscõdar, Manũ tuã longe fac à me, & formidatio tua non me terreat. Quod est dicere. De peccatis meis uindictã nõ sumas, & principes tenebrarũ mihi nõ occurrant, & tunc in exitu suo dicet anima mea beneficij largitate exhilarata: Ecce q̃d cupiui iam uideo, q̃d speraui iam teneo, ab eius facie nõ sum abscondita post exuuias corporis, quẽ in corpore posita tota dilectione fidei dilexi. ¶ Huius igitur libri ultimi materia tu mihi esto domus sanctissima, cũ tuis septẽ columnis, quã sapientia sibi ædificauit. Nã tui quidẽ in superioribus loco quodã memini, sed septẽ columnarum sacramentũ, quod fere omnibus notũ est, hucusq; distuli, notitiæ cõmuni siue usitatæ lectioni supererogare cupiens aliquid in domo ista, quæ est templum corporis dominici, ad laudem spiritus sancti, à patre & filio procedentis.

Pro. 5

Premiũ laboris post hãc vitam. Iob. 15.

Argumentũ h⁹ libri noni. Pro. 9

Quod domus illa, quam ſapientia ſibi ædificauit, ſit corpus Chriſti, & quod in iſtam domum proceſſio ſpiritus ſancti tertio celebrata ſit, primo ad ædificandũ, ſecundo ad exornandũ, tertio ad dedicandũ. Cap. II.

3.Reg.7.8. HIc ergo in primis illud memorare libet, quia in domum iſtam proceſſio ſpiritus ſancti tertio celebrata eſt, ſecundũ typum domus illius ſiue templi manufacti, quod Salomon magna ſapientia ædificauit, mira gloria decorauit, magna ſolennitate dedicauit. Etenim ſpiritus ſanctus domum iſtam non manufactam templũ dominici corporis, ſapienter per ſemetipſum ędificauit, decenter exornauit, glorioſe ac feliciter dedicauit.

1.Para.22 Aedificauit, inquam, in ipſa uerbi incarnatione, exornauit in illius ueri hominis manifeſtatione, dedicauit in eiuſdem ſacroſancta reſurrectione. Quam uidelicet dedicationẽ ille innuit pſalmi. XXIX. titulus, pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid. Mittit enim nos titulus ad hiſtoriam & hiſtoriæ intelligentiam ſacræ, quia ſicut Dauid impenſa & apparatu ſuo per manum Salomonis templũ domino ædificauit, & poſtea cum iucunditate & * ſolennitatibus uerbis ad laudem domini dedicauit: ſic corpus Chriſti ſecundũ ſingularẽ natiuitatem, & immunitatem à peccato, fuit ædificatum: poſt reſurrectionem uero ſecundũ impaſſibilitatẽ & immortalitatẽ, æterna gloria manet dedicatum. Manifeſtationẽ uero illam dicimus qua manifeſtauit eum ſpirius ſanctus in ſpecie columbæ, Iohanne prædicante: Et ego neſciebam eum, ſed ut manifeſtetur in Iſrael, propterea ueni ego in aqua baptizans. In iſtis igitur tribus ſplẽ doribus gratiæ, quæ diffuſa eſt in labijs tuis, ſpecioſa forma præ filijs hominum, ſic ſanctam trinitatẽ laudamus & glorificamus, ut ſanctũ ſpiritũ de patre & de filio procedẽtẽ pariter prędicemus opificẽ iſtius domus, quæ uidelicet domus es tu ſecũdũ humanitatẽ, in qua requieſcit ipſe cũ omnibus, quas tibi theſaurizauit, diuitijs ſiue theſauris ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ.

* ſolennibus.

Iohan.1

Pſal. 44

De ſeptem eiuſdem domus columnis: & quis primus autor fuerit huius numeri, ut ſcriberet ſeptẽ ſpiritus dei. Cap. III.

Septẽ colũnę ſẽpli, ſeptem ſpũs dñi. Eſai. 11

SEptem columnas, quas excidit ſapientia in iſta domo ſua, ſicut dicit ſcriptura: Sapiẽtia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, ſeptem eſſe ſpiritus dei, quis non audiuit conſonantibus ſcripturis alijs? Nam, exempli gratia, propheta Eſaias dixit: Et egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. ¶ Multa ſunt in ſcripturis conſonãtia ſanctũ ſeptiformem ſpiritum, ſub ſacramẽto numeri ſeptenarii, uidelicet ſeptem lampades ante thronum dei, ſeptem cornua agni, ſeptem eius oculi, quod non eſt aliud, q̃ apud Zachariã prophetam, in uno lapide ſeptem oculi, & in uno candelabro ſeptem lucernę ſuper caput uniuſ candelabri. ¶ Verum nos iſtud quærimus, & inuenire delectabile eſt, quis primus fuerit autor numeri huius, ut ſcriberet ſeptem ſpiritus domini, & quam ob cauſam idem ſeptem ſpiritus, nomine columnarum totidem debuerint ſignificari. Non eſt dubium quin omnia ſint diuinæ autoritatis quæcunq; habentur in ſcripturis canonicis: ueruntamen tunc melius placet, & abundantius lætificat ipſa diuina authoritas, cum diuina quælibet ſcriptura ſimul autoritatem ſiue teſtimonium habet de aliqua priore ſcriptura. Exempli gratia: Quod in Zacharia ſcriptum eſt, ut iam memini, quia ſuper lapidem unum ſeptẽ ſunt oculi, cum ſit diuinę autoritatis: ſpiritus enim ſanctus per os omnium prophetarũ locutus eſt, attamen amplius ex eo delectat, quod ante iſtũ Eſaias propheta, cuius iam meminimus, ſcripſit apertiſſime ſeptẽ ſpiritus domini, ita ut ſingulos propriis quoq; exprimeret uocabulis. ¶ Hocigitur quærim⁹ utrum & iſte qui ſine dubio diuina ſcripſit autoritate, ſapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, priorem quempiam legerit, ſiue audiuerit, ſimilia loquẽtem. Verbi gratia, Dauid ſiue Moyſen. Quærentes iſtud, cito inuenimus, quia prędeceſſor huius & omniũ prophetarum, in iſto ſacramento numeri ſeptenarii, Moyſes fuit, cuius ſcriptura profluens, non ab homine, ſiue à literatura manu ſcripta cuiuſpiam hominis, ſed ab ipſius ore, quaſi fons ſcripturarum eſt, nam cæteræ omnes ſcripturæ propheticæ, quaſi riui ſunt eiuſdem fontis. Hoc demonſtrare promptũ eſt, ſi tamen paucis rem tantam lingua uerbis explicare poteſt.

Numer⁹ ſeptenarius. Apo.4.5. Zach.3.4

Zach.3

Eſai. 11

Prou.9

Libri Moyſi fons ſcripturarum.

De ſeptẽ diebus primis, & quod ſpiritus dñi qui ferebatur ſuper aquas, ex illis cognoſci debeat quod ſit ſpũs ſeptiformis, primũ ſpiritus timoris, ſecundũ diuiſionẽ tenebrarũ & lucis, & in ſupremo ſpiritus ſapientiæ, ſecundũ diẽ ſeptimũ, in quo deus requieuit. Cap. IIII.

Gen.1

Rom.1

Spũs timoris dñi in primo die.

IN principio ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas, qui uidelicet ſpiritus dei bonitas ipſius eſt. Pro hac bonitate ſua deus ſex diebus cuncta creauit, & in ſeptimo requieuit. Et quoniam à creatura cognoſcitur creator, ſicut Apoſtolus dicit: Inuiſibilia ipſius enim, à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque uirtus eius & diuinitas, iccirco nos maxime, qui cognoſcentes deum, ſicut deum glorificare & gratias agere cupimus, à creatura ipſorum dierum ipſum, qui ante omnem diem ferebatur ſuper aquas debemus cognoſcere ſpiritum ſanctũ. ¶ Videlicet

ab

ab illo die, quo diuiſit deus lucẽ & tenebras, id eſt, angelos bonos & angelos malos, cognoſcitur ſpiritus iſte, quia ſpiritus timoris eſt. Timorẽ quippe efficit credenti animæ memoria illius iudicij magni & terribilis, quo angeli tenebrarũ ab angelis lucis tanta diuiſione diuiſi ſunt, ut ultra in æternũ recuperari nõ poſſint. De quo uidelicet timore, ſiue ſpiritu timoris, ſcriptũ eſt in Iob: Poteſtas & terror apud illũ eſt, qui facit concordiã in ſublimibus ſuis. ¶ A die ſcdo quo fecit deus firmamentũ in medio aquarũ, & diuiſit aquas ab aquis, cognoſci poteſt ſpiritus dei, qđ ſit ſpiritus pietatis: ſi rite perpẽdas, qua intẽtione fecerit deus fabricã huius mundi, cuius initiũ fuit factura eiuſdẽ firmamẽti, qđ cœlũ uocauit. Quidnã intendebat ſic incipiens deus, uel ſapientia dei? Quando, inqt, præparabat cœlos aderã, quando certa lege & gyro uallabat abyſſos, cum eo erã cuncta cõponens, ludens corã eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & delitiæ meæ eſſe cum filijs hominũ. Et quid tam pium, q̃ iccirco præparaſſe cœlos, & feciſſe hunc mundum, & in eo genus humanum, quia ipſa ſapientia iam delitiabatur, quandoq; fieri homo, & eſſe cum filijs hominũ. ¶ A die tertio quo dixit deus: Appareat arida, quã uocauit terram & germinet (ait) herbam uirentẽ, & facientẽ ſemen, & lignum pomiferũ faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram, quod fuit initium exornationis mundi, propter quod ſcriptura dicit: Plantauerat autẽ dominus deus paradiſum uoluptatis à principio, ſubauditur enim ornatus, ſiue exornationis terræ. Ab iſto (inquã) die tertio cognoſcitur ſpiritus ſanctus quod ſpiritus ſcientię, imò & ſcientiarum ſit dominus. Quam uidelicet ſcientiam, quia iam in corde ſuo æmulabatur Adam in paradiſo poſitus, permiſſus eſt accedere tentator, qui diceret: Comedite, & eritis ſicut dñ, id eſt, ſimiles deo, ſcientes bonum & malum. ¶ A die quarto, quo dixit deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna, & tempore, & dies, & annos: cognoſcitur ſpiritus ſanctus, quod ſit ſpiritus fortitudinis. Quis aut eccleſiaſticorum, aut gentilium philiſophorum non miratus eſt fortitudinem, ſiue poteſtatem in iſtis duobus magnis luminaribus, ſole, & luna, & ſtellis, quas poſuit deus in firmamento cœli? Primus Pſalmiſta dicit: Qui fecit luminaria magna, ſolem in poteſtem diei, & lunam & ſtellas in poteſtatem noctis. ¶ Poſt hunc inquiſitores mundi, ſapientes huius ſeculi tanta dixerunt, tanta ſcripſerunt de iſta creatura tam mirabili, de ſole & luna & ſtellis, quæ curſus ſuos tam certa, tamq; firma lege cuſtodiunt, conſtitutione dei & præcepto quod ille poſuit, ut ea etiam uiuere, & ex eis fata hominũ pendere crederent, quod recipere nec uoluit, nec debuit eccleſia dei. Sunt alia poteſtatum inſignia ſano intellectu ſufficientia ad comprobandum, quod uere in his fortitudo magna ſit. ¶ Quinq; tenent cœlum zonæ ait poeta inſignis, quarum circa poſitiones uel cauſas temperamenti ſiue intemperamenti, multa inſignia ſeſe expenderunt * ſeculariũ. Nec ea reprobauit diſcretio eccleſiaſticorũ, ſolem intelligentes diuerſitatis huius eſſe cauſam principalem, ſecundum quod illi poſitũ eſt præceptũ, aſcendere ſurſum, & deſcendere deorſum. Oritur emẽ ſol & occidit (ait Eccleſiaſtes) & ad locum ſuũ reuertitur, ibiq; renaſcens gyrat per meridiẽ, & flectitur ad aquilonẽ, luſtrans uniuerſa in circuitu, pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur. ¶ Nimirum gyrando & regyrando duas temperat zonas, una quæ & media, eſt nimiũ exuſta, eo q; ſoli ſemper ſit ſubiecta: duabus autem extimis, à quibus longius abeſt, uel quibus gyrando & regyrando nõ appropinquat, frigore torpentibus & glacie perpetua. Horũ hic meminiſſe ſuperfluum duceremus, niſi pro fortitudine, quæ in ſole eſt, dicere aliquid oportuiſſet, maxime quia Pſalmiſta quoq; horum meminit, dicendo: Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à deſertis montibus, ſubauditur patet locus effugij, quoniam deus iudex eſt. ¶ A die quinto, quo dixit deus: Producant aquæ reptile animæ uiuentis, & uolatile ſuper terram ſub firmamento cœli, & benedixit eis dicens: Creſcite & multiplicamini, cognoſcitur ſpiritus ſanctus, q; ſit ſpiritus conſilij. Cuius potentia, dum ſuper aquas fertur, hoc mirabile fecit in creatura eiuſmodi, quæ rationem non habet, ita cõſulere nouerit ſuæ poſteritati, ut homo rationalis non ſufficiat admirari, idem animantibus etiam minimis, quæ ſexto die terra produxit. Vade (inquit Salomon) ad formicam ò piger, & conſydera uias eius, & diſce ſapientiam. Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat, deniq; in creatura humana non adeo mirum eſt, quòd ſit conſilij capax, uidelicet quia in homine inter ſenſualitatem & moralitatẽ media eſt rationalitas, at in eiuſmodi creatura, quæ cũ q; eſt rationalitatis expers, cũ quinq; fungatur ſenſibus, ualde mirũ eſt tantam ineſſe moralitatem, ſiue quaſi cõſilij ſolicitudinem, ut pro exemplo poſſit eſſe homini, ſocordiam eius in pleriſq; redarguens. ¶ A die ſexto, ſiue à creatura humana, quæ die ſexto facta eſt, cognoſcitur ſpiritus ſanctus, quòd ſit ſpiritus intellectus, non ſolum quod rationalis cognitus, uerumetiam (quod maximum eſt) ſpiritualis intelligentiæ capax. Deniq; & ſi tunc primus homo non intellexit, & poſt eum quàm plurimi (ſicut ſcriptum eſt) homo cum in honore eſſet non intellexit, cõparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Et rurſum: Animalis homo non percipit ea quæ ſecit deus, attamen

Iob. 41

Spũs pietatis ſcd'o die

Pro. 8

Spũs ſcientię tertio die.

Gen. 3

Spũs fortitudinis quarto die.

Pſal. 135

Mira ſolis & lunæ poteſtas

Ver. ĩ Geor. Ouĩ. ĩ Meta. adde * ĩgenia Luca. ĩ Phar Eccl. 1

Motus ſolis q; zonas diſtinguit

Pſal. 74.

Spũs conſilij die quinto

Spũs intellectꝰ die ſexto

Pſal. 46

1. Cor. 2

Spūs sapiẽtię die septimo.

ſpirituales fuerunt, & ſunt multi, magnus enim dominus, quos uoluit, multos ſpiritu intelligentiæ repleuit. ¶ A die ſeptimo, cui deus benedixit, & in quo requieuit, quem ſanctificauit. Propter hoc ipſum, ut in ipſo requieuit, inquãtum iam in hac uita, uel percipi, uel guſtari poteſt, requies ipſa cuiuſmodi ſit, cognoſcitur ſpiritus ſanctus, quod ſpiritus ſit ſapientiæ, quia uere ad magnam ſapientiam adducit illum, quem docilem facit illius dicti: Tollite iugũ meũ ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iſta requies ſapientia eſt, quam ſpiritus ſanctus efficit, id eſt, participatio ſapiẽtię increatæ, quæ eſt ipſum uerbum dei, ſapientia patris.

Mat. 11

Quam ob cauſam idem ſacramentum ſpiritus ſeptiformis congruum fuerit ſeptem columnarum appellatione deſignari, cur & Eſaias ordine conuerſo ſpiritus eoſdem ordinans, à ſpiritu ſapientiæ deſcenderit ad ſpiritum timoris. Cap. V.

Pro. 9 Cur ſeptẽ ſpiritus dñi dicunt colũnæ domus

INquantum potuit ſermo fidelis fontem lucidum adiuit, de quo riuus emanauit per ora multorum, dicentium ſimilia huic, qui cum dixiſſet: Sapientia ædificauit ſibi domum, ſecutus ait: Excidit columnas ſeptem. ¶ Quam uero ob cauſam, iam dictum ſeptiformis ſpiritus ſacramentum deſignari conueuiebat appellatione ſeptem columnarum? Nimirum propter gloriam magnam & honorem huius altiſſimi filij hominis, quia uidelicet templum corporis eius, ipſa eſt domus quam ſapientia ſibi ædificauit. Domus autẽ quæ ſuper columnas ædificata eſt, profecto ex ipſis columnis firmitatem pariter & pulchritudinem habet, & alta eſt. Si igitur columnas aſpicis, quas nunc ordine digeſtas demonſtrauimus, nonne talis poſitio domus ſapientiæ, illa eſt exaltatio filij hominis, de qua ſcriptũ fuerat iamdudum: Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuũ tuarum? ¶ Deniq; & dominus eſt angelorum ſanctorum, & dominus firmamenti, id eſt cœli, & dominus terræ, ſiue paradiſi, & maris, & dominus ſolis & lunæ & ſtellarũ, & dominus omnium creaturarum, quas aquę produxerunt, & quæ de terra productæ ſunt, & dominus totius generis humani, & dominus etiam ſabbati, id eſt, patriæ cœleſtis, in qua eſt plenitudo illius, quam ſperamus requiei. Vere magna domus, pulchra, & altiſſima domus. ¶ Ipſe ſeptiformis ſpiritus, in eadem domo plenarie habitat quietiſſime: nullam enim unquam paſſus eſt, ibi offenſam alicuius culpæ ſeu negligentiæ. Hoc eſt quod Eſaias dixit: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus domini. ¶ Quod autem eoſdem ſpiritus aliter ſubordinauit, primum ponens ſpiritum ſapientiæ, ſeptimum autem ſpiritum timoris, cauſam ſiue rationem hanc habet, quia dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius aduentus prædicebatur de altiſſimo ſapiente ſecreto, & magna requie ſua, de ſinu patris huc deſcendit, uſque ad obedientiam & mortem crucis, quæ uidelicet obedientia, religioſus in ipſo erat timor domini: nos autem, quorum ad eruditionẽ ſiue correptionem ſcripta ſunt opera illa, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, à timore incipimus, & in ſapientia perficimur, ſicut alia ſcriptura dicit: Initium ſapientiæ timor domini.

Pſalm. 8 Filius homĩs dñs eſt oĩm rerum

Mat. 12 Pena reges ſeptẽ ſpiritum in Chro. Eſa. 11. Duplex ordo ſeptẽ ſpirituum

Pſal. 110.

De ædificatione huius domus domini, & quod ibi factum ſit illud quod Pſalmiſta dixit: Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Cap. VI.

3. Reg. 6 Spūs ſctūs obumbrauit vterę Mariæ Luc. 1

QVomodo factum eſt iſtud? Quomodo ędificata eſt iſta domus? Malleus & ſecuris & omne ferramentum non ſunt audita in domo, cum ędificaretur, ſed in ſecreto ſilentio, nulla interſtrepente humani operis inquietudine, ſpiritus ſanctus, qui in principio ferebatur ſuper aquas, in beatam uirginem ſuperuenit, eiuſq; utero ineffabiliter obumbrauit, in modum uolucris ouum ſubiectum defideratiſſima ſeſſione cale facientis. Qua tamen ſimilitudine, niſi ante nos præſumpta fuiſſet, forte noſtra infirmitas in tanto myſterio uti non auderet. ¶ Tunc itaq; factum eſt illud, quod Pſalmiſta canens prędixerat: Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatę ſunt. Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Deniq; miſericordia ſpiritus ſanctus eſt, ueritas uerbũ dei, filius dei eſt. Item iuſtitia Chriſtus dei filius eſt: pax, id eſt, remiſſio peccatorum, ſpiritus eſt. Quomodo, uel ad quid talis miſericordia, & talis ueritas, & ubi obuiauerunt ſibi? Quomodo, uel ad quid talis iuſtitia, & talis pax oſculatæ ſunt? Quis me hoc interrogabit? uel quis idoneus, ut ad hæc reſpondere poſſit? ¶ Interrogarem & ego aliquid, quod longe minus eſt, & tamen neque uerbis explicari, neque ſenſu hominis comprehendi poteſt. In nido uolucris, ouo ſubiacente, quomodo & ipſum corpus uolucris, & concretus ex ouo fœtus obuiant ſibi? Neque enim ſubſidentis corpus uolucris in ſemen conuertitur, aut à natura ſua diminuitur, ut ſimilis illi fœtus naſcatur, ſed calore corporis ſubſedentis, ouum animatur, & ſuccus eius in uolucrem ſimilem formatur, ſicque obuiant ſibi, & inuicem oſculantur, id eſt, inſeparabili amore conſociantur. Quis de huiuſmodi diſputare ſufficiat? Legimus quidem, quia diſputauit Salomon ſuper lignis à cedro, quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, qui egreditur depariete, & diſſeruit de iumentis, & uolucribus, & reptilibus, & piſcibus: ſed non legimus eum diſputando, & diſſerendo hæc eadem comprehendiſſe. ¶ Quanto minus quis diſputare, uel diſſerere ſufficiat, quomodo ſpiritui ſancto

Multa nobis inexplicabilia

3. Reg. 4.

in beatam

in beatam uirginem,& ſuperuenienti,& in ſua natura,ſiue ſubſtantia permanenti,ne quis putet,ꝙ illic ipſe pro ſemine fuerit, uerbum dei cum ſementina ſubſtantia uirginei uentris obuiauerit,iuxta illud quod iam dictũ eſt: Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi. Non ergo hæc nobis altiora quæramus,ne uelut ſcrutatores maieſtatis arguamur. Hoc ſcire contenti, quia ſapientia domũ iſtam,templum ſacroſanctum corporis ſui, ſpiritu ſuo ſibi ędificauit,ſpiritu(inquam) ſuo,ideſt,ex operatione,non de ſubſtantia ſpiritus ſui,& iam dictas ſeptem columnas,non de ſola patris ſui perſona,quaſi de alio monte excidit,ſed ipſa ſapientia,ſiue filius dei,& pater eiuſdem filij,ſicut ſunt una ſubſtantia,ſic & ambo inſeparabiliter ſeptiformẽ ſpiritum ſuum,indiderunt huic domui,huic homini Ieſu Chriſto, filio dei,filio hominis.

Incarnatio Chriſto inefabilis nobis

Pro.25

Item de eadem re,ad quid miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi,& quale conſilium de ſaluando humano genere illic habuerint,ſecundum illud beati Iob: Vtinam appenderentur peccata mea,quibus iram merui,& calamitas quam pãtior in ſtatera. Cap. VII.

DIximus pro poſſe, quomodo & ubi miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi, iam dicendum etiam ad quid,nam etiam hoc ſupra propoſitũ eſt. Ad quid ergo miſericordia & ueritas ſibi obuiauerunt? Ad quid conuenerunt? Ad quid iuſtitia,quę eſt ipſa ueritas: & pax,quæ eſt ipſa miſericordia,oſculatæ ſunt? Nimirum ad cõſulendum & habendum de rebus magnis conſilium, ad pertractandum magnæ rei negocium,ſcilicet,quomodo ſaluaretur genus humanum. Non enim leue erat pondus huius rei, quomodo ſalua ratione iuſtitiæ ſeu ueritatis, quæ eſt ipſum uerbum,ſiue filius dei,hominem excuſaret,& ſaluti reſtitueret miſericordia, quæ eſt ſpiritus ſanctus . ¶Habitum ergo eſt conſilium,imò quod ante ſecula fuerat, conſilium præfinitum,tunc ex utero uirginis productũ eſt ad effectum, agendo ſcilicet,quatenus conſtaret hominem plus calamitatis eſſe paſſum,q̃ peccatis ſuis promeruiſſet. Hæc ergo fuit ſumma conſilij in illa conuentione obuiantiũ ſibi miſericordiæ & ueritatis,ſiue oſculantiũ iuſtitiæ & pacis,hominem illum diuinæ benignitatis,fructum terręnoſtręſcilicet uirginei uentris oportere mortalem naſci,& mori,& reſurgere à mortuis, atꝙ ita conſummatũ per fidẽ in cordibus noſtris, ut eſſemus nos duo,uidelicet homo peccator ac propter peccatũ morti addictus,& in unoquoꝙ noſtrum homo abſꝙ peccato mortalis factus,& mortificatus,& iccirco mortis uictor effectus . Nonne ita ò mediator dei & hominũ,homo Ieſu Chriſte,ego & tu duo ſumus? imò nõne unus ſpiritus,& unum corpus ſumus? Attamen alio reſpectu duo ſumus,& de nobis duobus ſapientia loquitur: Melius eſt duos ſimul eſſe,q̃ unũ. Habẽt emolumentũ ſocietatis ſuę. Si unus ceciderit,ab altero fulcietur: & ſi quiſpiã prævaluerit contra unum,duo reſiſtunt ei. Vbi fit,aut fiet iſtud? Nimirum in iſta uita incipitur,& in porta,cuius meminit Pſalmiſta dicendo: Non confundetur cũ loquetur inimicis ſuis in porta,in porta(inquã) id eſt,in exitu uitæ huius perficitur. ¶Quomodo ibi perficitur? Aſtando ante tribunal Chriſti,& parata ibi ſtatera,quam bearus Iob ſuis temporibus nondum paratam ſuſpirans, dicebat: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui,& calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris hęc grauior appareret. Statera iſta tunc parata eſt, quando miſericordia & ueritate (ut iam dictũ eſt) obuiantibus ſibi,immortalis deus mortalis homo factus eſt. Cum ergo uenitur ad examẽ ſtateræ huius,dũ ſtatur ante tribunal iudicis huius,ibi ſunt duæ lances,altera miſericordiæ,altera iudicij: & tamen duo ſunt(ut iã diximus) ſcilicet homo qui peccauit,& habitans per fidem in corde eius Chriſtus,qui non peccauit,appenduntur peccata unius tantũ in ſtatera iudicij, appendit calamitas duoꝝ in ſtatera miſericordię,ſcilicet & calamitas mortis eius qui peccauit. Verbi gra, Iob aut alterius uiri fidelis,& calamitas mortis eius qui non peccauit,ſcilicet Ieſu Chriſti. Nõne itaꝙ calamitas in lance miſericordiæ grauior appareret,q̃ peccata in lance iudicij? Plane grauior quaſi arena maris, utpote duplum contra ſimplum: quia cum ſimus duo,& unus tantum peccauerit,ambo ſoluimus debitũ mortis. Quid igitur? Profecto ſicut ſcriptum eſt,& nos iam meminimus,ſi quiſpiã prævaluerit contra unũ, duo reſiſtunt ei,id eſt,ſi princeps mundi huius contra ſteterit ut accuſet animam egredientem à Chriſto,habitante in ſe,defenſionem petit. Apprehende(inquiens) arma & ſcutum,& exurge in adiutorium mihi.

Sũma cõſilij iuſtitię & pacis.

1.Cor.6.

Eccle.4

Pſal.126.

Statera iudicij in exitu hꝰ vitæ. Iob.6

Ephe.5

Eccle.4

Pſal.34

Item de ædificatione domus eiuſdẽ,quid myſterij habeat dictũ illud: Domus cũ ædificaretur,lapidibus dedolatis atꝙ perfectis ędificata eſt. Cap. VIII.

SEd iam propoſitũ de domo tua domine,de corpore tuo Chriſte,quo propoſuimus ordine ſermonis,perſoluamus. Propoſuimus nãꝙ ſermone fideli concelebrare tria hæc, ędificationẽ, exornationẽ, atꝙ dedicationẽ domus huius,in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Iã ergo de exornatione dicendũ eſſet, niſi ꝙ adhuc in ædificatione capitulum nos illud tenet: Domus cum ędificaretur,lapidibus dolatis atꝙ perfectis ædificata eſt. Huius nãꝙ capituli myſterium intactum animus præterire non patitur. ¶Quid ergo eſt, huiuſmodi domum ædificatam eſſe lapidibus dedolatis atꝙ perfectis, niſi mediato

Coloſſ.2

3.Reg.6.

Lapides dolati atq; pfecti sunt patriarchæ atque prophetæ Esa. 8

mediatorem dei & hominũ, hominẽ Chm Iesum, cõceptum esse ex utero, siue concretum in utero uirginis, scdm fidẽ, sermonemq; fidelẽ Patriarcharũ atq; Prophetarũ, qui utiq; fuerunt, uel sunt lapides magni, lapides pfecti. Huic etenim unus illorũ Esaias gratulatur & dicit: Et adhibui mihi testes fideles, Vriã sacerdotẽ, & Zachariã filiũ Barachiæ. Et accessi ad prophetissam, & cõcepit & peperit filium. Et dixit dñs ad me: Voca nomẽ eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Plane hic unus dixit, cæteris q̃q; oĩbus sanctis prophetis, quorũ per os spiritus sanctus locutus est à seculo, dixisse uel dicere cõgruit. Oẽs enim ad illam pphetissam accesserunt, omniũ fides, omniũ prophetiæ in illam beatã uirginẽ cõuenerunt, & ipsa sciuit qd ageretur secũ scdm ueritatẽ scripturarũ. Domus igitur ędificata est lapidibus dedolatis atq; perfectis, id est, incarnatio dominica, secundũ fidem & expositionẽ sanctorũ, & secũdũ scripturas prophetarũ, & uerum ex omnibus habet testimoniũ sancta domus tua dñe, iuxta illud prę conium magni prophetæ: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, domũ tuam decet sanctitudo dñe in longitudine dierũ. Quàm bene aũt lapides isti perfecti dicuntur etiã dedolati. Quis enim illorũ uiam uitæ huius pertransiuit absq; dolatura tribulationis? Deniq; pleriq; illorũ fuere dolati usq; ad internecionẽ sui corporis. Hinc ipse deus dicit in Osee: Propter hoc dolaui in prophetis, occidi eos in uerbis oris mei. Et in Actibus Apostolorũ protomartyr Stephanus ait: Dura ceruice, & incircumcisi cordibus & auribus, uos semper spiritui sancto restitistis, sicut patres uestri & uos. Quẽ prophetarũ non sunt persecuti patres uestri? & occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti.

Dom⁹ ædificata lapidib⁹ dolatis atq; perfectis Psalm. 92

Osee. 6

Act. 7

De exornatione eiusdem domus, quali auro exornata sit, descendẽte ad illam super dominũ spiritu sancto in specie columbæ, cum baptizaretur à Ioanne. Cap. IX.

3. Reg. 6.

AEdificata domo ista, siue templo dominici corporis, quid deinde factũ est? qũo exornata, siue decorata est? Domũ q̃q; (ait scriptura mystica) ante oraculũ operuit Salomõ auro purissimo, & affixit lamnias clauis aureis, nihilq; erat in templo, qd nõ auro tegeretur. Sed & totũ oraculi altare texit auro, & fecit in oraculo duo Cherubin de lignis oliuarũ. ¶ Secundũ typum illius manufactę exornationis, quã totã hic perscribere nimis longum esset, & exornata est domus non manufacta, de qua nunc loquimur, scilicet humanitas Chri, nri saluatoris, anno tricesimo suæ ætatis. Nã usq; ad annũ illum ignotus inter homines mansit. Illo deniq; anno (sicut Euangelistæ manifeste dicunt) ipse autẽ Iesus erat incipiens quasi annorũ triginta, cum baptizaretur à Ioanne, descendit spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum, & ipse plenus spiritu sancto regressus à Iordane. Quid rogo est plenũ spiritu sctõ regressum esse à Iordane, cum fine dubio plenus spiritus sctõ fuerit ab ipsa cõceptione? Quid, inquã, est uel erat plenum spiritu sctõ à Iordane regredi, nisi qa iam tempus erat opere exercere, quę prius in potestate habebat charismata spiritus sancti? ¶ Hoc autem aurũ uerũ, aurũ purissimũ est, lapides pretiosi sunt, uidelicet sermo sapientiæ, sermo scientiæ, operatio uirtutum, grã sanitatũ, prophetia, discretio spirituũ, interpretatio sermonum. Huiusmodi charismata sic ex tunc opere cœpit exercere, ut nunq̃ sic locutus fuerit homo sicut hic, & nemo alius unq̃ talia fecerit opera, qualia fecit hic. Nonne igitur domus illa operta est auro purissimo, nihilq; erat in templo qd nõ auro tegeretur? ¶ Tali namq; auro, siue splendore uri, delectata sponsa eius, dicit in Canticis: Manus eius tornatiles, aureę, plenę hyacinthis. Tornatiles, id est, ad operandum citæ, uel faciles: aureę, id est, operantes potentia diuinę naturę: plenę hyacinthis, id est, cœlestia sacramenta spirantes in exterioribus signis. Eatenus nõ apparebat, quod ornata esset domus huiuscemodi ornatu, usq; adeo inusitatum fuerat per annos triginta, ut cũ discipulos eligeret, & illis quoq; talium operũ faciendorũ potestatem daret, fieret nimię admirationis stupor in eum, sicut Marcus euidenter narrat: Et cum audissent (inquit) sui, exierunt tenere eum: dicebant enim, quoniam in furorem uersus est.

Exornatio dom⁹ nõ manufactæ apparuit anno ętatis Chri tricesimo Luc. 3

Aurũ sũt charismata spi. s. 1. Cor. 2 Ioan. 7 Ioan. 15

Manus Chri tornatiles aureæ

Mar. 3.

Quo pertinuerit, quod ad hoc opus procedens spiritus sanctus, non in qualicunq; specie, sed in specie columbæ apparuit. Cap. X.

1. Tim. 3

Chrs p nobis pœnitentiam egit

Esa. 53 Leui. 1. & 5. Lex mystica de collãba in holocaustũ oblata.

QVò pertinuit q̃ ad hoc opus spiritus sanctus nõ in qualicunq; specie, sed in columbæ specie procedens apparuit? Reuera ad magnum pietatis sacramentũ, qd manifestum est (ut ait Apostolus) in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prędicatũ est gentib⁹, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria. ¶ Nõ eñ illud solum attẽdere debes, qd ex tunc uerbũ in carne, deus in homine, miraculis cœpit clarificari, imò q̃ tunc pœnitentiã pro nobis agendam suscepit, baptizatus baptismo Ioannis, uidelicet in pœnitentiã, quam protinus à ieiunio quadraginta dierũ inchoauit, & in ea perseuerauit usq; ad mortem, mortẽ autẽ crucis. Vere magnum pietatis sacramentũ, quia dñs posuit in eo iniquitates omnium nostrum in pœnitentiã. ¶ Nam eiusmodi pœnitentiam, morte crucis consummatã, lex sacra & mystica in sacramento sacrificij signauerat dicendo: Si holocausti oblatio fuerit domino de turturibus & pullis columbæ, offerat eos sacerdos ad altare, & retorto ad collũ capite, & rupto uulneris loco, decurrere faciet sanguinẽ sup crepidinẽ altaris.

Non

Non ſecabit,nec ferro diuidet eam,& adolebit ſuper altare lignis igne ſuppoſito,holocauſtū eſt & oblatio ſuauiſſimi odoris domini. Quid enim in hac oblatione turturis & columbæ,quę pro peccato iubetur offerri,atq; ut poſt mortem hoſtiæ caput corpori inhæreat,niſi mediatoris noſtri perſona ſignatur? Redemptoris ẽm noſtri mors,ad coniunctionẽ ſui corporis,id eſt,Eccleſiæ,ualuit,nõ ad ſeparationẽ. Mediator etenim dei & hoĩm,id eſt,caput oĩm nr̃m,eſt uerę mũdationis hoſtia. Vnde p nobis mortẽ pertulit,unde nobis uerius inhæſit. Poſt ſectionem ergo caput columbæ ſuo corpori inhæret,quia Chr̃m & Eccleſiã nec mors interueniens diuidit. Multũ igitur pertinuit ad magnũ ſacramentũ pietatis,q; ſpũs ſanctus in ſpecie colũbæ ſuper eũ apparuit,de quo Apoſtolus ait: Quia per ſpiritũ ſanctũ ſemetipſum immaculatũ offerens deo,emundauit conſcientiã nr̃am ab operibus mortuis,ad ſeruiendum deo uiuenti. Heb. 9

¶ Adde,q̃d ibidẽ Baptiſta Ioannes,ubi teſtimoniũ perhibuit dicens: Quia uidi ſpiritũ ſanctũ deſcendentẽ de cœlo quaſi columbã,& manſit ſuper eum: tali uoce,taliq; iudicio manſuetudinem eius p̃dicauit: Ecce agnus dei,qui tollit peccata mundi. Deniq; in ſacrificio domini, ſacrificio odoris ſuauiſſimi, eadem manſuetudo agni,quam ſimplicitas columbæ,myſtice ſignificat innocentiam & pietatem Chriſti filij dei. Ioan. 1

De die illo quem determinauit ſpiritus ſanctus in Dauid dicendo: Hodie ſi uocem eius audieritis. Caput XI.

EXtunc dies ille eſt bonæ auditiouis, dies uocis audiendę in lenitate fidei,quẽ ſpiritus ſanctus determinauit in Dauid,& populus mõ meminit. Quapropter ſicut dicit ſpũs ſanctus: Hodie ſi uocẽ eius audieritis,nolite obdurare corda ueſtra,ſicut in exacerbatione ſecundũ diem tentationis in deſerto. ¶ O uox dulcis & ſuauis,uox dilectiõis & gr̃æ,uox turturis & columbæ,quã apud Lucã taliter cœpimus audire: Regreſſus in uirtute ſpũs in Galileã,cũ ueniſſet Nazareth,& intraſſet in ſynagogã,& ttaditus eſſet ſibi liber Prophetæ Eſaiæ,locũq; hunc ſtatim inueniſſet: Spũs dñi ſup me,propter qd' unxit me,euangelizare pauperibus miſit me,prædicare captiuis remiſſionẽ,prædicare annũ dñi acceptũ,& diẽ retributionis: Hodie(inquit)impleta eſt hæc ſcriptura in auribus ueſtris. Ab iſta uoce debẽt corda noſtra hodie molleſcere ſiue miteſcere: hodie in quã,id eſt,alio die,qui alius eſt ab illo die, quo exiuit Iſrael de Ægypto p mare rubrũ,& per xl,annos tẽtauerunt,atq; exacerbaue runt ſpũm ſanctũ in deſerto. ¶ Nunquid nõ hoc uidit Ioannes Baptiſta,qui in initio diei huius uidens ad ſe Ieſum uenientẽ,dixit(ut ſupra meminimus)Ecce agnus dei? Deniq; talis eius dictio talẽ nobis ſenſum efficit. Ecce cuius in figura immolatus eſt agnus in Aegypto,ſumpto ſanguine qui erat in limine,& poſito in ſuperliminari,& ſup utrũq; poſtẽ,ut figurã crucis exprimeret,factũq; eſt phaſe,id eſt,tranſitus: tranſiuit enim dñs per Aegyptũ,Aegyptios percutiens,& filios Iſrael ſaluans. ¶ Nunc alia percutiet Aegyptus,& aliud mare diuidetur,& aliud manna de cœlo dabitur,& alia petra ſitientibus alias dabit aquas,& in aliam terrã intrabit,& alia ciuitas Hieruſalẽ inhabitabitur,& oĩa in nouũ reſtituent,dicente iſto,qui ſpũ ſcto baptizat ecce noua facio oĩa. Igitur dies ſanctę nouitatis tunc illuxit,qñ deſuper in columbę ſpecie apparente ſpiritu pietatis,pontifex declaratus eſt Chr̃s filius dei: Pontifex(inquã)ipſe,& hoſtia & templũ,ex tunc optime ornatũ,ut ſupra diximus,ſecundũ figurã tẽpli illius manufacti,auro uidelicet nõ corruptibili,ſed auro uero ſplendidæ diuinitatis,quæ tunc in eo ſplẽdere cœpit per operationẽ uirtutũ,& gr̃am ſanitatũ,cæteraq; opera digiti dei ſpiritus ſancti. Pſal. 49. Vox Chriſti dulcis, vox turturis Luc. 4 Eſa. 6 Ecce agnus dei. Ioã. 1 Exo. 12 Eccenoua facio omnia Apo. 21

De eiuſdem domus dedicatione,id eſt,reſurrectione ſecundũ pſalmũ uiceſimũ nonum,cuius eſt titulus, Pſalmus Dauid cantici in dedicatione domus Dauid. Cap. XII.

AD dedicationem domus iuxta propoſitum properat animus,id eſt,ad gloriam reſurrectionis domini noſtri Ieſu Chriſti, qua fine dubio dedicatũ eſt templum corporis eius,ita ut omni mortalitatis ſeu paſſibilitatis paupertate deterſa, ſolennitas æterna,feſtiuitas ſempiterna,in uoce exultationis, & confeſſionis in ea celebretur ab angelis, celebretur ab hominibus,quotquot ſunt uel erunt filij reſurrectionis. ¶ Hoc loco ſenſum & uerba noſtra dirigat textus pſalmi uiceſimi nonꝰ,cui talis præſcriptus eſt titulus. Pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid. Primũ autẽ in fundamento ſermonis illud ponere libet, quia domus illa manufacta,quæ in typũ huius ędificata fuit,ut ſupra diximus,ſub trina benedictione nominis domini dedicata eſt,ſicut habet manifeſte ipſa ſcripturæ ſeries. Primo nãq; ſic ſcriptũ eſt: Conuertitq; rex faciẽ ſuã,& benedixit omni eccleſiæ Iſrael,& ait: Benedictus dñs deus Iſrael,qui locutus eſt in ore ſuo ad Dauid patrẽ meũ,& in manibus eius perfecit,& cætera. Itẽ ſcd'o: Stetit aũt Salomon ante altare dñi,in conſpectu eccleſiæ Iſrael,& expandit manus ſuas in cœlũ,& ait: Domine deus Iſrael, non eſt ſimilis tui deus in cœlo deſuper,& ſuper terrã deorſum,qui cuſtodiſti ſeruo tuo Dauid patri meo quæ locutus es,&c. Deinde tertio: Factũ eſt cum cõpleſſet Salomon omnẽ orationẽ,ſtetit & benedixit omni eccleſię Iſrael uoce magna dicens: Benedictus dominus qui dedit requiẽ populo ſuo Iſrael, iuxta oĩa quæ locutus eſt, & cætera. ¶ Itaq; ſub trina,ut iam dictum eſt,inuocatione nominis domini, eccleſiam Dedicatio domus Chr̃i in reſurrectiõe eius celebrata eſt 3. Reg. 8 Trina benedictio ſecundum legem.

Nume. 6

ecclesiam siue domũ domini dedicauit, non utiq; casu, sed magna cum ratione sapientiæ quã deus dederat illi, præsertim quia talis data fuerat regula benedicendi. Sic enim scriptum est in libro Numeri: Locutusq; est dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron & filios eius Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi dominus, & custodiat te, ostendat dñs faciem suã tibi, & misereatur tui, Conuertat dominus suũ uultum ad te, & det tibi pacẽ. Hoc dicimus pro glorificatione trinitatis, qa (sicut hactenus demonstrare curauimus) fere nihil celebre siue memorabile referunt scripturæ ueritatis, absq; sacramẽto sancti huius nominis.

Item in eodẽ psalmo de trina appellatione nominis domini: Exaltabo te domine, domine clamaui ad te, domine eduxisti ab inferno animam meam: & de titulo alterius psalmi, in finẽ canticum psalmi resurrectionis. Cap. XIII.

Psal. 29. de resurrectiõe Christi

NVnc igitur perpende quod perpulchrũ est, quia in isto psalmo cantici cantati siue cantandi, secundũ dedicationẽ domus Dauid, id est, corporis Christi, similiter trina prępollet appellatio eiusdẽ nominis domini. Primo nãq; dicit: Exaltabo te domine, quoniã suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Deinde secundo: Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Deinde tertio: Domine eduxisti ab inferno animam meã, saluasti me à descendentibus in lacũ. Continuo sequitur, concentus multitudinis sub admonitione huiuscemodi: Psallite domino sancti eius, & cõfitemini memoriæ sanctitatis eius. ¶ Sic in dedicatione domus illius manufactæ post trinã adorationẽ nominis dñi à Salomone præmissam, continuo sequitur admonitio ad multitudinem, & magnæ festiuitatis uniuersalis cõmunicatio, prosequentes alomone, fit quoq; cor nostrum perfectũ cũ domideo nostro. Et subsequente scriptura: Igitur rex & omnis Israel cum eo immolabant uictimas

3. Reg. 8

corã domino. Generalis quippe festiuitas est, festiuitas huiusce dedicationis, festiuitas resurrectionis. ¶ Vnde nõ prætereundũ, quia titulum psalmi præscripti (qui sic sese habet, psalmꝰ cantici in dedicatione Dauid domus) titulus alterius psalmi, scilicet sexagesimi quinti, pene exponit qui eiusmodi est. In finẽ canticum psalmi resurrectionis, tali præeunte titulo: Iubilat omnis terra deo, psalmũ dicit nomini eius, dat gloriã laudi eius, & dicit inter cætera: Introibo in domũ tuã in holocaustis, reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea, holocausta medullata, offeram tibi cũ incenso arietũ, offerã tibi boues cum hircis. ¶ Quæ omnia mystice significant combustionẽ uitioꝝ, purificationẽ spiritus, omnimodãq; intentionem ad destructionẽ totius repugnantiæ, quasi arietũ cornutoꝝ, & totius excellentiæ quasi boũ cornupetaꝝ, & totius fœditatis maloꝝ operꝝ, quasi hircorũ. Cũ huiusmodi quippe holocaustis introitur in domum resurrectionis, in domũ quã sapientissimus Salomon, id est, Christus filius dei, per seipsum ædificauit, id est, immortalitatẽ & impassibilitatẽ, quã habent iã cœlestes spiritus, in quibus plenissime habitat maiestas sanctæ trinitatis, quo præcursor introiuit per uiam, quã illi columba, id est, spũs sanctus demonstrauit. Passus enim idem Christus, & resurgens à mortuis festiuitatem sibi & nobis inchoauit huiusce dedicationis, tanq; caput corpori, & hanc fidem tenere, atq; in hac spe per dilectionẽ operari, hoc nimiꝝ est legitime cãtare canticum Psalmi resurrectionis, iamq; stare cum cantico in illa dedicatione domus Dauid.

Aliusps almꝰ de resurrectione Chri

Oblatio mystica

Cur ab illa festiuitate dedicationis, id est, à gloria resurrectionis spiritus sanctus non in specie columbæ, sed in specie ignis apparuerit, & de spiritu blasphemiæ, quod peccatum non remittetur, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Cap. XIIII.

Actu. 2

MAgnam quidẽ habet hæc dedicatio domus festiuitatis iocunditatẽ, sed magnum nihilominus species quæ exinde apparuit, debet incutere timorẽ, & excitare solicitudinem. Non enim hic in columbæ specie uidendum se spiritus sanctus exhibuit, sed in specie ignis super beatos Apostolos ab illa domo processit mittente illo secundũ uirtutem uel naturã diuinitatis, quemadmodum dixit ad illos: Si autẽ abiero, mittam eum ad uos. ¶ Quamobrẽ ergo non in specie columbæ, sed in specie ignis? Attendant tãtam diuersitatem speciẽꝝ istarũ, scilicet columbæ & ignis, quicũq; irreuerenter istam, postq; dedicata est, aspicere audent domũ domini, qualibus ipse dixit: Ideo dico uobis, Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus aũt blasphemię nõ remittetur. Et quicũq; dixerit uerbum contra filiũ hominis, remittetur ei: qui autẽ dixerit contra spiritũ sanctũ, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Attendant (inquã) qui eiusmodi sunt, imò qa tales attendere nolunt, attendamus nos quanta cum ratione tam diuersas species, diuersis tẽporibus exhibuerit apparens unus & idem spiritus. ¶ Dicendũ autẽ in primis, quid distet inter blasphemiã, & spiritũ blasphemiæ, quoniã dixit: blasphemia remittetur, spiritus autẽ blasphemiæ non remittetur. Blasphemia tantũ, & non etiam spiritus blasphemiæ est, cũ qs ignorans loquitur aliter q̃ se habet ueritas, uel agit quippiam contra iustitiã, sicut, exempli gratia Saulus ignorans & errans agebat. Porro spiritus blasphemiæ est, ubi quispiã scienter, & per inuidiam ueritati repugnat, quod peccatũ Iudæoꝝ est, & hęreticoꝝ, quos Apostolus uitandos esse denũciat. Hæreticũ (inquit) hominẽ post unã & secundã correptionẽ deuita, sciẽs qa

Ioan. 16

Alid blasphemia, alid spiritꝰ blasphemiæ.

Mat. 12

Qño differt.

Actu. 9

1. Tim. 1.

1 Tim. 5

subuersus

ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt,& delinquit cũ ſit proprio iudicio cõdemnatus. ¶ Vtriuſq; ergo reatus diſcretionẽ habens ſpũs ſanctus,nõ in ſpecie ignis,ſed in ſpecie columbę ſup dñm Ieſum apparuit ante glorificationẽ eius, & ecõtra nõ in ſpecie columbę,ſed in ſpecie ignis ſup Apoſtolos poſt glorificationẽ eius. Adhuc em̃ q dicebãt uerbũ cõtra filiũ hominis,de ignorãtia poterãt excuſari,& iccirco decebat agere eum,uel pati cuncta in ſpiritu manſuetudinis. Verbi gratia,ut nõ cõſentiret diſcipulis ſuis dicentibus: Magiſter uis dicamus,ut deſcendat ignis de cœlo,& cõſumat eos? Sed diceret: Filius hominis nõ uenit animas perdere,ſed ſaluare. Amplius aũt, ut diceret dũ crucifigeref: Pater ignoſce illis,nõ em̃ ſciunt quid faciunt.

Cur ſpõs ſ. ſup Chr̃m in ſpẽ colũbæ, ſup Apoſtolos in ſpecie ignis apparuit.

Luc.9.

Luc.23

Itẽ de eodẽ ſpiritus ſancti iudicio,cũ illa Apoſtoli ſententia: Voluntarie em̃ peccantibus nobis poſt acceptã notitiã ueritatis,iã nõ relinquitur hoſtia pro peccatis. Cap. XV.

VSq; illuc patientia & manſuetudo agni,quã colũba ſignificauerat circa uos,ò oues domus Iſrael,ad quos miſſus uenerat,unde & dicebat: Nõ ſum miſſus niſi ad oues quę perierant domus Iſrael. Extunc uobis peccantibus, peccatũ ueſtrũ in ſpiritu blaſphemiæ reputaf,q̃d neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro remittaf. Iam em̃ nõ eſt uobis hoſtia,quippe quibus filius dei,cũ eſſet agnus,in leonẽ cõuerſus eſt,& ſpiritus ſanctus, qui ut columba uiſus fuerat,quaſi ignis demõſtratus eſt, quia nõ per ignorantiã delinquitis, ſed uoluntarie peccatis ſubuerſi,& proprio iudicio cõdemnati. Hinc eſt illud Apoſtoli: Volũtarie em̃ peccantibus nobis poſt acceptã notitiã ueritatis, iam nõ relinquit pro peccatis hoſtia. Terribilis autẽ quędã expectatio iudicij,& ignis æmulatio,quæ cõſumptura eſt aduerſarios. ¶ Qũo nobis,ſcilicet natura Iudæis,nõ relinquitur hoſtia pro peccatis, ſi uoluntarie peccamus,id eſt,ſi uocẽ eius audiẽtes,& ex ſcripturis eum cognoſcentes,corda nr̃a obdurare uoluerimus? Nimirũ taliter, ut nec hoſtia,ſiue ſacrificiũ,nec locus,ſiue templũ remaneat in quo ſacrificetur. Sic em̃ & Danieli prẽmonſtratũ fuerat: Occidetur Chr̃s,& nõ erit eius populus,q̃ eum negaturus eſt,& ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce uenturo,ſubaudit Veſpaſiano ſiue Tito,& finis eius uaſtitas,& poſt finẽ belli ſtatuta deſolatio. Et deficiet hoſtia ſiue ſacrificiũ,& in templo erit abominatio deſolationis,& uſq; ad cõſummationẽ,& finẽ perſeuerabit deſolatio. Ecce qũo iam nõ relinquitur hoſtia pro peccatis uoluntarie peccantibus,id eſt,dedicationẽ iſtam odientibus,& ſacrificiũ unicũ,q̃d in ea celebraf,ſcdm euangelicã ſimilitudinẽ illius ſenioris fratris,qui ſciens intus celebrari conuiuiũ pro iunioris fr̃is reuerſione uoluntarie foras ſtabat,& nolebat introire. ¶ Quæ autẽ eſt illa quæ adhuc ſupereſt terribilis expectatio iudicij,& ignis æmulatio,quæ cõſumptura eſt aduerſorios? Nõ em̃ ſola eſt illis pœna,quã receperũt iã in hoc ſeculo,cadẽtes in ore gladij,& in oẽs gẽtes ducti captiui. Quæ ergo illa eſt: Ignis (ait ipſe dñs) ſuccẽſus eſt in furore meo,& ardebit uſq; ad inferni nouiſſima. Hæc eadẽ ſentẽtia eſt duplicis pœnę in hoc dicto: Nõ remittef ei neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro: & iuſte,qa non habet excuſationem de peccato ſuo qc,uolũtarie,id eſt,ſciẽter peccãs,& (ut ait Apoſtolus) filium dei conculcans,& ſanguinem teſtamenti pollutum ducens,& ſpiritui gratiæ contumeliam faciens.

Iudæis nec hoſtia, nec locus imolãdi relinquitur

Dani.9

Luc.13

Iudiciũ ſecuſi per iram Deu.32

Heb.6

Qũo pſallere,& q̃d pſallẽdo cõfiteri debeamus memoriæ ſanctitatis eius,& q̃ ipſa memoria miſſio ſit filij dei dicẽtis apud Eſaiã: Anteq̃ fierẽt ibi erã,& nũc dñs miſit me ſpũs eius. Ca. XVI

Pſal.29

Canticũ filiorum reſurrectionis

IGitur quemadmodũ dicit,ut ſupra memorauimus, pſallite dño ſancti eius,& cõfitemini memoriæ ſanctitatis eius,cuius pſalmi titulus eſt: Pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid: Pſallamus cõcorditer,& cõfiteamur fideliter,tanq̃ filij reſurrectiõis,tanq̃ ſacerdotes & leuitæ huius dedicationis. Quid pſallemus,aut quid cõfitebimur? Quid pſallendo & cõfitendo dicemus? Nunquid hoc ſolum q̃d hic audiuimus eũ dicentẽ: Exaltabo te dñe pater qm̃ ſuſcepiſti me dicentẽ: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meum? Deniq; hoc & totus fere eiuſdẽ pſalmi textus humanitatis,ſiue humanę naturæ uoces ſunt,cuius deus & dñs eſt,& pater & ſpũs ſanctus,& ipſe qui illã ſibi unitatem perſonæ aſſumpſit filius. ¶ Altius pſallimus & cõfitemur nõ aliud,ſed idipſum quod ab ipſo accepimus,q̃d locutus eſt ipſe prophetа longe anteq̃ in carne naſceretur: Accedite (inquit) ad me & audite,hoc nõ à principio locutus ſum in abſcõdito,ex tpe anteq̃ fierent ibi eram,& nunc dñs meus miſit me,& ſpiritus eius. Altiſſima nãq; eſt hæc memoria ſanctitatis eius,cui neceſſario ad ſalutẽ nr̃am cõfiteamur, quia ibi erã (inquit) ex tpe cuiuſcunq; meminiſſe potes,imò & anteq̃ fierent,ſubauditur cœlũ & terra. Præmiſerat enim paulo ante: Manus quoq; mea fundauit terrã,& dextera mea menſa eſt cœlos,ſiue ex tpe cuiuſcunq;,uidelicet Adę,Noe,uel Abrahæ,uel anteq̃ fieret ipſe Abraham,uel ſuperiorẽ quiſpiã,ibi eram,& à principio locutus ſum,non in abſcondito,ſed palàm omni mundo,ſiue in Moyſe,ſiue in prophetis,imò & ſuperius ad Abrahã,ſiue ad Noe. Nihil em̃ abſcondi eorũ quæ futura erant,teſtante Propheta: Quia nõ faciet dñs deus uerbũ,niſi reuelauerit dominus ſecretũ ſuũ ad ſeruos ſuos prophetas. ¶ Ibi in quã eram anteq̃ fierẽt,& nunc dñs deus miſit me,& ſpũs eius. Dominus,in quã,deus pater miſit me,uoluit em̃ me carnẽ induere,ſiue hominẽ aſſumere,qui ante ſecula ſcdm naturã diuinã generauit me,de uentre matris meæ uocauit me,& iterũ in Iordane unxit me,& euangelizare pauperibus miſit me. Et ſcdm

Ex tpe ante q̃ fierent ibi eram.

Luc.25

Amos 3

Eſai.48

Eſai.49

illa prima,& ſecundū hæc nouiſſima,pſallite domino,ut ſitis ſancti eius & memoria ſanctitatis eius.Solemus baſilicas martyrū appellare memorias eorū, pro eo quod ibi pſallēdo & cōſitendo memoramus martyria illorū.Bene ergo & hic memoriā ſanctitatis domini iſtā intelligimus domū,cuius dedicationē pſalmus iſte ſecundū preſentē titulū,quē ſupra ſcripſimus,intēdit.¶Huic itaq; memoriæ ſanctitatis domini recte confitemur,dū propter hoc opus memorabile,ſanctū dominū prædicamus,laudamus & benedicimus ſanctū dominū patrē qui filiū miſit,ſanctū ſpiritū eius qui uirginis uterū filio præparauit, ſanctū ipſum filiū qui in ſanctate ſua hominē aſſumpſit.Et quis niſi uolūtarie peccās,te ò beata trinitas in uerbis iſtis non intelligit,& nunc dominus miſit me & ſpiritus eius:Non ergo pars illis in dedicatione domus huius,ſed foris ſunt extra menſurā tēpli ſiue regulā fidei,& quāuis Chriſtū cōfitendo,intus eſſe uideantur,ſicut pleriq; hæretici foris ſunt & cū paganis reputantur iuxta illud: Atrium autē quod foris tēplū eſt,eijce foras,& ne metiatis illud,q̄niā datū eſt gentibus.

Pſalm.29 Confitemini memorię ſanctitatis eius.

Apoc.11

De proceſſione ſpiritus ſancti iuxta ſubſequens capitulū Eſaiæ: Non ſitierunt in deſerto cum educeret eos,aquam de petra produxit eis,& ſcidit petrā,& fluxerunt aquæ, & de uoce exultatiōis qua iſtud iubemur annunciare. Caput. XVII.

Eſai.48

LIbet aliquantulū progredi pro tenore propoſiti,ut principio conueniens reddatur finis huius operis de glorificatione trinitatis,& proceſſione ſpiritus ſancti.Vbi dixit:Et nunc dominus miſit me & ſpūs eius,paucis interpoſitis ait:in uoce exultationis annūciate,auditū hoc facite,afferte illud uſq; ad extrema terræ.Dicite:Redemit dominus ſeruū Iacob.Non ſitierunt in deſerto cū educeret eos, aquā de petra produxit eis,& ſcidit petrā,& fluxerunt aquæ. ¶ Petra nāq; iſta domus ipſa eſt, de qua loquebamur, tēplū dominici corporis eſt,de cuius reſurrectione ſermo nobis habebatur.De quo & alius propheta:Vidi,iniquitaquā egredientē de tēplo à latere dextro,& omnes ad quos peruenit aqua iſta ſalui facti ſunt.Et hic & illic,aqua ſingulari numero ſpiritus ſanctus eſt,ea gratia qua datur in remiſſionē peccatorū:Et aqua plurali numero idē ſpiritus eſt,ea gratia qua datur in diuiſiōes gratiarū.

Aqua de petra ſpūs ſ. de filio quoq; p cedens. Ezech.47

Eſai.48 Iohan.4

Huiuſmodi aquā ſiue aquas de petra,inquit,produxit eis,quia ſpiritus ſanctus aqua uiua,quā qui biberit nō ſitiet unq̄,ſed fiet in eo fōs aquæ ſaliētis in uitā æternā:minime ut de patre,ſic & de filio procedit.Cuius in figura cōtigit,quod petra percuſſa in deſerto,aquā ſitienti populo dedit uel fudit.Vnde & Apoſtolus:Bibebant autē de ſpirituali cōſequēte eos petra,petra autē erat Chriſtus.¶Vox exultationis inquā annūciate,inquit,& auditū hoc facite,afferte illud uſq; ad extrema terræ.Vox,inquā,prædicatio eſt exultationis euangelij.Vnde & nomē accepit ut uocaretur euāgeliū,quod interpretatur bonū nunciū, quia ueraciter magna exultatio, magnū & uerū in iſto nūcio eſt gaudiū,cui⁹ uidelicet nūcij ſumma hęc ē,redemit dñs populū.

Num. 20 1.Cor.10 Eſai. 48

Vox exultationis, vox euangelij.

Quod huius manufactę domus dēdicatio fuerit illius ueteris & manufactæ abdicatio, ſecundum illam Eſaiæ uiſionē,q̄ in clamantibus Seraphim:Sanctus,ſanctus,ſanctus dominus deus,domus impleta eſt fumo. Cap. XVIII.

TAndem & illud ſciendū,quia huius nō manufactæ domus dedicatio, illius manufactæ eſt abdicatio:quēadmodū & Apoſtolus teſtatur,dicens:Reprobatio quidem eſt præcedentis mādati propter infirmitatē eius & inutilitatē.¶Ipſam,quā dicimus abdicationē,unus ille ſignificabat,quē uidit Eſaias:Clamabant, inquit, Seraphim alter ad alterū,& dicebant:Sanctus,ſanctus,ſanctus dominus deus exercituū:plena eſt omnis terra gloria eius.Et cōmota ſunt ſuper liminaria cardinū à uoce clamantiū,& domus impleta eſt fumo.Sic enim futurū erat,& ſic factū eſt,quēadmodū hæc ſacra prænotauit prophetia: ſedente domino ſuper ſoliū excelſum & eleuatū,id eſt,poſtquā dominus dei filius aſcendit in cœlū,& ſedet à dextris dei,quod nimirū ſoliū eſt excelſum.Seraphim,quod interpretatur ardentes ſiue incēdētes,ter ſanctū dominū clamauerunt,id eſt, ſancti apoſtoli afflatu ſpū ſancto per ſpeciem ignis,ut iā ſupra dictum eſt,ſanctā trinitatem prædicauerunt,& ecce gloria prædicatiōis huius,terra plena eſt.¶Et ſi ſenſus alius eſſe poteſt,nihilominus tamen hic uerus eſt & ad rem magis pertinet.Dicit enim in euāgelio ſuo Iohānes:Propterea nō poterāt credere, quia iterum dixit Eſaias:Excęcauit oculos eorū,& induraui eorum cor,ut nō uideant oculis, & nō intelligāt corde,& cōuertātur & ſanem eos.Statimq; ſubiungit:Hęc dixit Eſaias,quādo uidit gloriā eius,& loquutus eſt de eo.Ecce locus ubi hæc loquutus eſt Eſaias: imò ſpiritus ſanctus in Eſaia.Vbi enim præmiſſum eſt,& domus impleta eſt fumo.¶Poſtmodum ſic ſcriptum eſt:Audite audientes me,& nolite intelligere,& uidete uiſionem,& nolite cognoſcere.Excæca cor populi huius,& aures eius aggraua,& oculos eius claude,ne forte uideat oculis ſuis,& auribus audiat & corde ſuo intelligat,& cōuertatur & ſanē eum.Ergo uiſio domini ſedentis ſuper ſolium excelſum & eluatum,prophetia erat dominicę aſcenſiōis in cœlum:Et quod dictū eſt,ea,quæ ſub illo erā,implebāt templum,idem eſt ac ſi diceretur,& dona gratiarū,quæ dedit hoibus,ſicut ſcriptū eſt: Aſcēdēs in altū captiuā duxit captiuitatē,dedit dona hominib⁹, impleuerunt corda credētiū,qui & ipſi tēplum dei ſunt,ꝓpter Chriſtum habitātem p fidem in cordibus eorum.¶Sup huiuſmodi tēplum Seraphī ſtabāt,id eſt,apoſtoli & ꝓphe ex utr troq

Heb 7

Eſa.6

Iohan.12 Eſa.6

Viſio de ſedēte ſup ſoliū excelſum, ꝓphetia eſt aſcēſi. Chriſti.

Pſal.67 Ephe.3

Duo ſeraphī apoſtoli & ꝓphete.

utroq; teſtamento, præeminentes principatũ habent, idipſum ſentientes de trinitate, quę eſt unus deus, ſicut ſacræ illoꝝ lr̃æ teſtantur, quod eſt alterꝝ clamare ad alterꝝ, & dicere: Sanctus ſanctus ſanctus dominus deus, utriuſq; teſtamenti pagina, utraq; ſcriptura, pphetica & euangelica, idẽ de uno creatore cõſonat: qui ſenario dierꝝ numero creauit oĩa, & in ſeptimo ſabbatizat, illud idẽ ſabbatũ fidelibus ſuis, maximeq; prędicatoribus ueritatis largiturus, ut cũ cõpleuerint opa ſua, requieſcant & ipſi ab operibus ſuis (ait Apoſtolus) ſicut & à ſuis deus. Sex ergo alæ uni, & ſex alæ alteri. Quot alis uolabant, totidẽ uelabant faciẽ eius, & totidẽ ſcilicet uelabant pedes eius: quia uidelicet quanta ex utroq; teſtamento ſanctã trinitatẽ teſtificant intentiõe, tãta & claritatẽ diuinitatis Chr̃i filij dei, & ſacramentũ humanitatis ſiue incarnatiõis eius abſcondunt diſcretione, uel his qui non poſſunt capere, uel maxime his qui non poſſunt audire præ tormento inuidiæ. ¶ Cõmota ſunt em̃, ait, ſuperliminaria cardinũ à uoce clamantium, & domus impleta eſt fumo. Seditionẽ quippe excitauerunt principes & ſeniores populi Iudæoꝝ, & miſſos ad ſe prophetas & ſapientes & ſcribas quoſdã occiderunt, quoſdã flagellauerunt, & de ciuitate in ciuitatẽ perſecuti ſunt, & iccirco relicta eſt eis domus ſua deſerta, fumo impleta præ cęcitate cordis eoꝝ abiecta. Cõpuncti ſunt corde aliqui ex eis, & dixerunt ad Apoſtolos: Quid faciemus uiri fratres? Eoꝝ in perſona congrue dixit Propheta: Vę mihi quia tacui, quia uir pollutus labijs ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regẽ dñm exercituũ ego uidi oculis meis. Hoc enim fuit dicere unumquẽq; illoꝝ: Væ mihi, quia clamando, & conſentiendo clamantibus, crucifige, crucifige, labia mea pollui, & regem meum Chr̃m, quẽ uidi oculis meis, qui uenit in diebus meis, ut pmiſſum fuerat in lege, & prophetis, negaui ante faciẽ Pilati. ¶ Et uolauit ad me (inquit) unus de Seraphin, & in manu eius calculus, quẽ forcipe tulerat de altari, & tetigit os meũ. Petrus nãq; ait ad illos: Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſq; in nomine Ieſu Chr̃i, in remiſſionẽ peccatoꝝ, & accipietis donũ ſpũs ſancti. Recte em̃ Petrus hic intelligitur unus de Seraphim, ipſe eſt em̃ Apoſtoloꝝ primus, & ipſi præ cæteris dictũ eſt: Quodcunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cœlis, & quodcunq; ſolueris ſup terrã, erit ſolutũ & in cœlis. ¶ Hoc eſt qđ hic audimus: in manu eius calculus, quia poteſtas ei data eſt pręcipua poſt Chr̃m, ut credentibus remiſſionẽ peccatoꝝ operet, quẽ uidelicet calculum idẽ ſpũs ſancti gloriã forcipe tulerat de altari, id eſt, de maieſtate Chr̃i, forcipe (inquã) id eſt, p egregiã fidẽ unius eiuſdẽq; dei & hominis Ieſu Chr̃i. Et audiui (inquit) uocẽ dñi dicentis: Quẽ mittã, & quis ibit nobis, ac ſi diceret: & prophetas occiderunt, & pſecuti ſunt, & me prophetaꝝ dñm crucifixerunt. Poſt tot experimenta peccata eorum & duri cordis quem mittam? quis ibit nobis? Hic ò ter, quaterq; beate ꝓmartyr Stephane, temetipſum obtuliſti ſpontanea fide, fideliſſima ſpe, gratioſa charitate, & dixiſti: Ecce ego, mitte me. Neq; iuſſus aut miſſus ab homine, uel p hoĩem, ſed per ſpũs ſancti plenitudinem faciebas prodigia & ſigna magna in populo, ipſos beatos Apoſtolos præueniens in prælio, primuſq; in Euangelio Chriſti martyr, & ſecundum nomen tuum coronatus uictor obdormiuiſti in domino.

Heb. 4
Eſa. 6
Ad quid ſex alæ uni
Cõmota ſup liminaria qd ſignificãt. Mat. 23
Act. 2
Eſa. 6
Mat. 27
Ioan. 19
Petrus unus de Seraphin.
Mat. 16
Quid ſit ſcul⁹ in manu Seraphin
Eſa. 6
Præconia B. Stephani. Act. 6

De eo quod ſcriptum eſt in laudibus mulieris fortis, id eſt, ſanctæ fidei uir eius laudauit eam, & date ei de fructu manuũ ſuarum. Cap. XIX.

ECce ò beata trinitas nomen tuũ iuxta propoſitũ pro poſſe glorificauimus, & tu ò ſancte ſpiritus proceſſionẽ, ecce prout ipſe dediſti uoce & literis proſecuti ſumus. Quid dabis præmij? Audemus em̃ nos, nõ aũt ex nobis, ſed audet in nobis mulier fortis ꝓſpicere pretiũ ſuũ, procul, & aduocare de ultimis finibus. ¶ Quę eſt illa mulier fortis? Nõne fides, p quã Abrahã tibi cõplacuit, & omnis electoꝝ multitudo ſic eſt amica coniuncta tibi uni deo, quẽadmodũ uxor ſiue dilecta uiro ſuo? Ipſa in nobis audet, & nos per ipſam audemus, quia nõ aliunde, ſed ex ipſa iuſti ſumus, & ex ipſa uiuimus. Ecce hic q̃q̃, ecce in nobis os ſuũ aperuit ſapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius, & panẽ otioſa nõ comedit. Surgant igitur filij eius, & beatiſſimã prędicent eã, & uir eius Chr̃s laudet eã, neq; p hoc minus laudabilis habetur, quia noſcđm miſerã conditionẽ fragiles ſumus, magno quoq; Apoſtolo dicẽte Habemus theſaurꝝ iſtũ in uaſis fictilibus. Vbi ſurgãt, & beatiſſimã prædicent eã filij eius? Vbi laudet eã uir eius? In portis, in exitu uitæ præſentis, ſcđm edictũ ſapientię, quod hic habem⁹. Date ei de fructu manuũ ſuarꝝ, & laudent eam in portis opera eius.

Peroratio
Fides mulieris fortis.
Prou. 31
2. Cor. 4
Prou. 31

LIBRI NONI ET VLTIMI FINIS.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO D. IOANNI dei gratia Epiſcopo Roffenſi in Anglia, Ioannes Cochlæus S. P.

OVanq; Rupertus noſter ornatiſſime preſul locupletiſſimis ſcripturarꝝ teſtimonijs, trinitatis ſuperbene dictæ glorificationẽ nouẽ libris demonſtrauit, nõ minus quidẽ religioſe q̃ erudite: operę pretiũ tñ uidetur, ea q̃q̃ adiungi, quę multis ante ſeculis glorioſus Chr̃i martyr & pontifex Alexander, huius nominis primus in ſede Apoſtolica papa, epiſcopusq; Romanus, in decretali quadã epiſtola mirabili cõpendio diſſeruit, cõplura referens teſtimonia, quæ apud Rupertũ nõ reperiuntur

Epistola Alexād. ad multa utilis.

riuntur. Libuit autē totā epistolā eius adiungere, nō solū in gratiā tui, si forte in, codice tuo antiquo nō sit integra: uerūetiā in ædificationē fideliū cōtra grauissima horū tēporū nostrorū scādala, per quæ à priscis ecclesiæ ritibus ac institutis, plericq; nouis quorundā cōmentis auertūtur. Poterit itaq; pius lector ex ea nō solū cōfirmari in fide trinitatis, ritibusq; sacris atq; antiquis, uerūetiā cognoscere, quāta fuerit etiā persecutionum tēporibus, in sede apostolica sanctorū pōtificū feruor, eruditio, autoritas, uigilātia. Quodq; romanus pōtifex à tēporibus usq; apostolorū semper pro summo ac uniuersali totius ecclesiæ Christi pastore habitus sit. Sunt quidē duæ adhuc aliæ eiusdē pōtificis epistolæ decretales, sed minus propositio huic nostro deseruientes. Ideo reseruabo eas in cōmunē decretaliū omniū, quas é uetustissimis codicibus, magno sane labore, anno superiore collegi, editionē quę à Clemente primo usq; ad Gregoriū primū ex ordine procedens, multā p̄ se ferēs nō modo eruditionē, uerūetiā antiquitatē admirādā atq; exēplarē ac digne uenerabiliterq; imitandā, ueterū Christianoꝝ pietatē. Bene uale, præsul & pietate, & doctrina insignis, plurimūq; reuerēde. Ex Mogūtia. iz. Cal. Ma. 1526.

EPISTOLA DECRETALIS AELXANDRI PAPAE PRIMI sub Traiano Imperatore Augusto ad omnes Orthodoxos ædita.

Alexander episcopus, omnibus Orthodoxis p̄ diuersas, puincias Chr̄o domino famulātibus.

Afs. q̄d ueniat in. Esai. 58 Mat. 15

COgitantibus nobis metū diuini iudicii, fratres charissimi, & post hāc uitā unūquenq; prout gesserit, recepturū, ✳ quod uenit ad querelā, tacere nō licuit. Sed nobis loqui necessitas imperauit, dicente Propheta: Exalta, ut tuba, uocē tuam. Et cui omniū ecclesiarū cura est, si dissimulē, audiā, dicente domino: Reiecistis mādata dei, ut traditiones uestras statuatis. Quid enim aliud est, reiicere mādata dei, q̄ priuato cōsilio, iudicio humano, nouis rebus constituendis, liberius delectari? Vnde

Proue. 22

& alibi scriptū est: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos indubitanter transgreditur, qui statuta patrū postponit atq; cōfundit. Peruenit nāq; ad cōscientiā apostolicæ sedis, quod nōnulli sint tā stolidi, qui dominica præcepta, & apostolorū eorūq; successorū statu ta minime obseruant. Et eos, de quibus dominus ait: Qui uos tāgit, tāgit pupillā oculi mei, nō solū tangere minime dubitāt sed etiā persequi nō formidant. Et licet nos

Iohā. 10. 15

persequantur, quia nec nos sine illis, nec illos sine nobis persequi possunt. Quoniā illius sumus discipuli, qui animas pro fratribus præcepit ponere: Tamen eis pericula & perditiones eorū nō sumus ausi celare, ne prophetica, quod absit, sententia dānemur, quæ ait: Si autē annuūcia

Ezech. 3. 33

ueri siniquo iniquitate suā, animā tuā liberabis. Si autē nō annunciaueris iniquo iniquitatē suam, sanguinē eius de manu tua requiram. Est etiam & hoc ad hanc sanctam perlatum sedem, quod pudet dicere, & non solū sacerdotali, sed etiam omni Christiano nomini est inimicum, id est, quod nonnullos episcopos uel sacerdotes, aut metu compellūt, aut ui extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confessionis suæ in altera quàm debeant, aut pro suarum non requisitione rerum, aut, quod deterius est, alieni erroris sectę scripturas facere, &

Mat. 16

propriis manibus roborare, & coram populis recitare atq; confiteri. Aliquos dicunt carceribus & ergastulis recludi, ut saltem his territi insidiis, deuient sacerdotes domini, & suis faueant uoluptatibus.

1. Cor. 6

Relatū insuper est ad huius sanctæ & apostolicæ sedis apicem, cui summarum dispensatiōes causarum, & omnium negotia ecclesiarum, ab ipso domino tradita sunt, quasi ad caput, ipso dicente principe apostolorum Petro: Tu es Petrus, & super hāc petram ædificabo ecclesiam

Osee. 4 Idem. 7

meam. Quod quidam æmuli Christi, eiusq; sanctæ ecclesiæ insidiatores, sacerdotes dei ad iudices publicos accusare præsumant. Cum magis Apostolus Christianorum causas ad ecclesias deferri, & ibidem terminari præcipiat. Taliter prę uaricantes præuaricati sunt in deū suū, & non obediunt præceptis eius. De quibus dominus per prophetam Osee loquitur, dicens: Quasi uaccæ lasciuientes declinauerunt, & dilexerunt afferre ignominiā protectoribus suis. Et idem: Væ eis, quoniam recesserunt à me: uastabuntur, quia præuaricati sunt in me, & ego redemi eos, & ipsi loquuti sunt contra me meedacia. Et non clamauerunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis, super triticum & uinū ruminabant, & recesserūt à me. Ego eru-

Idem 9

diui & confortaui brachia eorum, & in me cogitauerūt malitiam: reuersi sunt ut essent absq; iugo, facti sunt quasi arcus dolosus. Abiiciet eos dominus, ait idem propheta, qui non audierunt eum, & erunt uagi in nationibus. De his enim clericis uel laicis, qui episcopos uel reliq̄s sacerdotes, prius, tam ad primates eorū, quàm ad relquos eorum accusant iudices, quàm auribus eorum, à quibus se læsos æstimant, inculcent: Vt ab eis aut ius suum, aut iustam accipiant apologiam. Idem per eundem prophetam ait dominus: Audi domus Israel, ausculta domus regis, & attendite sacerdotes, quia uobis cū iudiciū est, quoniā laqueus estis ✳ speculatio-

Idem. 5 aſs ✳ ſpeculationū.

nis, & rete expāsum super Thabor, uictimasq; declinastis in profundū, & ego eruditor omniū

Idem. 7 Quī declināt uictimas dñi in profundū

uestrū. Et alibi: Oēs calefacti estis quasi clibanus, ga deuorastis iudices uestros. ¶ Ipsi enim declināt uictimas dñi in pfundū, qui eos deuorant, uel iniuste rapiūt, q oculi domini dicuntur.

Nam

Nam ſi mõ quiſq̃ principis ſecularis oculos laceraret, aut amoueret, eſſet reus criminis Maieſtatis an nõ? Profecto aut morti traderet, aut ꝑpetua notaret infamia. *Si* ꝑ ſeculi poteſtatibus talia hominibus fiunt, qd pro his fieri putatis, de qbus dñs ait: Qui uos tangit, tangit pupillã oculi mei. Procul dubio hi q eos ꝑſequuntur, & amouere nituntꝫ, iniuſte contra Apoſtolicã authoritatẽ, ſi à morte ꝓhibentur, dicente dño: Nolo mortẽ peccatoris, ſed ut cõuertat & uiuat, ꝑpetua tñ notanꝫ infamia, & exilio digni iudicantur finitimo. De qbus à tẽporibus Apoſtolo, & infra iſta tenem⁹, atq; ſecreta habemus. Eoꝝ accuſandi epiſcopos, uel teſtificãdi in eos uocẽ obſtruimus, quos nõ humanis, ſed diuinis actibus mortuos eſſe ſcimus. De qbus dñs loquitur ꝑ eundẽ prophetã: Calumniã patiens fractus eſt iudicio, qm̃ cœpit abire poſt ſordes. Et ego quaſi tinea Ephraim, & quaſi putredo domui Iuda, & uidit Effraim languorẽ ſuũ, & Iudas uinculũ ſuũ. Et abiit Effraim ad Aſſur, & miſit ad regem ultorẽ, & ipſe non poterit ſanare uos, nec ſoluere à uobis uinculũ. ¶ Qui em̃ ſacrilega perſuaſione ꝑſequuntur & lacerare nituntur epiſcopos, uel eos qui dño recte ſacrificant, indubitanter eũ perſequuntur & dilaniãt, cuius uice funguntur. * Vt ait dominus ꝑ prophetã Iohel: Nunqd ultionẽ reddetis mihi? Et ſi ulciſcimini uos cõtra me, cito uelociter reddã uiciſſitudinẽ uobis ſup caput ueſtrũ. Et ꝑ Oſee prophetã dominus inquit: Quis ſapiens, & intelliget iſta? Intelligens ſciet hęc, quia rectę uiæ domini, & iuſti ambulabunt in eis, præuaricatores corruent in eis. Et ipſa ꝑ ſe ueritas ait: Qui uos audit, me audit: & q uos ſpernit, me ſpernit. His & alijs fulti q̃plurimis dominicis pręceptis uitantes hominũ perditionẽ, cũ omnibus huius ſanctę ſedis (quã dominus caput totius eccleſiæ conſtituit) membris, talia * ferri ꝓhibemus, ne cõfundatur populus domini in æternũ. Nã & à prædeceſſorib⁹ nr̃is inhibitũ legimus, ut nemo cõtriſtet doctores, neq; accuſationẽ aduerſus eos ſuſcipiat. Ipſe nãq; princeps Apoſtolorũ, in ordinatione B. Clementis, populũ inſtruens ait Quicunq; contriſtauerit doctorẽ ueritatis, peccat in Chr̃m, & pr̃em omniũ exacerbat deum, propter q̃d uita carebit. Et doctor gentiũ inquit: *Si* præoccupatus fuerit homo in aliq̃ delicto uos, qui ſpiritales eſtis, ſuſtentate illũ in ſpiritu lenitatis, conſyderans teipſum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chr̃i. Has conſyderantes pietates, & pericula uitantes animarũ, unà cũ omnibus domini ſacerdotibus, qui nobiſcũ in hanc conuenerunt urbẽ, & cum omnibus huius capitis membris (ſicut à beatis Apoſtolis, & reliquis ſanctis patribus ac ſucceſſoribus eorũ audiuimus) ſtatuentes decernimus. Omnes qui ſanctos patres perſequuntur, aut amouere, aut dilacerare manifeſte nituntur, infames eſſe, & alienos à liminibus Eccleſiæ, uſque ad ſatiſfactionem fieri. Quia ſic odit eos deus, qui aduerſus patres armantur, ut patrũ inuaſores uel deſtructores: Quia ideo infames efficiuntur, quia patres perſequuntur. Quoniã ſi nec loqui eis licet, quibus doctores ſummi, quos epiſcopos uocamus, propter eorũ ſcelera aduerſantur. Quanto magis eis, qui eos infeſtant? nec conſentiendum eſt, nec loquendum, ne participes eorũ inueniantur ſceleribus? Quia non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus, rei ſunt. ¶ Vnde & beatus princeps Apoſtolorum Petrus, in ordinatiõe ſcti prædeceſſoris noſtri Clemẽtis, inſtruens clerũ & populum, ait: Si inimicus fuerit Clemens alicui pro actibus ſuis, uos nolite expectare, ut ipſe uobis dicat: Cum illo nolite amici eſſe, ſed prudenter obſeruare debetis, & uoluntati eius abſq; * cõmonitione obſecũdare, & auertere uos ab eo, cui ipſum ſentitis aduerſum. Sed nec loqui his, quibus ipſe non loquitur, ut unuſquiſq; qui in culpa eſt, dum cupit omniũ ueſtrum amicitias ferre, feſtinet citius reconciliari ei, qui omnibus præeſt, & per hoc redeat ad ſalutẽ, cum obedire cœperit monitis præſidentis. Si uero quis amicus fuerit his quibus ipſe non loquitur, unus eſt & ipſe ex illis, qui Eccleſiã dei exterminare uolunt: & cum corpore uobiſcũ eſſe uideatur, mente & animo contra uos eſt, & eſt multo nequior hoſtis hic, q̃ illi qui foris ſunt, & euidenter inimici ſunt. Hic enim per amicitiarũ ſpeciẽ, quæ inimica ſunt, gerit, & Eccleſiã diſpergit ac uaſtat. Similiter ſi huiuſmodi perſonis quædã ſcripturæ quoquo modo, per metũ, aut fraudem, aut per uim extortæ fuerint, uel ut ſe liberare poſſint, quocunq; ab eis * ſcripţ uel roboratæ fuerint ingenio, ad nullum eis præiudiciũ, aut nocumentũ ꝓuenire cenſemus, neq; ullã eis infamiã uel calumniã, aut à ſuis ſequeſtrationem, unq̃, authore domino & ſanctis Apoſtolis, eorũq; ſucceſſoribus, ſuſtinere permittimus. Confeſſio uero in talibus nõ compulſa, ſed ſponTanea fieri debet, ipſo atteſtante qui ait: Ex corde enim procedunt homicidia, adulteria, fornicationes, blaſphemiæ, & cætera quæ ſunt ad hæc pertinentia. Nec tantũ attendenda ſunt quæ fiunt, quantũ quo animo fiunt. Quoꝝ exẽpla, ſi omnia ſcribere cœperimus, ante dies q̃ exẽpla deficient. Vnde & illud eſt, qd dñs ad munera Abel reſpexit, & nõ ad Cain. Quia magis intendit ad offerentis animũ, q̃ ad ea quæ offeruntꝫ. Vnde & dñs ꝑ prophetã inq̃t: Deus ſcit cogitationes hominũ. Et Oſee uates ait: In gutture tuo ſit tuba quaſi aquila ſup domũ dñi, & reliqua. Et dñs in euãgelio ait: Tu aũt cũ oraueris, intra in cubiculũ, & clauſo oſtio ora pr̃em tuũ. Omis em̃ cõfeſſio quę fit ex neceſſitate, fides nõ eſt. Et Apoſtolus ait: Corde em̃ creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Amplius autem reſpicit deus ad cogitationes &

Zacha. 2

Ezech. 18

Oſee. 5

Qui ſacerdotes perſequitꝫ dñm ꝑſequi alꝫ. vnde Iohe. 3.

Oſee 14.

Lucæ 10

alꝫ * fieri. 1. Tim. 5

Gala. 6

Conſtitutioſy nodica Alex.

Rom. 1

Vide epłam B. Cle. ca. 17

alꝫ † cõmunicatione

alꝫ cõſcriptæ.

Mat. 15

Gen. 4

Pſal. 93 Oſeæ. Mat. 6. Rom. 10

ſpontaneas uoluntates, q̃ ad actus, qui per ſimplicitatẽ aut neceſſitatẽ fiunt. Confeſſio uero non extorqueri debet in talibus, ſed potius ſponte proferri. Peſſimũ eſt em̃ de ſuſpicione aut extorta cõfeſſione quen q̃ iudicare, cũ magis inſpector ſit dñs cordis q̃ operis, & potius requirat cogitationes puras, & uoluntates bonas, q̃ labia mendacia. Vnde & dominus p̃ prophetã loquens ait: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eor̃ longe eſt à me. Peius malũ nõ eſtimo fore, q̃ Chriſtianos ſuis inuidere ſacerdotibus, nouit em̃ dominus qui ſunt eius. Non põt aũt humano condẽnari examine, quẽ deus ſuo reſeruauit iudicio. Si oia namq; in hoc ſeculo uindicata eſſent, locũ diuina non haberent iudicia. Quod aũt ad alios iudices prius non debeant, q̃ ad ſe ſacerdotes, uel authores eccleſiæ accuſare, ita à tpe Apoſtolor̃ & infra, obſeruatum & diffinitũ inuenimus. Si quis erga epiſcopũ uel authores eccleſiæ quamlibet querelã habere ſe iuſtã crediderit, non prius primates, aut alios iudices adeat, q̃ ipſos, à quibus ſe læſum æſtimat, conueniat familiariter, non ſemel, ſed ſæpiſſime: ut ab eis aut ſuã iuſtitiã, aut iuſtã accipiat excuſationẽ. Si aũt ſecus egerit, ab ipſis & ab alijs cũmunione priuetur, tanq̃ Apoſtolor̃, patrũq; alior̃ contemptor. De quibus propheta: Erunt quaſi non ſint, & peribunt uiri q̃ contradicunt uobis. In ſacramentor̃ quoq; oblationibus, quę inter miſſar̃ ſolennia domino offeruntur paſſio domini miſcenda eſt, ut eius, cuius corpus & ſanguis conficitur, paſſio celebret, ita ut repulſis opinionibus ſuperſtitionũ, panis tm̃ & uinũ aqua permixtũ, in ſacrificio offerãtur. Non debet em̃ (ut à patribus accepimus, & ipſa ratio docet) in calicẽ domini, aut uinum ſolum, aut aqua ſolã offerri, ſed utrunq; permixtum, quia utrũq; ex latere eius in ſua paſſione profluxiſſe legitur. Ipſa uero ueritas nos inſtruit, calicẽ & panẽ in ſacramento offerre, quando ait: Accepit Ieſus panẽ, & benedixit, deditq; diſcipulis ſuis dicens: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meũ. Similiter poſtq̃ cœnauit, accepit calicẽ & dedit diſcipulis ſuis dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes, quia hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro uobis fundetur in remiſſionem peccator̃. Crimina enim atq; peccata, oblatis his domino ſacrificijs, delentur. Iccirco & paſſio eius in his cõmemoranda eſt, qua redempti ſumus, & ſæpius recitanda, atq; hæc domino offerenda. Talibus hoſtijs delectabitur & placabitur dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil em̃ in ſacrificijs maius eſſe poteſt, q̃ corpus & ſanguis Chriſti. Nec ulla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit. Quæ pura cõſcientia domino offerenda eſt, & pura mẽte conſumenda, atq; ab omnibus ueneranda, & ſicut potior eſt cęteris, ita potius excoli ac uenerari debet. ¶ Aquam enim ſale conſperſam populis benedicimus, ut ea cuncti aſperſi ſanctificentur ac purificentur. Quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis uitulæ aſperſus populũ ſanctificabat atq; mundabat, multo magis aqua ſale aſperſa, diuinisq; precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſa per Heliſęum phrophetã ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus ſacrata ſterilitatẽ rerum aufert humanar̃, & coinquinatos ſanctificat & purgat, & cætera bona multiplicat, & inſidias diaboli euertit, & à * fantaſmatis uerſutijs hominẽ defendit? Nam in tactione fimbriæ ueſtimenti ſaluatoris * ſaluatos infirmos non dubitamus, quanto magis uirtute ſacror̃ eius uerborum diuinitus ſacrantur elementa, quibus ſanitatẽ corporis & animæ percipit noſtra fragilitas. His ergo & alijs inſtructi documentis, uota ſingulor̃ domini ſacerdotes reſpicite, & uirtutẽ ſpiritus ſancti diuinis precibus per miniſterium uobis diuinitus collatũ, perficere certate. Elemẽta quoq; tã ea quæ prædiximus, q̃ cætera diuinis apta uſibus, & humanis neceſſaria infirmitatibus ſacrata, & infirmos curant, & cætera quæ nobis pertinent, diligenter perficiunt. Ipſe enim ſaluator tribuendo nobis exemplũ, diſcipulis ſuis ait: In nomine meo dæmonia eijcite, infirmos curate, ægros ſanate, leproſos mundate, &c. Super infirmos etiã manus imponite, & bene habebunt. ¶ Fidem quoq; ſanctæ trinitatis ſic docendã à patribus accepimus, uobisq; tradendã ſubditis deſtinamus. Eſaias namq; propheta ait: Vidi dominũ ſabaoth ſedentẽ ſuper thronum excelſum, & Seraphim ſtabant in circuitu eius, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: duabus uelabant faciẽ, duabus autẽ uelabant pedes, & duabus uolabant, & clamabãt ad † alterutrũ, dicentes: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus ſabaoth. Si trinitas non eſt, quare tertio ſanctus dixerunt? Aut ſi unitas non eſt, quare ſub trina repetitione unum deum & dominum intimarunt? Si trinitas non eſt, cur in Geneſi dicitur: Dixit deus, fecit deus, & benedixit deus? Si unitas non eſt, quare tertio dixit, deus, & deos, plurali numero non commendauit? Si trinitas non eſt, quare in Exodo dictum eſt tertio: Domine, domine, domine, miſerator & miſericors? Si unitas non eſt, quare dum tertio domine diceret, poſtea miſericors & miſerator ſingulariter dicit, & non miſeratores, ut plures oſtenderet intimauit? Si trinitas nõ eſt cur Abrahã ad ilicẽ Mambræ ſedens, tribusq; occurrens, uni domine dixit, & nonut uiderat tribus ſalutationis obſequiũ reddidit? Si unitas non eſt, cum Moyſi deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob tertio diceret. Cur unitatem oſtendens: Hoc mihi nomẽ ẽ dixit, non: hæc ſunt nomina noſtra deſignauit? Si trinitas non eſt, quare Dauid tertio dixit: Benedicat nos deus deus noſter, benedicat nos deus? Si unitas non eſt, quare quum tertio deum nominaſſet: Benedicat dixit, & non benedicant adiunxit? Si trinitas non eſt, cur Eſaias denuo dixit:

Domine

Eſa. 29
2. Tim. 2
Conſtitutio Apoſtolica
In ſacrificio miſſæ aqua vino admiſceri debet
Mat. 26 Mar. 14 Lucæ 22
Heb. 15
Bñdictio ſalis & aquæ. Nume. 19 1. Tim. 4 4. Reg. 2
al's *fantaſmaticis al's *ſanatos.
Mat. 10 Marc 6
al's † alter ad alterum
Gen. 1
Exo. 34
Gen. 18
Exo. 5
Pſal. 66
Eſa. 37.

Domine deus Sabaoth, deus Iſrael, qui ſedes ſuper Cherubin? Si unitas nō eſt, quare? Qui ſedes dixit, & non? Qui ſedetis aſtruxit? Si trinitas nō eſt, quare in libro Regū dicitur: Dñe deus omnipotens, deus Iſrael, ſermones tui fideles ſunt? Si unitas nō eſt, quare tui dicitur, & nō uŕi potius intimatur? Si trinitas nō eſt, cur in pſalmo lviij. cantatur: Dñe deus uirtutū, deus Iſrael, intende ad uiſitandas oēs gentes? Si unitas nō eſt, quare intende poſuit, & nō intendite intimauit? Si trinitas nō eſt, quare in Apocalypſi tertio dicitur: Sanctus dñs deus omnipotens, qui eſt & qui erat? Si unitas nō eſt, qua nō, qui ſunt & qui erant, pluraliter deſignatur? Si trinitas non eſt, quare in Deuteronomio dictum eſt: Dñs deus tuus, deus miſericors eſt, & audiet uocē tuā? Si unitas nō eſt, quare audiet poſuit, & nō audient intimauit? Si trinitas non eſt, quare in Ieſu libro dicitur: Dñs deus deus eorū eſt? Si unitas nō eſt, quare eſt dixit, & nō ſunt, morē locutionis induxit? Si trinitas nō eſt, quare Helias * orando: Domine dñe deus Iſrael, oſtende quia tu es deus meus dixit? Si unitas nō eſt, quare oſtende, & nō oſtendite poſuit? Si trinitas non eſt, cur Mardochæus orando: Domine domine deus omnipotens, oīa in poteſtate tua ſunt, dixit? Si unitas nō eſt, quare in tua poſuit, & nō in ueſtra * ſignauit? Si trinitas nō eſt, cur etiā iudith orando dixit: Domine domine deus oīm uirtutū, reſpice in orationē meā. Si unitas nō eſt, quare reſpice, & nō reſpicite deſignauit? Si trinitas non eſt, quare in Hieremia dicitur: Dominus deus ueſter, deus uerax eſt? Si unitas nō eſt, quare uerax eſt, & nō ueraces potius intimauit? Si trinitas nō eſt, cur in Apocalypſi ſcriptū eſt: Dominus deus & ſpūs prophetarū miſit angelū ſuū oſtendere ſeruis ſuis, quę oportet fieri cito? Si unitas nō eſt, quare cū pr̄em & filiū & ſpūm ſanctū nominaſſet, miſit, dixit, & nō miſerunt * ſub prætaxato triū perſonarū & nominū introduxit? Si trinitas non eſt, quare in Deuteronomio dicitur: Dominus deus ueſter hic eſt deus? Si unitas non eſt, quare hic eſt dixit, & nō hi ſunt, plurali numero deſignauit? Si trinitas nō eſt, quare in eodē dicit libro: Dominus deus tuus deus magnus & potens eſt? Si unitas nō eſt, quare magnus & potens ſingulariter, & non magni & potentes pluraliter nominantur? Si trinitas nō eſt, cur Tobias cum filiū ſuū Raches ciuitatē Mœdorū, cū Raphael angelo mitteret benedicens eos, ita dixiſſe docet: Deus Abrahā, deus Iſaac, deus Iacob, ipſe impleat benedictionem ſuā in uobis? Si unitas non eſt, quare ipſe impleat dixit, & nō ipſi impleant intimauit? Poſtremo ſi trinitas non eſt, quare dominus diſcipulos ſuos, in nomine patris & filij & ſpūs ſancti, uniuerſas gentes diſpoſuit baptizare? Si unitas non eſt, quare in nomine dixit, & nō in nominibus præcipiendo perdocuit? Si trinitas non eſt, quare Apoſtolus Paulus ait: Ex ipſo, & p ipſum, & in ipſo ſunt oīa? Si unitas non eſt, quare ex ipſo poſuit, & non ex ipſis aſtruxit? Si ēm certo certius uolueris unitatē, trinitatēq; agnoſcere, à ſcpedicto doctore gentiū Apoſtolo poteritis uniuerſa condiſcere, & ſequi catholicā fidē, & * horū reſpuere prauitatē: Gratia domini nr̄i Ieſu Chr̄i, inquit, & charitas dei, & cōmunicatio ſancti ſpūs, ipſa eſt patris, & filij, & ſpūs ſancti gr̄a. Et ſic fidē ſanctę trinitatis & intelligere, & diſcere domino adiuuante pleniter poteſtis. Iccirco ergo chariſſimi, fidei regulas iuxta huius epiſtolæ fidē poſuimus, ut in eius confeſſione fideliter pſeueremus, & domino auxiliante * bonū finē habere mereamur. Quicūq; ergo uoluerit amicus eſſe huius ſeculi, inimicus dei cōſtituetur. Aut putatis, quia inaniter ſcriptura dicit: Ad inuidiā concupiſcit ſpūs qui habitat in uobis. Maiorē aūt dat gr̄am, propter qđ dicit: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autē dat gr̄am. Subditi ſgitur eſtote deo, reſiſtite aūt diabolo, & fugiet à uobis. Appropinquate deo, & appropinquabit uobis. Emundate uobis manus peccatores, & purificate corda uobis duplices animo. Miſeri eſtote, & lugere, & plorate. Riſus ueſter in luctū conuertet, & gaudiū in mœrorē. Humiliamini in conſpectu dñi, & exaltabit uos. Nolite detrahere alterutrū fr̄es mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fr̄em ſuū, detrahit legi, aut iudicat legē: ſi aūtē iudicas legē, non factor es legis, ſed iudex. Vnus eſt ēm legislator & iudex, q̄ poteſt perdere & liberare. Tu aūtē quis es qui iudicas proximū tuū? Agite nunc diuites, plorate ululantes in miſerijs ueſtris, quę aduenient uobis. Diuitię ueſtræ putrefactæ ſunt, & ueſtimenta uŕa à tineis comeſta ſunt. Aur̄ & argentū ueſtrū eruginauit, & erugo eorū in teſtimoniū uobis erit, & manducabit carnes uŕas ſicut ignis. Theſaurizaſtis uobis irā in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorū, qui meſſuerunt regiones uŕas, quæ fraudata eſt à uobis, clamat, & clamor eorū in aures domini Sabaoth introiuit. Epulati eſtis ſuper terrā, & in luxurijs enutriſtis corda ueſtra. In die occiſionis adduxiſtis, occidiſtis iuſtum & nō reſiſtit uobis. Vę fratres his, qui uos tribulant. Vos ſuero quāto amplius tribulamini, tanto purgatiores atq; beatiores efficiemini, ſi tamē tribulatio patienter fuerit ſupportata. Vnde & ipſa ueritas p ſe dicit: Beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſtitiā. Et alibi: Beati eritis cum uos oderint homines, & perſecuti uos fuerint, & eiecerint nomen ueſtrum tanq; malū. Gaudete in illa die & exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis. Data IX. Calendas Auguſti, Traiano & * Aeliano VV. CC. Conſſ.

Eſai. 37 — 3. Reg. 8 — Pſal. 58 — Apo. 1 — Deut. 4 — Ioſue. 2 — aĺs * adorādo — 3. Reg. 18 — Heſt. 13 — *aĺs * ſignifi cauit. — Iud. 9 — Hiere. 10 — Apo. 22 — aĺs * ſub prætextu. — Deu. 6 — Deu. 10 — Tobiæ 7 — Mat 28. — Roma. 11 — forte * hæreticorum — 2. Cor. 13 — aĺs † bonam finem — Iacob. 4. — Exhortatio uere theologica, — Iacobi 5. — Concluſio cōſolatoria. — Mat. 5 — Lucæ 6

Finis epiſtolæ Alexandri Papæ I. patria Romani, martyris glorioſi.

Habes hic candide lector libros IX. Ruperti Abbatis Tuitienſis, de Glorificatione trinitatis, proceſſione ſpūs ſancti, ſacris cōfirmatos literis, & nunc iterū impenſis honeſti uiri Arnoldi Birckman, diligenter impreſſos. Anno M. D. XXXII.

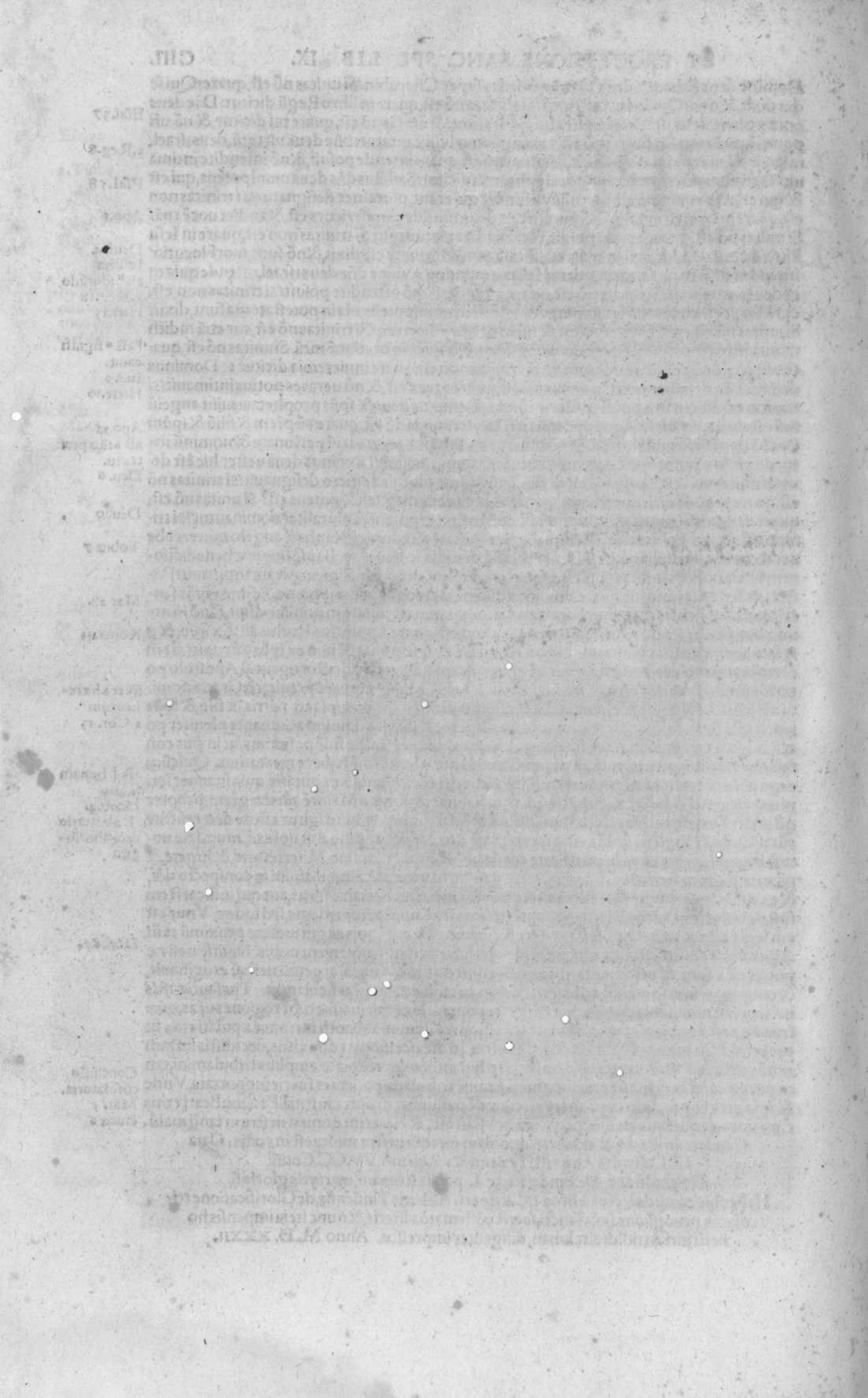

Pe bit ḥeb mi ʿs ẓaḥiṭ pe p ḥiṭ